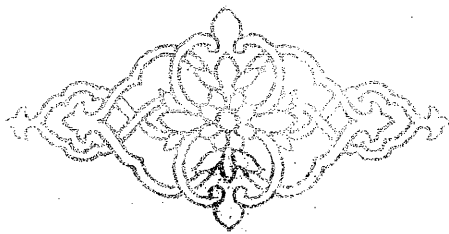

A highly decorative border with intricate floral and scrollwork patterns, framing the central text. The top part of the border forms a pointed arch.

Üsuf haş həjib

QUTADÖIU BILIK

MILLƏTLƏR NƏXRIYATI

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى

215

1291.522/18

يۈسۈپ خاس ھاجىپ

قوتادغۇبىلىك

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر
ئاكادېمىيىسى مىللەتلەر ئىدىيىياتى تەتقىقات
ئىنستىتۇتى تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلاندى

21500004710

مىللەتلەر ئىدىيىياتى

نەزمى يەشمىسى ئىشلىگۈچىلەر:

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر

ئەخمەت زىيائى

مەھمۇت يۈسۈپ

تىرانسكىرىپسىيەلىك مەتبەئەنى ئىشلىگۈچىلەر:

ئابدۇشۈكۈر تۇردى

ئابدۇللا مۇھەممىدى

مەھمۇت زەيپىدى

مۇقاۋا، نەقىش ۋە ھۆسنىخەتلەرنى ئىشلىگۈچىلەر:

تۇرسۇن غازى

سا يىغو

ھوشۇر ئېلى

سۇرەتنى ئابدۇكېرىم نەسرەدىن سىزغان

1. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 2. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 3. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 4. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 5. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 6. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 7. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 8. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 9. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 10. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 11. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 12. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 13. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 14. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 15. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 16. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 17. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 18. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 19. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 20. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 21. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 22. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 23. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 24. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 25. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 26. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 27. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 28. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 29. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...
 30. مەن بۇ كىتاپنى ئوقۇدىم ۋە...

قلى اذكو بولسا بولسا قونون 75 قىچ اذكو بولسا قونون
 بولسا ارايسيز بولسا غىبايسيز اول ايلدا سقونون قونون قونون
 ما اذكو قونون بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا
 قلى اذكو بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا
 ايلدا اذكو بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا

آق قونون بولسا

قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون
 بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا
 قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون
 بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا
 قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون
 بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا
 قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون
 بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا
 قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون قونون
 بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا بولسا

قائىرە نۇسخىسىنىڭ 52-بېتى

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن

«قۇتادغۇ بىلىك» (بەخت-سانادەتكە ئېرىشتۈرگۈچى بىلىم) -- ئۇيغۇر خەلقىنىڭ 11-ئەسىردە ياشىغان بۈيۈك مۇتەپەككۈر شائىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپ تەرىپىدىن يېزىلغان چوڭ نەجملىك داستان. بۇ داستان قەدىمقى زامان ئۇيغۇر يازما ئەدىبىياتىدىن ھازىرچە بىزنىڭ دەۋرىمىزگە يېتىپ كەلگەن يىگانە بەدىئى ئەسەر ۋە 11-ئەسىر ئۇيغۇر ئەدىبىيىتى بىلىمىنىڭ ئەڭ ياخشى نەمۇنىسى بولۇش بىلەن ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز جۇڭگونىڭ مەدەنىيەت مەزىنىسىدىكى بىباھا گوھەرلەرنىڭ بىرى ۋە خەلقىمىزنىڭ ئىپتىخارى ھېساپلىنىدۇ. شۇنداقلا، بۇ ئەسەر ئۆزىنىڭ ئىلمىي ۋە بەدىئى قىممىتى بىلەن جاھان مەدەنىيىتى سەھنىسىدە مۇئەسسەسە قىلىنغان مەشھۇر ئەسەرلەر قاتارىدا ئورۇن ئالغان بولۇپ كەلمەكتە.

پارتىيە ۋە ھۆكۈمەت بۇ ئەسەرنىڭ ئەنە شۇنداق قىممىتى ھەمدە ئىلمىي تەتقىقاتتىكى ۋەھىم ئەھمىيىتىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئۇنى نەشر قىلىش ئىشىغا ئىنتايىن كوڭۇل بۆلدى. نەتىجىدە، 1980-يىلى 8-ئايدا يولداش ھامۇت ئىمىنوپ مەسئۇللىقىدا بىر تەھرىر ھەيئىتى قۇرۇلۇپ، بۇ ئەسەرنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى نەزمى ھەم نەسرى يەشىسى بىلەن خەنزۇچە تەرجىمىسىنى، ئاخىرىدا ئىندىكس (سوزلۇك) قىسمىنى نەشرگە تەييارلاش قارار قىلىندى.

مەزكۇر قاراغا ئاساسەن، بۇ ۋەزىپە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي

پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ مىللەتلەر ئەدبىياتى تەتقىقات ئىنستىتۇتىغا تاپشۇرۇلدى، تەتقىقات ئىنستىتۇتى كوللىكتىۋى مەتتىن يۈسۈپ، ئابدۇشۈكۈر تۇردى، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، ليۇ زىشياۋلاردىن تەركىپ تاپقان مەخسۇس گۇرۇپپىنىڭ يېتەكچىلىگىدە «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنىڭ قولگىزدىكى بۇ نۇسخىسىنى نەشرگە تەييارلاپ چىقتى. بۇ نۇسخا ھەققىدە توۋەندىكىچە ئىزاھات بېرىمىز:

(1) بۇ نۇسخا «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنىڭ ئەسلى مەتىنى (تېكىستى) گە بېرىلگەن ترانسكرىپسىيە بىلەن ئۇنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا ئىشلەنگەن نەزمى يەشمىسىدىن ئىبارەت.

(2) بۇ نۇسخىنىڭ نەزمى يەشمىسى ۋە ترانسكرىپسىيىسىنى ئىشلەشتە، «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ ۋېبنا نۇسخىسى، قاھىرە نۇسخىسى ۋە پەرغانە نۇسخىسى ئاساس قىلىندى. رەتتەرتىۋى تۈركىيە ئالىمى پروفېسسور رېشىت رەھىمى ئارات تەرىپىدىن 1947-يىلى نەش قىلدۇرۇلغان ترانسكرىپسىيەلىك تولۇق مەتنىنىڭ رەت نومۇرى ئاساسدا ئىشلەندى.

(3) بۇ نۇسخىنىڭ نەزمى يەشمىسىنى ئىشلەشتە، رېشىت رەھىمى ئاراتنىڭ يۇقۇرىدا بايان قىلىنغان ترانسكرىپسىيەلىك تولۇق مەتنى بويىچە تۈركچىگە قىلغان نەسرى تەرجىمىسى (1952-يىلى، ئەنقەرە)، «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ پەرغانە نۇسخىسى بويىچە سوۋېت ئىتتىپاقى ئالىمى قېيۇم كەرىموف تەرىپىدىن ئۆزبېك تىلىغا قىلىنغان نەسرى تەۋسىپى (1972-يىلى، تاشكەنت) ۋە باشقا ئالاقىدار ماتېرىياللاردىن پايدىلىنىلدى.

(4) نەزمى يەشمىسىنى ئىشلەشتە، مۇئەللىپنىڭ ئۆزى قوللانغان ۋەزىنى ئەينەن ساقلاشقا ۋە مىسرالارنى سوزمۇ-سوز ئېلىشقا ئەھمىيەت بېرىلدى. شۇنداقتمۇ شېئىرىيەت زورۇر-يىتى بىلەن بەزى مىسرالارنى مەزمۇنەن ئېلىشقا توغرا كەلدى؛ بەزى مىسرالار ئالماشتۇرۇلدى؛ ۋەزىن ۋە قاپىيە تەقەززاسى بىلەن ئايرىم مىسرالاردا قەدىمقى سوزلەر ئىزاھات بىلەن ئىشلىتىلدى.

(5) ئىزاھاتلار تەرتىپ نومۇرى بويىچە كىتاپنىڭ ئاخىرىغا بېرىلدى.

«قۇتادغۇبىلىك» نىڭ تىرانسكرىپسىيەسى توغرىسىدا

(1) «قۇتادغۇبىلىك» نىڭ تىرانسكرىپسىيەلىك تېكىستىنى ئىشلەشتە، تۈركىيە ئالىمى رېشىت رەھىمىتى ئاراتنىڭ ۋىنا، پەرغانە، قاھىرە نۇسخىلىرىنى تەپسىلىي سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق تىكلەپ چىققان تولۇق مەتىندىكى بىيىتلار سانى ئاساس قىلىندى. يازما نۇسخىلاردا بولمىغان، ر. ئارات تېكىست مەزمۇنىغا قاراپ قوشقان بەزى ماۋزۇ ۋە ئايرىش بەلگىلىرىمۇ ئەسلى پېتىچە ئەينەن ساقلاپ قېلىندى.

(2) يازما نۇسخىلارنى سېلىشتۇرۇش ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، يازما نۇسخىلارنىڭ شەرتلىك بەلگىسى (ۋىنا نۇسخىسى A، پەرغانە نۇسخىسى B، قاھىرە نۇسخىسى C) ۋە بەت نومۇرى ئۆز ئورنىدا كورسىتىلدى.

(3) «قۇتادغۇبىلىك» نىڭ تىرانسكرىپسىيە بەلگىلىرى ئۈچۈن، ئاكادېمىيىمىزنىڭ تىل تەتقىقات ئىنىستىتۇتىنىڭ «دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» تە قوللانغان ئۇيغۇر يېڭى يېزىقى ئاساسىدىكى تىرانسكرىپسىيە بەلگىلىرى ۋە تىرانسكرىپسىيە پىرىنسىپلىرى ئاساس قىلىندى*، لېكىن ئەرەبچە سوزلەردىكى "ذ" بىلەن تۈركى سوزلەردىكى "ذ" ($d > z > y$) نى پەرقلىنىدۇرۇش يۈزىسىدىن تۈركى سوزلەردىكى "ذ" تاۋۇشى d بەلگىسى بىلەن ئىپادىلەندى ۋە سوزۇلما سوزۇق تاۋۇشلار يازما نۇسخىلاردا ئىپادىلەنمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئايرىم بەلگە

* «دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» كە قارالسۇن. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ 1981 - يىلى نەشرى، 53 - بەت.

بېرىلمىدى.

(4) ئەرەپچە، پارسچە سوزلەرگە ئىمكان قەدەر ئەرەپ، پارس تىلىدىكى تەلەپپۇز بويىچە ترانسكرىپسىيە بېرىلدى. پارسچە سوز باغلىغۇچىلار ۋە سوز ئالدى قوشۇمچىلار ھەمدە ئەرەپچىدىكى تەشدد ئارقىلىق ئىپادە قىلىنىدىغان تەكرار ئۇزۇك تاۋۇشلار سىزىقچە (-) ئارقىلىق، ئەرەپچىدىكى سوز بىرىكمىسى تەشكىل قىلغۇچى "ا" (ئەلىق، لام) ئايرىش بەلگىسى (۶) ئارقىلىق ئۆزەكتىن ئايرىپ كورستىلدى.

(5) ئەسەردىكى ئەرەپچە، پارسچە سوزلەرنى ئىپادىلەشتە، ئۇيغۇر تىلىدا بولمىغان ئايرىم ترانسكرىپسىيە بەلگىلىرى قوللىنىلدى. ئۇلار: ث-s، ح-h، ذ-z، ص-s، ض-z، ط-ṭ، ظ-ṣ، ع-ʿ، ۋ-w

شۇنداق قىلىپ «قۇتادغۇ بىلىك» تېكىستىنىڭ ترانسكرىپسىيەلىك بەلگىلىرى بېسىتمىسى توۋەندىكىچە بولدى:

a, b, d, ḍ, f, g, h, ḥ, ḫ, i, ī, j, k, k,
l, m, n, ṅ, o, ɵ, p, q, r, s, ṣ, ṣ̣, t, t,
u, ü, v, w, x, y, z, ž, z, z, ɔ, ə, ə, ʿ

مۇقەددىمە

ئۇيغۇرلار— ئۇزۇن تارىخقا، مول مەدەنىيەتكە ۋە قىممەتلىك مەدەنى مىراسلارغا ئىگە قەدىمىي بىر مىللەت. ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز جۇڭگونىڭ بىرلىككە كەلگەن كۆپ مىللەتلىك ۋە پارلاق مەدەنىيەتكە ئىگە مەملىكەت بولۇپ شەكىللىنىشىدە، ئۇيغۇر خەلقىمۇ، باشقا قېرىنداش مىللەتلەرگە ئوخشاشلا، تۈرلۈك تارىخىي دەۋرلەردە سىياسى، ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىي جەھەتلەردە مۇھىم رول ئوينىغان، بولۇپمۇ ۋەتىنىمىزنىڭ مول مەدەنىيەت غەزنىسىنى بېيىتىشقا چوڭ تۆھپىلەرنى قوشقان ئىدى. ئەنە شۇنداق تۆھپىلەرنىڭ بىرى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ 11- ئەسىردە ياشىغان بۈيۈك مۇتەپەككۈرى ۋە دانىشمەن شائىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ ئولمەس ئەسىرى «قۇتادغۇبىلىك» داستانىدۇر.

بۇ داستان ئۇيغۇرلارنىڭ ئىسلامىيەت قوبۇلىدىن كېيىنكى يازما ئەدىبىياتىدىن ھازىرچە زامانىمىزغا يېتىپ كەلگەن تۇنجى بەدىئىي ئەسەر؛ 11- ئەسىر ئۇيغۇر ئەدىبىي تىلىنىڭ ئەڭ ياخشى نەمۇنىسى ھەم قاراخانىلار دەۋرى ئىجتىمائىي ھاياتى بىلەن ئىجتىمائىي ئىدىئولوگىيە يېشىنىڭ روشەن ئىنكاسى ۋە ئىپادىلىنىدۇر. بۇ داستان پۈتۈن ئۇيغۇر مەدەنىيىتى تارىخىدىكى پارلاق نامايەندە بولۇش سۈپىتى بىلەن ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيىتى تارىخىدىمۇ زور قىممەتكە ئىگە.

10-، 11- ئەسىرلەردە، بىزنىڭ ھازىرقى بىرلىككە كەلگەن كۆپ مىللەتلىك ۋەتەنسىزدە بىرقانچە ھاكىمىيەت تەڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان ئىدى. شىمالىي جۇڭگودا كىندان (قىتان)لار ھاكىمىيىتى، جەنۇبىي جۇڭگودا سۇڭ سۇلالىسى، غەربىي شىمال ئىگىزلىكىنىڭ بىر قىسمىدا تاڭغۇتلار ھاكىمىيىتى، خېشى كوردورىدا گەنجۇ ئۇيغۇر ھاكىمىيىتى، تۇرپان ئويمانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى بىر قىسىم جايلاردا قۇجۇ (ئىدىقۇت) ئۇيغۇر ھاكىمىيىتى، كۇچارنىڭ غەربىدىن تارتىپ بۇخاراغىچە ۋە شىمالدا ئىسسىق كۆلدىن تارتىپ جەنۇبتا خوتەنگىچە بولغان كەڭ زىمىندا قاراخانىلار ھاكىمىيىتى مەۋجۇت ئىدى. دەسلەپ بالا- ساغۇن ① شەھىرىنى، ئاندىن قەشقەر (ئورداكەنت)نى پايتەخت قىلغان قاراخانىلار ھاكىمىيىتى تىمۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەجداتلىرى تەرىپىدىن قۇرۇلغان بىر سۇلالە بولۇپ، بۇ سۇلالە مىلادى 9- ئەسىردىن 13- ئەسىرنىڭ باشلىرىغىچە دەۋر سۈرگەن ۋە پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىيا رايونىنىڭ ئىقتىساد ھەم مەدەنىيەت تەرەققىياتىدا مۇھىم رول ئوينىغان ئىدى. قاراخانىلار سۇلالىسى بولۇپمۇ 11- ئەسىردە زور گۈللىنىش دەۋرىگە كىردى. بۇ دەۋەردە، بىر تەرەپتىن، ئاللىقاچان باشلىنىپ كەتكەن يېزا ئىگىلىك ۋە قول ھۈنەر سانائىتى ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش كۈچىنىڭ ئاساسىي قىسمى بولۇپ قېلىش نەتىجىسىدە، ئولتۇراقلىشىش ۋە شەھەرلىشىش ئومۇملىشىپ كەتتى. قەشقەر، بارچۇق (مارالۇپشى)، بالاساغۇن، ئوتتۇرا، فاراب، سەمەرقەنت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش يېرىك ئىقتىساد، سودا ۋە مەدەنىيەت مەركەزلىرى مەيدانغا كەلدى؛ يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇزۇن تارىختا ئىگە مىللى ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئاساسىدا، ئىسلام مەدەنىيىتى ۋە مەملىكىتىمىزنىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكى مەدەنىيىتىنىڭ مۇنەۋۋەر ئامىللىرىنى قوبۇل

① بالاساغۇن شەھىرىنىڭ ئورنى ھازىرقى سوۋېت قىرغىزىستانى توقماق رايونىنىڭ شەرقىي جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ.

قىلىش بىلەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەدەنىيەت تارىخىدا يېڭى بىر دەۋر باشلاندى. بۇ يېڭى دەۋر مەدەنىيىتى (تاكى 13-ئەسىرگىچە) غەرب مەدەنىيىتىدىن ئېشىپ كەتكەن ئىدى. ئەنە شۇ چاغلاردا قاراخانىلار سۇلالىسى تەۋەسىدە ئەبۇ ئابباس پەرغانى، ئەبۇ نەسىر فارابى، ئەبۇ رەيھان بىرۇنى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، مەھمۇت قەشقىرى قاتارلىق ئۇلۇغ ئالىم، مۇتەپەككۇر ۋە شائىرلار مەيدانغا كەلدى. شەرقتىكى بۇددىچى "ئىدىقۇت" ئۇيغۇرلىرى ئىچىدە ساڭقۇسالى تۇتۇك قاتارلىق بۈيۈك ئالىم ۋە تەرجىمانلار يېتىشىپ چىقتى. دىنىي ئايرىملىقلاردىن قەتئى نەزەر، ئۆز دەۋرىگە نىسبەتەن يۈكسەك سەۋىيىگە ئىگە بىر پۈتۈن ئۇيغۇر مەدەنىيىتى ۋۇجۇتقا كەلدى.

«قۇتادغۇ بىلىك» داستانى ئەنە شۇنداق بىر تارىخىي شارائىتتا مەيدانغا كەلدى.

2

بۇ داستان قەشقەردە يېزىلغان بولۇپ، مۇئەللىپنىڭ ئېيتىشىچە، ھىجرىيىنىڭ 462-يىلى 18 ئايدا تاماملانغان. شۇنىڭغا قارىغاندا، داستاننىڭ يېزىلغان ۋاقتى مىلادى 1070—1069-يىللىرىغا توغرا كېلىدۇ. مۇئەللىپنىڭ ئۆزى بالاساغۇندا تۇغۇلۇپ، ئىجادىي پائالىيىتىنى قەشقەردە ئۆتكۈزگەن.

تەگۈردى ماڭا ئەلگىن ئەلىگ ياشىم،
 قوغۇ قىلدى قۇزغۇن تۇسى تەگ ياشىم.
 (تەككۈزدى ماڭا قولىن ئەللىك يېشىم،
 قوغۇ ① قىلدى قۇزغۇن تۇسىدەك يېشىم.)

① قوغۇ — ئاققۇ.

بۇ مىسرالاردىن مۇئەللىپنىڭ بۇ داستاننى يېزىۋاتقان چاغلىرىدا ئەللىك ياشلاردىن ئاشقانلىغى، داستاننى يېزىپ بولغان ۋاقتى بىلەن سېلىشتۇرۇپ قارىغاندا، تەخمىنەن مىلادى 1018- ياكى 1019- يىلى تۇغۇلغانلىغى مەلۇم بولىدۇ.

داستان يېزىلىپ بولغاچ، مۇئەللىپ ئۇنى قاراخانلار ھۆكۈمدارى تاۋغاچ بۇغرا قاراخان ئەبۇ ئېلى ھەسەنگە تەقدىم قىلغان، ھەسەن بۇغراخان مۇئەللىپكە خاس ھاجىپلىق ① ئۇنۋانىنى بەرگەن.

داستاننىڭ ئەسلى قوليازىمى تېخى تېپىلغىنى يوق. ھازىر ئىلىم دۇنياسىغا مەلۇم بولغىنى ئوز زامانىسىدىن خېلى كېيىن كۆچۈرۈلگەن ۋېنا، قاھىرە، پەرغانە (ياكى نەمەنگان) نۇسخىلىرىدىن ئىبارەت.

ۋېنا نۇسخىسى مىلادى 1439- يىلى ھىرات شەھىرىدە ھەسەن قارا سايبىل شەمس دىگەن كىشى تەرىپىدىن قەدىمقى ئۇيغۇر يېزىغىدا كۆچۈرۈلۈپ، مىلادى 1474- يىلى ئىستانبۇلغا كەلتۈرۈلگەن ۋە كېيىن ئاۋستىرىيىلىك شەرقشۇناس ھامىر پورگىشتال بۇ نۇسخىنى ۋېنا ئوردا كۈتۈپخانىسىغا كەلتۈرگەن، بۇ ھازىرمۇ شۇ كۈتۈپخانىدا ساقلانماقتا (بۇ نۇسخا ھىرات شەھىرىدە كۆچۈرۈلگىنى ئۈچۈن، ھىرات نۇسخىسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ). 1823- يىلى فرانسۇز شەرقشۇناسى ژانۇبېرت ئامبېدى تۇنجى بولۇپ مەتبۇئاتتا «قۇتادغۇ بىلىك» ھەققىدە خەۋەر ئېلان قىلىش بىلەن تەڭ ئۇنىڭدىن بەزى نەمۇنىلەرنى نەشر قىلدۇرغان. 1870- يىلى ۋېنگىرىيە ئالىمى ۋامبىرى شۇ نۇسخا بويىچە «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ ئەڭ مۇھىم قىسىملىرىنى نېمىسچە تەرجىمە قىلىپ نەشر قىلدۇرغان.

قاھىرە نۇسخىسى ئەرەپ ھەرپى ئاساس قىلىنغان ئۇيغۇر يېزىغىدا كۆچۈرۈلگەن بولۇپ، قاھىرەدىكى «ھىددۇ» (ھازىرقى قىرال) كۈتۈپخانىسىدا ساقلانماقتا، بۇ نۇسخىنى 1896- يىلى نېمىس ئالىمى مورتنىز تۇنجى قېتىم ئاشكارىلىغان ھەم 1897- يىلى مەشھۇر رۇس ئالىمى

① ھاجىپ — (ئەرەبچە) ئارىچى، ۋاكالەتدار، خاننىڭ ئەڭ يېقىن مەسلىھەتچىسى دىگەن مەنىلەردىكى سۆز بولۇپ، مەھمۇت قەشقىرنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ سۆزنىڭ قەدىمقى تۈركچىسى «تايانگۇ» يەنى تايانچ، سەلتەنەت تايانچى، دولەت تۇرۇكى دىمەكتۇر. («دېۋانۇ لۇغاتىم تۈرك»، فوتو نۇسخا 230 - بەت.)

رادلوفقا شۇ نۇسخىنىڭ كۆچۈرمىسىنى ئەۋەتكەن، رادلوف ۋېنا نۇسخىسى بىلەن بۇ نۇسخىنى سېلىشتۇرۇپ، نۇرغۇن ئەسگەك سىڭدۈرگەندىن كېيىن، 1910-يىلى «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ تىرانسكرىپسىيىسى بىلەن نېمىس تىلىغا قىلىنغان تەرجىمىسىنى نەشر قىلدۇرغان. 1943-يىلى قاھىرە نۇسخىسىنىڭ فوتو نۇسخىسى تۈركىيىگە كەلتۈرۈلۈپ، قايتا بېسىلىپ چىققان.

پەرغانە نۇسخىسى ئەرەپ ھەرپى ئاساس قىلىنغان ئۇيغۇر يېزىقىدا كۆچۈرۈلگەن ۋە ھەممىدىن تولۇق نۇسخا بولۇپ، بۇ نۇسخىنى تۇنجى قېتىم تاتار ئالىمى زەكى ۋەلىدى 1914-يىلى پەرغانىنىڭ نەمەنگان شەھىرىدىكى مۇھەممەت ھاجى ئىشان لالەرىش دىگەن كىشىنىڭ شەخسى كۇتۇپخانىسىدا كۆرگەن ۋە بۇ ھەقتە خەۋەر ئېلان قىلغان. 1924-يىلى ئوزبېك ئالىمى پىترەت بۇ نۇسخىنى قولغا چۈشۈرۈشكە مۇۋەپپەقىيەت بولغان ۋە بىر يىلدىن كېيىن بۇ نۇسخا ھەققىدە ماقالا ئېلان قىلغان، ئاندىن 1928-يىلى بۇ نۇسخىنىڭ ئايرىم پارچىلىرىنى زورۇر ئىزاھلار بىلەن ئوزبېك تىلىدا نەشر قىلدۇرغان. يۇقۇرىدىكى 3 خىل كۆچۈرمە نۇسخىدا بېيىتلار سانى ھەر خىل ئىدى. مەسىلەن: قاھىرە نۇسخىسى 5.400 بېيىتتىن، پەرغانە نۇسخىسى 6.095 بېيىتتىن تەركىپ تاپقان. ۋېنا نۇسخىسى تېخىمۇ تولۇقسىز ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، 3 نۇسخىدا دىگۈدەك كۆچۈرگۈچىلەردىن كەتكەن ئايرىم خاتالىرىمۇ بار ئىدى. كېيىن، تۈركىيە ئالىمى رېشىت رەھىمى ئارات يۇقۇرىدا بايان قىلىنغان 3 نۇسخىنى تەپسىلىي سېلىشتۇرۇپ تولۇقلاش بىلەن 1947-يىلى «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ A. نەسىرى مۇقەددىمە؛ B. نەزمى مۇقەددىمە؛ C. بايىتلار مۇندەرىجىسى؛ D. «قۇتادغۇ بىلىك» تېكىستى؛ E. مۇئەللىپ تەرىپىدىن ئىلاۋە قىلىنغان ئۈچ پارچە لېرىكىدىن ئىبارەت تىرانسكرىپسىيىلىك تولۇق مەتىن (تېكىست) نى تۇرغۇزۇپ چىقتى. شۇ مەتىن بويىچە ئېيتقاندا، «قۇتادغۇ بىلىك» داستانى 85 بايقا بولۇنغان بولۇپ، 6.645 بېيىت، يەنى 13.290 مىسرادىن تەركىپ تاپقان (كېيىن قوشۇلغان نەسىرى ۋە نەزمى مۇقەددىمىلەر بۇنىڭ سىرتىدا).

داستان ئايرىم توتلىكلەرنى ھىساپقا ئالمىغاندا، مەسنەۋى (ئىككىمىلىك) شەكلىدە ئارۇز ۋەزنىنىڭ مۇتاقارىپ بەھرىدە يېزىلغان بولۇپ، 3.800-ۋە 3.801-بېيىت بىلەن ئاخىرىدا

ئىلاۋە قىلىنغان 3 لېرىكىنىڭ ئىككىسى مۇتاقارپ مۇسەممەنى سالىم (يەنى فەئۇلۇن، فەئۇلۇن، فەئۇلۇن، فەئۇلۇن، فەئۇلۇن) ۋەزىمىدە، قالغان بىيىتلارنىڭ ھەممىسى مۇتاقارپ مۇسەممەنى مەھزۇپ ياكى مەقسۇر (يەنى فەئۇلۇن، فەئۇلۇن، فەئۇلۇن، فەئۇلۇن، فەئۇلۇن) ۋەزىمىدە يېزىلغان. «قۇتادغۇ بىلىك» ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان ھەجىم جەھەتتىن چوڭ، زانىر ۋە ئۇسلۇپ جەھەتتىن ئۆز دەۋرى ئۈچۈن تامامەن يېڭى بىر بەدىئى ئەسەر بولۇش بىلەن بىللە، شۇ زامان ئۇيغۇر ئەدىبىي تىلىنىڭمۇ مۇجەسسەم قامۇسىدۇر. مەشھۇر سوۋېت ئالىمى س. ي. مالوفمۇ «قۇتادغۇ بىلىك» — ئۇيغۇرلارنىڭ يېزىلغان يىملى مەلۇم بولغان ئەڭ قەدىمقى ئىسلام دىداكتىك مەزمۇنىدىكى يادىكارلىغىدۇر... ئۇنىڭ «ئەرەپ ئىلىپبەسى بىلەن يېزىلغان نۇسخىلىرى 11-ئەسىردىكى ئۇيغۇر تىلىنىڭ تاۋۇشلىرىنى بىرقەدەر روشەن ئەكس ئەتتۈرىدۇ» دەيدۇ. ①

3

«قۇتادغۇ بىلىك» ئۆزىنىڭ قۇرۇلمىسى ۋە مەزمۇنى بىلەن ھەممىدىن بۇرۇن بىر ئەدىبىي ئەسەر ۋە ئۇيغۇر داستانچىلىغىنىڭ تىپىك نەمۇنىسىدۇر. ئۇنىڭدا لىرىكا ئامىلىلىرى بىلەن ئېپىك بايان، دىراممىلىق ئېپىزوتىلار بىلەن تەبىئەت تەسۋىرى، ئوبرازلىق تەسەۋۋۇر بىلەن شەخس (ئادەم) خاراكتىرى، پەلسەپىلىك تەپەككۈر بىلەن مەجاز (مىتافورا) ناھايىتى ئۈس-تىلىق بىلەن جىپىشلاشتۇرۇلغان. لېكىن ئۇ مۇھەببەت داستانى ياكى قەھرىمانلىق داستانى ئەمەس، شۇنداقلا، بەزىلەرنىڭ ئېيتقىنىدەك، ئوقۇل پەندە-نەسەت (دىداكتىكا) كىتاپىمۇ ئەمەس. بۇ ئەينى زامان ئىجتىمائى ھاياتى بىلەن زىچ باغلىنغان، ئۆز دەۋرىگە نىسبەتەن رىئالىلىقى ئىنتايىن كۈچلۈك بولغان ئەدىبىي ئەسەردۇر. «قۇتادغۇ بىلىك» تىكى

① س. ي. مالوف: «قەدىمقى تۈركى يېزىقلار يادىكارلىقلىرى» 229-بەت. 1959-يىل، موسكۋا-لېنىنگراد.

نۇرغۇن تەسۋىرلەردە رىيالىزم نۇرى چاقىناپ تۇرسىدۇ، مۇئەللىپ ئۆز دەۋرىدىكى ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى قۇرۇق پەندە-نەسەتكە تايىنىپ ئەمەس، بەلكى بەدىئىي ئۇسۇل بىلەن پىرسۇناژلار ئوبرازىنى يارىتىپ، كىنكىرت ۋەقە ئېپىزوتلىرى ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرىدۇ. ئەسەردىكى توت پىرسۇناژ ئۆز ئارا بىر بىرىنى يورۇتۇپ بېرىدۇ. ئۇلارنىڭ خاراكتىرىدىكى پەرقلەر پىرسۇناژلارنىڭ بىر بىرىگە تامامەن ئوخشىمايدىغان ھايات پەلسەپىسى ۋە پائالىيەتلىرى ئارقىلىق گەۋدىلەندۈرۈلىدۇ. مانا بۇ نۇقتا «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنى باشقا ھەرقانداق پەندە-نەسەت خاراكتىرىدىكى ئەسەردىن پەرقلەندۈرۈپ تۇرىدۇ. ئەسەردىكى ھۆكۈمدار كۈنتۇغدى مۇئەللىپ تەرىپىدىن يۈكسەك دەرىجىدە غايىۋىلەشتۈرۈلۈپ، "ئادىل قانۇننىڭ سىمۋولى" قىلىنغان. ئۇ مۇنداق دەپ جاكاللايدۇ:

كونىلىك ئۆزەلە كەسەرمەن ئىشىگ،
ئادىرماز مەن بەكسىگ يا قۇلىسىغ كىشىگ.
(قىلۇرمەن ئادالەت بىلەن ھەل ئىشىن،
ئايىرىماسمەن بەگ ۋە قۇل دەپ ھىچ كىشىن.)

كەرەك ئوغلۇم ئەرسە ياقىن يا ياغۇق،
كەرەك بارقىن ئەرسە كەچىگلى قونۇق،
(كېرەك ئوغلۇم ئولسۇن، يېقىن تۇققىنىم،
يولۇچى، ئۆتكۈنچى، بىرەر قونىغىم.)

تورۇدە ئىككىگۇ ماڭا بىر سانى،
كەسەردە ئادىن بولماغاي ئول مىنى،
(ماڭا تەڭ ئىككىسى قانۇن ئالدىدا،
بولەكچە بولماسمەن ھۆكۈم ۋاقتىدا.)

ئەسەردىكى ۋەزىر ئايتولدى ئۆزىنىڭ بەخت-سائادەت سېمۋولى ئىكەنلىگىنى، ئەمما بەخت-سائادەتنىڭ قارارسىزلىغىنى، تۇتۇشنى بىلمىسە، ئۇنىڭ تېز قېچىپ كېتىدىغانلىغىنى ئېيتىدۇ ۋە بەخت-سائادەتنى تۇتۇپ تۇرۇشنىڭ ئەڭ مۇھىم ئامىلى گۈزەل ئەخلاقلىق بىر كىشى بولۇش ئىكەنلىگىنى تەكىتلەيدۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئوگدۇلمىش ئەقىل-پاراسەت سېمۋولى بولۇپ، ئۇنىڭ ئوبرازى ئاتىسى-نىڭ ئوبرازىدىنمۇ يارقىنراق، ئۇ بىرمۇنچە ئالجاناپ پەزىلەتلەرنى تولۇق ئىگەللىگەندىن تاشقىرى، يەنە يۈكسەك ئەقىل-پاراسەت ۋە بىلىمگە ئىگە ھەم ئاشۇ ئەقىل-پاراسەت ۋە بىلىم ئارقىلىق دولەت ۋە پۇقرالار ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا ئىنتىلىدىغان بىر ئوبرازدۇر. ئەسەردىكى قانائەت سېمۋولى ئودغۇرمىش ھەممىدىن مۇرەككەپ شەخس. ئۇ زور ئالىم، دانىشمەن، پەيلاسوپ، لېكىن، رىيال دۇنيادىن قول ئۈزگەن زاھىت. ئۇ، بۇ دۇنيانى بىر قونالغۇ (ئوتەك)، كىشى ئۈچۈن ئازغىنا يىمەكلىك بىلەن بەدەننى ياپقۇدەك بىر پارچە لاتا كۇپايە، باشقا ئىشلارنىڭ ھەممىسى بەھۇدە ئاۋارىگەرچىلىك دەپ قارايدۇ. كۈنتۇغدى ئېلىگىنىڭ ساراي خىزمىتىگە تەكلىپ قىلىپ يازغان خېتىگە قاتتىق جاۋاب قايتۇرىدۇ. لېكىن، ئاخىرىدا ئوگدۇلمىش بىلەن كۈنتۇغدى ئېلىگىنىڭ: خەلققە پايدىلىق بولۇش كېرەك، خەلققە خىزمەت قىلغان كىشىلەرلا ھەقىقىي بەختكە ئېرىشىدۇ، خەلققە خىزمەت قىلىشنىڭ ئۆزىمۇ بىر ئىبادەت دىگەن مەزمۇندىكى گەپلىرىگە قايىل بولىدۇ ۋە ئوگدۇلمىشكە: سېنىڭ ماڭغان يولۇڭ توغرا، سەن شۇ يولدا مېڭىشنى داۋام ئەت، دەپ ئىپادە بىلدۈرىدۇ.

دىمەك، مۇئەللىپ ئۆزىنىڭ بىر پۈتۈن ئىدىيە سىستېمىسىنى ئەنە شۇ توت پېرسۇناژ، يەنى ئادالەت سېمۋولى كۈنتۇغدى ئېلىگى (ھوكۇمدار)، بەخت-سائادەت سېمۋولى ئايتولدى (ۋەزىر)، ئەقىل-پاراسەت سېمۋولى ئوگدۇلمىش (ۋەزىرنىڭ ئوغلى)، قانائەت سېمۋولى ئودغۇرمىش (زاھىت) ئارىسىدىكى دېراممىلىق سوھبەتكە سىڭدۈرۈپ، ئۆزىنىڭ دولەت ۋە جەمئىيەتنى قانۇن، بىلىم ۋە ئەخلاق پەزىلەت بىلەن ئىدارە قىلىش ھەققىدىكى بىرقاتار غايىمۇ قاراشلىرىنى نامايەن قىلىدۇ. ئۆز دەۋرىدىكى رىيالىمنى ئىسلاھ قىلىشقا قارىتىلغان بىر قاتار ئىجتىمائىي تەشەببۇسلارنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ، ئۇ، قاراخانىلار دەۋرىدىكى يۇقۇرى

تەبىقىغە مەنسۇپ شەخس بولسىمۇ، ئىجتىمائىي زىددىيەتلەردىن ئۆزىنى قاچۇرماستىن ۋە رىياللىقنى پەدەزلىمەستىن، بەلكى ئۈنىگىدىكى مەۋجۇت ئىللەتلەرنى دادىلىقى ۋە رەھىمسىزلىك بىلەن ئېچىپ تاشلايدۇ ھەم سوڭىدۇ. مەسىلەن:

ئەي ئېلىگ، ئوتايچى سانى سەن بۇ كۈن،
بۇدۇن بارچا ئىگلىگ ساڭا مۇڭلۇغۇن.
(ئېلىگ سەن تىۋىپقا ئوخشارسەن بۇ كۈن،
ساڭا مۇھتاج ئېرۇر ئاغرىق—خەلق پۈتۈن.)

قايۇسى كوتۇرمىش بولۇر كۈچ ئىرىنچ،
قايۇسى چىغايلىق بىلە يېر ساقىنچ.
(بىرى چەككەچ زۇلۇم، بەختى قارادۇر،
بىرى يوقلۇق غېمىدە بىنەۋادۇر.)

قايۇ ئاچ، قايۇسى يالنىمىش بولۇر،
قايۇ قادغۇ بىرلە ئۇنىمىش بولۇر.
(بىرى ئاچ، ئۇ بىرسى يالاڭچاق يۇرۇر،
بىرى قايغۇ—غەمدە پىغانلار چېكۇر.)

سېنىڭدە تۇرۇر، كور، بۇلارنىڭ ئەمى،
ئوتاغىل دارۇ بىرلە، بولغىل قامى.
(سېنىڭدە تۇرۇر، كور، بۇنىڭ دورىسى،
داۋالا بولۇپ سەن ھېكىم—ئۇستىسى.)

قالى قىلماسا سەن ئەمى يا ئوتى،
 بودۇنقا بولۇرسەن تىرىگلىك يۈكى.
 (بېرىپ دورا-داۋاسىن قىلمىساڭ گەر،
 سېنىڭدىن بۇ خەلققە پالاكەت كېلەر.)

مۇئەللىپ يەنە بىر قانچە بىئىتتا شۇ ۋاقىتتىكى رىيال جەمىيەتكە بولغان كوزقارشىنى توۋەندىكى مەزمۇنلار بىلەن ئىپادىلەپ بېرىدۇ:

”ئەي بىلىملىك كىشى، ئەتراپىڭغا بىر باق. نىمىلەرنى كورەرسەن، بىلىملىكلەر خارلانغان، ئېتىۋاردىن چۈشكەن، چەتكە قېقىلغان... ئەقىللىقلار تىلسىز، ئۇلار ئاغزىنى ئاچماس... ھالانىڭ پەقەت ئېتىلا قالدى، ھەممە ياقىنى ھارام قاپلىدى، بۇنى سەزگەن كىشى يوق.... ۋاپا ئورنىنى جاپا ئىگەللىدى، توغرا يولدا ماڭغان كىشى نەدە؟!“

ئوز دەۋرىدىكى رىياللىققا قارىتا، يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئوزى ياراتقان غايىۋى پىرسۇ-ناۋلار ئاغزىدىن ئادىل قانۇن يۈرگۈزۈش، بىلىم، ئەقىل-پاراسەت ۋە ئەخلاقنى ئىززەتلەش ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغان ئىجتىمائىي غايىنى ئوتتۇرىغا قويدۇ. بۇنداق بىر ئىجتىمائىي غايە-نىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى ئەينى دەۋرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، بىر ”ئوتتۇپسىيە“ (خىيال) بولسىمۇ، شۇبھىسىزكى، ئۇ مەلۇم دەرىجىدە ئەينى دەۋردىكى خەلق ئارزۇ-ئارمان-لىرىنى ۋە مەنپەئەتىنى ئەكس ئەتتۈرگەن، تارىخىي تەرەققىيات تەلۋىنى ئىپادىلىگەن، شۇڭا بۇ مۇئەييەن ئىلغارلىققا ئىگە. ئەنە شۇ نۇقتىلار بويىچە ئېيتقاندا، «قۇتادغۇ بىلىك» باشقا بارلىق مۇنەۋۋەر كىلاسسىك ئەدەبىيات مىراسلىرىغا ئوخشاشلا، روشەن خەلقچىلىق خۇسۇسىيىتىگە ئىگە ئەسەردۇر.

شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەپ كورسىتىش كېرەككى، «قۇتادغۇ بىلىك» تىل ۋە شېئىرىي ئۇسلۇب جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى بىلەن ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ 11-ئەسىردىلا خېلى يۇقۇرى سەۋىيىگە ئېرىشكەنلىكىدىن دالالەت بېرىدۇ. مەسىلەن: ئەسكەر باشلىغى يۈرەكلىك ۋە جەسۇر بولۇشى لازىم، شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ جەڭچىلىرىمۇ جاسارەتلىك بولالايدۇ، دىگەن پىكىر

مۇنداق گەۋدىلەندۈرۈلگەن:

كور، ئارسلان بولۇ بىرسە ئىتقا باشى،
بۇ ئىت بارچا ئارسلان بولۇر ئوز تۇشى.
قالى بولسا ئارسلانغا ئىت باشچىسى،
ئول ئارسلان بولۇر بارچە ئىت ساقشى،
(بولۇەسە ئىتقا، كور، باش ئارسلان،
بولۇر ئىتلار ھەممە ئارسلانسىمان.
ئەگەر بولسا ئىت ئۇ ئارسلانغا باش،
بولۇر ئارسلانلار ھەم ئىتتەك ھامان.)

مۇئەللىپ ئادەمنىڭ مەنىۋى كامالەتكە ئېرىشىش ۋاقتى ياشلىق چېغى ئىكەنلىكى توغرىسىدا
مۇنداق دەيدۇ:

بودۇم ئوقتەگ ئەردى، كوڭۇل ئەردى يا،
كوڭۇل قىلغۇ ئوقتەگ بودۇم بولدى يا،
(بويۇم ئىدى ئوقتەك، كوڭۇل ئىدى يا،
كوڭۇل قىلغۇ ئوقتەك، بويۇم بولدى يا.)

تەبىئەت تەسۋىرىگە بىر مىسال:

قالق يىرتتى كەدمش قارا كوڭلەكن،
ئاچىلدى يارۇق يۈز كوتۇردى ئەگىن.
كۈلە باقتى ئورلەپ تانۇ قىز يۈزى،
يارۇدى بۇ دۇنيا ئىرى ھەم قوزى.
(پەلەك يىرتتى كەيگەن قارا كوڭلەگىن،

كوتەردىپ پەرەنجە، ئۇ ئاچتى يۈزىن،
كۈلۈپ باقتى ئورلەپ گۈزەل قىز يۈزى،
يورىدى جاھاننىڭ ھەر ئىككى يۈزى ①.

«قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ ئۇيغۇر ئەدىبىياتى بولۇپمۇ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى يەنە بىر مۇھىم توھپىسى شۇكى، ئۇنىڭدا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى بەزى نادىر ژانىرلار (مەسىلەن: رۇبائى، تەجىسس، تۇيۇق) نىڭ شۇ دەۋرلەردىن تارتىپ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە مەۋجۇت ئىكەنلىكى، يەنى بۇ ژانىرلارنىڭ قەدىمدىن قالغان مىللى مۇراسىمىز ئىكەنلىكى روشەن نامايەن قىلىنغان. بۇ، ئۇيغۇر ئەدىبىياتى تارىخى ۋە ئەدىبىيات نەزىرىيىسىدىكى بەزى چىڭىش مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتا بەك مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.
رۇبائىلارغا مىسال:

نەگۈ ئەر بولۇر، كور، مېڭەر دۇشمانى،
مېڭەر سوزلەمەسە كۈنىگە ئانى.
بورىمۇ بولۇر كورگىل ئىتتە قايار،
ئۇدۇلا ئىشىتسە مېڭ ئىتلەر ئۇنى.
(نېچۈك ئەر سانالۇر مېڭەر دۇشمىنى،
مېڭ غەيۋەت قىلمىسا ئۇنى ھەر كۈنى.
كور، ئىتتىن قاچقان ئۇ بورى بولۇرمۇ،
ئاڭلانسا كەينىدىن مېڭ ئىتىنىڭ ئۇنى.)

قۇت ئول بەگ، بودۇنقا قۇتادغۇ كەرەك،
قۇتادسا بودۇن قارنى تودغۇ كەرەك.

① ئىككى يۈزى — كۈنگەي ۋە تەسكەي.

بۇ بەگلەر تەڭىز ئول تۇپى يىنچۇلۇگ،
تەڭىزكە ياغۇغلى بايۇغۇ كەرەك.

(بەگدۇر بەخت، ئەلگە بەخت بەخش قىلماق كېرەك
بەخت بەرسە، ئەل قارىن تويدۇرماق كېرەك.
بۇ بەگلەر دېڭىزدۇر، تۈۋى ئۇنچىلىك،
دېڭىزگە يېقىنلار بېيىماق كېرەك.)

مانا بۇ كۈبلىتلاردا رۇبائىنىڭ ھەممە ئالاھىدىلىكلىرى، يەنى چوڭقۇر پەلسەپىلىك پىكىر،
ھەنا جەھەتتىن مۇستەقىللىق ۋە تولغۇنلۇق، تىل ۋە ئۇسلۇب جەھەتتىن پىششىق ھەم
شەخچاملىق، شەكىل جەھەتتىن تولۇق بولۇش خۇسۇسىيەتلىرى تولۇق ئىپادىلەنگەن.
تەجىسس ۋە تۇيۇق ئۇمۇنىم سوزلەردىن پايدىلىنىپ يېزىلغان بىر خىل شېئىر شەكلى
بولۇپ، ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقىلىرى بولۇپمۇ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە كەڭ تارقالغان بىر خىل
ئادىر سوز سەنئىتىدۇر. بۇ خىل شېئىر شەكلى قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە مەۋجۇت بولۇپ
كەلمەكتە، بەلكى ئەرەققى قىلماقتا. «قۇتادغۇ بىلىك» تە مانا شۇ سوز سەنئىتىگىمۇ ئاللىقاچان
ئاساس سېلىنغانلىغىنى كۆرىمىز.

مەسىلەن: «قىز» دېگەن سوز قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا ھازىرقى مەنىسىدىن تاشقىرى،
«قىس»، «كەم»، «ئادىر» دېگەن مەنىلەرنى بېرەتتى. شائىر بۇنىڭدىن پايدىلىنىپ بۇنداق
يازىدۇ:

بۇ مۇنداق كىشىلەر بولۇر ئىزى ① قىز،
بۇ قىز قىزلىغى قىلدى قىز ئاتى قىز.
(مۇشۇنداق كىشىلەر بولۇر بەكمۇ قىز،
بۇ قىز قىزلىغى قىلدى قىز ئاتى قىز.)

① ئىزى — (قەدىمقى ئۇيغۇرچە) بەك، بەكمۇ.

“ھىساپ” دېگەن سوز قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا “ساقش” دىيىلەتتى. “ساقش” سوزىنىڭ ئىتمولوگىيەسى (كېلىپ چىقىشى) “ساق ئىش” بولغاچقا، شائىر بۇنىڭدىن پايدىلىنىپ مۇنداق يازغان:

ساقش ساقلىغىن بولدى ئاتى ساقش،
كورۇ بارسا ساقش ئىزى ئوك ساق ئىش.
(ھىساپ ساقلىغىدىن ئاتالدى “ساقش”،
كورۇرسەن ھىساپ ئۇ ئوزى بەك ساق ئىش.)

“قەسر”، “ساراي”، “ئوردا” سوزلىرى قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا “قارشى” دىيىلەتتى. “قارشى” سوزى يەنە ھازىرقى مەنىسىدەمۇ ئىشلىتىلەتتى. شائىر بۇنىڭدىن پايدىلىنىپ مۇنداق يازغان:

بۇ بەگلەر ئەۋى ئاتى قارشى تۇرۇر،
بۇ قارشى ئىچىندەكى قارشى تۇرۇر.
(بۇ بەگلەر ئويىنىڭ ئېتى “قارشى” دۇر،
بۇ “قارشى” ئەھلى ئوز-ئارا قارشىدۇر.)

“ئوگ” دېگەن سوز قەدىمقى زاماندا ئەقىل-ئىدرەك، ماختىماق، چوڭ ياكى بۈيۈك دېگەن مەنىلەردە قوللىنىلاتتى، شائىر بۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ناھايىتى ئوبدان تۈيۈك (مۇختەملات) يازغان:

قايۇ ئەردە بولسا ئۇقۇش بىرلە ئوگ،
ئانى ئەر ئاتاغل، نەچە ئوگسە ئوگ،
ئۇقۇش ئوگ بىلىك كىمدە بولسا تۈگەل،
ياۋۇز ئەرسە كەدتى، كىچىك بولسا ئوگ.
(ئەگەر كىمدە بولسا ئاڭ-ئىدرەك ۋە ئوگ،

ئۇنى ئەر ساناپ سەن قانچە ئوگسەڭ ئوگ.
ئەقىل-ئاڭ، بىلىم كىمدە بولسا تولۇق،
يامان بولسا خوپ دە، كىچىك بولسا ئوگ.

بۇ يەردە "ئوگ" سوزى بىرىنچى مىسرادا ئەقىل، ئىككىنچى مىسرادا ماختىماق، تۆتىنچى مىسرادا چوڭ دىگەن مەنىلەردە كەلگەن.

«قۇتادغۇ بىلىك» تە مول ۋە كىشىنى چوڭقۇر ئويلىنىدۇرىدىغان پەلسەپىلىك پىكىرلەر شەرھىلەنگەنلىكى، يۈكسەك بەدىلىك ئىپادىلەنگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇ دۇنياغا كېلىشى بىلەنلا قاراخانىلار تېرىتورىيىسىنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىكى كەڭ رايونلاردا چوڭقۇر تەسىر قوزغىغان. كىتاپقا شۇ دەۋرلەردىلا باشقىلار تەرىپىدىن ئىككى مۇقەددىمە يېزىلغانلىقى ۋە 14-ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىغىچە ياشىغان "ئالتۇن ئوردا" دولتىنىڭ مەركەزلىرىدىن بولغان سارايجىق شەھرى خارابىسىدىن 1909-يىلى تېپىلغان بىر كوزىدا «قۇتادغۇ بىلىك» كە تەقىلىدەن يېزىلغان. مىسرالارنىڭ ئۇچرايدىغانلىقى بۇنىڭ جانلىق دەلىلىدۇر.

12-ئەسىرنىڭ ئاخىرى بىلەن 13-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياشىغان ئەدىب ئەخمەت يۈكەنە-كىنىڭ «ئەتىبە تۇل ھاقايىق» (ھەقىقەت ئىشىكى) ناملىق دىداكتىك داستانىنىڭ مەزمۇنى، ئۇسلۇپ ۋە تىل جەھەتتىن «قۇتادغۇ بىلىك» كە ئوخشايدىغانلىقى، «قۇتادغۇ بىلىك» تىن 250 يىل كېيىن نەسىردىن رايغۇزى تەرىپىدىن يېزىلغان «قىسسەسۇل ئەنبىيا» ناملىق ئەسەر-نىڭ بېشىدىكى «باھار ھەققىدىكى مەدھىيە» دىمۇ «قۇتادغۇ بىلىك» ئەدىبىي ماھارەت تەسىردىن نىڭ كۈچلۈكلۈكى «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ دولەت، سىياسەت ۋە ئىجتىمائىي ئىدىيەلەر جەھەتتىنلا ئەمەس، بەلكى ئەدىبىيات جەھەتتىمۇ كېيىنكىلەرگە قانچىلىك كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

4

يۇقۇرىدا بايان قىلىنغانلاردىن مەلۇم بولىدۇكى، «قۇتادغۇ بىلىك» يېڭىدىن ئايىقى

چىقىپ، تايىتاڭلاپ مېڭىۋاتقان بىر مەدەنىيەتنىڭ ئەمەس، بەلكى قەدىمىي ۋە يۈكسەك بىر مىللى مەدەنىيەتنىڭ بىۋاسىتە مەھسۇلى. ئۇ، ئەدەبىي ئەسەر بولۇش بىلەن بىللە ھەم تارىخ ھەم پەلسەپە، ھەم "سىياسەتنامە" ياكى دولەت شۇناسلىق، ھەم ئىجتىمائى تەلىم-تەربىيە ۋە ئۇزاق ئۆتمۈش ھايات بىلەن قاراخانلار دەۋرىدىكى رىيال ھاياتنى ئۆزىدە مۇجەسسەملەشتۈرگەن سىستېمىلىق بىر ئىلمىي ئەسەر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇ، شەرق مەدەنىيىتىنى ئۇيغۇر ۋە باشقا تۈركى تىلدا سوزلىشىدىغان خەلقلەر تارىخىنى، بولۇپمۇ قاراخانلار سەلتىنىتى تارىخى بىلەن ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتى تارىخىنى، قەدىمقى ئەجداتلارنىڭ پەلسەپە، ھوقۇق (قانۇن)، ئېتىكا (ئەخلاق)، تەلىم-تەربىيە، دىنىي ئېتىقات، دۇنياقاراش ئورپ-ئادەتلىرىنى تەتقىق قىلىشتا زور ئىلمىي ئەھمىيەتكە ئىگە.

شۇنداق بولغاچقا، ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپلا، بۇ ئەسەر خەلقئارادا ئىلىم ساھەسىدىكىلەرنىڭ زور دەرىجىدە دىققەت-ئېتىۋارىنى قوزغىدى، ھەرقايسى مەملىكەت ئالىملىرى ۋە تەتقىقات خادىملىرى «قۇتادغۇ بىلىك» تەتقىقاتىدا كوزگە كورۇنەرلىك نەتىجىلەرنى ياراتتى. ھەقىقەتەنمۇ «قۇتادغۇ بىلىك» ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدىكى يازما يادىكارلىقلار ئىچىدە ھەممىدىن كوپ تەتقىق قىلىنغان ئەسەر، بۇ ئەسەر خەلقئارا ئىلىم ساھەسىدىكىلەرنىڭ مۇھىم تەتقىقات تېمىلىرىنىڭ بىرسى بولۇپ كەلمەكتە. بىزنىڭ ئېلىمىزىمىز ماركسىزىملىق مەيدان، نۇقتىئىنەزەر ۋە ئۇسۇل بىلەن «قۇتادغۇ بىلىك» ئۈستىدە ئومۇمىي يۈزلۈك ۋە سىستېمىلىق تەتقىقات ئېلىپ بېرىلماقتا. ئوچۇقراق قىلىپ ئېيتقاندا، «قۇتادغۇ بىلىك» 11-ئەسىرگە تەئەللۇق بىر ئەدەبىي ئەسەر بولغاچقا، بارلىق كلاسسىك مەدەنىي مىراسلارغا ئوخشاشلا، بۇ ئەسەر ۋە ئۇنىڭ مۇئەللىپىمۇ بەزى جەھەتلەردە سىنىپىي ھەم تارىخىي چەكلىمىلەردىن خالى بولالمىغان. شۇڭا، بىز تارىخىي ماتېرىيالزىملىق نۇقتىئىنەزەر بىلەن، ئۇنىڭ شاكىلىنى چىقىرىۋېتىپ، مېخنىزىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى پايدىلىق تەرەپلەرنى سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشىمىز لازىم.

«قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا ئۆز ۋەزنى بىلەن نەزمى

مەكىلدە ئىشلەش ئۈنچى قېتىم بولۇۋاتقان ئىش. سەۋىيىمىزنىڭ چەكلىك بولۇشى تۈپەيىدىن بۇ نۇسخىدا بەزى يېتىشىمىزگە كۆرۈلۈشى تەبىئىي. كىتابخانلارنىڭ قىممەتلىك كىتابلىرىنى ئايماسلىغىنى ئۈمىت قىلىمىز.

«قۇتادغۇ بىلىك» نى نەشرگە تەييارلاش كۆرۈپىسى

1983 - يىلى ماي.

MUNDƏRIJƏ

	biyit	bət
A. nəsri mukəddimə	(1 — 38) 2
B. Nəzmi mukəddimə	(1 — 77) 8
C. fihristü 'l-əbwab	(1 — 82) 22
D. kutađoqu bilig		
1. tənri 'əzzə wə jəllə egdisin ayur	(1 — 33) 36
2. yalavaq 'ələyhi's-səlam egdisin ayur	(34 — 48) 44
3. tert şəhabənin egdisin ayur	(49 — 62) 48
4. yaruk yaz fişlin uluoq buoqra han egdisin ayur	(63 — 123) 52
5. yəti yulduz on iki ekəkni ayur	(124 — 147) 64
6. yalnuk oqlanı aqirlikı bilik ukux birlə ərdükin ayur	(148 — 161) 70
7. til ərdəmin münin asioqin yasin ayur	(162 — 191) 74
8. kitab idisi ez 'uzrin ayur	(192 — 229) 80
9. ədgülük kilmak egdisin asioqlarin ayur	(230 — 286) 88
10. bilik ukux ərdəmin asioqin ayur	(287 — 349) 100

مۇندەرىجە

3.....	A. نەسىرى مۇقەددىمە
9.....	B. نەزمى مۇقەددىمە
23.....	C. باپلار مۇندەرىجىسى
37.....	D. ئەسلى مەتىن (تېكىست)
37.....	بىرىنچى باپ ھەممىدىن ئەزىز ۋە ئۇلۇغ بولغان تەڭرىنىڭ مەدھىيىسى بايانىدا
45.....	ئىككىنچى باپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدھىيىسى بايانىدا
49.....	ئۈچىنچى باپ توت ساھابىنىڭ مەدھىيىسى بايانىدا
53.....	تۆتىنچى باپ پارلاق باھار پەسلى ۋە ئۇلۇغ بۇغراخان مەدھىيىسى بايانىدا
65.....	بەشىنچى باپ يەتتە يۇلتۇز ۋە ئون ئىككى بۇرج بايانىدا
71.....	ئالتىنچى باپ ئادەم بالىسىنىڭ قىممىتى بىلىم ۋە ئەقىلدىن ئىكەنلىكى بايانىدا
75.....	يەتتىنچى باپ تىلنىڭ پەزىلىتى بىلەن قۇسۇرى ۋە پايدىسى بىلەن زىيىنى بايانىدا
81.....	سەككىزىنچى باپ مۇئەللىپنىڭ ئوز ئوزىنى ئېيتقانلىقى بايانىدا
89.....	توققۇزىنچى باپ ياخشىلىق قىلماقنىڭ مەدھىيىسى ۋە پايدىسى بايانىدا
101.....	ئونىنچى باپ بىلىم بىلەن ئەقىلنىڭ پەزىلەت ۋە پايدىلىرى بايانىدا

11. kitab atı yörügün yəmə avuqçalıqın ayur (350 — 397) 112
12. sız baxı kün toıdı əlig əzə (398 — 461) 122
13. ay toldı kün toıdı əlig tapuıına kəlmixin ayur (462 — 580) 134
14. ay toldı kün toıdı əlig tapuıına kərünmixin ayur (581 — 619) 160
15. ay toldı əligkə əzi dəwlət ərdükin ayur (620 — 656) 170
16. ay toldı əligkə dəwlət şifətin ayur (657 — 764) 178
17. kün toıdı əlig ay toldıka 'ədil şifətin ayur (765 — 791) 200
18. kün toıdı əlig ay toldıka 'ədil şifəti nətəg ərdükin ayur (792 — 954) 206
19. ay toldı əligkə til ərdəmin sız asıqların ayur (955 — 1044) 238
20. kut kivilikın dəwlət ərsəllikın ayur (1045 — 1157) 258
21. ay toldı oqlı əgdülmixkə pənd bərmixin ayur (1158 — 1277) 280
22. ay toldı oqlı əgdülmixkə ətləmixin ayur (1278 — 1341) 304
23. ay toldı kün toıdı əligkə kumaru bitik bitimixin ayur (1342 — 1547) 316
24. kün toıdı əlig əgdülmixni okimixin ayur (1548 — 1580) 352

- ئون بىرىنچى باپ كىتاپنىڭ نامى، مەنىسى ۋە مۇئەللىپنىڭ ئوز قېرىلىغىنى ئېيتقانلىغى
- 113.....بايانىدا.
- ئون ئىككىنچى باپ سوز بېشى كۈنتۇغدى ئېلىگ ھەققىدە.....123
- ئون ئۈچىنچى باپ ئايتولدىنىڭ كۈنتۇغدى ئېلىگ خىزمىتىگە كىرگەنلىگى بايانىدا...135
- ئون تۆتىنچى باپ ئايتولدىنىڭ كۈنتۇغدى ئېلىگ ھوزۇرىغا كىرگەنلىگى بايانىدا....161
- ئون بەشىنچى باپ ئايتولدى ئوزىنىڭ بەخت-سائادەت ئىسكەنلىگىنى ئېيتقانلىغى
- 171.....بايانىدا.
- ئون ئالتىنچى باپ ئايتولدىنىڭ ئېلىگكە بەخت-دەۋلەتنىڭ سۇپىتى توغرىسىدا ئېيت-
- 179.....قانلىرى
- ئون يەتتىنچى باپ كۈنتۇغدى ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا ئادالەت سۈپەتلىرى ھەققىدە
- 201.....ئېيتقانلىرى
- ئون سەككىزىنچى باپ كۈنتۇغدى ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا ئادالەت سۈپەتلىرىنىڭ قانداقلى-
- 207.....غىنى ئېيتقانلىغى بايانىدا.
- ئون توققۇزىنچى باپ ئايتولدىنىڭ ئېلىگكە تىلىنىڭ پەزىلىتى ۋە سوزنىڭ پايدىلىرىنى
- 239.....ئېيتقانلىغى بايانىدا.
- بەختنىڭ داۋامسىزلىغى ۋە دەۋلەتنىڭ تۇراقسىزلىغى بايانىدا.....259
- ئىگىرمە بىرىنچى باپ ئايتولدىنىڭ ئوغلى ئوگدۇلىمىشكە نەسىھەت قىلغانلىغى بايانىدا...281
- ئىگىرمە ئىككىنچى باپ ئايتولدىنىڭ ئوغلى ئوگدۇلىمىشكە نەسىھىتى.....305
- ئىگىرمە ئۈچىنچى باپ ئايتولدىنىڭ ئېلىگكە ۋەسىيەتنامە يازغانلىغى بايانىدا.....317
- ئىگىرمە تۆتىنچى باپ كۈنتۇغدى ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلىمىشنى قىچقىرتقانلىغى بايانىدا...353

25. egdölmix kün toıdı ęlig tapuıına kę-
rönmixin ayur (1581—1590) 360
26. egdölmix kün toıdı ęlig tapuıına kir-
mixin ayur (1591—1849) 364
27. egdölmix ęligkę ukux şurętin ayur (1850—1920) 414
28. bęglikkę sęza bolıqu tęg bęg nęgü tęg
kęrękin ayur (1921—2180) 430
29. egdölmix bęglęrkę węzir bolıqu nęgü
tęg ęr kęrękin ayur (2181—2268) 476
30. egdölmix ęligkę sü baxlar ęr nęgü tęg
kęrękin ayur (2269—2434) 492
31. egdölmix ęligkę uluıı ģajiblikkә nęgü
tęg ęr kęrękin ayur (2435—2527) 522
32. egdölmix ęligkę kapuıı baxlar ęr nęgü
tęg kęrękin ayur (2528—2595) 540
33. egdölmix ęligkę yalavaıı idııuka nęgü
tęg ęr kęrękin ayur (2596—2671) 554
34. egdölmix ęligkę bitikıı ilimııa nęgü
tęg kęrękin ayur (2672—2742) 568
35. egdölmix ęligkę aııııııı nęgü tęg ęr kęrę-
kin ayur (2743—2827) 582

- 361... 361 يىگىرمە بەشىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ كۈنتۇغدى ئېلىگ ھوزورغا كىرگەنلىگى باياندا...
- 365... 365 يىگىرمە ئالتىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ كۈنتۇغدى ئېلىگ خىزمىتىگە كىرگەنلىگى باياندا.....
- 415... 415 يىگىرمە يەتتىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە ئەقىلىنى سۈرەتلىپ بەرگەنلىگى باياندا.....
- 431... 431 يىگىرمە سەككىزىنچى باپ بەگلىككە لايىق بەگنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا.....
- 477... 477 يىگىرمە توققۇزىنچى باپ بەگلەرگە ۋەزىر بولىدىغان كىشىنىڭ قانداق بولۇشى لازىملىغى توغرىسىدا ئوگدۇلمىشنىڭ ئېيتقانلىرى.....
- 493... 493 ئوتتۇزىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە ئەسكەر باشلىغۇچى كىشىنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى توغرىسىدا ئېيتقانلىرى.....
- 523... 523 ئوتتۇز بىرىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئۇلۇغ ھاجىپلىققا قانداق كىشى لازىملىغى توغرىسىدا ئېلىككە ئېيتقانلىرى.....
- 541... 541 ئوتتۇز ئىككىنچى باپ ئىشك ئاغىسىنىڭ قانداق بولۇشى لازىملىغى ھەققىدە ئوگدۇل- مىشنىڭ ئېلىككە ئېيتقانلىرى.....
- 555... 555 ئوتتۇز ئۈچىنچى باپ ئەلچىلىككە ئەۋەتىشكە قانداق كىشى يارايدىغانلىغى توغرىسىدا ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە ئېيتقانلىرى.....
- 569... 569 ئوتتۇز تۆتىنچى باپ پۈتۈكچى قانداق بولۇشى لازىملىغى توغرىسىدا ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە ئېيتقانلىرى.....
- 583... 583 ئوتتۇز بەشىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ غەزىنىدارلىققا قانداق كىشى لازىملىغى توغرى- سىدا ئېلىككە ئېيتقانلىرى.....

36. egdölmix əligkə ax baxqı han salar
nəgü tæg kərəkin ayur (2828—2882) 598
37. egdölmix əligkə idixqı baxı nəgü tæg
kərəkin ayur (2883—2956) 610
38. egdölmix əligkə tapuqçılar həki bəglər
eza nəgü tæg ərdükin ayur (2957—3186) 626
39. kün toqdi əlig odoqurmıxka bitik bitip
idmixin ayur (3187—3288) 670
40. egdölmix odoqurmıx tapa barmixin
ayur (3289—3317) 690
41. odoqurmıx egdölmix birlə munažərə
kilmixin ayur (3318—3511) 696
42. odoqurmıx egdölmixkə dunyanın əyib-
ların ayur (3512—3645) 732
43. egdölmix odoqurmıxka dünya birlə
‘ukbi kazoqanoqusun ayur (3646—3712) 756
44. odoqurmıx əligkə bitik bitip idmixin
ayur (3713—3895) 770
45. kün toqdi əlig odoqurmıxka ikinq bitik
idmixin ayur (3896—3970) 806
46. egdölmix odoqurmıx birlə ikinq kata
munažərə kilmixin ayur (3971—3030) 822
47. egdölmix odoqurmıxka bəglərkə tapın-
maq terüsin tokusun ayur (4031—4664) 834

- ئوتتۇز ئالتىنچى باپ باش ئاشپەزنىڭ قانداق بولۇشى لازىملىقى توغرىسىدا ئوگدۇل-
 599.....مىشىنىڭ ئېلىكىگە ئېيتقانلىرى.
- ئوتتۇز يەتتىنچى باپ ئىچىملىك بېشىنىڭ قانداق بولۇشى لازىملىقى توغرىسىدا
 611.....ئوگدۇل مىشىنىڭ ئېلىكىگە ئېيتقانلىرى.
- ئوتتۇز سەككىزىنچى باپ خىزمەتچىلەرنىڭ بەگلەر ئۈستىدە قانداق ھەقىلىرى بارلىقى
 627.....ھەققىدە ئوگدۇل مىشىنىڭ ئېلىكىگە ئېيتقانلىرى.
- ئوتتۇز توققۇزىنچى باپ كۈنتوغدى ئېلىگىنىڭ ئودغۇرمىشقا خەت يېزىپ ئەۋەتكەنلىكى
 671.....بايانىدا.
- قىرىغىنچى باپ ئوگدۇل مىشىنىڭ ئودغۇرمىش قېشىغا بارغانلىقى بايانىدا.....
 691.....
- قىرىق بىرىنچى باپ ئودغۇرمىشىنىڭ ئوگدۇل مىش بىلەن مۇنازىرە قىلغانلىقى بايانىدا.....
 697.....
- قىرىق ئىككىنچى باپ ئودغۇرمىشىنىڭ ئوگدۇل مىشكە دۇنيانىڭ ئەيىپلىرىنى ئېيتقانلىقى
 بايانىدا.....
 733.....
- قىرىق ئۈچىنچى باپ ئوگدۇل مىشىنىڭ ئودغۇرمىشقا دۇنيا ۋاستىسى بىلەن ئاخىرەتنى
 تېپىش مۇمكىنلىكىنى ئېيتقانلىقى بايانىدا.....
 757.....
- قىرىق تۆتىنچى باپ ئودغۇرمىشىنىڭ ئېلىكىگە خەت يېزىپ ئەۋەتكەنلىكى بايانىدا.....
 771.....
- قىرىق بەشىنچى باپ كۈنتوغدى ئېلىگىنىڭ ئودغۇرمىشقا ئىككىنچى قېتىم خەت يازغان-
 لىقى بايانىدا.....
 807.....
- قىرىق ئالتىنچى باپ ئوگدۇل مىشىنىڭ ئودغۇرمىش بىلەن ئىككىنچى قېتىم مۇنازىرە
 قىلغانلىقى بايانىدا.....
 823.....
- قىرىق يەتتىنچى باپ ئوگدۇل مىشىنىڭ ئودغۇرمىشقا بەگلەرگە خىزمەت قىلىشنىڭ
 قائىدە-يوسۇنلىرىنى ئېيتقانلىقى بايانىدا.....
 835.....

48.  gd lmix kapu rdak   r at birl  n g 
t g tirilg sin ayur (4165—4319)      858
49.  gd lmix o o urmixka qara  am bo un
birl  n t g katiloıu k r kin ayur (4320—4335)      886
50.  l wiler birl  katilmakni ayur (4336—4340)      890
51. bilg   aliml r birl  katilmakni ayur (4341—4354)      892
52. otaqilar birl  katilmakni ayur (4355—4360)      896
53. mu zziml r birl  katilmakni ayur (4361—4365)      898
54. t x yoro uqilar birl  katilmakni ayur (4366—4375)      900
55. yulduzqilar birl  katilmakni ayur (4376—4391)      904
56. xa irl r birl  katilmakni ayur (4392—4399)      908
57. tari qilar birl  katilmakni ayur (4400—4418)      910
58. satio qilar birl  katilmakni ayur (4419—4438)      914
59. igdixqilər birl  katilmakni ayur (4439—4455)      918
60. uzlar birl  katilmakni ayur (4456—4468)      922
61. qi aylar birl  katilmakni ayur (4469—4474)      926
62.  vlik n g  t g almakni ayur (4475—4503)      928
63. o ul k z to sa n t g igidg sin ayur (4504—4526)      934
64.  lig asrakilario  n g  t g tuto sin ayur (4527—4572)      940
65.  gd lmix o o urmixka axka barmak
t r sin ayur (4573—4643)      950

- قىرىق سەككىزىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ساراي ئەھلى بىلەن قانداق مۇئامىلىدە
 359..... بولۇش توغرىسىدا ئېيتقانلىرى
- قىرىق توققۇزىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا ئاۋام بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە
 887..... بولۇش توغرىسىدا ئېيتقانلىرى
- ئەللىكىنچى باپ پەيغەمبەر ئەۋلاتلىرى بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 891
- ئەللىك بىرىنچى باپ ئالىملار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 893
- ئەللىك ئىككىنچى باپ تىۋىپلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 897
- ئەللىك ئۈچىنچى باپ ئەپسۇنچىلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 899
- ئەللىك تۆتىنچى باپ چۇش ئورۇگۇچىلەر بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 901
- ئەللىك بەشىنچى باپ مۇنەججىملار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 905
- ئەللىك ئالتىنچى باپ شائىرلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 909
- ئەللىك يەتتىنچى باپ دىخانلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 911
- ئەللىك سەككىزىنچى باپ سودىگەرلەر بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 915
- ئەللىك توققۇزىنچى باپ چارۋىچىلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 919
- ئاتمىشىنچى باپ قول ھۈنەرۋەنلەر بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 923
- ئاتمىش بىرىنچى باپ پېقىرلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايانىدا..... 927
- ئاتمىش ئىككىنچى باپ ئويلىنىشنىڭ قانداق بولۇشى بايانىدا..... 929
- ئاتمىش ئۈچىنچى باپ پەرزەنتلەرنى قانداق تەربىيەلەش بايانىدا..... 935
- ئاتمىش تۆتىنچى باپ خىزمەتچىلەر بىلەن قانداق مۇئامىلە قىلىش بايانىدا..... 941
- ئاتمىش بەشىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا زىياپەتكە بېرىش قائىدە - يوسۇن -
 951..... لىرىنى ئېيتقانلىغى بايانىدا

66. ەgdlmix oourmixa axka okimak t-
rsin ayur (4644—4679) 964
67. oourmix ەgdlmixk dunyadin yz
vrp barina tap bolmakn ayur (4680—4933) 972
68. kn toodi ەlig oourmixni qnq yoli
ndy idmixin ayur (4934—5030) 1018
69. oourmix ەgdlmix tapa klmixin ayur (5031—5034) 1038
70. kn toodi ەlig oourmix birl krx-
mixin ayur (5035—5131) 1040
71. oourmix ەligk pnd brmixin ayur (5132—5466) 1060
72. ەgdlmix ەligk ەl ەtg trsin ayur (5467—5631) 1120
73. ەgdlmix kqmix tiriglikk aip twb-
ka oramixin ayur (5632—5720) 1150
74. oourmix ەgdlmixk knx brmixin
ayur (5721—5761) 1168
75. knilikk knilik kixilikk kixilik kl-
makn ayur (5762—5952) 1176
76. oourmix iglig bolup ەgdlmixni nd-
mixin ayur (5953—5992) 1212
77. ەgdlmix oourmixa tx yrgin ayur (5993—6031) 1224

- ئاتمىش ئالتىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا زىياپەتكە چاقىرىش قاندىلىرى
 توغرىسىدا ئېيتقانلىرى.....965
- ئاتمىش يەتتىنچى باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە دۇنيادىن يۈز ئورۇپ، بارغا
 قانائەت قىلىش ھەققىدە ئېيتقانلىرى.....973
- ئاتمىش سەككىزىنچى باپ كۈنتۇغدى ئېلىگىنىڭ ئودغۇرمىشنى ئۇچىنچى قېتىم دەۋەت
 قىلغانلىغى باياندا.....1019
- ئاتمىش توققۇزىنچى باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىش يېنىغا كەلگەنلىگى باياندا....1039
- بەتمىشنىچى باپ كۈنتۇغدى ئېلىكىنىڭ ئودغۇرمىش بىلەن كورۇشكەنلىگى باياندا....1041
- بەتمىش بىرىنچى باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىكىگە نەسەت قىلغانلىغى باياندا.....1061
- بەتمىش ئىككىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە مەملىكەتنى ئىدارە قىلىش ئۇسۇللىرى
 توغرىسىدا ئېيتقانلىرى.....1121
- بەتمىش ئۇچىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئوتكەن ھاياتىغا ئېچىنىپ تەۋبە قىلغانلىغى
 باياندا.....1151
- بەتمىش تۆتىنچى باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە كېڭەش بەرگەنلىگى باياندا....1169
- بەتمىش بەشىنچى باپ توغرىلىققا توغرىلىق، ئادەمگە چىلىكىگە ئادەمگە چىلىك
 قىلىش باياندا.....1177
- بەتمىش ئالتىنچى باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئاغرىپ قېلىپ، ئوگدۇلمىشنى چاقىرغانلىغى
 باياندا.....1213
- بەتمىش يەتتىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا چۈش تەبىرىنى ئېيتقانلىغى
 باياندا.....1225

78. ođoqurmix eđdölmixkə tüx kərmixin ayur (6032—6036) 1232
79. eđdölmix ođoqurmix tüxinə tə'bir kilmixin ayur (6037—6046) 1234
80. ođoqurmix bu tüxkə ađın yerüg ayur (6047—6086) 1238
81. ođoqurmix eđdölmixkə pənd bərmixin ayur (6087—6285) 1246
82. kumaru eđdölmixkə ođoqurmixinin ölmixin ayur (6286—6292) 1284
83. kumaru eđdölmixkə tə'ziyət kilmixin ayur (6293—6298) 1288
84. eđdölmix ođoqurmixka yas tutmixin ayur (6299—6303) 1290
85. əlig eđdölmixkə tə'ziyət kilmixin ayur (6304—6520) 1292
- E (ilawilər)
1. yigitlikkə aqıp avuqoqalikin ayur (6521—6564) 1334
2. ədlək artakin dostlar jəfasin ayur (6565—6604) 1342
3. kitab idisi yusuf uluq hajib ezinə pənd bərir (6605—6645) 1350

- يەتمىش سەككىزىنچى باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە چۈش كورگەنلىگىنى ئېيتقان۔
 1233.....لىغى باياندا.
- يەتمىش توققۇزىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىش چۈشكە تەبىر بەرگەنلىگى
 1235.....باياندا.
- سەككىسەنچى باپ ئودغۇرمىشنىڭ بۇ چۈشكە باشقا تەبىر بەرگەنلىگى باياندا.....1239
- سەككىسەن بىرىنچى باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە نەسەت قىلغانلىغى باياندا...1247
- سەككىسەن ئىككىنچى باپ قۇمارۇنىڭ ئوگدۇلمىشكە ئودغۇرمىشنىڭ ئولگەنلىگىنى
 1285.....ئېيتقانلىغى باياندا.
- سەككىسەن ئۈچىنچى باپ قۇمارۇنىڭ ئوگدۇلمىشكە تەزىيە بىلدۈرگەنلىگى باياندا...1289
- سەككىسەن تۆتىنچى باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا ماتەم تۇتقانلىغى باياندا.....1291
- سەككىسەن بەشىنچى باپ ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە تەزىيە بىلدۈرگەنلىگى باياندا.....1293
- E. ئىلاۋىلەر

- I يىگىتلىككە ئېچىنىپ، قېرىلىق ھەققىدە ئېيتقانلىرى.....1335
- II زامانىنىڭ بۇزۇقلۇغى ۋە دوستلارنىڭ چاپاسى توغرىسىدا.....1343
- III كىتاپ ئىگىسى يۈسۈپ ئۇلۇغ خاس ھاجىپنىڭ ئۆزىگە نەسەتى.....1351

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى

قوتادغوسېلىك

A

B1 C2

BISMI'LLAHI'R-RƏHMANI'R-RƏHİM

A2

1. həmd-u sipas-u minnət və öküz egdi tənri
2. 'əzzə və jəlləka kim uluqluk idisi tükəl
3. kudrətliq padixah turur yərli kəkli yarat-
4. ojan kamuq tinliqlarka ruzi bərgən nəni
5. kim tilədi ərsə kildı yəmə nəni tiləsə kılur
6. yəf'əlu'llahu ma yəxa' və yəhkumu ma
7. yurid takı sansız səlam-u durud həklarda
8. yəgi yalavaqlarda ədrüntüsi uluq savqisi
9. muhəmməd-i muştəfa eze bolsun takı
10. ma anin əxleri 'əziz aqirliq şəhabələr eze
11. rizwanu' llahi 'ələyhim əjmə'in bu kitab
12. yavlak 'əziz turur qin həkəmalarinin əm-

A

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(ئايغۇچى ۋە كويۇنگۇچى تەڭرىنىڭ

ئېتى بىلەن باشلايمەن)

1. ھەمدۇ-سانا، مىننەت ۋە سانسىز مەدھىيىلەر
2. ئەزىز ۋە ئۇلۇغ تەڭرىگە كىم، (ئۇ) ئۇلۇغلىق
ئىگىسى ۋە كامال
3. قۇدرەتلىك پادىشادۇر. (ئۇ) يەرنى، كوكىنى
ياراتقان،
4. بارلىق جانلىقلارغا رىزىق بەرگەن. ئۇ، نىمىنىكى
5. خالىدى، شۇنى قىلدى؛ ھەمدە نىمىنىكى خالىسا،
شۇنى قىلۇر.
6. يەنە ئۇللاھۇ مايشا ۋە يەھكۇمۇ مايۇرىد (خۇدا
خالغىنىنى قىلىدۇ ۋە ئىرادىسى بويىچە ھوكۇم
قىلىدۇ).
7. يەنە سانسىز سالام ۋە دۇرۇتلار ئىنسانلارنىڭ
8. ياخشىسى، پەيغەمبەرلەرنىڭ سەربخىلى (ۋە
تەڭرىنىڭ) ئۇلۇغ ئەلچىسى
9. مۇھەممەت مۇستاپاغا بولسۇن، يەنە
10. ئۇنىڭ يارەنلىرى بولغان ئەزىز ۋە مۇھەتەرەم
ساھابىلاردىن
11. ئاللا رازى ئولغاي.
12. بۇ بەك ئەزىز بىر كىتاپتۇر، (ئۇ) چىن ھېكمىلىرىنىڭ

13. şalləri birlə bəzənmix maqin 'uləmalarınin
14. əx'arları birlə arəstə kılınmıx turur bu
15. kitabni okioqli bu bəyitlərni mə'lum kılıoqli

16. kitabdin yakxi 'əzizrak turur qin-ü maqin
17. 'alimləri wə həkimləri kamuoq ittifak
18. boldılar kim məxriq wilayətinde kamuoq
- A3 B2
19. türkistan əllərində buoqra han tilingə türk
20. luoqətingə bu kitabdin yakxirak hərgiz kim

21. ərsə təşnif kılmađi bu kitab kayu padixah-
22. ka ya kayu iklimka təgdi ərsə oqayət
23. uzlukündin nihayəttin kəqə kərklüglükün-
24. din ol əllərnin həkimləri 'alimləri kəbul

25. kılıp təgmə biri bir türlüg at ləkəb urdılar
26. qinlioqlar ədəbü'l- müluk atadılar maqin

27. məlikinin hukəmalari ayinu'l-məmlikə

28. tədilər məxriqlioqlar zinətü'l-üməra təp

29. aydılar iranlioqlar xahnamə-i türki atamix-
30. lar bə'ziləri ma pəndnamə-li muluk təmix-

31. lər turanlioqlar kutaqoqu bilik təp aymixlar
32. bu kitabni təşnif kılıoqli balasaqun məw-
33. ludluoq pərhiz idisi ər turur əmma bu

13. ھېكمەتلىرى بىلەن بىزەلگەن، ماچىن ئالىملىرىنىڭ
14. شېئىرلىرى بىلەن ياسانغاندۇركى،
15. بۇ كىتاپنى ئوقۇغان ۋە بۇ بېيىتلەرنى (باشقىلارغا) بىلدۈرگەن (كىشى بۇ)
16. كىتاپتىنمۇ ئەزىزراقتۇر. چىن-ماچىن
17. ئالىملىرى ۋە ھېكمىلىرىنىڭ ھەممىسى بىر قاراغا
18. كەلدەلەركى، مەشرىق ۋە ئىلىدە،
19. پۈتۈن تۈركى خەلقلەر ياشايدىغان يەرلەردە، بۇغراخان تىلىدا
20. تۈركى سوز بىلەن (ھېچكىم) بۇنىڭدىن ياخشىد- راق كىتاپنى ھەرگىز
21. يازغىنى يوق. بۇ كىتاپ قايسى پادىشاھلىققا
22. ياكى قايسى ئىقلىمغا يەتسە، غايەت
23. ئۈزلىكى ۋە پەۋقۇلئاددە گۈزەللىكىدىن،
24. ئۇ ئەللەرنىڭ ھېكمىلىرى بىلەن ئالىملىرى قوبۇل قىلىپ،
25. ئۇنىڭغا ھەر بىرى بىر تۈرلۈك ئات ۋە لەقەپ بەردى.
26. چىنىلىقلار «ئەدەبۇلۈك» (شاھلارنىڭ ئەدەب- قائىدىلىرى) دەپ ئاتىدى؛ ماچىن
27. مۈلكىنىڭ ھېكمىلىرى «ئايىنۇل مەملىكە» (مەملىكەتنىڭ دەستۇرى)
28. دىسە، مەشرىقلىقلار «زىننەتۇلئۇمرا» (ئەمىرلەر زىننىتى) دىدى؛
29. ئىرانلىقلار «شاھنامەئى تۈركى» دەپ ئات قويدى؛
30. بەزىلىرى «پەندنامەئى مۈلۈك» (پادىشاھلارغا نەسەت) دەپ ئاتىدى؛
31. تۇرانلىقلار «قۇتادغۇ بىلىك» دەپ ئات قويدى.
32. بۇ كىتاپنى يازغۇچى بالاساغۇندا
33. تۇغۇلغان بىر تەقۋادار زاتتۇر؛ ئەسما،

34. kitabni kaxoƣer ƣlində tükəl kılıp məxrık
 35. məliki tavoƣaq buoƣra han üskiƣe kigürmıx
 36. turur məlik buoƣra han ma anı aƣırlap
 37. uluoƣlap ez haş ƣajıblıkını ana bəru yarlı-
 38. kamıx turur anıƣ üqün yusuf uluoƣ haş

C3

39. ƣajıb təp atı qavı azunda yayılmıx turur
 40. bu 'əziz kitab tert uluoƣ aƣır ul ezə bina

A4

41. kılınmıx turur bir 'ədil ikinci dəwlət

42. üqünqi 'əkil tertünqi kəna'ət yana təgmə

43. birinə türkqə bir at bərmıx turur 'ədilka

44. kün toƣdı ƣlig at bərip padıxah ornına

B3

45. tutmıx turur dəwlətka ay toldı at bərip

46. wəzir ornına koƣmıx turur 'əkilka egdül-

47. mix at bərip wəzirniƣ oƣlı yərində tutmıx

48. turur kəna'ətka oƣoƣurmıx at bərip wəzir-

49. niƣ kərindaxı təp aymıx turur takı anlar

50. ara munazərə sualı jəwabi kəqər təg sezlər

51. sezləmıx turur okioƣliniƣ kənli aqılıp

52. muşannıfni ədgü du'a birlə yad kılısun təp

34. بۇ كىتاپنى قەشقەر ئېلىدە تاماملاپ، مەشرىق
35. شامى تاۋغاچ بۇغراخان ھوزۇرىغا سۇنغاندۇر.
36. شاھ بۇغراخانمۇ ئۇنى قەدىرلەپ
37. (ۋە) ئۇلۇغلاپ، ئۇنىڭغا خاس ھاجىپلىقنى
38. ئىلتىپات قىلغان (ۋە) شۇنىڭ بىلەن يۇسۇپ ئۇلۇغ
خاس
39. ھاجىپ دەپ نام-شۆھرىتى دۇنياغا يېيىلغاندۇر.
40. بۇ ئەزىز كىتاپ توت ئۇلۇغ (ۋە) مۇھىم ئۇل
ئۇستىگە بىنا
41. قىلىنغان: بىرى، ئەدىل (ئادالەت): ئىككىنچىسى،
دەۋلەت (بەخت)؛
42. ئۈچىنچىسى، ئەقىل: تۆتىنچىسى، قانائەت بولۇپ،
يەنە (ئۇلارنىڭ)
43. ھەر بىرىگە تۈركچە بىر ئات قويۇلغان. ئەدىلگە
44. "كۈنتۇغدى ئېلىگ" [1] ئېتى بېرىلىپ، پادىشا ئورنىغا
45. قويۇلغان؛ دەۋلەتكە "ئايىتولدى" دەپ ئات قويۇلۇپ،
46. ۋەزىر ئورنىغا قويۇلغان؛ ئەقىلگە
47. "ئوگىدۇلمىش" دەپ ئات قويۇلۇپ، ۋەزىرنىڭ
ئوغلى ئورنىغا قويۇلغان؛
48. قانائەتكە "ئودغۇرمىش" ئېتى بېرىلىپ، ۋەزىرنىڭ
49. قېرىندىشى دەپ ئېيتىلغان. شۇنىڭدەك، (مۇئەل-
لىپ ئوز پىكىرلىرىنى)
50. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇنازىرە ۋە سوئال-
جاۋابلىق سوزلەر ئارقىلىق
51. ئىپادىلىگەن، تاكى (بۇنى) ئوقۇغانلارنىڭ كوڭلى
ئېچىلىپ،
52. مۇئەللىپنى ياخشى دۇئا بىلەن ياد قىلسۇن دەپ.

B

- 1 uoan bir bayat ol kamuoda oza
öküx hēmd-u egdi anar ok səza
- 2 uluoqluk idisi uoan zü'l-jəlal
yaratoan tərütgən mə kadir kəmal
- 3 ay yər kek idisi həlayik bilə
ruzini anutmix yəgil sən külə
- 4 sakixsiz bərigli kamuoqka ruzi
yətürür kamuoqni ma yəməz əzi
- 5 aqin qođmaz hərgiz kamuoq tinlioqioq
yətürür iqürür təzü sanlioqioq
- 6 nətəg kim tilədi mə boldi kamuoq
kimi kim tiləsə kılur ol uluoq
- 7 durud ol əđürmix rəsulka səlam
yənə əxlərinə səlam hēm ulam
- 8 muhəmməd yalavaq həlayik baxi
kamuoq barqalarka ol ol kəz kaxi
- 9 yəmə bu kitab ol ədi ök 'əziz
bilikligə boləyay bilikdin təniz

A5

B

- 1 قادىر بىر خۇدا ئۇ، جىمىدىن ئوزا،
تولا كوپ شۇكۇر، مەدھ ئاڭلا ساز [2].
- 2 ئۇلۇغلىق ئىگەسى، قادىر زۇلجەلال [3]،
ياراتقان، تورەتكەن ۋە قادىر كامال.
- 3 يەر، ئاسمان ۋە مەخلۇق ئىگەسى يەنە،
تەييار قىلدى رىزىقىڭ، يىگىن سەن كۈلە.
- 4 بېرۇر ئۇ جىمىگە ساناقسىز روزى [4]،
جىمىگە يىگۈزۈر، يىمەس ئۇ ئوزى.
- 5 ئۇ قويماس ئاچ ھەرگىز جىمى تىنغۇچىن،
يىدۇرۇر، ئىچۇرۇر ئۇ زات ھەممىسى.
- 6 نىچۇك خالىدى، بولدى شۇنداق قامۇغ [5]
تىلەسە ئۇ كىمىنى قىلۇر ئۇ ئۇلۇغ.
- 7 تاللانغان رەسۇلغا دۇرۇت ھەم سالام،
يەنە يارلىرىغا سالام - ئېھتىرام.
- 8 مۇھەممەت رەسۇلدۇر خالاينىق بېشى،
ئېرۇر ھەممىنىڭ ئۇ كوزى ۋە قېشى.
- 9 يەنە بۇ كىتاپتۇر ناھايەت ئەزىز،
ئالسىلارغا بولغاي بىلىمىدىن دېگىز.

c4

- 10 bəzənmix aqırlıoq biliklər bilə
qalı kim xükür kıl kəna'ət tilə
- 11 kamuoq barqasına bəgülr səzi
tizip yinqüləyü kamuoq tıp tüzü
- 12 bu məxrik məliki maqınlar bəgi
biliklig ukuxluoq azunda yəgi
- 13 kamuoq bu kitabni alıp əzləmix
həzinə iqində urup kizləmix
- 14 birindin birinə miraslar kalıp
ađınlarka bərməz əzinə alıp
- 15 asiörlıoq turur bu yok ol hiq yası
əküx türklər ukmaz munin mə'nisi
- 16 kitabdın əxitgən bilür ux anı
okıoqan bitigən ukmaz muni
- 17 əlig kəz tutar kər kitab səzləri
ikigün azunda ətər ixləri
- 18 maqınlar həkimi bu qin yumöisi
tezü barqa aymix munin yakxisi
- 19 bu məxrik əlində kamuoq türk-ü qin
muni təg kitab yok azunda ađın
- 20 kitab kədrini mə biliklig bilir
ukuxsuz kixidin ađın nə kəlir
- 21 ay təgmə kixikə kitab bərməgü
apan dostun ərsə əmin bolmaoqu

- 10 بىزەنگەن ئۇ قىممەت بىلىملەر بىلە،
ئەي كىمىسە، شۇكىرى قىل، قانائەت تىلە.
- 11 ھېكىملەر سوزىنى جىمىگە يېزىپ،
گوھەر - ئۇنچىلەردەك قويۇپتۇ تىزىپ.
- 12 ماچىنلار بېگى^[6]، شەرق سۇلتانلىرى،
بىلىملىك، ئاقىل، دۇنيا ياخشىلىرى،
- 13 جىمىسى كىتاپنى ئوزىنىڭ قىلىپ،
يوشۇرغان غەزىنە ئىچىگە قويۇپ.
- 14 بىرىدىن - بىرىگە مىراس قالدۇرۇپ،
بۆلەكلەرگە بەرمەس ئۆزىگە قويۇپ.
- 15 ئېرۇر پايدىلىق، ھىچ زىيان ئۇندا يوق،
تولا تۈركلەر ئوقىماس مەنىسىن تولۇق.
- 16 كىتاپنى چۈشەنگەن بىلۈرلەر ئۇنى،
ئوقۇپ، يازسلا ئۇ بىلەلمەس مۇنى.
- 17 بېرۇر يوليورۇق بۇ كىتاپ سوزلىرى،
ھەر ئىككى جاھاندا تۈزەز ئىشلىرى.
- 18 ماچىن، چىن ھېكىمى ئۇلار بارچىسى،
گۈزەل دەپ ماختىدى ئۇنى ھەممىسى.
- 19 پۈتۈن تۈرك، چىن، شەرق ئېلىدە دىمەك،
مۇنىڭدەك كىتاپ يوق جاھاندا بۆلەك.
- 20 كىتاپ قەدرىنى ھەم بىلىملىك بىلۈر،
ئەقىلسىز كىشىدىن بۆلەك نە كېلۈر؟
- 21 كىتاپنى ھەر ئادەمگە بەرمەس كېرەك،
ئەگەر بولسىمۇ دوست، ئىشەنمەس كېرەك.

- 22 nətəg kim biliksiz bilüməz muni
ukuxluoq ukupan küzətür ani
- 23 bu buoıra han wəkiti iqre ani
yəmə han tilingə bu aymix muni
- 24 muni təg kitabni kim aymix oza
kədin mə kim ayoyay muni təg uza
- 25 kim ərsə muni təg ətərmü kani
ətigli bar ərsə əgər mən ani
- 26 kayu kənd ulux ordu karxi yərə
kitabka ənin at atamixlara
- C5 27 ol əlnin bəgüsi həkimi turup
at urmix ol əlnin tərüqə kərüp
- 28 qinilər ədəbü' l-müluk təp ayar
maqinlar ənisü'l-məmalik atar
- 29 bu məxrik əlində uluoqlar muni
zinətü' l-üməra təyürlər keni
- A6 30 iranlioqlar xahnamə tərler munar
turanlioq kutadoqu bilik təp ukar
- 31 nə türlüg bu sözlər ənin tildəki
kigürmix munar kər kamuq əldək
- 32 yəmə bu kitabka at urmix uluoq
bayat yarlikasu ol ədgü kuluq
- 33 ay ol bu kitabka kəbul bolduki
bu türklər tilində 'əjəb kərdüki

- 22 نىچۈككىم، بىلىمىز بىلىمىس قەدرىنى،
ئەقىللىق ئوقۇبان كۆزە تۇر ئۇنى.
- 23 بۇ بۇغراخان ۋاقتى مۇئەللىپ ئۇنى،
يەنە خان تىلى بىرلە ئېيتىمىش بۇنى.
- 24 مۇنىڭدەك كىتاپنى كىم ئېيتقان ئەۋەل،
كېيىن كىممۇ ئېيتار بۇنىڭدەكىنى دەل؟
- 25 كىم ئولسا مۇنىڭدەك يازارمۇ، قېنى؟
يازۇچى بار ئولسا، مەن ماختاي ئۇنى.
- 26 كى ھەر بىر ساراي-ئوردا، كەنت ھەم شەھەر
كىتاپقا ئالاھىدە نام بەردىلەر.
- 27 ھەر ئەلنىڭ بىلىملىك ھېكىمى تۇرۇپ،
ئوتۇپتۇ شۇ ئەل رەسمىچە ئات قويۇپ.
- 28 بۇ چىنلىق «ئادابۇلمۇلۇك» ئاتىدى،
ماچىنلىق «ئەنسىۋل مەمالىك»^[7] دىدى.
- 29 بۇ شەرق ئەللىرىدە ئۇلۇغلاپ ئۇنى،
«زىننەتۇلمۇرا» دىدىلەر كۈنى^[8].
- 30 ئىرانلىقلار «شاھنامە» دەپ ئاتىشار،
تۇرانلىق «قۇتادغۇ بىلىك» دەپ ئاتار.
- 31 نە تۇرلۇك ئەللەردە، تۇرلۇك تىل ئارا،
ئانغا تۇرلۇك ئاتلار قويۇلمىش، قارا.
- 32 يەنە بۇ كىتاپقا قويۇچى بۇ ئات
ئۇلۇغ قۇللىرىنى كەچۈرسۇن بايات^[9].
- 33 ئايا، بۇ كىتاپنى قوبۇل قىلغۇچى،
بۇ تۈركچە ئەسەرگە ئەجەپلەنگۈچى.

- 34 yəne bu kitab kər kamuşka yarar
məliklərkə artuk əlig kənd tutar
- 35 kim ol ma bu mülknü tutuqlı kayu
kərəklig anar bu həkimlər ayu
- 36 məliklər korusuqi ma əsbab tüzə
bu tərtib-u xərti əmarət özə
- 37 bu mülknin hərabi bəkasi nədin
ya mülkət kaluri baruri adin
- 38 yəmə bu qərik sü er at ma kamuş
nəgü tæg tirilgü yər buluqu yoluş
- 39 munin tərtibin mə kitabda aqa
adirmix ədürmix kamuşuqi səqə
- 40 yana bərk bu mülknü tutuqlı kixi
yaraqlıq ərenkə buyurdi ixi
- 41 kərəklig ukuxluş birisi onay
yulaka nəgü tæg aqlıq kildi ay
- 42 boşunin həki bar məliklər özə
məliknin həki ma boşundin tüzə
- 43 yəne bu rə'iyət küdəzgü anı
məlik mə küzətsə tənı mə janı
- 44 kayu ol məlik kim tokix kılouini
uruxlar əfində qərik tüzgüni
- 45 ayur kər nəgü tæg ətingü hilə
bu duxmən qərikin şıoşuka tilə

- 34 قارا، بۇ كىتاپكى جىمىگە يارار،
بولۇپمۇ شاھلارغا، كى ئەل - يۇرت تۇتار.
- 35 ئەل - يۇرتنى ئىدارە قىلۇچىلار كىم،
ئوڭا نە كېزەكىنى دىمىشتۇر ھېكىم.
- 36 نىمىكى ئۇ قوغدار ھوكۇمدارنى،
كېرەكلىك نىزام ۋە شەرتلەر بارنى؛
- 37 بۇ شاھلىق خارابى، باقاسى نەدىن،
ئۇنىڭ تۇرۇشى، كېتىشى نىمەدىن؛
- 38 يەنە چېرىك - لەشكەر، خادىملەر بارى،
نىچۇك توپلىنىۇر، قونۇر، سەپەر يوللىرى؛
- 39 بۇلارنىڭ تەرتىۋىنى كىتاپتا ئېچىپ،
سەرەلەپ ئايرىغان بارچىسىن يېشىپ.
- 40 يەنە ئەلنى مەھكەم تۇتۇچى كىشى،
ياراملىق كىشىگە بۇيۇرسۇن ئىشى.
- 41 ئەقىللىق ۋە لايىق كىشىلەر كېرەك،
گويا ئاي چىراقتەك ئېھسان ئولغاندەك.
- 42 خان ئۇستىدە باردۇر خەلقلەر ھەققى،
خەلق ئۆزى خانىكىمۇ ھەققى بار تېخى.
- 43 يەنە پۇقرالار ھەم كۆزەتسۇن ئۇنى،
شاھلارمۇ كۆزەتسۇن ئۇنىڭ جان - تېنى.
- 44 بۇ شاھلار نىچۇك ئەيلەسۇنلەر ئۇرۇش،
ئۇرۇشقاندا لەشكەرنى قانداق قۇرۇش.
- 45 يەنە ئېيتۇر نىچۇك قىلماقنى ھىلە،
يېڭەي دىنە يىۋىنى بىر ھىلە بىلە.

- 46 məlikkə nəgü tæg ətingü kərək
ezi tæg bođunlar kənülgü kərək
- 47 bu yanlıođ məlİKni bođunlar səvər
yüzini kərəy tæg adınlar əvər
- 48 kuti bar yakın tæg tapuođ kilođuka
kimini yaotutur yirak koyođuka
- 49 bir anqa bəkitip yakın tutođuni
bu kutsuz yavuz tæg yirak salođuni
- 50 yana bir siyasət baxın kəsgükə
ikinci fərasət kənül bərgükə
- A7
51 ukuxluođ biliklig tona alp yürək
həzinə tolulap akitođu kərək
- 52 rə'İyyətka bolsa əkux təkəti
kamuođ ix iqində bulur rəhəti
- 53 bu kađ hərfkına mən kumaru saña
kođundum unıtma du'a kıl maña
- 54 baqa kər kitabni bu tərgən kixi
hünərliođ ər ərmix kixilər baxi
- 55 bu türliđ fəzayil ukuxlar bilə
arastə ol ərmix yorimix külə
- 56 pütünlük mə hürmət bu zuhdliođ əzə
sakinuk biliklig arıođliođ oza
- 57 bu tənı turuođlaođ kuz ordu əli
tüg əšli nəsəbdin yorimix tili

- 46 بۇ شاھ ھەرىكىتىدە نە ئەتمەك كېرەك،
كى خەلق قىلسا ھەرىكەت ئۇنىڭ كوڭلىدەك.
- 47 شۇ ياكىلىغ بولسا شاھ، ئۇنى خەلق سويەر،
يۈزىنى كورەي دەپ كىشى تەلمۇرەر.
- 48 دىبان كىمنى قۇتلۇق ئاڭا بەرسۇن ئىش،
ئوزىدىن يەنە كىمنى نېرى قىلىش؛
- 49 ئۇ كىمنى ئوزىگە يېقىن تۇتقۇلۇق،
ئۇ كىمنى يامان دەپ يىراق قىلغۇلۇق؛
- 50 سىياسەتلە كىمنىڭ بېشىن چاپقۇلۇق،
پاراسەتلە قانداق كوڭۇل ئالغۇلۇق.
- 51 ئەقىللىق، بىلىملىك، باتۇر شىر يۈرەك،
نىچۈك غەزەنە توپلاپ، تاراتماق كېرەك.
- 52 خەلق ئۇزۇرە كوپ بولسا بەگ قۇۋۋەتى،
پۈتۈن ئىش ئىچىدە بولۇر راھەتى.
- 53 بۇ بىرنەچچە سوزنى ۋەسىيەت ساڭا —
قىلىپ قويدۇم، ئۇنۇتما، دۇئا قىل ماڭا.
- 54 كورەرسەن كىتاپنى بۇ يازغان كىشى،
ھۈنەرلىك ئەرەنكەن، كىشىلەر بېشى.
- 55 بۇ تۇرلۇك پەزىلەت، ئەقىل — ئاڭ بىلە
ئۇ ئەرمىش بىزەنگەن، يۈرەرمىش كۈلە.
- 56 ئۇ توغرا، باھورمەت بىر زاھىت ئېرۇر،
بىلىملىك ۋە تەقۋا، ئېرىغ — پاك يۈرۈر.
- 57 تۇرۇغلۇق ماكانى "قۇز ئوردۇ" [10] ئېلى،
تۈپ ئەسلى نەسەپتىن خەۋەرچى تىلى.

- 58 bu toqmix əlindən qikip barəjanı
kitabnı qoxupan tükəl kıləjanı
- 59 barusın bitimix yətürmixonizəm
bu kaxəjər əlində qoxulmixon təməm
- 60 məlikniñ ənində okimix munı
bu tavorəq kara buqra hanlar hani
- 61 aqırlamix artuq okux hil'əti
kələmnin həki təp ukux hürməti
- 62 bu has həjib atin təgürmixon muna
munı bu əzinə yaqutmixon yana
- 63 bu mə'ni üqün kər aqırlar anı
yusuf haş həjib təp ayurlar kəni
- 64 yana bu kitabniñ bəyanin ayur
bu tert nik xəriflər əzələ kılur
- 65 birisi mə 'ədl ol kənilik əzə
ikinci bu dəwlət qut ikbal tüzə
- 66 üqünqi hirəd ol uluqluk bilə
tərtünqi kəna'ət wə 'afyət bilə
- 67 bu təgmə birinə at urmixon ənin
bu yanlıq atini atamixon kədin
- 68 'ədilka kün toqdi əlig təp atar
anı kər məliklik kurina tutar
- 69 bu ay toldi dəwlət atanur kəni
wəzirlik yərinə tutar kər munı

- 58 ئۇ تۇققان ئېلىدىن كېتىپتۇ چىقىپ،
كتاپنى نەزىمگە قوشۇپ تۈگىتىپ.
- 59 پۈتۈن ھەممەسىگە بېكىتكەچ نىزام،
ئۇنى قەشقەر ئىچىدە قىلغان تامام.
- 60 ھوزۇرىدا خاننىڭ ئوقۇغان مۇنى،
ئۇ تاۋغاچ قارا بۇغراخانلار خېنى—
- 61 قەدىرلەپ ئۇنى كۆپ بېرىپ خىلىتى (11)،
قەلەم ھەققى دەپ كۆپ قىلىپ ھورمىتى،
- 62 ئۇنىڭغا بېرىپ خاس ھاجىپلىق ئېتىن،
ئۇنى ئەيلەشتۈر ئۈزىگە يېقىن.
- 63 بۇ مەنە ئۈچۈن، كور، قەدىرلەر ئۇنى،
يۈسۈپ خاس ھاجىپ دەپ ئاتارلەر كۈنى.
- 64 يەنە بۇ كىتاپنىڭ بايانىنى دەر،
بۇنى توت ئۇلۇغ ئۇل ئۈزرە ئۇ تۈزرە:
- 65 بىرى، توغۇرلۇق ئۈزرە ئادالەت ئېرۇر،
ئىككىنچىسى، دەۋلەت ۋە ئىقبال تۇرۇر.
- 66 ئۈچىنچى، ئەقىلدۇر ئۇلۇغلۇق بىلە،
توتىنچى، قانائەت، ئاپىيەت ئىلە.
- 67 بۇنىڭ ھەر بىرىگە بېرىپ باشقا نام،
ئاتاپ باشقا ئات بىرلە قىلمىش تامام.
- 68 ئادالەتنى كۈنتۈغدى ئېلىگ ئاتار،
ئۇنى كور، بۇ شاھلىق ئورۇندا قويبار.
- 69 بۇ ئايتولدى دەۋلەت ئاتالدى كۈنى،
ۋەزىرلىك ئورۇندا تۇتار ئۇ مۇنى.

- 70 hirədka atadı bu ol əgdülmix
munı ma wizirniñ oqlı təp təmix
- 71 kəna'ətka odoqurmix atı bərür
munar ma wəzirniñ yaoquki təyür
- 72 munıñ hıkməti kər bu tər tən əzə
kitabni tükətmix bularnı tüzə
- A8 73 'ərəbqa təzıqə kitablar əkux
biziñ tilimizqə bu yumoqi ukux
- 74 biliklig bilür ol munıñ hürməti
ukuxluoq ukar ol bilik kıyməti
- 75 bu türkqə koxuoqlar tüzəttim sana
okırda unıtma du'a kıl mana
- 76 barur mən azundin əxit sən əzün
əkux 'ibrət aloqil ma aqoqil kezün
- 77 ilahi sən ək sən tüzü yarlıka
ruzi kıl kamuoq mü'minlarka lika

- 70 ئەقىلى ئاتاپ ئۇ دىدى ئوگدۇلمىش،
بۇنى ئۇ ۋەزىرىنىڭكى ئوغلى دىمىش.
- 71 قانائەتكە ئودغۇرمىش ئاتىن بېرىپ،
بۇنى ھەم ۋەزىرنىڭ يېقىنى قىلىپ،
- 72 بۇنىڭ ھېكمەتىن، كور، مۇشۇ توت ئۈزە،
كىتاپنى تۈگەتكەن بۇلارنى تۈزە.
- 73 ئەرەپچە، تاجىكچە كىتاپلار تولا،
بىزنىڭ تىلىمىزدا بۇ يالغۇز، شۇلا.
- 74 ئىلىملىك بىلۇرلەر بۇنىڭ ھورمىتىن،
ئەقىللىق ئۇقارلەر بىلىم قىممىتىن.
- 75 بۇ تۈركچە قوشاقلارنى تۈزدۇم ساڭا،
ئوقۇردا ئۇنۇتما، دۇئا قىل ماڭا.
- 76 كېتۇرمەن جاھاندىن، ئىشىت سەن ئوزۇڭ،
تولا ئىبرەت ئالغىن ۋە ئاچقىن كوزۇڭ.
- 77 ئىلاھىم سەنلا سەن، بىزنى يارلىقا^[12]،
نەسىپ قىلغىن پۈتۈن مومىنگە لىقا^[13].

C

FIHRISTÜ'I-ƏBWAB

C8

1. bab tənri 'əzzə wə jəllənin əgdisin ayur
2. bab yalavaqimiz uluq muhəmməd-i muştəfa əgdisin ayur
3. bab yalavaqimiznin tørt əxlərinin əgdisin ayur
4. bab yaz fəşlīn buqra han əgdisin ayur
5. bab yəti yulduz on iki ükəkni ayur
6. bab yalnuk oqlı aqırlıki ukux bilik birlə ərdükin ayur
7. bab til ərdəmin münin asiöfin yasin ayur
8. bab kitab idisi ez 'uzrin ayur
9. bab ədgülük kilmixka et sav ərig tutuzur

C

بايلار مۇندەرىجىسى*

1. باپ ئەزىز ۋە ئۇلۇغ تەڭرىنىڭ مەدھىيىسى باياندا
2. باپ پەيغەمبىرىمىز ئۇلۇغ مۇھەممەت مۇستاپانىڭ مەدھىيىسى باياندا
3. باپ پەيغەمبىرىمىزنىڭ توت يارى مەدھىيىسى باياندا
4. باپ ياز پەسلى ۋە بۇغراخان مەدھىيىسى باياندا
5. باپ يەتتە يۇلتۇز ۋە ئون ئىككى بۇرچ باياندا
6. باپ ئىنسان ئوغلى ھورمىتىنىڭ ئەقىل ۋە بىلىم بىرلە ئىكەنلىكى باياندا
7. باپ تىلىنىڭ پەزىلىتى، قۇسۇرى، پايدىسى، زىيىنى باياندا
8. باپ كىتاپ ئىگىسىنىڭ ئۆز ئۆزىنى ئېيتقانلىقى باياندا
9. باپ ياخشىلىق قىلماق خۇسۇسىدا ئوگۇت ۋە نەسەت

* بەزى ئالىملارنىڭ تەتقىق قىلىشىچە، بۇ مۇندەرىجە مۇئەللىپنىڭ ئۆزى تەرىپىدىن ئەمەس، كىتاپنى كۆچۈرگۈچىلەر تەرىپىدىن قوشۇپ قويۇلغان، شۇڭا، بەزى ماددىلىرى تېكىست مەزمۇنىغا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ.

B4

10. bab bilik ukux ərđəmin asiöjın ayur
11. bab kitab atı yerügin yəmə avuqətalikın ayur
12. bab kılık kiling artakı yasin ayur
13. bab sız baxı kün toqđı əlig 'ədil şifətin ayur
14. bab ay toldı kün toqđı əligkə kəlmixin ayur
15. bab ay toldı kün toqđı əligkə kərünmixin ayur
16. bab ay toldı əligkə əzi dəwlət ərđükın ayur

B5

17. bab dəwlət şifəti kılki ərəsellikın ayur

C9

18. bab kün toqđı əlig ay toldıka ezın bəlgürtmixin ayur
19. bab kün toqđı 'ədil şifəti nətəg ərđükın ayur
20. bab ay toldı əligkə sual kilmixin ayur
21. bab əlig jəwabi ay toldıka
22. bab til ərđəmlərin sız asiöjların ayur
23. bab ay toldı wəzir sualı əlig jəwabi

10. باپ بىلىم ۋە ئەقىلنىڭ پەزىلەت ھەم پايدىسى
باياندا
11. باپ كىتاپنىڭ نامى، مەنبەسى ۋە ئوزىنىڭ
قىزىقى باياندا
12. باپ قىلىق ۋە خوي-پېىل بۇزۇقلۇغىنىڭ زەرەرى
باياندا
13. باپ سوز بېشى كۈنتۇغدى ئېلىگ بىلەن ئادا-
لەتنىڭ سۈپىتى باياندا
14. باپ ئايتولدىنىڭ كۈنتۇغدى ئېلىگ ھوزۇرىغا
كەلگەنلىكى باياندا
15. باپ ئايتولدىنىڭ كۈنتۇغدى ئېلىگكە كورۇنگەن-
لىكى باياندا
16. باپ ئايتولدىنىڭ كۈنتۇغدى ئېلىگكە ئوزىنىڭ
بەخت-دەۋلەت ئىكەنلىكىنى ئېيتقانلىقى
باياندا
17. باپ بەخت-دەۋلەتنىڭ سۈپىتى ۋە تەبىئىتىنىڭ
ۋاپاسزلىقى باياندا
18. باپ كۈنتۇغدى ئېلىگنىڭ ئايتولدىغا ئوزىنى
كورسەتكەنلىكى باياندا
19. باپ كۈنتۇغدى ئېلىگنىڭ ئادالەتنىڭ قانداقلىغىنى
ئېيتقانلىقى باياندا
20. باپ ئايتولدىنىڭ ئېلىگدىن سوئال سورىغانلىقى
باياندا
21. باپ ئېلىگنىڭ ئايتولدىغا جاۋابى
22. باپ تىلنىڭ پەزىلەتلىرى ۋە سوزنىڭ پايدىلىرى
باياندا
23. باپ ۋەزىر ئايتولدىنىڭ سوئالى ۋە ئېلىگنىڭ
جاۋابى

B6

24. bab sözləməkmü. ədgürək azu xük turmakmu

A9

25. bab kut kivilikin dəwlət ərsəllikin ayur

26. bab ay toldi oqlı əgdülmixni etləmixin ayur

27. bab ay toldi əligkə kumaru bitik bitmixin ayur

28. bab əlig əgdülmixni okip tapuşka kərünmixin ayur

29. bab əlig suali əgdülmixkə

30. bab əgdülmix jəwabi əligkə

31. bab əgdülmix əligkə ukux şifətin ayur

B7

32. bab bəglər nəgü tæg kərəkin ayur

33. bab wəzirlər nəgü tæg kərəkin ayur

34. bab sü baxlar ər nəgü tæg kərəkin ayur

35. bab uluş həjip nəgü tæg kərəkin ayur

36. bab kapuş baxlar ər nəgü tæg kərəkin ayur

C10

37. bab yalavaq nəgü tæg kərəkin ayur

38. bab bitikqi ilimoşa nəgü tæg kərəkin ayur

B8

39. bab aşıqı nəgü tæg kərəkin ayur

24. باپ سوز سوزلىمەك ياخشراقمۇ ياكى شۇك تۇرماقمۇ
25. باپ بەختنىڭ تۇراقسىزلىغى ۋە دەۋلەتنىڭ ۋاپاسىزلىغى باياندا
26. باپ ئايتولدىنىڭ ئوغلى ئوگدۇلمىشكە نەسىھەت قىلغانلىغى باياندا
27. باپ ئايتولدىنىڭ ئېلىككە ۋەسىيەتنامە يازغانلىغى باياندا
28. باپ ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشنى قىچقىرتقانلىغى ۋە ئۇنىڭ ئېلىككە كورۇنگەنلىغى باياندا
29. باپ ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى
30. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى
31. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە ئەقىل سۇپىتىنى ئېيتقانلىغى
32. باپ بەگلەرنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا
33. باپ ۋەزىرلەرنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا
34. باپ لەشكەر بېشىنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا
35. باپ ئۇلۇغ ھاجىپنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا
36. باپ ئىشك ئاغىسىنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا
37. باپ ئەلچىنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا
38. باپ كاتىپنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا
39. باپ غەزىندارنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىگى باياندا

40. bab ax baxqisi han-salar negü tæg kærækin ayur
41. bab idixqilar baxi xærabdar negü tæg kærækin ayur
42. bab tapuqçilar hækki beqlær eza negü ærdükin ayur
43. bab ælig suallæriñe egdülmix jæwablærin ayur
44. bab kün toqdi ælig oqurmixka bitik idmixin ayur
45. bab egdülmix oqurmix tapa barmixin ayur
- B9
46. bab egdülmix oqurmix birlæ munažære kilmixin ayur
47. bab egdülmix oqurmixni okimixin ayur
48. bab dunya ærdæmin asioqin yasın hæbær bærür
49. bab oqurmix egdülmixkæ dunyanin münin 'æyiblarin ayur
50. bab egdülmix oqurmixka fani dunya birlæ baki 'ukbi qazoqanoqusin ayur
51. bab oqurmix æligkæ pænd bitip idmixin ayur
52. bab ælig oqurmixka ikinq yoli bitik idmixin ayur

40. باپ باش ئاشپەزنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكى

باياندا

41. باپ باش ساقىنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكى

باياندا

42. باپ خىزمەتچىلەرنىڭ بەگىلەر ئۈستىدە قانداق

ھەقىقىي بارلىقى باياندا

43. باپ ئېلىگىنىڭ سوئاللىرىغا ئۈگدۈلمىشنىڭ

جاۋابلىرى باياندا

44. باپ كۈنتۈغدى ئېلىگىنىڭ ئۈدغۇرمىشقا خەت

ئەۋەتكەنلىكى باياندا

45. باپ ئۈگدۈلمىشنىڭ ئۈدغۇرمىش قېشىغا بارغان-

لىقى باياندا

46. باپ ئۈگدۈلمىشنىڭ ئۈدغۇرمىش بىلەن مۇنازىرى-

لەشكەنلىكى باياندا

47. باپ ئۈگدۈلمىشنىڭ ئۈدغۇرمىشنى دەۋەت

قىلغانلىقى باياندا

48. باپ دۇنيانىڭ پەزىلىتى، پايدىسى ۋە زىيىنى

باياندا

49. باپ ئۈدغۇرمىشنىڭ ئۈگدۈلمىشكە دۇنيانىڭ

قۇسۇر ۋە ئەيىپلىرى ھەققىدە ئېيتقانلىرى

50. باپ ئۈگدۈلمىشنىڭ ئۈدغۇرمىشقا بۇ پانى دۇنيا

بىلەن باقى ئاخىرەتكە ئېرىشىش ھەققىدە

ئېيتقانلىرى

51. باپ ئۈدغۇرمىشنىڭ ئېلىككە نەسىھەتلىرىنى يېزىپ

ئەۋەتكەنلىكى باياندا

52. باپ ئېلىگىنىڭ ئۈدغۇرمىشقا ئىككىنچى قېتىم خەت

ئەۋەتكەنلىكى باياندا

53. bab əgdülmix ođoqurmix birlə ikinq mu-
nazərə kilmixin ayur

B10

54. bab bəglərkə tapınmak tərüsün tokusun
ayur

55. bab kapuodakı ər at birlə nəgü tæg tiril-
güsün ayur

C11

56. bab qara bođun birlə nəgü tæg katiloqusin
ayur

57. bab 'ələwilər birlə nətæg katiloqusin ayur

58. bab 'ilim adamları birlə qatılmakın ayur
yəmə otaqılar mu'əzzimlər mu'əb-
birlər munəjjimlər xa'irlər tariqqılar
igdixqilər uzlar qıoqaylar birlə qatıl-
maq nəgü tæg kərəkin kərəkməzin
ayur

59. bab əvlik almak ooqul kiz igidməknı ayur

60. bab əlig asrakilariq nətæg tutoqusin ayur

61. bab axka okımak həm baroju barmaqı-
sın ayur

62. bab axka barsa nəgü tæg yəgüsün yəmə-
güsün ayur

63. bab yumojıka okımak bəyanı kılınur

B11

64. bab ođoqurmix dunyanı yərip 'əyibların
aytip kəna'ət əgmixin ayur

65. bab oqafilliktin ođanmaq bəyanı kılınur

53. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىش بىلەن ئىككىنچى قېتىم مۇنازىرىلەشكەنلىكى باياندا
54. باپ بەگلەرگە خىزمەت قىلماقنىڭ ئەدەپ ۋە ئۇسۇللىرى باياندا
55. باپ ئوردا خادىملىرى بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا
56. باپ ئاۋام خەلق بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا
57. باپ پەيغەمبەر ئەۋلادى بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا
58. باپ ئالىملار، تىۋىپلار، ئەپسۇنچىلار، چۈش ئورنگۇچىلەر، مۇنەججىملەر، شائىرلار، دىخانىلار، چارۋىچىلار، ھۈنەرۋەنلەر ۋە پەقىرلەر بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا
59. باپ ئويلىنىش ۋە ئوغۇل-قىز پەرزەنتلەر تەربىيىسى باياندا
60. باپ ئېلىگ خادىملىرى بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا
61. باپ زىياپەتكە چاقىرىلىش ۋە بېرىش-بارماسلىق باياندا
62. باپ زىياپەتكە بارغاندا، غىزنى قانداق يېمەكلىك باياندا
63. باپ چايغا چاقىرىش قائىدىلىرى باياندا
64. باپ ئودغۇرمىشنىڭ دۇنيادىن بېزىپ، ئۇنىڭ ئەيىپلىرىنى ئېيتىپ، بارغا قانائەت قىلىشنى ماختىغانلىقى باياندا
65. باپ غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغانماقلىق باياندا

66. bab əgdülmix ođoqurmixni ziyarət üqün okiojali barmixin ayur
67. bab ođoqurmix əlig tapa kəlmixin ayur
68. bab ođoqurmix əligkə pənd bərmixin ayur
69. bab əgdülmix əligkə əl ətgü tərüsün ayur
70. bab əgdülmix əkünüp təwbəka oqramixin ayur
- B12
71. bab kixilikkə kixilik yanut kilməkin ayur
72. bab ođoqurmix iglig bəclup əgdülmixin okimixin ayur
73. bab ođoqurmix tux kərmixin ayur
74. bab ođoqurmix tuxinə təbir kilmixin ayur
75. bab ođoqurmix əgdülmixkə pənd bərmixin ayur
76. bab əgdülmix əligkə ođoqurmix igləmixin ayur
77. bab əgdülmix qadaxi tapa barmixin ayur
- C12
78. bab əgdülmix ođoqurmixka yas tutmixin ayur
79. bab tiriglik yava kilmixka əkünməkin ayur

66. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشىنى زىيارەت ئۈچۈن چاقىرىشقا بارغانلىغى باياندا
67. باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىگ، قېشىغا كەلگەنلىگى باياندا
68. باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىككە نەسەت قىلغانلىغى باياندا
69. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە مەملىكەتنى ئىدارە قىلىش ئۇسۇللىرىنى ئېيتقانلىغى باياندا
70. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ پۇشايىمان چېكىپ، تەۋبە قىلماقچى بولغانلىغى باياندا
71. باپ ئادەمگەرچىلىككە ئادەمگەرچىلىك قىلىش باياندا
72. باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئاغرىپ قېلىپ، ئوگدۇل- مىشىنى چاقىرتقانلىغى باياندا
73. باپ ئودغۇرمىشنىڭ چۈش كورگەنلىگى باياندا
74. باپ ئودغۇرمىشنىڭ چۈشكە تەبىر بەرگەنلىگى باياندا
75. باپ ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە نەسەت قىلغانلىغى باياندا
76. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە ئودغۇرمىشنىڭ ئاغرىپ قالغانلىغىنى ئېيتقانلىغى باياندا
77. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ قېرىندىشى قېشىغا بارغانلىغى باياندا
78. باپ ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا ماتەم تۇتقان- لىغى باياندا
79. باپ ئومۇرنىڭ بېھۇدە ئۆتكەنلىگىگە ئېچىنغانلىغى باياندا

80. bab yusuf qalbaxi yigitlikkə əkünüp
avuqoqalikin ayur
81. bab ədlək artakin dostlar jəfasin ayur
82. bab kitab idisi ezinə pənd bərip 'uzrin
kölur

80. باپ يۇسۇپنىڭ ياشلىققا ئېچىنىپ، قېرىلىق
ھەققىدە ئېيتقانلىرى
81. باپ زاماننىڭ بۇزۇقلىغى ۋە دوستلارنىڭ ۋاپاسىز-
لىغى باياندا
82. باپ كىتاپ ئىگىسى ئۆزىگە نەسىھەت قىلىپ،
ئۆز ئۆزىنى ئېيتىدۇ

D

B13

BISMI'LLAHI'R-RƏHMANI'R-RƏHİM

1

TƏNRI 'ƏZZƏ WƏ JƏLLƏ ƏGDİSİN AYUR

- 1 bayat atı birlə sözüg baxladım
tərütgən igidgən kəqürgən idim
- 2 öküx egdi birlə tümən miñ şəna
uqan bir bayatka anar yok fəna
- 3 yaojiz yər yaxil kek kün ay birlə tün
tərütüti həlayik əd ədlək bu kün
- 4 tilədi tərütüti bu bolmix kamuq
bir ek bol tədi boldi kolmix kamuq

D

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(ئايغۇچى ۋە كويۇنكۇچى تەڭرىنىڭ
ئېتى بىلەن باشلايمەن)

بىرىنچى باپ

ھەممىدىن ئىززەت-ئۇلۇغ بولغان ئىزنىڭ ھىسسىي بايانىدا

- 1 خۇدا ئاتى بىرلە سوزۇم باشلىدىم،
تورەلىتكەن، ئوستۇرگەن، كەچۈرگەن ئىزىم [14].
- 2 تولا مەدھى بىرلە تۈمەن مىڭ سەنا
قادىر بىر خۇداغا، ئاڭسا يوق پەنا [15].
- 3 قوڭۇر يەر، يېشىل كوك، كۈن، ئاي بىرلە تۈن—
ياراتتى زامان، ۋاقىت، مەخلۇق ۋە كۈن.
- 4 ئۇ خالاپ ياراتتى، يارالدى پۈتۈن،
ئۇ بىرلا دىدى "بول"، بار ئولدى پۈتۈن.

- 5 kamuoı barqa munluoı tərütülmixi
munı yok idi bir anar yok əxi
- 6 ay ərklig uoıan mənü munsuz bayat
yaramaz sənindin adınka bu at
- 7 uluoıluk sana ol bədüklük sana
sənindin adın yok sana tux tənə
- 8 aya bir birikməz sana bir adın
kamuoı axnuda sən sən əndün kədin
- 9 sakıxka qatılmaz sənın birlikin
təzü nənke yətti bu ərkliglikin
- 10 səziksiz bir ek sən ay mənü aqu
qatılmaz qarılmaz-sakıxka saqu
- A11 C13
11 ay iq tax biligli ay həkku'-lyakın
kəzümdə yırak sən kənülkə yakın
- 12 barın bəlgülüg sən kün ay tæg yaruk
nətəglikkə yətgü kənül əgdə yok
- 13 nə ərsədin ərməz sənın birlikin
nə ərsələrıg sən tərüttün sənın
- 14 kamuoı sən tərüttün nə ərsələrıg
yokaıur nə ərsə sən ek sən tırig
- B14
15 tərütgən barına tərütmix tanuk
tərimix iki bir tanukı anuk
- 16 anın okxaoıı yok azu mənəgi
nətəglikkə yətməz həlayik egi

- 5 بۇ بارچە يارالغان مۇھتاجدۇر ئاڭا،
ئىگەم سەن بەھاجەت، يوق ھەمرا ساڭا.
- 6 ئەي قادىر ۋە مەڭگۈ بەھاجەت بايات،
سېنىڭدىن بولەككە ياراشماس بۇ ئات.
- 7 ئۇلۇغلۇق ساڭا ھەم بۇيۇكلۇك ساڭا،
سېنىڭدىن بولەك يوق ساڭا تۇش-تەڭا.
- 8 ئەي بىر سەن، بىرىكمەس ساڭا باشقا بىر،
بۇرۇن سەن جىمىدىن، جىمىدىن ئاخىر.
- 9 ساناققا قېتىلماس سېنىڭ بىرلىڭىڭ،
پۈتۈن نەرسىگە يەتتى قۇدرەتلىڭىڭ.
- 10 گۇمان يوقكى، بىر سەن، ئەي مەڭگۈ خۇدا،
ئوزۇڭ ھەر نىچۈك سان-ساناق سىرتىدا.
- 11 ئىچۈ-تاش بىلۈچى ئەي ھەققۇلىيەقسىن [16]،
كوزۇمدىن يىراقسەن، كوڭۈلگە يېقىن.
- 12 ئېرۇر بارلىغىڭ كۈن ۋە ئايدەك يورۇق،
تېگىڭگە يېتۈچى كوڭۈل-ئەقىل يوق.
- 13 نىمەلىكتىن ئەرمەس سېنىڭ بىرلىڭىڭ،
ياراتتىڭ جىمىنى، جىمىسى سېنىڭ.
- 14 پۈتۈن بار نىمەنى ياراتتىڭ ئوزۇڭ،
يوقىلۇر جىمىسى، تىرىك سەن ئوزۇڭ.
- 15 ياراتقان بارلىغىغا يارالغان تانۇق [17]،
يارالغان ئىككى بىر تانۇقى ئېنىق.
- 16 ئۇنىڭ ئوخشىشى يوق ۋە ياكى تېشى،
نىچۈكلۈگىگە يەتمەس خالايتىق ئېشى.

17 yorımaz nə yatmaz uđımaz ođuı
nə mənzəg nə yanzaı ketürməz bođuı

18 kəđin endün ərməz nə soldin onun
nə astin nə üstün nə otu orun

19 orun ol tərütti orun yok anar
anınsız orun yok pütün bol munar

20 ay sırka yakın ay kənülkə əđiz
tanuk ol saña barqa şurət bəđiz

21 tərüttün tümən min bu sansız tirig
yazı taoı təniz ketki opri yərig

22 yaxıl kek bəzəđin tümən yulduzun
kara tün yaruttuı yaruk kündüzün

23 uquıli yoriıli tınııli nəpə
tirilgü sənindin bulup yər iqə

24 əđiz 'ərxte altın şəraka təgi
təzü barqa munluı saña ay idi

25 aya birke pütmix tilin birlə əg
kənül pütti xəksiz amul tutoıl əg

26 nətəglikkə kirmə küđəzgil kənül
barına pütün bolııl amrul amul

27 kalı kanqaka kirmə tutoıl özün
kali kanqasız bil uzatma sözün

C14
28 ay munşuz idim sən bu munluı kuluı
suyurkap kəqürgil yazukın kamuı

- 17 ئۇ يۈرمەس، ئۇ ياتماس، ئويغاق، ئۇخلىماس،
ئۇنىڭدىن يىراقتۇر تەسەۋۋۇر-قىياس.
- 18 نە ئالدا، نە كېيىن، نە ئوڭ-سولدا ئۇ،
نە پەستە، ئىگىزدە، نە ئۇدۇلدا ئۇ.
- 19 ئورۇن ئول ياراتتى، ئورۇن يوق ئاڭا، [18]
ئۇنىڭسىز ئورۇن يوق، ئىشەنگىن بۇڭا.
- 20 ئەي سرغا يېقىن، ئەي كوڭۇلگە ئەزىز،
گۇۋادۇر ساڭا بارچە سۈرەت ۋە ئىز.
- 21 ياراتتىڭ تۈمەن مىڭ تىرىك، ساناقسىز،
قۇرۇقلۇق، چۇقۇر، تاغ، دالا، دوڭ، دېڭىز.
- 22 بىزەتتىڭ يېشىل كۈكنى يۇلتۇز بىلە،
يورۇتتۇڭ قارا تۇننى كۈندۈز بىلە.
- 23 ئۇچارلىق، ماڭارلىق، تىنارلىقى بار،
سېنىڭدىن ئىچىپ، يەپ تىرىكلىك قىلار.
- 24 ئىگىز ئەرش ئۇستىدىن يەر ئاستىغا تا،
پۇتۇن بارچە مۇھتاج ئەي ئىگەم ساڭا.
- 25 ئايا ھەققە پۈتكەن، ئاچ ھەمدىگە تىل،
دىلەڭ پۈتسە شەكسىز، يۇرۇتمە ئەقىل. [19]
- 26 ئۇ قانداق دىمەكتىن كوڭۇلنى كۈزەت،
پۇتۇپ بارلىغىغا ئاسايىشقا يەت.
- 27 نىچۇك، قانچە دەپ يۈرمە، تۇتقىن ئوزۇڭ،
نىچۇك، قانچىسىز بىل، ئۇزارتما سوزۇڭ.
- 28 بۇ مۇڭلۇق قۇلۇڭنى، ئەي مۇڭسىز ئىگەم،
كەچۈرگىن گۇنايىنى ئەيلەپ كەرەم.

29 sanar ok siqindim uminqim sana
munaqmix yerimdä əlig tut mana

B15

30 səvüg savqı birle qopurojil məni
əlig tuttaqı kıl kenilik küni

31 təzü tət əxinə tümən min səlam
təgürgil kəsüksüz tutaxı ulam

32 uluq kündə kerkit olarnın yüzün
əlig tuttaqı kıləjil ədgü səzin

A12

33 səni ərdükün təg əgüməz ezüm
səni sənmət əggil kəsildi səzüm

- 29 ساڭالا سىغىندىم، ئۈمىدىم ساڭا،
قىيىنلىق يېرىمدە مەدەت قىل ماڭا.
- 30 سويۇملۇك رەسۇل بىرلە تۇرغۇز مېنى،
قولۇم تۇتقۇچى قىل قىيامەت كۈنى.
- 31 ئۇنىڭ توت يارىغا تۇمەن مىڭ سالام،
يېتىشتۈر مېنىڭدىن داۋام ۋە داۋام.
- 32 ئۇلۇغ كۈندە كورسەت ئۇلارنىڭ يۈزىن،
قولۇم تۇتقۇچى ئەيلە ياخشى سوزىن.
- 33 سېنى ماختىيالىمايمەن لايىق ئوزۇم،
سېنى سەنلا ماختا، كېسىلدى سوزۇم.

YALAVAQ 'ƏLƏYHİ'S-SƏLAM ƏGDİSİN AYUR

- 34 səvüg savqı ıdıtı baqırsak ıdı
boğunda talusı kixidə kədi
- 35 yula ərdi həlkə karanku tünı
yaruklukı yađtı yaruttı səni
- 36 okıqı ol ərdi bayattın sana
sən ətürü keni yolka kirdin tona
- 37 atasın anasın yuluoq kildı ol
tilək ümmət ərdi ayu bərdi yol
- 38 künün yəmədi kər tunün yatmadı
səni koldı rəbda adın kolmadı
- 39 səni koldı tün kün bu əmgək bilə
anı əg sən əmdi səvinqin tilə
- 40 kamuoq kađoqusı ərdi ümmət üqün
kutulmaq tilər ərdi rahət üqün

ئىككىنچى باپ

پىغمبەر زىيارىتىنىڭ مەدھىسى باياندا

- 34 ئەۋەتتى رەسۇلنى رەھىملىك ئىگەم،
كشى ياخشىسى، تاللىنىلغىنى ھەم.
- 35 چىراق ئىدى خەلققە قاراڭغۇ تۇنى،
يورۇقلۇقنى چاچتى، يورۇتتى سېنى.
- 36 خۇدادىن دەۋەتچى ئىدى ئۇ ساڭا،
يىگىت، توغرا بىر يولنى تاپتىڭ، شۇڭا.
- 37 ئاتاسىن، ئاناسىن پىدا قىلدى ئول،
تىلەك ئۆمەت ئەردى، بايان قىلدى يول.
- 38 كېچە ئۇخلىماستىن ۋە كۈندۈز يىمەي،
سېنى سوردى ھەقتىن، بولەكنى دىمەي.
- 39 تىلەدى سېنى كۈن-تۈن ئەمگەك بىلە،
ئۇنى ماختا ئەمدى، رىزاسىن تىلە.
- 40 پۈتۈن قايغۇسى ئەردى ئۆمەت ئۈچۈن،
قۇتقۇزماق تىلەر ئەردى راھەت ئۈچۈن.

- 41 atada anada baqırsak bolup
tilər ərdi tutqı bayattın kolup
- 42 bayat rəhməti ərdi həlkı özə
kılınqı silig ərdi kılkı tüzə
- B16 C15
43 tüzün ərdi alqak kılınqı silig
uvutluoq baqırsak akı kəñ əlig
- 44 yaoqız yər yaxıl kəktə ərdi kəsüx
anar bərđi tənri aqırlıq əküz
- 45 baxı ərdi əndün kamuoq baxqıka
kəđin boldı tamoqa kamuoq savqıka
- 46 kəñül badım əmdi anıñ yolına
səvip səzi tuttım pütüp kavlına
- 47 ilahı küđəzgil mənın kənlümi
səvüg savqı birlə kopur kopuqumi
- 48 kiyaməttə kerkit tolun təg yüzın
əlig tuttaqı kıl ilahı əzin

- 41 ئاتادىن، ئانادىن بولۇپ مېھرىۋان،
تىلەيتتى خۇدادىن شۇنى ھەر زامان.
- 42 خەلققە ئىدى ئۇ خۇدا رەھىمىتى،
قىلغى سىلىقتۇر، تۈزلۈك خىسلىتى.
- 43 ئىدى ئۇ مۇلايىم، قىلغى سىلىق،
ھايالىق، قولى كەڭ، سېخى رەھىملىك.
- 44 قوڭۇر يەر، يېشىل كۆكتە ئەردى ئەزىز،
ئاڭا بەردى تەڭرى قىممەت ئېيتقۇسىز.
- 45 بۇرۇندىن ئىدى باش پۈتۈن باشچىغا،
كېيىن بولدى تامغا پۈتۈن ساۋچىغا[20].
- 46 ئۇنىڭ مەن يولغا كۆڭۈل باغلىدىم،
ئىشەندىم، سويۇپ ھەم سوزىن ئاڭلىدىم.
- 47 ئىلاھا، كۈزەتكىن بۇ كۆڭلۈمنى سەن،
قوپاردا رەسۇللە قوپار مېنى تەڭ.
- 48 قىيامەتتە كورسەت تولۇندەك يۈزىن،
قولۇم تۇتقۇچى قىل ئىلاھا ئوزىن.

TÖRT SƏHABƏNİN ƏGDISİN AYUR

A13

49 anın tørt əxi ol avinoqu kərüp
kənəxqi bular ərdi birlə turup

50 iki qađın ərdi küdəgü iki
bular ərdi ədrüm bođunda iki

51 'ətik ərdi axnu kamuođda oza
bayatka pütügli kənül til tüzə

52 yuluođ kildı malı təni janını
yalavaq səvinqi tilədi kəni

53 basa faruk ərdi kixi ədrümi
tili kənli bir təg bođun kədrümi

54 bu ərdi basutqi kəni dinka kək
xəri'ət yüzindin kətərdi əxük

55 basa 'usman ərdi uvutluođ silig
kixidə ədürmix akı kən əlig

ئۈچىنچى باپ توت ساھابىنىڭ مەدھىسى باياندا

- 49 ئۇنىڭ توت ھەمىيى سويۇنچى ئىدى،
ھەر ئىشتا بىللە ھەم كېڭەشچى ئىدى.
- 50 قېيناتا ئىككىسى، كىياۋ ئىككىسى،
تاللانغان كىشىلەر ئىدى توتىمى.
- 51 جىمىدىن ئابابەكر ئىدى ئەۋۋىلى،
خۇداغا ئىشەنگەن تىلى ۋە دىلى.
- 52 پىدا قىلدى مالى، تېنى - جانىنى،
رەسۇلنىڭ رىزاسى ئىدى كۈتكىنى.
- 53 كېيىن پارۇق [21] ئەردى كىشىلەر خىلى،
تىلى ۋە دىلى بىر، خەلق ئىسىلى.
- 54 ئىدى ئۇ ياردەمچى ۋە ھەق دىنغا ئۇل،
كوتەردى توساقنى شەرىئەتتىن ئۇل. [22]
- 55 ئوسماندۇر مۇلايىم، ئۇياتچان تېخى،
كىشىلەر خىلى ھەم قولى كەڭ سېخى.

B17

56 fida kildi barin nenin hem ezin
yalavaq anar berdi iki kizin

57 'eli erdi munda basaki talu
kur ersig yureklig manesi tolu

C16

58 aki erdi elgi yureki tadjuk
biliklig sakinuk ker ati badjuk

59 bular erdi din hem xeri'et keki
bular yudti kafir munafik yuki

60 bu tert ax mana tert tadu teg turur
tuzulsə tadu qin tiriglik bolur

61 menindin bularka ekux min selam
tegyrgil idim sen kesuksuz ulam

62 olarni menindin savindur tuqi
uluq kundə kiloqil elig tuttaqi

- 56 پىدا قىلدى بارچە مال ھەم ئوزىنى،
رەسۇل بەردى ئاڭا ئىككى قىزىنى.
- 57 سوڭ ئاندىن، سەرە-خىل مەردان ئېلىدۇر،
ئەقىللىق يىگىت ئەر، يۈرەكلىك جەسۇر.
- 58 ئوچۇق قول ئىدى ئۇ، يۈرەگى سۈزۈك،
بىلىملىك ۋە تەقۋا، ئېتىدۇر بۈيۈك.
- 59 ئۇلار ئىدى دىن ھەم شەرىئەت كوكى [23]،
كوتەردى مۇناپىق ۋە دىنىسىز يۈكى.
- 60 بۇ توت يار ماڭا توت . تادۇدەك [24] ئېرۇر،
تۈزۈلسە تادۇ چىن ھاياتلىق بولۇر.
- 61 مېنىڭدىن ئۇلارغا تۈمەن مىڭ سالام،
يەتكۈزگىن ئىگەم سەن ئۈزۈكسىز داۋام.
- 62 سويۇندۇر مېنىڭدىن ھامان كوڭلىنى،
قولۇم تۇتقۇچى قىل قىيامەت كۈنى.

YARUQ YAZ FƏŞLIN ULUOI
BUOIRA HAN ÖGDİSİN AYUR

- 63 toqardın əsə kəldi əndün yəli
azun ətgükə aqti uxtmah yoli
- 64 yaoqiz yər yipar toldi kafur kətip
bəzənmək tilər dunya kərkin ətıp
- 65 ərinqig kixioq sürdi yazki əsin
yaruk yaz yana kurdi dəwlət yasın
- 66 yaxik yandı boləyay yana ornina
balik kuđrukündin kozi burnina
- A14 B18
67 kurimix yioqaqlar tonandı yaxil
bəzəndi yipün al sarioq kek kizil
- B18
68 yaoqiz yər yaxil torqu yuzkə badi
hiṭay arkixi yađti tavoqaq ədi
- 69 yazi taoq kir opri təxəndi yađip
ətindi kəli kaxi kek al kəđip

توتىچى باپ

پارلاق باھارىپلى ۋە ئۇلۇغ بۇغراخان مەنەسى باياندا

- 63 ئېسىپ كەلدى شەرقتىن باھارنىڭ يېلى،
بىزەشكە جاھان ئاچتى جەننەت يولى.
- 64 قوڭۇر يەر ئىپار تولدى، كافۇر [25] كېتىپ،
بىزەنمەك قىلەر دۇنيا كوركەم ئېتىپ.
- 65 جاپا قىشنى قوغلاپ يازغى ئېسىن، [26]
پارلاق ياز يەنە قۇردى دەۋلەت ياسىن.
- 66 قۇياش ياندى بولغاي يەنە ئورنىغا،
بېلىق قۇيرۇغىدىن قوزى بۇرۇنغا. [27]
- 67 قۇرۇغان ياغاچلار كىيىندى يېشىل،
بىزەندى يىپۇن [28]، ھال، سېرىق، كوك، قىزىل.
- 68 قوڭۇر يەر يېپىندى يېشىل تورقىنى،
تاۋغاچ رەختى يايىدى قىتان كارۋىنى.
- 69 دالا، تاغ، قىر، ئويمان توشەندى يېپىپ،
بىزەندى ۋادىلار يېشىل، ھال كىيىپ.

- 70 t m n t  qəqəklər yazıldı k l 
y par toldi kafur azun y d bil 
- 71  ba y li kopti karanfil yid n
azun barqa p tr  y par burdi kin
- 72 kaz  rd k kuo u k l k likio  tudi
kak layu kaynar yokaru ko i
- c.
73 kayusi ko ar k r kayusi konar
kayusi qapar k r kayu suv iq r
- 74 k kix turna k kt  ünün yan ular
tizilmix titir t g uqar y lk r r
- 75 ular kux  nin t zdi  nd r  xin
silig kiz okir t g k n l b rmixin
- 76  nin  tti k klik k l r kato ura
kizil aozzi kan t g kaxi kap kara
- 77 kara qumo uk  tti sita tumxuk n
 ni oo lo u kiz  ni t g yakin
- 78 q q klikt  sandvaq  t r mi  ünün
okir  uri 'ibri tünün h m künün
- 79  lik k lmiz oynar q b kl r özü
sio un muyo ak aoznar yorir t p k z 
- 80 k lik kaxi t gdi k zi yax saqar
q q k yazdi yüz k r k l r kato urar
- 81 bu  dt  azun öz  zin  bakip
k v nip s vinip  din  bakip

- 70 تۈمەن رەڭ چىچەكلەر ئېچىلدى كۈلۈپ،
ئىپار، كافۇر ھىدىغا دۇنيا تولۇپ.
- 71 ئېسىپ تاڭ شامالى قەلەمپۇر پۇراق،
ئىپار بۇيىغا تولدى دۇنيا بىراق.
- 72 غاز، ئودەك، قىل [29]، ئاققۇ خوشاللىق بىلەن،
قاقلداپ ئۇچۇشۇر يۇقۇرى - توۋەن.
- 73 ئەنە كور، بىرى قونسا، ئۇچار ئۇ بىرى،
بىرى ئۈزسە ئويىناپ، ئىچەر سۇ بىرى.
- 74 تىزىلغان توكىدەك كوكش [30] تۇرنىلار،
ئۇچار، يەلپۈنەر ھەم ئۇنىن ياڭرىتار.
- 75 ئۇلاي قۇش سايرىدى ئۈندەپ يولدىشىن،
گۈزەل قىز قىچىرغان كەبى سويىشىن.
- 76 قاقلىدادى كەكلىك، كۈلۈپ قاتقار [31]
قىزىل ئاغزى قاندەك، قېشى قاپقارا.
- 77 قارا قۇچقاچ ئوتتى سىنا تۇمشۇغىن، [32]
ئۇنى نازىنىن قىزنىڭ ئۇنىگە يېقىن.
- 78 چىچەكلىكتە مىڭ خىلدا بۇلبۇل ئۇنى،
ئوقۇر سورى ئەبىرىنى [33] كۈن ھەم تۇنى.
- 79 ئىلىك ۋە جەرەن گۈل ئارا ئويىنشۇر،
ئارقار، تاغ ئوچكىسى جۇپ - جۇپ سەكرىشۇر.
- 80 قاشىن تۇردى ئاسمان، كوزى ياش چاپار،
چىچەكلەر يۈز ئاچتى، كۈلۈپ قاتقارار.
- 81 بۇ ۋاقتا جاھان ئوز - ئوزىگە قاراپ،
سويۇنۇپ، قۇۋانىپ مېلىغا قاراپ،

- 82 ilätü maña aqtı dünya sızin
ayur kermädinmü bu hakan yüzin
- 83 uđır ərđin ərşə tur aq əmdi kəz
əxitmädin ərşə əxit mändə səz
- B19
84 tümən yıldı bərü tul ərđim tulas
bu tul toni suqlup ərün kəđtim as
- 85 bəzəndim bəgim boldi hakan uluq
etündüm munu kolsa janım yuluq
- 86 bulit kəkrədi urdi nəwbət tuođi
yaxın yaxnadı tarttı hakan tuođi
- 87 biri kında qıktı sunup əl tutar
biri küsi qavi azunka yətər
- 88 azun tutti tavojaq uluq buoıra han
kutađsu atı bərsü iki jəhan
- 89 ay din 'izzi dəwlətka naşir mu'in
millətka taj ay xəri'ətka din
- 90 bayat bərđi barqa tiləmix tilək
bayat ok bolu bərsü arka yələk
- 91 ay dünya jəməli uluqlukka kerk
ay mülkətka nur ay yayıođ kutka erk
- 92 bolu bərđi əvrən əlig bərđi təht
tuta bərsü tənri təht birlə bəht
- 93 azun tindi ornap bu hakan əzə
anin iđti dünya tañuklar tüzə

- 82 ماڭا كوز يۇگۇرتكەچ ئۇ ئاچتى سوزىن،
ددى: كورمىدىڭمۇ، بۇ خاقان يۇزىن؟
- 83 ئەگەر ئۇيقۇلۇقسەن، تۇر، ئاچ ئەمدى كوز،
ئىشتىگەن ئولساڭ، ئىشت مەندىن سوز:
- 84 تۇمەن يىل تۇل ئەردىم، سۇلغۇن يۇز ئىدىم،
سېلىپ تۇل كىيىم، كىيىدىم ئاق ئاس [34] كىيىم.
- 85 ئۇلۇغ خان بېگىمدۇر، ياساندىم شۇڭا،
قوبۇل قىلسا، جانىم پىدادۇر ئاڭا.
- 86 بۇلۇت گۇكىرەپ چالدى خان دۇمبىغىن،
چېقىن چاقىندى، تارتتى خاقان تۇغىن.
- 87 بىرى چىقسا قىنىدىن، ئەل بوي سۇنار،
بىرى شان-شوهرىتىن جاھانغا ياپار.
- 88 جاھان تۇتتى تاۋغاچ ئۇلۇغ بۇغراخان،
قۇتاتسۇن ئېتى، تاپسۇن ئىككى جاھان.
- 89 ئەي دىن ئىززىتى، دەۋلەتكە يار-مۇئىن [35]،
ئەي سىللەتكە تاج، ئەي شەرەتكە دىن،
- 90 خۇدا بەردى بارچە تىلىگەن تىلەك،
ساڭا بولسۇن ھەق مەڭگۈ يارۇ-يولەك.
- 91 ئەي دۇنيا جامالى، ئۇلۇغلۇققا كورك،
ئەي مۇلك نۇرى، ئەي بىۋاپا بەختكە ئورك [36]،
- 92 زامان بەردى ساڭا دەۋلەت ۋە تەخت،
بېرىۋەرسۇن تەڭرى بۇ تەخت بىرلە بەخت.
- 93 جاھان تىندى چىققاچ خاقان تەختىگە،
جاھان سۇندى سوغات خاقان بەختىگە.

- 94 əsirdin kəligli kalik kuxlari
kayu ray-i hindi kayu kəyşəri
- 95 əgər atin ündəp ünin türtüxüp
küvəng birlə avnur səvingkə tuxup
- 96 bu türlüg qəqək yərdə munqa bəpiz
yazi taq kir opri yaxil kek məniz
- 97 kayusi yidi birlə tapnur tapuq
kayu kerk məniz birlə aqti kapuq
- 98 kayusi əlig sundi tütsük tutar
kayu büvkirər kin azun yid kopar
- B20
99 kayusi tooqardın tutar min tanuk
kayusi batardın tapuqqi anuk
- A15
100 tapuqka kəlip kut kapuqda turur
kapuqda turuqli tapuqda turur
- 101 bu yanliq tapuqka etindi azun
yaqi boyni əgdi ketürdi ezün
- 102 azunda qavi bardı hakan küsi
kerüməgli kezlərdə kətti usi
- 103 azun inqkə təgdi tüzüldi tərü
tərü birlə atin kopurdi erü
- 104 akı şurətin kim kərəyin təsə
kəlip kersü hakan yüzini usa
- 105 jəfasiz wəfaliq tiləsə kutun
yüzi ker kilinqi wəfa ol pütün

- 94 پازادىن كېلۇچى ساما قۇشلىرى،
بىرى رايبى ھىندى [37]، بىرى قەيسەرى [38].
- 95 ئېتىن ئاتىشىپ، بەسلىشىپ سايىرىشۇر،
سويۇنۇش، خوشاللىق ئارا يايىرىشۇر.
- 96 گۈزەل مەنزىرە، يەردە گۈل خىلمۇ-خىل،
دالا، تاغ، ئېدىر، قىر يۈزى كوك، يېشىل.
- 97 بىرى خۇش ھىدى بىرلە قۇللۇق قىلار،
بىرى كورك يۈزىلە ئىشكىنى ئاچار.
- 98 بىرى قول سۇنۇپ ئاگا ئىسرىق تۇتار،
ئىپار بىرلە بىرى جاھان تولغۇزار.
- 99 بىرى شەرقتىن تۇتار مىڭ ئارمىغان [39]،
بىرى غەربتىن تىكەر خىزمىتىگە جان.
- 100 تۇرار بەخت ئىشكىتە خىزمەتكە كېلىپ،
قىلاي دەپ بىر خىزمەت ئۈمىتلەر قىلىپ.
- 101 شۇ ياڭلىغ خىزمەتكە تەيياردۇر جاھان،
بويۇن ئەگدى دۈشمەن، يوقالدى شۇئان.
- 102 يېپىلدى جاھانغا خاقان داڭقىسى،
قېچىپ كورمىگەن كوزلەرنىڭ ئۇيقىسى.
- 103 تۈزەلدى قانۇن ۋە تىنىچلاندى جاھان،
قازاندى نام ئۈستۈن قانۇن بىرلە خان.
- 104 دىسە كىم، كورەيمەن سېخىنىڭ ئۈزىن،
كېلىپ كورسۇن ئۇ ئۇشۇ خاقان يۈزىن.
- 105 چاپاسىز، ۋاپا، بەخت تىلەسە كىشى،
يۈزىن كورسۇن ئۇنىڭ، ۋاپادۇر ئىشى.

- 106 asioq kolsa barqa ezün yassızın
bərü kəl tapuoq kıl kənül bər isin
- 107 tüzün kılki alqak bəoırsak kənül
kərəyin təsə kəl muni kər amul
- 108 ay ədgü kiling əšli ədgü uruoq
azun kalmasuni sizinsiz kuruoq
- 109 bayat bərđi dəwlət ay tərken kuti
anıñ xükri kılou okıp miñ ati
- 110 idi kəqki sız ol məşəldə kəlir
ata ornı atı ooqulka kalır
- 111 ata ornı qaldı atı ma bilə
adıñ ma takı bolsu miñ miñ ula
- 112 talu nəñ tanuq tutti miñ miñ əlig
munu kıl tanuqi kutadoqu bilik
- 113 olarnıñ tanuqi kəlir həm barır
mənıñ bu tanuq boldı mənü kalır
- 114 nəpə tərse dunya tükər alkinur
bitisə kalır sız azun təzginür
- B21
- 115 kitabka bitindi bu hakan atı
bu at mənü qaldı ay tərken kuti
- 116 ya rəb üstə dəwlət tükəl kıl tilək
kamuoq ixtə boloiil sən arka yelək
- 117 səvərin əsən tut yaqısın kətür
səvinqin tolu tut saqınqin kotur

- 106 زەرەرسىز مەنپەئەت كورەي دىسەڭ گەر،
يېقىن كەل، ئىشىن قىل، ئىسىن، كوڭۇل بەر.
- 107 ئىسىل، خۇلقى كەمتەر، دىلى مېھرئۆان —
كىشى كىم؟ دىسەڭ، كەل، ئۇنى كور بۇئان.
- 108 ئەي خۇبى گۈزەل، پاك نەسەپ، پاك ئۇرۇق،
جاھان قالمىسۇن سەندىن ھەرگىز قۇرۇق.
- 109 ساڭا ھەق بەردى بەخت، ئەي ساھىپقران.
ئوقۇپ مىڭ ئېتىنى ئاڭا قىل شۇكران.
- 110 تولا كونا بىر سوز مەسەلدە كېلۇر،
ئاتا ئورنى، ئاتى ئوغۇلغا قالۇر.
- 111 ئاتانىڭ ئېتى، ئورنى قالدى ساڭا،
قوشۇلسۇن يەنە باشقا مىڭ — مىڭ ئاڭا.
- 112 قىممەتلىك سوغات تۇتتى مىڭ — مىڭچە قول،
قۇتادغۇ بىلىكتۇر مېنىڭ سوغام ئول.
- 113 ئۇلارنىڭ سوغاتى كېلەر ھەم كېتۇر،
مېنىڭ بۇ سوغاتىم تا مەڭگۈ قالۇر.
- 114 نىچە يىغسا دۇنيا تۈگەيدۇ يوقاپ،
قالۇر سوز پۈتۈلسە، جاھانغا تاراپ.
- 115 كىتاپقا يېزىلدى بۇ خاقان ئېتى،
بۇ ئات، ئەي ھوكۇمدار، قالار شۇ پېتى.
- 116 خۇدايا، ئاشۇر دەۋلەتنى، بەر تىلەك،
پۈتۈن ئىشتا بولغىن سەن ئارقا يولەك.
- 117 ئېسەن ئەيلە دوستىن، يېغىسىن يوقات،
خوشال قىل دائىما، قايغۇدىن ئازات.

- 118 yaoja tursu yaojmur yazilsu qəbək
kurimux yiojaqtin salinsu küzək
- 119 bolu bərsü əvrən tuqı əvrilü
kođi bolsu duxman baxı qavrılı
- 120 yaojiz yər bakir bolmaoqınqa kızıl
ya otta qəbək ənməginqə yaxıl
- 121 tirilsüni tərəkən kuti miñ kutun
yalinsuni kərməz qaraki otun
- 122 takı ma nəgü ərsə arzu tilək
bayat oq bolu bərsü arqa yələk
- 123 səvinqin avinqin küvənqin əli
axasu yaxasuni lukman yili

- 118 يېغىپ تۇرسۇن يامغۇر، چىچەك گۈللىسۇن،
قۇرىغان دەرەختە بىخلار كوكلىسۇن.
- 119 پەلەك چاقى تۇرسۇن دائىم ئايلىنىپ،
توۋەن بولسۇن دۇشمەن بېشى ئېگىلىپ.
- 120 قوڭۇر يەر بولسىغۇنچە مىستەك [40] قىزىل،
يا ئوتتا چىچەك ئۇنىڭغۇنچە يېشىل،
- 121 بۇ ساھىبقران كوپ ياشاسۇن ئۇزۇن،
ھەسەتخور كوزى ئوتتا كويسۇن پۇتۇن.
- 122 تېخى بولسا نىسە ئۇنىڭدا تىلەك،
ئاڭا بولسۇن داۋام ھەق ئارقا يولەك.
- 123 ھوزۇر ۋە ھالاۋەت، ئىشەنچتە ئېلى
ئىچىپ، يەپ، ياشاسۇن ئۇ لوقمان يىلى. [41]

YƏTI YULDUZ ON İKI ӨKƏKNI AYUR

- 124 bayat atı birlə sözüg baxladım
tərütgən igidgən kəqürgən idim
- 125 tərütti tilək təg tüzü 'aləmiq
yarutti azunka künüg həm ayiq
- 126 yarattı kər əvrən tuqı əvrilür
anıñ birlə təzginq yəmə təzginür
- 127 yaxıl kək yarattı özə yulduzi
kara tün tərütti yaruk kündüzi
- B22 128 bu kəktəki yulduz bir anqa bəzək
bir anqa kulavuz bir anqa yəzək
- 129 bir anqa yarutmix həlayikqa ol
bir anqa kulavuz bulur yitsə yol
- 130 kayusi' erürək kayusi kođi
kayusi yarukraq kayu əksüdi

بەشىنچى باپ

يەتتى يۇلتۇز ۋە ئون ئىككى ئۈچ بايندا

- 124 خۇدا ئاتى بىرلە سوزۇم باشلىدىم،
تورەلتكەن، ئۈستۈرگەن، كەچۈرگەن ئىزىم.
- 125 ياراتتى ئالەمنى ئۇ خالاپ ئوزى،
يورۇتتى كۈن، ئاي بىرلە دۇنيا يۈزى.
- 126 ياراتتى پەلەك، كور، دائىم ئايلىنۇر،
ھايات ھەم ئۇ بىرلە تىنماي چورگىلۇر.
- 127 ياراتتى يېشىل كوكتە يۇلتۇزنى ئۇ،
ياراتتى قارا تۇن ۋە كۈندۈزنى ئۇ.
- 128 كوكتىكى يۇلتۇزلار بەزىسى بىزەك،
يول باشلار بەزىسى، بەزىسى يەزەك (42)؛
- 129 كىشىگە يورۇقلۇق بېرۇر بەزىسى،
يول يۈتسە كورستۇر يەنە قانچىسى.
- 130 بەزىسى، ئىگىزدە، بەزىسى توۋەن،
غۇۋادۇر بەزىسى، بەزىسى روشەن.

A16

- 131 bularda ən üstün səkəntir yorir
iki yil səkiz ay bir əvdə qalir
- 132 anında basa boldi ikinq onay
bir əvdə qalir on ađın iki ay
- 133 üqünqi kürüd kəldi kəksün yorir
qayuka bu baksa yaxarmix qurir
- 134 yaxik boldi tertinq yarutti azun
yakixsa yaratur bakixsa ezün
- 135 səvüg yüz urundi bəxinqi səvit
səvə bakti ərsə sən ezni avit
- 136 basa kəldi arzu tilək arzular
qayuka yaouxsa anar ez ular
- 137 bularda ən altin bu yalqik yorir
yaxik birlə utru bakixsa tolir
- 138 on iki ükək ol bularda ađın
kayu iki əvlig kayu birkə in
- 139 qozı yazki yulduz basa uđ kəlır
ərəntir kuqik birlə sanqu yorir
- 140 kər arslan bilə koxni buođday baxi
basa ülgü boldi qađan ya əxi
- 141 basa kəldi ooqlak kənək həm balik
bular toođdi ərsə yarudi kalik
- 142 üqi yazki yulduz üqi yayki bil
üqi küzki yulduz üqi kixki bil

- 131 بۇلاردىن ئەڭ ئۈستۈن سەكەنتىر [43] تۇرۇر،
ئىككى يىل سەككىز ئاي بىر بۇرچدا قالدۇر.
- 132 ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ ئوڭاي [44]،
قالۇر بىر بۇرچدا ئۇ دەل ئون ئىككى ئاي.
- 133 ئۈچىنچى كۈرۈددۈر [45] غەزەپتە يۈرۈر،
قاين بارسا بارلىق ياشارغان قۇرۇر.
- 134 تۆتىنچى قۇياشتۇر، يورۇتار جاھان،
يېقىن ھەم ئۇدۇل كەلگەننى ھامان.
- 135 بەشىنچى سەۋىتتۈر [46]، سويۇملۇك ئۆزى،
ئۇ باقسا كورەرسەن خوشاللىق يۈزى.
- 136 ئۈننىڭدىن كېيىن بۇ ئارزۇ [47] كېلەر،
ئۇ كىمگە يۇقۇشسا، تىلەككە يېتەر.
- 137 بۇلاردىن توۋەنرەكتە يالچىق [48] تۇرار،
قۇياشقا ئۇدۇل باقسا تولۇن بولار.
- 138 ئون ئىككى بۇرچ باردۇر بۇلاردىن بولەك،
چۇپ ئويلۇك بەزىسى ۋە بەزىسى يەك:
- 139 قوزى يازغى يۇلتۇز، كېيىن ئۆي كېلۈر،
جەۋزا بىلەن سەرتان تۇرتۇشۇپ يۈرۈر.
- 140 ئېرۇر خوشنا بۇغداي بېشى. ئارىسلان،
كېلەر ئارقىدىن قەۋس، ئەقرەپ، مىزان.
- 141 كېلەر ئاندىن ئوغلاق، سوغا ھەم بېلىق،
تۇغۇلسا بۇلار كوك بولغۇسى يورۇق.
- 142 ئۈچ يۇلتۇز باھارنىڭ، ئۈچى يازغىدۇر،
قىشنىڭدۇر ئۈچىسى، ئۈچى كۈزگىدۇر [49].

B23

- 143 üqi ot üqi suv üqi boldi yəl
üqi boldi tupraq, azun boldi əl
- 144 bularda birisi birinə yaqı
yaqıka yaqı iqtı kəsti qoqı
- 145 qarixmaz yaqılar yaraxtı iqin
kərüxməz yaqılar ketürdi əqin
- 146 ətikli bayatim ətə bərdi ez
ətə bərdi tüzdi yaraxturdı tüz
- 147 basa aydım əmdi munu yalnıkuoq
aşırlıki boldi bilik eg ukuoq

- 143 ئۇچى سۇ، ئۇچى يەل، ئۇچى بولدى ئوت،
ئۇچى تۇپراق، بۇلاردىن دۇنيا ۋۇجۇت.
- 144 يېغىدۇر بۇلارنىڭ بىرىگە - بىرى،
قويۇپ ياۋغا ياۋ، قىلدى جەڭنى نېرى.
- 145 ئۇرۇشماس بۇ ياۋلار، ياراشقان ئۇچۇن،
كۈرەشمەس بۇ ياۋلار كۈتەرگەچ ئۇچۇن.
- 146 يېتىشلىك ئىلاھىم سېلىپ ئىزغا ئوز،
ياراتتى ئۇلارنى، ياراشتۇردى تۈز.
- 147 بۇ ئىنسان بايانىن قىلاي ئەمدى مەن،
قەدىر تاپتى ئەقلى، بىلىم - ئاڭ بىلەن.

YALNUK OÖILANĪ AOİRLİKĪ BILIK
UKUX BIRLƏ ƏRDÜKIN AYUR

- 148 tərütti ədürdi səqü yalnukuoş
açar bərđi ərdəm bilik əg ukuoş
- 149 kənül bərđi həm mə yoritti tilig
uvut bərđi kĭlk həm kĭlinqĭ silig
- 150 bilik bərđi yalnuq bəđüdi bu kün
ukux bərđi ətrü yazıldı tügün
- 151 bayat kimkə bərsə ukux əg bilik
əküx əđgükkə uzattĭ əlig
- 152 bilikni bəđük bil ukuxni uluoş
bu iki bəđütür əđürmix kuluoş
- 153 bu səzkə tanuqĭ munu kəldi səz
bu səzni əxitgil səzün munda üz
- 154 ukux qayda bolsa uluoşluk bulur
bilik kimdə bolsa bəđüklük alur

تاللاپ ئادەم بالىنىڭ قىممىتى باۋۇر قىلدىن كىلىشىپ بايلىدا

- 148 ياراتتى ۋە يۈكسەلتتى تاللاپ ئادەم،
بېرىپ ھۇش-ئەقىل، پەزىل، ئىلىمنى ھەم.
- 149 تىلىنى چىقارپ، ئاڭا بەردى دىل،
ئۇيات بەردى يەنە گۈزەل، خۇش پېىل.
- 150 بىلىم بەردى، ئىنسان زورايدى بۇ كۈن،
ئەقىل بەردى، شۇڭا يېشىلدى تۈگۈن.
- 151 خۇدا بەرسە كىمگە ئەقىل-ھۇش، بىلىك،
تولا ياخشىلىققا ئۇزاتۇر ئىلىگ (50).
- 152 بىلىمنى بۇيۇك بىل، ئۇقۇشنى ئۇلۇق،
بۇ ئىككى يۈكسەلتۈر قۇلىنىمۇ تولۇق.
- 153 بۇ سوزگە گۇۋادۇر توۋەندىكى سوز،
بۇ سوزنى ئىشتىكىن، سوزۇڭ بۇندا ئۇز:
- 154 ئەقىل قايدا بولسا، ئۇلۇغلۇق بولۇر،
بىلىم كىمدە بولسا، بۇيۇكلۇك تاپۇر.

155 ukuxluoq uqar ol biliklig bilir
bilikli ukuoqli tilakkə tægir

B24

156 bilik mə'nisi bil nəgü tər bilik
bilik bilsə etrü yırar ərdə ig

157 biliksiz kixi barqa iglig bolur
igig əmləməsə kixi tərək elür

158 yori ay biliksiz iginni ota
biliksiz otin sən ay bilgə kuta

159 ukux ol burunduk anı yətsə ər
tilakkə tægir ol tımən arzu yər

160 ukux bolsa ərkə kər asoqi ekux
bilik bilsə etrü bolur ər kəsux

A17

161 ukux birlə ixlə kamuoq ix küdük
bilik birlə bəklə bu bulmıx eđüg

- 155 ئەقىللىق ئۇقار ئول، بىلىملىك بىلۇر،
بىلىملىك، ئەقىللىق تىلەككە يېتۇر.
- 156 بىلىم مەنسىن بىل، بىلىم نىمە دەر،
بىلىم ئۇ ساقايتۇر كېسەل بولسا ئەر.
- 157 بىلىمسىز كىشى بارچە ئاغرىق بولۇر،
داۋالانىسا ئۇ تىرىكلا ئولۇر.
- 158 كېسەلنى داۋالات، بار، ئەي بىلىمگەن،
ئەي ئالىم نادانغا داۋا ئەيلە سەن.
- 159 ئەقىلدۇر بۇرۇندۇق، ئاگا يەتسە ئەر،
تۇمەن مىڭ تىلەگى ھەم بولسا يېتەر.
- 160 كىشىگە ئېرۇر كوپ ئەقىل پايدىسى،
بىلىم بىلسە ئىنسان ئەزىز بولغۇسى.
- 161 جىمكى ئىشىگىنى ئەقىل بىرلە قىل،
بىلىم بىرلە ۋاقتىگىنى ساقلاشنى بىل.

TIL ӨRDƏMIN MÜNİN ASİÖİN
YASİN AYUR

- 162 ukuxka bilikkə bu tilmaqi til
yaruttaqi ərni yorik tilni bil
- 163 kixig til aqirlar bulur kut kixi
kixig til uquzlar barir er baxi
- 164 til arslan turur ker ixikte yatur
aya əvlig er sak baxinni yəyür
- 165 tilin əmgəmix er nəgü tər əxit
bu sez ixkə tutoqil özünə əx ət
- 166 məni əmgətür til ədi ek təlim
baxim kəsməsüni kəsəyin tilim
- 167 sēzünni küdəzgil baxın barماسun
tilinni küdəzgil tixin sinماسun
- B25
168 biliklig bilik bərđi tilkə pīxiq
aya til idisi küdəzgil baxiq

يېتىپاپ

تىلىڭ نىزىلىق قىزىق ۋاپايسى بىلەن زىنى مىلدا

- 162 ئەقىل ھەم بىلىم تەرجىمانى بۇ تىل،
روشن تىل كىشىنى يورۇتقۇچى، بىل!
- 163 قەدىرلىك قىلار تىل، تاپار بەخت كىشى،
قىلار ئەرنى تىل خار، كېتەر ھەم بېشى.
- 164 ئىشكىتە تۇرار ئارىسلاندۇر بۇ تىل،
ئەي ئويلۇك ھەزەر قىل، بېشىڭ يەيدۇ، بىل.
- 165 نىمە دەيدۇ تىلدىن جاپا كورگەن ئەر،
قۇلاق سال، ئەمەل قىل، دىققىتىڭنى بەر:
- 166 جاپا سالدى تىلىم ماڭا كوپ قېتىم،
كېسىلەستە باشم، كېسەي مەن تىلىم.
- 167 سوزۇڭنى كۈزەتكىن، بېشىڭ كەتمسۇن،
تىلىڭنى كۈزەتكىن، چىشىڭ سۇنمىسۇن.
- 168 بىر ئالىم دىدى تىل ئۇچۇن پۇختا سوز،
ئايا تىل ئىگەسى كۈزەت باشنى ئوز.

- 169 əsənlik tiləsə sənin bu özün
tilində qıkarma yaraqsız sözün
- 170 bilip sözləsə söz bilikkə sanur
biliksiz sözi ez baxını yəyür
- 171 öküz sözdə artuq asiq kərmədim
yana sözləmixtə asiq tulmadim
- 172 öküz sözləmə söz birər sözlə az
tümən söz tügünün bu bir sözdə yaz
- 173 kixi söz bilə qopti boldi məlik
öküz söz baxıq yərkə kildi kəlik
- 174 öküz sözləsə yanxadı tər bilik
yana sözləməsə aqın tər tilig
- 175 qalı mundaq ərsə yorik utru ur
yorik utru ursa kixig yoklatur
- 176 tilig kəp küdəzgil küdəzildi bax
sözünni kisuroqıl uzatildi yax
- 177 til asqı təlim bar yası ma öküz
ara əgdilür til ara miq səküz
- 178 qalı mundaq ərsə bilip sözlə söz
sözün bolsu kezsüz qaraoquka kez
- 179 biliksiz qaraoqu turur bəlgülüg
yori ay biliksiz bilik al ülüg
- 180 tooqoqli elür kər qalir bəlgü söz
sözün ədgü sözlə özün əlgüsüz

- 169 ئىسەنلىك تىلەسەڭ ئەگەر سەن ئوزۇڭ،
تىلىڭدىن چىقارما يارقىسىز سوزۇڭ.
- 170 بىلىپ سوزلىسە سوز، بىلىم سانلىۇر،
بىلىمسىز سوزى ئوز بېشىنى يىيۇر.
- 171 تولا سوزدە ئارتۇق پايدا كورمىدىم،
يەنە سوزلىمەيمۇ پايدا تاپمىدىم.
- 172 تولا سوزلىمە سوز، بىرەر سوزلە ئاز،
تۆمەن سوز تۇگۇننى بۇ بىر سوزدە ياز[51].
- 173 كىشى بولغۇسى شاھ ئوسۇپ سوز بىلەن،
تولا سوز بېشىڭنى قىلار يەر توۋەن.
- 174 بىلىم دەر "مەمەدانە"، كوپ سوزلىسەڭ،
كاچا دەيدۇ سوزنى ئەگەر دىمىسەڭ.
- 175 پاساھەت[52] بىلە قىل شۇڭا سەن سوزۇڭ،
پەسە بولسا تىلىڭ، ئوسەرسەن ئوزۇڭ.
- 176 تىلىڭنى كۈزەت بەك، كۈزىتىلەر باش،
سوزۇڭنى قىسقا قىل، ئۇزارتىلار ياش.
- 177 بۇ تىل پايدىسى كوپ، زىيانمۇ تولا،
ئارا ماختىلىۇر، مىڭ سوكىلىۇر ئارا.
- 178 ئەگەر مۇنداغ ئولسا، بىلىپ سوزلە سوز،
سوزۇڭ بولسۇن كوزسىز قارغۇ ئۇچۇن كوز.
- 179 ئېنىقكى، بىلىمسىز بىر قارغۇ ئېرۇر،
بىلىمدىن نەسپ ئال، بىلىمسىز، يۇگۇر.
- 180 تۇغۇلغان ئولەر، كور، قالدۇر بەلگۇسىز،
سوزۇڭ ياخشى بولسا، ئوزۇڭ ئولگۇسىز.

181 iki nən bilə ər karımaz ezi
bir ədgü kılınqı bir ədgü sezi

✓182 kixi tooqdı eldi sezi kaldı ker
ezi bardı yalnuq atı kaldı ker

B26

✓183 tiriglik tiləsə ezün elməgü
kılınqın sezün ədgü tut ay begü

184 tilig əgdüm anqa ara səktüküm
tiləkim sez ərdi sağa yərdüküm

185 kəmuoç sezni yioçsa ukux taplamaz
kərək sezni sezlər kixi kizləməz

186 sezüm ooqluma sezlədim mən tonə
ooql mənəə altın maña nə tənə

187 sağa sezlədim mən sezüm ay ooql
sağa bərđi bu pənd ezüm ay ooql

188 kümüx kalsa altun mənindin sağa
anı tutmaoçıl sən bu sezkə tənə

A18

189 kümüx ixkə tutsa tükər alkinur
sezüm ixkə tutsa kümüx kazoçanur

190 kixidin kixikə kumaru sez ol
kumaru sezüg tutsa asoçı yüz ol

* * *

191 bu kün tügmə kaxın ay bilgə begü
ezüm 'uzrin aysa yəmə əymənü

- 181 ئەر ئىككى نىمەدىن قېرىماس ئوزى،
بىرى ياخشى ئىش، بىرى ياخشى سوزى.
- 182 كىشى تۇغدى، ئولدى، سوزى قالدى، كور،
ئوزى كەتتى ئىنسان، ئېتى قالدى، كور.
- 183 ئولۇمسىز ھاياتنى تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
قىل ياخشى، ئەي ھېكىم، خۇلقۇڭ ھەم سوزۇڭ.
- 184 قىلىپ مەدھى تىلنى، ئارا سوكمىگىم،
ساڭا سوز ئوقتۇرۇش ئىدى تىلىگىم.
- 185 پەقەت سوزلىمەسلىكنى ئەقىل خالىماس،
كېرەك سوزنى سوزلەر كىشى، يوشۇرماس.
- 186 سوزۇمنى دىدىم مەن بالامغا، باتۇر،
مېنىڭدىن توۋەن ئۇ، نىچۇك تەڭ بولۇر؟
- 187 ئەي، ئوغلۇم دىدىم مەن ساڭا بۇ سوزۇم،
ساڭا بۇ ناساتىمنى بەردىم ئوزۇم:
- 188 كۇمۇش قالسا ئالتۇن مېنىڭدىن ساڭا،
ئۇنى تۇتىمىغىن سەن بۇ سوزگە تەڭا.
- 189 كۇمۇشنى ئىشلەتسە، تۇگەر، يوقىلۇر،
سوزۇمنى ئىشلەتسە، كۇمۇش قازىنۇر.
- 190 كىشىدىن - كىشىگە مىراس سوز قالۇر،
مىراس سوزنى تۇتساڭ يۇز پايدا بولۇر.
- 191 قاۋاق تۇرمە بۇگۇن، ئەي دانا ماڭا،
يەنە ئوزۇر ئېيتسام ئەيمىنىپ ساڭا.

KITAB İDISİ ÖZ 'UZRIN AYUR

- 192 tiləkim söz ərdi ay bilgə bəgü
kədin kəldəqikə ezüm səzləgü
- 193 ukux kəldi utru ayur pütrü ker
sezün bolsa yanluk şana bolqa kor
- 194 boqun tili yavlak səni səzləgəy
kixi kılki kirtüq ətinni yəgəy
- 195 baka kərdüm ərsə yənik boldi yük
ezüm aydi sezle sezün barı tek
- B27
196 nəgülük təsə sən ayayın şana
əxitgil səzümni ay ərsig toña
- A
197 bu yalnuq atı boldi yanluk üqün
bu yanluk uruldi bu yalnuq üqün
- 198 yanılmaz kixi kim ayu bər manə
yanılmıx tümən miñ ayayın şana

سۆزىچى باپ

مۆللىپنىڭ ئۆزۈزىنى ئېيتقانلىغى باياندا

- 192 تىلەگىم ئىدى، ئەي ھېكم، سۆزلىمەك،
كېيىنكىلەرگە بىر يادىڭار قالغىدەك.
- 193 ئەقىل كەلدى قارشى، دىدى دىققەت ئەت،
سوزۇڭ بولسا يېڭىلىش، بولۇر ساڭا سەت.
- 194 ياماندۇر خەلق تىلى سېنى سۆزلىگەي،
كشى خۇلقى قىزغانچ، ئېتىڭنى يىگەي.
- 195 قاراپ كورگىنىمچە يېنىكلەندى يۇك،
ئوزۇمگە دىدىم سوزلە، بار سوزنى توك.
- 196 نىمىشقا دىسەڭ مەن ساڭا ئېيتايىن،
سوزۇمنى ئەي ھۇشيار يىگت ئاڭلىغىن:
- 197 كشى ئاتى يالڭۇق^[53]، يېڭىلغاق ئۇچۇن،
دىيىلدى ئۇ يالڭۇق، يېڭىلغان ئۇچۇن.
- 198 يېڭىلمەس كشى كىم، دىگىن سەن ماڭا،
تۇمەن مىڭ يېڭىلغاننى دەيمەن ساڭا.

- 199 biliklig ədi az biliksiz öküx
ukuxsuz öküx bil ukuxluoq kəsüx
- 200 biliksiz bilikligkə boldi yaqi
biliksiz bilikligkə kildi qoqi
- 201 kixidə kixi ađrukı bar təlim
bu ađruk bilikdin ayur bu tilim
- 202 bilikligkə səzlədim ux bu səzüm
biliksiz tilini bilüməz ezüm
- 203 biliksiz bilə hiq səzüm yok mənin
ay bilgə ezüm ux tapuoqi sənin
- 204 səzüm səzləmixkə sənə əyməni
ezüm 'uzri koldi sənə ux munu
- 205 səzüg səzlədəqi azar həm yazar
ukuxluoq əxitsə onarur tüzər
- 206 burundukluoq ol sez təvə burni təg
barur kənqə yətsə titir boyni təg
- 207 bilip səzlədəqi kixi bar öküx
anı bildəqi ər maña kəđ kəsüx
- 208 kamuoq ədgülüklər bilik asoqi ol
bilik birlə buldi məşəl kəkkə yol
- 209 bilik birlə səzlə kamuoq səzni sən
bilikin bəđük bil kamuoq əzni sən
- 210 yaxil kəktin indi yaqiz yərəkə sez
səzi birlə yalnuk aqiir kildi ez

- 199 بەك ئازدۇر بىلىملىك، تولا بىلىمسىز،
ئەقىلسىز تولادۇر، ئەقىللىق ئەزىز^[54].
- 200 بىلىمسىز بىلىملىككە بولدى يېغى،
نادانلار ئالما قارشى ھەر چېغى.
- 201 كىشىدىن - كىشىنىڭ تولا پەرقى بار،
بىلىمدۇر بۇ پەرق، سوز شۇ ئۆزرە بارار.
- 202 بىلىملىككە سوزلىدىم مەن بۇ سوزۇم،
بىلىمسىز تىلنى بىلمەيمەن ئوزۇم.
- 203 بىلىمسىز بىلەن ھىچ سوزۇم يوق مېنىڭ،
ئەي ئالىم، ئوزۇم بىر قۇلۇڭمەن سېنىڭ.
- 204 سوزۇمنى دىگەلى سەندىن ئەيمىنىپ،
قويارمەن بۇ ئوزۇمنى ئۇمىت قىلىپ.
- 205 سوز ئېيتقان كىشىلەر ئازار، ئالدىرار،
ئەقىللىق ئىشتىسە، تۈزەتىپ بارار.
- 206 بۇرۇندۇقلۇق ئول سوز توگە بۇرىندەك،
ماڭار نەگە تارتسا ھىڭگان توگىدەك.
- 207 بىلىپ سوزلىگۈچى كىشى كوپ ئېرۇر،
ئۇنى بىلىگۈچى ئەر ماڭا خوپ ئېرۇر.
- 208 پۇتۇن ياخشىلىقلار ئىلىم نەپى ئول،
بىلىم بىرلە تاپتى مىسال كوككە يول.
- 209 بىلىم بىرلە سوزلە پۇتۇن سوزنى سەن،
بۇيۇك بىل بىلىمى بىلەن ئەرنى سەن.
- 210 يېشىل كوكتىن ئىندى^[55] قوڭۇر يەرگە سوز،
كىشى تاپتى قىممەت سوزى بىرلە ئوز.

B28

- 211 kixi kənli tüpsüz təniz tæg turur
bilik yinqü sanī tūpində yatur
- 212 tənizdin qıkarmasa yinqü kixi
kərək yinqü bolsun kərək say taxi
- 213 yaoqiz yər katındakı altun tax ol
kālī qıkısa bəglər baxında tux ol
- 214 biliklig qıkarmasa bilkin tilin
yarutmaz anın bilki yatsa yilin
- 215 ukuxli bilikli ədi ədgü nən
kālī bulsa ixlət uqup kökkə tən
- 216 nəgü tər əxitgil bu əl kənd bəgi
ukuxka bilikkə yətürmix əgi
- 217 azun tutoquka ər ukuxluoq kərək
bođun basoquka eg kərək həm yürək
- 218 ukux birlə tutti azun tutoquqi
bilik birlə basti bođun basoquqi
- 219 azunka apa inmixində bərü
ukuxluoq uru kəldi ədgü tərü
- 220 kayu ədtə ərse bu künde burun
bilikligkə tægdi bədükrək orun
- 221 ukux birlə aslur kixi artakı
bilik birlə süzlür bođun buloqakı
- 222 bu ikin ətüməsə kođoqil bilik
kiliqka tægürgil sən ətürü əlig

- 211 كىشى كوڭلى تۇپسىز دېڭىزدەك ئېرۇر،
بىلىم ئۈنچە ئوخشاش تۇۋىدە ياتۇر.
- 212 دېڭىزدىن چىقارمىسا ئۈنچە كىشى،
قالۇر پەرقسىز بولۇپ ئۈنچە ساي تېشى.
- 213 قوڭۇر يەر تېگىدە ئالتۇن ئىدى تاش،
گەر چىقسا بەگىلەرگە بولۇر باشقا تاج.
- 214 گەر ئالىم ئىلمىنى چىقارمىسا تىل،
يورۇتماس ئۇنىڭ ئىلمى ياتسىمۇ يىل.
- 215 ئەقىل ۋە بىلىم ئول ئۆز نەرسىدۇر ئەڭ،
ئەگەر بولسا ئىشلەت، ئۇچۇپ كۆككە تەڭ.
- 216 نىمە دەيدۇ ئەلنىڭ بېگى ئاڭلىغىل،
ئۇقۇشقا، بىلىمگە يۈگۈرتۈپ ئەقىل:
- 217 جاھان تۇتقىلى نەر ئۇقۇشلۇق كېرەك،
كېرەك يۇرت سوراشقا ئەقىل ۋە يۈرەك.
- 218 ئەقىل بىرلە تۇتتى جاھان تۇتقۇچى،
بىلىم بىرلە تۇتتى ئەلنى سورغۇچى.
- 219 قاچانكىم جاھانغا چۈشۈپتۇ ئادەم،
ئاقىللار تۈزەپ كەلدى ياخشى نىزام.
- 220 قايۇ ۋاقتا بولسۇن، بۇ كۈندىن بۇرۇن،
بىلىملىككە تەگدى بۇيۇكرەك ئورۇن.
- 221 ئەقىللە ئېسىلغاي ئادەم ئەسكىسى،
بىلىمە بېسىلغاي خەلق پىتىنىسى.
- 222 بۇ ئىككى يول بىلەن ئىش پۈتمىسە ھىچ،
بىلىمنى قويۇپ ئال قولۇڭغا قىلىچ.

- 223 bögü bilgə bəglər bođunka baxı
kılıq birlə ətmiş biliksiz ixi
- 224 azun tutoqıka ər ukux bilsə kəđ
bođun basoqıka ər bilik bilsə kəđ
- 225 bu iki biriksə bolur ər tükəl
tükəl ər azunuoq tēmam yər tükəl
- B29
226 apan iki azun qolur ərşə sən
oti əđgölük ol kılur ərşə sən
- 227 kalı əđgü bolmak tiləsə ezün
yori əđgölük kıl kəsildi sözün
- 228 kixi mənü bolmaz bu mənü atı
anıñ mənü kaldı bu əđgü atı
- A18
229 ezün mənü ərmez atıñ mənü ol
atıñ mənü bolsa ezün mənü ol

- 223 بىلىملىك، ئاقىل بەگ بولسا ئەل بېشى،
قىلىچ بىرلە تۈگەر بىلىمسىز ئىشى.
- 224 جاھان تۇتماق ئۈچۈن ئەرگە ئاڭ كېرەك،
ئەل-يۇرتنى سوراشقا بىلىم ئەڭ كېرەك.
- 225 بۇ ئىككى بىرىكسە بولۇر ئەر تولۇق،
تولۇق ئەر جاھان نېمەتىن يەر تولۇق.
- 226 ساڭا ئىككى دۇنيا گەر ئولسا تىلەك،
ئامالى ياخشىلىق ئېرۇر ئەيلىمەك.
- 227 ئەگەر ياخشى بولماق تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
يۇرى، ياخشىلىق قىل، قوي ئوزگە سوزۇڭ.
- 228 كىشى مەڭگۈ بولماس، كى مەڭگۈ ئېتى،
شۇڭا مەڭگۈ قالدى بۇ ياخشى ئېتى.
- 229 ئوزۇڭ مەڭگۈ ئەرمەس، ئېتىڭ مەڭگۈ ئول،
ئېتىڭ مەڭگۈ ئولسا، ئوزۇڭ مەڭگۈ ئول.

ƏDĞÜLÜK KİLMAK ӨGDİSİN ASİÖİLARİN AYUR

- 230 kəli bolsa əlgin bođunka uzun
kəmuođ əđgölük kıl kılınqın sözün
- 231 yigitlik kaqar ol tiriglik uqar
bu tux təg azundin özün tərək kəqər
- 232 tiriglikni mün kıl asiođ əđgölük
yarın boləa əđgü yəgü kəđgölük
- 233 nəgü tər əxitgil kixi əđgüsi
yorip tin tokiođli ahir əlgüsi
- 234 azunda nə yanlıođ erən toođi kər
bir anqa yoridi yana əldi kər
- 235 kərək bəg kərək kul nə əđgü əsiz
ezi əldi ərsə ati kəldi iz
- 236 sənə təgdi əmdi kəzikqə orun
kəmuođ əđgölük kıl sən əđgü burun

تۆتۈنچى باپ

ياخشلىق قىلماقنىڭ ھېسسىيەسى ۋە پايىدىسى پاياندا

- 230 ئەگەر بولسا، خەلق ئۈزۈرە قولۇڭ ئۈزۈن،
ئەمەل سوزدە قىل ياخشىلىقنى پۈتۈن.
- 231 يىگىتلىك قاچار ئۇ، تىرىمكىلىك ئۇچار،
بۇ چۈشتەك جاھاندىن كىشى تېز كېچەر.
- 232 ھايات—دەسىيە، پايدا—ئەزگۈلۈك [56]،
بولۇر ساڭا تاڭنا يىمەك—كەيگۈلۈك.
- 233 نىمە دەيدۇ ئاڭلا كىشى ياخشىسى:
تىنارلىق، ماڭارلىق ئاخىر ئولگۈسى.
- 234 جاھانغا نە ياڭلىغ ئەر تۇغۇلدى، كور،
بىر ئازلا يۇردى—دە، يەنە ئولدى، كور!
- 235 بەگ ئولسۇن ۋە يا قۇل يا ياخشى—يامان،
ئوزى ئولدى، قالدى ئېتىدىن نىشان.
- 236 ساڭا تەگدى ئەمدى بۇ نوۋەت ئورۇن،
قىلىپ سەن ياخشىلىق، ياخشى بول بۇرۇن.

- 237 tirig ɵlgü ahir tɵxɵngü yɵrig
kixi ɵlsə ədgün kɵr atı tirig
- 238 iki tɵrlig at ol bu tildə yorir
bir ədgü bir ɵsiz azunda kalir
- B30
239 ɵsizkə sɵküx ədgü ɵgdi bulur
ɵzünkə baqa kɵr kayusın kɵlur
- 240 ɵzün ədgü bolsa atın ɵgdilig
kali bolsa ɵsiz sɵküx ay silig
- 241 sɵküxlüg nɵlük boldi zəhhak otun
nɵlük ɵgdi buldi fəridun kutun
- 242 biri ədgü ɵrdi anı ɵgdilər
biri ɵsiz ɵrdi anı sɵktilər
- 243 ɵsizmü saña yəg azu ədgümü
sɵküxmü kɵlur sən azu ɵgdimü
- 244 kayusın tiləsə üdürgil birin
ɵsiz ədgü bolsa ɵkünmə yarın
- 245 munar mənzetür söz sınamix kixi
sınamix kixi bildi ɵl kün ixi
- 246 kixi ədgü atın kɵr alkix bulur
atikmıx ɵsiz ɵlsə karərix bulur
- 247 nəqə mə sınadım ɵsiz kıləuqi
kətə bardı kündə üzüldi küqi
- 248 nəqə kərdüm ərəsə ɵsizlər ixi
ozu bolmadı ay biliklig kixi

- 237 تىرىك ئولۇر ئاخىر، توشەك بولۇر يەر،
تىرىكتۇر ئېتى، ياخشى بولسا ئەگەر.
- 238 كىشىدە ئىككى ئات، بۇ تىلدا يۇرۇر،
بىر ياخشى، بىر ئەسكى جاھاندا قالدۇر.
- 239 يامانى سوكۇلۇر، ياخشى ماختىلۇر،
قاراپ كور ئوزۇڭگە قايۇسى ياقۇر!
- 240 ئوزەك ياخشى بولساك، ئېتىك ماختىلۇر،
ئەي ھۇشيار، يامان ئات بولسا سوكىلۇر.
- 241 يامان خۇيلۇق زاھەك^[57] سوكۇلدى نىچۇن؟
نىچۇن ماختىنىلدى قۇتلۇق پەرىدۇن^[58]؟
- 242 بىرى ياخشى ئەردى، ئۇنى ماختىدى،
يامان ئەردى بىرسى، ئۇنى قاغىدى.
- 243 يامانلىق كېرەكمۇ، ياخشىلىق ساڭا؟
قاغىشلىق كېرەكمۇ، ماختاشلىق ساڭا؟
- 244 قايۇسىن تىلەسەك، بىرىن تاللىغىن،
يامان - ياخشىلىققا ئوكۇنمە كېيىن.
- 245 بۇ ياڭلىغ سوز ئېيتتى سىناغان كىشى،
سىناغان كىشى ئۇ بىلەر ئەل ئىشى:
- 246 كىشى ياخشى ئات بىرلە ئالقىش ئالۇر،
يامان ئاتلىق ئولسا، ئۇ قارغىش ئالۇر.
- 247 نىچە مەن سىنادىم يامان قىلغۇچى
ئوتۇپ كۇنمۇ - كۇنلەر ئازايدى كۇچى.
- 248 كورۇپ قانچە ئوتتۇم، يامانلار ئىشى -
راۋاج تاپمىدى، ئەي بىلىملىك كىشى.

- 249 əsizlik ot ol ot keyürgən bolur
yolında kəqik yok ətülgən bolur
- 250 kərü tursa bizdə oza bəroquqi
kara tut ya bəglər azun tutoquqi
- 251 bularda qayu buldi ərsə bilik
olar urmix əd kün azunka əlig
- A19
252 bilik kimdə ərsə azun bəgləri
tərü ədgü urmix kixi yəgləri
- 253 bu kün mə kim ədgü atansa kixi
olar boldi axnu ol ədgü baxi
- B31
254 bəgü bəg kim ərsə bilikkə yaqin
biliklig kixig qilmix əzkə yaqin
- 255 əlig urmix ixkə bakip ixləmix
bilik ixkə tutmixon boqun baxlamix
- 256 əlin ətmiş ətürü bayumix kara
kara baylikin qilmix əzkə tura
- 257 atı ədgü bolmixon atanmixon akı
akı əlsə atı tirig təp ukı
- 258 əlürin bilip qilmix əzkə ətik
bitip qodmixon atin tirigkə bitik
- 259 bu kün kim okisa olariq bilir
anar ətgünür andin ədgü kəlir
- 260 nəgü bar azunda bilikdə kəsüx
biliksiz təsə ərkə kərksüz səküx

- 249 يامانلىق ئېرۇر ئوت، بۇ ئوت كويدۇرۇر،
ئوتۇشكە يولدا كېچىك يوق ئېرۇر.
- 250 كورەرسەنكى، بىزدىن بۇرۇن ئوتكۈچى،
ئاۋام خەلق ۋە يا بەگ جاھان تۇتقۇچى،
- 251 ئۇلاردىن بىلىملىك بولۇر قايسىسى،
بولۇپ ئوتتى دۇنيا-زامان ئىگىسى.
- 252 جاھان بەگلىرىدىن كىم ئالىم ئىكەن،
ئۇلار ياخشى قانۇن تۈزەپ، ئورلىگەن.
- 253 بۇ كۈندىمۇ ياخشى ئاتالغان كىشى،
ئەڭ ئاۋال ئېرۇر ئۇ ياخشىلار بېشى.
- 254 كىم ئاقل خان ئولسا، بىلىمگە يېقىن،
قىلىپتۇر بىلىملىكىنى ئوزگە يېقىن.
- 255 تۇتۇنغان ئىشىنى بىلىپ ئىشلەر ئۇ،
بىلىمنى ئىشلىتىپ ئەلنى باشلار ئۇ.
- 256 تۈزەدى ئەلنى ئۇ، بېيىدى قارا،
خەلق بايلىغىن قىلدى ئوزىگە تۇر [59].
- 257 چىقاردى ياخشى ئات، ئاتالدى سېخى،
سېخى ئولسا، ئېتىن تىرىك بىل تېخى.
- 258 ئولۇشىنى بىلگەچ تەييارلىق قىلىپ،
قويۇپتۇر تىرىككە پۈتۈك، ئات يېزىپ.
- 259 بۇ كۈن، كىم ئوقاركەن ئۇلارنى بىلەر،
ئالۇر ئۈلگە ئۇندىن ياخشىلىق كېلەر.
- 260 جاھاندا نىمە بار بىلىمدىن قىممەت،
بىلىمسىز دىسە ئەر ئۇچۇن بەكمۇ سەت.

- 261 nögü tər əxitgil biliklig kixi
azunda sinayu yətilmix yaxi
- 262 biliksizkə tərde orun bolsa ker
bu tər əlkə sandi əlig buldi tər
- 263 kəli bilgəkə təgsə əldə orun
ol əl boldi tərde takı kəp burun
- 264 bilikkə turur bu aqirlik kamuq
azunka kərək tər kərək əl kapuq
- 265 iki türlüg ol ker bu əšli kixi
biri bəg biri bilgə yalnuq baxi
- 266 anında naru barqa yilki sani
tiləsə muni tut tiləsə ani
- 267 sən əmdi kayu sən maña ay aqa
ikidə biri bol üqünqtə qaqa
- 268 kiliq aldi biri bođunuq tüzər
kələm aldi biri yorik yol süzər
- B32
269 olardin kalu kəldi ədgü tərü
kumaru turur təgsə kopurur örü
- 270 əlügdin tirigkə kumaru söz ol
kumaru sözüg tutsa asoji yüz ol
- 271 biliksiz kəraqu turur bəlgülüg
ay, kəzsüz kəraqu bilik al ülüg
- 272 kixi kerki söz ol bu söz ek təlim
yori ədgü səzlüg kixig əg tilim

- 261 نىمە دەيدۇ ئاڭلا بىلىملىك كىشى،
جاھاندا سىنالغان، يېتىلگەن يېشى:
- 262 بىلىمىزگە توردە ئورۇن بولسا، كور،
بۇ تور بولدى پەگا، پەگا بولدى تور.
- 263 بولۇپ قالسا پەگا ئالىمغا ئورۇن،
بۇ پەگا بولۇر تور تېخى ئەڭ بۇرۇن.
- 264 بۇ ھورمەت پۈتۈنلەي بىلىمگە ئېرۇر،
ئۇ مەيلى ئىشكىتە يا توردە تۇرۇر.
- 265 ئىككى خىل ئېرۇر، كور، بۇ ئىسىل كىشى،
بىرى بەگ، بىرى ئالىم—ئىنسان يېشى.
- 266 بۇلاردىن بولەكنى سەن يىلقى سانا،
تىلەسەڭ بۇنى تۇت، ئۇنى سەن ۋە يا.
- 267 ئوزۇڭ قايسىسى سەن ماڭا تىلىڭ ئاچ،
ئىككىدىن بىرى يول، ئۇچىنچىدىن قاچ!
- 268 ئېلىپ قولغا قىلىچ، بىرى ئەل تۈزەر،
قەلەم بىرلە بىرسى، ھەق يول كورستەر.
- 269 ئۇلاردىن قېلىپ كەلدى ياخشى نىزام،
مىراس بۇ، كىم ئالسا، ئۇ ئورلەر تامام.
- 270 ئولۇكتىن تىرىككە مىراستۇر بۇ سوز،
مىراس سوزنى تۇتسا بولۇر پايدا يۈز.
- 271 بىلىمىز ئېرۇر ئۇ قارغۇ بەلگۈلۈك،
ئەي كوزىزىز، بىلىمدىن سەن ئالغىن ئولۇگ^[60]
- 272 كىشى كوركى سوزدۇر، كوپتۇر سوز تۇرى،
تىلىم، ماختا خۇش سوز كىشىنى، يۇرى!

- 273 məşəl kəldi türkə munaş mənşətür
anı səzlədim mən munu yanzatur
- 274 ukux kərki til ol bu-til kərki sız
kixi kərki yüz ol bu yüz kərki kez
- 275 tili birlə yalnuş səzi səzlənür
səzi yaxşı bolsa yüzü suvlanur
- 276 kərü barsa əmdi bu türk bəgləri
azun bəglərində bular yəgləri
- 277 bu türk bəglərində atı bəlgülüg
toşa alp ər ərđi kütü bəlgülüg
- 278 bəđük bilki birlə əküx ərđəmi
biliklig ukuxluş bođun kəđrümü
- 279 nə ərđüm nə kəđrüm nə ərşig ərən
azunda tətik ər yəđi bu jəhan
- 280 təziklər ayur anı əfrasiyab
bu əfrasiyab tutti ęllər talap
- 281 ęđi artuk ərđəm kərək ęg bilik
azun tutoşuka ętrü sunsa ęlig
- 282 təziklər bitikdə bitimix muni
bitikdə yok ərşə kim ukşay anı
- A20
283 ęđi yaxşı aymix azioşliş kür ər
azioşliş ərən bərk tügünlər yazar
- 284 miş ərđəm kərək bu jəhan tutoşuka
kər arslan kərək bu kulan basşuka

- 273 كېلۇر بۇغا ئوخشاپ تۇر كچە مەسەل،
بۇنى ئېيتايىن مەن مۇشۇ يەردە دەل:
- 274 ئەقىل كوركى تىلدۇر، بۇ تىل كوركى سوز،
كشى كوركى يۈزدۇر، بۇ يۈز كوركى كوز.
- 275 كشى تىل بىلەن دەر سوزىنى ئوزى،
سوزى ياخشى بولسا، يورۇيدۇ يۈزى.
- 276 بۇ تۇرك بەگلىرىگە سېلىنسا نەزەر،
جاھان بەگلىرىنىڭ ياخشى شۇلەر.
- 277 بۇ تۇرك بەگلىرىدىن ئېتى بەلگۈلۈك،
توڭا ئالپ ئە، (61) ئىدى بەختى بەلگۈلۈك.
- 278 ئىلىمدە بۇيۇك، كوپ پەزىللىك دىلى،
بىلىملىك، ئەقىللىق، خەلقنىڭ خىلى.
- 279 ئىدى ئۇ سەرە-خىل، زىرەك ئەر ئوغلان،
دۇنياغا زىرەكلەر بولۇر ھوكۇمران.
- 280 تاجىكلار ئۇنى دەيدۇ ئەفراسىياپ،
بۇ ئەفراسىياپ تۇتتى ئەللىلەر تالاپ.
- 281 جاھاننى تۇتاي دەپ سۇنۇشقا ئىلىگ،
كېرەك كوپ پەزىلەت بىلەن كوپ بىلىك.
- 282 تاجىكلار كىتاپتا پۈتۈپتۇ بۇنى،
كىتاپقا پۈتمىسە، كىم ئۇققاي ئۇنى.
- 283 ئەجەپ ياخشى ئېيتقان جەسۇر باتۇر ئەر،
جاسارەتلىك ئەر چىڭ تۇگۇننى يېشەر.
- 284 پەزىلەت كېرەك مىڭ تۇتۇشقا جاھان،
قۇلان تۇتقىلى، كور، كېرەك ئارىسلان.

B33

285 azunqika  rd m k r k miŋ t m n
anin tutsa  l k n k t rs  tuman

286 kiliq ursa piqsa yaqi boynini
teru birl  t zs   li boq nini

285 ھوكۇمدارغا خىسلەت كېرەك مىڭ تۇمەن،

ئۇنۇڭلە تۇتسا ئەل، يوقالۇر تۇمان.

286 قىلىچ بىرلە كەسسۇن يېغى بويىنى،

قانۇن بىرلە تۇزسۇن ئېلى — خەلقنى.

BILIK UKUX ӨRDƏMIN
ASİÖİN AYUR

- 287 tiləkim söz ərdi ay bilgə bəgü
ukuxuq bilikig özüm səzləgü
- 288 ukux ol yula tæg karanku tüni
bilik ol yarukluk yarutti-səni
- 289 ukuxun aqar ol bilikin bəfür
bu iki bilə ər aqirlik kərür
- 290 munar pütməsə kər bu nuxin rəwan
ukux kəzi birlə yarutti jəhan
- 291 tərü tüz yoritti bayudı bođun
atin ədgü kildı ol ədgü əđün
- 292 munar tægdi mundaq biliklig səzi
tamudın yirar təp tamuluk əzi
- 293 kiqig oqlanıq kər ukuxka ulam
yaxi yətməginqə yorimaz kılam

ئۈنچى پاپ

بىلىم لىن رۇقانىنىڭ پىزنىڭ ۋە پايىدىلىرى بىلەن

- 287 تىلەگىم ئىدى سوز، ئەي ئالىم ھېكم،
ئەقىل ۋە بىلىمدىن سوزلەش مەقسىدىم.
- 288 ئەقىلدۇر چىراقتەك قاراڭغۇ تۇنى،
بىلىم — ئۇ يورۇغلۇق، يورۇتقاي سېنى.
- 289 ئوسەر ئەر ئەقىلدىن، بىلىمدىن بۇيۇر،
بۇ ئىككى بىلەن ئەر قەدىرلىك بولۇر.
- 290 بۇڭا پۇتمىسەڭ كوركى، نوشىن راۋان [62]،
ئەقىل كوزى بىرلە يورۇتتى جاھان.
- 291 بېيىدى ئېلى، تۈز يۇرۇتكەچ نىزام،
ئەجىپ ياخشى ۋاقتا قويۇپ ياخشى نام.
- 292 دىمىش بىر ھېكم سوز ئۇنىڭغا ئاناپ،
دەۋزىخى بولسىمۇ ئاڭا يوق ئازاپ.
- 293 كودەككە قارا، ئۇ تاپۇر ئەقىل ھەم،
يېشى تولىمغۇنچە يۇرۇتمەس قەلەم. [63]

- 294 ukuxluoq kixi kər kərīsa munar
ukux kətti təp həm kələm mə tinar
- 295 kalı təlvə ursa kər əlsə kixi
əlüm yok anar həm bərilməz xixi
- 296 nəgülük təsə sən ukuxsuz turur
ukuxsuz kixilər ülügsüz turur
- 297 ukuxka turur bu aqirlik ətik
ukuxsuz kixi bir avuqqa tətik
- 298 kərü barsa yaxxi ayur bu səzüg
ukuxsuz biliksiz bədütməz özüg
- B34
299 kərü barsa barqa turur bu kəduk
ukuxluoq biliklig kər əšli kəq ek
- 300 ukux bolsa əšli bolur bolsa ər
bilik bolsa bəglik kılur kılisa ər
- 301 kimində ukux bolsa əšli bolur
kayuda bilik bolsa bəglik bulur
- 302 yaqiz yər ezə yalnuq ooqli əlig
kətürdi kamuqka yətürdi bilik
- 303 ukux birlə əšli atanur kixi
bilik birlə bəglər ətər əl ixi
- 304 tümən miñ tü ərdəm ekux əgdilər
ukux birlə kilmix üqün əgdilər
- 305 ukux azin azlanma asoqi ekux
bilik azin azlanma ərke kəsux

- 294 ئەقىللىق كىشى ھەم قېرىسا ئازار،
ئەقىل كەتتى دەپ ھەم قەلەممۇ تىنار.
- 295 ئەگەر تەلۋە بىر ئەرنى ئولتۇرسە راس،
ئۇنىڭغا ئولۇم يوق، ئېلىنماس قىساس.
- 296 نىمىشقا دىسەڭ، ئۇ ئەقىلسىز ئېرۇر،
ئەقىلسىز مۇكاپات، جازاسىز ئېرۇر.
- 297 ئەقىلدىن بولەككە ھورمەت بولمىغاي،
ئەقىلسىز ئادەم ئۇ بىر ئۇچۇملا لاي.
- 298 قاراپ كور، مۇنۇ سوز ياخشى ئېيتىلغان:
ئوزنى بۇيۇتمەس ئەقىلسىز نادان.
- 299 ھەر كىمنىڭ كىيىمى بولۇر ئۈستىدە،
ئەقىللىق، بىلىملىك ئەزىز ئەسلىدە.
- 300 ئەقىل بولسا، ئىسىل بولۇر بولسا ئەر،
بىلىم بولسا، بەگلىك قىلۇر قىلسا ئەر.
- 301 ئەقىل كىمدە بولسا، بولۇر ئۇ ئىسىل،
بىلىم كىمدە بولسا، بولۇر خان ئۇ، بىل.
- 302 كىشى ئوغلى سۇندى قوڭۇر يەرگە قول،
بىلىم بىرلە تاپتى ھەر نەرسىگە يول.
- 303 ئەقىل بىرلە ئىسىل ئاتىلۇر كىشى،
بىلىم بىرلە بەگلەر قىلۇر ئەل ئىشى.
- 304 تولا ئالقىش ئالغان تۈمەن پەزىلەر،
قىلىنغاچ ئەقىل بىرلە ماختالدىلەر.
- 305 ئەقىل ئازىنى ئاز دىمە، نەپىشى كوپ،
بىلىم ئازىنى ئاز دىمە، قەدرى خوپ.

- 306 bu tørt nən azın azka tutma nəgü
bögü sezləmix sez əxitgü egü
- 307 bu tørttə biri ot birisi yaqı
üqünqi ig ol kər tiriglik aqı
- 308 basası bilik ol bularda biri
bu tørt nən uquz tutma yüksək təri
- 309 bu təgmə biri asqı yası təlim
kayusı bərim təg kayusı alim
- 310 bilik kimya təg ol nən irklü turur
ukux ordusı ol nən üglü turur
- 311 yıparlı bilikli tənı bir yanı
tutup kizləsə bolmaz əzdə enı
- 312 yıpar kizləsə sən yıdı bəlgürər
bilik kizləsə sən tilig ülgülər
- A21
313 bilik baylik ol bir qıoqay bolqusuz
təgip oqrı təvlig anı aloqusuz
- 314 kixən ol kixikə bilik həm ukux
kixənlig yaraqsızka barmaz ökük
- B35
315 səvügrək atın ər kixənlig tutar
kərəklig atın kər küdəzlig tutar
- 316 kixənlig kürəmöz kərəkqə yorır
tuxaqlıoq yıramaz tiləkqə barır
- 317 ukux ol sanə ədgü andlıoq adax
bilik ol sanər kəp baqırsak kadax

- 306 ھېكىملەر سوزىنى ئىشت ۋە چۈشەن،
بۇ توت نەرسە ئازىنى ئاز دىمە سەن:
- 307 بۇ توتنىڭ بىرى ئوت، بىرىدۇر يېغى،
ئۈچىنچى، كېسەللىك—ھايات تۈزىغى.
- 308 ئۇلاردىن كېيىنكى بىرىدۇر ئىلىم،
بۇ توتنى بوش كورمە، بەكمۇ مۇھىم.
- 309 بۇلاردا بولۇر كوپ پايدا يا زىيان،
بېرىم يا ئېلىمدەك بولۇر ھەر قاچان.
- 310 بىلىم كىمىيادەك^[64] يىغار نەرسىنى،
ئەقىلدۇر سارايى، يىغار ھەممىنى.
- 311 ئىپار بىرلە بىلىم كېستەر ئوخشىشىپ،
تۇتۇپ بولماس ئۇنى ئوزدە يوشۇرۇپ.
- 312 ئىپارنى يوشۇرساڭ، بويى بىلدۈرەر،
بىلىمنى يوشۇرساڭ، تىلىڭ كورستەر.
- 313 بىلىم بايلىق ئول، گادايلاشمايدىغان،
قاراقچى ۋە ئوغرى ئالمايدىغان.
- 314 كىشىگە ئەقىل ۋە بىلىمدۇر كىشەن،
يامانلىق قىلالماس ئەر كىشەن بىلەن.
- 315 كىشى ياخشى ئاتنى كىشەنلەپ تۇتار،
كېرەكلىك ئېتىنى كۈزەتىپ تۇرار.
- 316 كىشەنلىك قاچالماس، كېرەكچە يۇرۇر،
تۇشاغلىق كېتەلمەس، تىلەكچە بولۇر.
- 317 ئەقىلدۇر ساڭا ئانت قىلىشقان ئاداش،
بىلىم چىن مېھرىۋان ساڭا قېرىنداش.

- 318 biliksizkə bilki kilingi yaqi
adin bolmasa tap bu iki qoqi
- 319 munar manzetu kaldi turkqe mesel
okiojil muni sen kenul egke al
- 320 ukuxluoq kixike axi tap ukux
biliksiz kixike ati tap sekux
- 321 bilikligke bilki tukel ton ax ol
biliksiz kilingi yavuz qoldax ol
- 322 ukuxluoq ked er evke ezdin yirat
biliklig beg er puxma edgu kil at
- 323 bu iki bile ixke yakma evə
kali yaksa kildin tiriglik yava
- 324 ekunqlug bolur tutxi evke ixi
yazukluoq bolur ixtə puxsa kixi
- 325 amulluk kerek erke kilki onay
erugluk kerek begke toqsa kun ay
- 326 tuzunluk kerek hem biliklig kerek
ukuxluoq kerek hem biliklig kerek
- 327 ukuxluoq kerek ked edursə kixig
biliklig kerek ked putursə ixig
- 328 yaraqlioq yaraqsizni tetrü kerup
kereklig kereksizni kertü sorup
- 329 adirsa edursə seqe bilsə ez
kamuoq ix iqinde yitig tutsa kez

- 318 نادانغا يېغىدۇر بىلگەن - ئەتكىنى،
يېتەر شۇ ئىككىنىڭ جىدەل - غەلىنى.
- 319 بۇغا ئوخشاپ كېلەر تۈركچە مەسەل،
ئوقى ھەم كوڭۇلدە بۇغا قىل ئەمەل:
- 320 ئاقىلغا ئوز ئەقلى ئەشلىككە [65] يارار،
نادانغا ئېتى بەس، قاغىش ياغدۇرار.
- 321 بىلەملىككە ئىلمى تولۇق تون ۋە ئاش،
بىلمىسزگە قىلقى يامان بىر ئاداش.
- 322 ئەي ئاقىل، غەزەپنى قىل ئوزدىن يىراق،
ئاچچىقتىن يىراق بول، ئال ياخشى ئاتاق.
- 323 بۇ ئاچچىق، غەزەپتىن سەن ئەيلە ھەزەر،
يېقىن كەلسەڭ ئولغاى ھاياتىڭ خەتەر.
- 324 غەزەپلىك ئىشىڭ ئۇ پۇشايمان بېرۇر،
قىزىققانلىق ئولساڭ ئىشىڭ بۇزۇلۇر.
- 325 كىشىگە چىداملىق، ئېغىرلىق كېرەك،
كۈن - ئاي تۇغسا بەككە تەمكىنلىك كېرەك.
- 326 يۇمشاقلىق كېرەك ھەم سىلىغلىق كېرەك،
ئاقىل ھەم بىلىملىك بولماغلىق كېرەك.
- 327 ئەقىل كوپ كېرەكتۇر، تاللاشقا كىشى،
بىلىم بەك كېرەكتۇر، قىلىشقا ئىشى.
- 328 ياراملىق، يارامسىزنى ئايرىپ كورۇپ،
كېرەكلىك، كېرەكسىزنى ئوبدان تونۇپ،
- 329 راسا تاسقىسا چىڭ، ئېنىق تاللىسا،
پۈتۈن ئىشقا ئوتكۇر نەزەر تاشلىسا؛

B36

- 330 bolur  tr  ixl r pütün həm pixi q
biliklig kixilər pixi q y r axi q
- 331 til kk  t gir ol bu .yanli q kixi
ikig  azunda ətiklig ixi
- 332 puxaklik bil   rk   vk  yavuz
bu iki bil  tutq   mg r  t  z
- 333  xitgil n g  t r b g  bilg  t n
bu söz ixk  tutojil aya kizotu  n
- 334 puxi bolsa yalnuk biliksiz bolur
kali  vk  k ls  ukuxsuz kilur
- 335 puxilik yavuz  rk   lt r bilik
otunluk kilur puxsa kilki silig
- 336  xitgil n g  t r biliklig kixi
biliklig s zi qin s v g jan tuxi
- 337 bu bir kaq n n ol k r kixikə yavuz
muni bilsə yalnuk ilikar  t  z
- 338 bularda birisi bu til yalojan 
muninda basasi s z g kiyojani
- 339  qunqi tak  bir bor iqsa s v 
s ziksiz bu  r boldi birt m yava
- 340 tak  biri  rk  bu arkuk kilinq
bu arkuk kilinqli qka bolmaz səving
- 341 yana bir ari siz bu kilki otun
kixilər  vinda bu kopurur tütün

- 330 شۇ چاغدا بولۇر ئىش پۈتۈن ۋە پىششىق،
بىلىملىك كىشى يەر ئېشىنى پىششىق.
- 331 يېتەدۇر تىلەككە ئاشۇنداق كىشى،
چۈشەر ئىككى دۇنيادا يولغا ئىشى.
- 332 غەزەپ بىرلە ئاچچىق كىشىگە يامان،
چېكەر تەن ھەمىشە بولاردىن زىيان.
- 333 ئىشتىكىن، نىچۇك قىلدى ئالم خىتاپ،
بەختلىك كىشى ماڭ بۇ سوزگە قاراپ:
- 334 قىزىققان بولسا ئىنسان بىلىمسىز بولۇر،
غەزەپلەنسە ئادەم ئەقىلدىن قالدۇر.
- 335 غەزەپ ئەرگە يامان، بىلىم كەتكۈزۈر،
غەزەپتە يۇمشاقمۇ قوپاللىق قىلدۇر.
- 336 نىمەدەر بىلىملىك كىشى ئاڭلىغىن،
بىلىملىك سوزى تەڭ شىرىن جانغا چىن:
- 337 بۇ بىر نەچچە نەرسە كىشىگە ياۋۇز،^[66]
بۇنى قىلسا كىشى بۇزار ئوزنى-ئوز:
- 338 بىرى يالغان ئېيتماق ئېرۇر سوزىدە،
ئىككىنچى، تۇرماسلىق قىلغان ۋەدىدە؛
- 339 ئۈچىنچى، ھاراققا بولۇش مۇپتىلا،
بۇ ئەر ئومرى شەكسىز كېتەر بوشقىلا.
- 340 يەنە بىرى كاجلىق، جاھىللىق قىلىش،
جاھىللىق جاھاندا ياشاتمايدۇ خۇش.
- 341 ئېرىغىز قىلىقنىڭ بىرى قوپاللىق،
قىلدۇر ئۇ كىشىلەر ئويىن توزانلىق.

- 342 yana bir tili l puxi vkelig
ulitur kixig seksa aqsa tilig
- 343 bu kaq nn biriksə birəgü z
aninqin yirar ol iuk kut tz
- 344 bolu brmaz vrn baxi təzginür
aninq birl kilki yan təzginür
- B37
345 yori ədgülük kil ay dg kixi
tiklig bolur tutqi dg ixi
- A22
346 ng tr xit mdi kilki silig
sinayu tgip lk sunmx lig
- 347 karimaz bu dg nz yillasa
sizlik dikmez nz zlz
- 348 yaxi kisoqa siz knqn karir
uzun yaxliq dg knqsz yorir
- 349 tiləkin bulur dg knd yan
sizniq kniq min artar muni

- 342 بىكارغا چېچىلىپ، ئاچچىغلاش بىرى،
تىلىن ئاچسا يارا بولۇر ئەل دىلى.
- 343 كىشىدە يىغىلسا بۇ نەرسىلەر گەر،
مۇبارەك سائادەت ئۇنىڭدىن تېزەر.
- 344 پەلەكمۇ يار ئولماس، بېشى ئايلىنار،
بۇنىڭلە خۇلقىمۇ ئىزىدىن چىقار.
- 345 يۇرى، ياخشىلىق قىل ئەي ياخشى كىشى،
ئوڭۇشلۇق ھامانە ياخشىنىڭ ئىشى.
- 346 نىمە دەر ئىشىتىكىن مۇلايىم كىشى،
سېناپ ئالغۇچى قولغا دولەت ئىشى:
- 347 قېرىماس ياخشىلار يىل ئوتكەن بىلەن،
تۈزەلمەس يامان، مىڭ تۈزەتكەن بىلەن.
- 348 يامان—ئومىرى قىسقا، ئوكۇنچىتە قېرۇر،
ئۇزۇن ياشلىق، ياخشى ئوكۇنچىسىز يۇرۇر.
- 349 تىلەككە يېتەر ياخشى كۈندە يېڭى،
كۈنىگە مىڭ ئارتار ياماننىڭ مۇڭى.

KITAB ATİ YÖRÜGIN YƏMƏ
AVUQOIALİKİN AYUR

- 350 kitab atı urdum kutađoqu bilik
kutađsu okioqlıka tutsu əlig
- 351 sızüm sızlədim mən bitidim bitik
sunup iki azunni tutoqu əlig
- 352 kixi iki azunni tutsa kutun
kutađmix bolur bu sızüm qın pütün
- 353 bu kün toođdı əlig tədim sız baxı
yörugin ayayın ay əđgü kixi
- 354 basa aydım əmdi bu ay toldini
anıñdın yaruyur iduk kut küni
- 355 bu kün toođdı təgli tərü ol keni
bu ay toldı təgli kut ol ker ani

ئون بىرىنچى باپ

كىتابنىڭ نامى، نىمىسى ۋە مۇۋەللىپنىڭ ئورۇنلىغىنى

ئېيتقانلىغى باياندا

- 350 كىتاب نامى قويدۇم قۇتادغۇ بىلىك،
قۇتاتسۇن ئوقۇغىغا تۇتسۇن ئىلىگ.
- 351 سوزۇم سوزلىدىم مەن، پۇتىدىم بىتىك،
سۇنۇپ ئىككى دۇنيانى تۇتسۇن ئىلىگ.
- 352 كىشى تۇتسا بەخت بىرلە ئىككى جاھان،
بەختلىك بولۇر، بۇ سوزۇم چىن ھامان.
- 353 بۇ كۈنتۇغدى ئېلىگىنى قىلدىم سوز بېشى،
ئىزاھلاي يۇنى ھەم، ئەي ياخشى كىشى.
- 354 ئۇنىڭ كەينىدىن ئېيتتىم ئايتولدىنى،
يورۇيدۇ ئۇنىڭدىن سائادەت كۈنى.
- 355 بۇ كۈنتۇغدى توپ- توغرا قانۇن ئوزى،
بۇ ئايتولدى- بەخت ھەم سائادەت سوزى.

- 356 basa aydım əmdi kər əgdülmixig
ukux atı ol bu bəđütür kixig
- 357 anında basası bu ođoqurmix ol
muni 'akibət təp özüm yormix ol
- B38
358 bu tər nən ezə sezlədim mən sezüg
oķsa aqiloqay yitig kıl kəzüg
- 359 səvinqin yorioqli ay əđgü yigit
sezümni yava kılma kənlün əxit
- 360 katioqlan yañılma kənilik yolın
yigitlik yava kılma asoqin alın
- 361 kəsüx tut yigitlik kəqər səndə tərک
kaqar bu tiriglik nəqə tutsa bərک
- 362 sənində bar ərkən yigitlik küqi
yava kılma ta'ət tapuoq kıl tuqi
- 363 küsərmən yigitlikkə əknür özüm
əkünqüm asioq yok kəsər mən sezüm
- 364 kimin kırkta kəqsə tiriglik yili
əsənləxti ərkə yigitlik tili
- 365 təgürdi maña əlgin əlig yaxım
kuoqu kildi kuzoqun tüsi təg baxım
- 366 okir əmdi altmix mañar kəl təyü
pusuoq bolmasa bardım əmdi naru
- 367 kimin yaxı altmix tükətsə sakix
tatioq bardı andın yayı boldı kix

- 356 كېيىن ئېيتتىم ئەمدى ئوگدۇلمىشىن،
ئەقىلىنىڭ ئېتى ئۇ، زورايتۇر كىشىن.
- 357 كېيىن ئېيتتىم ئودغۇرمىش ئۆزرە سوزۇم،
ئۇنى ئاتىدىم "ئاقئۆت" دەپ ئوزۇم.
- 358 سوزۇم ئۇشۇ توت نەرسە ئۈستىدەدۇر،
ئوقۇساڭ دىققەتتە، مەنا ئاچىلۇر.
- 359 خوشاللىقتا يۇرگەن ئەي ياخشى يىگىت،
سوزۇمنى زايا قىلما، ئوبدان ئىشت.
- 360 تىرىش، توغرا يولدىن ئاداشما ھامان،
يىگىتلىك كەتمىسۇن بىكار، پايدىلان!
- 361 ئەزىز تۇت يىگىتلىكنى، تېز كەتكۈسى،
تۇتساڭمۇ قانچە چىڭ، ئاخىر قاچقۇسى.
- 362 سېنىڭدە بار ئىكەن يىگىتلىك كۈچى،
زاپە قىلما، بول تائەت، خىزمەت قىلغۇچى.
- 363 بۇ ياشلىقتا ھەسرەتتە پۇشايمان ئوزۇم،
پۇشايماندا يوق پايدا، كەستىم سوزۇم.
- 364 قىرىقتىن ئوتتە كىمىنىڭ تىرىكلىك يىلى،
ۋىدالاشتى ئۇندىن يىگىتلىك تىلى.
- 365 تەككۈزدى ماڭا قولىن ئەللىك يېشىم،
قوغۇ [67] قىلدى قۇزغۇن تۇسىدەك بېشىم.
- 366 مېنى قىچقىرىپ ئاتىمىش، دەيدۇ ئۇ كەل!
بارارمەن ئەگەرچە يەتمىسە ئەجەل.
- 367 ئەگەر تولىسا ئاتىمىشقا ئادەم يېشى،
كېتىپ زەۋق، ئۇنىڭ يازى بولۇر قىشى.

- 368 otuz yioqmixin yandru aldi əlig
nəgü kīloqay altmix təgürsə əlig
- A23
369 nəgü kildim ərki əlig mən sana
nəlük türdün əmdi bu eqkə maña
- 370 tatiq ərdi barqa yigitlik ixim
aofu kildi əmdi maña yər axim
- 371 boqum ərdi ok tæg kənül ərdi ya
kənül kīlofu ok tæg boqum boldi ya
- 372 yigitlik nəgü yioqdi ərsə maña
karilik kəlip aldi kəlgəy sana
- B39
373 aya qərgüqi kəl məni qərgüle
yil ay tutoquni boldum əmgək bilə
- 374 kixənsiz külündi mañumaz aqak
tünərdi yarumaz kərügli karak
- 375 tatiq bardı eqti kuruoqsak oti
yiradi mənindin yigitlik ati
- 376 oqunoqil ay kəkqin əlümkə anun
bu kəqmix kününkə sioqit kıl ünün
- 377 kəqip bardı eq kün yavalik bilə
bu kalmix künün birlə 'uzrün tilə
- 378 ay munşuz iqim mənü tutqı tirig
əlümkə tərüttün bu sansiz tirig
- 379 tilər mən sənindin du'am bu sezün
tirig tutoqil anqa yaxim kıl uzun

- 368 ئوتتۇز يىققاننى ئالدى ئەللىك مانا،
قولنى ئۇرسا ئاتىشى نەقىلغاي تاڭا.
- 369 نىمە قىلغان ئەردىم ئەي ئەللىك ساڭا،
نىمە شۇنچە سەن ئوچ ساقلىدىڭ ماڭا.
- 370 يىگىتلىكتە تاتلىق ئىدى ھەر ئىشىم،
ئوغا قىلدى ئەمدى مېنىڭ يەر ئېشىم.
- 371 بويۇم ئىدى ئوقتەك، كوڭۇل ئىدى يا،
كوڭۇلنى قىلغۇچە ئوق، بويۇم بولدى يا.
- 372 يىگىتلىك نىمە يىققان بولسا ماڭا،
قېرىلىق كېلىپ ئالدى، كەلگەي ساڭا.
- 373 ئايا، كەل نىجاتچىم، قۇتۇلدۇر مېنى،
بولۇپمەن جاپادا يىل، ئاي تۇتقۇنى.
- 374 كىشەنسىز پۇكۇلدى، ماڭا لىماس پۇتۇم،
قارايدى — يورىماس بولۇپ نۇر كوزۇم.
- 375 كېتىپ زەۋق، ئوچتى ھەم كوڭۇلنىڭ ئوتى،
ئۇزاقلاشتى مەنىدىن يىگىتلىك ئېتى.
- 376 ئويغان ئەي بوز چاچلىق، ئولۇمگە ئىشەن،
بۇ كەچمىش كۈنىڭگە يىغلا ھەم ئوكەن.
- 377 ئوتتۇپ كۈن بىكارغا، تۈگىدى ھايات،
بۇ قالغىش كۈنىڭنى تەۋبىلە ئۇزات.
- 378 ئەي ئىگەم سەنلا مەڭگۈ مۇڭسىز تىرىك،
ياراتتىڭ ئولۇمگە بۇ سانسىز تىرىك.
- 379 دۇئا بېرلە سەندىن تىلەيمەن شۇنى،
ئۇزارتىپ يېشىمنى، تىرىك قىل مېنى.

- 380 sənindin kolup küq bu söz baxladım
təkəl kılouka küq sən ek bir idim
- 381 tilim tinma əggil yaratioqlını
yaraqsızni məndin yiratioqlını
- 382 ədürdi tərütüti yaruttı kənül
kəni yol ezə tuttı kənlüm amul
- 383 karankuda ərdim yaruttı tünüm
tünəriktə ərdim tooqurdi künüm
- 384 azıp yügrür ərdim ayu bərđi yol
kəyər ərdim otqa küdəzməsə ol
- 385 ədürdi ađirdi kətürdi məni
azuklar yolindin kətərđi məni
- 386 kənülüg bəzədi yarukluk bilə
tilimni bəzədi tanukluk bilə
- B40
387 kənül bərđi kəz həm ukux əg bilik
aqa bərđi səzüm yorittı tilig
- 388 həbib savqı yolı məni yəttəqi
ol ol savqı bolsu əlig tuttaqi
- 389 bu barqa idim fəzli ərdi kamuoq
aşırladı məntəg tapuoqsuz kuluoq
- 390 munin xükri əmdi nətəg etəyin
tirig bolsa ezüm yilin həm ayin
- 391 ilahi bilür sən bu 'ajizlikim
sañar ok aqar mən munum həm takim

- 380 بۇ سوز باشلىدىم سەندىن تىلەپ مەدەت،
تاماملاشقا سوزۇم ماڭا بەر قۇۋۋەت.
- 381 تىلىم تىنما، ماختا ياراتقۇچىنى،
يامانلىقنى مەندىن يوقاتقۇچىنى.
- 382 ئۇ تاللاپ ياراتتى، يورۇتتى دىلىم،
ئىمان بىرلە تېچ يولنى تاپتى دىلىم.
- 383 قاراڭغۇدا ئەردىم، يورۇتتى تۇنۇم،
زۇلمەتتە ئىدىم مەن، تۇغۇلدى كۈنۈم.
- 384 يۈرەتتىم ئېزىپ مەن، ئۇ كورسەتتى يول،
كويەتتىم مەن ئوتتا، قۇتۇلدۇردى ئول.
- 385 كوتەردى، تاللىدى، ئايرىدى مېنى،
ئازغىنلار يولىدىن قايرىدى مېنى.
- 386 بىزەتتى دىلىمنى يورۇقلۇق بىلە،
تىلىمنى بىزەتتى گۇۋالىق بىلە.
- 387 ئۇ بەردى كوڭۇل، كوز، بىلىم، ئاڭ، ئەقىل،
سوزلەشكە يول ئاچتى، راۋان قىلدى تىل.
- 388 ھەبىپ^[68] ئەلچى يولى كىپايە ماڭا،
شۇ ئەلچىلا بولسۇن ماڭا باشپانا.
- 389 بۇ ھەممە ئىگەمنىڭكى پەزلى ئىدى،
مېنىڭدەك ئاسى قۇلىنى قەدىرلىدى.
- 390 بۇنىڭ شۇكىرىنى مەن نىچۇكمۇ ئوتتەي،
ئەگەرچە ياشاساممۇ يىللار ۋە ئاي.
- 391 ئىلاھا بىلەرسەن بۇ ئاجىزلىغىم،
ئاچارمەن ساڭا بار مۇشكۈلۈم، غېمىم.

- 392 kílumaz ma xükrün saña mən birə
mənindən xükür kíl saña sən sira
- 393 keni yol özə tüz tuta bər məni
suqulma mənindən bu iman toni
- 394 tənimdin qıkarda mənini bu janim
xəhadət bilə kəsgil ahir tinim
- 395 özüm kalsa yalnız kara yər katin
manar idöfil anda ökux rəhmətin
- 396 tapuqsuz kulun mən yazukum ökux
ezun fəzli birlə kəqür ay kəsux
- 397 kamuq mü'minöq sən tüzü yarlika
yarinki bəkadın bu kün kıl lika

- 392 قىلالمايمەن ساڭا مەن لايىق شۇكۇر،
مېنىڭچۇن ئۆزەڭ قىل مۇۋاپىق شۇكۇر.
- 393 مۇشۇ توغرا يول ئۆزۈرە تۇتقىن مېنى،
مېنىڭدىن چۈچۈلما^[69] بۇ ئىمان تونى.
- 394 تېنىمدىن چىقاردا مېنىڭ بۇ جېنىم،
شاھادەت بىلە كەس ئاخىرقى تىنىم.
- 395 ئۆزۈم يەر ئاستىدا قالغاندا تەنھا،
تولا رەھمىتىڭنى ماڭا توك خۇدا.
- 396 تائەتسىز قۇلۇڭمەن گۇنايم تولا،
ئوزۇڭ پەزلى بىرلە كەچۇر ئەي خۇدا!
- 397 مومىنلەر بارىنى ئوزۇڭ ئەپۈ ئەت،
ئۇ باقى جاھاننىڭ دىندارىن كورسەت.

SÖZ BAXI KÜN TOOIDİ ƏLİG ƏZƏ

- 398 ukux ətgünür kər bilik bildürür
yayıoɗ dünya kılkin sənə ukturur
- 399 bu ərəsəl yayıoɗ kılki kurtəja azun
kılinqi kiz ol kərsə yaxi uzun
- 400 ara kılki kiz təg kılinqi silig
səvitür sunup tutsa bərməz əlig
- B41
401 səviglini səvməz kəyik təg kaqar
kaqioqlıka yapqur aɗakin kuqar
- 402 ara kərsə yügrür bəzənip uɗu
ara kərmədük təg kılur yər koɗu
- 403 ara kərsə əvrər yana tərک yüzin
avaoqlar nəɗə tutsa bərməz əzin
- 404 əkux bəg qaritti qarimaz əzi
təlim bəg kəqürdi kəsilməz səzi

ئون ئىككىنچى باپ

سۆزبېشى كۈتۈنۈغدى ئېلىگەمەققەدە

- 398 ئەقىل ئەرز ئېتەر، كور، بىلىك بىلدۈرۈر،
قارارسىز جاھاننى ساڭا ئۇقتۇرۇر.
- 399 قېرى بۇ قارارسىز، ۋاپاسىز جاھان،
قىلغى قىز كەبى، ئوزى قېرىغان.
- 400 ئېرۇر بەزى خۇلقى قىز خۇلقىدەك خوپ،
ئوزىن سويدۇرەر، قولى بەرمەس تۇتۇپ.
- 401 ئۇ، سويگەننى سويمەس، كىيىكتەك قاچار،
قاچقانغا يېپىشىپ، پۈتىنى قۇچار.
- 402 ياسانىپ ئۇ بەزى ئارقاڭدىن چاپار،
سېلىپ بەزى كورمەسكە تەتۈر قارار.
- 403 قاراساڭ ئۇ بەزەن تېز ئورەر يۈزىن،
قىلىپ نازنى نەچچە تۇتقۇزماس ئوزىن.
- 404 تالاي بەگنى قېرىتتى، قېرىماس ئوزى،
كەچۈردى تالاي بەگنى، تۈگىمەس سوزى.

* * *

- 405 bæg ærdi azunda bægü bilgə bax
bu bæglik ezələ uzun boldi yax
- 406 bu kün tooqdi ærdi ati bəlgülüg
azunda qavikmıx kuti bəlgülüg
- 407 kilingi keni ærdi kilki onay
tili qın pütün həm kezi kenli bay
- 408 biliklig bæg ærdi ukuxluoı ođuoı
æsizkə ot ærdi yaojıka yođuoı
- 409 yana kür küvəz ærdi kilki keni
kününe ketürdi bu kilki ani
- 410 bu yanlıoı bæg ærdi bu bilki eza
tirildi yoridi kilingin tüze
- 411 siyasət kilur ærdi himmət bile
bu himmət yaraxur mürüwwət bile
- 412 munar mənzətü kəldi xa'ir sezi
okısa aqıloıay okioqli kezi
- 413 kərək ərkə himmət mürüwwət tənı
yavuz yunqioı andın yırasa əni
- 414 kixilikkə himmət mürüwwət kərək
kixi kədri himmət mürüwwət yanı
- 415 bu kün tooqdi əlig bu kilki bile
yarudi azunka kün ay tæg yala

- 405 بەگ ئەردى جاھاندا بىلگىچ، ھېكىم، باش،
بۇ بەگلىكتە بولدى ئۇزۇن ئاڭا ياش.
- 406 بۇ كۈنتۇغدى ئەردى، ئېتى بەلگۈلۈك،
جاھان ئىچرە مەشھۇر قۇتى بەلگۈلۈك.
- 407 مەجەزى ئىدى تۇز ۋە خۇلقى ئوڭاي [70]،
سوزى چىن، پۈتۈن ھەم كوزى، كوڭلى باي.
- 408 ئەقىللىق ۋە ئويغاق بىلگىچ زات ئىدى،
يامانغا بىر ئوت، ياۋغا ئاپەت ئىدى.
- 409 جەسۇر، مەغرۇر ئەردى ۋە قىلقى كونى،
يۈكسەلتتى كۈندىن - كۈن بۇ خۇلقى ئۇنى.
- 410 مۇشۇنداق بەگ ئەردى بىلىمى بىلە،
ياشادى ۋە يۈردى تۇز خۇلقى بىلە.
- 411 سىياسەت قىلۇر ئەردى ھىممەت بىلە،
بۇ ھىممەت ياراشۇر مۇرۇۋەت بىلە.
- 412 بۇڭا ئوخشاپ كېلۇر بىر شائىر سوزى،
ئوقۇسا ئېچىلغاي ئوقۇچى كوزى:
- 413 مۇرۇۋەت ۋە ھىممەت بىردەك كېرەك،
يىراقلاش ئۇچۇن پەس - ياماندىن دىمەك.
- 414 مۇرۇۋەت، ھىممەتتە قەدىر ئولچىنۇر،
كىشىلىككە ھىممەت، مۇرۇۋەت كېرەك.
- 415 مۇشۇ قىلقى بىرلە بۇ كۈنتۇغدى خان -
كۈن - ئايدەك چېچىپ نۇر، يورۇتتى جاھان.

416 ukuxluoŷ kim ərsə okıttı anı
biliklig kim ərsə bəđütti anı

B42

417 yumıttı anar bək azun əđrümü
ukuxluoŷ biliklig bođun kəđrümü

418 əzi ətti tüzdi kər əl kün ixi
takı ma tilər ərdi əđrüm kixi

419 əziñə basut kılsa ix baxlasa
əzi tınsa anqa ol ix ixləsə

* * *

A25

420 munađıp ayur bir kün oldrup əzi
bəđük ix bu bəglik ixi həm səzi

421 bax aorıoŷ kəp ol kərsə ixi eküx
eküx ixni süzgən ukuxluoŷ kəsüx

422 kılumaz ezüm bu kamuoŷ əl ixin
maña ər kərək tər bilir ix baxın

423 kərək tər maña əmdi əđrüm kixi
ukuxluoŷ biliklig kixilər baxı

424 baoırsak pütün qın kilingi kəni
tili kənli tüz bolsa bilsə munı

425 kılı bərsə ərdi məniñ ixlərim
kərü barsa ərdi iqim taxlarım

426 nəgü tər əxit bu sinamix kixi
baxında kəqürmix yətürmix yaxı

416 ئاقل بولسا كىم، ئۇ چاقىرتتى ئۇنى،

كىم ئالىم بولسا ئۇ، بۇيۇتتى ئۇنى.

417 يىغىلدى يېنىغا جاھان خىللىرى،

ئەقىل ھەم ئىلىمدە تاللانغانلىرى.

418 ئوزى ئىشلىدى، تۇزدى ئەل ئىشنى،

تىلەيتتى يەنە ئۇ سەرخىل كىشنى.

419 كى ياردەم قىلسا، ئىش باشلسا ئۇلار،

ئوزى تىنسا بىر ئاز، ئىشلىسە ئۇلار.

* * *

420 دىدى ئولتۇرۇپ غەمدە بىر كۈن ئوزى:

بۇيۇك ئىش بۇ بەگلىك ئىشى ھەم سوزى.

421 كورەرسەن، ئېرۇر كوپ باش ئاغرىق ئىشى،

سۇزەر بۇ كوپ ئىشنى ئەقىللىق كىشى.

422 قىلالماسەن يالغۇز پۈتۈن ئەل ئىشنى،

كېرەك ماڭا بىر ئەر بىلۇر ئىش بېشىن.

423 كېرەكتۇر ماڭا بىر سەرە - خىل كىشى،

ئەقىللىق، بىلىملىك، كىشىلەر بېشى.

424 كويۇمچان بولسا، راست ھەممە قىلغىنى،

تىلى، كوڭلى تۇز بولسا، بىلسە بۇنى.

425 قىلىپ بەرسە ئەردى مېنىڭ ئىشلىرىم،

كورۇپ تۇرسا ئەردى ئىچۇ - تاشلىرىم.

426 نىمە دەيدۇ، ئاڭلا، سىناغان كىشى،

تولا ئىش كەچۈرۈپ چوڭايغان يېشى:

- 427 basutqı kərək ərək yarıqılar
ukuxluoq biliklig bəgü əlqilər
- 428 basutqı kərək barqa ixni bilir
bilip ixləsə ər tiləkkə təgir
- 429 basutqı təlim bolsa bəg əmgəməz
ixi barqa ətür tərü artamaz
- 430 basutqı kərək barqa ixtə bilin
bu bəglik ixinə takı kəp kəlin
- 431 basutqı tiləp bulmadı kər əlig
təgürdi əzi barqa ixkə əlig
- B43
432 təgir boldı kündə kər əmgək öküz
ərəz kolsa əmgək təgir ol ülüx
- 433 kərü barsa yaxxi ayur ux bu səz
sınap səzləgüqi iduk kutluoq əz
- 434 ərəz kolsa əmgək tutaxı barır
səvinq kolsa qadoqu tutaxı yorır
- 435 nədə ər bədüsə bax aqrıoq bədür
nədə bax bədüsə bəbük bərk kədür
- 436 əlig kəz kulak tutti əldə kamuoq
aqildi anar barqa bəglik kapuoq
- 437 yaraqsizni boqıdı əligdə urup
əsizig yiratti əlindin sürüp
- 438 bu saklik bilə kər əlin baxladı
kutı kündə arttı ərü yokladı

- 427 كېرەك ئەرگە قولداش ۋە ياردەمچىلەر،
ئەقىللىق، بىلىملىك دانا ئەلچىلەر.
- 428 كېرەكتۇر ئىش بىلەر ياردەمچى دىمەك،
بىلىپ ئىشلىسە قولغا كەلگەي تىلەك.
- 429 ياردەمچى كۆپ ئولسا، بەككە جەۋر كام،
ئىشى يولغا چۈشكەي، بۇزۇلماس نىزام.
- 430 كېرەكتۇر ھەر ئىشتا ياردەمچىلەر، بىل،
بۇ بەگلىك ئىشىدە ئۇنى تولا قىل.
- 431 تىلەپ ياردەمچىنى تاپالماي ئېلىگ،
پۈتۈن ئىشقا سۇندى ئۇ ئاخىر ئىلىگ.
- 432 قىينالدى ئۇ شۇنداق ئەمگەك ئىچرە كۆپ،
ھالاۋەت ئىستىگەن ئەمگەك چېكەر خوپ.
- 433 بۇ ھەقتە سوزىنى سىناپ سوزلىگەن—
بىر قۇتلۇق ئەزىز ئەر مۇنۇنى دىگەن:
- 434 ھالاۋەت ھەمىشە جاپا بىرلەدۇر،
سويۇنۇش قايغۇلە دائىم تەڭ يۇرۇر.
- 435 باش ئاغرىق چوڭايۇر، چوڭايسا كىشى،
يوغان بۆك كىيۇر گەر زورايىسا بېشى.
- 436 پۈتۈن ئەلگە سالدى كوز—قۇلاق ئېلىگ،
ئېچىلدى ئۇنىڭغا بېكىگلىك ئىشىك.
- 437 يارامسىزنى قولدىن تۇتۇپ باغلىدى،
ياماننى ئېلىدىن سۇرۇپ قوغلىدى.
- 438 زىرەكلىك بىلەن ئۇ باشقۇردى ئېلىن،
يۈكسەلدى، ئېشىپ ھەم بەختى كۈنمۇ—كۈن.

439 kamuoı yerdə ərke bu saklık kərək
bu bəglik ixinə takı sak kərək

440 bu saklık oduoıluk bu əl ixinə
təzü asoıı boldi uzun yaxına

441 munar mənəyü kəldi xa'ir tili
bu xa'ir tili boldi səzkə uli

442 oduoıluk bu saklikni əgdi ərən
usallik bilə əldi ər miñ tımən

443 usal bolma saklan kamuoı ixtə sən
bu saklık bilə iki azun tilən

444 kixi əmini kər usallik kılur
yaoıı yətsə əndün usallar əlür

445 nəgü tər əxit bu azun tutmıx ər
tükəl saklap ətürü yaoııoı utmıx ər

A26

446 əlig kolsa saklan azunqı kixi
bu saklık ərür həm xəri'ət ixi

447 usal ər təgər kəz usalın udır
usal bolma saklan ay kılki qadır

448 əlig saklikı kıldı əlkə asioı
bu saoıı bilə boldi əldə tatioı

B44

449 əlin ətı tüzdi bayudı bođun
beri koy bilə suvladı ol əđün

450 səvigli səvinqin anı əgdilər
yaoııları əttip boyun əgdilər

- 439 دىمەك، ئەرگە دائىم ھۇشيارلىق كېرەك،
بۇ، بەگلىك ئىشىغا كېرەك يەنە بەك.
- 440 ھۇشيارلىق، ئويغاقلىق بىلەن ئەل ياشار،
بۇنىڭ بىرلە دولەت ئۇزۇن چاغ تۇرار.
- 441 ئوخشايدۇ بۇنىڭغا بىر شائىر تىلى،
بۇ شائىر تىلىدۇر بۇ سوزنىڭ ئولى:
- 442 ئويغاقلىق ۋە ساقلىقنى ماختىدى ئەر،
غايىلىق بىلەن ئەر تۇمەنلەپ ئولەر.
- 443 غاپىل بولما ساقلان، پۈتۈن ئىشتا سەن،
تىلە ئىككى دۇنيا بۇ ساقلىق بىلەن.
- 444 كىشى بولسا بىغەم، ئۇ غاپىل قالۇر،
يېغى كەلسە ئاۋال غاپىللار ئولۇر.
- 445 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، جاھان تۇتقان ئەر،
يېغىنى سەگەكلىك بىلەن ئۇتقان ئەر:
- 446 دىسەڭ ئەل تاپاي، ساق بول ئەي ھوكۇمدار،
ساق ئولماق شەرىئەت يولىدىمۇ بار.
- 447 يۇمۇپ كوزنى غاپىل غەپلەتتە ئۇخلار،
غاپىل ئولما، ساقلان، ئەي پەيلى ناچار.
- 448 ساق ئولسا ئەگەر خان، پايدا ئەلگەدۇر،
بۇ پايدا بىلەن ئەر ھوزۇرغا تولۇر.
- 449 ئېلى بولدى باي، يۇرتنى تۈزگەچ خاقان،
بورى، قوي سۇ ئىچتى بىر جايدا شۇئان.
- 450 سويۇپ دوستلىرى ماختىدىلار ئۇنى،
بۇنى ئاڭلاپ يېغى ئەگدى بوپىنىنى.

- 451 kayu sıoŋnu kəldi tilədi kəxik
kayu kəldi əpti əligkə ixik
- 452 nəgü tər əxit əmdi kənli ođuŋ
səzi kər qəqək tæg tımən tü bođuŋ
- 453 bu bəglik uluoŋluk ədi ədgü nən
yorikı keni ərsə ay kizoŋu ən
- 454 ədi ədgü bəglik takı ədgürək
tərü ol anı tüz yoritəŋu kərək
- c17
455 nə kutluŋ bolur əđ bođunka küni
bəgi ədgü bolsa yorisə keni
- 456 nə kutluŋ kut ol ərkə ədgü atı
bu ədgü atı bardı mənü kutı
- 457 nə ədgü bolur bəg ol ədgü kixi
kixilik bilə ətsə əl kün ixi
- 458 tözü əlkə təgdi əlig ədgüsi
azunka yađıldı bu qavı küsi
- 459 du'a artı əldə kər ədgü atı
bəđüdi küninə atı həm kutı
- 460 azun bođni əxtip anı arzulap
ava yioŋlu kəldi anar ez ulap
- 461 azunka badı kər tügəl kut kurı
kozi birlə katlıp yorıdi beri

- 451 سىغىنىپ بىرى كەلدى، ئىستەپ پانا،
بىرى ئوپتى كېلىپ ئىشىگىن يانا.
- 452 نىمەدەر، ئىشت، ئەمدى كوڭلى ئويغاق،
سوزىدە چىچەكتەك تۇمەن مىڭ بويلاق:
- 453 بۇ بەگلىك، ئۇلۇغلۇقىنى خوپ نەرسە بىل،
يۇرۇشى تۇز ئولسا، ئەي مەڭزى قىزىل.
- 454 بولاتتى بۇ بەگلىك تېخى ياخشىراق،
گەر يولغا قويۇلسا قانۇن توغرىراق.
- 455 بېگى ياخشى بولسا ھەم خۇلقى كۈنى،
شۇ چاغدا نە قۇتلۇق بولۇر خەلق كۈنى.
- 456 نە قۇتلۇق بەخت ئەرگە بۇ ياخشى ئېتى،
بۇ ياخشى ئېتىدۇر مەڭگۈلۈك قۇتى [71].
- 457 نە ياخشى بولۇر بەگ ئۇ ياخشى كىشى—
كىشىلىك بىلە قىلسا ئەلنىڭ ئىشى.
- 458 پۇتۇن ئەلگە يەتتى ئېلىگ خىسلىتى،
يېپىلدى جاھانغا ئۇنىڭ شوھرىتى.
- 459 كوپەيدى دۇئا ئەلدە، ياخشى ئېتى،
زورايىدى كۈنمۇ—كۈن ئېتى، دەۋلىتى.
- 460 جاھان خەلقى ئاڭلاپ ئۇنى ئارزۇلاپ،
توپلاشتى ئەتراپقا ئوزىنى ئۇلاپ.
- 461 جاھان باغلىدى، كور، تولۇق بەخت قۇرى،
قوزى بىرلە قېتىلىپ يۇرۇشتى بورى.

AY TOLDİ KÜN TOODİ ӨLİG
TAPUOIŃA KƏLMIXIN AYUR

- 462 bir ay toldi atlıoĵ ər ərđi tətik
əxitti bu qavioĵ ətindi ətik
- 463 yigit ərđi ooĵlan kilingi amul
ukuxluoĵ biliklig həm ęglüg kęnül
- B45
464 yüzi kerklüg ərđi kęrup kęz kamar
sęzi yumxak ərđi tili tüz tamar
- 465 kamoĵ türlüg ərđem tükəl ęgřenip
yorir ərđi ərđem ęligkə alip
- * * *
- 466 ęzinə bakip ayđi mən mə bu kün
tümən ərđemim birlə ęldə burun
- 467 nəgükə yorir mən bu yerdə kuruoĵ
ęligkə barayin kilayin tapuoĵ

ئون ئۈچىنچى باپ
 ئايتولنىڭ كۈتۈغدى بىلگ خىزىتىگە كىرگەنلىكى باياندا

- 462 بار ئەردى ئايتولدى ئاتلىق تىتىك،
 بۇ شوهرەتنى ئاڭلاپ ئىتىندى ئىتىك [72].
- 463 بىگىت ئوغلان ئەردى مېجەزى بېسىق،
 بىلىملىك، ئوچۇق دىل، ئاڭلىق، ئەقىللىق.
- 464 چىرايلىق يۈز ئەردى، كورۇپ كوز قامار،
 سوزى يۇمشاق، تىلىدىن توغرىلىق تامار.
- 465 پۈتۈن پەزىلەتنى تامام ئۈگىنىپ،
 يۈرەتنى پەزىلەتنى قولغا ئېلىپ.

* * *

- 466 ئوزىگە قاراپ ئېيتتى: مەنىمۇ بۇ كۈن،
 ئېرۇرمەن پەزىلەتتە ئەلدىن بۇرۇن.
- 467 نىمىشقا يۇرۇرمەن بۇ يەردە قۇرۇق؟
 باراين ئېلىككە، خىزمەت قىلغۇلۇق.

468 əligkə tusulsun bu ərđəmlərim
ağınsun mənin kətsü əmgəklərim

469 ukuxluoı biliklig bəg ərmix amul
tilər ərmix ərdəm idilərin ol

A27 C18

470 ukux kədrini həm ukuxluoı bilir
bilik satsa bilgə biliklig alir

471 səzin aydı xa'ir munar mənzətü
tili ləfzi birlə anar yanzatu

472 bilik kiymətini biliklig bilir
ukuxka aqırliq bilikdin kəbir

473 nəgü bilgə təlvə bilik kədrini
bilik qayda bulsa biliklig alir

* * *

474 bu ay toldi etti kər at ton tolum
ayur kəndürəyin tapuqka yolum

475 ezinə kərəkini etindi etik
əligkə yüz urdi bu bilgə tətik

* * *

476 yana aydi mundin barur mən turup
əlig tapoına bu ezüm yüz urup

B46

477 qərıblıq yərində kərək boloqa nən
bu əlgim tarusa sarıoı kiloqa ən

- 468 ئېلىككە يار ئولسۇن پەزىلەتلىرىم،
ئېچىنسۇن [73] ماڭا، سىڭسۇن ئەمگەكلىرىم.
- 469 ئەقىللىق، بىلىملىك خان ئەرمىش بېسىق،
تەلمەش پەزىلەت ئىگىسى ئېنىق.
- 470 ئەقىل قەدرىنى ھەم ئەقىللىق بىلۇر،
بىلىم ساتسا ئالىم، بىلىملىك ئالۇر.
- 471 مۇشۇ خىلدا بىر سوزنى شائىر دىدى،
تېلى، لەۋزى بىرلە شۇ خىلدا ئىدى:
- 472 بىلىم قىممىتىنى بىلىملىك بىلۇر،
ئەقىلنى قەدىرلەش بىلىمدىن كېلۇر.
- 473 نىچۇك تەلۋە بىلگەي بىلىم قەدرىنى؟
بىلىم نەدە بولسا، بىلىملىك ئالۇر.

* * *

- 474 بۇ ئايتولدى ئات، تون، قورال راسلىدى،
سالاي خىزمىتىگە يولۇمنى، دىدى.
- 475 ئوزىگە كېرەكنى ئىتىندى ئىتىك،
يۈزلەندى ئېلىككە، بۇ ئالىم تىتىك.

* * *

- 476 يەنە ئېيتتى: مۇندىن بارۇرمەن تۇرۇپ،
ئېلىك خىزمىتىگە ئوزۇمنى ئۇرۇپ.
- 477 غېرىپلىق يېرىدە بۇ مال بەك زورۇر،
قولۇم قىسقا بولسا، يۈزۈم سارغىيۇر.

- 478 ədi kəđ katiođ bu ƣəriblik ixi
ƣəriblikta yanlır talu ər baxı
- 479 səziksiz kərək bolıça altun kümüx
özüm ixlətəyin təsə mən öküx
- 480 nəgü tər əxit əmdi bilki təniz
səzin yanızatur kərsə kızıoıu məniz
- 481 kim ərse tapuođka kirəyin təsə
iki nəñ kərək bil səz aydım kəsə
- 482 tiriglik kərək bir tuđi igsizin
tapınsa kiyiksiz yarutsa yuzin
- 483 takı bir sav altun kərək ay tətik
anı ixlətip ətsə əzkə ətik
- 484 anında basala yarar bu tapuođ
munı bilsə bolmaz bu bəklig kapuođ
- 485 kətürdi sav altun kümüx nəñ tavar
ayur əz muñađsa maña bu yarar

* * *

- 486 əvindin turup qıkti kəldi bərü
bir ança yoriyu bir ança turu
- C19
487 kəlip təgdi əlig turur orduka
əgi kənli kolmix tilək arzuka
- 488 kirip kənd iqində tilədi tuxün
tuxün bulmadı kər tarudı azun

- 478 ناھايەتمۇ قاتتىق غەربلىق ئىشى،
غەربلىقتا قاتقاي تولا ئەر بېشى.
- 479 كېرەك بولغاي ئالتۇن - كۈمۈش بىگۇمان،
ئۇنى خەرج قىلايىن دىسە ھەر قاچان.
- 480 بۇئا ئوخشىتىپ ئۇ، ئاڭلا، نىمە دەر،
بىلىمى دېڭىزدەك، مەڭزى قىزىل ئەر:
- 481 دىسە كىمكى خىزمەت قىلىشقا كىرەي،
كېرەك ئىككى نەرسە، سوزۇمنى كېسەي:
- 482 بىرىنچى، كېرەكتۈر كېسەلسىز ھايات،
يۈزىنى ئاقارتقاي قىلىپ ئىشنى راست.
- 483 ئىككىنچى، ساپ ئالتۇن كېرەك، ئەي تىتىك،
ئۇنى ئىشلىتىپ قىل ئوزۇڭگە ئىتىك.
- 484 ئاشۇ چاغدا خىزمەت ياراملىق بولۇر،
ئۇنىڭغا ئېتىكىلىك ئىشىك ئېچىلۇر.
- 485 ئۇ ساپ ئالتۇن ئالدى كۈمۈش ھەم تاۋار،
دىدى: باشقا كۈن چۈشسە بۇ ئەسقاتار.

* * *

- 486 ئويىدىن چىقىپ ماڭدى يولغا چۈشۈپ،
يۈرۈپ يول گاھىدا ۋە گاھى تۈرۈپ.
- 487 كېلىپ يەتتى ئېلىگ 'تۇرار ئوردىغا،
يېتىپ كوڭلى كۆتكەن تىلەك - ئارزۇغا.
- 488 شەھەرگە كىرىپ ئۇ سوراشتى ماكان،
تاپالماي، كوزىگە تار ئولدى جاھان.

- 489 munadıti muyanlıkta tüxti barıp
kəpə yattı anda tünədi sərıp
- 490 nəgü tər əxitgil ukuxluoı bilip
saņa sezlədi söz bilikdin alıp
- 491 ədi tərs bolur kər bilixməz kixi
kəlin' yat ara kirsə yalnuz baxı
- 492 ədi sarp bolur bu yanı kəlgüqi
bilixi yok ərsə munadısa tuqı
- B47
493 bilixməz kixilər qaraoıu sanı
karaoıu yorik yazsa səkmə anı
- 494 kixi kirmədük əlkə kirsə kəli
kəlin təg bolur ər aoqın təg tili
- A28
495 yatıoı yarlıkəoıil iqür bər yəgü
üməg ədgü tutoıil ay bilgə bəgü
- 496 yatıoı ədgü tutsa yarur ər kəzi
üməg ədgü tutsa yaqıldı səzi
- 497 kixikə kərək təgmə yərdə bilix
bilix birlə ətlür kamuoı türlüg ix
- 498 bu ay toldı anqa yoridi bu yan
oıəriblik sakinqi sarıoı kildi ən
- 499 bilixti yəmə ol kixlər bilə
otaoı tutti əzkə yarudi külə
- 500 yəmə tutti əx tux yakın kildi əz
uluoıka kiqigkə aquk tutti yüz

- 489 مۇساپىرخانىغا چۈشۈپ، مۇڭلۇنۇپ،
تۇنەدى قىلىپ سەۋر، ئۇ يەردە قونۇپ.
- 490 نىمە دەر، ئاڭلىغىن، ئەقىللىق بىلىپ،
ساڭا سوز سوزلىدى بىلىمدىن ئېلىپ:
- 491 تولا قىيىنلۇر، كور، تونۇشىز كىشى،
كىرىپ قالسا يات ئىچرە يالغۇز بېشى.
- 492 تولا كوپ كۈچەنۇر يېڭى كەلگۈچى،
قالۇر غەم ئارا، يوق ئولسا بىلگۈچى.
- 493 تونۇشىز كىشىنى بىر قارغۇ سانا،
يول ئازسا ئەگەر قارغۇ، سوكمە يانا.
- 494 كىشى كىرمىگەن ئەلگە كىرسە ئەگەر،
كېلىن يا كىكەچكە ئوخشاپ قالۇر ئەر.
- 495 كەچۇر يات كىشىنى، يىگۈز، بەر ئىچىم،
مۇساپىرنى خۇش تۇت، بىلىملىك ھېكىم.
- 496 مۇساپىرنى كۈتسە يورۇيدۇ يۈزى،
مۇساپىر كۈتكەننىڭ يېپىلۇر سوزى.
- 497 كىشىگە كېرەكتۇر ھەر يەردە تونۇش،
تونۇشلار بىلەن ھەل بولۇر تۇرلۇك ئىش.
- 498 شۇ خىل تۇردى ئايتولدى بىر قانچە ۋاخ،
غېرىپلىقتا سارغايىدى رەڭگى بىۋاخ.
- 499 تونۇشتى كىشىلەر بىلەن ئاخىر ئۇ،
ماكانمۇ تېپىلدى، كۈلدى يۇزمۇ.
- 500 تۇتۇپ دوست-يولداش، بولۇشتى يېقىن،
ئوچۇق تۇتتى چوڭ ھەم كىچىككە يۈزىن.

501 bu ay toldi  zk  k r  tti  xig
adaxti k n xti bir atli q kixig

* * *

502 adax tutti ay toldi  d g  kixi
k s mix ati  rdi  d g  ixi

503 anar aqti ay toldi k nli s zi
n   rmix til ki kim  rmix  zi

C20

504 y rindin bu  lk  n l k kəlmixin
ayu b rdi barqa  zi bilmixin

* * *

505  ligk  yak n has  ajib  rdi bir
ayi  rsig  lig bil  s zk  s r

506 k s mix anar bard  bir k n turup
s zin s zl di s zk  ul t p urup

507 ayitti bu  ajib s zin y tr r k
til ki n   rmix tak  p tr r k

508 k s mix ayu b rdi barqa s zin
n   rdi til ki kim  rmix  zin

 AJIB J WABI K S MIXK 

B48

509  ajib aydi axnu ma a k ls ni
kərəyin ani mən m ni kərsüni

510 yana ukturay n  ligk  bu söz
kayu k n k r ng  kaqan k lg   z

501 ئۈزىگە ئايتولدى تاپتى بىر قاياش،
تۇتۇپ دوست كېڭەشتى، بولۇشتى ئاداش.

502 ئاداش تۇتتى ئايتولدى ياخشى كىشى،
كۈسەمىش ئىدى ئاتى، ياخشى ئىشى.

503 ئاڭا ئاچتى ئايتولدى كوڭلى - سوزى،
تىلەگى نىمەدۇر، ئېرۇر كىم ئوزى.

504 يېرىدىن بۇ ئەلگە نىچۈك كەلگىنىن،
ئاڭا بەردى ئېيتىپ جىمى بىلگىنىن.

* * *

505 ئېلىككە يېقىن خاس ھاجىپ بار ئىدى،
ئوزى مەرت، ئېلىككە ھەم ئەسرار ئىدى.

506 كۈسەمىش ئاڭا باردى بىر كۈن تۇرۇپ،
گېپىنى باشلىدى، سوزگە يول تېپىپ.

507 بۇ ھاجىپ ئۇنىڭ ھەر سوزىن ئاڭلىدى،
تىلەگى نىمە دەپ، ئېنىق سورىدى.

508 ئاڭا ئېيتتى كۈسەمىش بارچە سوزى،
تىلەگى نىمە ھەم كىمكەن ئوزى.

ھاجىپنىڭ كۈسەمىشكە جاۋابى

509 دىدى ھاجىپ: ئاۋال ماڭا كەلسۇن ئۇ،
كورەيىن ئۇنى مەن، مېنى كورسۇن ئۇ.

510 يەنە مەن ئېلىككە بۇنى ئۇقتۇراي،
كورۇنگەي ۋە كەلگەي قاچاندا، سوراي.

KÜSƏMIX SƏZI AY TOLDIQA

- 511 kūsəmix turup qıktı andın yana
kəlip aydı ay toldı tooqdi күnə
- 512 yorı bar bilix əmdi həjib bilə
tiləkin nəgü ərsə andın tilə
- 513 səni kərsü bilsü əxitsü sözün
tiləkin nə ərsə tilin ay ezün
- 514 anar səzlədim mən səzünni nəpə
taķi məndə yəgrək sən ayoqıl aqa
- 515 ədi yaxxı aymix tili kənli tüz
kərü barsa yətrü kəni ək bu səz
- 516 kixi səzlər ək kər kixinin səzi
kixidə baqırsak ez ixkə ezi
- 517 nəpə kəq kixi bolsa əzkə yakın
ezində baqırsak bolurmu sakın
- 518 baqırsak tiləsə ezünkə ezün
ezündə baqırsak yok ol kəs səzün
- * * *
- 519 tonın kəqti ay toldı turdı erü
kūsəmix bilə qıktı bardı naru
- 520 kəpuoqka təgip tuxti kirdi yorip
kərü aldı həjip kixisi kəlip

كۈسەمشنىڭ ئايتولدىغا ئېيتقانلىرى

- 511 كۈسەمش يېنىپ چىققاچ ئاندىن يانا،
دىدى: ئايتولدى تۇغدى كۈنۈڭ مانا.
- 512 قېنى، ماڭ، تونۇش ئەمدى ھاجىپ بىلەن،
تەلەڭگە نە ئولسا، ئۇنىڭدىن تەلەن.
- 513 سېنى بىلسۇن كورۇپ، ئشەنسۇن سوزۇڭ،
تەلەڭگە نە ئولسا، ئۇنى ئېيت ئوزۇڭ.
- 514 سوزۇڭنى دىدىم مەن ئۇنىڭغا، بىراق—
ئوزەڭ سوزلە، مەندىن ئېچىپ ياخشىراق.
- 515 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ دىلى—كوڭلى تۇز،
كورەرسەنكى، بەكمۇ توغرى ئۇشبۇ سوز:
- 516 كىشىنىڭ سوزىنى كىشىمۇ قىلار،
كىشى ئوز ئىشىغا مېھرىۋان بولار.
- 517 ھەرقانچە بولسىمۇ يېقىن ئۇ كىشى،
ئوزەڭدىنمۇ كويۇمچان بولۇرمۇ كىشى؟
- 518 كويۇمچان تەلەسەڭ ئوزۇڭگە—ئوزۇڭ،
ئوزەڭدىن كويۇمچان يوق، بەس قىل سوزۇڭ.

* * *

- 519 تونىن كىيدى ئايتولدى، تۇردى شۇئان،
كۈسەمش بىلەن چىقتى، ماڭدى ئۇيان.
- 520 قوۋۇققا يېتىپ كەلدى ئاخىر يۇرۇپ،
قارشى ئالدى ھاجىپ كىشى تۇرۇپ.

C21

521 kūsəmix kirip tuxtı yandru qikip
alip kirdi həjib taparu okip

522 kərü aldı həjib orun bərđi tər
isig sözlədi sız tilin yaxşı kər

HAJIB SUALI AY TOLDIQA

A29

523 ayitti həjib əmdi kənlün nətəg
kəlip kayda tuxtün nə ornun nətəg

B49

524 bilixin nə barmu adax ya qadax
kərügli nə barmu yəgü iğgü ax

525 yana ma ayitti tiləkin nə ol
nəgü ix kılur sən kərəkin nə ol

AY TOLDI JƏWABI HAJIBQA

526 bu ay toldi aydı ay həjib kuti
əxittim bu kün toqdi əlig ati

527 əxittim yiraktin anin qavini
bilikin ukuxin silig savini

528 əzüm arzuladi anin tapojina
tapinojali kəldim anin kərojina

* * *

521 كۈسەمىش ھاجىپە ئۇچرىشىپ چىقىپ،
كورۇشتۇردى ھاجىپە باشلاپ كىرىپ.

* * *

522 ھاجىپ قارشى ئالدى، ئورۇن قىلدى تور،
مۇلايىم سوزلدى، ئېغىز ئېچىپ، كور.

ھاجىپنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

523 ھاجىپ سورىدى: ئەمدى كوڭلۇڭ نىچۈك؟

قونالغۇڭ قەيەر، چۈشكەن ئورنۇڭ نىچۈك؟

524 تونۇشۇڭ بارمۇ يا قېرىنداش، ئاداش،

كۈتكۈچىڭ بارمۇ، يەپ-ئىچىڭگە ئاش؟

525 يەنە ئېيتتى: سەندە نىمەدۇر تىلەك،

نىمە ئىش قىلۇرسەن، ساڭا نە كېرەك؟

ئايتولدىنىڭ ھاجىپقا جاۋابى

526 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: ئەي ھاجىپ قۇتى،

ئىشىتىم كۈنتۇغدى ئېلىڭنىڭ ئېتى.

527 ئىشىتكەچ يىراقتىن ئۇنىڭ شوھرىتىن،

ئەقىللىق، بىلىملىك، نادىر خىسلىتىن،

528 قىلىپ ئارىزۇ مەن ئۇنىڭ خىزمىتىن،

ئىشىگە كەلدىم قىلاي دەپ ئىشىن.

529 tilək bu əligkə tapınsa ezüm
yaraoı kərsə ıajib etünsə sözüm

* * *

530 kərüp səvdi ıajib bu ay toldini
tilində yoritti kamuoı egdini

531 yüzi kərki kılki kilingi ezi
kamuoı yakxi kərđi tili uz səzi

532 əđi səvdi kənlün ani tapladı
əlig topoına bu yaraoıay təđi

533 nəgü tər əxitgil səvitmix kixi
səvitsə kixi kər mün ərdəm baxi

534 kimi səvsə 'əybı kər ərdəm bolur
kimi səvməsə ərdəm əktəm bolur

535 bu səzkə tanuki munu kəldi söz
okioıil muni sən aya əđgü ez

536 kənl kimni səvsə mün ərdəm bolur
kamuoı tətüsü on kokuzi tolur

537 kənl kimni səvsə kamuoıi səvüg
kərür kəzkə ursa kərünməz bolur

ıAJIB JƏWABI AY TOLDIKA

C22

538 yanut bərđi ıajib kər ay toldika
ayur əmdi əvmə maıa tur baka

529 تىلەگىم ئېلىككە ئىشلىسەم ئوزۇم،
لايىق كورسە ھاجىپ دىسكەن سوزۇم.

* * *

530 ھاجىپ ياخشى كوردى بۇ ئايتولدىنى،
دىدى ئوز سوزىدە تولا مەدھىينى.

531 يۇزى، كوركى، خۇلقى - مىجەزى ئوزىن،
ئوز كوردى ھەمىينى، تىلىن ھەم سوزىن.

532 ئۇنى چىن يۇرەكتىن سويۇپ قوللىدى،
ئېلىگ خىزمىتىگە لايىقكەن، دىدى.

533 ئەدەيدۇ ئىشتىكىن، سويدۇرگەن كىشى،
سويدۇرسە بولۇر ئەيىپ پەزىلەت بېشى:

534 سويۇلسە كىشى ئەيىپى پەزىل سېزىلۇر،
سويۇلمىسە، پەزىلى قۇسۇر تۇيۇلۇر.

535 بۇ سوزنىڭ گۇۋاسى ئېرۇر ئۇشبۇ سوز،
ئۇقۇتىن بۇ سوزنى سەن ئەي ياخشى - ئۇز:

536 كوڭۇل كىمىنى سويىسە مۇن [74] ئەردەم [75] بولۇر،
تەتۇرى بولۇر ئوڭ، كېسىمۇ تولۇر.

537 كوڭۇل كىمىنى سويىسە، ھەر ئىشىن سويۇر،
كورەر كوزگە ئۇرسا، كورۇنمەس بولۇر.

ھاجىپنىڭ ئايتولدىغا جاۋابى

538 بۇ ئايتولدىغا بەردى ھاجىپ جاۋاپ،
دىدىكىم، قاراپ تۇر، كەتمە ئالدىراپ.

539 mən axnu ayayin əligkə sezün
nə ərmix tiləkin kim ərmix ezün

B50

540 səni bilsü etrü yüzün kərsüni
uquz tutmasuni aqir tutsuni

541 saña mən kərəkin baka turoja mən
kamuoq ixlərinni səvə kiloja mən

* * *

542 öküx ədgü sözlər tilin sözlədi
ixin ətge mən təp katioq kur badi

543 bu yanlioq bolur bu kixi ədgüsi
kixi ədgüsi ol bođun yüdgüsi

544 nəgü tər əxitgil bođun baxlar ər
kamuoq ixni yətrü kərüp ixlər ər

545 kimin dəwləti bax kətürsə erü
kamuoq ədgü kiloju bođunka tərü

546 kimin əlgi bolsa bođunka uzun
silig boluqu kilki kilinqi tüzün

547 yorik bolsa kimin bođunka sezi
süqig tutoqu til sez mə kođki ezi

548 yayioq ol bu dəwlət ətər həm buzər
nə ərşəl turur tərək iriksə təzər

549 bu kutka inanma usa ədgü kil
bu kün munda ərşə yarın anda bil

539 ئېلىككە مەن ئېيتاي ئەڭ ئاۋال سوزۇڭ.

تېلەگىڭ نىمە، كىم ئېرۇرسەن ئوزۇڭ.

540 يۈزۇڭنى كورۇپ ئۇ، سېنى تونۇسۇن،

سېنى خارلىماستىن؛ ئەزىز ئەيلىسۇن.

541 كېرەكلىكلىرىڭگە تۇرارمەن قاراپ،

قىلۇرمەن ئىشىڭنى سويۇپ ياخشىلاپ.

* * *

542 شۇ ياڭلىغ تولا ياخشى سوز سوزلىدى،

ئىشىڭ ھەل قىلاي دەپ بېلىن باغلىدى.

543 كىشىلەر ياخشىسى مۇشۇنداق بولۇر،

ياخشى ئەر خەلقنىڭ يۇكىن كوتىرۇر.

544 ئىشىتىكىن، نىمەدەر ئېلىن باشلار ئەر،

پۇتۇن ئىشنى ئوبدان كورۇپ ئىشلەر ئەر؛

545 ئەل ئىچرە كىم ئالسا بىر ئۇستۇن ئورۇن،

تۇزسۇن ئەل ئۇچۇن بىر ياخشى قانۇن.

546 قولى بولسا كىمىنىڭكى ئەلدە ئۇزۇن،

سىلىق بولسۇن قىلىغى، خۇلقى تۇزۇن [76].

547 ئوتەر بولسا كىمىنىڭ خەلققە سوزى،

چۇچۇك بولسۇن تىلى، مۇلايىم ئوزى.

548 ۋاپاسىز بۇ دەۋلەت بۇزار ھەم تۇزەر،

تۇراقسىز بولغاچقا زېرىكسە تېزەر.

549 ئىشەنمە بۇ بەختكە، ياخشىلىقلا قىل،

بۇ كۇن مۇندا بولسا ئەتە ئاندا، بىل.

- 550 bu kütka küvənmə ay küt buloquqi
kəligli turur küt yana baroquqi
- A30
551 ay dəwlət ədisi bu dəwlət bilə
turayin təsə tur sən ədgü tilə
- 552 sənə təgsə bəglik uluoqluk oka
kiqiglik anuk tut erün bolouka
- 553 yana aydi həjib sən əmdi yori
səvinqin tirilgil badin küt kuri
- 554 sən az əvmə ixlər ədinə tapuq
ədi kəlsə aqlur bu bəklik kapuq
- B51 C23
555 yəmə yakxi aymix biliklig səzi
biliklig səzi kərsə barqin tezi
- 556 kayu ixkə əvsə uzar kəq kalur
əvə kilmix ixlər ökünqlüg bolur
- 557 ədinə küdəzgu ixig əvməgü
kamuq ix ədində bolur ay bəgü

AY TOLDI JƏWABI HAJIBKA

- 558 əxitti bu ay toldi barqa səzüg
ayur sərnəyin mən tutayin əzüg
- 559 məni kərđi həjib səzüm tirladi
yaraqı kərü tursu wəkti ədi
- 560 kayu ədtə həjib tiləsə məni
ol ədtə kələyin tədi səz küni

- 550 گۇۋەنمە بۇ بەختكە ئەي بەخت تاپقۇچى،
بۇ بەخت كەلگۈچىدۇر يەنە كەتكۈچى.
- 551 ئەي دەۋلەت ئىگىسى بۇ دەۋلەت بىلە—
تۇراي مەن دىسەڭ سەن، ياخشىلىق تىلە.
- 552 ساڭا تەگسە بەگلىك، ئۇلۇغلۇق نوقۇل،
ئاقارغىچە باشىڭ، كىچىك پىپىل بول.
- 553 يەنە ئىپىتتى ھاجىپ: سەن ئەمدى يۇرى،
خوشال ياشا، باغلاندى بەختنىڭ قۇرى^[77].
- 554 سەن ئالدىرما، خىزمەتكە بىر پەيت كېلۇر
پەيت كەلسە ئېتىگلىك قوۋۇق ئېچىلۇر.
- 555 ئەجەپ ساز دىيىلگەن بىلىملىك گېيى،
بىلىملىك گېيىدۇر يىپەك رەخ كەبى:
- 556 ئۇزارىپ قالۇر كەچ، ئالدىرالسا ئىش،
ئالدىراش ئىش بولۇر پۇشايما يىيىش.
- 557 ئالدىرماي كۈتكۈلۈك ئىشقا پەيتتى دەل،
ئەي ھېكم، ئىش بولۇر ئوز پەيتىدە ھەل.

ئايتولدىنىڭ ھاجىپقا جاۋابى

- 558 ئايتولدى بۇ سوزنى تولۇق ئاڭلىدى،
ئۇ ھالدا قىلىپ سەۋر، كۈتەي مەن، دىدى.
- 559 سوزۇم تىڭشىدى، كوردى ھاجىپ مېنى،
ئوزى بىلسۇن بۇ ئىشنىڭ ۋاقت—چېغىنى.
- 560 قايۇ ۋاقتا قىچقىرسا ھاجىپ مېنى،
كېلەي مەن شۇ ۋاقتا—دىيىلگەن كۈنى.

* * *

561 turup qıktı ay toldı andın yana
əvinə kəlip kirdi yazdı tona

* * *

562 həjib kərđi ay toldı kılki yanı
ərəndə ađınsıođ kixidə ęni

563 ayur kərmixim yođ bu yanlıođ kixi
biliklig uđuxluođ bođunda baxı

564 bu mundaođ kixilər bolur əđi kiz
bu kiz kizlikı kildi kiz atı kiz

565 kayu nən kiz ərəsə ux ol nən kəsüx
kəsüx nən tiləp bulmaz əmgər əküx

566 bu mundaođ kixilər əligkə kərək
əligkə kərək nən kər əlkə kərək

567 kamuođka tusulur kər ərədəmliđ ər
bu ərədəm bilə ər tilək arzu yər

* * *

568 əđi boldı həjib əligkə səzin
aqa aydı ay toldı kılki təzin

569 ayu bərđi kılkin kılınqı yanın
sayu bərđi bilkin uđuxı tənin

* * *

561 تۇرۇپ چىقتى ئايتولدى ئۇندىن يانا،
ئويىگە كىرىپ سالدى توننى مانا.

* * *

562 كورۇپ ھاجىپ ئايتولدىنىڭ قىلىقلىرىن،
كىشىلەردىن بولەكچە پەرق بارلىغىن،

563 دىدى: كورگىنىم يوق بۇ ياڭلىغ كىشى،
بىلىملىك — ئەقىللىق، خەلقنىڭ بېشى.

564 مۇشۇنداق كىشىلەر بولۇر بەكمۇ قىز،
بۇ قىز قىزلىغى قىلدى قىز ئاتى قىز [78].

565 ئەزمىدۇر شۇ نەرسە ئۇ گەر بولسا كەم،
تېپىلماس ئەزىز كۆپ قىلسا ئەجىر ھەم.

566 مۇشۇنداق كىشىلەر ئېلىككە كېرەك،
ئېلىككە كېرەك نەرسە ئەلگە كېرەك.

567 پەزىللىك كىشىدىن ئومۇم نەپ ئالۇر،
بۇ پەزىلى بىلەن ئەر تىلەككە يېتۇر.

* * *

568 ئېلىككە ئېيتتى ھاجىپ ۋاقت تېپىپ،
بۇ ئايتولدىنى تولا تەۋسىپ ئېتىپ.

569 ئۇنىڭ ھالى، ھەركىتى، خۇلقىنى دىدى،
ئەقىلغە مۇناسىپ ئىلمىنى دىدى.

ƏLİG JƏWABI HAJIBKA

B52

570 əxitti əlig aydı kəldür kani
kayuda turur bir kərəyin anı

571 tilər ərdim əmdi bu yanlıoı kixig
uđu barsa kilsa bu bəglik ixig

C24

572 tilək barqa buldum bu ol bir səzüm
bu yanlıoı kixikə munađur əzüm

573 yori bar okioıil anı sən maña
tapuoıka kəründür ay ərsig toña

* * *

574 turup qikti həjib kapuoıka təgip
bir ooılan yügürtti tilin səz idip

575 bu ooılan yügürdi təgürdi səzi
tonin kəđti turdı səvinqin əzi

576 atin mindi kəldi kapuoıka tuxüp
yorip utru həjib okidi tuxup

577 aoırladi həjib orun bərdi tər
ədəb birlə ay toldi oldurdi kər

* * *

578 həjib kirdi əlig tapa yüz urup
əligkə etüندی ađakın turup

ئېلىگىنىڭ ھاجىپقا جاۋابى

- 570 ئىشىكتەچ ئېلىگ، دىدى: كەلتۈر قېنى،
ئېرۇر قانچىلىك، مەن كورەيىن ئۇنى.
- 571 تىلەر ئەردىم ئەمدى مۇشۇنداق كىشى،
كۈزەتسە، بېجىرسە بۇ بەگلىك ئىشى.
- 572 تىلەگىمنى تاپتىم، لېكىن بىر سوزۇم
كى، شۇنداق كىشىگە مۇھتاجدىم ئوزۇم.
- 573 يۇگۇر، ماڭ قىچقىرىغىن ئۇنى سەن ماڭا،
كەلتۈر خىزمىتىمگە، ئەي جەسۇر توڭا.

* * *

- 574 چىقىپ ھاجىپ ئويىدىن، ئىشىككە كېلىپ،
يۇگۇرتتى بىر ئوغلان خەۋەرچى قىلىپ.
- 575 يۇگۇردى بۇ ئوغلان خەۋەر يەتكۈزۈپ،
ئايىتولدى كىيىندى سويۇنچكە تولۇپ.
- 576 ئېتىن مىندى، كەلدى قوۋۇقتا چۈشۈپ،
بېرىپ ھاجىپمۇ، ئۇنى ئالدى كۇتۇپ.
- 577 قەدىرلەپ ھاجىپ توردىن بەردى ئورۇن،
ئەدەپ بىرلە ئايىتولدى ئالدى ئورۇن.

* * *

- 578 ئېلىگ قېشىغا كىردى ھاجىپ يېنىپ،
ئېلىكتىن ئوتۇندى ئۇ ئورە تۇرۇپ.

ƏLİG JƏWABI ҲAJIBKA

579 əlig aydi ündə maña kirsüni
kərəyin anı mən mənı kərsüni

* * *

580 Һajib qikti aydi ay ay toldi tur
tapuqka kərüngil kutuñ badi kұr

ئېلىگىنىڭ ھاجىپقا جاۋابى

579 ئېلىگ ئېيتتى: قىچقار، ماڭا كىرسۇن ئۇ،
كورەيىن ئۇنى مەن، مېنى كورسۇن ئۇ.

* * *

580 ھاجىپ چىقتى، ئېيتتى: ئەي، ئايتولدى تۇر،
ئېلىگكە كورۇنگىن، بەختىڭ تاپتى قۇر.

AY TOLDI KÜN TOIDI ƐLIG
TAPUOIŃA KÖRÜNMIKIN AYUR

- 581 bu ay toldi kirdi kerüندی seküp
aqildi Ɛlig kēnli ol yüz kerüp
- 582 yüküندی Ɛligkē ker aqti sezin
süqitti sezi hē m sevitti ezin

ƐLIG SUALI AY TOLDIKA

- 583 Ɛlig aydi kim sēn nēgü ol atin
kayudin kēlir sēn nēgü ol yatin

* * *

- B53
584 amulluk bilē aqti ay toldi til
siliglik bilē ez sezin aydi bil

* * *

ئون توتىنچى باپ

ئايتولدىنىڭ كۈتۈرۈشى ئېلىگەن سۆزۈڭلەر ئېلىڭ

581 بۇ ئايتولدى كىردى، كورۇندى چوكۇپ،
ئېچىلدى ئېلىگە كۈڭلى ئۇنى كورۇپ.

582 يۈكۈندى ئېلىگە، كور، ئاچتى سوزىن،
قىلىپ سوزىنى شىرىن، سويدۇردى ئوزىن.

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

583 ئېلىگە ئېيتتى: كىم سەن، نىمەدۇر ئېتىڭ؟
قايرىدىن كېلۈرسەن، قايرىدە يۇرتۇڭ؟

* * *

584 بېسىقلىق بىلەن ئاچتى ئايتولدى تىل،
سىلىقلىق بىلەن ئۇ سوزىن ئاچتى، بىل،

* * *

A31

585 amulluk siliglik ukux kılki ol
ukuxsuz kixilər kamuoı yilki ol

586 munar mənzetü aydı xa'ir bu bəyt
ixin tüksə əvmə şəbir birlə ayt

C

587 əvə kirmə ixkə şəbir kıl sərin
əvə kilmix ixlər ökünqi yarın

588 kamuoı ixtə əvmə sərin öz tutun
sərinse bulur kul bu bəglik kürin

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

589 bu ay toldi aydi ay əlig kuti
tapuoı birlə hox boldi kulluk ati

590 atim kul tapuoıqi ker ornum kapuoı
kilinqim kenilik mə kilm tapuoı

591 sana kəldim ooırap uzun yol yorip
tiləkkə bu kün təgdim arzum kanip

592 tiləkim bu ol sən məni yərmədin
tapuoıka yakın tut manə ərmədin

* * *

593 əxitti bu səz ker səvindi əlig
tilək təg bululdi sinadi ərig

585 بېسىقلىق، سىلغىلىق ئاقىل خۇلقى ئول،
ئەقىلسىز كىشىلەر تامام يىلقى ئول.

586 بۇغا ئوخشىتىپ ئېيتتى شائىر بۇ بىت،
ئىشىك بولسا شاشما، سەۋر بىلەن ئېيت:

587 ئالدىراش قىلما ئىش، سەۋر بىرلە قىل،
ئالدىراپ قىلغان ئىش تاڭنا پۇشمان، بىل.

588 تۇتۇپ ئوزنى، ئالدىرما، ئىشتا پۇتۇن،
تاپار قۇل سەۋرلە بۇ بەگلىك ئورۇن.

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە جاۋابى

589 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: ئەي ئېلىگ قۇتى،
بولۇر خىزمەتلە ياخشى قۇللۇق ئېتى.

590 ئېتىم—قۇل، تاپۇغىچى^[79]، ماكانىم قوۋۇق،
ئادىتىم ئىشلەشتۇر، خۇيۇم—توغرۇلۇق.

591 ساڭا كەلدىم ئوزۇم ئوزۇن يول بېسىپ،
مۇرادىغا يەتتىم بۇ كۈن مەن قېنىپ.

592 تىلەگىم شۇ: مېنى يامان كورمىسەڭ،
سېلىپ ئىشقا، لېكىن ئوزۇڭ بەزمىسەڭ.

* * *

593 سويۇندى ئېلىگ ئاڭلاپ، ئۇنىڭ بۇ سوزىن،
سناپ كوردى ھەم بەك ياقتۇردى ئوزىن.

ƏLİG JƏWABI AY TOLDIQA

- 594 əlig aydi ay toldi kərdüm səni
səvitti bu kerkün bu kılkin məni
- 595 tapin öz oqurluoq baqirsaklikin
kapuoqda asunoqil mana bol yakin
- 596 məninidin aqioq bolsu səndin tapuoq
tapuoq bolsa etrü aqar kut kapuoq
- 597 bu kündə naru sən kiyilma tapin
tapinsa etər bəg tapuoqı həkın

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

- 598 yər əpti kər ay toldi aydi əlig
yarutsa kəzin bərđi dəwlət əlig
- B54
599 tapinmak üqün kəldim əvdin turup
uzun yol yoridim saña yüz urup
- 600 bayat bərsü küq bu tapuoq kilouka
küdəzsü sanar öz tapuoq yazouka

* * *

- 601 turup qıkti səvnu kapuoqka külə
əgi kənli aqilip yarudı yula
- 602 nəgü tər əxit bu kutun kopmıx ər
kutı birlə arzu tilək bulmıx ər

* * *

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا جاۋابى

- 594 ئېلىگ ئېيتتى: ئايتولدى كوردۇم سېنى،
سويۇندۇردى كوركىڭ، قىلىغىڭ مېنى.
- 595 ساداقەت بىرلە ئىشلە، بول مېھرىۋان،
ئىشكىتە تۇر، ماڭا يېقىن بول ھەرىتان.
- 596 مېنىڭدىن سېخىلىق، سېنىڭدىن تاپۇغ،
بۇ خىزمەت تۈپەيلى ئاچار بەخت قوۋۇغ.
- 597 كىرىشكىن سەن ئىشقا بۇ كۈندىن كېيىن،
ئوتەر بەگ ئىشلىگەن خىزمەتچى ھەققىن.

ئايتولدىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 598 يەر ئۇپتى ئايتولدى، دىدى: گەر ئېلىگ—
سويۇنسى، بېرۇر بەخت ئىشچىغا ئىلىگ.
- 599 بۇ خىزمەتنى دەپ كەلدىم ئويدىن تۇرۇپ،
ئۇزۇن يولنى يۇردۇم ساڭا يۈزلۈنۈپ.
- 600 بۇ خىزمەت ئۆزە ھەق مەدەت ئەيلىسۇن،
خىزمەتتە خاتادىن مېنى ساقلىسۇن.

* * *

- 601 خوشال چىقتى ئايتولدى ئىشكىگە كۈلۈپ،
ئەقىل - كوڭلى ئېچىلىپ چىراقتەك يورۇپ.
- 602 نىمە دەيدۇ، ئاڭلا، بەخت قۇچقان ئەر،
قۇتى بىرلە ئارزۇسىغا يەتكەن ئەر:

- 603 külə baxsa bəglər kixikə kəzün
əgi kənli tirlür küvənür ezün
- 604 yaruk tutsa bəglər kixikə yüzi
yarur ər kəzi həm yarayur sezi
- 605 kimi tutsa bəglər əziqə yaqin
kamuoq nən yaqinlik kılur kər baqin
- 606 qut ol bəg yaqin bolsa qutka kixi
tiləkin bulur barqa ətlür ixi

* * *

- 607 tapindi bu ay toldi anda naru
tapuoqda kiyilmadi ertə turu
- 608 künün turdi turəqak tünün yatoqakin
tapindi kiyiksiz baqirsaklikin
- 609 əligkə kirü həm qıka türqidi
əlig əfgü kəzün baqa türqidi
- 610 tapuoq arturu bardı kündə yañi
aqırladi əlig küninə əni
- 611 tapuoq birlə bəglər aqırlar kuloq
tapuoq sinəsə boldi kiqig ez uluoq
- 612 tapuoq kıl tapuoq birlə kul bəg bolur
tapuoq sinməginqə tilək kim bulur
- 613 əxit əmdi bilgə sezi nə təyür
sezin yanzatur sezkə yinqə ayur

- 603 كىشىگە كۈلۈپ باقسا بەگلەر كوزى،
دىلى، ئەقلى تىرىلىپ گۇۋىنۇر ئوزى.
- 604 كىشىگە ئوچۇق بولسا بەگلەر يۇزى،
يورۇيدۇ كوزى ھەم يارايدۇ سوزى.
- 605 بەگ كىمنى ئوزىگە يېقىن تۇتسا گەر،
كورەرسەن، يېقىنلىق قىلۇر ئوزىگىلەر.
- 606 بەگ بىر بەخت، يېقىن بولسا بەختكە كىشى،
يېتىپ ھەممە مەقسەتكە، پۇتكەي ئىشى.

* * *

- 607 چۇشۇپ ئىشقا ئايتولدى شۇندىن بۇيان،
سەھەر تۇردى، قايماي ئىشىدىن ھامان.
- 608 قوۋۇقچى، گۈزەتچى بىلەن كۈن ۋە تۈن—
بولۇپ قىلدى خىزمەت ئۇ سادىق پۇتۇن.
- 609 كىرەتتى، چىقاتتى ئېلىگ يېنىغا،
ئېلىگمۇ ئىشەنچلە قازايتتى ئۇغا.
- 610 ئۇ خىزمەت ئاشۇردى كۈنىدە يېڭى،
ئېلىگمۇ قەدىرلەپ تۇردى ھەر تېڭى.
- 611 يېڭى قۇلنى خىزمەت بىلە قەدىرلەر،
ئەگەر سىڭسا خىزمەت كىچىكمۇ ئوسەر.
- 612 خىزمەت قىل، خىزمەت بىلە قۇل بەگ بولۇر،
كىم ئەمگەك سىڭدۇرمەي تىلەككە يېتۇر؟
- 613 ئىشت ئەمدى ئالم سوزىن، نىمە دەر،
بۇ گەپنى ئىنچىكە ئىپادە ئېتەر:

B55

614 tægimsiz tapuoı birlə tərke tægir
yaraqsız yaransa kər əlkə tægir

615 tapınoı kiyiksiz tapuoı kiloıuıı
tapuoı sınsə ətrü tiləkkə tægir

616 bu ay toldi kündə yetürdi tapuoı
əlig mə aqıoı birlə aqtı kapuoı

617 küniñə erü bardı iqrək bolu
kəkuz boldı qađoı səvinqi tolu

618 tapuoıka süqindi bu ay toldı kəđ
əlig mə aqindi yarı arttı əđ

A32

619 kamuoı türlüg ixkə sinadı əlig
tilək tæg tükəl buldı tapnur ərig

614 تىگىمسىز خىزمەت بىرلە تورگە چىققۇر،
يارامسىز نە قىلسا ئىشكىتە قالۇر.

615 خىزمەتنى قايماستىن راست ئىشلەش كېرەك،
قوبۇل بولسا خىزمەت تىلەككە يېتۇر.

616 بۇ ئايتولدى كورسەتتى كۈندە تاپۇغ،
ئېلىگمۇ سېخىلىكلە ئاچتى. قوۋۇغ.

617 ئېلىككە يېقىنلاشتى ئۇ كۈنسىرى،
ئېشىپ خۇشلىغى، كەتتى قايغۇ نېرى.

618 بېرىلدى خىزمەتكە بۇ ئايتولدى بەك،
ئېلىك قىلدى ئېھسان، كوپەيدى يولەك.

619 ئېلىك ھەممە ئىشتا سىنادى ئۇنى،
كوڭۇلدە كۈتكىندەك بىلدى ئۇنى.

AY TOLDĪ ƏLİGKƏ ƏZİ DƏWLƏT
ƏRDÜKİN AYUR

- 620 əlig bir kün oldurup əzi yalnızun
okıp kirdi ay toldi səvnür ezün
- 621 kirip turdi ay toldi utru əru
əlig imlədi kəlgil oldur bəru
- 622 qıkardı topik kođti ay toldi kər
anı ystanip ətrü oldurdı kər
- 623 ayitti əlig təgmə türlüg bilik
yanut bərđi ay toldi aqti tilig
- 624 səvindi əlig kər yarutti yuzin
anı kərđi ay toldi yumdi kezın
- 625 səzin kəsti əlig hiq ündəmədi
kezın yumdi ay toldi hiq aqmadi
- 626 yana aytu kirdi əlig ez səzin
yanut bərđi ay toldi tügdi yuzin

كۈن بېچى باپ

ئايتولدى ئۆزىنىڭ بختى ساپاۋەتكە ئىگىنى پىتقانغىمىزدا

- 620 ئېلىگ تەنھا بىر كۈن ئۆزى ئولتۇرۇپ،
چاقىردى، ئايتولدى كىزدى خوش بولۇپ.
- 621 كىرىپ تۇردى ئايتولدى ئۇدۇلدا تىك،
كەل ئولتۇر، دىدى ئۇنى ئىملەپ ئېلىگ.
- 622 چىقاردى بۇ ئايتولدى بىر توپىنى، كور،
ئۇنى قويۇپ ئاستىغا ئولتۇردى، كور.
- 623 بىلىمدىن سوز ئاچتى ئېلىگ قانچىلاپ،
ئېچىپ سوز ئايتولدىمۇ بەردى جاۋاپ.
- 624 سويۇندى ئېلىگ، كور، يورۇتۇپ يۇزىن،
كورۇپ ئايتولدى بۇنى يۇمدى كوزىن.
- 625 دىمەي ھىچنەم، كەستى ئېلىگ سوزىن،
بۇ ئايتولدى ئولتۇردى ئاچماي كوزىن.
- 626 ئېلىگ باشلىدى سوزنى بىردەم تۇرۇپ،
جاۋاپ بەردى ئايتولدى تەرىن تۇرۇپ.

B56

627 baka kərđi əlig kamuəy türügün
tükəl buldı bilki ukuxı əgün

628 səvə bakti əlig avitti əzin
bu ay toldi tərkin əvürdi yüzün

ƏLİG SƏZİ AY TOLDIQA

629 əlig puxtı artuk karartti məniz
ayur ay əvəklilik kixikə əsiz

630 yanıldı bu tüxtə mənün bu özüm
nəgü tæg aqayın kixikə sözüm

631 nəgü tər əxitgil biliklig tilin
əvə kilmix ixlər ökünqi yilin

632 əvə kilmix ixlər nədə yig bolur
əvə pıxmix axni yəsə ig bolur

633 əvəklilik turur barqa yanluk baxı
amulluk turur barqa ədgü ixi

634 əvəklilik bu ərdi səni bilmədin
yakın tuttum əzkə tapındurmadin

635 kayu ərsə bəglər tapuəqi-kulın
tapınduroju ətrü aqinsa yolın

636 pıxiroju tapuəda sinaəju kərü
aəirlasa ətrü kətürgü ərü

627 ئېلىگ ئاڭا كوز سالدى ئوبدان قاراپ،
تولۇق تاپتى ئەقىل-ھۇش، ئىلىمنى سىناپ.

628 خوشال باقتى ئېلىگ ئاۋۇتتى ئوزىن،
بۇ ئايتولدى بەك تېز ئورنىدى يۈزىن.

ئېلىگنىڭ ئايتولىدىغا ئېيتقانلىرى

629 ئېلىگ كايىپ ئارتۇق، قارايدى يۈزى،
دىدى: ئالدىراڭغۇلۇق يامان ئىش ئوزى.

630 بۇ نوۋەت بۇ ئىشتا يېڭىلدىم ئوزۇم،
نىمىشقا كىشىگە مەن ئاچتىم سوزۇم.

631 نىمە دەر بىلىملىك، سوزىن ئاڭلا، بىل،
شېشىپ^[80] قىلغان ئىشنىڭ پۇشايمايى يىل.

632 شېشىپ قىلغان ئىشلار ھامان خام قالۇر،
چالا پىشقان ئاشتىن كېسەللىك كېلۇر.

633 ئېرۇر بۇ شاشماقلىق، يېڭىلىش بېشى،
تەمكىنلىك بىلەندۇر ياخشىلىق ئىشى.

634 بولۇپ ئالدىراقسان، سېنى تونۇماي،
تۇتۇپمەن يېقىن، ئىشلىتىپ قارىماي.

635 نىچۈك بولسىمۇ بەگلەر خادىم قۇلىن—
سېلىپ ئىشقا سوڭ، ئاچقاي ئېھسان يولىن.

636 ئاۋال پۇشۇرۇپ ئىشتا، كورسۇن سىناپ،
قەدىرلەپ كوتەرسۇن بۇنىڭغا قاراپ.

AY TOLDI SUALI ƏLİGKƏ

- 637 bu ay toldi aydi ay əlig kuti
nəgükə puxar ərki toldi oti
- 638 yazukum nə ərki bilüməz özüm
ayu bərsü əvrə əxitsü sözüm
- 639 bar ərsə yazukum kina ərk sana
yok ərsə yüzünni karatma mana
- 640 nəgü tər əxitgil ukux mənzətü
kiyas mə'ni birlə anar yanzatu
- 641 tapuəqi yanılsa okitoju kərək
nəgükə yanılmix ayitoju kərək
- 857
642 yazuki bar ərsə kinaəju tutup
yok ərsə miñ ədgün avitoju kərək

ƏLİG JƏWABI AY TOLDIQA

- 643 yana ok puxup aydi əlig sezi
ayur ay biliksiz kixi munduzi
- 644 ezünkə baqa kər kim ərdin mana
kayudin kəlir bu fuzulluk sana
- 645 tapuəluəj təsə mən ezün tapəji yok
tusəluəj təsə mən yana asəji yok
- 646 tapuəjsuz aəjirlap aqindim səni
orun bərdim ərsə basindin məni

ئاي تولدىنىڭ ئېلىكىگە سوئالى

- 637 بۇ ئاي تولدى ئېيتتى: ئەي، ئېلىگ قۇتى،
نېمىشقا كايىپ مۇنچە تاشتى ئوتى؟
- 638 گۇنايم نېمىكىن، بىلىمدىم ئوزۇم،
دېسە ئۇنى، سوڭرە ئىشتىسە سوزۇم.
- 639 گۇنايم بار ئولسا، قىينا، ئەرك ساڭا،
يوق ئولسا، يۇزۇڭنى قارايتما ماڭا.
- 640 نېمە دەيدۇ ئاڭلا، ئەقىل ئوخشۇتۇپ،
قىياس مەنا بىرلە ئۇنى ئۇقتۇرۇپ:
- 641 خاتا قىلسا خادىم چاقىرتماق كېرەك،
نېمىشقا يېڭىلدى، سورىماق كېرەك.
- 642 گۇنايمى بار ئولسا، تۇتۇپ قىينىسۇن،
يوق ئولسا، دىلىنى ئاۋۇتماق كېرەك.

ئېلىگنىڭ ئاي تولدىغا جاۋابى

- 643 ئېلىگ قىلدى سوزنى تېشىپ ئاچقى،
ددى: سەن بىلىمسىز، كىشى ئاچمى.
- 644 ئوزۇڭگە قارايتاق، كىم ئەردىك ساڭا،
بۇ گۇستاخلىق كەلدى قەيەردىن ساڭا؟
- 645 دېسەم خىزمىتىڭ بارمۇ، يوق خىزمىتىڭ،
دېسەم نەگدى پايداڭ، يوق مەنپەتىڭ.
- 646 كورمەي خىزمىتىڭنى فەدىرلەپ سېنى،
ئورۇن بەردىم ئەرسە، سەن باسنىڭ مېنى.

C25

647 topik yastadin əmdi oldurojuka
nə oldruoç yəri bu ma kənlün uka

A33,

648 sana sezlədim mən sezüñ tıñladım
kəzüñ yumduñ ərsə ezüm tañladım

649 kəqürdüm yana sezlədim sez sana
nəlük yüz əvürdüñ ayu bər maña

650 əxitməzmü ərdin bəgüdin bu sez
yakın bolsa bəgkə küdəzgü kəç ez

651 ayu bərmədimü atan ya anan
ay oçlum bəginke ezün kılma tən

652 ? tutuzmadimu kər sana hil baxın
basınma bəginni küdəzgil baxın

653 bu bəglər ot ol otka barma yaçuk
kali bardin ərsə kəyürmək anuk ?

654 usal bolma bəglər keyər ot turur
keyər otka yaksa anar yut turur

655 baka kərsə bəglər keyər ot sani
basinsa üzər bax sorar ez kani

656 baka tursa artuk anin korku tur ?
kali korkmasa sən küqün korkitur

- 647 قويۇپ توپنى ئولتۇردۇڭ ئۈستىدە سەن،
بۇ توپ ئولتۇرۇر يەرمۇ، ئوبدان چۈشەن.
- 648 ساڭا سوزلىدىم ھەم سوزۇڭ ئاڭلىدىم،
كوزۇڭ يۇمغىنىڭدا ئوزۇم تاڭلىدىم [81].
- 649 كەچۇردۇم، يەنە سوز سوزلىدىم ساڭا،
نىچۇن ئورىدىڭ يۇز، قېنى ئېيت ماڭا؟
- 650 ئىشتىمەيمىدىڭ سەن ھېكىمنىڭ سوزىن،
يېقىن بەككە بولساڭ، كۈزەتكىن ئوزۇڭ.
- 651 ساڭا دىمىگەنمۇ ئاتاڭ يا ئاناڭ،
ئەي ئوغلۇم بېگىڭگە ئوزۇڭ قىلسا تەڭ.
- 652 نەسەت بەرمىدىمۇ ساڭا توپ بېشىڭ،
بېگىڭنى باسما سەن، كۈزەتكىن بېشىڭ.
- 653 بۇ بەگلەر ئېرۇر ئوت، يېقىن بارما ئەر،
كويۇشۇڭ ئېنىقتۇر، بارارسەن ئەگەر.
- 654 غاپىل بولما، بەگلەر كويەر ئوت ئېرۇر،
يېقىنلاشماق ئوتقا پالاكت بولۇر.
- 655 دىققەت قىلسا بەگلەر كويەر ئوتتەك ئول،
غادايسا ئوزەر باش، شورار قانى ئول.
- 656 ساڭا باقسا ئارتۇق قورقۇنچ ئىچرە تۇر،
ئەگەر قورقمىساڭ، كۈچ بىلەن قورقتۇر.

AY TOLDİ ӨLİGKƏ DƏWLƏT
ŞİFƏTİN AYUR

B58

657 külə aydı ay toldi ukti özüm
ayittin muni sən əxitgil sözüm

658 ukup kildim əmdi bu ixlərni mən
kərək ərdi sən mə muni ukxa sən

659 munu mən mə əmdi sana kəldüküm
məniñ kilkim ərdi bu kərkittüküm

660 orun bərdin axnu mən oldurmadim
orun yok maña sən muni uk tədim

661 topik yərdə urdum bu söz bərkitü
özüm yanzaqini sana kərkitü

C26

662 nətəg kim orunsuz topik yuvlunur
anı təg mə dəwlət özüm yolunur

ئون تىنچى پاپ
 ئايتولدىنىڭ ئالگېمېنت دەۋرىنىڭ سۈپىتى
 توغرىدا ئىتقانلىرى

- 657 كۈلۈپ دىدى ئايتولدى: ئۇقتۇم ئوزۇم،
 يۇنى سەن دىدىڭ، ئەمدى ئاڭلا سوزۇم.
- 658 بىلىپ قىلغان ئەردىم بۇ ئىشلارنى مەن،
 كېرەك ئەردى بىلسەڭ بۇ ئىشلارنى سەن.
- 659 مانا ئەمدى مېنىڭ ساڭا كەلمىشىم،
 ئىدى خۇي ۋە پەيلىمنى كورسىتىشىم.
- 660 ئورۇن بەردىڭ ئاۋال مەن ئولتۇرمىدىم،
 ئورۇن يوق ماڭا، ئۇق دىمەكچى ئىدىم.
- 661 بۇ توپ يەرگە قويدۇم سوزۇم بېكىتىپ،
 ئوزۇمنىڭ ئوخشىشىنى ساڭا كورسىتىپ.
- 662 نىچۈككىم دومۇلار ئوزىچە بۇ توپ،
 بۇ دەۋلەتمۇ شۇنداق كېتەر سۇرۇلۇپ.

663 səvə baktiñ ərse közüm yümdüküm
sana kərkitür mən nəgü ərdüküm

664 bu kün mən mə dəwlət kəraoju sanı
maña kim ilinsə tutar mən anı

665 yana sözlədiñ sən yəmə sözlədim
səvə baktiñ ərse yüzüm kizlədim

666 özüm kərkitür öz kiliñin sana
ayur kilkim ərşəl inanma maña

667 nəgü tər əxit əmdi türkqə məşəl
baxında kəqürmix bu kəkqin saqal

668 küvənmə özün kütka kütluoñ kixi
inanma özün kütka atlıoñ kixi

669 akar suv yorik til bu küt turmadı
azun təzginürlər yorip tınmadı

B59

670 inanqsız turur küt wəfasız yayıoñ
yorırda uqar tərək ađakı tayıoñ

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

671 əlig aydı uktum aqıldı sözün
yazuk 'uzri koldun kütuldi өзün

672 maña ayoñil əmdi nə ol ərdəmin
bəbük sözlədi sez bu ektəm tilin

- 663 سويۇپ باققىنىڭدا كوزۇم يۇمۇغۇم،
ساڭا كورستىشتۇر نىمە مەن ئوزۇم.
- 664 بۇ كۈن مەنمۇ دەۋلەت، دىگىن كور مېنى،
ماڭا كىم ئىلىنسا تۇتارمەن ئۇنى.
- 665 يەنە سوزلىدىڭ سەن، مەنمۇ سوزلىدىم،
خوشال باققىنىڭدا، يۇزۇم ئوزىدىم.
- 666 بۇ ئەردى كورسەتمەك ئوزۇمنى ساڭا،
دىمەك مەن تۇراقسىز، ئىشەنمە ماڭا.
- 667 نىمە دەر، ئىشىت ئەمدى تۇر كچە ماقال،
كوپ ئىشلار بېشىدىن كەچكەن ئاقساقال:
- 668 گۇۋەنمە بۇ بوش بەختكە، قۇتلۇق كىشى،
ئىشەنمە بۇ بەختكە ئاتاقلىق كىشى.
- 669 ئاقار سۇ، گۈزەل سوز، بۇ بەخت توختىماي—
كېزەرلەر جاھاننى، يۇرۇپ تىنىمغاي.
- 670 ئىشەنچسىز، ۋاپاسىز بەخت بىسقارار،
يۈرەر ھەم ئۇچار تېز، ئاياغى تاپار.
- ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا سوئالى
- 671 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم ئېچىلدى سوزۇڭ،
گۇنا ئوزىرىن ئېيتتىڭ، قۇتۇلدۇڭ ئوزۇڭ.
- 672 ماڭا ئېيتقىن ئەمدى نەدۇر ئەردىمىڭ،
يوغان سوزنى قىلدى بۇ ئۆكتەم تىلىڭ.

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

- 673 bu ay toldi aydı kər ərdəm ekük
mənindən təgir təgsə erkə ülük
- 674 kilingim onay kərsə yaxim kiqig
kamuof bəg bədukkə mənindən kəqik
- 675 yüzüm kərki kərklüg nə kiling silig
tiləmix tiləkkə yətürdüm əlig
- 676 ezüm qayda bolsa kamuof arzular
məninq birlə yügrür maña ez ular
- 677 ərəz məndə əmgək mənindən təzər
səvinq məndə saqinq maña yol azar
- 678 maña əznəsə kim ezəlip elür
maña kim boyun əgsə arzu bulur
- C27
679 urayin təgüqi ezi ursuqar
basayin təgüqi ezi bassiqar
- A34
680 munar mənzətü kəldi əmdi bu söz
munı əxtip uqsu biliklig kəp ez
- 681 bu kut qayda bolsa boyun bər yarax
qali əznəsə kutka qadoqun kürəx
- 682 bu kut kəlsə yalnuk kutaqur kəni ?
tümən arzu birlə talulap yər ax

ئايتولدىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 673 دىدى ئەردىمىم كوپ، — بۇ ئايتولدى، كور،
كىشلەرگە مەندىن نەسبە تېگكۈز.
- 674 خۇيۇمدۇر مۇلايىم، يېشىمدۇر كىچىك،
پۇتۇن بەگ، بۇيۇككە ئېرۇرمەن كېچىك.
- 675 يۈزۇم كوركەم مېنىڭ، مۇلايىم خۇيۇم،
تىلەگەن تىلەكلەرگە يەتتى قولىم.
- 676 ئوزۇم قايدا بولسام، پۇتۇن ئارزۇلار —
يۈرەر مەن بىلەن ھەم ماڭا باغلىنار.
- 677 ھوزۇر مەندە، مېھنەت مېنىڭدىن قاچار،
سويۇنچ مەندە، قايغۇ مەندە يول ئازار.
- 678 ماڭا كىم غادايسا يوقالۇر، ئولۇر،
كىم ئەگسە بويۇن، ئۇ، ئۇمىدىن تاپۇر.
- 679 ئۇرايمەن دىگۈچى ئوزى ئۇرۇلۇر،
باسايىمەن دىگۈچى ئوزى بېسىلۇر.
- 680 بۇ سوز كەلدى ئەمدى بۇڭا ئوخشىشىپ،
بىلىملىك چۈشەنسۇن بۇنى ئىشتىپ:
- 681 بۇ بەخت قايدا بولسا بويۇن ئەگ، ياراش،
قېرىشساڭ ئۇنىڭلە قاتار غەمدە باش.
- 682 بۇ بەخت كەلسە ئىنسان كونى قۇتلىنىپ،
تۇمەن مىڭ تىلەككە يېتىپ، يەيدۇ ئاش.

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

683 əlig aydı uktum bu ərdəmlərin
münün barmu ayoqıl biləyin sənin

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

684 bu ay toldi aydı maña yas kılur
münüm yok wəlikin kixilər ayur

B60

685 münüm bu məni yalnuk ərsəl təyü
ayioqlap yorirlar kixikə ayu

686 mün ərməz maña kər bu ərsəllikim
yanı nən talular ma əzkə bəkim

687 kəmuoq əski nənler ərinqig bolur
ərinqig yüki kər yərinqig bolur

688 yanı nən bolurda bu əski nərək
talı nən bolurda yavuz nə kərək

689 yanıda bolur kərsə barqa tatioq
tatioqni tiləp ər kər əmgər katioq

690 yayioq təp səkərlər bu kılkim üqün
maña mün ururlar bu atim üqün

A38

691 muqar mənzətü aydı alp ər aquk
anıq mə'nisi kər bu səzkə tanuk

692 tərümix nən ərsə yokaloqu turur
tərütügli halik nə kolsa kılur

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

683 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم بۇ ئەردەملىرىڭ،
قۇسۇرۇڭ بارمۇ، ئېيت، بىلەي مەن سېنىڭ.

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە جاۋابى

684 دىدى ئايتولدى: توھمەت ماڭا قىلىشۇر،
قۇسۇرۇم يوق، لېكىن بار دەپ ئېيتىشۇر.

685 قۇسۇرۇم شۇدۇركى، تۇراقسىز ئاناپ،
يۈرەرلەر كىشىلەر ئارا يامانلاپ.

686 تۇراقسىز بولۇشۇم ماڭا ئەيىپ ئەمەس،
تاللايمەن ئۆزۈمگە يېڭى نەرسە، بەس.

687 پۈتۈن كونا نەرسە يېقىمىسىز بولۇر،
يېقىمىسىز يۈكى، كور، كوڭۇلسىز كېلۇر.

688 يېڭى نەرسە بولسا، كونا نە كېرەك،
سەرە نەرسە بولسا، يامان نە كېرەك.

689 پۈتۈن تەم ۋە لەززەت يېڭىدا بولۇر،
بۇ لەززەتنى ئىستەپ كىشى قىيىنلۇر.

690 تۇراقسىز دەپ ئېيتار بۇ قىلىغىم ئۈچۈن،
ماڭا ئەيىپ قويۇرلەر شۇ ئاتىم ئۈچۈن.

691 بۇڭا ئوخشىتىپ ئېيتتى بىر قەھرىمان،
بۇ سوزگە گۇۋادۇر مەنىسى ھامان.

692 تورەلگەن نىمەلەر بارى يوقلۇر،
تورەلتكەن بىر ئاللا، نە قىلسا قىلۇر.

693 tiriglik t d k n bu y l t g k q r
kaqar tutsa bolmaz anı kim bulur

694 k v nm  bu kutka k lir həm barir
inanma bu dəwlət b r r həm alir

C28

695 yayıoq  rm z  rs  bu dəwlət ezi
n   dg  n n  rdi bu kut ay kozi

696 k lip barmaz  rs  bu dəwlət yana
t n rm g y  rdi yarumix k n 

 LIG SUALI AY TOLDIQA

697  lig aydi uktum bu ərsəllikin
 rip k tg  y rd  bolurmu b kin

AY TOLDI J WABI  LIGK 

698 bu ay toldi aydi m ni  bu  z m
k yik t g turur kilki k stim s z m

699 m ni t rk bulumaz til gli s v 
kali bulsa tutmaz kilur t rk yava

A39

B61

700 m ni buldaqı  r tutup bəkləsə
kaqumaz mən andin s z aydim k s 

 LIG SUALI AY TOLDIQA

701  lig aydi ayo il bu b rkin kayu
n g  t g kix n ol s ni b rkl g 

693 تىرىكلىك دىگەن ئۇ شامالداك كېتەر،
قاچار، تۇتسا تۇرماس، ئانگا كىم يېتەر؟

694 گۈۋەنمە بەختكە، كېلەر ھەم كېتەر،
ئىشەنمە، بۇ دەۋلەت ئالار ھەم بېرەر.

695 تۇراقسىز ئەمەس بولسا دەۋلەت ئوزى،
نە ياخشى ئىدى بۇ بەخت ئەي قوزى [82].

696 كېلىپ كەتمەس ئولسا بۇ دەۋلەت يانا،
يورۇق كۇن قارايماس ئىدى، كور، مانا.

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

697 ئېلىگ دىدى: بىلدىم تۇراقسىزلىغىڭ،
بولۇرمۇ كېتىپ يەنە كەلمەكلىگىڭ؟

ئايتولدىنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

698 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: مېنىڭ بۇ ئوزۇم—
قىلىغىم كىيىكتەك، قىلاي بەس سوزۇم.

699 سويۇپ ئىستىگەن تېز تاپالماس مېنى،
قاچۇرسا ئەگەر، تېز تۇتالماس مېنى.

700 مېنى تۇتسا چىڭ گەر كىشىلەر تېپىپ،
سوزۇم شۇكى، كەتمەيمەن ئۇندىن قېچىپ.

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

701 دىدى خان: نەدۇر سېنى باغلاش يولى،
كېرەك نە كىشەن سېنى چىڭ تۇتقىلى؟

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

- 702 bu ay toldi aydi manə bərk kixən
bu bir qağ nəñ ol kər bərəyin nixan
- 703 mənə buloquqi kılki alqak kərək
kənül kođki til sezdə yumxak kərək
- 704 ezini küdəzsə ayi ərtməsə
yavuz yunqioğ ixkə aykin turmasa
- 705 tənə birlə tutsa tərilmix nənin
yorik tüzsə kılki kilingi yanin
- 706 ezində uluoqka tapuoğ kılsa öz
ezində kiqigkə süqig tutsa söz
- 707 kixig satojamasə küvəzlik bilə
basitmasə əzdə kiqigkə külə
- 708 yavalik bilə borka bax sokmasa
yavalikka boxloğ nənin saqmasa
- 709 oyunka katilmasə əlgin tilin
kənilik əzə tutsa kılki yanin
- 710 yayioğ kut kixəni bu nənlər turur
bu yanlioğ basa kutni qağmaz kalur
- 711 bu sezkə tanuki bu xa'ir sezi
bu xa'ir sezi sezkə kattı tuzi
- C29
712 kəyik sani dəwlət kixikə təzik
kali kəlsə bəklə tuxa həm tizig

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 702 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: ماڭا چىڭ كىشەن—
ئېرۇر قانچە نەرسە، بېرەيمەن نىشان:
- 703 تاۋازۇلۇق ئولسۇن مېنى تاپقۇچى،
كىچىك پېپىل ھەم سوزنى يۇمشاق قىلغۇچى.
- 704 ئوزىنى تۇتسا ئۇ ئاشماي ھەددىدىن،
يامان—ئەسكى ئىشلارغا بارماي يېقىن.
- 705 يىغىلغان مېلىنى بۇزۇپ چاچمىسا،
تۈزەپ خۇلقىنى ئۇ، پەيلىن بۇزمىسا.
- 706 ئوزىدىن ئۇلۇققا خىزمەت قىلسا ئۇز،
ئوزىدىن كىچىككە چۈچۈك قىلسا سوز.
- 707 كىشىنى كىبىر بىرلە رەنجىتىمىسە،
كىچىكلەر كۈلۈپ ھەم بوزەك ئەتمىسە.
- 708 بىكاردىن ھاراققا بېشىن تىقىمىسا،
بىكاردىن—بىكارغا مېلىن چاچمىسا.
- 709 ئويۇنغا بەرمىسە تىلۇ—قولنى،
دۇرۇس قىلسا دائىم خۇبى—پەيلىنى.
- 710 تۇراقسىز بەختكە شۇلاردۇر كىشەن،
مۇشۇ خىلدا باغلانسا، قاچماس، چۈشەن.
- 711 بۇ سوزنىڭ گۇۋاسى شائىرنىڭ سوزى،
شائىرنىڭ سوزىدۇر بۇ سوزنىڭ نۇزى:
- 712 سائادەت كىشىگە ھۈركەك كىيىكتەك،
ئەگەر كەلسە ساغلا چۈشەپ تېز ۋە بەك.

- 713 tuta bilsə dāwlət tēzüməz turur
kālī tēzsə tēgməz yana tərək kəzīk

ƏLİG JƏWABI AY TOLDİKA

B62

- 714 əlīg aydī uktum aya kūt səni
kātīoǵ səvdim ərdī ərər sən mənī
- 715 yayıoǵlık yok ərsə bu ərsəllīkīn
nə ədǵū ix ərdī səniǵ kəlməkin
- 716 wəlikin yayıoǵ sən əzün bi-wəfa
wəfa kərkitür sən kīlur sən jəfa
- 717 anada atada baqırsak bolup
ayada tutar sən külər yüz urup
- 718 ara kərmədük tēg yüz əvrər əzün
adınsıoǵ bolur barqa kīlkīn sēzün
- 719 tərər sən yumıtsa saqar sən kəmuoǵ
okır sən yüz ursa yapar sən kəpuoǵ

AY TOLDİ JƏWABI ƏLİGKƏ

- 720 bu ay toldī aydī ay əlīg kūtī
münüm ərdənim barqa aydīm atī
- 721 mənī kim bulup bərək tutayın tēsə
ayu bərdīm ol nənni tutsun usa
- 722 manə urmasa erk mənī tuttaqı
kəyik tēg kaqar mən kim ol yəttəqı

713 تۇتۇشنى بىلسە دەۋلەت قاچماي تۇرۇر،
قېچىپ كەتسە كەلمەس يېنىپ تېز گېزەك.

ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا جاۋابى

714 ئېلىگ ئېيتتى: ئەي بەخت ئۇقتۇم سېنى،
سېنى بەك سويۇپتىم، تاشلارسەن مېنى.

715 ئەگەر بولمىسا بۇ تۇراقسىزلىغىڭ،
نە ياخشى ئىش ئىدى سېنىڭ كەلمىگىڭ.

716 لېكىن سەن تۇراقسىز، ئوزۇڭ بىۋاپا،
ۋاپا كورسىتىپ، قىلسەنكەن جاپا.

717 ئاتادىن، ئانادىن بولۇپ مېھرىۋان،
ئالغاندا كوتەرىپ، كۈلۈپ باقىبان؛

718 گەھى كورمىگەندەك ئورۇيسەن يۈزۈڭ،
بولەكچە بولۇپ ھەر قىلىغىڭ، سوزۇڭ.

719 تېرەرسەن، يىغارسەن، يەنە چاچارسەن،
ھەم چىللاپ، يۈزىگە ئىشىك ياپارسەن.

ئايتولىدىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

720 ئايتولدى ئېيتتى: ئەي، ئېلىگ بەختىيار،
دىگەنتىم مېنىڭ پەزىل، قۇسۇرۇممۇ بار.

721 مېنى كىم تېپىپ چىڭ تۇتايىن دىسە،
ئېيتتىم چىڭ تۇتۇشنىڭ يولىنى، بىلسە.

722 مېنى تۇتقۇچى گەر يۈگەن سالمىسا،
كىيىكتەك قاچارمەن، يېتەر كىم ماڭا؟

- 723 nögü tər əxitgil sīnamix qarī
sīnamix qarilar səzi söz kürī
- 724 kəlir küt tuta bilməsə sən barir
bərür nəñ yəyü bilməsə sən alir
- 725 yayıoı kütñi bulsa əđi bəkrü tut
kalī bəkləməsə yana bardī püt
- 726 kutađmīx kixi kər saqinmīx kərək
kamuoı tənşiz ixtin yīramīx kərək
- 727 arıoı bolsa əzi yorisə kəni
munin baıoı mundaıoı bilingü munī

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

C30

- 728 əlig aydı uktum münün ərdəmin
bu ay toldi atın nə ol bu sənin
- 729 nögü ol munin mə'nisi ay maña
biləyin uqayin pütəyin sana

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

A40

- 730 bu ay toldi aydı mənin atimi
bögü mənzətür ayka bu kilkimi

B63

- 731 bu ay toısa axnu əđi az toıar
küninə bəđüyür yoxaru aıar
- 732 tolun bolsa tolsa azunka yarur
azun həlki andin yarukluk bulur

723 نىمەدەر ئىشت، كوپنى كورگەن قېرى،

قېرىلار سوزىدۇر ئۇ سوز گوھىرى:

724 كېلۇر بەخت، تۇتۇشنى بىلمىسەڭ، كېتۇر،

بېرۇر مال، يېيىشنى بىلمىسەڭ، ئالۇر.

725 تۇراقسىز بەختنى تاپساڭ مەھكەم تۇت،

تۇتمىساڭ ئەگەر چىڭ، كېتەر يەنە، پۇت.

726 بەختلىك كىشى ئوزنى ساقلاش كېرەك،

پۇتۇن ئەسكى ئىشتىن يىراقلاش كېرەك.

727 ئوزى پاكىزە، توغرا بولسا ئىشى،

بەختنىڭ باغى^[83] شۇدۇر، بىلسە كىشى.

ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا سوئالى

728 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم قۇسۇر ئەردەمىڭ،

بۇ ئايتولدى ئىسمىڭ نەدىمەك سېنىڭ؟

729 نىمەدۇر مەنىسى بۇنىڭ، ئېيت ماڭا،

بىلەي مەن، ئۇقاي ھەم پۇتەي مەن ساڭا.

ئايتولىدىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

730 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: مېنىڭ بۇ ئېتىم،

خۇيۇم ئوخشىتىپ ئايغا قويىمىش ھېكىم.

731 ئاي ئاۋال تولامۇ كىچىك تۇغۇلۇر،

كۈندىن - كۈن چوڭىيىپ يۇقۇرى چىقۇر.

732 تولۇن بولسا تولۇپ، جاھان يورۇتار،

جاھان خەلقى ئۇندىن يورۇقلۇق ئالار.

- 733 tükəl bolsa kər ay bu aqısa ədiz
yana ərlü türqir kətər kerk məniz
- 734 yaruklukı əksür yana yok bolur
toqar kəqə azın yana ok tolur
- 735 mənin bu ezüm mə bu yanlıq turur
ara bar bolur ma ara yok bolur
- 736 nəqə yunoqıq ezkə yüz ursa ezüm
baru kerki artar kəsər mən sözüm
- 737 bayusa bədüse yađılsa qavı
kətər mən anındın kətər yüz suvi
- 738 yana saqlur andın tərilmix nəni
seki tæg bolur yandru kılki yanı
- 739 munar mənzetü kəldi xa'ir sezi
bu xa'ir sezi ol biliksiz kezi
- 740 kəlir kut kixikə ati qavlanur
yanı ay tæg artar yarukı tolur
- 741 yayıq təlvə dəwlət kənül bamaqıl
tolun tæg bu dəwlət yana ərilür
- 742 takı bir bu mə'ni ayayın sana
əxitgil anı sən munu püt mana
- 743 bu ay ornı boldı əvi münkəlib
orunsuz bolur münkəlib nəq kılıp
- 744 bu ay burqı sərşan bu əv əvrilür
əvi əvrilür həm əzi qəvrilür

C31

- 733 تۈلۈپ ئاي ئىگىزگە ئورلىگەچ، كېيىن —
كېسىپ ئاستا، كوركى كېتەر يۈزىدىن.
- 734 يورۇغى ئاز — ئازدىن يەنە يوقىلۇر،
تۇغۇلۇپ كىچىك ئۇ، قايتىدىن تولۇر.
- 735 مېنىڭ بۇ ئوزۇمۇ شۇنداق ئېرۇرمەن،
بەزى بار، بەزىدە يوقاپ كېتۈرمەن.
- 736 ھەرقانچە ئاجىزغا قاراتسام يۈزۈم،
ئاشار كوركى ئۇنىڭ، قىلاي بەس سوزۇم. [84]
- 737 بېيسا، چوڭايسا، ئاشسا شوھرىتى،
كېتەرمەن ئۇنىڭدىن تۈگەر ھورمىتى.
- 738 ئۇ يىققان جىمى مال چېچىلىپ كېتەر،
ئوزۇمۇ بۇرۇنقى ھالىغا چۈشەر.
- 739 بۇغا ئوخشۇشۇپ كەلدى شائىر سوزى،
بۇ شائىر سوزىدۇر بىلىمىسىز كوزى:
- 740 بەخت كەلسە ئەرگە، ئېتى يېيىلۇر،
يېڭى ئايدەك ئېشىپ يورۇغى تولۇر.
- 741 تۇراقسىز تەلۈندۈر بەخت، بەرمە دىل،
بۇ دەۋلەت تولۇنئاي كەبى كېمىيۇر.
- 742 يەنە بىر مەنىنى مەن ئېيتاي ساڭا،
بۇنى سەن ئاڭلىغىن، ئىشەنگىن ماڭا:
- 743 بۇ ئاينىڭ ئويى ھەم ئورنى مۇنقەلىپ [85]،
مۇنقەلىپ قالۇر ئويىسىز ئاخىر بېرىپ.
- 744 بۇ ئاي بۇرچى سەرتان، بۇ بۇرچ ئوزگىرۇر،
ئويى ئوزگىرۇر ھەم ئوزى چورگىلۇر.

745 kayu əvkə kirsə bu ay tərک qıkar
qıkarı üqün tərک yatarın yıkar

B64

746 mənın mə əzüm kər anar okxadı
ara kılkim ildi ara yokladı

747 kəlir mən barir mən yorir mən burun
azunuoq kəzər mən maña yok orun

748 bu mə'ni üqün atım ay toldı təp
atadı biliklig səzin yinqə yip

749 munu mən mə dəvlət münüm ərdənim
ayu bərdim əmdi igim həm əmim

750 aqa səzlədim sız maña əmdi püt
ıdayın təsə ıd kalı tutsa tut

ƏLİG JƏWABI AY TOLDİKA

751 əlig aydı barqa əxittim sızün
yarutti sızün həm yaradı əzün

752 tilər ərdim əmdi səni tæg kixi
bayat bərđi arzu ay ərdə baxı

753 bayat kimkə bərsə tilək arzusı
anıñ xükri boldı yanut kılqusı

754 bu kündə naru bu əzüm tınmadır
munıñ xükri kılqı kərək ərmədim

755 nəgü tər əxit əmdi bilgə tətik
əzi bardı kođtı bizinə bitik

- 745 قايۇ ئويىگە كىرسە بۇ ئاي تېز چىقار،
چىقىشقا ئالدىراپ ئويىن تېز بۇزار.
- 746 ئوزۇمۇ ئاگا ئوخششۇرمەن، قارا،
گەھى مەن ئىگىزدە، توۋەندە ئارا.
- 747 كېلۇرمەن، كېتەرمەن، يۇرۇرمەن بۇرۇن،
كېزەرمەن جاھاننى ماڭا يوق ئورۇن.
- 748 شۇ مەنا ئۇچۇن ئاتىم ئايتولدى دەپ،
ئاتادى بىلىملىك سوزىن ئىنچىكلەپ.
- 749 مانا مەنمۇ دەۋلەت، پەزىلىم، قۇسۇرۇم،
كېسەلىم، داۋايىمنى ئېيتتىم ئوزۇم.
- 750 ئوچۇق ئېيتتىم سوزۇم، ماڭا ئەمدى پۇت،
قاچۇرساڭ قاچۇر، گەر توتاي دىسەڭ تۇت.

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا جاۋابى

- 751 ئېلىگ ئېيتتى: بارچە ئىشىتىم سوزۇڭ،
يورۇتتى سوزۇڭ ھەم يارادىڭ ئوزۇڭ.
- 752 تىلەر ئەردىم ئەمدى سېنىڭدەك كىشى،
خۇدا بەردى ئارزۇ، ئەي، ئەرلەر بېشى.
- 753 خۇدا كىمگە بەرسە تىلەك-ئارزۇنى،
كېرەكتۇر جاۋابەن دىمەك شۇكىرىنى.
- 754 بۇ كۈندىن كېيىن مەن ئوزۇم تىنمايىن،
زېرىكىمەي ئۇنىڭكىم شۇكىرىن ئېيتايىن.
- 755 نىمە دەر ئىشىت ئەمدى ئالىم تىتىك،
ئوزى كەتتى، قويدى ئۇ بىزگە بىتىك:

756 xükür kıl əy ni'mət idisi unur
xükür kılsa ni'mət bayat arturur

757 bu ni'mət idisi unıtur əzin
munın xükri kılsa əvürməz yüzin

C32

758 az ədgükə artuq əkux xükri kıl
əkux bolsa ni'mət anın kədri bil

759 xükür kılsa ni'mət biri on bolur
biri on bolup kər əvi nən tolur

* * *

760 əlig bərđi alkix kər ay toldıka
ayur tünlə kündüz maña tur baka

B65

761 təlim nən tavar bərđi əgdi əkux
aşırladı bərđi kər altun kümux

A41

762 anar səzlədi səzni barqa əlig
anındın tilədi kamuoq əg bilik

763 kər ay toldi ma bu aşırlıq bulup
tapındi pütün qın başırsak bolup

764 bir anqa yoridi sinadi əlig
kamuodın tükəl boldi bulmix ərig

756 ئەي نېمەت ئىگىسى سەن قىلغىن شۇكۇر،

شۇكۇر قىلسا نېمەتنى ھەق ئارتتۇرۇر.

757 بۇ نېمەت ئىگىسى ئۈنىتۈر ئۈزىن،

شۇكۇر قىلسا نېمەت ئۈرىبەس يۈزىن.

758 كىچىك ياخشىلىققا تولا شۇكۇر قىل،

تولا بولسا نېمەت، ئۇنىڭ قەدرىن بىل.

759 شۇكۇر قىلسا، نېمەت بىرى ئون بولۇر،

بىرى ئون بولۇپ ھەم ئوي مالغا تولۇر.

* * *

760 كور، ئايتولدىنى ئېلىگ ئالقىشلىدى،

ماڭا قارىغىن كېچە - كۈندۈز، دىدى.

761 تولا مال - تاۋار بەردى ماختاپ ئۇنى

ھەم ئالتۇن - كۈمۈش بەردى، قەدىرلەپ ئۇنى.

762 ئاڭا ئېيتتى ھەممە سوزىنى ئېلىگ،

ئۇنىڭدىن سورادى ئەقىل ھەم بىلىك.

763 بۇ ئايتولدى بۇ قەدىر - ھورمەتنى كورۇپ،

خىزمەت قىلدى ئۇ چىن كويۇمچان بولۇپ.

764 ئېلىگ بىرنەچچە ۋاق سىناپ كوردى ئۇ،

تېپىلغان كىشىنى كامىل تاپتى ئۇ.

KÜN TOOIDİ ƏLİG AY TOLDİKA
'ƏDİL ŞİFƏTİN AYUR

- 765 əlig bir kün oldurup əzi yalnızun
əvin kildi hali ərikti ezün
- 766 okidi kər ay toldika kildi yol
bu ay toldi kirdi kavuxturdi qol
- 767 əlig etrü turdi ađakın erü
əlig sezləmədi bir anqa turu
- 768 bakıp kərđi əlig kəzin imlədi
ixarət bilə kəgil oldur tədi
- 769 bu ay toldi oldurdi akru amul
kəzin yərkə tiktı yaruttı kənül
- 770 əligkə baka kərđi yaxru kəzin
qaxi kəzi tüğmix aqıtmix yüzin
- 771 kümüx kürsi urmix özə oldurur
bu kürsi ađakı üq ađrı turur

ئون تىنچى باپ
 كۈتۈنغى ئېلىگىڭ ئايتولغاناۋالەت سۈپەتلىرى
 ھەققىدە نىسقاتلىرى

- 765 ئېلىگ ئولتۇرۇپ يالغۇز بىر كۈنى،
 زېرىكتى ۋە قىلدى خالى ئويىنى.
- 766 بۇ ئايتولدىنى قىچقىرىپ بەردى يول،
 بۇ ئايتولدى كىردى، قوۋۇشتۇردى قول.
- 767 ئۇ تۇردى ئېلىگىڭ ئۇدۇلىدا تىك،
 ئولتۇردى سوزلىمەي بىر مەھەل ئېلىگ.
- 768 قاراپ بىردەم ئېلىگ، كوزىن ئىملىدى،
 ئىشارەت بىلە كەلگىن، ئولتۇر، دىدى.
- 769 بۇ ئايتولدى ئولتۇردى تىپ-تىنچ، كېلىپ،
 يورۇپ كوڭلى، كوزىنى يەرگە تىكىپ.
- 770 ئېلىگكە يۈگۈرتتى يوشۇرۇنچە كوز،
 تۇرۇلگەن قاش-قاپاق، پۇرۇشتۇرمە يۈز.
- 771 كۈمۈش كۇرسى ئۈستىدە جىم ئولتۇرۇر،
 بۇ كۇرسىنىڭ پۈتى ئۇچ، چېتىقسىز تۇرۇر.

772 bədik bir piqəkiǵ əligdə tutar
solindin uraǵun onindin xəkər

C33

773 anı kərđi ərsə bu ay toldi qın
katiǵ kərkti əzkə kədi aldı tin

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

B66

774 bir anqa turup bax kətürdi əlig
bu ay toldiqa aydi təprət tilig

775 nəlük sezləmöz sən aǵın təǵ bolup
məni munda yalnız bu yanlıǵ bulup

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

776 bu ay toldi aydi ay əlig kəti
mənin sezləgükə əzüm yok xati

777 aǵinsioǵ kərür mən bu kün kilək ətik
anar əymənür mən ay bilgə tətik

778 karaka bilik bərđi bilki aquk
puxar ədtə bəglərəkə barma yaǵuk

779 taki yaxxi aymix biliklig bəǵü
puxar ədtə bəglər bolur ot aǵu

780 kəli bolsa bəglər puxup əvkəlig
yakın turma anda ay kilki silig

781 puxar bolsa bəglər kəlip əvkəsi
yirək turoǵıl anda təǵürgəy yasi

- 772 قولدا تۇتۇغلۇق يوغان بىر پىچاق،
شېكەر ئوڭدا، سولدا ئۇراغۇن [86] بىراق.
- 773 كورۇپ قورقتى ئايتولدى، ئاشتى غېمى،
ئۇنى باستى تىترەك، كېسىلدى دېمى.

ئېلىڭنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

- 774 ئېلىڭ باش كوتەردى بىر ئازدىن كېيىن،
ددى ئايتولدىغا: قېنى سوزلىگىن.
- 775 نىچۈك سوزلىمەيسەن گاچادەك بولۇپ،
مېنى مۇندا يالغۇز بۇ ياتلىغ كورۇپ؟

ئايتولدىنىڭ ئېلىڭكە جاۋابى

- 776 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: ئەي ساھىبقىران،
سوزلەشكە مادار يوق مەندە بۇ زامان.
- 777 كورەرمەن بۇ كۈن سەندە يات ھال ئوزۇم،
ئەيمەندىم ئەي ئاقىل، شۇڭا يوق سوزۇم.
- 778 بىر ئالىم خەلققە بېرىپ بىر ساۋاق،
دەپتۇ بەگ غەزەپلىك چاغدا بول يىراق.
- 779 بىلىملىك بىر دانا خوپ ئېيتىشى تېخى،
بولۇر بەگ زەھەر، ئوت-غەزەپلىك چېغى.
- 780 غەزەپتە قىزىشسا ئەگەر ھوكۇمدار،
ئۇنىڭغا سەن يېقىن بارما، ئەي ھۇشيار.
- 781 غەزەپكە كېلىپ بەگ كايىغان زامان،
بىراق تۇر ئۇنىڭدىن، تېگۈر كوپ زىيان.

782 munar mənzetü kəldi əmdi bu söz
kənülkə alinoqil küdəzgil kəp öz

783 puxar ədtə bəglərəkə barma yaqıq
kalı bardın ərsə uquzluk anuk

784 kər arslanqa okxar bu bəglər ezi
puxursa kəsər bax ay bilki yaruk

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

785 əlig aydı kəldür manə ay sözün
nəgüni tanırkadi əmdi ezün

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

786 bu ay toldi aydı tanım bu mənin
kümüx kürsi ornun nə ol bu sənin

787 bu oldruoq nə kürsi yəri ol sana
bu məni ukayın ayu bər manə

788 ikinci əligdə nə ol bu piqək
müni ma ezüm yətrü bilgü kərək

A42 B67 C34

789 üçünqi onundin nəgü ol xəkər
solındin uraşun nə ol bu sanar

790 baqa kərdüm ərsə ezün evkəlig
muni kərdüm ərsə yitürdüm bilik

791 bu yanlıoq kərüp bu ezüm əymənip
ətüg etnüməz mən tilimni yazıp

782 بۇ سوز كەلدى ئەمدى بۇغا ئوخشۇشۇپ،
كۈزەت بەك ئوزۇننى، كوڭۇلدە تۇتۇپ:

783 يېقىن بارما بەككە غەزەپلەنسە گەر،
ئېنىق خارلىنۇرسەن، بارۇرسەن ئەگەر.

784 بۇ بەگلەر خۇددى بىر ئارسلان ئوزى،
ئەي ئالىم، غەزەپلەنسە باشنى كېسەر!

ئېلىگنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

785 ئېلىگ ئېيتتى: كەلگىن ماڭا ئېيت سوزۇڭ،
نىمىشقا تېڭىرقاپ تۇرۇرسەن ئوزۇڭ؟

ئايتولدىنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

786 بۇ ئايتولدى ئېيتتىكى، ھەيرەتتىم مېنىڭ،
نىچۇندۇر كۈمۈش كۇرسى ئورنۇڭ سېنىڭ؟

787 بۇ كۇرستا ئولتۇرۇش ئالايىق ساڭا؛
ئۇنىڭ مەنىسىنى دىگىن سەن ماڭا.

788 ئىككىنچى، قولۇڭدا پىچاق نە دىمەك،
بۇنى ھەم ياخشىراق بىلىشىم كېرەك.

789 ئۈچىنچى، ئوڭۇڭدا نىمىشقا شېكەر،
سولۇڭدا ئۇراغۇن، نە مەنا بېرەر؟

790 سېنى مەن غەزەپلىك شۇ ھالدا كورۇپ،
يۇتتۇردۇم بىلىگىنىم تامام ئۇنۇتۇپ.

791 بۇ ھالنى كورۇپ مەن ئوزۇم ئەيمىنىپ،
ئوتۇنچ قىلمىدىم مەن تىلىمنى يېرىپ.

KÜN TOOİDİ ƏLİG AY TOLDİKA
 'ƏDİL ŞİFƏTİ NƏTƏG
 ƏRDÜKİN AYUR

- 792 əlig aydı uktum sızün bəlgüləp
 aqayın sızümni saña ülgüləp
- 793 səni mən okidim ən axnukı kün
 aqırılıq bilə bərdim ol kün orun
- 794 bu taq tansuk ixlər maña kərkitip
 puxurdun məni sən ixin bərkitip
- 795 kərüp puxtum ərsə iləndi əzün
 sərildim saña mən tügüldi yüzün
- 796 sən aydın maña kut mən bilgil məni
 saña ukturu kildim uqoqıl muni
- 797 nəgü kilmixinni sən aqra səqə
 yora bərdin uktum kamuqni aqa

ئون كىرىشىپ

كۈتۈنغى ئېكەننىڭ ئاي تولىغاندا تەسۋىپىنىڭ

قانداقلىغىنىنى تىلغا ئالغاندا

- 792 ئېلىك ئېيتتى: ئۇقتۇم سوزۇڭ بىر-بىرلەپ،
ئاجايىمەن سوزۇمنى ساڭا شەرھىلەپ.
- 793 قىچقىردىم سېنى مەن ئەڭ ئاۋالقى كۈن،
قەدىرلەپ شۇ كۈن ھەم بەردىم مەن ئورۇن.
- 794 ئەجەپ تاشسۇق ئىشلار ماڭا كورسىتىپ،
كايىتىڭ مېنى سەن، ئوزۇڭ بەك تۇرۇپ.
- 795 كورۇپ قەھرىلەنسەم، رەنجىتىڭ ئوزۇڭ،
چىداپ تۇرسام يەنە تۇرۇلدى يوزۇڭ.
- 796 دىدىڭ سەن ماڭا: مەن بەخت، بىل مېنى،
ئۇقتۇراي دەپ قىلدىم، سەن ئۇققىن بۇنى.
- 797 نىمە قىلغىنىڭنى سەن ئايرىم يېشىپ—
دىدىڭ ماڭا، مەنمۇ چۈشەندىم يېتىپ.

- 798 kəqürdüm mən anda sənin 'uzrünü
aşırladım ətürü ol ərđəm tənı
- 799 bu kün mə mənin bu ezüm kılkların
sana kərkitür barqa ərđəmlərin
- 800 munu mən mə kərgil kənilik tərü
tərü kılkları bu baka tur kərü
- 801 bu kürsi ezələ ez oldurduki
adaqi üq ol kər ay kənlüm toki
- B68
802 kamuoı üq adaklıoı əmitməz bolur
üqəgü turur tüz kamitmaz bolur
- 803 kali üq adakta əmitsə biri
ikisi kamitar uqar ol əri
- C35
804 kamuoı üq adaklıoı kəni tüz turur
kali bolsa tət kər bir əgri bolur
- 805 kayu nən tüz ərsə kamuoıı uz ol
kamuoı uz kərü barsa kılki tüz ol
- 806 kayu nən əmitsə kər əgri bolur
kamuoı əgirilər əsiz uroıı bulur
- 807 kayu tüz əmitsə turumaz tuxər
kayu nən kəni bolsa tuxməz sərər
- 808 mənin kılkim ol kər əmitməz kəni
kəni əgri bolsa kənilik küni
- 809 kənilik ezələ kəsər mən ixig
adirmaz mən bəgsig ya kulsoı kixig

- 798 كەچۇردۇم ئاشۇ چاغدا ئوزرۇڭنى. مەن،
قەدىرلەپ بۇ پەزلىڭنى ھورمەت بىلەن.
- 799 بۇگۈن كورستەي مەنىمۇ ئەمدى ساڭا -
قىلىق، ئەردىمىنى، قاراپ تۇر ماڭا.
- 800 ئادالەت ۋە قانۇن ئوزۇم مەن، قارا،
قانۇننىڭ ۋەسپىنى بۇلاردىن سورا:
- 801 مۇنۇ مەن ئولتۇرغان بۇ كۇرسغا باق،
ئەي كوڭلۇم توقى، بار ئۇندا ئۇچ ئاياق.
- 802 پۇتۇن ئۇچ ئاياقلىق قىڭغايماس بولۇر،
تۇرۇر ئۇچ پۇتى تۇز ھەم قايماس بولۇر.
- 803 قىڭغايما بىرى ئۇچ ئاياقنىڭ ئەگەر،
قايار ئىككىسى، ئولتۇرۇچى چۈشەر.
- 804 پۇتۇن ئۇچ ئاياقلىق توغرا، تۇز تۇرۇر،
ئەگەر بولسا توت، كور، بىر ئەگرى بولۇر.
- 805 نىمىكى تۇز ئولسا، پۇتۇن ئۇز بولۇر،
نىمىكى ئۇز ئولسا، دىمەك تۇز بولۇر.
- 806 نىمىكى ئېگىلسە، ئۇ ئەگرى بولۇر،
پۇتۇن ئەگرى، يامانلىق ئۇرۇغى بولۇر.
- 807 قايىسى تۇز ئېگىلسە، تۇرماس، يىقىلار،
نىمىكى تۇز ئولسا، يىقىلماي تۇرار.
- 808 مېنىڭ ھەم قىلغىم ئېگىلمەس ئېرۇر،
ئېگىلسە دۇرۇسلۇق، قىيامەت بولۇر.
- 809 قىلۇرمەن ئادالەت بىلەن ھەل ئىشىن،
ئايرىماسمەن بەگ ۋە قۇل دەپ ھىچ كىشىن.

- 810 bu bəgdə piqək kim əligdə turur
piqioqli kəsikli turur ay unur
- 811 piqək tæg bīqar mən kəsər mən ixig
uzatmaz mən də'wi kiliqli kixig
- 812 xəkər ol kixi bir anar kük tægip
tərü bulsa məndin kapuqka kəlip
- 813 xəkər tæg süqiyü barir ol kixi
səvinqlig bolur anda yazlur qaxi
- 814 uraoun yəmə ol kixilər iqər
ezi küqkəy ərsə kənidin qa qar
- 815 maña kəlsə tüt xü tərü bərsə mən
uraoun iqər tæg aqir kərsə mən
- 816 bu qaxim tügüki bu kəksüzlüküm
küqəmqi kəlirkə bu yüzsüzlüküm
- B69
817 kərək oqlum ərsə yəkin ya yaouk
kərək barkin ərsə kəqikli konuk
- 818 tərüdə ikigü maña bir sanı
kəsərdə aqin bolmaqay ol məni
- 819 bu bəqlik uli kər kənilik turur
kəni bolsa bəqlər tiriglik bolur
- 820 muñar mənztəü səzlər əglüg kixi
kim əglüg səzin tutsa ətlur ixi
- A43 C36
821 kənilik əzə boldi bəqlik uli
bu bəqlik kəki ol kənilik yoli

- 810 بۇ خەنجەر - پىچاقىم، قولۇمدا تۇرۇر،
پىچار ھەم كېسەر بىر قورال، ئەي غەيۇر
- 811 پىچاقتەك كېسەر مەن، پىچىپ ئىشنى،
ساقلاتماي دەۋاغا كەلگەن كىشىنى.
- 812 شېكەر شۇكى، بىرىكىم زۇلۇم يەتتى دەپ -
ئىشىگىگە كەلسە ئادالەت تىلەپ،
- 813 شېكەردەك لەززەتلە يانۇر ئۇ كىشى،
سويۇنۇپ ئېچىلۇر يۈزى ھەم قېشى.
- 814 بۇ تۇرغان ئۇراغۇن شۇنداقلا ئىچەر،
كى زورلۇق ئىشلىتىپ، ئەدىلدىن كېچەر.
- 815 تۇتۇشۇپ ماڭا كەلسە قىلسام ھوكۇم،
ئۇراغۇن ئىچكەندەك بولۇرلەر چوقۇم.
- 816 بۇ قاشىم تۇرۇڭى، بۇ كوركىسىزلىگىم،
زۇلۇم قىلغۇچىغا بۇ يۈزسىزلىگىم.
- 817 كېرەك ئوغلۇم ئولسۇن، يېقىن تۇققىنىم،
يولۇچى، ئوتكۈنچى، بىرەر قونىغىم،
- 818 ماڭا تەك ئىككىسى قانۇن ئالدىدا،
بولەكچە بولماسەن ھوكۇم ۋاقتىدا.
- 819 بۇ بەگلىك ئاساسى ئادالەت ئېرۇر،
ئادىل ئولسا بەگلەر، تىرىكلىك بولۇر.
- 820 مۇنىڭدەك دىدى سوز ئەقىللىق كىشى،
كىم ئاقىل سوزىن تۇتسا تۈزىلەر ئىشى؛
- 821 ئادالەت ئۈستىدە بۇ بەگلىك ئولى،
بۇ بەگلىك ئاساسى ئادالەت يولى.

822 tərü kılsa əlkə kəni bolsa bəg
tilək arzu buləyay bu kolsa kalı

AY TOLDİ SUALI ƏLİGƏ

823 yana aydı ay toldi əlig kütü
nəlük boldi kün toqdi əlig atı

ƏLİG JƏWABI AY TOLDİKA

824 əlig aydı bilgə mənın kılkimı
kərüp mənzetü urdı bu atımı

825 künüg kər ərilməz tolu ok turur
yaruklukı bir tæg talu ok turur

826 mənın mə kılınqım anar okxadı
kənilik bilə toldi əksümədi

A³⁴

827 ikinqi toqar kün yarur bu azun
tözü həlkka təgrür yokalmaz ezün

828 mənın mə tərüm bu yokalmaz ezün
kamuoq həlkka bir tæg nə kılkim sözüm

829 üqünqi bu kün toqsa yərkə isig
qəqək yazlur anda tümən min tüsıg

830 kayu əlkə təgsə mənın bu tərüm
ol əl barqa ətlür tax ərsə korum

831 toqar kün arıoq ya arıoqsız təməz
kamuoqka yarukluk bərür əksüməz

822 ھوكۇم قىلسا ئەلگە ئەدىل بىرلە بەگ،
تىلەك-ئارزۇسىغا بولۇر يەتكىلى.

ئايىتولدىنىڭ ئېلىكىگە سوئالى

823 يەنە ئېيتتى ئايىتولدى: ئېلىگ قۇتى،
نىچۇن بولدى كۈتۈغدى ئېلىگ ئېتى؟

ئېلىگنىڭ ئايىتولدىغا جاۋابى

824 ئېلىگ دىدى: ئالىم بۇ قىلغىم كورۇپ،
قويدى بۇ ئېتىمنى كۈنگە ئوخشۇتۇپ.

825 قارا، كۈن ئۇۋالماس—ھەمىشە پۈتۈن،
يورۇغى بىردەكلا ۋە پارلاق تولۇن.

826 مېنىڭمۇ قىلغىم ئاڭا ئوخشىدى،
ئادالەت بىلەن تولدى، كەم بولمىدى.

827 ئىككىنچى، تۇغار كۈن، يورۇر بۇ جاھان،
ئومۇمغا چاچار نۇر، كېمەيمەس ھامان.

828 مېنىڭمۇ ھوكۇمۇ شۇ، يوقالماس ئوزۇم،
پۈتۈن خەلققە بىردەك قىلغىم سوزۇم.

829 ئۈچىنچى، ئىسىپىدۇ يەر، تۇققاندا كۈن،
چىچەك ئاچىلۇر ئاندا تۈمەن مىڭ تۈسۈن.

830 قايۇ ئەلگە كىرسە، مېنىڭ قانۇنۇم،
ئۇ ئەل تۈزىلەر بولسا تاش يا قۇرۇم⁽⁸⁷⁾.

831 تۇغار كۈن ئېرىغ يا ئېرىغسىز دىمەس،
ئومۇمغا يورۇقلۇق بېرەر كېمەيمەس.

B70

- 832 mənin mə kilingim bu ol bəlgülüg
tözükə təgir barqa məndin ülüg
- 833 yana ma bu kün burji şabit turur
bu şabit tədüküm tüpi bərk bolur
- 834 bu kün burji arslan bu burj təprəmöz
əvi təprəməzi üqün artamaz
- 835 mənin kilingim kər yəmə bir yanin
özüm təgxürülmöz yarukta ənün

AY TOLDI SUALI ƏLİGKƏ

C.

- 836 bu ay toldi aydi ay əlig kuti
axasu azun əl yađılsu ati
- 837 mənin mə özüm bu uzun yol yorip
sana kəldi əmgəp həm artuk arıp
- 838 bu kilingin bu ərdəmlərin bar üqün
kəsəp kəldim əmdi tapuqka küqün
- 839 ayu bər maña sən nətəg tapnayin
səvinqin kayu ol anı tutnayin
- 840 tapuq bəg tapisi əzə bolmasa
yaramaz bu tapuqi nəqə əmgəsə
- 841 nəgü tər əxitgil ilə atliqi
tapuqun bəđümix kixi kutluqi
- 842 tapinsa tapuqi bəginə kali
katiqi tutoqu bəglər səvinqi yoli

- 832 مېنىڭمۇ قىلىغىم مۇشۇنداق بولۇش،
مېنىڭدىن جىمىگە تېگەر تەڭ ئۇلۇش.
- 833 يەنە بۇرچى كۈننىڭ ئۇ سابىت (88) ئېرۇر،
بۇ سابىت دىگەنم تېگى چىڭ بولۇر.
- 834 بۇ كۈن بۇرچى ئارىسلان، ئۇ تەۋرىمەس،
تەۋرىمەس بولغاچ ئويى ھەم بۇزۇلماس.
- 835 مېنىڭمۇ قىلىغىم، تۇرقۇمغا قارا،
يورۇغۇم مېنىڭ ئوزگىرىشىز بارا.

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە سوئالى

- 836 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: ئەي ساھىپقىران،
يېيىلسۇن ئېتىڭ ھەمدە تۇتقىن جاھان.
- 837 ئوزۇممۇ بۇ ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ،
ساڭا ئەمگىنىپ كەلدىم ئارتۇق ھېرىپ.
- 838 شۇ خۇلقۇڭ، بۇ ئەردەملىرىڭ بار ئۇچۇن،
ئۈمىت بىرلە خىزمەتكە كەلدىم كۇچۇن (89).
- 839 دىگىن خىزمىتىڭنى نىچۇك مەن قىلاي،
سويۇنچۇڭ سېنىڭ قايسى، شۇنى مەن تۇتاي.
- 840 خىزمەت بولمىغاندا، بۇ بەگ مەيلىچە،
ئىشى يورماس ئىشلەسمۇ نىچە.
- 841 ئىشتىكىن، نىمە دەر ئىلا ئاتلىغى (90)،
ئىش ئىشلەپ چوڭايغان كىشى قۇتلۇغى:
- 842 خادىم بەگ ئىشىگە باغلار كەن بېلىن،
قاتتىق تۇتقۇلۇق بەگ سويۇنچى يولىن.

- 843 bu bəglər tapısı özə kıl tapuq
bəgi taplasa tapoqi aqti kapuq
- 844 tapuqqi tapuq bilsə tərke təgir
tapuq bilməsə tərđin əlke kəlır
- B71
845 bəgin kəđ səvindürsə tapnur kulı
aqıldı bu kulka aqırlık yolu

ƏLİG JƏWABI AY TOLDIQA

- 846 əlig aydı uktum mən əmdi sözün
səvinqim tilə kəđ küdəzgil özün
- 847 sənə mən ayayın yaraqsızlarıq
yaraqsızka yakma yoriqil ariq
- 848 özüm taplamaz nən biri yaloqan ol
munında basası bu küq kılqan ol
- 849 suk ərsə kılınqı yig ərsə ezi
əvək ərsə kılki uvutsuz kezi
- 850 puxi ərsə ixtə yəmə əvkəlig
yava ərsə borqi ya kıyoqan əlig
- A35
851 bu yanlıq kixilər yaramaz maqa
ayu bərdim əmdi aqukluq sənə
- 852 yarayın təsə sən maqa bəlgülüg
bu kaq nən özündin yirat ay külüg
- 853 yakın bolqa sən kündə ətrü maqa
aqırlık aqi q artoqa məndin sənə

843 بۇ بەگلەر ئۈمىدىچە قىلغىن تاپۇغ،
رەزا بولسا بەگلەر ئاچار بەخت قوۋۇغ.

844 تاپۇغچى تاپۇغ بىلسە تورگە چىققۇر،
تاپۇغ بىلمىسە توردىن پەسكە چۈشۈر.

845 سويۇندۇرسە خىزمەتتە بەگنى قولى،
ئېچىلار ئۇڭا قەدىر—ھورمەت يولى.

ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا جاۋابى

846 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم مەن ئەمدى سوزۇڭ،
سويۇنچۇم تىلە، بەك كۆزەتكىن ئوزۇڭ.

847 مەن ئېيتاي يارامسىز نىمەنى ساڭا،
ئوزەڭ پاكىزە يۇر، يولۇما ئاڭا.

848 ئوزۇم خالىماسنىڭ بىرى يالغان ئول،
ئۇنىڭدىن كېيىنكى زۇلۇم قىلغان ئول.

849 بىرى ئاچكوز، تاماخور ۋە تويماس ئوزى،
بىرى ئالدىراغۇ، ئۇياتسىز كوزى.

850 ھەر ئىشتا غەزەپكار، ئاچچىقى يامان،
قول ئەگرى، ھاراققا بېرىلسە ھەر ئان.

851 بۇ ياكلىغ كىشىلەر ياراماس ماڭا،
بۇنى ئېيتتىم ئەمدى ئوچۇقلا ساڭا.

852 يارايمەن دىسەڭ سەن ماڭا بەلگۈلۈك،
ئەي نامدار بۇلاردىن يىراق يۈرگۈلۈك.

853 بولۇرسەن كۈنۈ—كۈن يېقىن سەن ماڭا،
ئاشار قەدىر—ئېھسان مېنىڭدىن ساڭا.

AY TOLDI SUALI ƏLİGKƏ

854 bu ay toldi aydi əxittim muni
taki bir sezum bar ayu bər ani

855 bu ədgü kayu ol nətəg ol ezi
nəgü təg bolur ədgü kılki tezi

ƏLİG JƏWABI AY TOLDIQA

B72

856 əlig aydi ədgü bu kılki yani
tusulur bolur həlkka asoqi onı

857 təzü həlkka barqa kilur ədgülük
yana minnət urmaz kixikə kəlük

858 ez asoqin tiləməz kixikə asioq
bərür ol asioqdin bu qolmaz yanioq

AY TOLDI SUALI ƏLİGKƏ

859 yana aydi ay toldi uktum bu sez
taki bir tiləkimni aytur bu ez

860 maqa ay kenilik kayu ol keni
anin birlə yalnuq yarutsa küni

861 kayuni ayurlar kenilik yoli
nəgü təg bolur bu kenilik uli

ئاي تولدىنىڭ ئېلىكىگە سوئالى

- 854 بۇ ئاي تولدى ئېيتتى: ئىشتىم بۇنى،
يەنە بىر سوزۇم بار يېشىپ بەر ئۇنى.
- 855 نەدۇر ھەم نەخىلدا ئېرۇر ياخشىلىق،
نىچۇكتۇر ئۇنىڭدا تەبەت - قىلىق؟

ئېلىكىنىڭ ئاي تولدىغا جاۋابى

- 856 ئېلىكى ئېيتتى: ياخشىلىق سۇپاتى شۇدۇر،
كى خەلققە ئۇنىڭدىن پايدىلار يېتتۇر.
- 857 قىلۇر ياخشىلىق ئۇ پۈتۈن ئېلىكىگە،
يەنە مىننەت ئۇرماس كىشى يۈزىگە.
- 858 تىلەر نەپ ئۇ ئەلگە ئوز نەپتىن دىمەس،
يەتكۈزگەن نەپتىچۈن بەدەل كوزلىمەس.

ئاي تولدىنىڭ ئېلىكىگە سوئالى

- 859 يەنە ئېيتتى ئاي تولدى: ئۇقتۇم بۇنى،
تېخى بىر تىلەك باركى، ئېيتاي ئۇنى.
- 860 ماڭا ئېيت، دۇرۇسلۇق نىچۇك نەرسىدۇر،
ئۇنىڭدىن كىشى كۇنى قانداق يورۇر؟
- 861 قايۇ نەرسىنى دەر دۇرۇسلۇق يولى،
نىمەدەك بولۇر بۇ دۇرۇسلۇق ئۇلى؟

ƏLİG JƏWABI AY TOLDIQA

- 862 əlig aydī kərgil kəni ər əzi
tili kənli birlə birikər səzi
- 863 taxī təg iqi ol iqi təg taxī
bu yanlıoq bolur ol kəni qın kixi
- 864 kənülin qıkarşa ayada urup
yorısa uyađmasa yalnuq kərüp
- B73
865 kənilik kərək ərək qıpsa kutun
kənilik atı ol kixilik pütün
- 866 kiz ərməz bu yalnuq kixilik kiz ol
az ərməz bu yalnuq kənilik az ol
- 867 muqar mənəzətü aydī xa'ir bu səz
saña səzlədi əmdi kərgil bu əz
- 868 yoriqlı bu yalnuq ədi ek eküx
kəni qın pütün ər maña kəđ kəsüx
- 869 kiz ərməz kixi kər kixilik kiz ol
kəni qın kixilərnı əgdi uqux

AY TOLDI SUALI ƏLİGKƏ

- 870 yana aydī ay toldi əlig kuti
maña aqsa əmdi bu səz bük katı
- 871 bu əđgü kixilər bolurmu əsiz
əsiz mə ururmu kər əđgükə iz

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا جاۋابى

- 862 ئېلىگ ئېيتتى: شۇدۇر دۇرۇس ئەر ئوزى،
تلى، كوڭلى بىرلە بىرىكەر سوزى.
- 863 تېشىدەك ئىچىمۇ، ئىچىدەك تېشى،
بۇ ياڭلىغ بولۇر چىن ۋە توغرا كىشى.
- 864 چىقارپ يۈرەكنى ئالقاندا تۇتۇپ،
ئۇياتماي يۈرەلسە ئەلى كورۇپ.
- 865 بەختلىك ياشاشقا دۇرۇسلۇق كېرەك،
كىشىلىك ئېتىدۇر دۇرۇسلۇق دىمەك.
- 866 كىشى قىس ئەمەستۇر، كىشىلىك قىس ئول،
ئەمەس ئاز بۇ ئىنسان، دۇرۇسلۇق ئاز ئول.
- 867 بۇ ھەقتە شائىرنىڭ دىگەن بىر سوزى —
ئوخشايدۇ مەن ئېيتقان سوزۇمگە ئوزى:
- 868 مېڭىپ يۈرگەن ئىنسان بەكمۇ كوپ ئېرۇر،
دۇرۇس، چىن، پۈتۈن ئەر ماڭا خوپ ئېرۇر.
- 869 كىشى قىس ئەمەستۇر، كىشىلىك قىس ئول،
دۇرۇس، چىن كىشى ئۇ، تولا ماختىلۇر.

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە سوئالى

- 870 يەنە ئېيتتى ئايتولدى: بەختىيار خان،
بۇ سوزنىڭ سىرنى ماڭا قىل ئايان.
- 871 بۇ ياخشى كىشىلەر بولۇرمۇ يامان،
يامانلار بولۇرمۇ ياخشى بىر زامان؟

ƏLİG JƏWABI AY TOLDIQA

- 872 əlig aydī ədgü iki türlüg ol
munında biri qın tutar ədgü yol
- 873 bir ədgü bolur kər anadın tooşup
yorır ol kəni qın kər ədgü bolup
- 874 takī biri ədgü kər ətgünq bolur
əsizkə katılsa ol əsiz kılur
- 875 iki türlüg ol kər bu əsiz yəmə
ikigüni bir təp əsizkə sama
- B74
876 tooşa əsiz ol kər munında biri
bu ər əlməginqə arımaz kiri
- 877 takī biri ətgünq bolur bu əsiz
əxi ədgü bolsa tüzər bu ma iz
- A36
878 tooşa ədgüdin tutqī ədgü kəlir
azun bođni andın asiqlar alir
- 879 tooşa əsiz ərsə anar yok oti
azunka bəla ol bođunka yuti
- 880 munar mənəzətü aydī türkqə məşəl
əxitgil muni sən ukup əzkə al
- 881 ərün süt bilə kirsə ədgü kilik
əlüm tutmaşınqə əvürməz yorik
- 882 tadu birlə katlıp tərümix kiling
əlüm buzmaşınqə buzulmaz ərinq

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا جاۋابى

- 872 ئېلىگ ئېيتتى: ياخشى ئىككى تۈرلۈك ئول،
بۇنىڭدىن بىرى چىن، تۇتار ياخشى يول.
- 873 بىرىدۇر ئانادىن ياخشى تۇغۇلۇپ،
يۈرەر ئۇ دۇرۇس ۋە ياخشى بولۇپ.
- 874 بىرى دورىماق بىرلە ياخشى بولۇر،
يامانغا قوشۇلسا، يامانلىق قىلۇر.
- 875 يامانمۇ ئىككى خىل بولۇر دائىما،
ئىككى خىل ياماننى بىردەك سانما.
- 876 يامان بوپ تۇغۇلۇر ئۇنىڭدىن بىرى،
بۇ ئەر ئولمىگۈنچە ئېرىمەس كىرى.
- 877 يەنە بىرسى دوراپ يامانلىق قىلۇر،
ئەشى ياخشى بولسا، ئۇ ياخشى بولۇر.
- 878 كېلۇر تۇغما ياخشىدىن دائىم ياخشىلىق،
جاھان خەلقى ئالۇر ئۇندىن پايدىلىق.
- 879 يامان بولسا تۇغما، ئاڭا يوق داۋا،
خەلققە ئاپەتتۇر، جاھانغا بالا.
- 880 كېلۇر بۇڭا ئوخشاپ تۇر كچە ماقال،
ئىشتىكىن بۇنى سەن، ئوقۇپ ئۈلگە ئال:
- 881 ئەگەر كىرسە ئاق سۇت بىلەن ياخشى خۇلق،
ئولۇم تۇتمىغۇنچە ئۈزگەرمەس قىلىق.
- 882 قىلىقكىم تەبىئى تۈرە لگەن ئىكەن،
ئولۇم بۇزمىغۇنچە بۇزۇلمايدىكەن.

- 883 karında tərümix kiling ęrätik
yaoiz yər katında kətər ay tətik
- 884 kalı ədgükə bolsa ęsiz ęxi
ęsiz boldi kilki ol ęsiz tuxi
- 885 ęsiz mə katılsa kər ədgü bilə
kamuo ədgülökkə bu buldi yula
- 886 takı bir səbəb kər bu ədgü ęsiz
yakınlık yolindin tüzər tüzse iz
- 887 bęgi ədgü bolsa bođun barqa tüz
bolur kilki ədgü yoriklari uz
- 888 yakın tutsa bęglər kər ədgü kixig
ęsiz barqa ədgü kilur ol ixig
- 889 ęsizlər yakın bolsa bęglər tapa
uzadi ęsiz əlgi əlkə tüpə
- 890 ęsiz bax kətürsə kər ədgü yitər
bu ədgü əlig bulsa ęsiz kətər
- B75
- 891 kalı ədgü bolsa bu bęglər kutun
kamuo ədgü boldi karasi pütun
- 892 bu bęglər ęsiz bolmaoinqa ęsiz
ol əldə səvinqin kizartmaz məniz
- 893 nə ədgü tərü urdi bęglər bęgi
ęsizkə bu kın bərgə zindan yęgi
- 894 kalı ədgü bolsa bođun baxqisi
kamuo ədgü boldi anin ixiqisi

- 883 قوساقتا تورەلىمىش خۇلقى، ئەي چىۋەر،
قوڭۇر يەر قېتىغا كىرگەندە تۈگەر.
- 884 ئەگەر ياخشىغا بولسا ھەمرا يامان،
يامان بولدى قىلقى يامانلارسىمان.
- 885 يامانمۇ قوشۇلسا ياخشىغا بىراق،
پۈتۈن ياخشىلىققا تاپار ئۇ چىراق.
- 886 يەنە بىر سەۋەپ شۇ بۇ ياخشى-يامان،
يېقىنلىق يولىدىن تاپار ئىز ھامان.
- 887 بېگى ياخشى بولسا، پۈتۈن خەلقى تۈز-
بولۇر ھەم قىلغى، يۇرۇشلىرى ئۈز.
- 888 يېقىن تۇتسا بەگلەر، قارا، ياخشىنى،
يامانلارمۇ ياخشى قىلار ئىشىنى.
- 889 ئەگەردە يېقىن بولسا بەككە يامان،
يامان قولى ئەلگە بولۇر ھوكۇمران.
- 890 يامان باش كوتەرسە، ياخشىلار تۈگەر،
گەر ياخشى بەگ ئولسا، يامانلار بىتەر.
- 891 ئەگەر بولسا بەگ ياخشى ھەمدە قۇتۇن^[91]،
تامام ياخشى بولغاي ئاۋام خەلق پۈتۈن.
- 892 يامان بولمىغۇنچە بۇ بەگلەر ئوزى،
ئۇ ئەلدە ياماننىڭ سويۇنمەس يۈزى.
- 893 نە ياخشى نىزام قويدى بەگلەر بېگى،
يامانغا جازا بەردى زىندان تېگى.
- 894 ئەگەر ياخشى بولسا خەلق باشچىسى،
پۈتۈن ياخشى بولۇر ئۇنىڭ ئىشچىسى.

895 apan ədgü bolsa bu bəglər özün
bayur bođni barqa kər ətlür azun

AY TOLDI SUALI ƏLİGKƏ

896 yana aydı ay toldi uktum muni
əlig yarlıkadı bu səzlər keni

897 bu ədgüg bilir ol kixi ədgü təp
asıoqlıoq ərürin muni kılou təp

898 səvər barqa yalnuk tilər arzular
anı koldaqılar nəlük buldılar

ƏLİG JƏWABI AY TOLDİKA

899 əlig aydı ədgü talu nən turur
talı nənı tutqı talular kolar

900 kayu nən talı bolsa ədrüm aqır
anıñ kilmakı barqa əzkə aqır

901 əsizlik uquz ol anı kıldaqı
yavuz ix uquz ol əsiz boldaqı

902 kayu nən uquz bolsa yərdə yatur
aqı quz aqır boldı tərdə yatur

903 bu ədgü aqıx təg aqır aqıoıuka
yavuz nən inix ol uquz buloıuka

B76

904 munaş mənzetü səzlədi kər ukux
ukuxluoq səzi tutsa aqı ekux

895 ئوزى ياخشى بولسا بۇ بەگلەر ئەگەر،
بېيىپ ھەممە خەلقى، جاھان تۈزۈلەر.

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە سوئالى

896 يەنە ئېيتتى ئايتولدى: ئوقتۇم بۇنى،
ئېلىك ئېيتتى سوزنىڭ توغرىسىنى.

897 بۇ ياخشى كىشى بىلۇر ياخشى دەپ،
تونۇپ پايدىسىنى ھەم ئەيلەر تەلەپ.

898 سويۇپ ھەممە ئادەم ئۇنى ئارزۇلار،
لېكىن ئىستىگەنلەر نىچۇكمۇ تاپار؟

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا جاۋابى

899 ئېلىك ئېيتتى: ياخشى — ئۇ نادىر ئېرۇر،
نادىرنى نادىرلارلا ئۇمىت قىلۇر.

900 نىمكى نادىر بولسا، ئۇ خىل بولۇر،
ئۇنى قىلماقۇمۇ ئانچە مۇشكۈل تۇرۇر.

901 يامانلىق قەدىرسىز، قىلغان خار ھامان،
يامان ئىشنى قىلغان ھەمىشە يامان.

902 نىمكى قەدىرسىز ئۇ، يەردە ياتۇر،
ئاغى [92] — چۈز [93] قىممەتلىك ئۇ تورنى ئالۇر.

903 ئېرۇر ياخشىلىق ئورلىگەندەك ئېغىر،
يامان ئىش چۈشۈشتەك، ئاساندۇر ئاخىر.

904 ئەقىل ئېيتتى بىر سوز ئۇڭا ئوخشۇتۇپ،
ئەقىلنىڭ سوزىن تۇت، ئۇنىڭ نەپىتى كوپ:

A37

905 aoxix tæg bu ədgü aoxumaz kixi
təgip təgmə yalnuk kılumaz ixı

906 aoxir nəñ kamuoxi aoxir kılouka
kılumaz bu ixni biliksiz puxı

AY TOLDI SUALI ƏLİGKƏ

907 bu ay toldi aydi ay əlig kuti
bu əgdi bilə munqa ədgü ati

908 müni barmu yalnuk ani səzləgü
ukuxluox ukarmu bilirmü nəgü

ƏLİG JƏWABI AY TOLDİKA

909 əlig aydi ədgü tuqi əgdilür
müni bu əsizlər ara savlanur

910 yəkinlik kılur ər kixikə tuxi
yavuz bolmasa kılmaz ədgü ixı

911 bu satoxoq basinqak üqün ədgüni
əsizlər yorip ker yarutmaz keni

912 kim ədgü tilər ərse ədgü kılur
basinqak ya satoxoqka bakmaz bolur

913 kim ərse bu künlük tiləsə səving
əsizlik kılur ol yarın yər sakinq

914 bu ədgü tiləgli nəgü tər əxit
kamuox ədgülük kil özünkə əx ət

- 905 ياخشىلىق ئورلەشتەك، چىقالماس كىشى،
قىلالمايدۇ ھەركىم بۇ ئورلەش ئىشى.
- 906 قەدىرلىك ئىشلارنى قىلماقلىق قىيىن،
قىلالماس بۇ ئىشنى بىلىمسىز كىشى.

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە سوئالى

- 907 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: ئەي ئېلىگ قۇتى،
ئىكەن شۇنچە ماختاشتا ياخشىلىق ئېتى.
- 908 قۇسۇرى بارمىكىن كىشى دەيدىغان؟
ئاقىللار بىلىپ بايقىيالايدىغان؟

ئېلىگنىڭ ئايتولدىغا جاۋابى

- 909 ئېلىگ ئېيتتى: ياخشى ھامان ماختىلۇر،
يامانلار بۇنى بىر قۇسۇر دەپ بىلۇر.
- 910 يېقىندۇر كىشىگە كىشى ھەر زامان،
ئىش يوقتۇر ياخشىغا، بولمىسا يامان.
- 911 يامانلار كۈرەشتە يېڭىلغان ئۇچۇن،
قىلار قەست يورۇتماسقا ياخشىغا كۈن.
- 912 ياخشىلىق تىلەگەن ياخشىلىق قىلۇر،
زەئىپ، پەس—خۇنۇكلەرگە باقماس بولۇر.
- 913 كىمكى تىلەسە بۇ كۈن خوشلىغىن،
يامانلىق قىلىپ تاڭنا يەر قايغۇسىن.
- 914 نىمە دەر ياخشىلىق تىلەگەن كىشى،
پۈتۈن ياخشىلىقنى قىل ئوزنىڭ ئەشى:

B77

915 yas әrmәz bu әдгү bu күnlük sana
yarın bolоја asoñın bu күn püt maña

916 asioñ көrnür әrsә әsizlik bu күn
yarın yas kılur anda ukоñil өgün

917 bu әдгү on ol көr әsizlik bu sol
solundın tamu ornı uxtmah оñ ol

918 nәqә mә әrәzlәnsә әsiz bu күn
өkünq birlә әmgәk yarınkı күnün

919 nәqә satoñaoñ әrsә bu әдгү kixi
өkünmәz yarın anda әtlür ixi

920 һәkikәt munı bil ay ay toldı sән
өkünqsüz mән әдгү atın өlsә mән

921 nә әдгү sәz aymıx көni әr tili
көni әr tili urdı sөzkә ulı

922 kim әдгүg yәрәр әrsә әsiz bolup
tilәр mән ay әдгү sәni mән қolup

923 ay әдгү sanar kim toñar ay maña
bәrү kәlgil әmdi mән aq mән sana

924 nәqә satoñaoñ әrsә bu әдгү kixi
tapı mән bolayın bu әдгү әxi

925 әsizlik bilә әrsә bәglik maña
кәрәkmәz bu bәglik қoñur mән sana

926 kixi kılkı әsiz көrür mән көzün
әrәzi az ol көr өkünqi uzun

- 915 زىيان يوق بۇگۈن ياخشىلىقتىن ساڭا،
بولۇر تاڭنا پايدا، بۇگۈن پۇت بۇڭا.
- 916 كورۇنسا يامانلىق بۇگۈن پايدىلىق،
ئۇ تاڭنا زىياندۇر، بۇنى ئۇق ئېنىق.
- 917 ئېرۇر ياخشىلىق ئوڭ، يامانلىق ئۇ سول،
جەھەننەم سولڭدا، بېيىش ئوڭدا ئول.
- 918 ھوزۇرلانسى قانچە يامانلار بۇگۈن،
قىيىنلار پۇشايمان بىلەن تاڭنا كۈن.
- 919 خار ئولسا نىچەكىم، بۇ ياخشى كىشى،
ئوكۈنمەس، تاڭنا كۈن بولۇر ھەل ئىشى.
- 920 بۇنى بىل ھەقىقەت، ئەي ئايتولدى سەن،
ئوكۈنچىسىز مەن ئولسەم ياخشى ئات بىلەن.
- 921 نە ياخشى دىدى توغرا ئەرنىڭ تىلى،
دۇرۇس ئەر تىلىدۇر ئۇ، سوزنىڭ ئۇلى:
- 922 كىمكى يامانلاپ خارلار ياخشىنى،
ئەي ياخشى، مەن خالاپ ئىستەيمەن سېنى.
- 923 ئى ياخشى ساڭا كىم توپار، ئېيت ماڭا،
يېقىن كەل، مەن ئەمدى ئاچتۇرمەن ساڭا.
- 924 ھەر قانچە خارلانسى ئۇ ياخشى كىشى،
زىئا مەن بولايىن ئۇنىڭ يولدىشى.
- 925 يامانلىق بىلە كەلسە بەگلىك ماڭا،
كېرەكمەس بۇ بەگلىك، قوپارمەن ساڭا.
- 926 كورەرمەن كىشىنىڭ قىلقى گەر يامان،
ھوزۇرى ئېرۇر ئاز، كوپى پۇشايمان.

927 munar mənzetü aydī xa'ir bu söz
okısa aqıloğay yiti kıl bu kəz

928 kayu ədgü əknür kər ədgü üqün
atıkmix əsiz ahir əknür küqün

929 əsiz kılsa əsiz yanutī ökünq
usa ədgülük kıl əsizkə əqün

B78

930 nəgü təg əgəyin bu əsiz kixig
nəgü təg tiləyin bu əsiz ixig

931 otunluk bivalik yavalik kamuoğ
əsizlər kılınqı bolur ay uluoğ

932 bəla mihnət əmgək ökünqün sioğit
əsizlik yanutī bolur ay yigit

933 kalı səvməyin kər bu ədgü kixig
kalı əgməyin mən bu ədgü ixig

A38

934 akilik kixilik asioğ ədgülük
bu ədgü kixidin kəlir bəlgülüg

A37

935 bu ədgü kixi barqa əx ədgüsi
bu ədgü ix ol barqa ix ədgüsi

A38

936 əxin ədgü bolsa nəgü kolsa kol
əx ədgü kərək ol özün bulsa yol

937 ərəz arzu ni'mət küvənqin avinq
bu ədgü yanukī bolur bu səvinq

* * *

- 227 بۇڭا ئوخشىتىپ ئېيتتى شائىر بۇ سوز،
چوڭايغاي ئوقساڭ، ئىتتىكىلىنىپ كوز:
- 928 ياخشىلىق قىلىپ كىم ئۇندىن ئوكىنۇر،
يامان مىڭ ئاتانسا، پۇشايىمان قىلۇر.
- 929 يامانلىققا مۇمكىنچە قىل ياخشىلىق،
يامان قىلسا يامانلىق، پۇشايىمان يانۇر.
- 930 نىچۇكىمۇ مەدەيىلەي يامان كىشىنى،
نىچۇكىمۇ تىلەيىن يامان ئىشىنى.
- 931 قوپاللىق، گۇستاخلىق، تەتۇرلۇك بولار،
ئى ئۇلۇغ، يامانلار ئىشىدۇر ئۇلار.
- 932 بالا، مېھنەت، پۇشايىمان، زەخمەت، يىغا،
يامانلىق جاۋابى بولۇر، ئەي توڭا.
- 933 شۇڭا ياخشىنى مەن نىچۇك سويىمەيىن؟
نىچۇن ياخشى ئىشىنى مەدەيى ئەتمەيىن؟
- 934 سېخىلىق، كىشىلىك، پايدا، ئەزگۈلۈك—
كېلۇرلەر ياخشىدىن بۇلار بەلكۈلۈك.
- 935 بۇ ياخشى كىشى بارچە ئەش ياخشىسى،
ئېرۇر ياخشى ئىش ھەممە ئىش ياخشىسى.
- 936 ھەمرا ياخشى بولسا نىمە كۈتسەڭ كۈت،
تاپايىن دىسەڭ يول، ھەمرا ياخشى تۈت.
- 937 راھەت، نېمەت، ئارزۇ، قۇۋانچ ھەم ھوزۇر،
بۇلارغا جاۋاب شۇ، خوشاللىق بولۇر.

* * *

938 əlig aydı ay toldi uqoıl bu söz
ayitmıx sezünkə yanut kildi ez

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

939 yər əpti kər ay toldi turdı erü
ayur ay iduq kut ay ədgü tərü

940 azun ərki bulduñ uzun bolsu yax
ərəz ədgü birlə əsən bolsu bax

941 buzulmasu bəglik bədüklük bilə
avınqın tirilgil səvinqin külə

942 uluoıluoı bilə bul əküx əlkə ərk
bu ərk birlə bəglik ulı bolsu bərk

943 aka kəlsü arzu kurumaz bolup
kapuoı tutsu dəwlət qarımaz bolup

944 səvinq barqa yumoı saña kəlsüni
sakinq birlə duxman sizip əlsüni

945 səza ol saña kim tapınsa tapuoı
səzaka tapınsa aqar kut kapuoı

B79

946 nəgü tər əxitgil tapuoı kilmix ər
tapuoı birlə arzu tilək bulmıx ər

947 tapuoı kılma kılsa səzaka tapın
səza bəg bilir ol tapuoıqı həkin

948 tapınma tapınsa akı tapoı kıl
akı əvi altun kümüx kapoı bil

938 ئېلىك ئېيتتى: ئايتولدى، ئۇققىن سوزۇم،
جاۋاپ قىلدىم ئېيتقان سوزۇڭگە ئوزۇم.

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە جاۋابى

939 يەر ئۇپتى ئايتولدى، تىك تۇردى شۇئان،
دىدى: ئەي ياخشى قانۇن، ساھىبقىران،

940 جاھان قۇدرىتىن تاپتىڭ، ئۇزارسۇن يېشىڭ،
ھوزۇر ياخشىلىقتا تېچ ئولسۇن يېشىڭ.

941 ساق ئولسۇن بەگلىڭىڭ بۇيۇكلۇك بىلە،
ياشا سەن ھوزۇردا سويۇنۇپ كۈلە.

942 ئۇلۇغلۇق بىلەن بول تولا ئەلگە بەگ،
بۇ كۈچ بىرلە بەگلىك ئۇلى بولسۇن بەگ.

943 ئېقىپ كەلسۇن ئارزۇ قۇرىماس بولۇپ،
تۇرسۇن ئىشىكتە دەۋلەت قېرىماس بولۇپ.

944 يىغىلسۇن ساڭا ھەممە خوشلۇق كېلىپ،
ئەلەم ئىچرە دۈشمەنلەر ئولسۇن سىزىپ.

945 لايىقتۇر خىزمىتىڭ كىم قىلسا ساڭا،
ئېچىلۇر بەختىنىڭ ئىشىكى ئاڭا.

946 نىمە دەيدۇ، ئاڭلا، خىزمەت قىلغان ئەر،
خىزمەت بىرلە ئارزۇ-تىلەك تاپقان ئەر:

947 خىزمەت قىلما، قىلساڭ لايىق بەككە قىل،
لايىق بەگ بىلۇر ئۇ خادىم ھەققىن، بىل.

948 خىزمەت قىلما، قىلساڭ سېخىلەرگە قىل،
سېخى ئويى ئالتۇن، كۈمۈش ئىشىكى بىل.

949 saranka tapınma ay tapnur kixi
tiriglik yava bolqa əsiz baxı

950 özünə əsirkər saran öz nənın
kixikə qağan bərgə ayoqıl tənın

* * *

951 səzin kəsti ay toldi qıkti turup
əvinə yüz urdi səvinqlig bolup

952 kiyiksiz tapuqı kildi anda naru
tünü yattı yatoqakta kündüz örü

953 həkikət tapındı bəqirsaklıkın
əlig tutti kündə özünə yakın

954 yəmə kəqti ədlər bir anqa bu yan
bu ay toldi tapoqun kızıl kildi ən

949 بېخىل خىزمىتىن قىلما سەن ھىچ زامان،
ھاياتىڭ كېتەر بوش، بولۇرسەن يامان.

950 بېخىل ئوز مېلىدىن ئوزى قىزغىنار،
قاچان كىشى ھەققىن بېرىشكە ئۇنار!؟

* * *

951 سوزىن كەستى ئايتولدى چىقتى تۇرۇپ،
ئويىگە يۇرۇپ كەتتى، خوشال بولۇپ.

952 قۇسۇرسىز خىزمەت قىلدى شۇندىن بېرى،
يېتىپ كەچ، تۇرۇپ ئورە كۇندۇزلىرى.

953 كويۇمچان بولۇپ قىلدى ئۇ ئىشنى چىن،
ئېلىگ كۇنسايمىن تۇتتى ئوزگە يېقىن.

954 ئوتۇپ كەتتى بىر قانچە ۋاقت ئۇشۇ خىل،
ئىشى قىلدى ئايتولدىنى مەڭزى قىزىل.

AY TOLDİ ƏLİGKƏ TIL ƏRDƏMİN
SƏZ ASİŖLARİN AYUR

955 əlig bir kün ay toldini ündədi
orun bərdi oldur təyü imlədi

A43

956 bu ay toldi oldurdi akru silig
kəzin yərkə tiktı bəkütti tilig

ƏLİG SUALI AY TOLDİKA

C37

957 əlig aydi ay toldi səzlə səzün
nəlük xük turur sən nə boldi ezün

AY TOLDİ JƏWABI ƏLİGKƏ

958 bu ay toldi aydi bu bəglər bəgi
kuli bəg yüzün kərsə yitrür əgi

B80

959 əlig yarlikamaz nəgü səzləyin
ayitmazda axnu nəgü etnəyin

ئولتۇقۇنچى باپ

ئايىتولدىنىڭ ئىلمىگە تىنىش پىزىتى ۋە سۆزنىڭ

بايلىقىنى تېپقانغى ياماندا

955 ئېلىگ بىر كۈن ئايىتولدىنى ئۈندىدى،
ئورۇن بەردى، ئولتۇر دىبان ئىلمىدى.

956 بۇ ئايىتولدى ئولتۇردى ئاستا كېلىپ،
كوزىن يەرگە تىكتى، تىلىنى يىغىپ.

ئېلىگنىڭ ئايىتولدىغا سوئالى

957 ئېلىگ ئېيتتى: ئايىتولدى سوزلە سوزۇڭ،
نىچۈن شۇك تۇرۇرسەن، نە بولدۇڭ ئوزۇڭ؟

ئايىتولدىنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

958 بۇ ئايىتولدى ئېيتتى: ئەي بەگلەر بېگى،
كېتەر بەگ يۈزىن كورسە قۇلىنىڭ ئوگى [94].

959 ئېلىگ بۇيرۇماستىن نىچۈك سوز قىلاي،
سوراماستىن ئاۋال نىچۈك تىل ياراي؟

960 biliklig sızin sən əxit əznəmə
ayıtmazda axnu sızün sızləmə

961 kixig kim okısa kərəkləp tiləp
ol ok sızləgü axnu sızni ulap

962 ayıtmazda axnu sızüg sızləsə
kəni sızlədi kim ay yilki təsə

963 takı təlvə munduz kixi bu bilin
ayıtmadı bəglərkə aqsa tilin

964 kizil til kilur kisoqa yaxliq səni
əsənlik tiləsə katıq ba ani

965 nəgü tər əxitgil əzin kisoqan ər
əsən tirlür inqin əzin basoqan ər

966 kara bax yaoısi kizil til turur
nəqə bax yədi bu takı ma yəyür

967 baxınni tiləsə tilinni küdəz
tilin təgmə kündə baxınni yanur

ƏLİG JƏWABI AY TOLDIQA

968 əlig aydi uktum sızünni tükəl
tirig sızləməsə ədi ök muhal

969 məgər iki türlüg kixi ol bilin
birisi biliksiz birisi aqın

970 aqın kəndü bərklig tili sızləməz
biliksiz tili ol sızin kizləməz

- 960 بىلىملىك سوزىنى ئاڭلا، ياق دىمە،
سورماستىن ئاۋال ئوزۇك سوزلىمە.
- 961 كىشى كىمنى قىچقارسا لازىم تېپىپ،
كېرەك سوزلىشى ئۇ ئاۋال سوز ئېچىپ.
- 962 سوراماي تۇرۇپلا ئاۋال سوزلىسە،
بولۇر توغراكىم، ئۇنى ھايۋان دىسە.
- 963 تېخى تەلۋە، ئەخمەق كىشى بىل ئۇنى،
بېگى سوزلىمەستە، ئاچسا تىلىنى.
- 964 قىزىل تىل قىلۇر قىسقا ياشلىق سېنى،
تىلەسەڭ ئىسەنلىكى، چىڭ تۇت ئۇنى
- 965 نىمە دەر ئىشتىكىن ئوزىن يىققان ئەر،
ئىسەن-تېچ ياشايدۇ ئوزىن باسقان ئەر
- 966 قارا باش دۇشمىنى قىزىل تىل ئېرۇر،
يىدى قانچە باشنى، يەنە ھەم يىيۇر.
- 967 بېشىڭنى تىلەسەڭ تىلىڭنى كۈزەت،
تىلىڭ ھەر كۈندە بېشىڭنى يونۇر.

ئېلىڭنىڭ ئايتولىدىغا جاۋابى

- 968 ئېلىڭ ئېيتتى: ئۇقتۇم سوزۇڭنى تۈگەل،
تىرىك سوزلىمىسە، بۇ ئەمرى مۇھال.
- 969 ئىككى خىل كىشى سوزلىمەس ئوزلىرى،
بىرىدۇر بىلىمىسىز، گاچادۇر بىرى.
- 970 گاچانىڭ تىلى يوق، قىلالمايدۇ سوز،
بىلىمىسىز تىلى ساقلىيالمىدۇ سوز.

971 biliksiz tili tutqı bærklig kæræk
biliklig kixi tilkæ ærklig kæræk

C38

972 biliklig sœzi yærkæ suv tæg turur
akıtsa suvuoı yærde ni'mæt œnür

973 biliklig kixinin savı æksümæz
akıoılı süzük yul suvı æksümæz

B81

974 üyük qım osuoıluoı bolur bilgælær
qıkar suv kayuda ađak tæpsælær

975 biliksiz kixi kænli kum tæg turur
egüz kirsæ tolmaı ap ot yæm œnür

AY TOLDI JÆWABI ØLIGKÆ

976 yana aydı ay toldi ølig ukar
bu til yası tægsæ tiriglik tükær

977 tirig bolsa yalnuk kalı sæzlæmæz
kærækligni sæzlær kixi kizlæmæz

978 ayıtoıu kæræk sæz kixi sæzlæsæ
ayıtmasa sæzni katıoı kizlæsæ

979 ayıtmaklık ærkæk turur ay ølig
jæwabi tixi ol yætürsæ bilik

980 tixikæ bir ærkæk bolur kær æri
anındin tooıar tooısa iki uri

- 971 بىلىمىز تىلى دائىم بەك تۇتماق كېرەك،
بىلىملىك تىلگە ھاكىم ئولماق كېرەك.
- 972 بىلىملىك سوزى يەرگە سۇدەك بولۇر،
ئېقىتسا سۇنى يەردە نېمەت ئۇنۇر.
- 973 بىلىملىك كىشىنىڭ سوزى ئازلىماس،
ئاقار ساپ بۇلاقنىڭ سۈيى كاملىماس.
- 974 چىم ئۆسكەن سۇلۇق يەر كەبىدۇر ئالىم،
چىقار سۇ، قەيەرگە ئاياق باسسا كىم.
- 975 بىلىمىز كىشى كوڭلى قۇمدەك ئېرۇر،
دەريا كىرسە تولىماس، ئوت ئۈنمەس بولۇر.

ئايىتولدىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 976 يەنە ئېيتتى ئايىتولدى: ئېلىگ ئۇقار،
زىيان يەتسە تىلدىن ھاياتلىق يوقار.
- 977 تىرىك بولسا ئىنسان نىچۈك سوزلىمەس،
كېرەكلىكىنى سوزلەر، ئۇنى يوشۇرماس.
- 978 كىشى سوزلىمەككە سورالماق كېرەك،
سورالماسا، سوزنى دىمەسلىك كېرەك.
- 979 ئەي ئېلىگ، سورىماق—بۇ ئەركەك ئېرۇر،
چۈشەنسە بۇنىكىم، جاۋاپ چىشىدۇر.
- 980 چىشىغا بىر ئەركەك كىشى ئەر بولۇر،
ئۇلاردىن ئىككى ئوغۇل بالا تۇغۇلۇر.

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

- 981 əlig aydı uktum sözün barqa qın
ayıtoqu sözüm bar takı bir adın
- 982 bu til yasın aydın əxittim anı
anın asoqi barmu ayu bər keni
- A44
983 bu til yasına korksa əmdi ezün
yatu kaloqa barqa asioqliq sözün

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

- 984 bu ay toldi aydı sez asoqi təlim
kali səzləyü bilsə ux bu tilim
- B82
985 yava söz biliksiz tilindin qıkar
biliksiz kixig bilgə yilki atar
- 986 kara kilki tənsiz yava səzləgən
yava söz turur bu kara bax yəgən
- C39
987 yava səzləsə söz nəqə yas kilur
əgər səzləyü bilsə asoqi bolur
- 988 kara karni toqsa ker uq təg yatur
yava səzkə avnur ezin səmritür
- 989 yəsə toqsa yatsa bu yilki turur
bu yilki tədüküm bu kilki turur
- 990 biliklig kixilər et ez yavritur
bilik birlə avnur janin səmritür

ئېلىگىنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

- 981 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم سوزۇڭ بارچە چىن،
سوزۇم بار تېخى دەيدىغان باشقىدىن.
- 982 دىدىڭ تىل زىيانىن، ئىشىتىم بۇنى،
ئۇنىڭ نەپتى بارمۇ، راست ئېيتقىن، قېنى؟
- 983 بۇ تىل زەرەردىن گەر قوقساڭ ئوزۇڭ،
يوشۇرۇن قالدۇر ھەر پايدىلىق سوزۇڭ.

ئايتولدىنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 984 دىدى ئايتولدى: سوزدە پايدا تولا،
ئەگەر سوز قىلىشنى تىلىم بىلسلا.
- 985 بىكار سوز بىلىمسىز تىلىدىن چىقار،
بىلىمسىزنى ئالىملار "ھايۋان" ئاتار.
- 986 ئاۋام خەلق قىلغى بىكار سوزلىگەن،
بىكار سوز ئۇلارنىڭ بېشىنى يىگەن.
- 987 بىكار سوزلىسە سوز زىيانلىق بولۇر،
ئەگەر بىلسە سوزلەشنى پايدا ئالۇر.
- 988 ئاۋام خەلق قارنى تويىسا ئۇيدەك ياتۇر،
بىكار سوزگە ئاۋىنىپ، ئوزىن سەمرىتۇر.
- 989 يىسە-تويىسا، ياتسا ئۇ بىر يىلقىدۇر،
بۇ يىلقا دىگەنم ئۇنىڭ قىلقىدۇر.
- 990 بىلىملىك كىشىلەر تېنىن جۇدىتۇر،
بىلىمىلە ئاۋىنىپ جانىن سەمرىتۇر.

991 ət öz ülgı barqa boquzdın kirür
bu jan ülgı qın sız kulaktın kirür

992 bilik bəlgüsi kər iki nən turur
bu iki bilə ər kizil ən urur

993 biri til turur kər birisi boquz
bu iki basa tutsa asoqi ęgüz

994 biliklig boquz tilkə ərklig kərək
boquz til küfəzgən biliklig kərək

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

995 əlig aydı uktum bu sız bəlgülüg
sız əşli nəqə ol nəgü ol ülüg

996 kayudın qıkar sız kayuqa barır
munı ma ayu bər maña ay bilir

997 nəqə sızləməgü nəqə sızləgü
nəgü tər biliklig ukuxluq bəgü

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

B83

998 bu ay toldı aydı sız ornı sır ol
sız ülgı on ol sızləgüsi bir ol

999 biri sızləgü ol tokuzı tıdıoq
tıdıoq sız tüpi əşli barqa yıdıoq

991 بەدەننىڭ ئۇلۇشى ئېغىزدىن كىرۈر،
بۇ جان ئۇلۇشى چىن سوز، قۇلاقتىن كىرۈر.

992 بىلىم بەلگىسى ئىككى نەرسە ئېرۇر،
ئۇ ئىككى بىلەن ئەر قىزىل ئوڭ بولۇر؛

993 بىرى تىل، ئۇ بىرىسى بوغۇز-گال ئېرۇر،
ئەگەر تۇتسا چىڭ، نەپتى دەريا بولۇر.

994 بىلىملىك بوغۇز، تىلنى ساقلاش كېرەك،
بوغۇز، تىل ساق ئالىمنى تاللاش كېرەك.

ئېلىڭنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

995 ئېلىڭ ئېيتتى: ئۇقتۇم بۇ سوز بەلگۈلۈك،
نەدۇر سوزنىڭ ئەسلى، ئۇ نەچچە تۇرلۇك؟

996 قەيەردىن چىقىپ سوز، قەيەرگە يېتەر؟
بۇنى ھەم ماڭا ئېيت، ئەي بىلىگۈچى ئەر.

997 دىمەسلىك قانچىلىك، قانچىلىك دېيىش،
بۇ ھەقتە بىلىملىك ھېكم نە دىمىش؟

ئايتولدىننىڭ ئېلىككە جاۋابى

998 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: سوز ئورنىدۇر سىر
سوز ئون بولسا، سوزلەشكە لازىمى بىر.

999 بىرىن سوزلىسە، توققۇزدۇر ياساق،
ياساق سوز تېگىدىن بولۇر بەد پۇراق.

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

- 1000 yana aydi ęlig sęz asoęi nęqę
yasi ma nęqę ol maņa ay aqa

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

- C40
1001 bu ay toldi aydi sęz asoęi uluoę
yęrinęę tuxursę będütür kuluoę
1002 sęz asoęi bilę kęr yaoęiz yęrdęki
yaxil kękkę yoklar bolur tęrdęki
1003 kęli sęzlęyü bilmęsę til sęzüg
yaxil kęktę әrsę kęr indrür özüg

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

- 1004 yana aydi sęznün әküxi nęqę
azi ma nęqę ol maņa ay aqa

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

- B84
1005 bu ay toldi aydi әküx sęz ol ol
ayitmadi sęzlęp әriksę kęnül
1006 bu az sęz ol ol kim ayitmixka öz
jәwap bәrsę sęzkę yanut kilsa sęz
1007 munar mәнzәtү aydi xa'ir sęzin
tilin sęz bilę tüzdi aqtı yuzin

ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا سوئالى

1000 ئېلىگ ئېيتتى: سوز پايدىسىدۇر نىچە،
ئېچىپ ئېيت ماڭا ھەم زىيانى نىچە؟

ئايتولىدىنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

1001 بۇ ئايتولىدى ئېيتتى: بۇ سوز نەپىسى زور،
يېرىدا دىيىلسە، قۇلى بۇيۇتۇر.

1002 بۇ سوز نەپىسى بىرلە قوڭۇر يەردىكى—
يېشىل كوككە ئورلەپ، بولۇر توردىكى.

1003 نىچۇك سوز قىلىشنى گەر تىل بىلمىسە،
ئوزنى پەسلىتەر، ئاسماندا ئسە.

ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا سوئالى

1004 يەنە ئېيتتى: سوزنىڭ كوپىدۇر نىچۇك،
ئېچىپ ئېيت بۇ سوزنىڭ ئېزىدۇر نىچۇك؟

ئايتولىدىنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

1005 بۇ ئايتولىدى ئېيتتى: تولا سوزدۇر ئول،
سورالماستا سوزلەپ، زېرىكسە كوڭۇل.

1006 بۇ ئاز سوز شۇدۇركىم، سورالغاندا ئوز،
جاۋاپ بەرسە سوزگە ۋە ياندۇرسا سوز.

1007 بۇڭا ئوخشۇتۇپ ئېيتتى شائىر سوزىن،
بېرىپ تىلكە بىزەك ھەم ئاچتى يۇزىن:

1008 sözüg yaxxı sezlə ədi saknu ez
ayittukta sezlə yana tərkin üz

1009 öküx söz əxitgil təlim sezləmə
ukux birlə sezlə bilik birlə tüz

ƏLİG SUALI AY TOLDIQA

1010 əlig aydı uktum bu səzni yəmə
taqi bir sözüm bar sən ay kizləmə

1011 kimindən əxitgü kərək söz qini
sözüg kimkə ayoqu maña ay muni

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

C41
1012 bu ay toldi aydı sözüg bilgədin
əxitgü biliksizkə aysa kədin

1013 uluoqdin əxitgü kərəklik sözüg
kiqigkə ayu bərgü tutsa özüg

B85
1014 öküx tinlaqu söz birər sezləgü
maña mundaq aydı biliklig begü

1015 öküx sezləyü bilgə bolmaz kixi
öküx əxtü bilgə bulur tər baxi

A45
1016 aqir bolsa yalnuk bilir həm bilik
tunu bolsa təgməz bilikkə əlig

- 1008 ئوزۇڭنى كۈزەت بەك، ياخشى سوزلىگىل،
سورالغاندا سوزلە، يەنە قسقا قىل.
- 1009 كوپ ئاڭلا بۇ سوزنى، تولا سوزلىمە،
بىلىم بىرلە سوز تۈز، ئىشلىتىپ ئەقىل.

ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا سوئالى

- 1010 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم بۇ سوزنىڭ بارىن،
يەنە بىر سوزۇم بار، يوشۇرماي دىگىن:
- 1011 ئىشتمەك كېرەك كىمدىن سوزنىڭ چىنى،
بولۇر سوزنى كىمگە دىسە، ئېيت مۇنى.

ئايتولىدىنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 1012 بۇ ئايتولىدى ئېيتتى: بىلىم ئەھلىدىن—
ئىشت سوز، بىلىمىزگە ئېيتقىن كېيىن.
- 1013 كېرەك سوزنى چوڭدىن ئىشتمەك كېرەك،
كىچىككە دىگۈلۈك، ئۇ قىلسۇن كېرەك.
- 1014 بىرەر—بىر سوزلە، كوپ ئاڭلا سوزنىكىم،
ماڭا مۇنداق ئېيتتى بىلىملىك ھېكىم:
- 1015 تولا سوز بىلەن بولماس ئالىم كىشى،
كوپ ئاڭلاپ بولۇر ئۇ ئالىم تور بېشى.
- 1016 كاچا بولسا ئىنسان بىلەر ھەم بىلىم،
پەقەت ساڭرو كىشى تاپالماس ئىلىم.

ƏLİG SUALI AY TOLDİKA

- 1017 yana aydı əlig ukuldı bu söz
takı bir sezüm bar anı aysun öz
- 1018 tilig xükmü tutoju azu sezləsə
sezüg aqsamu yəg azu kizləsə

AY TOLDİ JƏWABI ƏLİGKƏ

- 1019 bu ay toldı aydı əxitsü əlig
tilin sezləməsə kalur bu bilik
- 1020 tilig seksə bolmaz təlim əggüsi
sezüg əggüsi bar yəmə sekgüsi
- 1021 kamuoq təprənigli bu sansız kalın
tanukluk bərür bir bayatıoq tilin
- 1022 tərütüti tümən miñ halayıklarioq
tili birlə tənrig egerlər arijoq
- 1023 et ezlüg kixikə kərəki bu ol
birisi tilin söz birisi kənül
- 1024 kənül til tərütüti keni sez üqün
sezi əgri bolsa keyər ol küqün
- B86
- 1025 keni sezləsə sez kər asoqi ökux
kali sezləsə əgri barqa sekkux
- 1026 keni sezlər ərsə tilin təprəsü
sezün əgri ərsə ezün kizləsü

ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا سوئالى

- 1017 يەنە ئىپتىتى ئېلىگ: ئۇقۇلدى سوزۇڭ،
يەنە بىر سوزۇم بار، جاۋاپ بەر ئوزۇڭ.
1018 بۇ تىل تۇرسا شۇڭ خوپمۇ يا سوزلىسە،
دىسە سوزنى خوپمۇ ۋە يا دىمىسە؟

ئايتولىدىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 1019 بۇ ئايتولىدى ئىپتىتى: ئىشىنىسۇن ئېلىگ،
تىلىڭ سوزلىمىسە قالدۇر بۇ بىلىك.
1020 سوڭۇۋەمە تىلىنى، ماختىۋىمۇ بار،
بۇ سوز سوڭۇلەر ھەم يەنە ماختىلار.
1021 بۇ سانسىز مىدىرلاپ تۇرغان ھەممە جان،
تىلى بىرلە ئىپتار خۇداغا ئىمان.
1022 ياراتتى خالايقىنى مىڭ-مىڭ تۇمەن،
ماختايدۇ تەڭرىنى ئۇلار تىل بىلەن.
1023 تېنى باركىشىگە كېرەكلىگى شول:
بىرى تىل ۋە سوزدۇر، بىرىدۇر كوڭۇل.
1024 كوڭۇل، تىل يارالدى دۇرۇس سوز ئۇچۇن،
سوزى ئەگرى بولسا كويەر ئۇ كۇچۇن.
1025 دۇرۇس سوزلەنسە سوز كوپتۇر پايدىسى،
سوڭۇلەر ھەمىشە سوزنىڭ ئەگرىسى.
1026 تىلىڭ تەۋرىسۇن گەر دۇرۇس سوزلىسە،
يوشۇرغىن سوزۇڭنى گەر ئەگرى ئىسە.

C42

1027 tilin sөzlәмәsә aq̄in tər kixi
əküx sөzlәsә atı yanxak baxı

1028 kixidә uquzi kixi yanxakı
kixidә aq̄iri kixi ol aq̄i

* * *

1029 bu sөzlәр әxitti sөvindi әlig
kezün kәkkә tikti kәtürdi әlig

1030 bayatka xükür kildı egdi әküx
ayur ay idim sән baq̄irsak kēsüx

1031 kamuq̄ әdgülük tәgdi sәndin maᅇa
tapuq̄suz kulun mән yazukluq̄ sana

1032 tilәkimni bәrdin kamuq̄ arzular
әрәz dunya dәwlәt әküx әdgülәр

1033 bu xükruq̄ nәgü tәg etәy ez ezün
munin xükri sән kıl şana ay tüzün

* * *

1034 sөzin kәsti aqtı aq̄i kaznakı
ülәdi әküx nән q̄ioq̄aylar hәkı

1035 aq̄irladı әlig bu ay toldini
aq̄ioq̄ bәrdi әlgin tilin egdini

1036 wәzirlik anar bәrdi tamoqa ayaoq̄
tuq̄i kәvrügi birlә bәrdi kuyaoq̄

1027 گاچا دەر خالايق تىل سوزلىمىسە،

مەمەدانە بېشى دەر كوپ سوزلىسە.

1028 بەھۇدە سوز ئېيتقان كىشى قەدىرسىز،

قەدىرلىك كىشىدۇر سېغى، شۇبھىسىز.

* * *

1029 بۇ سوزنى ئىشىتىپ سويۇنسىدى ئېلىگ،
كوزىن تىكى كوككە، كوتەردى ئىلىگ.

1030 خۇداغا شۇكۇر قىلدى، كوپ ماختىدى،

ئەزىز مېھرىۋان بىر ئىگەمسەن، دىدى.

1031 پۇتۇن ياخشىلىق تەگدى سەندىن ماڭا،

ئۇتۇقسىز، گۇناللىق قۇلۇڭمەن ساڭا.

1032 تىلەك-ئارزۇلىرىمنى بەردىڭ پۇتۇن،

بۇ دەۋلەت، ھوزۇر ھەم ياخشىلىق، ئاجۇن⁽⁹⁵⁾.

1033 نىچۇك مەن ئوتەلەي بۇلار شۇكىرنى،

ئوزەڭگە ئوزەڭ قىل ئادا شۇكىرنى.

* * *

1034 سوزىن توختىتىپ ئۇ ئېچىپ غەزىنى،

ئۇلەشتۇردى يوقسۇلغا كوپ نەرسىنى.

1035 بۇ ئايتولدىنى ئېلىگ ئىززەتلىدى،

قولى بەردى ئېھسان، تىلى ماختىدى.

1036 ۋەزىرلىك ئۇنۋانى ۋە تامغا ئاڭا—

تۇغ، ناغرا ھەم ساۋۇت بەردى يانا.

1037 kamuq  lk  kildi ker  lgi uzun
boyun  ydi duxman k t rdi özün

1038 bu ay toldi sordi kamuq ix k d k
k v nq kildi  zk  bu bulmix  d g

1039 bayudi boqun h m  tildi  li
 ligk  du'a kildi boqni tili

B87

1040 kutuldi boqun k tti  mg kl ri
koz  birl  katlip yoridi b ri

1041  tildi  li h m tüzüldi t r 
 lig d wl ti boldi k nd   r 

1042 yoridi bir anqa bu yanliq kutun
tüzüldi  li boqni barqa pütün

1043 t lim artti öldü yanı k nd ulux
 lig qaznak  toldi altun k m x

C43

1044 s vindi  lig inqk  t gdi  zi
azunda yaqildi ker ati sezi

1037 پۈتۈن ئەلگە قىلدى قولىنى ئۇزۇن،
چىقىپ چەتكە دۈشمەن ئېگىشتى بويۇن.

* * *

1038 بۇ ئايتولدى سۇردى پۈتۈن ئىش كۈچەپ،
بۇ ئىقبال دەۋرىنى غەنىمەت ساناپ.

1039 بېيىدى خەلقىمۇ، بېيىلدى ئېلى،
ئېلىككە دۇئا قىلدى خەلقنىڭ تىلى.

1040 قۇتۇلدى خەلق، كەتتى زەخمەتلىرى،
قوزى بىرلە يۇردى قوشۇلۇپ بورى.

1041 بېيىلدى ئېلى ھەم تۈزەلدى قانۇن،
ئېلىگىنىڭ دەۋلىتى ئۈستى كۈنمۇ-كۈن.

1042 شۇ ياڭلىغ ھوزۇردا ئوتتى بىر زامان،
تۈزەلدى ئېلى ھەم خەلقى ھەر تامان.

1043 تولا ئارتتى ئەلدە شەھەر-كەنت قۇرۇش،
جۇغلاندى غەزنىگە ئالتۇن ھەم كۈمۈش.

1044 سويۇندى ئېلىگ، تاپتى ئارام ئوزى،
جاھاندا بېيىلدى ئېتى ھەم سوزى.

KUT KİVLİKİN DƏWLƏT
ƏRSƏLLİKİN AYUR .

- 1045 tükəl buldı ay toldi arzu tilək
kivi kut karip yikti arka yələk
- A46
1046 yəmə yaxxi aymix biliklig bəgü
tükəl bolsa ni'mət bulumaz yəgü
- 1047 takı munda yəgrək bilik səzləmix
tükəl bolsa ni'mət tükər yax təmix
- 1048 ədi yaxxi aymix biliklig səzi
bu bilgə səzi ol biliksiz kəzi
- 1049 inigli aqar ol aqıoqli inər
yaruqli tunar ol yoriqli tinar
- 1050 nə kim ixlər ərsə tükəlin küdər
tükəgli tükəsə inixkə yanar
- 1051 bu ay toldi buldı tiləkin tükəl
tükətti tiriglig turu kaldı mal

يېڭى پاپ

بىزنىڭ داۋامىمىزنىڭ دەۋرىيلىكىنى تونۇشقا بولىدۇ

- 1045 تولۇق قۇچقاندا ئايتولدى ئارزۇ-تىلەك،
قېرىپ بىۋاپا بەخت، يىقىلدى يولەك.
- 1046 ئەجەپ ياخشى ئېيتىمىش دانا-بىلگۈچى:
تەل بولغاندا نېمەت، يوقار يىگۈچى.
- 1047 بىر ئالىم بۇندىنمۇ ياخشىراق دېمىش:
تولۇق بولغاندا نېمەت، ئومۇر تۈگەرمىش.
- 1048 ئەجەپ خوپ دېيىلىمىش بىلىملىك سوزى،
بىلىملىك سوزىدۇر بىلىمسىز كوزى:
- 1049 ئورلىگەن چۈشەر ھەم چۈشكەنلەر چىقار،
يورىغان ئوچەر ھەم يۈرگەنلەر تىنار.
- 1050 نەئىشكىم قىلىنسا تولۇقلۇق كۈتەر،
تولۇقلۇققا يەتسە چۈشۈشكە يانار.
- 1051 بۇ ئايتولدى يەتكەندە تىلەككە تۈگەل،
تۈگەدى تىرىكلىك، قېلىپ قالدى مال.

1052 yana ərli kirdi bu tolmix ayi
kađir kixka yandi yarumix yayi

B88

1053 yaraxik tadular karixti iqin
küqəndi biri tutti basti üqin

1054 tadu təgxürüldi axi boldi yig
aşıir boldi kənlı kaşioı tutti ig

1055 tadu artadı kər küqi əksüdi
kaşıl təg kəni bođ əgildi kođı

1056 tutup qaldı yərke aşıir ig kəlip
təxəkkə kirip yattı munluoı ulip

1057 otaqi tərildi tamur kərdilər
ol ig kəm nə ərmix ayu bərdilər

C44

1058 kayu aydi kan tutmix əmdi muni
aqa bərgü əkqək akitoıu kanı

1059 kayu aydi ətrüm iqürgü kərək
əzi katmıx əmdi boxutoıu kərək

1060 kayusi soşik ətti kattı julab
kayu kildi bərđi kərəklig xərab

1061 ot əm kəlmadı kər nəqə kildilər
yaraxik, nə ərsə anı bərdilər

1062 asioı kilmadı kündə arttı igi
koradı küqi kündə yitti əgi

1063 nəgü tər əxitgil sakinuk kixi
sakinuk kixi ol kixilər baxı

- 1052 كىچىكلەپ قايتىدىن ئۇ تولغان ئايى،
قەھىرلىك قىشقا يانسىدى يورغان يايى [96].
- 1053 جىدەل باستى يارىشقى تادۇ ئىچىنى،
يېڭىپ بىرى باستى كېلىپ ئۇچىنى.
- 1054 مىزاجى ئوزگەردى، تاماق بى تېتىق،
كوڭۇل بولدى غەش، تۇتۇپ بەك ئاغرىق.
- 1055 مىزاجى بۇزۇلغاچ كۇچى كەملىدى،
چىۋىقتەك ئېگىلىدى قامىتى - قەددى.
- 1056 ئېغىر بىر كېسەللىك يىقىتتى كېلىپ،
ئۇ ياتتى مۇك ئىچرە توشەككە كىرىپ.
- 1057 تىۋىپلار يىغىلىپ تۇتۇشتى تومۇر،
دېيىشتى ئۇلار: بۇ كېسەل نىمەدۇر؟
- 1058 بىرى دىدى: قانى تۇتۇلمىش بۇنىڭ،
ئېلىپ قان، تومۇرىن ئاچايلى ئۇنىڭ.
- 1059 بىرى دىدى: سۇرگە ئىچۇرمەك كېرەك،
ئىچى قاتقان ئەمدى بوشاتماق كېرەك.
- 1060 بىرى شەرۋەت ئەتتى ۋە قوشتى جۇلاپ،
ياساپ بەردى بىرسى كېرەكلىك شاراپ.
- 1061 داۋا - دورا قالماي، بارىن قىلىدىلەر،
نىمىكى ياراشسا ئۇنى بەردىلەر.
- 1062 ئېشىۋەردى ئاغرىق، پايدا قىلمىدى،
خوراپ كۇچ كۇندىن - كۇن، ھۇشى قالمىدى.
- 1063 نىمە دەيدۇ ئاڭلا ئوزى پاك كىشى،
ئوزى پاك كىشى ئۇ كىشىلەر بېشى:

1064 kærak kat xæliþe kærak tiryak ət
kærak matridus kat ya qurni øgit

1065 kærak tut otaqi kærak ærsæ kam
elüglike hærgiz asiøt kilmaz æm

1066 usal bolmaøil ay tiring boldaqi
tiring boldun ærsæ ezün eldæqi

* * *

1067 bu ay toldi halin æxitti ølig
elüm tutoqaki ig tægürmix ølig

B89

1068 ølig aytu kaldi bu ay toldini
kælip kærde ølig yatur halini

ØLIG SUALI AY TOLDIQA

1069 ayitti ølig æmdi kænün nætæg
nægü ol igin æmdi uðkun nætæg

AY TOLDI JÆWABI ØLIGKÆ

1070 bu ay toldi aydi ay ølig kuti
mæni tutti ol ig anar yok oti

1071 tolu ærdi ayim ørildi tolu
talu ærdi kilkim barir bu talu

1072 sævinqin toøar ærdi tooimix künüm
künüm patøalir tæg yarumaz tünüm

1064 تەرياك [97] بەر ۋە مەيلى قات شەلسە [98].

قوشۇپ ماترىدۇس [99] يا سۈرگە ئىچۈرسە؛

1065 تىۋىپنى قىچقىرغىن ۋە خاھى داخان،
ئولۇمگە داۋا نەپىى بەرمەس ھامان.

1066 غاپىل بولمىغىن ئەي تىرىك يۈرگۈچى،
ئەگەرچە تىرىكسەن ئوزۇڭ ئولگۈچى.

* * *

1067 بۇ ئايتولدى ھالنى ئىشتىتى ئېلىگ،
ئولۇم خەۋەرچىسى سۇنۇپتۇ ئىلىگ.

1068 سوراشقا ئېلىگ كەلدى ئايتولدىنى،
كېلىپ كوردى ئۇنىڭ يانۇر ھالىنى.

ئېلىگنىڭ ئايتولدىغا سوئالى

1069 ئېلىگ ئېيتتى: ئەمدى ئەي ھالىڭ نىچۈك،
نىچۈكتۈر كېسەلىڭ ھەم ئۇيقۇڭ نىچۈك؟

ئايتولدىنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

1070 بۇ ئايتولدى ئېيتتى: ئېلىگ دەي ساڭا،
مېنى تۇتتى ئاغرىق، داۋا يوق ئۇڭا.

1071 ئايىم تولغان ئەردى، كىچىكلىدى ئۇ،
ئىسىل ئەردى خۇلقۇم، كېتەر بولدى ئۇ.

1072 خوشال تۇققان ئەردى بۇ تۇققان كۈنۈم،
كۈنۈم پاتقان كەبى يورۇماس تۈنۈم.

1073 küvənqlik tiriglik kətürdi ezin
yayıoı dunya mənədin əvürdi yüzün

1074 səvinq arzu ni'mət turu kələlır
sakinq kađıu mihnət maña kəlgəlır

C45
1075 munu ađrılur mən sənəndin bu kün
ulıyu barır mən əkünqün munun

1076 nəgü tər əxitgil bəgü əl bəgi
bođun baxlaoıuqi kixidə yəgi

1077 nə əđgü nən ərdi bu dəwlət kəlip
yana barmaz ərsə tiləkqə yəlip

1078 nə yakxi nən ərdi bu bəglik ixi
əlüm tutmaz ərsə yorisa kixi

1079 nə kərklüg kün ərdi yigitlik küni
karilik yok ərsə yorisa kəni

ƏLİG JƏWABI AY TOLDİKA

A47
1080 əlig aydı ay toldi kađııl bu səz
bu səz səzləməgil aya kənli tüz

B90
1081 kixi barqa iglər kər əđgü bolur
saña yalnuz ərməz bu ig ay unur

1082 nəlük tildə kərksüz yorir bu səzün
nəlük kənlüni artatur sən əzün

1083 saña əmdi avnıp yorir ərdi əz
maña tətqü təg sən ađın boldi səz

1073 ئېلىپ قاچتى قۇۋانچلىق، تىرىكلىك ئوزىن،
ۋاپاسىز جاھان ئورۇپ مەندىن يۇزىن.

1074 سويۇنچ، ئارزۇ، نېمەت قويۇپ كەتكىدەك،
ئەلەم-قايغۇ، مېھنەت ماڭا كەلگىدەك.

1075 سېنىڭدىن بۇ كۈن ئايرىلۇرمەن مانا،
كېتەرمەن ئىگىراپ، ئوكۇنچتە يانا.

1076 ئىشت، ئەل بېگى بىر ئالم نىمە دەر،
كىشى ياخشىسى، خەلقنى باشلار ئەر:

1077 ئەجەپ ياخشى ئەردى بۇ دەۋلەت كېلىپ،
يەنە كەتمەسە ئۇ ئوزىچە يېنىپ.

1078 ئەجەپ ياخشى ئەردى بۇ بەگلىك ئىشى،
ئولۇم تۇتمىغان بولسا، يۇرسە كىشى.

1079 نە كوركەم كۈن ئەردى يىگىتلىك كۈنى،
قېرىلىق يوق ئولسا، يورسا كۈنى.

ئېلىڭنىڭ ئايتولىدىغا جاۋابى

1080 ئېلىڭ ئېيتتى: ئايتولدى قويغىن بۇ سوز،
بۇ سوزنى دىمەگىن ئايا كوڭلى ئوز.

1081 كىشى بارچە ئاغرىپ، ساقايغۇسى، بەس،
ئەي قابىل، بۇ ئاغرىق ساڭىلا ئەمەس.

1082 نىچۇك تىلغا ئالدىڭ بۇ كوركسىز سوزۇڭ،
نىمىشقا كوڭۇلىنى بۇزارسەن ئوزۇڭ؟

1083 يۈرەتتىم ئوزۇم سەن بىلەن ئاۋۇنۇپ،
مېنى قايغۇرتتى، سوزۇڭ ئوز گۇرۇپ .

1084 bayat ədgü kılqay bu sız sızlənə
tügün urma otun məninq kənqümə

AY TOLDI JƏWABI ƏLİGKƏ

1085 bu ay toldi aydi ay əlig kuti
bu igkə əmi yok tilənə oti

1086 qayu kim tooqar ərsə əlgü kərək
qayu nənə aqar ərsə ilgü kərək

1087 aqixka inix ol ədizkə patioq
səvinqkə sakinq ol aqioqka tatioq

1088 yana ma sanə aydim ux bu sızüm
kilingim yayioq tət nə ərsəl özüm

1089 məninq kilkimi aydim ərdi sanə
kənül bamaqı ərdinq əmdi manə

C46

1090 barir mən munar sən sızik tutmaqil
tooqoqli kim əlməz tətə pütməgil

1091 inanqsız tətə əmdi səkmə məninq
inanq kılmaqı dınyə qoqoqə səninq

1092 jəfa kildi tət sən ilənə manə
məninqdə jəfaqi bu dınyə sanə

1093 usanma əlür sən məninqdə basa
inanma bu dınyəqə pütmə uşə

B91

1094 aqirladin ərdi tapuqsuz məninq
tapuq yətrümədim ay əlig kanı

1084 خۇدا ياخشى ئەيلەر، بۇ سوز سوزلىمە،
تۈگۈن چەكمە ئوتتىن مېنىڭ كوڭلىمە.

ئايىتولدىنىڭ ئېلىككە جاۋابى

1085 بۇ ئايىتولدى ئېيتتى: ھەي ساھىبقران،
بۇ ئاغرىققا ھىچ كىم داۋا تاپمىغان.

1086 نىمەكىم تۇغۇلار ھەم ئولمەك كېرەك،
نىمە ئورلىسە، پەسكە چۈشمەك كېرەك.

1087 چىقىشقا چۈشۈش بار، ئىگىزگە باتىق [100]،
سويۇنچكە قايغۇ-غەم، ئاچچىققا تاتىق [101].

1088 دىگەننىم يەنە مەن ساڭا شۇ سوزۇم،
خۇيۇم ئوزگىرىشچان، تۇراقسىز ئوزۇم.

1089 خۇيۇم ئېيتقان ئەردىم ئوزۇم مەن ساڭا،
بولاتتى كوڭۇل بەرمىسەڭ سەن ماڭا.

1090 كېتۈرمەن، بۇڭا سەن شۈبھە قىلىمىغان،
تۇغۇلغانكىم، ئولمەس دىسە پۈتمىگىن.

1091 ئىشەنچسىز دىمە ئەمدى سوكمە مېنى،
ئىشەنمە جاھانغا، ئۇ تاشلار سېنى.

1092 جاپا قىلدى دەپ ئەيىپ قويا ماڭا،
جاپاچى مېنىڭدىنمۇ دۇنيا ساڭا.

1093 ئولەرسەن، غاپىل ئولما مەنىدىن كېيىن،
ئىشەنمە جاھانغا ھەم گول بولمىغان.

1094 قەدىرلەپ ئىدىڭسەن خىزمەتسىز مېنى،
ئەي ئېلىك، بېجىرگەن خىزمەتسىز قېنى؟

1095 tilək arzun ərməz mənin əlməkim
bu kün bolmix ərməz kəlip barmakim

1096 əzəlü barir mən əz ərksiz bolup
kutuloğu yərim yok tiriglik bulup

1097 yok ərdim tərütti igiđti məni
kiqig oqlan ərdim bəđütti məni

1098 yalın yüzlüg ərdim pütürdi sakal
kara kuzoğun ərdim kuoğu kildi qal

1099 bođum ərdi ok təg əgildi bođum
tiriglik tükədi yətildi əđüm

1100 yənə yaxxi aymix begü bilki kən
əxitgil muni sən aya kizoğu ən

1101 kayu baxka kirsə kuoğu kırtixi
kuoğu təg erün kiloğu kənlin kixi

1102 kimin əgri bolsa keni tal bođi
keni kiloğu kənlin yətildi əđi

1103 erün boldi ərsə kara saq sakal
anunoğu pusuoqđi elümke tükəl

1104 munar mənzətü aydı xa'ir bu söz
əxitgil muni sən aya əđgü öz

C47

1105 kara saq erüni elümdin yumux
kilur ol tirigke tiriglik kesüx

1106 tü ni'mət yədin mə tiriglik yədin
elüm yər səni sən usanma ökux

- 1095 تىلەگىم ئەمەس بۇ مېنىڭ ئولىگىم،
بۇگۈنلا ئەمەستۇر كېلىپ - كەتمىگىم.
- 1096 ئىلاجىسىز كېتۈرمەن ئېرىكىسىز بولۇپ،
قۇتۇلۇر يېرىم يوق ھاياتتا تۇرۇپ.
- 1097 يوق ئەردىم ياراتتى، ئوستۇردى مېنى،
كىچىك ئوغلان ئەردىم بۇيۇتتى مېنى.
- 1098 يېلىڭ يۈزلۈك ئەردىم، چىقاردى ساقال،
قارا قۇزغۇن ئەردىم، ئاققۇ قىلدى چال.
- 1099 بويۇم ئەردى ئوقتەك، ئېگىلدى بويۇم،
تىرىكلىك تۈگىدى، يېتىلدى كۈنۈم.
- 1100 ئەجەپ، ياخشى دەپتۇ ئالىم، ئىلىمى چوڭ،
ئىشتىكىن بۇنى سەن، ئايا قىزىل ئوڭ:
- 1101 ئاقارسا ئاققۇدەك كىشىنىڭ بېشى،
دىلىن ئاققۇ كەبى ئاقارتسۇن كىشى.
- 1102 ئېگىلسە كىشىنىڭ تۈز تالدەك بويى،
تۈزەتسۇن دىلىنى، يېتىلدى چېغى.
- 1103 قارا چاچ، ساقاللار ئاقارسا تولۇق،
موكۇنگەن ئولۇمگە تەييار تۇرغۇلۇق.
- 1104 بۇغا ئوخشىتىپ ئېيتتى شائىر بۇ سوز،
ئىشتىكىن بۇنى سەن، ئايا ياخشى ئوز:
- 1105 قاراچاچنىڭ ئېقى - ئولۇم بەلگىسى،
تىرىككە ھاياتنى ئەزىز قىلغۇسى.
- 1106 يىدىڭ قانچە نېمەت، تېتىدىڭ ھايات،
غاپىل ئولبا، سېنى ئولۇم يىگۇسى.

ƏLİG JƏWABI AY TOLDIQA

- 1107 əlig aydı ay toldi əvmə sərin
ig ol bu yazuqlarka yuloji yarın
- 1108 əlür ərdi ərsə kamuoq igləgən
kixi qalmaqay ərdi ruzi yəgən
- B92
1109 bayat ədgü kילוay bu igdin səni
kənülün qəkürmə sən inq yat keni

* * *

- 1110 du'a kildi əlig kər aqti tilig
xifa qoldi rəbdin kətürdi əlig
- 1111 turup qikti andin sakinqin tügük
kəlip qarxika kirdi kənli tuxük
- 1112 qioqayka ulədi ekux nən tavar
asioq kילוamu təp sakindi anar
- 1113 asioq kildi ərsə əlümkə kümux
kümux kילוay ərdi ar ezke yulux
- 1114 əlümkə yulux kildi ərsə kixi
yulup əlməgəy ərdi əlqi baxi

* * *

- A48
1115 bu ay toldinin kər igi aqrudi
uminqsiz bolup jandin əlgin yudi

ئېلىگىنىڭ ئايتولىدىغا جاۋابى

1107 ئېلىگ ئېيتتى: ئايتولىدى سەۋىر قىل، چىدا،
كېسەلدۇر گۇنالققا تاڭنا پىدا(102).

1108 ئولەر بولسا گەر ئۇ پۇتۇن ئاغرىغان،
بولاتتى رىزىق يەر كىشى قالمىغان.

1109 كېسەلدىن سېنى ياخشى قىلسۇن بايات،
بېرىم قىلما كوڭلۇڭ، تېچ-راھەتتە يات.

* * *

1110 دۇئا قىلدى ئېلىگ ئېچىپ تىلىم ئول،
شىپا تىلەپ ھەقتىن، كوتەردى ئۇ قول.

1111 ئېلىگ چىقتى ئاندىن بەك غەمكىن بولۇپ،
كېلىپ قەسرگە كىردى كوڭلى سۇنۇپ.

1112 تاراتتى پېقىرلەرگە كوپ مال-تاۋار،
ئاڭا قايغۇرۇپ، دەپ پايدىسى بولار.

1113 ئولۇمگە كۇمۇشتىن پايدا يەتسە گەر،
قىلاتتى كۇمۇشنى پىدا ئوزگە ئەر.

1114 ئولۇمگە پىدا تاپقان ئولسا كىشى،
پىدا بىرلە ئولمەيتتى ئەللەر بېشى.

* * *

1115 بۇ ئايتولىدى بەكمۇ قاتتىق ئاغرىدى،
ئۇمىتسىز بولۇپ قولنى جاندىن يۇدى.

- 1116 ökündi ayur ay tiriglik əsiz
yavalıkkā idtim əsiz kerk bədz
- 1117 tiriglik kəqürdüm usallik bilə
yigitlikni idtim yavalik bilə
- 1118 kürəmix kürək ərdi ux bu əzüm
əjəl tutti əltür nə asoḡi səzüm
- 1119 azun mali tərđi əzüm suklukun
kalir nən barir mən bu kün yoklukun
- C48
1120 əlig til uzun kıldim ərdi ökux
əlüm kəldi tutti tinim kisti ux

* * *

- 1121 bu yanlıoḡ ökündi ökux yioḡladı
ökünqi əlümkə asiḡ kilmadi
- 1122 nə munluoḡ turur bu apa oḡlanı
tilək təg bulumaz tiriglik küni
- 1123 tilək bulsa bolmaz tiriglik yəḡü
tirg bolsa bulmaz tilək ay begü
- B93
1124 az əḡgükə təgsə unitur əzin
yaxil kəktə üstün yoritur səzin
- 1125 aḡirlikka təgsə küvəz kür bolur
əlüm tutsa uḡlur ökünqün əlür
- 1126 yəşə toḡsa kılki bolur buoḡraoḡı
kali karni aḡsa bilip yər aḡu

- 1116 دىدى ئۇ ئوكۇنۇپ: ھاياتىم ئىست،
بىكارغا ئوتتى - كەتتى كوركۇم، ئىست.
- 1117 تىرىكلىك كەچۈردۇم غاپىللىق بىلە،
يىگىتلىك تۈگەتتىم زايەلىق بىلە.
- 1118 ئىدىم بىر قاچاقكىم، قاچاتتىم ئوزۇم،
ئەجەل تۇتتى، توستى، نە پايدا سوزۇم؟
- 1119 جاھان مالى يىغدىم بېخىللىق بىلە،
قالۇر مال، كېتەرەمەن بۇ يوقلۇق بىلە.
- 1120 ئۇزارتقان ئىدىم كوپ تىلىم ھەم قولۇم،
تىنىقنى مانا قىستى، تۇتتى ئولۇم.

* * *

- 1121 شۇ ياڭلىغ ئوكۇندى، تولا يىغلىدى،
ئولۇمگە ئوكۇنچى پايدا قىلمىدى.
- 1122 نە مۇھتاج ئېرۇر بۇ ئادەم ئوغلانى،
تەلەگىدەك ئولماس تىرىكلىك كۈنى.
- 1123 تەلەككە يېتىشسە ياشالماس كىشى،
ھاياتتا تەلەككە يېتەلمەس كىشى.
- 1124 بىر ئاز ياخشىلىق كورسە ئۇنتار ئوزىن،
يېشىل كوكتىن ئۇستۇن يۇرۇتەر سوزىن.
- 1125 قەدىرلەنسە سەغرۇر، كورەك ھەم بولۇر،
ئولۇم تۇتسا پۈكۈلۈپ ئوكۇنچتە ئولۇر.
- 1126 يىسە، تويىسا بولۇر قىلىغى بۇغرا،
ئەگەر قارنى ئاچسا، بىلىپ يەر ئوغا.

1127 sakınqka sizar kər ərəzkə ərər
səvərin bulur bulsa ərkin yərər

* * *

1128 ökündi bu ay toldi tindı uluoq
ayur mən yitürdüm kənilik yoluoq

1129 nəlük tərdim ərdi bu altun kümüx
nəlük kilmadim mən qioqayka ülüx

1130 nəlük koqıtum ərki bu ədgü ixig
nəlük səktüm ərki yazuksuz kixig

1131 burun idioqum ərdi kamuoq ədgülüg
asioq kılöay ərdi yarın bəlgülüg

1132 nəgü asoqi bar bu ökünqüm bu küni
elüm tutti kəsti bu sez birlə ün

1133 nəgü tər əxitgil yiti kəzlüg ər
kixikə baqiřsak kəni sezlüg ər

1134 tēzü tin tokırka elüm bir kapuoq
kirür bu kapuoqka yoriqli kamuoq

1135 nəgü ol tiriglik nəgü ol elüm
kayudin kəlır mən kayuka yolum

C49

1136 nəlük toqıdum ərki yana əlgəli
nəlüg küldüm ərki sıoqıt kərgəli

1137 azunda elümdin katioqraq kayu
toquoqli kixi əldi mundaq ayu

1127 راھەتتە زېرىكەر، غەم ئىچرە سىزەر،
سويگۈنىن تاپسا تېزلا ئاندىن بېزەر.

* * *

1128 ئۇلۇغ تىندى ئايتولدى، پۇشمان يىدى،
دۇرۇسلۇق يولىنى يوقاتتىم، دىدى.

1129 نىچۇن توپلىدىمكىن مەن ئالتۇن - كۈمۈش،
نىچۇن بەرمىدىم مەن يوقسۇلغا ئۇلۇش؟

1130 نىچۇن ياخشى ئىشنى مەن قويغاندىمەن،
نىمىشقا گۇناسىزنى سوككەندىمەن؟

1131 ئەۋەتسەم ئىدىن مەن بۇرۇن ئەزگۈلۈك،
قىلۇر ئەردى پايدا تاڭنا بەلگۈلۈك.

1132 نە پايدا بېرەر بۇ ئوكۇنچىم بۈگۈن،
ئولۇم تۇتتى، كېسىلدى سوز ھەمدە بۇ ئۇن.

1133 نىمە دەيدۇ ئاڭلا ئىتتىك كوزلۇك ئەر،
كىشىگە كويۇمچان دۇرۇس سوزلۇك ئەر:

1134 پۈتۈن جانى بارغا ئولۇم بىر ئىشىك،
ئۇنىڭدىن كىرەرلەر جىمى يۇرۇڭلۇك [103].

1135 نىمە بۇ تىرىكلىك، نىمە بۇ ئولۇم؟
قەيەردىن كېلىپمەن، قەيەرگە يولۇم؟

1136 ئولەر جانغا نىچۈك تۇغۇلغاندىمەن،
يىغا بار ئىكەن، نىچۇن كۈلگەندىمەن؟!

1137 جاھاندا ئولۇمدىن نە باردۇر يامان؟
تۇغۇلغان كىشى ئولدى شۇنداق دىبان.

- 1138 munar mənzətü aydı xa'ir sözi
munın mə'nisi uksa aqılur kezi
- B94
1139 nəgü bar azunda elümdin katioq
elümüg sakınsa kəter min tatioq
- 1140 elüm bir təniz ol uqi yok tüpi
baka kersə yətrü tüpi yok patioq
- 1141 elümni biligli usansa ezün
elüm tutsa asoqi bulunmaz sezün
- 1142 ərəzlərkə avnıp usal bolıquqi
elüm tutsa oqlur yətilməz küqi
- 1143 eküx nənkə todmaz kezi suk kixi
əjel tutsa eknür ətüməz ixi
- 1144 yayioq kutka avnıp küvənür kür ər
yaoqiz yer katında yürəkin yərər
- 1145 səvinqlərke avnıp eküx külgüqi
sioqitka anunoqu aya elgüqi
- 1146 nəgü tər əxitgil ukuxluoq bilir
bu sez ixkə tutsa kər asoqi alir
- 1147 yarınlik orun ədgü kolsa ezün
əsiz kılmasuni bu iki azun
- 1148 əsiz kılmaoqil sən ay kılki tüzün
bu kün ədgü kılloqil kılınqin sezün

- 1138 كېلۇر بۇغا ئوخشاپ شائىرنىڭ سۆزى،
كىم ئۇقسا مەنسىن ئېچىلۇر كوزى:
- 1139 نىمە بار جاھاندا ئولۇمدىن قاتتىق؟
ئولۇمنى ياد ئەتسە كېتەر مىڭ تاتىق.
- 1140 ئولۇم بىر دېڭىزدۇر، ئوچى يوق تۇۋى،
قاراپ كورسە ياخشى، تۇۋى يوق پېتىق.
- 1141 ئولۇمنى بىلىپمۇ گەر ئولسا غاپىل،
ئولۇم تۇتسا سوز قىلماغاي پايدا، بىل.
- 1142 ھوزۇرغا ئاۋۇنۇپ غاپىل يۇرگۇچى،
ئويغىنار ئولۇم تۇتسا، يەتمەس كۇچى.
- 1143 تولا مالغا تويماس كوزى ئاچ كىشى،
ئەجەل تۇتسا ئوكۇنۇر، يۇرۇشمەس ئىشى.
- 1144 تۇراقسىز بەختكە ئاۋۇنغان مەغرۇر،
قوڭۇر يەر قېتىدا يۇرەكىن ئارۇر.
- 1145 سويۇنچكە ئاۋۇنۇپ تولا كۇلگۇچى،
يىغىغا تەييار ئول، ئايا ئولگۇچى.
- 1146 ئىشتىكىن، ئەقىللىق ئالىم نىمە دەر،
بۇ سوزگە ئەمەل كىم قىلسا نەپ كورەر:
- 1147 ئەگەر كىم تاڭنا كۇتسە ياخشى ئورۇن،
ھەر ئىككى جاھاننى يامان قىلمىسۇن.
- 1148 ئەي خۇلقى مۇلايىم، يامان قىلمىغىل،
قىلىغىڭ، سوزۇڭنى بۇ كۇن ياخشى قىل.

* * *

1149 bu ay toldi  kn p  k x y qladi
 k nqi bu y rd  asi q kilmadi

1150 qi jayka  l di k r altun k m x
kadaxlarka kildi kumaru  k x

A49

1151 k zin k kk  tikti ayur ay idim
s nin d  adin mən idi bilmədim

C50

1152 tərüttün igidtin b d tt n m ni
sənin f zlin  rdi bilir mən muni

1153 sa a tapnur  rdi m nin bu  z m
munuki  j l tutti k sti s z m

B95

1154 kutulu u y rim yok yitürdüm bilik
sənin rəhmətin tutsu  mdi  lig

1155 otunluk bil  kildim  siz  k x
tüzünlük bil  sən k q r ay k s x

1156 yavalikta k qti tiriglik  siz
s r  idtim  d k n bu b glik  siz

* * *

1157 s zin k sti anqa sakindi turup
akitti kez n yax k r o qlin k r p

- 1149 ئوكۇندى بۇ ئايتولدى كوپ يىغلىدى،
ئوكۇنچى بۇ يەردە پايدا قىلمىدى.
- 1150 ئۈلەشتۈردى يوقسۇلغا ئالتۇن - كۈمۈش،
قاياشلارغا قىلدى نەسەت ئۇلۇش.
- 1151 كوزىن كوككە تىكىپ، دىدى: ئەي ئىگەم،
سېنىڭدىن بولەك يوق ئىگە ماڭا ھەم.
- 1152 تورەتتىڭ، ئوستۇردۇڭ، بۇيۇتتۇڭ مېنى؛
سېنىڭ پەزلىڭ ئەردى، بىلۈرمەن بۇنى.
- 1153 تېۋىنغان ئىدىم مەن ساڭملا ئوزۇم،
مانا بۇ ئەجەل تۇتتى، كەستىم سوزۇم.
- 1154 قۇتۇلار يېرىم يوق، يوقالدى ھۇشۇم،
سېنىڭ رەھمىتىڭ تۇتسۇن ئەمدى قولۇم.
- 1155 يولۇپ گۇستاخ، ئەتتىم يامانلىق تولا،
كەچۈر رەھمىتىڭ بىرلە سەن ئەي ئىلاھ!
- 1156 بەھۈدە ئوتتى بۇ تىرىكلىك ئىست،
بىكار كەتتى ئاي - كۈن، بۇ بەگلىك ئىست.

- 1157 سوزىن كەستى، ئويلاندى بىر ئاز تۇرۇپ،
كوزىدىن ياش ئاققۇزدى ئوغلىن كورۇپ.

AY TOLDİ OQLİ ƏGDÜLMİXXƏ
PƏND BƏRMİXİN AYUR

- 1158 bir ək oqlı ərđi bu ay toldinın
kiqig ərđi yaxı ux ol oqlinın
- 1159 ati ərđi əgdülmix əşli ariş
yüzi kərklüg ərđi mə kılki ariş
- 1160 okudı bu oqlin əzine yakın
tutup kuqtı kezde akitti akın
- 1161 ayur əmdi oqlum barir mən munu
şana kaldı ornum barı nən unu
- 1162 sən ərđin maña kez yaruki tükəl
barir mən sənindin əsən ədgü kal
- 1163 yəmə yakxi aymix bu türk buyruki
kerü kez yaruki oqlul kız okı
- 1164 oqlul kız sakinqi bu tüpsüz teniz
oqlul kız sariş kildi kizoqu məniz

يېرىمىچى پاپ

ئايتولدىكى ئوغلى ئوڭلۇش سەھىپىسى قىلغانلىغى يايىدا

- 1158 بار ئەردى بىر ئوغللا ئايتولدىنىڭ،
كىچىك ئىدى ياشى ئاشۇ ئوغلنىڭ.
- 1159 ئاتى ئەردى ئوڭدۇلمىش، ئەسلى ئېرىغ،
يۈزى كوركەم ئەردى قىلىغى ئېرىغ.
- 1160 قىچقىردى ئوغلنى ئۈزىگە يېقىن،
تۇتۇپ قۇچتى، كوزدىن ئېقىتتى ئېقىن.
- 1161 دىدى: ئوغلۇم ئەمدى كېتەرەن يانا،
بۇ ئورنۇم، مالۇ-مۈلكۈم قالدى ساڭا.
- 1162 سەن ئەردىڭ ماڭا كوز يورۇغى تۈگەل،
كېتۈرمەن سېنىڭدىن، ئىسەن ياخشى قال.
- 1163 بىر تۈركى ۋەزىر بەك ياخشى دەپتىكەن،
كورەر كوز يورۇغى ئوغلۇ-قىز ئىكەن.
- 1164 ئوغلۇ-قىز غېمى بۇ-تۇۋى يوق دېگىز،
ئوغلۇ-قىز غېمىدىن سارغايىدى مېڭىز.

- 1165 kimin boldi ǝrsǝ oǝul kiz kisi
nǝgü tǝg kǝlir ol kixinin usi
- c51
1166 oǝul kizda ǝtrü ata yǝr ǝtin
oǝul kiz atamaz atası atın
- B96
1167 bu ay toldi aydı ǝxit ay oǝul
sezümni unitma maña tut kǝnül
- 1168 mǝni kǝr ata ǝrdim ǝmdi saña
atım ǝrdi ay toldi bak kǝr maña
- 1169 tiriglik toldi bu ay toldinin
ǝkünqün ulir kǝr asioǝ yok anın
- 1170 süqig bu tiriglik aqioǝ bu ǝlüm
anundi kani ǝmdi kaqoǝu yolum
- 1171 avindim bu dunyaka kǝnlüm bǝrip
wǝfa kilmadi kǝr mǝnindin ǝrip
- 1172 mǝni ardi dunya okidi sǝve
kǝnül bǝrdim ǝrsǝ ǝrikte ǝvǝ
- 1173 jǝfa kildi dunya qaridi bu kut
sǝni armasuni munu sezke püt
- 1174 kǝrǝklig ixim barqa yǝrdǝ koǝup
kǝrǝksizni kildim hǝwaqa uǝup
- 1175 tüpi yǝl kǝqǝr tǝg tiriglik kǝqip
asioǝsiz ulir mǝn ǝzümke aqip
- 1176 orunqun ya malin ǝtilmǝz ixim
ǝlig tuttaqi yok bu kün bir kixim

- 1165 كىشىنىڭ بولسا ئوغلى - قىزى ، خوتۇنى ،
ئىچۈك كورگەي ئۇنىڭ كوزى ئۇيقۇنى؟
- 1166 ئوغۇل - قىزنى دەپ يەر ئاتا ئوز ئېتىن ،
ئوغۇل - قىز ئاتىماس ئاتانىڭ ئېتىن .
- 1167 بۇ ئايتولدى ئېيتتى : ئىشت ئەي ئوغۇل ،
سوزۇمنى ئۇنۇتما ، بۇغا قوي كوڭۇل :
- 1168 مېنى كور ، ئاتا ئەردىم ئەمدى ساڭا ،
ئېتىم ئەردى ئايتولدى ، باققىن ماڭا .
- 1169 ھاياتى تولدى ئەمدى ئايتولدىنىڭ ،
ئوكۇنچ بىزلە ئىگىرار ، نەپىنى يوق ئۇنىڭ .
- 1170 تىرىكلىك چۈچۈكتۇر ، ئاچچىقتۇر ئولۇم ،
ئولۇم تۇتتى ، قايدا قېچىشقا يولۇم ؟
- 1171 ئاۋىندىم بۇ دۇنياغا كوڭلۇم بېرىپ ،
ۋاپا قىلىدى ئۇ ، مېنىڭدىن بېرىپ .
- 1172 مېنى ئالدىدى دۇنيا ، سويۇپ قىچقىرىپ ،
كوڭۇل بەردىم ئەرسە ، زېرىكتى تېرىپ .
- 1173 جاپا قىلدى دۇنيا ، قېرىدى بۇ قۇت ،
سېنى ئالدىمىسۇن ، مۇنۇ سوزگە پۇت :
- 1174 كېرەكلىك ئىشىم بارچە يەردە قويۇپ ،
كېرەكسىزنى قىلدىم ھەۋەسكە چۈشۈپ .
- 1175 تىرىكلىك - بوراندەك ئوتەر ئۇ كېچىپ ،
ئىگىرايمەن ئوزەمگە بىكار ئېچىنىپ .
- 1176 پارا ياكى مال بىرلە پۇتمەس ئىشىم ،
بۈگۈن يوق قولۇمنى تۇتۇچى كىشىم .

- 1177 nǝgü tǝr ǝxitgil ođulmıx kixi
 ǝlümüg ukup yǝtrü bilmix kixi
- 1178 bǝgü bilki kǝtti ǝlümüg kǝrüp
 ukuxluođ ǝgi yitti ǝgsüz bolup
- 1179 nǝ yavlađ nǝn ol bu ǝlüm tarmakı
 nǝ yavlađ ǝrür bu kixig urmakı
- 1180 ǝtiklik sarayıođ buzuođlı ǝlüm
 kamuođ yumođılarıođ sađıođlı ǝlüm
- 1181 munar mǝnzǝtü aydı xi'r ayođuđı
 okıođıl muni sǝn aya bilgüđi
- B97 C52
- 1182 nǝgü bar azunda anar ıılǝsiz
 nǝgü ıılǝ bar kim anar qarǝsiz
- 1183 kamuođ nǝnkǝ ıılǝ ǝtik qarǝ bar
 mǝgǝr bu ǝlümke ǝlüm ıılǝsiz

ǝGDÜLMIX SUALI AY TOLDIKA

- A50
- 1184 ǝxitti oođul kǝr atası sǝzin
 til ađtı ataka ǝvürdi yüzin
- 1185 ayur ay atam bir sǝzüm bar sana
 anı aytayın mǝn ayu bǝr maña
- 1186 bu dunya iqindǝ tirildin ǝküx
 bilik bildin ǝrdǝm okıdin ukux
- 1187 ayıttin ǝxittin yǝmǝ ǝgrǝnü
 sinayu tirildin kamuođnı kǝru

- 1177 نىمە دەيدۇ ئاڭلا ئويغانغان كىشى،
ئولۇمنى تونۇپ ياخشى بىلگەن كىشى:
- 1178 ھېكم ئىلمى كەتتى ئولۇمنى كورۇپ،
ئاقىل ئەقلى يۇتتى، ئەقىلسىز بولۇپ.
- 1179 نىمانچە يامان بۇ ئولۇم تىرىنمى،
نىمانچە ياماندۇر ئادەم ئۇرمىغى؟
- 1180 زىننەتلىك سارايلارنى بۇزغان ئولۇم،
پۇتۇن جەم بولغاننى چاچقان ئولۇم.
- 1181 بۇڭا ئوخشىتىپ ئېيتتى شېھر ئېيتقۇچى،
ئوقۇغىن بۇنى سەن، ئايا بىلگۇچى:
- 1182 نىمە بار جاھاندا ئاڭا ھىلە يوق،
نىمە ھىلە باردۇر، ئاڭا چارە يوق؟
- 1183 پۇتۇن ئىشقا ھىلە، ئۇسۇل-چارە بار،
مەگەر بۇ ئولۇمكىم، ئاڭا چارە يوق.
- ئوگدۇلېشىنىڭ ئايتولدىغا سوئالى
- 1184 ئىشىمتى ئوغۇل، كور، ئاتاسى سوزىن،
سوز ئاچتى ئاتاسىغا ئورۇپ يۇزىن.
- 1185 دىدى: ئەي ئاتام، بىر سوزۇم بار ساڭا،
ئەيتايىن ئۇنى مەن جاۋاپ بەر ماڭا.
- 1186 بۇ دۇنيا ئىچىدە ياشادىڭ تولا،
بىلىم بىلدىڭ، ئەخلاق ئوقۇدۇڭ تولا.
- 1187 سورادىڭ، ئىشىمتىڭ، ئۇگەندىڭ يانا،
ياشادىڭ سىناپ، كوپىنى كوردۇڭ يانا.

- 1188 nǝgü ǝrsǝ barmu ǝlümke ǝtik
anı utru tutojıl ay bilgǝ tǝtik
- 1189 ǝgǝr hıle qare yok ǝrsǝ ađın
kamuođ nǝn hǝzinǝ ǝlǝgil barın
- 1190 hǝzinǝ bu nǝn bolsa baxka yulux
ǝsǝn bol yana bolođa altun kǝmǝx
- 1191 nǝgü tǝr ǝxitgil kǝzi tok kixi
tuz ǝtmǝk iđisi akı ǝr baxı
- 1192 ǝle nǝn kixikǝ yǝtǝr hǝm iqǝr
ǝñni nǝn kǝqǝrgǝy sǝn anı kǝqǝr
- 1193 ǝsǝnlik kǝrǝk ǝrke nǝn ǝksǝmǝz
tiriglik kǝrǝk kuxka mǝn ǝksǝmǝz
- 1194 tirig bolsa yalnuk tilǝki anuk
ǝt ǝz bax ǝsǝn bolsa arzu yaođuk

AY TOLDI JAWABI ǝGDǝLMIXKǝ

- B98
1195 yanut bǝrdi ay toldi aydı oođul
ǝxitgil sǝzǝmni bu ixtin tǝnǝl
- CS3
1196 ǝlümke ǝsıođ kılmađ altun kǝmǝx
ǝlümǝg tiđumađ bilik ya ukux
- 1197 ǝlümǝg tiđar ǝrsǝ dunya nǝni
bolup ǝlmǝgǝy ǝrdi bǝglǝr bǝgi
- 1198 hǝkimlǝrke hikmǝt ǝsıođ kılmađı
bǝgǝlǝrke bilki ǝlig tutmađı

- 1188 نىچۈك ئولسا بارمۇ ئولۇمگە چارە،
بار ئولسا، ئى زىرەك ئاخشۇرۇپ كورە!
- 1189 ئەگەر ھىلە، چارە يوق ئولسا بولەك،
پۇتۇن مال، غەزىنى تارتىش كېرەك.
- 1190 غەزىنە، مۇلۇك - مال گەر ئولسا پانا،
ئىسەن بول، تېپىلار بۇ بايلىق يانا.
- 1191 نىمە دەر، ئىشىتىكىن، كوزى توق كىشى،
تۇزۇ - نان ئىگىسى، سېخى ئەر بېشى:
- 1192 كىشىگە ئۆلەشتۈر مال، يىدۇر، ئىچۇر،
سېنى مال كەچۇرگەي، ئۇنى سەن كەچۇر.
- 1193 ئىسەنلىك كېرەك، ئەرگە مال كەم ئەمەس،
تىرىكلىك كېرەك، قۇشقا دان كەم ئەمەس،
- 1194 تىرىك بولسا ئىنسان تاپار مەقسىدىن،
ئىسەن بولسا باش - تەن، تىلەكى يېقىن.
- ئايتولدىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى
- 1195 جاۋاب بەردى ئايتولدى، ئىيتتى: ئوغۇل،
سوزۇمنى ئىشىت، ئۇز بۇ ئىشتىن كوگۇل.
- 1196 ئولۇمگە پايدا قىلماس ئالتۇن - كۇمۇش،
ئولۇمنى توسالمايىس بىلىم ھەم ئوقۇش.
- 1197 ئولۇمنى توسا ئالسا دۇنيا مېلى،
ئىدى ئولمەس ھىچ چاغدا بەگلەر بېگى.
- 1198 ھېكىملەرگە ھېكمەت پايدا قىلمىدى،
ئالىملارغا ئىلىم ياردەم بەرمىدى.

- 1199 əlümkə asıoƣ kıldı ərsə ot əm
otaqı turu ƣaloƣay ərdi ulam
- 1200 əlüm yüz ƣılur ərdi ərsə kərüp
asoƣır savqılar ƣaloƣay ərdi turup
- 1201 tooƣuoƣlı tiriglər əlümkə sanı
əlümkə tooƣuoƣlı tirig kim ƣanı
- 1202 tuxün ol bu dunya ƣəligli ƣəqər
yəgən yəl bəke təg yər ərkən aqar

ƏGDÜLMIX JƏWABI AY TOLDIƣA

- 1203 əxitti kər əgdülmix aydı ata
ədi ƣəđ uƣulmıx əlümüg yətə
- 1204 nəgülüg usandın tiriglik idip
nəgüke ilənür sən əmdi ulip
- 1205 nəlük tərdin ərdi bu ƣaloƣu nənin
nəgüke üləmədin artoƣu nənin
- 1206 tirilsə usal bolsa yalƣuk əzün
əkünsü əzinə ilənsü səzün
- 1207 bu kün əknüp asoƣı nəgü ay ata
baxın yərke ƣalsa ulip min ƣata

AY TOLDI JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

B99

- 1208 bu ay toldi aydı ay ooƣlum əxit
məni kər usanma yarinlik ix ət

1199 ئولۇمگە پايدا قىلسا، ئەردى ئوت - ئەم [104].

قاتتى تىۋىپلار تىرىك مەڭگۈ ھەم.

1200 ئولۇم يۈز - خاتىر قىلسا ئىدى كورۇپ،

مۇبارەك رەسۇللار قالاتتى تۇرۇپ.

1201 تۇغۇلغان تىرىكلەر ئولۇر، بىل مۇنى،

ئولۇشكە تۇغۇلغان، تىرىك كىم قېنى؟

1202 بۇ دۇنيا قونالغۇ، كېلۈچى بارار،

يوغان ئەجدىھادەك يىسە، ئېچقار.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئاپتولىدىغا جاۋابى

1203 ئوگدۇلمىش ئىشتىكەچ، دىدى: ئەي ئاتا،

ئۇقۇلغان ئىكەن بۇ ئولۇم بەك يانا،

1204 نىچۇن غاپىل ئولدۇڭ تىرىكلىك تىلەپ،

نىچۇن تارتىشۇرسەن ئەمدى ئىگىرەپ؟

1205 نىچۇن بۇ قالار مالىنى سەن توپلىدىڭ،

ئوشۇق مالىنى نىچۇن ئۆلەشتۈرمىدىڭ؟

1206 كىشى ئوتسە غەپلەت ئىچىدە ياشاپ،

ئوكۇنسۇن ئوزىنى ئەيىپلىك ساناپ.

1207 ئوكۇنچىتىن بۇ كۈندە نەپايدا ئاتا،

باشىن يەرگە ئۇرسا ئىغراپ مىڭ قاتا؟

ئاپتولىدىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

1208 بۇ ئاپتولىدى ئىپىتى: بالام ئاڭلىغىن،

ئۇ دۇنيا ئىشىن قىل، غاپىل بولمىغىن.

- 1209 usallik mēni alk̄ti ēknür ezüm
ođunođil usal bolma kerk̄lüg yüzüm
- 1210 tooqoqlı nēqē toođdı elgü üqün
nēqē barmasa əltür ahir kükün
- C54
1211 elügli kixi barqa ədkē tutuođ
yətilsə ədi kər manıtmaz putuođ
- 1212 munar mēnzətü aydı xa'ir tili
tükəl sēz turur bu uqulsa qalı
- 1213 kamuođ nēnkē wəkt ol künü bəlgülüg
nəfəs tım tokırka sani bəlgülüg
- 1214 yil ay kün kəqər tēg tiriglik kəqər
kəqər kün kəqürgey səni bəlgülüg
- A51
1215 yana aydı ay toldi kər ay ooql
nə halin barir mən mēni kər ođul
- 1216 sən ek sən sakinqin barir mən munun
kiqiglikte mēnsiz kalir sən bu kün
- 1217 nēgü tēg bolur sən mēnində kədin
mēniñ yok sakinqim munında ađın
- 1218 ata əmgəki bolsa ooqli eze
ol ooqli bilir etrü kilq yan tüzə
- 1219 kisa tutsa ooqlin kər əđgü bolur
atası anası yarunoqu bolur
- 1220 qalı kistaqi bolmasa ol ooql
yava boldi sən ol ooquldin tənül

- 1209 مېنى باسنى غەپلەت، پۇشايمان ئوزۇم،
ئويغان، بولما غايىل، گۈزەل يۈزلۈكۈم!
- 1210 ئولمەككە تۇغۇلدى تۇغۇلغان بارى،
كى قانچە قىلسىمۇ، كېتەر ئاخىرى.
- 1211 ۋاقت تۇتقۇندۇر ئولۇچى ئادەم،
يېتىلسە ۋاقت، كوز، باسالماس قەدەم.
- 1212 بىر شائىر ئېيتقان سوز بۇگا ئوخششۇر،
ئەگەر بۇ ئۇقۇلسا، تولۇق سوز ئېرۇر:
- 1213 جىمىكى نەرسىنىڭ كۈنى بەلگىلىك،
نەپەس-تىن ئېلىشنىڭ سانى بەلگىلىك.
- 1214 يىل، ئاي، كۈن ئوتەردەك تىرىكلىك كېچەر،
ئوتەر كۈن تۈگەتكەي سېنى، بەلگىلىك.
- 1215 يەنە ئېيتتى ئايتولدى: كور، ئەي ئوغۇل،
نە ھالدا كېتەرەمەن، كورۇپ ئويغاق ئول.
- 1216 غېمىم سەنلا ئەردىك، كېتەرەمەن بۇگۈن،
كىچىكلىكتە مەنسىز قالارسەن بۇگۈن.
- 1217 نىچۈكرەك ئوتەرسەن مېنىڭدىن كېيىن،
غېمىم يوق مېنىڭكى بولەك ئۇشۇدىن.
- 1218 ئاتا ئەمگىكى سىڭسە ئوغلىغا كوپ،
بولۇر بۇ ئوغۇلنىڭ خۇيى-پەيلى خوپ.
- 1219 ئوغۇلنى قىسىپ تۇتسا، ياخشى ئېرۇر،
ئاتاسى-ئاناسى بەختلىك بولۇر.
- 1220 ئەگەر چىڭ تۇتۇلماس ئىكەن ئۇ ئوغۇل،
بولۇر زاپە، ئاندىن سەن ئۈزگىن كوڭۇل.

B100

1221 oqulluq ata bolsa bilgə tətik
kisa tutuq tutqı əmi bu ətik

1222 nəgü tər əxitgil oqulluq kixi
baxında kəqürmix yətilmix yaxı

1223 kimin oqlaouq bolsa oqlı kızı
açar yioqlaouq boldı munluouq ezi

1224 kiqigdə ata idsa oqlin yava
oqludın yazuq yox atadın jəfa

1225 oqlul kız əsiz bolsa kilki yanı
ol əsiz ata kildi idti onı

C55

1226 kisa tutsa oqlin ata egrətü
uluouq bolsa səvnür oqlul kız yetü

1227 oqluluouq kisa tut ata bolouqı
saqa külməsüni kədin kəlgüqi

1228 oqlul kızka egrətgü ərđəm bilik
bu ərđəm bilə bolsu kilki silig

ƏGDÜLMIX JƏWABI AY TOLDIQA

1229 yanut bərđi əgdülmix aydı ata
sənin kaqoquni yəp keyər mən tüte

1230 sənində kədin mən tirig turmayın
sənin kaqoqların kəzün kərməyin

1231 sənin janını bir baqırsak idı
mana bərsü kaqoqlun məni koqmadı

- 1221 زەكى بولسا ئالىم، ئوغۇل ئاتىسى،
ئۇنى تۇتقۇلۇق چىڭ، شۇدۇر چارسى.
- 1222 نىمە دەر ئىشىتىكىن ئوغۇللۇق كىشى،
كۆپ ئىشنى كەچۈرگەن—يېتىلگەن يېشى؛
- 1223 كىمىنىڭكى بولۇر ئەركە ئوغلى—قىزى،
چېكىپ ئاھ ۋە ھەسرەتتە يىغلار ئوزى.
- 1224 كىچىك چاغدا ئوغلىنى قويسا ياۋا(105)،
ئوغۇلدا گۇنا يوق، ئاتاغا جاپا.
- 1225 ئوغۇل—قىز خۇبى—پەيلى بولسا يامان،
يامان قىلغان ئاتا بۇلارنى ھامان.
- 1226 قىسىپ تۇتسا ئوغلىنى ئاتا ئوگۇتۇپ،
ئوغۇل—قىز سوينۇر چوڭايسا تولۇپ.
- 1227 ئوغۇلنى قىسىپ تۇت ئاتا بولغۇچى،
ساڭا كۈلمىسۇنلەر كېيىن كەلگۈچى.
- 1228 ئوغۇل—قىزغا ئوگەت پەزىلەت، بىلىم،
پەزىلەتلە بولسۇن خۇلقى مۇلايىم.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئايىتولدىغا جاۋابى

- 1229 جاۋابەن ئوگدۇلمىش دىدى: ئەي ئاتا،
غېمىڭ يەپ كويەزمەن، بولۇرمەن ئادا.
- 1230 سېنىڭدىن كېيىن مەن تىرىك تۇرمايىن،
سېنىڭ غەملىرىڭنى كورۇپ يۇرمەيىن.
- 1231 سېنىڭ ئورنۇڭدا بىر شەپقەتلىك ئىگەم—
جېنىمنى ئالسا، مەندە قالمىسا غەم.

- 1232 kəli bərməz ərsə yətilsə əjəl
bitilmix bolur bu əjəlkə əzəl
- 1233 nərək qađoqurar sən nərək bu siojıt
bayat həkmi kəldi siojıtni aojıt
- 1234 kəli dunya dəwlət kəlıri üçün
siojıt kılsa kılma bu bolmaz küqün
- 1235 kəli bu tü ni'mət kəlırka yəmə
əzün yioqlar ərsə yori yioqlama
- B101
1236 təlim dunya yəqli sənində oza
kođup bardı barqa bu inqik əzə
- 1237 bilir ərdin əmdi jəfaqi azun
jəfa kıloqusin sən usandin əzün
- 1238 kamuođ dunya bolsa birəgükə tüz
kəlır dunya ulgi təgir iki bez
- 1239 tiriglik üçün ekünər ərsə əzün
ekün tutqi yioqla kuritma kezün
- 1240 yana yanoqu ərməz kəqürmix künün
nəgü kıldin ərsə anundi tünün
- 1241 maña ərsə əmdi bu qađoqu sakinq
sakinq kılma kılolıl sən əmdi səving
- 1242 tərütölmix ərdin tərügli olür
tərügli olür ol tərütgən kalur
- C56
1243 atam ərdin artuk baofırsak aqi
sənində baofırsak tərütgən takı

- 1232 ئەگەر ئۇنداق ئولماي، يېتىشسە ئەجەل،
پۇتۇلمىش بولۇر بۇ ئەجەلى ئەزەل.
- 1233 نىمە قايغۇرۇرسەن، نىمە بۇ يىغا؟
خۇدا ھوكىمى كەلدى، توختا يىغلىما!
- 1234 يىغلىساڭ دۇنيا-مال، دەۋلەت قالدى دەپ،
ئۇ قايتىماس ھەر نىمە قىلساڭمۇ كۈچەپ.
- 1235 ئەگەر قالغىنىغا بۇ نېمەت يانا—
يىغلىساڭ ئەرزىمەس، توختا، يىغلىما.
- 1236 سېنىڭدىن بۇرۇن كۆپ نېمەتلەر يىگەن—
كىشىلەرمۇ كەتكەن شۇ ئىنجىق بىلەن.
- 1237 بىلۇر ئەردىڭ ئەمدى جاپاچى جاھان—
قىلاتتى جاپانى، غاپىل سەن ھامان.
- 1238 پۇتۇن دۇنيا گەر بىر كىشىنىڭ بولۇر،
تېگۈر ئىككى بوز، ھەممە دۇنيا قالدۇر.
- 1239 تىرىكلىك ئۈچۈن سەن ئوكۇنسىڭ ئوزۇڭ،
ئوكۇن، يىغلا دائىم، قۇرۇتما كوزۇڭ.
- 1240 يەنە قايتا كەلمەس كەچۈرگەن كۇنۇڭ،
نە قىلغان بىلەن بولدى تەييار تۇنۇڭ.
- 1241 مېنىڭچۈن بولسا گەر بۇ قايغۇ-ئەلەم،
سويۇن، ئەمدى قىلما يەنە قايغۇ-غەم.
- 1242 يارالغان ئىدىڭ سەن، يارالغان ئولۇر،
يارالغان ئولۇر، ئۇ ياراتقان قالدۇر.
- 1243 ئاتام ئەردىڭ ئارتۇق كويۇمچان، سېخى،
سېنىڭدىن كويۇمچان ياراتقان تېخى.

1244 səni ol tərütti sağa bərđi küt
maña bərməgəymü munu səzkə püt

A52

1245 uquzka aqırlik anıñdin təgir
kiqigkə uluqluq ol iđsa kəlır

1246 muñar mənzəyür kərsə əglüg səzi
bu əglüg səzi ol kər əgsüz kəzi

1247 'əziz ol 'əziz kim 'əzizlarka 'iz
anıñdin təgir 'iz 'əziz əmdi kiz

1248 uquzka aqır ol kiqigkə uluq
yavuzka yələki bəđükke əđiz

* * *

1249 əxitti kər ay toldi oqlı səzin
kətürdi əlig kəkkə tikti kəzin

B102

1250 bayatka xükür kıldı artuk əküx
bayat bərmixinə oqluqa ukux

AY TOLDI JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

1251 ayur oqluma boldi kənlüm pütün
bayat fəzli birle tirilgil kutun

1252 qın aymix ukuxluq kərü bar bu söz
anıñ mə'nisi bil yiti kıl bu kəz

1253 bayat kimkə bərsə ukux əg bilik
kamuq arzularka yətildi əlig

1244 سېنى ئۇ ياراتتى، ساڭا بەردى قۇت،

ماڭا بەرمىگەيمۇ، مۇنۇ سوزگە پۇت.

1245 قەدىرسىزگە قىمەت ئۇنىڭدىن تېگۈر،

كىچىككە ئۇلۇغلۇق ئۇنىڭدىن كېلۈر.

1246 بۇڭا ئوخشاشۇر، كور، بىر ئاقىل سوزى،

بۇ ئاقىل سوزىدۇر ئەقىلسىز كوزى:

1247 ئەزىز ئول، ئەزىز كىم، ئەزىزلەرگە ئىز [108].

ئۇنىڭدىن تېگۈر ئىز، ئەزىز ئەمدى قىز.

1248 قەدىرسىزگە قەدىر ئۇ، كىچىككە ئۇلۇغ،

يامانغا يولەكتۈر، بۇيۇككە ئىگىز.

* * *

1249 ئىشتى بۇ ئايتولدى ئوغلى سوزىن،

كوتەردى قولىن، كوككە تىكىنى كوزىن.

1250 خۇداغا شۇكۇر قىلدى تولادىن - تولا،

خۇدا بەركىنىچۇن ئەقىل ئوغلىغا.

ئايتولدىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

1251 دىدى: ئوغلۇم بولدى بۇ كوڭلۇم پۇتۇن،

خۇدا پەزىلى بىرلە ياشارسەن قۇتۇن.

1252 قارا، ئۇشبۇ سوزنى ئاقىل چىن دىگەن،

كوزۇڭنى قىل ئىتتىك، مەنسىن چۈشەن:

1253 خۇدا كىمگە بەرسە ئەقىل، ئاڭ، بىلىك،

پۇتۇن ئارزۇسىغا يېتىلگەي ئىلىك.

1254 kimin kılki ədgü kilingi onay
tilək buldi barqa yarutti kün ay

1255 kamuoı ədgükə mün bu ədgü kiling
kiling ədgü bolsa bolur min səvinq

* * *

1256 bu ay toldi əlgın ketürdi yana
bayatioı eküx egdi kildi şena

CS7

1257 ayur ay idim sən terüttün tözüg
yəmi birlə igdür sən sansiz özüg

1258 terüttün məni sən ketürdün kutun
yazukluoı kulun mən tapuoısuız otun

1259 ədi ədgü tuttun bu ədkə təgi
kamuoı arzu bərdin bu dunya yəgi

1260 tözü arzu ni'mət tükəl mən yədim
səvinqlig mən səndin ay ədgü idim

1261 maņa təgdi hukmün barur mən munu
bir ek oolun ərdi kođur mən unu

1262 ata ərdim əmdi elür bu ata
idim sən tirig sən anar bər kuta

1263 ərəzkə yakın tut yirak tut bəla
ikigün azunda muni sən yula

1264 əsizdin kübəzgil ula ədgükə
munəđturmaoıil sən yəgü kəđgükə

- 1254 كىمكى بولۇر ياخشى، يۇمشاق خۇيى،
يېتەر ئۇ تىلەككە، يورۇپ كۈن، ئېيى.
- 1255 پۈتۈن ياخشىلىقنىڭ مۇنى [107] ياخشى خۇلق،
بېرۇر ئۇ خوشاللىقنى مۇڭلاپ، تولۇق.

* * *

- 1256 بۇ ئايتۇلدى قولى كوتەردى يانا،
خۇداغا تولا ئېيتتى ھەمدۇ-سانا.
- 1257 دىدى: سەن ياراتتىڭ ئوزۇڭ ھەممىنى،
بېرۇرسەن بۇ سانسىز جانلىق رىزقىنى.
- 1258 تورەتتىڭ، ئوستۇردۇڭ مېنى بەخت بىلەن،
ئوتۇقسىز، كۇناكار، ئاسى قۇلۇڭمەن.
- 1259 جاھان نېمىتىن، ئارزۇسىن بېرىپ،
مۇشۇ چاققىچە كەلدىڭ ياخشى قىلىپ.
- 1260 پۈتۈن نېمەت ئارزۇغا يەتتىم تۈگەل،
ئى ياخشى ئىكەم، مەن سېنىڭدىن خوشال.
- 1261 ماڭا كەلدى ھوكمۇڭ، بارۇرمەن مانا،
ئىدى بىرلا ئوغلۇم، قويۇرمەن مانا.
- 1262 ئاتا ئەردىم ئەمدى ئولۇر بۇ ئاتا،
ئىكەم سەن ئاڭا قىل ھايات بەخت ئاتا.
- 1263 بالادىن يىراق تۇت، راھەتكە يېقىن،
ھەر ئىككى جاھاندا غېمىن سەن يىگىن.
- 1264 ئۇلاشتۇر ياخشىغا، ياماندىن كۈزەت،
يىمەكلىك، كىيىمدىن بەھاجەتلا ئەت.

* * *

B103

1265 kəñüldin bərü kildi ədgü du'a
ay ədgü du'a sən bəlanı yioğa

1266 nəgü tər əxitgil sakīnuk kixi
sakīnuk kixi ol kixilər baxi

1267 bayat kimkə kilsa 'inayət basut
ikigü azunda bu ər buldı kut

1268 kayu kulğa bolsa bayattin yələk
bu buldı ikigün azunda tilək

1269 bayat fəzli bolsa kim ərşə ezə
kamuoq arzu ni'mətkə təgdi tüzə

1270 munar mənzetü aydi əglüg kixi
kim əglüg sözi tutsa ətlür ixi

A53

1271 küdəzildi kimni küdəzsə idi
tilək buldı ni'mət talusın yədi

1272 kayu kul bayatka inansa turup
bəla kaçoqu kaçoqın ezinə tudi

* * *

C58

1273 yana aydi ay toldi uk ay oquul
ölümüg unitma öyü tur oquul

1274 inanma tiriglikkə yəl təg kəpər
usanma bu dünyadın ez tərək kəpər

* * *

- 1265 كۆڭۈل قېتىدىن قىلدى ياخشى دۇئا،
ئى ياخشى دۇئا سەن بالادىن توسا.
- 1266 نىمە دەر ئىشت بىر تەقۋادار كىشى،
تەقۋادار كىشى ئۇ، كىشىلەر بېشى:
- 1267 خۇدا كىمگە قىلسا ئىنايەت، مەدەت،
ھەر ئىككى جاھاندا تاپۇر سائادەت.
- 1268 خۇدا بولسا قايسى قۇلغا يولەك،
تاپۇر ئۇ ھەر ئىككى جاھاندا تىلەك.
- 1269 خۇدا پەزلى كىمگە يار ئولسا ئەگەر،
ئۇ ھەممە نېمە تۇ-ئارزۇغا يېتەر.
- 1270 بۇغا ئوخشىتىپ ئېيتتى ئاقىل كىشى،
كىم ئاقىل سوزىن تۇتسا تۈزىلەر ئىشى:
- 1271 ئىگەم ساقلىسا كىمنى ئۇ ساقلىنۇر،
تىلەككە يېتىپ، ياخشى نېمە تىلىنۇر.
- 1272 قايۇ قۇل خۇداغا ئىشەنسە تۇرۇپ،
بالانىڭ ئىشىكى يېپىقلىق بولۇر.

* * *

- 1273 يەنە ئېيتتى ئايتولدى: ئۇق ئى ئوغۇل،
ئولۇمنى ئۇنۇتما، ھامان ئويغاق ئول.
- 1274 ئىشەنمە تىرىكلىككە، يەلدەك كېچەر،
جاھاندىن كوچۇرسەن، غاپىل بولما ئەر.

- 1275 bayatka tutuzdum səni mən kətiq
tiləsə küdəzgey yətürgəy tatiq
- 1276 munu adrilur mən səninidin bu kün
əkünqün siqit birlə yiqlap əgün
- 1277 mənində kəşin sən nəgü kiləni
ayayin əxitgil ukulmix təni

- 1275 سېنى تاپشۇردۇم مەن خۇداغا قاتتىق،
تەلەسە كۈزەتكەي، يىدۇرگەي رىزىق.
- 1276 بۈگۈن ئايرىلۇرمەن سېنىڭدىن مانا،
ئوكۇنچتە توكۇپ ياش مەن يىغلاپ يانا.
- 1277 نىمە قىلىشنى مېنىڭدىن كېيىن،
ئوقۇلغان قەدەر مەن سوزلەي، ئاڭلىغىن:

AY TOLDI OÖLİ ÖGDÜLMİXXƏ
ÖTLƏMİXİN AYUR

B104

- 1278 kənül til keni tut bayatka tapın
usanma yarınlik ixinni ətın
- 1279 kamuoç ədgü əsiz bayat hukmi bil
bayatka inanojil anın tapoqi kil
- 1280 nəgü kim kərəkin anındin tilə
anında adın yok sana küq bilə
- 1281 aqır tut nəgü ərsə yarlıoqların
aqır kiloqa tənri bu kün həm yarın
- 1282 yorikin keni tut yanılma ezün
kənül til kiqig tut bədütmə sezün
- 1283 tirildim bir anqa barir mən sakın
nəgü kildi dunya maña ker bakın
- 1284 ezün otka atma bu dunya üqün
kixi nənin alma küqəmə küqün

يېڭىرىڭلىقچى

ئايىتولدىنىڭ ئوغلى ئۆگۈنىشكە نەرسىتى

- 1278 كۆڭۈل، تىلنى تۈز تۇت، خۇداغا تېۋىن،
ئۇ دۇنيا ئىشىن قىل، غاپىل بولمىغىن.
- 1279 يامان-ياخشىلىق ئۇ، خۇدا ھوكىمى، بىل،
خۇداغا ئىشەنسەن، ئاڭا قۇللۇق قىل.
- 1280 تىلە سەن ئۇنىڭدىن نە بولسا تىلەك،
ساڭا يوق مەدەتكار ئۇنىڭدىن بولەك.
- 1281 قەدىرلە نىچۈك بولسا يارلىقلىرىن،
قەدىرلەر سېنى ھەق بۇ كۈن ھەم يارىن (168).
- 1282 خۇبۇڭنى تۈزەتكىن، يېڭىلىما ئوزۇڭ،
كۆڭۈل، تىل كىچىك تۇت، چوڭايتما سوزۇڭ.
- 1283 ياشادىم بىر ئانچە، كېتەرەمەن بىراق،
بىمە قىلدى دۇنيا ماڭا، ئويلاپ باق!
- 1284 ئوزۇڭ ئوتقا ئورما بۇ دۇنيا ئۈچۈن،
كىشى مېلىنى ئالما زورلاپ كۈچۈن.

- 1285 tərə bildi bu ez yəyü bilmədi
künüm kəqti əknüp asiq kilmədi
- 1286 sənə kaldı malim mana boldi yük
ərəz birlə yəp yat səvinq birlə bük
- C59
1287 tuta bilsə tap bu tərilmix nənin
ikigün azunda kizartəyay ənin
- 1288 tuta bilməsə sən ađın munqa nən
sənə yətməgəy kər sariq kiləya ən
- 1289 keni bol pütünlük bilə tut kiling
kenilik iqində turur bu səvinq
- 1290 nəgü tər əxit bu keni kilikliq ər
bu iki azunuq keni kilikliq yər
- 1291 ərzlig tiləsə kixi ez künin
kenilik iqində tiləgü əmin
- 1292 ezün bay bolayin təsə bəlgülüg
kenilikte buldi bu baylar ülüg
- B105
1293 bəduklük tiləsə bođunka uluq
ezünkə aquk tut kenilik yoluq
- 1294 onay bolsa yalnuk kilingi keni
ikigün azunda yaruyur küni
- 1295 yana aydi ay toldi oqlum əxit
ezün ədgü birlə tamudin kəxit
- 1296 kamuq ədgülük kil əsizdin yira
kamuq ədgü kəlgəy sən oldur tura

- 1285 يىغىشنى بىلىپمەن، يېمىش بىلىمدىم،
كۈن ئوتتى ئوكۇنچتە، پايدا تاپمىدىم.
- 1286 ساڭا قالدى مېلىم، ماڭا بولدى يۈك،
ھوزۇر قىل، ئونى يەپ-ئىشلەتكىن تۈزۈك.
- 1287 تۇتا بىلسەڭ، بەس، بۇ يىغىلغان مېلىڭ،
ھەر ئىككى جاھاندا قىزارغاي ئوڭۇڭ.
- 1288 تۇتۇش بىلمىسەڭ گەر قانچىدۇر مېلىڭ،
يېتىشمەس ساڭا ئۇ، سارغىيۇر رەڭڭ.
- 1289 دۇرۇس بول، قىلىقنى پۈتۈن توغرا تۇت،
خوشاللىق-دۇرۇسلۇقتا، سەن بۇڭا پۈت.
- 1290 نىمەدەر ئىشت سەن، خۇبى توغرا ئەر،
ھەر ئىككى جاھاندا ئۇ ئەر بەخت كورەر؛
- 1291 كىشىكم ھوزۇردا كۈن ئوتسۇن دىسە،
بولۇر توغرىلىقتىن داۋا ئىستىسە.
- 1292 ئەگەر مەقسىدىڭ بولسا بىر باي بولۇش،
دۇرۇسلۇق بىلەن تاپتى بايلار ئۇلۇش.
- 1293 تىلەسەڭ بۈيۈك بولماق-ئەلگە ئۇلۇق،
دۇرۇس يولنى تۇتقىن ئۈزەڭگە ئوچۇق.
- 1294 كىشى قىلىغى بولسا مۇلايىم، كونى،
ھەر ئىككى جاھاندا يورۇيدۇ كۈنى.
- 1295 يەنە ئېيتتى ئايتۇلدى: ئوغلۇم ئىشت،
جەھەننەمنى ياخشى قىلىقلە بېكىت.
- 1296 ياماندىن يىراق بول، قىل ياخشىلىق كوپ،
كېلەر ياخشىلىقلار، يا ئولتۇر يا قوپ.

A54

- 1297 əsiz ixkə yakma sənə kılça qor
əsizlik yılan ol səni tikgə kər
- 1298 iki yüzlüg ərkə səzün, səzləmə
yađılojay səzün sir aqılojay yəmə
- 1299 əvinkə yaqutnıa uxakqı kixig
pütün əlkə yađoıay kərüp bilmixig
- 1300 sınamix pütülmix kixig tut katioı
sənə təggəy andın tımən min tatioı

- 1301 səzüg barqa tınla yəmə pütmə tərki
kənül sirri aqma katioı kizlə bərki

C60

- 1302 kixig təpsəməgil yəmə iqmə son
bu iki kılınqlıoı bulur tutqı mun
- 1303 tixig boxlaoı idma yapa tut kapuoı
tixidin təgir ərkə tənsiz kamuoı
- 1304 yatıoı əvkə idma qıkarma tixig
katılmazda axnu sınaoıl kixig
- 1305 kılınq ədgü tut nənkə kađoıurmaoıl
kılınq ədgü bolsa kəlir nən təgil
- B106
- 1306 muıar mənzer əmdi bu səzni əxit
bu səz ixkə tutoıl əzünkə əx ət
- 1307 nərək nən kixikə kərək ədgü yan
kərək bolsa buloıay kamuoı ədgü nən
- 1308 əsizkə nəgülük kərək nən tavar
nəbə kirsə bolıoy qıoıay birlə tən

- 1297 يامانغا يېقىنلاشما قىلغاي زىيان،
يامانلىق چاقار ئۇ بولۇپ بىر يىلان.
- 1298 سوزۇڭنى ئىككى يۇزلۇك ئەرگە دىمە،
يېپىلغاي سوزۇڭ، سىر ئېچىلغاي يەنە.
- 1299 ئويۇڭگە يولاتما سۇخەنچى كىشىن،
پۇتۇن ئەلگە يايغاي كورۇپ بىلىشىن.
- 1300 سىنالغان ئىشەنچلىك كىشىن تۇت قاتتىق،
يېتۇر ساڭا ئۇندىن تۇمەن مىڭ تاتىق.
- 1301 ئىشىت ھەر سوزنى، تېز پۇتۇپ كەتمىگىن،
بېكىت چىڭ، كوڭۇلنىڭ سىرىن ئاچمىغىن.
- 1302 ھەسەت قىلما ھەندە يىمە - ئىچمە كوپ،
قالار بۇنى قىلغان ھامان قايغۇرۇپ.
- 1303 ئابالىڭنى چىڭ تۇت، يېپىپ يۇر ئىشىك،
خوتۇندىن تېگۇر ئەرگە بار ئەسكىلىك.
- 1304 يولاتما ئويگە ياتنى، چىقىمىسۇن ئايال،
كىشىنى سىنا ھەم چۈشەن سەن ئاۋال.
- 1305 يىمە مال غېمىن سەن، خۇلۇق ياخشى قىل،
خۇلۇق ياخشى بولسا، كېلەر ئوزى، بىل.
- 1306 بۇنىڭغا ئوخشىغان بىر سوز بار، ئىشىت،
بۇ سوزگە ئەمەل قىل، كوڭۇلگە بېكىت:
- 1307 نە لازىم تاۋار - مال، كېرەك ياخشى خۇلق،
تېپىلغاي ياخشى مال، ئۇز بولسا قىلىق.
- 1308 يامانغا نىچۇكمۇ كېرەك تاۋار - نەڭ [109]،
نىچە يىغىسىمۇ ھەم گاداي بىرلە تەڭ.

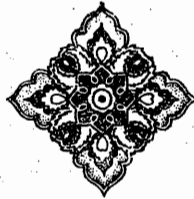
- 1309 uvutsuz kixidn yirak tur taze
menindin min alkix uvutluq ezə
- 1310 kamuq ixtə əvmə sərin ez buka
sərimlig kixilər təgir arzuka
- 1311 kayu ixtə bolsa yorik utru tut
yorik utru tutsa şana ərge kut
- 1312 tilinni küdəzgil kezünni küdəz
boquzun küdəzgil həlal yəgil az
- 1313 boqun munka bolsa yirak tur saqa
kara buloqakina katılma qaqa
- 1314 tilində yorimasu bəglər səzi
məgər ədgülükte aqin ay kozi
- 1315 kixi yasi kolma ezün kilma yas
nəqə ədgülük kil həwa arzu bas
- 1316 kayu ixke kirsə qikixinni kər
qikix kərməsə ix bolur ərkə kər
- 1317 kali kəlsə əvkən katioqlan sərin
sərimlig kixinin səvinqi yarın
- 1318 nəgü tər əxitgil səringən kixi
sərinşə ətər ər buzulmix ixi
- C61
1319 sərinşə kixi ez tiləkin tapar
sərip turdaqı ər ərün kux tutar
- B107
1320 kali təgsə əmgək ya qađoqu sakinq
sərinşə kəlir ətürü kayra səvinq

- 1309 ئۇياتسىز كىشىدىن تېزىپ نېرى تۇر،
ئۇياتلىققا مەندىن مىڭ ئالغىش ياغۇر.
- 1310 ھولۇقىغا ھەر ئىشتا سەۋرىلىك زوزۇر،
سەۋرىلىك كىشىلەر تىلەككە يېتۇر.
- 1311 ھەر ئىشتا شىرىن تىل بولۇش يولىن تۇت،
تىلىك بولسا شىرىن، كېلۇر ساڭا قۇت.
- 1312 تىلىڭنى كۈزەتكىن، كوزۇڭنى كۈزەت،
كېلىك يىغ، ھالالى ئاز-ئاز لوقما ئەت.
- 1313 يىراق تۇر خەلقىڭنىڭ مالىماندىن،
يىراق قاچ ئاممىنىڭ توپىلاڭىدىن.
- 1314 چىقارما تىلىڭدىن بۇ بەگلەر سوزى،
مەگەر ياخشىلىقتىن بولەك، ئى قوزى.
- 1315 كىشىگە ھەم ئۈزگە قىلما سەن زىيان،
ھەۋەسنى قويۇپ، قىل ياخشىلىق ھامان.
- 1316 نە ئىشقا كىرەرسەن، چىقىشى ئويلان،
چىقىشى ئويلىماسلىق يەتكۈزەر زىيان.
- 1317 تىرىش، كەلسە ئاچچىق، قىلىپ سەۋرىنى،
سەۋرىلىك سويۇنۇر ئۇ تاڭنا كۈنى.
- 1318 نىمە دەر، ئىشىكتىن، سەۋرىلىك كىشى،
تۈزەر ئەر سەۋرىلە بۇزۇلغان ئىشى:
- 1319 كىشى سەۋرى قىلسا تىلەگىن تاپار،
چىداپ تۇرغان ئوۋچى ئۇ ئاققۇش تۇتار.
- 1320 يا مۇشكۈل، يا قايغۇ-ئەلەم يەتسە گەر،
سەۋرى قىلسا، قايتا خوشاللىق كېلەر.

- 1321 apan ərse dawlət yapulsa kapuq
sərinse yana ixi ətlür kamuq
- 1322 səringil sərinmək ərən kılki ol
sərinse bulur ər məsəl kəkkə yol
- 1323 elümüg unitma anuk tur sakın
özünni unitma tüpünkə bakın
- 1324 kalınka katılsa sən bəklə sözün
kixilər əvində küdəzgil kəzün
- A55
1325 kirixkə kərü sən qıxix kıl nənin
sözün sezləməgil məgər ez tənin
- 1326 tilində qıkarma bu yalojan sözüg
bu yalojan sözün ər uquzlar özüg
- 1327 kadax yak yaoqukka yakinlik ula
uluqka kiqigkə səvüg bol küle
- 1328 tuz ətməkni kəñ tut kixikə yətür
kixi 'əybı kərsə sən aqma yitür
- 1329 tapuqka ərig bol bayatka tapın
yazuktin yirak tur özünni sakın
- 1330 bolu bərsə dawlət küvəzlənməgil
usa ədgülük kıl əsiz kılmaoqil
- 1331 avınma bu dunyaka ərter barir
inanma bu dawlətka tərkin karir
- 1332 tayanma tiriglikkə tüx tæg kəqər
küvənmə kivi kutka kux tæg uqa:

- 1321 يېپىلسا بۇ دەۋلەت ئىشىكى ئەگەر،
سەۋرى قىلسا، ئىشلار يەنە تۈزىلەر.
- 1322 سەۋرى قىل، سەۋرى—ئەر كىشى قىلغى ئول،
تاپۇر سەۋرىلە ئەر مىسال كوككە يول.
- 1323 ئولۇمنى ئۇنۇتما تەييار تۇر ئاغا،
ئوزەگنى ئۇنۇتما ئەسلىگە قارا.
- 1324 قېتىلغاندا توپقا، قاراپ قىل سوزۇڭ،
كىشىلەر ئويىدە كۈزەتكىن كوزۇڭ.
- 1325 كىرىمگە قاراپ سەرپ ئەيلىگىن پۇلۇڭ،
ئوزۇڭگە مۇناسىپ سوزلىگىن سوزۇڭ.
- 1326 تىلىڭدىن چىقارما ھىچ يالغان سوزۇڭ،
بۇ يالغان بىلەن خار بولۇرسەن ئوزۇڭ.
- 1327 قېرىنداش، تۇققانغا يېقىنلىغىڭ قىل،
ئۇلۇغ ۋە ئۇشاققا سويۇنچ بىلە كۈل.
- 1328 قىلىپ كەڭرى تۈز—ناننى خەلققە يىدۇر،
كىشى ئەيۈنى كورسەڭ ئاچما، يوشۇر.
- 1329 ئىبادەتتە چىڭ بول، خۇداغا تېۋىن،
گۇنادىن يىراق بول، ئوزۇڭ ساقلىغىن.
- 1330 بەختكە ئېرىشسەڭ كىبىر قىلمىغىن،
ھامان ياخشىلىق قىل، يامان بولمىغىن.
- 1331 ئاۋىنما جاھانغا، ئوتەر ھەم كېتۇر،
ئىشەنمە بۇ دەۋلەتكە، چاپسان قېرۇر.
- 1332 تايانما تىرىكلىككە، چۈشتەك كېچەر،
قۇۋانما بۇ بوش بەختكە، قۇشتەك ئۇچار.

- 1333 tiriglik yava kılma ədgü kılın
kəqər kün iqində kərəkın alın ...
- 1334 bor iqmə fəsadka qatılma yıra
zina kılma fasıq atanma kara
- 1335 bu iki kılıktın iduk kut qaçar
ol ərkə qıoıaylık yolını aqar
- C62
1336 rəgü tər əxitgil sınamix kixi
sınamix kixilər bilır ix baxı
- 1337 bor iqmə zinaka qatılma həzər
bu iki qıoıaylık tonını kəpər
- B108
1338 bu bordın qopar mıñ yazukka yürək
zinadın qaçar kut yüzünkə suđar
- 1339 səzin kəsti ay toldı aydı oıul
unıtma saña sız kərəki bu ol
- 1340 tükəl səzlədim mən muña pütse sən
səvinq əksüməgəy sızüm tutsa sən
- 1341 saña səzlədim sız kumaru atı
unıtma bu sızlər kənülkə bitı

- 1333 ھاياتنى زاپە قىلما، قىل ياخشىلىق،
كېچەر كۈن ئىچىدىن ئال ئىبرەتنى چىق.
- 1334 مەي ئىچمە، بۇزۇقلۇقتىن بولغىن يىراق،
زىنا قىلما، پاسىق دەپ ئالما ئاتاق.
- 1335 مۇبارەك بەخت بۇ قىلىقتىن قاچار،
ئۇ ئەرگە پەقىرلىق يولىنى ئاچار.
- 1336 نىمە دەر، ئىشىكتىن، سىنالغان كىشى،
سىنالغان كىشىلەر بىلۇر ئىش بېشى:
- 1337 مەي ئىچمە، زىنادىن سەن ئەيلە ھەزەر،
بۇ ئىشلار گاداىلىق تونىن كەيدۇرەر.
- 1338 ھاراق مىڭ گۇناغا پاتۇرغاي سېنى،
قاچار بەخت زىنادىن، يۈزۈڭ توكۈلەر.
- 1339 سوزىن كەستى ئايتولدى، دىدى: ئەي ئوغۇل،
ئۇنۇتما، كېرەكلىك ساڭا سوز ئۇ شول.
- 1340 تولۇق سوزلىدىم مەن، ئىشەنگىن ماڭا،
سوزۇم ئاڭلىساڭ، بەخت كېمەيمەس ساڭا.
- 1341 بۇ ئېيتقان سوزۇمنىڭ ۋەسىيەت ئېستى،
ئۇنۇتما بۇ سوزنى كوڭۈلگە پۈتى.

AY TOLDI KÜN TOIDİ ƏLİGƏ
KUMARU BITİK BITİMİXİN
AYUR

- 1342 bitigü bilə koldi kaqıd tətik
bayat atı birlə bitidi bitik
- 1343 bayat atı birlə sözüg baxladı
tərütgən igidgən kəqürgən ıdı
- 1344 tərütüti tımən min bu sansız tirig
tirilgü bərür koqmaz aqın birig
- 1345 yoritur kamuşka tiləmix tilək
kərək bolmaz anda kər arka yələk
- 1346 tiləsə tərütür bolur kołmixi
tiləp boldi barqa anın kilmixi
- 1347 ölümkə tərütüti bu sansız konum
tirig barqa elgü anar yok ölüm
- 1348 sėvüg savqıka min mənindin səlam
təgürsün bayatim kəsüksüz ulam

يېقىنچى باپ

ئاپتونىڭ ئىلگىرە سىپى نامىدا يازغانغا باياندا

- 1342 قەلەم - قەغەز ئېلىپ، بۇ ئاقىل تىنىك،
خۇدا ئاتى بىرلە پۇتىدى بىتىك.
- 1343 سوزىن باشلىدى تەڭرى ئاتى بىلە،
ياراتقان، ئوستۇرگەن، كەچۇرگەن ئىگە.
- 1344 ياراتتى تۇمەن مىڭ - سانسىز تىرىك جان،
بېرەر رىزق، ئاچ قويماي ھىچبىرىنى ھامان.
- 1345 يۇرتتۇر ھەممىگە تىلىگەن تىلەك،
ئۇنىڭغا كېرەكمەس ھىچ ئارقا يولەك.
- 1346 تىلەسە ياراتتۇر، بولۇر خاھىشى،
تىلەگى بويىچە بولۇر قىلمىشى.
- 1347 ئولۇمگە ياراتتى بۇ سانسىز قونۇم [110]،
ئولەز ھەممە تىرىك، ئاڭا يوق ئولۇم.
- 1348 سوبۇملۇك ئەلچىگە مەندىن مىڭ سالام،
يېتتۇرسۇن خۇدايىم ئۈزۈكسىز مۇدام.

- 1349 təzü əxlərinə yəmə ök ađın
 təgürsün səlamim idim kəsmədin
- C63
1350 uzun kəq yaxaqlıl ay əlig kuti
 əküx əl axaqlıl bu bəqlik ati
- B109
1351 atim ərdi ay toldi kılkim tolu
 əridi toluluk təkər ez elü
- A56
1352 elüm tutoqaki kəldi tutti katioq
 kutuloqu yərim yok kətərdi tatioq
- 1353 məni ədgü tuttuq aqındın öküx
 sana tapnumadin barir bu ez ux
- 1354 bu ədgü yanuti kumaru bitik
 bitip kuqtum əmdi sana ay tətik
- 1355 bu dünya ixinə əx ərdim bilə
 ixinni yorittim kənilik bilə
- 1356 munu əmdi artuq bəqirsaklikin
 bitip koqtum et sav kumaru okin
- 1357 nəgü tər əxitgil bəqirsak kixi
 bəqirsaklik ol kər kixilik baxi
- 1358 bəqirsak kixinin səzi tut savı
 bu səz sav sana boləqə dəwlət avi
- 1359 bəqirsak kixi ol kixidə qini
 bəqirsak səzi tut bəđütgəy səni
- 1360 ay əlig munu mən bəqirsak sana
 sezüm ixkə tutoqlıl ay ərsig toqa

- 1349 ئۇنىڭ ھەممە ئەسھاپ يارلىرىغا ھەم،
سالامىنى ئۈزۈمەي يەتكۈزسۇن ئىگەم.
- 1350 ياشا سەن ئۇزۇن ۋاقت، ئەي بەختىيار خان
كۆپ ئەللەر ئۈزۈرە سۇر خاقانلىق زامان.
- 1351 ئېتىم ئەردى ئايتولدى، قىلىغىم تولۇش،
تولۇنلۇق تۈگىدى، تۈگەتتى ئولۇش.
- 1352 ئولۇم ئەلچىسى كەلدى، تۈتتى قاتتىق،
قۇتۇلار يېرىم يوق، يوقالدى تاتىق.
- 1353 كۆپ ئېھسان بىلەن ياخشى تۇتتۇڭ مېنى،
كېتەرەن خىزمەت ئەتمەي، تاشلاپ سېنى.
- 1354 بۇنىڭغا جاۋابەن ۋەسىيەت بىتىك —
پۇتۇپ قويدۇم ئەمدى ساڭا، ئەي تىتىك.
- 1355 جاھاندارچىلىقتا ساڭا يار ئىدىم،
ئىشىڭنى ئادالەتتە قىلار ئىدىم.
- 1356 مانا ئەمدى ئارتۇق كويۇمچان بولۇپ،
ۋەسىيەت سۆز پۈتتۈم، ئوقۇغىن كورۇپ.
- 1357 نەدەيدۇ ئىشتىكىن، كويۇمچان كىشى،
كويۇمچانلىق ئېرۇر كىشىلىك بېشى:
- 1358 كويۇمچان كىشىنىڭ ئوگۇت سوزىن تۇت،
ئوگۇت سوز بېرۇر ئوۋ قىلىپ ساڭا قۇت.
- 1359 كويۇمچان كىشىدۇر كىشىلەر چىنى،
كويۇمچان سوزىن تۇت، زورايىتۇر سېنى.
- 1360 ئەي ئېلىگ مانا مەن كويۇمچان ساڭا،
سوزۇمگە ئەمەل قىل، ئەي ھۇشيار توڭا.

- 1361 elüm utru kəldi ökündi özüm
asiq kilmadi bu ökünqüm sözüm
- 1362 kərek boldi əmdi bu kilmix tapuq
ökünq boldi kilmix əsizlik karnuq
- 1363 yatu kaldi tərmix bu altun kümux
mana təgdi sakix anindin ülux
- 1364 ulir mən ökünüp asiq yok ökünq
idim rəhmətində adin yok umunq
- C64
1365 bu kün mən barir mən munu ərksizin
yarın sən kəkir sən udu xəksizin
- B110
1366 elüm tutmaz ərkən ođun ay əlig
ixinni ətingil yətürgil bilik
- 1367 bəla küq yərində sən ədgü kilin
bođunuq səvindürgil əgin tilin
- 1368 əsənlik ədində sən ədgü tətür
tavar nən barında ülə həm yətür
- 1369 nəgü tər əxitgil kəni səzlüg ər
kiqigdə ođunmıx yiti kəzlüg ər
- 1370 elüm kəlməz ərkən elümkə ətin
tiriglik ədində tapuq kil tapin
- 1371 elüm kəlsə tutsa ökünq asoqi yok
nəqə mə ulisa kara yər katın
- 1372 ay əlig katioqlan mənində kədin
yava kılma əđ kün tapuqda adin

- 1361 ئولۇم كەلدى ئوتتۇر، ئوكۇندۇم ئوزۇم،
ھىچ پايدا قىلمىدى ئوكۇنچىم، سوزۇم.
- 1362 كېرەك بولدى ئەمدى تائەتلىك ئىشىم،
ئوكۇنچ بولدى بارلىق يامان قىلمىشىم.
- 1363 قېلىپ قالدى يىققان بۇ ئالتۇن - كۈمۈش،
ھىساپ بەرمىگىم بولدى تەككەن ئۇلۇش.
- 1364 ئولەرمەن ئوكۇنۇپ پايدىسىز، ئىست،
ئىگەم رەھىمىتىدىن بولەك يوق ئۇمىت.
- 1365 بۇ كۈن مەن كېتەرمەن مانا چارسىز،
ئارقامدىن كېلەرسەن تاغنا شۇبھىسىز.
- 1366 ئولۇم تۇتماستىن ئەۋۋەل ئويغان ئېلىگ،
ئىشىغىنى تۈزەت سەن ئىشلىتىپ بىلىك.
- 1367 بالا - زورلۇق ۋاقتىدا قىل ياخشىلىق،
تېلىك ھەم قولۇڭدىن سويۇنسۇن خەلىق.
- 1368 ئىسەنلىك چېغىڭدا ياخشىلىق ئاشۇر،
تاۋار - مال بارىدا ئۇلەشتۈر، يىدۇر.
- 1369 نە دەيدۇ ئىشىكتىن دۇرۇس سوزلۇك ئەر،
كىچىك چاغ ئويغانغان، ئىتتىك كوزلۇك ئەر:
- 1370 ئولۇمگە ھازىرلان ئولۇش ئالدىدا،
خۇداغا تائەت قىل تىرىك ۋاقتىدا.
- 1371 ئولۇم كەلسە تۇتسا، ئوكۇنچ پايدىسىز،
نىچە ئىگىرسا قارا يەر ئاستىدا.
- 1372 ئەي ئېلىگ، تىرىشقىن مېنىڭدىن كېيىن،
ۋاقت - كۈن زاپە قىلماي ھەققە تېۋىن.

- 1373 sәni armasun dunya dәwlet bilә
kamuoҗ ix iqindә kәnilik tilә
- 1374 tәrү tüz yoritöҗil boҗunka kәni
kүнүн әdгү bolоҗay kәnilik күni
- 1375 ezün otқа atma bu dunya үqün
hәwa boyni piqgil әt ezkә әqün
- 1376 bu dunya bәgi sән anа bolma kұл
sәni koҗmaz әrkән anı koҗoҗu tul
- 1377 күvәzlәнmә artuk kәtүrmә kәnүl
inanq kilоҗu әrmәz bu dunya tәnүl
- 1378 yakın tut ezünkә kixi әdгүsi
әsizdin yirak tur tokioҗay yasi
- 1379 kixi sukına bәrmәgil sән ixin
wәfasiz kixikә yәtүrmә axın
- A57 C65
1380 tapuoҗka әrig bol yazukta tidin
sana tәggü әrmәz tapuoҗda aҗin
- B111
1381 әlümüg unıtma anar yok tolum
pusuoҗdin qıkar tәg kıkar bu әlüm
- 1382 nәqә kaqsa ahir әlüm tutoҗusi
nәqә kalsa ahir әlüm yәtgүsi
- 1383 әlүmkә usanma kәnүl tut tirig
nәqә kәq tirilsә tәxәngü yәrig
- 1384 kәni kim kütuldi әlүmdin kaqıp
kәni kim axundi әqindin kәqip

- 1373 جاھان ئالدىمىسۇن سېنى بەخت بىلە،
جىمكى ئىشىڭدا توغرىلۇق تىلە.
- 1374 قانۇن تۈز يۈرۈتكىن خەلققە كۈنى،
كۈنۈڭ ياخشى بولغاي قىيامەت كۈنى.
- 1375 بۇ دۇنيا ئۈچۈن ئوتقا ئاتما ئوزۇڭ،
ئۆزۈپ نەپىس بويىنى، ئال تەندىن ئوچۇڭ.
- 1376 بۇ دۇنيا بەگى سەن ئاڭا بولما قۇل،
سېنى تاشلىماستا، ئۇنى تاشلا تۇل.
- 1377 غۇرۇرلانما ئارتۇق، كىبىر قىلىمىغىن،
بۇ دۇنيا ئىشەنچسىز، كوڭۇل بەرمىگىن.
- 1378 كىشى ياخشىسىنى يېقىن تۇت ھامان،
ياماندىن ھەزەر قىل، يېتەر كۆپ زىيان.
- 1379 تاماخور كىشىگە سەن بەرمە ئىشىڭ،
ۋاپاسىز كىشىگە يىگۈزمە ئېشىڭ.
- 1380 تائەتكە غەيۇر بول، گۇنادىن توسال،
تائەتتىن بولەكتىن نەپ تەگمەك مۇھال.
- 1381 ئولۇمنى ئونۇتما، توسار نەرسە يوق،
موكۇكتىن چىقاردەك چىقار بىتۇيۇق.
- 1382 نىچە قاچساڭ ئاخىر ئولۇم تۇتقۇسى،
نىچە قالساڭ ئاخىر ئولۇم يەتكۈسى.
- 1383 سەگەك ئول ئولۇمدىن، غاپىل قالما سەن،
بولۇر يەر توشەك، ھەر نىچە ياشا سەن.
- 1384 قېنى كىم قۇتۇلدى ئولۇمدىن قېچىپ،
ئەجەلنىڭ ۋاقتىدىن كىم قالدى ئېشىپ؟

- 1385 ədi yakxı səzlər bilik yanzatu
bu əd kün tirigliklərig mənzetü
- 1386 apa oqlanı kərsə arkix sanı
ərük turoju bolmaz ərüklər kani
- 1387 ata arkasindin tooqlsa oqul
ana kani mənzil kaç aylık amul
- 1388 anasinda tooqlsa atansa ati
musafir bolup mindi ədlək ati
- 1389 küni bir manim ol tüni bir manim
əletür elümke kuritur ənım
- 1390 azun bir tuxün ol gürün bir tuxün
bu tuxün kopursa tuxün ol azun
- 1391 küđer ol azunda sana iki yol
bu iki yolunda kayu ərki yol
- 1392 yolun onqa kəlsə ətildi ixin
kali solqa kəlsə ulip qal baxin
- 1393 tariqlaql ərür dunya əlig kuti
tarisa orar ər tirilgü oti
- 1394 nəgü əksə yərke yana ol ənür
nəgü bərsə əvrə ani ok alur
- 1395 kixi nəni alma yəmə tekmə kan
bu iki yazukka ulir qiksa jan
- B112 C66
1396 bu tux təg tiriglik kəqər bəlgüsüz
kərək bəg kərək kul barir kəlgüsüz

- 1385 ئەجەپ ياخشى ئېيتقان ئالىم ئوخشۇتۇپ،
 ۋاقت، كۈن، تىرىكلىكنى ماسلاشتۇرۇپ:
- 1386 كارۋانغا ئوخشار بۇ ئادەم ئوغلانى،
 تۇرالمايدۇ مەنزىلدە، مەنزىل قېنى؟
- 1387 تورەلگەندە ئوغۇل ئاتا پۇشتىدىن،
 نىچە ئاي تاپار تېچ جاي ئانا قارىدىن.
- 1388 ئانادىن تۇغۇلغاندا قويسا ئېتىن،
 يولۇچى بولۇپ ئۇ مەنەر ۋاقت ئېتىن.
- 1389 كۈنى بىر مېڭم ئۇ، تۇنى بىر مېڭم،
 ئولۇمگە ئاپىرار، قۇرۇتۇپ ئوڭم.
- 1390 جاھان بىر قونالغۇ، گورۇڭ بىر تۇشۇن^[111]،
 قوپساڭ بۇ تۇشۇندىن تۇشۇن ئۇ ئاجۇن.
- 1391 كۈتەر ئۇ جاھاندا سېنى ئىككى يول،
 بولۇر كىن ئىككى يولدىن نەسىپ قايسى يول؟
- 1392 يولۇڭ كەلسە ئوڭدىن تۇزىلەر ئىشلىڭ،
 ئەگەر كەلسە سول، ئىڭراپ ئۇرارسەن بېشىڭ.
- 1393 جاھان بىر تېرىلغۇ، ئەي ئېلىڭ قۇتى،
 تېرىسا ئورار ئەر تىرىكلىك ئوتى.
- 1394 نىمە تەرسە يەرگە شۇ نەرسە ئۇنۇر،
 نىمەنى تېرىسا شۇنسىلا ئالۇر.
- 1395 كىشى مالنى ئالما ھەم توكمە قان،
 بۇ ئىككى گۇنادىن ئىڭراپ چىقار جان.
- 1396 بۇ چۈشتەك تىرىكلىك ئوتەر بەلگىسىز،
 بەگ ئولسۇن ياكى قۇل، كېتەر كەلگۈسىز.

- 1397 kani tux sani boldi kəqmix künün
 ökünqtə ađın yok bu kalmix künün
- 1398 nəgü tər əxitgil ođunmıx kixi
 ođunmıxta kəđin ökünmıx kixi
- 1399 tuxün tæg kəqürdün tiriglik ođuođ
 kani asođi kerkit maña bir bođuođ
- 1400 kününni kəqürdün tilək arzuğa
 tiriglik tükədi ökünq ol yođuođ
- 1401 usanma tiriglikkə artuk sakın
 tiriglik elümke əđi ök yakın
- 1402 saran bolma əlig akı bol akı
 kalir mənü elməz akilik atı
- 1403 ər at sü bu nənkə küvənmə ökux
 asiođ kılmaođay sü bu altun kümux
- 1404 yuluođ kılma ezni ađınlar üqün
 suyurğa ezünni keyürmə küqün
- 1405 sənində ozakı azun bəgləri
 azun kođtı bardı yatur kər güri
- 1406 sənə ma anunmıx turur bu elüm
 eđinə küđər ay yarumıx künüm
- 1407 nəgü tər əxit dünya 'əybın bilip
 sənə sezləgüqi ukuxtın alıp
- 1408 aqiođ suv tæg ol kər bu dünya nəni
 nədə iqse kanmaz elimez tili

- 1397 قېنى ئۇ، چۇشۇڭدەك كەچۇرمىش كۇنۇڭ،
ئوكۇنچتىن بولەكمەس بۇ قالمش كۇنۇڭ.
- 1398 نە دەيدۇ، ئىشتىكىن، ئويغانغان كىشى،
ئويغىنىپ كېيىن ئۇ ئوكۇنگەن كىشى:
- 1399 چۇشۇڭدەك كەچۇردۇڭ تىرىكلىك چىغىڭ،
قېنى پايدا، كورسەت ماڭا بىر ئىزىڭ؟
- 1400 كەچۇردۇڭ كۇنىڭنى ھەۋەس-ئارزۇدا،
تۇڭدى تىرىكلىك، قالدى پۇشمىنىڭ.
- 1401 تىرىكلىككە ئالدىنما، بەكمۇ ساقىن [112]،
تىرىكلىك ئولۇمگە ناھايەت يېقىن.
- 1402 بېخىل بولما ئېلىڭ، سېخى بول سېخى،
قالۇر مەڭگۇ ئوچمەس سېخىلىق ئېتى.
- 1403 قوشۇن، ئات، يىڭىتكە گۇۋەنمە ئوكۇش [113]،
نەپ بەرمەس ئۇلار ھەم بۇ ئالتۇن-كۇمۇش.
- 1404 پىدا قىلما ئوزنى بولەكلىرىنى دەپ،
ئوزەڭگە ئېچىن، ئوتقا كىرمە كۇچەپ.
- 1405 سېنىڭدىن بۇرۇنقى جاھان بەگلىرى،
جاھان قويدى، كەتتى، گور ئولدى يېرى.
- 1406 ساڭا ھەم تۇرۇپتۇ تەييار بۇ ئولۇم،
پەقەت ۋاقت كۇتەر ئۇ، ئەي يورۇق كۇنۇم.
- 1407 نېمە دەر ئىشت، دۇنيا ئەيىبن بىلىپ—
ساڭا سوزلىگۇچى، ئەقىلدىن ئېلىپ:
- 1408 گويا بىر تۇزلۇق سۇ بۇ دۇنيا مېلى،
كىشى قانماس ئىچىپ، نەم بولماس تىلى.

- 1409 kəlikə tæg ol kər bu dunya tonə
əǧərsə qaǧar qaqsə yapqur sanə
- B113
1410 sakioǧ ol kərü barsə dunya ixi
tutayin təyü sunsa yitrür kixi
- C67
1411 ay əlig katioǧlan ezün əǧgü bol
bəgi əǧgü bolsa boǧun əǧgü ol
- A58
1412 boǧun koy sanı ol bəgi koyqisi
baǧirsak kərək koyka koy kütqisi
- 1413 kapuoǧda tərildi qalın aq bəri
ay əlig koyuoǧ kəǧ küdəzip yori
- 1414 puxi bolma ixtə sən əvkə yioǧin
puxi bolsa bəglər buzər bəglikin
- 1415 irik səzləməgil kixikə tilin
irik til ot ol kər keyər tæg yalin
- 1416 ərüg bol amul bol tüzün bol silig
kamuoǧ əǧgülükkə tægürgil əlig
- 1417 yüz utru rurur bu uzun yol səfər
ukuxluoǧ bu yolka azuk kəǧ ətər
- 1418 saray kərxi ətme ay əlig kuti
anundi sanə əv kara yər katı
- 1419 əǧiz kəǧ bəǧizlig sarayin kalip
karanqu yər əvdə yatur sən ulip
- 1420 nərək gənq urur sən bu altun kümüx
sanə təküsü ol iki bəz ülüx

- 1409 بۇ دۇنيا كۈلەنگە كەبى، ئەي توڭا،
قاچار ئىزلىسە، قاچساڭ يېپىشۇر ساڭا.
- 1410 ئالۋۇنغا(114) ئوخشايدۇ بۇ دۇنيا ئىشى،
تۇتاي دەپ سۇنسا قول، يۇتۇرەر كىشى.
- 1411 ئېلىگ، غەيرەت ئەيلەپ ئۈزەڭ ياخشى بول،
بېگى ياخشى ئولسا، خەلق ياخشى ئول.
- 1412 خەلق قوي كەبىدۇر، بېگىدۇر چوپان،
چوپان بولماق كېرەك قويغا مېھرىۋان.
- 1413 ئىشكىتە يىغىلغان تولا ئاچ بورى،
ئېلىگ سەن كۆزەت بەك قويۇڭىنى، يۇرى!
- 1414 غەزەپلەنمە ئىشتا، سەن ئوپكەڭنى باس،
بەگ ئولسا غەزەپلىك، بۇ بەگلىك تۇرماس.
- 1415 كىشىگە يىرىك سوز قىلما، يىغ تىلىن،
يىرىك سوز يېلىنچاپ تۇرغان بىر يېلىن.
- 1416 سىلىق بول، بېسىق بول، يۇۋاش، تىنچ بول،
پۇتۇن ياخشىلىققا يەتكۈز ئوزۇڭ قول.
- 1417 تۇرۇپتۇ ئالدىڭدا ئۇزۇن يول - سەپەر،
ئاقىللار بۇ يولغا خوپ ئوزۇق ئېتەر.
- 1418 ساراي، قەسىر سالما، ئەي ئېلىگ قۇتى،
تەيياردۇر ساڭا ئوي، قارا يەر قېتى.
- 1419 ئىگىز، كەڭ، بىزەكلىك ساراينىڭ قېلىپ،
ئىگىرەسەن قاراڭغۇ يەر ئويىدە يېتىپ.
- 1420 نە لازىم غەزىنە - بۇ ئالتۇن - كۈمۈش،
ساڭا تەككۈسى ئىككى بوزلا ئۇلۇش.

- 1421 munar mənzətü aydı xa'ir tili
bu xa'ir səzi kər aqar səz yoli
- 1422 usal yalnuk, ooqli ekux nən tərər
yəgükə təgirmü sakınmaz birər
- 1423 bayusa tiləki bulunsa tükəl
tükətür tiriglik uqup jan yīrar
- 1424 avınma ərəzkə küvənmə ay bəg
avınqın küvəncin uđitojay u təg
- C68
1425 tiriglik yava kılma dunya üqün
kəqigli turur boloja əmgək küqün
- B114
1426 aqı quz təxənür ezün ooqlaou
kara yər təxəngü turur ay bəgü
- 1427 avıncu səvüglər bilə avnur ez
kara yər katında yaxip yatoju tüz
- 1428 yayılmaz yoriəja kəvəldin tuxüp
əđərsiz yiojaq mingü munluə bolup
- 1429 bularni sakinoql elümke ətin
əkünmə yarın bu kara yər katın
- 1430 kamuəj ixkə təwfik bayattin tilə
bayat bərgə xəksiz sanə küq bilə
- 1431 nəgü kəlsə tapla kər əđgü əsiz
boyun bər kəzəka kəni tut aqiz
- 1432 ezün kolsa iki azun bəgliki
bu bəx ixkə yakma bu ol yəgliki

- 1421 بۇگا ئوخشىتىپ ئېيتتى شائىر تىلى،
بۇ شائىر سوزى، كور، ئاچار سوز يولى:
- 1422 غاپىل ئادەم ئوغلى تولا مال يىغار،
يىپەلەمدۇ-يوقمۇ، چۈشەنمەي قالار.
- 1423 بېيىپ ئۇ تىلەككە ئېرىشكەچ پۈتۈن،
تۈگەپ بۇ تىرىكلىك، ئەزىز جان ئۇچار.
- 1424 ئاۋنىما، گۈۋەنمە ھوزۇرغا ئەي خان،
ئاۋنىچىڭ، گۈۋەنچىڭ ئۇخلىتۇر ھامان.
- 1425 تىرىكلىك زايە قىلما دۇنيانى دەپ،
قىينايدۇ سېنى ئۇ ئۆتكۈنچى كۈچەپ.
- 1426 ئاغى-چۈز پۈركەنگەن بۇ نازۇك تېنىڭ،
قارا يەر يېپىنار ئەي ئاقىل، بىلىڭ.
- 1427 ئوتسىمۇ سويۇنچكە تېنىڭ ئاۋۇنۇپ،
قارا يەر قېتىدا ياتار سوزۇلۇپ.
- 1428 تەۋرەتمەس يورغا-يۈگرۈك ئاتتىن چۈشۈپ،
مىنەرسەن ئىگەرسىز ياغاچ، مۇڭلۇنۇپ.
- 1429 بۇنى ئۇق، تەييارلان ئولۇمگە ھامان،
يىمە يەر قېتىدا تاڭنا پۇشايىمان.
- 1430 ھەر ئىشتا خۇدادىن سەن تەۋىپىق تىلە،
سېنى قوللار ھەق، شۇبھىسىز، كۈچ بىلە.
- 1431 يامانۇ-ياخشىلىق كەلسە بول رىزا،
ئېغىزنى دۇرۇس تۇت، بوي ئەگ قازاغا.
- 1432 بولاي دىسەڭ ئىككى جاھان باشچىسى،
يېقىنلاشما بۇ بەش ئىشقا ياخشىسى:

- 1433 həramka katılma y m  kılma k g
kixi qanı t km  həşim kılma  q
- 1434 bor iqm  f saddin yirak tur t z 
bu kaq n n yorir tutqı b glik buza
- 1435 ez n m n  b glik til s  tuqı
t r  kıl boqundin k t rgil k qi
- 1436 boqunka baxı sən ay  lig bu k n
boqunuoq küdəzgil oqun tur  g n
- 1437 uluoq y k boyunka y d rdi  lig
usal bolma saklan ay kılki silig
- 1438  t ez arzu s rg n h waka bulun
bulun bolma bolsa ezünni yulun
- 1439 k q rmix tiriglik t pi boldi y l
bu kalmix tiriglik n q  b rg   l
- 1440 yava kılma  mdi bu kalmix k n n
ez ndin aritoqil yazukun m n n
- B115 C69
1441 w fa kılou  rm z bu dunya bilin
k b r dunyada ez azukun alin
- 1442 n g  t r  xitgil sakınuk kixi
sakınuk kixi ol azunda baxı
- 1443 bu azun t x n ol sən arkix sani
t x nd  n q  boloqa arkix k ni
- 1444 s ray ol azun k r bu kazolanq y ri
n g  bulsa munda naru id yori

- 1433 ھارامغا قوشۇلما ۋە كورسەتمە كۈچ،
خۇسۇمەت قىلىپ توكمە قان، ئالما ئوچ.
- 1434 پاساتتىن يىراق تۇر، سەن ئىچىمە شاراپ،
قىلۇر بۇ نەرسىلەر بەگلىگىڭ خاراپ.
- 1435 تىلەسەڭ بەگلىگىڭ سەن مەڭگۈ مۇدام،
بول ئادىل، زۇلۇمنى يوقاتقىن تامام.
- 1436 ئېلىگ سەن بۈگۈن خەلقنىڭ باشچىسى،
بول ئويغاق، ئەقىللىق، خەلق ساقچىسى.
- 1437 يۇدۇلدى بويۇنغا، ئېلىگ، ئېغىر يۈك،
غاپىل ئولما، ساقلان، ئەي خۇلقى تۈزۈك.
- 1438 ۋۇجۇت رەببى ئەيىلەر ئەپسگە ئەسىر ئول،
ئەسىر ئولما، ئولساڭ ئۇنىڭدىن قۇتۇل.
- 1439 كەچۈرگەن تىرىكلىك بولدى بوران دىيەل،
بۇ قالغان تىرىكلىك بېرەر قانچە ئەل؟!
- 1440 زايە قىلما ئەمدى بۇ قالغان كۈنۈڭ،
گۇنا ۋە قۇسۇردىن ئېرىغدىل ئوزۇڭ.
- 1441 بۇ دۇنيا بىۋاپا ئېرۇر، ياخشى بىل،
كېچەر دۇنيادا ئوز ئوزۇغۇڭنى قىل.
- 1442 نىمە دەر، ئىشىمتكىن، تەقۋادار كىشى،
تەقۋادار كىشىدۇر جاھاننىڭ بېشى:
- 1443 بۇ دۇنيا قونالغۇ، ئوزۇڭ سەن كارۋان،
قونالغۇدا كارۋان قانچىلىك تۇرغان؟
- 1444 بۇ دۇنيا سارايدۇر قازانماق يېرى،
نە تاپساڭ بۇ يەردىن، ئۇنى ئال، يۇرى.

- 1445 ezün keqgü mundin keqün axnu id
kərəkligni alojil kərəksizni tid
- 1446 munu mən barur mən məni kər ođun
katioqlan ezünkə at əđgü kođun
- 1447 nəgü tər əxitgil əlügli tirig
əlürdə bərip bardı et sav ərig
- A59
1448 əlügli tirigkə bərür pənd tilin
əxitgil anı sən kənülkə alin
- 1449 ayur ay tirig sən usanma ođun
usandim ekünqün yatur mən yilin
- 1450 ay əlig bu bəglik uzun kolsa sən
kaq ix kil kaq ix kođ kilur ərsə sən
- 1451 tərü kil katioqlan yulup kilma küq
tapuq kil bayatka anin kəpoji kuq
- 1452 ikinji usal bolma sak tur ođuq
səna təgməsün bir mufaja yoduoq
- 1453 iki əđtə kilma kayu ərsə ix
həwa əvkə kəlsə sərip kisoju tix
- 1454 bu kaq nən küdəzgil küdəzildi əl
uzun turoja bəglik səna bərgə əl
- C70
1455 kamuq əđgülərig aqir tut ketür
əsizləni tutma əlindin kotur
- 1456 əsiz əndi urma tərü əđgü ur
künün əđgü boləy kutun baqja kur

- 1445 كۈچەرسەن، ئوزۇڭ كۈچنى ئاۋال ئەۋەت،
كېرەكنى ئال، كېرەكسىزنى تاشلىۋەت.
- 1446 مانا مەن كېتەرمەن، ئال ئىبرەت كورۇپ،
تىرىشقىن، كېتەردە گۈزەل ئات قويۇپ.
- 1447 ئولۇش ھالدا تۇرغان تىرىك نىسە دەر،
ئولەردە ۋەسىيەت قىلىپ كەتكەن ئەر:
- 1448 تىرىككە نەسىھەت قىلۇر ئولگۇچى،
ئىشتىكىن ئۇنى، بول كوئۇل قويغۇچى.
- 1449 ئۇ دەر: ئەي تىرىك، سەن بولمىغىن غاپىل،
غاپىل مەن، ياتارمەن ئوكۇنچتە يىل-يىل.
- 1450 تىلەسەڭ ئەي ئېلىك بەگلىك ئۇزۇن يىل،
قىلار ئىش نىچە، قىلماس نىچە، بىل.
- 1451 تىرىش ئادىل ئولماققا، كورسەتمە كۇچ،
خۇداغا تائەت قىل، ئىشكىنى قۇچ.
- 1452 ئىككىنچى، غاپىل بولما، ساق تۇر ئاگاھ،
ساڭا تەگمىگەي بىل، بىر بالا ناگاھ.
- 1453 ئىككى ۋاقتا قىلما نىچۇك بولسا ئىش،
ھەۋەس ۋە غەزەپتە چىك چىشلىگىن چىش.
- 1454 قىلىنسا بۇ ئىشلار ئەل كۇزىتىلۇر،
بۇ بەگلىك تۇرار كوپ، ئامانلىق كېلۇر.
- 1455 ئەزىزەلەپ ياخشىنى كوتەر يۇقۇرى،
يامانغا بەرمە ئىش، قىل ئەلدىن نېرى.
- 1456 يامان تۇزمە قانۇننى، بەك ياخشى تۇز،
كۇنۇڭ ياخشى بولغاي ھەم بەختىگىمۇ ئۇز.

- 1457 nögü tər əxitgil ay bilgə külüg
bu səzdin ketürgil ezünkə ülüg
- 1458 tərü ədgü ur ay tərü bərgüqi
turu əldi əsiz tərü uroquqi
- 1459 əsiz əndi urma ay əlqi bəgü
əsiz bolsa bolmaz azunuoq yəgü
- 1460 əsiz əndi ursa əzi ez ədin
əsiz qođti atin ezində kədin
- B116
1461 kim ərsə urup kodsə ədgü tərü
anin tiktı atin adakin erü
- 1462 ezünni yanılma ay əlig bakın
tüpünni unitma eyü tur sakın
- 1463 əsiz kılki tutma ay əlgi uzun
əsiz kılk ulitur ikigün azun
- 1464 uzun boldi əlgin bodunka yakın
fususun kəqər bu tiriglik bakın
- 1465 kəqigli turur dunya kəqti sakın
kəligli əlüm utru kəldi sakın
- 1466 mənı kər mənındin ketür et ərig
əkünmə yarın sən bu kün sən tirig
- 1467 kixi əlsə andin kumaru kalir
munuki kumarum sənə ay bilir
- 1468 səvərim sən ərdin ay əlig manə
asiqliq kumarumni qođtum sənə

- 1457 نىمە دەيدۇ مەشھۇر ئالىم، ئاڭلىغىن،
بۇ سوزدىن ئوزۇڭگە نەسىپ تاللىغىن:
- 1458 قانۇننى تۇز ياخشى قانۇن تۇزگۇچى،
يامان تۇزسە بولۇر تىرىك ئولگۇچى.
- 1459 يامان تەرتىپ ئورناتما، ئەي بەگ ھېكىم،
يامان بولسا قانۇن، بولالماس ھاكىم.
- 1460 يانان تۇزسە قانۇن كىم ئوز دەۋرىدە،
يامان ئات قويار ئۇ ئوزى كەينىدە.
- 1461 كىم ئۇ ياخشى قانۇننى بەرپا قىلار،
ئۇنىڭ شوھرىتى تا ئەبەتكە ياشار.
- 1462 دىققەت قىل، ھولۇقىما ئېلىگ سەن ئوزۇڭ،
بول ئويغاق ۋە ھۇشيار، ئۇنۇتما تۇۋۇڭ.
- 1463 يامان قىلما خۇلقۇڭ، ئەي ئىلگى ئوزۇن،
سېنى يىغلىتۇر ئۇ ھەر ئىككى ئاجۇن.
- 1464 بولۇپ خەلققە يېقىن، ئوزاردى قولۇڭ،
تەئەسسۇپتە كېچەر ھاياتىڭ - كۇنۇڭ.
- 1465 جاھان ئوتكۇچىدۇر، ئۇنى ئوتتى بىل،
ئولۇم كەلگۇچىدۇر، ئۇنى كەلدى بىل.
- 1466 مېنى كور، مېنىڭدىن سەن ئال نەسىھەت،
تىرىكسەن بۇگۇن، تاڭنا چەكىمە نادامەت.
- 1467 كىشى ئولسە ئاندىن بىر مىراس قالۇر،
ئەي ئالىم ساڭا بۇ مىراسم بولۇر.
- 1468 سويۇملۇك ئىدىڭ سەن ئەي ئېلىگ ماڭا،
پايدىلىق مىراسنى مەن قويدۇم ساڭا.

- 1469 asioqliq kumaru kixikə səz ol
kumaru səzün tutsa asoqi yüz ol
C71
- 1470 munu səz bitip qoqtum əmdi qini
unitma bu səzni unitma məni
- 1471 nəqə kəq yaxap əz tirig tursa sən
əlüm boldi ahir yanix kərsə sən
- 1472 səziksiz əlüm bir kün ahir kəkir
tirilmix bu janliq janin aloqalir
- 1473 okioqqi kəlürkə anunoqu kərək
uzun yol yorirka ətingü kərək
- 1474 əlümdin kutuloqu yari yok bilin
əlümkə ətingil kərəkini alin
- 1475 nəgü tər exitgil əgi yətmix ər
əlümüg əlürdə oza ukmix ər
- 1476 kəzikqə kəkir bu əlümnün kəri
əlümkə əzün qin anuqlap yori
- B117
- 1477 kümux kur baoquqi munu mən təyü
əlüm tutti ərse üzüldi kəri
- 1478 ay əlig munu mən etədim həkin
tükəl kildim əmdi baoqirsaklikin
- 1479 bayat bərsü təwfik kamuq ədgükə
kutaqsu bu ədgü yəgü kədgükə
- 1480 əsənin tirilgil ekux yil yaxa
səvinqin avinqin ekux əl axa

- 1469 پايدىلىق مىراس تۇر كىشىلەرگە سوز،
مىراس سوزنى تۇتسا بولۇر پايدا يۇز!
- 1470 پۇتۇپ قويدۇم ئەمدى بۇ سوز چىنىنى،
ئۇنۇتما بۇ سوزنى، ئۇنۇتما مېنى.
- 1471 ياشاپ قانچىلىك كۆپ، كۆرەرسەن كۆرۈم،
يانار جايىڭ ئاخىر بولۇر شۇ ئولۇم.
- 1472 ئولۇم شۇبەسىز، بىر كۈن ئاخىر كېلۇر،
بۇ بارچە تىرىكنىڭ جېنىنى ئالۇر.
- 1473 دەۋەتچى كېلىشكە تەييارلىق كېرەك،
ئۇزۇن يول يۈرۈشكە ھازىرلىق كېرەك.
- 1474 ئولۇمدىن قۇتۇلۇشقا يوق ھىچ ئامال،
ئولۇمگە ھازىرلان، كېرەكلىكىنى ئال.
- 1475 نە دەر، ئاڭلا، ئەقلى تولۇپ يەتكەن ئەر،
ئولۇمنى ئولۇشتىن بۇرۇن بىلگەن ئەر:
- 1476 ئولۇم نوۋىتى ئوز پەيتىدە كېلۇر،
ئولۇمگە ئوزۇڭنى راسلا، تەييار تۇر.
- 1477 كۆمۈش قۇر باغلىبان مەن - مەن دىگەنلەر،
ئولۇم تۇتسا ئۇنى، ئۇزۇلگەي بۇ قۇر.
- 1478 ئەي ئېلىگ، ئوتىدىم مانا مەن ھەققىڭ،
ئادا قىلدىم ئەمدى سېنىڭ شەپقىتىڭ.
- 1479 خۇدا بەرسۇن تەۋپىق پۈتۈن ئەزگۈگە،
قۇتاتسۇن بۇ ئەزگۈ يىمەك - كەيگۈگە.
- 1480 ئېسەن بول، تىرىكلىك قىلىپ مىڭ ياشاپ،
قۇۋانچ ۋە سويۇنچىتە تولا ئەل سوراپ.

A60

1481 baqirsaklik ərđi mənñ bu sezüm
əsən kal səlamət ay kərklüg yüzüm

1482 munu mən barir mən ay əlig kuti
turu kaldı oqlum bu baqrim oti

1483 bayatka tutuzdum muni yalvara
tiləsə küdəzgay keyər ot ara

1484 şana həjətim bu kərü bər muni
sürə idma boləjay yavalar sani

1485 kamuoı nənke tənri kilur ol səbəb
kamuoı ədgü əsiz anar ez üləp

1486 oqlul kiz səbəbi ata ol ana
kiling artasa ya ətilsə yana

C72

1487 munu mən atası elür mən bu kün
kiqig kaldı oqlum yətim əgsüzün

1488 bar ərsə kalı bu tapuoıqi həki
səbəb bol muni ədgü yolka oki

1489 kərü idma əgrətgil ərdəm bilik
bilik ərdəmin bulsu əlkə əlig

1490 ətilsü kilingi tüzülsü yorik
tusulsu tapuoıka alinsu alik

1491 yava idma boxlaoı yioıa tut kisa
yioıa tutsa oqlan bulur kut basa

B118

1492 nəgü tər əxitgil karı kəkləmix
sınamix ukup həm bilip sezləmix.

- 1481 ئېرۇر مېھرىۋانلىق پۈتۈن بۇ سوزۇم،
سالاھەت...ئېسەن قال كۈزەل يۈزلۈگۈم.
- 1482 مانا مەن كېتۈرمەن، ئەي ئېلىگ قۇتى،
قېلىپ قالدى ئوغلۇم—بۇ باغرىم ئوتى.
- 1483 بۇنى تاپشۇردۇم مەن ھەققە يالۋۇرا،
تەلسە ئۇ ساقلار كوپەر ئوت ئازا.
- 1484 ساڭا ھاجىتىم شۇ: قاراپ قوي ئاڭا،
يىراق قىلما، بولۇپ قالغىي ياۋا.
- 1485 ھەر ئىشقا قىلۇر بىر سەۋەپنى خۇدا،
يامان—ياخشىلىقتۇر ئۇنىڭ قولىدا.
- 1486 ئوغۇل—قىز سەۋدۇى ئانا ھەم ئانا،
بۇزۇلسا قىلغى، تۈزەلسە يانا.
- 1487 مانا مەن ئاتاسى ئولەرمەن بۇ كۈن،
كىچىك قالدى ئوغلۇم يىتىم—ئوكسۇزۇن [116].
- 1488 تونۇساڭ خادىم ھەققى بار مەندە دەپ،
ئۇنى ياخشى يولغا ئۇندە، بول سەۋەپ.
- 1489 قاراپ تۇر، ئۈگەت ئاڭا ئەردەم، بىلىك،
بىلىم پەزىلە بولسۇن ئەلگە يىتىك.
- 1490 يېتىلسۇن، تۈزەتسۇن قىلىق—ھەركىتىن،
لاياقەت بىرلە ئۇ تاپسۇن خىزمىتىن.
- 1491 ئۇنى قويىمىغىن بوش، قاتتىق تۇت سىقىپ،
تۇتۇلسا ئوغۇل چىڭ، تاپار قۇت بېرىپ.
- 1492 نىمە دەر ئىشىت، چال، بىلەرمەن كىشى،
سناپ ھەم ئۇقۇپ سوز سوزلىگەن كىشى:

1493 kiqig  rk n  gr t ooqulka bilik
kiqigdə bilik bilsə k tr r  lig

1494 ayama ooqul k zka b rg  y t r
ooqul k zka b rg  bilik  gr t r

1495 kiqiglikte bilsə -ooqul k z n ni
karip  lm ginq  unitmaz ani

* * *

1496 tükətti bitik t rdi badi tutup
alip ooqlina b rdi  lgin sunup

* * *

1497 ayur bu bitik tut yit rm  ooqul
 ligk  t g rgil kumarum bu ol

1498 bitikim okisun sez m tutsuni
 l mk  anunsun ixin  ts ni

* * *

1499 uluq tindi  tr  ooqulka baka
ayur sən muni uq k nik  yaqa

1500 yana aldi ooqlin konina kuqa
 p p yioqladi b rn  yaxin saqa

* * *

1501 ayur ay ooqul k rd n  mdi m ni
n  halin barir mən unitma muni

1493 ئوغۇلنى كىچىكتە ئوقۇتماق زورۇر،
كىچىكلىكتە بىلسە ئۇتۇغۇق بولۇر.

1494 ئوغۇل - قىز ئايىماي تاياق بىرلە ئۇر،
تاياق قىز - ئوغۇلغا بىلىم ئوگىنۇر.

1495 كىچىك چاغدا بىلسە بالا نىمىنى،
قېرىپ ئولىگۇنچە ئۇنۇتماس ئۇنى.

* * *

1496 ئۇ خەتنى تۈگەتسە باغلىدى تۇرۇپ،
ئېلىپ ئوغلىغا بەردى قولى سۇنۇپ.

1497 دىدى: تۇت بۇ خەتنى، يوقاتما ئوغۇل،
ئېلىنكە يېتۈرگىن، مېراسىمدۇر ئول.

1498 خېتىمنى ئوقۇسۇن، سوزۇم تۇتسۇن ئۇ،
ئولۇمگە بولۇپ تەخ، ئىشىن ئەتسۇن ئۇ.

* * *

1499 ئۇلۇغ بىرنى تىندى، قاراپ ئوغلىغا،
دىدى: بىل بۇنى، ماڭ ھەقلىق يولغا.

1500 ئۇ باستى ئوغلىنى باغرىغا قۇچۇپ،
ئويۇپ يىغلىدى كوپ يېشىنى توكۇپ.

* * *

1501 دىدى: ئەي ئوغۇل سەن كورەرسەن،
نە ھالدا كېتەرمەن، ئۇنۇتما بۇنى.

1502 sana ma səziksiz bu əđ kəlgü ol
usal bolma ahir ezün ölgü ol

1503 kərəklig səzüg mən tutuzdum sana
səzümni unıtma du'a kıl mana

c.
1504 kälî əlig ədləp tiləsə səni
yorik tüz tapuq kıl basınma ani

1505 yava bolma boxlaq yügürmə ezün
kəni bol silig bol kılınqın səzın

1506 kəqə yatsa kəq yat yana ertə tur
yatıp ertə kəpəjan kutin arturur

1507 bayat yarlıoqın sən aqır tut aqır
əligkə tapuq kıl isingil baqır

B119
1508 əsizkə yaquma yirak tur təzə
yori ədgülük kıl yorik yol tüzə

1509 səzünni küdəzgil səlamət yori
ezünni küdəzgil əsənin kari

* * *

1510 səzin kəsti oqlın kuqup yioqladi
ulindı yana ol ekünqlər yədi

* * *

1511 ayur ay inanqsiz azun bi-wəfa
nəlük kıldın əmdi manə sən jəfa

1512 tü ni'mət bilə bu igidmix ezüm
kirür bu qara yərkə kərklüg yüzüm

- 1502 ساڭا ھەم كېلەدۇر شۇبھىسىز بۇ كۈن،
غاپىل بولما، ئاخىر ئولسەن بىر كۈن.
- 1503 كېرەكلىك سوزۇمنى مەن ئېيتتىم ساڭا،
سوزۇمنى ئۇنۇتما، دۇئا قىل ماڭا.
- 1504 يېتىپ چاغ ئېلىگ گەر ئىستىسە سېنى،
ھالال قىل خىزمىتىن، قەدىرلە ئۇنى.
- 1505 لاغايلاپ بەھۇدە يۈرمىگىن ئوزۇڭ،
سىلىق، توغرا بولسۇن قىلغىڭ، سوزۇڭ.
- 1506 يېتىپ ئاخشىمى كەچ، يەنە تۇر سەھەر،
سەھەر تۇرسا بەختى كىشىنىڭ ئوسەر.
- 1507 خۇدا بۇيرۇغىنى ئەزىز تۇت ئەزىز،
ئېلىككە خىزمەت قىل، بېرىپ دىلنى تېز.
- 1508 يامانغا بولسا، بىراق تۇر ھامان،
تۈزەت خۇي-پەيلىڭ، قىل ياخشىلىق ھەرتان.
- 1509 كوزۇڭنى كۈزەتسە، سالامەت يۇرى،
ئوزۇڭنى كۈزەتسە، سالامەت قېرى.

* * *

- 1510 سوزىن كەستى، ئوغلىن قۇچۇپ يىغلىدى،
يانا ئىگراپ تولا پۇشايمان يىدى.
- 1511 دىدى: ئەي ئىشەنچسىز جاھان بىۋاپا،
نىچۇك قىلدىڭ ئەمدى ماڭا سەن جاپا.
- 1512 بىبان نازۇ-نېمەت بېقىلغان ئوزۇم،
كىرەر بۇ قارا يەرگە كوركەم يۈزۈم.

1513 anadın nətəg toqđum ərsə bu kün
anıñ təg barır mən yalıñın muñun

A61

1514 nəgü tər əxitgil əlügli ek er
elümke ekünüp ulıqlı bək er

1515 karıñdın qıkarđın karınka kirür
xəkərdin igiđtin yılanka bərür

1516 əsizim yigitlik tiriglik əsiz
ekünqün sıođıt birlə gürkə kirür

* * *

1517 sıođıt kođtı ay toldı yətürüp egin
kumaru ülədi kixikə nəñin

1518 bəhil kołdı barqa kadaxlarka ol
tilər boldı janı yaxıl kəkkə yol

1519 kəzin kəkkə tiktı ketürdi əlig
xəhadət bilə kəsti təprər tilig

1520 yaruk jan üzöldi tünərdi küni
bayat atı birlə kəsildi tını

1521 ədizlik tilədi süzük jan turuođ
uqup bardı jan qaldı kalbüd kuruođ

1522 bolup toqmaduk təg yitip bardı jan
azunda atı qaldı bəlgü nixan

B120

1523 nəgü tər əxit əmdi kəñli kəni
usallıq usındın ođunmıx küni

- 1513 ئانادىن نىچۈك مەن تۇغۇلسام شۇ كۈن،
كېتەر مەن مۇڭ ئىچرە يالاڭغاچ بۇ كۈن.
- 1514 نىمە دەر، ئىشتىكىن، ئولۇۋاتقان ئەر،
ئولۇمگە ئوكۇنۇپ ئىگراۋاتقان ئەر:
- 1515 قېرىندىن چىقاردىڭ، قېرىنغا كىرۈر،
شېكەر يىگەن تەننى ئىلانلار يىيۈر.
- 1516 ئىست ھەي يىگىتلىك، تىرىكلىك ئىست،
ئوكۇنچلۇك يىغى بىرلە گورگە كىرۈر.

* * *

- 1517 قىلىپ بەس يىغىسىن ئۇ ئەقلىن يىغىپ،
ئۇلەشتۈردى مالن ھەدىيە قىلىپ.
- 1518 رىزالىق تىلەدى يېقىنلاردىن ئول،
ئالۇر بولدى جانى يېشىل كوككە يول.
- 1519 كوزىن كوككە تىكىتى كوتەردى قولن،
شاھادەت بىلەن كەستى تەبرەر تىلىن.
- 1520 يورۇق جان ئۇزۇلدى، قارايدى كۈنى،
خۇدا ئاتى بىرلە كېسىلدى تىنى.
- 1521 سۇزۇك جان تىلەدى ئىگىزدىن تۇرۇق [116].
ئۇچۇپ كەتتى جان، قالدى جىسمى قۇرۇق.
- 1522 بولۇپ تۇغمىغاندەك يۇتۇپ كەتتى جان،
جاھاندا ئېتى قالدى بەلگۈ-نشان.
- 1523 نىمە دەر ئىشت ئەمدى كوڭلى كۈنى،
غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغانغان كۈنى:

- 1524 ət eznün əvi ol bədiqliq əvin
süzüg jan əvi ol bədiq təg tənin
- 1525 kuruoı kaldı kalbüd uqup barsa jan
bayat bildi qanqa barir ərsə jan
- 1526 ədiq boldi ornı ay qutluoı kuta
tənısə kodı insə boldi yuta
- 1527 ikidə biri boldi xəksiz ülüg
tirildi əlümsüz uzun mənülüg
- 1528 nə munluoı turur kərsə yalnuk əzi
yorirda yitər atı kəslür səzi
- 1529 kayudın kəlır ərki qanqa barir
kayuda turur ərki kayda yorir
- 1530 bilikli bilirmü nəgü tər nəgü
uquoıli ukarmu nəgü tər bəgü
- 1531 bilikli bayat ol bilir bu ixig
uquoıli uoıan ol ukar bu ixig
- 1532 ara bir iqar kər yorir bəlgüsüz
ara kəz kərüdə bolur bəlgüsüz
- 1533 ədi kisoıa əzlıg bu yalnuk əzi
sakinqi uzun həm bədiq til səzi
- 1534 kərü barsa yalnuk bu ərksizlikin
nəlık munqa yavlaq kətürdi əgin
- 1535 iki künlük ərtər azunuoı bulup
nəlık kərđi kəgsin kaya təg bolup

- 1524 ۋۇجۇدۇڭ ئويمىدۇر بىزەكلىك ئويۇڭ،
سۇزۇڭ جان ئويمىدۇر سۇرەتتەك تېنىڭ.
- 1525 قۇرۇق تەن قالۇر ئۇ ئۇچۇپ كەتسە جان،
خۇدالا بىلۇر نەگە بارغاي بۇ جان.
- 1526 جان ئورنى ئىگىزدە، بىل ئەي بەختىيار،
توۋەن چۈشسە يامان پالاكەت بولار.
- 1527 ئۇ شەكسىز. ئىككىدىن بىرىنى تاپار،
ئۇ ئولمەس، ئۇزۇن ھەم مەڭگۈلۈك ياشار.
- 1528 نە چاغلىق زەئىپتۇر بۇ ئىنسان ئوزى،
يۈرەكەن يۈتەر ئېتى، كېسىلۇر سوزى.
- 1529 قەيەردىن كېلۇر كىن؟ قەيەرگە بارۇر؟
قەيەردە تۇرۇر كىن؟ قەيەردە يۈرۈر؟
- 1530 بىلىملىك بىلەمدۇ؟ نىمە دەر بۇنى؟
ئەقىللىق ئۇقامدۇ؟ نىمە دەر ئۇنى؟
- 1531 خۇدادىن بولەك يوق بۇنى بىلگۈچى،
پەقەت بىرلا تەڭرى بۇنى ئۇققۇچى.
- 1532 گەھى ئۇ يوشۇرۇپ كېزەر بەلگىسىز،
ۋە بەزى كورۇنۇپ، كېتەر بەلگىسىز.
- 1533 تولا قىشقا ئومۇرلۇك بۇ ئىنسان ئوزى،
غېمىلا ئۇزۇن ھەم بۈيۈك تىل - سوزى.
- 1534 كورەرسەن، بۇ ئىنسان زەئىپ نە قەدەر،
ئۇ شۇنچە يامانلىق نىچۈك كوتىرەر؟
- 1535 ئىككى كۈنلۈك ئوتكۈنچى دۇنيا كورۇپ،
نىچۈك كەردى كوكسىن قىنيا تاش بولۇپ.

- 1536 nögü tər əxitgil ođunmıx kixi
elümüg ukup yolka kənmix kixi
- 1537 nə tənşiz elüm sən ay yavlaq elüm
tusulmaz saña ətsə tük miñ tolum
- B121
1538 tözükə təgir sən kütulmaz biri
əsis əđgü nənkə sən ek sən tori
- 1539 kərək ərdi bilgə tirilsə kütun
kamuođ əlsün ərdi biliksiz otun
- 1540 əsis əđgü qalmaz nəqə tüz elür
uluođ ya kiqig tut kara yər bolur
- 1541 elümkə kəqik yok tirig boldaqi
nəqə kəq tirilsə elüm kəldəqi
- 1542 nə yaxxi ayur bu bođun baxlar ər
bilikin ukuxun ixin ixlər ər
- 1543 nə əđgü ix ərdi elüm bolmasa
nə kərklüg ix ərdi kixi əlməsə
- A62
1544 ərəzkə təgürdi məni bu elüm
elüm ol buzuođli tüpüm həm ulum
- 1545 elümkə tañ ərməz tooquođli elür
tooquođli elür kər kara yər bolur
- 1546 kixi əsis ərməz kixilik əsis
ərən əsis ərməz kənilik əsis
- 1547 bu kurtəqa kilingi bu ol əndisi
kərək əndi tutođil kərək təndisi

- 1536 نىمە دەر، ئىشتىكىن، ئويغانغان كىشى،
ئولۇمنى تونۇپ، يولغا كونگەن كىشى:
- 1537 ئەجەپ تەڭدىشك يوق، يامان، ئەي ئولۇم،
توسالماس سېنى بولسا مىڭلاپ تولۇم^[117].
- 1538 كېلەرسەن ئومۇمغا، قۇتۇلماس بىرى،
يامانۇ-ياخشىنىڭ ئوزۇڭ بىر تورى.
- 1539 بولاتتى تىرىك قالسا ئالم ئامان،
بولاتتى ئولۇپ كەتسە بارلىق نادان.
- 1540 يامان-ياخشى قالماس تامامەن ئولۇر،
ئۇلۇغمۇ، كىچىكمۇ قارا يەر بولۇر.
- 1541 ئولۇمدىن قېچىشقا كېچىك يوق چوقۇم،
ھەر قانچە ياشا سەن، كېلەدۇر ئولۇم.
- 1542 نە ياخشى دىمىشىدۇر بۇ ئەل باشلار ئەر،
ئىشىنى بىلىپ ھەم ئوقۇپ ئىشلەر ئەر:
- 1543 نە ياخشى ئىش ئەردى ئولۇم بولمىسا،
نە كوركەم ئىش ئەردى كىشى ئولمىسە.
- 1544 راھەتكە يەتكۈزدى مېنى بۇ ئولۇم،
ئولۇم بۇزدى مېنىڭ ئاساسم-ئولۇم.
- 1545 ئەجەپ يوق ئولۇمگە، تۇغۇلغان ئولۇر.
تۇغۇلغان ئولۇر، كور، قارا يەر بولۇر.
- 1546 كىشىگە ئىست يوق، كىشىلىك ئىست،
ئەمەس ئەرگە ئەپسۇس، دۇرۇسلۇق ئىست.
- 1547 قېرى بۇ جاھاننىڭ شۇدۇر ئادىتى،
ئەمەل قىل ۋە يا قوي ئۇنى شۇ پېتى.

KÜN TOŪDĪ ƏLİG ƏGDÜLMIXNI OKİMİXİN AYUR

- 1548 bu ay toldi yasin kəqürdi əlig
okip oqlına bərdi et sav ərig
- 1549 ayur ay oqul kılma artuk sakinq
sakinq kəqsə ahir tüpində səvinq
- 1550 sana təgmədi bu sakinq yalnızun
maña təgdi kafoşu sakinqlar uzun
- B122
1551 kənülni qökürmə ezünni avit
baka tur maña ez tapuşka əvit
- 1552 atan əldi ərsə ata mən sana
atalik kılayın oqul bol maña

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 1553 yər əpti kər əgdülmix aydi əlig
uzun kəq yaxaşıl axayu əlig

يگم تويغى

كوتوغدى بېلىكنىڭ كوكدوشى قىچىق قانلىغى بايندا

- 1548 ئېلىگ ماتەم ئوتكوزدى ئايتولدىغا،
ئوگوت بەردى كوپ، قىچقىرىپ ئوغلىغا.
- 1549 دىدى: ئەي ئوغۇل قىلما ئارتۇقچە غەم،
غەم ئوتسە، بولۇرلەر ئاخىر شاتلىق ھەم.
- 1550 بۇ غەم كەلمىدى، قارا، يالغۇز ساڭا،
ئۇزۇن قايغۇ - غەملەرمۇ كەلدى ماڭا.
- 1551 چۈشۈرمە روھىڭنى، ئۆزەڭنى ئاۋۇت،
يېنىڭدا تۇرۇپ سەن، خىزمىتىمدە ئوت.
- 1552 ئاتاڭ ئۆلگەن ئولسا، ئاتا مەن ساڭا،
ئاتالىق قىلاي مەن، ئوغۇل بول ماڭا.
- ئوگدۇلەشنىڭ ئېلىككە جاۋابى
- 1553 يەر ئويى ئوگدۇلمىش دىدى: ئەي ئېلىگ،
سوراپ ئەل سەن ئۇزۇن ياشا، بول تىرىك.

1554 mən igdix kılun mən tapuıođı sənin
yuluođ bolsu janım əligkə mənin

1555 atam janı boldı əligkə yuluođ
yuluođ kılsu tənri saña bu kuluođ

* * *

1556 qıkarđı atası bitikin ođul
əligkə etündi kər akru amul

1557 əlig aldı aqtı okıdı bitik
səzin ukti aydı əsiz ay tətik

1558 ayur ay baoırsak kixidə burun
kapuođum kurıttın kor əttin orun

1559 tiriglə tapındın etədin həkim
əlürdə munađıp yədin həm oəmim

1560 həkinni etəyümədim mən sənin
bayat ok etəsün sənın həkların

1561 nətəg kim səvinqlig mən səndin bu kün
bayat bərsüni miñ səvinqin kutun

* * *

1562 səzin kəsti əlig kezi yax saqa
turup qıkti andin sakinqiođ kuqa

c73

1563 əvinə kəlip kirdi kənli tuxük
kapuođ yaptı kaq kün sakinqin tügük

- 1554 ئوستۇرگەن قۇلۇگمەن، خىزمەتچىڭ سېنىڭ،
پىدا بولسۇن ئېلىككە جانم مېنىڭ.
- 1555 ئاتام جانى بولدى ئېلىككە پىدا،
پىدا قىلسۇن ساڭا بۇ قۇلنى خۇدا.

* * *

- 1556 چىقاردى ئاتانىڭ خېتىنى ئوغۇل،
ئېلىككە ئەدەپلە سۇنۇپ بەردى ئول.
- 1557 ئېلىگ ئالدى - ئاچتى، ئوقىدى بىتىك،
سوزىن ئۇقتى، دىدى: ئىست، ئى تىتىك (118).
- 1558 دىدى: ئەي مېھرىۋان كىشى سەرۋىرى،
ئىشىگىم قۇرۇتتىڭ، بوش قالدى يېرى.
- 1559 تىرىك چاغدا ئىشلەپ، ھەققىم ئوتىدىڭ،
ئولەر چاغدا ئويلاپ، غېمىمنى يىدىڭ.
- 1560 ھەققىڭنى ئوتەلمەي قالدىم مەن سېنىڭ،
خۇدالا ئادا قىلسۇن ھەققىڭ سېنىڭ.
- 1561 نىچۇككىم، سېنىڭدىن خوشالمەن بۇ كۈن،
خۇدا بەرسۇن سېنىڭ سويۇنچىڭ قۇتۇن.

* * *

- 1562 سوزىن كەستى ئېلىگ، كوزى ياش چېچىپ،
تۇرۇپ چىقتى ئۇندىن، ئەلەم - دەرت قۇچۇپ.
- 1563 ئويىگە كېلىپ كىردى كوڭلى چۇشۇك،
نىچە كۈن ياتتى غەمكىن، يېپىپ ئىشىك.

* * *

1564 bu ay toldiniñ kildi ooqlı yoqlı
qıoqlayka üladi kümüx həm aqlı

1565 kəqürdi yəmə ek ata kađoqlusın
yakın kildi əzkə kixi ədgüsın

B123

1566 ata pəndi tutti yoridi kəni
kutı künde artti yarudi kuni

1567 nəgü tər əxit əmdi əglüg kixi
baxında kəqürmix bilir əl ixi

1568 ata pəndini sən katiql tut katiql
kutadıqlay künün bərgə künde tatiql

1569 atanni ananni səvindür tapın
yanut bərgə tapoqlun tımən miñ asıql

* * *

1570 əlig mə katiqlandi anda naru
künüñə uru bardı ədgü tərü

1571 bayudi bođun həm ətildi əli
əligkə du'a kildi bođni tili

* * *

1572 əlig bir kün oldürdi yalnız əzün
kəmixti kitab ətrü bakti uzun

- * * *
- 1564 ئاتاسى ئۈچۈن قىلدى نەزرە ئوغۇل،
ئۆلەشتۈردى يوقسۇلغا ئىپەك رەخت ۋە پۇل.
- 1565 كەچۈردى شۇ ھالدا ئاتا قايغۇسىن،
ئوزىگە قىلدى دۈست كىشى ياخشىسىن.
- 1566 ئاتا پەندىنى تۇتتى بولدى كۈنى،
ئېشىپ بەختى ھەر كۈن، يورنىدى كۈنى.
- 1567 نىمە دەر ئىشىمت ئەمدى ئاقىل كىشى،
بېشىدىن ئىش ئۆتكەن بىلەر ئەل ئىشى:
- 1568 ئاتا پەندىنى سەن قاتتىق تۇت قاتتىق،
كۈنۈڭ قۇتۇلۇق بولۇر كۈنسايمىن تاتتىق.
- 1569 خىزمەتلى خۇش قىلساڭ ئاتا-ئانانى،
تاپارسەن تۈمەن مىڭ، كوپ پايدا-ئاسىغ [119].

- * * *
- 1570 ئېلىگىمۇ تىرىشتى شۇنىڭدىن كېيىن،
تۈزەپ قانۇننى ياخشى ھەر كۈنسايمىن.
- 1571 بېيىدى خەلقى ھەم تۈزەلدى ئېلى،
ئېلىككە دۇئا قىلدى خەلقى تىلى.

- * * *
- 1572 ئېلىگ بىر كۈن ئولتۇردى يالغۇز ئوزى،
كىتاپنى قويدى، تىكتى ئۇزاققا كوزى.

- 1573 tögüldi ęgi kęnli yętlümędi
tilędi ayıtoęu kixi bulmędi
- 1574 sakındı kęr ay toldı ęrdęmlęri
ayur ay dęrięa ol ęrdę ęri
- 1575 kapuę kęrki ęrdi maņa ęđgü ęx
boęun asoęi ęrdi aņar tęgsę ix
- 1576 kuruę kaldı ornı ęrildi ęxim
ęrükler pütürgü kani bir kixim
- 1577 yana saknu aldı kęr ęgdülmixig
ayur mән unıtmix mән ęđgü ixig
- C74
1578 ęlürdę ol ay toldı oęlin maņa
tutuzdı ani mән unıttim taņa
- 1579 ata ęldi ęrsę oęul bār tirig
birisin yitürdüм tutayın birig

* * *

- A63
1580 kixi idti tęrkin kęr ęgdülmixig
okidi ęziņę bękitti ixig

- 1573 توسالدى ئويى ھىچ ئەقلى يەتمىدى،
سوراشقا كىشى ئىستەدى، تاپمىدى.
- 1574 شۇئان ئەسلەپ ئايتولدى ئەردەملىرى،
دىدى: ۋاي ئىست، ئىدى ئەزلەر ئەرى.
- 1575 ئىشك كوركى ھەم ياخشى ھەمرا ئىدى،
ئاڭا تەگسە ئىش، خەلققە پايدا ئىدى.
- 1576 قۇرۇق قالدى ئورنى، يوق بولدى ئەشىم،
بۇنى تولغۇزۇشقا قېنى بىر كىشىم؟
- 1577 يانا ئۇ ئوگدۇلمىشنى خاتىرلىدى،
بۇ ياخشى ئىشنى مەن ئۇنتۇپمەن، دىدى.
- 1578 ئولەر چاغدا ئايتولدى ئوغلىن ماڭا —
تاپشۇرغان ئىدىكىم، ئۇنتۇپمەن، تاڭا!
- 1579 ئانا ئولدى، قويدى تىرىك ئوغلىنى،
بىرىنى يۇتتۇردۇم، تۇتاي بىرىنى.

- 1580 ئەۋەتتى ئوگدۇلمىشكە تېزدىن كىشى،
چاقىردى ئۈزىگە، ھەل ئەتتى ئىشى.

25

ƏGDÜLMIX KÜN TOUIDİ ƏLİG
TAPUŞIŃA KƏRÜN MIXIN
AYUR

B124

1581 yorip kirdi əgdülmix utru turup
əligkə kəründi səvinqlig bolup

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMIXKƏ

1582 əlig kərđi tərkin okıdı anı
ayıttı nəgü kıldı ədlək səni

1583 nəgü tæg kəqər bu kəqigli künün
kənimü yorir sən ya əgri yolun

1584 nəgü kıldı ədlək atanda kəđin
səvinqmü bərür ya sakinq kəđođudın

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

1585 etündi bu əgdülmix əlig kuti
uzun kəq tirilsü yađılsu ati

يېقىنچى پاپ

ئوڭدۇشنىڭ ئۆتۈنغىنى ئېلىگەن ھوزورغا كىرگەنلىكى باياندا

1581 كېلىپ كىردى ئوڭدۇلمىش ئۇدۇل يۈرۈپ،
ئېلىككە كورۇندى سويۇنچىلىك بولۇپ.

ئېلىگەننىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوتالى

1582 ئېلىگە كوردى دەرھال قىچقىردى ئۇنى،
ددى: نىمە قىلدى زامانە سېنى؟

1583 نىچۈكرەك كېچەر بۇ كەچۈرگەن كۈنۈڭ،
يۈردۈڭمۇ دۇرۇس ياكى ئەگرى يولۇڭ؟

1584 زامانە نە قىلدى ئاتاڭدىن كېيىن،
يۈرەمسەن خوشال يا غەمكىن - قايغۇدىن؟

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

1585 ددى بۇ ئوڭدۇلمىش: ئەي ئېلىگە قۇنى،
ياشاسۇن ئۇزۇن ھەم يېپىلسۇن ئېتى.

- 1586 yirak boldum əlig tapuşında tax
ərigləndi ədlək maña tügdi qax
- 1587 pütə boldi əlig yüzün kərmədim
sakinq qađoqu birle yorip külmədim
- 1588 bu kün ədləp əlig məni ündədi
uminqlişka dəwlət maña qur badı
- 1589 əlig yarlıqını əxitti ezüm
künüm əđgü boldi yarudı kezüm

- 1590 əlig təgmə türlüg ayitti bilik
ətündi bu əgdülmix aqtı tilig

- 1586 ئېلىگ ئىشىدىن چەتتە قالدۇم يىراق،
 زامان يۈز ئورۇپ قاش تۇرگەچ بىراق.
- 1587 ئۇزۇن بولدى ئېلىگ يۈزىن كورمىدىم،
 ئەلەم - قايغۇ بىرلە يۈرۈپ، كۈلىمىدىم.
- 1588 قىچقىرغاچ بۇ كۈن خان قىلىپ ياد مېنى،
 ماڭا باغلىدى بەخت ئۈمىت قۇرنى.
- 1589 ئېلىگ يارلىغىنى ئىشتىكەچ ئوزۇم،
 كۈنۈم ياخشى بولدى، يورىدى كوزۇم.

* * *

- 1590 ئېلىگ كوردى تۇرلۇك ئىلىمىدىن سىناپ،
 ئېچىپ تىلىنى ئوگدۈلمىش ئېيتتى جاۋاپ.

26

ƏGDÜLMIX KÜN TOUIDİ ƏLİG
TAPUŞIŃA KIRMIXIN
AYUR

- 1591 əlig aydī munda naru ay oqul
mana tapnu turojil qokürmə kəñül
- C75
- 1592 atan tapođi bar ərdi artuđ təlim
ətəyümədim bardī kaldī bərim
- 1593 etəgü kərək mən bu həklar sana
kixilər tili bolmasa bər mana
- B125
- 1594 nəgü tər əxitgil uq ordu bəgi
bilip səzləmix səzkə yətrüp əgi
- 1595 kixi əmgək idsa sana bəlgülüg
unıtma ol əmgəkni bolma əlüg
- 1596 kixilikni qođma ay əşli kixi
kixilik kīlu tur kixikə tuxi
- 1597 kimin əmgəki kirsə kimkə birər
yanutın əkux kıl sən ətrü anar

يېقىن باپ

ئۇلۇشنىڭ كۈتۈنۈغى بېلىك خىزمىتىگە كىرىشكە باياندا

- 1591 ئېلىك ئېيتتى: مۇندىن كېيىن ئەي ئوغۇل،
خىزمەت قىل ماڭا، سەن چۈشۈرمەي كۆڭۈل.
بار ئەردى ئاناڭنىڭ تولا خىزمىتى،
1592 ئوتۇلمەي قالدى قەرز ھەققى شۇ پېتى.
بۇ ھەقنى ئوتۇشۇم كېرەكتۇر ساڭا،
1593 كىشلەر ئاۋا سوز تەگمىسۇن ماڭا.
نە دەيدۇ ئۈچ ئوردۇ بېگى ئاڭلىغىل،
1594 بىلىپ سوزلىمىش سوز، ئىشلىتىپ ئەقىل:
كىشى ئەمگەك ئەتسە ساڭا بەلگۈلۈك،
1595 ئۇنۇتما ئول ئەمگەكنى بولما ئولۇك.
كىشىلىكنى قويما، ئەي ئىسىل كىشى،
1596 كىشىگە كىشىلىك قىلغىن تەڭتۇشى.
بىرەرسى سىڭۇرسە گەر ئەمگەك ساڭا،
1597 ئۇنىڭدىن تولاراق جاۋاب قىل ئۇڭا.

1598 kixi əmgəkini bilüməz kixi
tükəl uđ bolur bu ay əlqi baxı

1599 yori uđ atanma kixilik kila
kixikə kixi bol kixilik bilə

1600 kixilik üqün at urundi kixi
kixilik bilə at kətürdi kixi

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

1601 yər əpti kər əgdülmix aydı əlig
əlig kəz yarutsa maña boldi ig

1602 tapuəqi kulan mən bəgim sən uluə
uluə bəg aəirlar tapuəqi kulan

1603 tiləsə aəir tut tiləsə uquz
yuluə kildim əmdi saña mən bu əz

* * *

1604 turup qikti akru kapuəka kəlip
bir anqa yorip bardı əvkə təgip

1605 kərin badi əgdülmix anda naru
küyiksiz tapuə kildi əldə turu

1606 tapındi kəbə tando təprəmədi
tünin yattı yatəjak ax anda yədi

c76

1607 əlig kənlinə siədi ərsə tapuə
əlig bərdi dəwlat aqildi kapuə

1598 كىشى ئەمگىگىنى بىلەلمەس كىشى،
پۈتۈنلەي بولۇر ئۇي، ئەي بەگلەر بېشى.

1599 يۇرى، ئۇي ئاتانما، كىشىلىك تىلە،
كىشىگە كىشى بول كىشىلىك بىلە.

1600 كىشىلىككە كىشى ئاتاندى كىشى،
كىشىلىك بىلەن ئات كوتەردى كىشى.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

1601 سويۇپ يەرنى ئوگدۇلمىش دىدى؛ ئەي خان،
ئېلىك خۇشلىغى خوپ ماڭا ھەر زامان.

1602 ئۇلۇغۋار بېگىمىسەن، مەن خىزمەتچى قۇل،
ئۇلۇغ بەگ قەدىرلەر خىزمەتچىنى ئول.

1603 تىلەسەڭ قەدىرلەر ۋە ياكى خار قىل،
پىدا قىلدىم ئوزۇم ساڭا ئەمدى، بىل.

* * *

1604 تۇرۇپ ئاستا ماڭدى ئىشىكتىن چىقىپ،
بىر ئاز ئايلىنىپ ئويىگە كەتتى يېنىپ.

1605 باغلاپ بۇ ئوگدۇلمىش خىزمەت كەمىرىن،
دېدىل ئىشقا كىرىشتى شۇنىڭدىن كېيىن.

1606 سەھەر-كەچ تەۋرىمەي راسا ئىشلىدى،
قىلىپ تۇن گۈزەت، ئاشنى ئاندا يىدى.

1607 ئېلىك كوڭلىگە ياقىتى بەك خىزمىتى،
ئېچىلدى ئىشىك، بەردى قول دەۋلىتى.

1608 nǝgü tǝr ǝxit bu tapuǝ kǝlǝuǝi
tapuǝ birlǝ dǝwlet atǝn mingüǝi

1609 ay bǝglǝr sǝvinǝi tilǝgli kixi
kǝmuǝ bǝg tilǝki ǝzǝ kǝl ixi

B126

1610 bǝgi taplamaz ixni kǝlsa kulǝ
ilǝnǝ ǝzkǝ kǝlǝu sǝrilsǝ kalǝ

1611 kalǝ kǝlsa bǝglǝr tapǝsiz tapuǝ
yava kǝldǝ tapmǝx tiriglik kǝmuǝ

* * *

1612 yakǝn tutti ǝlig kǝr ǝgdülmixig
tǝrǝqǝ ayu bǝrdǝ tǝgmǝ ixig

* * *

1613 yana bir kün oldrup munǝdtǝ ǝlig
ayur ay dǝriǝa yitürdüm ǝrig

1614 kǝpuǝda kalǝn boǝ tǝrildi tolu
kanǝ bir iximkǝ yaraǝli talu

1615 ixim barǝa sindi yok ol bildǝǝi
kanǝ bir baǝǝrsak ixim kǝldaǝi

1616 nǝgü tǝr ǝxitgil sǝnamǝx kixi
sǝnap ǝǝgü ǝsizni bilmix kixi

1617 tilǝsǝ bulur barǝa arzu kixi
tilǝk tǝg kixi bulmaz ǝǝgü baxi

1608 نىمە دەر ئىشتىكىن، خىزمەت قىلغۇچى،

خىزمەت بىرلە دەۋلەت ئېتىن مىنگۈچى:

1609 ئەي بەگلەز سويۇنچىن تىلىگەن كىشى،

پۇتۇن بەگ تىلەگى ئۈزە قىل ئىشى.

1610 بېگى خالىماس ئىشنى قۇل ئىشلىسە،

گۇناسى ئوزىگە، زەبۇنلۇق يىسە.

1611 بېگى خالىماس ئىشنى قىلسا ئەگەر،

قىلۇر زاپە تاپقان تىرىكلىكىنى ئەر.

* * *

1612 ئېلىگ ئوگدۇلىشىنى، كور، تۇتتى يېقىن،

ئۇنىڭغا دىدى ئىشنىڭ قانداقلىغىن.

* * *

1613 ئېلىگ مۇڭلىنىپ ھەم دىدى بىر كۈنى،

دەرىخا! يوقاتتىم كامىل كىشىنى.

1614 ئىشكىتە تولا خەلق يىغىلدى تولۇق،

ئىشىمغا ياراملىق لېكىن بىرى يوق.

1615 بۇزۇلدى ئىشىم، يوق ئېرۇر بىلگۈچى،

قېنى ئۇ كويۇنۇپ ئىشىم قىلغۇچى؟

1616 نىمە دەر، ئىشتىكىن، سىنالغان كىشى،

سىناپ ياخشى - ياماننى بىلگەن كىشى:

1617 تىلەسە تاپار ھەممە ئارزۇ كىشى،

تېپىلماس تىلەكتەك ياخشىلار بېشى.

A64

1618 bu bođ sïn yoriqlı kara bax kalin
kixi tıp inanoqu kixi yok bilin

1619 kixidə kərəki yaraqlisi ol
yarap həm tusulup yoriqlisi ol

1620 nəgü tər əxitgıl bu xi'r ayoquđı
sözüg mə'ni birlə tizip kodoquđı

1621 yoriqlı kərür mən yaraqlisi yok
yaraqlı bulunsa yoriqlisi yok

C77

1622 kalin bođ kara bax yoriqlı təlim
təlimdə tiləsə tusuqlisi yok

1623 yana aydı əlig məsəldə kəlir
uruqluq kixi əlsə urođı kalir

1624 nəgü əksə yərke yana ol ənür
oqul toqsa kılki ataka yanur

1625 bu ay toldi oqlı ata yurnı ol
ata barsa ornı oqul ornı ol

B127

1626 ata bardı ornı kuruq həm kokuz
kokuz toloquka kərdüm oqlin kəđ uz

1627 muni əđləyin mən bu bolsun kixi
kixi bolmix asođın tusuloqay tuxı

1628 boluqluq kərür mən yaraqu muni
kiqiglikte taxtin adın yok muni

1629 əđi yakxi aymix ilə atlıođı
bođunda bəđüki kixi kutluođı

- 1618 كورۇنەر خىزمەتچى توپى كىشىدەك،
كىشى يوق ئىشىنىپ كىشى دىگۈدەك.
- 1619 كىشىنىڭ كېرىكى يازاملىغىدۇر،
ياراملىق ھەر ئىشتا پايدىلىغىدۇر.
- 1620 نىمە دەر ئىشتىكىن، شېر ئېيتقۇچى،
سوزىن مەنا بىزلە تىزىپ قويغۇچى:
- 1621 يۈزگەنلەر ئىچىدە ياراملىغى يوق،
بار ئولسا، يېنىمدا تۇراقلىغى يوق.
- 1622 خىزمەتچى توپىدا يۈزگەنلىرى كوپ،
ئەگەرچە ئىستىسەڭ پايدىلىغى يوق.
- 1623 يانا دىدى ئېلىگ: مەسەلدە كېلۇر،
ئۇرۇغلۇق كىشى ئولسە ئۇرۇغى قالۇر.
- 1624 نىمە تەرسە يەرگە يانا شۇ ئۇنۇر،
ئوغۇلنىڭ قىلغى ئاتاغا يانۇر.
- 1625 بۇ ئايتولدى ئوغلى ئاتا: ئوغلىدۇر،
ئانا كەتتى ئورنى ئوغۇل ئورنىدۇر.
- 1626 ئانا كەتتى، ئورنى قالدى بوش ئوچۇق،
تولۇقلانسۇن ئوغلى بىلە بۇ يوچۇق.
- 1627 بۇنى قەدىرلەي مەن، ئۇ بولسۇن كىشى،
كىشى بولسا، بولۇر پايدىلىق ئىشى.
- 1628 كورەرمەن ياراملىق ئۇنى ھەم تولۇق،
كىچىكلىكتىن ئوزگە ھىچ ئەيىۋى يوق.
- 1629 دىمىش بەكمۇ ياخشى ئىلى ئاتلىغى،
خەلقنىڭ كاتتىسى — ئەلىنىڭ قۇتلىغى:

- 1630 əlig ursa bəglər kimi ədləsə
yakur bax bolur bu bəgində basa
- 1631 kimi tutsa bəglər özinə yaqın
yaqıdı tiləki kərəki bəqin
- 1632 külə baxsa bəglər kixikə turup
ana yioqlu tərliür ər at yüz urup
- 1633 əlig aydı əmdi manə qarə yok
muni ədləsə mən kixi boluqu ok
- 1634 etəmix bolayin atası həkın
kılayin kixilik baqırsaklikin
- 1635 bu ay toldi tapoqi təlim ərdi ker
kixilik kılayin anin yanoqi kur
- C78
1636 kixilik tədukum bolur ədguluk
bu ədgü bolur ol yəgu kəpğuluk
- 1637 kixi əqli ədgug unitmaz bolur
kixi uroqi kenlin əmitməz bolur
- 1638 nəgü tər əxitgil aviqoja sezi
aviqoja sezin tut unitma kozi
- 1639 bu ədgü kilu tur ay ədgü kixi
karımaz bolur ədgü mənü yaxi
- 1640 bu ədgü karımaz yəmə opramaz
yaxi kəp uzun ol ati artamaz

* * *

- 1630 يېتىشتۈرسە بەگلەر سوزۇپ قول كىشىن،
يېقىنلاپ بولۇر باش بېگىدىن كېيىن.
- 1631 يېقىن تۇتسا بەگلەر ئوزىگە كىمنى،
يېقىنلار تىلەكى—ئارزۇ قىلغىنى.
- 1632 ئەگەر باقسا بەگلەر كىشىگە كۈلۈپ،
يىغىلۇر ئۇنىڭغا ئەرلەر يۈزلىنىپ.
- 1633 ئېلىك ئېيتتى: ئەمدى ماڭا چارە يوق،
يېتىشتۈرسەم ئۇنى، بولۇر ئەر تولۇق.
- 1634 ئوتىگەن بولاي مەن ئاتاسى ھەققىن،
قىلاي مەن كىشىلىك كويۇمچانلىغىن.
- 1635 كوپ ئەردى ئايتولدى خىزمىتى ماڭا،
كىشىلىك قىلىپ مەن ياندۇراي ئاڭا.
- 1636 كىشىلىك دىگىنىم ئېرۇر ئەزگۈلۈك،
بولۇر ئەزگۈلۈك ئۇ، يىمەك—كەيگۈلۈك.
- 1637 ئىسىل ئەر ياخشىلىق ئۇنۇتماس بولۇر،
ئىسىل ئەر دىلىنى قېيىتماس بولۇر.
- 1638 نىمە دەر، ئىشتىكىن قېرىلار سوزى،
قېرىلار سوزىنى ئۇنۇتما قوزى:
- 1639 قىل ئەي سەن ياخشىلىقنى ياخشى كىشى،
قېرىماس ياخشىلىق، مەڭگۈدۇر يېشى.
- 1640 قېرىماس ياخشىلىق، قالۇر شۇ پېتى،
ئۇزۇندۇر ئومرى بەك، بۇزۇلماس ئېتى.

* * *

1641 aqırladı əlig kər əgdülmixig
anar aydı ədgü əsiz öz ixig

1642 aqındı əlig kər kətürdi örü
bolu bərdi əvrən yumıtti tərü

1643 onardı tərü həm toku iq tapuq
aqıldı tapuqdın tiləmix kapuq

B128

1644 müni boldi ərđəm səzi boldi söz
əlig turdi ərse anar aqti kəz

1645 əlig aydı əmdi tiləmix ixim
tezü ətlü barqay iqim həm taxim

1646 yələki bar ərdi munun bəlgülüg
anin ədlədim kildim aqıq ülüg

1647 munu boldi əmdi tilək tæg kixi
taki bolousi bar yətilsə yaxi

1648 uluq bolou oqlan nə ərsig toqlan
kiqigdə bolur barqa bəlgü nixan

1649 munar mənzer əmdi bu bəytig oki
uqa barsa məni aqılqay taki

1650 kamuq bolou nənke bolur bəlgü tən
kiqigdə bəfügingdə ol bolou tən

1651 yəmix yəgü ni'mət qəbəkində kər
kamuq nənke yanzaq muni bilgü tən

- 1641 ئېلىك ئوگدۇلمىشنى ئەزىزلەپ تولا،
يامانۇ—ياخشى ئىشنى ئېيتتى ئاكا.
- 1642 كوتەردى ئېلىك ئۇنى، ئەيلەپ ئېھسان،
قويۇلدى يولغا قانۇن، بولۇپ يار زامان.
- 1643 تۈزەلدى ئادەت ھەم ئىچكى ئىش، قانۇن،
ئېچىلدى خىزمەتلە ئىشكەلەر پۈتۈن.
- 1644 قۇسۇرى بولدى ئەردەم، سوزى بولدى سوز،
ئېلىك تۇرغان ھامان ئاچار ئاكا كوز.

* * *

- 1645 ئېلىك ئېيتتى: ئەمدى تىلىگەن ئىشىم،
تۈزۈلگەي، يېتىلگەي، ئىچىم ھەم تېشىم.
- 1646 بار ئەردى يولەگى بۇنىڭ بەلگۈلۈك،
شۇڭا قىلدىم ئېھسان ئۇنىڭغا تۈزۈك.
- 1647 مانا بولدى ئەمدى تىلەكتەك كىشى،
تېخى يۈكسلۈر كوپ يېتىلسە يېشى.
- 1648 ئۇلۇغ بولغۇچى ئوغلان ئۇ مەرت تۇغۇلۇر،
كىچىك ۋاقتا ھەممە نىشان كورۇلۇر.
- 1649 ئوقى بۇ بىيىتنى ئوخشاشۇر بۇڭا،
ئوقىغانچە مەنا ئېچىلۇر ساڭا:
- 1650 ياراملىق نىمەنىڭ بولۇر بەلگىسى،
كىچىكتىن چوڭ ئولغۇنچە بىلىنگۈسى.
- 1651 چىچەكتىن بىلىنۇر دەرەخ مەنۇبىسى،
بۇ ھەممە ئۇچۇن بىر مىسال بولغۇسى.

C79

1652 tapındı bu eǵdǵılmıx utru turup
kǵıylmadı tandı kǵqǵa ǵd bolup

1653 kǵtǵrdı ǵzındın yaraǵsız muǵal
tusuldı kamuǵı tǵrlǵg ıxkǵ tǵkǵl

1654 kǵtuldı ǵlıg kǵttı ǵmgǵklǵrı
boǵun ǵsqı arttı yǵnıp yǵklǵrı

ǵLIG SUALI ǵGDǵLMIXKǵ

A65

1655 ǵlıg ǵndǵdı bir kǵn ǵgdǵlmıxıg
ǵnar sǵzlǵdı sǵz ǵkǵp bılmıxıg

1656 ǵlıg ǵydı ǵmdi ǵxit ay oǵul
sǵz ǵytur ǵzǵm sǵn maǵa tut kǵnǵl

1657 ayu bǵr kixıkǵ tusulur kǵyu
kǵyu ol tususı maǵa ay sayu

ǵGDǵLMIX JǵWABI ǵLIGKǵ

1658 yanut bǵrdı ǵgdǵlmıx ǵydı ay bǵg
bilik ordusı ay kixılǵrdǵ yǵg

B129

1659 kixıkǵ tusulǵu ikıgǵ azun
kǵlınǵ ǵǵgǵsı ol kǵlkı tǵzǵn

1660 ikınǵı ǵvut ol ǵqǵnǵı kǵnı
bu ǵq nǵn bılǵ ǵr bulur kǵt kǵnı

* * *

1652 ئىشلەدى ئوگدۇلمىش راۋرۇس تۇرۇپ،
سەھەر - شام قايماستىن ۋاقتىنى تۇتۇپ.

1653 يوقاتتى ئوزىدىن يارامسىزلىق ھال،
پۈتۈن ئىشقا بولدى ياراملىق تۈگەل.

1654 قۇتۇلدى ئېلىگ، كەتتى غەم - ئەمگى،
خەلق نەپى ئاشتى، يېنىكلەپ يۈكى.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

1655 ئېلىگ ئۇندەپ ئوگدۇلمىشنى بىر كۈنى،
ئاڭا سوزلىدى ھەممە بىلگەننى.

1656 ئېلىگ ئېيتتى: ئەمدى ئىشت ئەي ئوغۇل،
سوز ئېيتاي ساڭا مەن، بۇڭا بەر كوڭۇل.

1657 كىشىگە پايدىلىق نەرسىلەر نىمە؟
نىچۈكتۈر پايدىسى، ساناپ بەرگىنە!

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

1658 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش دىدى: بېگىم،
سەن ئەلنىڭ ئۆزى، سەندە ھەممە بىلىم.

1659 كىشىگە نەپىلىك ھەر ئىككى جاھان -
ئېرۇر ياخشى خۇلق، ئەي ئىسىل خۇلق خان.

1660 ئىككىنچى ئۇياتتۇر، ئۈچىنچى كۈنى،
بۇ ئۈچتىن تاپۇر ئەر سائادەت كۈنى.

1661 kiling ədgü bolsa kamuq hək səvər
kiliki keni bolsa tərəkə aqar

1662 uvut ol tiđiqli kamuq tənsizig
uvutsuzluk ərkə əđi tənsiz ig

1663 takı bir siliglik kilingi keni
ikigü azunda kutađur küni

1664 kənilik uvut həm bu ədgü kiling
üqəgün biriksə bu buldi səvinq

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

C80

1665 yana aydi əlig əxittim bu söz
tusulmaz qayu ol kixikə yavuz

ƏGDÜLMİX JƏWABI ƏLİGKƏ

1666 yanut bərđi əgdülmix aydi əlig
bəgülep bu səkə yətürsü bilik

1667 kixikə tusulmaz tükəl yas kılur
bu üq nəñ turur kər ay əlqi unur

1668 biri arkuk ərsə bu kılki yavuz
takı biri yalođan tüzər ərsə söz

1669 takı bir saran ol kixidə əli
bu üq nəñ üqəgü biliksiz tili

1670 kimiñ bolsa arkuk kilingi otun
ixi barqa tətrü bolur toođsa kün

1661 قىلغى ياخشىلارنى پۈتۈن خەلق سويەپ،

خۇبى - پەيلى دۇرۇسلار تورگە چىقار.

1662 ناچار ئىشتىن توسار ئۇيات ھەر مەھەل،

ئۇياتسىزلىق ئەرگە تېگى يوق كېسەل.

1663 كىشى بولسا سىلىق، قىلغى كۈنى،

بولۇر ئىككى دۇنيادا بەختلىك كۈنى.

1664 دۇرۇسلۇق، ئۇيات ھەم بۇ ياخشى قىلىق،

بىرىكسە بۇ ئۇچى بولۇر خۇشچىلىق.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

1665 يەنە ئېيتتى ئېلىگ: ئىشتىم بۇ سوز،

نېمەدۇر كىشىگە بىيايدا ياۋۇز؟

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

1666 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش دىدى: ئېلىگ،

بۇ سوزگە يۈگۈرتسۇن ئەقىل ھەم بىلىك.

1667 كىشىگە پايدىسىز، پۈتۈنلەي زىيان -

قىلۇر بۇ ئۇچ نەرسە، ئەي قۇدرەتلىك خان:

1668 بىرى كاجلىق ھەمدە قىلىقتا ياۋۇز،

يەنە بىرى يالغان قىلار بولسا سوز.

1669 بىرىدۇر بېخىللىق، كىشىن خار ئېتەر،

بۇ ئۇچ ئىش بىلىمىسىز كىشىدىن كېلەر.

1670 كىشىكىم كاج ئولسا، قىلغى يامان،

بولۇر ئىشى تەتۈر ئۇنىڭ ھەر زامان.

1671 qaviksa kim ərəsə bu yaləjan tilin
savi bardı yalnuk ara sən bilin

B130

1672 saranlıkta inəja nəgü bar adın
tərer nən yəyüməz kalir nən kədin

1673 nəgü tər əxitgil saraniə bilik
ay qiroquy ay munliə ay tūgmix əlig

1674 tərə bildin altun yəyü bilmədin
bu altun yiojip bir nəlük bərmədin

1675 ay dunya tərıp sən yəyüməz kixi
yəgüqi anundı anuk tut axi

1676 ol üq nən kimiñ bolsa kəldi kuti
bu üq nən kimiñ bolsa yitti ati

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

1677 yana aydı əlig əxittim muni
taki bir səzüm bar ayu bər anı

1678 anadınmu bilgə toqar bu kixi
azu əgrənürmü yətilsə yaxi

ƏGDÜLMİX JƏWABI ƏLİGKƏ

C81

1679 yanut bərđi əgdülmix əlig kuti
bilik həm ukux ol bu ərdəm ati

1680 biliksiz toqar ol turu əgrənür
bilik bilsə ətrü kamuə ix ənür

- 1671 كىمكى ئاتالسا بۇ يالغان بىلەن،
يوقالماس ئۇ نامى، نە قىلغان بىلەن.
- 1672 بېخىللىقتىن ئۆزگە يامان نىمە بار؟
نىمەستىن يىغار مال، كېيىن مال قالار.
- 1673 بېخىل ئۆزى بىلىم نەدەر بۇنى ئۇق،
ئەي بەختسىز، بىچارە، ئەي قولى يۇمۇق؛
- 1674 يىغىش بىلىدىك ئالتۇن، يېيىش بىلىمىدىك،
يىغىپ ئالتۇن ئەلگە نىچۇن بەرمىدىك؟
- 1675 يىغىپ دۇنيانى ئەي يىمگەن كىشى،
يىگۈچى تەيياردۇر، تەييارلا ئېشى.
- 1676 بۇ ئۈچ نەرسە كىمدە بولسا بەخت كېتەر،
بۇ ئۈچ نەرسە بىلەن ئېستىمۇ يۇتەر.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلىمىشكە سوئالى

- 1677 يەنە ئېيتتى ئېلىگ: ئىشىتىم بۇنى،
يەنە بىر سوزۇم بار دىگىن سەن ئۇنى.
- 1678 بىلىملىك تۇغۇلۇرمۇ ئاندىن كىشى،
ۋە يا ئوگىنەمدۇ يېتىلسە يېشى؟

ئوگدۇلىمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 1679 جاۋاب بەردى ئوگدۇلىمىش؛ ئېلىگ قۇتى،
بىلىم ھەم ئەقىل—بۇ پەزىلەت ئېتى.
- 1680 بىلىمىسىز تۇغۇلار، يۈرۈپ ئوگىنۇر،
بىلىم بىلسە ئىشلار ئۇتۇغۇلۇق بولۇر.

1681 anadın toquqılı biliksiz toqar
bilik ęgrnür ętrü terek aqar

1682 ukux ol anı yalnuk ęgrnmędi
tadu birlę katlıp tęrütür idi

1683 ukuxta adın barqa ęrdęmlęrig
kixi ęgrnür ętrü yętlür bilik

* * *

1684 sęvindi ęlig ker ęxitti bu sęz
ayur ęz tilękini buldi bu ęz

1685 atasın yitürdüm munuki oqul
ata ornı tutti bulup ędęü yol

B131

1686 bayatka xükür kiluqu ęmdi ęküx
bođunka tęrü kiluqu ędęü ülüx

A66

1687 baqırsak kerür męn bu ęgdülmixig
pütünlük bilę kildi barqa ixig

1688 anar ma bu kün kiluqu ędęü yanut
ol ędęü yanutın bu bulsu anut

1689 nęgü tęr ęxitgil kixi ędrümi
kixi ędrümi hęm bođun kędrümi

1690 kixilik kilurka kixilik anut
kixilik tęningę tęrü kil yanut

1691 węfaka węfa ol kixilik hęki
węfa kil kixi bol atınni będüt

- 1681 ئانادىن تۇغۇلغان بىلىمسىز تۇغار،
 بىلىمنى ئۇگىنىپ ئۇ تورگە چىقار.
 1682 ئەقىلدۇر ئۇنى ئۇگىنەلمەس ئادەم،
 تەبىئەتكە قوشۇپ ياراتتۇر ئىگەم.
 1683 ئەقىلدىن بولەك بارچە ئەردەملىنى،
 كىشى ئۇگىنىپ، ئاشۇرار ئىلىمنى.

* * *

- 1684 ئىشتىكەچ بۇ سوزنى سويۇندى خاقان،
 دىدى: مەن تىلەگىم تاپتىم ئۇشبوئان.
 1685 ئاتاسىن يۇتۇردۇم، مانا بۇ ئوغۇل—
 ئاتا ئورنى تۇتتى، تېپىپ ياخشى يول.
 1686 خۇداغا شۇكرىلە تىلىمنى بىزەي،
 خەلقلەرگە ياخشى قانۇنلار تۈزەي.
 1687 كورەرمەن ئوگىدۇلىشىنى كوپ مېھرىۋان،
 دۇرۇسلۇق بىلەن قىلدى ئىشنى ھامان.
 1688 قىلايىكىم، ياخشىلىق جاۋاپ ئۇچۇن بىر،
 بۇ ياخشى جاۋابقا ئۇ بولسۇن ھازىر.
 1689 نەدەيدۇ ئىشتىكىن مۇمتاز (120) كىشىلەر،
 خەلق ئىچرە خىل ۋە ساز كىشىلەر:
 1690 كىشىلىكىنى قىلسا كىشىلىكىنى قىل،
 كىشىلىك تېگىچە جاۋاپ ئەيلەگىل.
 1691 ۋاپاغا ۋاپا ئۇ كىشىلىك ھەققى،
 ۋاپا قىل، چىقار ئات، كىشىلىكىنى قىل.

C82

- 1692 küninə aqırladı əlig anı
kamuq əlkə toldı kər atı üni
- 1693 boqunda bəduq boldı bəlgü nixan
azunda qavı bardı ədgü du'an
- 1694 uluq boldı əx tux ara bəlgülüg
bəduq boldı bəglər ara bu külüg
- 1695 kənül til kiqig tutti kılki onay
yaraxti kamuq birlə kəqti kün ay
- 1696 kənül koqki tutti tilin sız süqig
boqunuq isitti taxıq həm iqig
- 1697 adax qoldax ərdəx tutundı qalın
adax qoldax ol ərkə arqa bilin
- 1698 kimin bolsa qoldax adaxı təlim
anın arkası bək kaya ol yalim
- 1699 kimin arkası bolsa küqlüg bolur
bu küqlüg kixi kutka tüplüg bolur
- 1700 nə ədgü bolur kutka koqki kənül
nə kərklüg bolur bilgə bolsa amul
- 1701 yəmə yaxxi aymix bu əglüg kixi
kim əglüg sızin tutsa ətlür ixi
- B132
1702 kimin birlə dəwlət yaraxsa kəlip
kənül koqki tutuq kiqiglik kəlip

* * *

- 1692 ئېلىگ قەدىرلىدى ئۇنى كۈنمۇ-كۈن،
يېيىلدى نامۇ-ئاتى ئەلگە پۈتۈن.
- 1693 ئەل ئىچرە بۇيۇدى بەلگۈ-نشانى،
دۇئا بىرلە داڭقى تۇتتى جاھاننى.
- 1694 ئۇلۇغ بولدى تەڭتۇش ئارا بەلگۈلۈك،
ھەم بەگلەر ئارامۇ ئاتالدى بۇيۇك.
- 1695 كوڭۇل، تىل كىچىك تۇتتى، قىلغى ئوڭاي،
ياراشپ جىمى بىرلە، كەچتى كۈن-ئاي.
- 1696 كىچىك دىل ۋە شىرىن بولۇپ تىل-سوزى،
ئىستىتى ئەلنى ئىچى-تېشىدا ئوزى.
- 1697 ئاداش-دوست ۋە قولداش تېپىپ تۇتتى كوپ،
ئاداش-قولداش ئارقا تايانچ، ئەرگە خوپ.
- 1698 ئاداش ۋە قولدىشى كىمىنىڭ تولادۇر،
ئۇنىڭ ئارقا يولەگى چىڭ قىيادۇر.
- 1699 يولەك كىمدە بولسا ئۇ كۈچلۈك بولۇر،
بۇ كۈچلۈك كىشىگە بەخت توپلۇنۇر.
- 1700 نە ياخشى بولۇر بەختكە كەمتەر كوڭۇل،
نە كوركلۈك ئالىمغا ياۋاش بولسا ئول.
- 1701 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ بۇ ئاقىل كىشى،
كىم ئاقىل سوزىن تۇتسا تۈزىلەر ئىشى:
- 1702 بۇ دەۋلەت كىم بىلەن ياراشسا كېلىپ،
توۋەن تۇتقاي ئوزىن كىچىكلىك قىلىپ.

- 1703 kəlir ərsə dəwlət kixikə külə
tutup bərkləgüsi kiqiglik bilə
- 1704 kəqüt tæg bolur küt tüpi həm tezi
kənül kođkisi ol anın yildizi
- 1705 nə ədgü bolur kođki alqak kixi
nə kərklüg bolur kündə ətlür ixi
- 1706 uluoşioş küvəz kür kixi ol turi
küninə kođi ol küvəzlik küri
- 1707 kamuşka yaraxur bu küt ursa yüz
uqxluşka artuk yaraxur kəđ uz
- c83
1708 muşar mənşər əmdi bu bəytig oki
okioşil uka bar ay əlgi aki
- 1709 biliksizkə dəwlət yaraxsa kəlip
bilikligkə artuk yaraxur bilip
- 1710 biliksiz bilə tursa dəwlət kali
biliklig bilə turoqa tüplüg ərip
- 1711 biliksiz bəđük bolsa dəwlət bilə
biliklig bəđükrək kü qav at bilə
- 1712 biliksizkə dəwlət kəlir ərsə küt
turumaz bu dəwlət anın birlə püt
- 1713 munukı bu səzkə tanuk kəldi səz
okioşil muni sən aya kənli tüz
- 1714 kəlir küt kixikə aşırlar anı
sinər ol aşırlıq yorisa kəni

- 1703 كېلۇز بولسا دەۋلەت كىشىگە كۈلۈپ،
تۇتۇپ چىڭ بېكىتسۇن كىچىك دىل بولۇپ.
- 1704 كوچ ئاتتەك بولۇر بەخت تۇۋى-نېگىزى،
مۇلايىم، كوڭۇللۇك ئۇنىڭ يىلتىزى.
- 1705 نە ياخشى بولۇر كەستەر مۇلايىم كىشى،
چىرايلىق بولۇر كۈندە تۈزەلۈر ئىشى.
- 1706 يوغانچى، تەكەببۇر تېتىقسىز بولۇر،
ئۇنى كىبرىسى كۈنىمۇ-كۈن پەس قىلۇر.
- 1707 بۇ بەخت ئاچسا يۈز ھەممىگە يارشۇر،
ئەقىللىققا بەكمۇ گۈزەل قاملىشۇر.
- 1708 بۇگا ئوخشار ئەمدى بۇ بىيتىنى ئوقى،
ئوقۇپ مەنسىنى چۈشەن، ئەي سېھى:
- 1709 بىلىمىزگە دەۋلەت ياراشسا كېلىپ،
بىلىملىككە ئارتۇق ياراشۇر بېرىپ.
- 1710 بىلىمىز بىلەن تۇرسا دەۋلەت ئەگەر،
بىلىملىككە تۇرغاي ئاساسنى سېلىپ.
- 1711 بىلىمىز بۈيۈك بولسا دەۋلەت بىلە،
بىلىملىك زورىيار نام-شۆھرەت بىلە.
- 1712 بىلىمىزگە كەلسە گەر دەۋلەت ۋە قۇت،
بۇ دەۋلەت تۇرماس ھىچ ئۇنىڭ بىرلە، پۇت.
- 1713 بۇ سوزنىڭ گۇۋاسى مانا ئۇشۇ سوز،
بۇنى سەن ئوقىغىن، ئايا كوڭلى تۈز:
- 1714 كېلەر بەخت كىشىگە، قەدىرلەر ئۇنى،
سىڭار بۇ قەدىر ئاڭا، بولسا كۈنى.

1715 bolumsuzka d wlet k l  b rs  kut
 t r d wl tin ol k q rm z k ni

* * *

1716 s nad  k r  lig bu  gd lmixig
k nilik  z  buld  barqa ixig

B133

1717 a irladi anqa k t rd   r 
uquzladi anqa yavuzrak k r 

1718 aşirlik ədində kixig s rm di
uquzluk ədində tapu  k sm di

1719  ligk  yixi  bold  k nli p t p
a i kaznak  b rd   dg  tutup

1720  man t y d rd  boyunka ulu 
 man t y d r  rk  janim yulu 

1721 ixin sürdü  gd lmix artuk k ni
k nin  yak n tutti  lig an 

1722 aqa adra tutti kamu  ixl rin
sakixli  bitip ko ti barqa bar n

A67

1723 k d zdi n nin k d  zin sakladi
tapindi kayırqa kiyik kilmadi

1724 n g  t r  xitgil y tilmix yaxi
tiriglikte kizrak p t n q n kixi

C84

1725 a ir n n kixik  bu altun k m x
 zin tutuqu   r k m xt  kes x

1715 بولۇمسىزغا گەر كەلسە دەۋلەت ۋە بەخت،
تېپەر دەۋلىتىنى، كەچۈرمەس كۈنى.

* * *

1716 ئېلىك ئوگدۇلىشىنى كوردى سىناپ،
پۈتۈن ئىشنى توغرا تاپتى قاراپ.

1717 قەدىرلىدى بەزى ئىگىز كوتۇرۇپ،
توۋەنلەتتى بەزى يامانراق كورۇپ.

1718 قەدىرلەنسە، ئۇ ئەلنى رەنجىتىدى،
خار ئولغاندا، ئۇ ئىشنى ئاقساتىدى.

1719 ئېلىككە سۈپەر بولدى سادىق بولۇپ،
غەزىنەنى باشقۇردى ياخشى تۇتۇپ.

1720 ئۇ ئالدى ئامانەت بويۇنغا يوغان،
ئامانەت تۇتقانغا پىدادۇر بۇ جان.

1721 ئىشنى سۇردى ئوگدۇلىش ئارتۇق كۈنى،
يېقىن تۇتتى ئېلىك ئۇنى ھەر كۈنى.

1722 ئوچۇق تۇتتى ئايرىم پۈتۈن ئىشنى ئۇ،
ھىساپلاپ تۇتتى پۈتۈپ بار-يوقىنى ئۇ.

1723 كۈزەتتى مالنى بەك، ئوزىن ساقلىدى،
خىزمەتتە قىلچىلىك ئەگرى بولىدى.

1724 نىمە دەر ئىشتىكىن يېتىلگەن يېشى،
ھاياتتا كەم ئۇچرار ھەقىقى كىشى:

1725 كىشىگە قەدىرلىك بۇ ئالتۇن-كۈمۈش،
كۈمۈشتىن ئەزىز ئەرگە ئوزىنى تۇتۇش.

- 1726 kümüxkə ilinməgli yalnuk pütün
təgir qın tükəl bu azunka kutun
- 1727 biliklig bilik bərđi bilkin kərə
kəni qın kixi bolsa kəzkə sürə
- 1728 takı munda yəgrək ayur kər ukux
baqırsakka jan bərsə ərməz ökux
- 1729 kəni təp ayurlar qayu ol kəni
kənilik kiliqlı əmanət küni
- 1730 ərəndə qayu ol tükəl ərtegü
kəni ərsə kılki anı ər tęgü
- 1731 kixidə qayu ol kixi əggüsi
akı əggüsi ol saran səggüsi
- 1732 apa oqlanın kərsə munluq tęgü
pütün kün tərər nən bulumaz yəgü
- B134
1733 qayu yügrü tinmaz azun təzginür
qayu jan yuluqlar tənizkə kirür
- 1734 qayu taq qazar kərsə tüplür kayaoq
qayu yər kulaqlayu yügrür yađaoq
- 1735 qayu art axar kər əgüzlər kəqər
qayu yər qazar suv kuđuoqda iqər
- 1736 kayusi qərikdə kiliq baldu yər
kayusi turada yuluoqda karir
- 1737 qayu oqri təvlig karakqi kunuk
kayusi basımqi əlütqi kiruk

- 1726 ئوزىنى كۈمۈشكە ئىلىندۇرماس ئەر
جاھاندا تولۇق چىن بەختكە يېتەر.
- 1727 بىلىملىك بىلىم بىرلە بەردى ئوگۇت،
دۇرۇس، چىن كىشى بولساڭ، كوزۇڭگە سۈرت.
- 1728 ئەقىل ئېيتتى خوپراق مۇشۇ توغرۇلۇق،
كويۇمچانغا جان بەرسە كەتمەس ئوشۇق.
- 1729 دۇرۇس دەپ ئاتالغان دۇرۇسلار قېنى،
دۇرۇسلۇق قىلىشتا ئامانەت كۈنى؟
- 1730 تولۇق ئەر قايسى ئۇ، ئۇنى بىلگۈلۈك،
قىلغى دۇرۇس بولسا ئەر دىگۈلۈك.
- 1731 كىشىنىڭ نىچۈكى ئەلدە ماختىلىۇر،
سېخىلەر ماختىلار، بېخىل سوكۇلۇر،
- 1732 ئادەم ئوغلى بەكمۇ بىچارە ئېرۇر،
پۈتۈن كۈن يىغار مال، يىيىلمەي قالۇر.
- 1733 بىراۋلار يۇگۇرۇپ جاھان ئايلىنىۇر،
بىرى جان پىدالاپ، دېڭىزگە كىرۇر.
- 1734 بىراۋلار قازار تاغ-قىياغا چۈشۈپ،
بىراۋ يەر غولاچلار يالاڭچىق بولۇپ.
- 1735 بىراۋلار ئېشىپ تاغ، دەريالار كېچەر،
بىراۋ يەر قېزىپ، سۇ قۇدۇقتىن ئىچەر.
- 1736 بىراۋلار ئۇرۇشتا قىلىچ-پالتا يەر،
بىرى قەلئە ساقلاپ قېرىپمۇ كېتەر.
- 1737 بىرى ئوغرى، مەككار، ئالدامچى، قاتىل،
بىرى باسىچى، قاراقچى، قىرغىنچى، بىل.

- 1738 bu əmgək nəqə booqzi əgni üqün
tərər nəñ yəməz əlsə əmgər küqün
- 1739 bu barqa biliksiz kixi kılki ol
biliksiz kixilər tükəl yilki ol
- 1740 bayatka pütügli biliklig kixi
təgürmix əđində tükəl yər axi
- C85
1741 nəgü tər əxitgil ukuxluoq amul
yorioqli tinioqli küđəzqisi ol
- 1742 kərək yat kərək dunya təzgin yügür
nəgü ərsə kismət sana ol təgür
- 1743 küñül til keni tut ay bilgə bəgü
sana əksüməgəy əđində yəgü
- 1744 bu baylik tiləsə azun əđgüsi
kənilik bilə ol anıñ buloqusi
- 1745 takı bir azunuoq bulayin təsə
kənilik pütünlük bilə kol usa
- 1746 yəmə yakxi aymix əgi yətmix ər
kənilik bilə bu azun tutmix ər
- B135
1747 bu dunyada baylik tiləsə özün
kəni bol kənilik əzə tut sözün
- 1748 takı bir azunuoq tutayin təsə
kənilik bilə tut kəñül til özün
- 1749 ay əlig kərü bar kixilər küni
nə kərklüg kəqər ol yorisa kəni

- 1738 بۇ زەخمەت تامامەن كىيىم-گال ئۇچۇن،
يىغار مال، يىمەس، ئولسە قىينار كۇچۇن.
- 1739 بۇ ھەممە بىلىمسىز كىشى قىلقى ئول،
بىلىمسىز كىشىلەر پۇتۇن يىلقى ئول.
- 1740 خۇداغا ئىشەنگەن بىلىملىك كىشى،
ئۇلۇشى بويىچە تولۇق يەر ئېشى.
- 1741 ئىشتىكىن ئۇ ئەمكىن، ئاقىل نىمە دەر،
پۇتۇن جانى بارنى كۈزەتكۈچى ئەر:
- 1742 خاھى يات، خاھى دۇنيا ئايلان، يۇگۇر،
نىمە بولسا قىسمەت، ساڭا شۇ تېگۇر.
- 1743 دۇرۇس تۇت، ئەي ئالم دىلىك ۋە تىلىك،
كېمەيمەس ۋاقتىدا رىزق-يىمىگىڭ.
- 1744 تىلەسە بۇ بايلىق جاھان ياخشى،
دۇرۇسلۇق بىلەن ئۇ ئۇنىڭ بولغۇسى.
- 1745 تاپاي ئۇ جاھاننى دىسە قايسى قۇل،
دۇرۇسلۇق، پۇتۇنلۇك بىلەن يۇرسۇن ئول.
- 1746 يانا ياخشى دەپتۇ ھۇشى يەتكەن ئەر،
دۇرۇسلۇق بىلەن بۇ جاھان تۇتقان ئەر:
- 1747 بۇ دۇنيادا بايلىق تىلىسەڭ ئوزۇڭ،
دۇرۇس بول، دۇرۇسلۇق ئۇزە قىل سوزۇڭ.
- 1748 تېخى ئۇ جاھاننى تاپايىمەن دىسەڭ،
دىلىك ۋە تىلىڭنى دۇرۇس تۇت ئوزۇڭ.
- 1749 ئېلىگ، كور، كىشىلەر گەر ئولسا كونى،
نە كوركەم ئوتەر ئۇ نۇرلىنىپ كۈنى.

1750 kənilik pütünlük bilə kıl bu ix
kixilik bilə kıl kamuoı türlüg ix

* * *

1751 kəpurdi kuti kündə əgdülmixig
sav aydi bođunka əxitti kixig

1752 əlig mə sīnadı kamuoı türlügün
pütünlük bilə buldi bađti əgün

1753 pütün buldi əlig kər əgdülmixi
səziksiz kəni tər nəgü kilmixi

A68

1754 nəgü tər əxit əmdi bilgə əgə
biliksiz ukup əmdi boynun əgə

1755 kərü baroıu bəglər tapuoıđı kulın
tapınduroıu kulni sīnayu ulın

1756 bəginə yaraoılıoı kərünsə kulı
anar ətrü aqoıu aqırlık yoli

C86

1757 tiləkdə bəlor ix tapuoıđı bəđür
tapuoıđı bəđüsə bəg atı bəđür

1758 əđi yakxi aymix bu yaoıma bəgi
kamuoı ixkə bilgi yətilmix əgi

1759 aya bəg ixig ix biliklikə bər
yaraoılıoı kəni tüz yorioılıka bər

1760 kayu bəg yaraoısızka bərsə ixi
yaraoısız əzi kildi kilmaz kixi

1761 bayat kimni ərsə kətürsə kutun
anar ixqi bərür yaraoılıoı pütün

- 1750 دۇرۇسلۇق ۋە پاكلىقنى سەن ئەيلە ئەش،
كىشىلىك بىلەن قىل پۈتۈن تۇرلۇك ئىش.
- 1751 ئۇنى [121] قىلدى ئۈستۈن بەخت كۈنساين،
بېرىپ خەلققە بۇيرۇق، ئىشتى سوزىن.
- 1752 ئېلىگ ھەر شەكىلدە سىنىدى ئۇنى،
كامالەتتە كوردى جىمى يېقىنى.
- 1753 ئىشەندى ئوگدۈلمىشكە ئېلىگ تولۇق،
دۇرۇسلۇقتا خۇلقىن كورۇپ كېمى يوق.
- 1754 ئىشتىكىن بىر ئالم، دانا نىمە دەر،
ئۇقۇپ ئەگ بويۇننى، ئايا جاھىل ئەر:
- 1755 خىزمەتچى قۇلىن بەگ كورۇپ تۇرغۇلۇق،
خىزمەتتە ئاساسلىق سىناق قىلغۇلۇق.
- 1756 بېگىگە ياراملىق كورۇنسىە قۇلى،
ئېچىلغاي ئۇنىڭغا ئەزىزلىق يولى.
- 1757 ئىش ئولسا تىلەكتەك، خىزمەتچى بۇيۇر،
خىزمەتچى چوڭايسا بېگى نام ئالۇر.
- 1758 پۈتۈن ئىشقا ئەقلى، بىلىمى يەتكەن —
بۇ ياغما [122] بېگى بەكمۇ ياخشى دىگەن:
- 1759 ئايا بەگ ئىشىكىنى ئىش بىلگەنگە بەر،
ياراملىق، دۇرۇس، تۇز، يۈرەكلىككە بەر.
- 1760 قايۇ بەگ يارامسىزغا بەرسە ئىشى،
يارامسىز ئوزى ئۇ، نە باشقا كىشى.
- 1761 كوتەرسە خۇدا ھەر كىشى بەختىنى،
بېرەر بىر ياراملىق پۈتۈن ئىشچىنى.

B136

1762 ketürmixni ilmək tiləsə yana
anar ixqi bərür yarutmaz küne

1763 yəter ol biliksiz barir bu otun
ixi barqa buzlu r kopar kek tütun

* * *

1764 aqirladi əlig ker əgdülmixig
inandi anar bərđi yumođi ixig

1765 kamuođ əlkə kildi ker əlgi uzun
uzun boldi əlgi yorik til sezün

1766 ayaođ bərđi tamođa at üstəm kəđüt
aqirladi axru tükəl boldi kut

1767 eküx əđgü yarlıođ tümən əđgü sez
əlig yarlıkadi yakın boldi ez

1768 kapuođdaki er at kiqig ya uluođ
tanuk tutti barqa kilip jan yuluođ

1769 kamuođ ixqi barqa keründi kəlip
tapuođ tozođu birlə nən artut kilip

1770 uru bardı əgdülmix əđgü tərü
aqirladi təgmə kixisin kerü

1771 bođundin ketürdi kamuođ küq basinq
ezindin kəterdi yaraođsiz kiling

1772 tüzüldi tərü həm ətildi əli
əlig inqkə təgdi bəkip əl uli

- 1762 چۇشۇرمەكچى بولسا كوتەرگەننى گەر،
ئاڭا بىر يالجماس خىزمەتچى بېرەر.
- 1763 بۇ نادان بىلىمسىز يېتەكلەپ بارار،
بۇزۇلۇر ئىشى، كوك تۇتۇنلەر قوپار.

* * *

- 1764 قىلىپ ئوگدۇلمىشكە خاقان ئېھتىرام،
ئىشىنىپ ئوڭا ئىشنى بەردى تامام.
- 1765 پۇتۇن ئەلگە قىلدى ئۇزۇن قولىنى،
ئۇزۇن قولى ئەتتى راۋان تىلىنى.
- 1766 بېرىپ تامغا، ئۇنۋان، قوشۇن، ئات ۋە ئون،
تولا ياخشى كوردى، بەخت بولدى پۇتۇن.
- 1767 تولا ياخشى سوز بىرلە يارلىقلىرىن —
ئېلىگ بەردى، ئوگدۇلمىش بولدى يېقىن.
- 1768 سارايدىكى خادىم كىچىك يا ئۇلۇغ،
ئاڭا سۇندى سوغات قىلىپ جان يۇلۇغ^[123].
- 1769 خادىملەر پۇتۇنلەي كورۇندى كېلىپ،
ئۇنى قۇتلىدى نەرسە تارتۇق قىلىپ.
- 1770 بۇ ئوگدۇلمىش ئورناتتى ياخشى قانۇن،
قاراپ ھورمەت ئەتتى كىشىسىن پۇتۇن.
- 1771 زۇلۇمنى كوتەردى خەلق ئۇستىدىن،
يوقاتتى يارامسىز قىلىق ئوزىدىن.
- 1772 تۇزۇلدى قانۇن ھەم يېتىلدى ئېلى،
ھوزۇرلاندى ئېلىگ، چىڭىپ ئەل ئولى.

C87

1773 səvigli təlim boldi səvməz yaşı
əlin kəpti kaqti süzildi toqti

1774 kütüldi əlig kildi inqin səvinq
yətildi tiriglik bu buldi avinq

1775 bu yanlıq asioqlar bilikdin kəbir
ukuxluq biliklig siligdin kəbir

1776 kəli əgməgü ol ukuxluq kixig
nətəg yərməgü bu ukuxsuz ixig

B137

1777 ukuxluq ixi barqa ülgülüg ol
biliksiz ixi barqa təlgülüg ol

1778 nə ədgü yaraxur ukuxluqka küt
ya ədgü kilingliq bilikligkə püt

1779 nəgü tər əxitgil ilə bəg səzi
səzi mə'nisi ol səzünkə tēzi

1780 biliksizkə dəwlət kəbir ərsə küt
boqun barqa buzlu bolur əlkə yut

7181 ukuxluqka təgsə aqin bəgliki
əlin inqkə təgrür bu bir səkə püt

* * *

1782 əlig inqkə təgdi yarudı küni
bayatka xükür kildi əgdi ani

1783 kəzin kəkə tiktı kətürdi əlig
ayur ay idim sən bərigli bilik

1773 كوپەيدى سويگۇچلەر، ئۇ سويمەس يېغى —

قويۇپ ئەلنى قاچتى، سۇزۇلدى توغى (124).

1774 قۇتۇلدى ئېلىگ غەمدىن، تاپتى ھوزۇر،

ھايات ياشنادى، بولدى راھەتتە تۇرۇر.

1775 بۇ خىل پايدىلار كىم، بىلىكتىن كېلۇر،

ئەقىللىق، بىلىملىك، زېرەكتىن كېلۇر.

1776 نىچۇك ماختىنىلماس ئەقىللىق كىشى،

نىچۇك ئەيىپلەنمەس ئەقىلسىز ئىشى.

1777 ئەقىللىق ئىشى ئۇ ئولچەملىك بولۇر،

بىلىمسىز ئىشنى چۇۋالچاق قىلۇر.

1778 نە ياخشى ياراشۇر ئەقىللىققا قۇت،

ئەي ياخشى قىللىق بىلىملىككە پۇت.

1779 نىمە دەر ئۇ ئىلى بېگى ئاڭلىغىن،

بۇ سوز مەنىسىن سوزگە ئۇل ئەيلىگىن:

1780 بىلىمسىزگە كەلسە دەۋلەت بىلەن قۇت،

پۇتۇن خەلق بۇزۇلۇر، بولۇر ئەلگە جۇت.

1781 ئەقىللىققا تەگسە بىر ئەل بەگلىگى،

بېرەر ئىلگە ھوزۇر، مۇشۇ سوزگە پۇت.

* * *

1782 راھەتلەندى ئېلىگ يورىدى كۇنى،

خۇداغا شۇكۇر قىلدى ماختاپ ئۇنى.

1783 كوزىن كوككە تىكتى، كوتەردى ئىلىگ،

دىدى: ئى ئىگەمسەن، بېرەرسەن بىلىك.

1784 bilik bərdin əlkə əlig bərdin ərək
kənilik özə tut kənül bolsu bərk

1785 sən ök bər maña küq kamuoı ədgükə
əlig asrakılar yükin yüdgükə

* * *

A69

1786 qioıayka ülədi öküx nən tavar
kənül tüzdi rəbka kamuoıdın sınar

1787 tirildi bu yanlıoı səvinqin kün ay
tözü əl karası tükəl boldi bay

C88

1788 kixi ədrümi kər bu yanlıoı bolur.
əsizim bu yanlıoı kixilər ölür

1789 mənilig boıun kim bu yanlıoı bəgi
mənəlig bəg ol kolsa boıni yəgi

B138

1790 əsiz ədgülər əlsə toprak bolur
nəqə bolsa toprak kər atı kalur

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

1791 əlig bir kün oldurdi yalnız əzi
bu əgdülmixig ündəp aydı səzi

1792 ayur ay əgdülmix bak əmdi maña
atan əmgəki kirmədi bir sana

1793 atan əldi kaldın sən ooılan kiqig
kiqigkə bəduktin bolur yol kəqik

- 1784 ھوكۇمران قىلدىڭ كۇچ بېرىپ ھەم بىلىم،
دۇرۇسلۇق ئۈزە تۇت، چىڭسۇن دىلىم.
- 1785 قوۋۋەت بەر، جىسكى ياخشىلىق قىلاي،
بۇ ئەلنىڭ يۈكىنى يۈدگۈچى بولاي.

* * *

- 1786 ئۈلەشتۈردى يوقسۇلغا كوپ مال بولۇپ،
دىلىن بەردى ھەققە ھەممىدىن ئۈزۈپ.
- 1787 ياشدى مۇشۇنداق سويۇنچتە كۈن-ئاي،
ئاۋام خەلق ئومۇمەن پۈتۈن بولدى باي.
- 1788 كىشىنىڭ خىلى، كور، بۇ ياڭلىغ بولۇر،
ئىستىكىم، مۇشۇنداق كىشىلەر ئولۇر.
- 1789 بەگ ئولغاندا شۇنداق، تاپار بەخت خەلق،
بەختلىك خان تىلەر ئەلگە ياخشىلىق.
- 1790 يامان-ياخشى ئولسە، ئۇ تۇپراق بولۇر،
نىچە بولسا تۇپراق، كور، ئاتى قالدۇر.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 1791 ئېلىگ بىر كۈن ئولتۇردى يالغۇز ئوزى،
قىچقاردى ئوگدۇلمىشنى، قىلدى سوزى.
- 1792 دىدىكىم: قارىغىن ئوگدۇلمىش ماڭا،
ئاتاڭ ئەمگىكى سىڭمىدى بىر ساڭا.
- 1793 ئاتاڭ ئولدى، قالدىڭ سەن ئوغلان كىچىك،
كىچىككە بۈيۈكتىن بولۇر يول كىچىك.

1794 ataŋ ęgrätümädi ęrdäm bilik
tägümädi mändin yämä ök ęlig

1795 nätäg mät yumitti bu ęrdäm saŋa
ayu bęrgil ęmdi munı sän maŋa

EGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

1796 yanut bęrdi ęgdülmix aydı ęlig
uzun kęq yaxasu bu üstән ęlig

1797 bayat kimkə bęrsə 'inayət ülüg
tilökkə tęgir boldi atlıq külüg

1798 muŋar mәнzätü aydı türkqə mäsəl
baxında kęqürmix bu kəkqin saqal

1799 bayat fəzli birlə bəfür ol kixi
tiləkin bulur күndə ętlür ixi

1800 bayat bęrmixin hәlk tidumaz күqün
yaoiz yęr yaxil kək tәrilsə ęqün

B139

1801 bayattin kәrək barqa ixkə yөләk
anin bulsa ętrü kixi өз tiläk

1802 yana ma ay ęlig ata alkixi
oqulka tęgir ol sävinqi tuxi

C89

1803 atam kildi әrdi kәр әdgü du'a
du'a birlə tәgdim bu yәrkə aqja

1804 ęligni sәbәb kildi әrklig idim
bu ęrdäm bilikdin turu qalmadim

1794 ئاتاڭ ئۇڭتەلىمىدى ئەردەم - ئىلىم،
ساڭا مەنمۇ ھېچ بىر ياردەم قىلمىدىم.

1795 قەيەردىن يىغلىدى بۇ ئەردەم ساڭا؟
سەن ئەمدى ئېيتىپ بەر بۇ گەپنى ماڭا.

ئوڭدۇلەشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

1796 جاۋاب بەردى ئوڭدۇلىش دىدى: خاقان -
ياشسۇن غالىپلىق بىلەن كوپ زامان.

1797 خۇدا كىمگە قىلسا ئىنايەت نەسىپ،
تاپار ئات - شوھرەت تىلەككە يېتىپ.

1798 بۇڭا ئوخشۇتۇپ ئېيتتى تۇركچە ماقال،
كوپ ئىشلار بېشىدىن ئوتكەن ئاقساقال:

1799 خۇدا پەزلى بىرلە چوڭايغاي كىشى،
تاپار كۈندە مەقسەت، تۈزۈلۈپ ئىشى.

1800 كۇچەپ خەلق توسالماس خۇدا بەرگىنىن،
ئوچ ئالماق بولسىمۇ ئاسمانۇ - زىمىن.

1801 خۇدادىن كېرەك ھەممە ئىشقا يولەك،
خۇدادىن تاپار كىشى بارلىق تىلەك.

1802 ئاتا ئالقىشىدىن ئوغۇل، ئەي خاقان،
چومۇلۇر خوشاللىققا ھەر بىر زامان.

1803 خەيىرلىك دۇئا قىلغان ئىكەن ئاتام،
دۇئا بىرلە تەگدى ماڭا بۇ ماقام.

1804 ئېلىڭنى سەۋەپ قىلدى قادىر ئىگەم،
قۇرۇق قالىدىم پەزىل، بىلىمىدىن ھەم.

- 1805 əlig urdi əlig məni ədlədi
bolu bərđi əvrən əzüm yokladı
- 1806 külə baksa bəglər kimi ədləsə
ava yioqlur arzu kərək ol yəsə.
- 1807 kixi kənli baq ol yaxarəu suvi
bu bəglər səzi birlə əđgü savı
- 1808 kayu baqka təgsə suv əksümədin
qəqək yazlur anda tümən tü yidın
- 1809 bəgi yarlıoqi bolsa əđgü səzə
kül kənli yüksər yazar kax kəzə
- 1810 qalı bolmasa əđgü yarlıoq tilin
yaxarmix qəqəklər kurir tərک bilin
- 1811 bayat fəzli koloqu kərək kul kamuoq
bayat fəzli bolsa aqildi kapuoq
- A70
1812 munar mənəzətü aydi xa'ir bu səz
munı uköqil əmdi aya əđgü əz
- 1813 bayat fəzli birlə aqirlar kuluoq
bilik kapoqi aqlur onarur yoluoq
- 1814 bilik bilsə kündə kutađur küni
nəpə mə kiqig ərsə bolur uluoq

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 1815 yana aydi əlig ay əgdülmixə
bilik bilgüqilər nətəg bilmixə

- 1805 خاقان ئىزدىتىپ مېنى ئىززەتلىدى،
پەلەك باقتى، ئورنۇمۇ ئىگىزلىدى.
- 1806 كۈلۈپ باقسا، خان كىمنى ئىززەتلىسە،
يېتەر ئارزۇغا، قەدرىن بىلەلسە.
- 1807 كىشىنىڭ دىلى باغ، ياشارتقۇچ سۈيى—
ئېرۇر بەگنىڭ نەسەت ھەم ياخشى سوزى.
- 1808 قايۇ باققا كىرسە سۇگەر ئوكسىمەي،
تۈمەن خىل خۇشپۇراق چىچەك گۈللىمگەي.
- 1809 بېگى يارلىغى بولسا ياخشى سوزى،
ئوسۇپ دىلى قۇلنىڭ، ئېچىلۇر يۈزى.
- 1810 ئەگەر بەرمىسە ياخشى يارلىق تىلى،
ياشارماي چىچەك، تېز قۇرۇيدۇ گۈلى.
- 1811 ئەگەر قۇل ئىستەسە خۇدا رەھىمتىن،
ئېچىلغاي ئىشىكلەر ئۇنىڭ پەزىلىدىن.
- 1812 ئېيتتى سوز بىر شائىر بۇغا ئوخشۇتۇپ،
ئى ياخشى كىشى سەن بۇنى بىل ئۇقۇپ:
- 1813 ئەگەر تەڭرى قۇلنى قەدىرلىك قىلۇر،
بىلىم ئىشىكى ئېچىلۇر، يولى ئوڭشىلۇر.
- 1814 تاپۇر بەخت كۇنسايمىن بىلىم بىلسە ئەر،
كىچىك بولسىمۇ، ئورنى كاتتا بولۇر.
- ئېلىگىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى
- 1815 يانا ئوڭدۇلمىشكە ئېيتتى ئېلىگ:
بىلگۈچى نىچۈك قىلىپ بىلدى بىلىك؟

1816 kixi ęgręnipmü bolur ol bęgü
azu tadu birlę toojarmu tęgü

EGDÜLMIX JAWABI ęLIGKƏ

C90

1817 yanut bęrdi ęgdülmix aqtı tilin
ayur mән urayın bu sęzkә ulın

1818 tērütürdә bęrsә bayat ęg kәнül
tükäl mayә buldı bilikkә oıjul

B140

1819 küninә tәnәdür turu ęglәнür
nәgüni tilәsә bilür ęgrәнür

1820 bilikkә tәgir ętrü bilgә bolur
bu bilki bilә asoıjı ęlkә tolur

1821 tērütür ędindә kәнül bęrmәsә
tilәkkә tәgümәz bu anda basa

1822 takı bir sәbәb kolsa oıplan bilik
kiqigdә tәgürgü bilikkә ęlig

1823 kiqig oıplan әrkән bilik ęgrәнür
uluıj bolsa ętrü tilәkkә tәgür

1824 bilik әrdәм ędğü kiling ya kilik
kixi ęgrәнür ętrü tüzlür yorik

1825 bilik tut ya әrdәм kixi ęgrәнür
mәgәр bu ukux ol tadudin ęnür

1826 muıar mәнzәtү kәldi türkә mәsәl
okioıjil munı sән asioıj ęzkә al

1816 كىشلەر بولۇرمۇ ھېكىم ئۈگۈنۈپ،
بولۇرمۇ تەبىي ياكى تۇغۇلۇپ؟

ئۈگۈنۈشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

1817 جاۋاب بەردى ئۈگۈنۈش، ئاچتى تىلىن،
دىدىكىم، قويماي مەن بۇ سوزنىڭ ئۇلىن.

1818 ياراتىشتا بەرسە خۇدا ئەقىل-كوڭۇل،
تاپۇر دەسمايىنى بىلىكىگە ئوغۇل.

1819 ئوسەر كۈنمۇ-كۈن، ئەقلى كامىللىنۇر،
نىمكى خالىسا شۇنى ئۈگۈنۇر.

1820 يېتىپ ئاخىر بىلىمگە، ئالىم بولۇر،
بۇ ئىلمى بىلە ئەلگە پايدا تېگۇر.

1821 يازاتقان چېغدا ئەقىل بەرمىسە،
يېتەلمەس تىلەككە ھەر نە ئەيلىسە.

1822 يەنە بىر شەرت: ئىلىم تىلەسە ئوغۇل،
كىچىك چاغدا قويغاي بىلىمگە كوڭۇل.

1823 كىچىك چاغدا ئىنسان بىلىم ئۈگۈنۇر،
چوڭايسا ئۇنىڭلە تىلەككە يېتۇر.

1824 پەزىلەت، بىلىم ھەم ياخشى خۇي-پېىل،
ئۈگەنسە، تۈزىلەر كىشى خۇلقى، بىل.

1825 بىلىم يا پەزىلىنى كىشى ئۈگۈنۇر،
مەگەركىم، ئەقىل ئۇ، تەبىي بولۇر.

1826 كېلۇر بۇڭا ئوخشاپ تۇرۇپچە ماقال،
ئوقۇپ سەن، ئوزۇڭگە بۇندىن پايدا ئال:

- 1827 kixi ɛgrɛnür bilki artar ɛküz
nɛqɛ ɛgrɛnip ukxa bolmaz ukux
- 1828 bayattin ɛrür bu ukux bolqusi
tadu birlɛ kirsɛ bolur bɛlgüsi
- 1829 bayattin 'ɛta ol ukux bɛlgülüg
ukuxtın bulur ɛr min ɛdgu ülüg
- 1830 kixidɛ uluɟraq ukuxluɟ kixi
ukux boldi ɛrkɛ min ɛrdɛm baxı
- 1831 ukuxsuz kixini kixi tɛmɛgü
nɛqɛ sezlɛsɛ sez yɛmɛ pütmeɟü

ƏLİG SUALI ӨGDÜLMİXXƏ

B141 C91

- 1832 yana aydı əlig əxittim bu sɛz
takı bir sezüm bar ayıtoɟu bu ɛz
- 1833 ukuxuɟ ađirtın bilikdɛ ɛni
nɛgü tɛg turur ay sezünnün ɛni
- 1834 nɛgü ol ukux ornı qayda turur
qayudın kopar kopsa qayda barur

ӨGDÜLMİX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 1835 yanut bərdi ɛgdülmix aydı ukux
aɟır nɛn turur ol kixikɛ kɛsüx
- 1836 ukux ornı üstün mənɛdɛ turur
aɟır nɛn üqün ornı baxta ɛrür

1827 كىشى ئۆگىنىپ كوپ تاپار ئىلىم، بىل،
ئۆگەنسە ھەر قانچە، تاپالماس ئەقىل.

1828 ئەقىللىق بولۇش بۇ، خۇدادىن بولۇر،
تەبىئى بولسا ئۇ، بەلگە كورۇلۇر.

1829 ئەقىل ئۇ، خۇدادىن بىر ئاتا(125) ئېرۇر،
ئەقىلدىن كىشى ياخشى ھەسسە ئالۇر.

1830 كىشىنىڭ زور دۇر ئەقىللىق كىشى،
ئەقىل ئەرگە مىڭ خىل پەزىلەت بېشى.

1831 ئەقىلسىز كىشىلەر دىيىلمەس كىشى،
ئۇ سوز قىلسا قانچە، ئىشەنمەس كىشى.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

1832 ئىشتىم بۇ سوزنى دىدى خان يانا،
تېخى دەيدىغان بىر سوزۇم بار مانا:

1833 ئەقىلدىن بىلىمنى بولەك ئايرىدىڭ،
دۇرۇس ئېيت، نىمەدۇر بۇندىن مەقسىدىڭ؟

1834 نىچۇكتۇر ئەقىل ئۇ، ئورنى قايدادۇر؟
قەيەردىن چىقار ئۇ، قەيەرگە بارۇر؟

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

1835 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، دىدى: ئەقىل—
كىشىگە ئەزىز ھەم قەدىرلىكتۇر، بىل.

1836 ئەقىل ئورنى ئۈستۈن مىڭدە تۇرۇر،
قىممەتلىگىدىن ئورنى باشتا بولۇر.

- 1837 kixən ol kixikə ukux bəlgülüg
kilingi keni ol ixi ülgülüg
- A71
1838 baqırsak bayat kər ədürmix kulin
kixədi ukux birlə kılkin tilin
- 1839 ukuxsuz əlüg ol ukuxluq tirig
ukux munqa tənlig adirtlar ərig
- 1840 karanqu əv ol bu kixi tün sani
ukux bir yula təg yarutur ani
- 1841 ukuxtın kəlür kər kamuq ədgülük
bilikin bədür ər bolur bəlgülük
- 1842 bu iki bilə boldi yalnuk uluq
bu ikin onarur kenilik yoluq
- 8143 bilikin səqildi kixi yilkidin
bilikdə bədürkək nəgü bar adin
- 1844 munar mənzetü sezlədi kər ukux
ukux ixkə tutsa kər asoqi əkux
- 1845 kixi yilki birlə adirti bilik
bilik birlə yalnuk kətürdi əlig
- C92
1846 yori yilki bolma bilik bil ukux
bilik birlə sezlə yorik tut tilig

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 1847 yana aydi əlig taki bir səzüm
ərür bu ayur mən ay kərklüg yüzüm

- 1837 ئەقىلدۇر كىشىگە كىشەن، بەلگىلىك، قىلغى دۇرۇستور ئىشى ئۇلگىلىك.
- 1838 رەھىملىك ئىگەم ئۇ خالىغان قۇلىن، ئەقىللە كىشەنلەر، قىلىق ۋە تىلىن.
- 1839 ئەقىللىق تىرىكتۇر، ئەقىلسىز ئولۇك، ئەقىل ئەرنى ئايرۇر شۇ خىل تەك بولۇك.
- 1840 كىشى تۇن كەبى بىر قاراڭغۇ ئويدۇر، ئەقىل بىر چىراقتەك ئۇنى يورۇتۇر.
- 1841 ئەقىلدىن كېلۇر، كور، پۇتۇن ئەزگۈلۈك، بىلىمدىن چوڭلار ئەر، بولۇر بەلگۈلۈك.
- 1842 كىشىلەر بۇ ئىككى بىلەن زور بولۇر، بۇ ئىككى بىلەن تۇز-توغرا يول تونۇر.
- 1843 بىلىمە پەرقلنەر كىشى يىلقىدىن، نىمە بار بۇيۇكرەك بولەك بىلىمدىن؟
- 1844 ئەقىل بىر سوز ئېيتتى بۇغا ئوخشۇتۇپ، ئىشلەتسە ئەقىلنى بولۇر پايدا كوپ:
- 1845 كىشىنى ئايرىغان بىلىم يىلقىدىن، كىشى قولى ئۇستۇن بولۇر ئىلىمدىن.
- 1846 يۇرى، يىلقا بولما، ئەقىل، بىلىم بىل، بىلىم بىرلە سوزلە، يورۇق تۇت تىلىك.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلېشىكە سوئالى

- 1847 ئېلىگ ئېيتتى: باردۇر تېخى بىر سوزۇم، ئۇنى دەي ساڭا مەن، كوركەم يۈزلۈگۈم.

B142

1848 maña ayoqıl əmdi ukux şurəti
nəgü tæg bolur ol yerügi atı

1849 yüzi kərki kılki kilingi nə ol
yaxı kırı boq sin avinqi nə ol

1848 ماڭا ئېيتقىن ئەمدى ئەقىل سۇرتى —

نىچۈكتۇر، تىگى ھەم نىمەدۇر ئېتى؟

1849 يۈزى، كوركى، خويى، قىلغى نەدۇر؟

يېشى، دەرىجە، بويى، ئاۋۇنچى نەدۇر؟

ƏGDÜLMİX ƏLİGKƏ UKUX
ŞURƏTİN AYUR

- 1850 yanut bərdi əgdülmix aydı ukux
kılınqı kəni kər küvənqi əkux
- 1851 yüzi kərki kərklüg nə yaxı kiqig
kamuoı ədgülükke anındin kəqik
- 1852 ərüg həm silig ol nə kılki amul
kamuoı təprənürkə baqırsak kənül
- 1853 kayuka əlig ursa ətli barir
kayuka səzi təgsə yətlü barir
- 1854 isig yüzlüg ol kər kamuoıka səvüg
kixilərkə andin asioılar ülüg
- 1855 yiti kəzlüg ol kər bakixi yirak
kayu ixkə təgsə bəkitür adak
- 1856 nəqə buloıanuk ixkə təgsə süzər
nəqə tərs tügün ərse baksa yazar

يېڭى تىنچ پاپ

ئوڭدۇشنىڭ پەللىگە قىزى سۈرۈپ تەپكەرلىكى باياندا

- 1850 جاۋاپ بەردى ئوڭدۇلىش، ئىپتىتى: ئەقىل—
قىلغى دۇرۇس، قىممىتى تولا، بىل.
- 1851 يۈزى، تۇرقى كوركەم، يېشىدۇر كىچىك،
پۇتۇن ياخشىلىققا بولۇر ئۇ كىچىك.
- 1852 سەۋرىلىك، سىلىق، خۇلقى يۇمشاق ھامان،
دىلى ھەممە جانلىق ئۈچۈن مېھرىۋان.
- 1853 قەيەرگە سۇنسا قول تۈزەتىپ بارۇر،
سوزى يەتسە نەگە، شۇ يەردە ئوتۇر.
- 1854 ئىسسىق يۈز، ئومۇمغا سويۇملۇك ئېرۇر،
كىشىلەرگە پايدا بۇنىڭدىن تېگۈر.
- 1855 كوزى ئىتتىك ئۇنىڭ، قاراشى يىراق،
ھەر ئىشقا كىرىشسە باسار چىڭ ئاياق.
- 1856 نىچە بۇلغۇنات ئىشنى تۇتسا سۈزەر،
نىچە بولسا تۇگۇنلەر، باقسا يېشەر.

1857 bakar soldin ondin hem endun kadin
kamuq ix yaraqin bilir hem edin

1858 kaqioqliq yetar ol uquqliq tutar
sinukuq sapar ol buzukuq etar

1859 ukuxsuz ekundi ayur ay ukux
seninsiz munadir men artuk ekux

C93

1860 mana tegmedi bir senindin ulug
seninsiz xixi kenli boldi elug

B143

1861 yula ol ukux ker karaquka kez
elug tenke jan ol aqin tilke sez

1862 ukuxluq ukuxka ayar ay exim
ne edgu exim sen etikli ixim

1863 kilinq on tutar hiq soli yok ukux
putun qin turur hiq ali yok ukux

1864 ukux kimde bolsa bu ol belgusi
bu belgu bile ol ukux bilgusi

1865 ukuxnun en axnu kiliki onay
kenilik bile ol yoriki yil ay

A72

1866 ukuxluq keni hem silig til sezi
putunluk bile boldi kilki tezi

1867 erug ol amul ked serimlig sebur
kerup ixni yetru ol akru tegur

1868 kilinqi kari kersa yaxi yigit
anar munluq arzun ege ya tegit

- 1857 سول - ئوڭ بىرلە ئالدى - ئارقىدىن باقار،
پۈتۈن ئىشقا چارە بىلەن ۋاقت تاپار.
- 1858 يېتەر قاقچۇچىغا، ئۇچقانى تۇتار،
بۇرۇقنى تۈزەر ئول، سۇنۇقنى تاڭار.
- 1859 ئەقىلسىز پۇشايماندا دەر: ئەي ئەقىل -
سېنىڭسىز ئېرۇرمەن تولا غەمدە، بىل.
- 1860 سېنىڭدىن ماڭا بىر ئۇلۇش تەگمىدى،
كىشى كوڭلى سەنسىز ھايات بولمىدى.
- 1861 ئەقىل بىر چىراقتۇر، كوزى يوققا كوز،
ئولۇڭ تەنگە جان ئول، گاچا تىلغا سوز.
- 1862 ئەقىللىق ئەقىلغە دىگەي: يولدېشىم،
نە ياخشى ئەشىم سەن تۈزەردە ئىشىم.
- 1863 ئەقىل ئوڭ ئىشلەر، ئۇ تەتۈر ئىشلىمەس،
پۈتۈنلەي ئېرۇر چىن، ئۇ مەككەر ئەمەس.
- 1864 ئەقىل كىمدە بولسا شۇدۇر بەلگۈسى،
بۇ بەلگۈ بىلە ئۇ ئەقىل بىلگۈسى.
- 1865 ئەڭ ئاۋال ئەقىلنىڭ قىلغى ئوڭاي،
دۇرۇسلىق بىلەن ئۇ يۈرەر يىل ۋە ئاي.
- 1866 ئەقىللىق، دۇرۇس ھەم سىلىق سوز - تىلى،
دۇرۇس ھەم تولۇقتۇر ئۇنىڭ پېلى.
- 1867 يۇۋاش ھەمدە تىنچ كۆپ سەۋرىلىك ئېرۇر،
يېتەرلىك كورۇپ ئىشنى سالماق قىلۇر.
- 1868 قېرى قىلغى، لېكىن يىگىتتەك تۇرار،
مۇشاۋۇرمۇ، قۇلمۇ ئۇنى ئاختۇرار.

1869 munar mənzer əmdi bu səzni oki
uka tursa mə'ni aqiloqay takı

1870 kilingi kari oqlan əzlüg ukux
ukux kayda bolsa anar bar yapux

1871 kiqigi səviglig karisi amul
ezi tüzün alqak ker asoqi ekux

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

1872 bu sözlər əxitti səvindi əlig
ayur ay oqunmıx səzi eg bilik

1873 bayat bərđi barqa tükəl ədgülük
bayattın 'əta sən maña bəlgülük

1874 bu əmgək yük ol bir aqır yüdgükə
ani yüdsə etrü təgir ədgükə

C94

1875 kim ədgü tiləsə aqır yük yüdər
aqır yük yüdgüli tiləkin küdər

1876 yükümnü yüdər sən tilək ix yorir
məni tındurur sən sənə yük təgir

B144

1877 bayat bərsü təwfik maña əmdi küq
həkinni etəyin yanut birkə üq

1878 bilir mən bu yanlıq tapuq kildukun
baqırsaklık ol bu məni koldukun

1879 baqırsak tapuqı tükəl ol bolur
ez asoqın koqup ker bəg asoqın qolur

- 1869 بۇ سوزنى ئوقى ئەمدى، ئوخشار بۇگا،
ئوقۇغانچە مەنا ئېچىلغاي ساڭا؛
- 1870 قىلىقتا قېرى، ئوزى ياشتۇر ئەقىل،
ئەقىل قايدا بولسا ئۇنىڭغا ئېسىل.
- 1871 ياشلىغى سويۇملۇك، قېرىسا بېسىق،
ئېرۇر نەپى تولا، يۇمشاق، كىچىك دىل.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 1872 بۇ سوزنى ئىشتىكەچ سويۇندى ئېلىگ،
دىدى: ئەي ئويغانغان، سوزى ئاڭ-بىلىك.
- 1873 خۇدا بەردى ماڭا پۇتۇن ئەزگۈلۈك،
خۇدادىن ئاتا سەن ماڭا بەلگۈلۈك.
- 1874 بۇ ئەمگەك يۇدۇشكە ئېغىر يۈك ئېرۇر،
ئۇنى يۇدسە كوپلەپ ياخشىلىق تېگۈر.
- 1875 كىم ئەزگۈ تىلىسە ئېغىر يۈك يۇدەر،
ئېغىر يۈك يۇدۈگەن تىلەككە يېتەر.
- 1876 يۈكۈمنى يۇدەرسەن تىلەك، ئىش يۇرۇر،
مېنى تىندۇرۇرسەن، ساڭا يۈك بولۇر.
- 1877 خۇدا بەرسە تەۋپىق، ماڭا ئەمدى كۈچ،
ھەققىڭنى ئوتتەي مەن قىلىپ بىرگە ئۈچ.
- 1878 بىلۈرمەن بۇ ياڭلىغ خىزمەت قىلغىنىڭ،
ماڭا باغلانغىنىڭ—كويۇمچانلىغىڭ.
- 1879 كويۇمچان خىزمەتچى شۇ خىلدا كېلەر،
قويۇپ ئوز پايدىسەن، بەگ پايدىسەن دەر.

- 1880 nögü tər əxit bu tapuqı tili
bəgin inqə tegrür tapuqsak kuli
- 1881 mənilig bolur bəg tükəl küt baxı
baqırsak kuli bolsa kilsa ixi
- 1882 tapuqı bilə bəg kətürdi əgin
tilək tæg tapuq kilsa tindrur bəgin
- 1883 bax aqrıoq yük əmgək kətürsə kuli
bəginə aqa bərsə arzu yoli
- 1884 kəyu bəg bulur ərsə mundaq kuluq
bayattin 'əta ol anar kəp uluq
- 1885 azun bəgləri əldi bizdə oza
əküxrəki bardı bu arzu əzə

* * *

- 1886 azun bođnı tındı avinqin kutun
əligkə du'a kildi bođnı pütün
- 1887 ađin əl kixisi əxitti muni
yüzin kərgükə arzuladı ani
- 1888 kəqürdi yıl ay kün bu arzu əzə
əlin ətti əđgü tərüsün tüzə

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 1889 əlig bir kün ündədi əgdülmixig
ayur aytayin söz sən ay bilmixig

- 1880 نىمەدەر ئىشتىكىن خىزمەتچى تىلى،
ھوزۇرلاندىرۇر بەگنى ئىشچان قۇلى:
- 1881 راھەتتە ياشار بەگ بولۇپ بەخت بېشى،
كويۇمچان قۇلى بولسا، قىلسا ئىشى.
- 1882 خادىم بىرلە قەددىنى بەگ كوتىرەر،
ئىش ئولسا تىلەكتەك، بېگى تىنىچ ئوتەر.
- 1883 باش ئاغرىق تۇگەر، چەكسە زەخمەت قۇلى،
بېگىگە ئېچىپ بەرسە ئۈمىت يولى.
- 1884 قۇلى قايسى بەگنىڭ بۇ ياڭلىغ ئېرۇر،
خۇدانىڭ ئۇڭا چوڭ ئاتاسى بولۇر.
- 1885 بۇرۇن بىزدىن ئۆتكەن جاھان بەگلىرى،
شۇ ئارزۇ بىلەن كەتتى كوپرەكلىرى.

* * *

- 1886 جاھان خەلقى خوشال، بەختىيار، ئارام—
ئېلىپ، قىلدى خانغا دۇئالار تاھام.
- 1887 بولەك ئەل كىشىسى ئىشتىكەچ بۇنى،
يۈزىنى كورۇشكە كۈتۈشتى ئۇنى.
- 1888 شۇ ئارزۇ بىلەن يىل، ئاي، كۈنلەر ئوتۇپ،
ئېلىن قىلدى ياخشى قانۇنلار تۈزۈپ.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوغالى

- 1889 ئېلىگ ئۇندەپ ئوگدۇلمىشنى بىر كۈنى،
دىدى: سوز قىلاي، ئېيت نە بىلسەڭ شۇنى.

B145 C95

1890 ət ez yəti əndamka baksa kər ər
tatioŋ buldı barqa ez ülgın tərər

1891 kənül tatioŋi nə ol bu kez tatioŋi nə
bu iki tatioŋdın ezüm ülgı nə

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

A73

1892 yanut bərđi əgdülmix aydı tatioŋ
kənül arzu ƣolsa bəkürtsə ƣatioŋ

1893 səvitmix yüzın kərsə kəzkə tatioŋ
kənül arzusın bulsa əzkə tatioŋ

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMIXKƏ

1894 yana aydı əlig ay əgdülmix ay
səviglig nixanı nəgü ərmix ay

1895 səvər mən təyü barqa də'wi ƣilur
bu də'wıka mə'ni nəgü təg bolur

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

1896 yanut bərđi əgdülmix aydı bolur
səvüg yüzke baksa səvərin bilür

1897 ƣamuoŋ nəŋkə ertüg bolur baksa kez
kənülkə yoƣ ertüg muni bilgü ez

1898 səvər səvməzin ez biləyin təsə
kənülkə baka kərgü bilgəy basa

1890 ئوزى يەتتە ئەزاسغا باقسا ئەر،

ئېلىپ زەۋق ئوزىنىڭ ئۇلۇشىن تېرەر.

1891 كوئۇل زەۋقى نىمە، بۇ كوز زەۋقى نە؟

مۇشۇ ئىككى زەۋقتىن نەسۋەم نىمە؟

ئوگدۇلىشىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

1892 دىدىكىم ئوگدۇلىشى: بۇ زەۋق شول ئېرۇر،

كوئۇل قاتتىق ئىستەپ ئۇڭا تەلپۇنۇر.

1893 كورۇش سويگۇنىنى—بۇ كوز زەۋقىدۇر،

تېپىش دىل ئۇمدىن—بۇ ئوز زەۋقىدۇر.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلىشىگە سوئالى

1894 ئېلىگ ئېيتتى: ئوگدۇلىشى ئېيتقىن قېنى،

سويۇملۇك نىشانى نىمە، ئېيت ئۇنى.

1895 سويەرمەن دىبان ھەممە دەۋا قىلۇر،

بۇ دەۋاغا مەنا نىچۇگرەك بولۇر؟

ئوگدۇلىشىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

1896 دىدى خوپ ئوگدۇلىشى: بېرەي مەن جاۋاپ،

بىلەر سويگىنىن يار يۈزىگە قاراپ.

1897 كوزۇڭ نەگە باقسا بولۇر بىر توساق،

بۇنى بىل، كوئۇلگە توساق يوق بىراق.

1898 بىلەي دىسە سويگەن ۋە سويىمەگىنىن،

كوئۇلگە قاراسۇن، بىلەر ئۇ كېيىن.

1899 sävüglər yüzində bolur bəlgü nən
kəzin kəzkə tiksə anı bilgü tən

1900 muñar mənzetü aydı xa'ir sezi
ukup tınlayu al kixiərbüzi

1901 səvigli kixinin yüzi bəlgülüg
tili aqsa mə'ni sezi bəlgülüg

C96

1902 səvər səvməzin öz biləyin təsə
sana tətrü baksa kəzi bəlgülüg

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

146

1903 əlig aydı uktum əxittim bu sız
takı bir sızüm bar anı aysu öz

1904 kərəklig sız aytur mən əmdi sənə
ədi kəp bakıp sızləyü bər manə

ƏGDÜLMİX JƏWABI ƏLİGKƏ

1905 yanut bərđi əgdülmix əlig kuti
bilik birlə bəglər bəđütti ati

1906 bilik ordusı ol bu bəglər əzi
biliksiz bolur kul nərək kul sezi

1907 ayıtmak onay boldi tərzi jəwab
jəwabka əlig bilki bolojay şəwab

1908 onayın əlig tutti tərzi manə
kəmixməgil əmdi ay ərsig tonə

- 1899 سويۇملۇك يۇزىدە بولۇر بىر نشان،
كوزى-كوزگە چۇشسە بىلىنۇر شۇئان.
- 1900 بۇغا ئوخشاپ كېلەر بىر شائىر سوزى،
ئۇقۇپ ئال ئۇنى، ئەي كىشى ئەربوزى^[126]؛
- 1901 سويۇملۇك كىشىنىڭ يۇزى بەلگۈلۈك،
تىلىن ئاچسا مەنا سوزى بەلگۈلۈك.
- 1902 سويوپ-سويىمگەننى بىلەيمەن دىسەڭ،
ساڭا توغرا باقسا كوزى بەلگۈلۈك.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 1903 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم، ئىشىتىم بۇنى،
يەنە بىر سوزۇم بار، دىگىن سەن ئۇنى.
- 1904 كېرەكلىك سوز ئېيتاي مەن ئەمدى ساڭا،
تازا ئويلىنىپ سەن جاۋاپ بەر ماڭا.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 1905 دىدى ئوگدۇلمىش: ئى بەختىيار خان،
بىلىم بىرلە خان ئات چىقارۇر ھامان.
- 1906 بىلىم ئوردىسىدۇر بۇ خانلار ئوزى،
بىلىمسىز بولۇر قۇل، كېرەك نە سوزى.
- 1907 سوراماق ئوگايدۇر، قىيىندۇر جاۋاپ،
جاۋاپقا ئېلىگ بىلىمى بولغاي ساۋاپ^[127].
- 1908 ئوگايىنى ئېلىگ ئالدى، تەسنى ماڭا—
سۇرۇپ قويما ئەمدى، ئى ھۇشيار توڭا.

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 1909 əlig aydı aytıoqli munluoq bolur
ezi bilmədükin anıñdın kolur
- 1910 kali mundaq ersə səvingü kərək
ayıtmix sezümni sən ayoqu kərək

ƏGDÜLMİX JƏWABI ƏLİGKƏ

- B147
1911 yanut bərđi aydı ay əđgü tərü
əxitmək kəđ ol sezləməktə kerü
- 1912 sezüg sezləgüqi bu jan yavritür
əxitgüqi avnur ət ez səmritür
- 1913 nəgü tər əxitgil sinamix begü
sezüg sezləməgü əxitgü egü
- C97
1914 əxitmək bilə boldi bilgə kixi
bu sez sezləməktin barir ər baxi
- 1915 əxitsə bolur ol kulakka tatiq
təlim sezləmıx sezdə bolmaz asiq
- 1916 sezüg sezləməsə sav altun sanı
bakir boldi tildin qikarsa ani

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- A74
1917 əlig aydı əmdi keni sezlədin
sən əmdi ezünkə kutun kur badın

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 1909 ئېلىگ ئېيتتى: سورغۇچى مۇھتاج ئېرۇر،
ئوزى بىلىگەننى سوراپ ئۇ بىلۇر.
1910 بۇ شۇنداق ئىكەن سەن سويۇنسىڭ كېرەك،
سوئالم جاۋابىنى بەرسىڭ كېرەك.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

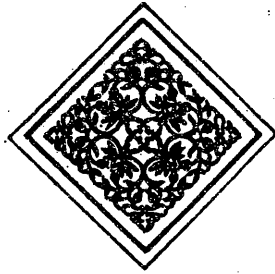
- 1911 جاۋاب بەردى ئى ياخشى قانۇن دىبان،
ئىشتىمەك سوزلىمەكتىن ياخشى ھامان.
1912 بۇ سوز قىلغۇچى ئوز جانىن ئۇپرىتۇر،
ئىشتىكەن سويۇنۇپ ئوزىن سەمرىتۇر.
1913 قۇلاق سال، سىنالغان ھېكىم دەر نىمە،
ئىشت ھەم ئويلا، ئەمما تولا سوزلىمە:
1914 ئىشتىمەك بىلە بولدى ئالم كىشى،
تولا سوز قىلىشتىن كېتۇر ئەر بېشى.
1915 ئىشتىك قۇلاق بېغىشلايدۇ زەۋق،
تولا سوزلىگەن سوزدە كوپ پايدا يوق.
1916 دىمەستە سوزۇڭنى ئالتۇن ھىساپلا،
ئېغىزدىن چىقسا سەن ئۇنى مىس سانا.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 1917 ئېلىگ ئېيتتى: ئەمدى دۇرۇس سوزلىدىڭ،
ئوزۇڭگە بەختنىڭ قۇرىن باغلىدىڭ.

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 1918 yanut bərđi əgdülmix əlig kuti
özüm yəglədüki bu kulluk ati
- 1919 kuli jan sizuroqu avinsa bəgi
kali yətlür ərsə bu kulnuñ əgi
- 1920 əxitsü ayayin özüm bilmixin
əlig mə kəqürsün həta bolmixin

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

1918 جاۋاپ بەردى ئوگدۇلمىش: ئېلىگ قۇتى،
ئوزۇم خالىغىنىم بۇ قوللۇق ئېتى.

1919 جان ئاتسۇن بېگىنىڭ ھوزۇرغا قۇل،
ئەگەر يەتسە ئەقلى، ئاقل بولسا ئول.

1920 ئىشتىكىن، مەن ئېيتاي ئوزۇم بىلگىنىن،
ئېلىكىمۇ كەچۇرسۇن خاتا بولغىنىن.

BƏGLİKKƏ SƏZA BOLUJU TƏG BƏG NƏGÜ TƏG KƏRƏKİN AYUR

- 1921 əlig aydı əmdi ayıtoju səzüm
bu ərdi munu əmdi aytur əzüm
- B148
1922 tərütti apa oqlanin bir bayat
uluoı bar kiqig bar əsiz ədgü at
- 1923 biliklig biliksiz qioıay bar ya bay
ukuxluoı ukuxsuz otun bar kəđ ay
- 1924 nəgü tæg kərək bæg munı baxlasa
qavı barsa atı ixin ixləsə
- 1925 ətilsə əli həm bayusa bođun
atı ədgü bolsa ol ertər əđün
- 1926 həzinə urunsa kümüx həm aııı
yaııı boynı yəndəsə kətərsə qoııı
- 1927 yumıtsa ər at bolsa küqlüg əlig
yorıtsa tərü tüz yətürsə bilik

يىللىق كىتاب

بىر كىلىملىق بىر كىلىملىق قانداق بولۇشى كېرەكلىكى مائىنا

- 1921 ئېلىگ ئېيتتى: ئەمدى دىمەكچى سوزۇم،
شۇ ئەردى مانا ئەمدى ئېيتاي ئوزۇم.
- 1922 ياراتتى خۇدايىم ئادەم بالىسىن،
ئۇلۇغىن، كىچىگىن، يامان - ياخشىسىن.
- 1923 بىلىملىك، بىلىمسىز، پېقىر يا گاداي،
ئەقىللىق، ئەقىلسىز، جاھىل ياكى باي.
- 1924 نىچۇگرەك كېرەك بەگ ئۇنى باشلىسا،
ئورۇنلاپ ئىشىنى، ئېتى ياڭرىسا.
- 1925 بېيىپ خەلقى، ئۇنىڭ تۈزەلسە يۇرتى،
كېتەر چاغدىمۇ قالسا ياخشى ئېتى.
- 1926 كۈمۈش ھەم يىپەككە تولۇپ غەزىنىسى،
بويۇن ئەگسە دۈشمەن، تۈگەپ پىتىنىسى.
- 1927 ئېلى بولسا كۈچلۈك، يىغىلسا قوشۇن،
يۇرۇتسە ئىلىم بىرلە ئۇ تۇز قانۇن.

C98

1928 qaviksa azunda yađılsa atı
bəđüsə küniñə ketürsə kutı

1929 ərəzin avınsa yəsə əl uzun
pütün jan üzülsə yəsə ol azun

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

1930 yanut bərdi əgdülmix aydı əlig
əđi tərs ayıttı maña bu bilik

1931 bu bəglik ixin barqa bəglər bilir
tərü əndi kılq yañ olardıñ kəlir

1932 anasında toqsa toqar bəglikin
kərü əgrənür ix bilür yəglikin

1933 bayat kimkə bərsə bu bəglik ixi
bərür əg kəñül kər ol ixkə tuxı

1934 kimi bəg tərütmək tiləsə bayat
bərür axnu kılq yañ ukux yüg qanat

B149

1935 bu bəglik ixi boldı bəglər ixi
bu bəglər ixin bildi bəglik kixi

1936 bu ixni əlig məndə yəgrək bilür
atası bəg ərdi əzi bəg turur

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

1937 əlig aydı uktum bu səz barqa qın
kəni səzlədin səz yıpar burdı kin

1928 تېپىپ شوهرەت، جاھاندا يېيىلسا ئېتى،
بۇيۇكلەپ كۇنساين، كوپ ئاشا قۇتى.

1929 ئۇزۇن يىل ياشسا ھوزۇردا ئامان،
پىدا بولسا جانلار، ئۇ سورسا جاھان.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

1930 جاۋاپ بەردى ئوگدۇلمىش، دىدى: ئېلىك،
مېنىڭدىن سورىدى بۇيۇك بىر بىلىك.

1931 بۇ بەگلىك ئىشىن ھەممە بەگلەر بىلۇر،
قانۇن، تەرتىپ، ئادەت ئۇلاردىن كېلۇر.

1932 تۇغۇلۇر بۇ بەگ ئانىدىن بەگ بولۇپ،
بىلۇر ياخشى ئىشنى كورۇپ، ئۇگۇنۇپ.

1933 بۇ بەگلىك ئىشىن كىمگە بەرسە خۇدا،
بېرۇر ھەم ئەقىل، كوڭۇل لايىغىدا.

1934 كىمى بەگ ياراتماق تىلىسە بايات،
بېرۇر باشتا خۇلق، ئەقىل، قول-قانائەت.

1935 بۇ بەگلىك ئىشى بولدى بەگلەر ئىشى،
بىلۇر بەگلىك ئىشىنى بەگلىك كىشى.

1936 بۇ ئىشنى ئېلىك مەندىن ئوبدان بىلۇر،
ئاتاسى بەگ ئەردى، ئوزى بەگ ئېرۇر.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

1937 ئېلىك: ئۇقتۇم سوزۇڭنى، چىندۇر دىدى،
راست ئېيتتىڭ، سوزۇڭنىڭ ئىپاردەك ھىدى.

1938 bu ix kīlojuqi ər kīlur öz ixi
mün ərđəm bilikli kərügli kixi

1939 mən ix kīlojuqi mən sən ix kərgüqi
ixig kərgüqidin bilür kīlojuqi

1940 bayat bərđi əmdi sana өг kəñül
uqux həm bilik birlə bolduñ amul

1941 maña ok tapıñdın kīqıgdə bərü
kərü ęgrənü bildiñ əđgü tərü

C99

1942 kamuoq ixni uktun ma bildiñ özün
maña ma baqırsak sən kılkın sözün

A75

1943 baqırsakka aytur kixi öz sızın
baqırsak yuluoqlar kixikə ızın

1944 baqırsak üqün sən pütər mən sana
baqırsaklikin ay bu sızlär maña

1945 nəgü tər əxitgil baqırsak kixi
baqırsaklik ol kər kixilik baxı

1946 baqırsakni ęđdi uquxluoq ęküz
baqırsak kixilər kixikə kəsüz

1947 baqırsakni bulsa baqırka urun
maña mundaq aydı bilik həm uqux

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

B150

1948 yanut bərđi ęgdülmix aydı ęlig
əsən' inq tirilgil ay üstən ęlig

- 1938 بۇ ئىشنى قىلغۇچى ئوز ئىش بىلەر،
بىلەر كەم - ئوشۇغىن كورۇپ تۇرغان ئەر.
- 1939 مەن ئىش قىلغۇچىمەن، سەن ئىش كورگۇچى،
بىلەر كورگۇچىدىن ئىشنى قىلغۇچى.
- 1940 خۇدا بەردى ئەقىل ھەم كوڭۇلى ساڭا،
ئەقىل ھەم بىلىملە قىل ئىشنى ئادا.
- 1941 كىچىكتىن بۇيان، خىزمىتىمدە بولۇپ،
بۇ ياخشى قانۇننى ئۈگەندىڭ كورۇپ.
- 1942 پۈتۈن ئىشنى ئۇقتۇڭ ۋە بىلىدىڭ ئوزۇڭ،
كويۇمچان ماڭا ھەم قىلغىڭ، سوزۇڭ.
- 1943 كويۇمچانغا ئېيتتۇر كىشى ئوز سوزىن،
كويۇمچان بېغىشلار كىشىگە ئوزىن.
- 1944 كويۇمچانلىغىڭدىن پۈتەر مەن ساڭا،
سەمىنى سۈرەتتە جاۋاپ بەر ماڭا.
- 1945 نىمە دەر، ئىشىتىكىن، كويۇمچان كىشى،
كويۇمچانلىق ئېرۇر كىشىلىك بېشى:
- 1946 ئاقىللار كويۇمچاننى كوپ ماختىدى،
كىشىگە ئەزىزدۇر كويۇمچان زاتى.
- 1947 كويۇمچان ئۇچۇن بەر يۈرەكتە ئورۇن،
ئەقىل ھەم بىلىم ماڭا شۇنداق دىدى.

ئوگدۇلىمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 1948 جاۋابەن ئوگدۇلىمىش دىدى: ئەي خاقان،
ياشا تىنچ، قولۇڭ ئولسۇن ئۇستۇن ھامان.

1949 bu bəglikkə axnu tüp əşli kərək
atım alp katiq kurq yana ton yürək

1950 atası bəg ərsə oqul toqdi bəg
oqul toqsa bəg həm ataları tæg

1951 ukuxluq kərək həm biliklig kərək
akilik kərək həm siliglik kərək

1952 bilik birlə bəglər bođun baxladı
ukux birlə əl kün ixin ixlədi

1953 bəg ati bilik birlə baqlıq turur
bilik lamı kətsə bəg ati kalur

1954 kəđ əglüg kərək həm bilikli ukux
biliklig kixinin yaqisi ekux

1955 nəgü tər əxitgil bilik bilmix ər
baxında kəqürmix ekux yəlmix ər

c100

1956 biliklig kərək bəg ukuxluq oduq
anar tægəsə bir mufaja yodıq

1957 kilinq ədgü ərdəm kərək miñ түmən
ati ədgü bolsa tutunsa bođuq

1958 apa oqlanı barqa əşli bəđük
bilik birlə boldi kər əđrüm kəđ ek

1959 uruq ədgü bolsa ər əđgü tođar
ər ədgü bolup etrü tərke ađar

1960 iduk ol bu bəglik aqlıqlık tilər
arıqlık bilə əldə saklık tilər

- 1949 بۇ بەگلىككە تەكتى ئىسلىق كېرەك،
باتۇرلۇق، قۇۋۋەت-كۈچ، جەسۇرلۇق كېرەك.
- 1950 ئاتا بولسا بەگ، تۇغۇلۇر ئوغلى بەگ،
ئوغۇلمۇ بولۇر بەگ ئاتالىرىدەك.
- 1951 ئەقىللىق كېرەك ھەم بىلىملىك كېرەك،
سېخىلىق كېرەك ھەم سىلىقلىق كېرەك.
- 1952 بىلىم بىرلە بەگلەر ئېلىن باشلىدى،
ئەقىل بىرلە خەلقنىڭ ئىشىنى ئىشلىدى.
- 1953 بەگ ئاتى بىلىك بىرلە باغلىق تۇرۇر،
بىلىك "لامى" كەتسە، بەگ ئاتى قالدۇر. (128)
- 1954 بەگ ئاقىل بولسۇن ھەم بىلگىنى تولا،
بىلىملىك كىشىنىڭ دۇشمىنى تولا.
- 1955 نىمە دەر، ئىشىتىكىن، بىلىم تاپقان ئەر،
كوپ ئىشنى كەچۈرگەن، تولا كەزگەن ئەر:
- 1956 بەگ ئولسۇن بىلىملىك، ئاقىل ۋە ئويغاق،
ئۇشتۇمتۇت تەگمىگەي دىسە بىر چاتاق.
- 1957 كېرەكتۇر ياخشى خۇلق، پەزىلەتلىك تۇمەن،
ئېتىمغا تەگمىسۇن دىسە داغ-بويلاق.
- 1958 ئادەم باللىرى ھەممە ئەسلى بۇيۇك،
بىلىملىك خىللىنىپ بولۇر كوپ تۇزۇك.
- 1959 ئۇرۇغ ياخشىدىن ياخشى ئەر تۇغۇلار،
كىشى ياخشى بولغاچقا تورگە چىقار.
- 1960 بۇ بەگلىك مۇقەددەس، ئېرىغلىق تىلەر،
ئەلدىن ھەم ئېرىغلىق، ھۇشيارلىق تىلەر.

- 1961 bođunka talusı kərək alp atım
bədük ixkə ɵtrü bu bolsa tətım
- 1962 nögü tər ɵxitgil ɵtükən bəgi
sınap səzləmix səzni yətrüp ɵgi
- B151
1963 bođunka bəgi artuk ɵdrüm kərək
kənül til keni kılki kɵdrüm kərək
- 1964 biliklig ukuxluođ bođunka talu
akı həm kəzi tok nə kənli tolu
- 1965 kamuođ ɵdgükə bolsa ɵlgi uzun
uvutluođ silig həm kilingi tüzün
- 1966 səza bəg bolur bu bođunka uluođ
munıñdin kəlir ɵtrü ɵdgü uruođ
- 1967 bilik birlə baxlar kixi ix baxın
ukux birlə ukxa ɵnarur ixin
- 1968 bođunuođ bilik birlə bastı bəgi
bilik bolmasa ixkə yakmaz ɵgi
- 1969 yañılsa bu bəglər ay ɵlig kutı
anıñ bəgliki iglər ɵtgü ɵti
- 1970 bu bəglik iginə ɵti ɵg bilik
ukux birlə ɵmlə ay kılki silig
- 1971 biliklig ukuxluođ kərək bəg tətik
anıñ kılsa ɵtrü iginə ɵtik
- B101
1972 biliklig ukuxluođ bögü ɵlqi bəg
ikigün azunda bolur ornı yəg

- 1961 بەگ ئولغاي خەلق ئۈچۈن جەسۇر، قەھرىمان،
بۇنىڭگە قىلىنۇر چوڭ ئىشلار ھامان.
- 1962 ئىشىتىكىن، ئوتۇكەن [129] بېگى نىمە دەر،
سناپ ھەم سوزنى بىلىپ قىلغان ئەر:
- 1963 خەلق بېگى تولىمۇ خىل بولماق كېرەك،
كوڭۇل، تىل تۇز، خۇلقى ئۇز ئولماق كېرەك.
- 1964 ئاقىل ھەم بىلىملىك، ئەل سوپەر تېخى،
كوزى توق، دىلى كەڭ، ھەم بولسۇن سېغى.
- 1965 قىلىشقا ياخشىلىق قول ئولسۇن ئۇزۇن،
ئۇياتچان، سىلىق ھەم قىلغى تۇزۇن.
- 1966 بەگ شۇنداق بولسا، ئەلگە لايىق ئۇلۇغ،
ئۇنىڭدىن كېلەر ھەم بىر ياخشى ئۇرۇغ.
- 1967 بىلىم بىرلە باشلار ئەر ئىشىنىڭ بېشىن،
ئەقىل بىرلە قىلسا ھەم ئوڭلار ئىشىن.
- 1968 بىلىم بىرلە تۇتار ئېلىنى بېگى،
بىلىم بولىنسا، ئىشقا يەتمەس ئوگى.
- 1969 گەر ئىشتا يېڭىلسا بەگلەر، ئەي خاقان،
بۇ بەگلىك كېسەلدۇر، داۋالا شۇئان.
- 1970 داۋاسى بۇ دەرتنىڭ ئەقىل ۋە بىلىم،
داۋالا ئەقىللە، خۇلقى مۇلايىم.
- 1971 ئەقىل ھەم بىلىم بەككە بەكمۇ كېرەك،
داۋالار كېسەلنى شۇلار بىرلە بەك.
- 1972 بىلىملىك، ئەقىللىق، دانا ئەلچى خان،
بولۇر ياخشى ئورنى ھەر ئىككى جاھان.

A76

- 1973 ikigün azunuq buluqlı kixi
ədi kutluq ol bu tükəl kut baxı
- 1974 munar mənzetü aydi xa'ir bu söz
kerü barsa mə'ni biliksizkə kez
- 1975 mənilig kayu ol maña ay yora
kixi kutluqı kim kixilər ara
- 1976 yəsə bərsə dünya tirilsə kutun
takı bir azunda bu buldı tərə
- 1977 kilingi onay bolsa kilki keni
səvinqin kəqər kər ux ol bəg küni

B152

- 1978 bayat kimkə bərsə bu ədgü kilik
bu ədgü kilik, brilə ədgü yorik
- 1979 anin boldi dünya tü ni'mət bile
tiləsə ezün yə tiləsə ülə
- 1980 bayat bərsə fəzli kulıña kutun
bolur kilki ədgü kilingi pütün
- 1981 kiling ədgü ərdəm kərək min tımən
anin tutsa əl kənd kətürsə tuman
- 1982 nə ədgü turur bu kiling ədgüsi
kiling ədgü ərkə yəgü kədgüsi
- 1983 bayat kimkə bərsə kiling arkuki
anı əmgətür bu zəmanə oki
- 1984 kayu bəgdə bolsa bu arkuk kiling
ixi barqa tətrü səvinqi sakinq

- 1973 ھەر ئىككى جاھانلىقنى تاپقان كىشى،
بولۇر كۆپ بەختلىك، سائادەت بېشى.
- 1974 بۇگا ئوخشىتىپ ئېيتتى شائىر بۇ سوز،
بۇ سوز مەنسىدۇر بىلىمسىزگە كوز:
- 1975 سائادەت نىمەدۇر قېنى ئېيت ماڭا،
كىشى قۇتلۇغى كىم كىشىلەر ئارا؟
- 1976 يىمىسە، بەرسە دۇنيا، ياشاپ بەختلىك،
ئۇ دۇنيادا بولۇر ھەم توردە تۇرا.
- 1977 مۇلايىم بولسا خۇلقى، قىلغى كۈنى،
سويۇنچتە ئوتەر ئۇشۇ بەگنىڭ كۈنى.
- 1978 خۇدا كىمگە بەرسە بۇ ياخشى قىلىق،
ھەم ياخشى قىلىق بىرلە ياخشى تۇرۇق:
- 1979 جاھان بولدى بار نېمەتلىك ئۇنىڭ،
تىلىسەڭ ئۈلەشتۈر، تىلە، يە ئوزۇڭ.
- 1980 خۇدا گەر قۇلغا پەزىل-بەخت بېرۇر،
پۇتۇن خۇلقى-خۇبى ھەم ياخشى بولۇر.
- 1981 گۈزەل خۇبى، پەزىلەت كېرەك مىڭ تۈمەن،
قىلىپ تېچ ئەل-يۇرتنى، يوقاتسا تۇمان.
- 1982 بۇ ياخشى قىلىق ئۇ ئەجەپ ياخشىدۇر،
كىشىگە يىمەك ھەم كىيىمدەك تۇرۇر.
- 1983 خۇدا قىلسا كىمنىڭ خۇيىنى يامان،
ئۇنى رەنجىتۈر ئوقى بىرلە زامان.
- 1984 ئەگەر بولسا قايسى بەگ خۇلقى ناچار،
سويۇنچى بولۇر غەم، ئىش تەتۇر ماڭار.

- 1985 sakınuk kərək bəg nə kılki ariq
ariqlik tilər tutqi uroqi ariq
- C102
1986 sakınuk kixi kənli qorklik bolur
kənül korksa bəglər ixig tüz kılur
- 1987 qali bolmasa bəg sakınuk süzög
ariqsiz bolur barqa kılki üzük
- 1988 ərüglük amulluk bolur bəgkə kerk
bu bəglik ixinə bu ol baqı erk
- 1989 kəđ ęglög kərək bəg onarsa ixin
bilip baxlasa ętrü ixlər baxın
- 1990 bu ęglög kixilər onarur ixig
yırak tutoqu ixtə bu ęgsüz kixig
- 1991 kənül bolmasa ər kəzi asoqi yok
ęgi bolmasa ər kənül osoqi yok
- 1992 nęgü tər ęxitgil ay ęlqi baxı
ęrüg kəđ kənüllög sınamix kixi
- B153
1993 kayu ęrdə bolsa ukux birlə ęg
anı ər ataqlil nęqə ęgsə ęg
- 1994 ukux ęg bilik kimdə bolsa tükəl
yavuz ęrsə kəđ tə kiqig ęrsə ęg
- 1995 nə ęđgü turur bu kixikə ęgə
ęgi bolsa ętrü ataqu ęgə
- 1996 ęvėklik bəlin ol kamuqka yayuz
qali bolsa bəgkə yuzi boldi boz

- 1985 بەگ ئولماق كېرەك تەقۋا، دىلى ئېرىخ،
ئېرىغلىق تىلەر دائىم نەسلى ئېرىخ.
- 1986 كىشى بولسا تەقۋا، دىل قورققاق بولۇر،
دىلى قورقسا بەگلەر ئىشىن تۈز قىلۇر.
- 1987 ئەگەر بولمىسا بەگ تەقۋادار سۈزۈك،
ئېرىغىز بولۇر ھەممە قىلغى ئۈزۈك.
- 1988 بېسىقلىق، سەۋرلىك بەگنىڭ كور كىدۇر،
بۇ بەگلىك ئىشىغا ئۇ چۈلۈۈر بولۇر.
- 1989 كېرەك كۆپ ئەقىل بەككە قىلىشقا ئىشىن،
بىلىپ باشلىسا ئۇ ھەر ئىشىنىڭ بېشىن.
- 1990 ئەقىللىق كىشىلەر تۈزەلتۈر ئىشىن،
يىراق تۇتسا ئىشىن ئەقىلسىز كىشىن.
- 1991 ئېرۇر پايدىسىز كوز، كوڭۇل بولمىسا،
كوڭۇل پايدىسىز دۇر ئەقىل بولمىسا.
- 1992 نىمەدەر، ئىشىتكىن، ئى ئەلنىڭ بېشى،
دىلى كۆپ سەۋرلىك، سىنالغان كىشى:
- 1993 ئەگەر كىمدە بولسا ئاڭ-ئىدرەك ۋە ئوگ،
ئۇنى ئەر ساناپ سەن قانچە ئوگسەڭ ئوگ.
- 1994 ئەقىل، ئاڭ، بىلىم كىمدە بولسا تولۇق،
يامان بولسا خوپ دەپ، كىچىك بولسا ئوگ. (130)
- 1995 كىشىگە نە ياخشى تۇرۇر بۇ ئوگە (131)،
ئەگەر بولسا ئەقلى، ھىساپلا ئوگە.
- 1996 شاشماقلىق ئېرۇر خەۋپ، ئومۇمغا ياۋۇز،
بەگ ئولسا بۇ خىل گەر، يۈزى بولدى بوز.

- 1997 əvək kuroqu kılki kılınqı puxı
biliksizkə bəlgü bolur bu ixi
- 1998 əvə kilmix ixlər nəqə yig bolur
əvə yəsə ax suv nəqə ig bolur
- 1999 kamuoı ix iqində amulluk ədür
məgər ta'ət ərsə əvingil yügür
- 2000 kəzi tok kərək həm uvutluoı tüzün
aquk həm yaruk bolsa kılkin sızün
- C103
2001 tođumsuz bolur ol kəzi suk kixi
kəzi sukka yətməz bu dunya axı
- 2002 bu sukluk ig ol bir otı yok əmi
anı əmləyüməz bu dunya kəmi
- A77
2003 kamuoı aq yəsə iqəsə ahir tođur
kəzi aq kixi əlsə aqlık kođur
- 2004 kəzi suk kixi nənkə bolmaz bu bay
kamuoı dunya bulsa ahir suk qioıay
- 2005 uvutluoı kərək bəg kixidə talu
uvutluoı kılınqı ərilməz tolu
- 2006 kimində uvut bolsa kılki silig
kamuoı tənşiz ixkə təgürməz əlig
- 2007 bayat kimkə bərsə uvut kəz suvi
anar bərđi dəvlət tükəl yüz suvi
- B154
2008 kamuoı tənşiz ixtin yioıoıli uvut
kamuoı əđgü ixkə ulaoıli uvut

- 1997 شاشماقلىق، غەزەپ—بىر قىلىقتۇر يامان،
بۇ ئىشتۇر نادانلىق نىشانى ھامان.
- 1998 ئالدىراپ قىلغان ئىش كوپ ئاچچىق بولۇر،
ئالدىراپ يىسە ئاش ئۇ، ئاغرىق بولۇر.
- 1999 پۈتۈن ئىشتا بېسىق بول، شۇنى تاللىۋال،
مەگەر كىم ئىبادەت يۈگۈر، بولما كال.
- 2000 مۇلايىم، ئۇياتلىق، كوزى توق كېرەك،
قىلىق، سوزدە يورۇق—ئوچۇقلۇق كېرەك.
- 2001 بولۇر تويىمغۇر ئول كوزى ئاچ كىشى،
كوزى ئاچقا يەتمەس بۇ دۇنيا ئېشى.
- 2002 بۇ ئاچكوزلۇك ئاغرىق، داۋا يوق ئاگا،
جاھاندا ھېكىم چارە تاپالمايىس بۇگا،
- 2003 پۈتۈن ئاچ يىسە، ئىچسە ئاخىر توييار،
كوزى ئاچ بۇ ئاچلىقنى ئولسە قوييار.
- 2004 كوزى ئاچ كىشىلەر بولمايىس مالغا باي،
پۈتۈن بولسا دۇنيا ئۇنىڭ، ئۇ گاداى.
- 2005 بەگلەر كوپ ئۇياتچان، سەرخىل بولغۇلۇق،
ئۇياتچان قىلغى كېمەيمەس، تولۇق.
- 2006 ئۇيات كىمدە بولسا، سىلىق خۇيلۇق ئول،
ناچار ئىشقا ھەرگىز ئۇ سۇنمايدۇ قول.
- 2007 خۇدا كىمگە بەرسە ئۇيات، ياخشى خۇي،
بېرەر دەۋلەت بىلەن كوپ شانۇ—ئابروي.
- 2008 ئۇيات—بارچە يامان ئىشتىن توسقۇچى،
پۈتۈن ياخشى ئىشقا ئۇلاشتۇرغۇچى.

- 2009 nә әдгү нән ol bu uvut әrkә kәrk
kamuoј әдгү ixkә uvut boldi әrk
- 2010 tili qın kәrәk bolsa kәnli kәni
bođunka asioј kilsa tooјsa күni
- 2011 kalı bolsa bәglәр hiyanәt kәnül
bođunka asioј bolmaz andin tәnül
- 2012 kәnül til onay bolmasa kәr kilik
ol әldin kaqar kutka bolmaz yorik
- 2013 sezin kiyoјuqi bәgkә tutma umunq
tiriglik yava boloqa kiloyay әkünq
- 2014 әdi sak kәrәk bәg yana kәđ ođuoј
usal bolsa bәglәр tokinur yođuoј
- A81
2015 iki nән turur әlkә baqi bәki
biri saklik ol bir tәrү әl kәki
- 2016 kayu bәg sak әrsә әlin bәklәdi
yaoјi boyni yәнqti eza әrklәdi
- C104
2017 kayu bәg tәrү bәrsә әldә kәni
әlin әtti kođti yarutti күni
- 2018 bu bәglik baqi kәr bu iki bolur
bu iki tükәl bolsa bәglik kilur
- 2019 nәgү tәр әxitgil yaoјiqi күr әr
bu saklik bilә ez yaoјisin urar
- A82
2020 aya әlqi bәglәр әlig kolsa sak
bu saklik bilә sән tәzү әlkә bak

- 2009 ئۇياتتۇر نە ياخشى زىننەت، ئەرگە خاس،
ئۇياتتۇر پۈتۈن ياخشى ئىشقا ئاساس.
- 2010 تىلى چىن كېرەك، كوڭلى بولسۇن كونى،
بېرىپ پايدا خەلقغە، تۇغسا كۈنى.
- 2011 ئەگەر بولسا بەگلەر يامان دىللىق ئۇ،
ئېرۇر پايدىسىز خەلققە، قولۇڭنى يۇ.
- 2012 گۈزەل بولمىسا بەگدە خۇي، سوز ۋە تىل،
ئۇ ئەلدە تۇرالماي قاچار بەخت، بىل.
- 2013 سۆزىدە تۇرماس بەككە قويما ئۈمىت،
ھاياتىڭ كېتەر بوش، قىلۇر نائۇمىت.
- 2014 بەگ ئولماق كېرەك ساق، يەنە بەك ھۇشيار،
غاپىل بولسا بەگلەر، كوپ پىتنە قوپار.
- 2015 ئىككى نەرسە ئەلگە باغ، ئاچقۇچ ئوزى:
ھۇشيارلىق ۋە قانۇن—ئەلنىڭ يىلتىزى.
- 2016 قايۇ بەگ ساق ئولسا ئېلىن ساقلىدى،
ياۋ بوينىن يەنچىدى ھەم باغلىدى.
- 2017 قايۇ بەگ يۇرۇتسە قانۇننى كونى،
تۈزەتتى ئۇ ئەلنى، تۇغۇلدى كۈنى.
- 2018 بۇ بەگلىك ئاساسى شۇ ئىككى ئېرۇر،
بۇ ئىككى تولۇق بولسا، بەگلىك قىلۇر.
- 2019 نىمە دەيدۇ ئاڭلا بىر كۈرەشچان ئەر،
بولۇپ ھۇشيار، ياۋنى يەكسەن قىلغان ئەر:
- 2020 ئايا ئەل بەگلىرى، ئەل ساقلاي دىسەڭ،
سەگەك بول، ھەر ياقىتىن كۈزەت ئەلنى تەڭ.

- 2021 bu saklik bilä artti bəglər əli
usallik kərü buzdı bəglik ulı
- 2022 bu saklik bilä sən yaqı boynı yəng
bođunka tərü kıl tiril kənrü inq
- B155
2023 iki nən bilä əlqi bəglik buzar
kirür əgri yolka kənidin azar
- 2024 biri küq birisi usallik kılur
bu iki bilä bəg əlin artatur
- 2025 yaqı boynı yəngmək tilər ərsə sən
kulak kez kərək sak kılıp tursa sən
- 2026 bu saklik bilä sanqti bəglər yaqı
usallik bilä buzdı bəglik baqı
- 2027 usal bolsa bəglər ixin pütrüməz
usal bəg pütün bilgü bəglik yəməz
- 2028 sak ər tutqı ətnip usaliq pusar
usal bolmaqında yaqıq kim basar
- 2029 sak ərsə bəgi əlkə təgməz əlig
kali təgsə yətrür ukux əg bilik
- 2030 bu küqkəy kixi kəndü bəglik yəməz
bu küqkəy küqini bođun kətrüməz
- 2031 nəgü tər əxitgil biliklig sözün
yəyümədi küqkəy əlin kəq uzun
- C105
2032 keyər ot turur küq yaqusa keyər
tərü suv turur akxa ni'mət ənər

- 2021 سەگەكلىك بىلەن ئارتتى بەگلەر ئېلى،
بىپەرۋا بولۇش بۇزدى بەگلەك ئولى.
- 2022 ھۇشيارلىق بىلە يەنچى ياۋ بوينىنى،
سوراپ ئەل، كەڭرۇ قىل ھايات قوينىنى.
- 2023 بەگ ئىككى نىمە بىرلە بەگلەك بۇزار،
كىرىپ ئەگرى يولغا، رۇس يولدىن ئازار:
- 2024 بىرى غاپىل ئولماق، بىرىدۇر زۇلۇم،
بۇلار بىرلە ئەلنى بۇزار بەگ چوقۇم.
- 2025 ئەگەر ئىستىسەك يېغى بوينىن ئۇزۇش،
كېرەك كوز-قۇلاق بىرلە ھۇشيار تۇرۇش.
- 2026 سەگەكلىك بىلەن بەگ يوقانتى يېغى،
بىپەرۋا بولۇپ ئۇزدى بەگلەك بېغى.
- 2027 غاپىل ئولسا بەگلەر ئىش ئولماس تامام،
غاپىل بەگدە بەگلەك ئۇ قىلماس داۋام.
- 2028 بىپەرۋانى دائىم باسار سەگەك ئەر،
غامىل بولمىسا ياۋ، ئۇنى كىم يېڭەر؟
- 2029 ساق ئولسا بېگى، ئەلگە تەگمەس ئىلىگ،
ئەگەر تەگسە، چارە تاپار ئاك-بىلىك.
- 2030 سۈرەلمەس زالىم بەگ بەگلەك دەۋرىنى،
كوتەرمەيدۇ خەلقى ئۇنىڭ زۇلمىنى.
- 2031 نىمە دەيدۇ ئاڭلا بىلىملىك سوزۇن:
بولالمايدۇ زالىم ھوكۇمران ئۇزۇن.
- 2032 زۇلۇم-ئوت، يېقىنلاشسا، ئۇ كويىدۇرەر،
قانۇن-سۇ، ئۇ ئاقسا، نېمەتلەر ئۇنەر.

- 2033 uzun əl yəyəyin təsə ay bəgü
tərü tüz yoritəu bođunuođ kügü
- 2034 əl artar tərü birlə ətlür azun
əl əksür bu küq birlə buzlur azun
- 2035 təlim ordular buzdı küqkəy küqin
turu əldi ahir bu küqkəy aqin
- 2036 kənül tüzsə bəglər yoritsa tərü
bu bəqlik buzulmaz turur kəq ərü
- B156
2037 kamuođda yaraqsız ay əlig kuti
bu bəglər əzə kopsa yalođan ati
- 2038 səzi qin kərək bəg nə kilki pütin
inansa anar həlk tirilsə kutun
- 2039 bu yalođan kixilər wəfasız bolur
wəfasız kixi həlkka tənsız kilur
- 2040 nəgü tər əxitgil wəfaliođ kixi
wəfa ol kixikə kixilik baxi
- 2041 tili yalođan ərniñ jəfa kilki ol
jəfa kimdə ərse ux ol yilki ol
- 2042 kixi yalođanında tiləmə wəfa
bu bir sız sinanmix ekux yilki ol
- 2043 yürəqlik kərək bəg yəmə alp atim
yürək birlə boldi yaođika tətım
- 2044 sü baxlar ərən kür yürəqlik kərək
yürəksız ər at alsa andin yürək

- 2033 بولاي دىسەڭ ئەلگە ئۇزۇن ھوكۇمران،
قانۇن تۇز يۇرۇت، خەلقنى ئاسرا ھامان.
- 2034 ئەل ئارتار قانۇن بىرلە، تۇزىلۇر جاھان،
زۇلۇم بىرلە كېمىپ ئەل، بۇزۇلۇر جاھان.
- 2035 كوپ ئوردا بۇزدى زالىم زۇلۇم بىلە،
تىرىك ئولدى ئاخىر ئۇ ئاچلىق ئىلە.
- 2036 تۈزەپ بەگ كوڭۇلنى يۇرۇتسە قانۇن،
بۇ بەگلىك بۇزۇلماس، تۇرار بەك ئۇزۇن.
- 2037 ياماندىن ياماندۇر ئەي ساھىپقىران،
ئەگەر ئاتىنىپ قالسا يالغانچى خان.
- 2038 سوزى چىن ئولسا بەگنىڭ، خۇلقى گۈزەل،
ئىشەنگەي، ياخشى كۈن كورۇپ ئاڭا ئەل.
- 2039 يالغانچى كىشىلەر ۋاپاسىز بولۇر،
ۋاپاسىزلار خەلققە ئوساللىق قىلۇر.
- 2040 نىمە دەر، ئىشىتىكىن، ۋاپالىق كىشى،
ۋاپادۇر كىشىگە كىشىلىك بېشى:
- 2041 تىلى يالغان ئەرنىڭ چاپا قىلغى ئول،
چاپا كىمدە بولسا ئېرۇر يىلقى ئول.
- 2042 تەلەپ قىلما ۋاپا يالغانچىلاردىن،
بۇ سوزلەر سىنالغان ئۇزۇن يىللىق ئول.
- 2043 بەگلەرگە يۈرەكلىك، جەسۇرلۇق كېرەك،
تېتىسغاي ئۇ ياۋغا يۈرەك بىرلە بەك.
- 2044 بۇ ئەسكەر بېشى بەك يۈرەكلىك كېرەك،
يۈرەكسىز كىشى ئۇندىن ئالسۇن يۈرەك.

C106

2045 yürəklig yürəksizkə bolsa baxı
yürəklig bolur ɵtrü təgmə kixi

2046 bu sɵzkə tanukı bu bəytig okı
bu sɵzkə anuk tut kɵnül ɵg takı

2047 kɵr arslan bolu bərsə itkə baxı
bu it barqə arslan bolur ɵz tuxı

2048 kalı bolsa arslankə it baxqısı
ol arslan bolur barqə it sakixı

2049 akilik kərək bəgkə kɵdkı kɵnül
bu kɵdkı kɵnül birlə kilki amul

A83

2050 akı bolsa bəglər atı qavlanur
atı qavı birlə azun bəklənür

2051 ava yioǵlu tərլür ər at sü bolur
ər at sü bilə ər tiləkin bulur

2052 nəgü tər ɵxitgil urup yəgli ər
urup al ay alp ər yana ərəkə bər

B157

2053 akı bol baǵixla iqür həm yətür
kali əksüsə ur yana al yətür

2054 azioǵliǵ kür ərəkə bu nən əksüməz
tutuǵli ərün kuxkə mən əksüməz

2055 kilıq baldu ok ya kəwi küq yürək
bar ərken kəp ər nənkə kɵrkmaz kərək

2056 azunqı bəgü bəg nəlük gənq urur
ər at kayda bolsa anuk gənq alur

- 2045 يۈرەكلىك يۈرەكسىزنىڭ ئولسا بېشى،
يۈرەكلىك بولۇر ئۇندا ھەممە كىشى.
- 2046 بۇ سوزنىڭ گۇۋاسى بۇ بىيىت ئوقى،
بۇ سوزنى كوڭۇلدە ساقلاپ تۇت تېخى:
- 2047 بولۇۋەرسە ئىتقا، كور، باش ئارسلان،
بولۇر ئىتلار ھەممە ئارسلانسىمان.
- 2048 ئەگەر بولسا ئىت ئۇ ئارسلانغا باش،
بولۇر ئارسلانلار ھەم ئىتتەك ھامان.
- 2049 يانا بەگ كىچىك دىل، سېخى بولغۇلۇق،
بۇنىڭ بىرلە قىلغن بېسىق تۇتقۇلۇق.
- 2050 سېخى بولسا بەگلەر ئېتى تارىلۇر،
ئېتى ۋە شوھرىتىلە جاھان قوغدىلۇر.
- 2051 ئەر، ئات توپلىنىپ ئاڭا، لەشكەر بولۇر،
بۇ لەشكەر بىلەن ئەر تىلەگىن تاپۇر.
- 2052 نىمە دەر، ئىشىت، جەڭ بىلەن ئۆتكەن ئەر:
ئۇرۇپ ئال ئەي باتۇر، يەنە ئەزگە بەر.
- 2053 سېخى بول، بېغىشلا، ئىچۇر ھەم يىگۇز،
يەنە سەن ئۇرۇپ ئال، كېمەيسە ئەگەر.
- 2054 جەسۇر، كوزى ئۆتكۈرگە مال ئوكسۇمەس،
ئالغۇر ئاق لاچىنغا يىمەك كەمسىمەس.
- 2055 قىلىچ، پالسا، ئوقيا بىلەن كۇچ، يۈرەك—
بار ئولسا، باتۇر مالدىن قورقماس كېرەك.
- 2056 جاھاندار، ئاقىل بەگ نىچۇك گەنج [132] يىغۇر،
ئەر، ئات قايدا بولسا، ئېنىق گەنج ئالۇر.

- 2057 bu əl tutoƣuƣa kəp ər at sü kərək
ər at tutoƣuƣa nən tavar tü kərək
- 2058 bu nən aloƣuƣa bir kərək bay boƣun
boƣun baylikinə tərü tüz koƣun
- 2059 bularda biri kalsa terti ƣalur
bu terti yəmə kalsa bəglik ulur
- 2060 aƣın ma bu bəx nən yırak tutoƣu bəg
atı ədgü bolsa kü ƣav boloƣu təg
- 2061 birisi əvəklük birisi saran
üqünqı puxilik sərın ez tirən
- 2062 bu tørtünq yavuz bəgkə arkuk ƣilinq
bəxinqı yaraoƣsız bu yaloƣan ərinq
- C107
2063 bu ƣaq nəndə bəglər yırak tutoƣu ez
atı artamasa yorik bolsa söz
- 2064 bularda ən inoƣa bu arkuk ƣilinq
bu arkuk ƣilinqlioƣ nə munluoƣ ərinq
- 2065 munar mənzetü sezni xa'ir ayur
bu xa'ir səzi tutsa səzkə bayur
- 2066 aoƣır yük kixikə ƣilinq arkukı
ƣilinq arkuk ərsə bulun at okı
- 2067 yaoƣı ƣılmaoƣusin ƣilinqı ƣilur
yaoƣı bu yaoƣıda nəgü aƣruƣı
- B158
2068 əkux əl tutayın təsə ay əlig
üq ix ƣiloƣu ətürü yətilsə əlig

- 2057 تۇتۇشقا جاھان لەشكەر، ئات، ئەر كېرەك،
ئەر، ئات تۇتقىلى تولا ماللار كېرەك.
- 2058 بۇ مال يىققىلى بىر باي بودۇن [133] كېرەك،
بېيسۇن دىسەك ئەل، تۇز قانۇن كېرەك.
- 2059 بۇلاردىن بىرى قالسا، توتى قالۇر،
بۇ توتى يوقالسا، بەگلىكمۇ ئولۇر.
- 2060 ئالاي دىسە بەگ ياخشى شوھرەت ۋە نام،
بۇ بەشتىن يىراقتا تۇرغۇلۇق تامام:
- 2061 بىرى شاشماق ئېرۇر، بېخىللىق بىرى،
ئۇچىنچى، غەزەپ، قىل سەۋرى، قاچ نېرى.
- 2062 ئوزەمچىل، جاھىللىق بۇ توتىنچىسى،
بى شەك يالغان ئېيتماق، بۇ بەشىنچىسى.
- 2063 بۇلاردىن يىراق تۇرغۇلۇق بەگ ئوزى،
بۇزۇلماي ئېتى، ئوتسۇن دىسە سوزى.
- 2064 بۇلاردىن ئوزەمچىل قىلىق ئەك يامان،
چوقۇم قىيىنلار كوپ ئوزەمچىل نادان.
- 2065 بۇ ياڭلىغ سوزىنىكىم بىر شائىر ئېيتتۇر،
بۇ شائىر سوزىن تۇتسا سوزگە بېيۇر:
- 2066 ئېغىر يۇك كىشىگە ئوزەمچىل قىلىق،
ئوزەمچىل قىلىققا ئوق ئات، قارشى چىق.
- 2067 يېغى قىلمىغاننى شۇ قىلىق قىلار،
يېغىدىن بۇ يېغى نىچۇك پەرقلىق؟
- 2068 تولا ئەل تۇتايىمەن دىسەك ئەي ئېلىگ،
بۇ ئۇچ ئىشنى قىلغىن گەر يەتسە ئىلىگ:

- 2069 on əlgin kiliq tutsa ursa salip
sol əlgi bilə nən üləsə alip
- 2070 tilin səzləsə səz xəkerdə süqig
boyun bərdi bəg kul uluq ya kiqig
- 2071 ay əlig bu kaq nən kərək bəgkə ker
boqunka səvülsə orun bolsa tər
- 2072 külər yüz süqig səz silig ez kərək
kilingi bularka tükəl tüz kərək
- 2073 kənül tutsa koqki həm əlgi aki
bularka yaraxi baqirsakliki
- 2074 kamuq türlüg ərdəm bu bilsə tükəl
yirak ərsə andin yaraqsiz muhal
- 2075 kixi ədrümi bu boqunda talu
talu ədrüm ol bu ərüksüz tolu
- 2076 azun boqni barqa anar kul bolur
azun yər bu bəglər tiləkin bulur
- 2077 tügük yüz irik səz küvəz kür kilik
kixig yərgürür kəndrü bilməz yorik
- 2078 otunluk əvəklik yənik kuroquluk
kara kilki ol bu yirak turoquluk
- 2079 kara kilki bəgkə kərəksiz yaoquk
yaoquk bolsa bəgkə uquzluk anuk
- 2080 kara kul karasi bolur bəg örün
karali örünli adirtti kerün

- 2069 قىلىچ تۇتسا، ئۇرسا، سېنىڭ ئوڭ قولۇڭ،
سول ئىلگىڭ بىلە سەن ئۈلەشتۈر پۈلۈڭ.
- 2070 تىلىڭ سوزلىسە سوز شېكەردەك چۈچۈك،
ئېگەر بويۇن قۇل، بەگ، ئۇلۇغ ھەم كىچىك.
- 2071 ئەي ئېلىڭ، بەككە بۇ نەرسىلەر زورۇر،
ئۇنى خەلق سويىسە گەر، ئورنى تور بولۇر.
- 2072 كۈلەر يۈز، چۈچۈك سوز، خۇلق ئۆز كېرەك،
قىلىغى بۇلارغا ئۇيغۇن، تۈز كېرەك.
- 2073 كوڭۇلنى توۋەن تۇتسا، قولنى سېغى،
بۇنىڭغا يارىشا كويۇمچانلىغى.
- 2074 پۈتۈن تۈرلۈك ئەردەم بۇ بىلسە تۈگەل،
يىراق بولسا ئاندىن يارامسىز مۇھال.
- 2075 كىشىلەر خىلى ھەم ياخشىنى شۇ خان،
تولۇن ئاي كەبى ئۆز، كېمەيمەيدىغان.
- 2076 جاھان خەلقى بارچە ئۇڭا قۇل بولۇر،
جاھانغا بولۇر خان، تىلەگىن تاپۇر.
- 2077 سورۇن يۈز، يىرىك سوز، تەكەببۇر كىشى،
كىشىن يىرگەندۈرەر، يۈرۈشمەس ئىشى.
- 2078 يىنىك ھەم ئالدىراقسان، قوپال ۋە شالاق—
بولماقلىق ئاۋامنىڭ خۇلقى، قاچ يىراق.
- 2079 ئاۋام خۇلقى بەگىلەرگە لايىق ئەمەس،
ئەگەر يۇقسا بەككە، كېتەر قەدرى، بەس.
- 2080 قۇل رەڭگى قارادۇر، بەگىلەر بولۇر ئاق،
قارا—ئاق شۇ خىلدا ئايرىلغانغا باق.

- 2081 talu bæg bolayın tæsə bəlgülüg
talı tutoıu ərđəm ay atlıoı külüg
- 2082 atı bæg bolur bolsa kılkı qara
karada bu inoıa bolur hək ara
A84 B159
- 2083 yüzi kərki kərklüg kərək bæg yülüg
bođı ortu bolsa nə qavluoı külüg
- 2084 kərügli yüzın kərsə səvsə kərüp
əli bođnı baksa küvensə turup
- 2085 yaoııka katıoı bolsa ərsıgıliki
kərür kəzkə suv bərsə kərklüglüki
- 2086 ayı bođ uzun bolsa əgməs bilik
ayı ma qəküt bolsa bolmaz silig
- 2087 kəli mundaıoı ərsə bođ ortu kərək
bođı ortu bolsa bolur əđgürək
- 2088 nəgü tər əxitgil sınamıx kixi
baxında kəqürmix yaxamıx kixi
- 2089 bođı kısıoıa yunqıoı kılınqı puxı
puxı qayda bolsa tütüxkə baxı
- 2090 bođ ortu kərək hēm tənıne yaraıoı
ixın ortu tut ay biliklig kixi
- 2091 bor iqməz kərək bæg fəsad kılmasa
bu iki kılıktın qaıar kut basa
- 2092 süqıgkə süqınsə azun bəgləri
aqıoı boldı əl kün bođun iglri

- 2081 تولىغان بەگ بولايمەن دىسە، بەلگۈلۈك،
ئەي مەشھۇر، پەزلىنى تولۇق تۇتقۇلۇق.
- 2082 ئېتى بەگ بولۇپ خۇلقى بولسا قارا،
بولۇر قارىدىنىمۇ يامان خەلق ئارا.
- 2083 بەگ ئولسۇن چىرايلىق، كېلىشكەن ساقال،
بويى ئورتا، شوھرەتتە ئۇ بەر كامال.
- 2084 چىرايلىق يۈزىن كورسە، سويىسە كورۇپ،
پەخىرلەنسە ئېلى، خەلقلەرى تۇرۇپ.
- 2085 ئۇ ياۋغا ھەم قانتىق ھەم ئولسا جەسۇر،
كورەر كوزگە بەرسە چىرايى ھوزۇر.
- 2086 بويى بەك ئۇزۇننى خوپ كورمەس بىلىم،
تولا قىسقا بولسا، بولماس خوشپىچىم.
- 2087 مۇشۇنداق ئىكەن، ئورتا بويلۇق كېرەك،
بويى ئورتا بولسا بولۇر تۇزۇگرەك.
- 2088 ئىشتىكىن، نىمە دەر سىنىغان كىشى،
بىشىدىن كەچۇرگەن، ياشىغان كىشى:
- 2089 پاك، ئوزى ئاجىز، ئاچچىغى يامان،
بۇ ئاچچىق نەدە، شۇندا جاڭجال ھامان.
- 2090 بويى ئورتا بولسۇن لايىق ئوزىگە،
ئەي ئالىم ھەر ئىشنى ئورتا تۇت ھەرئان.
- 2091 پاساتچى بولمىغاي بەگ، يەنە مەي ئىچەر،
بۇ ئىككى قىلىقتىن قاچار بەخت، كېتەر.
- 2092 شاراپقا ئۇگەنسە جاھان خانلىرى،
چېكەر كوپ زىياننى ئېلى-خەلقلەرى.

C109

2093 oyunka avinsa azun tutoquqi
qlin buzdı boldı ezi koltoquqi

2094 eđinde kəqürsə bu bəglik ixin
anı yətsə bolmaz eđərsə kuxin.

2095 nəgü tər əxitgil bilik bərgüqi
biliksizni bordin səküp tiđoquqi

2096 bor iqmə aya borqi boozi kuli
bor iqse aqildi qioqaylik yoli

2097 kara borqi boldı neni boldı yəl
bəgi borqi bolsa qağan turoja əl

B160

2098 yaqi ol bu bor timqi əltür kümüx
kilinqi tütüx boldı kilki urux

2099 əsürsə kixi təlvə muaduz bolur
bu təlvə ixi kər qağan tüz bolur

2100 nəgü tər əxitgil sakinuk tili
bu söz ixkə tutoqil ay boozi kuli

2101 nədə kiloqu ixlər bor iqse kalur
nədə kilmaqu ix əsürsə kəlür

2102 nədə tənsiz ixlər bor iqse bolur
nədə eđgü ixlər əsürsə kalur

2103 bor iqse oyunka avinsa bəgi
qağan yətgəy əl kün ixinə egi

2104 fəsad kayda bolsa qaqar kut təzə
fəsad qin yorir tutqi bəglik buza

- 2093 ئويۇنغا بېرىلسە جاھان تۇتقۇچى،
بولۇر مۇھتاج ئول ھەم ئېلىن بۇزغۇچى.
- 2094 بۇ خانلىق ئىشىن ۋاقتىدا قىلمىسا،
تۇتالماس ئۇنى، قۇش سېلىپ قوغلىسا.
- 2095 نىمە دەيدۇ ئاڭلا بىلىم بەرگۈچى،
بىلىمىزنى مەيدىن سوکۇپ توسقۇچى:
- 2096 مەي ئىچمە، ھاراقكەش، ئەي گالىنىڭ قولى،
مەي ئىچسە ئېچىلدى پېقىرلىق يولى.
- 2097 ھاراق ئىچسە خەلق، يەلگە كەتكەي مېلى،
خان ئولسا ھاراقكەش، تۇرامدۇ ئېلى؟
- 2098 يېغى، مەي ۋە مەيچى ئالۇرلەر كۈمۈش،
قىلغى جىدەل بولدى، پەيلى ئۇرۇش.
- 2099 مەس ئولسا كىشى تەلۋە، ئاڭسىز بولۇر،
ئىشى تەلۋىنىڭ، كور، قاچان تۈز بولۇر؟
- 2100 نىمە دەر ئىشتىكىن، ھۇشيارنىڭ تىلى،
ئەمەل قىل بۇ سوزگە، ئەي گالىنىڭ قولى:
- 2101 نىچە قىلمىغۇ ئىشى مەس ئىچسە قالۇر،
نىچە قىلمىغۇ ئىشى مەسلەر قىلۇر.
- 2102 مەي ئىچسە بولمىغۇر نە ئىشلار بولۇر،
مەس ئولسا نەچچە ياخشى ئىشلار قالۇر.
- 2103 ئىچىپ مەي، ئويۇنغا بېرىلگەندە خان،
ئېڭى دولەت ئىشىغا يەتكەي قاچان؟
- 2104 پاسات قايدا بولسا، قاچار بەخت توزۇپ،
پاسات دايم يۈرەر بەگلىكىنى بۇزۇپ.

- 2105 ariq ol bu kut kiv ariqlik tiler
süzüg ol bu dawlät süzügni yelär
- 2106 bägi iqqüqi bolsa mufsid otun
kamuq iqqüqi boldi bcdni pütün
- 2107 kara tänsizin barqa bäglär ətär
bägi kilsa tänsiz anı kim yätär
- C110
2108 ariqsizni yalnuk suvun yup arir
kali artasa suv nägün yup arir
- 2109 kixi igläsä ot otaqi bärür
otaqi iginä otin kim kilur
- 2110 ariq tutoqu bäglär keni kilik kilik
boqun bäg yolindin tüzär yol yorik
- 2111 nätäg tutsa bäglär ker endi terü
boqun boldi andaq ol endi kerü
- 2112 bu sözkä tanuki munu bu sez ol
sezinä baka kersä mä'ni tüz ol
- B161
2113 bu bäglär nä yolqa yorisa kali
ux ol yoriki bu kulnun yoli
- 2114 bägi ädgü bolsa yoriki keni
taki artuk ädgü yoriqay kuli
- 2115 küvöz ker käreksiz nä kënli uluq
kävözlik azitur kënlik yoluq
- 2116 uluq boldi bäglär kutun bəlgülüg
kiqig tutoqu kënlin ketürsä ülüg

- 2105 ئېرىغدۇر بۇ بەخت، ئۇ ئېرىغلىق تىلەر،
سۈزۈكتۈر بۇ دەۋلەت، سۈزۈكنى يولەر.
- 2106 بېگى بولسا مەيخور، قوپال ھەم بۇزۇق،
ھاراقكەش بولۇر ھەممە خەلقى تولۇق.
- 2107 ئاۋامنىڭ ياراقسىز ئىشىن بەگ تۈزەر،
بەگ ئولسا ناچار، كىم ئاڭا تەڭ كېلەر؟
- 2108 ئېرىغسىزنى ئادەم يۇيۇر سۇ بىلەن،
سۇ بۇلغانسا يۇيۇپ بولۇر نە بىلەن؟
- 2109 ھېكىم دورا بېرەر بىر كىم ئاغرىسا،
قىلۇر كىم داۋا، گەر ھېكىم ئاغرىسا؟
- 2110 دىمەك، بەگ خۇلقى ساپ- توغرا بولغۇلۇق،
بولۇر ئەلگە بەگنىڭ خۇلقى يول- يورۇق.
- 2111 نىچۈك تۇتسا ئادەت ۋە قانۇننى خان،
بولۇر خەلقىمۇ شۇنداق، شۇ ئادەتسىمان.
- 2112 بۇ سوزگە گۇۋادۇر مۇنۇ سوز مانا،
قاراپ كورسە ئۇيغۇن مەناسى ئاڭا:
- 2113 ئەگەر قايسى يول ئولسا بەگنىڭ يولى،
شۇ بەگنىڭ يۇرگەنى قولىنىڭ يولى.
- 2114 بېگى ياخشى بولسا، دۇرۇس ھەركىتى،
تېخىمۇ قىلۇر ياخشى ھەركەت قۇلى.
- 2115 تەكەببۇر بولۇش بەككە لايىق ئەمەس،
تەكەببۇرلۇق بۇزار دۇرۇس يولىنى، بەس.
- 2116 سائادەت بىلەن بولدى بەگلەر ئۇلۇق،
ئېلىشقا نەسىپ، دىل كىچىك تۇتقۇلۇق.

2117 nǝgü tǝr ǝxitgil ukuxluoƣ yǝg ǝr
boƣunda talusi biliklig bǝg ǝr

A85

2118 uluoƣsioƣ bǝƣük tutsa bǝglǝr kǝnül
sǝziksiz uquzluk kǝrür ay ooƣul

2119 küvǝzlik bilǝ kǝkkǝ aƣmaz kixi
ƣalı ƣoƣƣı bolsa buzulmaz ixi

2120 küvǝzlik asioƣsiz kǝnül tomlitur
kǝnül ƣoƣƣı bolsa kixig yoklatur

2121 bǝg alƣaq kǝrǝk bolsa ƣoƣƣı kǝnül
muni tǝg yok ǝrsǝ sǝn andin tenül

C111

2122 bǝg alƣaq kǝrǝk bolsa kǝnli aƣuk
yazukluoƣ kixidin kǝƣürsǝ yazuk

2123 isinür ǝr at tǝrk baoƣırsak bolur
baoƣırsak kixilǝr tapuoƣsak bolur

2124 boƣun baxƣı bǝgkǝ bu ƣımmǝt kǝrǝk
bu ƣımmǝt bilǝ ƣǝm mürüwwǝt kǝrǝk

2125 bu ƣımmǝt mürüwwǝt bilǝ barsa qav
bolur bǝg tilǝki yorir ǝtrü av

2126 kimin ƣımmǝti bolmasa ol ǝlög
ikigün azunda bu bulmaz ülög

2127 bu ƣımmǝt bilǝ ƣǝm siyasǝt kǝrǝk
siyasǝtƣa bǝglik riyasǝt kǝrǝk

B162

2128 siyasǝt bilǝ bǝg tüzǝr ǝl tǝrü
ƣara ƣılƣı ǝtlür siyasǝt kǝrü

- 2117 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، ئاقىل ياخشى ئەر،
بىلىملىك، ئوزى بەگ، ئەلنىڭ خىلى ئەر:
- 2118 يوغانلىق قىلىپ بەگ، چوڭ تۇتسا كوڭۇل،
مۇقەررەر كورۇر ئۇ خارلىق، ئەي ئوغۇل.
- 2119 تەكەببۇرلۇقلە كوككە چىقماس كىشى،
كىچىك دىل بولۇشلە بۇزۇلماس ئىشى.
- 2120 كېبىرلىك بىپايدا، كوڭۇل توڭلىتۇر،
كىشىنى كىچىك دىللىق ئۇستۇنلىتۇر.
- 2121 مۇلايىم ۋە كەمتەر كېرەكتۇر بۇ خان،
ئۇ خىلدا ئەمەسكەن، قاچ ئۇندىن ھامان.
- 2122 بەگ ئولسا مۇلايىم ۋە كوڭلى ئوچۇق،
گۇنالق كىشىدىن كەچۇرسە يازۇق [134]:
- 2123 ئىسىنىپ قوشۇن-ئەل، كويۇمچان بولۇر،
كويۇمچان كىشىلەر ئۇ، ئىشچان بولۇر.
- 2124 خەلق باشچىسى بەككە ھىممەت كېرەك،
شۇ ھىممەت بىلەن تەڭ، مۇرۇۋەت كېرەك.
- 2125 يېپىلغاي شۇنىڭلە ئۇنىڭ شوھرىتى،
كېلىپ ئاۋ ئۇدۇل، ھەل بولۇر مەقسىدى.
- 2126 كىشىدە يوق ئەرسە ھىممەت، ئۇ-ئولۇك،
ھەر ئىككى جاھاندا بولالماس بۇيۇك.
- 2127 بۇ ھىممەت بىلەن ھەم سىياسەت كېرەك،
سىياسەتكە بەگلىك رىياسەت كېرەك.
- 2128 تۈزەر ئەلنى قانۇن، سىياسەتلە خان،
ئاۋام خۇلقىنى ھەم ئىلتەر شۇ تامان.

- 2129 bu szk yanut bu byt ol tanuk
tanuk kayda bolsa bu hujjt anuk
- 2130 bu bglr kapuqn siyast bzr
siyast bil bg lini tzr
- 2131 sizk siyast yorittu krk
boqun buloqanukn siyast szr
- 2132 bu l tutruk hm tpi bklik
iki nn turur qli yldz kki
- 2133 birisi boqunk tr ol lx
birisi r atka ls kmx
- 2134 tr birl boqni svins turup
kmx bolsa r at yarunsa krp
- 2135 bu iki kutu bulsa bgdin svinq
li kapuqi tlr bulur bg avnq
- 2136 kayu bg boqunk tr brms
kdzms boqnin ygqi ys
- 2137 ot iqt boqunk buzuld li
ykld sziksiz bu bglik ul
- 2138 kayu bg r atni svindrms
kliq knda qkmaz annda basa
- 2139 kliq birl bglr uzatur lig
kliqsiz usal bg basumaz lig
- 2140 kliq baldu bold bu l sakqs
kliqn alir l boqun baxqs

- 2129 بۇ سوزگە جاۋاپ ھەم گۇۋا بۇ بىيىت،
گۇۋا قايدا بولسا، شۇ—ھوججەت، ئىشىت:
- 2130 بۇ بەگلەر ئىشىگىن سىياسەت بىزەر،
سىياسەت بىلە بەگ ئېلىنى تۇزەر.
- 2131 يامانغا سىياسەت يۇرۇتمەك كېرەك،
بۇلغانسا خەلق گەر، سىياسەت سۇزەر.
- 2132 بۇ دولەت تىرىگى، ئۇلى، بەكلىگى،
بۇ ئىككى نەرسىدۇر يىلتىزى—كوكى:
- 2133 بىرى، خەلققە بەرمەك قانۇندىن ئۇلۇش،
بىرى، خىزمەت ئەتكەنگە بەرمەك كۇمۇش.
- 2134 قانۇن بىرلە خەلقى سويۇنسىە تۇرۇپ،
كۇمۇش بولسا خىزمەتچى كۇلەر كورۇپ.
- 2135 شۇ ئىككىسى بەگدىن خوش ئولغان زامان،
ئەل رەتكە چۇشۇپ، بەگ ئاۋۇنۇر شۇئان.
- 2136 گەر قايسى بەگ خەلققە قانۇن بەرمىسە،
خەلقنى كۇزەتمەي، يىگەنلەر يىسە،
- 2137 بۇزۇلۇپ ئېلى، ئۇ خەلققە چاچار ئوت،
بۇ بەگلىك ئۇلى بولغاي شەكسىز نابۇت.
- 2138 سويۇندۇرمىسە ئەسكىرنى خاقان،
قىنىدىن چىقىمغاي قىلىچ ھېچ قاچان.
- 2139 قىلىچ بىرلە بەگلەر ئۇزاتۇر قولىن،
قىلىچسىز غايىل بەگ تۇتالماس ئېلىن.
- 2140 قىلىچ بىرلە پالتا—بۇ ئەل ساقچىسى،
قىلىچ بىرلە ئالار ئەل خەلق باشچىسى.

2141 nögü tər əxitgil azun tutoquqi
kiliq baldu birlə yaqioq utoquqi

2142 aya əl tutuqlı əlig saklaqu
usallik bilə yər yəgüqi aqı

B163

2143 kiliq baldu sakqi tutun ay unur
kiliq sakqi bolsa bəg inqlik bolur

2144 kiliq təprər ərkən yaqi təprəməz
kiliq kinka kirsə bəg inqlik yəməz

2145 səvinqlig tut ay bəg kiliq uroquqioq
səvinqin tiril tutqi kərmə aqioq

* * *

2146 yana aydi əgdülmix əlig kuti
bu əl ixləri tərs uluq kər atı

2147 bəduk ix bođun baxlamakı aqır
bax aqrioq bilə tutqi əmgək təgir

2148 səvinqi az ol kərsə qađuqı öküx
az ol əggüqisi təlimrək səküx

2149 kayuqa baka kərsə kərkinq turur
səvinqin sora kərsə azrak ərür

2150 öküx səvməgüqi səvəri az ol
kərxixi təlimrək ərəzi az ol

A86

2151 pütünsüz bolur təgmə yərdə kənül
kənül pütməsə ərkə artuk muq ol

- 2141 نىمە دەيدۇ ئاڭلا جاھان تۇتقۇچى،
قىلىچ، پالتا بىزىلە ياۋنى تۇتقۇچى:
- 2142 كېزەك ئەلنى ساقلاش، ئەي ئەل تۇتقان ئەر،
غەپلەتتە بولغانلار چوقۇم زەھەر يەر.
- 2143 قىلىچلە پالتىنى ساقچى قىل، ئەي ئەر،
قىلىچ ساقچى بولسا، بەگلەر تېچ ئوتەر.
- 2144 قىلىچ تەۋرەر ئىكەن، يېغى تەۋرىمەس،
قىلىچ قىنغا كىرسە، بەگ تېنچىيەلمەس.
- 2145 قىلىچ ئۇرغۇچىنى سويۇندۇر، ئى خان،
ياشا خۇش، ھامان كورمە ئاچچىق، زىيان.

* * *

- 2146 يەنە ئېيتتى ئوگدۇلىشىش: ئېلىگ قۇتى،
قىيىندۇر ئەل ئىشى، ئۇلۇغدۇر ئېتى.
- 2147 خەلققە باش ئولماق ئېغىر ئىش ئېرۇر،
ھەممىشە باش ئاغرىق ۋە مېھنەت تېگۈر.
- 2148 سويۇنچى ئاز ئېرۇر، قايغۇسى تولا،
ماختاۋچى ئاز بولۇر، سوڭكۈچى تولا.
- 2149 قايانغا قارىسا قورقۇنۇچلۇقتۇر،
سوراپ كورسە، خۇشلۇغى ئازراق ئېرۇر.
- 2150 سويىمەسلەر ئېرۇر كوپ، سويەرلىرى ئاز،
جاپاسى تولاراق، ھوزۇرلىرى ئاز.
- 2151 ئارامسىز بولۇر ھەممە يەردە كوڭۇل،
ئارامسىز كوڭۇل ئەرگە بىر قايغۇ ئول.

- 2152 k r  barsa t gm  ixind  h t r
h t rli q ixig k rs  tat i q k t r
A77 C113
- 2153 n g  t r  xitgil ukuxlu q s zi
ukuxlu q s zi k rs  yinq  t zi
- 2154  lig boyn  k lqa  k kq  baxı
anar k p inanmaz ukuxlu q kixi
- 2155 k liq bax  z l  m s l b glik ol
k nin  anar min h t rli q ixi
- 2156 bu yanli q turur barqa b glik ixi
kayusi  r z y r kayu  z baxi
- 2157  z n dunya  kbi bulayın t s 
bu kaq ixni koqma kat i qlan usa
B164
- 2158 k n l til k ni tut bayatka s i n
idi yarli q n sən a ir tut tapin
- 2159 n g  k ls  r bdin tapi bol tapi
 z n kullukı ol tapilik tapi
- 2160 t z  h kk  k nl n ba irsak bolun
tupi ədgülük k l sən  dg  bulun
- 2161 boqunka as i q k l bolup k lma yas
k linq  dg  tutofil  siz yasi bas
- 2162 s nin boldi dunya tiriglik bil 
tiriglik bulunsa yatip y  k l 
- 2163 p t n jan  z ls  umunq tut ulu q
bayat b rg   dg k   dg  yolu q

- 2152 قاراپ كورسه، ھەممە ئىشىدا خەتەر،
خەتەر ئىشنى كورسە، لەززەتمۇ كېتەر.
- 2153 نىمە دەيدۇ ئاڭلا ئەقىللىق سوزى،
ئەقىللىق سوزىدۇر گوھەرنىڭ ئوزى:
- 2154 ئېلىڭنىڭ بويىنى قىلدەك، مۇناردەك بېشى،
ئۇڭا بەك ئىشەنمەس ئەقىللىق كىشى.
- 2155 بۇ خانلىق مىسالى باش ئۆزە قىلىچ،
كۈنىگە ئاڭا مىڭ خەتەرلىك ئىشى.
- 2156 بۇ ياڭلىغ ئېرۇر ھەممە بەگلىك ئىشى،
بىرى كورسە ھوزۇر، بىرى يەر بېشى.
- 2157 تاپايىمەن دىسەڭ ھەر ئىككى دۇنيالىق،
كېرەكتۇر بۇ نەچچە ئىشنى قىلماقلىق:
- 2158 كوڭۇل، تىلنى تۇز تۇت، خۇداغا سىغىن،
خۇدانىڭ بۇيرۇغىن مۇھىم بىل، تېۋىن.
- 2159 رىزا بول خۇدادىن نە كەلسە ساڭا،
رىزا ۋە رىزالىق—قۇللۇغىڭ ئاڭا.
- 2160 خەلققە دىلىڭدىن بول سەن كويۇمچان،
بول ياخشى ھەم ئىستە ياخشىلىق ھامان.
- 2161 زىيان قىلما خەلققە، يەتكۈز مەنپەئەت،
بولۇپ خوپ، ياماننىڭ زىيانىن يوق ئەت.
- 2162 سېنىڭ بولدى دۇنيا تىرىكلىك بىلە،
ھاياتلىكى بولساڭ، يېتىپ يە، كۈلە.
- 2163 جېنىڭ چىقىسمۇ تۇت ئۇمىدىڭنى زور،
خۇدا ياخشىغا ياخشى يولنى بېرۇر.

* * *

2164 munukı mən aydim əxitti əlig
bu yanlıq kərək bəgkə ərdəm bilik

2165 kayu ərdə bolsa bu ərdəm tərü
anı bəg atap əlkə tikgü örü

2166 tükəl bəg bolur bu bođunka baxı
anıñdin bulur təgmə əđgü kixi

2167 nəgü tər əxitgil biliklig tətik
biliklig tətik bilki əlkə ətik

C114

2168 biliklig kərək bəg ukuxluođ keni
yürəklig həm əglüg bəđüsə üni

2169 akı həm tüzün həm uvutluođ silig
baođirsak bolup kəđ küdəzsə əlig

2170 kəzi tok sərimlig nə kođkı kenül
suyurkap kəqürgən nə kılkı amul

2171 kamuođ ərdəmi bolsa ərdə örü
bođunka bərür bolsa əđgü tərü

A78

2172 kayu əlkə bolsa bu yanlıq bəgi
kutuldı ol əl bođni kətti igi

B165

2173 toođar kut küni əlkə inqlik bolur
dəriođa bu yanlıq kixilər əlür

* * *

* * *

- 2164 بۇلارنى مەن ئېيتتىم، ئىشتى ئېلىگ،
كېرەك بەككە شۇنداق يەزىلەت، بىلىك.
- 2165 قايۇ ئەردە بولسا بۇ ئەردەم يوسۇن،
بولۇر بەگ ئاتاپ، بەرسە ئۇستۇن ئورۇن.
- 2166 بولۇر ئۇ تولۇق بەگ ھەم ئەلنىڭ بېشى،
ئۇنىڭدىن تاپار تۇرلۇك خوۋلۇق كىشى.
- 2167 ئىشتىكىن، نىمە دەر بىلىملىك، زېرەك،
ئۇنىڭ ئىلمى ئەلگە بولۇرلەر بىزەك:
- 2168 ئەقىللىق ھەم ئالىم، توغرا بولغاي خان،
ئاشۇرسۇن شوھرىتىن بولۇپ قەھرىمان.
- 2169 سېخى ھەم، ئىسىل ھەم ھايالىق، سىلىق،
كويۇمچان بولۇپ، بەك كۈزەتسۇن خەلق.
- 2170 كوزى توق، سەۋرىلىك ھەمدە مۇلايىم،
ئەپۇچان، ئۇز خۇلق بولسۇن ئۇ دائىم.
- 2171 پۇتۇن پەزلى بولسا جىمىدىن ئۇستۇن،
بېرەلسۇن ئەلگە ئۇ ياخشى قانۇن.
- 2172 مۇشۇنداق بولسا قايىسى ئەلنىڭ خېنى،
تۈگەپ دەرت، قۇتۇلار ئېلى-ۋەتىنى.
- 2173 تۇغار بەخت كۈنى، ئەلگە تېپىلىق بولۇر.
ئىستىكىم، بۇ ياڭلىغ كىشىلەر ئولۇر.

* * *

2174 bu ərđi ay əlig mənñ bilmixim
munukı etündüm saña ukmıxım

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

2175 əlig aydı uktum kəni sözlədin
kərəki bu ərđi bilik yazmadın

2176 takı bir ayıtoqu sözüm bar saña
anı ma aqukluoq ayu bər maña

2177 bu yanlıoq bəgi bolsa ərđəm tolu
wəziri nəgü tæg kərek ay tolu

2178 kalın kaznaq ursa bu altun kümüx
ətılse əli artsa ol kənd ulux

2179 əlin ətsə bassa tüz əndi urup
isinse ər at kənli ədgü bulup

2180 bođun inqkə təgsə əlig təgməsə
bəgi atı ədgün yađılsa basa

2174 بۇ ئەردى ئەي ئېلىگ مېنىڭ بىلمىشىم،
ساڭا ئېيتتىم ئەمدى مانا تۇقىشىم.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشىگە سوئالى

2175 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم، دۇرۇس سوزلىدىڭ،
كېرەك ئىدى شۇ، بىلىمدە ئازمىدىڭ.

2176 يانا دەيدىغان بىر سوزۇم بار ساڭا،
ئۇنى ھەم ئوچۇقلاپ دىگىن سەن ماڭا.

2177 بەگ ئولسا مۇشۇنداق سەرە، پەزىلىك،
كېرەكتۇر ۋەزىر بولسا ئۇ قانچىلىك؟

2178 تولا قىلسا ئالتۇن - كۈمۈش غەزىنى،
تۈزەپ ئەل، ئارتتۇرسا ئۇ كەنت - شەھرىنى.

2179 ئېلىن سورىسا توغرا قانۇن بىلە،
ئىسىنسا قوشۇن كوڭلى خوشلۇق ئىلە.

2180 خەلق تېچ بولۇپ، ئۇڭا قول تەگمىسە،
بېگىنىڭ نامى ياخشى بولۇپ ئوچمىسە.

ƏGDÜLMIX BƏGLƏRKƏ WƏZİR
BOLUW NƏGÜ TƏG ƏR
KƏRƏKIN AYUR

- 2181 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
wəzir boldi bəglərkə sunoju əlig
- C115
2182 səziksiz kərək boldi bəgkə wəzir
wəzir ədgü bolsa bəg inqin uđır
- 2183 wəzir ol yüdügli bu bəglər yükin
wəzir ol bəkütügli bəglik kəkin
- B166
2184 əđi artuk əđrüm talu ər kərək
əgi kənli yətsə urunsa yürək
- 2185 ukuxi eküx bolsa bilki təniz
kamuoq ix pütürsə kizartsa məniz
- 2186 uruoqluoq kərək həm sakinuk keni
kenilik ezə kəqsə ətürü küni

يېڭى تېمىنىڭ باپ

بەگلىككە ئۆزۈز بولغان كىشىنىڭ قانداق بولۇشى لازمىي توغرىدا ئۆزۈز بولۇشنىڭ ئېتىقادلىرى

- 2181 جاۋاب بەردى ئوگدۇلىش ئېيتتى: ئەي خان،
ۋەزىر دۇر بېگىنىڭ قولى ھەر زامان.
- 2182 كېرەكتۈر بۇ بەگكە ۋەزىر، بىگۇمان،
ۋەزىر ياخشى بولسا، تېچ ئۇخلايدۇ خان.
- 2183 ۋەزىر دۇر بۇ بەگلىك يۈكن يۈدگۈچى،
ئۇلنى مەھكەم ئەتكۈچى.
- 2184 بۇنىڭغا سەرە-خىل سۈرۈپ سۈرۈپ
كوڭۇل، ئەقلى كامىل، كويۇنسى يۈرەك.
- 2185 ئۇنىڭ ئىشلى كۆپ بولسا، ئىلمى دېگىز،
پۈتۈن ئىش پۈتۈرسە، قىزارتسا مېڭىز.
- 2186 ئىسىل ھەم تەقۋادار ھەم بولسا كۈنى،
دۇرۇسلۇق بىلە ھەم ئۆتكۈزسە كۈنى.

- 2187 uluq ix bu ixkə ər ədrüm kərək
pütünlük bilə kılki kədrüm kərək
- 2188 ukuxluq kərək həm biliklig kərək
tətiklik kərək həm siliglik kərək
- 2189 ukuxluq kixi uruqi ədgü uruq
kəpar kayda bolsa bu qalmaz kuruq
- 2190 sakınuk kərək din idisi arıq
əmin bolsa əl bođni andin arıq
- 2191 sakınuk kixi ol kixi ədrümi
munədmixka barqa bu ol ot əmi
- 2192 sakınuk kixi ixtə saklik kılur
yaraqsizka yaqmaz ix oqrin bilür
- 2193 bəgində basa əlkə əlgi uzun
wəzir ol əligkə kilingin sezün
- 2194 uruqsuz kixilər arıqsiz bolur
arıqsiz wəzirka yaraqsiz bolur
- 2195 wəfaliq bolur bu uruqluq kixi
jəfaqi bolur ol arıqsiz ixi
- 2196 nəgü tər əxitgil tərülüg kixi
tərülüg kixi boldi əl tər baxi
- C116
2197 uruqluq kixilər kilingi silig
wəfa birlə həlkka yađioqli əlig
- 2198 arıqsiz kilingi wəfasiz jəfa
nəbə mə yətürsə xəkər həm yilik

- 2187 ۋەزىرلىك ئۇلۇغ ئىش، كېرەك خىل كىشى
مۇكەممەل يېتىشكەن، خوش يېنىل كىشى.
- 2188 ئەقىللىق كېرەك ھەم بىلىملىك كېرەك.
سىلغىلىق كېرەك ھەم تېتىكىلىك كېرەك.
- 2189 ئەقىللىق كىشى نەسلى ياخشى ئۇرۇق.
ئوسەر قايدا بولسا، ئۇ قالماس قۇرۇق.
- 2190 كېرەكتۇر تەقۋادار، ئىمانلىق. ئېرىغ.
ئىمىن بولغاي ئەل-يۇرت ئۇنىڭدىن ئېرىغ
- 2191 تەقۋادار كىشى ئول كىشىلەر خىلى.
ھاجەتمەنگە دورا، داۋا قىلغىلى.
- 2192 تەقۋادار كىشى ئىشتا ساقلىق قىلۇر،
ناچار ئىشتىن يىراق، ئىش ۋاقتىن بىلۇر
- 2193 ئۇزۇندۇر قولى ئەلدە بەگدىن كېيىن.
يەتكۈزەر ۋەزىر بەگ قىلغىن، سوزىن
- 2194 يامان نەسىل كىشىلەر ئېرىغسىز بولۇر.
ئېرىغسىز ۋەزىرلىككە ياراغسىز بولۇر.
- 2195 ۋاپالىق بولۇر نەسلى پاكىز كىشى.
جاپالىق بولۇر ئۇ ئېرىغسىز ئىشى.
- 2196 ئىشتىكىن، نىمە دەر قانۇنلۇق كىشى،
قانۇنلۇق كىشى ئۇ بولۇر ئەل بېشى:
- 2197 ئىسىل زات كىشىنىڭ خۇي-پەيلى سىلىق.
ۋاپا بىرلە خەلققە ئاچار ئۇ ئىلىگ.
- 2198 ئېرىغسىز قىلغى ۋاپاسىز، جاپا،
بېرىپ باقسىمۇ ئۇڭا شېكەر ھەم يىلىك.

B167

2199 uvutluk k r k həm k zi tok pütün
uvutsuz kixi ol kixid  otun

2200 k zi tok k r k n nk  suklanmasa
k zi aq toqumaz bu dunya y s 

A79

2201 kixid  talusı uvutluq kixi
uvutluq kixi ol kixid  baxi

2202 uvut kimdə bolsa kamuq ixni ur
uvut birl  yalnuk otun kapoqi tur

2203 uvutsuz kixi ol kixid   li
k ni sezləmöz sez uvutsuz tili

2204 n g  t r  xitgil uvutluq t z n
sana  tl r  mdi baqirsak özün

2205 uvutsuz kixid  yirak tur yirak
uvutsuz bolur  st rigli karak

2206 uvutsuz yüzi k rs   tsiz s n k
uvutsuz  zi k rs  p tm z  r k

2207 uvut birl  yalnuk yüzi suvlanur
uvut bolsa  tr  k zi suvlanur

2208 yüzi k rki körklüg k r k h m y l g
k linqi küni t gs  h lkka  l g

2209 k linqi küni bolsa k lki onay
mun ndin t gir h lkka  dg  yil ay

2210 küni bolmasa ixt  ixqi baxi
kamuq  gri boldi bu b gl r ixi

- 2199 ئۇياتلىق، كوزى توق، ئىشەنچلىك كېرەك
ئۇياتسىز جىمىدىن ياماندۇر دىمەك.
- 2200 كوزى توق كېرەك، مالغا قىزغانمىسا،
كوزى ئاچ ئۇ تويماس، بۇ دۇنيا يىسە.
- 2201 كىشىنىڭ سەرخىلى ئۇياتلىق كىشى،
ئۇياتلىق كىشىدۇر كىشىلەر بېشى.
- 2202 ئۇياتلىق كىشىگە پۈتۈن ئىشنى بەر،
ئۇياتلە جاھالەت ئىشىگىن ئېتەر.
- 2203 ئۇياتسىز كىشىدۇر كىشى رەزىلى،
دۇرۇس سوز سوزلىمەس ئۇياتسىز تىلى.
- 2204 ئۇياتلىق مۇلايىم نىمە دەر ئىشىت،
كويۇنگەچ ساڭا ئۇ قىلىپ بىر ئوگۇت:
- 2205 ئۇياتسىز كىشىدىن يىراق تۇر يىراق،
ئۇياتسىز كوزىدە خۇنۇك بىر قاراق.
- 2206 بىر گوشسىز سۇڭەكتۇر ئۇياتسىز يۈزى،
ئېتىلىمەس توشۇكتۇر ئۇياتسىز كوزى.
- 2207 ئۇيات بىرلە ئەر ئابرويلىق بولۇر،
ئۇيات بىرلە ئادەم كوزى نۇرلىنۇر.
- 2208 چىراي ھەم كېلىشكەن ساقال-چاچ كېرەك،
ئۇز خۇلقى خەلققە ئۇلۇش بولغىدەك.
- 2209 قىلىغى دۇرۇس بولسا، خۇلقى ئوڭاي،
تېگەر ياخشىلىق ئەلگە ئۇندىن يىل-ئاي.
- 2210 دۇرۇس بولمىسا ئىشتا ئىشچى بېشى،
بولۇر ئەگرى پۈتۈنلەي بەگلەر ئىشى.

- 2211 k nilik p t nlik k r k ixqik 
anin p ts  b gl r ixin bərgükə
- 2212 bu kərklüg kixi k lki kərklüg bolur
k linq bolsa kərklüg  l asoqi tolur
- C117
2213 kimin bolsa kərklüg yüzi tax  zi
taxi t g y m  kərklüg ol iq yüzi
- B168
2214 n g  t r  xitgil s namix kixi
s nap  dg   sizni bilmix kixi
- 2215 kixi k rkin  iq kəlikə  x ol
yüzi k rki birl  kılinqi tux ol
- 2216 tax  k rs  tap tut iqin  tanuk
taxi t g iq  ol iq  t g tax ol
- 2217 y l g bolsa k xi q bolur ol w zir
w zir bolsa k xi q ixi k d yorir
- 2218 sakixqi k r k bolsa bilg  tətik
bilik birl  bilsə bu t rl g bitik
- 2219 w zir ixi barqa sakixlar bolur
sakix bilm s  ixqi ixi k lur
- 2220 sakix birl  saklar kixi ix k d k
sakixin s q r  r yil ay k n  d g
- 2221 sakix saklikin boldi ati sakix
k r  barsa sakix  di  k sak ix
- 2222 tətik bolmasa ix onarmaz kixi
tətiklik bil  k ldi yalnuk ixi

- 2211 كېرەكتۇر دۇرۇسلۇق، ئىشەنچ ئىشچىغا،
تاپشۇرسۇن بەگ ئىشىن ئىشىنىپ ئاگا.
- 2212 چىرايلىق كىشى خۇلقى كوركەم بولۇر،
گۈزەل بولسا خۇلقى، ئەلگە نەپ تېگۈر.
- 2213 كىشىكى گۈزەلدۇر يۈزى ھەم ئۈزى،
تېشىدەك چىرايلىق بولۇر ئىچ يۈزى.
- 2214 نىمە دەر، ئىشتىكىن، سىنىغان كىشى،
سىناپ ياخشى-پامانى بىلگەن كىشى:
- 2215 كىشىنىڭ كوركىگە ئىچىدۇر ئاداش،
يۈزى كوركى بىرلە قىلغى قاياش.
- 2216 تېشىنى كورۇپ بىل ئىچىگە گۇۋا،
ئىچى ھەم بولۇر ئۇ تېشىغا ئوخشاش.
- 2217 ۋەزىردە بە ھەيۋەت بولغاي ساقال-چاچ،
بەھەيۋەت بولسا ئۇ، ئىش تاپار راۋاج.
- 2218 ھىساپ بىلىسۇن ھەم بولسۇن ئالىم، تېتىك،
بىلىم بىرلە بىلىسۇن ئۇ تۇرلۇك بىتىك.
- 2219 ۋەزىر ئىشى ھەممە ھىساپلە بولۇر،
ھىساپ بىلىسە ئىشچى، ئىشى قالدۇر.
- 2220 كىشى ئىش-كۈشىنى ھىساپلاپ قىلار،
يىل-ئاي، كۈن ۋاقتىنى ھىساپلاپ تاپار.
- 2221 ھىساپ ساقلىغىدىن ئاتالدى "ساقش"،
كورەرسەن، ھىساپ ئۇ ئۈزى بەك ساق ئىش.
- 2222 تېتىك بولمىسا، ئىش قىلالماس كىشى،
تېتىكلىك بىلە قىلدى ئىنسان ئىشى.

- 2223 bitik birlə yalñuk bitir bilmixin
bitisə bilür ər nəgü kilmixin
- 2224 bitiklik nixanī turur bu bitik
bitik bilgüqi ər bolur kəđ tətik
- 2225 bitik bilməz ərsə apa oqlanı
nəgü bilgəy ərdi yil ay kün sani
- 2226 bitip kođmasa ərdi bilgə bitik
sakixka nəgü ərdi al yañ ətik
- 2227 tərütməzdə axnu bayat bu 'aləm
tərütti yoritti bu ləwh-u kələm
- C118
2228 fərixte bitir kul nəgü kilmixin
idi ötrü aydur yarın ol ixin
- 2229 kərək kənli kođki ma yumxak tili
bu ol kər kixikə səvitür yoli
- A80 B169
2230 kənül kođki bolsa səvitür kixig
səvitmix kixilər avitur ixig
- 2231 nəgü tər əxitgil kər alqak amul
nə əđgü bolur ərkə kođki kənül
- 2232 bođunda səvüg boldi kođki kixi
səvügsüz bolur künli katki kixi
- 2233 uluörlük uzun yər kixi kođkisi
bədüklükkə təgməz bođun katkisi
- 2234 wəzirlikka artuk pütün ər kərək
okioqli bitikli kəđ eglüg kərək

- 2223 يېزىق بىرلە ئادەم يازار بىلگىنى،
يېزىشلە بىلۇر ئەر نىمە قىلغىنى.
- 2224 تېتىكىلىك نىشانى ئېرۇر بۇ بىتىك،
يېزىقنى بىلگەن ئەر بولۇر بەك تېتىك.
- 2225 يېزىق بىلمەس ئەر سە ئادەم ئوغلىنى،
بىلەلەيتتى قانداق يىل، ئاي، كۈن سانى؟
- 2226 يېزىپ قويىغان بولسا ئالم بىتىك،
ھىساپقا بولۇر ئەردى چارە نىچۇك؟
- 2227 ياراتماستىن ئاۋال خۇدا بۇ ئالەم،
ياراتتى، يۇرۇتتى بۇ لەۋھۇ-قەلەم. [135]
- 2228 پەرىشتە پۈتۈيدۇ نىمە قىلسا قۇل،
خۇدا تاڭنا سورار نە ئىش قىلدى ئول.
- 2229 ۋەزىر بولسۇن مۇلايىم ۋە يۇمشاق تىلى،
بۇ، خەلققە ئوزىن سويگۈزۈشنىڭ يولى.
- 2230 مۇلايىم بولسا ئۇ سويىدۇرەر كىشىن،
سويۇندۇرگۈچى خوش قىلۇر يولدىشىن.
- 2231 مۇلايىم، بېسىق ئەر نىمە دەيدۇ، كور،
مۇلايىملىق ئەرگە نە ياخشى بولۇر:
- 2232 سويۇلدى ئەل ئىچرە كىچىك دىل كىشى،
سويۇلمەس، تەكەببۇر، يىرىك دىل كىشى.
- 2233 كىچىك دىل ئۇلۇغلىق سۈرەر كوپ زامان،
تەكەببۇرغا تەگمەس ئۇلۇغلىق ھامان.
- 2234 ۋەزىرلىككە بەكمۇ پۈتۈن ئەر كېرەك،
ئۇقۇملۇق، ساۋاتلىق، بەك ئاقىل كېرەك.

- 2235 tili kēnli bir hēm kīlinqī kēni
uvutluoƣ baƣırsak boƣunda qīnī
- 2236 kēzi tok oƣuoƣ sak biligli ixig
aƣıroƣan yaraƣlıoƣ yaraƣsız kixig
- 2237 tapuoƣsak nə əzkəy yəne əymənük
əmanət bilə bolsa kēnli süzüg
- 2238 tükəl kimdə bolsa bu ərdəm bilik
wəzirlik anar bərsə boləy əlig
- 2239 bu yanlıoƣ kixi bolsa bəgkə wəzir
bəgi birlə boƣnī tüz inqkə təgir
- 2240 tiləkə tükəl boləy əlig ixi
ətilgəy əli hēm bayuoƣay kixi
- 2241 wəzir bolsa əlkə yaraƣsız yavuz
ol əl boƣnī buzlur qıoƣay bayī tüz
- 2242 wəzir ədgü bolsa boƣunka asioƣ
boƣun asoƣi birlə əligkə tatioƣ
- 2243 nəgü tər əxitgil ay bilki əgüz
bilik birlə kēnli yarunmīx kəgüz
- C119
2244 bəgi ədgü bolsa nə kēnli tili
tutar ixqiləri kēnilik yoli
- B170
2245 kalī bolsa bəglər bu küqkəy əsiz
anīn ixqiləri buzar ədgü iz
- 2246 bəgi ədgü bolsa anīn ixqisi
bolur kīlkī ədgü təgürməz yasi

- 2235 تىلى، كوڭلى بىر ھەم قىلغى كونى،
ئۇياتلىق، كويۇمچان ۋە خەلقنىڭ چىنى.
- 2236 كوزى توق، سەگەك، ساق ھەم ئىش بىلگۈچى،
ياراملىق، يارامسىزنى پەرق ئەتكۈچى.
- 2237 ۋاپادار ھەم ئىشچان، ھەم ئەيمەنگۈچى،
ئامانەتتە كوڭۈلنى ساپ تۇتقۇچى.
- 2238 تولۇق بولسا كىمدە بۇ پەزىلى—بىلىك،
ۋەزىرلىك ئاڭا بەرسە بولغاي ئېلىگ.
- 2239 ۋەزىر بولسا بەككە مۇشۇنداق كىشى،
بولۇر بەگ ۋە خەلقنىڭ ھەم ئاسايىشى.
- 2240 بولۇر بەگ ئىشى مەقسىدىدەك تولۇق،
تۈزىلىپ ئېلى، خەلقى باي بولغۇلۇق.
- 2241 يارامسىز، يامان بولسا ئەلگە ۋەزىر،
ئۇ ئەل خەلقى بۇزۇلۇر، بولۇر باي—پەقىر.
- 2242 ۋەزىر بولسا ياخشى، خەلققە پايدىدۇر،
خەلق پايدىسىلە بەگ ھەم زەۋق ئالۇر.
- 2243 ئىشتىكىن، بىلىمى دېڭىزدەك بىر ئەر،
بىلىم بىرلە كوڭلى يورۇق، نىمە دەر:
- 2244 ئۇز بولسا بېگىنىڭ دىلى ۋە تىلى،
تۇتار خىزمەتچىسى توغرىلىق يولى.
- 2245 ئەگەر بولسا بەگلەر زالىم ھەم يامان،
چىقار خىزمەتچىسى تۈز يولدىن ھامان.
- 2246 گەر ياخشى بولسا بەگ، خىزمەتچى ھامان—
بولۇر ياخشى پېئىل، تەككۈزمەس زىيان.

- 2247  siz bolmaqınqa bu b gl r bakın
 sizig yakurmaz  zin  yakın
- 2248  siz k yda bolsa  sizl r bil 
ay  dg  yori s n  x  dg  til 
- 2249  siz  dg  birl  yaraxmaz bolur
küni  gri birl  k r xm z bolur
- 2250 k ra t n yaruk k nk  yakmaz ya uk
yaxil suv kizil otka bolmaz konuk
- 2251 bilixm z kixig s n bil yin t s 
bilixin ayitoql ukuloqay basa
- 2252 kamuoql n n katildi öz  gri bil 
küni tur katilma s n  gri bil 
- 2253 bu s zk  tanuki bu b yt ol oki
bu b ytig oki s n k n lk  toki
- 2254 yoriqli uquqli kamuoql n nni k r
tutar  zk   x tux  zi t nni k r
- 2255  siz  dg  birl  katilmaz kaqar
kamuoql n nk  yanzaql bu bir yanni k r
- 2256 w zir b gk  tutqi k n xqi bolur
k n xqi kixil r t n xqi bolur
- 2257  sizk  katilma k ra  dg si
 siz boldi kilki aqir y dg si
- 2258 bu b gl r yakın tutsa  dg  kixi
ati  dg  kaldı h m  l k n ixi

- 2247 يامان بولمىغۇنچە بۇ بەگ، دىققەت ئەت،
يولاتماس يامانى ئوزىگە پەقەت.
- 2248 يامان قايدا بولسا يامانلار بىلە،
ئەي ياخشى، يۈرۈپ ياخشى يولداش تىلە.
- 2249 يامان ياخشى بىرلە ياراشماس بولۇر،
تۈز ئەگرى بىلەن چىقىشالماس بولۇر.
- 2250 قارا تۇن، يورۇق كۈن ئاراسى يىراق،
يېشىل سۇ قىزىل ئوتقا بولماس قوناق^[136].
- 2251 تونۇشىز كىشىنى بىلەيمەن دىسەڭ،
تونۇشتىن سورىغىن، بىلۈرسەن ئوزەڭ.
- 2252 يۈرەر ئوز توپى بىرلە ھەر بىرىمە،
دۇرۇس بول، ئەگرىگە قوشۇلۇپ يۈرمە.
- 2253 بۇ سوزنىڭ گۇۋاسى بۇ بىيىتتۇر، ئوقى،
بۇ بىيىتنى ئوقۇپ سەن كوڭۇلگە توقى:
- 2254 جىمكى ماڭار ھەم ئۇچار نەرسىلەر،
ئوزى تەڭتۇشىن ئوزىگە يولداش ئېتەر.
- 2255 يامان ياخشى بىرلە قوشۇلماس، قاچار،
ئومۇمغا مىسال ئۇشۇ تەبىئىيەتتەر.
- 2256 ۋەزىر بەككە دائىم كېڭەشچى بولۇر،
كېڭەشچى كىشىلەر قىياسچى بولۇر.
- 2257 يامانغا قوشۇلما، قارا ياخشىسى،
بولۇر يامان خۇلقى، ئېغىر بوخچىسى.
- 2258 ئوزىگە يېقىن تۇتسا ياخشىنى خان،
تېپىپ ياخشى ئات، ئەل تۈزىلەر ھامان.

C120

2259 yana bəg yaqin tutsa əsiz kixi
əsiz kildi atin həm əl kün ixi

2260 bu yanliq bolunsa ay əlig wəzir
bəgin inqə təgrür karası udır

B171

2261 bolur bəg tiləki anindin tükəl
ixi barqa ətlür kayu ərsə hal

2262 bayur ətrü bođni həm ətlür əli
həzinə kəpəđür kutađur yili

2263 bolur atı mənü karımaz bolup
bolur ornı əđgü karısa ulup

2264 yədi bu azunuq yəgəy ol azun
tirilgəy kutun tutqı mənü uzun

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

2265 əlig aydı uktum bu səzlər əgün
əđi əđgü səzlər yorıdı bu kün

2266 maña ayođil əmdi sü baxlar kixi
nəgü təg kərək kilsa bəglər ixi

2267 süsin baxlasa həm ixin ixləsə
ixin baxka əltsə həta tuxmasa

2268 ayu bər maña sən kayusı yarar
qerikin səküp ol yaođisin tarar

- 2259 ئەگەر بەگ ياماننى يېقىن يولتۇر،
ئېتى ھەمدە دولەت ئىشى بۇزىلۇر.
- 2260 مۇشۇنداق ۋەزىر گەر تېپىلسا، ئى خان،
ياشار خان ھوزۇردا، خەلق ئۇخلار ئامان.
- 2261 يېتۇر مەقسىدىگە ئۇنىڭ بىرلە خان،
بولۇر ئىش ئوڭۇشلۇق، نە ئولسا زامان.
- 2262 بولۇپ باي خەلقى، ئەل ئوبدان تۇزىلۇر،
ھاياتى تاپار بەخت، غەزىنە تولۇر.
- 2263 قېرىماس بولۇپ ئېتى مەڭگۈ قالۇر،
قېرىپ ئولسىمۇ، ئورنى ياخشى بولۇر.
- 2264 بۇ دۇنيا، ئۇ دۇنيا بولۇپ بەختىيار،
سائادەت ئىچىدە ئۇ مەڭگۈ ياشار.

ئېلىگىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى

- 2265 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم بۇ سوزنى پۈتۈن،
تولا ياخشى سوزلەر قىلىندى بۇ كۈن.
- 2266 ماڭا ئېيتقىن ئەمدى بۇ ئەسكەر بېشى،
نىچۈك قىلماق كېرەك بۇ بەگلەر ئىشى؟
- 2267 ئىشىن ئىشلىسە ھەم ئەسكەر باشلىسا،
ئىشى باشقا چىقسا، خاتالاشمىسا.
- 2268 دىگىل سەن ماڭا كىم بۇ ئىشقا يارار،
سۇرۇپ ياۋ لەشكىرىن، قىلىر تارى-مار؟

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ SÜ BAXLAR ƏR
NƏGÜ TƏG KƏRƏKİN AYUR

- 2269 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
yaoñıka tuğı bolsu üstən əlig.
- 2270 səziksiz kərək bəgkə sü baxqısı
yaraxmaz yaoñıdın kətürsə usı
- 2271 bu ixkə əđi kuruq katiq ər kərək
baxında kəqürmix tükəl ton yürək
- 2272 əđi ök uluq ix bu sü baxlamak
qerik tüzməkə həm yaoñını simak
- C121
2273 talu ər kərək sak bu ixkə oduq
anar təgməsə bir usalın yođuq
- B172
2274 akı alp atım bolsa alqak kənül
tuzi ətməki kən nə kılki amul

ئوتتۇنچى باپ
 ئوگدۇشنىڭ بىلكىسىگە باشلىغۇچى كىشىنىڭ
 قانداق بولۇشى كېرەكلىكى توغرىسىدا ئىتقانلىرى

- 2269 جاۋاب بەردى ئوگدۇلىش، ئېيتتى: ئەي خان،
 قولۇڭ ياۋغا ئۇستۇن ئولسۇن ھەر زامان.
- 2270 كېرەك بەككە جەزمەن قوشۇن باشچىسى،
 ئېچىشقا ياراشماس ياۋنىڭ ئۇيغىسى.
- 2271 بۇ ئىشقا جەسۇر، بەك قاتتىق ئەر كېرەك،
 بېشىدىن ئىش ئۆتكەن ئەر يۈرەك كېرەك.
- 2272 ناھايەت چوڭ ئىشتۇر قوشۇن باشلىماق،
 تۈزەپ لەشكىرىن، ياۋنى قىرىپ تاشلىماق.
- 2273 كېرەكتۇر بۇغا خىل ۋە ھۇشيار ئەرەن،
 ئۇ توھمەت كورمىگەي غاپىلىلىق بىلەن.
- 2274 ئۇ بولسۇن مۇلايىم، باتۇر ۋە سېخى،
 ۋە تەمكىن، تۈزى-نانى كەڭرى تېخى.

- 2275 akı bolıu artuq sü baxlar kixi
tərilsə anar ɵtrü ɵđrüm baxı
- 2276 ɵləsə ər atka kamuoı bar malın
adax qoldax ərđəx tutunsa qalın
- 2277 ɵziñə bir at ton tolum kođsa tap
qavıksa azunda atın yađsa tap
- 2278 ooıul kiz kixim təp nəñin ərkməsə
ya yər suv baoım təp kümüx tərmsə
- 2279 kilıqın tiləsə kamuoı arzusın
urup alsa bərsə bəđütsə küsin
- 2280 yətürsə iqürsə kəđürsə kəđim
at üstəm kiz ooılan bu bərsə təlim
- 2281 anar tərliür ɵtrü kər ər sig ərən
səvüg jan yuluoılap yatur taoı kayan
- 2282 yürəklig kərək artuq ɵglüg kərək
kəgüzlüg kərək həm kənüllüg kərək
- 2283 yaoıda kərəksiz yürəksiz kixi
yürəksiz kixi ol tixilər ixi
- 2284 yürəksiz kixilər qərik artatur
qərik artasa ər ər ig artatur
- 2285 yaoıda yürəklig səringü kərək
yaoı at kəmixsə təringü kərək
- 2286 ayiklioı turur bu ɵlüm bəlgülüg
əđi kəlməginə ər ɵlməz külüg

- 2275 سېخى بولسا قوشۇنى باشلار كىشى،
يىغىلغاي ئاگا خىل كىشلەر بېشى.
- 2276 چېرىككە ئۈلەشتۈرسە بار مېلىنى،
ئاداش-دوست ۋە قولداش تۇتسا ھەممىنى.
- 2277 ئۈزىگە بىر ئات، تون، قورال بەس ئېستەر،
جاھانغا ئېتى بولسا مەشھۇر، يېتەر.
- 2278 ئوغۇل-قىز غېمىن دەپ مېلىن يىغمىسا،
بېغم، سۇ، يېرىم دەپ كۆمۈش تاپمىسا.
- 2279 قىلىچتىن ئىستىسە پۇتۇن مەقسىدىن،
بۇلاپ ئالسا، بەرسە، يېيىپ شوھرىتىن؛
- 2280 يىگۈزسە، ئىچۈرسە، كىيگۈزسە كىيىم،
قورال، ئات، قىز-ئوغلان بېرىپ كۆپ قېتىم.
- 2281 شۇ ھالدا يىغىلۇر باتۇرلار ئاگا،
شىرىن جان پىدالاپ، ياتۇر تاغ-قىيا.
- 2282 ئەقىللىق كېرەك ھەم يۈرەكلىك كېرەك،
سۈرلۈك كېرەك، كەڭ كوڭۇللۈك كېرەك.
- 2283 يۈرەكسىز يۈرەكسىز كىشى،
يۈرەكسىز كىشى ئۇ چىشى ئوخشىشى.
- 2284 يۈرەكسىز كىشى ئۇ قوشۇننى بۇزار،
بۇزۇلسا قوشۇن، ئەر بىر-بىرىن بۇزار.
- 2285 ئۇرۇشتا يۈرەكلىك، چىداملىق كېرەك،
سېلىپ كەلسە ياۋ ئات، يىغىلماق كېرەك.
- 2286 بولۇر ۋاقتى ئولۇمنىڭ نە ھالدا ئىسە،
يىگىت ئولىگەي تا ئەجەل كەلمىسە.

- 2287 nǝgü tǝr ǝxitgil azioqlıoı kür ǝr
ǝlümüg unıtsa yaoıısın urar
B173 C122
2288 kixi ǝđsüz ǝlmǝz anadın toıup
nǝlük kǝrkǝr ǝzün yaoıını kǝrüp
- 2289 yaoııka yalın tǝg ǝrǝn tǝg urux
ǝjǝlsiz ǝlüm bolmaz ǝzkǝ bolup
- 2290 uvutluoı kǝrǝk ǝr uvuti üqün
yaoıı birlǝ kǝrxur kađıtmaz ǝqün
A86
2291 uvut birlǝ yalñuk yaoıısın saqar
yaoııda ǝn axnu uvutsuz kaqar
- 2292 uvutka bolup kǝrklik alplik kilur
ǝgünqkǝ bolup ǝr ǝzin ǝldürür
- 2293 yürǝklig tǝgüqi uvutluoı bolur
uvutluoı kixi ǝlsǝ urxu ǝlür
- 2294 kilinqi onay bolsa kođki kǝnül
bođunka sǝvitür-ǝzin bu yan ol
- 2295 isitür kixi kǝnlin alqak kixi
yiratur ǝrǝnig tili ǝl puxı
- 2296 bǝđük tutsa kǝnlin bu sü baxlar ǝr
sǝziksiz yaoııdın bu ǝr bǝrgǝ yǝr
- 2297 bu kǝnli bǝđük ǝr usallık kilur
usal ǝr ya buzlur ya ǝđsüz ǝlür
- 2298 kür ǝrsig kǝrǝk bolsa kaxıoı yülüg
yađılsa atı bolsa qavluoı külüg

- 2287 نىمە دەر، ئىشىنىكىن، غەيۇر، جەسۇر ئەر،
ئولۇمنى ئۇنۇتۇپ، ياۋنى ئۇرۇر ئەر:
- 2288 كىشى ۋاقتىسىز ئولمەس ئانادىن تۇغۇپ،
نىچۇن قورقادۇرسەن ئوزەك ياۋ كورۇپ؟
- 2289 يىغىغا يىلىك تەگ، يىگىتتەك ئۇرۇش،
ئەجەل بەتمىگۈنچە، ھىچ بولماس ئولۇش.
- 2290 كېرەك ئەرگە ئۇيات، ئۇياتلىق ئۇچۇن،
ئۇرار ياۋنى تا ئالىغۇنچە ئۇچۇن.
- 2291 ئۇيات بىرلە ئىنسان ياۋنى يوق قىلار،
ئۇرۇشتا ئەك ئاۋال ئۇياتسىز قاچار.
- 2292 قورقالمۇ ئۇيۇلۇپ باتۇرلۇق قىلۇر،
ماختىلىش ئۇچۇن. ئۇ ئوزىن ئولتۇرۇر.
- 2293 يۈرەكلىك ئاتالغان ئۇياتلىق بولۇر،
ئۇياتلىق ئەر ئولسە ئۇرۇشۇپ ئولۇر.
- 2294 قوشۇن باشى بولسا كەمتەر، مۇلايىم،
خەلققە سويدۇرەر ئوزىن ئۇ دائىم.
- 2295 ئىسىستۇر كىشىنى كىچىك دىل كىشى،
قاچۇرار كىشىنى ئىتتىك تىل كىشى.
- 2296 قوماندان ئوزىنى تۇتار كەن يوغان،
يىگەي دۇشمەندىن تاياق بىگۇمان.
- 2297 تەكەببۇر كىشىلەر غاپىللىق قىلۇر،
غاپىللار بۇزۇلۇر، يا بىسۋاخ ئولۇر.
- 2298 ئېتىم چىقسۇن دىسە ئۇ، بولسۇن جەسۇر،
ساقال - ساچى رەتلىك، بەھەيۋەت، غەيۇر.

- 2299  sizl rk  kaxioq k r k k rksalar
yavaxlarka  dg  k r k s vs l r
- 2300 siyas t yorit tu k r k s  baxi
siyas tk  axlioq bolur s  ixi
- 2301 siyas t yorit sa s  baxlioq bolur
s si baxlioq  rs   r axlioq bolur
- C123
2302 kayu s  bolur bolsa baxsiz boxan
ux ol s  buzuldi  lig k q yaxan
- B174
2303  sizl rk  h xm t siyas t k r k
yana  dg k  tutqi h rm t k r k
- 2304 t g r  dg l rk  t k l ədgülük
səvinqin tiləgü yüdürməgü y k
- 2305 bu  dg g til r barqa yaln k turup
kixi kul bolur  rk   dg  bulup
- 2306 n g  t r  xitgil ay kilki t z n
bu bəytig okioqil avinoqil ez n
- 2307 box azad kixi barqa  dg  kuli
sən  dg  kili aq k nilik yoli
- 2308 kixilik kilurka kixi bol tuxi
kixi mundaq urdi kixilik uli
- 2309 k r k s  baxina bu bir kaq kilik
yaojika yüz ura bu t zs  yorik
- 2310 yaojida ker arslan y r ki k r k
karixtukta əsri bil ki k r k

- 2299 يامانغا ھەيۋەت كېرەك، قورقۇتقىلى،
يۇۋاشلارغا ياخشىلىق، سويدۇرگىلى.
- 2300 سىياسەت يورۇتسۇن قوشۇننىڭ بېشى،
سىياسەتكە باغلىق قوشۇننىڭ ئىشى.
- 2301 سىياسەتلە قالماس قوشۇن باشچىسىز،
باش ئولسا، ئۇيۇشقا ي قوشۇن شۇبھىسىز.
- 2302 قايۇ بىر قوشۇن بولسا باشسىز، بوشاڭ،
بۇزۇلۇر ئۇ قوشۇن، ئەي خان، كوپ ياشاڭ.
- 2303 يامانلارغا ھەيۋەت، سىياسەت كېرەك،
يانا ياخشىغا دائىم ھورمەت كېرەك.
- 2304 پۈتۈن ياخشىغا ياخشىلىق قىل تولۇق،
ئۇلارنى سويۇندۇر، سالما ئېغىر يۈك.
- 2305 تىلەر ياخشىلىق ھەممە كىشى ئاڭتۇرۇپ،
كىشى قۇل بولۇر ئەرگە، ياخشىلىق كورۇپ.
- 2306 مۇلايىم خۇي كىشى نە دەيدۇ، ئىشت،
تەسەللى بەر ئوزگە، ئوقۇپ بۇ بىيىت:
- 2307 ئازات-ھور كىشىلەر ياخشىلىق قۇلى،
قىلىپ ياخشىلىق ئاچ دۇرۇسلۇق يولى.
- 2308 كىشىلىك قىلىشقا كىشى بول ھامان،
كىشى قۇردى شۇنداق كىشىلىك يولى.
- 2309 كېرەك بۇ قانچە ئىش قوماندان ئۇچۇن،
يۇرۇش قىلغاندا ياۋغا، تۈزەپ يول-يوسۇن:
- 2310 سوقۇشقاندا يولۋاس يۈرەكلىك كېرەك،
تۇتۇشقاندا يىلۋىز بىلەكلىك كېرەك.

- 2311 tonuz tæg tətimg bəri tæg küqi
ađıoılayu azoıır kutuz tæg eqi
- 2312 yana alqi bolsa kizil tilkü tæg
titir buoırası tæg kər eq sürsə kək
- 2313 saoızoıanda sakrak kərək tutsa öz
kaya kuzoıuni tæg yırak tutsa köz
- 2314 uluoı tutsa həmyət kər arslanlayu
üki tæg usuz bolsa tünlä sayu
- 2315 bu yanlar bilə ər yaoııqi bolur
yaoııqi bolur həm yaraoıqi bolur
- C124
2316 yaoııqi yaraoıqi kixi ol tuqi
yaoıı sanqoıuqi həm yətürgən uqi
- 2317 tuzi ətməki həm axi kən kərək
ati ton toımı anar tən kərək
- B175
2318 ax iggü tuz ətmək yađar ər ati
ax iggü turur bu tiriglik oti
- 2319 nəgü tər əxitgil ilə atlıoıı
tuz ətmək kənüt ay kixi kutluoıı
- 2320 kü qav at tiləsə tuz ətmək yətür
tiriglik tiləsə ani ok yətür
- A87
2321 kixilik kilioıli inanqlioı aki
tuz ətmək həki tıp otər ər həki
- 2322 uluoıluk tiləsə ax iggü ilə
uzun yax tiləsə bulur ax bilə

- 2311 توڭگۇز كەبى تەرسا، بورىدەك كۇچى،
ئېيىقتەك ئېتىلغاق، قوتازدەك ئوچى.
- 2312 ئۇ بولسۇن ھىلىگەر قىزىل تۇلكىدەك،
ئاداۋەتچى بولسۇن بۇغرا توگىدەك.
- 2313 سېغىزخاندىن سەگەكرەك بولسۇن ئوزى،
كورسە قىيا قۇزغىنىدەك يىراقنى كوزى.
- 2314 قارا، بولسۇن ھىممەتتە ئۇ ئارسىلان،
كېچەسى ھۇقۇشتەك ئويغاق ھەر زامان.
- 2315 مۇشۇ خىل سۇپەتلە ئۇ جەڭچى بولۇر،
بولۇر جەڭچى ھەمدە يارامچى بولۇر.
- 2316 بۇ جەڭچى ياراغلىق كىشىدۇر داۋام،
ئۇرۇپ ياۋنى تار-مار قىلىشتا تامام.
- 2317 تۇزى ھەم نېنى، ئېشى كەڭ بولغۇلۇق،
ئاڭا ئات، قورال، تونمۇ تەڭ بولغۇلۇق.
- 2318 ئاش-ئىچمەك، تۇزۇ-نان نەر ئاتىن ياپۇر،
يىمەك-ئىچمەك تىرىكلىك ئىلاجى ئېرۇر.
- 2319 نىمە دەر ئىشتىكىن ئىلى ئاتلىغى:
تۇزۇ-ناننى كەڭ قىل، كىشى قۇتلۇغى.
- 2320 يىگۇز نان-تۇزۇڭنى شوھرەت ئىستىسەڭ،
شۇ ئىشلارنى قىلغىن ھايات تىلسەڭ.
- 2321 ئىشەنچلىك، سېغى-مەرت كىشىلىك ئېتەر،
تۇزۇ-نان ھەققى دەپ ئەز ھەققىن ئوتەر.
- 2322 ئۇلۇغلۇق تىلسەڭ ئاش، ئىچمەك تارات،
تاپار ئاش بىلەن نەر ئۇزۇنراق ھايات.

- 2323 kərək həyl baxına bu bir qaç kilik
ətilsə ixi etrü tüzse yorik
- 2324 səzi qın kərək bolsa kəwli pütün
uluoı bolsa yaloıan inanmaz boıun
- 2325 ikinqi akilik kərək bərsə nən
saranka yumitmaz kixi aloıu yan
- 2326 üqünqi yürəklig kərək kəgsi kür
yürəksiz yaoıı kərsə igləp yatur
- 2327 bu tørtünq kərək alqı hılə bilir
bu hılə bilir ərkə arslan ulır
- 2328 tətimg kərək həm topulsa qerik
yitilik kərək həm komitsa erig
- 2329 bu ərdəm bilə bolsa sü baxqisi
yaoıı sanqoıa yaıoıa yaoıının küsi
- 2330 bu yanlıoı sü baxqı bu sü baxlasa
əlig buloıa duxman ezə ixləsə
- C125
2331 yüz ursa yaoııka bu sü baxqisi
oıuoı turoıu tün kün kətərsə usı
- 2332 eküx er kərəksiz er ədrüm kərək
er ədrüm bolunsa tolum tüm kərək
- B176
2333 eküx sü qerik ərsə baxsiz bolur
bu baxsiz qerik sü yürəksiz bolur
- 2334 sinamix yaoııqı kixi tənləmix
on iki miı er sü eküx sü təmix

- 2323 كېرەك بۇ قانچە ئىش قوماندان ئۇچۇن،
ئىشنى رەتلىسە، تۈزەپ يول-يوسۇن:
- 2324 سوزى چىن، ئېيتقىنى راست ئولسۇن تامام،
ئۇلۇغ بولسا يالغانچى، پۈتمەس ئاۋام.
- 2325 ئىككىنچى، سېخلىق، بېرىشتۇر ئىشى،
بېخلىغا يولسىماس ئالارمەن كىشى.
- 2326 ئۇچىنچى، يۈرەكلىك ۋە بولسۇن جەسۇر،
يۈرەكسىز ياۋنى كورسە ئاغرىپ ياتۇر.
- 2327 توتىنچى، ئۇ بىلسۇن ھىلە ۋە پىلان،
تۇتۇر ھىلە بىرلە كىشى ئارىسلان.
- 2328 قوشۇنى بوسۇشكە چىڭ ئولماق كېرەك،
چېرىك قوزغىتىشقا تېز ئولماق كېرەك.
- 2329 قومانداندا بولسا بۇ خىسلەت ئەگەر،
يېڭىپ يېغىنى، ھەيۋىسىن يوق ئېتەر.
- 2330 قوشۇننى باشلىسا شۇ خىل قوماندان،
قولى ئۇستۇن بولۇر دۇشمەنگە ھامان.
- 2331 قوشۇن باشلىغى ياۋغا بولسا دۇچار،
كۈنۈ-تۈن بولغۇلۇق ئويغاق ۋە ھۇشيار.
- 2332 كېرەكمەس كوپ چېرىك، چېرىك خىل كېرەك،
چېرىككە خىللانغان خىل قورال كېرەك.
- 2333 قوشۇن سانى كوپ بولسا باشسىز بولۇر،
قوشۇن بولسا باشسىز، يۈرەكسىز بولۇر.
- 2334 سىناغان بىر ھەرىجى قىياسەن دىمىش،
ئون ئىككى مىڭ ئەرلىك قوشۇن كوپ ئىمىش.

- 2335 qerik sanqmix alp er tutuzmixon ayu
mana tert min er su tukel su tayu
- 2336 kalin su yayilsa iqin buloxaxur
ani etsa bolmaz yarojsiz tuxur
- 2337 qavikmixon kur alp er yame sezlomixon
er edrum kerek su toluumluq temix
- 2338 negu ter atikmixon yaojiqi exit
bu sez extip etru ezunka ix et
- 2339 ekux su tileme er edrum tile
er edrum tile hem tolu tum bile
- 2340 etiklig az edgu ekuxtə keru
telim tuxti artak ekux su bile
- 2341 yaojika kali yortsa su baxlar er
yakın tutoqu ezke yaojiq ixlər er
- 2342 adiroqu edurgu yezək tutojaki
yirak tutoqu saklap kezi kulojaki
- 2343 yezək hem telim yetse tutojak ketip
yaojiq basoqu bolsa urunsa kayip
- C126
2344 susin etsa yapsa ma yortuq tuzup
kedin kalmasa er ya endun ozup
- 2345 tuxun bilsə yortuq tuzə bilsə ked
er at tutsa sakqi oduq tursa ked
- 2346 yorikin kudezesə 'alem baxlar er
eni turmasa bir yaojiq ixlər er

- 2335 دىمىش ياۋنى يەڭگەن بىر باتۇر چىۋەر،
ماڭا توت مىڭ ئەرلىك قوشۇن دەل يېتەر.
- 2336 كوپ ئەسكەر يېيىلسا، ئىچى بۇلغىشار،
تۈزەپ بولماس ئۇنى، يارامسىز بولار.
- 2337 ئاتاقلق جەسۇر ئەر، يەنە سوزلىمىش:
قوشۇندا قورال-ئەر خىل ئولسۇن دىمىش.
- 2338 ئاتانغان سوقۇشچى نەدەر ئاڭلىغىن،
بۇ سوزنى ئىشتىكەچ، ئەمەل ئەيلىگىن:
- 2339 قوشۇننى كوپەيتىمەي، قىل ئەرلەرنى خىل،
يىگىتلەر بىلەن تەڭ قورال سەرە قىل.
- 2340 كوپىدىن ئېزى خوپ، بولسا مۇنتىزىم،
يېڭىلغان سانى كوپ چېرىك كوپ قېتىم.
- 2341 قوماندان يېغىغا ھۇجۇم قىلسا گەر،
يېقىن تۇتسۇن ئوزگە يېغى ئۇرار ئەر.
- 2342 كېرەك چارلىغۇچى قىسىم خىللىماق،
قۇلاق-كوزنى ساقلاپ، يىراق قارىماق.
- 2343 چارلاۋچى ئۇچراشسا تۇتغاققا^[137] يېتىپ،
ھۇجۇمنى قىلسۇن ئۇ ئارقىدىن بېرىپ.
- 2344 قوشۇننى ساقلىسۇن، قىلسۇن مۇنتىزىم،
كېيىن ۋە ئىلگىرى يۇرمىسۇن ھىچكىم.
- 2345 قارارگاھ ۋە يۇرتۇغ^[138] تۇزۇش بىلسۇن ئۇ،
قوشۇن ساقچىلىرى ھۇشيار تۇرسۇن ئۇ.
- 2346 كۈزەتسۇن ھەركەتنى ئەلەم تۇتقان ئەر،
ھىچ چەتتە قالمىسۇن ياۋنى ئۇرار ئەر.

2347 tükürsə toyuq kəq kərüp bərk yərig
yırak idmasa tiđsa yiođsa ərig

B177

2348 usal bolmasa bolsa artuk ođuq
usal bolsa təgrür basımqı yodıuq

2349 yaođıka yaođusa yəzəkin alu
tükürsə toyuq kərsə ot suv talu

2350 süsin kəq küdəzsə til iđođınmasa
süsi az əküxin yaođı bilməsə

2351 kətiđlanođu axnu til alođu kərək
bu tildin yaođı kılkı bilgü kərək

2352 anar təniasə ətrü ətsə ixin
yaođı boyni yənqsə kətərsə baxın

A88

2353 bu saklık bolur həm ođuqluk bolur
yaođıda kayusi sak ərsə unur

2354 ođuq bəg səzi kər bəkə yolqiliođ
kər arslan münügli kiliq kamqiliođ

2355 yaođı sanqođuka tutođu iki tolum
bu iki tolumdin yaođı yər əlüm

2356 əñ axnu yaođıka kərək hile al
bu hile bilə kıl yaođı mənzi al

2357 ikinci bu saklık ođuqluk turur
kayusi sak ərsə ol üstəñ bolur

2358 kayusi sak ərsə yaođıda ođuq
səziksiz yaođıka bu təgrür yodıuq

- 2347 قوشۇنى چۇشۇرسۇن پۇختا جاي كورۇپ،
يىراق كەتمسۇن ئۇ، تۇرسۇن توپ بولۇپ.
- 2348 غەپلەتتە قالمسۇن، بولسۇن ئۇ ھۇشيار،
غاپىل بولسا، دۇشمەن زىيانلار ئۇرار.
- 2349 يېقىنلاشسا ياۋغا دېرەكى ئېلىپ،
قارارگاھ قۇرسۇن ئۇ ئوت-سۇنى كورۇپ.
- 2350 قوشۇنتى كۈزەتسۇن، ئۇ تىل^[139] بەرمىسۇن،
قوشۇن ئازمۇ-كوپ ياۋ ئۇنى بىلمسۇن.
- 2351 ئەڭ ئاۋال تىرىشىپ تىل ئالماق كېرەك،
بۇ تىلدىن ياۋ ھالىنى بىلمەك كېرەك.
- 2352 ئىشنى شۇنىڭغا قازاپ ئىشلىسۇن،
كېسىپ ياۋ بېشىنى بوينىن يەنچىسۇن.
- 2353 مانا شۇ ھۇشيارلىق، ئويغاقلىق بولۇر،
سوقۇشتا كىم ھۇشيار بولسا شۇ ئۇتۇر.
- 2354 بېگى ئويغاق قوشۇننىڭ ئەجدەر باشچىسى،
مىنەر ئۇ ئارىسلان، قىلىچ-قامچىسى.
- 2355 كېرەك ياۋ يوقاتماققا ئىككى قورال،
بۇ ئىككى قورالدىن كورەر ياۋ زاۋال.
- 2356 ئەڭ ئاۋال كېرەكتۈر ھىلىنىڭ ئوزى،
ياۋ ئالدىنغىدىن قىزارسۇن يۈزى.
- 2357 ئىككىنچى، سەگەكلىك-ئويغاقلىق ئېرۇر،
كىم سەزگۈر، ساق ئولسا، ئۇ ئۈستۈن كېلۈر.
- 2358 كىم جەڭدە بولۇر ساق، ئويغاق ۋە ھۇشيار،
ئۇ ياۋغا گۇمانسىز زىيانلار سالار.

C127

2359 yaojın sü təlim tutsa azrak sənin
tokixka əvinmə yaraş kər anın

2360 yaraxoşu yaraş bar ərsə yarax
yok ərsə yarıqlan bil alxip kürəx

2361 katioqlan usandur usa bas kəqə
kəqə az öküxüg nə bilgəy aqa

2362 kali basoşuka bulmasa sən yarı
yalavaq idip sən bar əlləx yori

B178

2363 tilin arşık əl bol küdəzgil özün
tokixka əvinməgü kəşgil sözün

2364 takı bolmaz ərsə yaoş oşrasa
tokixmak tiləsə kənül bərməsə

2365 uzatma ixin sən qərik tər tokix
ülə nən ərig əg tokix at okix

2366 tokixioş uzatsa yaoş eglənür
öküx kərsə ərnin kəzi egrənür

2367 nəgü tər əxitgil yaoş sanqmix ər
baxında kəqürmix kəzün kərmix ər

2368 kərüxməz yaoşinin küsi kəş yırak
kərüxsə basınur kərügli qarək

2369 yaoşika yalın təg nənin almasu
uzatsa basittin yiti kil aşak

2370 qərikdə bir anqa pusuoşka kigür
yadaş okş tuxrup sən əndün yügür

- 2359 قوشۇنى كۆپ ئولسا ياۋنىڭ، سېنىڭ ئاز،
سوقۇش قىلما، تېزدىن كور تەدبىرىن ساز.
- 2360 ياراش مۇمكىن ئولسا، ئۇرۇشما، ياراش،
يوق ئەرسە، ساۋۇت كەي، ئېلىشىپ تالاش.
- 2361 تىرىش، غەپلەتتە قوي، كېچە قىل ھۇجۇم،
كېچەدە كۆپ-ئازلىق بىلىنمەس چوقۇم.
- 2362 يېڭىشقا ئەگەرچە يەتمەسە كۇچۇڭ،
ئەۋەت سەن ئەلچىلەر، ياراشقىن ئوزۇڭ.
- 2363 تىلىڭ بىرلە ئەل بول، ئوزۇڭنى كۈزەت،
سوقۇشماقتا ئالدىرما، سوزنى بەس ئەت.
- 2364 ئەگەر بۇمۇ بولماي، يېغى قۇترسا،
ئۇرۇشماقنى ئىستەپ، كوڭۇل بەرمىسە،
- 2365 ئىشىڭنى ئۇزارتماي قوشۇن تۇز، سوقۇش،
ئاتاپ ماختا ئەرنى، تارات مال، كۇمۇش.
- 2366 ئۇزارسا سوقۇش، ياۋ ھۇشىنى تاپۇر،
كوزى كوزسە كىشى كوپنى ئوگىنۇر.
- 2367 نىمە دەيدۇ ئاڭلا ياۋنى يەڭگەن ئەر،
بېشىدىن ئىش ئوتكەن، كوزى كورگەن ئەر:
- 2368 ياۋ داڭقى يىراقتا كورۇنمەستە زور،
بۇ شوھرەت كۇرەشكەندە كەملەپ كېتۇر.
- 2369 يېغىغا يېلىڭ تەگ، مېلىڭ ئالمىسۇن،
سوزۇلسا يېڭىلىدىڭ، ئىتتىك بول يۇگۇر.
- 2370 چېرىكتىن بىرقىسمىنى قوي موكتۇرۇپ،
ياياق ئوقچىنى سال سەن ئالدىن يۇرۇپ.

- 2371 yaoŋiŋi  r n kiŋoŋil  rsigl rig
yaoŋika alin kil k t rs  q rik
- 2372  r n kiŋoŋil artuk yaoŋiŋi bolur
yaoŋiŋi bolur həm yaraŋiŋi bolur
- C128
2373 kiŋig kur yigitlər bolur k d yiti
kali yüz  v rs  uđitur oti
- 2374 inanur  rig kil ŋil  nd n k đin
onundin solundin bir anqa ađin
- 2375 yaoŋusa q rikk  ilixs   ri
tuxinŋa t gixg  k mixs  uri
- 2376  n axnu yiraktin t gixg  okun
yaoŋusa s n n t gg  b rs  boyun
- 2377 katilsa kilik baldu birl  t gix
tixin tirnakin t g yaka tut ilix
- B179
2378 tir n arka b rm  yaoŋika bolup
yaoŋioŋ sanq yok  rs  urux yat ölüp
- 2379 n g  tür  xitgil karixoŋan k r  r
s ringil s ring n yaoŋisin urar
- 2380 k lin kiz s vinŋi k đ n t nl ri
k r alp  r k v nŋi q rik k nl ri
- 2381 küvöz alp s kirtip q rik s rs  pat
laŋin kux kovar t g t k r kanlari
- 2382 yaoŋi k rs  alp  r k pirt r izig
bu karxur ađinlarka t gm z k zik

- 2371 يېشى چوڭ، جەسۇرلەر كۆرەشچىنى —
سەپ ئالدى قىل، باشلاپ ماڭسۇن جەڭچىنى.
- 2372 ساقال-چاچ ئافارغان كۆرەشچى بولۇر،
كۆرەشچى بولۇر ھەم كوپ ئىشنى بىلۇر.
- 2373 كىچىك، ياش يىگىتلەر بولۇر بەكمۇ تېز،
ئەگەر ئورسە يۈز، ئوچەر ئوتى تېز.
- 2374 ئىشەنچلىك كىشىنى قوي ئالدىن، كېيىن،
بېكىت ئوڭ-سولۇڭغا يانا باشقىدىن.
- 2375 يېقىنلاشسا لەشكەر، تۇتۇشقاندا ئەر،
ئۇدۇلدىكىنى ئۇرسۇن، ئۇرۇپ نەرىلەر.
- 2376 ئەڭ ئاۋال يىراقتىن ئوقىن ئاتقۇلۇق،
يېقىنلاشسا نەيزە بىلەن تىققۇلۇق.
- 2377 كىرىشكەندە پالتا، قىلىچ بىلەن چاپ،
ياقادىن تۇت، چىشلە، تىرناقتا تاتلاپ.
- 2378 چىدا، ياۋغا ئارقاڭنى بەرمە تۇتۇپ،
يوقات ياۋ ياكى يات ئۇرۇشتا ئولۇپ.
- 2379 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، سەپ يارغان جەسۇر،
چىدا سەن، چىدىغان دۇشمەننى يېڭۇر:
- 2380 كېلىن قىز سويۇنچى نىكا-توي تۇنى،
باتۇرنىڭ سويۇنچى جەڭ قىلغان كۈنى.
- 2381 سۇرەر ئالغا لەشكەر باتۇر ئات چېپىپ،
لاچىن قۇش ئالۇردەك توكەر ياۋ قېنى.
- 2382 يېغى كورسە باتۇر قوپارتۇر توزان،
بولەكلەرگە نوۋەتنى بەرمەس ھامان.

2383 qərik kərsə alp ər kər arslan bolur
səkırtür ya əldrür ya urxu əlür

2384 yaoqı kərsə alp ər kızırtur məniz
karıxsa boqulur kızıil həm yaoqız

2385 at üstəm yarıklar bolur kıp kızıil
kızıil kızıoqu ənlər bolur yap yaxıl

2386 yaoqı at kəmixsə sənə oqırsa
sərin arka bərmə saqılsa basa

2387 yaoqı təprəsə sən udu təprəgil
ətə udu ađakın yorı turmaqıl

A89

2388 kali kaqsa səndin yaoqı turmasa
ərig yətgü tutoqu bulun tutmasa

C129

2389 yaoqı sanqmıx ərsig ərən bulnukup
yana əvrə sanqtı yaoqısın ulup

2390 yaoqı kaqsa tap kıl əđərmə yırak
kali yandru yansa kaqumaz ađak

2391 munuksa yaoqı yüz əlümke urur
əlümke yüz ursa kim utru turur

B180

2392 bu yərdə əzünni küdəzgil oqul
küdəzgil yok ərsə əzündin tənül

2393 usal bolsa ər kər yorırda əlür
usal bolmasa ər tiləkin bulur

2394 maña mundaq aydı sınamıx kixi
sınamıx kixilər səzi səz baxı

- 2383 چېرىك كورسە باتۇر بولۇر ئارسىلان،
قىلۇر ياۋنى يوق، يا بېرۇر ئوزى جان.
- 2384 يېغى كورسە باتۇر قىزارتۇر يۇزىن،
بويىدۇ قىزىل قانغا جەڭدە ئوزىن.
- 2385 ئىگەر، ئات، ساۋۇتلار بولۇر قىپ-قىزىل،
قىزارغان قىزىل يۇز بولۇر ياپ-يېشىل.
- 2386 يېغى ئات سېلىپ ساڭا قىلسا ھۇجۇم،
چىدا، سەن بەرمە تەن، توزۇيدۇ چوقۇم.
- 2387 يېغى گەر تەۋرىسە، سەن ھەم تەۋرىگىن،
ئاياق ئورە ھازىر تۇرۇپ بايلىغىن.
- 2388 ئەگەر ياۋ چېكىنسە قوغلاپ تۇتمىساڭ،
ئۇنىڭدىن يېتەرلىك ئەسىر ئالمىساڭ،
- 2389 جەسۇر جەڭچىلىرىڭ سېپى بۇزۇلۇپ،
كېلەر ياۋ ھۇجۇمنى باشلاپ، بۇرۇلۇپ.
- 2390 يېغى قاچسا قوغلاپ ئۇزاپ كەتمىگىل،
ئەگەر قايتسا دۈشمەن، قاچالمايسەن، بىل.
- 2391 ياۋ ئولسا ئۇمىتىسىز ئولۇمگە يۇرۇر،
ئولۇمدىن قوقمىغانغا كىم تەڭ كېلۇر؟
- 2392 شۇ پەيتتە ئوزۇڭنى چىڭ تۇت، سەن كۈزەت،
گەر ئەكىسى بولسا، ئۇز ئۇمىدىڭ پەقەت.
- 2393 غاپىل بولسا ئەر، كور، يۈرەردە ئولۇر،
غاپىل بولمىسا ئەر، تىلەككە يېتۇر.
- 2394 ماڭا مۇنداق ئېيتتى ئىش كورگەن كىشى،
ئىش كورگەن كىشىنىڭ سوزى سوز بېشى:

- 2395 yaoŋi kaqsa tapkil ədərmə udu
ədərtqi yədi kərsə. bərgə todu
- 2396 yaŋioŋ bir saqıtsa yana tirlüməz
otuŋ suv uđıtsa yana tirlüməz
- 2397 munukmıx kixilər əlümüg kətur
əlümüg kəluoŋli ər əldrū əlür
- 2398 kim ix kılsa tərkin anar bərgü nən
ux ol nən bilə ər kizil kılsa ən
- 2399 kim ər tutsa əggü aqınoŋu kərək
ol aqioŋ bilə ər urunsa yürək
- 2400 yavuz əgdi bulsa ədi kəp bolur
kəpig əgsə kəndü kaqan kin qalır
- 2401 ərığ əgsə əlgin kər arsian tutar
atıŋ əgsə yügrür uqarıŋ yətər
- 2402 balıkmıx bar ərşə sən əmlət kərü
bolun bolmıx ərşə yulup ol kirü
- 2403 kalı əlmıx ərşə aqırlap kətür
oŋul kiz bar ərşə anar hək yətür
- 2404 ər at kərsə ətürü səvinqlig bolur
yaoŋi oŋri bolsa səvüg jan bərür
- 2405 isig söz külər yüz bilə bərgü nən
bu üq nən kixikə bolur əđgü yan
- 2406 box azad kixilər munar kul bolur
bu kul jan yuluŋlar səvinqin kətur

- 2395 يېغى قاچسا بارما ئۇزاق يەرگىچە،
يىراق قوغلىغان قامچا يەر تويغىچە.
- 2396 يېغى بىر چېچىلسا يىغلىمىغى تەس،
سۇ ئوتنى ئوچۇرسە، ئۇ يانمايدۇ، بەس.
- 2397 ئۈمىتىسىز كىشىلەر ئولۇمنى كۈتۈر،
ئاۋال ئولتۇرۇپ، ئاندىن ئوزى ئولۇر.
- 2398 كىم ئىش قىلسا تېز ئاگا مال بەرگۈلۈك،
بېرىپ مال، يۈزىنى قىزىل قىلغۇلۇق.
- 2399 ئەسىر ئالسا ماختاپ تارتۇقلاش كېرەك،
بۇ تارتۇق بىلەن بولسۇن ئەر خۇش يۈرەك.
- 2400 يامان ماختىلىش بىرلە ياخشى بولۇر،
ماختالسا ياخشى قاچان كېيىن قالۇر؟
- 2401 تۇتار قول بىلەن شىر ئەرنى ماختىساڭ،
يېتەر قۇشقا ئېتىڭ ئەگەر سىلساڭ.
- 2402 داۋالات يارىندار بولسا سەن كورۇپ،
قۇتۇلدۇر ئەسىر چۈشسە، سەن قايتۇرۇپ.
- 2403 كوتەرگىن قەدىرلەپ ئولگەن بولسا گەر،
ئوغۇل-قىزى بولسا، ئاگا ھەقىنى بەر.
- 2404 سويۇنگەي قوشۇننىڭ گەر كورسە بۇنى،
قىلۇر جان پىدا ئۇ، جەڭ مەيدان كۇنى.
- 2405 شىرىن سوز، كۈلەر يۈز، مال-نەرسە بېرىش،
كىشىگە بۇ ئۈچ نەرسە ياخشى بىر ئىش.
- 2406 ئازات-ئەركىن ئەرلەر ئاگا قۇل بولۇر،
رىزاسىن تىلەپ جان پىدالىق قىلۇر.

- 2407 munar mənzər əmdi bu söz ay bəgü
kөрü barsa yətrü qın aymix təgü
- 2408 külər yüz isig söz ülə nən tavar
box azad kixilər bu üqkə avar
- 2409 sən altun kümüx birlə alma kuluoı
bu üq nən yuluoı kıl kamuoını yavar
- 2410 sü baxlar kixi bolsa mundaoı kərək
anin baxlasa sü bolur ədgürək
- 2411 sən altun kümüxni üləgil nənin
yuluoı kילוја janin sav altun tənin
- 2412 bu üq nənke bolur tapuoıqı kuli
munı tutsa bəglər kamuoı nən uii
- 2413 bu yanlıoı sü baxqı bulur ərsə bəg
ixi baxka baroıay küvənq boluı təg
- 2414 bu yanlıoı bolur ərsə sü baxlar ər
ixi barqa ətlip küvənqkə təgər
- 2415 yaraoılıoı wəzir kolsa andaoı kərək
sü baxqı tilər ərsə mundaoı kərək
- 2416 anar ətrü bəglər inansa bolur
tiləmix tiləkin bəg andin bulur

* * *

A90

- 2417 yana aydı əgdülmix əlig kuti
iki ix bəduk ix uluoıluk ati

- 2407 بىر سوز بار، ھېكمىم، ئەمدى ئوخشار بۇگا،
كۆرۈپ ئويلىنىپ چىن پۈتەرسەن ئۇگا:
- 2408 كۈلەر يۈز، شىرىن سوز بىلەن بەر تاۋار،
ئازات ئەرلەر بۇ ئۇچكە كېلىپ توپلىنار.
- 2409 كۈمۈش بىرلە ئالتۇنغا ئالما قۇلۇك،
پىدا قىل بۇ ئۇچنى، ئومۇمنى يىغار.
- 2410 قوشۇن باشلىغى شۇنداق ئولماق كېرەك،
قوشۇن باشلىسا ئۇ بولۇر ئەزگۈرەك.
- 2411 گەر ئالتۇن - كۈمۈشنى سوغات ئەيلىسەك،
قىلۇرلەر پىدا جان ساپ ئالتۇنغا تەك.
- 2412 بۇ ئۇچ بىرلە خىزمەتچى بولغاي قۇلى،
بۇنى بەگ بىلگۈلۈك ھەر ئىشنىڭ ئولى.
- 2413 مۇشۇنداق قوماندان تاپسا ئەگەر خان،
ئىشى باشقا چىققاي ئىشەنچلىك ھامان.
- 2414 ئەگەر بولسا شۇنداق قوشۇن باشلار ئەر،
سويۇنچكە چۈشۈپ ھەر ئىشى تۈزىلەر.
- 2415 ياراغلىق ۋەزىر كۈتسەك، شۇنداق كېرەك،
قوشۇن باشلىغى دىسەك بۇنداق كېرەك.
- 2416 بەگ شۇنداق كىشىگە ئىشەنسە بولۇر،
تىلەك - مەقسىدىنى ئۇلاردىن تاپۇر.

* * *

- 2417 يەنە ئىپىتتى ئوگدۇلمىش: ئەي ئېلىگ قۇتى،
ئىككى ئىش بۈيۈك ھەم ئۇلۇغلىق ئىپتى:

2418 wəzir bir ikinqi sü baxlar ‘äləm
birisi kiliq tutti biri kələm

C131

2419 bu əl baqı erki bu iki tüzər
bu iki biriksə anı kim üzər

4220 ədi artuq ədrüm kərək bu kixi
kali əznəsə bəgkə əltür baxı

2421 tusulsa ədi ek tususı ökux
kali əznəsə yası əl kənd ulux

2422 bəgi bolsa ədgü kixi ədrümi
bu iki tapuqı bođun kədrümi

B182

2423 bulardın bolur ətrü əlkə asıoq
bu asoqi bilə ətrü bəgkə tatıoq

2424 nəgü tər əxitgil kər əlqi bəgü
bəgü səzlərin bulsa ax tæg yəgü

2425 kiliq birlə aldı kər əl aloquqi
kələm birlə bastı ol əl basoquqi

2426 kiliq birlə alsa bolur tərək əlig
kələm bolmaoqınqa basumaz əlig

2427 kiliq birlə alsa kayu əl küqün
anı sürsə bolmaz ökux yil əqün

2428 kələm birlə tutsa kayu kənd ulux
tilək təgrür anda tüzükə ülux

* * *

- 2418 ۋەزىرلىك بىرىدۇر، ئۇنىڭدا قەلەم،
قىلىچ تۇتتى بىرسى، قولدا ئەلەم.
- 2419 بۇ ئىككىسى ئەلنىڭ تەرتىۋىن تۈزەر،
بىرىكسە بۇ ئىككى ئۇنى كىم ئۈزەر؟
- 2420 خىلانغان بولۇشى كېرەك بۇ كىشى،
گەر بەككە زىت بولسا كېتۈرلەر بېشى.
- 2421 ئەگەر پايدىلىق بولسا كوپ پايدىسى،
زىت بولسا زىيانى ئەل - يۇرت تارتقۇسى.
- 2422 بەگ ئولسا ئەگەر ئەل سەرە - ياخشىسى،
خەلقنىڭ خىلى بولسا ئۇ ئىككىسى،
- 2423 بۇلاردىن تولا پايدا ئەلگە تېگۈر،
بۇ پايدا بىلەن بەككە يەتكەي ھوزۇر.
- 2424 ھېكىم - خان نىمە دەر ئاڭا سال قۇلاق،
ھېكىملەر سوزىن بىل ئوزۇقلۇق - تاماق:
- 2425 قىلىچ بىرلە ئالدى، كور، ئەل ئالغۇچى،
قەلەم بىرلە تۇتۇر يۇرتنى تۇتقۇچى.
- 2426 بولۇر تېز قىلىچ بىرلە يۇرت ئالغىلى،
قەلەمسىز مۇمكىن ئولماس ئەل تۇتقىلى.
- 2427 يۇرت ئالماق مۇمكىندۇر قىلىچ - كۈچ بىلەن،
سوراپ بولماس ئۇنى كوپ يىل ئوچ بىلەن.
- 2428 قەلەملە تۇتۇلسا بىرەر كەنت - شەھەر،
ئومۇمغا ئۇنىڭدىن نەسبە تېگەر.

* * *

2429 bu ərđi ay əlig əzüm bilmixi
munukı etündüm ayitmix tuxı

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

2430 əlig aydı uktum munı bəlgülüg
takı bir sezüm bar anı ay külüg

4231 maña sezle əmdi kerüp ədgürək
uluoı ıajıbioı ay nətəg ər kərək

2432 ıajıblar əzələ bu bolsa uluoı
baıırsaklıkın kılsa janın yuluoı

C132

2433 küvənsə bəgi həm əzi həm əli
olarka du'a kılsa bođnı tili

2434 əlig aydı sezle yəmə bu sezüg
munı ma ayu bər yarut bu kezüg

2429 ئى خاقان مۇشۇلار مېنىڭ بىلگىنىم،
سورالغان ئۈچۈن مەن بۇلارنى دىدىم.

ئېلىگىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى

2430 ئېلىگ ئېيتتى: ئوقتۇم بەلگۈلۈك بۇنى،
يانا بىر سوزۇم بار، ئېيت مەشھۇر ئۇنى.

2431 ماڭا سوزلە ئەمدى كورۇپ ئەزگۈرەك،
ئۇلۇغ ھاجىپلىققا نىچۈك ئەر كېرەك؟

2432 ئۇلۇغى شۇ بولسا، ھاجىپلار ئارا،
كويۇمچان بولۇپ قىلسا جاننى پىدا.

2433 ئىشەنسە ئاڭا بەگ ئوزى ھەم ئېلى،
ئۇلارغا دۇئا قىلسا خەلق تىلى.

* * *

2434 ئېلىگ ئېيتتى شۇنى، سوزلە ئەمدى سەن،
يورۇتقىن كوزۇمنى جاۋابىڭ بىلەن.

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ ULUQI HAJIB-
LİKKA NƏGÜ TƏG ƏR
KƏRƏKİN AYUR

- 2435 yanut bərđi əgdülmix aqtı tilin
ayur inq tirilsü əlig miñ yilin
- 2436 uluqı həjib artuq pütün qın kərək
bu qınlık bilə kəđ pütün din kərək
- B183
2437 tüp əşli kərək əđgü kılki onay
tusulsa bođunka tooqursa kün ay
- 2438 tüpi əđgü bolsa ər əđgü bolur
bu əđgü kixi həlkka əđgü kolar
- 2439 kixi əđgüsindin kəlır əđgölük
yəgü iqqü mingü takı kəđgölük
- 2440 kılınqı onay bolsa tənler söz ök
sözüg tənler ərnin ixi kəđ süzüg

ئۈستۈنچى باپ
ئوگدۇشنىڭ ئۇلۇغ ھاجىلىققا قانداق كىشى
لازىملىقى توغرىسىدا ئېلىملىك ئىتىقانلىرى

- 2435 جاۋاب بەردى ئوگدۇلىش ئاغزىن ئېچىپ،
دىدى: مىڭ ياشاسۇن ئېلىك شاتلىنىپ.
- 2436 ئۇلۇغ ھاجىپ ئارتۇق پۈتۈن چىن كېرەك،
بۇ چىنلىق بىلە بەك پۈتۈن دىن كېرەك.
- 2437 نەسەپلىك بولسۇن ئۇ، خۇلقى ئۇز، ئوڭاي،
كورۇپ ئەل نەپىسى، تۇغۇلسۇن كۈن-ئاي.
- 2438 تېگى ياخشى بولسا، بولۇر ياخشى ئەر،
بۇ ياخشى ئەر ئەلگە ياخشىلىق تىلەر.
- 2439 كىشى ياخشىسىدىن كېلۇر ئەزگۈلۈك،
يىمەك-ئىچمەك، مېنەرلىك ھەم كەيگۈلۈك.
- 2440 خۇبى ياخشى ئەر سوزنى دەڭسەپ قىلۇر،
بۇ خىل ئەر ئىشى ھەم پاك-سۈزۈك بولۇر.

- 2441 kəzi tok kərək həm uvutluoƣ silig
tətiklik kərək həm tümən tü bilik
- 2442 kəzi tok kixi ixtə almaz orunƣ
orunƣ alsa ƣajib bolur bəƣ külünƣ
- 2443 orunƣ ol buzuoƣlı onulmix ixig
orunƣ yig kılur ol pütürmix ixig
- 2444 uvutluoƣ silig bolsa kılki tüzün
kəlir andin ədgü kılınqin sözün
- C133
2445 uvutluoƣ kixi kılmaz əsiz ixig
yaraoƣsızka yakmaz bu sərməz kixig
- A91
2446 silig ərkə dəvlət sınımlig bolur
silig bolsa kutka təgimlig bolur
- 2447 tətik bolsa malka muñađmaz bolur
bilik bilsə ixtə yanılmaz bolur
- 2448 yəmə yaxxi aymix biliklig bəđük
bilikligkə təgdi əz ülgı kəđ ək
- 2449 biliklig kərək kılsa bəƣlər ixi
kamuoƣka yaramaz biliksiz kixi
- 2450 bilik təgməsə kimkə ərsə ülg
tırıg təsə bolmaz anı tuđ ölg
- 2451 bilik birlə yalnuƣ bəđüp qavlanur
kixilərdə üstər kamuoƣ ix ənür
- B184
2452 biliksiz kixi ol kuruoƣ sır bəđiz
biliklig kixi ornı kəktə əđiz

2441 كوزى توق، هايالىق، نازۇكلۇق كېرەك،

تۆمەن خىل بىلىم ۋە زىرەكلىك كېرەك.

2442 كوزى توق كىشى ئىشتا ئالماس پارا،

بولۇر كۆلكۈلۈك ھاجىپ ئالسا پارا.

2443 ئوڭۇشلۇق ھەر ئىشنى بۇزار بۇ پارا،

پىششىق ئاشنىمۇ خام قىلار بۇ پارا.

2444 هايالىق، سىلىق بولسا نازۇك خۇيى،

كېلەر خۇلقى، سوزىدىن ياخشىلىق بويى.

2445 ئۇياتلىق كىشى ئۇ يامان ئىش قىلماس،

قوشۇلماس يارامسىزغا، كىشى تىللىماس.

2446 سىلىق ئەرگە دەۋلەت سىڭمىلىق بولۇر،

سىلىق بولسا، بەختكە لايىقلىق بولۇر.

2447 زىرەك بولسا، مالدىن قىينالماس بولۇر،

بىلىم بولسا، ئىشتا يېڭىلمەس بولۇر.

2448 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ بىلىملىك ئۇلۇق،

بىلىملىككە تەڭدى قىممىتى تولۇق.

2449 بىلىملىك ئىشلەسۇن بۇ بەگلەر ئىشى،

ھىچ ئىشقا يارماس بىلىمىز كىشى.

2450 بىلىمدىن نەسىبە كىمگە تەگمىسە،

ئولۇك ئۇ، يارماس تىرىكتۇر دىنە،

2451 بىلىمە بۇيۇكلەپ ئاتانغاي كىشى،

بولۇر ئەلدىن ئۈستۈن، ئۈنۈملۈك ئىشى.

2452 قۇرۇق بىر بوياقلىق ھەيكەل — ئىلىمىز،

بىلىملىك كىشى ئورنى كۆكتە — ئىگىز.

- 2453 ukuxluoŭ k r k ixt  artuk oŭuoŭ
oŭuoŭluoŭ bil  ixt  tutnur boŭuoŭ
- 2454 ukux bolsa asoŭi  di  k  k x
kamuoŭ ədgülük  lgi ol bu ukux
- 2455 ukuxsuz kixi ol y mixsiz y oŭaq
y mixsiz y oŭaqioŭ n g  kilsun aŭ
- 2456 ukuxluoŭ y s  y r ikigün azun
ukuxluoŭ atanur atansa-t z n
- 2457 ukuxluoŭ biliklig kixi ol kixi
kixid  talusi boŭunda baxi
- 2458 yüzi k rki kərklüg k r k həm y l g
tooŭan  rsig  nl g sezi b lg l g
- 4259 s vit r yüzi k rki k rkl gl ki
yaraxur kirip q ksa  rsigliki
- C134
2460 y l g  rsig  rniŭ bolur h xm ti
bu h xm t bil  ol kixi h rm ti
- 2461 sak nuk k r k din idisi ari ŭ
ari ŭ bolsa k lki kılinqi ari ŭ
- 2462 sak nuk ari ŭ din idisi kixi
 rinm z kilur barqa yalnuk ixi
- 2463 sak nuk kixi y r kixi kaŭoŭusi
sak nuk kixi ol kixi ədgüsi
- 2464 yüz utru bolur tutqi haŭib  zi
k r r k zk  kərklüg k r k ol yüzi

- 2453 كېرەك ئىشتا ئەقىل، سەگەكلىك كېرەك،
سەگەكلىك بىلەن ئىش جىلۋە قىلۇر بەك.
- 2454 ئەقىل پايدىسى بەك تولا، زور ئېرۇر،
جىمى ياخشىلىقلار ئەقىلدىن بولۇر.
- 2455 ئەقىلسىز كىشىدۇر يىمىشىز ياغاچ،
نە قىلغاي يىمىشىز دەرەخلەرنى ئاچ؟
- 2356 ئەقىللىق تاپار ئۇ ھەر ئىككى جاھان،
ئالۇر ھەم ياخشى نام ئەقىللىق ھامان.
- 2457 ئەقىللىق، بىلىملىك كىشىدۇر كىشى،
كىشىنىڭ تولۇغى ۋە خەلقنىڭ بېشى.
- 2458 ھاجىپنىڭ ساقال-چاچى ئۆز بولسۇن يۈزى،
ئاۋازى ئەرەنچە ۋە ئوچۇق سوزى.
- 2459 يۈزى، ھوسنى، كوركەملىكى خۇش قىلۇر،
كىرىپ چىقسا مەردانە، ئاڭغا يارىشۇر.
- 2460 كېلىشكەن ساقال-چاچ-كىشى ھەيۋىتى،
بۇ ھەيۋەت بولۇر ئەر كىشى ھورمىتى.
- 2461 كېرەك تەقۋادار، دىن ئىگىسى ئېرىغ،
ئېرىغ بولسا پەيلى، بولۇر خۇلق ئېرىغ.
- 2462 كىشى بولسا دىندار، ئېرىغ تەقۋادار،
كىشىنىڭ ئىشىنى ئېرىنمەي قىلار.
- 2463 يەر تەقۋا كىشىلەر كىشى غېمىنى،
ئېرۇر تەقۋا كىشى كىشى ئوبدىنى.
- 2264 تۇرار يۈزمۇ-يۈز دائىم ھاجىپ ئوزى،
شۇڭا كوزگە چىرايلىق كورۇنسۇن يۈزى.

2465 bu kerklüg yüzüg kersə yüz suvlanur
kenül aqlur anda bu jan yəmlənür

2466 munar mənzətü aytur əmdi bilik
biliklig sözi tut ay kılki silig

B185

2467 ədi ədgü nən bu kixi kərki yüz
bu yüz kərkinə suv iqər iki kez

2468 kupa kerklügüg kər kilin əzkə fal
ixiq ədgü bolıqay kamuoı sızni üz

2469 kenüllüg kərək həm kəđ əglüg kərək
amul bolsa kılki takı əđgürək

2470 kenüllüg kixi söz unıtmaz bolur
kenülsüz sızüg kəđ tutumaz bolur

2471 kenül bolmasa ər kərüməz ixig
əgi bolmasa ər ətüməz ixig

2472 kenülsüz kixilər kuruoı kəp bolur
kenül birlə yalnuq kamuoı ix kılur

2473 əgi kəđ kərək kenli alqak amul
qıoıqay tul yətimkə baqırsak kenül

2474 tətiklik kərək həm tərü kəđ bilir
azun kərki barqa tətikdin kəlir

2475 kenül kođki bolsa kamuoıka kixig
tili bolsa yumxak xəkərdə süqig

C135

2476 yaruk tutsa yüz kez kixikə külə
kılınq ədgü tutsa kixilik bilə

- 2465 گۈزەل يۈزنى كورگەن كىشى خوشلىنۇر،
كوڭۇل ئېچىلۇر ھەمدە جان زوقلىنۇر.
- 2466 بىر ئالىم ئوخشىتىپ بۇگا ئېيتتى سوز،
بىلىملىك سوزىن تۇت، ئەي قىلغى ئۇز:
- 2467 كىشىچۈن نە ياخشى نەرسە—گۈزەل يۈز،
ئىچەر سۇ بۇ يۈز كوركىدىن ئىككى كوز.
- 2468 قوڭۇر چاچ گۈزەلنى، كور، ئەيلە بىر پال،
ئىشك ياخشى بولغاي، بولەك سوزنى ئۇز.
- 2469 ھاجىلىققا ئاقىل، كوڭۇللۇك كېرەك،
بېسىق بولسا خۇلقى تېخى ئەزگۈرەك.
- 2470 كوڭۇللۇك كىشى سوزنى ئۇنتۇماس بولۇر،
كوڭۇلسىز كىشى سوزدە تۇرماس بولۇر.
- 2471 كوڭۇل بولمىسا ئەر تاپالماس ئەشىن،
ئەقىل بولمىسا ئەر قىلالماس ئىشىن.
- 2472 كوڭۇلسىز كىشى بىر ھەيكەلدۇر قۇرۇق،
قىلۇر ئىشىنى ئىنسان كوڭۇللە تولۇق.
- 2473 ھاجىپ بولسۇن ئاقىل، كەمتەر، مۇلايىم،
پېقىر، تۇل، يىتىمگە كويۇنسۇن دائىم.
- 2474 زىرەكلىك كېرەك، ھەم بەك قانۇن بىلەر،
جاھان كوركى ھەممە زىرەكتىن كېلەر.
- 2475 دىلى بولسۇن ھەممە كىشىگە كىچىك،
تىلى بولسۇن يۇمشاق، شېكەردەك چۈچۈك.
- 2476 ئوچۇق يۈز كورۇنسۇن كىشىگە كۈلۈپ،
كىشىلىك ساقلىسۇن خۇش پېىل بولۇپ.

A92

2477 nögü tər əxitgil kixi alqakī
kənül til kiqig tut ay ər kīvqakī

2478 kənül koçkī tutsa bulur qut ərığ
külər yüz isig sözkə tirlür tirig

2479 külər yüz isig sözkə yalñuk isir
isinsa bu yalñuk bolur kul əsir

2480 sərımlig kərək həm tuta bilsə öz
kəzin kəç küçəzsə tilin tıdşa söz

2481 kulakī sak ərsə əgi bilki kən
yorikī tüz ərsə tili kənli tən

B186

2482 tükəl bilsə ərdəm bitisə bitik
kamuoç ixkə bilkin bu kilsa ətik

2483 bu ərdəm bilik kər kərək barqa tüz
uluoç həjib ətürü kizil kilsa yüz

2484 tapuoçlarda artuk bu yinqə tapuoç
həjiblik turur baxsa yətrü kamuoç

2485 bu kaç nəñ kərək kim atansa həjib
kixi baxlasa yolqa əndün kəqip

2486 muñar mənşər əmdi bu xa'ir sözi
bu xa'ir sözi ol biliksiz kəzi

2487 həjiblikka axnu bu on nəñ kərək
yiti kəz kulak sak kənül kən kərək

2488 yüzi kərki boç til ukux əg bilik
kılınqı bularka tükəl tən kərək

- 2477 ئىشتىكىن، تاۋازۇ كوڭۇللۇك نەدەر،
كوڭۇل، تىل كىچىك تۇت، ئايا قىۋچاق [140] نەر:
- 2478 كوڭۇل تۇتسا كەمتەر كىشى يەخت تاپار،
كۈلەر يۇز، ئىسسىق سوزگە خەلق توپلىنار.
- 2479 كۈلەر يۇز، شىرىن سوزگە نەر ئىسسىنۇر،
ئىسسىنسا، بۇ ئىنسان نەسىر، قۇل بولۇر.
- 2480 چىداملىق بولسۇن ئۇ ھەم تۇتسۇن ئوزىن،
كوزىن بەك كۈزەتپ، چىڭ تۇتسۇن سوزىن.
- 2481 قۇلاقى ساق ئولسۇن، نەقىل، ئىلمى كەڭ،
مىجەزى تۇز ئولسۇن، تىلى - كوڭلى تەڭ.
- 2482 پەزىلەتتە كامىل ۋە بىلسۇن بىتىك،
پۇتۇن ئىشتا نەقىلن ئۇ قىلسۇن نىتىك.
- 2483 ئۇلۇغ ھاجىپ دىسە بولسۇن يۇز يورۇق،
كېرەك بۇ پەزىلەت، بىلىملەر تولۇق.
- 2484 تولا ئىنچىكە ئىش ئېرۇر ئىش ئارا،
ئەگەر دىققەت نەتسەڭ ھاجىپلىق، قارا!
- 2485 كېرەك شۇ نەرسىلەر ھاجىپ بولغىلى،
تۇرۇپ باشتا نەلگە يول كورسەتكىلى.
- 2486 بۇغا ئوخشار ئەمدى بىر شائىر سوزى،
بۇ شائىر سوزىدۇر بىلىمسىز كوزى:
- 2487 ھاجىپلىققا ئاۋال بۇ ئون نەڭ [141] كېرەك،
ئىتتىك كوز، قۇلاق ساق، كوڭۇل كەڭ كېرەك.
- 2488 گۈزەل يۇز، بوي، تىل، ئاڭ، نەقىل ۋە بىلىم،
خۇلق - مىجەز بۇلارغا تولۇق تەڭ كېرەك.

- 2489 uzun kəq yaxasunī əlig əzi
uluoı Һajib ol bəgkə kərgü kəzi
- 2490 tərü Һəm toku Һndi yinqkə tapuoı
uluoı Һajib Һtsə aqar yol kapuoı
- C136
2491 munar mənzətü kəldi bilgə səzi
əxitsə kənül bərsü alsu əzi
- 2492 uluoı ix turur bu Һajiblik ixi
munī baxka Һltməz məgər kəp kixi
- 2493 Һajiblar ixi tut ya bəglər ixi
uluoı ya kiqig tut ətükqi kixi
- 2494 aqıqı bitikqi ya ix tutoıuqı
ya tonqı ətükqi 'amil bolıuqı
- 2495 ya yat baz yalavaq kəlix ya barix
boxuoı bərgü aqıoı olarka təgix
- 2496 konukları kərgü ya boızi yəmi
aqıoılıoı aqıoısızka kilsa əmi
- B187
2497 yol aozında Һrsə kixi baxlaoı
tərüsın tokusın yazım kılmaoı
- 2498 qıoıay tul yətim kişşə bərsə ətük
anı barqa tınlap ətünsə ətük
- 2499 məzalim Һdində ətükqilərığ
kərü alsu yol kilsa bolsa Һrig
- 2500 yana kərsə iq tax yaraoısızlarıoı
ayu bərsə tıdsə kətürsə arıoı

- 2489 ياشاسۇن ئۇزۇن يىللار ئېلىگ ئوزى،
ئۇلۇغ ھاجىپ ئېرۇر ئۇ بەگلەر كوزى.
- 2490 نازۇك ئىش ئېرۇر ئورپ، قانۇن ۋە ئۇسۇل،
بۇنى رەتلەپ ھاجىپ ئاچار ئىشك-يول.
- 2491 بۇغا ئوخشىشىپ كەلدى ئالم سوزى،
ئىشتىكەن كوگۇل بەرسۇن ۋە بىلسۇن ئوزى:
- 2492 ئۇلۇغ ئىش ئېرۇر بۇ ھاجىپلىق ئىشى،
قىلالايدۇ بۇ ئىشنى لايىق كىشى.
- 2493 ھاجىپ ئىشى بولسۇن ۋە يا بەگ ئىشى،
كېلەر چوڭ-كىچىك ئەرز ئېيتقۇچى كىشى.
- 2494 غەزىنىچى، خەتچى يا ئىش تۇتقۇچى،
يا تونچى، يا موزدور-ھۈنەر قىلغۇچى:
- 2495 يا يات ئەل ئەلچىسى كەلسە ۋە كەتسە،
ھاجىپنىڭ ئىشىدۇر ئېھسانلار ئەتسە.
- 2496 چۈشەر جاي، بوغۇز-يەم غېمىن يىگۈلۈك،
سوغاتلار بېرىش يا بەرمەس بىلگۈلۈك.
- 2497 يول ئاغزىدا تۇرسا كىشى باشلىسۇن،
نېزام، ئورپ-ئادەتتە خانالاشمىسۇن.
- 2498 ھال ئېيتسا پېقىر، تۇل، يېتىم ئوتۇنۇپ،
ئۇنى بەككە يەتكۈزسۇن ئۇ دەرھال بېرىپ.
- 2499 زۇلۇم كورگۈچىنى ئۇ ئەيلەپ قوبۇل،
سوراپ ئەھۋالنى ئۇ كورسەتسۇن يول.
- 2500 ئىچ ھەم سىرتتا كوزسە يارامسىز قىلىق،
ئاگاھ قىلسۇن، توسسۇن، يوقاتسۇن ئېرىغ.

- 2501 bu yanlıoı tü ixlər nəqə ülgülüg
uluoı Һajib əlgi təgir bəlgülüg
- 2502 bu ixkə basut barqa andin kəlir
kəli artasa kəlsa andin kəlir
- 2503 ay əlig Һajiblərə saklanoı ol
bu kaq yərdə artuk kətiolanoı ol
- 2504 biri bəg səzini kətiol tutsa bərk
ikinqi Һəwəka ukux kilsa ərک
- C137
2505 üqünqi kərürdə küdəzsə əzin
tilində qikarmasa təgmə səzin
- 2506 orunq olmasa kilsa barqa ixig
yaoıtsa bəginə yiramix kixig
- 2507 iki nən kixidə bolunsa əlig
anar bərməgil ix uzatma əlig
- 2508 biri tildə yaloıan qikarsa səzin
biri əgrilik ol səkirtsə əzin
- 2509 bu iki kiling kimdə bolsa kəzi
əzünkə yakurma ay əlig anı
- A93
2510 ađin üq ix ol kər tapuoıqi xı
küdəzməsə andin əzi yər baxı
- 2511 biri səz əxitsə kətiol tutsa bərk
biri kərsə tənsiz kəzin yumsa tərک
- 2512 üqünqi əzin tutsa tursa kəni
səvinqin kəqürgəy bu bulmıx künü

- 2501 مۇشۇنداق بىر تالاي ئىشلارنىمۇ دەل —
ئۇلۇغ ھاجىپ قىلۇر ئوز قولىدا ھەل.
- 2502 دىمەك، ھاجىپ قىلۇر بۇ ئىشقا ياردەم،
قىلىنماي بۇزۇلسا، ھاجىپتىن بۇ ھەم.
- 2503 ئى خاقان ھاجىپلار ساقلانمىغى شەرت،
بۇ بىر قانچە يەردە تىرىشىپ قەۋەت:
- 2504 بىرى، بەگ سوزىدىن پەقەت چىقىمىسۇن،
ھەۋەسكە ئەقىلىنى چۇلۇۋۇر ئەيلىسۇن.
- 2505 ئۇچىنچى، بەگ ئالدىدا تۇتسۇن ئوزىن،
دىمەسۇن ئۇ ئاغزىغا كەلگەن سوزىن.
- 2506 پۇتۇن ئىشنى قىلىسۇن، پارا ئالمىسۇن،
يىراقلارنى بەككە يېقىن ئەيلىسۇن.
- 2507 بۇ ئىككى نەرسە بولسا كىمدە ئەي خان،
ئاگا بەرمە ئىش، قول تۇتقۇزما ھامان:
- 2508 بىرىدۇر سوزىدە ئۇ ئېيتسا يالغان،
بىرى، ئەگرىلىكلە ئازدۇرسا ئىنسان.
- 2509 كىمكى بۇلارغا بولسا گىرىپتار،
ئەي خاقان، ئوزۇڭگە يولاتما زىنھار!
- 2510 يانا خىزمەتچىگە ئۇچ ئىش دۇچكېلۇر،
ھەزەر قىلىمسا، ئوز بېشىنى يىيۇر:
- 2511 بىرى، ئاڭلىغان سوزنى چىڭ ساقلىسۇن،
بىرى، ناچار ئىش كورسە كوز ئاچمىسۇن؛
- 2512 ئۇچىنچى، ئوزىن تۇتسۇن، بولسۇن كونى،
سويۇنچ بىرلە ئوتكۇزسۇن ئوتەر كۇنى.

B188

- 2513 nǝgü tǝr ǝxitgil bǝgü bilgǝ bǝg
bu sǝz ixkǝ tutsa sana bolǝqǝ yǝg
- 2514 baxın qǝlsa bǝglǝr sǝzin sǝzlǝmǝ
yana ǝlkǝ yazma baxınnı yǝmǝ
- 2515 kǝra ǝlkǝ yazsa quritur baxın
tili sǝzdǝ yazsa uxatur tixin
- 2516 tǝlim kǝrmixim bar tǝgimsiz kixi
turup ǝlkǝ yazdı kǝsildi baxı
- 2517 ǝkǝx mǝ ǝxittim bu til sǝzlǝmix
kǝnǝl sırri aqlıp ǝrin baxlamix
- 2518 yana aydı bilgǝ bǝgü sǝzlǝdi
ǝzin tutnumaz ǝr baxın yǝr tǝdi
- 2519 ǝajiblarǝ artuk kǝdǝzgü ǝzǝg
kǝrǝrdǝ kǝzǝg ǝm ǝtǝkdǝ sǝzǝg
- 2520 ǝđi bolmaǝqında ǝzi kirmǝsǝ
ayıtmazda axnu ǝtǝk bǝrmǝsǝ
- C138
- 2521 nǝgü tǝr ǝxitgil ukuxluǝq tili
ukuxluǝq tili aqtı mǝ'ni yoli
- 2522 ǝđi bolsa kǝrkit mǝliklǝrkǝ yǝz
ayıttukta sǝzlǝ tilin sǝzkǝ sǝz
- 2523 kǝmuǝq nǝnkǝ wǝkt ol ǝđi bǝlgǝlǝg
ǝđi boldı ǝrsǝ kǝrǝr iki kǝz
- 2524 bu yanlıǝq kǝrǝk barǝa ǝrdǝm bilik
uluǝq ǝajib ǝtrǝ uzatsa ǝlig

- 2513 بىر ئالم ھېكم بەگ ئىشت نىمەدەر،
بۇ سوزگە ئەمەل قىل، ياخشىلىق كېلەر:
- 2514 بېشىڭ خالىساڭ، بەگ سوزىنى دىمە،
جىنايەت قىلىپ ئەلگە باشىڭ يىمە.
- 2515 ئاۋام ئەلگە قىلسا گۇنا، باش كېتتۇر،
خاتالاشا تىل - سوزدە چىشى سۇنۇر.
- 2516 تولا كورگىنىم بار لايىقسىز كىشى،
جىنايەت قىلىپ ئەلگە، كەتتى بېشى.
- 2517 تولا ئاڭلىدىم مەن سوزلەۋېرىپ تىل،
يارا قىلدى ئەزنى ئېچىپ سىرنى، بىل.
- 2518 ئالم ۋە ھېكىملار يانا سوزلىدى،
ئوزىن تۇتمىغان يەر بېشىنى، دىدى.
- 2519 ھاجىپقا كېرەك بەك كۈزەتمەك ئوزىن،
سوزلەشتە بەككە ھەم قاراشتا كوزىن.
- 2520 ۋاقىت كەلمىگۈنچە ئوزى كىرمىسۇن،
بېگى سورىماي، ئوتۇنۇش قىلمىسۇن.
- 2521 نىمە دەيدۇ ئاڭلا ئەقىللىق تىلى،
ئەقىللىق تىلى ئاچتى مەنا يولى:
- 2522 لايىق ۋاقىتتا كورسەت خاقانلارغا يۈز،
دىگەنگە جاۋاب بەر، دىگىن سوزگە سوز.
- 2523 ھەر ئىشنىڭ ئوزىگە لايىق ۋاقىتى بار،
ۋاقىت كەلگەن ئولسا، كورەر ئىككى كوز.
- 2524 پەزىلەت، بىلىمدە گەر بولسا شۇ خىل،
ئۇنى چوڭ ھاجىپلىققا مۇناسىپ بىل.

* * *

2525 bu ərđi ay ęlig ęzüm bilmixi
munuki ętündüm ayitmix tuxi

ĘLIG SUALI ĘGDÜLMİXXƏ

2526 ęlig ayđi uktum ęxittim bu sęz
takı bir sęz aytur sęnıñdin bu ęz

2527 maña ayođıl ęmđi ķaruđ baxlar ęr
nęgü tęg kәрәk ay bu ix ixlәр ęr

* * *

2525 شۇلاردۇر ئەي ئېلىك مېنىڭ بىلگىنىم،
سورالغان ئۈچۈن مەن بۇلارنى دېدىم.

ئېلىگىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى

2526 ئىشتىم ۋە ئۇقتۇم سوزۇڭ، دېدى خان،
يانا بىر سوزۇم بار سوراي بۇ زامان:

2527 ماڭا ئېيتقىن ئەمدى ئىشېك ئاغىسى —
بولۇشقا نىچۈك ئەر لايىق كەلگۈسى؟

B189

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ KAPUŞI BAXLAR
ƏR NƏGÜ TƏG KƏRƏKİN AYUR

- 2528 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
əsən inq tirilgil ay kılki silig
- 2529 kapuş baxlar ər kəđ başirsak kərək
təni janı birlə tapuşsak kərək
- 2530 kapuşda yarutsa karanqu tünüg
kapuşda patursa yarumix künüg
- 2531 tərü həm toku bilsə kılsa tapuş
onay bolsa kılki kilingi kamuş
- 2532 tuzi ətməki kəñ aki bolsa kəđ
kümüx bərsə altun ər at tərsə kəđ
- C139
2533 kəqə bolsa yatoşak bu yatsa burun
ayu bərsə təgmə kixikə orun

توتۇرۇش كىتابى
ئىشك ئاغىنىنىڭ قانداق بولۇشى لازىملىقى
ھەققىدە ئۆگەنۈشنىڭ ئىلگىرىكىتى قانلىرى

- 2528 جاۋاپ بەردى ئۆگەندۈلمىش، دىدى: ئەي خان،
ئەي خۇشخۇي، ياشا تېچ - ئامان كوپ زامان.
- 2529 ئىشك ئاغىسى بەك كويۇمچان كېرەك،
تېنى - جانى بىرلە تىرىشچان كېرەك.
- 2530 ئىشككە يورۇتسۇن قارا تۇنى ئۇ،
ئىشككە پاتۇرسۇن يورۇق كۇنى ئۇ.
- 2531 خىزمەتتە ئۇ بىلسۇن ئۇسۇل ھەم قانۇن،
مۇلايىم بولسۇن ئوز خۇلقىدا پۇتۇن.
- 2532 تۇزى، ناننى كەڭرى، سېخى بولسۇن ئۇ،
بېرىپ كۇمۇش - ئالتۇن كىشى يىغسۇن ئۇ.
- 2533 كېچەسى ياتاقتا يېتىشتىن بۇرۇن،
نوۋەتچىلەرگە ئۇ كورسەتسۇن ئورۇن.

- 2534 azak yat baz ərsə ayıtoju kərək
ođuoıraq kim ərsə yaqutoju kərək
- 2535 kərü bəklətip qıksa qarxı kapuoı
tükəl boldı ol künki barqa tapuoı
- 2536 yana ərtə tursa kapuoı baxlasa
kəpə tında turoqaknı təprətməsə
- 2537 qalı yol əđi bolsa baxlap kirip
kərünsə hilin barqa yumoı tərıp
- 2538 əzi qıksa kərnüp əküx turmasa
kapuoıda kixi qođsa əzdə basa
- 2539 ər at kirsə hilqə kərünsə təzü
bu kərsə yaraqlıoı yaraqsız azu
- 2540 qalı yol kəsilsə kapuoı baxqısı
yana kirkü bolsa ər at səzqisi
- B190
2541 etünsə ər at etki qolsa tilək
munədmix kixikə bu bolsa yələk
- 2542 alu bərsə aqıoı kər altun kümüx
kayuka at alsa kayuka yumux
- 2543 ərig tapnuri kim baqırsak səvə
tapınmaz kayusi yoriqli yava
- 2544 yaraqlıoı kayu ol asioqlioı kayu
boluoqlioı kayu ol tusuluoı kayu
- 2545 etünsə bəginə bu təgmə birig
aqa ađra bərsə kətürsə ərig

- 2534 تونۇشسىز ۋە ياتلارنى تەكشۈرسۇن ئۇ،
كىم بولسا زىرەك، ئىشقا سالىسۇن ئۇ.
- 2535 ساراي دەرۋازىسىن بېكىتسۇن كورۇپ،
سانلۇر شۇ كۈنكى ئىش پۈتكەن بولۇپ.
- 2536 يانا ئەرتە قوپۇپ ئىشىن باشلىسۇن،
سەھەر-شام نوۋەتچى تەۋرەتمسۇن.
- 2537 قوبۇل ۋاقتىدا ئوز قىسمىنى يىغىپ،
كورۇنسۇن ھەممىنى ئۇ باشلاپ كىرىپ.
- 2538 كورۇنسۇن-دە چىقسۇن، ئۇزۇن تۇرمىسۇن،
كىشى قويسۇن ئىشكىتە، خالى قويمسۇن.
- 2539 ئەگەر كىرسە خىزمەتچى توپ-توپ بولۇپ،
ياراملىق-يارامسىزنى تۇرسۇن كورۇپ.
- 2540 قوبۇل بىتكەندە، بولسا بىراۋنىڭ سوزى،
ئېلىپ كىرسۇن ئۇنى قايتىدىن ئوزى.
- 2541 دىسە كىم ئىستىگىن، تىلەسە تىلەك،
ئۇ بولسۇن بۇ مۇھتاج كىشىگە يولەك.
- 2542 ئېلىپ بەرسۇن ئېھسان، كور، ئالتۇن-كۈمۈش،
قايسىغا ئۇنۋان، قايسىغا ئىش.
- 2543 كىم ئىشنى قىلۇر چىن يۈرەكتىن سويۇپ،
كىم ئۇ زايە ئەيلەر ۋاقتىن بوش يۇرۇپ؛
- 2544 ياراملىغى كىمدۇر، پايدىلىغى كىم،
بولۇشلۇغى كىمدۇر، قاۋۇلراغى كىم،
- 2545 بۇلارنى بېگىگە دىسۇن ئۇ تولۇق،
لايىقىنى ئوستۇرسۇن، ئىزاھلاپ ئوچۇق.

2546 qikip ədgü yarlıoq tægürsə tilin
ər at kənli mundaoq isitsə alin

A94

2547 kapuoqda ətə tursa oldruoq turuoq
tüzülsə orun qalmasa bir kuruoq

C140

2548 kərü alsa yat baz kəligli kixig
aοır tutsa qoldax kılınmıx ixig

2549 liv ax tərqi kirsə kərü idsa kəz
yaraoqsizni kərsə ani tidsa əz

2550 xirəni qikarda kərüp saklasa
anar tooqru yolda əlig təgməsə

2551 kapuoqda qikarsa liv ax tərgini
kərü tüz ülətsə bəgi kərkini

2552 nəqə qa tægürgü kərək bu axioq
kuruoq qoqmasa bir iqig həm taxioq

2553 iki nən bəqütür bu bəqlər qavi
əlində tuoqi kər tərində livi

2554 aqın ma iki nən kapuoq kərki ol
bəqütür bəg atin aqar kutqa yol

2555 uluoq həjibi bolsa azad kixi
taqi bir yaraoqlioq kapuoq əl baxi

B191

2556 bu iki kixi birlə ətlür kapuoq
uluoqluk bilə ati yaqlur kamuoq

2557 idixqi təkəkqi yəmə axqika
təzü kəz kəmixsə yəmə tuoqika

- 2546 چىقاردا ياخشى يارلىق يەتكۈزسۇن تىلى،
ئىسىنسۇن شۇ خىلدا خىزمەتكار دىلى.
- 2547 ئىشكىتە تۇرۇشقا ئورۇن راسلىسۇن،
ھىچ كىمىسە ئوچۇقتا تۇرۇپ قالمىسۇن.
- 2548 يات كەلسە ئىشكىكە، كورۇپ تۇرغۇلۇق،
ھورمەتكە لايىقىنى يېقىن تۇتقۇلۇق.
- 2549 لىگەندە كىرسە ئاش كۈزەتسۇن كوزى،
مۇناسىپ ئەمەسنى توسسۇن ئوزى.
- 2550 ئېلىپ چىقسا شىرە، كورۇپ چىقسۇن ئول،
ئاغا تەگمىسۇن يولدا ھىچ قايسى قول.
- 2551 يېنىپ چىقسا ئاشلار ئىشكىكە ئېشىپ،
ئۈلەشتۈرسۇن ئۇنى بەككە مۇناسىپ.
- 2552 يېتەر نەچچە جانغا بۇ ئاش چاغلىسا،
ئىچ ھەم تاشتىكىلەر قۇرۇق قالمىسا.
- 2553 زورايىتۇر ئىككى نەرسە بەگ شاننى،
ئىشكىتە تۇغى، توردە بۇ داسقىنى.
- 2554 يانا ئىككى نەرسە ساراي ھوسنى ئول،
بەگ ئاتىن زورايىتىپ ئاچۇر قۇتقا يول:
- 2555 ئۇلۇغ ھاجىبى بولسا ئازات كىشى،
يانا بىرسى ياراملىق ئىشكىك ئاغىسى.
- 2556 بۇ ئىككى كىشىلە ساراي گۈللىنۈر،
ئۇلۇغلۇق بىلەن نام-ئېتى يېپىلۇر.
- 2557 كۈزەتسۇن ئۇ دائىم شارايچى خادەم،
توشەكچى ۋە ئاشپەز، تۇغچىنىمۇ ھەم.

- 2558 yəmə kuxqı kixqi yəmə ok yaqı
anuk tutsa kündə kapuqda tuqı
- 2559 turup barsa əvkə hilin koldaxın
ezi birlə əltse yətürsə axın
- 2560 yətürsə iqürsə tódursa karın
kuruoq idmasa bərsə əzdə barın
- 2561 eziñə bir at ton tolum kilsa tap
ađının üləsə bir az kođsa tap
- C141
2562 tapuqka kəlır ərsə yat baz kixi
kərü alsa ətsə otaoqı ixi
- 2563 tapuqka kəringinqə kərsə anı
axı boozi ornı atı həm tonı
- 2564 yəmə aytu tursa ər at halların
aqı həm toki ya tonın oprakın
- 2565 munadıoqli barmu əlig tarlikin
munına yarasa etəsə həkın
- 2566 kim ərsə kapuqka birər kəlməsə
ayıtsa tiləsə nə bolmıx təsə
- 2567 kalı iglig ərsə ayıtoqu kərək
yavalıq kilur ərsə tiđoqu kərək
- 2568 bu barqa bəginə baqırsaklik ol
səvinqin tiləp bu tapuqsaklik ol
- 2569 nəgü tər əxitgil tapuq kilmix ər
tapuq birlə bəgdə aqır bolmıx ər

- 2558 ئىشىكتە تۇرغۇزسۇن دائىم قۇشچىنى،
يانا ئاۋچى بىرلە تەڭ ئوقياچىنى.
- 2559 ئويىگە يانار ۋاقتا، قولداشلىرىن —
ئوزى بىرلە ئىلىتىپ يىگۈزسۇن ئېشىن.
- 2560 يىگۈزسۇن، ئىچۈرسۇن، تويدۇرسۇن قېرىن،
قۇرۇق قويماي يانا ئۇ بەرسۇن بېرىن.
- 2561 ئوزىگە بىر ئات، تون، قورال بولسا بەس،
ئۈلەشتۈرگەچ ئوزى ئازراق ئالسا بەس.
- 2562 ئەگەر كەلسە خىزمەتكە يات بىر كىشى،
ياتاق بەرسۇن ئاڭا ھەم قوشسۇن ئەشى.
- 2563 كورۇنگۇنچە بەككە ئۇ كۈتسۇن ئۇنى،
ئورۇن، ئاش، ئېتى ھەم كىيەر تونىنى.
- 2564 سوراپ تۇرسا خادىملىرىن ھالىنى،
ئاچ - توقمۇ، توننىڭ ئۇپرىغانىنى.
- 2565 قولى قىسقىلىقتىن ئۇ ئولسا مۇھتاج،
بېرىپ ھەق، ئەيلىگەي ئاڭا بىر ئىلاج.
- 2566 كىمكى ئىشىككە كەلمەس نىچە كۈن،
سوراپ ھال ئۇنىڭدىن سەۋەپنى ئۇقسۇن.
- 2567 ئۇ بولسا گەر ئاغرىق، كېرەك ھال سوراڭ،
ئۇ يۇرسە بىكار - بوش لازىمدۇر ئوساش.
- 2568 بۇ ئىشلار بېگىگە كويۇمچانلىق ئول،
سويۇنچىن دەپ قىلغان تىرىشچانلىق ئول.
- 2569 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، خىزمەت قىلغان ئەر،
خىزمەت بىرلە بەككە قەدىرلەنگەن ئەر:

- 2570 tapuoıqı bəginə baqırsak kərək
baqırsak təgüqi tapuoısak kərək
- B192
2571 tapuoısak bir əzkəy baqırsak kulı
bəkütür yarı kündə bəglik ulı
- 2572 əz asoıi tiləməz baqırsak belup
bəg asoıi tilər kündə ədgü kolup
- 2573 asioı kilsa azoıan anıñ mən kulı
qəqək yaslıoı ərsə piqər mən ulı
- 2574 baqırsız tusulmaz oıulda kərü
baqırsak tapuoıqi tususi erü
- 2575 asioısız tusulmaz qadax ərsə koı
tusulur adax tut asioı birlə toı
- 2576 tili birlə yumxak süqig tutoıu sez
kənül tutsa alqak yaruk tutsa yüz
- C142
2577 tügük yüz aqioı sez kixig tomlitur
tiriglikte kətməz kənüldə yatur
- 2578 munar mənzer əmdi bu bəytig oki
sezi məni birlə ukuloıay takı
- 2579 sezün səksə yalnuk aqıtsa tilin
senükkə sizioı ol kənülkə yalın
- 2580 urup bərgə baxı pütər tərək sənər
tilin səksə pütməz aqioıi yilin
- 2581 qalı atlanur bolsa bəglər sükə
ya kuxka qəgənkə ya əl kərgükə

- 2570 خىزمەتچى بېگىگە كويۇمچان كېرەك،
كويۇمچان بولۇشچۇن ئۇ ئىشچان كېرەك.
- 2571 كويۇمچان ۋە سادىق ئىشچان بىر قولى—
قىلۇر چىڭ كۈنۈ— تۇن بۇ بەگلىك ئۇلى.
- 2572 كويۇمچان بولۇر ئۇ، ئوز نەپتىن دىمەس،
تىلەر بەككە پايدا ۋە ياخشىلىق، بەس.
- 2573 گەر ئازغان پايدىلىق، ئۇنىڭ مەن قولى،
ئەگەر گۈل زىيانلىق، كېسەر مەن غولى.
- 2574 كويۇمىسىز، نەپتىسىز ئوغۇلدىن كورە،
كويۇمچان، نەپتىلىك خىزمەتچى ئورە.
- 2575 قېرىنداش كويۇمىسىز بى نەپ ئولسا، قوي،
ئاداش تۇت نەپتىلىكىنى، نەپى ئىلە توي.
- 2576 تىلى يۇمشاق ۋە كەمتەر ئولسۇن ئوزى،
تاۋازۇلۇق ئولسۇن، ئوچۇق ھەم يۈزى.
- 2577 سورۇن يۈز، ئاچچىق سوز كىشىن توڭلىتۇر،
ئومۇر بويى كەتمەي كوڭۇلدە ياتۇر.
- 2578 ئوقى بۇ بىيىتىنى بۇڭا ئوخشىشۇر،
سوزى بىرلە مەناسى ھەم ئوقۇلۇر:
- 2579 كىشى سوز ۋە تىلدە بېرەركەن ئازار،
سۇڭەك ئاغرىتىپ دىلگە بىر ئوت ياقار.
- 2580 ئۇرۇلغان تاياقنىڭ ياراسى پۈتەر،
بۇ تىل سوكسە پۈتمەس، ياراسى تۇرار.
- 2581 يا چەۋگەن [142]، يا ئوۋ، يا ئەل— يۇرت كورگىلى،
ئاتلانسى ئەگەر بەگ سەپەر قىلغىلى؛

- 2582 əđi sak küdəzgü bu yərdə bəgin
yođuođ təgməsə anda tənsizlikin
- 2583 kəli tuxsa bəglərkə yanlık həta
tuxar at əzə kuxta avda südə
- 2584 pütünsüz bar ərsə yiratođu anı
səziklig bar ərsə sakinođu anı
- A95
2585 pütün qın səvigli bađırsak kixi
yakın yortsa bəgkə küdəzsü baxı
- B193
2586 sü baxqı tüzə tursa yortuođ kuring
irikləni yiođsa yətürsə sonin
- 2587 kiqig kur uluođlar ara kirməsə
yirak tax yoriođli yakın yortmasa
- 2588 kapuođda nətg ərsə oldruođ turuođ
bu yortuođda andaođ kərək ay uluođ
- 2589 kapuođ baxlar ərnin bađırsakliki
bu yanlıođ kərək ay azunqı akı
- 2590 bu yanlıođ kərək bu kapuođ baxlar ər
bəgi ətməki yəp ixin ixlər ər
- * * *
- C143
2591 munukı mən aydım əxitti əlig
talu ər tiləsə əđürsü bilik

- 2582 ئۇ يەردە تولا ساق كۆزەتمەك كېرەك،
يامان ھادىسىلەرنى توسماق كېرەك.
- 2583 بىرەر ھادىسە بەككە كەلسە ئەگەر،
قۇش ئوۋلاشتا، ئوۋدا، سەپەردە كېلەر.
- 2584 ئىشەنچسىزلەر بار ئولسا قىلسۇن يىراق،
كېرەكتۇر گۇمانلىقتىن ھۇشيار تۇرماق.
- 2585 ئىشەنچلىك، سويۇملۇك، كويۇمچان كىشى،
تۇرۇپ خان يېنىدا كۆزەتسۇن بېشى.
- 2586 قوماندان قورۇغداش توپى قۇرغۇلۇق،
يىغىپ ئالدى-كەينىن رەتكە سالغۇلۇق.
- 2587 كىچىكلەر ئۇلۇغلار ئارا كىرمىسۇن،
يىراقتا يۇرۇچى يېقىن كەلمىسۇن.
- 2588 نىچۇك بولسا سارايدا قوپۇش-ئولتۇرۇش،
كېرەكتۇر بۇ يەردە ھەم شۇنداق بولۇش.
- 2589 ئىشك ئاغىسىنىڭ كويۇمچانلىغى،
مۇشۇنداق بولسۇن ئەي ھوكۇمدار سېخى.
- 2590 بۇ ياڭلىغ كېرەك بۇ ئىشك ساقلار ئەر،
بېگىنىڭ نېنىن يەپ، ئىشىن ئىشلەر ئەر.
- * * *
- 2591 بۇلارنى مەن ئېيتتىم، ئىشتىتى ئېلىك،
تىلەسە يېتۇك ئەر ئىشلەتسۇن بىلىك.

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 2592 əlig aydı uktum muni bəlgülüg
takı bir sözüg ay maña ülgülüg
- 2593 bilir sən səziksiz azun bəgləri
yalavaq idur əldin əlkə əri
- 2594 ayu bər maña bir bilik söz uzi
yalavaq idur əldin əlkə əzi
- 2595 nəgü tæg kərək bu yalavaqlık ər
anar pütsə bəglər kərilatsa yər

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 2592 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم بۇنى مەن ئېنىق،
يەنە بىر سوزۇم بار جاۋاپ بەر ئوچۇق:
- 2593 بىلۇرسەن، گۇمانسىز، جاھاندا بەگلەر،
ئەۋەتۇر بىر ئەلدىن ئەلگە ئەلچىلەر.
- 2594 بۇ ھەقتە بىلىم بەر، ئېيتقىنكى شۇنى،
بىرەر ئەلگە ئەۋەتسە بىرەر ئەلچىنى،
- 2595 نىچۇك بولماق كېرەك بۇ ئەلچى كىشى،
ئىشەنپ ئاڭا بەگ تاپشۇرسا ئىشى؟

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ YALAVAQ
İDİUKA NƏGÜ TƏG ƏR
KƏRƏKİN AYUR

- 2596 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
bu ixkə əđi kəđ yətürsü bilik
- 2597 kamuođ ərdə əđrüm yalavaq kərək
biliklig ukuxluođ talu kəđ yürək
- 2598 bayat kullarında ən əđründüsi
yalavaqlar ərdi kixi əđgüsi
- B194
2599 yalavaqtin ətlür təlim türlüg ix
yalavaqtin etrü kəlür kərklüg ix
- 2600 ukuxluođ kərək kəđ yalavaq örüg
biliklig kərək sözkə bilsə yerüg
- 2601 yana bilsə söznün iqi həm taxi
ətilsə anın etrü tüzmix ixi

ئوتتۇرۇنچى باپ
 ئىچكىلىككە ئۆتۈشكە قانداق كىشى ياليدىغانى
 توغرىسىدا ئۆگىنىشنىڭ بىلىمگە ئېتىقانلىرى

- 2596 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، ئېيتتى: ئېلىگ،
 بۇ ئىشقا ناھايەت ئىشلەتسۇن بىلىك.
- 2597 بۇ ئەلچى بولۇشقا سەرە ئەر كېرەك،
 بىلىملىك، ئەقىللىق، جەسۇر، تاغ يۈرەك.
- 2598 خۇدا قۇللىرى ئىچرە ئەك خىللىرى،
 كىشى ياخشىسى ئەردى ئەلچىلىرى.
- 2599 بۇ ئەلچى بىلەن كوپ ئىشلار قىلىنۇر،
 تولا ئوبدان ئىشلار ئەلچىدىن كېلۇر.
- 2600 ئۇ بولغاي ئەقىللىق، ھەر ئىشتا بېسىق،
 بىلىم لازىم بىلىشكە سوز يولىن جىق.
- 2601 ئۇتۇقلۇق ئورۇنلاي دىسە ئوز ئىشىن،
 ئوزۇك ئۇقماق كېرەك سوزنىڭ ئىچ - تېشىن.

- 2602 nəgü tər əxitgil azunqı bəg ər
bođun baxlaoquđı biliklig yəg ər
- C144
2603 əküxtə talu ər uquxluoqni bil
bođunda bəđüki bilikligni kıl
- 2604 kayu ixtə axnu axunsa ukux
ol ix baxka bardı sınadım əküx
- 2605 kayu ixkə bilgə yətürdi bilik
anı yətti tuttı təgürdi əlig
- 2606 ukux ixkə tutsa bilik baxlasa
əküx ixlər ətlür kixi ixləsə
- 2607 baojırsak kərək həm kezi kənli tok
pütün qın kılıkı keni bolsa ok
- 2608 baojırsak tapuoqı bəg asoqın tilər
bəg asoqın tiləgli bəgin qın səvər
- 2609 bəginə asioqı baojırsakni bil
baojırsakni bulsa ezün baojri kıl
- 2610 baojırsak tapuoqı baojir sani təg
baojirda yakınrak yürək kani təg
- 2611 kezi suk kixi əzkə ərksiz bolur
bu suklar yalavaqka tənsiz bolur
- 2612 kezi tok qiojay ərsə bayka sanur
sərinəsə kixi təgmə ixtə unur
- 2613 suk ər umduqı ol yavuz umduqı
kixi umduqısı atı koltoquqı

- 2602 ئىشتىكىن، جاھاندار بەگ ئەر نىمە دەر،
بىلىملىك ۋە ئەلگە ئوزى رەھبەر ئەر:
- 2603 ئەي ئەقلى تولۇق ئەر، بىلىملىكىنى بىل،
بىلىملىك كىشىنى سەن ئەل چوڭى قىل.
- 2604 ئەقىل ئىشلەتسە ھەر ئىشتا باشتىلا،
ئۇتۇقلۇق بولۇر ئىش، سىنىدىم تولا.
- 2605 ئىشلەتسە ھەر ئىشتا بىلىمنى ئالم،
ئېرىشكەي ئۇ ئىشقا ئۇتۇقلە دائىم.
- 2606 ئەقىل ۋە بىلىمنى ئىشلەتسە كىشى،
ئۇتۇقلۇق چىقار ھەر باشلىغان ئىشى.
- 2607 بۇ ئەلچى كويۇمچان، كوزى، كوڭلى توق،
ئىشەنچلىك، دۇرۇس ھەم ئۇز خۇلق بولغۇلۇق.
- 2608 كويۇمچان كىشى بەگ پايدىسىن تىلەر،
تىلەسە پايدىسىن، بېگىنى سويەر.
- 2609 بېگىگە نەپىلىك كويۇمچاننى بىل،
كويۇمچاننى تاپساڭ، ئوزۇڭ باغرى قىل.
- 2610 كويۇمچان خادىم ئول كىشى باغرىدەك،
بېغرىدىن يېقىنراق، يۈرەك قاندىدەك.
- 2611 كوزى ئاچ كىشىلەر ئوزىن تۇتالماس،
ئۇ ئەلچى بولۇشقا تېخى يارساماس.
- 2612 كوزى توق پەقىر بولسا، باي سانىلۇر،
چىداملىق ھەر ئىشتا ئۇتۇق قازىنۇر.
- 2613 ھىرىستۇر تاماخور، تاماخور يامان،
تاماخور ئاتالغاي قەلەندەر ھامان.

B195

2614 nēgü tər əxitgil kezi tok kixi
kezi tok kixi boldi baylar baxi

2615 qiojay kilsa kimni kezi sukluki
bayutmaz ani bu azun toklukı

2616 kimi ərsə umdu kilur ərsə kul
anin boxlukı ker əlüm birlə oi

C145

2617 takı yakxi aymix bilik bərgüqi
kezi sukka et sav ərig bərgüqi

2618 tükəl bay bolayin təsə bəlgülüg
kənül baylikı kol ay ərsig külüg

2619 neqə mə kul ərsə kezi tok bəg ol
suk ez bəglikindin bu kulluk yəg ol

2620 kayu bəg suk ərsə qiojay ol qiojay
kayu kul kezi tok bəg ol kənli bay

2621 uvutluoq kərək kəq amul həm silig
siliglik bilə bilsə türlüg bilik

2622 uvut bolmasa er otun əl bolur
uvut birlə yalnuk pütünlük kilur

A96

2623 amul bolsa etrü atanür tüzün
silig bolsa kilki səvitür ezün

2624 tətiklik bilə bolsa erkə bilik
tezü ixkə təgrür bu bilki əlig

2625 bu bəytig okiojil nēgü tər əxit
bilik birlə baxlap ezünkə ix et

- 2614 نىمە دەر ئىشىنىكىن، كوزى توق كىشى،
كوزى توق كىشى بولدى بايلار بېشى؛
- 2615 پەقىر قىلسا كىمنى بۇ كوز ئاچلىغى،
ئۇنى باي قىلالماس جاھان توقلىغى.
- 2616 كىمكى تاماغا بولسا ئەسىر—قۇل،
قۇتۇلغاي ئۇنىڭدىن ئولۇم بىرلە ئۇل.
- 2617 يەنە ياخشى دەپتۇ بىلىم بەرگۈچى،
كوزى ئاچقا ئوگۇت—ناسات قىلغۇچى؛
- 2618 تولۇق باي بولايىن دىسەڭ ھۇنۇز سەن،
كوڭۇل بايلىغىنى ئىستە، ئەي ئەرەن.
- 2619 نىچە بولسىمۇ قۇل، كوزى توق—ئۇ، خان،
ھىرس بەگلىكىدىن قۇل ياخشى ھامان.
- 2620 قايۇ خان ھىرىستۇر، گادايدۇر—گاداى،
قايۇ قۇل كوزى توق—ئۇ خان، كوڭلى باي.
- 2621 بۇ ئەلچى ئۇياتچان، سىلىق بولسۇن ئۇ،
ۋە تەمكىن، نىچە خىل بىلىم بىلسۇن ئۇ.
- 2622 ئۇيات بولمىسا، ئەر جاھىل، پەس بولۇر،
ئۇيات بىرلە ئىنسان دۇرۇس ئىش قىلۇر.
- 2623 بېسىق بولسا ئىنسان ھېلىم ئاتىلۇر،
سىلىق بولسا خۇلقى ئوزىن سويدۇرۇر.
- 2624 چىچەن ھەم بىلىملىك بولغاندا ئادەم،
ئېرىشكەي ھەر ئىشتا ئۇتۇققا ھەر دەم.
- 2625 ئوقى بۇ بىيىتىنى، نىمە دەر ئاڭلا،
قىل ھەمرا ئوزۇڭگە، بىلىملە باشلا؛

- 2626 ukux birlə uq ix bilik birlə bil
kүнүн bolsa kutluq kutaqsuni yil
- 2627 tətiklik bilə ər tiləkkə təgir
bilik bil ukux uq ixin ötrü kil
- 2628 tətiklik bilə bilsə türlüg bitik
bitik bilsə ötrü bolur ər tətik
- B196
2629 bitisə okisa əxitsə sözüg
anin ötrü bilgə kilur ər özüg
- C146
2630 kamuq türlüg ərđəm bu bilsə tükəl
bu ərđəm bilə ər məniz kilsa al
- 2631 kitablar okir həm bilir ərşə söz
uqar ərşə xi'r həm qoxar ərşə öz
- 2632 nujum bilsə tib həm yora bilsə tux
anin yormixi təg səzi kəlsə tux
- 2633 bilir ərşə sakix yəmə həndəsə
'əddəd jəzri kilsa misahət basa
- 2634 yana nərd-u xətrənj bilir ərşə kəp
hərifləri andin ulir ərşə kəp
- 2635 qəgənkə kəp ərşə atar ərşə ok
yəmə kuxqi avqi azunda ozuk
- 2636 kamuq til bilir ərşə aqsa tilig
kamuq hətni bilsə bitisə əlig
- 2637 bu yanliq kərək barqa ərđəm bilir
bu yanliq yalavaq tiləkkə təgir

- 2626 ئەقىل بىرلە ئۇق ئىش، بىلىم بىرلە بىل،
كۈنۈك بەخت قۇچسۇن، قۇتاتسۇن ئۇ بىل.
- 2627 چىچەنلىك بىلەن ئەر تىلەككە يېتەر،
بىلىم بىل، ئەقىل تاپ، كېيىن ئىشنى قىل.
- 2628 چىچەنلىك بىلەن بىلىم تۇرلۇك بىتىك،
بىتىك بىلىم ئادەم بولۇر ئۇ تېتىك.
- 2629 يېزىش ھەم ئوقۇش بىلىم، چۈشەنسە سوزىن،
كىشى ئالىم قىلۇر بۇنىڭلە ئوزىن.
- 2630 ئۇ بىلىسۇن پەزىلەت خىلمۇ-خىل تولۇق،
پەزىلەت قىلۇر ئەر يۈزىنى يورۇق.
- 2631 ئوقۇپ كوپ كىتاپلار، بىلىسۇن ھەر سوزى،
چۈشەنسۇن شېئىرنى ھەم يازسۇن ئوزى.
- 2632 نۇجۇم^[143] ھەم تىبابەت بىلىسۇن چۈش ئورۇش،
ئۇدۇل كەلسۇن يەنە ئۇ ئورۇگەن چۈش.
- 2633 ئۇ بىلىسۇن ھىساپ ھەم گېومېتىرنى،
كەسىر ھەم يەر ئۆلچەش ئىلىملىرىنى.
- 2634 يەنە دامكا-شاخاماتنى ئۇ بىلىسۇن خوپ،
ئويۇنغا چۈشكۈچىنى ئالىسۇن ئۇتۇپ.
- 2635 ئۇ بىلىسۇن چەۋگەننى، ئاتار بولسۇن ئوق،
يەنە قۇشچى ۋە ئوۋدا تەڭدىشى يوق.
- 2636 پۇتۇن تىلدا سوزلەشنى بىلىسۇن تىلى،
پۇتۇن خەتنى ئوقسۇن، پۇتۇسۇن قولى.
- 2637 كېرەك ئەلچى ئۇچۇن شۇنداق پەزىلەت،
بۇ خىل ئەلچى تاپار مۇۋەپپەقىيەت.

- 2638 yalavaq tətik bolsa bilgə oduoı
bəg asoıı bolur anda tutnur bođuoı
- 2639 yalavaq yavuz bolsa kīvqak kovı
səziksiz tükər anda bəglər suvi
- 2640 yalavaq barir ər ədi kəđ kərək
kamuoı türlüg ixkə bu tutsa yürək
- 2641 kayu türlüg ərđəm anar satsalar
anı utsa ətürü aoiır tutsalar
- 2642 kayu türlüg ər mə səzin səzləsə
anı ukxa bilsə yana kizləsə
- 2643 yalavaq bilir bolsa ərđəm kamuoı
bədəyür bəgi atı əldə uluoı
- B197
2644 nəgü tər əxitgil bilir kək ayuk
bu sez ukmasa ər anın əgi yok
- 2645 kimin ərđəmi bolsa atı yorir
kali bolmasa ərđəm atsiz* karir
- C147
2646 kixi ərđəmi birlə ərđin kəqər
əküx bolsa ərđəm ər ərlep uqar
- 2647 əlig sunsa ərđəm bilə ər təgip
uluoı taoı baxin yərke ildirür əgip
- 2648 sez ukojan kərək bolsa hazır jəwab
jəwab kilsa bərmix səzinə şəwab
- 2649 bor iqməz kərək kəđ əzin tutoıuıı
əzin tutoıuıı ər bulur kut küqi

- 2638 چىچەن بولسا ئەلچى ئالىم ۋە ھۇشيار،
بولۇر بەككە نەپ، ئۇندا قارشى ئېلىنار.
- 2639 گەر ئەلچى بولسا بوش، تۇراقسىز، يامان،
توكەر بەگ ئابرويىن ئاندا بىگۇمان.
- 2640 بۇ ئەلچى كىشى بەكمۇ ياخشى كېرەك،
پۈتۈن ئىشتا بولسۇن ئۇ سەزگۈر يۈرەك.
- 2641 نىچۈك پەزل-ھۈنەرلەر كورسەتسە ئاگا،
ئۇنى يەگسە، ھورمەت قىلدۇرسا يانا.
- 2642 نىچۈك بىر كىشىكىم، ئوڭا سوزلسە،
ئۇنى ئۇقسا، بىلسە، يەنە يوشۇرسا.
- 2643 ئەگەر ئەلچىدە بولسا پەزىلەت تولۇق،
چوڭۇپ بەگ، بولۇر ئاتى ئەلدە ئۇلۇق.
- 2644 نە دەيدۇ، ئىشىت، ئىش بىلەر كوك ئايۇق (144)،
كىشىكىم بۇ سوزنى ئۇقماس، ئەقلى يوق:
- 2645 كىشى بولسا پازىل، نام-ئاتى چىققۇر،
ئەگەر بولمىسا پەزىلى، نامسىز قېرۇر.
- 2646 كىشى پەزىلى بىرلە كىشىدىن ئۇزار،
ئەقىل، پەزىلى بولسا ئەر ئورلەپ ئۇچار.
- 2647 پەزىلەت بىلەن ئەر قولىن گەر سۇنار،
بۇيۇك تاغ ئېگىپ باشىن يەرگە قويار.
- 2648 ئۇ بولسۇن چىچەن، سوزگە ھازىر جاۋاپ،
سوئالغا جاۋاپ بەرسۇن ھەم توغرىلاپ.
- 2649 ھاراق ئىچمەس ئولسا ئوزىن تۇتقۇچى،
ئوزىن تۇتار ئەر تاپار بەخت كۈچى.

- 2650 biliklig bor iqsa biliksiz bolur
biliksiz esürsə ađın nə kalur
- 2651 bor ol bu bilikkə ukuxka yaqi
bor ati hakikat tutux ol qoqi
- 2652 nəqə mə biliklig ukuxluq kixi
baxin borka soksa buzar ez ixi
- 2653 nəqə mə uvutluq silig kilki uz
bor iqsa otunluk kilur barqa ez
- 2654 əsizim uvut ya ukux eg bilik
ariqsiz bu borka bərür ay silig
- 2655 bor iqmə bor iqsa barir er kuti
bor iqsa bolur təlvə munduz ati
- 2656 karinka süqig kirsə qikrur sözüg
bu qikmix sez ek yandru ertər ezüg
- 2657 nəgü tər əxitgil bu bəyt ayoquqi
okioqil aqiloqay taxi həm iqi
- 2658 kalı iqtin ərsə əsürgü süqig
kənül sirri aqti qikardi iqig
- B198
2659 biliklig bor iqsa biliksiz bolur
biliksiz bor iqsa bolur kənq kiqig
- C148
2660 tili uz kərək həm kənüllüg kərək
sezi uz kərək həm kəq əglüg kərək
- A97
2661 sinimlig bolur ol tili uz kixi
sezi uz yorisa yarar er ixi

- 2650 ھاراق ئىچسە ئالم ئىلمىسىز بولۇر،
ئىلمىسىر مەس ئولسا نىمەلەر قىلۇر؟
- 2651 ھاراقتۇر بىلىم ۋە ئەقىل دۇشمىنى،
جىدەل - غەۋغا ھاراقتىڭ ئېتىدۇر چىنى.
- 2652 نە ياڭلىغ ئەقىللىق، بىلىملىك كىشى،
بېشىن مەيگە تىقسا، بۇزۇلغاي ئىشى.
- 2653 نە ياڭلىغ ھايالىق، ئۇز خۇلۇق، سىلىق،
مەي ئىچسە قىلۇر ئۇ پەسكەشلىك قىلىق.
- 2654 كىشى ئاڭ - بىلىم، ھۇش، ئۇياتنى ئېرىخ -
نىجىس بۇ ھاراقتا بېرۇر ۋا دەرىخ!
- 2655 مەي ئىچمە، مەي ئىچسە كېتۇر دەۋلىتى،
مەي ئىچسە بولۇر تەلۋە، ئاخىق ئېتى.
- 2656 قېرىنغا كىرسە مەي، چىقارۇر سوزۇڭ،
بۇ چىققان سوزۇڭدىن كويەرسەن ئوزۇڭ.
- 2657 نىمە دەر ئىشىتىكىن، بۇ بىمىت ئېيتقۇچى،
ئوقۇرسەن، ئېچىلغاي تېشى ھەم ئىچى:
- 2658 ئىچەرسەن ئەگەر مەس قىلغۇچى شاراپ،
ئىچىڭدىن سىرىڭ چىمىتى تاشقا قاراپ.
- 2659 بىلىملىك مەي ئىچسە بولۇر بىر قارا،
نادان ئىچسە كىچىكلەپ، بولۇر بىر بالا.
- 2660 بۇ ئەلچى تىلى ئۇز كوڭۈللۈك كېرەك،
ئوزى سوزگە ئۇستا، ئەقىللىق كېرەك.
- 2661 سىڭىملىك بولۇر ئول تىلى ئۇز كىشى،
سوزى ئۇز كىشىنىڭ يارار ھەر ئىشى.

- 2662 kəñüllüg kərək kəđ unıtmasa səz
nəgü səz əxıtəsə katiq tutsa əz
- 2663 yüzi kərki kərklüg kərək həm bođı
yülüg bolsa bođ sın kixidə kəđi
- 2664 əzi ərsig ərsə bəđük himməti
bu iki bilə ol kixi kıyməti
- 2665 səzi bolsa yumxaq xəkər təg süqig
süqig səzkə yumxar uluq həm kıqig
- 2666 yalavaq ixi kər nəqə səz bolur
səzi yaxı balsa tiləkin bulur
- 2667 bu yanlıq kixi bulsa əlig qıti
anar bərsə boləy yalavaq atı
- 2668 anı ıđsa boləy yalavaqlıkin
yırak ərsə yat baz əz ərsə yakın

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 2669 əlig aydı uktum əxittim muni
takı bir səzüm bar ayu bər anı
- 2670 sənındin etəlsün maña səz takı
mənındin etəlsün saña səz həki
- 2671 bitikqi nəgü təg kərək ay tətik
anar bəg inanıp bititsə bitik

2662 زېھنلىك بولۇپ ئۇ، ئۇنۇتمىسا سوز،
نېچۈك سوز ئىشتىسە قاتتىق تۇتسا ئوز.

2663 بويى بولسا كوركەم، چىرايلىق يۇزى،
كېلىشكەن ساقال-چاچ، تۇرۇقى ئوزى.

2664 ئوزى بولسا باتۇر، بۇيۇك ھىممىتى،
بۇ ئىككى بىلەندۇر كىشى قىممىتى.

2665 سوزى بولسا يۇمشاق، شەكەردەك چۇچۇك،
چۇچۇك سوزگە يۇمشار ئۇلۇغ ھەم كىچىك.

2666 بۇ ئەلچى ئىشىنىڭ كويى سوز بولۇر،
سوزى ياخشى بولسا تىلەگىن تاپۇر.

2667 مۇشۇنداق كىشىنى ئەگەر تاپسا خان،
ئاڭا بەرسۇن ئەلچى ئېتىنى ھامان.

2668 ئەۋەتسە بولۇر ئەلچىلىككە ئۇنى،
يىراق يات ۋە ياكى بولسۇن تۇققىنى.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

2669 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم، ئىشتىتىم بۇنى،
يەنە بىر سوزۇم بار، دىگىن سەن ئۇنى.

2670 نېنىڭدىن كېرەكتۇر سوز ئېيتماق ماڭا،
ئوتەي مەن سوزۇڭنىڭ ھەم ھەققىن ساڭا.

2671 پۇتۇكچى نېچۈك بولغۇلۇق ئەي تىتىك،
ئاڭا بەگ ئىشىنىپ پۇتۇتسە بىتىك؟

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ BITİQİ İLİMİA
NƏGÜ TƏG KƏRƏKİN AYUR

B199

2672 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
bu ixkə əđi kəđ yətürsü bilik

2673 etük bərđi əgdülmix aydı ay bəğ
yorayın bu səznı kənültəki təğ

C149

2674 nəqə mə bilik bilsə bəğlər əzi
bitikqi kərək ol bitisə səzi

2675 bitikqikə ayoqu kərək iq səzin
küđəzsə bitikqi əküx ya azın

2676 bu iq sez tutuoqlı pütün qın kərək
pütünlükkə artuk pütün din kərək

2677 kalı tutmasa bu bitikqi səzög
bəgi sirri aqlur bu ertər özög

تۆتۈنچى باپ
پۈتۈنچى قانداق بولۇشى لازىملىقى توغرىدا
ئوگدۈلمىشنىڭ ئېلىملىكى ئېيتقانلىرى

- 2672 جاۋاب بەردى ئوگدۈلمىش، ئېيتتى: ئېلىملىك،
بۇ ئىشقا تولا بەك يۈگۈرتسۇن بىلىك.
- 2673 ئوتۇنچ بىرلە دىدى ئوگدۈلمىش: ئەي بەگ،
يېشەي ئۇشبۇ سوزنى كوگۈلدىكىدەك.
- 2674 ئەگەر بولسا خان قانچە ئالىم ئوزى،
كېرەكتۈر پۈتۈنچى يازارغا سوزى.
- 2675 پۈتۈنچىگە ئېيتماق كېرەك ئىچ سوزىن،
پۈتۈنچى يوشۇرغاي تولا ھەم ئېزىن.
- 2676 بۇ سىرنى تۇتۇشقا چىن ئىنسان كېرەك،
ئىشەنچلىك بولۇشقا چىڭ ئىمان كېرەك.
- 2677 ئەگەر سىر تۇتمىسا پۈتۈنچى سوزىن،
ئېچىپ بەگ سىرنى يوقاتۇر ئوزىن.

- 2678 nəqə mə bu bəglər səzin kizləsə
bu iki kixikə kərək səzləsə
- 2679 birisi bitikqi birisi wəzir
bu iki kixikə səz aqmaq təgir
- 2680 bu iki kixikə səz aqoju kərək
səz aqsa avaoqları yüdgü kərək
- 2681 bu iki kixidə bolur barqa səz
bu səz tutmasa əz ixin buzdı əz
- 2682 ədi yaxxı aymix ötükən bəgi
tilin tutzu bərmix sana səz yəgi
- 2683 ay bəglər inanqi səzün kizlə bərk
səzün kizləməsə baxın baroqa tərək
- 2684 bu aqızın mişali ünür sani təg
səzün qıksa andin səhər tani təg
- 2685 yazıldı azunka anı tərgüsüz
əxitti təzü həlk anı örtgüsüz
- 2686 aqızdın ara ot ara suv qıkar
birisi ətikli birisi yıkar
- 2687 keyər ot təg ol bu kərəksiz səzün
aqızdın qıkarmaqı keygəy əzün
- B200 C150
2688 aqar suv təg ol bu tilin ədgü səz
kayuka bu akxa qəqək əndi tüz
- 2689 aya ər atanmix biliklig bəgü
kənül sirri artuq katioq kizləgü

- 2678 بۇ بەگلەر يوشۇرسا قانچە سوزنى ،
كېرەك بۇ ئىككىسىگە دىمەك سىرنى :
- 2679 بىرىدۇر پۈتۈنچى ، بىرىدۇر ۋەزىر ،
بۇ ئىككى كىشىگە ئاچار بارچە سىر .
- 2680 بۇ ئىككى كىشىگە سىر ئاچماق كېرەك ،
سىر ئاچسا ، نازىنى كۈتەرمەك كېرەك .
- 2681 جىمى سىر بۇ ئىككى كىشىدە بولۇر ،
ئەگەر سىر ساقلىماس ئوز ئىشىن بۇزۇر .
- 2682 ئەجەپ ياخشى ئېيتىمىش ئوتۈكەن بېگى ،
تىلى بىرلە ئاچتى بۇ سوزنىڭ تېگى :
- 2683 ئەي يەككە ئىشەنچلىك ، سوزۇڭ بەك يوشۇر ،
ئەگەر سىر يوشۇر ماسسەن ، بېشىڭ كېتۈر .
- 2684 بۇ ئاغزىڭ مىسالى بىر ئوڭكۈر ئېرۇر ،
سوزۇڭ چىقسا ئۇندىن تاڭ يېلى بولۇر .
- 2685 جاھانغا تارالسا يىغىپ بولىمىغاي ،
ئىشتۇر پۈتۈن خەلق ، يېپىپ بولىمىغاي .
- 2686 ئېغىزدىن گەھى ئوت ، گەھى سۇ چىقار ،
تۈزەر بولسا بىرسى ، ئۇ بىرسى بۇزار .
- 2687 كويەر ئوتقا ئوخشار كېرەكسىز سوزۇڭ ،
ئېغىزدىن چىقارما ، كويەرسەن ئوزۇڭ .
- 2688 ئاقار سۇدەك ئېرۇر چىقسا ياخشى سوز ،
ئۇ ئاقسا قاينغا چىچەك ئۈنەر يۈز .
- 2689 ئايا ئەي ئاتانغان بىلىملىك ھېكىم ،
سىرىڭنى يوشۇر چىڭ ، ئوقىمىسۇن ھىچكىم .

- 2690 nəgü tər əxitgil bu bəytig oki
kənül sirri kizlə ay kənüm toki
- 2691 kənül sirri bərk tut sən ayma tilin
kali aydin ərsə ökünqi yilin
- 2692 kizil til kara baxka yavlaq yaqi
bu yavlaq yaqi q bəklə inqin salin
- 2693 bitikqi biliklig ukuxlu q kərək
həti uz bələ qət tak i ədgürək
- 2694 bitikdə hət uz bolsa aqlur kənül
okio q kəli r baxsa avnur kənül
- 2695 bələ qət bilə hət tənəxsə kali
ədi ədgü yan bu bitik səz tili
- 2696 nəgü tər əxitgil ilə sir tən i
ədi ədgü yan bu bitik səz yan i
- 2697 kamu q ədgü səzlər bitikdə bolur
bitinmix üqün səz un itmaz qalur
- 2698 bitimədi ərsə bitigli bitik
nəgü bilgəy ərdin bu hikmət bilik
- A98
2699 bitip qo dmasa ərdi bilgə bəgü
bizində ozakio q kim ərdi təgü
- 2700 yok ərsə bitik bu kixilər ara
tilin səzkə kim pütgəy ərdi kərə
- B201 C151
2701 kixi əldin əlkə səz idə q bolur
bitik bolmasa səz nə qə səzləyür

- 2690 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، بۇ بىيىتنى ئوقى،
يوشۇرغىن سىرىڭى، ئەي كوڭلۇم توقى:
- 2691 سىرىڭى ساڭلا چىڭ، دىمە ھىچقاچان،
دىسەڭ گەر چىكەرسەن يىللار پۇشايما.
- 2692 قىزىل تىل—قارا باشقا دۇشمەن يامان،
ئۇنىڭدىن ھەزەر قىل، ياشارسەن ئامان.
- 2693 پۈتۈنچى بىلىملىك بولسۇن ئەقىللىق،
خېتى ئۆز، بالاغەتتە بەك يېقىملىق.
- 2694 خېتى ئۆز يېزىلسا، كوڭۇل ئېچىلۇر،
ئوقىغانچە ئاندىن كوڭۇل ئاۋۇنۇر.
- 2695 بالاغەت بىلەن خەت ئەگەر تەڭ يۇرۇر،
بۇ خەتنىڭ تىلى ياخشى بىر تىل بولۇر.
- 2696 ئىشىتىكىن، نىمە دەر ئىلى كاتىبى،
ئەجەپمۇ ياخشىدۇر يېزىش ئۇسلۇبى:
- 2697 پۈتۈن ياخشى سوزلەر پۈتۈكتە بولۇر،
پۈتۈلگەن ئۈچۈن سوز ئۇنتۇلماي قالدۇر.
- 2698 ئەگەرچە پۈتۈنچى پۈتمىسە بىتىك،
نىچۈك بىلگەي ئەردىڭ بۇ ھېكمەت بىلىك!
- 2699 پۈتۈپ قويىمىغان بولسا ئالىم ھېكىم،
بۇرۇنقىنى بىزدىن ئېيتار ئىدى كىم؟
- 2700 يازۇ بولمىسا ئەردى ئىنسان ئارا،
دىيىلگەن سوزگە كىم پۈتەتتى، قارا!
- 2701 كىشى ئەلدىن—ئەلگە ئەۋەتۈر خەۋەر،
يازۇ بولمىسا سوز نىچۈك سوزلىنەر؟

- 2702 ədi kəf kərəklig turur bu bitik
 bitik birlə bəglər ətər əl ətik
- 2703 bu bəglər ixinə tusulur kixi
 bu üq türlüg ol kər ay əlqi baxi
- 2704 birisi biliklig ukuxluoı bəgü
 takı bir bitikqi turur sözləgü
- 2705 üqünqi kür ərsig ər ol toñ yürək
 yaoıka bərikə bu ərsig kərək
- 2706 ukuxluoı biliklig bu əglüg bəgü
 kəñəxkə tusulur anar nə təgü
- 2707 kamuoı əl ixin barqa ətgen bitik
 bitikin tutar əl kirixin tətik
- 2708 kilıq alsa ərsig ərən ixləsə
 yaoı boyni yəñqsə eze igləsə
- 2709 yumıtsa kayuda bu üq türlüg ər
 tiləkin bulur ər tümən arzu yər
- 2710 bularda naruki kalın bu kutu
 bu üqkə udu bardaqı ol botu
- 2711 kilıq birlə tutlur kali tutsa əl
 kələm birlə baslur kali bassa əl
- 2712 bilikin ukuxun təgip əl tüzər
 bu üq nəñ bilə ər azunuoı süzər
- 2713 bilik birlə baxlar bəgi əl tərü
 ukux birlə ixlər kamuoı ix kərü

- 2702 يازۇ ئۇ ناھايەت كېرەكلىك ئېرۇر،
يازۇ بىرلە بەگ ئەل ئىشنى قىلۇر.
- 2703 بۇ بەگلەر ئىشىگە ياراملىق كىشى—
ئېرۇر ئۇ ئۇچ خىل، ئەي ئەل—يۇرت بېشى:
- 2704 بىلىملىك، ئەقىللىق، ھېكىمدۇر بىرى،
بىرى خەتچى، بەگنىڭ سوزلىنەر سوزى.
- 2705 ئۇچىنچى، جەسۇر ئەر يىگىت تاغ يۈرەك،
يېغى، بوزىلەرگە بۇ بانۇر كېرەك.
- 2706 ھېكىم ۋە بىلىملىك، ئاڭلىق، ئەقىللىق—
كېڭەشمەككە سوزسىز ئېرۇر پايدىلىق.
- 2707 پۈتۈن ئەل ئىشنى تۈزەيدۇ بىتىك،
تۇتار ئەل كىرىمىن خەت بىلەن تىتىك.
- 2708 جەسۇر ئەر قولغا قىلىچى ئېلىپ،
كېسەر ياۋ بويىنى دەسسەپ ۋە ئېزىپ.
- 2709 يىغىلسا قەيەردە بۇ ئۇچ تۇرلۇك ئەر،
كىشى ھەممە ئارزۇ—تىلەككە يېتەر.
- 2710 بۇلاردىن بولەك كۆپ نەسىللەر بىراق،
بۇ ئۇچكە ئەگىشىپ ماڭغان بوتىلاق.
- 2711 ئەل—يۇرتنى تۇتماغىلىق قىلىچلە بولۇر،
بۇ ئەلدە ھوكۇملەر قەلەملە يۇرۇر.
- 2712 بىلىم ھەم ئەقىل بىرلە ئەر ئەل تۈزەر،
بۇ ئۇچ نەرسە بىرلە جاھاننى سۈزەر.
- 2713 بىلىم بىرلە باشلار بەگ ئەلدە قانۇن،
ئەقىل بىرلە ئىشلەر ئىشنى پۈتۈن.

- 2714 kiliq l tutar hm boun kazoanur
kələm l tzr həm hzin urur
- 2715 kiliq kan tamuzsa bgi l alir
klmd kara tamsa altun klir
- 2716 bu iki turur bu azun tutruk
oza kəqmix ix həm klir utrukı
- C152
2717 aya bg bu iki ulu rdm ol
bg lqi bglr muni tutou yol
- B202
2718 munar mnzt kldi mdi bu söz
xitgil muni sən aya dg z
- 2719 di dg rdm bilik bilsə r
taki artuq rdm kiliq ursa r
- 2720 kiliq birl tutlur talu dg l
kələm birl tlr tilk arzu yr
- 2721 kzi tok krk həm zi umdusuz
bairsak krk qin zi koltsusuz
- 2722 kzi tok kixi nnk suklanmaz ol
kixi nn bil bolsa arsikmaz ol
- 2723 kixi umduqi bolsa boldi bulun
suyurka ani sən ay krki tolun
- 2724 nq m bg rs kul ol umduqi
kixid li umduqi ol tuqi
- 2725 suk rs bitikqi bilik artatur
bitir umdu birl bitik artatur

- 2714 قىلىچ — مەملىكەتنى ئېلىپ ئەل تۇتار،
قەلەم — مەملىكەتنى تۈزەپ، مال يىغار.
- 2715 قىلىچ قان تېمىتسا، بېگى ئەل ئالار،
قەلەمدىن سىيا تامسا، ئالتۇن يىغار.
- 2716 جاھان تۇۋرۇگمدۇر. مۇشۇ ئىككىسى،
كى مەيلى ئوتمۇشتە، مەيلى كەلگۈسى.
- 2717 ئايا بەگ، بۇ ئىككى ئۇلۇغ پەزىل ئول،
جاھاندار ھېكىم بەگ ئۇنى قىلسا يول.
- 2718 بۇ سوز كەلدى ئەمدى بۇنىڭغا مسال،
ئى ياخشى بۇنىڭغا قۇلاغمىنى سال:
- 2719 تولا ياخشى پەزىلەت بىلىم بىلسە ئەر،
تېخى ئارتۇق پەزىلەت قىلىچ ئۇرسا ئەر.
- 2720 تۇتۇلغاي قىلىچلە تولا ياخشى ئەل،
قەلەم بىرلە تۈزەپ، تىلەككە يېتەر.
- 2721 پۇتۇكچى بى تاما بولسۇن كوزى توق،
كويۇمچان، ساپ كوڭۇل، مۇھتاجلىغى يوق.
- 2722 كوزى توق كىشى مالغا سالماس كوزىن،
مال ئولسا، ئۇ مالغا ئالدا تىماس ئوزىن.
- 2723 تاماگەر كىشىدۇر ئوزى بىر ئەسىر،
تولۇن ئاي يۈزلۈگۈم، سەن ئۇنى كېچىر.
- 2724 تاماگەر قۇل ئېرۇر، گەر بولسىمۇ خان،
بولۇر پەس تاماگەر كىشى ھەر قاچان.
- 2725 پۇتۇكچى بولسا ھىرس، بىلىمنى بۇزار،
تاما بىرلە يازار، خېتى بۇزۇلار.

- 2726 kümüx kərsə altun anar arsıkar
ıdısi baxın yər ya bax alsıkar
- 2727 baoırsak tapuıqı ixik yastanur
tilədüktə tutqı kapuıqda turur.
- 2728 baoırsak tapuıqı bəg asoıñ tilər
təni janı malın bəginə ular
- 2729 bor iqməz kərək bolsa kılki arioı
yaraıqsız kilingioı yıratsa arioı
- 2730 bitikqi bor iqsə bilikdin təzər
bilikdin təzikli bitikdin azar
- 2731 bitikqi kəqə tandı əldə kərək
nəqədə kərək bolsa anda kərək
- C153
2732 kixidə talula bu iki kixig
anar ətrü bərgil bu iki ixig
- B203
2733 birisi bitikqi həti bəlgülüg
birisi yalavaq tili ülgülüg
- 2734 yakında yaoıqta ya yat baz ara
tuxar ərsə əvkə bulardın kərə
- 2735 bu iki kixidin tuxar tuxsa ix
bu iki kixilər ətər ətsə ix
- 2736 birisi bitikdə yanılsa sözüg
birisi tili birlə ətsə sözüg
- 2737 bitikqi bu yanlıoı kərək ay əlig
inansa anar bərsə bolıqay əlig

- 2726 كۈمۈش - ئالتۇن كورسە ئاڭا قىزىقۇر،
بېگىنىڭ بېشىن يەر، يا بېشىن بېرۇر.
- 2727 كويۇمچان خىزمەتچى ئىشىكتە ياتۇر،
قاچان بولسا لازىم، ئىشىكتە تۇرۇر.
- 2728 تىلەر مېھرىۋان خادىم بەگ نەپىنى،
بېرۇر بەككە مالى، تېنى - جاننى.
- 2729 پۈتۈكچى بولۇپ پاك، ئىچىگە يى ھاراق،
يامان خۇلقىنى قىلسۇن ئوزىدىن يىراق.
- 2730 پۈتۈكچى مەي ئىچسە بىلىم يوق بولار،
بىلىمدىن جۇدا بولسا خېتىدىن ئازار.
- 2731 پۈتۈكچى ئىشىكتە تۇرسۇن سۇبەي - شام،
كېرەك بولسا نەدە، تېپىلغاي داۋام.
- 2732 ئەل ئىچرە ئىككى خىل كىشى تاللىۋال،
ئۇلارنى بۇ ئىككى خىل ئىشىگە سال:
- 2733 بىرىدۇر يېزىشنى بىلەر پۈتۈكچى،
ئۇنىڭكىم بىرىدۇر سۇخەندىن - ئەلچى.
- 2734 يېقىن، دوست ۋە ياكى يىراق، يات ئارا،
ئەگەر چىقسا جاڭجال، بۇلاردىن ئارا.
- 2735 بۇ ئىككى كىشىدىن كېلەر كەلسە ئىش،
تۈزەلسە تۈزەلۈر بۇلار بىرلە ئىش.
- 2736 خاتا بولسا بىرىنىڭ خېتىدە سوزى،
بىرى تىلدە بۇنى تۈزەتسۇن ئوزى.
- 2737 ئەگەر بولسا شۇنداق پۈتۈكچى ئى خان،
ئىشەنسە ۋە بەرسە بولۇر قول ھامان.

2738 bu yanlıq kixikə inansa bolur
kixilik tiləsə anındin kəlür

* * *

A-
2739 bu ərdi ay əlig mənin bilmixim
ətündüm əligkə tükəndi ixim

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

2740 əlig aydı uktum muni ma əgün
takı bir sızüm bar anı ay bu kün

2741 aşıqı nəgü tæg kərək ay maña
açar pütsə bəglər yətürsə nənə

2742 aşı kəznakı tutsa altun kümüş
ol ər baxka əltsə bu aymix yumux

2738 مۇشۇنداق كىشىگە ئىشەنسە بولۇر،
ئۇنىڭدىن ئادەملىك خىسلىتى كېلۇر.

* * *

2739 شۇ ئەردى ئى خاقان مېنىڭ بىلىشىم،
بۇنى خانغا ئېيتتىم، تۇڭدى ئىشىم.

ئېلىڭنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى

2740 ئېلىڭ ئېيتتى: ئۇقتۇم، چۈشەندىم بۇنى،
يەنە بىر سوزۇم بار، سەن ئېيتقىن ئۇنى:

2741 غەزىنىچى بولسۇن نىچۇك، ئېيت ماڭا،
ئىشەنچ بىرلە بەرسە بەگ مالنى ئاڭا.

2742 غەزىنىدە ئالتۇن - كۈمۈش ساقلىسا،
بېرىلگەن ئۇ ئىشنى ئوبدان ئىشلىسە.

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ AŞIŪI NƏGÜ
TƏG ƏR KƏRƏKİN AYUR

- 2743 yanut bərđi əgdülmix əlig kuti
səvüg nəñ bu altun kümüx jan oti
- 2744 əđi qın pütün kəđ kərək ər kəni
kəñül yaymasa ətrü tutsa muni
- 2745 nəgü tər əxitgil bu sartlar baxı
azun təzginip nənkə təgmix kixi
- B204 C154
2746 səvüg nəñ bu jan janda yəgrək səvük
kümüx altun ol janda kəđrəg səvüg
- 2747 ətilməz kəñülüg ətər bu kümüx
əgilməz kixini əgər bu kümüx
- 2748 kümüx kərsə yalñuk kəñül tutmasa
yaraşay anı qın fərixte təsə

ئوتتۇزبىنچى باپ

ئوگدۇلمىشنىڭ غەزىپىدەلىققا قانداق كىشى
لازىملىقى توغرىدا ئېلىملىك پىتىقانىلىرى

2743 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، دىدى خانغا:
كۆمۈش-زەر سويۇملۇك، داۋا ھەم جانغا.

2744 كېرەك چىن ئىشەنچلىك، دۇرۇس، توغرا ئەر،
كوڭۇلگە شۈبھىلەر چۈشەرمىسە گەر.

2745 نىمە دەر، ئىشىت، بۇ سودىگەر بېشى،
جاھاننى كېزىپ مالنى يىققان كىشى:

2746 شىرىن جان ۋە لېكىن ئۇنىڭدىن شىرىن—
بۇ ئالتۇن-كۆمۈشتۈركى، جاندىن شىرىن.

2747 ئېچىلماس كوڭۇلنى ئاچار بۇ كۆمۈش،
ئېگىلمەس كىشىنى ئېگەر بۇ كۆمۈش.

2748 كۆمۈش كورسە ئىنسان، دىلى تارتىمسا،
يارايدۇ ئۇنى چىن پەرىشتە دىسە.

- 2749 kūr ər kərđi altun ęzi yumxadı
irik sęzlüg ęrnin sęzi yumxadı
- 2750 kęzi tok kęrək hęc kilingi pütün
bari arta barsa küninę kutun
- 2751 ęküx nęc kęri tođmix ęrsę kęzi
yana kęrkar ęrsę bayatka ęzi
- 2752 hęc lal hęc hęcram ađrar ęrsę aqa
yaraqlıođ yaraqsizni bilsę sęcę
- 2753 kęzi tok kixilər nęcnin ęđlęcz
pütün qin kixilər ęzin yęglęcz
- 2754 kiqigđę kęri kalsa altun kümüx
anın suklukı bolmaz anqa ęküx
- 2755 ęzi kęrkar ęrsę bayatka kali
bu ęr tutođa xęcsiz kęnilik yoli
- 2756 kęnilik mün ol barqa ęđgü asiođ
bu asiođ bilę buldi mәнü tatiöđ
- 2757 kęni bolsa yalnuk küni ęđgü ol
küni ęđgü bolsa kuti mәнü ol
- 2758 nęcü tęc ęxitgil baqırsak sęzi
bu sęc ixkę tutođil ay azun teci
- 2759 kęcül til kęni tut kilingin pütün
saņa kęlgę dęcwlęc bu dunya pütün
- 2760 kęni boldun ęrsę kutadođay künün
sęc lamęc tirilgil sęcvinqin kutun

C155

- 2749 كىشى كورسە ئالتۇن ئوزى يۇمشىدى،
يىرىك سوزلۇك ئەرنىڭ سوزى يۇمشىدى.
- 2750 تېپىپ بەخت، كويەيسۇن دىسە مال-تاۋار،
كوزى توق، پەيلى ئۇز بولسۇن غەزىمدار.
- 2751 تولا مال كورۇپ بولسا توپغان كوزى،
يەنە بولسا قورقار خۇدادىن ئوزى؛
- 2752 ھالال ھەم ھارامنى ئېچىپ ئايرىسا،
ياراملىق، يارامسىزنى خوپ بايقىسا.
- 2753 كوزى توق كىشىلەر مېلىڭ كوزلىمەس،
دۇرۇس چىن كىشىلەر ئوزىن بۇلغىماس.
- 2754 كىچىكلىكتە كورگەن بولسا كۇمۇش-زەر،
ئۇنىڭدا كوپ ئولماس ھېرىسلىق مەگەر.
- 2755 ئوزى بولسا قورقار خۇدادىن ئەگەر،
تۇتار شۇبھىسىز توغرا يولنى بۇ ئەر.
- 2756 دۇرۇسلۇق—دەسمايە، نەپىيى ياخشىلىق،
بۇنىڭلە تېپىلغاي مەڭگۇ تاتلىقلىق.
- 2757 دۇرۇس بولسا ئىنسان، كۇنى ئەزگۇدۇر،
كۇنى ياخشى بولسا، قۇنى مەڭگۇدۇر.
- 2758 كويۇمچان نەدەيدۇ، ئىشتىكىن سوزى،
بۇ سوزگە ئەمەل قىل، جاھان يىلتىزى؛
- 2759 كوڭۇل، تىلنى تۇز تۇت، قىلىقنى پۇتۇن،
كېلۇر ساڭا دەۋلەت بۇ دۇنيا پۇتۇن.
- 2760 ئەگەر توغرا بولساڭ قۇتاتقاي كۇنۇڭ،
سالامەت ياشا سەن سويۇن ھەم قۇتۇن.

B205

- 2761 baqırsak kerek hem oduq sak tetik
tetiklik bile er kilur min etik
- 2762 uvutluq kerek hem yeme eg kenul
uvutsuz kixide yirak tur tenul
- 2763 uvut ol tidioqli yarasiz ixig
uvut ol etar kilki artak kixig
- 2764 bor iqmez kerek hem ezin tutoquqi
ezin tutoquqi er kutuq tapoquqi
- 2765 bor iqsa akilik kilur ol nenin
kixike uler nen alumaz tenin
- 2766 bu ixke aqiqi saran edgurek
saranlik bile nen kudzegu kerek
- 2767 baqırsak tapoquqi ker ezkay bolur
bu ezkay tapoquqi begin bay kilur
- 2768 baqırsak kixi ol kixi edrumi
baqırsakni bek tut ay er kedrumi
- 2769 aqiqi oduq bolsa ix artamaz
sakixliq tutar nen ezin ertemaz
- 2770 egi bolsa yalnuk unitmaz bolur
sanu saknu ixlər yanılmaz bolur
- 2771 unitojan bolur kersə əgsüz kixi
bu əgsüz aqiqi buzar ez ixi
- 2772 tetiklik kerek kilsa turlug sakix
tetik bolmaoqinca kali adrar ix

- 2761 كويۇمچان، ساق، ئويغاق، كېرەك تېتىكلىك،
تېتىكلىك بىلەن ئەر قىلۇر مىڭ ئىتىك [145].
- 2762 ئۇياتلىق كېرەك ھەم ئاقىل، كوڭلى ئاق،
ھاياسىز كىشىدىن يىراق تۇر يىراق.
- 2763 يامان ئىشتىن توسار ئەرنى بۇ ئۇيات،
ياماننى تۈزەتۈر يانا شۇ ئۇيات.
- 2764 مەي ئىچمەي بولسۇن ئۇ ئوزىن تۇتقۇچى،
ئوزىن تۇتقۇچى ئۇ بەخت تاپقۇچى.
- 2765 مەي ئىچسە مېلىغا سېخلىق قىلۇر،
كىشىگە بېرىپ مال ئالماي قالدۇر.
- 2766 غەزىنە ئىشىغا بېخىل ياخشىراق،
بېخىللىقتە مالى كېرەك ساقلىماق.
- 2767 كويۇمچان خىزمەتچى ۋاپالىق بولۇر،
ۋاپالىق خىزمەتچى بېگىن باي قىلۇر.
- 2768 كىشىنىڭ خىلى ئۇ كويۇمچان كىشى،
كويۇمچاننى چىڭ تۇت، ئەي ئوبدان كىشى.
- 2769 ئويغاق غەزىنچى ئىشى بۇزماي قىلار،
ئوزىن ئورتىمەس، مال ھىساپلىق تۇتار.
- 2770 ئەقىللىق كىشىلەر ئۇنۇتماس بولۇر،
ھىساپلاپ قىلۇر ئىش يېڭىلمەس بولۇر.
- 2771 ئۇنۇتقۇچى بولۇرلەر ئەقىلسىز كىشى،
ئەقىلسىز غەزىنچى بۇزار ئوز ئىشى.
- 2772 زەكىلىك كېرەكتۈر قىلىشقا ساقش،
زەكى بولمىسا گەر بۇزۇلۇر كوپ ئىش.

- 2773 bitikqi k r k uz kamuoq h t bilir
sakixioq bitikin k d zs  kalir
- C156
2774 bitikqi k d zɡ  kirix həm qikix
bitikin k d zɡ  kamuoq t rl g ix
- 2775 yil ay  d bitis  k n  b lg l g
aqukluoq adirtlioq sani b lg l g
- B206
2776 sakix sakliki qin bitik birl  ol
bitip koqsa sakix kapuoq aqti yol
- 2777 n g  t r  xitgil baofirsak kixi
sakix birl  b k tutoqu ixqi xixi
- 2778 bitiksiz ixig b k tutumaz k n l
k n lk  ixanma biti ay oqul
- 2779 bitis  kalir s z usansa barir
usal bolsa ixqi sakixta ulir
- 2780 bilir bolsa t gm  bu t rl g bitik
anin saklasa  tr  kilsa  tik
- 2781 sakixta usansa qayu ixqil r
sakix b rd kind  ulir bax qalar
- 2782  lig sakixin bilsə artuk y t 
pixursa  gi k nli sakix tuta
- 2783  lig sakixinda k p r  rs  sən
k r k h nd s  sakixi tutsa sən
- 2784 k r  barsa yinqkə sakix h nd s 
muni birl  y r k k b l r ol sasa

- 2773 ئۇ بولسۇن يېزىش ھەم چىزىش ماھىرى،
ھىساۋات تۇتۇشقا بولسۇن ھۇنەرى.
- 2774 بىتىكىچى كۈزەتسۇن كىرىش ھەم چىقىش،
يېزىپ ھەم كۈزەتسۇن پۈتۈن تۈرلۈك ئىش.
- 2775 يىل، ئاي، كۈن يېزىلسا ۋاقىت ھەم ئېنىق،
بىلىنگەي رەقەم-سان ئايرىم ۋە ئوچۇق.
- 2776 ھىساپ ساقلىغى چىن يازۇ بىرلە ئول،
ھىساۋات يېزىلسا، كەڭ ئېچىلۇر يول.
- 2777 نىمە دەيدۇ، ئاڭلا، كويۇمچان كىشى،
ھىساپ بىرلە خادىم چىڭ تۇتسۇن ئىشى:
- 2778 پۈتۈلمىسە ئىشنى تۇتالماس كوڭۇل،
كوڭۇلگە ئىشەنمە، پۈتى ئەي ئوغۇل.
- 2779 پۈتۈلسە، قالدۇر سوز، غەپلەتتە كېتەر،
ھىساۋاتتا غاپىل ئازاپلار چېكەر.
- 2780 غەزىنىچى بىلسۇن ئۇ تۈرلۈك بىتىك،
ئۇنى ساقلىسۇن ھەم ئۇ قىلسۇن ئىتىك.
- 2781 خىزمەتچى ھىساپتا غاپىل بولسا گەر،
ھىساپ ۋاقتىدا باش ئۇرۇپ ئىگىرەر.
- 2782 ئىگەللەپ توت ئەمەلنى چىڭ، غەزىندار،
ھىساپتا كوڭۇلنى تۇتسۇن بەر قارار.
- 2783 ھىساپتا توت ئەمەل ئۇققاچ، كېيىن سەن،
شۇغۇللان يەنە ئۇ ھەندىسە^[146] بىلەن.
- 2784 بۇ ئىلمى ھەندىسە ئىنچىكە ئىشتۇر،
يەر-ئاسمان ھىساۋى شۇ بىلەن بولۇر.

- 2785 nögü tər əxitgil ay bilgə bögü
biliklig sözi bolsa ax tæg yəgü
- 2786 ədi mə patioq händəsə sakixi
anın təzginür kər həkimlər baxi
- 2787 əvin tæg yarir bu yəti kat kəküg
adirtti səqim tæg yər ərsə kaxi
- 2788 biliklig ukuxluoq kərək kilki tüz
ukuxluoq kixilər ixi barqa uz
- C157
2789 biliklig kixilər bolur qin keni
keni qayda bolsa yaruyur küni
- 2790 ukux olmasa er ezin tutnumaz
bilik bolmasa er ixin etnüməz
- B207
2791 bolur karxi iqrə aoiqi ixi
ezin kəp kəpəzgu bu yanliq kixi
- 2792 kenül til keni tutsa kilki pütün
anar təgməsə ot yalini tütün
- 2793 kezi kəp küpəzsə tilin bəkləsə
ukux birlə arzu həwaq erkləsə
- 2794 kezün kərsə etrü kenül arzular
kenül arzu qolsa ani kim yiojar
- 2795 kenül bəg turur yəti əndam əzə
bəgi baxlasa bođni yügrür tüzə
- 2796 ədi yakxi aymix biliklig sözüg
ay ərsig küpəzgil kenülüg kezüg

- 2785 نەدەر ئالم ھېكىم، ئىشىكىن تولۇق،
بىلىملىك سوزى ئاش كەبى بىر ئوزۇق:
- 2786 بۇ ئىلمى ھەندىسە ئېرۇر بەك چۇقۇر،
ئۇنىڭدا ھېكىملەر بېشىمۇ قايۇر.
- 2787 يارار ئۇ يەتتە قات كوكنى دانىدەك،
چۇقۇر-دوڭنى ئۇششاق قىلىپ ئاجرىتۇر.
- 2788 كىشى بول بىلىملىك، ئاقىل كوڭلى تۇز،
ئەقىللىق كىشىلەر ئىشى بارچە ئۇز.
- 2789 بىلىملىك كىشىلەر بولۇر چىن كونى،
دۇرۇس قايدا بولسا يورۇيدۇ كونى.
- 2790 تۇتالماس ئوزنى ئەر ئەقىل بولمىسا،
قىلالماس ئەر ئىشى بىلىم بولمىسا.
- 2791 سارايدا بولۇر بۇ غەزىنچى ئىشى،
ئوزىن ساقلىغاي بەك بۇ ياكلىغ كىشى.
- 2792 تۇز ئولسۇن كوڭۇل-تىل، قىلغى پۇتۇن،
دىسە تەگمىسۇن ئوت يالىنى-تۇتۇن.
- 2793 كوزىنى كۈزەتىپ، تىلىن ساقلىسۇن،
ھەۋەسنى ئەقىل بىرلە تىزگىنلىسۇن.
- 2794 كوزۇڭ كورسە كوڭلۇڭ ئۇنى ئارزۇلار،
كوڭۇل ئەتسە ئارزۇ ئۇنى كىم توسار؟
- 2795 كوڭۇل يەتتە ئەزا ئۇزە ھوكۇمران،
يۇگۈرەر ئەل چوقۇم، باشلاپ ماڭسا خان.
- 2796 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ بىلىملىك بۇ سوز،
ئەي باتۇر، كۈزەتكىن كوڭۇل بىرلە كوز:

2797 ət ez yəti əndam kənülkə uđar
kənül birlə yalnuk aqır yük yüđər

2798 tükəl sİR bəđiz ol kənülsüz kixi
kənülsüz kixi bilgə atİN yođar

2799 kərək əlgi bərk sađ kərəksiz ađı
sađılmasa etrü ađı kaznađı

2800 akİlik əđi kəđ anİ kođmaođu
kixi nənİ birlə ađı bolmaođu

2801 satİođđı kərək bİlsə tÜrlüg satİođ
satİođ bİlməsə ər kİlumaz asİođ

C158

2802 kamuođ nən tavarİođ bİlikli kərək
ađırİN uquzun uđuođlı kərək

2803 bİlİR bolsa kİymət ol arsİkmasa
satİođda tavİođda nən alsİkmasa

2804 alİmka bərimkə onay bolsa ez
uluođka kİqİgkə sÜqİg tutsa səz

2805 nəgü etnÜ alsə yana bərsə tərک
anar bərgəler nən qađan kolsa tərک

B208

2806 satİođka onay bolsa kİlkİ keni
anar əksüməz nən kərəklig künİ

2807 kalİ bərsə bəglər ər atka ađİođ
təgürsə anİ bolmasa yÜzdə đİođ

2808 ađİođ tİđsa İxqİ ər at kənli sİR
ər at kənli sİnsa alİR bəgkə kİR

- 2797 ۋۇجۇت، يەتتە ئەزا كوڭۇلگە باقار،
كوڭۇل بىرلە ئىنسان ئېغىر يۈك ئالار.
- 2798 تامام بىر سۈرەتتۇر كوڭۇلسىز كىشى،
كوڭۇلسىز كىشى ئىلىم ئاتىن بۇزار.
- 2799 قولى چىڭ، ساق ئولسۇن ئۇ بولماي سېخى،
غەزىنە مېلىنى چاچمىسۇن تېخى.
- 2800 سېخىلىق بەك ياخشى، تاشلىماس كېرەك،
لېكىن خەلق مېلى بىرلە قىلماس كېرەك.
- 2801 ئۇ بىلسۇن تىجارەت يولىنى ھامان،
ئۇنى گەر بىلەلمەس، تاپالماس ھايان.
- 2802 پۈتۈن مال-تاۋارنى ئۇ بىلمەك كېرەك،
باھالىق، باھاسىزنى ئۇقماق كېرەك.
- 2803 باھانى ئۇ بىلسۇن ۋە ئالدىنمىسۇن،
ئېلىپ مال-ساتاردا زىيان تارتىمىسۇن.
- 2804 ئېلىم ھەم بېزىمدە بولسۇن مۇلايىم،
ئۇلۇغ ھەم كىچىككە چۈچۈك سوز دائىم.
- 2805 نىمە ئۆتنە ئالسا، ئۇنى بەرسە تېز،
ئۇ سورسا ئۆزگىلەر بېرەر شۇبھىسىز.
- 2806 ئۇ بولسا ئال-ساتتا مۇلايىم كۈنى،
كېمەيمەس ئۇڭا مال كېرەكلىك كۈنى.
- 2807 ئەگەر قىلسا ئىنئام ئەسكەرلەرگە خان،
ئوچۇق يۈز بىلەن ئۇ بەرسۇن شۇ زامان.
- 2808 گەر ئېھسان توسالسا، قوشۇن دىل بۇزار،
قوشۇن كوڭىلى سۇنسا، بەككە داغ يۇقار.

- 2809 nǝgü tǝr ǝxitgil aqılar baxı
kǝnülkǝ alinqıl ay qıroquy kixi
- 2810 sǝvǝrig sǝvügsüz kılayın tǝsǝ
tilin ayoqu nǝnni tidip bǝrmǝsǝ
- 2811 ayip bǝrmǝgü nǝn tilin aymaoqu
tilin aydıñ ǝrsǝ anı tidmaoqu
- 2812 sǝzin kıysa bǝglǝr umıñq kǝtrülür
umıñq kǝtti ǝrsǝ nǝñin kǝtrulur
- 2813 oquoj sak kǝrǝk kǝđ kǝrǝksiz azak
azak bolsa ixqi bolur ix uzak
- 2814 bu bǝglǝrkǝ tapnur tapuoqı qamuoj
munadıp kǝlip tutti tapoqun kapuoj
- 2815 mañadısa tapuoqı ǝlig tarlıkın
bǝgi ǝxtip idsa aqıoj yarlıoñın
- 2816 uzatsa aqıqı bu nǝn bǝrmǝsǝ
munadımix tapuoqı tǝnülgey basa
- C159
2817 kǝrǝkindǝ bulsa kixi ǝz munı
yam ǝrsǝ yananta bolur ol tǝñi
- 2818 nǝgü tǝr ǝxitgil bu kǝkqin saña
munadımix munıña yara ay tona
- 2819 tilǝmixtǝ bulsa tilǝgli nǝñin
yanut kılsa bolmaz janında ǝñin
- 2820 kǝrǝk ǝđtǝ bir yam yananta bolur
kamuoj nǝñkǝ yananta munu bu tǝñin

- 2809 نىمە دەيدۇ، ئاڭلا، سېخىلەر بېشى،
بۇنى تۇت دىلىڭدە، ئەي يوقسۇل كىشى:
- 2810 ئەگەر دوستى دۇشمەن قىلايىن دىسەڭ،
كىپايە، سورالغان نەرسىن بەرمىسەڭ.
- 2811 بېرىلمەس نىمىنى دىمىسۇن تىلىڭ،
خىلاپلىق قىلما سەن نىمىكى دىدىڭ.
- 2812 ئەگەر بەگ سوزىدە ئۇ تۇرماس بولۇر،
ئىشەنچسىز بولۇر ئۇ، مالمۇ يوقۇلۇر.
- 2813 بوشاڭلىق كېرەكمەس، ساق-ئويغاق كېرەك،
بوشاڭ بولسا ئىشچى ئىش ئاقسار، دىمەك.
- 2814 قىلار بەككە خىزمەتسىنى خادىم پۈتۈن،
كېلىپ تۇردى ئىشكىتە ھاجەت ئۈچۈن،
- 2815 خىزمەتچى ھاجاتىمەن بولسا، قىسىلىپ،
ئاڭا بەگ ئېھسان ئەتسە يارلىق قىلىپ،
- 2816 ئۇنى غەزىنچى گەر بەرمىسە سوزۇپ،
ئۇ مۇھتاج خىزمەتچى كېتەر يۈز ئورۇپ.
- 2817 كىشىگە تېپىلسا دەل كېرەك نىمە،
بىلىنگەي پىل كەبى ئۇ خەستەك نىمە.
- 2818 ئىشتىكىن، نىمەدەر ئاق چاچلىق ساڭا،
ھاجەتمەن مۇڭغا يارا، ئەي توڭا:
- 2819 تىلەگەنگە تېپىلسا تىلەگى ئەگەر،
جاۋابغا جانىن ئۇ پىسدا ئېتەر.
- 2820 كېرەك ۋاقىتا بىر خەس بولۇر پىلغا تەڭ،
جىمى نەرسىگە بۇ ئوخشىشىپ كېتەر.

B209

2821 bu yanlıq kixi bulsa əmdi əlig
ukuxluq biliklig uvutluq silig

2822 anar bərsə boləy aqı kəznakı
inansa yaraəy küdəzsə həkı

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

2823 əlig aydı uktum yaruttun məni
takı bir səzüm bar ayu bər anı

2824 ayak tərqi baxlar bu ax baxqisi
nəgü tək kərək ayoqıl ax ixqisi

2825 səziksiz yəsə bəg anındın axıq
inansa anar bəg küdəzsə baxıq

2826 ədi tərş turur bu ax iqkü yəgü
səziklig kixidin yəsə ay bəgü

2827 muni ma ayu bərgil əmdi maña
biləyin ukayın ay ərsig toña

2821 ئۇياتچان، مۇلايىم، ئاقىل، بىلىملىك —

كىشىنى ئەگەرچە تاپقاندا ئېلىگ،

2822 بولۇر ئۇڭا تۇتقازسا مال — غەزىنى،

ئىشەنسە ئاڭا ھەم ئوتەپ ھەققىنى.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

2823 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم، يورۇتتۇڭ مۇنى،

يەنە بىر سوزۇم بار، دىگىن سەن ئۇنى.

2824 باش ئاشپەز سارايدا داسقان باشقۇرار،

شۇنى ئېيت، نىچۇك ئەر بۇنىڭغا يارار؟

2825 گۇمانسىز ئۇنىڭدىن يىسە ئاشنى خان،

ئىشەنسە ئاڭا، باش ساقلانسا ئامان.

2826 ئەي دانا، ئىشەنچسىز قولىدىن يىمەك —

يا ئىچمەك تولا تەس بىر ئىشتۇر، دىمەك.

2827 مۇنى بەرگىن ئېيتىپ سەن ئەمدى ماڭا،

بىلەيمەن، ئۇقايەن، ئەي جەسۇر توڭا.

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ AX BAXQI HAN
SALAR NƏGÜ TƏG
KƏRƏKİN AYUR

- 2828 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
bu ixkə pütün ər kərək kəđ silig
- 2829 kixidə talusi kəni qin kixi
əđürgü anar bərgü ax suv ixi
- C160
2830 bu ixkə əđi qin pütün ər tilə
baəirsak tapuoqsak uvuti bilə
- 2831 baəirsak tapuoqđi pütün qin kixi
bəginə yuluoqlar ət ez jan baxi
- 2832 boəuzdin bolur barqa bəgkə hətər
ixin kilsa axqi ani kim yətər
- 2833 kamuəđ yərdə bəglər küdəzgü əzin
yəgü iqgüdə aəəu saklik kəzin

توتۇز تىنچى باپ
باش ئاشپىزنىڭ قانداق بولۇشى لازىمى
توغرىدا ئۆگەنۈشنىڭ بىلىمگە ئېتىقادى

- 2828 جاۋابەن ئۆگەنۈلمىش دىدىكى: ئەي خان،
بۇنىڭغا كېرەك بىر كامىل، پاك ئىنسان.
- 2829 كىشىلەر ئارا چىن، توغرا بىر كىشى—
تېپىلسا، شۇ قىلسۇن بۇ ئاش—سۇ ئىشى.
- 2830 بۇ ئىشقا تولا چىن، دۇرۇس ئەر تىلە،
كويۇمچان ۋە ئىشچان ئۇياتى بىلە.
- 2831 كويۇمچان خىزمەتچى دۇرۇس چىن، كىشى،
بېگىگە بېغىشلار تەنۇ—جان، بېشى.
- 2832 كېلەر بەككە گالىدىن جىمكى خەتەر،
ئاش ئەتكەندە ئاشپەزنى كىم كۈزىتەر؟
- 2833 پۈتۈن يەردە بەكلەر كۈزەتسۇن ئوزىن،
يىمەكتە، ئىچىشتە ئۇ ئاچسۇن كوزىن.

B210

- 2834 bođun baxlar  rk  bolur miŋ yaqı
yaqı bolsa kimk  yađıoqlıođ aqı
- 2835 pütün qın pixıođ bolmasa bu kixi
h t rliođ bolur axta b gl r ixi
- 2836 muŋar k qki  ski tapuođı k r k
aqınu s qınu axın b rs  t rk
- 2837 təlim tapođı  rs   k x əmgəki
anar p ts  boloođay aqınmix b gi
- 2838 n g  t r  xitgil kixi ədgüsi
k li t nl mix t g ukux b lg si
- 2839 kayu n nk   mg k katılsa  k x
s v g boldı ol n n kamuođda k s x
- 2840 kayu n nk  ıđsa tiriglik kixi
s v g boldı ol n n s v g jan tuxı
- 2841 tiriglik  siz  rm z  mg k  siz
bu  mg kk  bərməz tiriglik  siz
- 2842 tiriglik bar r  r aqımaz tilin
yava bolsa  mg k aqır k q yil n
- 2843 kezi tok k r k k đ y m  kenli bay
-ariođlik k r k həm yüzi kerki ay
- 2844 sakınuk k r k din x ri' t bilir
bu mundaoođ kixidin pütünlük k lir
- C161
2845 ariođ boldı b gl r tadusı  zi
ariođ bolmasa ax kaqan y r kozi

- 2834 خەلق باشلار ئەرگە بولۇر مىڭ يېغى،
ھەمىشە قۇرۇقلۇق يېغى تۇزىغى.
- 2835 بولمىسا پۈتۈن، چىن، پىششىق بۇ كىشى،
خەتەرلىك بولۇر ئاشتا بەگلەر ئىشى.
- 2836 بۇڭا لازىم كويۇمچان، كونا ئۇستا،
قىلىپ ئاشنى تەملىك بەرسە ۋاقتىدا.
- 2837 تولا بولسا كورسەتكەن ئىش - ئەمگىكى،
ئۇنى تەقدىرلىگەي ئىشەنىپ بېگى.
- 2838 نىمە دەر، ئىشتىكىن، ئەقىل بەلگىسى،
بۇنىڭغا مۇناسىپ كىشى ياخشىسى:
- 2839 قوشۇلسا نىمىگە تولا ئىش - ئەمگەك،
سويۇملۇك، ئەزىز ھەم بولار تولا بەك.
- 2840 كىشىكىم نىمەگە سەرپ ئەتسە ئومۇر،
ئۇ نەرسە سويۇملۇك، جان كەبى بولۇر.
- 2841 ئومۇرگە نە ئەپسۇس، ئەمگەككە ئىست،
ئەمگەكسىز ئۆتكەن بۇ ئومۇرگە ئىست.
- 2842 ئومۇر كەتسە ئەرلەر ئېچىنماس، بىراق،
زاپە بولسا ئەمگەك ئېچىنغاي ئۇزاق.
- 2843 باش ئاشپەز كوزى توق، بولسۇن كوڭلى باي،
ئوزى پاكىزە ھەم يۇزى كوركى ئاي.
- 2844 ئۇ بولسۇن تەقۋادار، شەرىئەت بىلەر،
بۇنىڭدەك كىشىدىن دۇرۇسلۇق كېلەر.
- 2845 بۇ بەگلەر تادۇسى [147] تازا، پاك ئېرۇر.
تازا بولمىسا ئاش، نىچۈك يىيىلۇر؟

- 2846 arıoı bolsa axqı arıoı ax bərür
arıoı bolsa ax suv səvə kəđ yəlır
- 2847 kəzi suk kixi axka sukluk kılur
əlig təgrür axka axıoı artarur
- 2848 kəzi suk kixiniñ kılınqı yig ol
kılınq yiglikı ərəkə tənşiz ig ol
- B211
2849 nəbə mə pütün qın ən ərsə keni
anında pütün qın ezün bil muni
- 2850 pütün tutoıu barqa kixig qın pıxıoı
ezüg kəđ sakınoıu küđəzğü baxıoı
- 2851 munar mənəzətü kəldi əmdi bu sız
unıtma bu sızıni aya əđğü ez
- 2852 kamuoıni pütün tut kəđəzgil ezün
ezünkə baqırsak səniñ ez kəzün
- 2853 kamuoıda ‘əzizrək bu janiñ ‘əziz
‘əziz janni bək tut uzatma sızün
- 2854 yüzi kərki kərklüg kərək kılki uz
yülüg bolsa bođluoı tili kənli tüz
- 2855 bu kərklüg kixi kəzkə kərnür arıoı
arıoı bolmasa ax booıuzka qarıoı
- 2856 arıoılıoıni səvmix turur bir bayat
arıoılik bilə ər bulur əđğü at
- 2857 arıoılıoıni barqa kixilər tilər
arıoı bolsa ax suv kixi arzular

- 2846 تازا بولسا ئاشچى، تازا ئاش بېرۇر،
تازا بولسا ئاش-سۇ، سويۇپ يىيىلۇر.
- 2847 كوزى ئاچ كىشى ئاشقا ئاچلىق قىلار،
تاماققا تىقپ قول، تاماقنى بۇزار.
- 2848 كوزى ئاچ كىشلەر قىلىقسىز بولۇر،
قىلىقسىزلىق كېسەلدۇر، تېڭى يوق ئېرۇر.
- 2849 ئىشەنچلىك بولسا ئەر قانچە چىن، كونى،
ئۇنىڭدىن ئىشەنچلىك ئوزۇڭ، بىل مۇنى.
- 2850 يېتۈك، چىن كىشىگە پۈتۈن ئىشەنچ ئەت،
بولۇپ ھۇشيار، ئوزۇڭنىڭ بېشىنى كۈزەت.
- 2851 كېلۇر بۇ سوز بولۇپ بۇنىڭ ئوخشىشى،
ئۇنۇتما بۇ سوزنى، ئەي ياخشى كىشى:
- 2852 ئىشەن ھەممىگە-يۇ، كۈزەتكىن ئوزۇڭ،
ساڭا مېھرىۋانراق سېنىڭ ئوز كوزۇڭ.
- 2853 ئەزىزراق ئېرۇر بۇ ھەممىدىن جېنىڭ،
ئەزىز جاننى بەك تۇت، ئۇزاتما سوزۇڭ.
- 2854 يۇزى، ھوسنى كوركەم بولسۇن خۇلقى ئۇز،
ساقال-چاچى رەتلىك، تىلى-كوڭلى تۇز.
- 2855 بۇ كوركەم كىشى كوزگە كورۇنۇر ئېرىغ،
ئېرىغ بولمىسا ئاش بوغۇزغا قېرىغ.
- 2856 سويەر پاك-ئېرىغلىقنى ئۇ بىر بايات،
ئېرىغلىق بىلەن ئەر تاپۇر ياخشى ئات.
- 2857 ئېرىغلىقنى ھەممە كىشىلەر تىلەر،
قىلۇر ئارزۇ ئاش-سۇ تازا بولسا گەر.

- 2858 yırak tutoqu axta ariqsiz xixi
ariqsiz kixinin ariqsiz xixi
- 2859 kenilik kerek hem putun qin kilik
keni bolmasa er tuzumez yorik
C162
- 2860 kali egri bolsa bu ax baxqisi
kamuq egri boldi anin ixqisi
- 2861 yumitsa kalin yig bu ax oqrisi
kaqan kerki kalgay begi tergisi
- 2862 kenilik kerek erke adgu kiling
anin bulsa etru tilemix sevinq
- 2863 negu ter axitgil keni kilikliq er
keni kilki bolsa azun putru yer
B212
- 2864 keni kayda bolsa kutadur kuni
tunermaz kuni er yorisa keni
- 2865 hiyanet kayu yerdə ura adak
asioq bərgü barqa kaqar ked yirak
- 2866 hiyanet xixi kayda sunsa əlig
teniz ərsə suqlur kuritur yerig
- 2867 baqirsak kerek ked begini sever
uvutluq kerek ked ezini yiojar
- 2868 ukuxluq kerek hem biliklig kerek
edi bolsa axka eriglig kerek
- 2869 teruqa yorisa tapuq kilsa ez
kirurdə qikarda keni tutsa kez

- 2858 يېقىن كەلمسۇن ئاشقا ناپاك كىشى،
ئېرىغىز كىشىنىڭ ئېرىغىز ئىشى.
- 2859 ئۇ بولسۇن توغرا، چىن، قىلىقتا راستگوي،
دۇرۇس بولمىسا ئەر تۈزەلمەيدۇ خۇي.
- 2860 ئەگەر ئەگرى بولسا بۇ ئاش باشچىسى،
پۈتۈن ئەگرى بولدى ئۇنىڭ ئىشچىسى.
- 2861 يىغىلسا تولا بىر توپ ئاش ئوغرىسى،
قاچان داسقىنى بەگنىڭ ئۇز بولغۇسى؟
- 2862 كىشىگە دۇرۇسلۇق، ئۆز خۇلۇق كېرەك،
كېلۇر بۇ بىلەن ئۇ تىلىگەن تىلەك.
- 2863 نىمە دەر، ئىشتىكىن، خۇلقى دۇرۇس ئەر،
دۇرۇس بولسا دۇنيا نېمىتىنى يەر:
- 2864 دۇرۇس قايدا بولسا قۇتاتۇر كۈنى،
قارايماس كۈنى، ئەر گەر بولسا كۈنى.
- 2865 خىيانەت قەيەرگە گەر باسا ئاياق،
قاچار پايدىلىق ئىش ھەممىسى يىراق.
- 2866 خىيانەتچى نەگە قول سۇنسا ئەگەر،
دېڭىزمۇ سوغىلار، قۇرۇپ كېتەر يەر.
- 2867 باش ئاشپەز بېگىگە بولسۇن كويۇمچان،
يىغىپ نەپسىنى ئۇ بولسۇن ئۇياتچان.
- 2868 ئەقىللىق كېرەك ھەم بىلىملىك كېرەك،
تاماق ۋاقتى بولسا، تېتىكلىك كېرەك.
- 2869 نىزاملىق يۈرۈپ ئۇ ئىشلىسۇن ئوزى،
كىرەردە-چىقاردا تۈز ئولسۇن كوزى.

2870 ukux ixkə tutsa küdəzsə əzin
bilik ixkə tutsa tiđusa kəzin

2871 wəfa kilsa bəgkə tiləp ədgü at
ol at birlə ədgü qalir mənü at

2872 ukuxluođ kixilər at ədgü qolur
biliklig kixilər inanqliođ bolur

2873 ukuxluođ kixidin kixilik kəlür
biliklig kixilər kixisi bolur

2874 nəgü tər əxitgil ukuxluođ kixi
ukuxluođ kixi ol kixidə baxı

C163

2875 ukuxluođ wəfaliođ kixi tüzüni
yuluođlar kixikə kamuođ ezini

2876 ariođsiz jəfaliođ kilingi otun
kali aydi ərsə kiyar sezini

* * *

2877 munu aydim əmdi ay əlig kixi
bu yanliođ kərək bolsa axqi baxı

B213

2878 kirip etrü tərqi ayak baxlasa
anindin bəgi ax səziksiz yəsə

* * *

2879 bu ərdi ay əlig ezüm bilmixin
ayu bərdim əmdi kənül bulmixin

- 2870 ئەقىل بىرلە ئىشلەپ، كۆزەتسۇن ئوزىن،
بىلىم بىرلە ئىشلەپ، تىپسۇن كوزىن.
- 2871 ۋاپا قىلسا بەككە تىلەپ ئەزگۇ ئات،
ئۇ ياخشى ئېتىلە قويۇر مەڭگۇ ئات.
- 2872 ئەقىللىق كىشى ياخشى نامنى كۆتەر،
بىلىملىك كىشىلەر ئىشەنچلىك كېلەر.
- 2873 ئەقىللىق كىشىدىن كىشىلىك كېلۇر،
بىلىملىك — كىشىنىڭ كىشىسى بولۇر.
- 2874 ئىشتىكىن، نىمە دەر ئەقىللىق كىشى،
ئەقىللىق كىشى ئۇ كىشىلەر بېشى:
- 2875 گەقىللىق، ۋاپالىق ئەر ئىسىل ئېرۇر،
كىشىلەر ئۇچۇن ئۇ جان پىدا قىلۇر.
- 2876 ئېرىغىسىز، جاپالىق، يامان خۇلۇقلۇق،
ئەگەر ۋەدە قىلسا، سوزىدىن يانۇر.

- 2877 دىدىم بۇنى ئەمدى، ئەي ھاكىم كىشى،
مۇشۇ خىلدا بولسۇن ئۇ ئاشىچى بېشى.
- 2878 ئۇ سۇنسا ئاش — ئاياق، سېلىپ داستىخان،
يىسە ئاشنى بەگ ھىچ قىلماستىن گۇمان.

- 2879 شۇدۇر ئەي خاقانىم، مېنىڭ بىلگىنىم،
كوڭۇلدە نە كەچسە، مانا مەن دىدىم.

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 2880 əlig aydī uktum əxittim muni
takī bir sözüm bar ayu bər anī
- 2881 maña ayoqıl əmdi idixqī baxī
nəgü tæg kərək kılsa iqqü ixi
- 2882 inansa anar bæg nə kənli pütüp
alip iqsə iqqü anī qin tutup

* * *

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 2880 ئېلىگ ئېيتتى: ئۇقتۇم، ئىشىتىم. بۇنى،
يەنە بىر سوزۇم بار، دىگىن سەن ئۇنى.
- 2881 ماڭا ئېيتقىن ئەمدى ئىچىملىك بېشى،
نىچۇك قىلماق كېرەكتۇر ئىچكۈ ئىشى؟
- 2882 ئىشەنسە ئۇڭا بەگ كوڭۇلدىن پۈتۈپ،
ئېلىپ ئىچسە مەيىنى، ئۇنى چىن تۇتۇپ.

ƏGDÜLMİX ƏLİGKƏ İDİXQİ BAXI
NƏGÜ TƏG KƏRƏKİN AYUR

- 2883 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
munar ma əđi kəđ yetürsü bilik
- 2884 əz igđix kərək kəđ sīnamix yilīn
kənül basmīx ərsə kənitmīx yolīn
- 2885 pütün qīn baqīrsak kəzi kənli tok
kəni bolsa kīlkī məsəl atəju ok
- 2886 anīn ətrü bolsa idix tutəjuqi
yaraəjay bu ixkə yetiləy küqi
- C164
2887 kamuoq türlüg otlar idixqi tutar
guwarix ya mə'jun ya qurni qatar
- 2888 təlim türlüg otlar anīnda bolur
yəgü yaloəəju ot ya iqgü kolur

تۆتۈنچى باپ
ئىچمەك بېشىنىڭ قانداق بولۇشى لازىملىقى
توغرىدا ئۆگەنۈشنىڭ بىلىمگە ئېيتقانلىرى

- 2883 جاۋابەن ئۆگەنۈلمىش دىدى: ئەي ئېلىگ،
بۇغا ھەم كېرەك كۆپ يۈگۈرتمەك بىلىمك.
- 2884 قېرىنداش يا كۆپ يىل سىنالغان كېرەك،
يىغىپ نەپسىن، تۇز يولدا ماڭغان كېرەك.
- 2885 ئىشەنچلىك، كۆيۈمچان، كوزى - كوڭلى توق،
تۇز ئولسۇن خۇلقى ھەم مىسالى بىر ئوق.
- 2886 ئۇ بولسۇن شۇ ياكلىغ قەدەھ تۇتقۇچى،
ياساشقا مەينىمۇ يېتىشسە كۇچى.
- 2887 پۈتۈن دورا - ئوتنى ئىدىشچى [148] تۇتار،
جۇۋارش، يا مەئجۇن، يا سۇرگە قاتار.
- 2888 ئۇنىڭدا تېپىلسۇن تولا دورىلار،
يېيشكە، يالاشقا، ئىچىشكە تەييار.

- 2889 kuruoŭ el yəmix tut ya iŭgü süqig
anıñdin bolur bu booŭuzka kəqik
- 2890 booŭuzdın bolur barqa bəgkə hətər
booŭuz tatoŭi axqı iđixqı tutar
- B214
2891 bu axqı iđixqı pütün bolmasa
əđi sarp bolur bəgkə iqsə yəsə
- 2892 nəgü tər əxit ay biliklig bəgü
booŭuz kəđ küđəzɡü ax akru yəgü
- 2893 booŭuzuoŭ küđəzsə baxına asiŭ
axiŭ az yəsə bu aŭizka tatoŭ
- 2894 eküx kərdüm əni yava kildi bax
küđəzmədi booŭuzin kovi kildi yax
- 2895 booŭuzdın kirür ig kixikə kəmi
booŭuzdın bolur həm anar ot əni
- 2896 ukuxluoŭ kərək həm bilik kəđ bilir
ukuxluoŭ kixidin kixilik kəlir
- 2897 əsizkə katılmaz ukuxluoŭ kixi
pütün qın bolur bu biliklig ixi
- 2898 kəni ərməsə keygəy ərdi ulun
kəni turmasa kər bolur ər bulun
- 2899 kəni bol sən ix kil ay ərsig bəgim
kənilikte taxtın yok ərmix yəgim
- 2900 iđixqı baxi kəđ koyuoŭ ər kərək
kəni tutsa ətürü kənül eg yürək

- 2889 قۇرۇق-ھول يېشى يا ئىچىملىك شاراپ،
ئۇنىڭدىن ئالار يول گېلىڭغا قاراپ.
- 2890 بۇ گالدىن بولۇر بەككە ھەممە خەتەر،
بۇ گال تانقى ئاشىچى، ئىدىشىچى تۇتار.
- 2891 بۇ ئاشىچى، ئىدىشىچى سادىق بولمىسا،
بولۇر بەك قىيىن بەككە ئىچسە-يىسە.
- 2892 نىمە دەر بىلىملىك ھېكىم، دىققەت ئەت،
تاماقنى ئاستا يە، گېلىڭنى كۈزەت:
- 2893 گېلىڭنى كۈزەتسەڭ، بېشىڭ ساقلىنار،
يىسەڭ ئاشنى ئاز-ئاز، ئېغىزغا تېتار.
- 2894 تولا كوردۇم ئەرنى زاپە قىلدى باش،
گېلىڭنى كۈزەتمەي ھارام كەتتى ياش.
- 2895 كېسەل دەردى ئەرگە گېلىڭدىن كىرۈر،
ئۇنىڭ دورىسى ھەم ئېغىزدىن بولۇر.
- 2896 ئۇ بولسۇن ئەقىللىق بىلىملىك بىر ئەر،
ئەقىللىق كىشىدىن كىشىلىك كېلەر.
- 2897 يامانغا قوشۇلماس ئەقىللىق كىشى،
دۇرۇس چىن بولۇر بۇ بىلىملىك ئىشى.
- 2898 قاياتتى بۇ ئوق تۈز بولمىسا ئەگەر،
دۇرۇس بولمىسا گەر بولۇر تۇتقۇن ئەر.
- 2899 ئى باتۇر بېگىم سەن دۇرۇس بول تىرىش،
دۇرۇسلۇقتىن بولەك يوق ھىچ ياخشى ئىش.
- 2900 ئىدىشىچى بېشى چاققان ئەر بولغۇلۇق،
يۈرەك ھەم نىيەتنى دۇرۇس تۇتقۇلۇق.

- 2901 kenilik ezə ixləsə ix pütün
yakurmasa əzkə yaraqsız otun
- C165
2902 ez əlgi bilə kətsa iqqü kərüp
ezi bəkləsə kədsə taməya urup
- 2903 yəgü iqqü katmix kaməy otlarəy
ez əlgi bilə kətsa tutsa arəy
- 2904 kuruəy əl yəmix ya jüləngbin julab
ezi kətoyu tutoyu bu barqa xərab
- 2905 aqīnu süqinü baqirsaklikin
idixin küdəzsə etəsə həkin
- B215
2906 kirür ətrü əmgək bəgi tapəyina
ol əmgək tusulur kulü asəyina
- 2907 kayu nənkə kirsə kixi əmgəki
ux ol nəndə boldi janinin kəki
- 2908 munar mənzetü sezlədi səz silig
siliglər sezi kərsə barqa bilik
- 2909 kayu nənkə kirsə kixi əmgəki
səvüg boldi ol nən səvüg jan kəki
- 2910 kixi əmgək idsa tiriglik idip
anı səvgü yüdgü yüdürsə yüki
- 2911 bu yanlıy bulunsa idixqi baxi
anar bərsə boləyay idixqi ixi
- 2912 bu ixkə muni təg silig ər kərək
munin tapəyi kərki yarutsa yürək

- 2901 پۈتۈن ئىش دۇرۇسلىق بىلەن قىلسۇن ئۇ،
يارامسىز، ياماننى يۇلاتمىسۇن ئۇ.
- 2902 كورۇپ مەينى قولسە ياسسۇن ئوزى،
بېسىپ تامغا تۇتسۇن، ساقلسۇن ئوزى.
- 2903 قوشۇپ ئىچمەك - يىمەككە دارى - دەرەمەك،
ئۇنى ئوز قولسە پاك تۇتماق كېرەك.
- 2904 قۇرۇق - هول يىمىش، گۈل، ھەسەل يا گۇلاپ -
قوشۇپ، قىلغاي ئوزى، بۇ بارچە شاراپ.
- 2905 سويۇپ ھەم كويۇنۇپ بولۇپ مېھرئوان،
ئىدىشىنى كۈزەتسۇن، ئوتەپ ھەق ھامان.
- 2906 شۇنىڭلە بېگكە ئەمگىكى سىڭار،
قۇلغا بۇ ئىش كوپ پايدىلىق بولار.
- 2907 قايۇ نەرسكە سىڭسە ئەر ئەمگىكى،
بولۇر شۇ نەرسىدە جېنىنىڭ كوكى.
- 2908 بۇڭا ئوخشاپ كېلەر ئىسىللەر سوزى،
ئىسىللەر سوزىدۇر بىلىمنىڭ ئوزى:
- 2909 نىمەگە سىڭەر بولسا ئەر ئەمگىكى،
بولۇر ئۇ سويۇملۇك شىرىن جان كوكى.
- 2910 كىشى ئەمگەك ئەتسە ئومۇر سەرپ ئېتىپ،
ئۇنى سويىسۇن، كوتەرسۇن ۋە بولسا يۇكى.
- 2911 تېپىلسا شۇ ياڭلىغ ئىدىشچى بېشى،
ئۇڭا بەرسە بولغاي ئىدىشچى ئىشى.
- 2912 بۇ ئىشقا بۇنىڭدەك تۈزۈك ئەر كېرەك،
ئۇنىڭ ئىشى، ھوسنى يورۇتسۇن يۇرەك.

- 2913 munında basakī bu boxoıutları
sakalsız kərək barqa kərki yarı .
- 2914 yalın yüzlüg oqlan tolun tæg yüzi
bođı tal kara saq bəđiz tæg əzi
- C166
2915 bəli bolsa yılmık yana yarı kən
erün bolsa kırtix kızıl kızıqu ən
- 2916 yaxıl kək sarıođ al aoi ton kəđip
axaou ketürsə yaraxur yori
- 2917 sakalsız kərək bu idixqi ariođ
küđezilsə iqgüdə kil tü yamiođ
- 2918 idixta tü bolsa yaraqsız bolur
tü ax suvka tüxsə tatioısız bolur
- 2919 munin aydı bolıay bilik bərgüqi
sakalsız kərək təp idix tutoıuqi
- 2920 idixqi ariođ bolsa kərklüg yüzi
anıñdin sinər iqse iqgü kozi
- B216
2921 nəgü tutsa kərklüg kixi kilki uz
yaraxur alir kər bu jan ülki kez
- 2922 nəgü tər əxitgil bu bəyt ayıuqi
əxitgil muni sən aya bilgüqi
- 2923 yüzi kərki kərklüg kərək kilki uz
nəgü tutsa andin tamar barqa tüz
- 2924 karin aqmıx erkə yüzi kərsə ax
usup suvsamıxka kərüp kanoıusuz

- 2913 ئۇنىڭدىن بولەك بارچە ساقلىرى،
ساقالسز، گۈزەل ھەم بولسۇن يۈزلىرى.
- 2914 ئۇ بولسۇن ياش ئوغلان، تولۇندەك يۈزى،
بويى تال، قارا چاچ، سۈرەتتەك ئوزى.
- 2915 بېلى نازۇك ئولسۇن، ھەم كەڭ يەلكىلىك،
تېنى ئاق، ئوزى ھەم قىزىل مەڭزىلىك.
- 2916 يېشىل، كوك، سېرىق، ھال يىپەك تون كىيىپ،
ياراشۇر يىمەكنى كوتەرسە مېڭىپ.
- 2917 دىسە چۈشمسۇن مەيگە قىل، تۈك يا خەس،
ئېرىغ ۋە ساقالسز بولسۇن ساقى، بەس.
- 2918 قەدەھتە قىل ئولسا ئېرىغسىز بولۇر،
تۈك ئاش-سۇغا چۈشسە تېتىقسىز بولۇر.
- 2919 شۇڭا ئېيتتى بولغاي بىلىم بەرگۈچى،
ساقالسز بولغاي دەپ قەدەھ تۇتقۇچى.
- 2920 ئىدىشچى ئېرىغ بولسا كوركەم يۈزى،
ئۇنىڭدىن ئىچلىسە، سىگەر مەي، قوزى.
- 2921 نىمە تۇتسا كوركەم، خۇش يېپىل كىشى،
ياراشۇر، ئالۇر كوز ھەم جان ئۇلۇشى.
- 2922 ئىشتىكىن، نىمە دەر بۇ بىت ئېيتقۇچى،
بۇنى ئاڭلىغىن سەن، ئايا بىلگۈچى:
- 2923 يۈزى كوركەم ئولسا، خۇلقى ئولسا ئۇز،
نە تۇتسا ئىچەر ئەر زەۋق بىلەن ھۇنۇز.
- 2924 بولۇر ئاش يۈزىنى كورمەك ئاچلارغا،
ئۇسىنغان كىشىگە بولۇر قانغۇسىز.

2925 iǰixqı baxı kər ux andaq kərək
iǰix tutoquqılar bu mundaq kərək

2926 inansa anar ɵtrü bəglər pütüp
yakın tutsa boloqay pütün qın tutup

* * *

2927 ay əlig kaq ixkə ər ɵdrüm tilə
baqırsak kəzi tok uvuti bilə

2928 birisi yalavaq bitikqi biri
takı bir iǰixqı kər axqı biri

2929 bularıq ədi kəp talula birin
kalı tuxsa tənşiz ɵkünmə yarın

C167

2930 yalavaq bitikqi kalı bolsa yig
anıñ yası əlkə tokır ay tətik

2931 iǰixqı ya axqı yig ɵrsə kalı
anıñ yası jan kər tiriglik ulı

2932 katiqlan ay əlig bu bir kaq kixig
talulayu ɵdrü tutuzoql ixig

* * *

2933 yana aydı ɵgdülmix əlig kutı
bəduk boldı bəglər ixı tæg atı

2934 bəduk ixtə tənşiz bax aqrıq bolur
bax aqrıq kɵtürməse bəglik kalur

2925 ئىدىشچى بېشى، كور، مۇشۇنداق كېرەك،
قەدەھ تۇتقۇچىلار ئاشۇنداق كېرەك.

2926 ئىشەنسە ئۇلارغا بەگلەر چىن پۇتۇپ،
يېقىن تۇتسا بولغاي دۇرۇس ئەر تونۇپ.

* * *

2927 ئېلىگ بۇ نەچچە ئىشقا خىل ئەر تىلە،
كويۇمچان، كوزى توق، ئۇياتى بىلە.

2928 بىرى ئەلچىدۇر ھەم پۇتۇكچى بىرى،
بىرىدۇر ئىدىشچى، كور، ئاشىچى بىرى.

2929 بۇلارنى بىرىن-بىر ئوبدان تاللىغىن،
نالايىق بولسا، سوڭ پۇشمان يىمىگىن.

2930 ئەگەر ئەلچى، پۇتۇكچى بولمىسا خوپ،
تېگۇر ئەلگە ئۇندىن زەخمەت-زىيان كوپ.

2931 ئىدىشچى ۋە ئاشىچى يامان بولسا گەر،
ھايات يولى—جانغا زىيانى تېگەر.

2932 بۇ قانچە كىشىنى خىلاشقا تىرىش،
تولۇق خىلاپ ئاندىن تاپشۇر ئاڭا ئىش.

* * *

2933 يەنە ئېيتتى ئوگدۇلمىش: ئېلىگ قۇتى،
ئىشىدەك بۇيۇكتۇر بۇ بەگلەر ئېستى.

2934 بۇيۇك ئىشتا تۇرلۇك باش ئاغرىق بولۇر،
يوقالمىسا بۇ دەرت، بەگلىك يوقىلۇر.

- 2935 nǝgü tǝr ǝxitgil kǝnǝxqi ǝgǝ
kǝnǝxtǝ tǝkǝr bǝgkǝ yünqü ügǝ
- B217
2936 aya bǝg ǝrǝz qolma ǝmgǝk kǝtür
ǝrǝz birlǝ ǝmgǝk aǝakxu yatur
- 2937 bǝg ǝmgǝp ǝl ǝtsǝ boǝun xük bayur
bayusa boǝun bǝg tilǝki bolur
- 2938 sǝvinmǝ kǝǝ artuk ǝrǝzlig kixi
bolur ahir ǝmgǝk ǝrǝzkǝ tuxi
- 2939 nǝqǝ mǝ bu axqi iǝixqi sana
pütün ǝrsǝ artuk ay ǝrsig tonǝ
- 2940 olarda baǝırsak ǝzünkǝ ǝzün
aǝin bolmaǝıy sǝn uzatma sǝzün
- 2941 nǝgü tǝr ǝxitgil ǝgǝ buyruki
unitma munǝ sǝn biti hǝm oki
- C168
2942 sǝvüg jan ǝzǝlǝ ǝmindǝ ǝmin
kolup bolmadim mǝn ǝzümdǝ ǝnin
- 2943 katioǝlan küǝzgil katioǝ tut ani
kali bardǝ ǝrsǝ tilǝmǝ ǝmin

* * *

- 2944 ayitmixni ayǝdim ay ǝlig kuti
nǝgü tǝg kǝrǝkin ǝmi hǝm oti
- 2945 bu yanliǝq kixi birlǝ bǝglǝr bǝǝür
yaǝı boyni yǝnqǝr kü qaviri iǝür

- 2935 ئىشتىكىن، ئەقىللىق كېڭەشچى نەدە،
كېڭەشتە بەگ ئالدىغا ئۈنچە توكەر:
- 2936 ھوزۇر ئىزلىمە بەگ، جاپانى يوق ئەت،
ئەمگەك بىلەن بىللە تۇرار پاراغەت.
- 2937 چېكىپ رەنج بەگ تۈزسە ئەل، خەلقى بېيۇر،
باي ئولسا خەلقى بەگ تىلەگىن تاپۇر.
- 2938 راھەتلىك كىشى بەك كەتمە سويۇنۇپ،
كېلۇر راھەتكە ئاخىر جاپا قوشۇلۇپ.
- 2939 بۇ ئاشچى، ئىدىشى ھەر قانچە ساڭا—
ئىشەنچلىك بولسىمۇ، ئەي زىرەك توڭا،
- 2940 كويۇمچان ئۇلاردىن ئوزۇڭگە— ئوزۇڭ—
ئېرۇر سەن، باشقا يوق، ئۇزاتما سوزۇڭ.
- 2941 نە دەر خاس كېڭەشچى دانا، ئاڭلىغىن،
ئۇنۇتماي، ئوقۇپ ھەم يېزىپ ساقلىغىن:
- 2942 سويۇملۇك جان ئۇزۇرە ئىمىندىن ئىمىن،
ئوزۇمدىن ئىمىنراق تاپىمىدىم بىرىن.
- 2943 تىرىش ھەم كۈزەت، چىڭ تۇتقىن سەن ئۇنى،
ئەگەر ئۇ يوقالسا تىلەمە ئىمىن.

* * *

- 2944 دىدىم دەيدىغاننى، ئەي ساھىپقىران،
نىچۇك قىلماق ئىلاجىن ئەيلەپ بايان.
- 2945 مۇشۇنداق كىشى بىرلە بەگ چوڭ بولۇر،
ئۇزۇپ ياۋ بوينىنى شوھرەت قازىنۇر.

2946 munu szldim mən sana blglg
tak bir szm bar an lglg

* * *

2947 lig tnlar rs an səzləyin
yok rs bu szni zm kizlyin

LIG SUALI GDLMIXK

2948 yanut brdi lig ayur ay bg
ng ol maa ay szn szlg

2949 snndin əxitgü krk barqa sz
bilikkə tnz sən ukuxka gz

GDLMIX JWABI LIGK

2950 yanut brdi gdlmix ayd lig
ligdin tgir lk trlg bilik

B218

2951 ligk tndm tapuq yoli
ng tg tapnu bəginə kul

2952 ym bilg bglr tapuq kuln
ng tg anu tapınsa ylin

2953 nq bg hk rs kullar z
ym kul hk yokmu bglr z

2954 kal bg hkn krs kullar turup
krk kul hkn krs tapn krp

2946 مۇنى سوزلىدىم مەن ساڭا بەلگۈلۈك —
بولەك بىر سوزۇم بار بۇڭا ئۈلگۈلۈك.

* * *

2947 ئېلىك تىڭشسا گەر، ئۇنى ئېيتايىن،
يوق ئەرسە بۇ سوزنى ئوزۇم دىمەيىن.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

2948 ئېلىك ئېيتتى جاۋابەن، دىدى: ئەي ئاقىل،
نمەدۇر سوزۇڭ ئۇ، بايان ئەيلىگىل.

2949 سېنىڭدىن ئىشتىمەك كېرەك بارچە سوز،
بىلىمدە دېڭىزسەن، ئەقىلدە ئوگۈز. [149].

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

2950 جاۋابەن ئوگدۇلمىش دىدى: ئەي ئېلىك،
ئېلىگىدىن تېگەر ئەلگە تۇرلۇك بىلىك.

2951 دىدىم بەككە خىزمەتچىلەرنىڭ يولى،
نىچۇك خىزمەت ئەتسۇن بېگىگە قۇلى.

2952 خىزمەتچى قۇلىنى بەگمۇ بىلگۈلۈك،
نىچۇك خەير — ئېھسان ئاڭا قىلغۇلۇق.

2953 نىچۇك بولسا خان ھەققى قۇلەر ئۈزە،
يەنە قۇل ھەققى يوقمۇ بەگلەر ئۈزە؟

2954 بەگ ھەققىنى ئوتەركەن قۇل ئىشتا تۇرۇپ،
كېرەك قۇل ھەققىنى ئوتەش ئىش كورۇپ.

2955 tapuŋqı tapuŋ kılsa dunya üqün
kalı bulmasa dunya əmgər küqün

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

2956 əlig aydı kəldür maña ay aqa
nəgü ol tapuŋqı həki ay səqə

2955 قىلۇر خادىم ئىشنى بۇ دۇنيانى دەپ،
ئەگەر بولمىسا ئۇ قالۇر بوش كۈچەپ.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

2956 ئېلىگ ئېيتتى: بۇنى سەن ماڭا ئېيت ئېچىپ،
تەدۇر خىزمەتچى ھەققى، بىر-بىر يېشىپ.

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ TAPUŞIQLAR
HƏKİ BƏGLƏR ƏZƏ NƏGÜ TƏG
ƏRDÜKİN AYUR

- C169
2957 bu əgdülmix aydı bu bəglər əzə
tapuşiqi həki bar tapuşida oza
- 2958 ən axnu yəgü iqu bərgü kərək
tapınoşu ətiklərin ətgü kərək
- 2959 tapuş kilmək əmgək katiş ix bolur
muni bilsə bəglər tapuş yix kilur
- 2960 ət əz jan yuluşlar tapuş kiloşuqi
tilər bəg səvinqi bu kul boluşuqi
- 2961 isig tomliş aq tok yaşoş həm yalın
kiliq baldu ok yər ay əlig bilin
- 2962 kəşin əndün oş sol bolur bu turup
bəgin inqkə təgrür bu əmgək kərüp

تۆتۈن كىتاب

خىزمەتچىلەرنىڭ بەكەم ئۈستىدە قانداق ھەقلىرى
بارغى ھەققىدە ئۆگىنىشنىڭ ئىلگىرى ئىتتىپاقلىرى

- 2957 دىدىكىم ئۆگىدىلىشىش: بۇ بەگىلەر ئۈزۈ،
خادىم ھەققى باردۇر ئىشلەشتىن ئوزا.
- 2958 ئەڭ ئاۋال يىمەك-ئىچمەك بەرمەك كېرەك،
ئىشلەشكە قوراللار يەتكۈزمەك كېرەك.
- 2959 بۇ خىزمەت مۇشەققەت، قاتتىق ئىش ئېرۇر،
مۇنى بىلسە بەگ، ئىشچى غەيرەتلىنىدۇر.
- 2960 تەنۇ-جان پىدالاپ ئىشلەيدۇ خادەم،
تەلەپ بەگ سويۇنچىن، قىلۇر قۇللۇق ھەم.
- 2961 سوغۇق-ئىسسىق، ئاچ-توق، ياياق ھەم يېلىك،
قىلىچ، پالتا، ئوق يەر، ئەي خاقان بىلىك.
- 2962 گاھ ئالغا، ئارقىغا، گاھ ئوڭغا، سولغا-
يۈرەر-دە، يەتكۈزەر بەگنى ھوزۇرغا.

2963 yaŋıka bu  nd n bolur b k tolum
tiriglik til r b gk   zk   l m

B219

2964 bu yanlıŋ b ginin səvinqin til p
 zin əmgətür t nni k nk  ulap

2965 bu tapŋi  q n b g  t g  h kin
an   d g  tutoŋu baŋırsaklıkin

2966 n g  t r  xitgil uq ordu han 
boŋunda talusı kixid  q ni

2967 aya b g boluŋli boŋunka uluŋ
b d t  d g  tutoŋil tapuŋqı k luŋ

2968 tapuŋqı bil  b gl r  lgi uzar
tapuŋqı bil   rklig  l kənd t z r

2969 n q  b g uluŋ bolsa  sl  b d k
tapuŋqı bil  bold  at  b d k

2970 ay  lig kixilik m r ww t bolur
m r ww t kixikə t rik t bolur

2971 m r ww t t rik t bu ol b lg l g
kixi əmgəki bilsə k lsa  l g

C170

2972 tapuŋqı kapuŋda um nqka turur
um nq b rm s  b g m r ww t barur

2973 k r  barŋu b gl r tapuŋqı n q 
tusulur n q  ol tusulmaz n q 

2974 tusular təninqə aq noŋu k r k
tap nm x t ni h k t g rg  k r k

- 2963 بېغغا قارشى سەپتە بىر قورال بولار،
تېلەپ بەگ ھاياتىن، ئولۇمگە ماڭار.
- 2964 شۇ خىلدا بەگلەرنىڭ سويۇنچىن تېلەپ،
ئوزىن ئەمگەتۇر كۇننى تۇنگە ئۇلاپ.
- 2965 شۇ خىزمەت ئۇچۇن بەگ ھەققىن بەرگۈلۈك،
بولۇپ مېھرىۋان ھەم ئوبدان كورگۈلۈك،
- 2966 نىمە دەيدۇ، ئاڭلا، ئۇچ ئوردا خېنى،
ئەل ئىچرە تاللانغان، كىشىلەر چىنى:
- 2967 ئەي ئەلىنىڭ ئۇلۇغى، ئەي بەگ، دىققەت ئەت،
ياخشى كور خىزمەتچى قۇلۇڭنى يۈكسەلت.
- 2968 خادىملەر بىلەن بەگ قولى ئۇزۇرار،
خادىملەر بىلەن خان ئەل-يۇرتنى تۈزەر.
- 2969 ئۇلۇغ بولسا قانچە بەگ ئەسلى ھەم زور،
خىزمەتچى بىلەن بەگ ئېتى زوربىيۇر.
- 2970 ئەي ئېلىگ، كىشىلىك مۇرۇۋەت ئېرۇر،
مۇرۇۋەت كىشىگە تەرىقەت ئېرۇر.
- 2971 مۇرۇۋەت، تەرىقەت شۇدۇر، شۇبھىسىز،
كىشى ئەمگىگىن بىلسە، قىلسا ئەزىز.
- 2972 خىزمەتچى ئىشىكتە ئۈمىتتە تۇرۇر،
ئۈمىت بەرمىسە بەگ، مۇرۇۋەت كېتۈر.
- 2973 كورۇپ تۇرسا بۇ بەگ خىزمەتچى نىچە،
ياراملىغى قانچە، يارامسىز نىچە.
- 2974 ياراملىقلىغىنچە ئېھسانلار كېرەك،
بېجىرگەن ئىشكە تەڭ ھەق بەرمەك كېرەك.

- 2975 kixi yilkida inoqa ermaz ay beg
muni tenlesə ix bolur ülgü tæg
- 2976 boquz todrur axnu kixi yilkinin
basa asoqi ketrür bu yalnuq anin
- 2977 aqioq bərsə bəglər tilin ədgü söz
tapuqqi yuluqlar bəginə ət əz
- 2978 isinür tapuqqi baqirsak bolur
əzin əngətür bəg səvinqin qolur
- B220
2979 munar mənzetü sezləmix söz tətik
bilik birlə yalnuq uzatur əlig
- 2980 kixi ədgülügkə səvüg jan bərür
bir ədgü yanuti on ədgü kilər
- 2981 asioq bolsa yalnuq əzin kul kilər
anar kul bolur ezkə əngək urur
- 2982 tapuqka kerü bərgü ədgü aqioq
yalinni pütürgü toduroqu aqioq
- 2983 nəgü bəg bolur ol ay əlig kuti
kəterməsə kuldin qioqaylik ati
- 2984 nəgü tər əxitgil avuqqa səzi
avuqqa səzi ol yigitlər kezi
- 2985 kixi əngək idsa kixi yurnina
yanuti kixilik kilər ornina
- C171
2986 kixi əngəki bilməgüqi kixi
kixi təp atamaoqu yilki tuxi

- 2975 ئەي بەگ، پەس ئەمەستۇر كىشى يىلقىدىن،
ئېتىلسە قىياس، ئىش تاپۇر ئولچەمىن.
- 2976 كىشى ئەۋۋەلا تويغۇزار يىلقىنى،
ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كۆتەر پايىدىنى.
- 2977 بەگ ئېھسان قىلسا، ئېيتسا ياخشى سوزىن،
پىدا ئەيلەر بەككە خىزمەتچى ئوزىن.
- 2978 سويۇپ خادىم ئۇنى، جاندىن باغلىنىۇر،
تىلەپ بەگ سويۇنچىن ئوزى ئەمگىنۇر.
- 2979 بىر ئالم بۇ ھەقتە ئېيتىش بىر سوزىن:
بىلىم بىرلە ئىنسان ئۇزارتۇر قولىن.
- 2980 كىشى ياخشىلىققا شىرىن جان بېرۇر،
بىر ياخشى ئۇچۇن ئون ياخشىلىق قىلۇر.
- 2981 كىشى پايدا تاپسا، ئوزىن قۇل قىلۇر،
بولۇپ قۇل ئوزگىچۇن زەخمەتلەر چېكىۇر.
- 2982 شۇڭا، ئىشقا كۆرە ئېھسان قىلغۇلۇق،
يېلىڭغا كىيىم، ئاچنى تويغۇزغۇلۇق.
- 2983 سچوك بەگ بولۇر ئۇ، ئەي ئېلىگ قۇتى،
قۇلىدىن كەتمىسە گاداىلىق ئېتى!
- 2984 نە دەيدۇ، ئىشتىكىن قېرىلار سوزى،
قېرىلار سوزىدۇر يىگىتلەر كوزى:
- 2985 كىشىگە قىلسا گەر، ئەجرىنى كىشى،
جاۋابەن كىشىلىك قىلماقتۇر ئىشى.
- 2986 كىشى ئەمگىگىن بىلىمگۇچى كىشى،
دىيىلمەس كىشى، ئۇ يىلقا ئوخشىشى.

- 2987 iki türlüg ol bu tapuq kılıquqı
biri box biri kul umıñq tutoquqı
- 2988 bu kul kəndü ərksiz tapuqı bolur
tapuq kılmasa bəgdə bərgə bulur
- 2989 boxuq kər bu tapnur əzin kul kılıp
munıñ əmgəkin yuloqu tapuqın bilip
- 2990 box azad kixi barqa ədgü kulı
bularka aqa bərgü ədgü yoli
- 2991 boxuq kul bilə tutsa bolmaz bu tüz
boxuq box tənı tut kuluoq kulqa üz
- 2992 bu bəglər kapuqı ərəz kapuqı ol
ərəz kapuqı tutmaq əzün asuqı ol
- 2993 tapuqı bayusa bəg atı bolur
bu atı du'a birlə mənü kalur
- B221
2994 ay əlig tapuqı bilə bəg məsəl
satuqı osuqluoq bolur qın tükəl
- 2995 satuqı bərür nəñ anar mün sanı
alıqlı alır əldə əvrər anı
- 2996 yıl ay kün tükəsə asuq yumdarur
yüz utru ulaxur əz asuqı alur
- 2997 munar mənzer əmdi tapuqı kixi
bəgi birlə ortuk sakixliq ixi
- 2998 bəgi nəñ bərür kulqa ədgü səzün
tapuqı ət əz birlə tapnur əzün

- 2987 ئىككى خىل ئېرۇر بۇ خىزمەت قىلغۇچى،
بىرى قۇل، بىرى ھور، ئۈمىت كۈتكۈچى.
- 2988 بۇ قۇل ئوزى ئەركىن خىزمەتچىدۇر، گەر—
ئۇ خىزمەت قىلمىسا بەگدىن تاياق يەر.
- 2989 ھور خادىم ئىشلەيدۇ ئوزىن قۇل قىلىپ،
قەدىرلەش كېرەك ئۇنى ئەجرىن بىلىپ.
- 2990 ئازات-ھور كىشىلەر ياخشىلىق قۇلى،
بۇلارغا ئېچىپ بەر ياخشىلىق يولى.
- 2991 ئازات-ھور كىشىنى قىلما قۇلغا تەك،
ئازاتنى ئازات، قۇلنى قۇل تۇت ئوزەك.
- 2992 بۇ بەگلەر ئىشىكى راھەت قاپقىسى،
راھەت ئىشىكىن تاپماق ئوزۇك پايدىسى.
- 2993 خىزمەتچى باي ئولسا، بەگى نام تاپۇر،
بۇ نامى دۇئا بىرلە مەگگۇ قالۇر.
- 2994 بەگ بىرلە خىزمەتچى مسالى ھامان—
ساتۇچى—ئالۇچى كەبىدۇر، ئەي خان.
- 2995 ساتۇچى بېرۇر مال دەسمايە قىلىپ،
يۇرتتۇر ئەلدىن—ئەل ئالۇچى ئېلىپ.
- 2996 يىل، ئاي، كۈن ئوتكەندە پايدا توپلىنۇر،
يەنە يۇز كورۇشۇپ پايدا بولۇشۇر.
- 2997 شۇڭا ئوخشار ئەمدى خىزمەتچى كىشى،
بېگى بىرلە ئورتاق ھىساپلىق ئىشى.
- 2998 بېگى مال بېرۇر قۇلغا، ئېيتار ياخشى سوز،
خىزمەتچى قىلۇر ئىش پىدا ئەيلەپ ئوز.

- 2999 urur jan yuluqlap tapuqı kiliq
anıñ asoıı l kənd uluxlar  rinq
- 3000 yaoıı boynı y nq r h zin  urur
til k arzu ni'm t ulaxu k l r
- C172
3001 bu barqa asioı sanı boldı t gim
asioı kiloıuıioı  dg  tutoıu b gim
- 3002 n g  t r  xitgil bu sartlar baxı
 z asoıın til p dünya k zg n kixi
- 3003 asioılioı kul  rs  ooıulda yakın
asioısiz ooıulni yaoıı bil sakın
- 3004 kamuoı təprənigli asioıka yorir
asioı bolmasa avıı  vd  karir
- 3005  r at boldı b gl r kanati y gi
kanatsiz kux uqmaz ay b gl r b gi
- 3006  r at birl  b gl r k qin bəlgürər
 r at birl  b gl r t g nler yer r
- 3007 yumitsa kayu b gk   rsig  r n
azunka bu b g boldı  ahib kiran
- 3008 kayu b gd   rd m yumitsa t k l
anar yioılr arzu n  kolsa t k l
- B222
3009 azunııka  rd m k r k min t m n
bu  rd m bil  y r azunıı j han
- 3010 uquz tutma  rd mni  gr n ooıul
bu  rd m yorikı  r n kux t g ol

- 2999 خىزمەتچى قىلىپ جان پىدا، تىغ ئۇرار،
ئۇنىڭ پايدىسى شەكسىز ئەل-يۇرت بولار.
- 3000 يىغار ئۇ غەزىنە، ياۋ بوينىن ئۇزەر،
تىلەك، نىمەت، ئارزۇ تۇتىشىپ كېلەر.
- 3001 بۇ بارچە گويا بىر پايدا ۋە كىرىم،
ساڭا نەپ بەرگەننى ياخشى كور، بېگىم.
- 3002 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، سودىگەر بېشى،
تىلەپ پايدىنى، دۇنيا كەزگەن كىشى:
- 3003 گەر پايدا بەرسە قۇل، ئوغۇلدىن يېقىن،
پايدىسىز ئوغۇل-ياۋ، سەن قاچ ئۇنىڭدىن.
- 3004 مىدىرلىغان ھەممە پايدا دەپ يۇرۇر،
نەپ بولمىسا ئوۋچى ئويىدە قېرۇر.
- 3005 قوشۇندۇر بۇ بەگلەر قاناتى-تۈكى،
قاناتسىز قۇش ئۇچماس، ئەي بەگلەر بېگى.
- 3006 قوشۇن بىرلە بەگلەر كۈچى بىلىنەر،
قوشۇن بىرلە بەگلەر تۈگۈنلەر يېشەر.
- 3007 يىغىلسا قايۇ بەككە كۆپ قەھرىمان،
جاھانغا ئۇ بەگ بولدى ساھىبىقىران.
- 3008 پەزىلەت يىغىلسا قايۇ بەككە گەر،
يىغىلغاي ئۇ ئارزۇ قىلغان ئۇمىتلەر.
- 3009 كېرەكتۇر جاھاندارغا پەزىلەت تۈمەن،
بۇ پەزىلى بىلەن ئۇ ئالادۇر جاھان.
- 3010 پەزىلەتنى ئوغلان كەم كورمە، ئۈگەن،
ئاققۇشقا ئوخشار ئۇ، مېجەزى بىلەن.

- 3011 ərün kux kuti tæg bu ərđəm kuti
yori kux ataoıl sən ərđəm ati
- 3012 nəgü tər əxitgil ərün baxlıođ ər
azunuođ karıtmıx uzun yaxlıođ ər
- 3013 bilik ərđəm ęgrən ađır tut ani
ađır kılođay ahir ol ərđəm səni
- 3014 bilik bil ukux uđ yorıma yava
ędi kəlsə ęđgü bərür ol küni

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 3015 bu səzlər əxitti səvindi ęlig
ayur ay ukuxluođ uruođi silig
- C175
3016 ędi yaxxi urduñ kixilik uli
bu ol qın wəfaliođ kixilər yoli
- 3017 bođun ərki boldi məniñ bu özüm
uzun boldi əlgim yorik til səzüm
- 3018 küvənmez mən əmdi bu bəglik bulup
öz inqlik tiləp mə tiriglik bulup
- 3019 tiləkim bu ol kim maña kəlgüqi
bayusa məniñdin bəđüsə küqi
- 3020 bu bəglər səvinqi yarinkı asiođ
du'a tap maña ęđgü atın yaniođ
- 3021 bu bari həzinə bu altun kümüx
ər atka ęlęgükə tərđim əküx

- 3011 پەزىلەت بەختى ئاققۇش قۇتىدەك ئېرۇر،
پەزىلەتنى قۇش دەپ ئاتاشتۇر زورۇر.
- 3012 نىمە دەر، ئىشتىكىن، بىر ئاق باشلىق ئەر،
جاھاننى قېرىتقان ئۇزۇن ياشلىق ئەر:
- 3013 بىلىم، پەزىل ئۈگەن، قىممەت بىل ئۇنى،
قلۇر قىممەت ئاخىر پەزىلەت سېنى.
- 3014 بىلىم بىل، زىرەك بول، بىكار يۇرمىگىن،
بېرۇر ياخشىلىق ئۇ ساڭا بىر كۈنى.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 3015 بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ، سويۇندى ئۇ خان،
ددى: ئەي ئەقىللىق، ئۇرۇغى پاك جان.
- 3016 تولا ياخشى قۇردۇڭ كىشىلىك ئۇلى،
بۇ ئۇل چىن ۋاپالىق كىشىلەر يولى.
- 3017 خەلق ئۆزى ھاكىم بولدۇم مەن ئوزۇم،
قولۇم بولدى ئۇزۇن، ئوتەر تىل - سوزۇم.
- 3018 بۇ بەگ بولغۇنۇمغا گۇۋەنمەسمەن مەن،
بۇ تېچلىق ھاياتقا بېرىلمەسمەن مەن.
- 3019 ئۈمىدىم شۇدۇركىم، ماڭا كەلگۈچى،
باي ئولسا مېنىڭلە، زورايىسا كۈچى.
- 3020 بۇ بەگلەر خوشلۇغى تاڭنا نەپىئىدۇر،
دۇئا، ياخشى نامىم ماڭا بەس ئېرۇر.
- 3021 بۇ ئالتۇن - كۈمۈشنى ھەم بۇ غەزىنىنى،
قوشۇنغا بەرمەككە بىغدىم مەن ئۇنى.

3022 kixikə bərür mən tiləp ədgü at
du'a artsu atim yoritsu bayat

3023 tiləkim bu ol kim maña tapojuqi
bayup kalsa məndə kədin kalojuqi

B223

3024 ezüm kəqsə barsa qalir bu bođun
du'a birlə tapsa maña ol ədün

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

3025 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
yətürdi bu ixkə tükəl əg bilik

3026 əlügli kixikə nəgü bar ađın
məgər ədgü atı yorisə kədin

3027 bu dunya tiləsə üləgü kümüx
kalı 'ukbi kolsa bu ol həm yulux

3028 bu altun kümüxüg ülə ay əlig
kayu əl tiləsə yətilgəy əlig

3029 nəgü tər əxitgil bəgü bəg tili
bu bəglik ixinə ol urmix ulı

C174

3030 üləgü nən ər tutoqu bəglər kalın
kaqan kolsa tutoqay yaqisi əlin

3031 həzinə nərək kəp ər at qok kərək
bəgi bay kərəksiz bođun tok kərək

3032 ər at bolsa bəglər əli əksüməz
ər at bolmasa bəg əlin kəq yəməz

- 3022 كىشىگە بېرۇرمەن تىلەپ ياخشى ئات،
دۇئا ئارتسۇن، ئېتىمىنى يايىسۇن بايات.
- 3023 تىلەك شۇدۇر، ماڭا خىزمەت قىلغۇچى—
بېيىپ قالسا مەندىن كېيىن قالغۇچى.
- 3024 قالدۇر خەلق، مەن ئاخىر كوچۇپ كېتەرمەن،
دۇئا بىرلە ياد ئەتسە دەپ كۈتەرمەن.

ئوگدۇلمىشىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 3025 جاۋابىن ئوگدۇلمىش دىدى: ئەي ئېلىك—
بۇ ئىشقا بېرىپتۇ تولۇق ئاڭ، بىلىك.
- 3026 ئولۇچى كىشىگە نىمە بار بولەك،
مەگەر ياخشى نامى بولسا قالغۇدەك؟
- 3027 بۇ دۇنيا تىلىسە تاراتقاي كۇمۇش،
ئۇ دۇنيا ئۇچۇن ھەم شۇدۇر قۇتۇلۇش.
- 3028 ئۈلەشتۇر بۇ ئالتۇن—كۇمۇشنى ئېلىك،
دىسە قايسى ئەلگە يېتىشكەي ئىلىك.
- 3029 نىمە دەر، ئىشتىكىن، ئاقىل بەگ تىلى،
ئۇنىڭلە قۇرۇلمىش بۇ بەگلىك ئولى:
- 3030 كېرەك بەككە كۆپ ئەر ۋە ھەم مال بېرىش،
بۇ بەككە مۇيەسسەر بولۇر ياۋ ئېلىش.
- 3031 غەزىنە نە لازىم، قوشۇن كۆپ كېرەك،
باي ئولمىسىمۇ بەگ، خەلقى توق كېرەك.
- 3032 قوشۇن بولسا بەككە ئەل—يۇرت كەم ئەمەس،
قوشۇنسىز بەگ ئۇزاق ھاكىم بولالماست.

- 3033 ər at bolsa bəgdin səvinqlig yaruk
kayu əl tiləsə bulur bəg anuk
- 3034 akı bolsa əlgi azun bəgləri
ikigü azunnun bu buldı təri
3035. nəgü tər əxitgil biliklig tilin
saranlık bilə bəg yəyüməz əlin
- 3036 iki nən karixti yakixmaz kaqar
saranka yaqumaz akioj bərk kuqar
- B224
3037 sarandın kaqar barqa ərdəmlig ər
akika yumitur tilək arzu yər
- 3038 saranlık bilə boldi bəglik yaqji
saranka kopar təgmə yərdə qooji
- 3039 ađın iki nən ol bu əl tutrukı
birisi sav altun kiliq bir takı
- 3040 akilik bilə bəkləgü ol əlig
akilik bilə bəg bəđür ay əlig
- 3041 kür alp ər kətürsə yaxın təg təmür
azioqliq ərənlərdə təxlür tamur
- 3042 sav altun bilə bərtsə bəglər əlig
kiliqsiz tili birlə əvrər əlig
- 3043 bu iki bilə ətgü ux bu əlig
bu iki bilə ər bəđür ay əlig
- 3044 sav altun yazar ol tügülmix kixig
sav altun ətər ol buzulmıx ixig

3033 قوشۇن ئوز بېگىدىن خوش بولسا ئەگەر،
تەلەگەن ئەلنى بەگ قولغا كىرگۈزەر.

3034 جاھان بەگلىرى بولسا ئوچۇق قول—سېخى،
بولۇر ئىككى دۇنيادا توردە تېخى.

3035 نىمە دەر ئىشتىكىن، بىلىملىك سوزىن،
بېخىللىق بىلە بەگ سورالماس ئېلىن:

3036 ئىككى نەرسە زىت، بىر—بىرىدىن قاچار،
بېخىلغا باقماس ئەر، سېخىنى قۇچار.

3037 بېخىلدىن قاچارلەر پەزىلەتلىك ئەر،
سېخىگە بولۇپ جەم، تەلەككە يېتەر.

3038 بېخىللىق بۇ بەگلىككە دۇشمەن ئېرۇر،
بېخىللەرگە ھەر جايدا ئىسيان قوپۇر.

3039 ئىككى نەرسە دولەت تۇتۇش يولدىر،
بىرىدۇر ساپ ئالتۇن، بىرى تىغ ئېرۇر.

3040 بۇ بەگلىك سېخىللىق بىلە ساقلىنىدۇر،
ئەي ئېلىگ، سېخىللىقلە بەگ چوڭ بولۇر.

3041 باتۇر ئەر كوتەرسە چېقىندەك تومۇر،
غەيۇر جەڭچىلەردە ئۇزۇلۇر تومۇر.

3042 ساپ ئالتۇن بىلەن بەگ سۇنسا قولىنى،
قىلىچىسىز، سوزىلە سورار ئېلىنى.

3043 بۇ ئىككى بىلەن ئەل تۇزىلۇر ھامان،
بۇ ئىككى بىلەن ئەر چوڭىيۇر، ئەي خان.

3044 تۇرۇلگەن قاۋاقنى ساپ ئالتۇن ئاچار،
ئەگەر ئىش يۇزۇلسا ساپ ئالتۇن تۇزەر.

C175

- 3045 kiliq kayda ersə kümüx anda ol
kümüx kayda ersə kiliq tutti yol
- 3046 aya bəg kümüx saq tirilsü kəđ er
kümüx yiořsa saqlur kiliqlioř kur er
- 3047 kiliqlioř kür er kər kümüxkə tutuoř
yumitmix sav altun kiliqka yuluoř
- 3048 saran bəg tərər nən həzinə urur
akı bəg kiliq birlə artlap alur
- 3049 bu yanlioř turur bu azun əndisi
saranka səküxi akı əgdisi

* * *

- 3050 səzin kəsti əgdülmix əpti yərig
əligkə du'a kildi əgdi birig

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 3051 bu səzlər əxitti səvindi əlig
du'a kildi rəbka kətürdi əlig
- B225
3052 ayur ay baqırsak inanořu iđim
katiořlik yəřində siōinořu iđim
- 3053 sənində ađın yok yələkim maņa
küvənqim sən ek sən uminqim sana
- 3054 kayu əđgü kaldı maņa kilmadin
nəgü arzu kaldı maņa bərmədin

3045 قىلىچ نەدە بولسا، كۈمۈش شۇندا ئول،

كۈمۈش نەدە بولسا قىلىچ تۇتتى يول.

3046 كۈمۈش چاچساڭ ئەي بەگ، يىگىت توپلىنۇر،

ئوزۇڭ يىغساڭ ئەگەر، ئەرلەر تارلىۇر.

3047 قىلىچلىق باتۇرلار كۈمۈشكە تۇتقۇن،

قىلىچقا پىدا قىل، يىغىلسا ئالتۇن.

3048 بېخىل بەگ تېرىپ مال، غەزىنە يىغار،

سېخى بەگ قىلىچ بىرلە تارتىپ ئالار.

3049 بۇ دۇنيا نىزامى شۇ ياڭلىغ ئېرۇر،

بېخىللار سوڭۇلۇپ، سېخى ماختىلۇر.

* * *

3050 سوزىن كەستى ئوڭدۇلمىش يەرنى ئوپۇپ،

ئېلىككە دۇئا قىلدى، ھەقىنى ئوڭۇپ (150).

ئېلىگىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

3051 ئېلىگ ئاڭلاپ بۇنى خوشال بولدى ئول،

خۇداغا دۇئاچۇن ھەم كوتەردى قول.

3052 دىدى: ئەي رەھىملىك، ئىشەنچىم ئىگەم،

كۈن چۈشسە بېشىمغا، سىغىنچىم ئىگەم.

3053 سېنىڭدىن بولەك يوق يولەنچۈك ماڭا،

يولەنچىم بىرلا سەن، ئۈمىدىم ساڭا.

3054 نىمە ياخشىلىق بار ماڭا قىلىمىدىڭ،

نىمە ئارزۇ قالدى ماڭا يېزىمىدىڭ.

3055 nətəg tapnuoıay mən bu ol qın səzüm
aya mənü munısuı bu munluoı özüm

3056 sənındın qolur mən basut küq bilə
kəni yol əzə tut məni sən yələ

3057 kamuoı ədgülükte takı artuکی
bu əgdülmix ol əmdi kənlüm tokı

3058 muni bərdin əmdi maıa sən 'əıa
kılur mən munin xükri yüz min qata

3059 ət əz jan yuluoılar mənin iximə
du'a arturur bu kəpər yaxıma

C176

3060 maıa küq bər əmdi etəyin həkın
səvinsü maıa bolsu kənlı yakın

* * *

3061 yana aydı əlig ay əgdülmixə
ukuxluoı biliklig səni əgmixə

3062 ukuxluoı tiləsə ukux sən tükəl
biliklig tiləsə bilik sən kəmal

3063 inanqlıoı baqırsak pütün sən silig
kənilik bilə sən kətürdün əlig

3064 tapındın aqıoıda axundi tapuıoı
tapuıoı kalmadı sən yetürdün kamuıoı

3065 mənındın kərək əmdi ədgü yanut
sana hək etəyin tiriglik anut

- 3055 نىچۈك قۇللۇق ئەيلەي، بۇدۇر چىن سوزۇم،
 ئايا مەڭگۈ مۇڭسىز، بۇ مۇڭلۇق ئوزۇم.
- 3056 سېنىڭدىن كۈچ-قۇۋۋەت، مەدەت تىلەيمەن،
 دۇرۇس يولغا باشلا مېنى يولەپ سەن.
- 3057 پۈتۈن ياخشىلىقتىن تېخى ئارتۇقى،
 ئوڭدۇلمىش ئېرۇر ئەمدى كوڭلۇم توقى.
- 3058 مۇنى قىلدىڭ ئەمدى ماڭا سەن ئاتا،
 قىلۇرمەن بۇڭا شۈكرە يۈزىڭ قاتا.
- 3059 ئىشىمغا تېنى ھەم جېنىنى بېرۇر،
 تۈگەر ئومرۇم ئۈچۈن دۇئا ئارتتۇرۇر.
- 3060 ماڭا كۈچ بەر ئەمدى ئوتەي مەن ھەققىن،
 سويۇنسۇن ماڭا كوڭلى بولسۇن يېقىن.

- 3061 ئايا ئوڭدۇلمىشىم دىدى بۇ ئېلىڭ،
 سېنى ماختار ئەقىللىق ھەم ئىلىملىك.
- 3062 ئەقىللىقنى دىسە، سەن ئەقىلدە تولۇق،
 ئىلىملىكنى دىسە، سەن ئىلىمدە ئۇلۇق.
- 3063 ئوزۇڭسەن ئىشەنچلىك، كويۇمچان سىلىق،
 ھەر ئىشتا نامايەن دۇرۇس، ئۇز قىلىق.
- 3064 ئوشۇق بولدى ئېھسانىمدىن خىزمىتىڭ،
 نە خىزمەت قالدى سەن ئۇنى قىلمىدىڭ.
- 3065 كېرەك قىلماغمى ساڭا ياخشى جاۋاب،
 ساڭا ھەق ئوتەي، ئوت چىرايلىق ياشاپ.

3066 nətəg kim səvindi sənindin kənül
bayat bərsü andaoq səvinq ay oqul

* * *

B226

3067 sözüg kəsti əlig sərindi turu
yər əpti tapuqçisi kopti erü

3068 turup qıkti andin səvinqlig bolup
atın mindi kəldi əvinə turup

3069 kiyiksiz kəqə tənə kildi tapuq
yaradı tapuq aqti dəwlət kapuq

3070 tirildi əgi həm koyuldi bilik
bolu bərđi əvrən uzadı əlig

3071 nəgü tər əxitgil kuti bəlgülüg
kati birlə əldə qavikmıx külüg

3072 kimin birlə dəwlət yaraxsa kəlip
baxın kəkkə təgrür yokuarı kəlip

3073 kəlü bərsə dəwlət yumıtsa bu nən
kixi kənli tirlür bolur kızıqı ən

C177

3074 muqar mənəzətü aydı kəkqın sana
bu söz yaxxi tınla ay ərsig tonə

3075 kimin bolsa dəwlət uzadı əlig
kamuq tətürüsi on səzi əg bilik

3076 azun fəyləsufi nəni bolmasa
nəqə tildam ərsə kixədi tilig

3066 نىچۇكىكىم سويۇندى سېنىڭدىن كوڭۇل،
خۇدا بەرسۇن ئانداغ سويۇنچ ئەي ئوغۇل.

* * *

3067 سوزىن كەستى خان، تۇردى خىيال سۇرە،
ئوپۇپ يەرنى خىزمەتچى قوپتى ئۆرە.

3068 يېنىپ چىقتى ئۇندىن سويۇنچلۇك بولۇپ،
مىنىپ ئېتىنى كەلدى ئويگە يۇرۇپ.

3069 ئېغىشماي كېچە-كۈندۈز قىلدى خىزمەت،
ياراپ ئىش، ئىشىك ئاچتى بەختۇ-دەۋلەت.

3070 ئېشىپ ئەقلى، ئىلمى چوڭقۇرلاپ ھامان،
ئۇزاردى قولى، يار بولغاچقا زامان.

3071 ئىشتىكىن، نەدەر بەختى تولغان كىشى،
بەخت بىرلە ئەلدە ئاتانغان كىشى:

3072 بۇ دەۋلەت، ئۇ، كىمە ياراشسا كېلىپ،
بېشىن كوككە كوتەرۈر يۇقۇرى قىلىپ.

3073 كېلىۋەرسە دەۋلەت، يىغىلسا مېلى،
قىزارۇر ئوڭى ھەم ئاچىلۇر دىلى.

3074 مۇڭا ئوخشىتىپ ئېيتتى بىر ئاقساقال،
ئەي باتۇر يىگىت سەن ياخشى ئاڭلىۋال:

3075 بۇ بەخت كىمدە بولسا ئۇزارۇر قولى،
بولۇر تەتۈرى ئوڭ، بىلىم، ئاڭ، تىلى.

3076 جاھان پەيلاسوپى بولمىسا مېلى،
نىچە بولسا سوزمەن، كىنكە چتۈر تىلى.

- 3077 جاھان قانۇنىكىم شۇ ياڭلىغ ئېرۇر،
ۋاپاسىز جاھان، دەۋلەت ئاتى شۇدۇر.
- 3078 يامانغا يۈزلەنسە، ئۇ يۈزلۈك بولۇر،
كىچىككە كوز ئاچسا بۇيۇكلۇك تاپۇر.
- 3079 بۇ دەۋلەت كېلىپ كىمگە قونسا ئەگەر،
بىزەپ ئىچ-تېشىن ھەر ئىشىنى تۈزەر.
- 3080 ئۇ كەلسە جىمىكى تىلەكلەر كېلۇر،
ئاتانىپ جاھاندا ئاتى يېپىلۇر.
- 3081 ئۇ كەتسە، جىمىكى بەرگىنىن ئالۇر،
قارا يەرگە ئۈستۈن بېشىڭنى تىقۇر.
- 3082 ئەي ئاقىل، كوڭۇللۇك، ئويغاق، ئاڭلىق ئەر،
بۇ دۇنيانى سويىمە، بالاسى تېگەر.
- 3083 نە لازىم قاراڭغۇ بۇ زۈلمەت ئورۇن،
يورۇق مەڭگۈ يۇرتقا ھازىرلان بۇرۇن.
- 3084 بۇ دۇنيا بىر زىندان، كوڭۇل قويما ھىچ،
ئىگىز ئوردا، يۇرت تاپ، سەن بولغىن تىنچ.
- 3085 نىمە دەر ئىشتىكىن ئۇ كوڭلى سۇزۇك،
پۈتۈن ئىش ئىچىدە ئۇ كوڭلى تۇزۇك:
- 3086 ئەي ھىممەت ئىگەسى ئىستە ئۇز جاھان،
گۈزەللىك ئىستەۋچى بەختلىك ھامان.
- 3087 تىلە ئاخىرەتنى قوي بۇ پانىنى،^[15]
ئەگەر قويمىساڭ سەن، ئۇ قويغاي سېنى.
- 3088 بۇ دۇنيا جاپاكار، جاپا قىل ئاڭا،
جاپا قانچە قىلساڭ باقار ئۇ ساڭا.

3089 aya yolda azmıx baxı tızgınük
ayı səvmə dunyaı tüpi ol üyük

C178

3090 üyükkə kirigli üyüldi kədi
erü kəlmədi ol səvinq bulmadı

3091 erü tartııl ezni üyüktin kütul
ezün kullukın sən tapuı birlə yul

3092 yana yanııl əmdi tilək bərgə ez
tilin əvrə yandur turu kəldi sız

* * *

3093 kənül tüzdi əlig kər anda naru
bođunka bərü turdi əđgü terü

3094 bođun inqkə təgdi turuk səmriddi
səvəri bəđüdi yaıı yavridi

3095 kəqürdi küvənqin səvinqin küni
azunka yađildi atı qav üni

3096 tirildi bir anqa yoridi bu yan
berı tokli birlə kızı boldi tən

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

B228

3097 əlig bir kün oldrup kər əgdülmixig
okidi ayitti kəqər kün ixig

- 3089 ئايا يولدىن ئازغان، بېشى ئاينىغان،
ئۇنى سويىمە، ئاستى پاتقاقلىق يامان.
- 3090 پاتقاققا كىرگەنچە، تۇۋىگە پاتار،
چىقالماس ئۇنىڭدىن، نە خوشلۇق تاپار؟
- 3091 ئوزۇڭنى تارت ئاندىن—پاتقاقتىن قۇتۇل،
ئىبادەت بىرلە قۇللۇق قىلغۇچى بول.
- 3092 يەنە توۋبە بىرلە ھەققە يۈنەلت يۈز،
تېلىڭنى بۇرا سەن، تۈگەپ قالدى سوز.

* * *

- 3093 تۈزەپ كوڭلىن ئېلىگ شۇنىڭدىن بۇيان،
يۇرۇتتى ئەلگە ياخشى قانۇن ھامان.
- 3094 خەلق تاپتى راھەت، ئورۇق سەمىردى،
بېيىپ دوستى، دۈشمەن كۈچى كەملىدى.
- 3095 سويۇنچ ھەم قۇۋانچ ئىچرە ئوتتى كۈنى،
جاھانغا يېيىلدى ئېتى ھەم ئۇنى.
- 3096 ياشادى ئۇ بىر چاغ شۇ خىلدا يۈرۈپ،
قوزا—توقلى بىرلە بورى تەڭ بولۇپ.

ئېلىگنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى

- 3097 قىچقارتىپ ئوڭدۇلمىشنى ئېلىگ بىر كۈنى،
سورادى كەچۈرمىش كۈنۈ—ئىشىنى.

- 3098 nögü tæg kəqər kün ay əgdülmix ay
qıoqaymu təlim boldi əldə ya bay
- 3099 əl iqrə nögü bar yaraqsız yavuz
boqun həli aqoqıl maña ertmə sız
- 3100 boqun tillərində nögü sız yorir
səküxmü təlimrək ya əgdi kəlir
- 3101 münümmü eküxrək azu ərđemim
ayu bər maña sən kilayin əmim

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 3102 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
tilək kəldi tutti tægürđi əlig
- 3103 əlig dəwlətində ətildi azun
sakinq kışoqa boldi səvinqlər uzun
- C179
3104 bayudı boqun inqkə tægdi yatur
ulux kənd bəzəndi kənül yəlkütür
- 3105 ərəz birlə ertər boqun künləri
səvinqin kəqər kər pütün tünləri
- 3106 tilin səzlədi barqa əđgü šəna
du'a birlə tınmaz tınıoqli tina
- 3107 terü suv tæg ol küq kər ot tæg yoqıoq
süzüg suv akittin uđitti otuoq

3098 نىچۇكرەك كېچەر ئەي ئوگدۇلمىش كۈن-ئاي،

بۇ يۇرتتا پەقىر كوپمۇ ۋە ياكى باي؟

3099 ئەل ئىچرە يامانلىق، يارامسىز نە بار؟

خەلق ھالىنى ئېيت، يوشۇرما زىنھار!

3100 خەلقنىڭ تىلىدە نىمە سوز يۇرۇر،

سوكۇش كوپمۇ ياكى ماختاش كوپ ئېرۇر؟

3101 قۇسۇرۇم تولامۇ، يا پەزلىم مېنىڭ،

دىگىن چارەسىنى، قىلايمەن ئۇنىڭ.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

3102 جاۋابەن ئوگدۇلمىش دىدىكى: ئەي خان،

تىلەككە ئېرىشتى ئەل-يۇرت بۇ زامان.

3103 ئېلىگ سايىسىدا تۈزەلدى ئاجۇن،

غەم-ئەندىش قىسقاردى، خوشاللىق ئۇزۇن.

3104 بېيىپ ئەل، ئاسايىش بىلە تېچ ياتۇر،

شەھەر-كەنت بىزەندى كوڭۇل شاتلىنىۋر.

3105 ھوزۇردا ئوتەر بۇ خەلق كۈنلىرى،

سويۇنچتە كېچەر، كور، پۈتۈن تۇنلىرى.

3106 جىمكى تىلى بار ئوقۇيدۇ سانا،

تىنارلىق ئالار تىن دۇئالە ساڭا.

3107 قانۇن-سۇ كەبىدۇر، زۇلۇم-ئوت، بەلا،

ئېقىتتىڭ سۇرۇك سۇ، ئوچتى ئوت مانا.

B229

- 3108 tərü tüz yorittin ətildi azun
kim ərsə küqək əldə kərməz kəzün
- 3109 ay əlig üq ixtin təgir küq basinq
biri bəg usal bolsa təgsə ərinq
- 3110 ikinci basinqaq bođun baxlar ər
üqünqi suk ərsə bođun baqri yər
- 3111 sənində yok əmdi bu üqtə biri
kayudin təgir əlkə küqkəy əri
- 3112 ay ədgü tərülüg ariq bəg silig
bayat bərđi ərdəm sanə əg bilik
- 3113 əzün buldi təwfik kamuq ədgükə
bođun tođti pütü yəgü kədgükə
- 3114 xükür kıl bayatka tapuq kıl səvin
ərəz kıl bir anqa sən inqin avin
- 3115 taxirtin nəgü tuxsa yanluk yazuk
munu mən yügürdəqi kul mən anuk

* * *

- 3116 xükür kildi artuk səvindi əlig
şəna kildi rəbka kətürdi əlig
- 3117 ayur ay baqirsak idim sən uluq
aqir kildin əldə bu yunqioq kuluq
- 3118 təgürdün maña sən kamuq ədgülük
munin xükri boynum əzə boldi yük

- 3108 ھەق قانۇن يۈرگۈزدۈڭ، نۈزەلدى جاھان،
زۇلۇم كورمەس ئەلدە ھىچكىم بۇ زامان.
- 3109 ئېلىگ، ئۈچ ئىش بىلەن زۇلۇم تۇغۇلار:
بىرى، بەگ غاپپىل ئولسا ئاپەت ياغار.
- 3110 ئىككىنچى، بوش ئولسا ئەلنى باشلار ئەر،
ئۈچىنچى، ئاچكوزلۇك، خەلق باغرىن يەر.
- 3111 سېنىڭدە يوق ئولغاچ بۇنىڭ ھىچبىرى،
تېگۈر نەدىن ئەلگە زورلۇق ئەرلىرى.
- 3112 ئەي ئادىل، ئېرىغ - پاك، مۇلايىم بېگىم،
ساڭا ھەق بەردى ئاڭ، پەزىلەت بىلىم.
- 3113 سەن تەۋپىق تېپىپ بۇ ياخشىلىق ئۈچۈن،
ئەل قارنى تويۇپ، بولدى ئېگىنى پۈتۈن.
- 3114 شۇكۇر قىل خۇداغا، تېۋىن ھەم سويۇن،
ھوزۇر قىل بىر ئاز سەن، راھەتتە ئاۋۇن.
- 3115 نىچۈك ئەيىپ - خاتالىق كورۇلسە سىرتتا،
بۇ ئىشنى خىلمىش قۇلۇڭ بار شۇندا.

* * *

- 3116 شۇكۇر قىلدى ئېلىگ تولا سويۇنۇپ،
خۇداغا سانا ئىيتتى قول كوتۇرۇپ.
- 3117 دىدى: ئەي رەھىملىك، ئۇلۇغ بىر ئىگەم،
بۇ ئاجىز قۇلۇڭنى قىلىپ مۇھتەرەم،
- 3118 نەسىپ قىلدىڭ ماڭا پۈتۈن ئەزگۈلۈك،
بۇنىڭ شۇكرى بويىنۇم ئۈزە بولدى يۈك.

C180

3119 bu xükruoƣ qaƣan kילוƣa özüm yətə
munin xükri məndin saƣa sən etə

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXKƏ

3120 yana aydī əlig ay əgdülmixim
bayat fəzli ərdi səni bulmixim

B230

3121 səbəb sən sən əmdi kamuoƣ ədgükə
küdüg tidoƣuka həm tərü bərgükə

3122 bayat bərđi əmdi kamuoƣ ədgülük
səni bərđi artuƣ ađın on ülük

3123 nəqə bəg katioƣlansa yalnız özün
bolu bərməsə kul ətüməz uzun

3124 bəg iqtin bolur kərgü taxtın kezi
baoırsak kuli ol kezi həm səzi

3125 kəzüm sən tilim sən əlim sən maƣa
anin ədgü boldi atim ay toƣa

3126 nəgü tər əxit əmdi haƣan tili
azun baxlamix pütrü basmıx əli

3127 baoırsak kuluoƣ bolsa bəglər tiləp
anı tutoƣu altun kümüxkə ƣalap

3128 keni qin kixi bulsa bəglər pütün
ezi inƣkə təgdi tirildi ƣutun

3129 tapuoƣqi talusi baoırsak bolur
baoırsak tapuoƣqioƣ tiləp kim bulur

3119 قاچانمۇ ئوتەرمەن بۇ شۇكرىڭ سېنىڭ،
مېنىڭ شۇكرىمنى سەن ئوتەرسەن ئوزۇڭ.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلىشىكە سوئالى

3120 يەنە ئېيتتى ئېلىگ: ئەي ئوگدۇلىشىم،
خۇدا پەزلى ئەردى سېنى تاپمىشىم.

3121 سەۋەپ بولدۇڭ پۈتۈن بۇ ياخشىلىققا،
زۇلۇمنى تۈگەتسە، قانۇن قۇرۇشقا.

3122 خۇدا بەردى كۆپ ياخشىلىقلار مانا،
سېنى بەردى ئون ھەسسە ئارتۇق يانا.

3123 ھەرقانچە تىرىشىسۇن بەگ يالغۇز، بىراق،
قۇل ياردەم بەرمىسە، ياشالماس ئۇزاق.

3124 بەگ ئىچتىن كۈزەتۈر، سىرتتىكى كوزى —
كويۇمچان قۇلىدۇر، كوزى ھەم سوزى.

3125 كوزۇم سەن، تىلىم سەن، قولۇم سەن ماڭا،
ئېتىم ياخشى بولدى، ئەي باتۇر شۇڭا.

3126 ئىشىتىكىن، نىمە دەيدۇ ئەمدى خاقان،
ئېلىپ ئەل قولغا، جاھان سورىغان:

3127 بېگى تاپسا سادىق قولى تىلەپ،
ئۇنى تۇتسۇن ئالتۇن — كۈمۈشكە كومەپ.

3128 ئىشەنچلىك، دۇرۇس، چىن كىشى تاپسا خان،
ھوزۇر — بەخت ئىچىدە ياشار ئۇ ھامان.

3129 خىل ئولسا خىزمەتچى كويۇمچان بولۇر،
كويۇمچان خىزمەتچى كىشىن كىم تاپۇر؟

- 3130 baqırsak yok ərse azunda talu
kixilik kaqan turoqay ərdi tolu
- 3131 əsirkər mən əmdi ay əgdülmixə
bir ök sən atandın maña qalmıxa
- 3132 takı bir bar ərse səni tæg adın
uđa bərgəy ərdi kər əndün kəđin
- 3133 bir ök sən maña kər ay kılki kəni
səni öz yitürsə adın bir kani
- C181
3134 bu yalnızluğunka özüm əymənür
takı bir əx ərse sana ay unur
- 3135 saha təgməgəy ərdi əmgək öküx
maña ma du'a təggəy ərdi ülüx
- B231
3136 tilə barmu kərgil qadaxlar ara
sana uđoqu tæg bir ayıtođil kərə

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 3137 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
əsən bolsu ixkə yətil gəy əlig
- 3138 ərəzlənsü əlig tuqı inqrünü
tilək arzu kəlsü əzi tınqrunu
- 3139 məniñ əmgərimkə əlig altunı
aqrır kılmasu kənli tutsu kəni
- 3140 maña təgsə əmgək ərəz mə təgir
ərəz birlə əmgək yanaxu yorir

3130 جاھاندا يوق ئەر سە بۇ خىل كويۇمچان،

كامالغا ئېرىشكەي كىشىلىك قاچان؟

3131 ئوگدۇلمىش، مەن ئەمدى تەئەسسۇپتە مەن،

قىلىپ سەن ئاناڭدىن ماڭا بىرلا سەن.

3132 يەنە بولسا ئەردى سېنىڭدىن بىرى،

بۇ يولدىن ماڭاردى كېيىن-ئىلگىرى.

3133 ئەي خۇلقى ئۇز، ئاران تاپقانتىم سېنى،

يۇتۇرسەم سېنى مەن ئوزگىسى قېنى؟

3134 مېنى ئەنسىرەتتى بۇ يالغۇزلىغىڭ،

يەنە بولسا كاشكى، بولەك ھەمىيىڭ.

3135 تولا بولماس ئەردى جاپالىق ساڭا،

دۇئادىن تېگۈردى ئۇلۇش ھەم ماڭا.

3136 كور، بارمۇ، سەن ئىستە قېرىنداش ئارا،

يولۇڭدىن ماڭارلىق مۇناسىپ ساڭا؟

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

3137 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، ئېيتتى: ئېلىك،

ئىسەن بولسا يەتكەي بۇ ئىشقا ئىلىك.

3138 ھەم شە يار ئولسۇن ھوزۇر ئېلىككە،

ئاسايىش ئىچىدە يېتىپ تىلەككە.

3139 مېنىڭ ئەمگىگىمنى خان ئاللىرى—

قەدىرلىمىسۇن، بولسۇن تىنچ دىللىرى.

3140 ماڭا يەتسە زەخمەت، ھوزۇرمۇ تېگۈر،

ھوزۇر بىرلە زەخمەتكى، يانداش يۇرۇر.

- 3141 kälî əl ixinə tusuloğu kixi
tilər ərsə əlig bođun əl baxı
- 3142 nəgü tər əxitgil ay əlqi bəgü
bəgüləp kılur əlqi kündə egü
- 3143 eküx bolsa əlkə basutqı tilə
əl ətlür bəđük bəg yatıp yər külə
- 3144 təlîm bolsa əldə tusulur tətik
bəgig inqkə təgrür kılur bu ətik
- 3145 yok ərməs qadaxlar ara bar mənîñ
bu yanlıođ kixi bilki artuk anîñ
- 3146 kamuođ ərdəmi bar sakînuđ ođuođ
kayu ixkə təgsə bođur tü bođuođ
- 3147 kılînqı keni atı ođođurmîx ol
kamuođ əđgükkə əlig urmîx ol
- 3148 wəlîkin əvürdi bu dunyada yüz
turup taođka kirdi kəñül kıldı tüz
- B232 C182
3149 bayat tapođı birlə əzin əmgətür
tapuođ birlə yazuk igin əmlətür
- 3150 mənîndə yüz üstən anîñ ərdəmi
bođunda talusı kixi kədrümi
- 3151 məni birlə bolsa mənîñ ol qadax
kamuođ ixkə bolođay anîñ bilki bax
- 3152 əlig altunı tinođa kəñli pütüp
səvinqin tirilgəy azunuođ tutup

- 3141 تىلەسە ئېلىڭ بىر ياراملىق كىشى،
كىشىكىم، ئەل ئىچرە خەلقنىڭ بېشى.
- 3142 نىمە دەر، ئىشىتىكىن، بىر دانا كىشى،
كۈنىدە ئەقىل-ئاڭ بېرىشتۇر ئىشى:
- 3143 ياردەمچى كۆپ ئولسا، تىلە كۆپ دىمەي،
بۈيۈك بەگ تۈزەپ ئەل، ياتار غەم يىمەي.
- 3144 ياراملىق تىتىكلەر كۆپ ئولسا ئەلدە،
تاپۇر بەگ ئاسايىش ئىشلار ئەمەلدە.
- 3145 يوق ئەرمەس قېرىنداش ئارا مۇنداق ئەر،
ئىلىمدە مېنىڭدىن ئوشۇقتۇر مەگەر.
- 3146 ئوزى تەقۋا ۋە ئويغاق، خىسلىتى كۆپ،
نىچۈك ئىشنى قىلسا، گۈل كەلتۈرەر خوپ.
- 3147 ئودغۇرمىش ئېتىدۇر، دۇرۇستۇر خۇبى،
پۈتۈن ياخشىلىققا بېرىلىش قولى.
- 3148 ۋە لېكىن ئورۇپ ئۇ بۇ دۇنيادىن يۈز،
چىقىپ ئالدى تاققا، كوڭۇل قىلدى تۈز^[152].
- 3149 ئىبادەت بىلەن ئۇ ئوزىن ئەمگىتۈر،
تائەتتە گۇنا-كېسىلن ئەملىتۈر.
- 3150 ئۇنىڭ پەزىلى مەندىن يۈز ھەسسە ئوشۇق،
كىشىلەر خىلىدۇر، گوپا مىسلى يوق.
- 3151 مېنىڭلە بىر ئولسا ئاشۇ قېرىنداش،
پۈتۈن ئىشقا ئىلمى بولار ئىدى باش.
- 3152 خان ھەزرەتلىرى كوڭلى تىنغاي پۈتۈپ،
سويۇنچتە پاشاغاي جاھاننى تۈتۈپ.

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 3153 əlig aydı arzum tiləkim bu ol
anı bulsa ətürü tayanıqay kənül
- 3154 nəgü tæg kılur sən bu ixkə ətik
maña yakru bər sən anı ay tətik
- 3155 nəgü tæg okılım anı ay bərü
kimi ıdsa bolıqay okıtqı naru
- 3156 bitikmü kərək ya söz ıdsa tilin
yaraıqı nəgü tæg sən andaıq kılın

ƏGDÜLMİXX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 3157 yanut bərđi əgdülmix aydı bu söz
ayıtımıxka əlig jəwab kıldı öz
- 3158 kədaxım barını ətündi özüm
kəlirmü ya kəlməz aqılmaz sözüm
- 3159 kəli kəlsə əđgü aırladı söz
apañ kəlməsə bolıqay yarlııq uquz
- 3160 sirilıqaymu ərki əlig altunı
iləngəymü ərki maña ol kəni

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلىشىگە سوئالى

- 3153 ئېلىگ ئېيتتى: ئارزۇ-تېلەك ئىدى شول،
ئۇنى تاپسام ئەردى تاپانسا كوڭۇل.
- 3154 نە چارە قىلۇرسەن، بۇ ئىشقا دىگىل،
ئۇنى ئەپكېلىشكە چوقۇم، ئەي دېدىل.
- 3155 ئۇ زاتنى نىمە يول بىلەن چاقىراي،
بۇ دەۋەتكە كىمنى ئاڭا ماڭدۇراي؟
- 3156 سوز ئېيتماق كېرەكمۇ، يا نامە يازماق؟
مۇناسىپ قايسىسى، سەن ئىشلە شۇنداق.

ئوگدۇلىشىنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

- 3157 ئوگدۇلىش جاۋابى بۇدۇركى سوزى:
ئېلىگ ئېيتتى سوئالغا جاۋابىنى ئوزى.
- 3158 قېرىنداش بارلىغىن مەن ئېيتتىم ئوزۇم،
كېلەرمۇ يا كەلمەس، بۇڭا يوق سوزۇم.
- 3159 ئەگەر كەلسە ياخشى، بېرىپ ئېتىۋار،
ئەگەر كەلمەس، يارلىق ئولغاي ئۇ خار.
- 3160 قالارمۇ چېكىپ خان جاناپ رەنجىنى،
ئەيىپلەپ قويارمۇ، ئۇ تۇز ئەر مېنى؟

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 3161 əlig aydī mən səz ayıttım saña
sən öz bilmixiñ səzni aydın maña
B233
- 3162 okı kəlsə kəlgəy qalı kəlməsə
nəgükə iləngü səzüm tutmasa
- 3163 sən əgdün anıñ türlüg ərdəmlərin
ol ərdəm üqün mən tilər mən ərin
- 3164 biliklig ukuxluoı tədukün üqün
anı arzuladım həwaka əqün
C183
- 3165 biliklig ukuxluoı kixi ol kixi
anıñda naru barqa yilki tuxi
- 3166 biliklig ukuxluoı bilir bilsə ix
biliklig ukuxluoı kılur kılsa ix
- 3167 munar mənzer əmdi bu səz bəlgülüg
əxitgil muni sən ay ərsig külüg
- 3168 bilik birlə yazlur kamuoı tərs tügün
bilik bil ukux uk tirilgil əgün
- 3169 bilik ixkə tutojil takı til kəni
takı əgrənü tur usanma bu kün
- 3170 maña yalnız ərməz anıñdın asioı
saña ma qadaxtın asioı həm tatioı
- 3171 qadaxlioı bolur sən kərək bu qadax
qadax bolmasa tutoıu ərkə adax

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 3161 ئېلىگ ئېيتتى: سوزنى قىلدىم مەن ساڭا،
ئوزەڭ بىلگىنىڭنى دىدىڭ سەن ماڭا.
- 3162 قىچار، كەلسە كېلۇر، ئەگەر كەلمىسە—
نېمە ئەيىپ سېنىڭدە، ئۇ ئىشىتمىسە؟
- 3163 تولا ماختىدىڭ سەن ئۇنىڭ پەزىلىنى،
شۇ پەزىلى ئۈچۈن قىچقىرۇرمەن ئۇنى.
- 3164 بىلىملىك، ئەقىللىق، ھەۋەس دۈشمىنى—
دىگەچ سەن، تىلەدىم ئارزۇلاپ ئۇنى.
- 3165 بىلىملىك، ئەقىللىق كىشىدۇر كىشى،
ئۇنىڭدىن بولەكلەر يىنلقا تەڭتۇشى.
- 3166 ئىش بىلسە بىلىملىك، ئەقىللىق بىلۇر،
ئىش قىلسا، بىلىملىك، ئەقىللىق قىلۇر.
- 3167 بىر سوز بەلگۈلۈككىم، بۇڭا ئوخشىشار،
بۇنى سەن ئىشىتىكىن ئايا نامىدار:
- 3168 بىلىملىك يېشىلگەي پۈتۈن تەس تۈگۈن،
بىلىم بىل، ئەقىل ئۇق، ئاڭلىق ياشىغىن.
- 3169 بىلىم بىرلە ئىش قىل، تىلىك توغرا تۇت،
ئوگەن سەن، بىكارغا ئوتىمسۇن بۇ كۈن.
- 3170 ئۇنىڭ نەپىي يالغۇز ئەمەستۇر ماڭا،
قاياشتىن نەپ—لەززەت تېگەر ھەم ساڭا.
- 3171 قاياشلىق بولۇشقا كېرەكتۇر قاياش،
قاياش بولمىسا گەر تۇتقۇلۇق ئاداش.

3172 ədi yaxxı aymix kər əlqi baxı
kamuoıda küqi bək qadaxlıoı kixi

3173 qadaxlıoı kixi küsi qavı bəduık
adaxlıoı kixi atı savı bəduık

3174 qadaxın yok ərsə yorı tuı adax
adax ədgü bolsa bu boldı qadax

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGƏ

B234

3175 yanut bərđi əgdülmix əlig kütı
anı qın tiləsə ətəyin otı

3176 əlig yarlıkasa barayın əzüm
okiyın anı mən aqayın sezüm

3177 tilin sezləyin mən tükəl türlügün
bilikdin ukuxtın sez ədrüp egün

3178 əlig mə bitisü ez əlgin bitik
okısu əlig yarlıoıın ol tətik

C184

3179 maıa pütsü məndin təyü bilməsü
yəmə yarlıoı əxtip kətə turmasu

3180 nədə mə əzüm sezləsə sez tilin
əlig yarlıoıı bu bitik sez ađın

3181 nəgü tər əxitgil ay əslı aqı
kara kənlin avlar bəgi yarlıoıı

3182 takı yaxxı aymix biliklig əzi
tügülmix kənülni yazar bəg sezi

- 3172 تولا ياخشى دەپتۇ بۇ ئەللەر بەشى،
بولۇر ھەممىدىن زور قاياشلىق كىشى:
- 3173 قاياشلىق كىشىنىڭ شان-شۆھرىتى چوڭ،
ئاداشلىق كىشىنىڭ سوزى، ئېتى چوڭ.
- 3174 قاياشلىق يوق ئولسا، بېرىپ تۇت ئاداش،
ئاداش ياخشى بولسا، بولۇر ئۇ قاياش.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 3175 جاۋاب بەردى ئوڭدۇلمىش، ئېيتتى: ئەي خان،
قىلاي چارەسىن چىن ئىستىسەڭ بۇئان.
- 3176 ئېلىك قىلسا يارلىق بارايمەن ئوزۇم،
ئۇنى دەۋەت بىلەن ئاچايىن سوزۇم.
- 3177 تىلىم بىرلە تۇرلۇك-تۇمەن سوز قىلاي،
بىلىمە ئەقىلىنى مەن ئىشقا سالاى.
- 3178 ئېلىك ئوز قوللە ھەم نامە يازسۇن،
ئېلىك يارلىغىنى ئۇ زات ئوقسۇن.
- 3179 ئىشەنسۇن ماڭا ھەم مەندىن كورمىسۇن،
يەنە يارلىق ئاڭلاپ، كېتىپ قالمىسۇن.
- 3180 ئوزەمغۇ قىلۇرمەن سوزۇم ھەر نىچە،
ئېلىك يارلىغى-خەت بولۇر ئوزگىچە.
- 3181 نىمە دەر ئىشتىكىن، تىكى پاك ئاغى [153]:
ئاۋام كوڭلىن ئاۋلار بېگى يارلىغى.
- 3182 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ بىلىملىك ئوزى:
چىكىلگەن كوڭۈلنى ئاچار بەگ سوزى.

3183 isig sözləsə kılka bəglər tilin
unitmaz anı kıl tirilsə yilin

3184 kəlī bəg tili yumxak ərsə süqig
anı səvdi bođni uluq tut kiqig

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

3185 əlig aydı əmdi bu ərsə yaraq
bitiyin bitikim anar bolsu aq

3186 sana baroqu ərsə ətingil ətik
munu mən ezümdin bitiyin bitik

3183 ئىسسىق سوز قىلسا قۇلغا بەگنىڭ تىلى،

ئۇنۇتماس ئۇنى قۇل ئوز ئومرى بويى.

3184 ئەگەر بەگ تىلى بولسا يۇمشاق، چۇچۇك،

سويەر ئۇنى خەلقى ئۇلۇغ ھەم كىچىك.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

3185 ئېلىگ ئېيتتى: تەدبىر گەر ئولسا شۇنداق،

يازاي مەكتۇپ ئاڭا بۇ ئولسۇن تۇزاق.

3186 بېرىش لازىم ئولسا، سەن راسلان ئاڭا،

ئوزۇمۇ يازاي مەن بىر مەكتۇپ يانا.

KÜN TOİDİ ƏLİG ODİURMİXKA
BITİK BITİP İDMİXİN AYUR

B235

3187 dəwat qoldi kaqıd bitildi bitik
bitik birlə ətı ixinə ətik

3188 bayat atı birlə sözüg baxladı
tərütgən igıdğən kəqürgən tədi

3189 ayur mən bitidim bayatım atı
bu at ol kamuqı türlüg igkə otı

3190 eküx egdi artuq təlīm mın şəna
kılur mən bayatka anar yok fəna

3191 tilədi tərütı kamuqı təprərig
tirilgü bərür yəm tutar ol tirig

3192 ooqan ol kəni qın tərü bərgüqi
tərümix kamuqı həlkka yətrür küqi

تۈزۈشۈپ
 كۈنۈغدى بېلگىنىڭ ئۈدغۈشقاخەت يېزىپ
 نۇۋەتكە نىگى باياندا

- 3187 دۇۋەت - قەغەز ئېلىپ پۈتتىدى بىتىك،
 بىتىك بىرلە ئەتتى ئىشىگە ئىتىك.
- 3188 خۇدا ئاتى بىرلە سوزىن باشلىدى،
 ياراتقان، ئۈستۈرگەن، كۈچۈرگەن دىدى.
- 3189 دىدى: مەن پۈتتىدىم خۇدايىم ئېتى،
 بۇ ئات ھەممە دەرتنىڭ داۋاسى - ئوتى (154).
- 3190 تولا كۆپ، مىڭ ئارتۇق مەدھىيە - سانا -
 ئوقۇرمەن خۇداغا، ئاڭا يوق پەنا.
- 3191 ياراتتى ئۇ خالاپ جىمى جانى بار،
 بېرىپ رىزىق، ئۇلارنى ھەم تىرىك قىلار.
- 3192 ئۇ قادىر ھەق - ئادىل قانۇن تۈزگۈچى،
 ياراتقان پۈتۈن خەلققە يەتكەي كۈچى.

- 3193 yaxıl kək yarattı yaruttı kün ay
kara tün yaruk kün sakixliq yil ay
- 3194 tərütti bu əvrən tuqı əvrülür
bayat hıukmi təkdir bilə təzginür
- 3195 tərütməzdə axnu yoritti kəza
kəzaka tapı bol boyun əg uða
- C185
3196 nəgü kolsa kildi nə kolsa kılur
nəgü aysa boldi nə aysa bolur
- 3197 əligdin səlam kənül aytu bitik
bitidim əsənlik əzə ay tətik
- 3198 əsən barmu ərki ət əz inqlikin
nəgü tæg yüdər ərki ədlək yükin
- 3199 əxittim sənin ədgü kılkin yanın
bu ədtə yok ol təp sanə tux tənin
- 3200 bayat kilmix əmdi sanə ədgülük
bilik bərmix ərdəm ukux og ülük
- 3201 bu yanlıq kılınqın əxitti əzüm
səni arzuladı ay kərklüg yüzüm
- B236
3202 kədaxınni iqtim bu əgdülmixig
sözümni tægürgəy ukup bilmixig
- 3203 yakın ka kədaxtın yitürmix sən əz
ulux kənd boğundın əvürmix sən yüz
- 3204 turup taqka kirmix əzün yalnuzun
tapuq kılouka bu tapuq kəp uzun

- 3193 يېشىل كوك ياراتتى، يورۇتتى كۈن، ئاي،
قارا تۈن، يورۇق كۈن، ساناقلق يىل، ئاي.
- 3194 ياراتتى پەلەكنى، تۇرماي چورگۈلۈر،
خۇدا ھوكىمى تەقدىرلە تەۋرىننۈر.
- 3195 ياراتماستىن ئاۋال يۇرۇتتى قازا،
قازاغا بويۇن ئەگ، ئاگا بول رىزا.
- 3196 نىمەنى تىلەرگەن، ئۇ قىلدى، قىلۇر،
نىمەنى دىسە ئۇ، ئۇ بولدى، بولۇر.
- 3197 ئېلىگىدىن سالام، ھال سورايش بۇ بىتىك
پۇتۇدۇم، ئىسەنلىك تىلەي ئەي تىتىك.
- 3198 تېنىڭ ساق-سالامەت، ئىسەندۇرمىكىن،
نىچۇكرەك يۇدۇرسەن زامانە يۈكىن؟
- 3199 ئىشىتىم سېنىڭ ئۆز خۇلق-ھەركىتىڭ،
يوق ئەرمىش بۇ كۈندە سېنىڭ تۇش-تېڭىڭ.
- 3200 خۇدا قىلمىش ئەمدى ساڭا ئەزگۈلۈك،
بىستە. نەزىلەت، ئەقىل-دەم، بىلىك.
- 3201 سىنىڭچ بۇ ياكلىغ سۈپەتنىڭ ئوزۇم،
سېنى ئارزۇلاپ ئەي گۈزەل يۈزلۈگۈم.
- 3202 ئەۋەتتىم قاياشنىڭ بۇ ئوگدۇلمىشىن،
سوزۇمنى دىسۇن ھەم ئۇقۇپ بىلگىنىن.
- 3203 يېقىن قەۋم-قېرىنداشتىن قېچىپ سەن ئوزۇڭ،
يۈرۈپسەن يۇرت-ئەلدىن ئورۇپ سەن يۈزۈڭ.
- 3204 چىقىپ تاققا يالغۇز تائەتكە ئوزۇڭ،
ئىبادەت قىلىپسەن ئۇزۇندىن-ئۇزۇن.

- 3205 nögü kildi erdi kadaxlar saña
nөлük yüz əvürdün aqa ay maña
- 3206 kalı tægdi ərsə saña küq basınq
bərü kəl maña ay bu қадоғу sakinq
- 3207 saña mən bəreyin tərü küq bilə
bu yərdə tirilgil səvinqin külə
- 3208 қадaxtін қадaxқа аsіоғлар болur
асіоғ бирлə yalнuқ tatiоғлар bulur
- 3209 barıxoғu kərək қа қадaxlar билə
қatiloғu kərək əx adaxlar билə
- 3210 қayuda yарaxiklik ərsə yаkın
ol ixtə болur аsoғi kənlün bakın
- 3211 nögü tər əxitgil bu xi'r аyoғuғi
ikigü yарaxsa аsіоғ yər tuғi
- 3212 yаoғiz yər yaxil su yарaxti билə
ara min qəqəklər yazildi külə
- 3213 yарaxik yorisa қадax ya adax
olardın болur қа қадaxқа билə
- 3214 kalı bardın ərsə tapuoғ kiloғali
tapuoғ kəndtə kiloғil bu ol din yoli
- 3215 ulux kəndtə та'ət təlim bar iduk
ux ul yərdə yətrü kərü barsa yok
- 3216 bilik əgrən axnu tapuoғқа əkux
biliksiz tapuoғ аsoғi болmaz ülux

c186

- 3205 نىمە قىلغان ئىزدى قېرىنداش ساڭا؟
نىمىشقا يۈز ئوردۇڭ؟ ئېچىپ ئېيت ماڭا.
- 3206 زۇلۇم كورگەن ئىرسەڭ بىر زورلۇق يېتىپ،
بۇ قاينغۇ-ئەلەمنى ماڭا ئېيت كېلىپ.
- 3207 ساڭا مەن ئادالەت بېرەي كۈچ بىلە،
بۇ يەردە ياشا سەن سويۇنچتە كۈلە.
- 3208 قاياشتىن-قاياشقا نەپ-پايدا تېگۈر،
بۇنىڭ بىرلە ئىنسان لەززەتلەر ئالۇر.
- 3209 بېرىشماق كېرەكتۇر قاياشلار بىلەن،
قېتىلماق كېرەكتۇر ئاداشلار بىلەن.
- 3210 قەيەردە يېقىنلىق، ئىناقلىق بولۇر،
نەزەرسال، شۇ ئىشتىن كۆپ پايدا كېلۇر.
- 3211 نىمە دەر ئىشتىكىن، شېرى ئېيتقان ئەز،
ياراشسا ئىككى شەخس، ھامان نەپ تېگەر:
- 3212 قوڭۇر يەر، يېشىل سۇ ياراشماق بىلە،
ئارا مىڭ چېچەكلەر ئېچىلدى كۈلە.
- 3213 ئاداش يا قاياشلار يۇرسە ياراشىپ،
ئۇلاردىن قېرىنداش ئاداشلار كېلە.
- 3214 ئەگەر بارغان ئولساڭ ئائەت قىلغىلى،
ئائەتنى قىل كەنتتە^[155]، شۇدۇر دىن يولى.
- 3215 مۇقەددەس ئىبادەت شەھەر-كەنتتە كۆپ،
نەزەر سال، ئۇ يەردە بولماس مۇنچە خوپ.
- 3216 ئىبادەتكە ئاۋال بىلىم كۆپ ئۆگەن،
ئىلىمىسىز ئىبادەت بىپايدا، چۈشەن.

B237

3217 kixi iki türlüg kixi atanur
biri ęrätigli biri ęgränür

3218 ikidə naru barqa yilki sanı
tiləsə munı tut tiləsə anı

ƏLİG PƏNDİ ODOİURMİXKA

3219 sən əmdi kayu sən mana ay aqa
ikidə biri bol üqünqtə qaqa

3220 bilik bildin ərsə tükəl ęgrənip
anı ixlət əmdi kər əmgək idip

3221 kalı bilmədin ərsə ęgrən bilik
tapuqlarka ętrü tęgürgil əlig

3222 nəgü tər əxitgil bilik bərgüqi
bilik birlə ta'ət tapuq kiloquqi

3223 bilik birlə yakoqil bayat tapoqına
bilik tamoqa bolur tamu kapoqına

3224 bilik birlə ta'ət muyani tümən
biliksiz tapuq kılsa bulmaz muyan

3225 biliksiz tapuq kilmixında kərü
biliklig uqimix muyani өрü

3226 ulux kənd iqində tapuq bar təlim
ux ol yərdə kılsa bulmaz yarım

3227 sənin anda tapoqun nəmaz ol biri
takı biri ruzə tutar sən uri

3217 بۇ ئىككى خىل ئىنسان كىشى ئاتىلۇر:

بىرى ئورگىتۈچى، بىرى ئورگىنۈر.

3218 ئىككىدىن بولەكنى سەن يىلقى سانا،

يا ئۇ بول، يا بۇ بول، تاللاپ ئال مانا.

ئېلىگىنىڭ ئودغۇرمىشقا نەسەتى

3219 بۇنىڭ قايسىسى سەن، ماڭا سوزۇڭ ئاچ،

ئىككىنىڭ بىرى بول، ئۇچىنچىدىن قاچ.

3220 بىلىم بىلگەن ئولساڭ تولۇق ئۇگۇنۇپ،

ئۇنى ئىشلەت ئەمدى ئەمگەك سىڭدۈرۈپ.

3221 ئەگەر بىلىمگەن بولساڭ، ئۈگەن بىلىك،

ئىبادەتكە ئاندىن كېيىن قوي ئىلىگ.

3222 نىيە دەر ئىشتىكىن، بىلىم بەرگۈچى،

بىلىملە ئىبادەت - تائەت قىلغۇچى:

3223 تائەتكە بىلىملە سەن بارغىن يېقىن،

بىلىم تامغىلايدۇ دوزاق ئىشىگىن.

3224 بىلىپ قىلسا تائەت ساۋابى تۇمەن،

ساۋاپ كۈتمە بىلىمسىز ئىبادەت بىلەن.

3225 بىلىمسىز قىلىنغان تائەتتىن كۈرە،

گەر ئۇخىلار بىلىملىك ساۋابى ئۈرە.

3226 شەھەر - كەنت ئىچىدە ئىبادەت تالاي،

ئۇ يەردە يېرىمىن قىلىپ بولىمغاي.

3227 كى ئۇندا بىرىدۇر ناماز تائىتىڭ،

بىرى روزا تۇتماق، ئەي ئوغلان سېنىڭ.

C187

3228 mununda ađın anda ƚa'et kayu
maña kerkitü bër tilin sөzlөyü

3229 atandı özün әmdi zahid atı
bu atın sana bolur ƚa'et yutı

B238

3230 munar arsiƚar әrsә әmdi өзün
bu ƚa'et yava boldı kәsgil sөzün

3231 tapuƚ kילוqu hәlktin ani kizlөгü
өküx ƚa'et әrsә ani azlaƚu

3232 kixi әdgüsi kilsa ƚa'et tapuƚ
ani hәlkta kizlәр yarar bu ƚapuƚ

3233 nөгü tәр әxit әmdi mә'ni bu sөz
bu sөz ixkә tutoƚil aya әdgü өз

3234 әrән әr ƚatında өзін kizlәdi
tapuƚ kildi yüz yil ani azladı

3235 tapuƚ kizlөгü kil kixi kermәsü
bu sөz sirrim әrdi өзüm sөzlәdi

3236 bәrü kәl ulux kәndtә kילוil tapuƚ
ƚamuƚ әdgülükke aqilsu ƚapuƚ

3237 bođunka tusuloƚil munına yara
ƚadaxƚa baƚır bәр yakınlik ula

3238 tәlim өgsüzüg kәр ya tul tulsakıƚ
ya kәzsüz ya oldrum yәmә aksakıƚ

3239 jәma'et bilә kil fәrizә nәmaz
qıƚaylar hәji kil әzinә nәmaz

- 3228 يەنە ئۆزگە ئۇندا نە تائىتىڭ بار؟
ماڭا ئۇنى كورسەت، سەن ئەيلە ئىزھار.
- 3229 ئوزۇڭ ئالدىڭ ئەمدى زاھىت ئېتىنى،
بەلا ئىچرە سالدى بۇ تائەت سېنى.
- 3230 بۇڭا ئالدىنىپ گەر قالۇرسەن ئوزۇڭ،
ئىبادەت كېتەر بوش، قوي، بەس قىل سوزۇڭ.
- 3231 ئىبادەت قىل، يوشۇر خەلقىن لېكىن—
ئۇ قانچە كوپ ئەرسە، يەنە ئاز دىگىن.
- 3232 كىشى ياخشىسىكىم ئىبادەت قىلار،
خەلقىن يوشۇرۇپ ئىشكىنى ياپار.
- 3233 بۇ سوز مەنىسىنى ئىشىتىكىن، نە دەر،
ئۇنىڭغا ئەمەل قىل، ئايا ياخشى ئەر:
- 3234 كىشى ئالدىدا مەرت ئوزىن يوشۇرۇر،
قىلىپ يۇز يىل ئىبادەت، ئۇنى ئاز كورۇر.
- 3235 تائەت قىل، كىشىدىن تۇت مەخپى ئۇنى،
بۇ سوز بىر سر ئەردى، مەن ئاچتىم ئۇنى.
- 3236 تائەت قىل شەھەر—كەنت ئارا، بېرى كەل،
ئىشك ئاچسۇن ساڭا ياخشىلىق تۇگەل.
- 3237 خەلققە بېرىپ نەپ، مۇڭغا يارا،
قېرىنداش دىلسن ئاچ، يېقىنلاش ئاڭا.
- 3238 تۇل—ئاجىز يىتىملەر بۇ جايدا تولا،
كوزى كور، يا پالەچ، يا ئاقساق—توكا.
- 3239 جامائەت بىلەن قىل پەرىز ۋە ناماز،
پەقىرلەر ھەجىدۇر بۇ جۇمە ناماز.

- 3240 həlal dünya kazojan qiojayka üle
kixi əlgi tutojil yanut kil yele
- 3241 bu samix tapuq barqa ta'ət turur
bu ta'ət bilə barqa rahət turur
- 3242 muni barqa kođti ezün yalnuzun
nəmaz ruzə tutti ay kilki tüzün
- 3243 nəmaz ruzə barqa ez asojin turur
ez asojin tiləgli baqirsiz bolur
- C188
3244 ədi yakxi aymix kixi ədrümi
kixikə baqirsak kixi kədrümi
- B239
3245 kixi ədgüsi bu ez asojin kođup
kixi asoji kolsa ker əmgək yüdüp
- 3246 baqirsak kərək er nə baqiri süqip
terü bərsə ədgü əsizkə aqip
- 3247 tirig yalnuk oqli tusulojan kərək
tusulmaz kixi toqsa əlgen kərək
- 3248 kixikə tusulur kixi ədgüsi
bu ədgü kixi ol bođun tođofusi
- 3249 tapuqka inanip kayu ərsə kul
bulumadi tənri səvinqinə yol
- 3250 bayatim səvinqi tiləsə ezün
musulman səvinqi tilə kəs sezün
- 3251 senin tapojina munluq erməz bayat
ezün kulluki kil tilə ədgü at

3240 ھالادىن تېپىپ مال پەقىرلەرگە بەر،
تۇتۇپ ئەل قولىن، بول ئۇلارنى يولەر.

3241 سانالغان بۇ ھەممە بىر تائەت ئېرۇر،
بۇ تائەت بىلە بارچە راھەت كورۇر.

3242 قىلىپ تەرك بۇلارنى، سەن ئەي خۇلقى ساز،
تۇتۇپ روزى، يالغۇز ئوقۇرسەن ناماز.

3243 بۇ روزى-نامازلار ئوز پايداڭ ئېرۇر،
ئوز نەپىن دىگەنلەر بەك خۇدبىن بولۇر.

3244 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ كىشىلەر خىلى،
ئۇ ئەركىم، كىشىگە كويۇمچان دىلى:

3245 كىشى ياخشىسى ئۇ ئوز نەپىن قويۇر،
بولەكلەر نەپىنچۇن مۇشەققەت يۇدۇر.

3246 گۈزەل ھەم كويۇمچان بولسۇن ئەر دىلى،
يامانغا ئېچىپ بەرسۇن ياخشىلىق يولى.

3247 تىرىك ئادەم ئوغلى نەپ بەرمەك كېرەك،
ئەگەر پايدىسىز بولسا، ئۆلمەك كېرەك.

3248 كىشى ياخشىسى ئەلگە پايدا بېرۇر،
بۇ ياڭلىغ كىشىلەر خەلققە زورۇر.

3249 تائەتكە ئىشەنىپ يۇرەر بولسا قۇل،
تاپالماس خۇدانىڭ سويۇنچىگە يول.

3250 خۇدانىڭ سويۇنچىن تىلەسەك ئوزۇڭ،
مۇسۇلمان سويۇنچىن تىلە، كەس سوزۇڭ.

3251 ئەمەس تائىتىڭگە ھاجەتمەن خۇدا،
تىلەپ ياخشى نام، ئەيلە قۇللۇق ئادا.

- 3252 kimin ati kıl bolsa kılki tapuı
tapuısuız kıl ati məjaz ol kamuı
- 3253 tapuı kıl tapuı tınma kulluk bu ol
tapuıka baqa kər mə bəklə bu yol
- 3254 ədi yakxi aymix bəgü bilki kən
munı ixkə tutojıl aya əlgi kən
- 3255 tapuı ta'ətim təp küvənmə öküx
tapuı kıl bayatka tapuıluı kəsüx
- 3256 tapuı kıl bayatka bu ol kullukun
tapındim təyü sən unıtma ukux
- 3257 ay ođıurmıx əmdi okır mən səni
öz asoı tiler təp sakınma məni
- C189
3258 kəli kəlsə asoı tususi saña
yəmə kəlməsə sən yası yok maña
- 3259 okır mən səni həkkə ədgü üqün
bu ədgü bođun asoı buzma küqün
- B240
3260 baqa kər mən aymix bu sözlər tapa
qın ərsə bərü kəlgil andin kopa
- 3261 məni birlə turojıl maña kıl basut
qıoıayıoı yeləgil nənin ədgü tut
- 3262 ezünkə muyan ol maña ədgü at
ikigü azun bərgə ərklig bayat
- 3263 məni ədgükə yət ezün ədgü bol
kixi ədgü ərdin tüzər ədgü yol

- 3252 ئېتى بەندە بولسا، ئۇ تائەت قىلۇر،
تائەتسىز بەندە ئاتى بىر ماجاز [156] بولۇر.
- 3253 تائەت قىل تائەت، تىنما، قۇللۇغۇڭ شول،
كوڭۇل بول ئىبادەتكە، ساغلا بۇ يول.
- 3254 نە ياخشى دىمىشتۇر ئەقىل-ئىلمى كەڭ،
بۇنىڭغا ئەمەل قىل، ئايا قولى كەڭ:
- 3255 تائەتتە بولدۇم دەپ گۈۋەنمە تولا،
تائەتلىك ئەزىز، ھەققە قىل تائەت يانا.
- 3256 تائەت قىل خۇداغا بۇدۇر قۇللۇغۇڭ،
تېۋىندىم دىبان سەن ئۇنۇتما ئوزۇڭ.
- 3257 ئەي ئودغۇرمىش ئەمدى چاقىردىم سېنى،
ئوز نەپىس ئىستەركەن دەپ قالما مېنى.
- 3258 كېلۇرسەن ئەگەر پايدىنىسدۇر ساڭا،
مەگەر كەلمىسەڭ، يوق زەرەرى ماڭا.
- 3259 خەلققە ياخشىلىقچۇن، قىچاردىم سېنى،
بۇ—خەلق نەپىسى، زورلاپ سەن بۇزما ئۇنى.
- 3260 قاراپ كور مەن ئېيتقان بۇ سوزلەر تامان،
دۇرۇس بولسا كەلگىن، قوپۇپ سەن بۇيان.
- 3261 كومەكلەش ماڭا، بول مېنىڭ بىرلە سەن،
پەقىرلەرنى يولە مېلىڭ بىرلە سەن.
- 3262 ساڭا بۇ ساۋاپتۇر، ماڭا ياخشى ئات،
بېرۇر ئىككى دۇنيانى قادىر بايات.
- 3263 مېنى ياخشىلىققا باشلا، ياخشى بول،
كىشى ياخشى ئەردىن تاپار ياخشى يول.

- 3264 səbəb boloiil əmdi maña ədgükə
bayat bərgə ədgü sana ay bəkə
- 3265 nəgü tər əxitgil təzik bilgəsi
təzik bilgələri qavikar küsi
- 3266 bəgi bolsa ədgü bođunka pütün
anıñ asođi barqa bođun yər kutun
- 3267 ezün ədgü kolma bəgin ədgü kol
bəgi ədgü bolsa bođun asođi ol
- 3268 kərə ədgü bolsa bir əzkə bolur
bəgi ədgü bolsa bođun kün kərür
- 3269 kixi tər ayurlar kayu ol kixi
kixikə asiođ kilsa ətsə ixi
- 3270 tüzü yalnuq oođli səvər ədgüni
bu ədgü kayu ol egəyin ani
- 3271 bu ədgü ol ol kilsa həlkka asiođ
bu asođi bilə bulsa bođni tatiođ
- 3272 bəođirsak bolur həlkka ədgü kixi
bəođirsak bolun boldun ədgü kixi

* * *

- 3273 munu səzlədim sez bitikin ulam
tükəttim sezümni kurittim kələm
- 3274 takı ma nəgü ərdi ərsə sezüm
kadaxın təgürgəy tilin ay yüzüm

- 3264 سەۋەپ بول ياخشىلىق ئۇچۇن سەن ماڭا،
بېرۇر ھەق، ئەي مەردان، ياخشىلىق ساڭا.
- 3265 نىمە دەر ئىشتىكىن، تاجىك ئالىمى،
ئۇنىڭكىم ئېرۇر زور شوھرەتتە نامى:
- 3266 بېگى بولسا خەلققە ياخشى ۋە ئادىل،
ئۇنىڭ نەپىدىن ئەل تاپۇر بەخت، بىل.
- 3267 ئوزۇڭدىن كورە بەككە تىلە ياخشىلىق،
بەگ ياخشى ئولسا، بۇ، ئەلگە پايدىلىق.
- 3268 خەلق ياخشى بولسا، ئوزىگە بولۇر،
بېگى ياخشى بولسا، خەلق كۇن كورۇر.
- 3269 كىشى دەپ ئاتاشۇر، كىمدۇر ئول كىشى،
كىشىگە بېرۇپ نەپ، بېجىرسە ئىشى.
- 3270 پۇتۇن ئادەم ئوغلى سويەر ياخشىنى،
بۇ ياخشى نىمە ئۇ، مەن ماختاي ئۇنى.
- 3271 خەلققە بېرىش نەپىسى - ياخشىلىق ئېرۇر،
بۇ نەپىسى بىلە خەلقى تاپقاي ھوزۇر.
- 3272 كويۇمچان بولۇر خەلققە ياخشى كىشى،
كويۇمچان بول، بولۇرسەن ياخشى كىشى.

* * *

- 3273 ئۇلاپ سوز بۇ خەتنى يازدىم ئوزۇم،
تۇرۇتتۇم قەلەمنى، تۇگەتتىم سوزۇم.
- 3274 يەنە بولسا قانداق مېنىڭكى سوزۇم،
قاياشك يەتكۇزەر ئەي ئاي يۇزلۇگۇم.

B241 C190

3275 bitik türdi badi özə tamoçalap
sunup bərđi əgdülmix aldı ulap

3276 əlig aydı baroqil takı ma nəgü
yaraqlıoq sız ərsə təgür ay bəgü

3277 katioqlan anı kəldür əmdi mana
kuruoq kəlmə ansız mana ay toña

3278 biliklig nəgü tər əxitgil ezün
yalavaq tətik id tutuz ma sızün

3279 nəgü tutzayın mən sana əmdi sız
kamuoq sız sənində aya kənli tüz

3280 nəgü sızləgü ərsə sızlə tilin
yaraoqi nə ərsə sən andaoq kilin

3281 iləl təp turup qikti əgdülmixə
ol ədgü kiling birlə igdilmixə

3282 atin mindi əvkə yüz urdı turup
kəlip tuxti kirdi yaka kur yörüp

3283 yaxik yandı yərke yakurdi baxin
yaruk dunya mənzi kizardi ixin

* * *

3275 تۇرۇپ خەتنى باغلاپ مۇھۇرلەپ ئۇ خان،
سۇنۇپ بەردى، ئوگدۇلمىش ئالدى شۇئان.

* * *

3276 ئېلىگ ئېيتتى: نىچۇك بولسا بار ئوزۇك،
دىگىن ئەي ئاقىل ھەم كېرەكلىك سوزۇك.

3277 تىرىشقىن، ئۇنى ئەمدى كەلتۈر ماڭا،
ئۇنىڭسىز قۇرۇق كەلمە، باتۇر، ماڭا.

3278 زىرەك ئەلچى ئەۋەت ھەم تاپشۇر سوزۇك، —
دىگەنتى بىلىملىك، ئىشتىكىن ئوزۇك.

3279 ساڭا تاپشۇراي مەن ئەمدى نىمە سوز،
پۈتۈن سوز سېنىڭدە، ئايا كوڭلى تۈز.

3280 نە ئېيتماق كېرەكسە، شۇ بولسۇن سوزۇك،
نە قىلماق كېرەكسە، ئۇنى قىل ئوزۇك.

* * *

3281 گۈزەل تەربىيىلىك، يەنە خۇش ئەدەپ،
بۇ ئوگدۇلمىش چىقتى "باش ئۈستىگە" دەپ.

3282 يۈنەلدى ئوي تامان مىنىپ ئۇ ئېتىن،
كىرىپ سالدى توننى، يېشىپ بەلۈنغىن.

3283 قۇياش ياندى يەرگە ھەم قويدى بېشىن،
يورۇق دۇنيا مەڭزى قىزارتتى تۇسىن.

- 3284 qođi iđti kəsmə yaruk yüz tudi
 səvüg zülfi toldi yukaru qođi
- 3285 turup yandı kildi bu yatoqu nəmaz
 təxək qoldi yatti uđip bardı az
- 3286 bəlinlər ođundi kətürdi baxın
 qara zəngi kılmix yüzini ixin
- 3287 turup yundi kildi yana tañ nəmaz
 du'a kildi təsbih yəmə küđti az
- 3288 tuma torqu qalkın kətürdi uxun
 yaruk yüz külər təg yarudı azun

3284 يېيىپ ساچىن ساما، ياپتى نۇر يۇزىن،
گۈزەل زۇلىي قاپلاپ كەتتى يەر يۇزىن.

3285 تاھارەت ئېلىپ قىلدى خۇپتەن ناماز،
توشەك سالدى، ياتتى، ئۇخلىدى بىر ئاز.

3286 چوچۇپ ئويغاندى، باش كوتەزدى شۇئان،
قارا زەڭگى (157) قىلمىش يۇزىنى تۇمان.

3287 تاھارەت ئېلىپ قىلدى بامىدات ناماز،
دۇئا تەسبە قىلىپ، تۇردى ئۇ بىر ئاز.

3288 يىپەك قالغان بېشىن چىقارغان ھامان،
يورۇق يۇز كۈلەردەك يورىدى جاھان.

ƏGDÜLMİX ODQURMİX TAPA BARMİXİN AYUR

- 3289 ədərlədi tərkin atini tutup
kadaxi tapa bardı əvdin turup
- B242
3290 yakın təgdi ərsə kadaxka barip
atindin kođi tuxti təgdi yorip
- 3291 təgip akru əlgin tokidi kapuq
turup qikti ođqurmix iđti tapuq
- C191
3292 kapuq aqti qikti kadaxin kerup
kuquxti əsənləxti yüz kez epup
- 3293 əlig aldi əvkə kigürdi pata
orun bərdi oldurdi əlgin tuta
- 3294 əđi ek səvindi kadaxin kerup
bayatka xükür kildi artuk egup
- 3295 nə kərklüg səvinq ol kixi ađrilip
səlamət kavuxsa tiləyü kəlip

قىزغىنچى باپ

ئوگدۇشنىڭ ئودغۇرمىش قېشىغا باغلىغى يايىدا

- 3289 ئىگەرلىدى تېزدىن ئېتىنى تۇتۇپ،
قېرىنداش سارى كەتتى ئويدىن تۇرۇپ.
- 3290 قېرىنداش ماكانغا بارغان ھامان،
ئېتىدىن چۈشۈپ ماڭدى پىيادە راۋان.
- 3291 ئىشىك قاقتى ئاستا قولىن تەككۈزۈپ،
توختاتتى ئودغۇرمىش ئائەتنى، قويۇپ.
- 3292 قورۇق ئاچتى، چىقتى، قاياشنى كورۇپ—
قۇچاغلاپ ئىسەنلەشتى، يۈز—كوز سويۇپ.
- 3293 قولىن تۇتتى، ئويگە باشلىدى شۇئان،
بېرىپ جاي ئولتۇردى، قولىن تۇتۇبان.
- 3294 ناھايەت سويۇندى قاياشنى كورۇپ،
خۇداغا شۇكۇر قىلدى كوپ مەدھى ئوقۇپ.
- 3295 نە خۇش بىر سويۇنچتۇر كىشى ئايرىلىپ،
سالامەت قوۋۇشسا، گەر ئىستەپ كېلىپ.

- 3296 nə ədgü bolur ol qadaxtin yirap
barip təgsə tuxsa yaqıqlıq ulap
- 3297 nə kərklüg bolur kər bəqırsak qadax
qadaxka yaqıqlıq ulası adax
- 3298 nə kərklüg bolur kər bəqırsaklıkın
qadaxka qadax kənli bolsa yakın
- 3299 nəgü tər əxitgil bəqırsak qadax
yakınlıq ulaoqlı kənıldəx adax
- 3300 kamuq oqəyib əzlər kərüxsə kəzün
sakınq boldi kisoqa səvinqi uzun
- 3301 nə kərklüg bolur kər kixi adrilip
səlamət kavuxsa iki ez ezün

ODQIURMIX SUALI ƏGDÜLMIXKƏ

- 3302 ayitti qadaxların odqıurmixa
əsən təp həbər bərđi əgdülmixə
- 3303 yana aydı odqıurmix ayoqlı maqa
qalı kəldin əmdi nə boldi sana
- 3304 əxittim səni mən əlig birlə təp
boqunqa tusulur bilik birlə təp
- B243
3305 nəlük kəldin ərki olarni koqup
boqun yuklərin sən boyunqa yüdüp

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODQIURMIXKA

- 3296 نە ياخشى بولۇركىم، قاياشتىن يىراق —
بولۇپ، سوڭ كورۇشمەك، يانا قوۋۇشماق.
- 3297 نە كوركەم بولۇر، كور، كويۇمچان قاياش،
قاياشقا يېقىنلىق كورسەتسە ئاداش.
- 3298 نە كوركەم بولۇر، كور، كويۇمچانلىقتىن،
قاياشقا قاياش كوڭلى بولسا يېقىن.
- 3299 نىمە دەر، ئىشتىكىن، كويۇمچان قاياش،
كوڭۇلدىن يېقىنلىق ئۇلغان ئاداش:
- 3300 جۇدالىق سوڭىندا كورۇشسە ئادەم،
سويۇنچى ئۇزىرار ھەم قىسقارار غەم.
- 3301 نە كوركەم بولۇر، كور، كىشى ئايرىلىپ،
سالامەت قوۋۇشسا گەر ئىككى ھەمدەم.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى

- 3302 سورادى ئودغۇرمىش قېرىنداشلىرىن،
يەتكۈزدى ئوڭدۇلمىش ساقلىق خەۋىرىن.
- 3303 يەنە ئېيتتى ئودغۇرمىش: ئېيتقىن ماڭا،
نىچۇن كەلدىڭ ئەمدى، نە بولدى ساڭا؟
- 3304 ئىشتىتىم سېنى مەن ئېلىگ بىرلە دەپ،
خالايمىققا نەپلىك بىلىك بىرلە دەپ.
- 3305 نىچۇن كەلدىڭ بۈگۈن بۇلارنى قويۇپ،
خەلق يۈكلىرىنى بويۇنغا يۇدۇپ؟

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 3306 vanut bərđi eđdölmix aydı özüm
səni arzuladı ay kərklüg yüzüm
- 3307 turup kəldim əmdi kərəyin təyü
sakinq qađoju baqın yərəyin təyü
- C192
3308 küsər ərdim artuq səni kərgükə
bu kün buldum inqlik sənə kəlgükə
- 3309 pütə kəqti ədlək səni kərmədim
tilər ərdim arzun əđi bulmadım
- 3310 əđi əmdi ərmix munukı özüm
sənə tuxti xükrin kılur til sözüm
- 3311 əsən bolsa ərmix bu yalnıq əzi
tiləkkə təgir ay baqırsaq kızı
- 3312 nəgü tər əxitgil küsəmix kixi
kəqər ədləkiq kəđ sınamix kixi
- 3313 tirig bolsa yalnıq tiləkin bulur
tilək bulojuca mün tiriglik bolur
- 3314 tirig bolsa yalnıq tiləp tapxur ok
əsən bolsa barmix yana kavxur ok
- 3315 tiriglik tiləgil tiləmə tilək
tilək bulojuca bu tiriglik yələk
- 3316 bayat bərđi ahir tiləkim mənə
əsənlik bilə mən kavuxtum sənə
- 3317 ađın ma sözüm bar bu səzdə basa
anı ma ayayın özün tınlasa

- 3306 جاۋاپ بەردى ئوگدۈلمىش، ئىپىتتى: ئوزۇم —
سېنى دەپ كەلدىم، ئەي گۈزەل يۈزلۈگۈم.
- 3307 تۇرۇپ كەلدىم سېنى كورەيمەن دىبان،
ئەلەم — قايغۇ باغىن يىشەيمەن دىبان.
- 3308 قىلاتتىم ئۇمت كوپ سېنى كورگىلى،
ۋاقت تاپتىم بۈگۈن ساڭا كەلگىلى.
- 3309 ئۇزۇندىن بۇيان مەن سېنى كورمىدىم،
تىلەيتتىم كورۇشنى، ۋاقت تاپمىدىم.
- 3310 بۈگۈن ۋاقتى كەپتۇ مانا، مەن ئوزۇم —
ساڭا كەلدىم، شۇكرى قىلۇر تىل — سوزۇم.
- 3311 كىشى گەر ئىسەن — ساق، بولۇر كەن ئوزى،
تىلەككە يېتەر، ئەي كويۇمچان قوزى.
- 3312 نىمە دەر، ئىشتىكىن، ئارزۇ قۇچقان ئەر،
ئوتكۈنچى زامانىنى سىناپ كورگەن ئەر:
- 3313 تىرىك بولسا ئىنسان تىلەگىن تاپۇر،
تىلەككە تىرىكلىك سەرمايە ئېرۇر.
- 3314 تىرىك بولسا ئىنسان تېپىشۇر يەنە،
ئىسەن بولسا، كەتكەن قوۋۇشۇر يەنە.
- 3315 تىرىكلىك تىلە سەن، تىلىمە تىلەك،
تىرىكلىك تىلەككە يېتىشكە يولەك.
- 3316 خۇدا بەردى ئاخىر تىلەگىم ماڭا،
ئىسەنلىك بىلەن مەن قوۋۇشتۇم ساڭا.
- 3317 يەنە بىر سوزۇم بار بۇ سوزدىن كېيىن،
ئىشتىكىن ئۇنى سەن، ساڭا ئىپىتايىم.

B244

ODÖJURMİX ÖGDÜLMİX BİRLƏ
MUNAZƏRƏ KİLMİXİN AYUR

- 3318 yanut bərdi əgdülmix aydi səzün
əxittim səzümni əxitgil əzün
- 3319 yəkinlik ulamix üçün bir bayat
muyan bərsü min min tımən ədgü at
- 3320 takı bir səzüg ay nə ərki ađın
anı ma manə səzlə qođma kəđin

ÖGDÜLMİX JƏWABI ODÖJURMİXKA

C193

- 3321 jəwab kildi əgdülmix aydi bu səz
səni kərđi ərsə yaruk boldi kez
- 3322 kixi əz tiləkin yorisa yoluq
anar təgməz əmgək ay bilki uluq
- 3323 nəgü tər əxitgil sinamix səzi
anıñ mə'nisi uk ay kənli yazı

قىزىق بىرى باپ

ئودغۇر شىننىڭ ئوڭلۇش پىلان مۇنازىرى قىلغانلىقى بايانى

- 3318 جاۋاب بەردى ئودغۇرمىش، ئىپتىتى: سوزۇڭ —
ئىشتىتم، سوزۇمنى ئىشتىكىن ئوزۇڭ.
- 3319 بۇ قىلىش يېقىنلىق ئۇچۇن بىر بايات،
ئەجرىڭگە تۇمەن مىڭ بەرسۇن ياخشى ئات.
- 3320 سېنىڭ ئۇ يەنە بىر سوزۇڭ نىمەكىن،
ئۇنى ھەم ماڭا ئىپتىت، قالدۇرما كېيىن.
- ئوڭدۇلىشىنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى
- 3321 ئوڭدۇلىش دىدىكىم، شۇدۇركى سوزۇم،
سېنى كورمەك بىلەن يورۇشتى كوزۇم.
- 3322 كىشى ئوز تىلەكى بىلە يۇرسە يول،
ئەي ئىلمى ئۇلۇغ ئەر، جاپا چەكمەس ئول.
- 3323 نىمەدەر كوپ ئىشنى كورگەن بىر ئەرەن،
ئەي كوڭلى كەڭ، ئۇنىڭ مەناسىن چۇشەن:

- 3324 kayu ixkə arzu yorisa tilək
adaq ursa buldi ol arzu yөлək
- 3325 tilək birlə maṅsa yīrak yər yakīn
kaqan kərsə yüzün bulur jan ilək
- 3326 yana aydi əgdülmix ux bu ezüm
sana qađoqura tildə kəsməz sözüm
- 3327 ulux kəndni qađtun yakīn qa kadax
kixidə yīradıñ bilix yoq adax
- 3328 aqır yük yüdüp bu ezün yalnızun
yalın aq yorir sən nə yunqioq ezün
- 3329 kadax kənli barqa sana qađoqurar
kərü iđsa bulmaz kənül yəlgürər
- 3330 apa oqlanı barqa yalnız umaz
ezün munda yalnız qalı igləməz
- 3331 bu qađoqu məni əvdə yatqurmadı
saqınq qađoqu birlə ezüm umadı
- 3332 sana oq tərütmədi tənri tamuoq
sana aymadı bu 'əzabioq kamuoq
- B245
3333 nəgü ol nəlük munqa əmgər ezün
maña bəlgülüg ay biləyin sözün

ODQIURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

- 3334 yanut bərđi ođoqurmix aydi bu sez
əxittim əxitgil jəwab bərsü ez

3324 كىشىكىم، نە ئىشتا بولۇر ئارزۇۋار،

قەدەمدە ئۇ ئارزۇ بولۇر ئاگا يار.

3325 تىلەك بىرلە ماڭسا، يىراق يەر يېقىن،

يۇزىنى كورۇپ جان ئىگەسىن تاپار.

3326 يەنە ئېيتتىكى بۇ ئوگدۇلمىش: ئوزۇم—

ساڭا قايغۇرۇپ، ھىچ ئۇزۇلمەس سوزۇم.

3327 شەھەر—كەنت، قېرىنداش، تۇققانى قويۇپ،

بېزىپ ئەلدىن يىراق، دوست—يارسىز بولۇپ،

3328 ئوزۇڭ يالغۇز ئېغىر يۇك، زەخمەت يۇدۇپ،

يۇرەرسەن يېلىڭ—ئاچ دەرىماندىن كېتىپ.

3329 سېنىڭچۇن قاياشلار تولا قايغۇرۇر،

كورەي دىسە سەن يوق، دىلى ئورتىنۇر.

3330 ئادەم ئوغلى ئوتمەس يالغۇز—يەككە تەن،

ئوزۇڭ مۇندا يالغۇز، ئاغرىماسمۇسەن؟

3331 بۇ قايغۇ مېنى ئويىدە ياتقۇزمدى،

بۇ قايغۇ—ئەندىشە تىنىچ قويمىدى.

3332 دەۋزەخنى ساڭىلا ياراتمىدى ھەق،

ئازاپنى ساڭىلا ھەم بەرمىدى ھەق.

3333 نىچۇن ھەم نىمانچە قىيىنماق ئوزۇڭ؟

ماڭا ئەيلە مەلۇم، بىلەيمەن سوزۇڭ.

ئودغۇرمىشىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

3334 دىدىكىم ئودغۇرمىش، ئىشتىم سوزۇڭ،

بېرەي مەن جاۋابىن، ئىشتىكىن ئوزۇڭ.

C194

- 3335 bu söz kim sən aydın baqırsaklık ol
kadax bəlgüsi həm yaqıuk yaklık ol
- 3336 kadax kaqoqlarin kadax yəməsə
adın yat qağan yər kadax bolmasa
- 3337 özüm ka kadaxtın nəqə adrilip
nəlük turoqay ərdim bu yərkə kəlip
- 3338 baka kərdüm əmdi dinim yəgliki
bu yərdə kərüندی özüm yəgliki
- 3339 anın kəldim əmdi bu yərkə turup
bayat tapoqi kilsa mən yalnız bolup
- 3340 bu dünya ixinə katilmix kixi
kılumaz tapuoq birlə 'ukbi ixi
- 3341 bu həlkə təzü yapmaqınca kapuoq
tərütügli rəbkə kılumaz tapuoq
- 3342 həwa nəfs boyunin sioqu kəp katioq
özün etrü bulsa tapuoqda tatioq
- 3343 nəgü tər əxitgil sakınuk kixi
həwa birlə bolmaz pütün din ixi
- 3344 həwa nəfs bilə kər yaqi ol uluoq
bu iki azitur tapuoqqi kuluoq
- 3345 həwaka bolu bərsə tutoqun bolur
ət ez arzu bulsa məni kul kılur
- B246
- 3346 həwaka basikma ukux birlə kəs
ət ez bax ketürsə bilik birlə bas

- 3335 نىمىكىم، سەن ئىپتىتىڭ كويۇمچانلىغىڭ،
يېقىنلىق نىشانى، قېرىنداشلىغىڭ.
- 3336 قاياشنىڭ غېمىنى قاياش يېمىسە،
بۆلەك يات قاچان يەر، قاياش بولمىسا؟
- 3337 جىمكى قاياشتىن ئۇزۇن ئايرىلىپ،
نىچۇن مۇنچە تۇردۇم بۇ يەرگە كېلىپ؟
- 3338 كى كوردۇم بۇ يەردە دىنىم خوپلۇغى،
بۇ يەردە كورۇندى ئوزۇم خوپلۇغى.
- 3339 شۇڭا كەلدىم ئەمدى بۇ يەرگە يۇرۇپ،
قىلاي ھەققە تائەت دەپ يالغۇز بولۇپ.
- 3340 بۇ دۇنيا ئىشىگە چېتىلغان كىشى،
قىلالماس تائەتلە ئۇ دۇنيا ئىشى.
- 3341 پۈتۈن بۇ خەلققە ياپماستىن قوۋۇق،
ياراتقان خۇداغا تائەت قىلماق يوق.
- 3342 ھاۋا-نەپىس بويىنىنى سىققاندا قاتتىق،
شۇ چاغدا تاپارسەن تائەتتىن تاتىق.
- 3343 نىسە دەر ئىشتىكىن، تەقۋادار كىشى،
ھاۋا بىرلە بولماس پۈتۈن دىن ئىشى:
- 3344 ھاۋا، نەپىس-بۇ، دىننىڭ بۈيۈك دۈشمىنى،
تائەتتىن ئازدۇرار ئۇلار بەندىنى.
- 3345 ھاۋاغا بېرىلسە، ئەر تۇتقۇن بولۇر،
دىسىم تەن ئارزۇسىن، مېنى قۇل قىلۇر.
- 3346 ھاۋاغا بېرىلمە، ئەقىل بىرلە كەس،
تېنىڭ باشى كوتەرسە، بىلىم بىرلە باس.

- 3347 bu yanlıoı üqün mən ulux kənd kođup
bu yərke sıoındim aoiır yük yüdüp
- 3348 kixidə ənin boldum ərsə kalı
kuruoı səzləməz mən nə 'əybət tili
- 3349 bu yalnız turur sən tədin ay kadax
bayat yadı əx tap mana ay adax
- 3350 yakın qa kadaxtın yirak boldukum
olarka tođurmadim aqim tokum
- 3351 bođun kənli yuvka küđəzməki sarp
kənül sinsə həşmi bayat 'ədli tap
- C195
3352 nəqə bolmasa həlkka məndin asioı
yəmə kərməgəylər mənindin yasioı
- 3353 asioı yas nə əđgü nə əsiz barı
bayattın turur kər anın təkdiri
- 3354 bu 'ərxta kođı kər şəraka təgi
təzü barqa bir təg bayatka munı
- 3355 nəgü bar kixilər ara ay külüg
asioı tut ya kor yas sana bəlgülüg
- 3356 nəgü asoı bar təp ayur sən tapuoı
tapuoı kulluk ol kulka aqtı kapuoı
- 3357 kul atı anın boldı kulka ataoı
tapuoı kılsa tün kün ulanulsa taoı
- 3358 yaratsa yaratmasa ərklig bayat
tapuoı atı tildə atamasa at

- 3347 ئاشۇنداق سەۋەپتىن شەھەرنى قويۇپ،
بۇ يەرگە كېلىپمەن ئېغىر يۈك يۇدۇپ.
- 3348 يۈرۈپمەن كىشىدىن ئەگەر ئايرىلىپ،
قۇرۇق سوزلىمەسمەن، نە غەيۋەت قىلىپ.
- 3349 كى يالغۇز تۇرۇرسەن دىدىڭ ئەي قاياش،
خۇدا يادى ھەمرا، ماڭا بەس، ئاداش.
- 3350 قېرىنداش-يېقىندىن گەر ئۆلدۈم يىراق،
تۇيدۇرماي ئوتەرمەن ئاچ-توقۇم بىراق.
- 3351 خەلق كوڭلى نازۇك، ئالماق ئۇنى تەس،
كوڭۇل سۇنغانغا قارشى، خۇدا ئەدلى بەس.
- 3352 خەلق گەرچە مەندىن نەپ-پايدا كورمەس،
ئۇلارغا مېنىڭدىن زىيانمۇ يەتمەس.
- 3353 زىيان-نەپ، نە ياخشى-يامانلىق، بارى،
خۇدادىن كېلۇر بۇ، ئۇنىڭ تەقدىرى.
- 3354 بۇ ئەرشتىن توۋەن يەر ئاستىغىچە تا،
ئېرۇر ھەممە يىردەك مۇھىتاج خۇداغا.
- 3355 زىيانمۇ، يا پايدا، كىشىلەر ئارا-
نىمە بار، ئەي مەشھۇر، بۇ مەلۇم ساڭا.
- 3356 سورايسەن نە پايدا تائەتتىن دىبان،
بۇدۇر قۇللۇق، ئىشك ئاچار قۇل ساپان.
- 3357 قۇل ئانى نام ئولدى قۇلغا شۇنىڭچۇن،
بېرىپ تاققا قىلسۇن تائەت كۈنۈ-تۈن.
- 3358 قوبۇل قىلسۇن خۇدا ۋە يا قىلمىسۇن،
بۇ تائەت زىكرى ھىچ تىلدىن چۈشمىسۇن.

3359 bu yalnuzlukumdin maña yasi yok
et ez din esenin munin buldum ok

3360 nögü tər axitgil bu bəyt ayoıuqı
taxi kermə mə'ni baka kər iqi

3361 yori yalnuz əxsiz ay yalnuk uzi
tuıi kildi yalnuz tili kər sezi

3362 tapuıuqı tapinsa bu yalnuz ezün
nögü kər kilur künkə yalnuz ezi

B247

3363 kixikə katılmakni egdün qadax
nögü tög katiloıu ya bolsa adax

3364 maña kəlmixində bərü mən bu kün
tapuıudın kəsildim baka kər egün

3365 tək ek bir sana ez katilmix üqün
yasi munqa ərsə küqəmə küqün

3366 ezüm kirsə əmdi kixilər ara
qaqan teggə əlgim tapuıuqka kərə

EGDÜLMIX JƏWABI ODOİURMIXKA

C196

3367 yanut bərđi egdülmix aydı sezün
əxittim əxit sən əvürmə yüzün

3368 sən aymix bu söz barqa andaoı turur
həqiqət kərü barsa tildaoı turur

3369 kixikə tusuloıu kərək bu tirig
tirig tutsa atın kopursa ərig

- 3359 بۇ يالغۇزلۇغۇمدىن ماڭا يوق زىيان،
بۇنىڭلە بولۇندى تەنۇ-دىن ئامان.
- 3360 نە ياخشى دەر ئاڭلا، بۇ بىيىت ئېيتقۇچى،
تېشىغا باقما، كور مەناسىن-ئىچى.
- 3361 ئەي ماھىر كىشى سەن يۈر تەنھا بولۇپ،
توتى سوز ئۆگەندى ئۇ يالغۇز يۈرۈپ.
- 3362 تائەتچى تائەت قىلسا يالغۇز ئەگەر،
بولۇر نە زىيانى ئۇ يالغۇز تۇرۇپ؟
- 3363 كىشى سوھبىتىنى ماختارسەن قاياش،
نىچۈكمۇ قېتىلماق ئۇلارغا ئاداش؟
- 3364 ماڭا كەلگىنىڭدىن بېرى مەن بۇ كۈن،
تائەتتىن قېلىپسەن، بۇنى كور، چۈشۈن.
- 3365 قوشۇلغانلىغىمدىن ئوزۇم بىر ساڭا،
زىيان شۇنچە بولسا، كۈچەنمە بۇڭا.
- 3366 ئوزۇم كىرسەم ئەمدى كىشىلەر ئارا،
نىچۈك تەككەي قولۇم تائەتكە، قارا.
- ئوڭدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى
- 3367 ئوڭدۇلمىش دىدىكىم: ئىشتىم سوزۇڭ،
مەن ئېيتاي، ئىشت سەن، ئورسەي يۈزۈڭ.
- 3368 سەن ئېيتقان بۇ سوزلەر ھەقىقەت ئېرۇر،
قاراپ كورسە بىراق، بىر باھانەدۇر.
- 3369 ئېتىم مەڭگۈ تىرىك بولسۇن دىسە ئەر،
تىرىك چاغدا كىشىگە نەپ يەتكۈزەر.

- 3370 tiriglik nixani nə ol bəlgüsi
kixi kərməsə bir anın ədgüsi
- 3371 kixi aloşu tooşsa oşul kız eküx
oşulsuz təşə ərkə kərksüz səküx
- 3372 nəgü tər əxitgil kixi ədrümi
uruş kəsməgükə kisi ol əmi
- 3373 oşulsuz əlürdə ekündi tilin
aya kin kəligli oşul kız kilin
- 3374 kimin oşli kalsa atada kədin
atama anı sən tirigdə ađın
- 3375 oşulsuz kixi əlsə kəsti uruş
azunda ati yitti ornı kuruş

ODIURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

- B248
3376 yanut bərđi ođıurmix aydı bu qın
munında ađinsioş yəmə bar ađın
- 3377 kalı ədgü bolsa oşul kız silig
anı təg bolur kim yorittin tilig
- 3378 kalı bolsa əsiz ulitoşay səni
əzün əlsə tərkin unitoşay səni
- 3379 əsiz kıləa atın əzə kəroşixin
səni səkgə yat baz uluşlar baxın
- 3380 oşul kız yaoşı ol yaoşı nə kərək
yaoşısız tiriglik takı ədgürək

3370 يوق ئەر سە تىرىكلىك نىشان بەلگۈسى،

ئۇنىڭ ياخشىلىغىن نەدىن بىلگۈسى؟

3371 خوتۇن ئال، ئۇ تۇغسۇن ئوغۇل-قىز قەۋەت،

دەسە ئەۋلادى يوق، ئەرەن ئۈچۈن سەت.

3372 نىمە دەر، ئىشتىكىن، كىشىلەر خىلى:

خوتۇندۇر نەسلىنى ئۈزۈمەنلىك يولى.

3373 ئوغۇل-قىزىز ئۆتكەن پۇشايمان يىدى:

كېيىن كەلگۈچى قىل ئوغۇل-قىز، دىدى.

3374 ئوزىدىن بىر ئەۋلات قالدۇرسا كېيىن،

ئۇنى ئولدى دىمەي، تىرىكتۇر دىگىن.

3375 نەسلىسىز ئولسە ئەر، تۈگەيدۇ ئۇرۇق،

جاھاندا ئات، ئورنى قالدۇر بوش-قۇرۇق.

ئودغۇرمىشىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

3376 جاۋاب بەردى ئودغۇرمىش: بۇ تەقىقتە،

بۇنىڭدا يەنە بار بولەكچە ھالەت:

3377 ئەگەر ياخشى بولسا ئوغۇل-قىز زىرەك،

سېنىڭ ئېيتقىنىڭدەك بولۇر ئۇ، دىمەك.

3378 يامان بولسا لېكىن، يىغلاقتاي سېنى،

سەن ئولگەندە، تېزلا ئۆتۈقتاي سېنى.

3379 يامانلاپ ئېتىڭنى، قاغىش ياغدۇرار،

بولۇپ چوڭلارمۇ باش، ياتلار تىللىشار.

3380 ئوغۇل-قىز يېغىدۇر، يېغى نە كېرەك؟

يېغىسىز تىرىكلىك تېخى ئەزگۈرەك.

- 3381 yaqıdın nəgü tæg yarukluk bolur
yaqı atı yaska tanukluk bərür
- 3382 nə ədgü bilik bərđi bilki koyuq
oqul kiz atı erkə kətməz oyuy
- C197
3383 munar mənzer əmdi biliklig sezi
keni sezləmix kersə kənli yazı
- 3384 ezün sizoyurur sən oqul kiz təyü
bu əmgək bilikli oqul kiz kayu
- 3385 tərər sən hərəmioq barir sən kalir
sən inqik yəyü bar ol arzu yəyü
- 3386 kəmə mindi sakın kisi aloquqi
təniz otra kirdi kəmə mingüqi
- 3387 oqul kiz tərüsə kəməsi sinur
kəmə sinsa suvda tirig kim kalur
- 3388 oqul kiz atasın suyurkaqu ol
oqul kiz atası yəmi aqu ol
- B249
3389 oqul kiz əsizi atada kəđin
atamaz atasın anasın ađın
- 3390 bu yanlioq 'iyaldın kaqar bar wəfa
kiliki yavuz ol kilinqi jəfa
- 3391 oqul kiz atası tü əmgək kerər
bəla mihnət ərsə yanan tæg yüđər
- 3392 adax koldax ərdəx tutunoqu tədin
bu ədgü əđi tərs yüki yüđməkin

- 3381 بېغىدىن نىچۇكىمۇ راھەتلەر كېلۇر؟
بېغى ئاتى زىيانغا كۇۋالىق بېرۇر.
- 3382 نە ياخشى بىلىم بەردى ئىلمى چوڭقۇر:
ئوغۇل-قىز ئېتى ئوچمەس كۈلەڭگە ئېرۇر.
- 3383 بۇغا ئوخشۇشۇر بىر بىلىملىك سوزى،
سوزى توغرا، كوڭلى تولا تۇز ئوزى:
- 3384 ئوغۇل قىزنى دەپ سەن، دىلىڭ سېرىلۇر،
قەيەردە ئوغۇل-قىز بۇ دەرتنى بىلۇر؟
- 3385 بىغارسەن ھارامنى كېتەرسەن، قالۇر،
سەن بىغلاپ كېتەرسەن، ئۇ ھوزۇر كورۇر.
- 3386 كېىگە چۇشكۇچى-خوتۇن ئالغۇچى،
دېڭىز ئىچرە كىرەر ئاڭا چۇشكۇچى.
- 3387 تۇغۇلسا ئوغۇل-قىز، كېىسى سۇنۇر،
كېمە سۇنسا سۇدا تىرىك كىم قالۇر؟
- 3388 ئوغۇل-قىزغا ئاتا بولغاننى كەچۇر،
ئۇنىڭكىم، يىگەنى بىر زەھەر ئېرۇر.
- 3389 ئوغۇل-قىز يامانى ئاتادىن كېىپىن،
ئاتىماس ئاتاسى، ئاناسى ئېتىن.
- 3390 بۇ ياڭلىغ ئوغۇل-قىز قىلۇرمۇ ۋاپا؟
ياماندۇر پەيلى ھەم قىلىغى چاپا.
- 3391 ئوغۇل-قىز ئاتاسى كوپ ئەمگەك چېكەر،
بەلا بىرلە مېھنەتنى پىلدەك يۇدەر.
- 3392 ئاداش، دوست، قېرىنداش تېپىپ تۇت دىدىڭ،
بۇ ياخشى، ئۇ بىر يۇك، تەستۇر يۇدىمىڭ.

3393 yəmə yaxxi aymix begü bilki yarp
kixi kənli yuvka küdəzməki sarp

3394 siringoqa sakixi turur bu kənül
ədi kəp küdəz sinqmasu ay oqul

3395 kənül oqlaou ol sinqoqi munar
isigkə ərir tərək sooqukka tonar

3396 adax kənli sinqa bolur kix yaoqi
yaoqi kayda bolsa bolur min qooqi

3397 yaoqidin tiriglik tatiqsiz bolur
yaoqi kayda ərsə yaraqsiz bolur

3398 nəpə mə kixig ərsə duxman sanə
anı sən uluoq tut ay ərsig tona

C198

3399 qibun boldi duxman yananka bəduk
isirsa yananiq suqitur kəp ek

3400 nəgü tər əxitgil yaoqilloq kixi
yaoqi birlə urxu tükəmix yaxi

3401 kixig duxmanim tər usanma ezün
nəlük kərkayin tər küvənmə sezün

3402 yaoqin boldi ərsə usal bolmaqil
yaoqika yaoqi bol tüzünkə tüzün

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODOIURMIXKA

B250

3403 yanut bərđi əgdülmix aqti tilin
ayur söz əxitgil kənülkə alin

3393 مۇنەۋۋەر، بىلىملىك، ھېكمەت نە دىمىش:
كىشى كوڭلى نازۇك، كۈزەتمەك تەس ئىش.

3394 گوياكى بىر شىشە ئېرۇر بۇ كوڭۇل،
سۇنۇپ كەتمسۇن ئۇ، ئاۋايلا ئوغۇل.

3395 كوڭۇل نازۇك نىمە، تەجرىبە شۇدۇر،
ئىسسىقتا ئېرىپ تېز، سوغۇقتا توڭۇر.

3396 ئاداش كوڭلى سۇنسا، بولۇر زور يېغى،
يېغى بىرلە بولماس ھوزۇر ھىچ چېغى.

3397 يېغى بولسا، تۇرمۇش تېتىقسىز بولۇر،
يېغى قايدا بولسا، زىيانى تېڭۇر.

3398 نىچەكىم، كىچىكتۇر ئۇ دۇشمەن ساڭا،
ھىساپلا ئۇنى زور، ئەي باتۇر توڭا.

3399 چىۋىن بولدى پىلىنىڭ يوغان دۇشمىنى،
چېقىۋەرسە، ئاخىر سەكرىتۇر ئۇنى.

3400 نەدەر، ئاڭلا، دۇشمەنلىك ئولغان كىشى،
ئۇرۇشۇپ يېغىلە تۈگىگەن يېشى:

3401 غاپىل ئولما، دۇشمەن كىچىك دەپ ئوزۇڭ،
نىچۇن قورقايسىن دەپ، چوڭ ئېيتما سوزۇڭ.

3402 ئەگەر بولسا دۇشمەن، غاپىل بولمىغىن،
يېغىغا يېغى بول، دوستقا ئاچ يۈزۇڭ.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئودوغۇرمىشقا جاۋابى

3403 جاۋاب بەردى ئوڭدۇلمىش ئاغزىن ئېچىپ،
دىدى: ئاڭلا سوزۇم، كوڭۇلنى بېرىپ.

- 3404 tərütti bayat bu azunuoı bilip
yəgü iqgü idti həlaldin kılıp
- 3405 katılsa qarılsa tutup ədgü əx
əxi ədgü bolsa kılur ədgü ix
- 3406 kixi asoıi bolsa kixikə katil
kixikə tusulmaq kixi asoıi bil
- 3407 bu yalnız yoriqli kixi kivqaki
kixikə tusulmaz bolur ay aki
- 3408 kixikə tusulmaz kixi ol olüg
tusuloıil olüg bolma ərsig külüg
- 3409 təlim bolsa ərkə adax koldaxi
yaıildi ati əlkə etti ixi
- 3410 bu dünya iqində bulur bu tilək
kali 'ukbi kolsa bu ol həm yelək
- 3411 sakinq kaıoıu bolsa yuluoılar ezüg
səvinq bolsa səvnür yarutur kezüg
- 3412 yaıar ərdəmin barqa həlkka ayur
münün kərsə kizlər til aqmaz tuyur
- 3413 yaoıi ol ərig yatsa oıoıuroıuıi
münün ərdəmin əlkə bildürgüıi
- C199
3414 yaoıi bolmaoıinqa ər ərsigliki
kaıan bəlgürər əldə ati keki
- B251
3415 eküx bolsa əmdi bu ərdəm kimin
eküx boldi tənsiz yaoıisi anin

- 3404 يازاتتى خۇدا بۇ جاھاننى بىلىپ،
يىمەك بەردى ئىچمەك ھالالدىن قىلىپ.
- 3405 كىشىگەم، قوشۇلسا تېپىپ ياخشى ئەش،
ئەشى ياخشى بولسا، قىلۇر ياخشى ئىش.
- 3406 كىشى نەپىنى بولسا، كىشىگە قېتىل،
كىشىگە بېرىش نەپ ھەر كىم نەپىنى، بىل.
- 3407 بۇ يالغۇز يۇرۇچى ياۋايى ئېرۇر،
ئۇنىڭدىن كىشىگە نىمە نەپ يۇقۇر؟
- 3408 كىشىگە نېپى يوق كىشىدۇر ئۆلۈك،
يىگىت بولسا، ئەلگە نەپىنى بەرگۈلۈك.
- 3409 تولا بولسا ئەرنىڭ ئاداش - قولىشى،
ئېتى تارقاپ ئەلگە، يۈرىشۈر ئىشى.
- 3410 بۇ دۇنيا ئىچىدە تاپار ئۇ تىلەك،
ئۇ دۇنيا تىلەسە بولۇر ھەم يولەك.
- 3411 ئېغىر كۈندە دوستلار پىدالار ئوزىن،
سويۇنچتە سويۇنۇپ، يورۇتۇر كوزىن.
- 3412 خەلقلەرگە ئېيتىپ يايار پەزىلىنى،
قۇسۇر كورسە ئېيتماي، يىغار تىلىنى.
- 3413 يىگىتنى غەپلەتتىن دۇشمەن ئويغىتار،
پەزىلەت - قۇسۇرنى دۇشمەن تارقىتار.
- 3414 يېغى بولىغۇنچە، كىشى مەرتلىكى -
قاچانمۇ بىلىنگەي ئېتى ھەم تېگى؟
- 3415 پەزىلەت كىمىنىڭكى بولۇر كەن تولا،
تەڭداشسىز بولۇر كوپ دۇشمەنمۇ ئاڭا.

- 3416 kimin ərdəmi bolsa  fli aoqı
y tiz  l kixisi ol  rk  yaoqı
- 3417 k d  rk  bolur k r yaoqı b lg l g
yavuzka yaoqı yok yavuz  r  l g
- 3418 kayu  rk  duxman yumıtsa qalın
ol  r ərdəmi  rd  artuq, bilin
- 3419 yaoqı birl  t gxip  r atı b d r
yaoqısız kixi atı kopmaz yatur
- 4320 n g  t r  xitgil k r  rd mlig  r
bu  rd m bil   r til k arzu y r
- 3421 n g   r bolur k r min  r duxmanı
min r sezləməsə k nin  anı
- 3422 b rim  bolur kərgil itta kayar
uqla  xits  min itlar  ni
- 3423 kixig sondamaz mən t din yalnızun
kuruoql sezləmöz mən t din til sez n
- 3424 kimi sezl g y sən kixi bolmasa
kixilər arala  z n turmasa
- 3425  r ol  r turur k r kixilər ara
yor p til k d zs  bu bulsa t r 
- 3426 irik sezk  yumxak yanut kilsa  z
aqioql sezl s l r s qig tutsa s z
- 3427 kixi y ki y ds  y d rm s  y k
j fa kilsalar bu w fa kilsa x k

- 3416 كىم ئاسىل بولۇر كەن پەزىل - نەسەپتە،
بولۇر كوپ دۇشمىنى تەرەپ - تەرەپتە.
- 3417 بولۇر ياخشى ئەرگە يېغى بەلگۈلۈك،
يامانغا يېغى يوق، ئۇ چۈنكى ئولۇك.
- 3418 قايۇ ئەرگە دۇشمەن يىغىلسا تولۇپ،
بىلىڭكىم، ئۇ ئەرنىڭ پەزىلىتى كوپ.
- 3419 دۇشمەنلە كۈرەشكەن ئەر شوھرەت تاپۇر،
دۇشمەنسىز ئەر ئاتى قوپالماي ياتۇر.
- 3420 نە دەيدۇ ئىشتىكىن، پەزىلەتلىك ئەر،
پەزىلەت بىلەن ئەر تىلەككە يېتەر:
- 3421 نىچۈك ئەر سانالۇر مىگەر دۇشمىنى -
مىڭ غەيۋەت قىلمىسا ئۇنى ھەر كۈنى.
- 3422 كور، ئىتتىن قاچقان ئۇ بورى بولۇرمۇ،
ئاڭلانسى كەينىدىن مىڭ ئىتنىڭ ئۇنى.
- 3423 دىدىڭ يالغۇز ئوتسىم، ئارلاشماي ئوزۇم،
تىلىمدىن چىقارماسەن قۇرۇق سوزۇم.
- 3424 قېشىڭدا كىشى يوق كىم ئاڭلار سوزۇڭ،
كىشىلەر ئاراسەن تۇرمىساڭ ئوزۇڭ؟
- 3425 يىگىت شول ئېرۈكى، ئەل ئىچرە ياشار،
كۈزەتىپ تىلىنى ھەم تورگە چىقار.
- 3426 يىرىك سوزگە يۇمشاق جاۋاب بېرەر ئۇ،
ئاچچىق سوز ئېيتقانغا شىرىن سوزلەر ئۇ.
- 3427 يۇدەر ئەل يۇكىنى، يۇدكۈزمەس ئۇ يۈك،
جاپاغا قىلار ئۇ ۋاپا، يۇرۇپ شۇك.

- 3428 kənüldə kətərsə kər əq kəklərin
tilində yorıtsa kənildə barın
- 3429 nəgü tər əxitgil kixi ədgüsi
bu ədgü bilə yaqmıx atı küsi
- C200
3430 irik sözləməgil kixikə tilin
irik sözkə aqrır kənül kəq yilin
- B252
3431 səni kim səkər ərsə əgkil anı
otun ol bolur sən tüzünlər sani
- 3432 jəfa kiloquqıka kılı tur wəfa
wəfa ər kılur ol əsizlər jəfa
- 3433 kəsilsə sənindən yakın ka kadax
yakınlıq ula sən ana ay adax
- 3434 sənə küq kılur ərsə küqkəy kali
kəqürgil anı sən bu ol din yolu
- 3435 yazuk kılsa kul kün kəqür ol yazuk
bu yazuk kəqürmix muyan kıl azuk
- 3436 bu ol ərlik anin ərən yük yüdüp
yorır şəbrı birlə əlümüg küdüp
- 3437 bu kün sən bir əvkə kirip yalnızun
nə ədgü bulur sən ay kılki tüzün
- 3438 ərəz arzu ni'mət kəzin kərmədin
kümux gəwhər altun bakır bulmadın
- 3439 saray qarxi yər suv səni birlə yok
at üstəm kız oqlan kanı birlə yok

- 3428 كوكۇلدىن چىقارۇر ئوچ-كەك كىرىنى،
تىلىدا ئېيتار ئۇ دىلدا بېرىنى.
- 3429 كىشى ياخشىسى ئۇ، ئىشىت نىمە دەر،
قىلىپ ياخشىلىقنى، ئېتى چىققان ئەر:
- 3430 كىشىگە يىرىك سوز دىمىگۇچى بول،
يىرىك سوزدىن ئاغزار كوپ يىللار كوكۇل.
- 3431 سېنى سوكسە كىم، گەر، سەن ماختا ئۇنى،
بولۇر ئۇ نادان، دەر ئەقىللىق سېنى.
- 3432 جاپا قىلغۇچىغا قىلىپ تۇر ۋاپا،
ۋاپانى قىلۇر مەرت، يامانلار جاپا.
- 3433 يىراقلاشا سەندىن يېقىن ۋە قاياش،
ئۇلارغا يېقىنلاش ئوزەك، ئەي ئاداش.
- 3434 ئەگەر قىلسا زالىم ساڭا زۇلمىنى،
ئېرۇر دىن يولى بۇ: كەچۇرگىن ئۇنى.
- 3435 خاتا قىلسا دىدەك، قۇل، ئۇنى كەچۇر،
كەچۇرۇپ ساۋاپ ئال، بۇ ئوزۇق بولۇر.
- 3436 مەردانلىق شۇ بولغاچ، يىگىت يۈك يۇدۇپ،
يۇرەر سەۋىر بىرلە ئولۇمنى كۇتۇپ.
- 3437 بۇگۇن بىر ئوي ئىچرە سەن يالغۇز تۇرۇپ،
نە پايدا تاپارسەن، سەن ئەي خۇلقى خوپ؟
- 3438 يا راھەت، يا ئارزۇ، نېمەت كورمىدىك،
كۇمۇش-زەر، يا گوھەر ۋە مىس تاپمىدىك.
- 3439 ساراي-قەسىر، يەر-سۇ نە سەندە بولسا،
ئات-ئۆستەم^[158]، قىز-ئوغلان نە بىللە بولسا؛

- 3440 kixilər özə yok şana erk əlig
özün yığsa sən bolsa atın silig
- 3441 kayu nən bulup koçtun əmdi anı
kayu təlvə zahid atadı səni
- 3442 öküşüg koçup ər azıoç taplasa
bu ər ətürü zahid bolur kur basa
- 3443 tiləp bulmasa barqa zahid bolur
şəbirda ađın hılə bulmaz turur
- 3444 ər ol ər bolur kər miñ arzu bulup
anar yüz əvürsə ərən təg bolup
- 3445 yətürsə iqürsə qıoçayka üləp
bayatka tapuoç kılsa kənlin ulap
- B253 C201
- 3446 kəlir bolsa dunya kənül bamasa
barir ərşə aotrip kaxin tüğməşə
- 3447 kali üstəsə əlgi arzu özə
özini tutunsa kənül til tüzə
- 3448 bu səzkə yakar kərsə mə'ni bu söz
əxit ixkə tutoçil aya kılki tüz
- 3449 ərəndə əri ol kamuoç nənke erk
bulup kıləu yərdə ezin tutsa bərk
- 3450 takı ərde yəgrək ərən ol turur
miñ arzu bulup bu ezin tişsa tərək

- 3440 قولۇڭ خەلقلەر ئۆزۈرە يا ئۇستۇن ئەمەس،
تۇتۇپ ئوزنى، ئالساڭ ئاتاق ياخشى، بەس.
- 3441 نىمە يىغدىڭ ئەمدى قويۇرسەن ئۇنى،
قايۇ تەلۋە ئاتار زاھىت دەپ سېنى؟
- 3442 يېتىپ كۆپكە كۆچى، ئازنى خالسا،
بولۇر شۇنداق ئەرنى زاھىت ئاتسا.
- 3443 تىلەككە يەتمىگەنلەر زاھىت بولۇر،
بولەك ھىلىسى يوق، ئۇ سەۋىر قىلۇر.
- 3444 يىگىت شۇ ئېرۇركى، مىڭ ئارزۇ تېپىپ،
ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرسە، مەردانە بولۇپ.
- 3445 يىدۇرسە، ئىچۇرسە پەقىرگە بېرىپ،
تائەت قىلسا ھەققە دىلى باغلىنىپ.
- 3446 كېلۇر بولسا دۇنيا، كوڭۇل بەرمىسە،
كېتەر بولسا ئاغرىپ، يۈزىن پۇرمىسە.
- 3447 ئەگەر ئارزۇ ئۆزۈرە يېتىشسە قولى،
تۇتۇپ ئوزنى، تۈزەلسە كوڭلى-دىلى.
- 3448 كېلەر مەنا ئۆزۈ ئۇيغۇن ئۇشېۇ سوز،
ئىشت سەن، ئەمەل قىل، ئايا خۇلقى تۇز:
- 3449 نەر شۇكى، جىمىگە قۇدرەتلىك تۇرۇپ،
قىلالسا ئىشنى ئوزىن چىڭ تۇتۇپ.
- 3450 ئۇندىنمۇ مەردانراق يىگىت شول ئېرۇر،
مىڭ ئارزۇ ئۆزۈ ئالسا نەپىس تۇسۇپ.

ODOIURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

- 3451 yanut bərđi ođıurmix aydı qın ay
nəgü ol tiləkin aya kərki ay
- 3452 nəgü səzləsə mən səzümni yirip
jəwabin kılur sən ezümni sərıp
- 3453 aqukluođ mana ay tiləkin nə ol
nəgü kolođu ərşə aqa səziə kəl

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODOIURMIXKA

- 3454 yanut bərđi əgdülmix aydı ezüm
tilək birlə kəldi aqayın səzüm
- 3455 bu kün toođdı əlig əxitti səni
ezinə kərəkləp kər iđti məni
- 3456 katiođ arzuladı səni kərgükə
məni səzqi iđti okıp əltgükə
- B254
3457 nəqə mə aqır kəlsə barođu kərək
əligkə təgip bir kərüngü kərək
- 3458 əlig mə əđi əđgü sultān turur
bođunka baqırsak səvüg jan turur
- 3459 kim əlig yüzin kərsə kutluođ bolur
ikigün azunda tükəl kut bulur
- C202
3460 nəgü tər əxitgil bu əl kənd bəgi
azun baxlap əlkə yətilmix əgi

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 3451 جاۋابەن ئودغۇرمىش دىدى: ئېيت چىنىڭ،
نەدۇر ئاي يۈزلۈگۈم، تىلەڭنىڭ سېنىڭ؟
- 3452 نىمە سوزلىسەم مەن، سوزۇمنى يىرىپ،
جاۋابىنى قىلۇرسەن مېنى رەنجىتىپ.
- 3453 ئوچۇقراق ماڭا ئېيت، تىلىڭنىڭ نىمە؟
نىمە كۈتسەڭ ئۇنى ئېچىپ سوزلەۋە.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 3454 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، ئېيتتى: ئوزۇم،
تىلەك بىرلە كەلدىم، ئاچايىمەن سوزۇم.
- 3455 بۇ كۈنتۇغدى ئېلىڭ ئىشتىتى سېنى،
ئوزىگە كېرەك دەپ، ئەۋەتتى مېنى.
- 3456 تولا ئارزۇ قىلىپ كورۇشكە سېنى،
دەۋەتچى قىلىپان ئەۋەتتى مېنى.
- 3457 ئىغىر كەلسە قانچە، بىر بارماق كېرەك،
بېرىپ ئۇ ئېلىككە كورۇنمەك كېرەك.
- 3458 ئېلىڭ بەكمۇ ياخشى بىر سۇلتان ئېرۇر،
خەلقپەرۋەر، ئوزى كويۇمچان ئېرۇر.
- 2459 كىم ئېلىڭ يۈزىن كورسە قۇتلۇق بولۇر،
ھەر ئىككى جاھاندا تولۇق بەخت تاپۇر.
- 3460 نىمەدەر، ئىشتىكىن، بۇ ئەل-كەنت بېگى،
جاھاننى تۇتۇپ كەلگەن يېتىلمىش ئوگى:

- 3461 tərülüg kəni bəg kut ol bəlgülüg
kütü birlə təgrür tözükə ülüg
- 3462 kəyuda qaviksa kəni bəg atı
anar baroju andin bulur ər kütü
- 3463 bu kək tırgüki ol kənilik tərü
tərü artasa kək turumaz ərü
- 3464 tərülüg bu bəglər yok ərşə tırig
bayat buzojay ərđi yəti kat yərig
- 3465 kəni bəg yüzi kərsə kutluoı bolur
muyanka təgir həm yazukı yulur
- 3466 bilir sən bu kün mən kixi boldukum
səbəb əlig ərđi yələkim tokum
- 3467 bayat bərđi ərđi ukux əg bilik
tözü ədgülükke təgürdüm əlig
- 3468 bayat bərđi təwfik kamuoı ədgüke
bođun asoına həm yüki yüdgüke
- 3469 səni mə tilər əmdi əlig bu kün
əlig bir kılıp yazsa bəglik tügün
- 3470 okıtqı məni idti əmdi sanə
məni yalnız idma ay ərşig tona
- 3471 bitik idti əlig ez əlgın bitip
nəgü sezlədi ərşə kərgil okıp

* * *

- 3461 قانۇنلۇق ئادىل بەگ چىنىدىن بەخت ئېرۇر،
ئۇ بەختتىن ھەممىگە نەسىبە تېگۈر.
- 3462 ئادىل بەگ ئېتى قايدا بولسا مەشھۇر،
ئاڭا بارغۇلۇق، بەخت ئۇنىڭدىن تېگۈر.
- 3463 ئادىل قانۇن كوككە بىر توۋرۇك ئېرۇر،
بۇزۇلسا ئۇ قانۇن ئاسمان يىقىلۇر.
- 3464 يوق ئەرسە قانۇنلۇق بەگلەر مۇبادا،
يەتتە قات زىمىنى بۇزاتتى خۇدا.
- 3465 ئادىل بەگ يۈزىن كورسە، قۇتلۇق بولۇر،
ساۋابىن تاپۇر ھەم گۇنا يوقۇلۇر.
- 3466 ئادەم بولغۇنۇمغا، بىلسەڭ، بۇ زامان—
سەۋەپچى، يولەكچى ماڭا بولدى خان.
- 3467 خۇدا بەرگەچ ماڭا ئەقىل-ئاڭ، بىلىم،
پۇتۇن ياخشىلىققا يېتىشتى قولۇم.
- 3468 بېرىپ تەۋپىق خۇدا ياخشىلىق ئۇچۇن،
خەلق نەپىنى دەپ كوتەردىم يۈكىن.
- 3469 سېنى ھەم تىلەر ئەمدى خاقان بۇ كۇن،
تۇتۇپ قولغا-قول يەشسە خانلىق تۇگۇن.
- 3470 قىلىپ دەۋەتچى مېنى ئەۋەتتى ساڭا،
مەن يالغۇز كەتمەيىن، ئەي باتۇر توڭا.
- 3471 ئەۋەتتى ئۇ خەت ئوز قوللە پۇتۇپ،
نىمە سوزلىگەن بولسا، كورگىن ئوقۇپ.

* * *

B255

- 3472 qıkardı bitik bərđi əlgin sunup
bitik aldı ođoqurmıx aqtı tunup

ODOIURMIX SUALI EGDÜLMIXKƏ

- 3473 okıdı bitik kəq sakındı uzun
ayur kəđ bilik bərmix əlig səzün
- A99
- 3474 okımix əlig əmdi kəlgil təyü
kamuođ əđgülükni atamix sayu
- 3475 bəđük ix turur kər bu ixlər maña
nətəg kıləu ayođil kənəx bər muna

EĞDÜLMIX JƏWABI ODOIURMIXKA

C203

- 3476 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
səni səzləyü xük kuritmaz tilig
- 3477 tili təprəsə səzdə atın qıkar
səni kərgükə ol kez aqtı bəkar
- 3478 kimi səvsə ərmix kənül arzulap
tilin səzdə atı yorir səz ulap
- 3479 səvitmix nəgü tər bu bəyting oki
səvüglüg yüzi ol kənül toklukı
- 3480 kənül kimni səvsə kərür kəzdə ol
kəzün kañqa baksa uqar yüzdə ol
- 3481 kənüldə nəgü ərsə arzu tilək
aofiz aqsa barqa tilin səzdə ol

3472 چىقاردى ئۇ خەتنى ھەم بەردى سۇنۇپ،
ئودغۇرمىش ئالدى، ئاچتى، بىر ئاز ئويلۇنۇپ.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

3473 ئوقۇپ خەتنى ئاستا، ئۇزۇن ئويلىدى،
بېرىپتۇ ئېلىگ خەتتە كۆپ بىلىم، دىدى.

3474 مېنى كەلگىن دىبان قىچقىرىپتۇ خان،
پۈتۈن ياخشىلىقلارنى ئەيلەپ بايان.

3475 بۈيۈك ئىش ئېرۇر، كور، بۇ ئىشلار ماڭا،
نېمە قىلغۇلۇق، ئېيت، كېڭەش بەر ماڭا.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

3476 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، ئېيتتى؛ خاقان —
تىلى شۇك تۇرماس سېنى سوزلەپ ھامان.

3477 تەۋرەتسە تىلىنى، ئېتىگىنى ئېيتار،
سېنى بىر كورەي دەپ توت كوزلە باقار.

3478 كوڭۇل كىمىنى سويىسە تولا ئارزۇلاپ،
نەمە ئىل ھەر سوزدە ئېتىنى ئاتا.

3479 سويدۈرگەن نېمە دەر، بۇ بېيتى ئوقى،
سويۇملۇك يۈزىدۇر كوڭۇل توقلۇغى؛

3480 كوڭۇل كىمىنى سويىسە، كوز ئالدىدا شۇ،
كوزى نەگە باقسا، نىگاھىدا شۇ.

3481 كوڭۇلدە نە ئولسا ئارزۇ ۋە تىلەك،
ئېغىز ئاچقان ھامان بولۇر تىلدا شۇ.

ODQIURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

- 3482 yanut bərđi ođoqurmıx aydı maña
kəñəx bər yaraoqı nə ol ay tona
- 3483 baqırsak qadaxım sən ek sən yaqın
kəñəx bər etəgil qadaxlıq həkın
- 3484 sənındin kolur mən bu ixkə kəñəx
bilik birlə sən bu kəñəxkə tənəx
- B256
3485 qadax sən tiləsə yəmə tut adax
adaxlı qadaxlı ikigün tudax
- 3486 baqırsak sən ek sən bu kün qın mana
nəgü kılou ayoqıl pütər mən saña

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODQIURMIXKA

- 3487 yanut bərđi əgdülmıx aydı bu söz
ayıtma maña sən aya kütluoq ez
- 3488 məni idti əlig okıtqı saña
nəgü təg kəñəxü sən əmdi maña
- 3489 baralim təmektə aqın yok sözüm
nətəg ayoqa barma təyü bu ezüm
- 3490 səni birlə bolsa kər asoqı eküx
ez asoqın tilərkə kəñəxməz ukux
- C204
3491 nəgü tər əxitgil biliklik qigil
biliksiz əxitgil boyun bər əgil

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 3482 جاۋابەن ئودغۇرمىش دىدى: ئەي توڭا،
ئىلاجى نىمەدۇر، كېڭەش بەر ماڭا.
- 3483 كويۇمچان قاياشم ئوزۇڭمىن يېقىن،
كېڭەش بەر، ئادا قىل قاياشلىق ھەققىن.
- 3484 بۇ ئىشتا قىلۇرمەن كېڭەشنى ساڭا،
بىلىملە مۇناسىپ كېڭەش بەر ماڭا.
- 3485 مېنى سەن قاياش بىل ۋە ياكى ئاداش،
ئاداشلىق، قاياشلىق ئىككىسى ئوخشاش.
- 3486 بۇگۈن چىن كويۇمچان ئېرۇرسەن ماڭا،
نىمە قىلغۇلۇق، ئېيت، پۈتەرەمەن ساڭا.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 3487 ئوگدۇلمىش بۇ ياڭلىغ قايتۇردى جاۋاب:
تۇرما ئەي قۇتلۇق ئەر، مېنىڭدىن سوراپ.
- 3488 مېنى خان دەۋەتكە ئەۋەتتى ساڭا،
سالۇرسەن كېڭەشنى نىچۈك سەن ماڭا؟
- 3489 بارايلى دىمەكتىن بولەك يوق سوزۇم،
نىچۈك بارما دەيسەن ساڭا مەن ئوزۇم؟
- 3490 سېنىڭ بىرلە بولسام، تولا پايدا، بىل،
ئوز نەپتىن دىگەندە، كېڭەشمەس ئەقىل.
- 3491 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، بىلىملىك چىگىل [159].
بىلىمسىز ئىشتىكىن، بېرىپ بوي ئېگىل:

- 3492 öz asoñi tilərke kəñəxməgü söz
sana asoñi bolmaz aya kutluoñ öz
- 3493 kəñəx ol kixikə kəñəx ay kadax
ol ər qolmaz ərse öz asoñin adax
- 3494 öz asoñin tiləgil öz ülgü üqün
yaraqlıoñni tənsiz turur tər küqün
- 3495 nəqə ix kixikə kəñəxkü kərək
kəñül taplamix ixni kıloju kərək
- 3496 özünkə baofırsak səniñ ol özün
kixikə inanma kəsildi sözün
- 3497 sən ök bil nəgü kıloju ərse kəñəx
tiləmə mənindin bu ixkə kəñəx
- B257
3498 səni aloğali kəldim andin turup
kəñəx bu yori baroñil əmdi kopup
- 3499 kixilər arakı muyan ədgülük
bu yərdə bulunmaz munu bəlgülük
- 3500 ulux kənd iqindəki ədgü nəqə
sana sezlədim əmdi adra səqə
- A100
3501 bilir sən bu sezlər kəni sezlədim
sana ədgü qoldum bilir bir idim
- 3502 kixidin qağar sən nə kıldı kixi
kixikə katil ət kixilər ixi
- 3503 musulman ixin ət muñına yara
bayat bərgə uqmaq kər ornun tərə

- 3492 ئۆز نەپىتىن دىگەنگە سالما مەسلەھەت،
ئەي قۇتلۇق، ئۇنىڭدىن تەگمەس مەنپەئەت.
- 3493 شۇ ياكىلىخ كىشىگە كېڭەش سال قاياش،
ئول ئەركىم ئۆز نەپىتىن كوزلىمەس، ئاداش.
- 3494 ئۆز نەپىتىن دىگەنلەر ئۆز نەپىتىنى دەپ،
ياراملىقىنى يازامسىز دەيدۇ كۈچەپ.
- 3495 ۋە بەزى ئىشلاردا كېڭەشمەك كېرەك،
لېكىن دىلغا ياققاننى قىلماق كېرەك.
- 3496 ئوزۇڭگە كويۇمچان سېنىڭ ئۆز-ئوزۇڭ،
كىشىگە ئىشەنمە، تۈگەت، بەس سوزۇڭ.
- 3497 ئوزۇڭ بىل، بۇ ئىشقا نىچۈكتۈر كېڭەش،
بۇ ئىش ئۆزۈرە مەندىن ھىچ يوقتۇر كېڭەش.
- 3498 سېنى ئالغىلى كەلدىم ئاندىن يۈرۈپ،
كېڭەش شۇكى بارغىن، سەن ئەمدى قوپۇپ.
- 3499 ئەل ئىچرە تاپارسەن ساۋاپ، ياخشىلىق،
بۇ يەردە تېپىلماس، ساڭا بۇ ئېنىق.
- 3500 سەھەر-كەنتتە نەچچە ياخشىلىقلار بار،
ساڭا ئېيتتىم ئوچۇق-تەكرار ۋە تەكرار.
- 3501 ساڭا خوپلۇق تىلەپ، ئېيتقان بۇ سوزۇم-
بىلەرسەن، ئېرۇر راست، تەڭرىمگە مەلۇم.
- 3502 كىشىدىن قاچارسەن، نە قىلدى كىشى،
كىشىگە قوشۇل، قىل كىشىلەر ئىشى.
- 3503 مۇسۇلمان ئىشىنى قىل، چىقار ھاجىتىن،
بولۇر توردە جاي، ھەق بېرىپ جەننەتتىن.

- 3504 k n l til k ni tut k linq n pütün
kayuda til s  tirilgil kutun
- 3505 kixisiz tirilm  kixilər ara
kixi ' ybi k rm  ezünni k r 
- 3506 munar mənəzər  mdi bu b yt ay b g 
okioju muni  tr  ixk  baofu
- C205
3507 kayuda til s  yori  dg  bol
t pi əqli kolma ez n  dg  kol
- 3508 kixi ədgüsi k r unitmaz ezin
kayuda yorisa til r  dg  yol
- 3509  r  dg  k r k tutsa  dg  k linq
kayuda til s  bulur min səvinq
- 3510 bu  dg  kamuoq y rd   dg  bulur
ol  dg  yanuti həm  dg  bulur
- 3511 sən  dg  k linq tut  siz bolmaoqil
kayuda til s  yori korkmaoqil

- 3504 كوڭۇل، تىلنى رۇس تۇت، خۇلقۇڭنى بەلەن،
ياشا قايدا بولساڭ سائادەت بىلەن.
- 3505 كىشىسىز يۈرمە، تۈر كىشىلەر ئارا،
كىشى ئەيىبى كورمە، ئوزۇڭىگە قارا.
- 3506 مۇنۇ بىر بىيىتىكىم، كېلەر ماس بۇڭا،
ئوقى ئەي ھېكىم ھەم ئەمەل قىل ئاڭا:
- 3507 قەيەردە يۈرسەڭ يۈر، لېكىن ياخشى بول،
نەسەپكە ئەمەس، بول ياخشىغا كوڭۇل.
- 3508 ئۆنۈتماس ئوزىنى كىشى ياخشىسى،
قەيەردە يۈرسە ئۇ تىلەر ياخشى يول.
- 3509 كىشىكىم، ئۇز خۇلقنى مەگەر قىلار يار،
قەيەردە تىلەسە، مىڭ خوپلۇق تاپار.
- 3510 كى ياخشى جىمىكى يەردە ياخشىدۇر،
بۇ ياخشى جاۋابىمۇ ياخشى بولۇر.
- 3511 خۇلقۇڭنى ياخشى قىل، يامان بولمىغىن،
قەيەر بولسا شۇندا يۈرى، قورقمىغىن.

B258

ODIURMIX ÖGDÜLMIXKƏ DUNYANIN
'ƏYİBLARIN AYUR

- 3512 yanut bərdi əgdülmix aydı ezüm
sözünni əxitti əxitgil sözüm
- 3513 bu dünya əzin kəp səvitmix sənə
kamuoq 'əybı ərdəm kərünmix sənə
- 3514 taq ərməz sənəndin məşəldə kəlir
kayu nən səvüg bolsa 'əybı barır
- 3515 səvitmix üqün dünya 'əybı kamuoq
sənə bolmix ərdəm ay əldə uluoq
- 3516 nəgü tər əxitgil bu səvmix kixi
səvügkə səvüg 'əybı ərdəm baxı
- 3517 səvüglüg nixanı bu ol bəlgülüg
səvüg 'əybı ərdəm bolur ay külüg

قرىق كىچى پاپ
ئودغور شىنك ئوكدوشكە دۇنيانىڭ ئىپلىرىنى
ئىتقانغى يالنا

- 3512 جاۋابەن ئودغۇرمىش دىدى: مەن ئوزۇم —
ئىشتىم سوزۇڭنى — ئىشتىكىن سوزۇم.
- 3513 بۇ دۇنيا ئوزىن بەك سويدۇرمىش ساڭا،
پۈتۈن ئەيىبى ئەردەم كورۇنمىش ساڭا.
- 3514 تاڭ ئەرمەس سېنىڭدىن، مەسەلدە كېلۇر:
سويۇلسە نىمكى، ئەيىبى يوق بولۇر.
- 3515 سەن سويگەچ جاھاننى، ئەي ئەلدە ئۇلۇق،
بار ئەيىبى كورۇندى، پەزىلەت تولۇق.
- 3516 ئىشتىكىن، نىمە دەر بۇ سويگەن ئادەم:
ئاشىق ئۇچۇن مەشۇق ئەيىبى زور ئەردەم.
- 3517 بۇ سويگۇ نىشانى شۇدۇر، ئەي شەۋكەت،
ھەر مەشۇق قۇسۇرى بولۇر پەزىلەت.

- 3518 ezün dünya səvmix nixanı bu ol
 kamuoı 'əybın ərđəmkə tutmıx kənül
- 3519 nəgü tæg eęer sən bu dünya maņa
 anıñ 'əybını mən ayayın saņa
- 3520 apa yazdı ərşə bayat kınadı
 bu dünya tünək kıldı ərklig idı
- C206
 3521 tünəktə nə arzu tiler sən tilək
 tilək uqmaq iqrə bolur kut yөлək
- 3522 apa uqmaq iqrə yədi kər əvin
 arınoıu kılındı bu dünya əvin
- 3523 bayat yərmixi ol bu yək səvmixi
 takı artukı ol səvüp salmıxı
- 3524 eđürsə bayat bir tiləmix kulın
 anar dünya bərməz aritur yolın
- 3525 ayı eđgü ərmez bu dünya kutı
 bayattın yiratur bu ol din yuti
- B259
 3526 bayat mən tægüqi kixidə həxi
 azun koldı bardı ol it sakıxi
- 3527 bayusa bolur ol bođun kətkisi
 qiöaylik bilə ol kənül kədkisi
- 3528 yalıñ tooımix ər kər yalıñ baroıu ol
 nəlük dünya tərmək yana kədoıu ol
- 3529 nəlük arsikar sən aya ełdəqi
 ezün iki künlük konuk boldaqı

- 3518 سويۇپسەن جاھاننى، نىشانىسى شول —
كى، بار ئەيىبن پەزىلەت دەپتۇ بوگۇل.
- 3519 جاھاننى نىچۇكمۇ ماختارسەن ماگا،
ئۇنىڭ ئەيىبىنى مەن ئېيتايىن ساگا.
- 3520 گۇنا قىلغىچ ئادەم^[160] تەڭرى قىيىندى،
قىلىپ دۇنيانى زىندان، ئۇنى قامدى.
- 3521 بۇ زىنداندا قانداق تىلەرسەن تىلەك؟
بولۇر جەننەت ئىچرە تىلەك، بەخت، يولەك.
- 3522 ئادەم بولدى جەننەتتە بۇغداينى يەر،
بۇ دۇنيا قىلىندى ئېرىغانغۇ يەر.
- 3523 ھەق لەنەت قىلغاننى سويىدۇ شەيتان،
ھەق قوغلاپ ئەتكەننى ئۇندىنمۇ چەندان.
- 3524 خۇدا تاللىسا خالىغان قۇلنى،
ئاگا دۇنيا بەرمەي، پاكىلار يولنى.
- 3525 جاھان بەختى ياخشى بىر نەرسە ئەمەس،
قىلۇر ھەقتىن بىراق، دىنغا بەلا، بەس.
- 3526 "خۇدا مەن" دىگۈچى ئۇ تەلۋە كىشى،
بۇ دۇنيانى دەپ كەتتى، ئىت ئوخشىشى.
- 3527 كىشىكىم باي ئولسا، كىبىرلىك قىلۇر،
پەقىرلىق بىلەن ئۇ مۇلايىم بولۇر.
- 3528 يالاڭغاچ تۇغۇلدى، ئەر يېلىڭ كېتۇر،
نىمەگە كېرەك مال، ئۇ ھامان قالدۇر.
- 3529 نىچۇن ئالدىنارسەن ئايا ئولگۈچى،
ئوزۇڭ ئىككى كۈنلۈك قونۇق بولغۇچى.

- 3530 bilir sən tiriglik ölümkə turur
anundi ölüm ux ədinə küdür
- 3531 kapuoı aqtı dünya takı bir kapuoı
ölüm kapoı aqlur kirür həlk kamuoı
- 3532 ezün iki künlük arınoıu üqün
kərürdə keyürmə ezünni küqün
- 3533 yayıoı dünya ərsəl kuti əvrülür
nəgü bərđi ərsə yana tərک alur
- 3534 ađırmaz kixisin kuluoı ya bəgig
əđürməz talusın yavuz ma yəgig
- 3535 birig bəglənür kər takı bir bəgin
okıyu turur təgmə kündə ənin
- A101
3536 kərü barsa dünya kəlikə sani
əđərsə qađar qađsa əđrər səni
- 3537 muıar mənəzər əmdi kərü bar bu söz
munın mə'nisi uk aya kənli tüz
- 3538 bu dünya qađar kim əđərsə ani
kəli qađsa andin əđərür səni
- C207
3539 yana dinka əqlüg bu dünya nəni
yəşə dünya din yər bađa kər muni
- 3540 bəzənip bu dünya əzin kərkitür
ətinmix kəlin təg kənül yəłkitür
- 3541 kənül bərsə kurtođa bolur bir turı
yaka yəı tutar kündə kəsməz urı

- 3530 بىلۇرسەن، تىرىكلىك ئۈلۈمگە ئېرۇر،
بۇ تۇرغان ئۈلۈم بىر ۋاقىتنى كۈتۈر.
- 3531 ئىشك ئاچتى دۇنيا، يەنە بىر ئىشك-
ئۈلۈم ئىشكى ئېچىلۇر، كىرۈر چوڭ-كىچىك.
- 3532 ئوزۇڭ ئىككى كۈنلۈك ئاۋۇنچاقنى دەپ،
كويەر ئوتقا سالما ئوزەڭنى كۈچەپ.
- 3533 بۇ دۇنيا ۋاپاسىز، بەخت بى قارار،
نەمە بەرگەن ئولسا، يانا تېز ئالار.
- 3534 دىمەس ئۇ كىشىنى قۇل ۋە ياكى خان،
نە ياخشى، ياماننى پەرق ئەتمەس ھامان.
- 3535 بىرنى قىلىپ بەگ، يانا بىرنى-
ئوزىگە قىچقىرىپ تۇرار ھەر كۈنى.
- 3536 كۈلەڭگە كەبىدۇر دۇنيا، قارساڭ،
قاچار ئۇ ئىزلىسەڭ، ئۇ ئىزلەر قاچساڭ.
- 3537 مۇڭا ئوخشار ئەمدى قارالسا بۇ سوز،
بۇنىڭ مەنىسىن ئوق، ئايا كوڭلى تۇز:
- 3538 بۇ دۇنيا قاچاركىم ئىزلەرگەن ئۇنى،
ئەگەر قاچساڭ ئۇندىن، ئۇ ئىزلەر سېنى.
- 3539 بۇ دۇنيا مېلى دىنغا ئوچتۇر يانا،
مېلىڭ يەيدۇ دىننى، سەن كورگىن مانا.
- 3540 بىزەكلەپ بۇ دۇنيا ئوزىن كورستۇر،
ياسانغان كېلىندەك دىلىنى ئوينتۇر.
- 3541 كوڭۇل بەرسەڭ بولۇر، ھاپاسىز قېرى،
تۇتۇپ يەڭ-ياقاڭدىن، بىتمەس گەپلىرى.

- 3542 yana kılki ərşel kılınqı yayıoı
bəgi birlə turmaz tükəl üq ayıoı
- B260
3543 kim ərşə kənül badi ərşə anar
yava kıldı ərşiz tiriglik munar
- 3544 ədi kiz ərür bu tiriglik küni
yava ixkə ixlətsə bolmaz muni
- 3545 tiriglik mün ol kər kamuoı ədgükə
yava kılmaoııl sən anı ay bəkə
- 3546 bu üqtə adın yok bu dunya nəni
hələl ol ya xübhə hərəm ol ərni
- 3547 həlalka sakix ol hərəmkə ma kin
kali xübhə ərşə yəmə kəd sakin
- 3548 səvitsə kimi dunya ahir sürər
avitsa ərəz birlə tərkin ərər
- 3549 səvinq birlə igdip tükəl səmritür
sakinq kađoıu birlə yana yavritür
- 3550 səvinqin kərü barsa ahir sakinq
sakinqin tirilsə bolur kin səvinq
- 3551 uqi ni'mət ərşə tüpi mihnət ol
baxi mihnət ərşə soni ni'mət ol
- 3552 nəgü tər əxitgil sakinuk ođuoı
yırak tur bu dunya təgürgəy yođuoı
- 3553 səninq baylikin kər qiojaylik turur
sana kim qiojay ərşə baylik turur

- 3542 جاپادۇر قىلغى، ئۇندا ۋاپا يوق،
ئۇ تۇرماس بىر ئىردە ئۈچ ئايىمۇ تولۇق.
- 3543 كىمكى كوئۇل بەرگەن بولسا ئاگا،
قىلۇر زايا، ئەپسۇس، ھاياتىن مۇگا.
- 3544 ئەجەپ ياخشىدۇر بۇ تىرىكلىك كۈنى،
بىكار ئىشقا ئىشلەتسە بولماس ئۇنى.
- 3545 ھايات—ياخشىلىقلار ئۈچۈن دەسمايە،
ئەي ئالىم ئۇنى ھىچ قىلما سەن زايا.
- 3546 بۇ ئۈچتىن بولەك يوق بۇ دۇنيا مېلى،
ھالال يا ھارامدۇر ۋە يا شۇبھەلى.
- 3547 ھالغا ھىساپ بار، ھارامغا ئازاپ،
گەر ئولسا شۇبھەلىك، ساقلان سەن قاراپ.
- 3548 جاھان كىمنى سويدۇرسە، قوغلار ئاخىر،
ئاۋۇتقاچ ھوزۇردا، ئۇ تاشلار ئاخىر.
- 3549 سويۇنچ بىرلە ئاسراپ تولۇق سەمىرتۇر،
يانا قايغۇ—ھەسرەت بىلەن يادىتۇر.
- 3550 سويۇنچىن كورەرسەن، ئاخىرى ئەلەم،
ئەلەمدىن كېلۇر سوڭ سويۇنچىسى ھەم.
- 3551 ئۇچى بولسا نېمەت تۇۋى مېھنەت ئول،
بېشى بولسا مېھنەت، سوڭى نېمەت ئول.
- 3552 ئىشت، بىر تەقۋادار ئويغاق نىمە دەر،
بىراق تۇر، بۇ دۇنيا تەككۈزەر زەرەر:
- 3553 سېنىڭ بايلىغىڭ، كور، بېقىرلىغىڭدۇر،
ساڭا كىم بېقىر ئولسا، شۇ باي ئېرۇر.

- 5354 səni kim yəşə yər sən ahir ətin
əqünni alır sən kara yər kətin
- 3555 buzuloğu turur bu ətlimixlərin
saqıloğu turur bu yumitmixlərin
- C208
3556 bəriqli turur bu azun tərək ədün
kəligli turur ol azun kəq ođun
- 3557 bəriqli barur kündə səndin yirar
kəligli kəkir tərək sənə öz ular
- B261
3558 bəriqlikə bərməz biliklig kəñül
kəliglikə ətñür ukuxluođ amul
- 3559 əlümüg bilikli səvinməz əzün
əlürüg kərügli əvinməz uzun
- 3560 yəriqli kixi yolda ətmez əvin
kəqügli kixi əvdə kođmaz nənin
- 3561 konuk sən bu dnyə sənə bir tuxün
tuxündə sakinq tutma artuk uzun
- 3562 ayi əđgü ərməz bu dnyə nəni
kimin bolsa əvrər kilingi yanı
- 3563 bədəl kildi əbdal nənin həm malin
bakip kođti zahid bu dnyə ulin
- 3564 kərünməz təg ol bu tuzakqi sənə
bu dnyə nəni ol saqilmix mənə
- 3565 usayuk bu yalnuq əđi suk kəzi
kalı torqa kirməz bu yalnuq əzi

- 3554 سېنى كىم يىسە، يەيسەن ئېتىن ئۇنۇڭ،
قارا يەر قېتىدا ئالۇرسەن ئوچۇڭ.
- 3555 بۇ تۈزگەن نىزامىڭ بۇزۇلغۇچىدۇر،
بۇ يىققانلىرىڭ ئۇ چېچىلغۇچىدۇر.
- 3556 بۇ دۇنيا يېقىندا كېتىپ قالغۇچى،
سەن ئويغان، ئۇ دۇنيا ئېرۇر كەلگۈچى.
- 3557 كېتۈچى ئۇ ھەر كۈن يىراقلاپ بارار،
كېلۈچى كېلىپ تېز ساڭا ئۇلىشار.
- 3558 كېتۈچىگە بەرمەس بىلىملىك كوڭۇل،
كېلۈچىگە ئاقىل بولۇر ھازىر ئول.
- 3559 ئولۇمنى بىلەر ئەر، سويۇنمەس ئۇزۇن،
ئولۇمنى كورەز ئەر، ئاۋۇنماس ئۇزۇن.
- 3560 يۇرۇچى كىشى يولغا ئوي سالىمىغا،
كوچۇپ كەتكۈچى ئويىدە مال قويىمىغا.
- 3561 جاھان ساڭا چۈشكۈن، ئوزۇڭ بىر قونۇق،
بۇ چۈشكۈندە ئوزنى يېنىك تۇتقۇلۇق.
- 3562 ھىچ ياخشى ئەمەستۇر بۇ دۇنيا مېلى،
ئۇ كىمدە بولۇركەن، ئوزگىرەر خۇبى.
- 3563 بەدەل قىلدى ئابدال [161] ئۇ مالۇ-مېلىن،
بىلىپ تەرك ئەتتى زاھىت بۇ دۇنيا ئولنى.
- 3564 ساڭا بىر تۇزاق تۇر كورۇنمەيدىغان،
بۇ دۇنيا مېلى ئۇ چېچىلغۇچى دان.
- 3565 غاپىلدۇر بۇ ئىنسان، ھىرىس بەك كوزى،
نەچۈك تورغا چۈشمەس بۇ ئىنسان ئوزى؟

- 3566 nögü tər əxitgil sakınuk baxı
bu dünya ixindin sakınmıx kixi
- 3567 tuzakqı kərinməz mənin kərkitür
bəzənmıx kəlin təg kənül yəlkıtür
- 3568 kəzi suk sərimsiz usayuk ezün
mənin tattın ərsə ađak bərkitür
- 3569 kamuođ dünya birke yumıtsa pütün
ərəz birlə mıñ yil tirilsə kutun
- 3570 nögü asođı ahir kəra yər koyı
anıñ tüxnəki ol yaođız-yər oyi
- 3571 kəqürmıx tiriglik saña bolođa tüx
nögü kıldın ərsə yanut kəlgə tux
- C209
3572 ux ol kün ökünsə ökünq asođı yok
nögü kıldın ərsə yil ay kün tanuk
- 3573 azun tatođı barqa bu üq nəñ turur
üqəgü tatođları tüz tən turur
- A102
3574 yəmək iqmək ol kər bu üqtə biri
takı bir tixi ol avıtsa əri
- 3575 üqünqi əsənin tiriglik turur
bu üqtə bu bir kəđ kərəklig turur
- 3576 bu üq nəñ səvinqi tatođı kamuođ
ađın üqkə təgməz ay əldə uluođ
- 3577 yəmək iqmək ol bir tatođ ay kədađ
yanutı qıkarda yavuz ay adax

- 3566 نە دەيدۇ، ئىشتىكىن، تەقۋادار بېشى،
جاھان ئىشلىرىدىن ساقلانغان كىشى:
- 3567 تۇزاقچى كورۇنمەس، دېنىن كورستۇر،
بىزە لگەن كېلىندەك كوڭۇل تەۋرىتۇر.
- 3568 سەۋىرسىز، غاپىل سەن، ئاچكوز سەن ئوزۇڭ،
چوقساڭ داننى گەر پۇتۇڭ باغلىنۇر.
- 3569 پۇتۇن دۇنيا مېلى يىغلىغان بىلەن،
ھوزۇر - بەختتە مىڭ يىل ياشىغان بىلەن،
- 3570 نە پايدا، ئاخىرى قارا يەر تېگى -
بولۇر چۇشكۇن ئاڭا قوڭۇر يەر ئويى.
- 3571 كوجۇرگەن تىرىكلىك ساڭا چۇش ئېرۇر،
نە قىلساڭ، تېگىشلىك جاۋابىڭ بولۇر.
- 3572 ئۇ كۇن پايدىسىزدۇر پۇشايمان يىسەڭ،
يىل، ئاي، كۇن گۇۋادۇر نە ئىش ئەيلىسەڭ.
- 3573 جاھان تاتلىغىكىم بۇ ئۇچ نەرسىدۇر،
بۇ ئۇچنىڭ لەززىتى باراۋەر تۇرۇر:
- 3574 يىمەك - ئىچمەك ئېرۇر بۇ ئۇچنىڭ بىرى،
خوتۇندۇر ئۇ بىرسى، سويۇنسى ئېرى.
- 3575 ئۇچىنچى، تەن ساقلىق، تىرىكلىك شۇدۇر،
بۇ ئۇچ ئىچرە بۇ بەك كېرەكلىك ئېرۇر.
- 3576 بۇ ئۇچتە بار ئولغان لەززەت ھەممىسى،
بولەك، ئۇچكە يەتمەس، ئەي ئەل كاتتىسى.
- 3577 يىمەك - ئىچمەك ئۇ بىر لەززەتتۇر، قاياش،
ۋە لېكىن يېنىقى ياماندۇر، ئاداش.

3578 bu tatojin üq ərnek boquzka turur
anında naru barsa karnın tolur

3579 kalı sinməse ax tadu artatur
tadu artasa ər kər iglöp yatur

B262

3580 ig ol axnu ərke əlüm tutojakı
əlümdə tatioq yok aya ər sakı

3581 takı bir tatioq bu tixi tatoji ol
soquq suvka yunmak anın yanoji ol

3582 anında basa kər oqul kız turur
oqul kız yükin yüdmək əmgək ərür

3583 nəgü tər əxitgil bu bəyt ayoqudı
tixi həm oqul kız üzər ər küqi

3584 tixi birlə şuhbət ədi kəf tatioq
soquq suvka yunmak yanuti katioq

3585 tatioq kayda ərse tatioqsız bilə
süqig kayda ərse sonında aqioq

3586 tiriglik tatioji bu ərse kalı
tatioqsız turur dunya mihnət yoli

3587 süqig bu tatioqliq tiriglik künüm
tatioqsız kilur ahir aqioq əlüm

C210

3588 bu üq nən turur dunya tatoji pütün
yanuti əxittin ay kilki tüzün

3589 bu dunya yaoji ol ət ez bir yaoji
bu iki yaojinin yadioqliq aoji

- 3578 ئۇچ بارماق بىلەن ئۇ بىر گال ئۇچۇندۇر،
ئۇنىڭدىن نېرى بارسا قارنىڭ تولۇر.
- 3579 يىگەن ئاش سىڭمىسە، مىزاج بۇزۇلۇر،
بۇزۇلسا مىزاج، ئەر كېسەل بوپ ياتۇر.
- 3580 ئولۇمدىن خەۋەردۇر كېسەلنىڭ ئىشى،
ئولۇمدە لەززەت يوق، ئەي ھۇشيار كىشى.
- 3581 يەنە بىر لەززەتكى—خوتۇن لەززىتى،
سوغۇق سۇغا چۈشمەك ئۇنىڭ مېھنىتى.
- 3582 ئۇنىڭدىن كېيىن، كور، ئوغۇل—قىز ئېرۇر،
بۇ يۈكنى كوتەرمەك مۇشەققەتلىكتۇر.
- 3583 ئىشىت، بۇ بېيىتنى ئېيتقان نىمە دەر،
ئوغۇل—قىز، خوتۇن ئەر كۈچىنى كېسەر:
- 3584 خوتۇن بىرلە سوھبەت تولا بەك تاتىق،
سوغۇق سۇغا چۈشمەك جاپاسى قاتتىق.
- 3585 لەززەت نەدە بولسا، جاپاسى بىللە،
چۈچۈك قايدا بولسا، كېلۇر سوڭ ئاچچىق.
- 3586 تىرىكلىك تاتىقى ئەگەر شۇ ئېرۇر،
بۇ دۇنيا تاتىقسىز، جاپا يولىدۇر.
- 3587 شىرىن ھەم تاتىقدۇر تىرىكلىك كۈنۈم،
تېتىقسىز قىلۇر ئاخىر ئاچچىق ئولۇم.
- 3588 بۇ دۇنيا تاتىقى شۇ ئۇچ نەرسىدۇر،
ئۇنىڭكى جاۋابى ئىشىتنىڭ نەدۇر.
- 3589 بۇ دۇنيا يېغىدۇر، ۋۇجۇت بىر يېغى،
بۇ ئىككى يېغىنىڭ يېپىغلىق ئاغى [162].

- 3590 üqünqi yaqı yək bu din oqrısı
təgürməsu tənri bularnın yası
- 3591 bularda ədi sərp bu yavlaq yaqı
ət ezdin təgir ol eküxrək qoqı
- 3592 bayat atı aysa təzər yək barır
kodu barsa dünya sənindin qalır
- 3593 ət ezni nəgü təg kətərgü bolur
məgər kim ölüm tutsa qalsa qalur
- 3594 ədi yaxxi aymix biliklig bəgü
biliklik bəgülər səzin tınlaqı
- 3595 məni munqa təgrür ət ez əmgetür
ara küldürür kər ara yioqlatur
- B263
3596 azun təzginür mən tiləkin udu
ara aq yatur mən arala todu
- 3597 bir arzu yətürsə takı bir kolar
takı birni bulsa tükəl bəg bolur
- 3598 basumaz ezüm bu ət ezni utup
basa bər baqırsak idim sən tutup
- 3599 bu yavlaq osuoqluq turur bu ət ez
səmiz tutsa artuq bolur bu yavuz
- 3600 bulak səmrısə kər munar həm azar
ıdısin qalar yərkə andın təzər
- 3601 tükəl avqı it təg ət əzkə bakın
səmiz bolsa bilməz ıdısi həkın

- 3590 ئۈچىنچى، شەيتاندۇر، ئوغۇرلايدۇ دىن،
ئامان قىلسۇن خۇدا بۇلار زىيىنىدىن.
- 3591 بۇلار ئىچرە قاتتىق، يامانراق يېغى—
ۋۇجۇت—نەپىس، چىقارۇر پىتنە ھەر چېغى.
- 3592 خۇدا ئاتىن ئېيتقاندا شەيتان قاچۇر،
بۇ دۇنيانى قوبىساڭ ئۇ، سەندىن قالدۇر.
- 3593 بۇ نەپىسنى نىچۇك يوق قىلىشقا بولۇر؟
مەگەر كىم ئولۇم تۇتسا، قالسا قالدۇر.
- 3594 بىلىملىك بىر دانا دەپتۇ ياخشى بەك،
دانالار سوزىنى بەك ئاڭلاش كېرەك:
- 3595 مېنى نەپىس قاينغۇغا سېلىپ ئەمگە تۇر،
ئارا كولدۇرۇر، كور، ئارا يىغلىتۇر.
- 3596 تىلەپ ئارزۇسىنى كېزەرمەن جاھان،
گەھى ئاچ، گەھى توق يۈرەرمەن ھامان.
- 3597 بىر ئارزۇغا يەتسە كۈتەر بىرىنى،
ئۇنى تاپسا سۈرەر تولۇق ھوكىمىنى.
- 3598 باسالمايمەن نەپىسىمنى ھىچ چاغدا مەن،
بېسىپ بەر رەھىملىك ئىگەم ئۇنى سەن.
- 3599 يامان پەسكەش كېلۇر بۇ نەپىسنىڭ ئوزى،
سېمىز تۇتقانسىرى چىقۇر مۇڭگۈزى.
- 3600 شاش ئات سەمرىسە، ئۇ مۇڭەر ھەم ئازار،
ئىگەسىن ئۇرۇپ يەرگە ئۇندىن قاچار.
- 3601 بۇ نەپىسكە ئاۋچى ئىت دىبان قارىغىن،
بىلىمەس ئۇ سەمرىسە ئىگەسى ھەققىن.

3602 kārīn toḡsa avka yūgürmәz bәlur
ıdısi tilәkinqә barmaz turur

3603 kiqig oqlan әzlüg әt әz mәнzәgi
boḡuz toḡsa yūgrür tilәр әz tәni

3604 kārīn toḡsa әt әz bolur әrmәgü
tilәkqә tilәsә tilәk bәrmәgü

C211

3605 tiriglik tükәli tükәl üq kün ol
anında narusi nәqә tux tün ol

3606 birisi yarın ol biri kәqti tün
yarınka tәgirmü tiriglik bu kün

3607 anında naruki tiriglik nәqә
tiriglikkә tutma sәz aydım aqa

A103

3608 tixi şuḡbәti mә bu әrlik otin
eqürmәk üqün ol birәр sa'әtin

3609 bu otuḡ nәgü tәg әqürsә eqәр
kәrәk әrsә kәrklüg ya kәrksüz kuqar

3610 boḡuz tatoji barqa kārīn toḡmaq ol
kārīn toḡsa artuk asiḡ koḡmaq ol

3611 kārīn toḡsa arpa ya ḡәlwa bir ol
kalur barqa artip tolur kirgü yol

B264

3612 xәkәр ḡәlwa yәgli ya arpa üyür
toḡup yatsa tанда yana aq turur

3613 nәgü tәр әxitgil sakīnuq qioḡay
qioḡay әrsә nәnkә kәzi kәnli bay

- 3602 قوساق تويىسا ئاۋغا يۇگۇرمەس بولۇر،
ئىگىسى رايىغا ئۇ ماڭماس بولۇر.
- 3603 بۇ نەپىسنىڭ ئوخشىشى كىچىك بالدۇر،
قوساق تويىسا تەڭ- تۇشكە يۇگۇرۇر.
- 3604 قوساق تويىسا بولغاي بۇ نەپىس بىر ھورۇن،
ئۇنىڭكى رايىغا سەن بەرمە ئورۇن.
- 3605 تىرىكلىك تامامەن تولۇق ئۇچلا كۈن،
ئۇنىڭدىن نېرسى نىچە چۈش يا تۇن.
- 3606 بىرى تاڭنا، بىرسى ئوتۇپ كەتكەن تۇن،
يېتەرمۇ تاڭنىغا ھاياتلىق بۇ كۈن؟
- 3607 ئۇنىڭدىن نېرى بۇ تىرىكلىك نەدۇر،
تىرىكلىك دەپ ئېيتما، ئوچۇق سوز بۇدۇر.
- 3608 خوتۇن سوھىتى ئۇ بۇ ئەرلىك ئوتىن—
ئوچۇرمەك ئۇچۇندۇر، بىرەر سائەتتىن.
- 3609 بۇ ئوتىنى قانداقچە ئوچەرسە، ئوچەر،
ئۇ سەتمۇ، چىرايلىق قۇچسىلا بولار.
- 3610 بۇ گالنىڭ تاتلىغى قوساق تويماق ئول،
قوساق تويىسا بولدى، تارتماق كېرەك قول.
- 3611 قوساق تويىسا ئارپا يا ھالۋا بىر ئول،
قالۇر بارچە ئېشىپ، تولسا كىرەر يول.
- 3612 شېكەر، ھالۋا، ئارپا يىپ ياتسا تويۇپ،
قوپار تاڭنا يانا قوساغى ئېچىپ.
- 3613 مېلى يوق بولسىمۇ، كوزى، كوڭلى توق—
بىر تەقۋا كەمبەغەل نە دەر، بۇنى ئۇق:

- 3614 xəkərlig yədin sən azun ni'məti
kavuk yür yədim mən ezüm təkəti
- 3615 ikigün tođup tən kəqə yattimiz
kəqip bardı kəlmix künüm sa'əti
- 3616 azunuođ nəqə tərse ez əlgülüg
iki bez təgir ol saña bəlgülüg
- 3617 qıođay bay ikigün əlümdə kəđin
yana tüz bolurlar kəra yər kətin
- 3618 iki künki ərtər ərəzkə bolup
nəlük arsıkar sən tiriglik bulup
- 3619 ezün suklanur sən azun tərgəli
əlüm saklanur kər səni tütəjalı
- 3620 tiriglik barir kündə səndin kaqar
yavuz bu əlüm kər ulunni piqar
- C212
3621 səziksiz əlür kər tirig boldaqı
kəyu kün əlürüg yok ol bildəqi
- 3622 kiqig ərsə umnur sakal əngükə
sakal ənsə umnur erün boləjuka
- 3623 sakalın erün bolsa kəldi əlüm
əlümke asiođ kilmaz ok ya tolum
- 3624 kərürdə keyürmə ezünni küqün
ezün otka atma bu dunya üqün
- 3625 aqiođ suv təg ol kər bu dunya nəni
nəqə iqisə kanmaz əlimez əni

- 3614 يىدىڭسەن شېكەرلىك جاھان نېمىتى،
تېرىقلە كىپەك بولدى ئوزۇم تاقتى.
- 3615 تويۇپ ئىككىمىز تەڭلا يانتۇق كېچە،
ئوتتۇەدى كەلىش كۈنۈم سائىتى.
- 3616 ھەر قانچە يىغارسەن دۇنيا، مال-مۈلۈك،
ئىككى بوز تېگەدۇر ساڭا بەلگۈلۈك.
- 3617 پەقىر-باي بۇ ئىككى ئولۇمدىن كېيىن،
باراۋەر بولۇرلەر قارا يەر قېتىن.
- 3618 ئىككى كۈنلۈك ئوتەر ھالاۋەتنى دەپ،
نېچۈك ئالدىنۇرسەن تىرىكلىك تىلەپ؟
- 3619 ئوزۇڭ تىرىشۇرسەن دۇنيا يىققىلى،
ئولۇم تىرىشۇر، كور، سېنى تۇتقىلى.
- 3620 تىرىكلىك كېتەر كۈندە، سەندىن قاچار،
ياۋۇز بۇ ئولۇم، كور، ئولۇڭنى قازار.
- 3621 ئولۇر شۇبھىسىز، كور، تىرىك يۇرگۈچى،
قايۇ كۈن ئولۇشنى ئەمەس بىلگۈچى.
- 3622 كىچىكتە كۈتەر ئەر چىقىشنى ساقال،
ساقال چىقسا كۈتەر بولۇشنى چال.
- 3623 ئولۇم كەلدى دىمەك ئاقارسا ساقال.
نەپ قىلماس ئولۇمگە ئوق يا ۋە قورال.
- 3624 قاراپ تۇرۇپ كويىدۇرمە ئوزۇڭنى كۈچەپ،
ئوزۇڭ ئوتقا ئاتما بۇ دۇنيانى دەپ.
- 3625 بۇ دۇنيا مېلىدۇر ئاچچىق سۈدەك^[163] ئول،
نېچە ئىچسە قانماس، دىماق بولماس ھول.

3626 kuruoƣ kumka okxar bu yalnuk ezi
egüz kirsə tođmaz bu sukluk kəzi

B265

3627 sakioƣ ol bu dunya kəzünde uqar
nəbə ez ədərsə ol anqa kaqar

3628 ət ez arzu sürgən tapuoƣka təzik
kərünməz yaoƣıka bu bərməz kəzik

3629 ət əzkə alik bərmə əgmə boyun
avinqi saƣıq ol tiləki oyun

3630 kəqürmix tiriglik barir kəlgüsüz
nəbə ol bu qalmix yəmə bəlgüsüz

3631 bu bolmix künün bari kılma yava
əlümke ətingil tapuoƣ kıl əvə

3632 nəgü tər əxitgil əđunmix kixi
kamuoƣ buloƣanuktin süzölmix kixi

3633 kəqürdün kəqigli bu tünki tünün
kəqərmü səziklig kəligli künün

3634 kəqürmix kəqürgü ara bir tuxün
tiriglikkə munqa bəđütmə ünün

3635 pütə boldi munda tiriglik yədim
əđ əđlək idip nəfs putini sidim

C213

3636 bu kün kənd uluxka okir sən məni
bulun kılsa nəsim yuluoƣli qani

A104

3637 ət ez bir yaoƣi ol əđi sarƣ yaoƣi
kamuoƣ yərdə yəđmix tuzaki aoƣi

- 3626 قۇرۇق قۇمغا ئوخشار بۇ ئىنسان ئوزى،
دەريا كىرسە تويماس، ھىرىسلىق كوزى.
- 3627 بۇ دۇنيا بىر ئالۋۇن كوزۇڭدىن ئۇچار،
سەن قانچە قوغلارسەن، ئۇ شۇنچە قاچار.
- 3628 قويۇپ كىم نەپسىنى قىلسا ئىبادەت،
ئۇ بەرمەس كوزۇنمەس يېغىغا پۇرسەت.
- 3629 نەپسىگە ھەۋەس قىلما، ئەگمە بويۇن،
ئاۋۇنچى بولۇر غەم، تىلەگى ئويۇن.
- 3630 كۆچۈرگەن تىرىكلىك كېتۈر كەلگۈسىز،
يەنە قانچىلىك قالدى ئۇ بەلگۈسىز.
- 3631 بۇ تاپقان كۈنۈڭنى زايا قىلمىغىن،
ئولۇمگە تەييارلان، تائەت ئەيلىگىن.
- 3632 نىمە دەر، ئىشتىكىن، ئويغانغان كىشى،
پۇتۇن بولغىنىشتىن سۈزۈلگەن كىشى؛
- 3633 كەچۈردۈڭ بۇ ئۆتكەن ئۆتكۈنچى تۇنۇڭ،
كېچەرمۇ يوقمۇ ئۇ كېلۈچى كۈنۈڭ.
- 3634 كەچمىشلەر كېچەرلىك ئارا بىر قونۇق،
تىرىكلىككە مۇنچە زورايىما ئۇنۇڭ.
- 3635 ئۇزۇن بولدى بۇندا تىرىك ياشىدىم،
زامان ئۆتكەچ نەپسىنىڭ پۇتىن قايرىدىم.
- 3636 بۈگۈن كەنت-شەھەرگە ئۇندەيسەن مېنى،
ئەسر قىلسا نەپسىم، نىجاتچىم قېنى؟
- 3637 بۇ نەپس بىر يېغى، بەك قۇۋۋەتلىك يېغى،
پۇتۇن يەردە ئۇنىڭ تورى-تۇزىغى.

- 3638 tiləkinqə idma katioqlan tirən
ət ez ülgı bərməz ukuxluoq ərən
- 3639 nəgü tər əxitgil əzin basmıx ər
həwa boynı yənqıp əzin tutmıx ər
- 3640 ət ezkə bulun bolma bilki uluoq
ət ez bulnasa ker qolur din yuluoq
- 3641 biliklig təsə bolmaoqay ol kixig
həwası udu kılsa barqa ixig
- 3642 ukuxluoq təsə bolmaoqay ol ərig
ət ez bulnı bolsa ay kənli tirig
- B266
3643 biliksiz kixi ol bolur bəlgülüg
ət ezkə bərrür bolsa tutqı ülüg
- 3644 ukuxsuz kixilər ol ol ay qadax
həwa arzularka əzin kılsa bax

* * *

- 3645 munukı bu yanlıoq turur bu azun
münin barqa aydım sən ukoqıl ezün

- 3638 تىلەگىگە قويا، تىرىش قۇنت بىلەن،
پەنا بەرمەس بۇ نەپىسكە ئەقىللىق ئەرەن.
- 3639 نىمە دەر ئىشتىكىن، ئوزىن باسمىش ئەر،
ھاۋا بويىنى ئۇزگەن، ئوزىن تۇتمىش ئەر:
- 3640 ئەي ئالىم بۇ نەپىسكە ئەسىر بولمىغىن،
ئەسىر قىلسا نەپىسكە، قۇربان بولۇر دىن.
- 3641 ھاۋايۇ-ھەۋەسلە قىلسا ئىشىنى،
بىلىملىك دەپ بولماس ئۇنداق كىشىنى.
- 3642 ئەقىللىق دىيىلمەس ئۇ ئەرەن ئەخىر،
ئەي كوڭلى تىرىك، بولسا نەپىسكە ئەسىر.
- 3643 كىمكى بۇ نەپىسكە يول قويسا ھامان،
بىلىمسىز كىشى ئۇ، بۇ روشەن ئايان.
- 3644 ئەقىلسىز كىشىلەر شۇدۇر ئەي قاياش،
ھاۋايۇ-ھەۋەسكە ئوزىن قىلسا باش.

* * *

- 3645 شۇ ياڭلىغ ئېزۇرلەر بۇ دۇنيا مانا،
بار ئەيىبن مەن ئېيتتىم، چۈشەن سەن بۇغا.

ƏGDÜLMİX ODÖİURMİXKA DUNYA
BİRLƏ 'UKBİ KAZOIANÖİUSİN
AYUR

- 3646 yanut bərdi əgdülmix aydı bu səz
əxittim sən aydın aya kütluoç ez
- 3647 muni ma əxitgil takı bəlgülüg
bilikkə ukuxka bu səz ülgülüg
- 3648 nəqə andaoç ərsə bu dunya həli
aqioç kilma əzkə tiriglik yolu
- 3649 bu kəñ dunya əzkə küqün kilma tar
yazukluoç kulına bayat fəzli bar
- c214
3650 'əzabi təlim ərsə rəhmət ökux
yazukluoç üqün boldi rəhmət kəsux
- 3651 'əzabka katioç kork umin rəhmətin
tapuoç kil yətürgil bu kulluk atin

قىزىق ئۇچىنچى باپ

ئۇلۇشنىڭ ئۈنۈمى شەرتىدە دۇنياۋىيلىق بىلەن

ئاخىرى تېپىش مۇمكىنلىكىنى ئېيتقانداغى باياندا

3646 ئوڭدۇلمىش جاۋابەن دىدى: قۇتلۇق ئەر،
ئىشىتىم سوزۇڭنى، سەن ئىپتىتىڭ مەگەر.

3647 بۇنى ھەم ئاڭلىغىن تېخى بەلگۈلۈك،
بىلىمگە، ئەقىلغە بۇ سوز ئۇلگۈلۈك:

3648 نىچە شۇنداق ئەرسە بۇ دۇنيا ھالى،
ئاچچىق قىلما ئوزگە تىرىكلىك يولى.

3649 بۇ كەڭ دۇنيا ئوزگە كۈچەپ قىلما تار،
گۇناكار قۇلغا خۇدا پەزىلى بار.

3650 ئازاۋى كوپ ئەرسە رەھىمىتمۇ كوپ،
گۇناكار ئۇچۇن ئۇ رەخمەت ئەزىز خوپ.

3651 قاتتىق-قورق ئازاپتىن، كۈتكىن رەھىمىتىن،
تائەت بىرلە يەتكۈز بۇ قۇللۇق ئېتىن.

- 3652 azun bođni barqa ulux kənd kođup
turup taojka kirsə uluoj yūk yüdüp
- 3653 buzulojay azun barqa kalojay kuruoj
apa ooqlanı barqa kəsgəy uruoj
- 3654 iki əv yarattı bu həlkka kamuoj
biri atı uqmaq birinin tamuoj
- 3655 yana barqa yalnuk bu dunya tiləp
yügürsə tüni barqa künkə ulap
- 3656 tapuoj kođsa dunya tiləsə tamuoj
yəmə kalmaojay ərdi bu uqmaq kuruoj
- B267
3657 bayat bərdi kulka iki kəz kulak
biri dunya baksa biri 'ukbi bak
- 3658 əlig bərdi iki sunup tutojuka
biri dunyaka tut biri 'ukbika
- 3659 ađak bərdi iki yoriöju üqün
bərü mańsa biri naru mań küqün
- 3660 yəmə yaxxi aymix begü bilki kəń
azunda qavikmix akı əlgi kəń
- 3661 aya kul boluoqli ukuxluoj ođuoj
usal bolma saklan tokiojay yođuoj
- 3662 tərütti bayat bu ikigün azun
muni bulsa tavrət anı kol özün
- 3663 apa ooqlanın barqa ərklig bayat
aqioqli tođuoqli tərütti bu at

- 3652 جاھان خەلقى بارچە شەھەر-كەنت قويۇپ،
چىقىپ ئالسا تاققا بۈيۈك يۈك يۈدۈپ،
- 3653 بۇزۇلغاي جاھان، بارچە قالغاي قۇرۇپ،
ئادەم باللىرىدا كېسىلگەي ئۇرۇق.
- 3654 ئىككى ئوي ياراتتى بۇ خەلققە پۈتۈن،
بەھش ھەمدە دەۋرەخ بۇ ئىككى ئورۇن.
- 3655 يەنە ھەممە ئادەم بۇ دۇنيانى دەپ،
ئۇلاپ كۈننى تۈنگە، يۈگۈرسە ھەدەپ،
- 3656 قويۇپ ئائەت، دىسە مال، بولۇپ دوزىخى،
يەنە بوش قالماس ئۇ تەڭرى ئۇجىغى.
- 3657 خۇدا بەردى قۇلغا ئىككى كوز، قۇلاق،
بىرىن دۇنياغا، بىرىن ئاخىرەتكە، باق.
- 3658 ئىككى قول بېرىلدى سۇنۇپ تۇتقىلى،
بىرى دۇنياغا، ئاخىرەتكە بىرى.
- 3659 ئاياق بەردى ئىككى، يۇرۇڭلار دىبان،
بىرىن قەي مۇنىدا، بىرىن كۈچەپ ئۇ تامان.
- 3660 نەجەپ ياخشى ئېيتىمىش بىلىم-ئىلمى كەڭ،
جاھاندا ئاتانغان سېخى-ئىلگى كەڭ:
- 3661 ئايا قۇل ئەقىللىق، ئويغاق بولغۇلۇق،
گۇنا يۇقىمىسۇن بىل، ھۇشيار تۇرغۇلۇق.
- 3662 ياراتتى خۇدايىم بۇ ئىككى جاھان،
بىرىن تاپساڭ ئىزلە ئۇ بىرىن ھامان.
- 3663 قادىر ئاللا بارلىق ئادەم ئوغللىنى،
بۇ ئات بىرلە ئاچ-توق ياراتتى ئۇنى.

- 3664 əginkə kədim ya boşuzka yəmi
kərək ay kədax bu tiriglik əmi
- 3665 tirigkə bu nəndin kəqix yok kədax
əgin pütgü ton həm kərin todoşu ax
- 3666 həlal dünya bulsa yəsə kəzojanip
qioşayka üləsə anındin alip
- A105 C215
3667 kixi aşruki bolmasa bu boşuz
kixi ənəmzi ol bu aşruk boşuz
- 3668 bayat ədlinə tutqi kərku yori
umın fəzlina tutqi təgnü yori
- 3669 bu iki ara boldi kulluk bilin
bu ol yol yanılma bu kulluk yolın
- 3670 ədi yaxxi aymix bilik bərgüqi
biliksizkə et sav ərig bərgüqi
- 3671 rija birlə həwfni kənat sən kilin
bu iki araki yoluş sən alin
- 3672 bayat yarlıoşin kil ezün kulluki
uquş kir sarayka ərəzin salin
- B268
3673 rija həwf bu iki kənat sani ol
bu ikin uquşli bulur kəkkə yol
- 3674 yazukum ekux təp uminq kəsməgü
tapuşka inanip tapuş yasmaşu
- 3675 tapuş kil tapuş boldi kulluk kəmuş
kimin ati kul bolsa kilki tapuş

- 3664 بەدەنگە كىيىم ھەم قوساققا يىمەك،
قېرىنداش، تىرىكلىك ئۈچۈن بۇ كېرەك.
- 3665 بەدەن ياپىقلى تون، توپماق ئۈچۈن ئاش،
تىرىككە بۇنىڭدىن كېچىش يوق، قاياش!
- 3666 ھالالدىن تېپىپ مال يىمەكلىك كېرەك،
يوقسۇلغا بىر قىسىم بەرمەكلىك كېرەك.
- 3667 يوق ئەرسە كىشىدە كاشكى گال غېمى،
ۋە لېكىن زورۇردۇر بۇ غەملەر تېخى.
- 3668 چوچۇپ يۈر ھەمىشە خۇدا ئەدىلىدىن،
ھەمىشە ئۈمىت كۈت ئۇنىڭ پەزىلىدىن.
- 3669 بۇ قۇللۇق شۇ ئىككى ئاراسىدا، بىل،
يېڭىلىما بۇ يولدىن، قۇللۇغۇڭ شۇ خىل.
- 3670 تولا ياخشى دەپتۇ بىلىم بەرگۈچى،
نادانغا نەسەت-ئوگۇت ئېيتقۇچى:
- 3671 ئۈمىت ۋە خەۋىپنى سەن قانات ئەيلىگىن،
بۇ ئىككى ئارادا يولۇڭ تاللىغىن.
- 3672 ئوتەپ قۇللۇقنى، قىل خۇدا بۇيرۇغىن،
بەھىشكە ئۇچۇپ كىر، كورگىن ھوزۇرىن.
- 3673 ئۈمىت، خەۋپ—بۇ ئىككى قاناتتە كلا ئول،
كىم ئۇچسا بۇنىڭلە تاپۇر كوككە يول.
- 3674 گۇنايم تولا دەپ ئۈمىت ئۈزىمگىن،
ئىشەنپ تائەتكە ھەددىن ئاشمىغىن.
- 3675 تائەت قىل، بۇ تائەت بەندىلىك پۇتۇن،
تائەت قىلىسۇن ھەر كىم بەندىلىك ئۈچۈن.

- 3676 aqir tutoju yarlioq uquz kilsa ez
uquzluktin etru aqir bolsa ez
- 3677 tapuoka ezunni qiojay bil qiojay
tapuoka qiojay bil yazuklarka bay
- 3678 kixida yavuzi ezun bil ezun
mager adgu bolsa ezun hem sezun

* * *

- 3679 munu bilmiximni ayu berdim ux
sezum ixke tutojil yarın kelge tux
- 3680 kali tutmasa sen bu aymixlarim
javab kil yanayin ay ersig erim
- 3681 uzun boldi sezler neni asoji yok
taki ma uzatipadin tusoji yok

ODQURMIX JAWABI OGDÜLMIXKƏ

C216

- 3682 əlig baxka urdi bu odqurmixa
sakindi uzun keq ketürdi baxa
- 3683 ayur ay kadax tegdi emgak sana
kadaxlik kilip sezlədin sen manə
- 3684 manə adgu saknip bu sez sezlədin
muyan bersu tenri sakinqim yadin
- 3685 baka kerdum emdi bu ixtə manə
səlahi kerunmez ay ersig tona

- 3676 ھەق ئەمرىن ئەزىز بىل، ئوزۇڭنى توۋەن،
ئاشار قەدرىڭ سېنىڭ بۇنىڭلىق بىلەن.
- 3677 تائەتكە ئوزۇڭنى گاداي بىل، گاداي،
تائەتكە گاداي بىل، گۇنالارغا باي.
- 3678 كىشى يامانى بىل ئوزۇڭنى-ئوزۇڭ،
مەگەر ياخشى بولسا، ئوزۇڭ ھەم سوزۇڭ.

* * *

- 3679 دىدىم مەن بىلگىنىم ساڭا مەن مانا،
ئەمەل قىل، تاڭنا كور ئەجرىنى پانا.
- 3680 قوبۇل قىلمىساڭ سەن دىگەنمىنى گەر،
يانايىمەن ئايا مەرت ئەرمەن جاۋاپ بەر.
- 3681 ئۇزۇن بولدى سوزلەر، تولا پايدا يوق،
بۇنىڭدىن ئۇزارسا يانا پايدا يوق.
- ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى
- 3682 ئودغۇرمىش بېشىنى قولدا تۇتۇپ،
كوتەردى ئاخىرى ئۇزۇن ئويلۇنۇپ.
- 3683 دىدى: ئەي قاياشم كوپ چەكىتىڭ چاپا،
قېرىنداشلىق ئەيلەپ، سوز ئېيتىپ ماڭا.
- 3684 تىلەپ ياخشىلىقلار ماڭا، سوزلىدىڭ،
خۇدا بەرسۇن ئەجرىڭ، غېمىمنى يىدىڭ.
- 3685 قاراپ كوردۇم، ئەمدى بۇ ئىشتا ماڭا—
كورۇنمەس چىقار يول، ئەي مەردان توڭا.

3686 kənül taplamadı bu ixtin qaçar
kənül taplamaz ixkə yaxsa hətər

B269

3687 nə ədgü bilik bərđi biliki bədük
səvitmix səvüglərkə kənli süzüg

3688 kayu ixni kilmak tiləsə ezün
kənül birlə axnu kənəxgil sözün

3689 kixikə kənəxgil ayit barqa söz
kənül taplamasa yirak tutojil ez

3690 kamuoıda baqirsak ezünkə ezün
kənül taplamaz ixni kođ kəs sözün

3691 kənül taplamasa kayu ixlərig
asiq bolmaz anda ay kənli tirig

3692 kənül taplamadı bu ixni səvə
ezüm yandı əmdi bu sөzdin əvə

3693 sənindin kolur mən munu 'uzrümi
kođu bər mənı ay kixi kedrümi

3694 əligkə tusuloqu yok ərdəmlərim
nə kilkim kilinqim savim sөzlərim

3695 ezüm dünyadin kaqti kəldi bəru
yana mən nəgü təg barayin naru

A106

3696 bayat tapođına bu ulanmix ezüm
kixi tapođi kilmak yararmu tüzüm

3697 kođu bərgil əmdi mənı tənrikə
du'aqi bolayin saņa ədgükə

- 3686 بۇ ئىشنى خالىماس دىل ئۇندىن قاچار،
كوڭۇل خالىماس ئىشنى قىلماق خەتەر.
- 3687 ئوزىن سويدۇرگۈچى ھەم كوڭلى سوزۇڭ،
نە ياخشى بىلىم بەردى ئىلمى بۇيۇڭ؛
- 3688 قايۇ ئىشنى قىلماق ئىستەرسەڭ ئوزۇڭ،
كوڭۇل بىرلە ئاۋال كېڭەشكىن سوزۇڭ.
- 3689 كىشىگە كېڭەش سال، دىگىن ھەممە سوز،
كوڭۇل ئىستىمەس گەر، يىراق تۇتقىن ئوز.
- 3690 جىمىدىن كويۇمچان ئوزۇڭگە- ئوزۇڭ،
كوڭۇل خالىماس ئىشنى قوي، كەس سوزۇڭ.
- 3691 كوڭۇل قايسى ئىشنى ياقتۇرمىسا گەر،
چىقماس نەپ ئۇنىڭدىن، كوڭلى تىرىك ئەر.
- 3692 كوڭۇل خالىمدى بۇ ئىشنى سويۇپ،
ئوزۇم ياندىم ئەمدى بۇ ئىشتىن سوۋۇپ.
- 3693 كىشىلەر خىلى ئەي، ئۇمىدىم شۇدۇر،
ئوز ھالىم بىلەن قوي، ئوزۇرۇم شۇدۇر.
- 3694 بېرەلمەس خانغا نەپ پەزىلەتلىرىم،
نە خۇلقۇم، مېجەزم، سوز- ھەرگەتلىرىم.
- 3695 كېچىپ دۇنيادىن ئوزۇم كەلدىم بۇيان،
يەنە مەن نىچۇكمۇ بارايمەن ئۇيان.
- 3696 خۇدا تائىتىگە بېغىشلاپ ئوزۇم.
كىشىگە تېۋىنسام يارارمۇ، تۇزۇم [164]؟
- 3697 مېنى قوي، خۇداغا ئىبادەت قىلاي،
تىلەپ ياخشىلىقنى دۇئاچىڭ بولاي.

3698 iki ez k r xm k til s  k s p
manar kəlmə sən mən barayın til p

C217

3699 mana t gs   mg k sən inq n tiril
tilig tapo i birl  bo un aso i k l

3700 n g  t r  xitgil bao irsak kixi
yakınlık ulao li tapuo sak kixi

3701 komitsa k n l k r yoritsa kixig
yak n boldi sakın tiləmix ixig

3702 til k birl  mansa kixi arzulap
arip yolda qalmaz tiləkin ulap

B270

3703 til kk  barur  rs  yalnuk yorip
bulur ol tiləkin bu qalmaz arip

3704  di yak i aymix səvitmix kixi
w faka qavikmix s v gl r baxi

3705 yak n bolsa k nl n yirak y r yak n
yakınlık w fasin k n lk  bak n

3706 too ard n patarka bir  rl m y r ol
w fa birl  bilsə yakınlık h k n

 GD LMIX J WABI O OIURMIXKA

3707 yanut b rdi  gd lmix aydi s z m
 xitgil  xitti s z nni  z m

3708 tiləkin bu  rs  s ni  ay kadax
k q m z mən  mdi k n l k lma bax

3698 كورۇشمەك تىلەسەڭ گەر مۇشتاق بولۇپ،

ماڭا كەلمە، سېنى باراي ئاختۇرۇپ.

3699 مەن ئەمگەك چېكەي، سەن ھوزۇردا تىرىل،

ئېلىگ خىزمىتىلە ئەلگە نەپىشى قىل.

3700 نىمە دەر ئىشتىكىن كويۇمچان كىشى،

يېقىنلىقنى قىلغان ئۇ ئىشچان كىشى:

3701 ھاياجانلىنىپ دىل، قوزغالسا كىشى،

يېقىن كەلدى دىمەك، تىلەگەن ئىشى.

3702 كىشى ماڭسا مەقسەتكە ئۈمىتلىنىپ،

تىلەككە يېتەر، يولدا قالماس ھېرىپ،

3703 تىلەككە يېتىشكە ئەز بولسا دادىل،

ھېرىپ قالماي، بولۇر مەقسەتكە ئائىل.

3704 تولا ياخشى دەپتۇ سۈيۈتمەش كىشى،

ۋاپا بىرلە مەشھۇر مەھبۇپلەر بېشى:

3705 يېقىن بولسا كوڭلۇڭ، يىراق يەر يېقىن،

يېقىنلىق ۋاپاسىن ئىستە كوڭۇلدىن.

3706 شەرقتىن - غەربكە بىر ئورلەم يول ئول،

ۋاپا بىرلە بىلسە يېقىنلىق ھەقىن.

ئوڭدۇلىشىنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

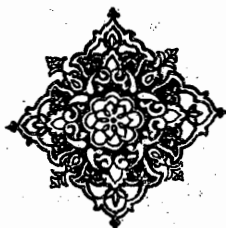
3707 دىدىكىم ئوڭدۇلىش: ئىشتىتىم سوزۇڭ،

مەن ئىپتاي، ئىشتىكىن سوزۇمنى ئوزۇڭ:

3708 گەر مەقسەت شۇ بولسا، ئايا قاياش، بىل،

سېنى زورلىمايمەن، يارا قىلما دىل.

- 3709 kəsildi sözüm sən əsən ədgü kal
əligkə bitik bər yüzüm kılma al
- 3710 bitik ıdті əlig ez əlgin bitip
sözün barmasa sən bitik bər ətıp
- 3711 tutayın mən əmdi maña bər jəwab
sözün səzləyük ez tilin ülgüləp
- 3712 tilin səzləgil həm bitigil bitik
əligkə yanayın ay bilgə tətik

- 3709 كېسىلدى سوزۇم، سەن ئسەن - ياخشى قال،
ئېلىككە بىتىك ياز، يۇزۇم قىلما ھال.
- 3710 ئەۋەتتى ئېلىگ خەت ئوز قولدا يېزىپ،
ئوزۇڭ بارمىساڭمۇ، خەت بەرگىن پۈتۈپ.
- 3711 سوزۇڭ ئولچەپ ماڭا ھەم بەرگىن جاۋاپ،
قىلاي مەن ئىشىمنى ئۇنىڭغا قاراپ.
- 3712 تىلىڭ بىرلە سوزلە، ھەم يازغىن بىتىك،
باراي خان قېشىغا، ئەي ئالىم تىتىك.

ODIURMIX ƏLİGKƏ BITİK BITİP
İDMİXİN AYUR

3713 yanut bərđi ođıurmix aydı bitik
bitiyin kər anqa ay bilgə tətik

* * *

3714 dəwat koldi kaqəz kətürdi kələm
əligkə bitik baxladı söz ulam

C218

3715 bayat atı birlə sözüg baxladı
tərütken igidgən kəqürgən tədi

* * *

3716 eküx əgdi sansiz şəna bu tilin
kılur mən bayatka ayin həm yilin

3717 yaqiz yər yaxil kək yarattı kün ay
karanqu yarukluk qioqay tut ya bay

قىزىق تۇنجى باپ

ئۇدغۇر تىلىنىڭ ئىلمىگە چىقىرىپ ئۇرۇش تەنلىكى باياندا

3713 ئۇدغۇر تىلى ئىپتىتىكى: ئەي ئالىم تىتىك،
كۈتۈپ تۇر بىر ئاز سەن، يازاي مەن بىتىك.

* * *

3714 دۇۋەت - قەغەز تېپىپ، ئېلىپ ئۇ قەلەم،
يازما باشلىدى خانغا مەكتۇپ شۇدەم.

3715 خۇدا ئاتى بىرلە سوزىن باشلىدى،
ياراتقان، ئوستۇرگەن، كەچۈرگەن دىدى.

* * *

3716 تىلىمدە ھىساپسىز كۆپ ھەمدۇ - سانا -
ئوقۇيمەن خۇداغا يىل، ئاي ھەم مانا.

3717 ياراتتى قوڭۇر بەر، يېشىل كۆك، كۈن - ئاي،
قاراڭغۇ، يورۇقلۇق، پېقىر ياكى باي.

3718 tərütti qalın bođ bu sansiz tirig
tirilgü b r r qođmaz aqın birig

B271

3719 bir ol bir idi kim tərütti iki
sakixka katılmaz anın birliki

3720 bir ol bar s ziksiz qalı kanqasiz
k n ld  yirak tutoqu okxaođ m niz

3721 uluoluk anar ol b d kl k anar
uođan  rklig ol bir kamuođın sınar

3722 yaratti qalın barqa sansiz kuluođ
til mixk  b rdi aoiirlik kamuođ

3723 karanku titiksig bu berk  v iqi
yarutti yaxik birl   rklig k qi

3724 yaxil kek tərütti k t rdi  diz
k n ay birl  yulduz bəzədi b diz

3725 kođisi yaoiiz y r yaxil suv bil 
 r si s z g y l  z  ot ula

3726 isig tomlioiođ həm kuruođ ya  l g
yaraxturd  həlkka t g rdi  l g

3727 tərütti til k t g tiləmix til k
k r k bolmadı anda arka y l k

A107

3728 til s  aoiirlar tapuođsuz kuluođ
til s  uqzlar tusulmaz tapuođ

3729 tiləmix til ki bolur bol t s 
yoritur k z sin n   rs  k s 

- 3718 ياراتتى ھىساپسىز بارلىق، تىرىك جان،
بىرىن قويماين ئاچ، رىزىق بېرىبان.
- 3719 ئۇ بىردۇر، ياراتتى ئالەمنى ئىككى،
قېتىلماس ھىساپقا ئۇنىڭ بىرلىكى.
- 3720 ئۇ بىر، بار شۇبھىسىز، قانداق، قانچىسىز،
چۈشەنمەك كېرەك دىلدا تەڭ- تۇشىسىز.
- 2721 ئۇلۇغلۇق ئاقادۇر، بۇيۇكلۇك ئاڭا،
ئۇ قادىر، ھاكىمدۇر، ھەممىدىن سىڭا.
- 3722 ياراتتى بۇ سانسىز جىمى قۇلى ئۇ،
ئۇ بەردى تىلەگەن ئىززىتىنىمۇ.
- 2723 بۇ گۇمبەزلىك لاي ئوي، قاراڭغۇ ئىچى،
يورۇتتى قۇياش بىرلە قۇدرەت كۈچى.
- 2724 يېشىل كوك ياراتتى ئىگىز كوتىرىپ،
كۈن- ئاي ھەمدە يۇلتۇزلە زىننەت بېرىپ.
- 3725 تىگىدۇر قوڭۇر يەر بىلەن يېشىل سۇ،
ئۈستى سۇپ- سۈزۈك يەل بىلەن ئوتتۇر ئۇ.
- 3726 قۇرۇق- ھول بىلەن بۇ ئىسسىق، سوغۇقنى-
ياراشتۇردى، بەردى خەلققە رىزىقىنى.
- 3727 ئوزى خالىغانچە ياراتتى تىلەك،
كېرەك بولىمىدى ئاڭا ئارقا يولەك.
- 3728 تىلەسە تائەتسىز قۇلىن قەدىرلەر،
بۇ تائەت گەھى نەپ بەرمەس، خار كېتەر.
- 3729 ئۇ خالاپ نىمەنى، دىسە بول بولۇر،
نە بولسا قارارى، چوقۇم يۇرتتۇر.

- 3730 öküx miñ səlamim səvüg savqıka
ol ədgü kulanuz keni yolqıka
- 3731 əligkə du'aqı bitidim bitik
səlamın əsənlik əzə ay tətik
- C219
3732 əlig yarlıkamix bitik birlə söz
okidim bitikin yaruk boldi kəz
- 3733 öküx ədgü yarlıoq tümən et ərig
mana yarlıkamix kamuoq səzlərig
- 3734 yəmə wə'də kilmix öküx ədgülük
aşırlık aqioqlar yəgü kədgülük
- 3735 yorioqli bu yalnuq bu arzu əzə
yorirlar tiləyü azunuoq kəzə
- B272
3736 tapuoqsuz ezüm bulsa ədgü aqioq
kali taplamaz mən bu dəwlət yaxioq
- 3737 wəlikin bu bir kaq müni bar ađın
ezim barsa yası ma kəlgəy kəđin
- 3738 ularda biri bu tapuoq bilməz əz
barip tapnumasa yarumaoqa yüz
- 3739 tərü yok toku yok yəmə kilk kilinq
tərüsüz tapuoqđi yaramaz ərinq
- 3740 ikinqi jəfaqi bu dunyaoq bilip
jəfa kildim axnu jəfa kiloqa təp
- 3741 bayatka sıođindim ezüg bəklədim
bu din birlə iman küdəzsü idim

- 3730 سالام مىڭ، سويۇملۇك زەسۇلغا تولا،
ئۇ ياخشى يېتەكچى، دۇرۇس يولچىغا.
- 3731 ئېلىككە دۇئا بىرلە يازدىم بىتىك،
ئىسەنلىك تىلەيمەن، سالام ئەي تىتىك.
- 3732 ئېلىك مەرھەمەت قىلدى خەت بىرلە سوز،
ئوقۇپ خەتنى روشەن بولۇپ كەتتى كوز.
- 3733 تولا ياخشى يارلىق ئۆزە كوپ ناسات—
ئوگۇتلەر قىلىنىش ماڭا ئىلتىپات.
- 3734 يەنە ۋەدە قىلىش تولا ئەزگۈلۈك،
ئىززەت، قەدىر، ئېھسان، يىمەك، كەيگۈلۈك.
- 3735 يۈرەرلەر شۇ ئارزۇ بىلەن بۇ ئىنسان،
شۇنى ئىستەپ كېزەر جاھاننى ھامان.
- 3736 ئېرىشىم بىخىزمەت مەرھەمەتكە مەن،
ئىچۈك رازى بولماي بۇ دەۋلەتكە مەن؟
- 3737 ۋە لېكىن بىرقانچە قۇسۇرۇمۇ بار،
ئوزۇم بارسام ئاخىر زىيانى بولار.
- 3738 بىرى، مەندە خىزمەت قىلىش ئىلمى يوق،
بېرىپ ئىشلىمىسەم، يۈز بولماس يورۇق.
- 3739 يوق مەندە مۇناسىپ قايدە—يوسۇن، خۇلق،
يوسۇن بىلمەس كىشى ئىشقا ئالايىق.
- 3740 ئىككىنچى، بۇ دۇنيا جاپاچى، بىلدىم،
جاپانى ئاۋال مەن ئاڭا ئەيلىدىم.
- 3741 خۇداغا سىغىندىم، نەپسىمنى يىغدىم،
كۈزەتسۇن خۇدايىم ئىمانىم—دىنىم.

- 3742 boquzka əginkə barim yətgəy ök
nərək anda naru maña boləja yük
- 3743 boquzka yəyim həm əginkə kədim
maña kilmaz əksük tərütgən idim
- 3744 tərütti igiđti bu əđkə təgi
taki ma igiđgəy ay dunya bəgi
- 3745 saña bərđi dunya əsirkəmədi
maña bərməgəymü bərigli idi
- 3746 kamuođ əđgü əsiz qiođay baylikim
bayattin kərür mən ay ərsig akim
- 3747 bayat kapođi tuttum kilur mən tapuođ
kamuođ həlk yumitođu bu ol qin kapuođ
- 3748 saña ay sənin kapođina mən barip
nəgüni tiləyin tiriglik idip
- C220
3749 ikigü bayat kullarimiz biz ök
bu kulluk iqində kurumiz tüz ök
- 3750 bu kul kulka kulluk yaraqsiz bolur
tapuođqika tapsa uquzluk bulur
- 3751 kixi himməti bolsa mundaođ kərək
bayat tapođi kilsa urunsa yürək
- 3752 əđi yakxi aymix süzölmix kəñül
əxitgil ay bilgə ukuxluođ amul
- B273
3753 aqiođli tođuođlika kilma tapuođ
nəgükə kilur sən tapuođka butuođ

- 3742 كېلىمغا، بويۇمغا يېتەر بار- يوقۇم،
كېرەكمەس باشقىسى، ئۇ بولغاي يۈكۈم.
- 3743 كېلىمغا يېمەكلىك، بويۇمغا كىيىم،
ماڭا كەم ئەيلىمەس ياراتقان ئىزىم.
- 3744 ياراتتى، ياشارتتى ئۇ تاكى بۇ دەم،
ئەي دۇنيا بېگى ئۇ ئاسرار يەنە ھەم.
- 3745 ساڭا بەردى دۇنيا، دەرىخ تۇتمىدى،
سېخى ئۇ ئىگەم ماڭا بەرمەسىمىدى؟
- 3746 پۈتۈن ياخشى-يامان، پېقىر-بايلىغىم،
بىلۈرمەن خۇدادىن دەپ، ئەي سېخىم.
- 3747 خۇدا ئىشىكى تۇتتۇم، قىلۇرمەن تائەت،
پۈتۈن خەلق يىغىلۇر ئىشىك شۇ، پەقەت.
- 3748 ساڭا يا سېنىڭ ئىشىكىگە بېرىپ،
نېمەنى تىلەرمەن ھاياتنى بېرىپ؟
- 3749 خۇدانىڭ قولى بىز ھەر ئىككىلىمىز،
بۇ قۇللۇقتا ئوخشاش مەرتىۋىدە بىز.
- 3750 قۇل قىلسا قۇلغا قۇللۇق ياراقسىز بولۇر،
خىزمەتچىگە خىزمەت قەدىرسىز بولۇر.
- 3751 كىشى ھىممىتى بولسا مۇنداق كېرەك،
كى، ھەق تائىتىگە چىڭ تۇتسا يۈرەك.
- 3752 بىر ئالىم، ئەقىللىق، سۈزۈك پاك كوڭۇل-
كىشى ياخشى ئېيتىمىش، بۇنى ئاڭلىغىل:
- 3753 خىزمەت قىلما ئاچ-توق بولۇچى ئۇچۇن،
تېۋىنماققا بىر يۈت ئىزلىمەك نىچۇن؟

3754 tapın bir bayatka tuxi tınmadın
tünün kündüzün bul aqıoqlıoı kapuoı

3755 ay əlig bu tert həjətim kıl rəwa
sana tapnayın mən əlig yüz ova

3756 tiriglik kolur mən ezüm əlgüsüz
yigitlik tilər mən kari bolosuz

3757 əsən tut məni sən tuqi igsizin
bayutoıl qıoıay kılmaoıl nənsizin

3758 bu tert nən maña bər sağa tapnayın
səvüg jan yuluoılap ezüm ətnəyin

3759 bu nənler maña bərsə sən ay əlig
ezüm kul kılayın birəyin əlig

3760 muni bərgükə bər küqün yətməsə
nə artuklukun bar maña ay kəsə

3761 yəgü kədgü ərsə yəgüm bar kədim
taki ma kərək bolsa bərgəy idim

3762 aqırlık uquzluk bayattın turur
əlüm ya tiriglik həm andın ərür

3763 muni qın bilikli ukuxluoı kixi
adınsıoı bolurmu ay əlqi baxı

3764 məni bir bayatım küdəzmixi tæg
küdəzüməgəy sən aya əşli bæg

A108 C221

3765 səni mən küdəzgü kərək mən kəpə
məni ol küdəzür söz aydım aqa

- 3754 - تائەت قىل خۇداغا ھامان، تاپارسەن —
كېچەيۇ - كۈندۈزى ئوچۇق ئىشىگىن.
- 3755 - بۇ توت ھاجىتىم، خان، راۋا قىل ماڭا،
ئوپۇپ يۈز - قولۇڭ، خىزمەت ئەيلەي ساڭا.
- 3756 - تىلەرمەن تىرىكلىكنى ئولمەيدىغان،
يىگىتلىك تىلەيمەن قېرىمايدىغان.
- 3757 - ھەممىشە كېسەلسىز، مېنى ئەيلە ساق،
باي ئەت، ئەيلە يوقسۇل بولۇشتىن يىراق.
- 3758 - بۇ توت نەرسە بەرسەڭ ساڭا ئىش قىلاي،
تۇتۇپ بۇيرۇغۇڭنى پىدايىڭ بولاي.
- 3759 - ماڭا بەرسەڭ ئەگەر شۇلارنى ئەي خان،
بېرىپ قول ساڭا قۇل بولاي مەن ھامان.
- 3760 - بۇلارنى بېرىشكە كۈچۈڭ يەتمىسە،
نېمە ئارتۇقلۇغۇڭ بار، ئېيت ئەمسە؟
- 3761 - يىمەك، كىيىمەككە كەلسەك، بار يىمەك، كىيىم،
يەنە لازىم ئولسا، بېرۇر ئۇ ئىزىم.
- 3762 - ئەزىزلىك ۋە خارلىق خۇدادىن بولۇر،
ئولۇم يا تىرىكلىك ھەم ئاندىن ئېرۇر.
- 3763 - مۇنى ياخشى بىلگەن ئەقىللىق كىشى،
يۈرەرمۇ بولەكچە، ئەي خانلار بېشى؟
- 3764 - مېنى بىر خۇدايىم ئاسرىغىنىدەك،
سەن ئاسرىيالماسسەن، ئايا ئىسىل بەگ.
- 3765 - كېچەلەر قوغدىشىم كېرەكتۇر سېنى،
ئوچۇق ئېيتسام سوزۇم، ئۇ قوغدار مېنى.

- 3766 özün tođmaoñınqa maña təgməz ax
 məni tođrur endün ezi yəməz ax
- 3767 etükqi kərəksiz munađsa ezüm
 tilim təprəmədin əxitür səzüm
- B274
 3768 kapuoqı tıđumaz ya yol kılouqı
 təgürməz maña bir küvəz kür küqi
- 3769 sana yazsa mən sən kəqürməgə sən
 kəqürgəy iđim min yazuk kılsa mən
- 3770 nəgü tər əxitgil yazukluoq kulı
 kənül sirri aqtı kər ətnür tili
- 3771 aya qın wəfalioq baofırsak iđim
 səniñdə baofırsak ađın bulmadım
- 3772 munađmıx ezümkə bərür sən tilək
 yavuz arkasızka sən arka yөлək
- 3773 igimkə xifa sən sakınqka səvinq
 muñumka tayanqım əriksə avıñq
- 3774 küvənqım avıñqım səvinqım kamuoq
 səvinqın iqində turur ay uluoq
- 3775 eküx kıldım əmdi sağa mən yazuk
 səniñ rəhmətiñdə bu yazuk az ok
- 3776 kəqürgil yazukum sağa yası yok
 kınama məni sən sağa asoqi yok
- 3777 yazukum təlim ərsə rəhmət mə bar
 anı kıl məniñ birlə səndin yarar

- 3766 ئوزۇڭ تويىمغۇنچە ماڭا تەگمەس ئاش،
مېنى ئۇ تويغۇزۇر، ئوزى يىمەس ئاش.
- 3767 كېرەكمەس ئارىچى، مۇڭلانسام ئوزۇم،
تىلىم تەۋرىمەستىن، ئۇ ئاڭلار سوزۇم.
- 3768 ئىشكىچى ۋە يا يول باشلار توسالماس،
قىلىپ كىبىر بىراۋ زورلۇق قىلالماس.
- 3769 كەچۈرمەسسەن ساڭا گۇنا ئەيلىسەم،
گۇنا ئەيلىسەم مېڭ، كەچۈرگەي ئىكەم.
- 3770 ئىشتىكىن، نىمە دەر گۇناكار قۇلى،
كوڭۇل سىرىن ئېچىپ ئوتۇنۇپ تىلى:
- 3771 ئايا چىن ۋاپالىق، كويۇمچان ئىزىم،
سېنىڭدىن كويۇمچان بولەك تاپمىدىم.
- 3772 ئوزۇم قايغۇلانسام بېرۇرسەن تىلەك،
تىيەكى يوقلارغا، سەن ئارقا يولەك.
- 3773 كېسەلگە شىپاسەن، غېمىمگە سويۇنچ،
مۇڭۇمغا تايانچ سەن، زېرىكسەم ئاۋۇنچ.
- 3774 قۇۋانچىم، ئاۋۇنچىم، سويۇنچىم ئېرىغ،
سويۇنچىڭ ئىچىدە تۇرۇر، ئەي ئۇلۇغ.
- 3775 تولا قىلدىم ئەمدى ساڭا مەن گۇنا،
سېنىڭ رەھىمىڭ ئالدىدا ئاز يانا.
- 3776 گۇنايم كەچۈرگىن، ساڭا يوق زىيان،
مېنى قىيىنما، يوق ساڭا نەپ ھامان.
- 3777 گۇنايم تولا بولسا، رەھىمەتمۇ بار،
شۇنى قىل، ساڭا بۇ تولا يارىشار.

- 3778 əgər kınasa sən yaraqlıoı ma mən
kəqürsə kəqür sən yaraqlıoı ma sən
- 3779 bilir sən bilir mən səni bir idim
bilir mən bilir sən səni bir tədim
- 3780 otun mən otunluk bilə ez ulir
tüzün sən tüzünlük mə səndin kəlır
- 3781 orunqak turur bu səvüg jan rəwan
orunqak yana bər kətürməz bu jan
- C222
3782 ay əlıg bu dunya kəqımlıg turur
tırıglik küniñə tükər alkinur
- 3783 nəgükə inanıp sakınoıu uzun
nəgükə süqinip avınoıu ezün
- 3784 ata bardı əx tux əqi ya ini
ana bardı oqlun kızıñ kər kanı
- 3785 əlüglik kərür sən əlüg sən tirig
səzik tutma bir kün əxüngəy yərig
- 3786 usanma ay əlıg uđıma ođun
ezündə kəđin əđgü atıñ kođun
- 3787 yava kıldın ərsə kəqürmix künün
yava kılma əmdi kəlıgli tümün
- 3788 kəqər kün iqındə kərəkin alin
kəqütqi kəlırkə ətikin kılın
- 3789 bu ɣalıoı kərürdə mənıñ bu kəzüm
nəgü tæg baruoıay saña bu ezüm

- 3778 ئەگەر قىينساڭ سەن، لايىق ئاكا مەن،
كەچۈرسەڭ لايىقسەن، كەچۈرمەككە سەن.
- 3779 بىلۈرسەن، بىلۈرمەن سېنى بىر ئىزىم،
بىلۈرمەن، بىلۈرسەن سېنى بىر دىدىم.
- 3780 گۈستاخمەن، گۈستاخلىق ئازاپقا سالۇر،
ھېلىم سەن، ھېلىملىق سېنىڭدىن كېلۇر.
- 3781 ئامانەت، كېتۈچى سويۇملۇك بۇ جان،
بولەككە قويۇلماس ئامانەت ھامان.
- 3782 ئەي ئېلىگ بۇ دۇنيا بىر ئوتكۇنچىدۇر،
ھايات كۇنسايمىن ئۇ كېمىپ تۇگشۇر.
- 3783 نىمەگە ئىشەنىپ، ئۇمۇنماق ئۇزۇن،
نىمەگە سويۇنۇپ، گوللىماق ئوزۇڭ.
- 3784 ئاتاڭ كەتتى، تەڭ- تۇش ئاكا يا ئىنى،
ئاناڭ كەتتى، ئوغلۇڭ، قىزىڭ كور، قېنى؟
- 3785 ئولگەنلەرنى كوردۇڭ سەن ھەم ئولەرسەن،
كىرەر يەرگە بىر كۇن تىرىكىمۇ جەزمەن.
- 3786 غاپىل قالما ئۇخلاپ، ئويغان سەن ئەي خان
ئوزۇڭدىن كېيىن قوي ياخشى ئات ھامان.
- 3787 زايە قىلدىڭ ئەر سە كەچۈرگەن كۇنۇڭ،
زايە قىلما ئەمدى كېلۇچى تۇنۇڭ.
- 3788 ئال ئوتكەن كۇنۇڭدىن كېرەكلىگىنى،
كوچۇتچى^[165] كېلەر، قىل تەييارلىغىنى.
- 3789 بۇ ھالىڭنى كورۇپ تۇرغاچقا كوزۇم،
نىچۇكىمۇ بارايمىن ساڭا مەن ئوزۇم.

- 3790 jəfaliq azundin ketürdüm kənül
vəfaliq idimkə siqindim amul
- 3791 kođu bər ay əlig məni sən maña
du'aqı bolayin bu yərdə saña
- 3792 nəgükə tusulojay sana bu ezüm
ezünkə ezün ek tusul tut sezüm
- 3793 kixidin tənüldüm tənül sən yəmə
kixidin asiq yok saña ya maña
- B275
3794 mən əmdi bu qalmix tiriglik idip
bayatim səvinqin tilər mən tapip
- 3795 barı tap kərəksiz ađın artukum
bu dunya tüpi kəđ üyük ol sukum
- 3796 tüpi yəl kəqərtəg tiriglik kəqip
ođundum mən əmdi keyər mən aqip
- A109
3797 əgin pütü boozum yəmə boldi tok
təbün barsu dunya ađın asoqi yok
- 3798 nəgü tər əxit boozı əgni pütün
barım tap təsə ər bolur bəg kutun
- C223
3799 ədi yakxi aymix tapı bolmıx ər
tapilik iqində kuti tolmıx ər
- 3800 boozuzka yəyimqə azunda yədim tap
əginkə kədimqə əgində kədim tap
- 3801 tiriglik bolurqa yəgümni bulur mən
kərək bolsa bərgəy maña bir idim tap

- 3790 ئۇزۇپ دىل جاپالىق جاھاندىن بۇ دەم،
سغىندىم ۋاپالىق ئىگەمگە دىلجەم.
- 3791 قويۇپ بەر، ئەي ئېلىگ مېنى سەن ماڭا
دۇئاچى بولايىن بۇ يەردە ساڭا.
- 3792 نىچۇك نەپ يېرۇرمەن ساڭا مەن ئوزۇم؟
ئوزۇڭگە-ئوزۇڭ نەپ بەرگىن، تۇت سوزۇم.
- 3793 كىشىدىن چېكىندىم، ئوزۇڭ ھەم چېكىن،
ساڭا يا ماڭا يوق پايدا كىشىدىن.
- 3794 مەن ئەمدى بۇ قالغان كۈنۈم سەرپ ئېتىپ،
خۇدايىم سويۇنچىن تىلەرمەن تېپىپ.
- 3795 يېتەرلىك بار-يوقۇم، باشقا كېرەكمەس،
بۇ دۇنيا تۇۋى بىر پېتىق، ئۇ تويىماس.
- 3796 ئومۇر كەتتى بوران سوققانداك ئوتۇپ،
ئويغانغاچ، كويەرمەن ئەمدى ئېچىنىپ.
- 3797 پۈتۈن بولدى ئەگىنم، قارىنىم بولدى توق،
كىشى كىشى بولسا، بولەك نەپى يوق.
- 3798 ئىشىت، ئەگىنى-قارنى پۈتۈن ئەر نە دەر:
بولۇر بەختىيار بەگ، دىسە بار يېتەر.
- 3799 تولا ياخشى ئېيتىمىش قانائەتلىك ئەر،
قانائەت ئىچىندە بەخت قۇچقان ئەر:
- 3800 كېلىمغا يىگۈدەك جاھاندا يىدىم، بەس،
ئىگىنلەرنى يەتكۈنچە، كىيىدىم كىيىم، بەس.
- 3801 ھاياتلىكى بولسام، يىمەكنى تاپارمەن،
كېرەك بولسا بەرگەي ماڭا بىر ئىگەم، بەس.

- 3802 tusulmak üçün ündər ərsə əlig
mənində tusuloğu uqux yok bilik
- 3803 kalī əl ixinə tusulsu təşə
tusuloğu yəri yok sez aydım kəsə
- 3804 kalī ix küçükdin tər ərsə maña
miñ ər ixī kıləy qadaxım saña
- 3805 apañ ədgü tər ərsə əlig məni
ədüñ ədgü bolsu yarutoğay səni
- 3806 miñ ədgüg ađakini tutoğınqa sən
yakanni bir ek yoli tutoğil əsən
- 3807 azunda qavikmix nə türlüg ərən
əligkə yumitmix turur miñ түmən
- 3808 nəgü boloğa məndin əligkə asiəğ
asiəğsiz ixig kılsa bolmaz tatiəğ
- 3809 ezüm 'uzri koldum mən əmdi saña
kođu bər məni sən sarılma maña
- 3810 takī ma nəgü sez yorimix alin
qadaxım əxitti etüngəy tilin

* * *

- 3811 tükətti səzin türdi badī bitik
sunup bərđi aldı qadaxī tətik

* * *

- 3802 قىچقىرسا مېنى نەپ ئېلىشقا ئېلىگ،
مېنىڭدە نەپ ئېلىك ئەقىل يوق بىلىك.
- 3803 دىسە ئەل ئىشىغا نەپ بەرسۇن كېلىپ،
نەپ ئېلىك يېرىم يوق، ئېيتاي مەن كېسىپ.
- 3804 ئەگەر ئىش قىلىشتىن گەپ ئاجسالك ماڭا،
قىلۇر مېڭ ئەر ئىشىن قاياشم ساڭا.
- 3805 ئەگەر ياخشى دەر بولسا ئېلىك مېنى،
ئوزۇڭ ياخشى بول، بۇ يورۇتقاي سېنى.
- 3806 مېڭ ئەزگۇ ئاياغىنى تۇتقۇنچە سەن،
ئوزۇڭنىڭ ياقاڭنى تۇت بىراق ئىسەن.
- 3807 جاھاندا ئاتانغان نىچە خىل ئەرەن،
يىغىلىش ئېلىككە ئۇلار مېڭ تۇمەن.
- 3808 مېنىڭدىن ئېلىككە نە پايدا تېگەر،
زەۋق بەرمەس بى پايدا ئىش قىلسا ئەگەر.
- 3809 ئوزۇم ئوزورى قويدۇم مەن ئەمدى ساڭا،
قويۇپ بەر مېنى سەن، ئېسىلما ماڭا.
- 3810 بۇنىڭدىن بولەك سوز يەنە چارىنى،
قاياشم ئىشتى، دىگەي بارىنى.

* * *

- 3811 تۈگەتتى سوزىن، تۇردى باغلاپ بىتىك،
سۇنۇپ بەردى، ئالدى قاياشى تىتىك.

* * *

B276

3812 ayur mən bitidim tiləkim sözüm
tilin sezləmiş söz əxittin tüzüm

3813 tilin mə ətüngil əxitsün əlig
koçu bərsu məndin kətürsü əlig

3814 yalavaq söz əltür yanutı kətur
yanut söz əxittin təgür ay unur

3815 nəgü tər əxitgil uq ordu hanı
təzü əlkə yanzap söz aymix kəni

C224

3816 yalavaqqa mün yok səzin kiymasa
tutuzmix səzüg qin tükəl sezləsə

3817 takı munda yəgrək ayur türk hanı
kinama yalavaq söz aysa kəni

3818 yalavaqqa bolmaz əlüm ya kiyin
əxitmix səzin qin təgürsə tilin

3819 yalavaq tədüküm bu əlqi turur
bu əlqi səzin aysa əlməz qalur

3820 yalavaq tutuzmix səzin sezləsə
aqioq bər tilin əg söz aydım kəsə

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODOİURMIXKA

3821 yanut bərđi əgdülmix aydı səzün
əxittim nəgü sezlədi söz əzün

3822 bitidin bitikkə yanutı bitik
mana bər bərəyin ay bilgə tətik

- 3812 دىدى: سوز- تىلەگىم پۈتۈدۈم ئوزۇم،
ئىشتىنىڭ ئەي ئىسىل، ئېيتىلغان سوزۇم.
- 3813 ئوتۇنگىن ئېلىگىدىن، ئىشتىسۇن بۇنى،
ئوزۇپ قول، ئۇ قويسۇن رەيمىگە مېنى.
- 3814 ئەلچى سوز ئەپكېلەر، جاۋابىن كۈتەر،
ئىشتىنىڭ جاۋابىم، يەتكۈز جەسۇر ئەر.
- 3815 نىمە دەر ئىشتىكىن، ئۈچ ئوردۇ خېنى،
ئۇنىڭ ئەلگە مەشھۇر دۇرۇس سوزىنى:
- 3816 ئەيىپ يوق ئەلچىگە سوزدىن يانمىسا،
ئامانەت سوزنى چىن، تولۇق سوزلىسە.
- 3817 مۇنىڭدىنمۇ خوپراق دەپتۇ تۈرك خېنى:
راست كەپ قىلسا ئەلچى، قىيىنما ئۇنى.
- 3818 بۇ ئەلچىگە بولماس ئولۇم يا قىيىن،
ئىشتىكەن سوزىنى يەتكۈزسە ئۇ چىن.
- 3819 بۇ ئەلچى دىگەنم شۇ خىل ئەلچىدۇر،
نىمكى سوز ئېيتسا ئۇ ئۆلمەي قالدۇر.
- 3820 ئامانەت قىلىنغان سوزىن ئېيتسا ئۇ،
قىلىپ ئېھسان، ئۇنى ماختا، سوزۇم شۇ.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 3821 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، ئېيتتى: سوزۇڭ—
ئىشتىتىم، نىمە سوزلىدىڭ سەن ئوزۇڭ.
- 3822 سەن يازدىڭ ئۇ خەتكە جاۋابىن بىتىك،
ماڭا بەر، بېرەيمەن، ئەي ئالىم تېتىك.

3823 wəlikin səzikim bu ol ay kədax
əlig kılmaoıay kər səni əzdə tax.

3824 yanamu məni idəıay ərki əlig
okıoıalı yandru ay kılki silig.

3825 yana yandru tərkin məni idəıa ol
əgər barmasa sən kənül kođoıa ol.

ODOıURMıX JƏWABI ƏGDÜLMıXKƏ

B277

3826 yanut bərđi ođoıurmıx aydı kədax
bu sız sızləməgil kənül boləıa bax.

3827 ezüm barəıu ərməz bu yərdin naru
ezün əmgətıp kəlmə yandru bərü.

3828 tiləp bulmaoıu nəñ tiləsə yavuz
yorımaoıu sız sızləsə sən uquz.

3829 nəgü tər əxit əmdi bilki koyuoı
sınap bilgüqi əđgü əsiz kamuoı.

C225

3830 kəıup bərməgü nəñni kəıma küqün
tiləp bulmaoıu nəñ tiləmə küqün.

3831 yorıp təgməgü yərkə barma yađaoı
kəıi bardın ərsə ez əmgər küqün.

* * *

3832 yana aydı ođoıurmıx əmdi yorı
yana ərsə kəlmə ay ərsig uri.

3823 مېنىڭ ئەي قاياشم، شۇبھەم شول بىراق،

ئېلىگ قويماس سېنى ئوزىدىن بىراق.

3824 ئەي خۇلقى مۇلايىم، مېنى يەنە خان—

دەۋەتكە ئەۋەتكەي چوقۇم بىگۇمان.

3825 ئەگەر بارمىساڭ، ئۇ كوڭۇلنى بولۇپ،

كېچىكمەي ئەۋەتۈر مېنى ياندۇرۇپ.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوڭدۇلەشكە جاۋابى

3826 ئودغۇرمىش دىدىكىم، قاياشم ماڭا—

بۇ سوزنى دىمەگىن، بولۇر دىل يارا.

3827 بۇ يەردىن ئوزۇم ھىچ بارماسەن ئۇيان،

ئوزۇڭ قىيىنلىپ ھىچ كەلمە سەن بۇيان.

3828 تىلەپ بولماس ئىشىنى تىلىمەك يامان،

كىم قىلسا ئاقىلس گەپ، بولۇر خار ھامان.

3829 يامانۇ—ياخشىنى سىناپ بىلگەن ئەر،

ۋە ئىلمى تولا زات، ئىشىت نىمە دەر؛

3830 تېپىپ ئالمىغۇرنى ئىزدىمە كۈچەپ،

تىلەپ بولمىغۇرنى تىلىمە كۈچەپ.

3831 يېتەلمەيدىغان يەرگە بارما ياياق،

ئەگەر بارساڭ ئەبگەڭ چېكەرسەن ھە دەپ.

* * *

3832 يەنە ئېيتتى ئودغۇرمىش ئەمدى يۇر، كەت،

يەنە كەلمە قايتىپ، ئايا جەسۇر مەرت.

ƏGDÜLMİX JƏWABI OÐOİURMİXKA

3833 ərü turdi əgdülmix aydi sözüm
kəsildi sənindən barayin özüm

* * *

3834 kədaxi uzatti kər əgdülmixig
tutuzdi takı söz əmix bilmixig

A110

3835 atin mindi əgdülmix əvrə yanip
əvinə kəlip tüxti yatti tinip

3836 yaxik yərke yandi yüzin kizlədi
kəlik mənzi kix tæg bolup ərledi

3837 azun türtti yüzke kəmür tæg boðuq
kərür kez yumuldi uđidi ođuq

3838 təkək koldi yatti kər əgdülmixə
uđip bardı anqa ketürdi baxa

3839 toqardin putiklandi ot tæg yalin
yarudi yani yüz aqar tæg kəlin

3840 kopa kəldi ərlep sita kəkanı
azun mənzi boldi ərün ərdini

* * *

B278

3841 qikip kərxika bardı əvdin turup
əligkə kəründi ezi yol kəlup

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

3833 ئۆرە تۇردى ئوگدۇلمىش، ئېيتتى: سوزۇم —
كېسىلدى، سېنىڭدىن كېتەيىن ئوزۇم.

* * *

3834 ئۇزاتتى ئودغۇرمىش قېرىندىشى،
ئامانەت قىلدى ھەم ئوز بىلمىشى.

3835 ئېتىن مىندى ئوگدۇلمىش، قايتتى يېنىپ،
ئويىگە كېلىپ چۈشتى، ياتتى تىنىپ.

3836 قۇياش يەرگە ياندى، يوشۇردى يۈزى،
پۇركەندى قامغا پەلەكنىڭ مەڭزى.

3837 جاھان سۇردى يۈزىگە كومۇردەك بوياق،
كورەر كوز يۇمۇلدى، ئۇخلىدى ئويغاق.

3838 ئوگدۇلمىشمۇ ياتتى توشەكنى سېلىپ،
كوتەردى بېشىن ئازلا ئۇخلاپ ئېلىپ.

3839 شەرقتىن پۇتاقلىندى ئوتتەك يېلىن،
يورىدى جاھان يۈز ئاچقان دەك كېلىن.

3840 قوپۇپ كەلدى ئورلەپ ستا [166] قالغىنى،
جاھان مەڭزى بولدى بىرئاق ئەردەنى [167].

* * *

3841 ئوگدۇلمىش ئوردىغا كىردى ئويىدىن چىقىپ،
ئېلىككە كورۇندى ئوزى يول تېپىپ.

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

3842 ayıttı əlig axnu ođıurmıxıođ
ayur sızlə kəltür sızünni pıxıođ

3843 nəgü sız yorıdı nə boldı ixın
tiləkin nə boldı kəlürmü əxin

* * *

3844 bitik bərđi əgdülmıx axnu turup
əlig aldı aqtı okıdı korup

3845 yüzi kızıdı ondı yana külqirip
sakındı bir anqa uzun kəq ərip

* * *

3846 ayur bu kədəxin irik sızləmıx
anar torqu ıđım tikən qıknəmıx

C226

3847 münü yok bu sızkə keni sızləmıx
keni sız irik ol irik qoqlamıx

3848 nəgü ərdi sızlər tilin sızləmıx
maņa ayođıl əmdi əxitmıx əmıx

ƏGDÜLMİXX JƏWABI ƏLİGKƏ

3849 etündi əligkə əxitmıx sızın
nə yanlıođ yoritmıx sızın tıp tızın

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلىشىكە سوئالى

- 3842 ئېلىگ ئودغۇرمىشى ئاۋال سورىدى،
سوزۇڭنى پىششىقلاپ بايان قىل، دىدى.
- 3843 نىمە سوز ئېيتتى ئۇ، نە بولدى ئىشك؟
تىلىگىڭ نە بولدى، كېلۇرمۇ ئەشك؟

* * *

- 3844 بىتىك بەردى ئوگدۇلىشى ئاۋال تۇرۇپ،
ئېلىگ ئالدى، ئاچتى، ئوقىدى كورۇپ.
- 3845 قىزاردى، ئوگدى، ئاندىن كولۇمىسىردى،
چومۇپ ئويغا بىر دەم خىيالمۇ سۇردى.

* * *

- 3846 دىدى: بۇ قاياشك يىرىك سوزلىشى،
مەن تورقۇ ئەۋەتسەم، تىكەن ئىشلىشى.
- 3847 زەرەر يوق بۇ سوزدىن، دۇرۇس سوزلىشى،
دۇرۇس سوز يىرىكتۇر، ئۇ يىرىك ئېيتىشى.
- 8348 تىلى بىرلە نىمە سوز ئېيتتى قېنى،
ماڭا ئېيت ئىشتىكەن، چۈشەنگىنىڭنى.

ئوگدۇلىشىنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 3849 ئىشتىكەن سوزىن خانغا ئەرر ئەيلىدى،
نە ياڭلىغ بولسا سوز، ئوز ئەينىن دىدى.

3850 ayur söz yoridi nəqə türügün
ol aydi mən aydim ukuxun egün

3851 məninq səzqə barqa yanut kildi söz
takı tuttum ərsə katiq yumdi kəz

3852 nəgü kildim ərsə bərü kəlmədi
kəsə səzlədi söz kənül bərmədi

* * *

3853 əxitti aninq səzlərin kər əlig
səzi ərdi barqa ukux eg bilik

3854 takı arzuladi komidi kənül
komisa kənül kər kixikə mun ol

3855 kərü barsa yaxxi ayur ər baxi
kənül bulnasa boldi ərksiz kixi

B279

3856 bəg ol bu kənül kər kamuq öz kulı
bəgi kanqa barsa udu kul yoli

3857 komisa kənül kər tiləsə tilək
tilək bolmaoinqa bu bulmaz yələk

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

3858 yana aydi əlig ay əgdülmixə
kadaxinq tükəl ek kixi ərmixə

3859 əxitməgüm ərdi aninq səzlərin
nə kilki kilinqi nə bilki barin

3850 دىدى: سوز ئارادا بولدى نەچچە خىل،
ئۇ ئېيتتى، ئىشتىم يېتىشچە ئەقىل.

3851 پۈتۈن سوزلىرىمگە جاۋاپ قىلدى سوز،
دېيىشسەم تولاراق، قاتتىق يۇمدى كوز.

3852 نىچۈك ئەيلىسەممۇ، بۇيان كەلىدى،
ئۇزۇپ ئېيتىپ سوزىن، كوڭۇل بەرمىدى.

* * *

3853 ئىشتى ئۇنىڭ ھەر سوزىن، كور، ئېلىگ،
ئىدى بارچە سوزى ئەقىل ۋە بىلىك.

3854 يەنە ئارزۇ قىلىپ، تەۋرەندى كوڭۇل،
كوڭۇل تەۋرىسە گەر كىشىگە دەرت ئول.

3855 كورەرسەن نە ياخشى دېمىش ئەر بېشى،
ئەسر بولسا دىل، ئەركىز بولۇر كىشى:

3856 كوڭۇل بەگ، پۈتۈن تەن ئۇنىڭكى قولى،
بېگى نەگە بارسا، ئۇ يول قۇل يولى.

3857 كوڭۇل جۇشقۇنلىنىپ، تىلەسە تىلەك،
تىلەككە ئېرىشەي، ئۇ تاپماس يولەك.

ئېلىڭنىڭ ئوڭدۇلىشىكە جاۋابى

3858 يەنە ئېيتتى ئېلىگ: ئايا ئوڭدۇلىشى،
سېنىڭ ئۇ قاياشنىڭ تولۇق ئەر ئىمىش.

3859 ئىشتىمگەن بولسام سوزىنى كاشكى،
نە خۇلقى-مىجەزى، ئىلىمنى كاشكى.

3860 əxittim kənülkə sioşurdum anı
katioşlan tiləkkə təgürgil mənı

3861 mənıñ ez əlimdə tiləkim bolup
yaraşsız bolur bulmasa mən kolup

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGƏ

3862 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
boşunda talu bəğ ay kılki silig

3863 yanarda qadaxımka aydım bu sız
yana işoşay əlig sana kəlgəy ez

C227

3864 koşu bərməğey ahir əltğey səni
bu kün bar tədim mən aşırlap anı

3865 tənüldürdi aydı yana kəlmə təp
ezüm baroşu ərməz kübün kolma təp

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

3866 əlig aydı uktum əxittim sızün
bu sız ixkə kirməz yobatma ezün

3867 nəğü bəğ bolur ol tiləkin tiləp
anı bulmasa ol tuqı arzulap

3868 nə ərklig bolur ol boşunka uluoş
yoritmasa əldə bu yarlıoş kamuoş

B280

3869 bəşüklük nixanı bu ol bəlgülüg
tiləmix tiləktin bu bulsa ülüg

3860 ئىشتىكەچ، كوڭۇلگە سىغدۇردۇم ئۇنى،
تىرىش سەن، تىلەككە يەتكۈزگىن مېنى.

3861 ئوزۇمنىڭ ئېلىدە تىلەك ئىستىسەم،
مۇناسىپ بولۇرمۇ ئاڭا يەتمىسەم؟

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

3862 ئوڭدۇلمىش دىدىكىم، ئايا خان، بېگىم،
خەلقنىڭ سەرخىلى، خۇلقى مۇلايىم.

3863 ياناردا قاياشىمغا شۇ سوزنى دىدىم،
ئەۋەتكەي مېنى يەنە ساڭا بېگىم.

3864 دىدىم مەن: بۈگۈن بار قەدىرلەپ ئۇنى،
ئۇ كەچمەس، ئاخىرى ئاپىرار سېنى.

3865 ئۈمىدىمنى كەستى يەنە كەلمە، دەپ،
ئوزۇم بارمىغايمەن، كۈچەپ يۈرمە، دەپ.

ئېلىڭنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

3866 ئېلىڭ ئېيتتى: ئۇقتۇم، ئىشىتىم سوزۇڭ،
بۇ سوز ئىشقا ئاشماس، ئاۋۇتما ئوزۇڭ.

3867 ئىچۈك بەگ بولۇر ئۇ تىلەگىن تىلەپ،
يېتەلمەي قالسا كىم، ئارزۇسىنى يەپ؟

3868 ئۇ قانداق بولۇر ئەل چوڭى ۋە خانى،
بۇ ئەل ئىچرە ئوتىمەس ئىكەن پەرمانى؟

3869 ھەقىقى ئۇلۇغلۇق نىشانى شۇدۇر،
تىلەگەن تىلەكتە ئۇ ھەسسە ئالۇر.

- 3870 kənül arzu kolsa nəgü ərsəni
əmi ol tiləkkə təgürsə anı
- 3871 yana ma bu arzu maña boldi ig
munı əmləməsə ezüm baroju yəg
- 3872 nəgü tər əxitgil bu bəytig oki
anıñ mənisi uq ay kənlüm toki
- A111
3873 kamuq igkə ot ol əmi bəlgülüg
ol ig əmləgüqi kamı bəlgülüg
- 3874 kənül arzu birlə kalı igləsə
tilək bulsa onlur kəmi bəlgülüg

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 3875 yana aydi əgdülmix əlig kuti
azunda nəgü bar ana yok oti
- 3876 əlig inq əsənin tirilsün uzun
sana mən bolayın yuluq bu ezün
- 3877 bu sız mən etündüm əligkə tilin
asıq yok bu kün ez ökünsə yilin
- 3878 nəgü tər əxitgil ukuxluq sana
sözüg saknu səzlə ay ərsig toña
- C228
3879 tilin səzləməsə sız asoqi təlim
ökündürdi səzləp mənı bu tilim
- 3880 sızüg səzləməsə sana kul bolur
kalı səzləsə sən səni kul kilur

- 3870 دىلى ئارزۇ قىلسا ھەر نە نەرسىنى،
داۋاسى—يەتكۈزمەك تىلەككە ئۇنى.
- 3871 كېسەل بولدى يەنە بۇ ئارزۇ ماڭا،
بۇنى ئەملىنمىسە، بارايىمەن ئاڭا.
- 3872 نىمە دەر ئىشتىكىن، بۇ بىيىتى ئوقى،
ئۇنىڭ مەنىسىن ئوق، ئەي كوڭلۇم توقى:
- 3873 ھەر قانداق كېسەلگە دورا—داۋا بار،
ئۇنى ئەملىگۈچى ھېكىممۇ چىقار.
- 3874 كوڭۇل ئاغرىسا گەر بىر ئارزۇ بىلەن،
تىلەكى تېپىلسا، شۇ شىپا بولار.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 3875 دىدىكىم، ئوڭدۇلمىش: ئېلىگ بەختىيار،
داۋاسى تېپىلماس جاھاندا نە بار؟
- 3876 ئۇزۇن يىل ياشاسۇن ئېلىگ تېچ—ئىسەن،
ئوزۇمنى قىلايىن پىدا ساڭا مەن.
- 3877 ئېلىككە دىگەنتىم بۇ سوزنى ئوزەم،
نە پايدا بۇگۈن مىڭ پۇشايمان يىسەم؟
- 3878 ئىشتىكىن، ئەقىللىق كىشى نىمە دەر،
سوزۇڭ سوزلە بايقاپ، سەن ئەي باتۇر ئەر:
- 3879 بۇ تىل سوز قىلمىسا، ئۇنىڭ نەپىتى كوپ،
ئوكۇندۇردى تىل مېنى سوزلەپ قويۇپ.
- 3880 ئېيتىلماستا بۇ سوز ساڭا قۇل ئېرۇر،
ئەگەر سوزلىسەڭ سەن سېنى قۇل قىلۇر.

3881 s z g saknu s zl  sən  vme sərin
 v  s zl mix s z ökünqi yarın

3882 s zinm dim  rdi k r o qurmixio 
ok p k lm g sin  r  rdi pixio 

3883  lig bir til s  ez m min tiler
tusulo ay ma a t gm  k nd  onar

3884 tiləkim bu ok mən bil  bolsa mən
 lig bir kilip k q tapuo  kilsa mən

B281

3885 n q  tuttum  rs  ani mən katio 
ol anqa tir ndi ələtti tatio 

3886 yana baro u  rs  bary n ez m
n g  ayo u  rs  ayayın s z m

3887  lig m  yana bir bitik b rs ni
ok sun bitik ol ma a p ts ni

 LIG J WABI  GD LMIXK 

3888  lig aydi i tim bitik bir yoli
bitikkə yanut kilidi tax t g toli

3889 yana ok n g  t g bitiyin bitik
bitik ornina sən bitik sən tətik

 GD LMIX J WABI  LIGK 

3890 yanut b rdi  gd lmix  lig kuti
n q  andao   rs  bitik m  biti

3881 بايقاپ قىل سوزۇڭنى، سەن ئالدىرمىغىن،
سوز ئېيتساڭ ئالدىراپ، پۇشايمان كېيىن.

3882 ئودغۇرمىش ئىدى بىر يېتىلگەن ئادەم،
قىچقارسا كېلىشكە يوق ئۇردى شۇبھەم.

3883 ئېلىگ بىر تىلەسە، مىڭ تىلەر ئىدىم،
ماڭا كۈندە ھەر خىل نەپ تېگەر دىدىم.

3884 تىلىگىم ئۇنىڭلە بىر ئۆتمەك ئىدى،
تۇتۇپ قولى - قولغا ئىشلىمەك ئىدى.

3885 ئۇنى قانچە قاتتىق تۇتۇپ ئۇندىسەم،
تۇرۇپ ئالدى شۇنچە، ھىچ قالمىدى تەم.

3886 بېرىش لازىم ئولسا، باراي مەن يەنە،
نە سوز لازىم ئولسا، قىلاي مەن يەنە.

3887 ئېلىگمۇ يەنە خەت يېزىپ بەرسىكەن،
بۇ خەتنى ئوقۇپ ئۇ، ماڭا پۇتسىكەن.

ئېلىگىڭنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

3888 ئەۋەتتىم دىدى خەت ئېلىگ بىر يولى،
بۇ خەتكە جاۋاب قىلدى تاش ۋە تولى.

3889 نىچۇكمۇ يازاي مەن ئاڭا يەنە خەت،
ئوزۇڭ سەن تېتىڭ ئەي، خەت ئورنىدا خەت.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

3890 ئوڭدۇلمىش دىدىكىم، ئەي ئېلىگ قۇتى،
ھەرقانداق بولسىمۇ، بىر مەكتۇپ پۇتى.

3891 yalavaq nəqə qın kəp ərşə amul
bitik bolmasa səzkə pütməz kənül

3892 tanioqli kixikə tanuq ol bitik
tanuq bolsa hilə yorimaz ətik

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

3893 əlig aydi arzun bu ərşə kali
bitik mə bitiyin aqip səz yoli

3894 bitik mə bitiyin munuki səzün
bitikkə ixanma katioqlan əzün

C229

3895 nəgü səzləgü ərşə səzlə tilin
anı ündəgil sən maña bər alin

- 3891 بۇ ئەلچى قانچە تەمكىن بولسىمۇ ئول،
بىتىك بولمىسا، سوزگە پۈتمەس كوڭۇل.
- 3892 ئىشەنمەس كىشىگە دەلىلدۇر بىتىك،
دەلىل بولسا، ھىلە تاپالماس ئىتىك.

ئېلىگىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

- 3893 خان ئېيتتى: ئارىزۇ قىلساڭ ئەگەر سەن،
ئېچىپ سوز يولىنى يازاي خەتنى مەن.
- 3894 يازاي خەتكە، بوپتۇ بۇ سوزلەرنى مەن،
ئىشەنىپ خەتكىلا قالما، تىرىش سەن.
- 3895 نە سوزلەش كېرەكسە، سوزلەرسەن ئاڭا،
ئۇنى بىر ئىلاجىلە كەلتۈرگىن ماڭا.

KÜN TOŪIDİ ƏLİG ODŪIRMİXKA
İKİNQ BITİK İDMİXİN AYUR

B282

3896 dəwat koldi kaqəz yana ok əlig
kələm aldı əlgin bitidi bitik

3897 bayat ati birlə səzūg baxladı
tərütgən igidgən kəqürgən tədi

3898 ayur miñ şəna ol oqan tənriyə
əzəl həkmi təgrür kəni əgriyə

3899 bir ol bir katiksiz kəriksiz arıoq
yokuoq bar kılur ol kılur yok barıoq

3900 bir ək bil tilin əg pütürgil kənül
tapuoq kıl kənül til kəni tut amul

3901 nəgü kolsa kəlmix tiləkin bulur
nəgü bol təşə ol tiləmix bolur

قىزىق شىنچى باپ
 كۆتۈرۈلدى بۇلگىنىڭ ئۇدغۇر شىنچى قىتم
 خت يازغانلىغى بايندا

- 3896 دۇۋەت بىرلە قەغەز سورىدى ئېلىگ،
 قولغا قەلەم ئالدى، يازدى بىتىك.
- 3897 خۇدا ئاتى بىرلە سوزىن باشلىدى،
 ياراتقان، ئوستۇرگەن، كەچۈرگەن دىدى.
- 3898 دىدى مىڭ سانا ئول قادىر تەڭرىگە،
 ئەزەل ھوكىمى يۇرۇتكەن تۈز - ئەگرىگە.
- 3899 ئۇ بىردۇر، ئېرىغ - پاك، قېتىشىز ئېرۇر،
 قىلۇر يوقنى بار ئۇ، بارنى يوق قىلۇر.
- 3900 ئۇنى بىر بىلىپ سەن، ماختا، دىلدە پۇت،
 ئىبادەت قىل، كوڭۇل - تىلنى ئەمىن تۇت.
- 3901 نىمەنى ئىرادە قىلسا ئۇ، قىلۇر،
 نىمەنى دىسە بول، دىگەنى بولۇر.

3902 tüzü təprənürkə tirilgü bərür
tiriglik tuxı bu ölüm ol idur

3903 aqırlık uquzluk anın hukmi ol
uluoqka kiqigkə yəmə aqsa yol

3904 tiləmix tiləkin biliklisi yok
yoritur kəzasın tiđioqlisi yok

A112

3905 tümən miñ səlamım səvüg savqıka
təğürsün bayatım keni yolqıka

3906 tüzü əxlərinə yəmə ek səlam
təğürsün bayatım kəsüksüz ulam

3907 əligdin eküx egdi aytioq səlam
idur mən sana ay ukuxı təmam

3908 kənül aytu idtim bitidim bitik
nəgü təg ərür sən ay bilgə tətik

3909 sana idtim ərdi kadaxınni mən
tiləkim ol ərdi manə kəlsə sən

C230

3910 özün taplamaduk bərü kəlməkin
manə tuxmakın həm yüzüm kərməkin

B283

3911 bitikkə yanut söz bitimix özün
tilin mə kadaxın təgürdi sözün

3912 okidim bitikin ukuldı bu söz
sözümni əxitgil қақurmaoqıl ez

3913 xəkərdə süqigrək söz idtim sana
aquadə aqioq kəldi yanoqı manə

- 3902 جىمى جانى بارغا ئۇ رىزىقنى بېرۇر،
تىرىك قىلغىنىدەك، ئۆلۈم ئىبەرۇر.
- 3903 ئەزىزلىك ۋە خارلىق ئۇنىڭ ھوكىمى ئول،
ئۇلۇغلۇق، كىچىكلىككە ئۇ ئاچتى يول.
- 3904 ئۇنىڭكى خاھىشنى بىلگۈچى يوق،
يۇرۇتەر قازاسىنى، توسقۇچى يوق.
- 3905 تۈمەن مىڭ سالامىنى دوست ئەلچىگە—
يەتكۈزسۇن خۇدا ئۇ، دۇرۇس يولچىگە.
- 3906 پۇتۇن يارۇ—ئەسھاپلىرىگە سالام،
تەككۈزگەي خۇدايىم ئۈزۈمەستىن داۋام.
- 3907 ئەۋەتتىم ئەي ئەقلى تامامى كامال،
ساڭا كۆپ سالامىم، مەدھىم، سوراپ ھال.
- 3908 سوراپ ھال ۋە ئەھۋال پۇتۇدۇم بىتىم،
نىچۇكرەك تۇرۇرسەن ئەي ئالىم تېتىك؟
- 3909 قاياشكى، ساڭا مەن ئەۋەتكەن ئىدىم،
سېنى دەۋەت ئەردى تۈپكى مەقسىدىم.
- 3910 ئوزۇڭ خالىماپسەن بۇيان كەلگىلى،
مېنىڭ بىرلە ئۇچراپ، يۈزۈم كورگىلى.
- 3911 خېتىمگە جاۋاب سوز يېزىپسەن ئوزۇڭ،
قاياشكىمۇ ئېيتتى سەن ئېيتقان سوزۇڭ.
- 3912 ئوقۇدۇم خېتىڭنى، ئۇقۇلدى سوزۇڭ،
سوزۇمنى ئىشتىكىن، قاچۇرماي ئوزۇڭ.
- 3913 شېكەردىن چۇچۇكرەك سوز ئېيتتىم ساڭا،
جاۋاب كەلدى ئاچچىق—زەھەردەك ماڭا.

- 3914 əxitgil yana bu mənin səzlərim
kənülkə alın ay baqırsak ərim
- 3915 ezün koldi ərsə bu zahid atin
atin boldi zahid ezün taoj katin
- 3916 bu qav birlə atin yađildi kərə
bəđük bəlgü boldi kixilər ara
- 3917 tapuoj kilmixin barqa atin üqün
yava kılmaoñil sən ez ülgün küqün
- 3918 bođun kezi təgsə tapuojka kali
buzuldi bu tapoñun yikildi uli
- 3919 bayat tapoñi barqa kərək ertügün
aqılmasa həlkka bu ertü bu kün
- 3920 bayat kizlədi kər səvügrək kulün
bu kullar ara həlk tanumaz tilin
- 3921 ez ezin mə ol kul bilüməz bakın
yaoñimu bayatka biləmə yakın
- 3922 bərü kəl ulux kənd iqində tiril
şəni bilməsü həlk katiloñil qaril
- 3923 həlal dünya kazoñan ezünni yetür
tođur aq yalinni həm oprak pütür
- 3924 həlal dünya bulsa kixi əđgüsi
bulur iki azun yəğü kəđgüsi
- 3925 bu səzin əxit ay maña kəlmədük
nəgü tər arloj bilgə baqı bəđük

- 3914 مېنىڭ سوزلىرىمنى يەنە ئاڭلىغىن،
كويۇمچان يىگىت ئەي دىلدا ئويلغىن.
- 3915 زاھىتلىق ئېتىنى ئوزۇڭ خالىدىڭ،
يۇرۇپ تاغ قېتىدا، شۇ بولدى ئېتىڭ.
- 3916 يېپىلدى ئېتىڭ شۇ شوھرەتلە، قارا،
بۇيۇڭ بەلگۇ بولدى كىشىلەر ئارا.
- 3917 شۇ ئاتچۇن ئىبادەت قىلۇرسەن ھەدەپ،
نەسۋەڭنى زاپە قىلما سەن كۈچەپ.
- 3918 تائەتكە چۈشسە ئەل كوزى بىر يولى،
بۇزۇلغاي بۇ تائەت، يىقىلغاي ئۇلى.
- 3919 يېپىغلىق كېرەكتۇر خۇدا تائىتى،
بۇگۇنمۇ ئەلگە سىر بولسۇن شۇ پېتى.
- 3920 سويۇملۇڭ قۇلىنى يوشۇردى خۇدا،
تونۇلماس بۇ قۇللار خەلق ئالدىدا.
- 3921 ئۇ قۇلمۇ بىلەلمەس ئوزىنى ئوزىن،
خۇداغا يېغىمۇ ۋە ياكى يېقىن.
- 3922 بۇيان كەل، شەھەر - كەنت ئىچىدە تىرىل،
سېنى بىلمىسۇن خەلق، ئارىلاش - قېتىل.
- 3923 ئوزۇڭنى تويۇندۇر ھالال مال تېپىپ،
يېلىڭ - ئاچنى تويىدۇر، كىيىملەر بېرىپ.
- 3924 ھالال مال تاپقان ئەرھەر ئىككى جاھان،
يىمەك ۋە كىيىمدىن قىسىلماس ھەزئان.
- 3925 بۇ سوزنى ئىشىت، ئەي ماڭا كەلمىگەن،
ئوزى پاك، ئىلىملىك سىر زات نە دىگەن؛

- 3926 tuxar ərsə dünya kalı ədgükə
arar iki azun yəgü kədgükə
- C231
3927 bulup dünya malın yəyü bilməsə
sakix təgdi ülgı aqır yüdgükə
- B284
3928 bayat kullarına tusul ay bəgü
kixikə tusulur ərig ər təgü
- 3929 səni mən musulman tususı üçün
okır mən bu yərkə ay zahid küqün
- 3930 bərü kəl tusuloqıl kixikə yara
tusulmaz əlüg ol tiriglər ara
- 3931 əz asoqın tiləqli kiximü bolur
kixi ol bolur kər əl asoqın qolur
- 3932 akilik ol ərməz üləsə nənin
aki ol yuluq kilsa janın tənin
- 3933 bəqirsak ol ərməz ezin bəkləsə
bəqirsak ol ol kər kixig ədləsə
- 3934 kixi ədgü tərlər bu ədgü kayu
maña ayu bərgil ay bilgə bəgü
- 3935 kixi ədgü tərlər bu ədgü kim ol
bu ədgü kixi munda ərəkə əm ol
- 3936 ay kənli süzüg ər ay bilki ökux
baka kər bu səzkə yətürgil ukux
- 3937 bu aymix sezüm qın ərürmü kərə
qın ərsə həwa bas bərü kəl tura

- 3926 بۇ دۇنيا مېلى گەر ياخشىغا چۈشەر،
ھەر ئىككى جاھان ئۇ ھالاۋەت كورەر.
- 3927 تېپىپ دۇنيا مېلىن، يېشى بىلمىسە،
بولۇر بەك ئېغىر يۈك يۇدۇپتۇ دىسە.
- 3928 خۇدا قۇللىرىغا نەپىسى بەر، ھېكىم،
دىگىن ئەر، كىشىگە نەپىسى بەرسە كىم.
- 3929 سېنى مەن مۇسۇلمان پايدىسىنى دەپ،
بۇ يەرگە قىچقاردىم، ئەي زاھىت، كۈچەپ.
- 3930 بۇيان كەل، نەپىسى بەر كىشىگە، يارا،
نەپىسىز ئولۇك ئول تىرىكلەر ئارا.
- 3931 ئوز نەپىسى دىگەنلەر ئادەم بولۇرمۇ؟
ئەل نەپىسى دىسە كىم چىن كىشىدۇر ئۇ.
- 3932 مېلىنى تاراتماق سېخىلىق ئەمەس،
سېخى شول پىدا قىلسا جان تەنى، بەس.
- 3933 كويۇمچان ئەمەس ئول ئوزىنى دىگەن،
كويۇمچان شۇكى، ئەل نەپىسى ئىزلىگەن.
- 3934 كىشى ياخشىسى دەر، ئۇ ياخشىلار كىم؟
ماڭا دەپ بەرگىن ئەي ئالىم-ھېكىم.
- 3935 كىشى ياخشىسى دەر، كىمدۇر ئۇ ياخشى،
كىشى دەردىگە داۋا بولسا، شۇ ياخشى.
- 3936 ئەي كوڭلى سۈزۈك ئەر، ئەي ئىلىمى تولا،
قاراپ كور بۇ سوزگە، ئەقلىڭنى ئۇلا.
- 3937 قارا سەن، بۇ ئېيتقان سوزۇم راستمۇدۇر،
راست ئولسا ھەۋەس قوي، كېلىپ مۇندا تۇر.

3938 uzun sözləsə söz ərinqig bolur
ukuxluoq kixilər sözüg az kılur

3939 bu söz tap kıl əmdi adın sözləmə
ukuxka bilikkə tilin əznəmə

3940 takı ma nəgü ərsə qalmix sözüm
kadaxın təgürgəy tutuzdı özüm

* * *

3941 tükətti bitik türdi badi katioq
qalik tanı əsti quritti hətioq

3942 kətürdi bilik kər əzə tamojalap
sunup bərdi əgdülmix aldı ulap

* * *

B285

3943 yana aydı əlig ay əgdülmixə
bitik bər yəmə ay tilin bilmixə

3944 katioqlan yaraqı nə ərsə takı
anı kıl anı kənd uluxka okı

C232

3945 tiləki nə ərsə bu yərkə kəlip
anı mən bərəyin ətikin kəlip

* * *

A113

3946 iləl təp turup qıktı əgdülmixə
yorip kəldi əvkə ol ədgü ixə

3938 ئۇزۇن سوزلىسە سوز، ئۇ زېرىكتۇرۇر،

ئەقىللىق كىشىلەر سوزىن ئاز قىلۇر.

3939 بۇ سوز بەس قىل ئەمدى بولەك سوزلىمە،

ئەقىل ۋە ئىلىمگە قارشى سوز دىمە.

3940 يەنە باشقا قانداقكى قالمىش سوزۇم،

قاياشك دىگەيكىم، تاپشۇردۇم ئوزۇم.

* * *

3941 ئۇ خەتنى تۈگەتتى، تۇردى بەك چىگىپ،

قۇرۇتتى بۇ خەتنى ئىللىق يەل ئېسىپ.

3942 قولغا ئالدى ئۇ خەتنى تامغىلاپ،

سۇنۇپ بەردى، ئوگدۇلمىش ئالدى ئۇلاپ.

* * *

3943 يەنە ئوگدۇلمىشكە قاراپ ئېيتتى خان:

بۇ خەتنى بېرىپ، سەنمۇ قىلغىن بايان.

3944 نە لازىم كورۇلسە، تىرىش، قىل شۇنى،

شەھەر - كەنتكە كەلتۇر دەۋەتلەپ ئۇنى.

3945 تىلەگى نە بولسا، بۇ يەرگە كېلىپ،

ئۇنى مەن بېرەيىن پۈتۈن تەل قىلىپ.

* * *

3946 دىدى: باش ئۈستىگە، ئوگدۇلمىش تۇرۇپ،

ئويىگە كەلدى بۇ ياخشى ئەش يۇرۇپ.

- 3947 tægip tüxti oldurdi əvkə kirip
yədi iqtı tındı bir anqa sərıp
- 3948 yüzın kizlədi yərkə rumi kızı
azun kırtixi boldı zəngi yüzi
- 3949 kəlik pütrü tuttı kara kux əni
azun barqa toldı kara kux yunı
- 3950 təxək koldı yattı sakındı əzün
nəgü səzləgüsi kadaxı kəzün
- 3951 ođup bardı azraq ođundı yana
əqükmix kəmür tæg karanku tünə
- 3952 usı uqtı koptı ađakın erü
kara tün ketürmix ətəkin erü
- 3953 yaxık koptı yərdin ketürdi baxın
yaruk yüz külər tæg yirixti tixin
- 3954 koşup yundı kildı yana tan nəmaz
yəmə turdı anqa du'a kildı az
- 3955 atın tuttı tərkin bir ooqlan bile
turup qıktı əvdin səvinqin küle
- 3956 barıp tægdi ərsə kadaxka yəkin
yırak tüxti attın küdəzdi həkin

* * *

- 3957 yorıp bardı akru tokidi kapuoş
kadaxı erü turdı kođtı tapuoş

- 3947 كېلىپ چۇشتى، ئولتۇردى ئويگە كىرىپ،
 ىدى، ئىچتى، تىندى، بىر ئاز دەم ئېلىپ.
- 3948 يوشۇردى يۇزىن يەرگە رۇمى قىزى،
 جاھاننىڭ تۇسى بولدى زەڭگى يۇزى.
- 3949 ھاۋا ئالدى پۇتكۈل قارا قۇش ئوڭى،
 جاھانغا تولدى ھەم قارا قۇش يۇڭى.
- 3950 توشەك راسلاپ ئۇ ياتتى ئويلاپ ئۇزۇن،
 كورۇشكەچ قاياشقا نىمەلەر دىسۇن...
- 3951 يۇمۇپ كوز بىر ئازلا، ئويغاندى يانا،
 كويۇپ ئوچكەن كومۇردەك قارا تۇن مانا.
- 3952 قېچىپ ئۇيقۇ، قوپتى ئۇ ئورە بولۇپ،
 قارا تۇن كوتەرگەن ئىتەگىن تۇرۇپ.
- 3953 قۇياش قوپتى يەردىن كوتەرىپ بېشىن،
 ئوچۇق يۇز كولەردەك كورسەتتى چىشىن.
- 3954 قوپۇپ ئالدى تەرەت، ئوقۇپ تاڭ ناماز،
 دۇئا قىلدى ئاندىن يەنە ئۇ بىر ئاز.
- 3955 ئېتىنى توقۇتتى ئوغلانغا دەرھال،
 ئويىدىن چىقتى ھەم كۇلۇپ ئۇ خوشال.
- 3956 قاياشى قېشىغا ئۇ بارغاچ يېقىن،
 يىراقتا چۇشتى ئاتتىن، ئۇ ساغلاپ ھەقىن.

* * *

- 3957 بېرىپ چەكتى ئىشكىنى ئاستا شۇدەم،
 تائەتنى قويۇپ، قوپتى قېرىنداشى ھەم.

B286

3958 kapuq aqti tərkin ol utru qikip
səlam kildi tutti kər əlgin alip

3959 yana kirdi ođoqurmix əlgin tutup
orun kildi terdə aqırlap əpüp

ODQIURMIX SUALI ƏGDÜLMIXKƏ

3960 ayur ay kadaxim nəlük əmgədin
yana ok maña sən təkin kəlmədin

3961 kəsə səzlədim səz əxittin anı
nəlük əmgətür sən küqəyü məni

C233

3962 nəgü tər əxitgil bilik bərgüqi
sınap ədqü əsiz kixig bilgüqi

3963 kixikə sınaqı bir ek kərsə tap
tilək bilgükə bir tilin yərsə tap

3964 bakir altunuq ər kərüp bilməsə
alip azkına bir taxıq sürsə tap

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODQIURMIXKA

3965 yanut bərđi əgdülmix aydı qadax
maña puxmaqıl sən kənül kılma bax

3966 tapuqı kəz aqsa bəgini kərür
nəgü aysa bəqlər anı ok kılur

3967 əligkə bitikin təgürdüm səzün
tilin mə nəgü aydı ərsə ezün

3958 ئىشكىنى ئاچتى تېز ئۇ ئۇتتۇر چىقىپ،

سالام قىلدى، تۇتتى قولىنى ئېلىپ.

3959 ئېلىپ كىردى ئودغۇرمىش قولىدىن تۇتۇپ،

ئورۇن بەردى توردىن قەدىرلەپ، ئويۇپ.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

3960 دىدى: ئەي قاياشم نىچۇن ئەمگىدىڭ؟

بىلۇرمەن، ماڭا سەن بىكار كەلمىدىڭ.

3961 كېسىپ سوزلىدىم مەن، ئىشتىڭ ئۇنى،

نىمىشقا قىنايسەن بەك زورلاپ مېنى؟

3962 نە دەيدۇ ئىشتىكىن، بىلىم بەرگۈچى،

يامانۇ-ياخشىنى سىناپ بىلگۈچى:

3963 كىشىنى سىناشقا بىر كۆرمەك يېتەر،

بىلىشكە تىلەك، سوز ئىشتىمەك يېتەر.

3964 كورۇپ مىس، ئالتۇننى ئايرالمىسا ئەر،

ئېلىپ ئازغىنا تاشقا سۇرتمەك يېتەر.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

3965 ئوگدۇلمىش دىدىكىم، قاياشم، قارا،

ماڭا كايىپ، قىلما كوڭۇلنى يارا.

3966 خىزمەتچى كوز ئاچسا بېگىنى كورۇر،

نىمە دىسە بەگلەر شۇنىلا قىلۇر.

3967 ئېلىككە خېتىڭنى بېرىپ، ھەم سوزۇڭ—

نى تىلدا مەن ئېيتتىم، نە ئېيتساڭ ئوزۇڭ.

3968 sezünkə yanut kildi idti bitik
qikardı bitik bərđi əlgin tətik

ODQURMIX SUALI ƏGDÜLMIXKƏ

3969 bitik aldı ođqurmix aqtı turup
okıdı bitikin sakındı kərüp

3970 ayur ay qadaxim nə ərki igin
məni munqa yavlaq əđərđi bəgin

3968 سوزۇڭگە جاۋابەن ئۇ بەردى بىتىك،
دەپ خەتنى چىقاردى ھەم سۇندى ئىتتىك.

ئودغۇرمىشىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى

3969 ئېلىپ خەتنى ئودغۇرمىش ئاچتى تۇرۇپ،
ئوقىدى بۇ خەتنى، ئويلاندى كورۇپ.

3970 دىدى: ئەي قاياشم نەدۇر كەم يېرىڭ؟
مېنى شۇنچە قاتتىق ئىزلەيدۇ بېگىڭ؟

ƏGDÜLMİX OÐOİURMİX BİRLƏ İKİNO
 KATA MUNAZƏRƏ KİLMİXİN
 AYUR

- 3971 yanut bərdi əgdülmix aqtı tilin
 ayur ay qadaxim əxit söz bilin
 B287
- 3972 əlignin tiləki sana ədğü ol
 bu ədğü iqində tilər ədğü yol
- 3973 bilür sən bu yərdə bu ta'ət tapuq
 kılurun nəqə ədğü aqoqay kapuq
- 3974 yana kənd uluxta mən aymixlarım
 nəqə türlüg ədğü turur ay ərim
- 3975 yavuz ərməz əmdi bu dünya kütin
 bulup tirlü bilsə kopursa atin
 A114 C234
- 3976 əzün 'ukbi kolsa ay zahid bulur
 muyan ədğü mundin ələtsə bolur

قرقالتىچىياپ
 ئوگدۇشنىڭ ئودغوموش بىلەن ئىككىنچى قېتىم
 مۇنازىرە قىلغانلىغى باياندا

- 3971 جاۋابەن ئوگدۇلمىش سوزگە ئېچىپ تىل،
 دىدى: ئەي قايشىم ئىشىت سوزنى، بىل.
- 3972 كى، خاننىڭ تىلەگى ساڭا ياخشى ئول،
 تىلەر ياخشىلىق ئىچرە ئۇ ياخشى يول.
- 3973 بىلۇرسەنكى، بۇندا ئىبادەت قىلىش،
 مۇرات-ياخشىلىقلار ئىشىگىن ئېچىش.
- 3974 يەنە كەنت-شەھەردە ئېيتقانلىرىمدەك،
 نىچە خىل ياخشىلىق بار، ئەي ئەر يۈرەك.
- 3975 يامان ئەرمەس ئەمدى بۇ دۇنيا قۇتىن-
 تېپىپ، بىلسە ياشاشنى، چىقارسا ئېتىن.
- 3976 ئەي زاھىت، ئىستەرسەن ئوزۇڭ ئاخىرەت،
 ساۋابى بولۇر ھەم ياخشى ئاقىۋەت.

- 3977 yavuz t s  bolmaz bu dunya n nin
y s  b rs  h kka kizartsa  nin
- 3978 y m  yakxi aymix akilar baxi
 xitgil muni sən ay  d g  kixi
- 3979 kamuo   d g l kk  n n ol yolqisi
kamuo  ig tooqaka n n ol  mqisi
- 3980 n ni bolsa yalnuq bulur  g bilik
kamuo   d g l kk  uzatur  lig
- 3981 bu n n birl  yalnuq til s  til k
yaxil k kk  yoklar n n ol k d y l k
- 3982 h j  rs  tiləkin k r k n n tavar
o azilik til s  y m  bu yarar
- 3983 n ni bolmasa  r alip bərgükə
 lig kiso a boldi kamuo   d g k 
- 3984 nəgülük ko ur sən bu  d g lerig
n l k taplamaz sən bu  t sav  rig
- 3985 tapuo ka n g  t g inansa bolur
tapindim t y  bilsə muflis kalur
- 3986 bayatio  tapuo  birl  bulmaz kuli
 di yinqkə yol bu tapuo qi yoli
- 3987 n q  mi  tapuo qi tapindi yilin
qikar jan ədində yit rdi yolin
- 3988 n q  mi  tapuo suz yazukluo  kuli
ahir tin k s rd  onardi yoli

- 3977 لېكىن دۇنيا مېلىن دىمەگىن يامان،
يىسە، بەرسە ئەلگە سويۇنگەي هامان.
- 3978 يەنە ياخشى ئېيتقان سېخىلەر بېشى،
بۇنى ئاڭلىغىن سەن، ئەي ياخشى كىشى:
- 3979 جىمى ياخشىلىققا يولچى ئېرۇر مال،
جىمى دەرتلەر ئۇچۇن ئەمچى ئېرۇر مال.
- 3980 بىلىم-ئاڭ بولۇر ئەرنىڭ بولسا مېلى،
پۇتۇن ياخشىلىققا يېتەدۇر قولى.
- 3981 بۇ مال بىرلە ئادەم تىلەسە تىلەك،
يېشىل كوككە ئورلەر، مال ياخشى يولەك،
- 3982 تىلەگىڭ ھەج ئولسا، كېرەك مال-تاۋار،
غازىلىق تىلەسەڭ مال ئىشقا يارار.
- 3983 ئېلىپ، بەرمەككە يوق بولسا ئەر مېلى،
پۇتۇن ياخشىلىققا قىسقىدۇر قولى.
- 3984 مۇشۇ ياخشىلىقنى قويارسەن نىچۇن،
بۇ پەندۇ-ئوگۇتنى تۇتماسسەن نىچۇن؟
- 3985 ئىبادەتكە قانداق ئىشەنسە بولۇر،
تەمەننا ئاڭا قويسا قۇرۇق قالۇر.
- 3986 خۇدانى تائەت بىرلە تاپماس قولى،
ناھايەت نازۇك يول تائەتچى يولى.
- 3987 نىچە مىڭ تائەتچى تېۋىندى يىلىن،
چىقار جان مەھەلدە يۇتتۇردى يولىن.
- 3988 نىچە مىڭ تائەتسىز گۇناكار قولى،
ئاخىرقى تىنىقتا ئوڭشالدى يولى.

B288

3989 bilir mən bayatım səvinqi kamuoƣ
tapuoƣ ƣa'ət iqrə turur ay. uluoƣ

3990 bilüməsə əmdi bu ƣa'ət qini
ƣayu ƣa'ət ərki uƣumaz muni

3991 ƣalı mundaƣ ərsə kamuoƣ ƣa'ətioƣ
tükəl kילו bu balsa bu aymix tatioƣ

3992 baƣa kər bu səzlər kim aydım sana
bu yanlioƣ ərürmü ayu bər maƣa

3993 ƣalı mundaƣ ərsə kim aydım bu sız
tilin kən sızüm tut aya kənli tüz

C235

3994 həwaka bulun bolma kəndür kənül
kixikə ƣatiloƣil yorioƣil amul

ODOJURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

3995 yanut bər di odojurmix ay di ƣadax
munaƣturdun əmdi aƣu kildin ax

3996 tutayin sən aymix sızüg tinladım
əligkə barip mən tapuoƣ baxladım

3997 tapuoƣka ən axnu tərü bilgü öz
yəmə kilk kilinqi səzi səzkə tüz

3998 kirü həm ƣıka bilsə oldruoƣ turuoƣ
tapuoƣ bilməsə ər tək əmgər kuruoƣ

3999 nəgü tər əxitgil tapuoƣ bilgüqi
sınap bilmixin ay di azrak üqi

3989 بىلۈرمەن، ئىبادەت- تائەت ئىچرە شات—

بولۇر ئۇ خۇدايىم، ئايا ئۇلۇغ زات.

3990 كىشى گەر بىلمىسە چىن تائەت نىمە،

ئۇقالماس قىلغىنى ئىبادەت نىمە.

3991 شۇڭا، تاپماق ئۇچۇن لەززەتنى تولۇق،

قىلىش لازىم جىمى تائەتنى تولۇق.

3992 قاراپ كور، بۇ سوزلەرنى ئېيتتىم ساڭا،

شۇ ياكىلىغ ئەمەسمۇ، جاۋاپ بەر ماڭا.

3993 ئەگەر مۇنداق ئولسا مەن ئېيتقان بۇ سوز،

قىل ئىقرار، سوزۇم تۇت، ئايا كوڭلى تۇز.

3994 ھەۋەسكە بېرىلمە، كوڭۇلنى كوندۇر،

كىشىگە قوشۇل ھەم تىنىچ ياشاپ يۇر.

ئودغۇرمىشىنىڭ ئوگدۇلمىشىگە جاۋابى

3995 جاۋابەن ئودغۇرمىش دىدى: ئەي قاياش،

مېنى غەمگە سالىدىڭ، زەھەر بولدى ئاش.

3996 قىلايىكى پەرەز، مەن سوزۇڭ ئاڭلىدىم،

ئېلىكىگە بېرىپ مەن خىزمەت باشلىدىم.

3997 خىزمەتتە ئەڭ ئاۋال يوسۇن بىلگۈلۈك،

مىجەز- خۇلقى، سوزى ئۇيغۇن كەلگۈلۈك.

3998 ئۇ بىلسۇن كىرىش، چىقماق، تۇرۇش، ئولتۇرۇق،

ئەر خىزمەت بىلمىسە، چېكەر رەنج قۇرۇق.

3999 خىزمەتنى بىلگەن ئەر، ئاڭلا نىمە دەر،

سىناپ بىلگىنىدىن ئۇچنى كورستەر:

4000 bu bəglərkə tapmaq tiləsə ezün
kenül til kəni tut küdəzgil sezün

4001 tərü həm toku birlə əgrən tapuq
tapuq bildiñ ərsə yarudi yüzün

4002 kixidə yiramix turur bu ezüm
tərü yok toku yok nə kilkim sezüm

4003 nəgü tæg kilur mən bəginkə tapuq
yapilmix turur kər maña bu kapuq

B289

4004 nəgükə küqər sən məni bərk tutup
əligkə tapin təp sezümni utup

ƏGDÜLMİX JƏWABI OÐOİURMİXKA

A115

4005 yanut bərdi əgdülmix aydi bu sez
yəmə ədgü ərməz aya kənli tüz

4006 sənindin kətürgəy əlig bu tərü
kərək ərsə oldur kərək tur örü

OÐOİURMİX JƏWABI ƏGDÜLMİXKƏ

C236

4007 yanut bərdi ođoıurmix aydi bu sez
ədi yaxxi ərməz aya kilki tüz

4008 nəgü tæg yaraxur saña ya maña
tərü bilməsə ez yorisə ana

4009 bu əl ətgü tutoqu bođun tüzgükə
bu bəglər tikildi azun süzgükə

4000 بەگلەرگە خىزمەتچى گەر ئولساڭ ئوزۇڭ،
كوڭۇل، تىلنى تۈز تۇت، كۈزەتكىن سوزۇڭ.

4001 ئۇسۇل ھەم يوسۇن بىرلە ئىشلەش ئۈگەن،
بۇ خىزمەتنى بىلسەڭ يورۇيدۇ يۈزۇڭ.

4002 بولۇپمەن كىشىدىن يىراق مەن ئوزۇم،
يوسۇن ۋە ئۇسۇلسىز قىلغىم، سوزۇم.

4003 بېگىگە نىچۈك ئىش قىلالايمەن مەن،
يېپىغلىق ماڭا بۇ ئىشك، قارا، سەن.

4004 نىمىشقا كۈچەيسەن مېنى بەك تۇتۇپ،
قىل بەككە خىزمەت دەپ سوزۇمنى بۇزۇپ؟

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

4005 جاۋابەن ئوڭدۇلمىش ئېيتتى: ھەي بۇ سوز—
ئورۇنلۇق ئەمەستۇر، ئايا كوڭلى تۈز.

4006 سېنىڭدىن يوسۇننى ئېلىڭ كوتۇرۇر،
كېرەك بولسا ئولتۇر، ۋە يا ئورە تۇر.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

4007 جاۋاب بەردى ئودغۇرمىش، ئېيتتى: بۇ سوز—
تازا ياخشى ئەرمەس، ئەي قىلغى تۈز.

4008 تۇرامدۇ ساڭا ۋە ماڭا يارىشىپ،
يوسۇننى چۈشەنمەي تۇرماق ھاڭۇبقىپ؟

4009 بۇ ئەل—يۇرتنى تەرتىپتە تۈزمەك ئۈچۈن،
بۇ بەگلەر تىكلەندى سۇزۇشكە ئاجۇن.

- 4010 bu əl kün ətiki bu bəglər ixi
tərü həm toku birlə ətiti kixi
- 4011 anın etrü bəglər uzattı əlig
ukux utru tutti yoritti tilig
- 4012 ədi yakxi aymix azun əlqisi
biliklig ukuxluoı bođun baxqisi
- 4013 azun tutoquđı ər ukuxluoı kərək
bođun basoquđıka kərək kəđ yürək
- 4014 bu iki bolunsa basa tapoquđı
tərülüg tokuluoı kərək bilgüqi
- 4015 anın etrü bəglər bəđütür küqin
yaođı boyni yəñqər alir ez əqin
- 4016 biz əmdi bu əndi tərü ursamiz
nəgü təg yaruxur tərü buzsamiz

ƏGDÜLMIX JƏWABI OĐOİURMIXKA

B290

- 4017 yanut bərđi əgdülmix aydı qadax
ədi tərs ix ərməz patar kilsa ax
- 4018 munu mən bilir mən bu əndi tərü
ayayın mən əmdi sən əgrən kərü
- 4019 kixi bilməsə əgrənür kər bilir
bilip etrü yalnıq tiləkkə təgir
- 4020 munar mənzetü aydı bilki aquk
bu söz tutmaz ərnin biliki piquk

- 4010 كىشىلەر ئەل تۇتۇش ۋە بەگ ئىشىچۇن،
تۈزەپ چىقتى قانۇن، ئۇسۇل ھەم يوسۇن.
- 4011 ئۇزاتتى بۇنىڭ بىرلە بەگلەر قولىن،
يۇرۇتتى ئەقىل بىرلە ھەم بۇيرۇغىن.
- 4012 تولا ياخشى دەپتۇ جاھان ئېلچىسى،
بىلىملىك، ئەقىللىق خەلق باشچىسى:
- 4013 جاھان تۇتقۇچى ئەر ئەقىللىق كېرەك،
ئەل-يۇرتنى سوراڭقا كېرەك بەك يۈرەك.
- 4014 بۇ ئىككىسىدىن سوڭ خادىملار ئۇچۇن،
بىلىملىك زورۇردۇر ئۇسۇل ۋە قانۇن.
- 4015 بۇنىڭ بىرلە بەگلەر چوڭايتۇر كۈچىن،
يېڭىپ ياۋلىرىنى ئالۇر ھەم ئۈچىن.
- 4016 قانۇن بىرلە تەرتىپىنى بىز تۈزىمىز،
ياراشقايمۇ بۇزساق ئۇنى ئۈزىمىز؟

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئوڭدۇرۇشقا جاۋابى

- 4017 جاۋابەن ئوڭدۇلىش دىدى: ئەي قاياش،
ئەمەس بۇ قىيىن ئىش، يېسە سىڭۇر ئاش.
- 4018 بۇ قانۇن-يوسۇننى ئۈزۈم بىلىمەن،
ئۇنى ئېيتايىن مەن، ئۈگەن ئەمدى سەن.
- 4019 كىشى بىلىمگەننى ئۈگەنسە بىلۇر،
بىلىش بىرلە ئىنسان تىلەككە يېتۇر.
- 4020 مۇڭا ئوخشىتىپ ئېيتتى ئىلمى ئۈچۈق،
بۇ سوزنى تۇتمىغاننىڭ بىلىمى پۇچۇق:

4021 toqja bilgə toqmaz kixi ęgrənür
toqja sezləmöz til turu sezlənür

C237

4022 kixi ęgrənip etrü bilgə bolur
bilik bilsə etrü kamuoı ix ęnür

ODQIURMIX JAWABI ęGDÜLMIXKƏ

4023 yanut bərđi odqurmix ayđi sėnin
tilėkiñ bu ęrsə tilək yok mėnin

4024 ayi munkarur sən bu kün sən mėni
nėgü tęg bolur ay bu tapoıun kanı

4025 kėnülkə kirürmü sezün tinlayin
ėzüm ęgrənürmü anı anlayin

4026 maña ayoıl ęmdi tərüni nəqə
tokularni sayu atayu piqə

ęGDÜLMIX JAWABI ODQIURMIXKA

4027 yanut bərđi ęgdülmix ayđi tükəl
kėni sezlėdin sez aya ęđgü fal

B291

4028 ukuxka yirak ęrdi axnu yolun
kėnilikkə urđun sən ęmdi ulun

4029 mən ęmdi ayayin ęxitgil ęgün
sən ęgrən yazılsu sana bu tügün

4030 kalı ęgrənür ęrsə ęmdi ızün
tilin tıldama ęmdi kėsgil sezün

4021 بىلىملىك تۇغۇلماس كىشى، ئۇگىنۇر،
تۇغۇپ سوزلىمەس تىل، تۇرۇپ سوز قىلۇر.

4022 كىشى ئۇگىنىش بىرلە ئالىم بولۇر،
بىلىم بىلىسە بارچە ئىشلار ئوگىلىنۇر.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

4023 جاۋابەن ئودغۇرمىش دىدى: گەر سېنىڭ—
تىلەگىڭ شۇدۇر، يوق تىلەگىم مېنىڭ.

4024 سالۇرسەن بۇ كۇن غەم ئىچرە سەن مېنى،
بۇ خىزمەت نىچۇكتۇر، قېنى ئېيت، قېنى.

4025 كوڭۇلگە كىرۇرمۇ سوزۇڭ تىڭلايىن،
ئورگەنىپ بولۇرمۇ، ئوزۇم ئاڭلايىن.

4026 ماڭا ئېيتقىن ئەمدى قانۇنلار نىچە،
يوسۇنى ساناپ بەر بىر—بىر ئېتىچە.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

4027 بۇ ئوگدۇلمىش ئېيتتى مۇشۇنداق جاۋاب:
تولۇق توغرا سوز قىلدىڭ ئەمدى جاناپ.

4028 ئەقىلغە يىراق ئەردى ئاۋال يولۇڭ،
قويۇپسەن دۇرۇسلۇققا ئەمدى ئولۇڭ.

4029 مەن ئېيتاي، ئىشت ئاڭ—ئەقىللە بۇگۇن،
ئوگەنگىن، يېشىلسۇن ساڭا بۇ تۇگۇن.

4030 ئوگەنمەكچى بولساڭ، ئەگەردە ئوزۇڭ،
تۇرۇپ شۇڭ، سوزۇم ئاڭلا، بەس قىل سوزۇڭ.

ƏGDÜLMİX ODƏURMİXKA BƏGLƏRKƏ
TAPİNMAK TƏRÜSİN
TOKUSİN AYUR

- 4031 iki türüg ol bu tapuqı kixi
tapuq kilsa ətür küniyə ixi
- 4032 biri oqlan ərkən tapuqka kirür
takı bir bəduk bolsa ətürü kilur
- 4033 ikidə talu ədgürəki ol ol
kiqigdə tapuq kilsa bassa kənül
- 4034 nəqə mə bu kün səz sağa aysa əz
kiqiglərkə baxlap ayayın bu səz
- 4035 səzüg ertə tutsa sonı yig bolur
kayu nən yig ərsə tüpi ig bolur
- 4036 pıxiqlıq tiləsə pıxuruqı səzüg
pütünlük tiləsə pütürgü əzüg

قرق تېغى باپ

ئۇگەيۇشنىڭ ئۈدۈمىنى تۇتۇپ كەلگەن خىزمەتچى قىلىشنىڭ

قائىدە-يوسۇنلىرىنى ئېيتقانلىغى باياندا

- 4031 ئېرۇر ئىككى تۈرلۈك خىزمەتچى كىشى،
خىزمەتتە تۈزەلگەن كۈندىن-كۈن ئىشى:
- 4032 بىرى، بالىلىق ۋاقىتتا ئىشقا كىرۈر،
بىرى، چوڭ بولۇپ بۇغا مەنسۇپ بولۇر.
- 4033 بۇ ئىككى خىلىدىن ياخشىراغى شول،
كىچىك خىزمەت قىلىپ تۈزەتسە كوڭۇل.
- 4034 بۈگۈن ساڭا ئېيتار سوزۇمنى ئوزۇم،
كىچىكتىن باشلاپان قىلاي بۇ سوزۇم.
- 4035 بولۇر ئاخىرى خام، سوز بولسا يېپىق،
نىمكى خام ئولسا، كەلتۈرەر ئاغرىق.
- 4036 يېتىلمەك تىلەسەڭ پۇشۇرغىن سوزۇڭ،
دۈرۈسلۈق تىلەسەڭ توغرا بول ئوزۇڭ.

C238

4037 tapuŋka aqayın tēsə ər kapuŋ
kiqig oŋlan ərken kılinoŋu tapuŋ

4038 tərü hēm toku bilsə tüzsə yorik
kirü hēm qıka biisə ətse kılık

4039 tapuŋka ərık bolsa ertə turup
kənül til kiqig tutsa kođki bolup

4040 yumuxka ərık bolsa yügrü turu
kulaq kez yiti tutsa axru kərü

4041 ezində uluoŋka tapuŋ kılsa ez
tilin bəkləsə kəđ katioŋ tutsa söz

B292

4042 tapuŋuoŋ onarsa bu yanlıŋ kiqig
bəginə yaŋudı onardı kəqik

4043 kirür hēm qıkar bolsa anda naru
ətünsə ətük sav tərüqə kərü

4044 kiqig kur bu yərke tögə türqisə
nəgükə yararın səpər bəg basa

4045 tapuŋqı tətik ərse kılki pütün
ətükkə yarar bu qopar tərək kutun

4046 atım ərşig ərse bolur oq yaqi
keni ərse kılki bolur tamoŋaqı

4047 kılınqi ariŋ ərse kerklüg yüzi
iđixqi kılur bəg ay kenli yazı

4048 bitik bilsə sakix aŋiqı bolur
ukux eg kəđ ərse bitikqi bolur

- 4037 دىسە كىم خىزمەتكە ئاچايىن ئىشك،
قىلىشقا ئۇ خىزمەت كىرىشكە يى كىچىك.
- 4038 بىلىپ قاندىدە-يوسۇن، ئۆگەنسۇن ئۇسۇل،
كىرىپ-چىقماق بىلەن ھەم ئەدەپنى ئول.
- 4039 تەييار ئولسۇن ئىشقا سەھەردە تۇرۇپ،
كىچىك تۇتسۇن تىلۇ-دىل، مۇلايىم بولۇپ.
- 4040 ئۇ خىزمەت قىلغۇلۇقتۇر يۇگرەپ يۇرۇپ،
قۇلاق-كوزنى ئىتتىك قىلغاي ئۇ كورۇپ.
- 4041 خىزمەت قىلغاي ئوزدىن ئۇلۇغقا ئوزى،
تۇتۇپ چىك تىلىنى، كۈزەتسۇن سوزى.
- 4042 مۇشۇنداق بېجىرسە ئەگەر ئىش كىچىك،
بېگىگە يېقىنلاپ، ئاسانلار كېچىك.
- 4043 كىرىش ھەم چىقىشتا، ئوتۇنچتە ئۇ دەل،
يوسۇن-قائىدىلارغا ئۇ قىلغاي ئەمەل.
- 4044 شۇ ھالغا ئېرىشسە ئورلەپ كىچىكلەر،
نە ئىشقا ئارازىن بېگى بەلگۈلەر.
- 4045 تېتىك ھەم ئوز خۇلقلق بولسا خادەم،
ئوتۇنچكە يارار، تېز كۈلۈپ بەختى ھەم.
- 4046 جەسۇر مەرگەن ئولسا، بولۇر ئوقياچى،
دۇرۇس بولسا خۇلقى، بولۇر تامغىچى.
- 4047 خۇبى پاك، يۇزى ھەم گۈزەل بولسا گەر،
بولۇر بەككە ساقى، ئەي ئوز كوڭۇل ئەر.
- 4048 ھىساپ، خەتنى بىلسە غەزىنچى بولۇر،
ئەگەر بولسا ئاقىل، پۇتۇكچى بولۇر.

- 4049 bularda kayuka ulansa bu ez
ədi korku aynu tapuq kiloqu uz
- 4050 nəgü tər əxitgil tapuq kiloquqı
tapuq yətrüp etrü tilək buloquqı
- 4051 yüz utru turur bolsa bəgkə ezün
ədi korku turojil küdəzgil kezün
- 4052 kilinq ət yorik tüz ezünni küdəz
kənül til keni tut kisurojil sezün
- ^{C239}
4053 tapuq birlə ətlür kamuq türlüg ix
tapuq birlə kavxur sanə ədgü əx
- 4054 nəgü ədgü kolsa sanə bu ezün
tapuq kil tapuquq yarutoqay yüzün
- 4055 kali bəgkə utru turur ərsə sən
kezün yərdə tutojil kulak tərdə sən
- 4056 əlig kavxuru tut ađakin tüzə
bu on əlgin urojil sol əlgin əzə
- 4057 kapuqda kirürdə onun axnu man
tilin yarlikarda egün birlə an
- 4058 etük etnür ərkən keni tut əlig
iki tiz bilə sek tüzün bol silig
- 4059 kiya bakma anda solun ya onun
ezün əymənü tur əxit sez egün
- ^{B293}
4060 sanə sez ayitsa etün sez qini
jəwap bərsə yarliq təgürgil keni

- 4049 بۇلاردىن قايسىسىغا ئۇلاشسا كىشى
دېققەتلە ئەيمىنىپ، ئۇز قىلغاي ئىشى
- 4050 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، خىزمەت قىلغۇچى،
خىزمەت يەتكۈزۈپ ئۇ تىلەك تاپقۇچى:
- 4051 ئەگەر يۈزمۇ-يۈز بەككە تۇرساڭ ئوزۇڭ،
تولا بەك ئەيمىنىپ، كۈزەتكىن كوزۇڭ.
- 4052 تۈزەپ خۇلق-ھەرىكىتىڭ، ئۈزەڭنى كۈزەت،
كوڭۇل، تىلنى رۇس تۇت ۋە قىسقارت سوزۇڭ.
- 4053 تۈزۈلۈر بۇ خىزمەت بىلەن تۈرلۈك ئىش،
قوشۇلغاي خىزمەتلە ساڭا ياخشى ئەش.
- 4054 نىچۈك ياخشىلىقنى تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
خىزمەت قىل، يورۇتقاي بۇ خىزمەت يۈزۈڭ.
- 4055 بېگىڭگە روبرو تۇرساڭ ئۇ زامان،
قۇلاق تور دە بولسۇن، كوزۇڭ يەر سايان.
- 4056 قولۇڭنى قوۋۇشتۇر، پۈتۈڭنى تۈزۈپ،
بۇ سول قول ئۈزە ئوڭ قولۇڭنى قويۇپ.
- 4057 ئىشكىتىن كىرۈردە كىر ئوڭ پۈت بىلەن،
ئەمىر قىلسا ئاڭلا، پاراسەت بىلەن.
- 4058 ئوتۇنچىڭ قىلاردا توۋەن تاشلا قول،
ئىككى تىز بىلەن چوڭ، سىلىق، يۇمشاق ئول.
- 4059 چەپ-ئوڭ ياققا ئۇندا قىيا باقمىغىن،
ئوزۇڭ ئەيمىنىپ تۇر، سوزىن ئاڭلىغىن.
- 4060 سوئال سورسا سەندىن، دىگىن سوزىنى چىن،
جاۋاب بەرسە، يارلىقنى راست ئىشلىگىن.

- 4061 süqig iqmə boxlaq yorıma yava
yaraqsız yavuz ixtə qaqqıl əvə
- 4062 əxitmix sezüg sən əxütməduk ət
kezün kərmixin sən kərünməduk ət
- 4063 bu yanlıq tapınsa yaransa kixi
kutı kündə artar kər ətlür ixi
- 4064 kayusı alur hil bolur hil baxı
kayusı at aqqır ezə əl baxı
- 4065 kayusı sü baxı kayusı həjib
kayusı ilımoqa bolur sız aqıp
- A117
4066 bu kərka təgip uz tapınsa bu ər
uluqlukka yətlür tükəl arzu yər
- 4067 kayuka əgəlik təgır əg bolur
kayu kək ayukluk ezə at alur
- 4068 kayusı inanq bəg kayu qaqqır bəg
kayusı təgin bəg kayu qavli bəg
- 4069 kayu yavoqu yuqqırx bolur əl bəgi
kayu atı tənsız bolur ər əgi
- C240
4070 bu yərka təgi ol tapuqqı kırı
mununda naru yok aqqırlik kırı
- 4071 bu kərka təgürsə tapuqqıqı bu bəg
ətədi tapuqqı həkın əggü təg
- 4072 bu kərka təgip ər tapınsa birər
ədi kəp tusulur bəgi arzu yər

- 4061 بىكار يۇرمە بوشقا، سەن ئىچمە ھاراق،
يارامسىز، يامان ئىشتىن ئولغىن يىراق.
- 4062 ئىشتىكەن سوزۇڭنى ئىشتىمگەن بول،
كوزۇڭ كورگەن ئىشنى سەن كورمىگەن بول.
- 4063 خىزمەتكە مۇشۇنداق ياراسا كىشى،
ئېشىپ بەختى كۈندە، تۈزىلەر ئىشى.
- 4064 بىرى توپ چېرىككە بولۇر توپ بېشى،
بىرسى ئات ئۈزرە بولۇر ئەل بېشى.
- 4065 بولۇر بىرسى ھاجىپ، قوماندان بىرى،
بىرى كاتىپ بولۇپ، يازار سىرلىرى.
- 4066 يېتىشسە خىزمەتتە بۇ ئورۇنغا ئەر،
ئۇلۇغلۇق تېپىپ ئۇ مەقسەتكە يېتەر.
- 4067 بىرى ئەقلى بىرلە كېڭەشچى بولۇر،
بىرى "كوك ئايۇق" لىق ئۇنۋاننى ئالۇر.
- 4068 ئۇ بىرسى ئىنانچ بەگ [168]، بىرى چاغرى بەگ [169]،
ئۇ بىرسى تېكىن بەگ [170]، بىرى چاۋلى بەگ [171].
- 4069 بىرى يابغۇ [172]، يۇغۇرۇش [173] بولۇر ئەل بېگى،
قىلۇر بىرى نامسىز مۇشاۋۇرلىگى.
- 4070 شۇ يەرگە قەدەردۇر خادىم دەرىجىسى،
بۇنىڭدىن يوق ئارتۇق ئوسەر رۇتبىسى.
- 4071 يەتكۈزسە شۇ ھالغا بەگ ئوز خادىمىن،
ئادا قىلدى دىمەك ئۇ خادىم ھەققىن.
- 4072 يېتىپ بۇ ئورۇنغا خىزمەت قىلسا ئەر،
بېگى نەپ ئېلىپ كوپ، ئارزۇغا يېتەر.

- 4073 kälī ornasa bu otun ər əli
ədi ök uluoı yas kılur bu küli
- 4074 ədi yakxı aymix ukuxluoı bəgü
təgimsiz kixikə bu qur bərməgü
- 4075 takı munda yəgrək ayur bu bilik
biliksizkə bərmə aya bəg əlig
- 4076 ukuxsuz kixilər bilik artatur
biliksiz kixilər bođun yavrıtur
- 4077 biliksizkə bərsə bəgi qur orun
bəginə yazıoılı muni bil burun
- B294
4078 uluoılukka təgsə ukuxsuz kixi
ıdısi baxın yər ay əlqi baxı
- 4079 kərək əmdi bəglər tapuoıqı kulin
biliki təninqə bəđütsə ulin
- 4080 kuluoı kəđ sinaoıu kılınqı yanı
ukuxı təninqə təgürgü əni
- 4081 baqırsak kərək kul bəginə aqır
anı ətürü bəglər aqınsa təgir
- 4082 nəgü tər əxitgil tərü bərgüqi
tərü birlə bəglik ixin ətgüqi
- 4083 nəqə kul bəđüsə kul atı kul ok
bəđütmix bəginə tapuoıqı ol ok
- 4084 nəqə bəg kiqig ərsə atı bəg ök
tapuoıqı atında bəg atı yəg ök

- 4073 بىر گۇستاخ ئەر چىقسا بۇ دەرىجىگە،
ئۇنىڭدىن زىيان چوڭ تېگەر بېگىگە.
- 4074 بىر ئاقىل ۋە ھېكمىم ئېيتىمىش ياخشى بەك:
ئالايىققا بۇ دەرىجە بەرمەس كېرەك.
- 4075 مۇنىڭدىنمۇ ياخشى دىمىشتۇر بىلىم،
قولۇڭنى بىلىمسىزگە بەرمە بېگىم:
- 4076 ئەقىلسىز كىشىلەر بىلىمنى بۇزار،
بىلىمسىز كىشى خەلقىنى ۋەيران قىلار.
- 4077 بىلىمسىزگە بەرسە بەگ ئۈستۈن ئورۇن،
بېگىگە مۇخالىپ كېلۇر، بىل بۇرۇن.
- 4078 ئۇلۇغلۇققا يەتسە بىلىمسىز كىشى،
ئىگەسى بېشىنى يەر، ئى ئەل بېشى.
- 4079 كېرەك بەككە شۇڭا خىزمەتچى قۇلىن—
بىلىمى تېگىچە چوڭايتسا ئۇلىن.
- 4080 ئىش—ھەركەتتە قۇلىنى سىناپ كورگۈلۈك،
قاراپ ئەقىلغە، سوڭ ئورۇن بەرگۈلۈك.
- 4081 قۇل ئولسا بېگىگە سادىق، كويۇمچان،
بولۇر توغرا ئاڭغا بەگ قىلسا ئېھسان.
- 4082 نەدەيدۇ ئىشتىكىن، قانۇن تۈزگۈچى،
قانۇن بىرلە بەگلىك ئىشىن قىلغۇچى:
- 4083 نىچە قۇل چوڭايسا قۇل ئاتىدۇر قۇل،
چوڭايتقان بەگ ئالدىدا خىزمەتچى ئول.
- 4084 كىچىك بولسا قانچە بەگ ئاتىدۇر بەگ،
خىزمەتچى ئېتىدىن بەگ ئاتى خوپ ئول.

- 4085 ay bəglər aqırlap bədik bolmix ər
basınma bəginni bədik tut aqır
- 4086 əqəxmə bu bəglər bilə sən bolup
səzin səzləməgil məgər kəq kərüp
- c241
4087 olar küt tururlar küt əlgi uzun
kəyər ot tururlar kəyürgəy ezün
- 4088 zəmanə tururlar zəmanə bilə
yaraxik kərək ər səvinsə külə .
- 4089 takı yakxi aymix sinap bilmix ər
tapuq birlə kəpmix tilək bulmix ər
- 4090 külə baksa bəglər sana ez kəzün
səvinmə anar sən küvənmə ezün
- 4091 tapuqka tayanma kətürmə kənül
sana tüggə bəglər yanılsa yüzün
- B295
4092 kiqig ya uluq tut nə qavluq külüg
tapuqqi tapuqqi turur bəlgülüg
- 4093 katiqlanoqu bəgkə tapuq yazmasa
tapuqqi yolında onin azmasa
- 4094 nəqə mə yakın tutsa bəglər səni
ezünni unıtma yoriqil keni
- 4095 nəqə ədgü tutsa ezün korku tur
əximsinməgil sən kiya baknu tur
- 4096 ara ot bolur kər ara suv bolur
ara küldürür kər ara yiqlatur

- 4085 ئى بەگلەر قەدىرلەپ بۇيۇك بولغان ئەر،
بېگىنى ھەقىر كورمە، كاتتا قەدىر بەر.
- 4086 بۇ بەگلەر بىلەن سەن ئۈچەشمە تۇرۇپ،
يامان سوزلىمە، سوزلە ياخشى كورۇپ.
- 4087 ئۇلار—بەخت، ئۇزۇندۇر بۇ بەختنىڭ قولى،
ئۇلار—ئوت، كويدۈرەر ئوزۇڭ بىر يولى.
- 4088 ئۇلاردۇر زامانە، زامانە بىلە—
ياراشماق كېرەك ئەر سويۇنۇپ كۈلە.
- 4089 تېخى ياخشى دەپتۇ سىناپ بىلگەن ئەر،
خىزمەت بىرلە ئورلەپ، تىلەك تاپقان ئەر:
- 4090 ساڭا باقسا بەگلەر، كوزىلە كۈلۈپ،
سويۇنمە ئۇنىڭغا ئوزۇڭ گۈل بولۇپ.
- 4091 خىزمەتكە گۈۋەنىپ، مەغرۇرلانما سەن،
يېڭىلساڭ، قارار بەگ قاۋاغىن تۇرۇپ.
- 4092 كىچىك، چوڭ يامەشھۇر ئاتانغان ئېرۇر،
ئېنىقكىم، خىزمەتچى خىزمەتنى تۇرۇر.
- 4093 تىرىش، بەككە خىزمەتتە يېڭىلماسقا سەن،
خىزمەتنى قىلىشتا يولدىن ئازما سەن.
- 4094 يېقىن تۇتسا قانچەكى بەگلەر سېنى،
ئوزۇڭنى ئۇنۇتما ۋە يۈرگىن كۈنى.
- 4095 نىچە ياخشى كورسە، ئوزۇڭ قورقۇپ تۇر،
ئۇنى تۇتما ھەمرا، قاراپ قىياتۇر.
- 4096 بولۇر ئوت بەزىدە، بەزەن سۇ بولۇر،
گەھى كۈلدۈرەرلەر، گەھى يىغلىتۇر.

- 4097 bu üq nənke bolma yaqın koxnisi
keyər ot akar su bu bəglər küsi
- 4098 kür arslanka okxar kerü tursa bəg
egə tursa yumxar bolur torqu təg
- 4099 qalı basnu təgsə puxar bax kəsər
tamurİN təxər ker sorup qan iqər
- A118
4100 puxar ədtə barma bəgİnkə yaqıq
qalı bardİn ərsə uquzluk anuk
- 4101 ayİttukta səzlə okİdukta kir
səlamət tirilgil tuqi bol aqİr
- 4102 təlim səzni əxtip əxİtməz ətin
kəzün kərmixİnni yətürgin qatİN
- C242
4103 nəgü tər əxİtgil əzin tutnur ər
əqİndə kirip ker ətük ətnür ər
- 4104 kirü tur təsələr aqİrlik əkux
qİka tur təsə ker yüzİnkə səkux
- 4105 kəzünni küdəzgil əzünni tutun
əzin tutoquqi ər azunda kəsux
- 4106 üq İxtə yİraq tur qatİqlan usa
biri qİlma bəglİk səz aydim kəsə
- 4107 takİ biri yaloqan biri sukluk ol
bu üq İx üqəgü tüpi yoqluk ol
- 4108 yoqama kixİg sən uxak səzləmə
kəni səzləgil səz barİN kİzləmə

- 4097 بۇ ئۇچ نەرسىنى قىلما خوشنا يېقىن:
كويەر ئوت، ئاقار سۇ، بۇ بەگ شوهرىتىن.
- 4098 بۇ بەگلەر گويىكى جەسۇر ئارىسلان،
ماختاپ بەرسە يۇمشار بىر يىپەكسىمان.
- 4099 ھەقىر كورسەك ئاچچىقلىنۇر، باش كېسەر،
تومۇرنى تېشەر، كور، شوراپ قان ئىچەر.
- 4100 غەزەپ چاغدا بارما بېگىگە يېقىن،
ئەگەر بارساڭ خارلىق يېتەر ساڭا چىن.
- 4101 سورالغاندا سوزلە، قىچقارغاندا كىر،
سالامەت تىرىلگىن، ھامان بول ئېغىر.
- 4102 تولا سوزنى ئاڭلاپ ئىشىتمەسكە سال،
كوزۇڭ كورسە باقىما، ئۇنى كورمەي قال.
- 4103 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، ئوزىن تۇتقان ئەر،
كىرىپ ئوز پەيتىدە ئوتۇنچ قىلغان ئەر:
- 4104 دىسە "كىر" بولار ئۇ قەدىرلىك تولا،
دىسە، "چىق" يۈزۈڭگە تولا سەت بولا.
- 4105 كوزۇڭنى كۈزەتكىن، ئوزۇڭنى تۇتۇپ،
ئوزىنى تۇتقان ئەر ئەزىز دۇنيادا.
- 4106 يىراق تۇر ئۇچ ئىشتىن بولسا تىرىشىپ:
بىرى، قىلما بەگلىك، سوز ئېيتتىم كېسىپ.
- 4107 يەنە بىرسى يالغان، ئاچكوزلۇك بىرى،
ئېرۇر يوقلۇق بۇ ئۇچنىڭ ئۇچى ۋە تۈۋى.
- 4108 ئۇششاق سوز قىلما سەن كىشىنى چىقىپ،
دۇرۇس سوزلە، تۇرما بارىنى يېپىپ.

B296

4109 ezünni ariq tut kamuqdin sinqar
ariq ol bu bəqlər ariq nəñ səvər

4110 ezün qarxıka kirsə baknu yori
səni kim aqirlar aqirla anı

4111 küvəzlənmə əlgin sala kirməgil
əlig alxu tutxu yəmə turmaqıl

4112 ezün oldurur ərsə ornun bilin
kixig satoqamaqıl siliglik kilin

4113 kakırma sən anda ya suqma katioq
otunluk bolur bu kəterür tatioq

4114 yana baqıdax ilmə yanin yatmaqıl
ünün katoqura sən katioq külməgil

4115 yana alma tirnak adixma putun
uquzluk təgürgəy ələtgəy kutun

4116 sənində uluqraq sezin sezləsə
sezüg barqa qodoqu anı tınlasa

4117 kəni sezlə sezni kizartoqay ənin
sezüg sezləməgil məgər ez tənin

4118 iqip qarxıka kirmə əzni tutun
yaraqısız bolur ol iqigli otun

C243

4119 bu üq nəñ turur ər küdəzməsə ez
baxın alsıkar tərək əxit ux bu sez

4120 birisi bu bəqlər sezin tutoqu bəg
küdəzgü anı ez səvüg janı təg

- 4109 ئېرىغ تۇت ئوزۇڭنى سەن مۇمكىن قەدەر،
بۇ بەگلەر ئېرىغدۇر، ئېرىغلىق سويەر.
- 4110 سارايدا كىرگەندە بايقاپ چىچەن يۇر،
سېنى كىم قەدىرلەر، ئۇنى ئەزىز كور.
- 4111 كورەڭلەپ قولۇڭنى سېلىپ كىرمىگىن،
ئىلىك ئال سالامنى، غاپىل بولمىغىن.
- 4112 ئوزۇڭ ئولتۇرار بولساڭ ئورنۇڭنى بىل،
سىلىق بول، كىشىلەرنى رەنجىتىمىگىل.
- 4113 تۇكۇرمە، گېلىڭنى قاقىرتما قاتتىق،
نادانلىق بولۇر ئۇ، يوقانۇر تاتىق.
- 4114 باداشقانى قۇرما، يانچە ياتمىغىل،
قاقاھلاپ قاتتىق ئۇن بىلە كۆلمىگىل.
- 4115 يەنە تىرناق ئالما، مىنگەشتۇرمە پۇت،
قىلىپ خار، قاجۇرغاي سېنىڭدىن ئۇ قۇت.
- 4116 سېنىڭدىن بۇيۇكلەر مەگەر قىلسا سوز،
قۇلاق سال ئۇنىڭغا، ئوز سوزۇڭنى ئوز.
- 4117 دۇرۇس سوزلە سوزنى، يۇزۇڭ سويىنۇر،
ئوزۇڭگە مۇناسىپ سوز ئېيتساڭ بولۇر.
- 4118 ئىچىپ مەس بولۇپ قەسىرگە كىرمىگىل،
بولۇر ئىچكۈچى ئۇ يارامسىز، جاھىل.
- 4119 ئىشت، ئەر ئوزىنى كۈزەتمىسە گەر،
ئۇنىڭكىم بېشىنى بۇ ئۇچ نەرسە يەر:
- 4120 بىرىدۇر بۇ بەگلەر سوزىن تۇتماق بەك،
كۈزەتسە ئۇنى ئوز شىرىن جاندىك.

- 4121 ikinq yazmasa əlkə tursa keni
əzin kəđ küdəzsə bu buloqak küni
- 4122 üqünq qarxı iqrə keni tutsa ez
yırak tutsa tənşiz yaraqsızda kez
- 4123 bu üqtə birisin kiliqlı kixi
nəqə mə bəđük ərsə kəslür baxı
- B297
4124 ađakın yoriqlı ay kılki tüzün
əđi bolmaoqınqa kərünmə ezün
- 4125 kalı oldurur ərsə ez qur bulup
okıp baxlasa etrü kirgil turup
- 4126 kaqan sez sorar ərsə bəqlər sanə
uzatma sezünni ay ərsig toña
- 4127 ayıtsa etüngil bilirin ezün
sezın kəssə qođoql uzatma sezün
- 4128 kalı axka bəqlər okısa səni
əđəp birlə ax yə kəđ əqrən muni
- 4129 oñ əlgin bilə sən ketürgil yəgü
bayat atı axnu ayıt ay bəgü
- 4130 kixi utrukı axka sunma əlig
ezün utrukı ax yəgil ay silig
- 4131 piqək tartma anda sənük kəmdimə
axioq tartmaoql sən kixig ündəmə
- 4132 təxi təg yəməgil yəmə tavrakın
silig bolma artuk tixi təg sakın

- 4121 ئىككىنچى ساداقەت، ئەلگە بول كۈنى،
ئوزىن بەك كۈزەتمەك توپۇلاڭ كۈنى.
- 4122 ئۈچىنچى، سارايدا تۈز تۇتماق ئوزىن،
بىراق قىلماق يارامسىز ئىشلاردىن كوزىن.
- 4123 بۇ ئۈچتە قالسا گەر غەپلەتتە كىشى،
بۇيۇك بولسا قانچە، كېسىلگەي بېشى.
- 4124 سارايدا يۈرۈچى ئى تەبىئى نازۇك،
ۋاقت كەلمىگۈنچە كورۇنمىگۈلۈك.
- 4125 ئەگەر ئولتۇرارسەن ئوز تەڭ-تۇش بىلەن،
كىرىپ بار شۇئانلا قىچقىرىش بىلەن.
- 4126 قاچان بىر سوئال بەرسە بەگلەر ساڭا،
ئى باتۇر يىگىت سوز ئۇزارتما ئاڭا.
- 4127 سوراپ قالسا، ئېيتقىن بىلگەنىڭ ئوزۇڭ،
سوزىن كەسسە، قويغىن، ئۇزارتما سوزۇڭ.
- 4128 ئەگەر ئاشقا بەگلەر قىچقىرسا سېنى،
ئەدەپ بىرلە ئاش يە، بەك ئۈگەن بۇنى.
- 4129 يىمەكنى ئال ئوڭ قول بىلەن، ئى ھېكىم،
ئاۋال ئېيت بىسىملاھىر راخمانىررېھىم.
- 4130 كىشىنىڭ ئالدىغا قولۇڭ سۇنماغىل،
ئى زىرەك، ئوز ئالدىڭدىكىنى يىگىل.
- 4131 چىقارما پىچاق ھەم سوڭەك غاجىما،
كىشىنى ئىندىمە، يىمەك ئۇزاتما.
- 4132 يىمە تويمىغۇردەك ئالدىراپ تىقىپ،
ئاياللاردەك يەنە تۇرما ناز قىلىپ.

- 4133 nəqə mə tok ərsə yəgü bəg axi
bu bəgər axi ol aqirlik baxi
- A119
4134 nə türlüg bu ixkə təgir ərsə öz
baqirsaklikin təg yaruk kiloğa kəz
- 4135 ədi yaxxi aymix biliklik kixi
bu səz tutsa asoqi sav altun tuxi
- C244
4136 kali təgsə bəglik sanə bəlgülüg
bilik birlə ixlət ixig ay külüg
- 4137 kali yavoqu tənsiz bolur ərsə sən
wəfa kil nəqə küq bulur ərsə sən
- 4138 apən təgsə əmdi sü ərki sanə
akı bol oduq tur ay ərsig tona
- 4139 təgir ərsə hil ya sanə on otaq
əlig taroqu malin kiliq tutoqu yaq
- B298
4140 wəzirlik təgip bolsa əlgin uzun
terü urma əsiz silig bol tüzün
- 4141 əgəlik təgir ərsə əgləngü ol
yanılsa bəgi bu ayu bərsə yol
- 4142 kali kək ayukluk təgir ərsə kər
əzin kəq küdəzgü kuti badi kur
- 4143 sü baxi ya əl baxi bolsa əzün
kəni bol yiti tut kulakin kəzün
- 4144 əzün bolsa həjib orunq almaoqu
qioqay tul yetimlər səzin tinlaoqu

- 4133 ھەرقانچە توق ئولساڭ يىگىن بەگ ئېشى،
بۇ بەگلەر ئېشىدۇر ئىززەتنىڭ بېشى.
- 4134 نىچۈك ئىشقا سەن بۇيرۇلساڭ ئوزۇڭ،
سەمىمى ئىشلە سەن، پارلايدۇ كوزۇڭ.
- 4135 بىر ئالىم دېمىش بۇ ئەجىپ ياخشى گەپ،
بۇ گەپتىن ساپ ئالتۇن كەبى تېگەر نەپ:
- 4136 ھەقىقەتتە بەگلىك ساڭا تەگسە گەر،
بىلىم بىزلە ئىش قىل، ئى شوھرەتلىك ئەر.
- 4137 تېڭى يوق بىر يابغۇ بولساڭمۇ سەن،
ۋاپا قىل، نىچە كۈچكە تولساڭمۇ سەن.
- 4138 ئەگەر تەگسە لەشكەر بېشىلىق ساڭا،
سېخى بول، تۇر ئويغاق، ئايا مەرت توڭا.
- 4139 ساڭا خەيل (174)، ئون ئوتاغ (175) قالسا تېگىپ،
قىلىچ، يانى قولغا ئال، مال تارتىپ.
- 4140 ۋەزىرلىك تېگىپ، قول گەر بولسا ئۇزۇن،
ھېلىم بول، تۈزمە سەن ھىچ يامان قانۇن.
- 4141 كېڭەشچى بولۇر كەن، كېڭەش بەرسۇن ئول،
يېڭىلسا بېگى، بۇ ئايان قىلسا يول.
- 4142 ئاڭا "كوك ئايۇق" لۇق تېگىپ قالسا گەر،
كۈزەتسۇن ئوزىنى، باغلار بەخت كەمەر.
- 4143 ۋىلايەت يا لەشكەر باش ئولساڭ ئوزۇڭ،
دۇرۇس بول، چىچەن قىل قۇلاڭىڭ، كوزۇڭ.
- 4144 ئوزۇڭ ئولساڭ ھاجىپ، پارا ئالمىغىن،
پەقىر، تۇل، يىتىملەر سوزىن تىڭلاغىن.

4145 aqilikka kilsa aqiqi səni
pütün qın bolup sən yoriqil keni

4146 bitikqi ilimoja bolunsa ezün
kənül sirri bək tut qıkarma sözün

4147 bu ol atqa təgmix tapuq kılouqi
munında narusi uda bərgüqi

4148 bir anqa yəmə bar takı ixqilər
təxəkqi ya kuxqi yəmə axqılar

4149 bu yanlıq tapuqda yirak tur sanə
ərəzi birər ol ker əmgək minə

4150 aqirlik tiləsə ezünkə tuqi
aqirla kixig sən aya koptaqi

4151 uluqoq uluqla küdəz hürməti
sanə kəlgə dəvlət uluqluk kuti

4152 nəgü tər əxitgil avuqoja səzi
avuqoja səzi tutsa aqlur kəzi

C245

4153 uluq hürməti bar azunda tərü
uluq kəlsə kopoqil ađakın ərü

4154 yaraxur uluqka kiqig hürməti
uluq ma kiqigkə kılur ok kərü

* * *

B299

4155 səzin kəsti əgdülmix aydı munu
bu yanlıq bolur bəg tapuqbi unu

- 4145 غەزىنە ئىشىگە گەر قويسا سېنى،
ئىشەنچلىك ۋە چىنلىق بىلە قىل ئۇنى.
- 4146 ئەگەر خاس كاتىپلىق قىلۇرسەن ئوزۇڭ،
كوڭۇل سىرى بەك تۇت، چىقارما سوزۇڭ.
- 4147 شۇلاردۇر ئۇنۋانلىق خىزمەت قىلغۇچى،
بۆلەكلەر بۇلارغا تەۋە بولغۇچى.
- 4148 تېخى بار يەنە بىرقانچە ئىشچىلار،
توشەكچى ۋە قۇشچى يەنە ئاشچىلار.
- 4149 بۇ ياڭلىغ ئىشلاردىن يىراق بول، يىراق،
جاپاسى مىڭ ئولسا، ھوزۇر بىر يىراق.
- 4150 تىلەسەڭ ئوزۇڭگە دائىم ئېھتىرام،
كىشىنى ئەزىزلەسەن، ئەي مۇھتەرەم.
- 4151 ئۇلۇغنى ئۇلۇغلاپ، قىل ھورمەت ئاڭا،
كېلۇر بەختۇ-دەۋلەت، ئۇلۇغلۇق ساڭا.
- 4152 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، قېرىلار سوزى،
قېرى سوزى تۇتسا، ئېچىلغاي كوزى:
- 4153 ئۇلۇغقا ھورمەت بۇ، جاھان قانۇنى،
ئۇلۇغ كەلسە قويۇپ كۈتۈپ ئال ئۇنى.
- 4154 كېرەكتۇر كىچىكتىن ئۇلۇغقا ھورمەت،
ئۇلۇغمۇ كىچىككە قىلۇر ئەينىنى.

* * *

- 4155 ئوزۇپ سوزنى ئوگدۇلمىش، ئېيتتى: بۇدۇر—
كى بەگ ۋە خىزمەتچى شۇ ياڭلىغ بولۇر.

- 4156 mən aydım əxittin sən əgrəndin ul
nəgü tæg tapınoju tükəl bildin ul
- 4157 bu yanlıoq turur bəgkə kılıoju tapuoq
tapuoq sinsə ətrü aqar kut kapuoq
- 4158 tusuloju tapuoq bu munu bilgü tap
kali bildin ərsə ezün bəgkə sap

ODOIURMIX SUALI ÖGDÜLMIXKƏ

- 4159 yanut bərdi odoqurmıx aydı bu söz
əxittim mən əmdi aya ədgü ez
- 4160 takı bir sezüm bar ayıtoju sana
anı ma ayu bərgil əmdi maña
- 4161 ezüm kəndkə kirsə əlig tapoına
baru turoju kündə anıñ kapoına
- 4162 nəgü tæg yorikın bilingü adax
tiriglik olardın turur ay qadax
- 4163 ər at birlə xəksiz katıloju kərək
olarka yaraxı tirilgü kərək
- 4164 muni ma ayu bər maña sən bu kün
nəgü tæg katıloju ukayın egün

- 4156 مەن ئېيتتىم، سەن ئاڭلاپ ئۈگەندىڭ ئۇنى.
چۈشەندىڭ تولۇق ھەم خىزمەت يولىنى.
- 4157 قىلىش بەككە خىزمەت شۇ ياكلىغ بولۇر،
ئەگەر سىڭسە خىزمەت، بەخت ئىشىك ئاچۇر.
- 4158 بۇ خىزمەت پايدىلىق، بىلسەڭ ئۇنى، بەس،
بىلىپ بەككە بولغىن ئوزۇڭ يېقىن، بەس.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوڭدۇلىشىكە سوئالى

- 4159 دىدىكى ئودغۇرمىش بېرىبان جاۋاپ،
ئىشىتىم سوزۇڭنى، ئى ئالجاناپ.
- 4160 تېخى بىر سوزۇم باردۇر ئېيتاي ساڭا،
ئۇنى ئەمدى ئېيتىپ بېرەرسەن ماڭا.
- 4161 ئېلىگ خىزمىتىگە—شەھەرگە كىرسەم،
ئۇنىڭ ئىشىكىگە كۈندە بېرىپ يۈرسەم.
- 4162 ئۇلار ھەرىكىتىنى بىلگۈلۈك، ئاداش،
ئۇلار بىرلە ئوتەر تىرىكلىك، قاياش.
- 4163 خادىملەرگە شەكسىز قوشۇلماق كېرەك،
ئۇلارغا يارىشا ياشىماق كېرەك.
- 4164 بۇنى ھەم ماڭا سەن بايان قىل بۇگۈن،
ئۇقاين ئۇلارغا قوشۇلماق يولىن.

ƏGDÜLMIX KAPUQIDAKİ ƏR AT
BİRLƏ NƏGÜ TƏG
TIRILGÜSİN AYUR

4165 yanut bərđi əgdülmix aydı bu ma
kərəklig turur ay qadax aysama

B300 C246

4166 muni ma sana əmdi əgrətgü ol
nəgü təg yorişu ani bilgü ol

A120

4167 tiriglik olarniñ bilə ol qadax
kayusin qadax tut kayusin adax

4168 kapuqidaki birlə yaraxoşu kərək
qatiloşu kəlixgü barışoşu kərək

4169 kapuqidaki birlə yaraxmasa uz
tiriglik tatimaz aya ədgü öz

4170 nəgü tər əxitgil tapuq kiloşuqi
tərü birlə baxlap kapuq tüzgüqi

قىزىق كىشى پاپ
ئوگدۇشنىڭ ساراي ئەھلى بىلەن قانداق مۇئامىلە
بولۇش توغرىسىدا ئىپتىقانلىرى

- 4165 جاۋابەن ئوگدۇلمىش دىدى: ئەسلىسىم،
كېرەكلىك ئېرۇر، ئى قېرىنداش بۇ ھەم.
- 4166 بۇنىمۇ ساڭا ئەمدى ئوگەتكۈلۈك،
نىچۈك يۈرگۈلۈكتۇر، ئۇنى بىلگۈلۈك.
- 4167 تىرىكلىك ئۇلارلە ئوتەر، ئى قاياش،
قايسىن قاياش تۇت، قايسىن ئاداش.
- 4168 ساراي ئەھلى بىرلە چىقىشماق كېرەك،
قېتىلماق، كېلىشمەك، بېرىشماق كېرەك.
- 4169 ساراي ئەھلى بىرلەن ياراشمىساڭ گەر،
ھاياتىڭ تېتىقسىز بولۇر، ياخشى ئەر.
- 4170 نەدەيدۇ، ئىشتىكىل، خىزمەت قىلغۇچى،
نىزام بىرلە دەرگاھ ئىشىن تۈزگۈچى:

- 4171 yakınlik tiləsə özün bəg bilə
 kapuqdaki birlə yakınlik tilə
- 4172 uluqluk tapayin təsə sən özün
 ər at birlə yaxxi yori ay tüzün
- 4173 nəqə mə yakın tutsa bəglər səni
 yaraxoqil ər at birlə turoqil keni
- 4174 tükəl üq kutu ol kapuqda kixi
 bularnin bilə ol tiriglik ixi
- 4175 bularda biri ezdə uləun turur
 uluqka tapinsa özün kut bulur
- 4176 uluqla olarni aqirla sezin
 səni ədgü tutoqay yarutoqay yuzin
- 4177 ədi yaxxi aymix biliklig bəgü
 bəgülər sezini uquz tutmaq
- 4178 kiqigkə uluqluk uluqdin kəlik
 uluqka tapinsa kiqig kut alir
- 4179 uluqlar sezin tut yumux kil yügür
 uluq səzi tutsa tiləkkə təgir
- 4180 uluqlar kut ol kər tiləsə kutuq
 tapinoqil tapuqka turur kut tutuq
- B301
- 4181 takı bir sana tən tux ol ay qadax
 yiratsa yaqı ol yaqutsa adax
- 4182 əxin həm tuxun bu katiloqu kixi
 yanutka yanut kil əxinə tuxi

- 4171 يېقىنلىق تىلەسەڭ ئوزۇڭ بەگ بىلە،
ساراي ئەھلى بىرلە يېقىنلىق تىلە.
- 4172 ئوزۇڭگە ئۇلۇغلىق تاپاي مەن دىسەڭ،
ئەي ئۇز ئەر، خادىم بىرلە خوپ ئوت ئوزەڭ.
- 4173 يېقىن كورسە قانچە بەگلەر گەر سېنى،
ياراشقىن خادىم بىرلە، يۇرگىن كونى.
- 4174 ساراي ئەھلىدۇر دەل ئۇچ گۇرۇھ كىشى،
بۇلار بىرلە ئوتەر تىرىكلىك ئىشى:
- 4175 بىرىدۇر ئوزۇڭدىن چوڭلار، ئۇلۇغلار،
ئۇلارغا ئىشلىسەڭ، بەختىڭ ئېچىلار.
- 4176 ئۇلارنى ئۇلۇغلا، قەدىرلە سوزىن،
سېنى ياخشى كورگەي، يورۇتۇپ يۇزىن.
- 4177 بىلىملىك ھېكىملەر خوپ ئېيتىمىش گۇزەل،
ھېكىملەر سوزىگە سەن قىلغىن ئەمەل:
- 4178 كىچىككە ئۇلۇغلىق ئۇلۇغدىن كېلۇر،
خىزمەت قىلسا چوڭغا، كىچىك بەخت تاپۇر.
- 4179 ئۇلۇغلار سوزىن تۇت، ئىشىن قىل، يۇگۇر،
سوزىنى تۇتقان ئەر تىلەككە يېتۇر.
- 4180 ئۇلۇغلار ئېرۇر بەخت، سەن ئىستەسەڭ بەخت،
خىزمەتكە تۇتقۇ بەخت، سەن خىزمىتىن ئەت.
- 4181 تېخى تەڭ-تۇشۇڭ بار سېنىڭ، ئى قياش،
بىراقلا تىساڭ يېغى، يېقىنلا تىساڭ ئاداش.
- 4182 ئەشىڭ، تەڭ-تۇشۇڭدۇر بۇخىل كىشىلەر،
جاۋابقا مۇناسىپ جاۋابىنى بەر.

C247

- 4183 takı bir sənində basa ol kiqig
bularnın bilə ol aqıoı ya süqig
- 4184 basıtma katioılan kiqigkə özün
tilin oynamaoııl tıda tut sezün
- 4185 tapuoı kılsa bər nən yazuk kılsa ur
yava ıdma boxlaoı ixin aytu tur
- 4186 adax koldax ərdax kalın tut katıl
kalın bolsa koldax əgər təgmə til
- 4187 yaoı kılma əzkə kixig bilmədi
yaoıilıoı kixilər səvinq bulmadı
- 4188 nəqə az yaoı ərsə yası təlim
yaoıda asıoı bar təp aymaz tilim
- 4189 nəgü tər əxitgil ay kənli oıuoı
yaoı yası təgrüp tokimix yoıuoı
- 4190 bir ek ərsə duxman min ol yaslıkı
minin dostun ərsə bir ol azlıkı
- 4191 kixi duxmanındın asıoı kılmadı
kali kıldı ərsə ezi uzlukı
- 4192 nəgü təg kılinsa sanə koldaxın
sən andaıoı kılinoııl səvinsü əxin
- 4193 əzünkə tənəxi tutunoııl adax
tənəxlig tənəxi bilə ol tudax
- 4194 əsiz əx tutunma yırak tur təzə
əsiz əx azitur səni yol eze

- 4183 يەنە بىرسى سەندىن ئېرۇرلەر كىچىك،
بۇلار بىرلە ئۆتكەي ئاچچىق يا چۇچۇك.
- 4184 تىرىشقىن، كىچىككە بوزەك بولماغىل،
تىلىڭنى تېيىپ تۇت، ھەزىللەشمىگىل.
- 4185 خىزمەت قىلسا مال بەر، گۇنا قىلسا ئۇر،
قويۇپ بەرمە بوشقا، بۇيرۇپ ئىشقا تۇر.
- 4186 ئاداش-دوست، قولداشنى كۆپ تۇت، قېتىل،
تولا بولسا دوست، ماختار قانچە تىل.
- 4187 كىشىنى چۇشەنمەي يېغى قىلماغىل،
يېغىلىق كىشى خۇش ئۆتمەس، بۇنى بىل.
- 4188 يېغى بولسىمۇ ئاز، تولا زىيىنى،
دىمەس بۇ تىلىم ھىچ پايدىلىق ئۇنى.
- 4189 ئايا كوڭلى ئويغاق، ئاڭلا، نىمە دەر،
يېغى ۋەجىدىن كۆپ زىيان كۆرگەن ئەر:
- 4190 يېغى بىر بولسىمۇ، مىڭدۇر زىيىنى،
مىڭ بولسىمۇ دوست، ئاز دەپ بىل ئۇنى.
- 4191 كىشى كۆرمىدى پايدا دۇشمەندىن،
ئەگەر كۆرسە كۆردى ئۆزىدىن ئۇنى.
- 4192 نىچۇك ئىشنى قىلسا ساڭا قولدىشىڭ،
سەن ھەم قىل شۇنى، خوش بولۇر يولدىشىڭ.
- 4193 ئوزۇڭنىڭ تىلىڭلە سەن ئولغىن ئاداش،
كىشى تەڭتۇشىگە بولۇر ئۇ ئوخشاش.
- 4194 ياماننى قىلما ئەش، قېچىپ نېرى بار،
يامان ھەمرا سېنى يولدىن ئازدۇرار.

4195 ezün ədgü atlıoı bolayın təsə
əsizkə katılma katioqlan usa

B302

4196 kamuoı nənni kərdüm ez ügrün yorir
kixi yilki kux kurt ez ügrin bilir

4197 nəgü tər əxitgil ay əlqi baxı
sınap ədgü əsiz kəqürmix yaxı

4198 sioıırquknı kərdüm uqar kək ara
tənın baktim ərsə ikigü kara

4199 kuoıuka katılmaz kərü tur yuoıak
kara kux erün kux bilə kəđ yirak

4200 uqar kux əxin bildi tutti ügür
kixi sən katiloıu kixinni eđür

A121 C248

4201 iki türlüg ol bu yakınlik ixi
bu iki üqün dost tutar ol kixi

4202 birəgü tutar əx kixig tənriilig
bu əxlik iqində yođ ol əgrilik

4203 takı bir tutar əx ez asoıi üqün
bu əxlik tüpükməz bolur ol küqün

4204 kalı tənriilik əx tutunsa ezün
yükin yüđ aqioı kılma tügmə yüzün

4205 munin asoıi munda tiləmə sərin
bu asoıin bayat bərgə anda yarın

4206 apañ dunya asoıi üqün ərsə əx
bu ixkə katılma katılma səxix

- 4195 ئوزۇڭ ياخشى ئاتلىق بولايمەن دىسەڭ،
يامانغا قوشۇلما، تىرىشقىن ئوزەڭ.
- 4196 جىمى جاننى كوردۇم ئۇيۇرلە يۈرەر،
كشى، يىلقى، قۇش-قۇرت ئۇيۇرىن بىلەر.
- 4197 نىمەدەر، ئىشىتىكىن، بۇ خانىلار بېشى،
سناپ ياخشى-ياماننى ئونكەن يېشى:
- 4198 سىغۇرچۇقنى^[176] كوردۇم ئۇچار قاق^[177] ئارا،
تېڭىگە قاراسام، ئىككىسى قارا.
- 4199 قوغۇغا قوشۇلماس، قاراپ كور، يۇغاق^[178]،
قارا قۇش ئۇ ئاققۇش بىلەن بەك يىراق.
- 4200 ئۇچار قۇش بىلىپ ئەش، ئۇيۇر تۇتتى، بىل،
كشى سەن قوشۇلۇر كىشىڭ ئايرىغىل.
- 4201 ئېرۇر ئىككى تۇرلۇك يېقىنلىق ئىشى،
شۇ ئىككى ئىش ئۈچۈن تۇتار دوست كىشى:
- 4202 بىرى، يولداش تۇتار تەڭرىلىك ئۈچۈن،
بۇنىڭدا ئورۇن يوق ئەڭرىلىك ئۈچۈن.
- 4203 تۇتار دوستىنى نەپىنى ئۈچۈن ئۇ بىرى،
بۇ دوستلۇق نېگىزسىز، ئېرۇر مەجبۇرى.
- 4204 ئەگەر تەڭرىلىك ئەشنى تۇتساڭ ئوزۇڭ،
يۈكىن يۇد، ئاچچىق قىلما، پۈرمە يۈزۈڭ.
- 4205 مۇنىڭ پايدىسىن بۇندا كۈتمە، چىدا،
بۇنىڭ ئەجرىسىن تاڭنا بەرگەي خۇدا.
- 4206 جاھان نەپىنى چۈن بولسا دوستلۇق ئەگەر،
قېتىلما، قېتىلساڭ قول ئۇز ئۇندىن ئەر.

- 4207 nögü tər əxitgil adax tutmıx ər
adax asoqi yası sinap bilmix ər
- 4208 adaxioq asioq yas iqində sina
bu yərdə ađaq tikse bək tut sənə
- 4209 adax kənli bilmək tiləsə ezün
puxuroqil sezün sən yəmə tüg yüzün
- 4210 səvər səvməzin sən biləyin təsə
səvügrək nənin qol ukuloqay basa
- B303
4211 kaxin tügməsə ol bu iki yərig
bu jan birlə tüz tutoqu ux bu ərig
- 4212 ozunqi kixikə qatılma yira
ozunqi tilində keyər ot kərə
- 4213 ozundin kəpar ol azun buloqaki
ozunqi baxin kəs ay ərsig aki
- 4214 yana umduqi birlə bolma yaoquk
səziksiz sana bu yaoqi bolqay ok
- 4215 qali umdusin bulsa ol umduqi
ataqay səni ol ini ya əqi
- 4216 qali bulmasa ol əvürgəy yüzin
toqup kərmədük təg yiratoqay ezin
- 4217 adax koldax ərdəx tutun umdusuz
inanoqil anar sən tiril qadoqusuz
- C249
4218 adax-koldax ərdəx səvinq qadoquda
tusulur kixikə əsiz ədgüdə

- 4207 نىمە دەر، ئىشتىكىن، ئاداش تۇتقان ئەر،
ئاداش نەپتى-زەرەرىن سىناپ بىلگەن ئەر:
- 4208 ئاداشنى سىنا سەن زەرەر، پايدىدا،
سىنالسا بۇ ھالدا، ئىسىل بەك ئاڭا.
- 4209 ئاداش كوڭلى بىلمەك تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
تېرىكتۇر ئۇنى، تۇر ئاڭا قاش-كوزۇڭ.
- 4210 سويۇپ، سويىمگەننى بىلەيمەن دىسەڭ،
بىلىنگەي مۇھىم بىر نەرسە سورىساڭ.
- 4211 ئاشۇ ئىككى ئىشتا قاۋاق تۇرمىسە،
بولۇر ئۇنداق ئەرنى جان دوستۇم دىسە.
- 4212 قوشۇلما پىتىنخورغا، بارما يېقىن،
ئۇنىڭكىم، تىلىدىن چىقار ئوت-چېقىن.
- 4213 جاھان پىتىنسىنى تېرەر پىتىنچى،
ئۇنىڭ سەن بېشىن كەس، ئايا مەرت، سېخى.
- 4214 تاماخورغا بولما يېقىن سەن تېخى،
ساڭا ئۇ، شۇبھىسىز، بولۇر بىر يېغى.
- 4215 تاماخور سېنىڭدىن كورسە نەپىنى،
ئاتايدۇ سېنى ئۇ ئاكا يا ئىنى.
- 4216 ئەگەر كورمىسە نەپ ئۇ ئورۇپ يۇزىن،
تۇغۇلۇپ كورمىگەندەك تارتار ئۇ ئوزىن.
- 4217 تاماسىز كىشىنى دوست تۇت-ئاداش تۇت،
ياشاپ غەمىسىز ئوزۇڭ، ئىشەن ئاڭا، پۇت.
- 4218 ئاداش، قولداش، قېرىنداش سويۇنچ، قايقۇدا-
بېرۇر نەپ كىشىگە يامان-ياخشىدا.

4219 səvigli öküxrək tiləsə ezün
tuz ətmək yətürgil aquk tut yüzün

4220 bu iki kiliqka isinür kixi
əsis ədgüdə bu kilur ez ixi

4221 muñar mənzetü sezləmix səz bilik
bu səz ixkə tutoqil ay kilki silig

4222 tuz ətmək yətürgil kixikə külə
yüzünni yaruk tut süqig səz bilə

4223 kixig kul kilioqli bu iki kiling
ađın bulmadım mən bulunsa tilə

4224 iki türlüg ol kər yəmə ol yaoqi
yaoqi bolsa ərkə yađildi aqi

4225 biri tənriqlik ol yaoqi boldaqi
bu kafir yaoqilar yaoqi ol tuqi

B304

4226 takı bir yaoqilik asioq yas üçün
bolur bu yaoqilik kilur ər eqün

4227 yaoqilaqı kafir yaoqisin katioq
yuluqla bu ixkə ət ez kil satioq

4228 asioq yas üçün bolsa əmdi yaoqi
anar kođ ol asoqın yarax ay aqi

4229 yaoqika asioq kilsa boldi yaoqıuk
yaoqi yasi kətgəy kər asoqi anuk

4230 katioqlan yaoqinni yakın kil yarax
səlamət tirilgil əsən boloqa bax

- 4219 تېخى كوپ يېقىنلىق تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
يىدۇر نان بىلەن تۇز، ئوچۇق تۇت يۈزۈڭ.
- 4220 بۇ ئىككى قىلىقتىن ئالۇر زەۋق كىشى،
يامان—ياخشى كۈندە قىلۇر ئوز ئىشى.
- 4221 بۇڭا ئوخشىتىپ سوز ئېيتىمىشتۇر بىلىم،
بۇ سوزگە ئەمەل قىل، خۇلقى مۇلايىم:
- 4222 يۈزۈڭنى ئوچۇق تۇت كىشىگە كۈلە،
نېنىڭنى يىدۇرگىن، چۇچۇك سوز بىلە.
- 4223 كىشىنى قىلۇر قۇل بۇ ئىككى قىلىق،
بولەك تاپىدىم مەن، سەن ئولسا تىلە.
- 4224 يېغى ھەم كورەرسەن، ئىككى خىل ئېرۇر،
يېغى بولسا ئەرگە تۇزاق قۇرۇلۇر:
- 4225 بىرى دىن يولدا ئۇ دۇشمەن بولۇر،
بۇ—كاپىر، يېغىلىقنى دائىم قىلۇر.
- 4226 بىرى ياۋ بولۇرلەر زەرەر، پايدا دەپ،
يېغىلىق قىلۇر ئول ئوچ ئالماق تىلەپ.
- 4227 ئۇ كاپىرغا قاتتىق دۇشمەن بولغۇلۇق،
ئۇنى بۇ ئىشقا بىدا قىلغۇلۇق.
- 4228 زىيان—پايدا چۇن بولسا دۇشمەن تېخى،
ئاڭا قوي پايدىنى، ياراش، ئى سېخى.
- 4229 ئەگەر نەپ يەتسە دۇشمەن بولغاي يېقىن،
بولۇپ يوق زىيانى، يېتەر پايدا چىن.
- 4230 يېغىنى تىرىشىپ يېقىن قىل، ياراش،
سالامەت تىرىلگىن، بولۇر ساق بۇ باش.

- 4231 yaoqıda asioq yok yetürgil bilik
asioq bolmaz ixkə təgürmə əlig
- C250
4232 tapuoq ez kilin kilma əzkə yaoqi
yaoqilioq kixikə kopar min qooqi
- 4233 adax tut kixidə talusin kədin
yavuz bolsa əx tux ökünq yər kədin
- 4234 talu ər tiləsə yakın tutoquka
iki türlüg ol bu tilək buloquka
- 4235 biri əšli ədgü kixi ədrümi
bolunsa adax tut ay ər kədrümi
- 4236 takı bir sakınuk bayatioq bilir
kixi ol kixilik munindin kəlır
- A122
4237 yakınlık bu iki kixi birlə tut
bulardın sana təggəy ədgü yanut
- 4238 əsizkə qavikmıx kixidin yıra
bu yanlıoq kixilər kılınqi kara
- 4239 karaka yaoquma ay kılki ərün
ərünkə kara tərک yuqar ol kərün
- 4240 nə ədgü bilik bərđi bilgə өгə
biliklig okısa sakinoqa өгə
- B305
4241 əsizkə katılma ay ədgü kixi
əsiz boloqa kılkin ol əsiz tuxı
- 4242 yavuzka yaoquma ay ədrüm talu
yavuz boloqa atın ərılgəy tolu

- 4231 دۈشمەنلىكتە يوقتۇر پايدا، بۇنى بىل،
قولۇڭنى بىنەپ ئىشقا سەن سۇنىمىغىل.
- 4232 ئىشنىڭ ياخشى ئىشلە، تاپما سەن يېغى،
يېغىلىق كىشىنىڭ كۆپ باش ئاغرىغى.
- 4233 ئاداش تۆت كىشىنىڭ تاللاپ ياخشىسىن،
يامان بولسا دوستۇڭ، پۇشايمان كېيىن.
- 4234 تولۇق ئەر تىلەسەڭ يېقىن بولغىلى،
ئىككى خىل كىشى بار بۇڭا يەتكىلى:
- 4235 بىرى، ئەسلى ياخشى، كىشى تولغۇنى،
تېپىلسا ئاداش تۆت، ئى ئەر سەن ئۇنى.
- 4236 بىرى، تەقۋادار كىم، خۇدانى بىلۇر،
كىشىلىك شۇنىڭدەك كىشىدىن كېلۇر.
- 4237 يېقىنلاش شۇ ئىككى خىل ئەرگە تولا،
يانار ياخشىلىقلار شۇلاردىن ساڭا.
- 4238 يامان ئات كىشىدىن يىراق بول تولا،
بۇ ياڭلىغ كىشىلەر قىلغى قارا.
- 4239 قاراغا يولۇقما، ئەيا قىلغى ئاق،
يۇقۇرلەر بۇ ئاققا قارا تېزلا، باق.
- 4240 بىلىملىك مۇشاۋۇر خوپ بەردى بىلىم،
بولۇر ئېھتىياتچان ئوقىسا ئالىم:
- 4241 قوشۇلما يامانغا، ئى ياخشى كىشى،
بولۇر خۇلقنىڭ يامان ئۇنىڭ ئوخشىشى.
- 4242 يامانغا يولۇقما، ئى خىل—سەرە ئەر،
يامان ئات بولۇرسەن، زىيانى يېتەر.

- 4243 yaraqsız kixikə yorima yaqa
yaraqsız sana kəlgə tutoğa yaqa
- 4244 öküx kərdüm ədgü atanmıx kixi
əsizkə katıldı buzuldı ixi
- 4245 təlim kərdüm ədgüg əsiz əx üqün
yoðuoşka ilindi yokađtı küqün
- 4246 bu bəglər əvi atı qarxı turur
bu qarxı iqindəki qarxı turur
- 4247 təpizlik bolur bu kapuoşda öküx
təpiz kayda ərsə tütüx ol urux
- 4248 sənində uluoşun səni təpsəgəy
uquz boləğa ezün ökünqlər yəgəy
- C251
4249 yəmə təpsəgəy kər sana tən tuxun
kərülməgə ədgün tünərgəy künün
- 4250 sənində kiqiginə sana tapsula
tiləməgəy ədgün təpizlik bilə
- 4251 bu yanlıq üqün qarxı qarxı bolur
ikigün qarixsa birisi ölür
- 4252 katioşlan sən əmdi ay kənlüm küni
kixig təpsəməgil yorioşil kəni
- 4253 təpizlik ig ol bir otatoşu uzun
yəmixi anı yər sizər bu ezün
- 4254 bayat həkmi ol barqa ədgü əsiz
bayat bərsə təpsəp tıdumaz təpiz

- 4243 يارامسىز كىشىدىن يىراق تۇر قېچىپ،
ياقاڭدىن تۇتار ئۇ يارامسىز كېلىپ.
- 4244 تولا كوردۇم ياخشى ئاتانغان كىشى—
قوشۇلغاچ يامانغا، بۇزۇلدى ئىشى.
- 4245 يامان ئەش تۈپەيلى تولا ياخشى ئەر،
قېلىپ توھمەتكە كوپ، يۈزىن كەتكۈزەر.
- 4246 بۇ بەگلەر ئوينىنىڭ ئېتى "قارشى" دۇر،
بۇ "قارشى" ئەھلى ئۈز-ئارا قارشىدۇر.
- 4247 بۇ دەرگاھتا كوپرەك ھەسەتچى بولۇر،
ھەسەت قايدا بولسا ئۇرۇش قوزغىلۇر.
- 4248 سېنىڭدىن ئۇلۇغلار كورەلمەس سېنى،
خار ئولغاچ، يىپەرسەن پۇشايماينى.
- 4249 كورەلمەس سېنى ھەم يەنە تەڭ-تۇشۇڭ،
كورۇنمەي ياخشىلىق، قاراياي كۇنۇڭ.
- 4250 سېنىڭدىن كىچىكمۇ ھەسەتلەر قىلۇر،
ساڭا ياخشىلىقنى كۈتمەس، ئوچىلىشۇر.
- 4251 ساراي ئەھلى شۇڭا فارمۇ-قارشىدۇر،
ئىككىسى قارشىلاشسا، ئۇ بىرسى ئولۇر.
- 4252 تىرىشقىن سەن ئەمدى ئەي كوڭلۇم كۈنى،
كىشىگە ھەسەت قىلما، يۈرگىل كۈنى.
- 4253 ھەسەت بىر كېسەلدۇر، داۋاسى ئۇزاق،
ئۈزىنى ئۈزى يەپ، سىزەر ئۇ ئاداق.
- 4254 خۇدا ھوكىمى بارچە ئۇ ياخشى-يامان،
خۇدا بەرسە ھەسەت، توسالماس ھامان.

- 4255 nögü asoǵı ötrü kixig təpsəmək
kixig təpsəgüqi soǵı igləmək
- 4256 uoǵında kamuoǵka özün ədgü kil
sana ədgü boloyay səzik tutmaoǵıl
- B306
4257 səvinq bolsa kimkə özün səvnü bər
sakınq kaǵoju təgsə yəmə saknu bər
- 4258 atın ədgü boloyay səni səvgələr
sana katlayın tər təzü əvgələr
- 4259 yaoǵı kilma əzkə katioǵlan kadax
nəbə tutoǵıl əmdi kadax ya adax
- 4260 kəli bolsa əmdi sana bir yaoǵı
usal bolmaoǵıl sən anuk tut aǵı
- 4261 nögü tər əxitgil yaoǵılamix ər
yaoǵısı əzələ əlig bulmıx ər
- 4262 usanma yaoǵıka yaqın turma kət
yaoǵıoǵ sən usandır anı torqa yət
- 4263 sinama yaoǵıoǵ sən bəǵük bil uluǵ
tayaklık yaoǵıka təmür kalkan ət
- 4264 bu əx tux yükin yüǵ sima kənlini
sezümni unıtma küǵəzgil muni
- C252
4265 yaoǵı bolsa əxin ənər janına
ya tərmiş yumıtmix anuk malına
- 4266 iqinni taxınnı adaxın bilir
bu iq tax bilikli kixi nəñ alir

- 4255 نە پايدا كىشىگە ھەسەت ئەبلىمەك؟
ھەسەتخور ئاخىرى كېسەللىك، دىمەك.
- 4256 كۈچۈك يەتسە ھەممىگە ياخشىلىق قىل،
يانار ياخشىلىق ھەم شۈبھە قىلماغىل.
- 4257 كىشىلەر سويۇنسى، سويۇنگىن سەن ھەم،
غەم- قايغۇ يەتسە گەر، يىگىل سەنمۇ غەم.
- 4258 ئېتىك ياخشى بولغاي، سېنى ماختىشار،
ساڭا قوشۇلاي، دەپ بارى ئالدىرار.
- 4259 ئۇزۇڭگە تاپما ياۋ، تىرىشقىن قاياش،
تولا تۇتقىن ئەمدى قېرىنداش- ئاداش.
- 4260 ئەگەر چىقسا دۈشمەن بىرەر تە ساڭا،
سەن غاپىل قالما ھەم تۇزاق قۇر ئاڭا.
- 4261 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، يېغىلاشقان ئەر،
يېڭىپ دۈشمىنى توۋەن قىلغان ئەر:
- 4262 غاپىل بولما ياۋدىن ئوزۇك نېرى تۇر،
غاپىل ئەيلە ياۋنى، تورۇڭغا چۈشۈر.
- 4263 كەمىستىمە دۈشمەننى، زور ۋە بۈيۈك بىل،
تاياق تۇتسا ياۋ، ئەيلە قالغان تومۇر.
- 4264 ئاداش- ئەش يۈكىن يۇد، قىسما كوڭلىنى،
سوزۇمنى ئۇنۇتما، چىڭ تۇتقىن بۇنى:
- 4265 ئەشىك بولسا دۈشمەن، جانغا قەست قىلۇر،
ۋە يا توپىلغان نەق مېلىڭنى ئالۇر.
- 4266 ئىچىڭنى- تېشىڭنى ئاداشىڭ بىلۇر،
مېلىڭنى بۇ ئىچ- تاشنى بىلگەن ئالۇر.

4267 tiləsə nəninkə təgürgəy əlig
tiləsə janınka yətgürgəy yilik

4268 ezünni nəgü əg küdəzsə ezün
əxinni anı təg küdəz kəs sözün

4269 adax tutmaq asan küdəzməki sarp
yaoqı bolmaq asan yaxmakı sarp

4270 yaoqın boldi ərsə ət əz jan küdəz
yaoqılıq kixilər kutulmakı az

4271 iki türlüg ərkə katılma yıra
katıldınmu buloqak kopuroqay kərə

B307

4272 birisi ozunqı yonaq kılouqı
biri iki yüzlüg kixi umduqı

4273 yəmə tutma borqı kixi sən adax
wəfa kılmaqay ol kənül kıloua bax

4274 əz asoqı tilər dostka bərmə kənül
asioq bulmasa boldi duxman tənül

A123

4275 yaqınlik kılı tursu təsə ezün
yolup koltoqu kolma bolu bər sözün

4276 səvinqin tiriglik bulayın təsə
kixig təpsəməgil katioqlan usa

4277 yaoqıq kul kılayın təsə sən tükəl
teküp id sav altun sunup tut saqal

4278 yaqınıq yıratmaq tiləsə ezün
nəgü qolsa bərmə irik tut sözün

- 4267 ئەگەر ئۇ تىلەسە سۇنار مالغا قول،
تىلەسە جېنىڭغا قىلار قەستنى ئول.
- 4268 ئوزۇڭنى نىچۈكرەك كۈزەتسەڭ ئوزۇڭ،
كۈزەت ھەمىرىڭنى ۋە بەس قىل سوزۇڭ.
- 4269 ئاداش تۇتماق ئاسان، كۈزەتمەك قىيىن،
يېغى بولماق ئاسان، ياراشماق قىيىن.
- 4270 دۈشمەنلىك ئەر ئولساڭ، ساقلا جان-تېنىڭ،
ئۇنىڭدىن قۇتۇلماق ئېرۇر بەك قىيىن.
- 4271 قېتىلما ئىككى خىل ئەرگە، يىراق تۇر،
قېتىلساڭ كور ئەمدى، چاتاق چىقازۇر.
- 4272 بىرىدۇر چىقىمچى، پىتنە-پاساتچى،
بىرى، ئىككى يۈزلۈك، ئوز مەنپەئەتچى.
- 4273 يەنە سەن تۇتمىغىن مەيخورنى ئاداش،
ۋاپاسىز بولۇر ئۇ، قىلۇر دىلنى غەش.
- 4274 كوڭۇل بەرمە خۇدبىن دوستقا ھىچقاچان،
ئەگەر تەگمىسە نەپ، بولۇر ياۋ ھامان.
- 4275 يېقىنلىق تىلەسەڭ كىشىدىن ئوزۇڭ،
قارا رەيىگە، دىمە ھاجەت سوزۇڭ.
- 4276 خوشال ھاياتتا ياشايەن دىسەڭ،
تىرىشقىن، ھەسەتتىن يىراق بول ئوزەڭ.
- 4277 دىسەڭ سەن قىلايىن دۈشمەننى قۇل،
ساپ ئالتۇن بېرىپ سەن، ساقالدىن ئىل.
- 4278 يىراقلىتماقچى بولساڭ يېقىننى ئوزۇڭ،
نېمە سوزسا بەرمە، يىرىك قىل سوزۇڭ.

- 4279 tiriglik uzunin tiler ersə sən
akı bol tuz ətmək yətur usa sən
- 4280 kamuoqka səvitmək tiləsə ezün
kənül til biriktür süqig tut sezün
- 4281 aqırlıq bulayın təsə sən ezün
aqırla kixig sən ay kılki tüzün
- C253
4282 tükəl bay bolayın təsə bəlgülüg
barına tapı bol kətürdün ülüg
- 4283 kixi tutqı əgmək tiləsə ezün
kılınq ədgü tutoqıl yarıq tut yüzün
- 4284 bu yanlıq bolur ol kixi əşlisi
kixikə kixilik kixi bəlgüsi
- 4285 kixi əşli bilmək tiləsə ezün
kılınqında kərgil aqıloqay sezün
- 4286 ədi yaxxi aymix bu bəyt ayoquqi
sezın məni birlə tanuk kılöquqi
- B308
4287 kixi əşli bilmək tiləsə aquk
kənül til kılınqi bu ixkə tanuk
- 4288 kılınq ədgü bolsa kənül til keni
tüpi əşliına bu tanuk ol anuk
- 4289 otunka katılma ay əşli ariq
yüzünnün suvin əltgə səndin ariq
- 4290 nəgü tər əxitgil tərülüg kixi
otundin yiramix ukuxluq baxı

- 4279 ئۇزۇن بولسۇن دىسەڭ بۇ ئومرۇڭ ھامان،
سېخى بول ھەمىشە، يىدۇر تۇز ۋە نان.
- 4280 سويۇملۇك بولۇشنى تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
كوڭۇل، تىل بىرىكتۇر، چۈچۈك قىل سوزۇڭ.
- 4281 تىلەسەڭ ئوزۇڭگە ھامان ئەزىزلىك،
قەدىرلە كىشىنى، ئەي خۇلقى سىلىق.
- 4282 تولۇق باي بولۇشنى ئىستەرسەن ئەگەر،
ئوزۇڭ قىل قانائەت، نەسئەڭ يېتەر.
- 4283 مېنى ماختىسۇنلەر دىسەڭ سەن ئوزۇڭ،
مىجەز-خۇلقۇڭنى ئۇز قىل، ئوچۇق تۇت يۈزۇڭ.
- 4284 شۇ ياڭلىغ بولۇر ئول كىشى ئەسلىسى،
كىشىگە كىشىلىك-كىشى بەلگىسى.
- 4285 كىشى ئەسلىنى بىلمەك تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
قىلىغىنى كورگىن، ئېچىلغاي سوزۇڭ.
- 4286 تولا ياخشى دەپتۇ بۇ بىت ئېيتقۇچى،
سوزىن مەنا بىرلە ئىسپات قىلغۇچى:
- 4287 كىشى ئەسلى بىلمەك تىلەسەڭ ئوچۇق،
بۇ ئىشقا گۇۋادۇر كوڭۇل، تىل، قىلىق.
- 4288 خۇيى ياخشى، كوڭلى، تىلى بولسا تۈز،
ھەسەپ-نەسەبىگە گۇۋا بۇ ئېنىق.
- 4289 قوشۇلما نادانغا، ئەي ئەسلى ئېرىغ،
توكەر ئابروۋىڭنى سېنىڭدىن ئېرىغ.
- 4290 نە دەيدۇ ئىشتىكىن، قانۇنلۇق كىشى،
ناداندىن يىراق ئۇ ئاقلار بېشى:

- 4291 otunka katılma silig bol amul
tütüx əšli barqa otundin oqul
- 4292 puxi birlə bolma yəmə kəp yakın
kali puxsa buzoqay yakınlık həkin
- 4293 kənül sirri aqma sezün təgməkə
kali aqtin ərsə ezün əmgəkə
- 4294 yakınlık tiləsə tuqi üstigü
ketürgil təmə'ni tirilgil bəgü
- 4295 kali kolsa sən tutqi mənzın kizil
kəni bol kutuldun sən inqin tiril
- C254
4296 uzunluk tiləsə ezün həm sezün
əlig kisoqa tutoqil kutuldi ezün
- 4297 yüzün tutqi suvluoq tutayin təsə
tilin sezləmə sezni yaloqan usa
- 4298 kayu yərdə dəwlət ketürsə baxi
bolu bər anar sən ay ədgü kixi
- 4299 əqəxmə bu dəwlət bilə sən yarax
yaraxmazsa dəwlət aqı kılə ax
- 4300 kali kolsa sən sez yorik boləqusin
ayittukta sezlə kəni bolsu qin
- 4301 kuruoq sezləmə sən kixig sondama
uxak sez ədərmə yəmə kəknəmə
- B309
4302 tüpi yəl turur sez kənül aqritur
kənül aqrısa ər səni yavrıtur

- 4291 ئەدەپسىز پەسكە سەن قوشۇلما ئوغۇل،
پۈتۈن غەۋغا شۇلاردىن كېلۈز، تىنچ بول.
- 4292 مىجەزى چۈس، قوپالغا بولما يېقىن،
غەزەپلەنسە بۇزغاي يېقىنلىق ھەقىن.
- 4293 كوڭۇلنىڭ سىرىنى ئاچما كىشىگە،
گەر ئاچساڭ، قويۇرلەر زەخمەت ئىشىگە.
- 4294 ئېشىپ بارغاي دىسەڭ يېقىنلىقنىكىم،
تاماسىز ياشا سەن، ئەي ئالىم، ھېكىم.
- 4295 تىلەسەڭ ھەمىشە بولۇش شادىمان،
بولۇپ تۇز، ھوزۇردا ياشا سەن ئامان،
- 4296 ئەزىز بولغاي دىسەڭ ئوزۇڭ ھەم سوزۇڭ،
قىسلىما ھەر ئىشقا، قۇتۇلدۇر ئوزۇڭ.
- 4297 ياشاي ئابروي بىلەن دىسەڭ سەن ھامان،
يالغاننى چىقارما تىلىڭدىن ھەرتان.
- 4298 قەيەردە كوتىرىلسە دەۋلەت بېشى،
ئوڭا سەن بولۇشقىن، ئى ياخشى كىشى.
- 4299 ئۈچەشمە بۇ دەۋلەت بىلەن، سەن ياراش،
ياراشماسا دەۋلەت قىلۇر زەھەر ئاش.
- 4300 تىلەسەڭ سوزۇڭنىڭ ئۆتكۈر بولۇشىن،
سورالغاندا سوزلە سوزنى توغرا، چىن.
- 4301 كىشىلەرنى چاقما، قۇرۇق سوزلىمە،
كىنە ساقلىما ھەم ئۇششاق سوز دىمە.
- 4302 بوراندەك ئېرۇر سوز كوڭۇل ئاغرىتۇر،
كوڭلى ئاغرىغان ئەر سېنى يوق ئېتۇر.

- 4303 ezündə uluŋka tilin əznəmə
jəwab kילוu yərdə irik səzləmə
- 4304 uluŋuŋ aŋirla küdəz hürməti
uluŋluk saŋa kəlgəy yukoŋay kuti
- 4305 saŋa tən tuxun birlə əltix barix
katiloŋil kariloŋil alix həm bərix
- 4306 aŋirla səni ol aŋirlasa qin
uquzla uquzlasa barma yaŋin
- 4307 nəgü təg kilinsa sən andaŋ kilin
süqig səzləsə səz süqig bol tilin
- 4308 kamuŋ ədgükə bol sən ədgü kixi
əsizkə əsiz bol ol əsiz tuxi
- 4309 ədi yakxi aymix tərü bilmix ər
tərü əndi birlə bođun tüzmix ər
- 4310 səni siz təsələr anı siz təgil
taŋi anda yəgrək yanut səzləgil
- 4311 kaya yanŋusindin kođi bolmaŋil
səni sən təsələr anı sənləgil

* * *

- 4312 bu yanlioŋ bolur kər ər at şuħbəti
katilmak tiləsə əmi bu oti
- 4313 ayu bərdim əmdi əxitti ezün
kənülkə alinoŋil uzatma səzün

C255

- 4303 ئوزۇڭدىن ئۇلۇغنىڭ سوزىن قىلما رەت،
يىرىك قىلما بەرگەن جاۋابىڭ پەقەت.
- 4304 ئۇلۇغنى قەدىرلە ئۇنى ھورمەت ئەت،
ساڭا ھەم ئۇلۇغلۇق كېلىپ يۇققاي بەخت.
- 4305 سەن ئوز تەڭ- تۇشۇڭ بىرلە قىل كەل- بېرىش،
قېتىلغىن، قوشۇلغىن، قىل ئېلىش- بېرىش.
- 4306 قەدىرلە ئۇنى سەن، قەدىرلىسە چىن،
ھەقىرلە، ھەقىر كورسە، بارما يېقىن.
- 4307 ئۇلار قىلسا قانداق، سەن ئانداقنى قىل،
چۈچۈك سوزلىسە سوز، چۈچۈك سوزلىگىل.
- 4308 پۈتۈن ياخشىغا بول سەن ياخشى كىشى،
يامانغا يامان بول، يامانلىق تۇشى.
- 4309 تولا ياخشى دەپتۇ قانۇن بىلگەن ئەر،
نزام- قانۇن بىلەن ئەلنى تۈزگەن ئەر:
- 4310 سېنى سىز دېسەلەر، ئۇنى سىز دىگىل،
ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى جاۋاب سوزلىگىل.
- 4311 قىيا ياڭقۇسىدىن^[179] توۋەن بولسىغىل،
سېنى سەن دېسەلەر، ئۇنى سەنلىگىل.

* * *

- 4312 بۇ خادىم سوھىبىتى ئاشۇنداق بولۇر،
قوشۇلماق تىلەسەڭ، داۋاسى شۇدۇر.
- 4313 دىدىم مەن بۇلارنى، ئىشىتىڭ ئوزۇڭ،
كوڭۇل ئىچرە ساقلا، ئۇزاتما سوزۇڭ.

ODÖJURMIX SUALI ÖGDÜLMIXKƏ

4314 yanut bərdi odöjurmix aydı bu sez
əxittim mən əmdi aya kənli tüz

B310

4315 munında adın ma takı bar sezüm
anı ma ayu bər ay kərklüg yüzüm

A124

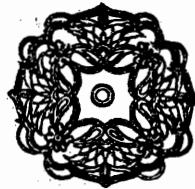
4316 bu kün bu ezüm kənd uluxka kirip
kətiloju kətiloju bođunka yorip

4317 nəgü tæg yorioju olarnıñ bilə
munı ma ayu bər maña sez ula

ÖGDÜLMIX JƏWABI ODÖJURMIXKA

4318 yanut bərdi ögdülmix aydı bu sez
kərəklig ərür qın aya kılki tüz

4319 kərək boluju sezni ayittin maña
ayayin əxitgil munı mən saña

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 4314 جاۋابەن ئودغۇرمىش دىدىكى بۇ سوز:
ئىشتىم مەن ئەمدى، ئايا كوڭلى تۈز.
4315 مۇنىڭدىن بولەك بار يەنە بىر سوزۇم،
ئۇنى ھەم دىگىل سەن گۈزەل يۈزلۈگۈم.
4316 كىرەر ئولسام ئەمدى شەھەر-كەنت ئارا،
خەلققە قوشۇلماق كېرەكتۇر ماڭا.
4317 نىچۈكرەك يۈرەيمىن ئۇلار بىلەن مەن؟
بۇنى ھەم ئۇلاپلا سوزلە ماڭا سەن.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 4318 ئوگدۇلمىش جاۋابەن دىدى: كوڭلى تۈز،
دەرۋەقە، كېرەكلىك ئېرۇر ئۇشبۇ سوز.
4319 كېرەكلىك بۇ سوزنى دىدىڭ سەن ماڭا،
ئىشتىكىن، مۇنى مەن ئېيتايىن ساڭا.

ƏGDÜLMİX ODÖİURMİXKA QARA
 'AM BOĐUN BİRLƏ NƏTƏG
 QATİLOIU KƏRƏKİN AYUR

- 4320 qara 'am bođun barqa kılki əni
 biliki uquxi kılınqı təni
- 4321 kılıksız bolurlar qara 'am bođun
 terü yok toku yok qatilmix əđün
- 4322 wəlikin bularsız yəmə bolmaz ix
 tilin əđgü sözlə anar bolma əx
- 4323 qara kılki barqa bolur qap qara
 qara kılma əzni küdəzü tura
- 4324 qara kılki baxsız kılınqı saxı
 ixi küdki barqa kılınqı tuxı
- 4325 yəməkiğ bilirlər qarın tođoqusi
 boquzda ađın yok olar qadoqusi

قىزىق توغرىدا

ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئۇيغۇر تىلىدا ئاۋام بىلەن قانداق
مۇناسىۋەتتە بولۇش توغرىدا ئىپتىقادلىرى

- 4320 ئاۋامنىڭ مەجەزى تامامەن بولەك،
بىلىم، ئەقلى، خۇيى ئېرۇر ئۆزىدەك.
- 4321 قىلىقسىز بولۇرلەر بۇ ئامما—بودۇن،
قوشۇلغاندا بولماس قانۇن ۋە يوسۇن.
- 4322 ۋە لېكىن بولۇنماس بولارسىز ھىچ ئىش،
سوزۇڭ ياخشى بولسۇن، تۇتما ئۇنى ئەش.
- 4323 ئاۋام قىلقى يارچە بولۇر قاپ—قارا،
كۈزەتكىن، ئۆزۈڭنى قىلما سەن قارا.
- 4324 ئاۋام پەيلى ئۇچسىز چۇۋالماق ئېرۇر،
ئىشى ھەم ھەركىتى خۇيىدەك بولۇر.
- 4325 يېيىشنى بىلۇر، بەس، قوساق بولسا توق،
گېلىدىن بولەك غەم—قايغۇسى يوق.

B311 C256

- 4326 nögü tər əxitgil kara kılkını
sınap sөzlögüqi kixi barkını
- 4327 kara қадоқусі барқа қарні үқүн
боқун тəvxigi барқа боқзі үқүн
- 4328 təlim həkklar əldi bu боқзі үқүн
kara yər katında yəyür ot əқүн
- 4329 kara қарні тоқса тили baxsırar
basa tutmasa bək əzi ərk sürər
- 4330 olarka yəmə ək қатил ay қадax
bərü tur olarka yəgü iqqü ax
- 4331 tilin sөzlə yumxak nögü қolsa bər
bərigli alir kər anıñ asoғı yər
- 4332 əkүx sөzləmə sөz sərin til күдəz
əкүx sөzləmix sөz suvi қaldı az
- 4333 nögü tər əxitgil əzin tutmix ər
tilin bək tutuоғlı bilik bilmix ər
- 4334 sөzүg барқа sөz təp қıқarma tilin
əyü saқnu sөzlə kərəkin bilin
- 4335 ukuxluoғni kərdüm kər az sөzlədi
əкүx sөzlədim təp əkündi yilin

- 4326 يولدىن ئاداشماي سىناپ يۈرگەن ئەر،
ئاۋام خۇلقى ئۈچۈن، ئىشت نىمە دەر:
- 4327 ئاۋامنىڭ غېمى - قايغۇسىدۇر قېرىن،
ئۇنىڭكىم ھەرىكىتى شۇ بىر كال ئۈچۈن.
- 4328 تالاي خەلق ئولۇپ شۇ بىر كال ئۈچۈن،
قارا يەر قېتىدا ئالار ئوت ئۈچۈن.
- 4329 ئاۋام قازنى تويسا، بىۋاشتۇر تىلى،
ئۇرۇنغاي تۇتمىساڭ چىڭ، ھاكىم بولغىلى.
- 4330 ئۇلارغا يەنەلا قوشۇل، ئى قاياش،
بېرىپ تۇر ئۇلارغا يىمەك - ئىچمەك، ئاش،
- 4331 قىلىپ سوزنى يۇمشاق، نىمە سورسا بەر،
بېرۇچى ئالۇر ئوز پايدىسىن كورەر.
- 4332 تولا سوزلىمە سوز، تىلىڭنى كۈزەت،
تولا سوزدە بولماس قەدىر ۋە قىممەت.
- 4333 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، ئوزىن تۇتقان ئەر،
تۇتۇپ بەك تىلىنى، ئىلىم بىلگەن ئەر:
- 4334 پۇتۇن سوزنى سوز دەپ سوزلەۋەمىگىن،
كېرەك سوزنى ئويلاپ، ئورۇنلۇق دىگىن.
- 4335 بىر ئاقىلى كوردۇم، ئۇ ئاز سوزلىدى،
تولا سوزلىدىم دەپ، كوپ پۇشمان يىدى.

'ƏLƏWİLƏR BİRLƏ QATILMAQNI
AYUR

- 4336 ər atta ərın bəg kixisində tax
katiloqu kixilər bu ol ay qadax
- 4337 olarda biri savqı uroji turur
bularni aqir tutsa kut kiv bulur
- 4338 bularni katiq səv kəñıldə bərü
nənin ədgülük kıl baqa tur kərü
- B312 C257
4339 bular əhl-i bəyt ol həbibka qadax
həbib savqı həkki üqün səv adax
- 4340 iqin irtəməgil ya kılkin tezin.
məgər tildə tənşiz yoritşa səzin

ئىلگىنچى پاپ

پىرىغمىمىزنىڭ ئۇلاتلىرى بىر مۇناسىۋەتتە بولۇشىدا

- 4336 خادىم ۋە بەگ خاسلىرىدىن تاشقىرى،
قوشۇلماقتا تېگىش كىشىنىڭ بىرى:
- 4337 پەيغەمبەر ئەۋلادى — ئۇرۇغى ئېرۇر،
بۇلار قەدىرلەنسە، سائادەت كېلۇر.
- 4338 قاتتىق سوي ئۇلارنى كوڭۇل تېگىدىن،
بېرىپ مال، ئال ياخشى خەۋەر ھالىدىن.
- 4339 بۇلاردۇر ئەھلى بەيت، رەسۇلغا قاياش،
ھەبىپ ئەلچى ھەققى ئۈچۈن سوي ئاداش.
- 4340 سۇرۇشتۇرما ئىچ ھەم تېشى، ئەسلىنى،
ناچار سوزلىسە گەر، سۇرۇشتۇر ئۇنى.

BILGƏ 'ALIMLƏR BİRLƏ KATILMAQNI AYUR

- 4341 takı bir kutu bilgə 'alimlər ol
olar 'ilmi həlkka yaruttaqi yol
- 4342 olarni katiq səv aqirla sezin
biliklərin əgrən ökux ya azin
- 4343 bular ol yarar ya yaramazlarıq
səqip adra tutoqan kəni yol ariq
- 4344 usa 'ilmi əgrən bilikləri bil
nənin ədgülük kıl küdəz bəkrü til
- 4345 bular ol həkikət bu din tircüki
olar bilki ol qın xəri'ət kəki
- 4346 yok ərsə azunda bu 'alim bəgü
tikip ənməgəy ərdi yərdə yəgü
- 4347 olar 'ilmi boldi bođunka yula
yarusa yula tünlə azmaz yola

ئىلىك بىرچىنچى ئالىملار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا

- 4341 يەنە بىر كۆرۈڭ ئۇ ئالىملار ئېرۇر،
ئۇلار ئىلمى خەلقنىڭ يولىن يورمىتۇر.
- 4342 قاتتىق سوي ئۇلارنى، قەدىرلە سوزىن،
تولا ياكى ئازدۇر ئۆگەن بىلگىنىن.
- 4343 ياراملىق - يارامسىزنى قىلىپ پەرق ئۇلار،
تۇتار پاك - پاكىزە يولنىلا شۇلار.
- 4344 ئۇلارنىڭ ئىلمىنى ئۆگەن، تىرىش، بىل،
قىلىپ ياخشىلىق كۈت، ئۇزاتمىغىن تىل.
- 4345 ئېرۇر چىنىدىن ئۇلار بۇدىن توۋرۇڭى،
ئۇلارنىڭ ئىلمى، چىن شەرىئەت كوكى.
- 4346 يوق ئەرسە جاھاندا ھېكىم، ئىلىملىك،
تېرىپ، ئۈنمەس ئەردى يەردە يىڭكۈلۈك.
- 4347 ئۇلار ئىلمى بولدى جاھاندا چىراق،
يول ئازماس كېچەدە يورسا چىراق.

- 4348 nənində ülüg kıl süqig söz bilə
ax iqqü yətürgil tapuq kıl külə
- 4349 tilin sərmə ərmə bolun əymənük
açu ol olarniñ eti birtəm ek
- 4350 tilin ərmə sərmə tuz ətmək yətür
açıq tut olarıq açıqla kətür
- 4351 əxit 'ilmi ixlēt tilin sonđama
ya kılkin kilingin yavuz tēp tēmə
- B313
4352 olardıñ kərēki sanā 'ilmi ol
kənilikke yətsə ayu bərsə yol
- 4353 bular ol sürük koyka ərkəq sanı
koyuq baxlasa sürsə yolqa keni
- C258
4354 katiqil bularniñ bilə ədgüləx
kutaqoqay sanā iki azun ulax

- 4348 مېلىڭدىن بېرىپ تۇر چۇچۇك سوز بىلە،
يىڭۇز ئاش-نېنىڭنى، خىزمەت قىل كۇلە.
- 4349 ئىگىز-پەس سوز ئېيتما، تۇرغىن ئەيمىنىپ،
زەھەردۇر ئۇلارنىڭ گوشى قال بىلىپ. [180]
- 4350 قوپال سوزلىمە، ئاش-تۇزۇڭنى يىدۇر،
ئۇلارنى قەدىرلەپ، ئەزىزلەپ كوتۇر.
- 4351 ئىشىت گەپ-سوزىنى، ئىشلەت ئىلمىنى،
يامانلاپ يۇرمە سەن خۇيى-پەيلىنى.
- 4352 ئۇلاردىن كېرەكى ساڭا ئىلمىدۇر،
يېتەكلەپ، ساڭا ھەق يولىن كورسىتۇر.
- 4353 ئۇلار قوي پادىسى ئىچرە سەرکەدۇر،
ئۇ باشلاپ ماڭسا قوي تۇز يولغا يۇرۇر.
- 4354 قوشۇل ھەم ئۇلار بىرلە سەن ياخشىلاش،
قۇتاتقاي ساڭا ئىككى دۇنيا تۇتاش.

OTAQILAR BIRLƏ QATILMAKNI AYUR

- A125
4355 bularda basa kaç kutu bar ađın
baka kersə bilki bilikdə enin
- 4356 olarda birisi otađı turur
kamuođ ig toođaka bu əmqi ərür
- 4357 yəmə ek kərəklig sanə bu kixi
anınsız onulmaz tiriglik ixi
- 4358 tirig bolsa yalnuk yəmə iglər ek
igin əmqi kersə otun əmlər ek
- 4359 ig ol kər kixikə əlüm qoldaxı
əlüm ol kixikə tiriglik tuxı
- 4360 bularnı yəmə əđgü tutođıl yakın
kərəklig kixi bu küdəzgil həkın

ئىلىك ئىككىچىپ

تېۋىپلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا

- 4355 بۇلاردىن بولەكمۇ نەچچە گۇرۇھ بار،
كۆرەرسەن بىلىمدە، پەرقىدە گەپ بار.
- 4356 ئۇلاردىن بىرسى تىۋىپلار ئېرۇر،
پۇتۇن دەرت — كېسەلگە داۋالار قىلۇر.
- 4357 يەنە بەك كېرەكلىك ساڭا بۇ كىشى،
ئوڭشالماس ئۇنىڭسىز تىرىكلىك ئىشى.
- 4358 تىرىك بولسا ئادەم ئۇ كېسەل بولۇر،
تىۋىپلار كېسەلگە داۋالار قىلۇر.
- 4359 كېسەللىك — كىشىچۇن ئولۇم قولىدىشى،
كىشىگە ئولۇم بار، ھايات ئوخشىشى.
- 4360 ئۇلارنى سەن ياخشى كورۇپ، تۇت يېقىن،
ئۇلاردۇر كېرەكلىك، كۆزەت سەن ھەقىن.

MU'ƏZZİMLƏR BİRLƏ
KATİLMƏKNİ AYUR

- 4361 bularda basa kəldi əfsunqılar
bu yəl yəklig igkə bu ol əmqilər
- 4362 bularka yəmə ek katiloqu kərək
bu yəl yəklig igkə okioqu kərək
- B314
4363 kalı asoqi təgsün təsə sən sanə
yəmə əfgü tutoqil ay ərsig tonə
- 4364 otaqi unamaz mu'əzzim səzin
mu'əzzim otaqiqa əvrər yüzin
- 4365 ol aymix otuq yəsə igkə yarar
bu aymix bitik tutsa yəklər yirər

ئىلىك ئىچىپ
ئىپىغىلار بىر مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا

- 4361 بۇلاردىن قالسا، باردۇر ئەپسۇنچىلار،
پەرى-جىنلىق كېسەل داۋالاۋچىلار.
- 4362 ئاشۇلار بىلەن ھەم قوشۇلماق كېرەك،
پەرى-جىنلىق كېسەلنى ئوقۇتماق كېرەك.
- 4363 دىسەڭ پايدىسى گەر يېتىشىۋىن ماڭا،
ياخشى بول ئۇلارغا، ئايا مەرت توڭا.
- 4364 تىۋىپلار تەن ئالماس ئۇلار سوزىنى،
ئۇلارمۇ، تىۋىپقا ئورەر يۈزىنى.
- 4365 بىرى دەر: دورا يەپ كېسەل ساقىيار،
بىرى دەر: قاچار جىن، ئېسىلسا تۇمار.

TÜX YORUQUĪLAR BIRLÖ KATILMAKNI AYUR

C259

4366 takı bir bilik kër bu tux 'ilmi ol
tuxəsə yoruqlı aqar ədgü yol

4367 uđisa bu yalnuk tuxər ek bu tux
yora bilsə tərkin kəlir aqzı tux

4368 tuxüg ədgü yorsa bu tux yoruquđı
ol ədgü kəlir kër bu səvnür tuđı

4369 kalı tənşiz ərsə tuxi kəđ yavuz
qıoıayka bərip nən küpəzğü ət ez

4370 bu tux 'ilmi kergil baqırsak bayat
kulı ədgüsin koldı bərđi ayat

4371 tuxi ədgü bolsa səvinsə kərüp
əsis kərsə rəbka sıoınsa turup

4372 qıoıayka üləsə kümüx nən tavar
bayat kolsa andın bəlanı yıoıar

ئىلىك تۇنجى باپ

چۈش ئۈزگۈچىلەر بىر ئىنسان شۇتە بولۇش بايىدا

- 4366 يەنە بىر ئىلىمدۇر بۇ چۈش ئىلمى ئول،
چۈشۈسەڭ، ئورۇچى ئاچار ياخشى يول.
- 4367 كىشى ئۇخلىغاندا مەگەر چۈش كورەر،
ئورۇشنى بىلسە، تېز دىگەنى كېلەر.
- 4368 بۇ چۈش ئورگۈچىلەر ئۇنى ئورسە خوپ،
يۈرەر ياخشىغا، ئەر قالدۇر خوش بولۇپ.
- 4369 بىمەنە بولسا چۈش ۋە يا بەك يامان،
بېرىپ سەدقە ئوزىن كۈزەتسۇن شۇئان.
- 4370 قارا، چۈش ئىلمىنى رەھىملىك خۇدا—
قۇلغا ياخشىلىق دەپ قىلدى ئانا.
- 4371 چۈشۈك ياخشى كورسەڭ، سويۇنگىن ھامان،
يامان بولسا ھەققە سىغىنغىن شۇئان.
- 4372 پېقىرلەرگە بەرسەڭ كۈمۈش، مال تاۋار،
خۇدا خالىسا گەر بالانى توسار.

4373 yörügkə barir tux tuxüg yaxxi yer
aya tux yörügli tuxüg yinqkə ker

4374 bu yanliq tuxüg uz yörügli bular
biliklig baqirsak bolup ədgülər

4375 bulari q yəmə ədgü tutoqil qadax
tiləsə qadax tut tiləsə adax

- 4373 نىمەگە جورسا، چۈش ماڭار شۇڭا،
 ئايا چۈش ئورگۈچى، كوڭۇل بول بۇڭا.
- 4374 كىشىكىم، بۇ چۈشنى ياخشىغا جورار،
 ئىلىم ۋە مېھرىلە ياخشىلىق قىلار.
- 4375 بۇلارنى ھەم ياخشى كورۇپ، تۇت قاياش،
 تىلەسەڭ قاياش تۇت، تىلەسەڭ ئاداش.

YULDUZQILAR BIRLƏ QATIL- MAKNİ AYUR

- B315
4376 munında basa əmdi yulduzqı ol
baka kərsə yətrü ədi yinqə yöl
- 4377 yil ay kün sakixi bularda bolur
kəreklig turur bu sakix ay unur
- 4378 biləyin təsə sən oki həndəsə
ağıloğay sakix kəpoği munda basa
- 4379 oki zərb-u kismət tükəl bil küsür
tükəlkə tükəl imtiħan ol yətür
- 4380 ya təz'if ya tənşif ezün yətrü bil
kəli bildiñ ərsə 'ədət jəzri kə
- C260
4381 yana jəm'-u təfriq misahətka et
yəti qat fələkni yatur yamqa tut
- 4382 takı kolsa jəbr-u mukəbəl oki
yəmə oklidis kəpoği yətrü toki

ئىلىك شېئىر پاپ
مۆتىزەپ مەلۇماتىن مۇناسىۋەتتە بولۇش بايىدا

- 4376 بۇلاردىن سوڭ ئەمدى بۇ يۇلتۇز چىمدۇر،
 كورەرسەن، بۇ يول بەك ئىنچىكە ئېرۇر.
- 4377 يىل، ئاي، كۈن ھىساۋى بۇلاردىن بولۇر،
 كېرەكلىك ئېرۇر بۇ ھىساپ، ئەي جەسۇر.
- 4378 ئوقى ھەندىسەنى دىنەڭ بىلەين،
 ئېچىلغاي ھىساپ ئىشىكى شۇندىن كېيىن.
- 4379 تولۇق بىل كۆپەيتىش، بولۇش ۋە كەسىر،
 كامالغا يېتىشتە ئىمتىھاندۇر بىر.
- 4380 بۇ تەزىنى [181] يا تەنىسقىنى [182] سەن ياخشى بىل،
 ئەگەر بىلسەڭ ئاندىن ساناق جەزىر [183] قىل.
- 4381 يەنە جەمئى تەفرىق [184]، ماساھەتكە [185] ئوت،
 يەتتە قات پەلەكنى بىر تال چوپچە تۇت.
- 4382 تىلەسەڭ يەنە سەن ئالگىبرانى ئۇق،
 يەنە ئوقلىدىسىنىڭ [186] ئىشىگىنى سوق.

- 4383 kərək dunya ixi kərək 'ukbi tut
sakix birlə adra tutar bilgə püt
- 4384 sakix artasa dunya 'ukbi ixi
nəqə birlə artar ay ədgü kixi
- 4385 kīlayin təsə sən özün ix küdük
ayitoju kərək ədgü əsiz ədüg
- 4386 kün ay kütluoqi bar yəmə kutsuzi
ayit kütluoqin tut ay yalnuq tuzi
- 4387 ədi yaxxi aymix biliklig kari
bilikligkə aytip ixin kil yori
- 4388 bilik birlə yalnuq ixin baxlasa
tilək boldi sakin nəgü ixləsə
- B316
4389 tükəl ixtə axnu tusulur bilik
kinilsə bilik ixkə yətməz əlig
- 4390 ayit səz olarka yəmə pütmə tərək
biligli bayat ol muni tutoju bərək
- 4391 bularioqi yəmə ədgü tutoqil yarax
tilin sərmə ərmə kəñül kilma bax

- 4383 بۇ دۇنيا، ئاخىرەت ئىشىنى، ئىشەن،
قىلۇر بۇنى ئالىم ھىساپلاش بىلەن.
- 4384 بۇزۇلسا ھىساپ گەر، ئەي ياخشى كىشى،
بۇزۇلغاي ھەر ئىككى دۇنيانىڭ ئىشى.
- 4385 بولۇرسەن ئوزۇڭ گەر بىر ئىش ئىشلىمەك،
يامان-ياخشى ۋاقتى ھىساپلاش كېرەك.
- 4386 كۈن، ئاينىڭ قۇتلۇغى ھەم نەسلىرى بار،
مۇبارەك چاغىنى تاپ، ئەي قەلبى پاك ئەر.
- 4387 تولا ياخشى دەپتۇ بىلىملىك قېرى:
ئىشنى بىلىملىككە دەپ قىل، يۇرى.
- 4388 بىلىم بىرلە ئىنسان ئىشنى باشلىسا،
تاپار مەقسىدىنى نىچۇك ئىشلىسە.
- 4389 ھەر ئىشتا پايدىلىق ئاۋال ئىلىم ئول،
كېيىن قالسا ئىلىم، يەتمەس ئىشقا قول.
- 4390 ئۇلاردىن سورا، تېز پۈتۈپ كەتمە چىن،
بىلۇچى خۇدادۇر، سەن تۇت ئۇنى چىڭ.
- 4391 بۇلارغا ھەم ياخشى قارا، سەن ياراش،
تىلىڭنى تېپىپ تۇت، دىلىن قىلما غەش.

XA'IRLƏR BİRLƏ QATILMAQNI AYUR

- 4392 basa kəlđi xa'ir bu sız tərđüqi
kixig əggüqilər yəmə yərgüqi
- 4393 kiliqta yitigrək bularniñ tili
yana kilda yinqə bu hañir yoli
A126
- 4394 patiñ yinqə sözlər ukayin təsə
bulardın əxit sız ukuloqay basa
- 4395 tənizkə kirür kərsə kənlün tükəl
güñər yinqü yakut qıkarur məşəl
C261
- 4396 olar əgsələr egdi əlkə barir
kali soksələr ati artap kalir
- 4397 usa əđgü tutoñil bularni kadax
bularniñ tilinə ilinmə adax
- 4398 kali əđgü egdi tiləsə ezün
bularni səvindür kəsildi sızün
- 4399 nəgü kolsa bərgil bularka tükəl
bularniñ tilindin ezün satoñin al

ئەللىك ئالتىنچاپ

شائىرلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا

- 4392 كېلۇر ئەمدى شائىر، بۇ سوز تەرگۇچى،
كەشلەرنى ماختاپ ۋە ھەم سوڭكۇچى.
- 4393 قىلىچتىن ئىتتىگىرەك بۇلارنىڭ تىلى،
قىلدىنمۇ نازۇكراق تەپەككۈر يولى.
- 4394 نەپىسى ھەم تىرەن سوز دىسەڭ ئۇقاين،
بۇلاردىن ئىشتىكىن، ئۇقۇلۇر كېيىن.
- 4395 كورەرسەن، دېڭىزگە كىرۇر كىشىدەك،
گوھەر، ئىنجۇ، ياقۇت چىقارۇر، دىمەك.
- 4396 ئۇلار ماختىسا، ئەلگە تارار شۇ پېتى،
ئەگەر سوڭسە كىمنى، سېسىيدۇ ئېتى.
- 4397 تولا ياخشى تۇتقىن بۇلارنى قاياش،
بۇلارنىڭ تىلىغا ئىلىنما، ئاداش.
- 4398 ئەگەر ماختىلىشنى تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
بۇلارنى سويۇندۇر، بەس ئەمدى سوزۇڭ.
- 4399 نىمەنى تىلەسە، بەرگىن سەن تۇگەل،
ئۇلارنىڭ تىلىدىن ئوزىن سېتىۋال.

TARİOQILAR BİRLƏ QATILMAKNI AYUR

- B317
4400 tarıoqı turur kər takı bir kütü
kərəklig kixilər turur bu botu
- 4401 bularnın bilə sən katil həm qaril
boquzdın sınar sən sakinqsiz tiril
- 4402 kamuq tərənürkə bulardin asıoq
tezükə tægir yəm iqimdin tatioq
- 4403 tezü tın tokioqli aqıp tofoquqı
munar boldi munluoq tirig boloquqı
- 4404 sana ma səziksiz kərək bu kixi
ətılse anin etrü boqzun ixi
- 4405 bularnın bilə mə katil ay qadax
arıoq boloja boqzun həlal boloja ax
- 4406 nəgü tər əxitgil sakinuk baxi
kamuq türlüg ixtin səkinmix kixi

ئىلىك پىتىپ

دخانلىرىدىن مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا

- 4400 يەنە بىر گۇرۇھ ئۇ دىخانلار ئېرۇر،
بۇلار بەك كېرەكلىك كىشىلەر تۇرۇر.
- 4401 بۇلار بىرلە ھەم سەن قوشۇل ۋە قېتىل،
گېلىك توغرىسىدا سىقىلماي تىرىل.
- 4402 پۇتۇن جانى بارغا بېرۇر پايدىنى،
تاپار ھەممە ئاندىن يىمەك تەمىنى.
- 4403 پۇتۇن جانى بار ئاچ بولۇر ھەم تويۇر،
تىرىك بولسلا ئوڭا مۇھتاج ئېرۇر.
- 4404 ساڭا ھەم، شۇبھە يوق، كېرەك بۇ كىشى،
پۇتەركىم، ئۇنىڭلە گېلىڭنىڭ ئىشى.
- 4405 ئاشۇلار بىلەن ھەم قوشۇل ئى قاياش،
گېلىك پاك بولۇپ ھەم ھالال بولغاي ئاش.
- 4406 نىمە دەر ئىشىتىكىن تەقۇلار بېشى،
پۇتۇن ئىشىنى تەدبىرلە قىلغان كىشى:.

- 4407 kəni yol tutayın təsə yinqəlig
boşuzuoq arıtoqu ay kılki silig
- 4408 sakınuk bolayın təsə bəlgülüg
boşuzka əginkə həlal bər ülüg
- 4409 qioqay bolmayın bay bolayın təsə
zina kılma hərgiz katioqlan usa
- 4410 aqirliq bulayın təsə sən ezün
fəsadka katılma ay kılki tüzün
- C262
4411 fəsad ol buzuoqli tüpüg yildizioq
fəsad ol buzuoqli bu ədgü izioq
- 4412 fəsaddin kürər ol bulunmıx kutuoq
fəsad tamdurur ol uqunmıx otuoq
- 4413 ədi yaxxi aymıx kilingi silig
bilik birlə ixkə yətürmıx əlig
- B318
4414 fəsad təgrə turma yorıma yaouk
fəsad qayda bolsa uquzluk anuk
- 4415 fəsad birlə dəvlət turumaz qaqar
kali tursa tañ yok tünərqə konuk
- 4416 tariqqi kixilər bolur əlgi kən
bayat bərmixindin tutar kənli kən
- 4417 kamuq təprənigli təzü yər əni
yorioqli axi ol uquqli mənı
- 4418 bularka katiloqlil kariloqlil ezün
tilin yaxxi səzlə aquk tut yüzün

- 4407 ئىنچىكە ۋە تۇز يول تۇتاي مەن دىسەڭ،
ئى پاك دىل، بولۇر گالغا ھالال يىسەڭ.
- 4408 بولاي تەقۋادار مەن دىسەڭ بەلگۈلۈك،
گېلىڭنى، ئىگىنى ھالال ئەتكۈلۈك.
- 4409 دىسەڭ باي بولايىن، پېقىر بولمايىن،
تىرىشقىن، سەن ھەرگىز زىنا قىلمىغىن.
- 4410 بولۇشنى تىلەسەڭ ئوزۇڭ قەدىرلىك،
پاساتتىن يىراق قاچ، ئى خۇلقى سىلىق.
- 4411 تۈپىڭ - يىلتىزنىڭنى پاساتلىق قىرار،
بۇ ياخشى ئىزىڭنى پاساتلىق بۇزار.
- 4412 سائادەتنى تاپقان پاساتتىن قاچار،
ھەر ئوچكەن ئوتنى بۇ پاسات ياندۇرار.
- 4413 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ سىلىق خۇبىلۇق ئەر،
بىلىم بىرلە ئىشقا قولى يەتكەن ئەر:
- 4414 پاساتنىڭ يېنىغا يېقىن بارمىغىل،
پاسات نەدە بولسا خارلىق شۇندا، بىل.
- 4415 پاسات بىرلە دەۋلەت تۇرالماس، قاچار،
تۇنەپ ئوتسە مېھمان، سەن تاڭ قالمىغىل.
- 4416 بۇ دىخان كىشىلەر بولۇر قولى كەڭ،
خۇدا بەرگىنىدىن تۇتار دىلىنى كەڭ.
- 4417 نەسبە ئالۇرلەر تۈمەن مىڭلىغان —
يۇرۇچى يەر ئاشنى، ئۇچقانلىرى دان.
- 4418 بۇلارغا قوشۇلغىن، قېتىلغىن ئوزۇڭ،
قىلىپ ياخشى سوزنى، ئوچۇق تۇت يۈزۈڭ.

SATIŖIQLAR BIRLƏ QATIL- MAQNİ AYUR

- 4419 munında basası satıŖıqı turur
satioŖ birlə tinmaz asioŖıqı turur
- 4420 azun təzginürlər tirilgü tiləp
əgi kənli pütrü bayatka ulap
- 4421 olarka katiloŖil kəlix həm barix
nəgü kolsa bərgil alix həm bərix
- 4422 olarda bolur bu azun arzusi
bođun kərki ədrüm talu əđgüsi
- 4423 tooŖardın patarka yorip təzginür
tiləmix tiləkin saña kəldürür
- 4424 tümən tü aŖıllar azun taŖsukı
olarda bolur ay biliklig akı
- c263
4425 satıŖıqı yok ərsə azun kəzğüŖi
kağan kəđgəy ərdin kara kix iŖi
- 4426 hitay arkixi kəssə arkix tooŖı
kayun kəlgəy ərdi tümən tü aŖı

بىلىك كىرىپ

سودىگەرلەر بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا

- 4419 بۇنىڭدىن كېيىنكى تىجارەتچىدۇر،
قىلىپ ئال-سات ئۇ تىنماي پايدا تاپۇر.
- 4420 جاھاننى كېزەرلەر تىرىكلىك ئىلەپ،
ئەقىل، كوڭلىنى بىر خۇداغا ئۇلاپ.
- 4421 ئۇلارغا قوشۇل، قىل كېلىش ھەم بېرىش،
نەمە ئىستىسە بەر، ئېلىش ھەم بېرىش.
- 4422 ئۇلاردا بولۇر بۇ جاھان ئارزۇسى،
خەلق كوركى، سەرخىل جىمى ياخشىسى.
- 4423 شەرقتىن-غەربكە يۇرۇپ ئايلىنۇر،
تىلەگىڭ نە ئەر سە ساڭا كەلتۈرۈر.
- 4424 تۇمەن خىل غەزىنە، جاھان تاڭسۇقى،
ئۇلاردا بولۇر، ئى بىلىملىك سېخى.
- 4425 ئەگەر كەزمىسە سودىگەرلەر جاھان،
قارا قاما جۇۋا كىيەتتىڭ قاچان؟
- 4426 توزۇتماس بولسا چاڭ قىتان كارۋىنى،
قەيەردىن كېلەتتى تۇمەن خىل ئاغى؟

- 4427 satioqı yorımadi ərse kəzip
kəzün kim kərür ərđi yinqü tizip
- 4428 saqa barsa mundaq bu yanlıq təlīm
uzun boloqa sez təp tirəldi tilim
- 4429 bu yanlıq bolur bu satioqı kamuq
katiloqıl olarka aquk tut kapuq
- 4430 katioqlan olarlıq əđi əđgü tut
sənin atın əđgün yirak baroqa püt
- 4431 bular ol azunda kər at əltgüqi
əsis əđgü ərse anı yadoquqi
- 4432 saqa az əküx nən tərü kilsalar
yanut kiloqu ətürü səvinq bulsalar
- 4433 asioq yasta yinqə bolur kılkları
ıtılsa munı kəđ küdəzip yori
- 4434 nəgü tər əxitgil azun kəzmix ər
baxında kəqürmıx təlīm kərmix ər
- 4435 azunda atınnı yađayın təsə
üməg əđgü tutoqıl katioqlan usa
- 4436 qavikmaq tiləsə əzün bəlgülüg
satioqıka əđgü yanut kıl ülüg
- A127
4437 at əđgü tiləsə əzün ay uri
üməg arkixioq əđgü tutoqıl yori
- 4438 bu yanlıq katiloqıl satioqı bilə
tiril əđgü atın səvinqin külə

- 4427 كېزىپ گەر سودىگەرلەر يۇرمىسىدى،
بۇ ئۇنچە تىزىقىنى كىم كورەر ئىدى؟
- 4428 ساناۋەرسەم ئەمدى مىسال تۈگىمەس،
ئۇزاتماي سوزۇمنى، قىلاي ئەندى بەس.
- 4429 تىجارەتچى ھەممە مۇشۇنداق تۇرۇر،
ئېچىپ سەن ئىشىكىنى، قوشۇلساڭ بولۇر.
- 4430 تىرىش سەن، ئۇلارنى تولا ياخشى تۇت،
كېتەر ياخشى نامىڭ يىراقلارغا، پۇت.
- 4431 شۇلاردۇر جاھانغا ئېتىڭ يايغۇچى،
يامانۇ-ياخشىنى ھەم تارقاتقۇچى.
- 4432 ساڭا ئاز-تولا گەر ئۇ قىلسا سوغات،
جاۋابەن سويۇنچلۇك قىلىپ سەن ئۇزات.
- 4433 زىغىرلاپ ھىساپلار زەرەر-پايدىنى،
قوشۇلساڭ، نەزەردە تۇتقىن سەن بۇنى.
- 4434 نىمە دەر، ئىشىتىكىن، جاھان كەزگەن ئەر،
بېشىدىن كۆپ ئىشلار كېچىپ ئۆتكەن ئەر:
- 4435 تىلەسەڭ ئېتىڭنى جاھانغا يېيىش،
مۇساپىرنى ياخشى كۈتۈشكە تىرىس.
- 4436 ئاتانماق تىلەسەڭ ئوزۇڭ بەلگۈلۈك،
سودىگەرگە ياخشى نەسىپ رىگۈلۈك.
- 4437 تىلەسەڭ ئوزۇڭگە ياخشى ئات، ئوغۇل،
مۇساپىر ۋە كارۋان ئۇچۇن ياخشى بول.
- 4438 بۇ ياڭلىغ قېتىلغىن سودىگەر بىلە،
ياشا، ياخشى ئاتلىق بولۇپ سەن كۈلە.

IGDIXQILƏR BİRLƏ QATILMAQNİ AYUR

- 4439 munında basa ol bu igdixqilər
 kamuq yilkılarka bular baxqılar
B320 C264
- 4440 pütün qın bolurlar qatı yok büki
 kixilərkə təgməz bularnın yüki
- 4441 yəgü kədgü mingü at ađoır sülük
 bulardın qıkar həm yüdürgü kəlük
- 4442 kımız süt ya yuq yaq ya yooqrut qurut
 yađım ya kiđiz həm ərəz əvkə tut
- 4443 asioqlıq kixilər bolur bu kutu
 bularıq yəmə ədgü tut ay botu
- 4444 qatiloqıl qariloqıl yətür həm iqür
 kənilik əzələ tiriglik kəqür
- 4445 nəgü kolsa bərgil kərək bolsa al
 kəni kərdüm ux bu kutu bilməz al

ئالەم تۇتۇنۇپ

چارۋىچىلار بىر مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا

- 4439 بۇلاردىن كېلەر سوڭ بۇ چارۋىچىلار،
پۈتۈن يىلقىلارغا بولۇر باشچىلار.
- 4440 بۇلار بەك ئاقكۆڭۈل، چىن راستچىل ئېرۇر،
كىشىگە يۈكنى يۈكلىمەس بولۇر.
- 4441 يىمەك-كىمەك، ئۇلاغ-ئات، ئايغىر ۋە يۈك—
توشۇچى بۇلاردىن چىقار بەلگۈلۈك.
- 4442 قىمىز، سۈت، يا يۈك، ياغ، قېتىق يا قۇرۇت،
بىسات يا كىگىز ھەم ھوزۇر ئويگە تۇت.
- 4443 بۇلاردۇر پايدىلىق كىشىلەر تامام،
تولا ياخشى كورگىن ئۇلارنى بوتام.
- 4444 قېتىلغىن، قوشۇلغىن، يىدۇر ھەم ئىچۇر،
دۇرۇسلۇق ئىچىندە تىرىكلىك كوچۇر.
- 4445 نىمە سورىسا بەرگىن، كېرەك بولسا ئال،
ئۇلار ھىلە بىلىمەس، كوردۇم ئۇشبۇ ھال.

- 4446 bularda tiləmə tərü ya bilik
yoriklari kənrü bolur ay silig
- 4447 bularka katilsa ezünni tutun
tərüsüz tokusuz bolurlar otun
- 4448 tilin ədgü səzlə əximsinməgil
basınqan bolurlar biliksiz qigil
- 4449 ədi yaxxi aymix tərü bərgüqi
boqun birlə katlip sinap bilgüqi
- 4450 biliksizni artuk yakın tutmaq
yakın tutsa xəksiz kilur kılmaq
- 4451 takı munda yaxxi ayur kər bilik
bilik birlə ixkə təgürgü əlig
- 4452 biliksizkə yakma ezünni tutun
əzin tutoquqi ər tirildi kutun
- 4453 biliksiz kixidin yirak tur təzə
biliksiz səzi kılki barqa otun
- 4454 bu yanlıq bolur əmdi igdixqilər
katilmak tiləsə səzüm yolqilar
- B321
4455 ayu bərdim əmdi sanə bəlgülüg
nəgü təg tirilgü alinoqu ülüg

- 4446 بۇلاردىن تىلەمە بىلىم يا يوسۇن،
مىجەزى ئېرۇر تۇز، ئەي خۇلقى پۇزۇن.
- 4447 ئۇلارغا قوشۇلساڭ، ئوزنى تۇتۇپ ئال،
بۇلاردۇر يوسۇنسىز، ئۇسۇلسىز، قوپال.
- 4448 سوزۇڭنى ياخشى قىل، ئاداش بولماغىل،
بۇ ئاددى كىشىلەر، بىلىمسىز، جاھىل.
- 4449 تولا ياخشى دەپتۇ قانۇن تۇزگۇچى،
خەلققە قوشۇلۇپ سىناپ بىلگۇچى:
- 4450 بىلىمسىزنى ئارتۇق يېقىن تۇتماغىل،
قىلۇر قىلماس ئىشنى، يېقىن تۇتسا، بىل.
- 4451 مۇنىڭدىنمۇ ياخشى ئېيتىشتۇر بىلىك،
بىلىم بىرلە ئىشقا تەككۈزگىن ئىلىك:
- 4452 تۇت ئوزنى، بىلىمسىزگە بولما يېقىن،
ياشار بەخت ئىچىدە تۇتسا ئەر ئوزىن.
- 4453 قوپالدىر بىلىمسىز سوزى، خۇلقى ھەم،
يىراق تۇر، تېزىپ يۇر بىلىمسىزلىدىن.
- 4454 شۇ ياڭلىغ بولۇرلەر بۇ چارۋىچىلار،
قوشۇلساڭ، سوزۇم ساڭا يولچى بولار.
- 4455 ياشاپ قانداق، ھەسسە ئېلىشنى نىچۈك—
بايان قىلدىم، ساڭا بۇنى بەلگۈلۈك.

UZLAR BIRLƏ KATILMAKNİ AYUR

C265

- 4456 takı bir kütusi bu uzlar turur
tirilgü tiləp əzkə uzluk kılur
- 4457 kərəklig kixilər yəmə bu sana
yakın tut bulariq tusuloqay tona
- 4458 təmürqi ətükqi yana kirmaqi
ya sirqi bədzıqi ya okqi yaqi
- 4459 bu dunya ətiki bulardın turur
azunda tañ ixlər bulardın tərür
- 4460 təlim bar bu yanlıq sasa söz uzar
özün sən uqa bar özüm söz üzər
- 4461 bularni bilə mə katil həm qaril
səvindür olariq səvinqin tiril
- 4462 ixin kilsalar tərək tərın təgrü bər
yətürgil iqürgil axın kənrü bər

ئاتىشىپاپ

قول ھۈنەرۋەنلەر بىرلەشمە مۇناسىۋەتتە بولۇش بايىدا

- 4456 يەنە بىر گۇرۇھ ئۇ ھۈنەرۋەن ئېرۇر،
تىرىكلىك يولىدا ھۈنەرلەر قىلۇر.
- 4457 كېرەكلىك كىشىلەر يەنە بۇ ساڭا،
بېرۇر پايدا يىگىت، يېقىن بول ئۇڭا.
- 4458 تومۇرچى، ئوتۇكچى، يەنە تېرىچى،
يا سىرچى، بوياقچى، يا ئوقچى، ياچى،
- 4459 بۇ دۇنيا زىننىتى بۇلاردىن بولۇر،
جاھاندا تاڭ ئىشلار بۇلاردىن كېلۇر.
- 4460 ساناۋەسە كوپتۇر، سوزۇم ئۇزىرار،
ئۇزەيمەن سوزۇمنى، ئوزۇڭ سەن ئاڭقار.
- 4461 ئاشۇلار بىلەن ھەم قوشۇل ۋە قېتىل،
ئۇلارنى سويۇندۇر، سويۇنچتە تىرىل.
- 4462 ئىشىڭنى قىلسا، ئىش ھەققىنى تېز بەر،
يىمدۇرگىن، ئىچۇرگىن، ئاشنى كەڭرۇ بەر.

- 4463 ayınlamasunlar səni həlk ara
atın artamasun muni kəp kərə
- 4464 yəmə yaxxi aymix biliklig süzög
bođunka baqırsak nə kənli tüzük
- 4465 tiriglik tiləmə at ədgü tilə
at ədgü kərək bu tiriglik bilə
- 4466 ezün əlgü ahir bu atın kalir
atın ədgü bolsa tiriglik tatir
- 4467 kimiñ atı əsiz bolup artasa
açar yəgrəki ol tirig turmasa
- B322
4468 mün ol bu tiriglik tilə ədgü at
əsiz kılma ədgün kilin mənü at

- 4463 ئەيىپ قىلمىسۇنلەر سېنى خەلق ئارا،
ئېتىڭ بۇزۇلمىسۇن، بۇڭا خوپ قارا.
- 4464 يەنە ياخشى دەپتۇ بىلىملىك، سۇزۇڭ،
خەلققە كويۇمچان ۋە كوڭلى تۇزۇڭ:
- 4465 تىرىكلىك تىلەمە، ياخشى نام تىلە،
كېرەك ياخشى نام بۇ تىرىكلىك بىلە.
- 4466 ئوزۇڭ ئولسەڭ ئاخىر بۇ نامىڭ قالدۇر،
ئېتىڭ ياخشى بولسا ھايات تەم بېرۇر.
- 4467 يامانلىق بىلە كىم ئېتىن داغلىسا،
ئۇڭا ياخشىراق تۇر تىرىك تۇرمىسا.
- 4468 ھايات دەسمايدۇر، تىلە ياخشى ئات،
يامانلىق قىلما، ياخشى بول ئومۇر بات.

QIŖAYLAR BIRLƏ KATILMAKNI AYUR

- 4469 bularda basası qıŖaylar turur
nənin ədgülük kıl iqür həm yətür
- 4470 du'aqı tururlar saña ay qadax
ədi ədgü nəñ bu du'a ay adax
- C266
4471 olardın tiləmə tavarın yanut
yanutı bayat bərgə ədgü konut

* * *

- 4472 bu ol əldə türlüg katiloqu kixi
saña tüxsə ix ya ularka ixi
- 4473 tərü bər ixidə baqırsaklıkın
saña bolqa barqa kixilər yakın
- 4474 özün buloqa iki azun ədgüsi
atın ədgü bolqay yađiloqay küsi

ئاتىش بىرىپ

پېقىرلار بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇش باياندا

- 4469 بۇلاردىن كېيىنكى پېقىرلار ئېرۇر،
قىلىپ ياخشىلىقلار، يىدۇر ھەم ئىچۇر.
- 4470 ئۇلاردۇر دۇئاچى ساڭا، ئى قاياش،
تولا ياخشى نەرسە دۇئا، ئى ئاداش.
- 4471 تىلەمە ئۇلاردىن جاۋاپقا تاۋار،
جاۋابەن بېرۇر جەننەت پەرۋەردىگار.

* * *

- 4472 شۇدۇر ئەلدە تۇرلۇك قوشۇلغۇ كىشى،
ئىشك بولسا ياكى ئۇلارنىڭ ئىشى،
- 4473 كويۇمچان بولۇپ ھەل قىلساڭ ئىشىن گەر،
ساڭا ھەم يېقىنلاپ كېلەر كىشىلەر.
- 4474 ئىككى ئالەمدە ياخشى بولۇرسەن ئوزۇڭ،
ئېتىڭ ياخشى بولغاي، تارالغاي ئۇنۇڭ.

ƏVLİK NƏGÜ TƏG ALMAKNI AYUR

- 4475 kəli əvlik almak tiləsə ezün
talusin tilə kəp yiti kıl kezün
- 4476 kəki ədgü bolsun uruq həm tariq
uvutluq sakınuk tiləgil arıq
- A128
4477 usa əv kizi al əlig təgmədük
səninə ađın ər yüzün kərmədük
- 4478 səni səvgə səndin ađın bilməgəy
yaraqsız ya tənsiz kilik kəlməgəy
- B323
4479 ezündə kədi al kisi alsa sən
bəduk tüpkə yakma bulun boləya sən
- 4480 nəgü tər əxitgil sīnamix kixi
sīnamix kixiniñ pīxiq ol ixi
- 4481 kisi alsa əzdə kədi al kəni
səvinqin kəpürgəy sən ədlək küni

ئاتش ئىككىنچى پ ئويۇنلارنىڭ قانداق بولۇشى باياندا

- 4475 ئەگەر ئويلىنىشنى خالساڭ ئوزۇڭ،
تاللىۋال خىلىنى، ئىتتىك قىل كوزۇڭ.
- 4476 تېگى ياخشى بولسۇن تۇخۇم ھەم ئۇرۇغ،
ئۇياتچان ۋە تەقۋا ئوزى بەك ئېرىغ.
- 4477 تىرىش، ئوي قىزىنى ئال، قول تەگمىگەن،
سېنىڭدىن بىرلەك ئەر يۈزىن كورمىگەن.
- 4478 سېنىلا سويۇپ، باشقىنى بىلمىگەي،
يارامسىز، قىلىقسىز ئىشلار قىلمىغاي.
- 4479 خوتۇن ئالساڭ ئالغىن ئوزەڭدىن توۋەن،
ئېسىلما ئىگىزگە ئەسىر بولۇرسەن.
- 4480 ئىشتىكىن، نىمەدەر سىناغان كىشى،
سىناغان كىشىنىڭ پىششىقتۇر ئىشى:
- 4481 خوتۇن ئالساڭ ئالغىن، توۋەن، توغرىنى،
سويۇنچ بىرلە ئوتكەي ھاياتىڭ كونى.

- 4482 yüzi kərki qolma kılınq ədgü kol
kılınq ədgü bolsa yarutoqay səni
- 4483 kisi alma alsa sızünkə kəri
sən alojil sakınuk ərənlər əri
- 4484 yüzi kərki qolma kılınq ədgü kol
kılınq ədgü bolsa tükəl bolqa ol
- C267
4485 ay kərklüg qoluoqli muni kolmaqil
kizil mənziqi sən sarioq kılmaqil
- 4486 kim əvlik alayin təsə terttə tax
ađın almaz əvlik aya ərde bax
- 4487 birəgü bay əvlik tilər üstikip
takı biri kərklüg tilər kez tikip
- 4488 takı br uruoqluoq tüp əšli qolur
uluoqluk atına küvənür bolur
- 4489 takı biri yinqkə sakınuk tilər
anı bulsa tərkin anar ez ular
- 4490 bularda talusın ayayin sana
kisi aloju ərəsə kulak tut maqa
- 4491 aya bay tiləgli sən əvlik talu
bulun bolmaqil sən ay bilki tolu
- 4492 bəđütgəy tilin kənli nənke bolup
kötürgü kərək nən tiləsə kolup
- 4493 aya kerk tiləgli kixi ədgüsi
kisi kərki qolma bođun külgüsi

- 4482 چىرايلىقى دىمە، خۇلقى ئۇزنى دە،
كى خۇلقى ياخشى بولسا، يورۇتقاي سېنى.
- 4483 خوتۇن ئالما، ئالساڭ ئوز تېڭىڭنى ئال،
ئى، ئەرلەر ئەرى سەن تەقۋادارنى ئال.
- 4484 گۈزەل خۇيىنى ئىستە، ئاخبارما جامال،
خۇيى ياخشى بولسا، تاپار ئۇ كامال.
- 4485 گۈزەللىك قىدىرغان ئايا سەن ئىنسان،
ئۇنى قوي، يۈزۈڭنى قىلما زەپىران.
- 4486 دىسە كىم ئويلىنەي، ئەي. ئەرلەر بېشى،
ئالار شۇ توت خىلدىن بىرىن ئۇ كىشى:
- 4487 بىرى، باي خوتۇننى ئالماقنى ئىستەر،
ئۇ بىرسى، چىرايلىق ئۇچۇن كوز تىكەر.
- 4488 يەنە بىرسى، ئىسىل نەسەپلىك تىلەر،
ئۇلۇغلۇق ئېتىغا قۇۋانىپ يۈرەر.
- 4489 بىرى، ئىستەر نەپىس، تەقۋادارنى،
ئۇنى تاپسا باغلار ئاڭا كارنى.
- 4490 بۇلارنىڭ ئويىدىننى مەن ئېيتاي ساڭا،
ئالۇر بولساڭ خوتۇن، قۇلاق سال ماڭا:
- 4491 ئايا باي خوتۇنغا ئىتتىلىگۈچى جان،
ئەسىر بولما ئاڭا، ئى ئالم ئىنسان.
- 4492 ئۇ مالغا سويەنپ، تىلىن ئۇزاتۇر،
ئۇنىڭ رەيى سېنى ھەر كويغا سالۇر.
- 4493 گۈزەلنى تىلەگەن، ئى ئەر ياخشىسى،
ئۇنى ئالساڭ ياغار ئەلنىڭ كۈلكىسى.

B324

4494 tüzü hêlk sêvêr ol kisi kerkini
mêgêr tênri fêzli küdêzsê anî

4495 aya tûp tilêgli bêdüklük bilê
uquz kılmaoju êz bêdük tûp bilê

4496 uruoqluoq tariqlioq bêdüklêr tili
bêdükrêk bolur bolma êvqi kulî

4497 ay yinqê sakînuq tilêgli înal
munî bulsa bulduñ bu têrt nêñ tükêl

4498 kalî bulsa êdgü sakînuq tixi
yava kılma alojil ay êdgü kixi

4499 tilêk baylik êrsê têrê bêrgê nêñ
bayutojay sêni ol kizil boloja êñ

4500 kilingi keni êrsê kerki kêlir
tixi kerki kîlk ol bilikli bilir

4501 sakînuq ariq bolsa êşli bolur
ol üq nêñ bu yêrdê bolur ay unur

C268

4502 sakînuq tilê sên kisi ay bégü
sakînuq bolunsa bolur têrtêgü

4503 münî tæg bulur êrsê sên bir tixi
katioqlan yava idma êrsig kixi

- 4494 چىرايلىق ئايالنى پۈتۈن خەلق سۈيەر،
ئۇنى تەڭرى پەزىلى ساقلىسا مەگەر.
- 4495 ئەي ئەسلى بۈيۈككە ئىنتىلگۇچى سەن،
ئومرۇڭنى خار ئەتمە بۇنىڭلىق بىلەن.
- 4496 ئۇرۇغ-نەسلى بۈيۈكنىڭ سوزى ھەم تىلى—
ئۇزۇندۇر، بولما سەن خوتۇننىڭ قولى.
- 4497 ئەي تەقۋادار خوتۇننى ئىستەر بەگزادە،
تېپىلسا ئۇ، بولغاي توت شەرت ئىپادە.
- 4498 تېپىلسا تەقۋادار ياخشى بىر چىشى،
غەنىمەت بىلىپ ئال، ئەي ياخشى كىشى.
- 4499 تىلەك بايلىق ئولسا، بېرۇر مال يىغىپ،
بېيىتقاي سېنى ئۇ قىزىل يۈز قىلىپ.
- 4500 دۇرۇس خۇيلۇق ئولسا، گۈزەلىك كېلۇر،
خوتۇننىڭ كوركى ئەخلاق، بىلىملىك بىلۇر.
- 4501 ئېرىغ، تەقۋا بولسا، ئۇ ئىسىل بولۇر،
قالغان ئۈچ نەرسىمۇ ئۇندا تېپىلۇر.
- 4502 ھېكىم سەن، بىر تەقۋا خوتۇن ئىستىگىل،
ئۇ بولسا، بولۇر جەم بۇ توت شەرتىمۇ، بىل.
- 4503 تېپىلسا ئەگەرچە بۇ ياڭلىغ چىشى،
تىرىش، قىلما زاپە، ئى باتۇر كىشى.

OOIUL KİZ TOOISA NƏTƏG
IGIDGÜSIN AYUR

- 4504 oqul kiz terüse sənin ay tənin
əvində igidgil igidmə ənin
- 4505 avurtasi ədgü kixi tut ariq
oqul kiz ariq koroja turojay kariq
- 4506 oqul kizka egrət bilik həm ədəb
anar iki azun anin asoqi tap
- B325
4507 oqulka kisi al kiziq erkə bər
sakinqsiz tirilgil aya kutluq er
- 4508 kamuq ərdəm egrət oqulka tükəl
ol ərdəm bilə bu tərə bərgə mal
- 4509 sürə idma boxlaq oquluq yava
yava bolqə boxlaq yügürgəy əvə
- 4510 kiziq tutma əvdə uzun bəgsizin
əkünq birlə elgəy özün igsizin

ئاتىش ئىنجىر پاپ

پەرزەنتلەرنى قانداق تەربىيەلەش باياندا

- 4504 تۇغۇلسا ساڭا ئاي كەبى قىز - ئوغۇل،
ئاڭا تەربىيەچى سەن ئوزۇڭلا بول.
- 4505 ئېرىغ ياخشىنى ئال ئىنىگە قىلىپ،
ئوغۇل - قىز ئوسەر پاك ۋە ساغلام بولۇپ.
- 4506 ئوغۇل - قىزغا ئۆگەت بىلىم ھەم ئەدەپ،
بېرۇر بۇ ئاڭا ئىككى دۇنيادا نەپ.
- 4507 ئوغۇلنى ئويلىنىدۇر، قىزنى ئەزگە بەر،
ياشا دەرت - ئەلەمسىز، ئايا قۇتلۇق ئەر.
- 4508 پەزىلەتنى قويماي ئوغۇلغا ئۆگەت،
ئاڭا مال بەرگۈسى يىغىپ پەزىلەت.
- 4509 ئوغۇلنى بىكار - بوش يۈرمە سەن قويۇپ،
بىكارچى بولۇر ئۇ لاغايلاپ يۈرۈپ.
- 4510 قىزنىڭ ئويىدە ئەرسىز ئۇزاق تۇرمىغاي،
ئولەرسەن پۇشايىماندا سەن ئاغرىماي.

- 4511 aya koldax  rd x s z ayd m k s 
bu k z toqmasa y g tirig turmasa
- 4512 k li toqsa yəgrək ana y r koyi
 vi bolsa koxni  l gl r toyi
- 4513 tixil rni  vd  küdəzgil tuqi
tixiniq taxi t g bolumaz iqi
- 4514 yatioq  vk  idma qikarma tixig
k r p yolda aloqan k z ol bu kixig
- 4515 k z n kərməsə arzu qolmaz k n l
k z n k rs  k nl n kolur ay oqul
- 4516 k z nni küdəzgil k n l qolmaqay
k n l qolmasa ez bulun bolmaqay
- C269
4517 tixig katma  rk  y g  iqgüdə
kali kattinq  rs  k d r k d g d 
- 4518 tixig idma  vd   nin qik jali
kali qiksa yitrür k nilik yoli
- A129
4519 tixi əqli  t ol k d zɡ   tig
yidir  t küdəzməsə bolmaz  tik
- 4520 aqir tut tixig sən n g  kolsa bər
 vin kapoqi b kl  yirak tutoqil  r
- 4521 w fa yok bularda ozadin b r 
k zi kanqa baksa bu k nli naru
- B326
4522 j fa birl   nmix igidmix yioqay
y mixi aqul ol anar bolma aq

- 4511 ئايا قولداش، ئاداش سوز ئېيتاي كېسىپ،
تۇغۇلماس بولسا قىز، يا ئولسە كېتىپ.
- 4512 تۇغۇلسا، ئاڭا ياخشى يەرنىڭ تېگى،
ئويى بولسا خوشنا ئولۇك گورلۇكى.
- 4513 خوتۇنغا بول ئويىدە دائىم كۈزەتچى،
تېشىدەك بولالماس چىشىنىڭ ئىچى.
- 4514 ئويگە يات كىرمىسۇن، چىقىمىسۇن خوتۇن،
ئاڭا چۈشسە يات كوز، بۇزۇلغاي پۇتۇن.
- 4515 كوزۇڭ كورمىسە گەر، تەلپۈنمەس كوڭۇل،
كوزۇڭ كورسە، كوڭلۇڭ ئاغار، ئى ئوغۇل.
- 4516 كوزۇڭنى كۈزەتكىن، كوڭۇل تاتىمغاي،
كوڭۇل تاتىمسا، ئوز ئەسىر بولمىغاي.
- 4517 ئايال - ئەر بولمىسۇن ھەرگىز ھەمداسقان،
ئەگەردە قوشۇلسا بۇزۇلغاي مىزان.
- 4518 خوتۇننى قويىمىغن سىرتقا چىققىلى،
يوقاتقاي چىقسا گەر دۇرۇسلۇق يولى.
- 4519 خوتۇننىڭ ئەسلى گوش، كۈزەتمەك زورۇر،
كۈزەتمەي قويارسەن، ئۇ گوش بۇزۇلۇر.
- 4520 ئەزىز كور خوتۇننى، نىمە دىسە بەر،
ئويۇڭ ئىشىگىن ئەت، يولاتمىغن ئەر.
- 4521 ۋاپا يوق بولاردا ئەزەلدىن بېرى،
نە كورسە، دىلمۇ ئاغار ئۇ سېرى.
- 4522 ئۇ گويا جاپادا يېتىلگەن ياغاچ،
يىمىشى زەھەرلىك، ئۇڭا بولما ئاچ.

- 4523 n q  min az ql q  r n  rk ki
tixil rd   tr   z ldi k ki
- 4524 n q  k z u  nliq yüzi suvluoq  r
tixil rd   tr   zi boldi y r
- 4525 t m n min k l g qavliq  rsigl rig
tixil r an  y rk  k mdi tirig
- 4526 n g  t g k d zɡ  olariq tutup
k d zigli t nri k d zs  utup

4523 نىچە مىڭ جەسۇر ئەر يىگىتلەر ئوزى،

خوتۇنلار تۇپەيلى قۇردى يىلتىزى.

4524 تالاي ئابرويلىق قىزىل يۈزلۈك ئەر،

خوتۇنلار تۇپەيلى ئوزى بولدى يەر.

4525 تۇمەن مىڭ ئاناقلق باھاتۇرلارنى

خوتۇنلار تىرىك يەرگە كومدى ئۇنى.

4526 كۈزەتكىلى بولسۇن نىچۈكمۇ تۇتۇپ،

كۈزەتسۇن كۈزەتچى خۇدالا ئۇتۇپ.

ƏLİG ASRAKILARIŇI NƏGÜ TƏG
TUTUŞIN AYUR

- 4527 yəmə ədgü tutoşil əlig asrakioş
yəgü iqgü bərgil pütür oprakioş
- 4528 küqinə tənəxi yüdürgil yükin
ayıtoşay sənindin bayat ərkligin
- 4529 ayi artük əmgək təgürmə anar
bayat ol şana həşmi andin şınar
- 4530 olar ma bayat kullari ol kamuş
anar küq kilip əzkə alma tamuş
- 4531 uluş sən olar boldi şəndə kiqig
kiqigkə uluş boldi aqioş süqig
- 4532 uluş boldun ərsə kiqig tut kənül
uluska kiqiglik yaraxur ooşul
- 4533 nəgü tər əxitgil ukuxluş şana
bu söz ixkə tutoşil ay bilki kəne

ئاتىشۇنچى باپ

خىزمەتچىلەر بىلەن قانداق مۇئامىلە قىلىش باينا

- 4527 يەنە ياخشى تۇتقىن بۇ خىزمەتچىنى،
يىسەك - ئىچكۈ بەر، قىل پۈتۈن ئەگىنى.
- 4528 كۈچىگە مۇناسىپ يۈكلە سەن يۈكىن،
سېنىڭدىن سورايدۇ خۇدا ھىساۋىن.
- 4529 تولا ئارتۇق ئەمگەك يۈكلىمە ئاڭا،
غەزەپ قىلغۇسى ھەق بۇنىڭلە ساڭا.
- 4530 ئۇلارمۇ تامامەن خۇدانىڭ قولى،
زۇلۇم ئەيلەپ ئاچما جەھەننەم يولى.
- 4531 ئۇلۇغسەن، ئۇلار بولدى سەندىن كىچىك،
كىچىككە ئۇلۇغلار رېھىم ئەتكۈلۈك.
- 4532 ئۇلۇغ بولدۇڭ ئەرسە كىچىك تۇت كوڭۇل،
ئۇلۇغقا كىچىكلىك ياراشۇر، ئوغۇل.
- 4533 ئەقىللىق نىمە دەر ساڭا، ئاڭلىغىل،
ئى دانا بۇ سوزگە ئەمەل ئەيلىگىل:

B327 C270

- 4534 kəli bolsa sən bəg bođunka uluoq
kənül til kiqig tut ezünkə yuluoq
- 4535 ezünni unitma yanılma yorik
kəlır kətka yapma səlamət yoluoq
- 4536 əvin barkini kəđ arıoq tut silig
saņa kəlgə dəwlət akı kəñ əlig
- 4537 ax iğgü tuz ətmək yəmə kənrü tut
atın əđgü boloqay kəlü bərgə kut
- 4538 kirixkə yaraxı qikix kıl yakın
qikix bolsa tərkin kirixkə bakın
- 4539 alımka bərimkə onay əđgü bol
kayu ədtə kılsa aquk boloqa yol
- 4540 əlig tarlikı təgsə əmdi saņa
kixikə munađma ay ərsig toņa
- 4541 səvərin əxitgəy əlig tutmaqay
səni səvməgüqi küle tınmaqay
- 4542 uquz tutoqa koldax adax ya qadax
anin aorıoqında kənül boloqa bax
- 4543 kixi əđgüsinə katiloqıl karıl
kixi bol kixilər arala tiril
- 4544 ülüxlərdə turma ya tutma nənin
əkünqün sarıoq boloqa kızıoq ənin
- 4545 uluoq yolka tutma sən əv bark yakın
tokıoqay yođuoq sən muni kəđ sakın

- 4534 بەگ ئولساڭ ۋە ياكى خەلققە ئۇلۇق،
ئوزۇڭنى مۇلايىم، كىچىك تۇتقۇلۇق.
- 4535 ئوزۇڭنى ئۇنۇتما، ھەق يولدىن ئازما،
كېلەر بەخت يولغا سەن سالما توسۇق.
- 4536 ئويۇڭ-مۈلكۈڭنى پاك-ئېرىغ تۇت ھامان،
ئايا مەرت، كېلەر بەخت ساڭا ھەر زامان.
- 4537 ئېشىڭ، تۈز-نېنىڭ ۋە چېپىڭ كەڭرۇ قىل،
ئېتىڭ ياخشى بولۇپ، بەختىڭ كېلەر، بىل.
- 4538 كىرىمگە يارىشا چىقىم ئەيلىگىل،
چىقىم بولسا، دەرھال كىرىم يولىن قىل.
- 4539 ئېلىمغا-بېرىمگە يۇمشاق ياخشى بول،
بولۇر ھەر زامانكىم، ساڭا ئوچۇق يول.
- 4540 قولۇڭ قىسقا بولۇپ قالسا بىر ۋاقت،
زارلانما كىشىگە، ئەي باتۇر يىگىت.
- 4541 ئۇنى دوست ئاڭلىسا، قولۇڭ تۇتمىغاي،
ساڭا دوست ئەمەسلەر كۈلۈپ تىنىمىغاي.
- 4542 كورەر خار سېنى دوست، قولداش يا قاياش،
ئۇنىڭ ئاغرىغىدىن بولۇر دىلىڭ غەش.
- 4543 كىشى ياخشىسىغا قوشۇل ھەم قېتىل،
كىشى بول، كىشىلەر ئارا سەن تىرىل.
- 4544 قوشۇپ مال بىراۋغا سەن بولما شېرىك،
قىزىل رەڭگىڭ بولۇر پۇشماندا سېرىق.
- 4545 ئويۇڭنى يېقىن سالما چوڭ يولغا سەن،
ئۇنىڭدىن ھەزەر قىل، زەرەر كورسەن.

4546 bəgig koxni kılma ya yađoqun egüz
hişarka yaqın turma ay kənli tüz

4547 bu üq koxnilıktın sana asoqi yok
anın yasi təgsə anar osoqi yok

4548 əv almak tiləsə ayit koxnisin
yər almak tiləsə ayitoqıl suvin

B328

4549 əsizkə katılma səlamət yori
kilingin keni tut kəvəl təg küri

C271

4550 barioq tap kil əmdi bəg atin alın
sakinq kisoqa tutoqıl səvinqin salın

130

4551 əlümüg unitma ođuloqay əzün
idinni unitma aqiloqay kəzün

4552 səzün saknu səzlə sakinq kəlməgəy
yava kılma əđ kün ekünq bolmaoqay

4553 küvəzlənmə artuk turi bolqa sən
saran bolma artuk səküx bulqa sən

4554 nəgü tər əxit kənli alqak kixi
kixilik kilioqli kixilik tuxi

4555 əzün əđgü atlioq bolayin təsə
aki bolqıl artuk katioqlan usa

4556 boxuoq kul kilayin təsə bəlgülüg
aki bol üle nən kətürdün ülüg

4557 baxim kəkkə təgsün təsə sən turup
bilik birlə ixlə kamuq ix kərüp

- 4546 تاشار دەريا يا بەگنىڭ بولما خوشنىسى،
يېقىن تۇرما ھىسارغا ئەقىل ئىگىسى.
- 4547 بۇ ئۈچ خوشاللىقتىن ساڭا پايدا يوق،
زىيان تەگسە ئۇنى توسار چارە يوق.
- 4548 ئوي ئالماق تىلەسەڭ، خوشنىغا قارا،
يەر ئالماق تىلەسەڭ، سۈيىنى ئارا.
- 4549 پامانغا قوشۇلماي ئامانلىقتا تۇر،
بولۇپ تۇز خۇلۇقلۇق، ئاغماقتەك يۈگۈر.
- 4550 قانائەت قىل بارغا، بەگ ئاتىنى ئال،
قويۇپ ئەندىشىنى، ياشا سەن خوشال.
- 4551 ئولۇمنى ئۇنۇتما، بۇيغاق تۇت ئوزۇڭ.
ئىگەڭنى ئۇنۇتما، ئېچىلغاي كوزۇڭ.
- 4552 سوزۇڭنى قىل ئويلاپ، غېمىڭ ئاشمىغاي،
زاىە قىلما ۋاقتىڭ، پۇشمان بولمىغاي.
- 4553 غۇرۇرلانما ئارتۇق، لاۋزا بولۇرسەن،
بېخىل بولما ئارتۇق، تىلگە قالدۇرسەن.
- 4554 مۇلايىم كوڭۇل ئەر، ئىشت نىمە دەر،
كىشىلىكى قىلغىن كىشىلىك قەدەر:
- 4555 ئوزۇڭ ياخشى ئاتلىق بولاي مەن دىسەڭ،
سېخىلىق قىلىشقا تىرىش تۇرۇپ يەڭ.
- 4556 قىلاي قۇل دىسەڭ ھور كىشىنى ئوزۇڭ،
سېخى بول، تاراتقىن مېلىڭنى ئوزۇڭ.
- 4557 بېشىم كوككە يەتسۇن دىسەڭ سەن تۇرۇپ،
بىلىمە ئورۇنلا ھەر ئىشىنى كورۇپ.

- 4558 azunka yađılmak tiləsə atın
üməg əđgü tutoqıl yügürdi atın
- 4559 ərəzlig bolayın təsə sən özün
usallıknı qođoqıl ay kılki tüzün
- 4560 kılayın təsə sən bayatka tapuoq
ət əzkə əmix bərmə yapoqıl kapuoq
- 4561 kamuq əđgülükkə təgəyin təsə
ət əzni kisa tut həwanı basa
- 4562 ədi yaxı aymix sakınuk kixi
bu söz ixkə tutoqıl ay kılki saxı
- B329
4563 bu ət əzkə bərmə tilək arzusın
tilək bulsa yəyür iđisi baxın
- 4564 munar əđgü kılsa bu əsiz kılur
əsiz kılsa boynin əgər ərksizin

* * *

- 4565 səzin kəsti əgdülmix aydi qadax
bu yanlıq turur 'am yoriki adax
- C272
4566 ayu bərdim əmdi əxitti өзün
munı uktun ərsə kəsildi sözün

ODQIURMIX SUALI ƏGDÜLMIXKƏ

- 4567 yanut bərdi ođoqurmix aydi bu söz
əxittim tükəl mən aya kılki tüz

- 4558 جاھانغا يېيىلسۇن دىسەڭ سەن ئېتىڭ،
مۇساپىرنى كۆتۈكن، تارار شوھرىتىڭ.
- 4559 ھوزۇرنىڭ ئىچىدە بولاي مەن دىسەڭ،
غەپلەتنى تاشلا، ئەي مۇلايىم، ئوزەڭ.
- 4560 ئەگەر مەخسەت ئېرۇر ھەققە ئىبادەت،
ئىشك ياپ، بۇ نەپسكە بەرمە سەن مەدەت.
- 4561 دىسەڭ ياخشىلىققا ئالاي مەن يېتىپ،
بۇ نەپسنى قىسىپ تۇت، ھەۋەسنى بېسىپ.
- 4562 نە ياخشى دىمىشتۇر تەقۋا تۇتقۇچى،
ئەمەل قىل بۇڭا ئەي تەۋرەپ تۇرغۇچى؛
- 4563 بۇ نەپسنىڭ بەرمە سەن تىلەك ئارزۇسىن،
تىلەك تاپسا يەيدۇ ئىگەسى بېشىن.
- 4564 ئاڭا ياخشى قىلسا، يامانلىق قىلۇر،
يامانلىق قىلىنسا، ئۇ بويۇن ئېگۈر.

- 4565 ئۇزۇپ سوز ئوڭدۇلمىش، دىدى: ئەي قاياش،
ئاۋام خۇلتى شۇنداق ئېرۇر، ئەي ئاداش.
- 4566 دىدىم مەن بۇنى ئەمدى، ئىشتىڭ ئوزۇڭ،
بۇنى ئۇقساڭ، ئولماس بولەكچە سوزۇڭ.
- ئودغۇرمىشنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى
- 4567 جاۋابەن ئودغۇرمىش دىدىكى: بۇ سوزىم
تولۇق ئاڭلىدىم مەن، ئايا كوڭلى تۈز.

- 4568 takī bir sēzüm bar ayıtoqu sana
anı ma ayu bər aqa sən maña
- 4569 katılsa özüm mən kixilər bilə
barıxoqu kəlixgü kərək mən külə
- 4570 səziksiz məni axka ündəgələr
mən ündəp olar ma maña kəlgələr
- 4571 nətəg baroqu axka nətəg yəgü ax
okısa nəgü təg okıoqu adax
- 4572 munī ma ayu bər maña bəlgülüg
bu ixtin yəmə ək alayin ülüg

- 4568 يانا بىر سوزۇم بار مەن ئېيتاي ساڭا،
ئۇنى بەرگىن ئېيتىپ، ئېچىپ سەن ماڭا.
- 4569 ئوزۇم مەن قوشۇلسام كىشىلەر بىلە،
بېرىشىم، كېلىشىم كېرەكتۇر كۈلە.
- 4570 مېنى شۇبھەسىزكى، چايغا چاقىرۇر،
قىچقىرسام مەن ئۇندەپ، ئۇلارمۇ كېلۇر.
- 4571 بېرىپ چايغا قانداق، نىچۇك يەيمەن ئاش،
ئۇلارنى نىچۇك ھەم قىچقىراي ئاداش؟
- 4572 ئوچۇقچە بايان قىل ماڭا ھەم بۇنى،
بۇ ئىشتىن ئالاي مەن تېگىش ھەسسنى.

ƏGDÜLMİX ODÖURMİXKA AXKA BARMAX TÖRÜSİN AYUR

4573 yanut bərđi əgdülmix aydı bu ma
kərəklig turur bu qadax aysa ma

B330

4574 əküx türlüg ol bu okioqu xixi
təlim türlüg ol bu konukluk axi

4575 olarda birisi küdənkə ax ol
ya sünnət axi ya tooqursa oquq

4576 ya əx tux okioqay ya qoldax adax
uluq ya kiqig tut yakın ya qadax

4577 yooq axi bolur ya əlüg atına
ya ol at bulup ax bərür yatına

4578 bularda kayu ərsə ax suv yəgü
ani tənle baroqu azu barmaq

ئاتىش ئىنجىپاپ
 ئۇلارنىڭ ئۈدەغىمىش قازىپ تېكەپش قاندى-
 پۈتۈنلەرنى ئېيتقانلىغى يامدا

- 4573 جاۋابەن ئوگدۇلمىش دىدى: بۇ ئىش ھەم -
 كېرەكلىك ئېرۇر، ئى قېرىنداش، دىسەم.
- 4574 چاقىرغان كىشىنىڭ كوپتۇر خىللىرى،
 بولۇر خىلمۇ - خىل ھەم زىياپەت تۇرى.
- 4575 ئۇلاردىن بىرىكىم، نىكا تويى ئول،
 يا سۈننەت تويى يا تۇغۇلسا ئوغۇل؛
- 4576 يا تەڭ - تۇش قىچقىرغاي يا قولداش، ئاداش،
 كىچىك - چوڭ، يېقىنلار ۋە ياكى قاياش؛
- 4577 يا ئولگەن كىشىگە نەزىر ئاتىماق،
 يا ئۈسكەچ مەرتىۋە، ياتقا ئاش تارتىماق.
- 4578 بىلىش لازىم بۇلاردىن قايسىسىغا -
 بېرىش ۋە ياكى بارماسلىقىنى تەڭلا.

c.

- 4579 adax koldax  rd x kadax axları
bolur  rs  kerg  barip ixləri
- 4580 turu b rg  axta ker p yat bazio 
ax iqq  t giri  k x ya azio 
- 4581 yak n koxni axni ax  ts  sa a
azu t nrilik  x okisa tona
- 4582 olarka y m  bar küdəzgil k n l
s vind r olarni s vin ay o ul
- 4583 k li  ts l r ax sa a o rayu
ol axka y m  bar s vind r y y 
- 4584 apan munda taxtin bolur  rs  ax
anar barmasa y g k n l bolo a bax
- 4585 yarim ya yitim bolo a oldruo  turuo 
yavuz bolo a k nl n ay  bg  uruo 
- 4586 ya  sr k t r x kil a ahsumlo ay
axin sinm g y t k k n l a irio ay
- 4587 kamuo  bir to um y m ax iqq   q n
 z nni uquz kilmao il sən k q n
- 4588 n g  t r  xitgil bo uz ti o uqi
ezi bo zina  rk bolup tuto uqi
- B331
4589 bo uzun k d z bolma  rnin  li
bu bo zun  q n bolma yalnuk kul 
- A331
4590 təlim kərdüm  mdi a ir bolmix  r
ti umadi bo zi  q n boldi y r

- 4579 ئاداش، قولداش، قاياش، دوستلار ئېشىنى —
يىمەك لازىم بېرىپ، كورگەچ ئەشىنى.
- 4580 زىياپەتتە ياتقا قاراپ تۇرغۇلۇق،
ئاش ئازمۇ ياكى كوپ دىققەت قىلغۇلۇق.
- 4581 يېقىن خوشنا ساڭا بەرسە زىياپەت،
ۋە يا تەڭرىلىك دوست گەر قىلسا دەۋەت،
- 4582 ئۇلارغا بېرىپ سەن، سەن ئالغىن كوڭۇل،
سويۇندۇر ئۇلارنى، سويۇن، ئى ئوغۇل.
- 4583 ئەگەر خاس زىياپەت ئاتاركەن ساڭا،
يەپ ئاشنى خوشال قىل، بېرىپ سەن ئاڭا.
- 4584 بۇلاردىن تاشقىرى بولسا زىياپەت،
بارماسلىق تۈزۈڭرەك، دىل چەكمىگەي دەرت.
- 4585 كى ئۇندا يېرىم — ياتا بولۇپ ئولتۇرۇق،
دىلىڭ رەنجىپ قالدۇر، ئەي ئىسىل ئۇرۇق.
- 4586 يا مەسلەر تۇتۇشۇپ جىدەل باشلىغاي،
ئېشىڭ سىڭمىگەي ھەم دىلىڭ ئاغرىغاي.
- 4587 دىمەك بىر تويۇم ئاش ۋە ئىچكۈنى دەپ،
بېرىپ خار ئەيلىمە ئوزۇڭنى كۈچەپ.
- 4588 نىمە دەر ئىشتىكىن، گېلىن يىققۇچى،
ئوزىنىڭ گېلىغا ئىگە بولغۇچى:
- 4589 گېلىڭنى كۈزەتكىن، بولما پەسكەش ئەر،
دەپ گالىنى كىشىگە قۇل بولما، يېتەر.
- 4590 تولا كوردۇم ئەمدى ئەزىر كىشىلەر،
گېلىنى يىغالماي بولۇپ كەتتى يەر.

- 4591 öküx kerdüm əldə bəđümix ərig
bulun kildi booqzi təxəndi yərig
- 4592 təlim bayni kerdüm booquz bulnadı
ezi boldi muflis qiojaylik yədi
- 4593 booquzka bulun bolma booqzi uluoq
booquzka bulun bolsa bolmaz yuluoq
- 4594 kayu türlüg axka barir ərsə sən
ədəb birlə ax yə bilir ərsə sən
- 4595 tərü bilməz əgsüz kiliksiz kixi
tərülüg kixi kərsə tanlur baxi
- 4596 sənində uluoq axka sunsa əlig
sən etrü əlig sun bu ol kər bilik
- 4597 oñ əlgin bilə sun bayat atı ay
yəgü üdrəgəy həm ezün boloja bay
- 4598 kixi utrukı türmək alma təgü
ez utru nəgü ərsə aloju yəgü
- 4599 piqak tartma anda kətürmə sənük
ayı bolma kovdax nə silkim səpük
- 4600 nəqə mə tok ərsə yəyü turoqu ax
kixi ax kixikə kərü bər qadax
- 4601 yəgü alsa tixlə uxak tanqula
isig axni ürmə sən aqzin bilə
- 4602 yər ərkən axioq türtmə tərgi eze
kixi kerki buzma kilingin tüze

- 4591 تولا كوردۇم ئەلدە چوڭايغانلىنى،
ئەسىر ئەتتى گېلى، يەر قىلدى ئۇنى.
- 4592 تولا باينى كوردۇم قىلىپ گال ئەسىر،
ئوزى كوپ بۇلغىنىپ بولۇشتى پېقىر.
- 4593 گېلىڭغا ئەسىر بولما، ئى نەپسى چوڭ،
ئەسىر بولساڭ، تېپىلماس قۇتۇلۇش يولۇڭ.
- 4594 قايۇ تۇرلۇك ئاشقا بازار ئىكەن سەن،
يىگىن ئاندا ئاشنى ئەدەپ بىلەن سەن.
- 4595 يوسۇنسىز، ئەقىلسىز، قىلىقسىز كىشى،
يوسۇنلۇقنى كورسە، گاڭگىرار بېشى.
- 4596 سېنىڭدىن ئۇلۇغ ئاشقا سۇنسا قولىن،
يوسۇن شۇكى، قولۇڭنى ئۇزاتقىن كېيىن.
- 4597 سۇنۇلغاي بىسىمىلا بىلەن ئوك قولۇڭ،
بولۇپ بەركەت يىنمەكتە، بېيىسەن ئوزۇڭ.
- 4598 كىشىنىڭ ئالدىدىن لوقما ئالمىغىن،
نېمە بولسا ئالدىڭدا شۇنى يىگىن.
- 4599 پىچاقنى چىقارما، غاجىما سوڭەك،
بولۇپ كەتمە چاپقاق، تۇزۇت قىلما بەك.
- 4600 توق ئولساڭمۇ قانچە يىگۈلۈك ئۇ ئاش،
ئېشىلە كىشىگە ھورمەت قىل، ئاداش.
- 4601 يىمەكلەرنى چىشلەپ ئۇششاق چاينىغىل،
قىزىق ئاشنى ئاغزىڭدا پۇدىمىگىل.
- 4602 سۇرۇنمە يىمەكتە داستىخان سېرى،
تۈزەت خۇلق، كەتمىسۇن كىشى پەيزلىرى.

4603 tərüsüzlük ol bu tərüqə yori
tərüsüz kixilər kixikə kori

B332

4604 ədi yaxxi aymix tərülüg kixi
tərü bilsə yalnuq bulur tər baxi

4605 kamuoq nənke endi tərü bar səzi
tərü tüz yoritsa yarur ər yüzi

4606 kiliksiz tərü endi bilməz kixi
kixikə katilsa ətilməz ixi

4607 axioq tatojanu yə sən əlgin sunup
səni kərsə əvlik səvinsün turup

4608 kixi əmgək idsa sana ətsə ax
yava kılma əmgək anı kılma bax

4609 kəni səzləmix kərsə kənli oduoq
səzi kərsə mə'ni bərür tü bođuoq

4610 kixi kənli yuvka sirinqoqa sani
ədi kəp küdəz sinoqa sərmə anı

C273

4611 sərilsə kixi kənli kətti tatioq
yakınlıq yiradi kəsildi asioq

4612 yakınlıq tiləsə küdəzgil kənül
kənül sinsə kətti yakınlıq tənül

4613 axioq tənleyü yə yəmə ax ökux
maña mundaq aydi ukuxluoq kesux

4614 ökux yəglilərnin axi yig bolur
axi yig kixi tutqi iglig bolur

- 4603 يوسۇنسىزلىق شۇدۇر، يوسۇنلۇق يۇرى،
يوسۇنسىز كىشىنىڭ يېتەر زەرەرى.
- 4604 تولا ياخشى ئېيتقان يوسۇنلۇق كىشى:
يوسۇن بىلسە ئىنسان بولۇر تور بېشى.
- 4605 پۇتۇن نەرسىنىڭ تەرتىپ-يوسۇنى بار،
يوسۇنلۇق بولسا ئەر، يۈزى نۇرلىنار.
- 4606 يوسۇن-قائىدە ئۇقماس قىلىقسىز كىشى،
كىشىگە قوشۇلسا، تۈزەلمەس ئىشى.
- 4607 غىزانى زەۋق بىلەن يىگىن قول سۇنۇپ،
كورۇپ ئوي خانىمى سويۇنسىز تۇرۇپ.
- 4608 كىشى قىلسا مېھمان سېنى ئەمگىنىپ،
زاپە قىلما ئەمگىگىن سەن رەنجىتىپ.
- 4609 دۇرۇس سوزلىمىش، كور، بىر كوڭلى بىدار
بۇ سوز كوپ مەنلىك ھەم تولا رەڭدار:
- 4610 كىشى كوڭلى نازۇك گويا شىشەدۇر،
كۈپەت بەش تويال سوز قىلما ئۇ سۇنۇر.
- 4611 كىشى كوڭلى سۇنسا، تەم-لەززەت كېتۈر،
يېقىنلىق تۈگەپ ھەم نەپىي كېسىلۈر.
- 4612 يېقىنلىق تىلەسەڭ كوڭۈلنى ئايا،
كوڭۈل قالسا بولغاي يېقىنلىق زايا.
- 4613 غىزانى يە ئولچەپ، يېمە تولا كوپ،
ئاقىل بىر ئەزىز سوز ئېيتتى بۇڭا خوپ:
- 4614 تولا يىگۈچىنىڭ ئېشى سىڭمىغاي،
ھەزىم بولمىسا ئاش، ھەر يان ئاغرىغاي.

- 4615 boquzdin kirür ig boquzuoq küdöz
axioq tənleyü yə yəgü iqgü az
- 4616 bu ig tutsa tərkin kixig yavritur
anı əmləməsə əlüm tavratur
- 4617 yəmə yaxxi aymix otaqi həkim
həkimlər səzini yavuz təgli kim
- B333
- 4618 əlümdin yumuxqi ig ol axnusi
kixi iglədimü əlüm koxnisi
- 4619 bəla mihnət ol ig əlüm tutoqaki
əlümdə tatiq yok azu yaxxisi
- 4620 kixi mən təgüqi apa oqlani
isig tomliqioq bilgü aqra ani
- 4621 tadu bilgü axnu yaraxik yəsə
taduka yaraxmazni qodoqu usa
- 4622 isig artsa tərkin sooqik iq əzə
sooqik artar ərsə isigin tüzə
- 4623 yigit ərsə yaxin yaz ərsə yilin
sooqik ixkə tutoqil isitür kanin
- 4624 yaxin kirkta kəqsə kün ay ərsə küz
isig nən bilə sən ezün təb'i tüz
- 4625 yaxin ərsə altmix ədün ərsə kix
isig ixkə tutoqil sooqik kilma ix
- 4626 kuruoq tomliq artsa isig əl anut
bu iki anar kiloqa əvrə yanut

- 4615 كېسەل گالدىن كىرەر، ئۇنى چىڭ كۈزەت،
يىگىن ئاشنى تەڭشەپ، ئاز-ئاز يە پەقەت.
- 4616 كېتەر كۈچ ئەگەر قىلسا ئاغرىق ھۇجۇم،
ئۇنى ئەملەتمەسەڭ، ئالدىرتار ئولۇم.
- 4617 يانا ياخشى دەپتۇ داۋاچى ھېكىم،
ھېكىملەر سوزىنى يامان دەيدۇ كىم؟
- 4618 كېسەلدۇر ئولۇمنىڭ باش خەۋەرچىسى،
كىشى ئاغرىدىمۇ، ئولۇم خوشنىسى.
- 4619 كېسەلدۇر بالا-مېھنەت، ئولۇم چارچىسى،
ئولۇم زەۋقسىز ئېرۇر، يوقتۇر ياخشىسى.
- 4620 كىشى مەن دىگۈچى ئادەم بالىسى،
كېرەك بىلسە ئىسسىق-سوغاق قايسىسى.
- 4621 مىزاجغا ياققاننى بىلىپ يىگۈلۈك،
مىزاجغا ياقمىسا، ئۇنى قويغۇلۇق.
- 4622 سوغۇقلۇقنى ئىچ ئاشسا ئىسسىق ئەگەر،
سوغۇقلۇق ئەگەر ئاشسا ئىسسىق تۈزەر.
- 4623 يېشىڭ ياش بولۇپ، ئومرۇڭ ئولسا باھار،
سوغۇقنى كۆپ ئىشلەت قېنىڭ سوۋۇتار.
- 4624 ياشىڭ قىرىقتىن ئېشىپ، كۈن-ئاي بولسا كۈز،
ئىسسىق نەرسە بىرلە مىزاجىڭنى تۈز.
- 4625 يېشىڭ بولسا ئاتىمىش، ۋاقتىڭ بولسا قىش،
ئىسسىقلىق قىل، تۇتما سوغۇقلۇقنى ئەش.
- 4626 قۇرۇق سوغۇق ئاشسا، ھول ئىسسىقنى تاپ،
بولۇر بۇ ئىككىسى ئۇنىڭغا جاۋاب.

4627 bu el tomliq artsa sana kilsa yas
isigin kuruoqun ani yandru bas

4628 tadun tomliq ersə isigin küqə
isig ərsə tomliq yəyü tur iqə

C274

4629 kali samduy ərsə tadun bəlgülüg
isigli soqikli ara bər ülüg

4630 bu yanliq küdəzgil tadunni keni
əsən boləqə inqin tiriglik küni

4631 nəgü tər əxitgil otaqi səzi
munin mə'nisi uk tirilgil kozi

A132

B334

4632 ezün təb'ini mən ayayin yora
kizilli sarioqli erunli qara

4633 bularda birisi birinə yaqi
yaqusa yaqika yaqi adrara

4634 ukuxluq kerək ez taduq tənleşə
yaraxik nə ərsə ani ok yəsə

4635 kixi yilki birlə adirti bu ol
taduka yaraxik yəsə ay ooqul

4636 nəgü tər əxit əmdi kekqin sakal
uka bar muni sən turu qalma qal

4637 kixi kırk yaxap ez tadu bilməsə
tükəl yilki ol bu nəqə sezləsə

4638 sinayu kerü bilməsə er bilik
kixikə samaoqu ani ay silig

- 4627 ئېشىپ بۇ ھول سوغۇق گەر سالسا زىيان،
ئاڭا ئىسسىق قۇرۇق بىلەن قارشىلان.
- 4628 سوغۇق بولسا تەبىئىي ئىسسىقلىق كۈچەيت،
ئىسسىق بولسا، ئاڭا سوغۇقلۇق ئىشلەت.
- 4629 مىزاجىڭ ئەگەر كىم بولۇر مۆتىدىل،
ئىسسىقلىق، سوغۇقلۇق ئارا چارە قىل.
- 4630 مىزاجى شۇ يانلىغ دۇرۇس تەڭشىسەڭ،
ھاياتىڭ ئوتتە تېچ، ياشارسەن ئىسەن.
- 4631 نىمە دەيدۇ تۇپ، سوزىن ئاڭلىغىن،
قوزام، مەنىسىگە ئەمەل ئەيلىگىن:
- 4632 مىزاجىڭنى ئېيتاي ئوچۇق ساڭا، بىل،
سېرىق، ئاق، قارادۇر ۋە ياكى قىزىل.
- 4633 بۇلارنىڭ بىرىسى بىرىگە يېغى،
يېغىلارنى بۇ رەڭ بىلەن ئايرىغىل.
- 4634 مىزاج تەڭشىمەككە ئەقىللىق كېرەك،
ياراشما نىمە، ئۇنى يىمەكلىك كېرەك.
- 4635 كىشى بىرلە ھايات ئايرىمىسى شول:
مىزاجىگە مۇناسىپ يىسە، ئى ئوغۇل.
- 4636 نىمە دەيدۇ ئاڭلا ئەمدى ئاقساقال،
ئوقۇپ تۇر مۇنى سەن، تۇرۇپ قالما چال:
- 4637 قىرىققا كىرىپمۇ مىزاج بىلمىسە،
تولۇق ھايات ئېرۇر، گەرچە سوزلىسە.
- 4638 سىناپ ۋە كورۇپ ئەر بىلمىسە بىلىم،
ئى پاك قەلب، بولماس ئۇنى ئىنسان دىسە.

- 639 baxında kəqip ər yorik tüzməse
kəni səzləmix boldi yilki təsə
- 4640 əd ədlək kəqip bolmasa ər begü
kixi təp atamaoqu yilki təgü
- 4641 kərü barsa yaxxi ayur əmqilər
axioq az yəsə ər əsənin külər
- 4642 əsənlük tiləsə kər igsizlikin
az atliq otuoq yə tiril ay təgin
- 4643 əz inqlik tiləsə ərəzi uzun
til atliq ətig yə tiril ay tüzün

- 4639 كەچمىشتىن ئېلىپ ئاڭ، خۇلق تۈزەتمىسە،
بولۇر توغرا ئۇنى بىر ھايۋان دىسە.
- 4640 ئوتۇپ كۆپ زامان ئەر ھېكم بولمىسا،
بولۇر ئادەم دىمەي، بىر ھايۋان دىسە.
- 4641 نە ياخشى دىمىش، كور، تىۋىپ - ئەمچىلەر،
پىسە ئاشنى ئاز، ئەر، ئىسەن - ساق، كۈلەر.
- 4642 تىلەسەڭ كېسەلسىز ئومۇر، ئەي تېگىن [187].
ئېتى "ئاز يە" دىگەن دورىنى يىگىن.
- 4643 تىلەسەڭ ھوزۇردا ئۇزۇن ياشماق،
يىگىن تىل گوشىنى، ئەيا قەلبى ساق. [188]

ƏGDÜLMIX ODOİURMİXKA AXKA
OKİMAK TƏRÜSİN AYUR

C275

4644 kəli sən okiyin təsə sən kixig
okiofil wəlikin kəp ətgil ixig

B335

4645 ayak tərqi əv bark arioq tut təkək
təkəgil ax iqqü yəmə kəp kərək

4646 arioq ət ax iqqü tatioqliq silig
yəsə arzu birlə sunuqli əlig

4647 okimasa ax suv müni bir bolur
okisa kərügli birig yüz kılur

4648 usa ədgü ətgil sən ax suv arioq
toqup kopsu barsu kəligli arioq

4649 adaxioq kadaxioq yirak ya yaqin
təzüg axka ündə küdəzgil həkən

ئاتىش ئىچى پاپ
ئوگۇشنىڭ ئوغۇزىغا ياتىپ چاقىرىش قائىدىلىرى
ئوغۇزىدا ئېيتقانلىرى

- 4644 قىچقىرماق بولۇرسەن ئەگەر كىشىنى،
قىچقىر، ياخشى قىلغىن كۈتۈش ئىشىنى.
- 4645 سېلىپ كورپە، داسقان، قاچا تازا قىل،
يىمەك - ئىچمىگىنى ئوبدان خىللىغىن.
- 4646 غىزانى ياسا پاك، ھەم تاتلىق قىلىپ،
يىسۇن زەۋقى بىرلەن قولنى سېلىپ.
- 4647 چاقىرمىساڭ ئاشقا، قۇسۇر بىر بولۇر،
چاقىرساڭ، كورگەنلەر بىرىن يۈز قىلۇر.
- 4648 ئىلاج بار يىمەكنى شۇڭا راسلا خوپ،
يېنىشسۇن مېھمانلار پۈتۈنلەي تويۇپ.
- 4649 ئاداشىڭ، قاياشىڭ، يىراق يا يېقىن،
تۈز - ئاشقا قىچقارغىن كۈزەتپ ھەقىن.

- 4650 kəliglisi kəlgəy qalı kəlməsə
kənül kəlmaqay kər anında basa
- 4651 boquz evkəsi bolsa yavlaq bolur
əqəp kək sürər əlsə ətürü qalur
- 4652 kərü bar tüzükə ax iqqü tęgür
kinikmix bar ərsə yəmə ax yətür
- 4653 kixi ax yəsə sən ezə iqqü tut
anı iqsə iqqü yəmə ök anut
- 4654 kayuda yəgü bolsa iqqü kərək
yəgü iqqü birlə tənəxgü kərək
- 4655 yəgü bolsa iqqü anuk bolmasa
aəu boldi sakın ol axni yəsə
- 4656 tiləsə fuka 'bər tiləsə mizab
tiləsə jülənbin tiləsə julab
- 4657 munında naruki nəgü bərgüni
maña sən ayıtma ayitojil əni
- 4658 uluqlar yəsə ax tükəsə yəyü
kiqiglərkə bərgü ax iqqü yəgü
- 4659 tüzükə tęgür ax kərü qođmaqil
səkə barmasunlar aqin idmaqil
- B336 C276
4660 ax iqqü yəsələr nukul ur yəmix
quruoq el yəmix ur bir anqa simix
- 4661 piqix kil küqün yətsə piqoqil aqi
usa tix təri bər kəsilsü qooqi

- 4650 كېلەلگەن كەلگەي، ئەگەر كەلمسە،
كوئۇل قالمىغاي، كور ۋە ھەر نە ئسە.
- 4651 بولۇر بەك يامان گال - بوغۇز رەنجىكى،
قالۇر ئولگىچىلىك ئوچى ھەم كېكى.
- 4652 دىققەت قىل، يېتىشسۇن تاماق ھەممىگە،
يانا تارت غىزانى كېچىككەنلىگە.
- 4653 يىسە ئاش كىشى سوڭ ئىچكۇ تەڭلىگىن،
تۇگەتسە يەنە قايتا ھازىرلىغىن.
- 4654 نە يەردە يىمەك بولسا، ئىچكۇ ھەم كېرەك،
يىمەك بىرلە ئىچمەكنى تەڭشەش كېرەك.
- 4655 يىمەكلىك بار يەردە ئىچكۇ بولمىسا،
بولۇر بىر زەھەر، ئۇق، ئۇ ئاشنى يىسە.
- 4656 تىلەسە فۇقا(189) بەر، تىلەسە مىزاپ،
ھەسەل - گۈل شاراپ بەر، تىلەسە جۇلاپ.
- 4657 بېرىش لازىم بولەك نىمەنى يانا،
مېنىڭدىن سورىما، بولەكتىن سورا.
- 4658 ئۇلۇغلار يەپ بولۇپ يىغلىسا يىمەك،
كىچىكلەرگە ئاندىن ئاش تارتماق كېرەك.
- 4659 ئاش يەتسۇن ھەممىگە، كورۇپ تۇر ھامان،
قېلىپ ئاچ يانمىسۇن سېنى تىللىبان.
- 4660 غىزادىن كېيىن تارت شىرنىلىك يىمىش،
قۇرۇق - ھول يىمىش قوي ۋە ئازراق سىمىش.
- 4661 يىرتىش قىل، كۇچۇك يەتسە يىرتقىن يىپەك،
بېسىلسۇن چىش ھەققى بىلەن سوز - چوچەك.

- 4662 tükəl boldi əmdi ax iqqü ixi
aqa bər kapuq barsa tiqma kixi
- 4663 bu axka okioqli bolur tert kutu
barioqli yəmə tert bolur ay botu
- 4664 birəgü barir axka ündəsələr
ax iqqü iqər yər nəgü bərsələr
- 4665 yana ez əvinə okimaz kixi
baxi bürnü yər əvdə yalnız axi
- 4666 takı bir kixi kərsə axka barir
axin yər anı yandru axka okir
- 4667 takı bir kixi axka barmaz bolup
kixig mə əvinə okimaz kərüp
- 4668 əlüg ol muni sən tirigkə sama
katılma muñar sən tiriglik yəmə
- 4669 takı bir kutu axka barmaz okip
kixig axka ündər tokimlar tokip
- 4670 bularda ən ədgü yorik bu turur
bəgü bilgə əgmix kilik bu turur
- 4671 kərək axka baroqil kərək barmaqil
boquz tiq ax az yə əsənin tiril
- 4672 eküx yəgli yalnız ker igqil bolur
sarioq mənzi kovdak ati əl bolur
- 4673 muñar mənşəyür ker otaqi sezi
tadu bilgüqi kənli bilki yazı

- 4662 ئاياقلاشسا شۇنداق زىياپەت ئىشى،
ئىشك ئاچ، توسما سەن، گەر قايتسا كىشى.
- 4663 بولۇر توت خىل تەكلىپ قىلىنغان ئادەم،
بارۇر جايۇ توت خىل بولۇر، ئى بوتام:
- 4664 بىرى، ئاشقا تەكلىپ قىلىنغان ھامان—
بارۇر ۋە نە بەرسە، ئىچەر، يەر ھەر ئان.
- 4665 بىراق، ئوز ئويىگە قىچقارماس كىشى،
تاماقنى ئوزىلا يېيىشتۇر ئىشى.
- 4666 يانا بىرسى، قىچىرسا ئاشقا بارۇر،
ئېشىن يەر، ئوزىمۇ ئويىگە قىچقىرۇر.
- 4667 بىرىكىم، كىشىنىڭ بارماس چېپىغا،
ئوزى ھەم كىشىنى ئېيتىماس چېپىغا.
- 4668 ئولۇك ئۇ، ئۇنى سەن تىرىكتۇر دىمە،
تىرىكلىكتە ھەرگىز ئاڭا قېتىلما.
- 4669 يەنە بەزىلەر بار، بارمايدۇ پەقەت،
سويۇپ قانچە مالنى، بېرۇر زىياپەت.
- 4670 بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ياخشى شۇ،
ھېكىم، ئالم ماختىغان قىلىقمۇ شۇ.
- 4671 كېرەك ئاشقا بارغىن، كېرەك بارمىغىن،
يىغىپ گالىنى ئاز يە، ئىسەن ياشىغىن.
- 4672 تولا يىگەن ئادەم كېسەلچان بولۇر،
سېرىق يۇز، ياداڭغۇ، ئوزىن خار قىلۇر.
- 4673 مزاجنى بىلگۈچى ئىلمى كەڭ تىۋىپ—
سوزى دەل كېلۇر، كور، مۇڭا ئوخشىشىپ:

A133 B337

4674 boquzdin kirür ig kixikə axin
kixig ig karitur tükəmöz yaxin

4675 boquzuoq küdəz tutqı ıgsız yori
kilur ig kixinin yüzini yixin

4676 bu yanlıoq bolur kər ax ıqgü ıxi
okioqlika barsa ya kəlsə kixi

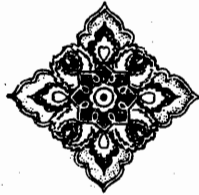
* * *

4677 munu sölədım mən əxitti özün
munı tap kil əmdi uzatma sözün

C277

4678 bu ol dünya həli yorikı yoli
kixikə katılmak tiləsə kali

4679 ay kənlüm yarukı həkikət yakın
sözüm mə'nisin uq yəmə kəq sakın

4674 ئېغىزدىن كىرۈر ئاش بىلەن بۇ كېسەل،
قېرىتۇر كىشىنى يېشىدىن ئەۋەل.

4675 گېلىڭنى يىغىپ سەن، دائىم ئسەن يۇر،
قىلۇر يۇزنى سۇلغۇن كېسەل ھەر مەھەل.

4676 شۇ ياڭلىغ بولۇر، كور، زىياپەت ئىشى،
زىياپەت ئوتكۈزسۇن يا بارسۇن كىشى.

* * *

4677 بۇنى سوزلىدىم مەن، ئىشتىتلىك ئوزۇڭ،
يېپتەر دەپ بىل ئەمدى، ئۇزارتما سوزۇڭ.

4678 جاھان ھالى، مەجەزى، يولىدۇر شۇلار،
كىشىگە قوشۇلماق تىلەسەڭ ئەگەر.

4679 ئەي كوڭلۈم يورۇغى، ھەقىقى يېقىن،
چۈشەن ھەم تازا ئۇق سوزۇم مەنسىن.

ODÖJURMİX ƏGDÜLMİXXƏ DUNYADİN
YÜZ ƏVRÜP BARİNA TAPİ
BOLMAKİN AYUR

- 4680 yanut bərdi odöjurmix aydī bu sēz
əxittim mən əmdi əxit əvrə sēz
- 4681 sən aymix bu sēzlər kim əgrənsələr
azun iqrə buloqay tilək arzular
- 4682 wəlikin tiriglik bolurmu yəgü
munī bilgü axnu ay bilgə begü
- 4683 kixi munqə əmgək bilə kazoqanip
uzun qalmaz ərsə nərək nən yioqip
- 4684 bu dunya tiləyü yügürsə kixi
yatu qaldī ʔa'ət tapuoqlar ixi
- 4685 bu kün sən maña kəlmixində bərü
baka kər tapuoq barqa qaldī turu

باشقىچى چاپ

ئودغۇزىستاننىڭ گۈلدۈشكە دۇنيادىن يۈز ئۈرۈپ بارغا

قانائەت قىلىش ھەققىدە ئىقتىسادى

- 4680 جاۋابەن ئودغۇرمىش ئېيتتىكى: سوزۇڭ —
ئىشىتىم، ئىشىت قايتا بۇ سوز ئوزۇڭ.
- 4681 كىمكى سەن ئېيتقانلىرىڭ ئوگىنەر،
جاھاندا تىلەك ۋە ئارزۇغا يېتەر.
- 4682 ۋە لېكىن تىرىكلىك يەپ — ئىچىشلىمۇ،
بۇنى بىل ئاۋال سەن، ئەي ئالىم بوگۇ (100).
- 4683 ئەمەس مۇمكىن كىشى ئۇزۇن چاغ قېلىش،
نە لازىم چېكىپ رەنج، شۇنچە مال يىغىش؟
- 4684 بۇ دۇنيانى ئىزدەپ يۈگۈرسە كىشى،
يېتىپ قالغاي تائەت — ئىبادەت ئىشى.
- 4685 بۇ كۈن سەن ماڭا كەلگىنىڭدىن بۇيان،
قاراپ كور، تائەت بارچە قالدى ئۇيان.

4686 kamuoı bir kixikə qatilmix üqün
yasi munqa ərsə küqəmə əqün

B338

4687 ulux kəndkə kirsə məninq bu əzüm
kixi birlə boləja ixim həm səzüm

4688 nəgü təg kılur mən bu ta'ət tapuoı
yapuloıay maña bu sinqardın kapuoı

4689 kiqiglikte yandim qaridim bu kün
bayat tapoıi birlə tirildim əgün

4690 yana yandru yanmaq yavalik tapa
yararmu maña ay baqırsak apa

4691 nə ədgü bilik bərđi bilki əgüz
əxitgil muni sən aya kənli tüz

4692 yigitlikte kiloıil qarilik ixi
karisa barir küq yətilməz kixi

C278

4693 yigitlikte tavrət bayat tapoıi kil
qarilikta bolmaz muni yətrü bil

4694 kiqig ooılan ərkən kiling ədgü tut
uluoılukka təgsə uđınur bu ot

4695 nə ədgü bolur kər yigitlik ədün
ülüg alsa əzkə kamuoı ədgüdün

4696 nə tənsiz bolur kər qarimix kixi
yava bolsa kılsa yigitlər ixi

4697 tiriglik üqün boldi dunya nəni
tiriglik tükəsə tükər nən muni

- 4686 قوشۇلماق بىلەن بىر كىشىگە مانا،
زىيان شۇنچە بولسا، مېنى زورلىسا.
- 4687 شەھەر - كەنتكە كىرسەم ئەگەر مەن ئوزۇم،
كىشى بىزلە بولغاي ئىشىم ھەم سوزۇم.
- 4688 تائەتنى نىچۇكىمۇ قىلارمەن ئادا،
يېپىلغاي ئىشىك يان تەرەپتىن ماڭا.
- 4689 كېتىپ ياشلىغىم، مەن بۇ كۈن قېرىدىم،
خۇدا تائىتى، شۇكىلە ياشىدىم.
- 4690 يەنە قايتماق ئۇ بىھۇدىلىك تامان،
مۇناسىپمۇ ماڭا، مېھرىۋان ئىنسان؟
- 4691 نە ياخشى بىلىم بەردى ئىلمى ئوگۇز،
ئىشتىكىن بۇنى سەن، ئايا كوڭلى تۈز:
- 4692 يىگىتلىكتە قىلغىن قېرىلىق ئىشى،
قېرىسا كېتەر كۈچ، قىلالماس ئىشى.
- 4693 يىگىتلىكتە ھەققە تىنماي تائەت قىل،
قېرىلىقتا بولماس بۇ ئىش ياخشى، بىل.
- 4694 كىچىكلىكتە ياخشى خۇلق يولىن تۇت،
چوڭايغان چېغىڭدا ئوچەر ئۇشۇ ئوت.
- 4695 ئەجەپ ياخشى بىر پەيت يىگىتلىك چېغى،
پۈتۈن ياخشىلىقتىن ئۇلۇش ئالغىلى.
- 4696 قېرىغان كىشىگە ياراشمايدۇ بەك، —
بىھۇدىچە ياشلار ئىش ئىشلىمەك.
- 4697 تىرىكلىك ئۇچۇندۇر جاھان نەرسىسى،
ھايات تۈگىسە، بىتەر مال قايغۇسى.

- 4698 tiriglik uqukti tərıp bu nənin
anuk kimkə qođoqu kəsilsə tınin
- 4699 tutayin sən aymix əlig tapođını
tükəl bildim əx tux bođun kılkını
- 4700 nəgü asođı ahir əlür ərsə ez
sana təggüsi yok məgər iki bəz
- 4701 bu munqa isinmək azu tomlimak
tilək iki boldı ay ərsig qomak
- B339
4702 biri dunya malin bəđüsə ezün
takı bir yorik bolsa əldə sezün
- 4703 ədi əđgü ərdi bu iki bulup
əlüm tutmasa kalsa mənü bolup
- 4704 əlüm aldı məndin bu iki tatiođ
nərək əmdi dunya ay bilki patiođ
- 4705 kixi kutluođının bolur bəlgüsi
küninə yəgəđür anın əđgüsi
- 4706 kalı kutsuz ərsə kixig tomlitur
karilik əđində kiling artatur
- 4707 ədi yakxi aymix bəgü bilki kən
əxitgil muni sən aya kizoqu ən
- 4708 kixi kutluođı ol nəpə ulođadı
baru əđgü bolsa əsizlik qođu
- C279
4709 түкəl bəlgülüg bil kixi kutsuzı
karip yügrür ərsə həwasi uđu

- 4698 ھاياتىڭ ئاخىرلاشتى مانى يىغىپ،
قالۇر كىمگە، كەتسە نەپەس كېسىلسىپ؟
- 4699 ماقۇل، سەن دىگەن بۇ ئېلىگ خىزمىتىن—
قىلاي ھەم بىلەي ئىش ۋە ئەل خۇلقلىرىن.
- 4700 نىمە پايدا ئاخىر ئولەر بولسا ئوز،
ساڭا تەككۈسىندۇر پەقەت ئىككى بوز.
- 4701 توڭۇپ گاھى تەرلەپ يۇرمەكتىن ئۈمىت،
پەقەتلا ئىككىدۇر، مۇسۇلمان يىگىت:
- 4702 بىرى، دۇنيا يىغىپ چوڭايتماق ئوزۇڭ،
بىرى، ئەل ئىچرە ئاقتۇرماق سوزۇڭ.
- 4703 نە ياخشى ئىدى بۇ ئىككى تېپىلغاچ،
ياشاش بولسا مەڭگۈ، ئولۇم تۇتمىغاچ.
- 4704 ئولۇم ئالدى مەندىن بۇ ئىككى لەززەت،
ئەي ئالىم، بۇ دۇنيا ماڭا نە ھاجەت؟
- 4705 بەختلىك كىشىنىڭ بولۇر بەلگۈسى،
ئۇنىڭ ياخشىلىغى ھەر كۈن ئاشقۇسى.
- 4706 ئەگەر بولسا بەختسىز، كىشىن سوۋىتتۇر،
قېرىغاندا خۇلقى ئۇنىڭ بۇزۇلۇر.
- 4707 نە ياخشى دىمىش كەڭ بىلىملىك ھېكىم،
ئىشتىكىن بۇنى ئەي قىزىل يۈزلۈگۈم:
- 4708 بەختلىك كىشىكىم، چوڭايدىغانىپىرى،
بولۇپ ياخشى، قويۇر ياماننى نېرى.
- 4709 ئېنىق بىل شۇنىكىم، كىشى بەختسىزى،
قېرىسا ھەم يۈگرەر ھەۋەسكە ئوزى.

- 4710 kani ol bu dunya tilap tutuquci
ezine tamur kend tura yapuquci
- 4711 kani ol otun it bu dunya bulup
yaxil kekke sendi kara kux muniip
- 4712 kani ol bayat men taguqi otun
tenizde kodi idti tenri tebun
- 4713 kani ol bu dunya nenin terguqi
neni birla yerdə kodi baruquci
- 4714 kani ol toqardin patarka tēgi
yorip əl tutuqli bu dunya begi
- 4715 kani ol tayaki yilan boluquci
teniz yarlip etru yorip kegguqi
- 4716 kani ol pari kux bu yalnuq eze
uluqluk kilioqli kilinqi tuzə
- B340
4717 kani ol elug turgurugli kixi
elumke tutuq boldi ahir ixi
- 4718 kani ol kixide edurmix talu
kokuz kaldi dunya erildi tolu
- A134
4719 elum tutti altti bu samixlariq
sanimu qodur ker ay kilki ariq
- 4720 bu yanliq turur bu azun endisi
kerək endisi tut kerək tendisi
- 4721 baqa kergil əmdi yaoqiz yer koyi
ne yanliq kixi kirdi tolmaiz oyi

- 4710 قېنى ئۇ بۇ دۇنيا تىلەپ تاپقۇچى،
ئوزىگە تومۇر تۇر، شەھەر قۇرغۇچى [191]؟
- 4711 قېنى ئۇ گۇستاخ ئىت [192] دۇنيا دەپ يۇرۇپ،
يېشىل كوككە ئۇچقان قازا قۇش مىنىپ؟
- 4712 قېنى ئۇ خۇدامەن دىگۇچى جاھىل [193]؟
خۇدا قىلدى دەرياغا غەرق ئۇنى، بىل.
- 4713 بۇ دۇنيا مېلىنى يىققۇچى قېنى [194]؟
مېلى بىرلە كەتتى يۇتۇپ يەر ئۇنى.
- 4714 قېنى شەرقتىن - غەربكە قەدەر بارغۇچى،
بۇ دۇنيانى كېزىپ جاھان تۇتقۇچى [195]؟
- 4715 قېنى ئۇ تايىغى يىلان بولغۇچى،
دېڭىز يېرىلىپ ئوڭا يول بەرگۇچى [196]؟
- 4716 قېنى ئۇ پەرى، قۇش ۋە ئىنسان ئۇزە،
ئۇلۇغ بولغۇچى ئۇ خۇلقى پاكىزە [197]؟
- 4717 قېنى ئۇ، ئولۇكنى تىرگۇزگەن كىشى؟
ئولۇمگە تۇتۇق بولدى ئاخىر ئىشى [198].
- 4718 قېنى ئۇ، كىشىلەر ئارا خىل ئۇلۇق [199]؟
بوشاپ قالدى دۇنيا، كېمىپ تولۇقلۇق.
- 4719 ئېلىپ كەتتى ئولۇم شۇ ھەممىسىنى،
ئەي پاكىزە قەلب، ئۇ قويامدۇ سېنى؟
- 4720 مۇشۇنداق ئېرۇر بۇ جاھان قانۇنى،
خاھى سەن ئەمەل قىل، خا قىل ئەكىسنى.
- 4721 قاراپ كورگىن ئەمدى قوڭۇر يەر تۇۋى،
نە ياڭلىغ كىشى كىردى، تولىماس ئويى.

- 4722 aqip kərsə ərdin kara yər kətin
nə ədrüm talular yatur inqikin
- 4723 nə bəglər yaturlar kara yər bolup
nə bilgə begü sizdi yərdə əlüp
- 4724 bəgin kulda adra bilüməz. əzüm
qioqayioq bayında səqüməz kəzüm
- 4725 nəqə kür küvəzlər bir ig igləməz
kara yərkə kirdi kəni təprəməz
- C280
4726 bu yanlioq kixilər təxəndi yərig.
ya sən mü qalir sən ya mən mü tirig
- 4727 yorıyu turuoqli bu barkin kixi
uluoq yolda ətməz bu əv bark ixi
- 4728 əzumdin kətürdüm bu arzu tilək
koqu bər bayatim maqa tap yələk
- 4729 kixig kul kilioqli bu sukluk turur
kətərdim bu sukluk kəzüm tok turu
- 4730 nəgü tər əxit dunya koqmix kixi
yayioq dunyaka kənli toqmix kixi
- B341
4731 azunda tiləkin bulundı əzüm
hərişlik əzindin kətərdi kəzüm
- 4732 əzüm koqti dunya tilək arzusin
tiləkim tükəndi kəsildi səzüm
- 4733 bu dunya iqi bir tarioqlaoq turur
nəgü əksə munda yarın ol ənür

- 4722 ئېچىپ كورسەڭ ئەردىڭ قارا يەر قېتىن،
كورەتتىڭ نى- نى خىل ئەرلەر جەسەتىن.
- 4723 نى بەگلەر ياتۇرلەر قارا يەر بولۇپ،
نى ئالم، ھېكىم سىڭدى يەرگە ئولۇپ.
- 4724 بىلەلمەيمەن ئايرىپ بەگ- قۇلنى ئوزۇم،
پېقىر، باينىمۇ پەرق ئېتەلمەس كوزۇم.
- 4725 يۇرگەن قانچە باتۇر، جەسۇر ئاغىماي،
قارا يەر قېتىدا ياتۇر مىدىرماي.
- 4726 شۇ ياڭلىغ كىشىلەر توشەنگەندە يەر،
قالۇرمىزمۇ سەن- مەن تىرىكچە مەگەر؟
- 4727 تىنىپ ئۆتكۈچى بىر يولۇچى كىشى،
بۇ چوڭ يولغا قۇرماس ئۇ ئوي- ۋاق ئىشى.
- 4728 ئوزەمدىن تۈگەتتىم بۇ ئۈمىت- تىلەك،
قويۇپ بەر، خۇدايىم ماڭا يار- يولەك.
- 4729 كىشىنى قۇل ئەتمەك ھىرىسلىق ئېرۇر،
ھىرىسلىقنى قويدۇم، كوزۇم توق تۇرۇر.
- 4730 نە دەر ئاڭلا، دۇنيانى قويغان كىشى،
ۋاپاسىز بۇ دۇنياغا توپغان كىشى:
- 4731 جاھاندا تىلەككە ئېرىشتىم ئوزۇم،
ھىرىسلىق يۈزىدىن يۈمۈلدى كوزۇم.
- 4732 ئوزۇم تەرك ئەتكەچ بۇ دۇنيا ئارزۇسىن،
تىلەگىم تۈگەدى، قىلاي بەس سوزۇم.
- 4733 بۇ دۇنيا ئىچى بىر تېرىلغۇ ئېرۇر،
نىمە ئەكسە تاڭنا شۇ نەرسە ئۇنۇر.

- 4734 uruoǵ əǵü əksə ǝnür əǵgülik
ol əǵü bolur ol yəǵü kəǵgülik
- 4735 uruoǵ əsiz əksə əsiz ək ǝnür
ol əsiz boyunqa yarın yük bolur
- 4736 bu kün qoǵmaqınqa həwa arzular
yarın buloǵu ǝrməz ǝzüm əǵgüler
- 4737 səni qoǵmaz ǝrkən bu dunyanı qoǵ
sana toǵmaz ǝrkən sən ǝr axnu toǵ
- 4738 anı qoǵmasa sən səni qoǵoǵa oq
anar toǵmasa sən sana toǵoǵa ok
- 4739 bulup qaloǵu ǝrsə nərək bu azun
səni qoǵoǵu ǝrsə anı qoǵ ǝzün
- 4740 muni qoǵ tilə ol azunuoǵ turup
ǝrəzin tiril anda mənü bolup
- 4741 takı mundə yəǵrək tiləyin təsə
ikigün azunuoǵ tiləmə usa
- C281
4742 yori iki azun idisin tilə
nərək dunya 'ukbi ikigün bilə
- 4743 tərütgənni bulsa tərümix sənin
yaratoǵanni bulsa yaratmix sənin
- 4744 tərümixkə korkma tiləmə tilək
tərütgənkə korkoǵıl anı tut yələk
- 4745 tərütgən idi tapoǵı ǝvrə qoǵup
tərümixkə tapmaq bolurmu uǵup

- 4734 ئۇرۇغ ياخشى بولسا ئۇنەر ياخشىلىق،
بولۇر ياخشىلىق ئۇ، يىمەك-كەيگۈلۈك.
- 4735 يامان ئۇرۇغ ئەكسە يامانلىق ئۇنۇر،
بويۇنغا قىيامەت كۈنى يۈك بولۇر.
- 4736 بۇ كۈن قويمىغۇنچە ھەۋەس-ئارزۇنى،
تاپالمايمەن خوپلۇق قىيامەت كۈنى.
- 4737 سېنى تاشلىماستا، ئۇنى تاشلا سەن،
تويۇشتىن بۇرۇن ئۇ، تويۇش باشلا سەن.
- 4738 ئۇنى قويمىساڭ سەن، سېنى ئۇ قويۇر،
ئۇڭا تويمىساڭ سەن، ئۇ سەندىن تويۇر.
- 4739 قالۇر بولسا ئاخىر، نە لازىم جاھان؟
قوياركەن سېنى، سەن ئۇنى قوي ھامان.
- 4740 بۇنى قوي، تىلە، ئۇ جاھاننى تۇرۇپ،
ھوزۇردا ياشا ئۇندا مەڭگۈ بولۇپ.
- 4741 تىلەسەڭ ياخشىراقنى مۇندىن ئوبدان،
ئىمكان بولسا تاشلا سەن ئىككى جاھان.
- 4742 يۇرى، ئىككى دۇنيا ئىگەسىن تىلە،
نە لازىم بۇ دۇنيا، ئۇ دۇنيا بىلە.
- 4743 تورەتكەننى تاپساڭ، تورەلگەن سېنىڭ،
ياراتقاننى تاپساڭ، يارالغان سېنىڭ.
- 4744 تورەلگۈچىدىن قورقما، كۈتمە تىلەك،
تورەتكۈچىدىن قورق، ئۇنى قىل يولەك.
- 4745 ياراتقان ئىگەمگە قىلماي ئىبادەت،
بولامدۇ مەخلۇققا قىلىنسا خىزمەت؟

B342

- 4746 ikidə adın yok tapuqı ixi
ya tapoı yaraoıay kətürgəy baxı
- 4747 ya tapoı yaramaıa əmgəkləri
yava bolıa əd kün tiriglikləri
- 4748 yarasə tapuı bəg kətürsə anı
bolur əzkə ərksiz bu bulmıx küni
- 4749 ara aq ara tok yügürgü kərək
bəgi yatsə əmgək bu kərgü kərək
- 4750 kalı sınıməsə kər bu kilmıx tapuı
yava boldı əsiz tiriglik kamuı
- 4751 kayu ol tapuıqıka ayoıl asıı
bu tapoı iqındə nəgü ol tatiı
- 4752 nəgü tər əxitgil ilə ərkini
tapuıqı tərüsın ayur kər anı
- 4753 baka barsə tərş ix bu bəglər ixi
tapınsə təlim tərş yaranmaz kixi
- 4754 yarasə tapuı əzkə ərksiz bolur
yaramasə tapoı küniyə ilür
- 4755 tapuıka inanma ay tapoı təlim
tapuı kılıa ahır baxınnı kalım
- 4756 səvindi tədüktə sasıtur səkər
yazıldı tədüktə puxup kax tügər
- 4757 tükəl bilsə bolmaz kılıklarını
yəmə alsə bolmaz alıklarını

- 4746 ئىككىدىن بولەكمەس خىزمەتچى ئىشى،
ياراپ يا خىزمىتى يۈكسەلگەي بەشى؛
- 4747 ۋە ياكى يارماي خىزمەت - ئەمگىكى،
كەتتۇر بەھۋدە ئومرى - تىرىكلىگى.
- 4748 ياراپ خىزمىتى - بەگ كوتەرسە ئۇنى،
بولالماس ئوزىگە ئىگە شۇ كۈنى.
- 4749 گەھى ئاچ، گەھى توق يۈگۈرمەك كېرەك،
بېگى ياتسا، ئەمگەك ئۇ قىلماق كېرەك.
- 4750 ياراماي قالسا گەر خىزمەتى ئۇ كۈن،
بولۇر زايە، ئەپسۇس، ھاياتى پۈتۈن.
- 4751 قېنى ئېيت، خىزمەتچى نە پايدا ئالۇر،
بۇ خىزمەت ئىچىندە نە لەززەت تاپۇر.
- 4752 نىمە دەر ئىشتىكىن، ئىلى ئەركىنى [200]،
ئۇ ئېيتار خىزمەتچى قايدە - يوسۇنى؛
- 4753 كورەرسەن، قىيىن ئىش بۇ بەگلەر ئىشى،
ھەرقانچە كۆپ ئىشلەپ ياراماس كىشى.
- 4754 ياراپ قالسا ئىش، ئوزگە ئەركىسىز بولۇر،
يارمىسا ئىش ئېتىبارسىز قالۇر.
- 4755 خىزمەتكە گۇۋەنمە ئەي خادىم تولا،
بولۇر خىزمەت ئاخىر بېشىڭغا بالا.
- 4756 سويۇندى دېگەنچە، سېستىپ سوكەر،
ئېچىلدى دېگەنچە، قاۋاغىن تۇرەر.
- 4757 مېجەزنى بولماس تولۇق بىلگىلى،
ناچار ياقلارنى بولماس دىگىلى.

4758 tüpi yəl turur bu azun kər oqul
kəlikə turur kər kərari yok ol

C282

4759 sakim ol kərü barsa kərnü turur
tutayin təduktə yitər yok bolur

4760 kəzikqə kəlik kər bu dəwlət kəri
təzik ol yayioq həm bolur tərək kari

B349

4761 kərək bolmaz əmdi bu dunya mana
ya dəwlət kəziki kəzik ay tona

4762 idim yadi ix tap səvingü səvinq
anin yarlioqi tap avinoqu avinq

A135

4763 səvüg bolmasa tap idim səvmixi
yaoqim yək turur ez yaoqilamixi

4764 tiləkim anindin uminqim aqar
sioqinoqu idim ol küvənqim anar

4765 tonum koy yuni tap yəgüm arpa ax
tükəl boldi dunya mana ay kadax

4766 nəgü tər əxitgil baqirsak sezi
ünürdə turuqli sakinuk ezi

4767 azunda alindim ezümkə eni
kavuk səkti yəm tap tonum koy yuni

4768 xəkərdə tatioqliq kavuk yür mana
quz ol bu erüm ton aqilar tənqi

4769 karin toqoquca yə kamuq yəm iqim
kərək arpa yür tut toquroqu aqim

- 4758 جاھان بىر بوراندۇر، قارا، ئەي ئوغۇل،
تۇراقسىز كۈلەڭگە ئېرۇر، كورگىن ئول.
- 4759 ساراپ ئول، قاراساڭ كورۇنۇپ تۇرۇر،
تۇتايىمەن دىگەندە، يۇتۇپ يوق بولۇر.
- 4760 گىزەكلە كېلۇر، كوز، بۇ دەۋلەت قۇرى،
ۋاپاسىز، قاچاق ئۇ، بولۇر تېز قېرى.
- 4761 كېرەك بولماس ئەمدى بۇ دۇنيا ماڭا،
كىزىكتەك بۇ بەختنىڭ نوۋىتى، توڭا.
- 4762 ئىگەم يادى بىر ئەش، يېتەر خوشلۇغى،
يېتەرلىك ئاۋۇنچىم ئۇنىڭ بۇيرۇغى.
- 4763 كىپايە قىلماسكەن گەر ھەق سويگىنى،
دۇشمەنم—شەيتان بار يېغلاشقىلى.
- 4764 تىلەگىم خۇدادىن، ئۈمىدىم شۇدۇر،
سىغىنار ئىگەم ئول، قۇۋانچىم شۇدۇر.
- 4765 تونۇم—قوي يۇڭى، بەس، غىزا—ئارپا ئاش،
تولۇق بولدى دۇنيا ماڭا، ئەي قاياش.
- 4766 نە دەر بىر مېھرىۋان، ئىشتىكىن سوزى،
ماكانى ئېرۇر غار، تەقۋادار ئوزى:
- 4767 نەسۋەم تېپىپمەن جاھاندىن بۇنى،
يېيىشكە كىپەكنى، تونغا قوي يۇڭى.
- 4768 كىپەك كۆپ لەززەتلىك شېكەردىن ماڭا،
بۇ ئاق تون باسار ئۇ يىپەك ئورنىنى.
- 4769 قوساق تويغىچەدۇر بۇ ئىچكۈ—يىمەك،
تېرىق ياكى ئارپا تويارلىق دىمەك.

4770 turu elməgüqə yəgil ay kadax
yəmə uđlayu sən taduñ boləja bax

4771 tatiəj sürmə tatiəj kinī kəđ katiəj
tatiəjka yanut ornī tənsiz patiəj

4772 aqıəj süqig axlar boəuz tatoji ol
boəuz tatoji sürgən kixi yilki ol

4773 aəji quz kədim ton kixi kəđgüsi
ət ez ertgü tap kil ay ər əđgüsi

4774 boəuz bir tođunsa iki kün barir
əgin kədsə bir ton iki yıl kalir

C283

4775 bu iki üqün mən ezüm kul kilip
kixi tapəji kilmak yararmu bilip

B344

4776 ədiz 'ərxta altin šəraka təgi
tezü barqa munluəj turur bir tənī

4777 məgər bir bayat ol tükəl muñsuzum
muñuəj bildəqi ol baəjirsak tüzün

4778 kənül bir bayatka uladim keni
tiləkqi bolup mən tilər mən anī

4779 barī boldi xəksiz maña bəlgülüg
kənül pütti yirlar tilim ülgülüg

4780 barına mukir mən tilər mən usuz
kayuda tiləgü ezüm bəlgüsüz

4781 idimni tilər mən ezüm usi yok
nixanin bulur mən kerüglisi yok

- 4770 يە ئاشنى قېرىنداش ئولمەسلىككە تەڭ،
بۇزۇلغاي مزاجىڭ گەر ئۆيدەك يىسەڭ.
- 4771 زەۋق-ساپا قوغلاشما، قاتتىقتۇر جازا،
ساپانىڭ جاۋابى پاتقاقلىق تازا.
- 4772 ئاچچىق، چۈچۈك ئاشلار گال تاتلىغى ئول،
بۇ لەززەتكە بېرىلگەن كىشى يىلقى ئول.
- 4773 كىشىلەر يىپەك يا شايى تون كىيەر،
يېپىلسا تېنىڭ بەس قىل، ئەي ياخشى ئەر.
- 4774 قېرىن تويسا بىر-ئىككى كۈنگە بارۇر،
كىيىم كەيسە بىر-ئىككى يىلغا يېتىۋر.
- 4775 ئوزۇمنى شۇ ئىككى ئۈچۈن قۇل قىلىپ،
كىشى خىزمىتىن قىلسام بولۇرمۇ بىلىپ؟
- 4776 ئىگىز ئەرشتىن تاكى يەر ئاستىغىچە،
نېمە بولسا مۇھتاج ئېرۇر ئۇ بارچە.
- 4777 مەكەر بىر خۇدادۇر ئۇ مۇھتاج ئەمەس،
بىلىپ ھاجەتنى ئۇ رېھىم قىلار، بەس.
- 4778 كوڭۇلنى خۇداغا ئۇلۇدۇم كونى،
تىلەكچى بولۇپ مەن، تىلەرمەن ئۇنى.
- 4779 ئۇنىڭ بارلىغى شەكسىز ئاياندۇر ماڭا،
كوڭۇل پۇتتى، تىل زىكىر ئېيتار ئاڭا.
- 4780 مەن ئىقرار ئۇ باردۇر، ئىستەيمەن ھامان،
بىلەلمەيمەن قەيەردىن تېپىشنى بۇئان.
- 4781 ئىگەمنى ئىستەيمەن، كوزدە ئۇيقۇم يوق،
تاپساممۇ نىشانىن، ھىچ كورگۈنۈم يوق.

- 4782 tiləgli uđımaz tilə tınmaođıl
tiləp bulmadım təp yətip yanmaođıl
- 4783 tilə tutqı tınma tiləp yətgü yok
tiləp bulmadım təp yanın yatođu yok
- 4784 tiləgli yügürgü kərək tınmadı
tınıp yatođuqılar tilək bulmadı
- 4785 tiləp tınmaođuqı nə bulmaz bolur
tınıp yatsa arzu tilək kim bulur
- 4786 məni ol tilədi əñ axnu səvip
anı mən tilər boldum əmdi əvip
- 4787 məni axnu ol koldi ərdi əzəl
anin mən kətur boldum əmdi tükəl
- 4788 bu mundaođ idimni kalı səvməyin
tiləp bulođuka əz kalı əvməyin
- 4789 munumka takimka maña ol yarar
bəla kađuđu təgsə məni ol yular
- 4790 məni ol ədürdi əñ axnu tiləp
anin əz tilər boldi kəñlin ulap
- B345
4791 məni ol tərütüti bu ol qın sezüm
məni ol igiđti bəđuđi əzüm
- C284
4792 tənüldüm bu həlktin siođindim anar
küdəzgəy məni ol kamuođın sinar
- 4793 əzüm kalsa yalnız idim yadı tap
əzüm səzləgükə idim atı tap

- 4782 ئۈستىگەن ئۇخلىماس، تىنماي ئۈستىگەن،
تاپالماي قالدىم دەپ يېتىپ قالغىن.
- 4783 ھەمىشە تىلە، يوق تىلەپ تاپقۇچى،
يوق ھەم تاپمىدىم دەپ بىغەم ياتقۇچى.
- 4784 تىلەگۈچى تىنماي يۇگۇرسۇن ھامان،
تىلەككە يېتەلمەس ئارام ئەپپاتقان.
- 4785 تىلەگەن نىچۇكمۇ تاپالماي قالار،
تىنىپ ياتسا ئارزۇ-تىلەك كىم تاپار؟
- 4786 ئەڭ ئاۋال سويۇپ ئۇ تىلەدى مېنى،
مەن ئەمدى تىلەرمەن ئالدىراش ئۇنى.
- 4787 ئاۋال ئۇ ئەزەلدىن خالىغاچ مېنى،
مەن ئەمدى ئۈستەيمەن پەقەتلا ئۇنى.
- 4788 مۇشۇنداق ئىگەمنى نىچۇك سويىمەيمىن،
تېپىشقا ئۇنى مەن نىچۇك شاشمايمىن؟
- 4789 بېشىم قاتناغەمدىن ماڭا ئەسقاتار،
بالا كەلسە، مېنى ئۇ خالاس قىلار.
- 4790 مېنى تاللىدى ئۇ ئەڭ باشتا خالاپ،
تىلەيمەن شۇڭا مەن، ئۇنى دىل ئۇلاپ.
- 4791 سوزۇم راستى شۇ، ئول ياراتتى مېنى،
يىگۈزدى، ئىچۈردى، چوڭايتتى مېنى.
- 4792 چېكىندىم بۇ خەلقنى، سىغىندىم ئاڭا،
ئۇ ھەممە جەھەتتە پانادۇر ماڭا.
- 4793 ئەگەر يەككە قالسام ئىگەم يادى، بەس،
ئوزۇم ياد ئېتەرگە ئىگەم ئاتى، بەس.

- 4794 avinoqum siqinoqum yelakim tokum
ol ol bir idi todoqu aqim tokum
- 4795 negü tər axitgil süzölmix kixi
idisi bilə qin tüzölmix kixi
- 4796 kəñüldəki sirrim aqar mən sanə
tilək arzu birlə uqar mən sanə
- 4797 küvəngü avinoqu siqinoqu idim
kamuoqdin üzöldüm qaqar mən sanə
- 4798 ol azunka ornun bu azun turur
munı koqmaoqinca ani kim bulur
- 4799 yüz utru kətərgü bu dunya salip
anın bolsa 'ukbi bolunoqay alip
- 4800 yayioq dunya bəkrü əligdə tutup
nəgü təg bulur mənü azun yatup
- 4801 hətərliq turur dunya nuxi aqı
arioqin tilə barqa iqqü yəgü
- 4802 koqu bərgü dunya tilək arzusın
anın bulsa 'ukbi orun ədgüsin
- 4803 həkikət munı bil ay egdülmixim
ayayin sanə mən özüm bilmixim
- 4804 bu tət nən tükəl koqmaoqinca kixi
ađın tət kılumaz kixi uz ixi
- 4805 bu dunya ixin koqmaoqinca tükəl
kılumaz bu 'ukbi ixin ay inal

- 4794 سىغىنچىم، ئاۋۇنچىم، يولەنچىم، تايانچ—
شۇ بىرلا ئىگەم، ساقلار بولسام توق— ئاچ.
- 4795 نە دەر ئاڭلا، كوڭلى سۈزۈلگەن كىشى،
ئىگەسى بىلەن چىن تۈزەلگەن كىشى:
- 4796 كوڭۈلنىڭ سىرىنى ئاچارمەن ساڭا،
تىلەك— ئارزۇ بىرلە ئۇچارمەن ساڭا.
- 4797 قۇۋانچىم، سويۇنچىم، ئاۋۇنچىم ئىگەم،
جىمىدىن قول ئۈزدۈم، قاچارمەن ساڭا.
- 4798 ئۇ دۇنيادا ئورنۇڭ بۇ دۇنيادا بار،
بۇنى قويىمىغۇنچە ئۇنى كىم تاپار؟
- 4799 يۈز ئورۇپ، بۇ دۇنيانى تاشلاش زورۇر،
شۇ چاغدا ئۇ دۇنيا قولۇڭغا كېلۇر.
- 4800 ۋاپاسىز جاھاننى چىڭ تۇتسا بۇ ئان،
نىچۈك تاپقاي كىشى مەڭگۈلۈك جاھان؟
- 4801 خەتەرلىك بۇ دۇنيا، شەرىپتى زەھەر،
يىمەك— ئىچكۈدە ئىستە پاكىزنى، ئەر.
- 4802 ئۇ دۇنيادا تاپماق ئۇچۇن ياخشى جاي،
جاھان ئارزۇسىنى تامام تاشلىغاي.
- 4803 ھەقىقەت دەپ بىلگىن، ئەي ئوڭدۇلمىشىم،
ساڭا ئېيتاي ئوزۇمنىڭ پۈتۈن بىلمىشىم.
- 4804 بۇ توتتىن تامامەن ۋازكەچمەي كىشى،
مۇنۇ توتتە ياخشى بولالماستىكى:
- 4805 بۇ دۇنيا ئىشىنى تەرك ئەتمەي تولۇق،
قىلىنماس ئۇ دۇنيا ئىشى، ئەي ئۇلۇق.

B346

4806 kixidə yirak bolmaqınca kadax
bayat tapoqına təgsə bolmaz adax

4807 həwa arzu boyni simaoqınca öz
kenilik yolına kirüməz ət öz

C285

4808 kenüldin qıkaroqu kamuoı dunyasın
anar ətrü kirsə bayat səvgi qın

A136

4809 tünək ol bu dünya musulman əzə
tünəkte ərəz qolma kənlün tüzə

4810 ət öz ülgü bərmə katioqlan usa
ezün yolka kəngəy anında basa

4811 yava kılmaqıl bu kəqər əd künün
yana buloqu ərməz kəqigli tünün

4812 kəqər kün yava bolsa əknür kəqin
tiriglik yava kılsa bulmaz aqın

4813 nəgü tər əxit kər ay bilki təniz
ezi koqki alqak nə kənli ədiz

4814 uluxtın uluxka kəqügüli kixi
kəqin əndün idsa ətər uz ixi

4815 bu kəqməzdə axnu kəq idsa oza
kəqüp barsa asoqi yarutur kəzə

4816 kərək id kəqünni kərək idmaqıl
ezün kəqgü ahir usal bolmaqıl

4817 kərək ərsə bəg bol kərək ərsə kul
uzun qaloqu ərməz elüm tutti yol

- 4806 كىشىدىن يىراق بولمىغۇنچە قاياش،
قىلىپ بولمىغاي ھەققە تائەت، ئاداش.
- 4807 ئۇزۇپ ئەتمىگۈنچە ھەۋەس بويىنى،
تاپالباس ۋۇجۇت ھەق-رۇسلۇق يولىنى.
- 4808 راستىن ھەق سويگۇسى كىرمىگى ئۇچۇن،
چىقار دىلدىن جاھاننىڭ ئارزۇسى پۇتۇن.
- 4809 بۇ دۇنيا مۇسۇلمانغا بىر زىندان ئېرۇر،
كوڭۇل ئۇز، بۇ زىنداندا كۆتمە ھوزۇر.
- 4810 تىرىش، بەرمە نەپسىنىڭ دىگەن نەرسەسىن،
كىرەرسەن دۇرۇس يولغا شۇندىن كېيىن.
- 4811 زايا قىلما سەن بۇ ئۆتكۈچى كۈنۈڭ،
يېنىپ كەلمەيدۇ قايتا ئۆتكەن تۇنۇڭ.
- 4812 ۋاقت بولسا زايا، پۇشايمان كېيىن،
ھايات بولسا زايا، كەلمەس باشقىدىن.
- 4813 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، بىلىمى دېگىز،
ئوزى كەمتەر، ھېلىم ۋە كوڭلى ئىگىز؛
- 4814 بۇ يۇرتتىن ئۇ يۇرتقا كوچۇچى كىشى،
كوچ ئالدىن ئەۋەتسە تۈزىلەر ئىشى.
- 4815 كوچىنى ئەۋەتسە كوچۇشتىن ئەۋەل،
كوچۇپ بارسا پايدا تېگۈر دەرمەھەل.
- 4816 كوچۇڭنى ئەۋەت، خاھى ئەۋەتمىگىن،
كوچۇرسەن ئاخىرى، غاپىل بولمىغىن.
- 4817 سەن مەيلى بەگ بول يا مەيلى بول بىر قۇل،
قالالماسسەن ئۇزاق، ئولۇم توسار يول.

- 4818 kərək miñ yaxaǝǝil kərək on səkiz
 ǝzün ǝlgü ǝǝǝü atıñ qoǝǝil iz
- 4819 kərək ǝrsǝ bay bol kərək yok qıoǝay
 tiriglikni yǝr bu kǝǝǝr yil kün ay
- 4820 baxıñ kǝkkǝ tǝǝsǝ bǝǝǝüklük atın
 kirip yatoǝu ornun qara yǝr qatın
- B347
 4821 tiriglik bulup ǝr yava kılsa ǝǝ
 ǝzin otqa attı ux ol yilki uǝ
- 4822 ǝsǝnlik bulup ǝr yava kılsa yax
 bu kǝrksüz tiriglik bolur ay qadax
- 4823 mǝnıñ qadǝǝumi sǝn yǝmǝ ay qadax
 sǝn ǝz qadǝǝunı yǝ tǝküp kǝzǝdǝ yax
- 4824 bu dunya ixi bǝk tuzakǝı turur
 tuzakqa ilinmǝ sǝni bǝrkitür.
- C286
 4825 bu kün kǝldi dǝwlet tilǝkqǝ yorir
 inanma anar sǝn yana tǝrk barir
- 4826 usanma ǝlümke sakınma uzun
 pusuoǝǝdın qıkar tǝǝg qıkar ǝǝsüzün
- 4827 ǝküx miñ usalıoǝ ǝlüm basmıx ol
 tǝlim yumoǝilarioǝ ǝlüm saqmıx ol
- 4828 nǝǝü tǝr ǝxit ǝmdi kǝnli oǝuoǝ
 ǝlümke usal bolma tǝǝǝǝy yoǝuoǝ
- 4829 ǝküx tǝrnǝkig kǝr taradı ǝlüm
 ǝlümüg sakınsa akar kǝz yulum

- 4818 سەن مەيلى مېڭغا كىر، مەيلى ئون سەككىز،
ئولەرسەن، قويۇپ كەت سەن بىر ياخشى ئىز.
- 4819 سەن خاھى بولغىن باي، خاھى بول گاداي،
ئوتۇپ يەر ئومرىڭنى يىللار ۋە كۈن-ئاي.
- 4820 بېشىڭ كوككە ئۇلانسا ئۇلۇغۇق ئېتى،
ياتار جايىڭ بولۇر قارا يەر قېتى،
- 4821 ھاياتلىق تېپىپ ئەر، گەر زاياە فىلار،
ئوزىن ئوتقا ئاتار، ھاياۋان سانىلار.
- 4822 سالامەت بولۇپ ئەر زاياە قىلسا ياش،
بۇ كوركسىز تىرىكلىك بولۇر ئەي قاياش.
- 4823 قېرىنداش، غېمىمنى يىمە سەن مېنىڭ،
يىگىن ئوز غېمىڭنى، توكۇپ كوز يېشىڭ.
- 4824 بۇ دۇنيا ئىشى چىڭ تۇزاقچى ئېرۇر،
تۇزاققا ئېلىنما، سېنى بېكىتتۇر.
- 4825 بۇ كۈن دەۋلەت كېلىپ رەيىڭچە ماڭۇر،
ئوڭا سەن ئىشەنمە، يانا تېز كېتتۇر.
- 4826 غەپلەتتە ئولۇمنى سەن كورمە يىراق،
چىقار پىستۇرمىدىن چىققاندىك بىراق.
- 4827 تولا مىڭ غاپىلنى باسمىشتۇر ئولۇم،
تولا مىڭ توپلارنى چاچمىشتۇر ئولۇم.
- 4828 ئىشىت، كوڭلى ئويغاق كىشى نىمە دەر:
ئولۇمدىن ئولما غاپىل، زەرەرى يېستەر.
- 4829 تاراتتى ئولۇم تولا توپلارنى، باق،
ئولۇمنى ئەسلىسەم كوز يېشىم بۇلاق.

- 4830 mənin köksəgüqi məni kalmadı
asıoƣ kilmadı sü ətiklig tolum
- 4831 usanma tiriglik barir bəlgüsüz
kəqər ux bu əd kün yana yanqıusuz
- 4832 ərəzkə avınma yava boləqə kün
bu kütka inanma yayioƣ ol otun
- 4833 bədqük mən təgüqini tutti əlüm
uluoƣ mən təgüqini utti əlüm
- 4834 əlüm buzdı ordu təlim kənd ulux
əlüm buzdı qarxi saray əv əküx
- 4835 nəqə miñ tirig əldi tulup patur
biziñ kəlgümüzni küdəzip yatur
- B348
4836 baka kər olarioƣ sən aqoƣil kəzün
bəgig kulda adra bilürmü ezün
- 4837 uluoƣluk əlümkə asioƣ kilmadı
əlümdin kaqioƣli kəqik bulmadi
- 4838 aqir savqilarioƣ ələtti əlüm
adın kim ətügəy ot əm ya tolum
- 4839 inanqsiz turur bu jəfaqi azun
yayioƣ kilki ərəsəl kilinqi otun
- 4840 nəgü təg kəqürsə kəqər tərək küni
barir ədgü əsiz nə əgri kəni
- C287
4841 tokun ma kəqər həm adınma kəqər
nə bəgkə kilur yüz nə bay kul səqər

- 4830 مەن دىبان كوككە ئۇچماق بولغاننىڭ "مەن"ى،
قالىدى، كار قىلماي لەشكەر ۋە ياراق.
- 4831 غاپىل بولما، ھايات بىلىنمەي ئوتەر،
ۋاقت - كۈنمۇ ھىچ چاغ قايتماسقا كېتەر.
- 4832 ھوزۇرغا ئاۋۇنما، زاياە بولۇر كۈن،
بەختكە ئىشەنمە، تۇراقسىز ئوتۇن [201].
- 4833 بۈيۈك مەن دىگەننى تۈگەتتى ئولۇم،
ئولۇغ مەن دىگەننى ھەم ئوتتى ئولۇم.
- 4834 ئولۇم بۇزدى شەھەر - كەنتلەرنى تالاي،
ئولۇم بۇزدى نۇرغۇن قەسىر ۋە ساراي.
- 4835 نىچە مىڭ تىرىك ئولدى، يەرگە تولۇپ -
ياتۇر كەلسەگىمىزنى ئاندا كۈتۈپ.
- 4836 قاراپ كور ئۇلارغا، ئېچىپ سەن كوزۇڭ،
قىلالامسەن پەرق قۇل ۋە بەگىنى ئوزۇڭ؟
- 4837 ئولۇغلۇق ئولۇمگە ھىچ كار قىلىدى،
ئولۇمدىن قاچارغا كېچىك بولىدى.
- 4838 ئەپكەتتى ئولۇم ئەزىز پەيغەمبەرلىتى،
توسار كىم ئەم - داۋا، قوراللى ئۇنى؟
- 4839 ئىشەنچسىز ئېرۇر بۇ جاپاچى جاھان،
ۋاپاسىز ۋە گۇستاخ ۋە پەيلى يامان.
- 4840 نىچۈك كەچسە كەچسۇن، كېچەر تېز كۈنى،
يامان، ياخشى بولسۇن يا ئەگرى - كۈنى.
- 4841 توق ئولساڭ كېچەر ھەم ئاچ بولساڭ كېچەر،
نە بەگۈ - باي بىلەن قۇلنى پەرق ئېتەر؟

- 4842 ərəzi uzamaz nə əmgəkləri
nərek ətürü munqa qooji ün urı
- 4843 ədi yaxxi aymix begü bilki kəñ
kiliki yoriki bilə kəñli tən
- 4844 az ədgükə yalnuk unitur əzin
yaxil kəktə üstün yoritur səzin
- 4845 nəqə kür kəgüzlüg küvənür ərig
əlüm yənqti kəgsin aqitti kəzin
- 4846 bu ərdi saña qin baqirsaklikim
munu səzlədim mən saña ay akim
- 4847 kim ərsə bu həlioq bilür ərsə qin
anar boluq ərməz bu dunya yakın
- 4848 yitürdüm yigitlik yətildi yaxim
yipar kətti kafur axundi baxim
- 4849 səziksiz əlüm kə anunoqu ədi
bu kündə naru ol ay yalnuk kədi
- B349
4850 əlüm kaqoqusi tutti kətti səvinq
əlümdə kədin ix nəgü təg ərinq
- 4851 bu kaqoqu sakinq birlə ərkən əzüm
nəgü təg əligkə barir mən tüzüm
- 4852 əligkə məninidin asioq bolmaoqay
tusulsu təşə həm tusu bulmaoqay
- 4853 kalı ol azunluk tiləsə məni
məni bardı saknip yorisu keni

- 4842 تۇرار نە ھوزۇرى، تۇرار نە مېھنەت،
ئەي ئوغلان، بۇ شاۋقۇن شۇنچە نە ھاجەت؟
- 4843 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ ئالم، ئىلمى كەڭ،
قىلغى، يۇرۇشى بىلەن كوڭلى تەڭ:
- 4844 بىر ئاز بەختكە ئىنسان ئۇنۇتار ئوزىن،
يېشىل كوكتىن ئۇستۇن يۇرتتەر سوزىن.
- 4845 نى باتۇر ۋە مەغرۇر غادايدىغانلارنىڭ
ئولۇم كوكسىن يانچىپ، چىقاردى كوزىن.
- 4846 بۇ ئەردى ساڭا چىن كويۇمچانلىغىم،
بۇنى سوزلىدىم مەن ساڭا، ئەي سېخىم.
- 4847 كىمكى بىلسە بۇ ئەھۋالاتنى چىن،
دۇنياغا ئوزىنى ئۇ قىلماس يېقىن.
- 4848 يوقاتتىم يىگىتلىك، يېتىلدى يېشىم،
ئىپار كەتتى، كافۇر پۇركەندى بېشىم.
- 4849 بۇنىڭدىن كېيىن ئەي كىشى ياخشىسى،
ئولۇمگە راسلانماق ئىشىم بولغۇسى.
- 4850 سويۇنچ كەتتى، تۇتتى ئولۇم قايغۇسى،
ئولۇمدىن كېيىن ئىش نىچۇڭ بولغۇسى؟
- 4851 شۇ قايغۇ ئەلەم بىرلە تۇرۇپ ئوزۇم،
بارالايمەن بەككە نىچۇڭ، ئەي تۇزۇم؟ [202]
- 4852 مېنىڭدىن ئېلىككە ھىچ پايدا تەگمەس،
نېپى يەتسۇن دىسە ھەم نەپى يەتمەس.
- 4853 تىلەسە ئەگەر ئۇ جاھانلىق مېنى،
مېنى كەلدى بىلسۇن ۋە يۇرسۇن كونى.

- 4854 apa oqlinī əmdi ərklig bayat
tərütti iki ix üqün bərđi at
- 4855 tamuşka ya uqmaq bəgi boluşka
aşirlik üqün ya uquz kıluşka
- C288
4856 aşirlik tiləsə ayu bərđi yol
uquzluk yolın ma sədə bərđi ol
- A137
4857 kərək əmdi kulka əzi kullukın
tükəl kılou bulsa bayat təwfikın
- 4858 kalī bulsa təwfik bayattın kulī
kamuş ədgülükke aqıldı yoli
- 4859 katıqlanoşu ətrü yətürgü tapuş
tümən ədgülükke aqılşay kapuş
- 4860 bu ərdi munukī mənın bilmixim
şana şezlədim mən ay ədgü əxim
- 4861 şilərkə mənındin aşış şez kərək
əzümdə kərü bu şezüm ədgürək
- 4862 kalī 'ukbi kılşa yorikī bu hal
kalī dunya kılşa bilir şən tükəl
- 4863 bolu bərđi əvrən kəlü bərđi kut
nəgü kılşa arzu kəlü bərgə püt
- 4864 mənındə nəgü bar adın ədgü ix
şilərkə aşış kılşa ay ədgü əx
- B350
4865 kođu bərsü əlig mənı tənrikə
du'aqi bolayın anar ədgükə

- 4854 بۇ ئادەم ئوغلىنى قۇدرەتلىك بايات،
ياراتتى ئىككى ئىش ئۈچۈن قويۇپ ئات:
- 4855 دوزاققا، يا جەننەت بېگى بولۇشقا،
بۇ دۇنيادا خار يا ئەزىز تۇرۇشقا.
- 4856 ئەزىزلىك تىلەسەڭ، ئۇ كورسەتتى يول،
خارلىقنىڭ يولىن ھەم ئايرىپ قويدى ئول.
- 4857 كېرەك ئەمدى قىلماق ئوز بەندىلىگىنى،
تېپىپ تەۋپىق ھەقتىن بېجىرسە ئۇنى.
- 4858 ئەگەر تاپسا تەۋپىق خۇدادىن قولى،
ئېچىلغاي جىمكى ياخشىلىق يولى.
- 4859 شۇڭا تىرىشىپ قىلسا تائەت بولۇر،
تۈمەن ياخشىلىق ئىشىكى ئېچىلۇر.
- 4860 شۇلاردىن ئىبارەت مېنىڭ بىلىشىم،
ساڭا سوزلىدىم مەن، ئەي قېرىندىشىم.
- 4861 سىلەرگە پايدىلىق سوزلىرىم كېرەك،
ئوزۇمىگە كورە بۇ سوزۇم ئەزگۈرەك.
- 4862 تىلەسەڭ ئاخىرەت يولى شۇدۇر، ئۇق،
دۇنيالىق تىلەسەڭ، بىلۇرسەن تولۇق.
- 4863 يەلەك باقتى ساڭا، كېلىۋەدى قۇت،
نىمەنى تىلەسەڭ، كېلۇر يەنە، پۇت.
- 4864 مېنىڭدە نە ئىش بار ياخشى دىگۈدەك،
قاياشىم، سىلەرگە نەپىئى قىلغۇدەك؟
- 4865 قويۇپ بەرسۇن ئېلىگ مېنى تەڭرىگە،
دۇئادا بولايمەن ئۇنىڭ ھەققىگە.

- 4866 bilik aytur ərsə unī bilmixim
əxittin ayu bər nəgü aymixim
- 4867 sezümni tutunlar qalı tutmasa
yarın kəlgə barqa bu kün pütməsə
- 4868 bu səz yaxxi aymix ay bilki təniz
munī ixkə tutsa kızartur məniz
- 4869 bu kün bu sezüm kər saña tux bolur
yarın anda kərgil saña tux bolur
- 4870 usanma katioqlan sezüm ixkə tut
qalı tutmasa sən munu ux bolur
- 4871 əligdin kolu bər məninq 'uzrümi
yaraşji nə ərsə oti kıl əmi
- C289
4872 saña təgdi əmgək kəlü həm baru
yanuti bayat bərsü kün təg yaru
- 4873 aşır kılma kənlin maña ay qadax
yakınlıq iqində mənı tutma tax

ƏGDÜLMIX JƏWABI OÐOİURMIXKA

- 4874 yanut bərđi əgdülmix aydı tilin
əzüm ukti əmdi kənilik yolın
- 4875 əxittim sezünni əgün tınladım
sezüm kəstim əmdi sezün tənledim
- 4876 keni sezlədin sez pütünlük bu ol
munında naruki nəqə əgri yol

- 4866 بىلىم دىسە مەندىن، شۇدۇر بىلىگىنىم،
ئىشىتىشك، ئوڭا ئېيت، نىمە دىگىنىم.
- 4867 سوزۇمنى تۇتۇڭلار، گەر تۇتمىساڭلار،
كېلۇر تاڭنا-بۇگۇن پۇتمىگىنىڭلار.
- 4868 بىلىمى دېگىزدەك خوش ئېيتتى بىر سوز،
ئەمەل قىلسا، كۈلەر بەخت ئىچرە يۈز:
- 4869 بۇ كۇن بۇ سوزۇم، كور، ساڭا يار بولۇر،
قىيامەتتە ساڭا ئەجرى بار بولۇر.
- 4870 تىرىش، بولما غايىسىل، ئەمەل قىل ئاڭا،
ئەگەر تۇتمىساڭ بۇ دىگەنىم كېلۇر.
- 4871 ئېلىگىدىن سوزا سەن ئوزۇرۇمنى مېنىڭ،
نىچۇك بولسا قىل بىر ئىلاجىن ئۇنىڭ.
- 4872 ساڭا يەتتى زەخمەت كېلىپ ھەم بېرىپ،
خۇدا بەرسۇن ئەجرىڭ، يۈر كۇندەك يورۇپ.
- 4873 قېرىنداش، دىلىڭغا ئېغىر ئالمىغىن،
مېنى ئوز سويگۇڭدىن چەتتە قويمىغىن.
- ئوگدۇلەمىنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى
- 4874 ئوگدۇلمىس جاۋاپقا تەۋرەتكەچ تىلىن،
دىدىكىم، چۈشەندىم ھەقىقەت يولىن.
- 4875 سوزۇڭنى ئىشىتىم، ئۇقۇپ تىگلىدىم،
سوزۇم كەستىم ئەمدى، سوزۇڭ دەگىسىدىم.
- 4876 دۇرۇس سوزلىدىڭ، سوز، ھەقىقتى شول،
بۇنىڭدىن بولەكى تامام ئەگرى يول.

4877 sənində turur qın mənində oyun
oyun kaldı qınka bərür mən boyun

B351

4878 barayin mən əmdi əsən ədgü kal
ikigün azunluk aya ədgü fal

4879 bayat bərsü təwfik sənə küq kadax
du'ada unıtma kənül tutma tax

4880 məni mə bayattin kolu bər turup
aqa bərsə kənüm bayat ođurup

* * *

4881 səzin kəsti kopti ədəkin ərü
əsənləxti əvkə yüz urdi kerü

4882 atin mindi əvrə əvinə kəlip
tühüp kirdi turdi bir anqa tinip

4883 yədi iqtı anqa sakindi ezün
əxitmix səzini pixurdi uzun

4884 yaxik badı yüzkə kara yüz baqı
azun toldi pütrü kara yər toqı

4885 küzək yazdı rumi kizi ertti yüz
kara saq bođuoqı azun toldi tüz

4886 tükəl zəngi yüzi urundi kalik
uqar tindi kođti yoriqlı yorik

C290

4887 yunup kildi yatoju nəmazin turup
təxək koldi yattı yaraqin kərüp

- 4877 ھەققەت سېنىڭدە، مېنىڭدە ئويۇن،
 ئويۇننى قويۇپ، چىنغا ئېگەر مەن بويۇن.
 4878 ئوزۇڭ ياخشى قالغىن، مەن ئەمدى كېتەي،
 ھەر ئىككى جاھاندا، ئەي ئەزگۇ تەلەي.
 4879 ساڭا كۈچ ۋە تەۋپىقنى بەرسۇن خۇدا،
 ئۇنۇتما مېنى ھەم ئەسلە دۇئادا.
 4880 مېنى ھەم خۇدادىن تىلىگىن تۇرۇپ،
 خۇدايىم دىلىمنى ئاچقاي ئويغۇتۇپ.

* * *

- 4881 سوزىنى تۈگەتكەچ ئورۇندىن تۇرۇپ—
 ۋىدالاشتى، ئويگە ئۇ كەتتى يۇرۇپ.
 4882 ئېتىغا مىنىپ، ئويگە ئۇ قايتىپ كېلىپ،
 چۈشۈپ، ئويگە كىرگەچ بىر ئاز دەم ئېلىپ،
 4883 يىدى، ئىچتى، تۇردى ئۇ بىر ئاز ئويلاپ،
 ئىشتىكەن سوزىنى ئۇزۇن پىششىقلاپ.
 4884 قۇياش ياپىتى يۈزگە قارا چۈمبەلىن،
 جاھان ئالدى پۈتكۈل قارا چاڭ رەڭگىن.
 4885 يۈزىن ياپتى رۇمى قىزى چاچ يېيىپ،
 قارايدى جاھان چاچ رەڭگىنى ئېلىپ.
 4886 بولۇپ زەڭگى يۈزى پۈتۈن ئاسمان،
 تىنىپ قۇشلار، يانتى ھەممە ماڭار جان.
 4887 تاھارەت ئېلىپ، سوڭ خۇپتەننى ئوقۇپ،
 ئورۇن سالدۇردى، يانتى، ئىشىن تۈگۈتۈپ.

- 4888 uđip bardı azrak ođundi yana
töpüdin savilmix bakırsukuna
- 4889 yana kərđi ölkər savilmix baxı
toqardın qađan kəpmix ərlep tuxı
- 4890 yana yattı anqa usı kəlmədi
kəziklig kixi təg kəzin yummadı
- 4891 usuz yattı sađnu bir anqa ođuođ
kalik kırtixı tuttı kafur bođuođ
- 4892 ‘əbir bürkirər təg tünərđi kalik
sıta koptı yərdin yađıldı putik
- B352
4893 yaxik ərledı yərdə koptı toqı
yaka kəldı axnu tokuz al tuqı
- 4894 turup koptı yundı kər əgdölmixə
nəmazın yətürđi okıp bilmixə
- 4895 kıza baktı yərdin sıta kalkanı
turup karxıka bardı kirdı kəni

- 4896 əxitti əlig kər anar kıldı yol
bu kirdı əligkə kavuxturđı kol
- 4897 əlig imlədi bərdı oldruođ orun
bu kəqti orunka siliglik qurun

- 4888 بىر ئازلا ئۇخلىدى، ئويغاندى يانا،
ئىگىشكەن ئىدى پەسكە سىرىخ مانا.
- 4889 يانا كوردى ھوكەر ئىگىشكەن توۋەن،
شەرقتىن چىقىپتۇ كوتىرىلىپ چايان (203).
- 4890 يەنە ياتتى، ئەمما ئۇيقۇ كەلمىدى،
قاراۋۇل كىشىدەك كوزىن يۇمىمىدى.
- 4891 خىيال سۇردى بىر دەم يېتىپ ئۇ ئويغاق،
بۇ ئاسمان رېڭى بولدى كافۇر بوياق.
- 4892 ساما ئالدى. ئەنەبەر رېڭىنى بىراق،
ئۇنۇپ نەيزە يەردىن، يېپىلىدى پۇتاق.
- 4893 قۇياش ئورلىدى، قوپتى يەردىن توزان،
توققۇز رەڭدە ھال تۇغ يېقىنلاپ ھامان.
- 4894 ئوگدۇلمىش قوپتى ھەم تاھارەت ئېلىپ،
ئوقىدى نامازىن، دۇئاسىن قىلىپ.
- 4895 قىزىل نەيزە بىلەن چىققاندا قالقان،
سارايغا كىردى ئۇ توپ-توغرا شۇئان.

* * *

- 4896 ئېلىگ ئاڭلاپ كەلگىنىنى بەردى يول،
كىرىپ ئۇ ئېلىككە قوۋۇشتۇردى قول.
- 4897 ئېلىگ ئىملىدى، ئولتۇرۇق جاي بېرىپ،
ئۇ باردى ئورۇنغا ئەدەپلە، كېلىپ.

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 4898 bir anqa turup sız ayıttı əlig
ayur sızlə kəldür ay kılki silig
- 4899 nəgü tər qadaxın nə boldi ixin
nə boldi tiləkin kəlimü əxin

ƏGDÜLMİX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 4900 yanut bərđi əgdülmix aydı sızı
nəgü tæg yorimix sızı tıp tızı
- 4901 ikigün arala yorimix sızüg
ətündi əligkə kamuoq tıp tızüg

A138 C291

- 4902 əlig turdı anqa sakındi ezün
kənül bərtti yaxi yuvuldi kezün

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 4903 ayur ol qadaxın keni sızləmix
sız ol sız turur kim ol aymix təmix
- 4904 bu kün biz kılurmiz özümizkə küq
anar ma taqi küq kılurmiz həm eq
- 4905 kəqikli turur bu azun qalorusuz
bu qalmix tiriglik yəmə bəlgüsüz

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشىگە سوئالى

- 4898 تۇرۇپ بىر ئاز ئېلىگ سوزىن باشلىدى،
ئەي خۇلقى ئۆز، سوزلە، نىمە گەپ؟ دىدى.
- 4899 قاياشك نە ئېيتتى، نە بولدى ئىشك؟
تىلەگىڭ نە بولدى، كېلەمدۇ ئەشك؟

ئوگدۇلمىشىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 4900 ئوگدۇلمىش جاۋابەن سوزىنى دىدى،
نىمكى سوز بولسا، ئۆزىنى دىدى.
- 4901 ئىككىيلەن نىمەلەر دېيىشكەنلىگىن،
دىدى ئۇ ئېلىكىگە ئەينەن ھەممىسىن.

* * *

- 4902 ئېلىگ تۇردى بىردەم ئوزى ئويىلۇنۇپ،
توكۇپ ياش كوزىدىن، دىلى بۇزۇلۇپ.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشىگە جاۋابى

- 4903 دىدى: ئول قاياشك دۇرۇس سوزلىمىش،
سوز ئول سوز تۇرۇركىم، ئۇ ئېيتىمىش، دىمىش.
- 4904 بۇ كۇن ئوزىمىزگە بىز زۇلۇم ئېتىپ،
ئاڭا ھەم قىلۇرمىز زۇلۇم، رەنجىتىپ.
- 4905 بۇ دۇنيا كېتەر، قايتا كەلمەس يېنىپ،
ئومۇر قانچىلىك قالدى، بولماس بىلىپ.

B353

- 4906 sɛziksiz kɛlir utru mɛnũ azun
ɛrɛz ɛrsɛ ɛmgɛk uzalmaz uzun
- 4907 mɛnɪlik ol ol anda bulsa ɛrɛz
bolur ɛɔgũ ornɪ bolur ɛɔgũ iz
- 4908 oɔunmix turur ol kɛdaxɪn tũkɛl
anɪ biz okɪmak ɛɔɪ kɛɔ muɔal
- 4909 bizɪn bu ɛzũmiz hɛwaka bulun
yavalɪkkɛ ɛɔlɛk kɛɔɪp bardɪ kũn
- 4910 nɛgũ tɛr ɛxit ɛmdi kɛnli tirig
sana yaxxi sɛzlap bɛrũr ɛt ɛrig
- 4911 hɛwa nɛfs yaoɪ ol kalɪ bulsa kũg
yɛtũrgɛy sɛziksiz sana ɛski ɛq
- 4912 hɛwa nɛfs tirilsɛ ɛlũr bu kɛnũl
kɛnũl ɛlsɛ ta'ɛt kalur ay oɔɪul
- 4913 bizɪn kɛnlumiz ɛldi bolɔa bu kũn
hɛwa nɛfs mɛ kildi boyun kɛɔ yooɪun
- 4914 uluoɪluk bɛɔũklũk bu dɛwlet kũni
uzun turoɪu ɛrmɛz ay kɛnli keni
- 4915 ɛrɛzi az ol kɛrsɛ ɛmgɛk ɛkũx
bax aɔrɪoɪ tɛlim bar ma kɛrɔɪix sɛkũx
- 4916 ɛɔɪ yaxxi aymix biliklig kixi
azunuoɪ sinayu yɛtilmix yaxi
- 4917 uluoɪlukka artuk kũvɛnmɛ kũlɛ
uluoɪ boldun ɛrsɛ bax aɔrɪoɪ bilɛ

- 4906 كېلۇر توغرا، شۇبھىسىز، مەڭگۈ جاھان،
ھوزۇر ياكى ئەمگەك يېقىن ئۇ زامان.
- 4907 قەيەردە بولسا بەخت، ھوزۇر شۇنىدادۇر،
كىشى ئورنى، ئىزى ھەم ياخشى بولۇر.
- 4908 ئويغانغان ئىكەن ئول قاياشك تولىق،
ئۇنى بىز قىچقىرماقنىڭ ئىمكانى يوق.
- 4909 ھاۋاغا ئەسىرىمىز بۇ بىز ھەممىمىز،
بەھۇدە ئوتۇپ كەتتى ۋاقت كۈنىمىز.
- 4910 ئىشت سەن، تىرىك دىل كىشى نىمە دەر،
ساڭا ياخشى سوزلەپ نەسەت بېرەر:
- 4911 ھاۋا-نەپىس دۇشمەندۇر، ئەگەر تاپسا كۈچ،
سېنىڭدىن ئالۇر شۇبھىسىز، كونا ئوچ.
- 4912 ھاۋا-نەپىس تىرىلسە ئولەر بۇ كوڭۇل،
كوڭۇل ئولسە تائەت قالار، ئەي ئوغۇل.
- 4913 بىزنىڭ كوڭلىمىز ئولدى بولغاي بۇ كۈن،
ھاۋا-نەپىس يوغان قىلدى بەكمۇ بويۇن.
- 4914 ئۇلۇغلۇق، بۇيۇكلۇك بۇ دەۋلەت كۈنى—
ئۇزۇن توختىمايدۇ، ئەي كوڭلى كۈنى.
- 4915 جاھاننىڭ ھوزۇرى ئاز، كوپ مېھنىتى،
ئېرۇر كوپ باش ئاغرىغى، قارغىش-لەنمىتى.
- 4916 تولا ياخشى دەپتۇ بىلىملىك كىشى،
سناپ بۇ جاھاننى، يېتىلگەن يېشى:
- 4917 ئۇلۇغلۇققا ئارتۇق گۈۋەنمە كۈلۈپ،
ئۇلۇغ بولدۇڭ ئەرسە، باش ئاغرىغى كوپ.

C292

4918 səvinq kayda ərsə sonında bələ
ərəz kayda ərsə min əmgək bilə

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

B354

4919 yana aydı əlig ay əgdülmixim
tiləkim bu ərdi anı qolmixim

4920 səbəb bolsa ərdi maña ədgükə
tirilgəymü ərdi kənül ay bəkə

4921 tirəndi unamaz bərü kəlgəli
nə əx tux qadaxlar yüzün kərgəli

4922 ol aymix səzüg kərsə barqa kəni
kükəsə yəmə bolmaz əmdi anı

4923 saña ma öküx təgdi əmgək yorip
tilin səzlədin həm yügürdün arıp

4924 küdəlim kərəlim yəmə ay akı
nəgü ol ahir hal əd ədlək takı

4925 qara tün iqində, turur kəlgü ix
yarutur yaruk kün aya ədgü əx

4926 quruoqluq turur bu zəmanə yası
ara asoqi təgrür arala yası

4927 bayat həkminə qoq kamuq ixlərig
ədi kəlsə ətlür aqar ay tirig

4928 kayu ix kilip bulmasa ol tatioq
qoqu bərgü anqan ay bilki patioq

4918 سويۇنچ قايدا بولسا، بالامۇ شۇندا،
ھوزۇر قايدا بولسا، مىڭ زەخمەتكە جۇپ.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 4919 يانا ئېيتتى ئېلىگ: ئەي ئوگدۇلمىشىم،
ئىدى مەقسەت مۇنۇ، ئۇنى ئىستىشىم:
- 4920 ماڭا ياخشىلىققا سەۋەبچى بولۇر،
تىرىلگەيمىكىن بۇ كوڭۇل ئەي جەسۇر.
- 4921 تۇرۇپ ئالدى كۈنمەي، بۇيان كەلگىلى.
يا دوست-يار، قاياشلار يۈزىن كورگىلى.
- 4922 قاراساڭ، ئۇ ئېيتقان جىمى سوز كۈنى،
يانا زورلاشقا بولماس ئەمدى ئۇنى.
- 4923 ساڭا ھەم يەتتى زەخمەت كۆپ يول يۈرۈپ،
دىدىڭ قانچە سوزلەر، ھاردىڭ يۈگۈرۈپ.
- 4924 كۈتەيلى، كۈرەيلى يەنە ئەي سېخى،
ئامان مالى ئاخىر نە بولغاي تېخى.
- 4925 كېلەر ئىش، قارا تۇن ئىچىدە تۇرار،
ئەي دوستۇم، ئۇنى نۇر-قۇياش يورىتار.
- 4926 قۇرۇقلۇق تۇرار بۇ زامانە ياسى،
تېگۈر گاھ زەرەرى، گەھى پايدىسى.
- 4927 جىمى ئىشنى قويغىن خۇدا ھۈكۈمىگە،
ۋاقت كەلسە چۈشەر ئۈزى ئىزىگە.
- 4928 بىر ئىشتىن نەتىجە، تەم چىقىمسا گەر،
قويۇپ تۇر ئۇنى، ئەي ئىلمى تىرەن ئەر.

4929 bu dunya yanı bu ədərsə qaçar
çoðu bərsə əvrə sənə yol aqar

4930 küdəlim bir anqa sənəlim anı
nəgü təg ahir hal zəmanə küni

4931 yana boləğa bizni tiləgəy turup
əzi əz yəgin kiləğa yətrü kərüp

4932 muᅇar təgdi kəsti səzini əlig
turup qıktı əgdülmix akru silig

4933 yəmə kəqti kaq kün bu səzkə aᅇin
sakindi əlig bakti əndün kəᅇin

4929 بۇ دۇنيا خۇيى شۇ: ئەگەشسە قاچار،
قويۇپ قويسا ئاخىر، ساڭا يول ئاچار.

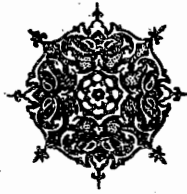
4930 بىر ئاز بىز كۈتەيلى، سىنايلى ئۇنى،
نە بولغاي ئاخىر ھال زامانە كۇنى.

4931 يەنە بەلكى بىزنى ئۇ ئىستەر تۇرۇپ،
ئۈزىگە نىمە ياخشى، ئويلاپ كورۇپ.

4932 شۇنىڭ بىرلە ئېلىگ سوزىن تۇگەتتى،
ئوگدۇلمشمۇ ئاستالا چىقىپ كەتتى.

4933 شۇ سوزدىن يەنە بىر نىچە كۇن كېيىن،
ئېلىگ ئويلىدى ئىشنىڭ ئالدى - ئارقىسىن.

KÜN TOİDİ ƏLİG OÐOİURMİXNİ
 ÜQUNQ YOLİ ÜNDƏYÜ
 İDMİXİN AYUR

B355 C293

- 4934 okidi əlig bir kün əgdülmixig
 ayur kiloqu boldi şana bir ixig
- 4935 okidim kadaxın manə kəlmədi
 ol arzu tiləkni ezüm bulmadi
- 4936 kəterdim mən ux bu tiləmix tilək
 adın boldi əmdi tiləkkə yələk
- 4937 bu ol kər bu künki tiləkim mənin
 ezüm bir yüzini kərəyin anın
- 4938 anar mən barayin ya kəlsün manə
 ziyarət üqün ol ay kizəqu ənə
- 4939 manə tuxsa bərsü bir et sav ərig
 yana yansu kilsu kilur ixlərig

ئاشىڭ كىرىخ پاپ
 كۈتۈنغى بىلگىنىڭ ئۇغۇشى ئۈچۈن قىتم دەۋە
 قىلغانغى باياندا

- 4934 لازىم بولدى بىر ئىش قىلىشنىڭ دىبان،
 قىچقىرتتى ئوگدۇلمىشنى بىر كۈن بۇ خان.
- 4935 چاقىرتسام قاياشنىڭ ماڭا كەلمىدى،
 بۇ ئارزۇغا يەتمەي كوگۇل تىنمىدى.
- 4936 قويۇپ مەن بۇ ئارزۇ-تىلەگىم بۈگۈن،
 بولەك يول تالىدىم ئېرىشمەك ئۈچۈن.
- 4937 شۇدۇركى، بۈگۈنكى تىلەگىم مېنىڭ،
 بېرىپ مەن كورەيسى يۈزىنى ئۇنىڭ.
- 4938 ئۇ كەلسۇن ماڭا، يا بولاي مەن بارار،
 زىيارەت قىلىشقا، ئايا بەختىيار.
- 4939 كېلىپ ئۇ ماڭا پەند-نەسەت قىلىپ،
 يېنىپ كەتسۇن ۋە قىلسۇن ئىشنى بېرىپ.

4940 manar asoqi tәgsün anar yası yok
süzülsün özümdin kamuq buloqanuk,

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

A193

4941 yanut bәrdi əgdülmix aydı bu sөz
osuoqluoq turur qin aya kutluoq ez

4942 bu ix kiloqa əlig tiləsə anı
okiyin yana yarlıkasa mәni

4943 barayin bu sөzni anar sөzləyin
əlig barماسun mən anı kəldrəyin

4944 yana bir bitik yarlıkasun əlig
okip pütsü kəlsü saqa ol silig

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

B356

4945 əlig aydı əmdi nərək bu bitik
bitikdə pütürək pütürən sən tətik

4946 bitik pütməgü tәg kixikə bolur
səninədə pütürək aqin kim bulur

4947 nəgü tər əxit yakxi yaqma bəgi
kamuq ix iqində yətilmix əgi

C294

4948 yalavaqqa pütsə bitik nə kərək
pütünlük bulunsa ətik nə kərək

4949 sөzünni tilin ay sөzini əxit
takı bir bitik ay tətik nə kərək

4940 ماڭا پايدا تەگسۇن، ئۇڭا يوق زىيان،
سۇزۇلسۇن بۇ كوڭلۇم، يوقاپ چاڭ - تۇمان.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىسككە جاۋابى

4941 بۇ سوز چىن ئورۇنلۇق، بەختىيار جاناپ،
بولدى، - دەپ قايتۇردى ئوڭدۇلمىش جاۋاب.

4942 بۇ ئىشنى قىلاي، خان خالسا ئۇنى،
قىلاي دەۋەت يەنە بۇيرۇسا مېنى.

4943 بېرىپ مەن بۇ سوزنى ئۇڭا يەتكۈزەي،
ئېلىگ بارمىسۇن، مەن ئۇنى كەلتۈرەي.

4944 يانا خەت ئىلتىپات قىلسۇنكىم ئېلىگ،
ئىشەنسۇن ئوقۇپ، كەلسۇن ئۇ خۇلقى تۈزۈك.

ئېلىگنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

4945 نە لازىم بۇ مەكتۈپ، - دەپ ئېيتتى ئېلىگ، -
ئۇنىڭدىن ئىشەنچلىك ئوزۇڭسەن تىتىك.

4946 بۇ خەت چىن پۈتمىگەن كىشىگە بولۇر،
سېنىڭدىن ئىشەنچلىك بولەك كىم ئېرۇر؟

4947 پۈتۈن ئىشنى ئەقلى بىلەن ئىشلىگەن -
ئۇ ياغما بېگى، ئاڭلا، نە ياخشى دىگەن:

4948 گەر ئەلچى ئىشەنچلىك، بىتىك نە كېرەك؟
ئىشەنچلىك تېپىلسا ئىتىك نە كېرەك؟

4949 تىلىك بىرلە سوزلە، سوزىنى ئىشت،
يەنە خەت يېزىش، ئى تىتىك نە كېرەك؟

- 4950 bu anqa ix әrmәz aojır kәlgü tәg
bu ixtin bәlinlәp yırak tәzgü tәg
- 4951 nәрәk munqa sөzkә bitik ya әtik
pütүн sән bitik sән maңa ay tәtik
- 4952 maңa kәlsü tuxsu yana barsu tәrk
küqün tiđmaoıay mән aңa bәrdim әrk
- 4953 iđur mән sәni kәр bu һajәt üqün
okı әđgü birlә okıma küqün
- 4954 bәrü kәlmәsә mән barayın naru
yüzini kәрәyin yanayın bәrü

ӨGDÜLMIX JӘWABI ӘLIGKӘ

- 4955 yanut bәrdi өgdülmix aydı tilәk
tükәl boloıa bolsa bayattın yөләk
- 4956 өзүmdin yana oқ katiolanoıa mән
bu arzu tilәkiң tükәl kiloıa mән
- 4957 әlig altunı inq әsән bolsunı
bayat bәrgә barqa tilәk kәlsunı

* * *

- B357
4958 turup qıkti atlandı kәldi yana
tүxüp kirdi әvkә suquldi tona
- 4959 kizil yüz әni әndi boldı sarıoı
azun boldı altun әni tәg arıoı

4950 ئەمەس ئانچە ئىش بۇ، ئېغىر كەلگۈدەك،
تولا ھۈركۈپ ئۇندىن يىراق تەزگىدەك.

4951 نە لازىم مۇنىڭچە سوزگە خەت، ئىتىك؟
ئىشەنچلىك كىشىم سەن، خەت سەن، ئى تىتىك.

4952 ئۇ كەلسۇن، كورۇشسۇن ۋە قايتسۇن يانا،
ئۇنى زورلىمايمەن، ئۇ ئەركىن مانا.

4953 بۇ ھاجەت ئۈچۈن مەن ئەۋەتەي سېنى،
دەۋەت قىل چىرايلىق، زورلىما ئۇنى.

4954 بۇيان كەلمىسە مەن بارايمىن ئۇيان،
يۈزىنى كورۇپلا يانايمىن بۇيان.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

4955 جاۋاب بېرىپ ئوڭدۇلمىش، ئېيتتى: تىلەك—
تەل ئولغاي، خۇدا بولسا يارۇ—يولەك.

4956 بۇ ئارزۇ—تىلەككە ئېرىشمەك ئۈچۈن،
ئوزۇم شەخسەن قىلمۇرمەن غەيرەت پۈتۈن.

4957 جانابى ئېلىگ ھەم تىنىچ بولسۇن ئامان،
خۇدا بارچە تىلەگىن بەرسۇن ھامان.

* * *

4958 ئۇ چىقتى، ئاتلاندى ئويىگە يانا،
چۇشۇپ، كىردى ئويىگە، يېشىندى مانا.

4959 قىزىل يۈزى بولدى پەلەككىنىڭ سېرىغ،
جاھان بولدى ئالتۇن رەڭدەك ئېرىغ.

4960 yaxik türtti yüzkə sarıoq zə'fəran
əzin kildi mina əni təg jəhan

4961 kalik pütrü tutti səvüglər kaxi
azun boldi zəngi həbəx kirtixi

4962 yədi iqtı yumdi yətürdi nəniəz
təxək koldi yatti uđıp bardı az

4963 sarıoq sandvaq etti ünün sayradi
bəlinləp ođundi usi kəlmədi

4964 ođuoq yatti anqa ani tinlayu
avindi ol ünkə turup tanlayu

C295

4965 usi yitti artuq uzadi tüni
kəsüx boldi arzun yaruoqu küni

4966 kalik yirtti kədmix kara kənləkin
aqildi yaruk yüz kətürdi əgin

4967 külə bakti ərləp talu kiz yüzi
yarudi bu dunya iri həm kuzi

4968 tooqa kəldi ərləp qikardi yüzin
yaruk kildi dunya kolin həm əzin

4969 yana kopti yundi tonandi tükəl
nəmaz kildi əzkə yorup əđgü fal

* * *

A140

4970 atin tutti mindi bir oqlan bilə
kadaxi tapa bardı səvnü külə

- 4960 قۇياش سۇرتتى يۈزگە سېرىق زەپىران،
ھاۋا رەڭ شىشىغا پۇركەندى جاھان.
- 4961 مەشۇقلار قېشىدەك بولۇپ ئاسمان،
ھەبەش-زەڭگى تۈسگە كىردى جاھان.
- 4962 يىدى، ئىچتى، يۇيۇندى، قىلدى ناماز،
توشەك سالدۇردى، ياتتى ئۇخلاپ بىر ئاز.
- 4963 سېرىق بۇلبۇل ئۇنلۇك گۈزەل سايرىدى،
چوچۇپ ئويغاندى ئۇ، ئۇيقۇ كەلمىدى.
- 4964 ئويغاق ياتتى بىر ئاز قۇلاقنى سېلىپ،
ئەجەپلەندى بۇ ئۇنگە ھەيران قېلىپ.
- 4965 قېچىپ ئۇيىقىمى بەك ئۇزاردى كېچە،
تەقەززا بولدى تاڭغا يورۇپ بولغىچە.
- 4966 پەلەك يىرتتى كەيگەن قارا كوڭلەگىن،
كوتەرىپ پەرەنجە، ئۇ ئاچتى يۈزىن.
- 4967 كۈلۈپ باقتى ئورلەپ گۈزەل قىز يۈزى،
يورىدى جاھاننىڭ ھەر ئىككى يۈزى.
- 4968 قۇياش چىقتى ئورلەپ، كوزسەتتى ئوزىن،
يورۇتتى ۋادى ھەم دەريالار يۈزىن.
- 4969 يانا قوپتى، يۇيۇندى، كىيىندى تۈگەل،
ناماز قىلدى، ئۈزگە جورۇپ ياخشى پال.

* * *

- 4970 ئاتىن تۇتتى، مىندى بىر ئوغلان بىلە،
قاياشى ياققا ماڭدى خۇشھال كۈلە.

4971 yaqin tægdi ǝrsǝ anin üskinǝ
tüxüp bardı akru yorip kapořına

4972 tokıdı kapuoř akru ǝlgin tutup
turup qıktı tǝrkin kadaxı ukup

ODOIURMIX SUALI ǝGDÜLMIXKǝ

4973 kezün kǝrdi ǝrsǝ kǝr ǝgdülmixig
ayur ay kadaxım uzattın ixig

4974* nǝlük ǝmgǝtǝrsǝn ǝzünni küqün
nǝgükǝ karixin manǝ bu ǝqün

B358

4975 yorı kǝl kirǝlim manǝ ay sǝzün
nǝlük ǝvrǝ kǝldi yana bu ǝzün

* * *

4976 turup ǝvkǝ kirdi bu iki kadax
kadaxına zahid alin tügdi qax

ǝGDÜLMIX JǝWABI ODOIURMIXKA

4977 kǝligli kadaxı ayur ay tüzüm
kaxin tügmǝ axnu ǝxitgil sǝzüm

4978 sǝn aymix sǝzün barqa ǝksüksüzün
ǝligkǝ tǝgürdüm ǝtündüm ǝzün

4979 ǝxitti ǝlig sǝz tükǝl tınladı
sǝzünni ǝxitti ǝküx tǝnlǝdi

- 4971 يېقىن بارغىنىدا ئېتىدىن چۈشۈپ،
ئىشك ئالدىغا باردى ئاستا يۇرۇپ.
- 4972 ئۇ چەكتى ئىشكىنى ئاستا-قول بىلە،
قاياشى تۇيۇپ چىقتى تېزلىك ئىلە.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 4973 دىدى ئوگدۇلمىشكە ئۇ، چۈشكەچ كوزى،
قاياشم ئۇزارتتىڭ بۇ ئىشنى ئوزى.
- 4974 نىمانچە قىينايسەن ئوزۇڭنى كۈچەپ؟
نىمانچە قېرىشتىڭ ماڭا سەن ئوچەپ؟
- 4975 يۇرى، كەل كىرەيلى، ماڭا ئېيت سوزۇڭ،
نىچۇن قايتا كەلدىڭ يەنە سەن ئوزۇڭ؟

* * *

- 4976 بۇ ئىككى قاياش ئويگە كىردى تۇرۇپ،
زاھمت قارشى ئالدى قاۋاغىن تۇرۇپ.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 4977 كېلۇچى قاياشى دىدى: ئەي تۇزۇم،
قاۋاق تۇرمە، ئاۋال ئىشتىكىن سوزۇم.
- 4978 سېنىڭ سوزلىرىڭنى ئېلىككە دىدىم،
كېمىتمەي، ئوزۇم ھەم رىجا ئەيلىدىم.
- 4979 ئىشتى ئېلىگ سوز، تولۇق تىڭلىدى،
سوزۇڭنى ئىشتىكەچ ئوزۇن ئويلىدى.

- 4980 kođu bərđi əmdi səni ay qadax
munında ađın bir tilək qoldı tax
- 4981 məni səzqi idti bu ixkə sanə
uvut kılmaqıl sən məni ay tona
- 4982 kamuođ nənke həd ol tənı bəlgülüg
tənında kəqürmə ixin ay külüg
- C295
4983 nəgü tər əxitgil ukuxluođ tili
kamuođ nənke yanzaođ bu ol səz ulı
- 4984 tənında kəqürmə kamuođ ixni sən
tənında kəqürsə yana qaçođa san
- 4985 kamuođ ixkə yanzaođ tənı ol yanı
kamuođ nən tənı birlə boldı əsən
- 4986 əlig kođtı əmdi ozakı tilək
okır bir ziyarətka boləđil yələk
- 4987 barıp tux anar sən ya kəlsün sanə
yüzün kərsünü bir ay kənli kənə
- 4988 munında yası yok sanə ay qadax
bolu bər maña sən aya baođrı tax
- 4989 əlig mə əđi əđgü sultən turur
qıođayka yavuzka səvüg jan turur

ODQURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

- B359
4990 yanut bərđi ođoqurmıx aydı bu səz
ukuxka yaqın ol aya kənli tüz

4980 قويۇپ مەيلىڭگە سېنى، قاياش، ئەمدى ئۇ،
بۆلەك بىر تىلەكنى ئۇ قىلدى ئارزۇ.

4981 مېنى ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى ساڭا،
ئەي باتۇر، ئۇيات قىلما ئەمدى ماڭا.

4982 جىمى نەرسىنىڭكىم، چېكى-چېنى بار،
قاچۇرما بۇ ئۆلچەمنى، ئەي نامدار.

4983 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، ئەقىللىق تىلى،
بۇ سوز ھەر نەرسىنىڭ قىياسى، ئۇلى:

4984 چىقارما ھىچ ئىشنى ئۆلچىمىدىن سەن،
قاچار ئىش، چىغىردىن ئۇ چىققان ئىكەن.

4985 پۈتۈن ئىشتا ئۆلچەم، ئۇسۇل، قايدە بار،
ھەر ئىش ئورتا ھال بولسا-بولغاي ئىسەن.

4986 ئېلىڭ قويدى ئەمدى بۇرۇنقى تىلەك،
تىلەر بىر زىيارەتنى، سەن بولغىن يولەك.

4987 ئۇ كەلسۇن قېشىڭغا، يا بارغىن ئوزۇڭ،
ئايا كوڭلى كەڭ، ئۇ بىر كورسۇن يۈزۈڭ.

4988 بۇنىڭدىن زىيان يوق ساڭا ئەي قاياش،
بولۇشقىن ماڭا سەن، ئايا باغرى تاش.

4989 ئېلىڭمۇ تولا ياخشى سۇلتان ئېرۇر،
يوقسۇل ۋە ئەيىپلىككە جان كويدۇرۇر.

ئودغۇرەمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

4990 جاۋابەن ئوگدۇلمىش دىدىكى بۇ سوز—
ئەقىلغە مۇۋاپىق ئايا كوڭلى تۈز.

4991 musulman kadaxka musulman kadax
ziyarət kılur ok ay kənli tudax

4992 bu sözkə əgildim bərür mən boyun
ziyarət kılayın anar mən bu kün

4993 munında oza barmadım mən anar
öz asoqi tilər ərdi məndin sınar

4994 anı kođti tutti kənilik yolın
kirür mən kəniliklə kəndüm bilin

4995 barayın əligkə əlig kəlməsün
mañar təgsü əmgək anar təgməsün

4996 əlig əl bəgi ol bođunka uluođ
anar kılouu hürmət aqırlık kamuođ

4997 yorik tuzsə eotrü kənitsə səzi
aritsa əlində əsizlər izi

.C297

4998 nəgü tər əxitgil ay bilki təniz
ukuxluođ amul kənli yüksək əđiz

4999 rə'iyətka wajip bəgi yarlıođi
aqır tutsa əxtip kiqig uluođi

5000 aqırlaođu bəglər əzin həm səzin
kərək hindu bolsun kümüx yuluođi

5001 aqırlar mən əmdi əlig yarlıođın
ziyarət kılur mən bolur mən yakın

A141

5002 yori yanqıl əmdi əligkə səzüm
təgürgil kəlür təp munu bu əzüm

- 4991 مۇسۇلمان قاياشنى مۇسۇلمان قاياش —
 زىيارەت قىلۇر، ئەي ماڭا قەلبداش.
- 4992 بۇ سوزگە ئېڭىلدىم، بېرۇرمەن بويۇن،
 زىيارەت قىلايىن ئۇنى مەن بۇ كۈن.
- 4993 ئۇڭا بارمىدىم مەن، بۇنىڭدىن بۇرۇن —
 مېنىڭدىن ئوزى پايدا كۈتكەن ئۇچۇن.
- 4994 ئۇنى قويدى، تۇتتى دۇرۇسلۇق يولىن،
 كىرۇرمەن دۇرۇسلۇققا، بولغىن ئىمىن.
- 4995 بارايىمەن ئېلىككە، ئېلىگ كەلمىسۇن،
 چېكەي مەن جاپا، ئۇ جاپا چەكمىسۇن.
- 4996 ئېلىگ — ئەل بېڭى، خەلق ئۇلۇغى، تامام،
 ئۇڭا قىلغۇلۇقتۇر پۈتۈن ئېھتىرام.
- 4997 بۇنىڭلە تۈزەپ خۇي سوزىدە تۇرار،
 يامانلار ئىزىنى ئۇ ئەلىدىن يۇپار.
- 4998 نە دەيدۇ ئىشتىكىن، ئەي ئىلمى دېڭىز،
 بىر ئاقىل ۋە تەمكىن، كوڭلى بەك ئىگىز:
- 4999 يۇقراغا ۋاجىپتۇر بېڭى يارلىغى،
 قەدىرلەپ ئۇنى چوڭ — كىچىك تۇتىمىغى.
- 5000 ھورمەتلەش كېرەك بەگ سوزىن ھەم ئوزىن،
 سېتىپ ئالغان ھىندۇ قۇل ئولسا تېخى.
- 5001 قەدىرلەرمەن ئەمدى ئېلىگ يارلىغىن،
 زىيارەت قىلۇرمەن، بولۇرمەن يېقىن.
- 5002 قېنى قايت، ئېلىككە سەن يەتكۈز سوزۇم،
 كېلۇر دەپ بايان قىل، بارارمەن ئوزۇم.

B360

- 5003 yaruk dünya yüzke əxünsə əxük
mən ətrü barayin ay əski tuxük
- 5004 kixi kərsə kündüz məni sondaqə
əzin otka atoqa məni səzləgə
- 5005 yori barəfil əmdi sən əvdə küdəz
səna kəlgə mən anda yatma sən az
- 5006 ən axnu səna mən tuxayin barip
nətəg kəloqu andin kəlalim yorip

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODOIURMIXKA

- 5007 səvindi kər əgdülmix aydi jəwab
ədi kərklüg ol bu yəmə kəp şəwab
- 5008 barayin mən əmdi əligkə turup
ayayin bu səzlər səvinsün ukup
- 5009 məniədə basa sən pütürgil səzün
uminq kilmix ədte yətürgil ezün

* * *

- 5010 ikigü səzi tindı bir səz əzə
səvinqin turup qikti kaxin yaza

* * *

- 5011 yana oq tutuzdi ayur ay kadax
səzün kiyma kəlgil ay kənli tudax

5003 يېپىنسا قاچان پەردە يورۇق جاھان،
مەن ئۇتتۇر باراي ئول قەدىمىي ماكان.

5004 كىشى كورسە كۇندۇزدە سوڭدار مېنى،
مېنى سوزلەپ ئوتقا ئاتار ئوزىنى.

5005 بار ئەمدى مېنى ئويدە سەن ساقلىغىن،
بارارمەن، كۇت بىر ئاز، يېتىپ قالغىن.

5006 ئەڭ ئاۋال ساڭا مەن تۇشەيمىن بېرىپ،
كورەيلى نە قىلماقلىغىن ئويلشىپ.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

5007 بولۇپ خوش بۇ ئوڭدۇلمىش، قىلدى جاۋاب،
ددى: بەك گۈزەل بۇ، يەنە بەك ساۋاپ.

5008 بارايىن مەن ئەمدى ئېلىككە تۇرۇپ،
بۇ سوزلەرنى ئېيتاي، سويۇنسۇن ئوقۇپ.

5009 مېنىڭدىن كېيىن چىڭ تۇتۇپ ئۇ سوزۇڭ،
قارار قىلغان پەيتتە يېتىپ بار ئوزۇڭ.

* * *

5010 شۇ سوزگە توختىشىپ ھەر ئېككىلىسى،
خوشال چىقتى ئوڭدۇلمىش، كۇلۇپ چىھرىسى.

* * *

5011 قوشۇمچە قىلىپ ئۇ، ددى: ئەي قاياش،
يېنىپ ئالما سوزدىن يەنە، قەلبداش.

5012 yaxik yærkæ yansa yûzin kizlæsæ
kêmür kirtixi dunya yûzkæ basa

5013 sæni küđgæ mæn ævdæ kægil manæ
yaraõjn kærüp ix kïlayin sana

* * *

C298

5014 atin mindi kældi æligkæ turup
tûxüp kirdi ælig tapa yol qolup

5015 tægürdi æligkæ uqulmïx sæzin
sævindi ælig yazdı kaxin kœzin

ÆLIG SUALI ØGDÜLMIXKÆ

5016 ayur æđgü boldi bu bir ix bari
sözün tæg qin ærsæ ol aymixlari

B361

5017 yana aydi ælig næ ødtæ kælir
kayuda tuxar mæn anar ay bilir

ØGDÜLMIX JÆWABI ØLIGKÆ

5018 yanut bærdi øgdülmix aydi kæqæ
yaruk dunya mænzi tünærsæ qæqæ

5019 mæninq ævkæ kælmæk turur ol manæ
kaqan kæl tæsæ sæn kælir ol sana

- 5012 قۇياش ئولتۇرۇپ يۈز يوشۇرغان زامان،
كومۇردەك قارا تۇس ئالغاندا جاھان،
- 5013 سېنى ئويىدە كۈتەر مەن، كەلگىن ماڭا،
نە لازىم بولسا مەن ھازىرلاي ساڭا.

- 5014 ئېتىن مىندى، كەتتى ئېلىككە قاراپ،
چۈشۈپ ئاتتىن، كىردى ئۇ رۇخسەت سوراپ.
- 5015 ئېلىككە دىدى ئۇ، بۇ ئۇققان سوزىن،
سويۇندى ئېلىگ، ئاچتى قاشىن - كوزىن.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 5016 دىدى: ياخشى بولدى، بۇ بىر ئىش بارى،
سوزۇڭدەك راس ئولسا گەر ئېيتقانلىرى.
- 5017 ئېلىگ ئېيتتى يەنە: ئۇ قاچان كېلۇر؟
ئى ئالىم، قەيەردە كورۇشسەك بولۇر؟

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 5018 ئوگدۇلمىش ئېيتتىكى: باشلانغاندا تۇن،
يورۇق دۇنيا مەڭزى قارايسا پۈتۈن،
- 5019 ئۇ كەلمەكچى بولدى ئويۇمگە - ماڭا،
قاچان كەل دىسەڭ سەن، كېلۇر ئۇ ساڭا.

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 5020 əlig aydı əmgəp yügürdün öküx
yanut bərsü tənri ol əmgəkkə tux
- 5021 bu ərdi məninq bu igimkə əmi
səvindürdi əmdi məninq kənlümi
- 5022 sən əvdə küdəz kəlsə əxtür maña
kixi baroça məndin okitqi sana
- 5023 qadaxınnı alojil maña kəl turup
ziyarət kılayın yüzini kərüp
- 5024 muñar mənzetür əmdi bilgə səzin
nəgü tər əxitgil bu tüpi təzin
- 5025 kixi kənli tutqi tilər arzuni
avitur tilək buloqqa ezini
- 5026 qali bulsa arzu tiləkin tükəl
kənül kətrür anda kəsər səzini
- * * *
- 5027 iləl təp turup qıktı əgdülmixə
əvinə kəlip kirdi kildi tuxə
- 5028 yaxik yərke indi yüzin kizlədi
kararip tuman tozdi dünya tudi
- C299
5029 azun tul tonin kədti kaxin tügüp
qalik yək yüzi təg karardi onup
- B362
5030 kamuoq təprenür tindı yumdi kəzi
qooqi ün kəsildi tiriglər səzi

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 5020 ئېلىگ ئېيتتى: ئەمگەپ يۇگۇردۇڭ تولا،
بۇ ئەمگەككە ئەجرىڭ تەڭ بەرسۇن خۇدا.
- 5021 مېنىڭ دەرت-غەمىمگە داۋا شۇ ئىدى،
بۇ كوڭلۇمنى ئەمدى خوشال ئەيلىدى.
- 5022 كۈزەت ئويدە، كەلسە سەن ئاڭلات ماڭا،
مېنىڭدىن قىچقىرغۇچى بارغاي ساڭا.
- 5023 قاياشكىنى ئېلىپ ماڭا كەل تۇرۇپ،
زىيارەت قىلايىن يۈزىنى كورۇپ.
- 5024 بۇڭا ئوخشار ئەمدى بىر ئالىم سوزى،
نېمە دەر ئىشتىكىن، بۇ سوزنىڭ ئوزى:
- 5025 كىشى كوڭلى دائىم بىر ئارزۇ تىلەر،
ئاۋۇنغاي ئۇنىڭغا ئېرىشكەن قەدەر.
- 5026 ئېرىشسە بۇ ئارزۇ-تىلەككە تولۇق،
كوڭلۇدىن چىقارۇر، سوزىنى ئۈزەر.
- 5027 ئوگدۇلمىش چىقتى "باش ئۇستىگە" دىبان،
كېلىپ ئويگە توشەك سالدۇردى شۇئان.
- 5028 يۈزىنى يوشۇردى پېتىپ يەرگە كۈن،
قاراينىپ، تۇمان تولدى دۇنيا پۈتۈن.
- 5029 جاھان تۇل تونىن كىيدى قاۋاغىن تۇرۇپ،
قارايدى كوك، شەيتان يۈزىدەك ئوڭۇپ.
- 5030 تىنىپ مىدىرغانلار، يۇمۇلدى كوزى،
كېسىلدى شەپە-ئۇن، تىرىكلەر سوزى.

ODIURMIX EGDÜLMIX TAPA
KƏLMIXIN AYUR

A142

5031 turup akru kəldi kər ođurmixa
küdəzip kərü aldı eđülmixə

5032 səlam kildi etrü alixti əlig
turup əvkə kirdi bu iki silig

5033 ax iqqü qıqardı yətürdi kərü
kixi idti əlig tapa ukturu

5034 əxitti əlig kildi yandru jəwab
okidi olarıođ yəkinlik ulap

ئاتش تۇتۇنچى پاپ
ئودغۇر شىننىڭ كۆڭلۈش سېنىڭلىكە نىڭكى باياندا

- 5031 تۇرۇپ كەلدى ئودغۇرمىش ئاستاغىنا،
كۈتۈپ ئالدى ئوگدۈلمىش ئۇنى مانا.
- 5032 سالاملاشتىلەر قول ئېلىشىپ شۇئان،
كىرىشتى ئويگە بۇ ئىككى پاك ئىنسان.
- 5033 غىزا-چاي بېرىپ ئوبدان يىدۇردى كۈتۈپ،
ئەۋەتتى ئېلىككە كىشى، ئۇقتۇرۇپ.
- 5034 ئىشتىكەچ ئېلىگمۇ ياندۇرۇپ جاۋاپ،
قىچقارتتى ئۇلارنى يېقىنلىق ئۇلاپ.

KÜN TOUIDİ ƏLİG ODOİURMİX
BİRLƏ KƏRÜXMİXİN AYUR

- 5035 ikigü turup bardı əlig tapa
kərü aldı əlig yoridi kopa
- 5036 səlam kildi əlig ən axnu kərüp
'ələyk bərđi zahid səlamka turup
- 5037 əligləxti əlig bu zahid bilə
ayitti əlig yazlu səvnü külə
- 5038 orun kildi artuk əzinə yakın
aşırladı axru başırsaklıkın
- 5039 ayur əmgədin sən ay odoqurmixa
yaqaojin bu yerkə ezün kəlmixə

پەتمىنى پاپ
 كۈتۈمغى بۇلگىنىڭ ئۇدغۇر مېرەن كۈرۈشكەنلىكى
 باياندا

- 5035 ئىككىلەن تۇرۇپ باردى ئېلىگ تامان،
 كورۇپ قارشى ئالدى ئېلىگ شۇ زامان.
- 5036 سالام قىلدى ئېلىگ ئەڭ ئاۋال كورۇپ،
 ئىلىگ ئالدى زاھت سالامنى تۇرۇپ.
- 5037 ئېلىگ قول ئېلىشتى بۇ زاھت بىلە،
 ھال - ئەھۋال سورادى، سويۇنۇپ كۈلە.
- 5038 ئورۇن بەردى بەكمۇ ئوزىگە يېقىن،
 كورسەتتى قەدىرلەپ كويۇمچانلىغىن.
- 5039 دىدى: سەن ئۇدغۇر مېرەن كوپ جاپا چېكىپ،
 قىينالدىڭ پىيادە بۇ يەرگە كېلىپ.

ODOIURMIX JƏWABI ƏLİGƏ

B363

5040 yanut bərđi ođoıurmıx aydı kəzüm
səni kərđi əmgək unıttı əzüm

5041 əzüm arzulap kəldi əmdi sanə
nəlük təggəy əmgək ay əlig manə

5042 kixi əz tiləkin yorısə barıp
təgir tərک tiləkkə bu qalmaz arıp

C300

5043 nəgü tər əxitgil bəkə yavoqısi
uqıx birlə yađmıx azunkə küsi

5044 kənül arzulasa yırak yər yaqıuk
bolur tərک tiləkin bulur ol anuk

5045 kənül birlə manşə kixi arzulap
təgir arzuka tərک yaqıukluk ulap

5046 kənülsüz qayu yərکə manşə ađak
nəqə yər yaqın ərsə boldi yırak

5047 ađakın yorioqlıka əmgək təgir
kənül birlə manşə ol əmgək barir

5048 kənül birlə kəldim sanə ay əlig
qaqan təggə əmgək yətürgil bilik

5049 kənül kimni səvsə tiləsə bakın
nəqə yər yırak ərsə boldi yaqın

ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 5040 جاۋابەن ئودغۇرمىش ئېيتتىكى: كوزۇم —
سېنى كورگەچ، ئۇنۇتتۇم جاپانى ئوزۇم.
- 5041 ئوزۇم ئارزۇلاپ كەلدىم ئەمدى ساڭا،
نىچۇك يەتكەي ئەمگەك ئەي ئېلىگ ماڭا؟
- 5042 كىشى ئوز تىلەگىچە يۇرسە بېرىپ،
يېتەر ئارزۇغا تېز، قالماس ھېرىپ.
- 5043 نىمە دەر ئىشتىكىن بوگە (204) يابغۇسى،
جاھانغا يېيىلغان ئەقىل داڭقىسى:
- 5044 يىراق يەر يېقىندۇر، دىل قىلسا ئارزۇ،
تىلەككە يېتەر ئەر ئېنىق تېزلا ئۇ.
- 5045 كىشى ماڭسا يولغا خالاپ، ئارزۇلاپ،
يېتەر تېز ئۈستكە يېقىنلىق ئۇلاپ.
- 5046 كوڭۇل تارتىمىغان يەرگە قويسا ئاياق،
يېقىن بولسا يەر قانچە، بولغاي يىراق.
- 5047 ياياق ماڭسا يولنى ئۇ، مېھنەت چېكەر،
دىل تارتىپ ماڭسا يول ئۇ، مېھنەت كېتەر.
- 5048 كوڭۇل بىرلە كەلدىم، ئى ئېلىگ ساڭا،
نىچۇن زەخمەت چېكەي، نەزەر سال بۇڭا.
- 5049 كوڭۇل كىمنى سويسە، تىلەسە، قارا،
يىراق بولسا قانچە يېقىندۇر ئارا.

ƏLİG SUALI ODOQURMIXKA

- 5050 əlig aydı sözde ən axnu sana
ayıtıqı sözüm bar ayu bər mana
- 5051 sən əmdi kənül birlə kəldin mana
wəlikin nətəg ol bu ix ay tona
- B364
5052 bilir sən səlam fəzli artuk uluq
kim axnu axunsa aqar bu yoluq
- 5053 məni kərdün ərsə səlam kilmədin
bu fəzliq muyanıq kalı kəlmədin

OODOQURMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 5054 yanut bər di odoqurmix aydı səlam
bilip kilmədim mən ən axnu ulam
- 5055 səlam ol kixikə səlamət yoli
səlam kildi ərsə uruldi uli
- 5056 səlam ol kixikə əminlik əman
səlam kilsa ətrü əmin boldi jan
- 5057 munar mənzetü kəldi əmdi bu söz
əxitgil muni sən aya kənli tüz
- C301
5058 əman bər di ərkə səlam kילוquqi
səlamət bolundi 'ələyk aloquqi
- 5059 səlam ol səlamət kixi xərrinə
səlamətlik aldı yanut kילוquqi

ئېلىگىنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 5050 ئېلىگ ئېيتتى: سوزلەشتىن ئاۋال ساڭا —
ئېيتار بىر سوزۇم بار، جاۋاپ بەر ماڭا.
5051 سەن ئەمدى كوڭۇل بېرلە كەلدىڭ. ماڭا،
ۋە لېكىن بۇ قانداق ئىش بولدى توڭا؟
5052 بىلۇرسەن، سالام پەزلى بەك چوڭدۇر ئول،
كىم ئاۋال سالام بەرسە ئاچتى بۇ يول.
5053 مېنى كورگەنڭدە سالام قىلىدىڭ،
بۇ پەزىل ساۋابىن نىچۇن كۆتىمىدىڭ؟

ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

- 5054 جاۋابەن ئودغۇرمىش ئېيتتىكى: سالام —
بىلىپ قىلىمىدىم، مەن باشتا ئېھتىرام.
5055 سالامدۇر كىشىگە ئىسەنلىك يولى،
سالاملە قويۇلۇر ئىسەنلىك ئۇلى.
5056 سالامدۇر كىشىگە ئىمىنلىك — ئامان،
قىلىنسا سالام، ساق بولۇر ئۇشۇ جان.
5057 بۇڭا ئوخشىشىپ كەلدى ئەمدى بۇ سوز،
ئىشتىكىن مۇنى سەن، ئەي كوڭلى تۇز:
5058 ئامان بەردى ئەلكە سالام بەرگۈچى،
سالامەت بولۇر ئۇ ئىلىك ئالغۇچى.
5059 سالام ساقلاڭ ئامان كىشى شەررىدىن^[205]،
سالامەتلىك ئالدى جاۋاپ قىلغۇچى.

5060 uluoqlar k r k kim kiqigkə səlam
axundursa  tr  bolur ix t mam

A143

5061 kiqig tutsa kilsa uluoqlar s zi
səlamət tirildi kütuldi  zi

5062 kiqig bolsa  min uluoq x rrindin
səlamət bolunsa umup h yrindin

5063 məninidin  ligk  kaqan t gg  x r
kiqig mən kiqigdin n g  yasi bar

5064  lig  lgi barqa boqunka uzun
n g  kolsa kiloyay t g ls  y z n

5065 k r  bar kara b gk  kilmaz səlam
bu m 'ni  q n ol ay bilki t man

B365

5066 m ni sən  n axnu tapuqka til p
 z nk  okidin  k x arzulap

5067 bolu b rm dim m n sözün tutmadim
bu alqi azunka özün p tm dim

5068 ani koq tun  mdi ziyar t  q n
okidin munu k ldim  mdi bu t n

5069 takı  ym n r  rdim  mdi sana
s lam n  man b rdin  mdi maqa

5070 yana axnuki s zk  yanoqay tüyü
takı korkur  rdim sana  ym n 

5071 t k l p tt m  mdi sana b lg l g
mana  dq  t gg y s nindin  l g

- 5060 كىچىككە ئۇلۇغدىن كېرەكتۇر. سالام،
شۇ بىرلە جىمى ئىش بولۇرلەر تامام.
- 5061 كىچىك تۇتسا، قىلسا ئۇلۇغلار سوزى،
سالامەت ياشاپ ھەم قۇتۇلغاي ئوزى.
- 5062 كىچىك بولسۇن ئىمىن ئۇلۇغ شەررىدىن،
سالامەتلىك تېپىپ ئۇنىڭ خەيرىدىن.
- 5063 مېنىڭدىن ئېلىككە تېگەر شەر قاچان،
كىچىكمەن، كىچىكتىن تېگەر نە زىيان؟
- 5064 ئېلىگ قولى بارچە خەلققە ئۇزۇن،
نە قىلسا قىلۇر، گەر ئۇ تۇرسە يۈزىن.
- 5065 نەزەر سال، ئەي ئىلىمى كەڭ ئالىم، ئاۋام—
بەگلەرگە شۇنىڭچۇن قىلمايدۇ سالام.
- 5066 مېنى سەن ئەڭ ئاۋال خىزمەتكە چىلاپ،
يېنىڭغا قىچقىردىڭ تولا ئارزۇلاپ.
- 5067 قوبۇل قىلىمىدىم مەن، سوزۇڭ تۇتىمىدىم،
بۇ ئالدامچى دۇنياغا مەن پۇتىمىدىم.
- 5068 ئۇنى قويدۇڭ ئەمدى، زىيارەت ئۇچۇن—
قىچقىردىڭ مېنى، كەلدىم ئەمدى بۇ تۇن.
- 5069 يەنە ئەيمىنەتتىم كېلىشتىن ساڭا،
سالامىڭ ئامان بەردى ئەمدى ماڭا.
- 5070 يەنە باشتىكى سوزگە يانغايىمۇ دەپ،
ھۇنۇز قورقار ئىدىم شۇڭا ۋەھىمە يەپ.
- 5071 تولۇق پۇتتۇم ئەمدى ھەقىقى ساڭا،
سېنىڭدىن تېگۈر خوپ نەسۋە ماڭا.

ƏLİG JƏWABI ODOURMIXKA

- 5072 əlig aydi bəgkə ədi kəp yavuz
tilin səzləmixtin yana yansa öz
- 5073 uluqluk yəməsün ol əlgi uzun
yanar ərsə tildə yoritmix sezün
- 5074 azunka əlig bolmasun ol kixi
tili yaloqan ərsə kilingi puxi
- C302
5075 nətəg bəg bolur ol boqunka uluq
tili yaloqan ərsə kər əlgi kuruq
- 5076 takı munda yəgrək bilik səzləmix
sezüg kiysa kiylur kaqar kut təmix
- 5077 kixidə yavuzraqi yaloqan bolur
yavuzda yavuz wə'də kiyoqan bolur
- 5078 ədi yaxxi aymix keni səzlüg ər
keni səzlüg ərkə bayat bərsü tər
- B366
5079 səzi qin kərək bəg kiyiksiz keni
sezində yanioqliq təmə ər ani
- 5080 tilin səzləmix sezde yanmaz ərən
sezində yanioqli ixilər sani

OODOURMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 5081 yanut bərdi odoqurmix aydi əlig
bu ədgü kiliklarka boldi əlig

ئېلىگنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 5072 ئېلىگ ئېيتتى: بەككە بولۇر بەك يامان —
يېنىپ ئالسا دىگەن سوزىدىن قاچان.
- 5073 بولالماس بەھرىمەن ھىچ چوڭلىغىدىن،
يېنىپ ئالسا ئوزى ئېيتقان سوزىدىن.
- 5074 جاھانغا ئېلىگ بولمىسۇن ئول كىشى،
سوزى بولسا يالغان، غەزەپلىك ئىشى.
- 5075 نىچۈك بەگ بولۇر ئول خەلققە ئۇلۇق،
سوزى بولسا يالغان، قولى، كور، قۇرۇق؟
- 5076 مۇنىڭدىنمۇ خوپراق بىلىم سوزلىمىش،
يېنىپ ئالسا سوزىدىن، قاچار بەخت، دىمىش.
- 5077 كىشىنىڭ ياماندىر ئېيتسا يالغان،
قىلىپ ۋەدە يانغان ياماندىن يامان.
- 5078 تولا ياخشى دەپتۇ دۇرۇس سوزلۇك ئەر،
دۇرۇس سوزلۇك ئەرگە خۇدا بەرسۇن ئەجر:
- 5079 بەگ راس سوز بولغۇلۇق ۋە تانماس كېرەك،
سوزىدە تۇرماستىن ئەر دىمەس كېرەك.
- 5080 بىر ئېيتقان سوزىدىن يانمايدۇ ئەرەن،
سوزىدىن يانغۇچى خوتۇندۇر، دىمەك.
- ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىگكە جاۋابى
- 5081 جاۋاب بېرىپ ئودغۇرمىش، ئېيتتى: ئېلىگ —
بۇ ياخشى قىلىقلارغا يەتكۈزدى ئىلىگ.

5082 bayat arturu bərsü əlig sana
bu ədgü kiliklar bu ədgü yana

5083 boqunda talu ol bu bəglər əzi
əzi tæg talu tutoqu kilki sezi

5084 biliklig bilik bərđi mundaq ayur
bæg ədgü keni bolsa boqni bayur

5085 nəgü tər əxitgil erün baxlıq er
azunuq kəqürmix uzun yaxlıq er

5086 kilinq ədgü tut ay azun tutoquqı
kəligli turur kut yana baroquqı

5087 katioqlan ezünkə koqun ədgü at
wəfa kılmaqay kut səni kılqaya

5088 əsiz kılmaqıl sən ay əlgi uzun
kamuq ədgülük kil kilinqin sezün

5089 uluqluk bu bəglik yüz əvrür saña
məgər ədgülük yüz əvürməz tona

C303

5090 bu kün ədgü kazoqlan boqun yüki yüq
yarın ədgü kəlgəy kəqip barsa əq

5091 tüpi yəl turur bu tiriglik küni
inanqsiz turur kut kəqürgəy səni

ƏLİG JƏWABI OQOIURMIXKA

B367

5092 əlig aydı uqoql ay bilki uluq
tiləkim bu ol səndə aqoql yoluq

- 5082 ساڭا بەرسۇن خۇدا يەنە ھەم ئوشۇق،
بۇ ياخشى قىلىقلار ۋە بۇ ياخشى خۇلق.
- 5083 بۇ بەگلەر خەلقنىڭ خىلىدۇر ئوزى،
ئوزىدەك خىل ئولغاي خۇلق ھەم سوزى.
- 5084 بېرىپ تەلىم بىر ئالىم شۇنداق ئېيتتۇر:
بېگى ياخشى، ئادىل بولسا، خەلق بېيۇر.
- 5085 نىمەدەر، ئىشتىكىن، بىر ئاق چاچلىق ئەر،
جاھاننى كۆچۈرگەن ئۇزۇن ياشلىق ئەر:
- 5086 قىل ياخشى خۇلقىنى، جاھان تۇتقۇچى،
بۇ بەخت كەلگۈچى ۋە ھەم كەتكۈچى.
- 5087 قىلىپ ئىجتىھات سەن، قازان ياخشى ئات،
ۋاپا قىلىمغاي بەخت، كورۇر سېنى يات.
- 5088 ئەي قۇدرەت ساھىبى قىلما يامانلىق،
قىلىق-سوزدە ياخشى بولغىن داۋاملىق.
- 5089 يۈز ئورەر ئۇلۇغلىق، بۇ بەگلىك ساڭا،
پەقەت ياخشىلىق ئورمەس يۈز، توڭا.
- 5090 بۇ كۈن خەلق يۈكىن يۇد، قىل ئەزگۈ ھاملىن،
كېلۇر ياخشىلىق تاڭنا، ئوتكەچ زامان.
- 5091 بوراندەك كېچەر بۇ تىرىكلىك كۈنى،
ئىشەنچسىز ئېرۇر بەخت، تاشلار ئۇ سېنى.

ئېلىڭنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 5092 ئېلىڭ ئېيتتى: ئى ئىلىمى چوڭ ئۇق بۇنى،
تەلەگىم شۇ، ئاچ ياخشىلىق يولىنى.

5093 səni munqa bəkrü tutup koldukum
bu ərđi tiləkim məninq ay tokum

5094 maña bərgil əmdi bu et sav ərig
məgər ədgülükkə yətilgəy əlig

A144
5095 kixi bar kalın bođ boqruz aqruki
kəni qın baqırsak yok, ol ay akı

5096 bu bəglər bulur barqa arzu tilək
ezi kənlinə sıoıoıu bulmaz yələk

5097 kapuqda kalın bax yumıttı yorir
tusulur kixi yok maña ay bilir

5098 munar mənzer əmdi bu bəyt ay akı
ukayın təsə sən munuki okı

5099 kixi təp yoriqlı təlim bar sanı
kixikə tusuloıu tiləsə kani

5100 kılur bir kixi miñ kixinin ixin
əküx miñ yumıtsa kılumaz ani

* * *

5101 yana aydı əlig ay ođoıurmıxa
bayat fəzli barqa ezün bulmıxa

5102 atınka yaraxı kılınqın pütün
tiləkin tükəl bərsü tənri kutun

5103 bayat bərmixindin maña kıl ülüg
tirilsü kənül bolsu nəfsim əlüg

- 5093 سېنى مۇنچە قاتتىق تۇرۇپ ئىستىدىم،
ئى كوڭلۇم توقى، شۇ ئىدى مەقسىدىم.
- 5094 مەگەر ئەزگۈلۈككە ئېرىشمەك ئۈچۈن،
ماڭا ئەيلە پەندۇ-نەسەت پۈتۈن.
- 5095 چورەمدە كىشى كۆپ، گېلىدۇر غېمى،
دۇرۇس، چىن، كويۇمچان يوقتۇر، ئەي سېخى.
- 5096 يېتەر بەگلەر جىمى مەقسەت-تەلەككە،
يېتەلمەس كوڭلۈگە ئەرزەر يولەككە.
- 5097 بۇ دەرگاھتا بىر توپ كىشىلەر يۈرەر،
ۋە لېكىن ياراملىق ماڭا يوق بىرەر.
- 5098 بۇڭا ئوخشاپ كېلەر بۇ بېيىت، ئەي سېخى،
ئوقۇيچۇ دەسەڭ سەن مۇشۇنى ئوقى:
- 5099 تولادۇر كىشى دەپ يۇرۇچى سانى،
كىشىگە ياراملىق دەسەڭ، ئۇ قېنى؟
- 5100 قىلۇر بىر كىشى مىڭ كىشىنىڭ ئىشىنى،
تولا مىڭ يىغىلسا قىلالماس ئۇنى.

- 5101 دىدى: ئەي ئودغۇرمىش، بۇ ئېلىگ يانا،
يىغىلمىش خۇدا پەزلى سەندە مانا.
- 5102 ئېتىڭغا يارىشا خۇلقۇڭمۇ پۈتۈن،
تەلەك، بەختىڭنى ھەق تولۇق ئەيلىسۇن.
- 5103 خۇدا بەرگىنىدىن ماڭا بەر ئۇلۇگ،
تىرىلسۇن كوڭلۈك، نەپىس بولسۇن ئۇلۇك.

ODQIURMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

C304

5104 yanut bərđi ođoqurmıx aydı ay bəg
taxımnı kerür sən kixi eggü təg

B368

5105 qalı bildiñ ərsə iqim ay bəkə
bu kün sürgəy ərdiñ məni miñ səkə

5106 maña at uruldi bu zahid ati
bu atim maña boldi ta'ət yuti

5107 məni alktaqı ker bu atim turur
bu atim üqün nəfs maña bəg bolur

5108 kəbit kəq bəzədim kixi kərgüsi
asıoq yok kəbittə satıoq bəlgüsi

5109 taxin kərməgil sən ay əlig kixig
kixiniñ iqin ker yaxutluoq ixig

5110 nəqə kərklüg ərsə kaqun tax yüzi
yidi ya bəđizi ya mənzi tezi

5111 iqində tatiq bolmasa ol kaqun
anı taxtin atoqu bolur ay sıoqun

5112 nəgü tər əxit əmdi kənli oduoq
iqinni bəzə tutma tax sir bođuoq

5113 kamuoq nəñ ketürgüsi iqtin bolur
iqi bolmasa tax yaramaz qalur

ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

- 5104 جاۋاب بەردى ئودغۇرمىش، ئېيتتى: ئەي بەگ، تېشىمنى كورەرسەن، ئۇ ماختىغۇدەك.
- 5105 ئەي قۇدرەت ساھىبى كورسەڭ ئىچىمنى، بۇ كۇن لەنەت ئوقۇپ، قوغلايتتىڭ مېنى.
- 5106 تاقالدى ماڭا بۇ زاھىتلىق ئېتى، ماڭا بولدى بۇ ئات تائەت ئاپىتى.
- 5107 مېنى يوق قىلۇچى شۇ ئاتىم ئېرۇر، شۇ ئاتىم ئۇچۇن نەپىس ماڭا بەگ بولۇر.
- 5108 بىزەدىم كىشىلەر كورەرگە دۇكان، ئۇنىڭدا تىجارەت، پايدا يوق ھامان.
- 5109 ئېلىگ سەن قارىما كىشى تېشىغا، ئىچىگە قارا ھەم مەخپى ئىشىغا.
- 5110 قوغۇننىڭ تېشى ياكى رەڭگى-يۈزى، ھىدى، مەڭزى كوركەم نە چاغلىق ئۈزى.
- 5111 بى تەم بولسا لېكىن ئىچىدىن قوغۇن، ئۇنى تاشلاش كېرەك، ئى چاققان سوغۇن [206].
- 5112 نىمە دەر ئىشت ئەمدى كوڭلى ئويغاق: بىزەپ ئىچنى، تېشىڭغا بەرمە بويلاق.
- 5113 پۈتۈن نەرسە ئۇستۇنلۇكى ئىچىدە بولۇر، ئىچى بولمىسا، تاش يارامسىز قالۇر.

ƏLİG JƏWABI ODOİURMIXKA

- 5114 yanut bərđi əlig ayur ay süzüg
iqin mə taxın birlə barqa tüzük
- 5115 ezün yük yinitti bu dunya kođup
ilindim mən əmdi aqır yük yüdüp
- 5116 bu dunya ixi kildi məxoqul mənı
bayat tapoqına ez tęgüməz kani
- 5117 maņa et ərig bər tutunsu ezüm
kutađsu sezün qin süzölsü ezüm

OĐOİURMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

B369

- 5118 yanut bərđi ođoqurmıx aydı bəgə
kamuoq əđgölökkə sən əđgün təgə
- 5119 bayat kullarında mənində yavuz
ađın bilməgil sən ay bilki əgüz
- 5120 mənində yavuzraq bayatım kulı
mən ek mən ay əlig tiləsə kali
- 5121 nəgü asoqi boloyay məniñ sezlərim
tusuloqaymu ərki saņa etlərim
- 5122 yana mən iđimdin uminq kəsmədim
yazuk yarlikaqli ol ol bir iđim
- 5123 nəgü tər əxitgil yazukluoq kulı
yazukın bilip 'uzri koldi tili

ئېلىگىنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 5114 جاۋاب بېرىپ ئېلىگ دىدى: ئى سۈزۈك،
ئىچكىمۇ تېشىڭ بىرلە بىردەك تۈزۈك.
- 5115 يېنىكلەتتىڭ يۈكۈك، دۇنيانى قويۇپ،
ئىلىندىم مەن ئەمدى ئېغىر يۈك يۇدۇپ.
- 5116 بۇ دۇنيا ئىشى قىلدى مەشغۇل مېنى،
تائەت قىلغىلى ھەققە ۋاقتىم قېنى؟
- 5117 ماڭا بەر نەسەت، ئوزۇمنى تۇتاي،
قۇتاتسۇن سوزۇڭ چىن، ئوزۇم ساپ بولاي.

ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 5118 ئايا بەگ، دەپ جاۋاب قىلدى ئودغۇرمىش، —
پۇتۇن ياخشىلىققا ياخشىلىقلە يېتىش.
- 5119 خۇدا قۇللىرى ئىچرە مەندەك يامان،
ئى ئىلمى دېڭىز، يوق ئېرۇر ھىچقاچان.
- 5120 مېنىڭدىن يامانراق خۇدا قۇلىنى،
ئەگەر ئىزدىسەڭ سەن، تاپارسەن مېنى.
- 5121 مېنىڭ سوزلىرىم پايدا قىلغاي نىچۈك؟
ئوگۇتۇم ساڭا نەپ قىلارمۇ تۈزۈك؟
- 5122 شۇڭا مەن ئىگەمدىن ئۈمىت ئۈزۈمدىم،
ئەپۇ ئەيلەر گۇنايم شۇ بىرلا ئىزىم.
- 5123 نەدەيدۇ ئىشتىكىن، گۇناكار قۇلى،
گۇنايمىن تىلەپ ئوزرە ئېيتىپ تىلى:

5124 yazukluoı jəfaliıoı kulan mən otun
baka kərsə barqa yazuk mən pütün

5125 səniədə adın yok sıoınoıu idim
yazukum baoıixla yөлəgil kütun

ƏLİG JƏWABI OĐOİURMİXKA

A145

5126 yanut bərđi əlig ayur ay ođuoı
bu kılkin bođudı bu əđgü bođuoı

5127 ezünni yavuzrak bilirin üqün
bođunda sən əđgü bolur sən küqün

5128 kənül til arittin aridi ezün
məni etləgil bər tusulsu sözün

5129 ay əđgü kılıklioı pütün ixi qın
mana et ərig bər baoıirsaklikin

5130 bayat bərđi barqa saña əđgülük
bu əđgü yolın aq mana ay külüg

B370

5131 ay əđgü kixi etlə əmdi mana
yanut bərgə tənri yarınlik saña

5124 گۇناكار، جاپاكار، قۇلۇغمەن نادان،

قارالسا گۇناللىق ئوزۇم مەن ھامان.

5125 سېنىڭدىن بولەك يوق سىغىنار ئىگەم،

گۇنايم كەچۇرسەن، يولە بەخت تامان.

ئېلىگىنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

5126 جاۋابەن دىدىكىم ئېلىگ: ئەي ئويغاق،

بۇ خۇلقۇڭ ساڭا بەردى ئەزگۇ بوياق.

5127 ئوزۇڭنى يامانراق بىلەرڭ ئۇچۇن،

خەلق ئىچرە ياخشى ئېرۇرسەن بۇ كۇن.

5128 كوڭۇل، تىل ئېرىتتىڭ، ئېرىدىڭ ئوزۇڭ،

ئوگۇت بەر، ماڭا نەپى قىلسۇن سوزۇڭ.

5129 ئى ياخشى قىلىقلىق، پۇتۇن ئىشى چىن،

ماڭا بىر نەسنەت شەپقەت ئەيلىگىن.

5130 خۇدا ياخشىلىقلارنى بەردى ساڭا،

ئى نامدار، ئاچ ياخشى يولنىمۇ ماڭا.

5131 ئى ياخشى كىشى كەل، ئوگۇتلە مېنى،

خۇدا ئەجىر بەرسۇن قىيامەت كۇنى.

ODÖJURMİX ƏLİGKƏ PƏND
BƏRMİXİN AYUR

C306

- 5132 yanut bərdi odöjurmıx aydı əlig
bayat bərsü barqa tiləkkə əlig
- 5133 bu kīvqak kovı dunya kəqki azun
nəqə bəg karıttı karımaz özün
- 5134 səni tæg təlim bəg kəqürdi səvip
sana ma anundı kəqürgəy əvip
- 5135 bamaoşıl munar sən həkikət kənül
wəfa kילוu ərməz həkikət tənül
- 5136 mənındin nərək əmdi ət sav ərig
bu ədlək eti tap sana ay tirig
- 5137 səniədə ozakı azun tutoquqi
kanı qanqa bardı kanı ol küqi
- 5138 olar qanqa bardı kərü bar sakın
sana, ma naru baroqu əd kün yakın

تېشىنغىچى باپ

ئودغورنىڭ ئېلىملىك نەسەت قانغانلىغى يايىدا

- 5132 جاۋابەن ئودغورمىش ئېيتتى ئېلىملىككە:
يېتىشتۇرسۇن سېنى ھەق ھەر تىلەككە.
- 5133 بۇ مەشئوم، ئىچى بوش، ئوتۇچى جاھان،
قېرىتتى قانچە بەگنى، ئوزى نەۋجۇۋان.
- 5134 سېنىڭدەك قانچە بەگنى ئۇ ئوتتى سويۇپ،
ساڭا بولدى تەييار، كېتەر تېز قويۇپ.
- 5135 ئوسىغا ھەقىقى كوكۇل بەرمىگىن،
ۋاپا ئەيلىمەيدۇ ھەقىقى، چېكىن.
- 5136 مېنىڭدىن ئوگۇت ساڭا لازىم ئەمەس،
ئى ئىنسان، پەلەكنىڭ ئىبرىتى، بەس.
- 5137 سېنىڭدىن بۇرۇنقى جاھان تۇتقۇچى،
قېنى، نەگە كەتتى، قېنى ئۇ كۇچى!
- 5138 ئۇلار نەگە كەتتى قاراپ ئويلىغىن،
سېنىڭمۇ كېتىشكە كۈنىڭدۇر يېقىن.

- 5139 sana tægdi əmdi bu bəglik kuri
uzun kəloju ərməz ix ətnip yori
- 5140 olarka nəgü kildi ərsə asiə
bu kün sən anı kıl yarın bul tatiə
- 5141 nəgükə əkündi əlürdə olar
sən andin yirak tur tilə ədgülər
- 5142 ədi yaxxi aymix biliklig bəgü
biliklig səzi yinqü yakut tægü
- 5143 əlügni kərügli mə kalmaz tirig
əlümkə anun tutma kılkin irik
- B371
5144 əlümüg bilikli ay kılki usal
kəqər bu tiriglik əzün ülgı al
- 5145 usanip yoriəli ay arzu kuli
əlümkə basikma kəkir aloqali
- 5146 baka kər kəqürmix künününi bu kün
tükəl boldi tux tæg sakinojil əgün
- 5147 kəli kildi ərsə əzün ədgülük
asiə kildin əzkə aqu mənülük
- C307
5148 yava kildin ərsə tiriglik kəli
əkünq birlə tün kün uđima uli
- 5149 tiləp buloju ərməz tiriglik tuqi
yana yanoju ərməz yigitlik küqi
- 5150 bu bulmix ədüg bari kılma yava
əlümkə anunojil tapuoqka əvə

- 5139 ساڭا تەگدى ئەمدى بۇ بەگلىك ئورۇن،
تەييارلان ئىشىگە، ئۇ تۇرماس ئۇزۇن.
- 5140 ئۇلارغا نىمە پايدا قىلغان ئىكەن،
شۇنى قىل، لەززىتىن تاڭنا كورەرسەن.
- 5141 ئوكۇندى ئولەردە ئۇلار نىمىدىن،
تىلەپ ياخشىلىق سەن، يىراق تۇر ئۇندىن.
- 5142 بىلىملىك ھېكم ياخشى ئېيتىپتۇ بەك،
بىلىملىك سوزىدۇر ياقۇت، ئۇنچىدەك:
- 5143 ئولگەنى كورگەنمۇ ھىچ قالماس تىرىك،
ئولۇمگە تەييار تۇر، بولما خۇلقى يىرىك.
- 5144 ئولۇمنى بىلىپ سەن، يۇرگەن ئەي غاپىل،
تۇگەر بۇ ھايات، ئوز نەسۋەكنى بىل.
- 5145 غاپىللىقتا يۇرگەن ئەي ئىستەك قولى،
ھۇجۇم قىلمىسۇن ئۇ، كېلۇر ئالغىلى.
- 5146 قاراپ كور كەچۇرگەن كۇنۇڭنى بۇ كۇن،
ئەقىل بىرلە ئويلا، چۇش بولدى بۇ تۇن.
- 5147 ئەگەر قىلغان ئولساڭ ئوزۇڭ ئەزگۈلۈك،
ئوزۇڭگە تاپارسەن ئەجىر مەڭگۈلۈك.
- 5148 زاىە قىلغان ئولساڭ ئومۇرنى ئەگەر،
تۇنۇ- كۇن پۇشايمانلە بول ئاھ چېكەر.
- 5149 تېپىلماس داۋاملىق ھايات ئارزۇلاپ،
يىگىتلىك كۇچىمۇ يانماس قايتىلاپ.
- 5150 زاىە قىلما بۇ بار كۇنۇڭنى، قارا،
ئولۇمگە ھازىرلان، تائەتكە ئالدىرا.

- 5151 ay əlig baka kər sənində oza
bəg ərdi ataŋ əldə ərk türk tüzə
- 5152 nəzinə həxəm sü iđisi bolup
tirildi bir anqa tiləkin bulup
- 5153 əlüm tuttİ ahir ələtti anİ
asıođ kİlmadİ ol bəđümix üni
- 5154 ataŋ əldİ bardİ sana bərdİ pənd
ata pəndİ tutsa xəker bolođa kənd
- 5155 muŋar mənəzər əmdi əxit ux bu sez
asıođ kİlođa tutsa aya əzkə kəz
- A146
5156 ataŋ əldİ ərsə kalİ nə əđün
sana ayduki ol oođul kər ođun
- 5157 əlüm tuttİ bardim kəliŋ ux sana
kətioləŋ kəđin əđgü atin kođun
- 5158 atanin ananin əlümi tükəl
oođul kizka pənd ol ukup əzkə al
- B372
5159 atanni ananni əlüm kođmadİ
sənimü kođur kər yətilsə əđi
- 5160 olarka jəfa kildi dunya tətip
saŋamu wəfa kİlođa kİlkin ətip
- 5161 kəsux tut tiriglik kərək ixkə iđ
ülə nəŋ kixikə muyan əzkə tiđ
- 5162 kəpər kün iqində kərəkin alin
kəpürgəy səni əđ ətikiŋ kilin

- 5151 ئەي ئېلىگ قاراپ كور سېنىڭدىن بۇرۇن،
ئاتاڭ بەگ ئىدى ئەلدە كۈچلۈك پۈتۈن.
- 5152 غەزىنە، ھەشەم^[207]، لەشكىرى بار ئىدى،
تەلەگىن تېپىپ قانچە ۋاق ياشىدى.
- 5153 ئولۇم تۇتتى ئاخىر، ئەپكەتتى ئۇنى،
ئوڭا قىلمىدى پايدا چوڭلۇق ئۇنى^[208].
- 5154 ئاتاڭ ئولدى، كەتتى، ساڭا بەردى پەند،
ئاتا پەندى تۇتساڭ، بولۇر شېكەر-قەند.
- 5155 بۇڭا ئوخشار ئەمدى، ئىشت، ئۇشۇ سوز،
يېتەر پايدا ئۇندىن، بولۇر ساڭا كوز؛
- 5156 ئولەر چاغدا ئاتاڭ ۋە بەلكى شۇئان—
دىگەندۇر، كور، ئوغلۇم بول ئويغاق ھامان.
- 5157 ئولۇم تۇتتى، كەتتىم، كېلەر ساڭمۇ،
تىرىشقىن، كېيىن سەن ياخشى نام قازان.
- 5158 ئاتانىڭ، ئاتانىڭ ئولۇمى تولۇق،
ئوغۇل-قىزغا پەنددۇر، بۇنى ياخشى ئۇق.
- 5159 ئاتاڭنى، ئاناڭنى ئولۇم قويمىدى،
ۋاقت كەلسە سېنى ھەم قويارمىدى.
- 5160 جاپا قىلدى دۇنيا ئۇلارغا تېتىپ،
ۋاپا قىلغايۇ ساڭا، قىلىق ئوزگەرتىپ.
- 5161 ئەزىز تۇت ھاياتى، كېرەك ئىشقا سال،
قىلىپ ئەلگە ئېھسان، ساۋابىنى ئال.
- 5162 ئوتەر كۈندىن ئالغىن كېرەكلىگىنى،
تەييارلان، زامان ھەم تۈگىتەر سېنى.

- 5163 ezün yüdti munqa bođun yükləri
ođuođ tur usal bolma saknu yori
- C308
5164 kalın aq bərilər yiođildi sana
koyuođ kəđ küđəzgil ay əlqi tona
- 5165 əlində birəgü kəqə kalsa aq
anı səndin aytur bayat kəzni aq
- 5166 yula təg kəyər sən bu kün ay əlig
yarukluk ađınka turur ay silig
- 5167 tiriglik uquksa yətilsə yaxın
nəgükə tusulođay sana bu kixin
- 5168 ezün otka atma kixilər üçün
ezünni kəyürmə kərürdə küqün
- 5169 uluođluk bəđüklük bu bəglik kamuođ
kalır bu əlüm kəlsə aqsa kapuođ
- 5170 kəni bol kənilik əzə kıl tərü
uzun turođa bəglik ađakın erü
- 5171 nə əđgü bilik bərđi bilki uluođ
bu səz ixkə tutnup yori bu yoluođ
- 5172 bəkütmək tiləsə bu bəglik ulı
tərü bərgü tutođu kənilik yoli
- 5173 takı bir azunuođ tutayın təsə
kənilikni tutođu səz ayđim kəsə
- B373
5174 ay bəg mən təgüqi bəđütmə kənül
wəpasız turur dunya dəwlət tənül

- 5163 ئوزۇڭ يۇددۇڭ مۇنچە خەلق يۇكلىرى،
تۇر ئويغاق، غاپىل بولما، ھۇشيار يۇرى.
- 5164 تولا ئاچ بورىلەر يىغلىدى ساڭا،
كۈزەت قوينى بەك، ئەي ھوكۇمدار توڭا.
- 5165 كېچەسى ئېلىڭدە بىرى قالسا ئاچ،
سورار تەڭرى سەندىن ئۇنى، كوزنى ئاچ.
- 5166 چىراغدەك يانۇرسەن ئەي ئېلىڭ بۇ كۈن،
ئەي پاك قەلپ، يورۇغى بولەكلەر ئۇچۇن.
- 5167 تۈگسە ھاياتىڭ يېتىلسە يېشىڭ،
نەمە پايدا بېرەر سېنىڭ ئۇ كىشىڭ؟
- 5168 ئوزۇڭ ئوتقا ئاتما كىشىلەرنى دەپ،
كويدۇرمە ئوزۇڭنى بىلىپ سەن كۈچەپ.
- 5169 ئۇلۇغۇق، بۇيۇكلۇك بۇ بەگلىك تۈگەل،
قالۇر، بۇ ئولۇم ئىشىك ئاچقان مەھەل.
- 5170 دۇرۇس بول، دۇرۇسلۇق بىلەن ھوكۇم قىل،
تۇرالايدۇ بەگلىك ئۇزۇن ئورە، بىل.
- 5171 بېرىپتۇ نە ياخشى بىلىم-ئىلمى زور،
ئۇنىڭغا ئەمەل قىل ۋە شۇ يولدا يۈر:
- 5172 چىڭتىماق تىلەسەڭ بۇ بەگلىك ئۇلىن،
ھوكۇمدە چىڭ تۇتقىن ئادالەت يولىن.
- 5173 ئاپايىمەن دىسەڭ ئۇ جاھاننى يانا،
ئادالەت يولىن تۇت، سوزۇم بەس، مانا.
- 5174 ئى "بەگمەن" دىگۈچى غۇرۇرلانمىغىن،
ۋاپاسىز ئېرۇر دۇنيا-دەۋلەت، چېكىن.

- 5175 bu dunya kutına inanma ayıoq
inanqsız turur ker kilingi yayioq
- 5176 ay əlig bu karxi bu ordu orun
sana təgmixi bir tuxun ol kerun
- 5177 sənində ozaki tuxup kəqtilər
yərikmədi tuxtə udu kəqtilər
- 5178 sana təgdi əmdi bu ordu orun
kəqünni özündə oza id burun
- 5179 bu kün munda ətmə bu karxi saray
şəni qođmaqay bu kəqər yıl kün ay
- 5180 ezün yatoqu ornı ker ol bəlgülüg
anı ətgü ədgü bilə ay külüg
- 5309
- 5181 məninq tər bilir sən bu karxi oq bu kün
həqiqət baka kərsə ərməz əgün
- 5182 nəgü tər əxitgil bu karxi sana
baka kərsə qin oq ayur ay toña
- 5183 muni sən ayur sən məninq tər məninq
nəgükə ayur sən nəgü təg səninq
- 5184 sənində basaki sana qik təyür
anundi küqər ux məninq tər məninq
- 5185 tünək ol bu dunya ay dunya bəgi
tünək iqre bolmaz sakinqta eni
- 5186 tünəktə sən artuk tiləmə səvinq
səvinq ornı uqmaq turur həm avinq

- 5175 ئىشەنمە بۇ دۇنيا، بەخت بىۋاپا،
ئىشەنچسىز ئېرۇر، كور، ئۇ قىلماس ۋاپا.
- 5176 ئەي ئېلىگ بۇ قەسىر، بۇ ئوردا-ساراي،
ساڭا تەككەن پەقەت بىر تۇرالغۇلۇق جاي.
- 5177 سېنىڭدىن بۇرۇنلار چۈشۈپ ئوتتۇرىغا،
تۇرالماي مەنزىلدە كوچۇپ كەتتىلەر.
- 5178 ساڭا تەگدى ئەمدى بۇ ئوردا-ئورۇن،
ئەۋەتكىن كوچۇڭنى ئوزۇڭدىن بۇرۇن.
- 5179 بۇ كۈن مۇندا قىلما قەسىر ھەم ساراي،
سېنى ھەم قويمىغاي ئوتكۇچى يىل-ئاي.
- 5180 ياتار جايىڭ ئېنىق بىلىنىپ تۇرار،
بىزە ياخشىلىقلە ئۇنى، نامىدار.
- 5181 مېنىڭ دەپ بىلۈرسەن بۇ قەسىرنى بۇ كۈن،
قاراساڭ، ھەقىقەت ئەمەس بۇ، چۈشۈن.
- 5182 ئىشتىكىن، نىمە دەيدۇ بۇ قەسىر ساڭا،
قارالسا، تازا راستىنى دەر، ئى توڭا:
- 5183 بۇنى ئېيتادۇرسەن مېنىڭ دەپ مېنىڭ،
نىچۇن دەيسەن ئۇنداق، نىچۇك ئۇ سېنىڭ؟
- 5184 سېنىڭدىن كېيىنكىلەر دەر ساڭا: "چىق!"
كىرمەكنى كۈتۈپ دەر: "مېنىڭدۇر مېنىڭ".
- 5185 ئى دۇنيا بېگى، زىندان ئۇشۇ جاھان،
بۇ زىندان-ئۇ، ئەندىشەسىز بولمىغان!
- 5186 بۇ زىنداندا ئارتۇق تىلەمە سويۇنچ،
سويۇنچ ئورنى جەننەت ئېرۇر ھەم ئاۋۇنچ.

- 5187 bu ertər ərəzig ərəz tutmaqıl
ay kəqgü səvinqig səvinq təməgil
- 5188 nə yanlıoq bu dəwlət turumaz kaqar
tərilmix nəninni tükəl ol saqar
- A147 B374
5189 ani kıl tutaxı tirilgü orun
bu azun nənin koq anar yüz urun
- 5190 ərəz koq tilək arzu mənü tilə
bu mənü ərəz kolsa əmgək bilə
- 5191 bayat fəzlina bir baqa kər saqın
nəqə ədgülük kildi yətrü bakın
- 5192 qalın həlk ezə kildi əlgin uzun
tilək arzu bərđi yorik til sezün
- 5193 səni tæg et ezlüg bayat kulların
sana kildi munluoq kərür sən barın
- 5194 munın xükri kiloqu bu kün ay əlig
bayat həlkina boləfil ədgü silig
- 5195 kenilik üqün tənri tikti səni
keni bol kenilik ezə tur qanı
- 5196 ukux birlə ixlə kamuoq ixlərig
həwaka basikma kənül tut tirig
- C310
5197 baqırsak bolun barqa boqnuq ezə
tərü kıl uluoqka kiqigkə tüzə
- 5198 boqun kılki tənşiz bolup artasa
kərü idma ətgil kisa tut basa

- 5187 ئوتەر بۇ ھوزۇرنى ھوزۇر بىلىگىن،
ئوتەر بۇ سويۇنچى سويۇنچ دىمىگىن.
- 5188 سائادەت مۇشۇنداق، ئۇ تۇرماس، قاچار،
يىمىلغان مېلىگىنى پۈتۈنلەي چاچار.
- 5189 ئۇ دۇنيانى بىلىگىن بىر مەڭگۈ ماكان،
يۈزۈڭنى ئۇڭا قىل، قويۇپ بۇ جاھان.
- 5190 قويۇپ ئارزۇ، ھوزۇر، تىلە مەڭگۈلۈك،
بۇ مەڭگۈ ھوزۇرچۇن چاپا چەككۈلۈك.
- 5191 خۇدا پەزىلىن چۈشەن، نەزەر سال، قارا،
نىچۈك ياخشىلىقلار قىلىندى ساڭا.
- 5192 سېنى خەلق ئۈزە ئۇ قىلدى ھوكمىران،
بېرىپ ئارزۇ، سوزۇڭ ئۇ قىلدى راۋان.
- 5193 سېنىڭدەك ۋۇجۇتلۇق تەڭرى قۇللىرىن،
ساڭا قىلدى مۇھتاج، كورۇرسەن بارىن.
- 5194 ئېلىگ ئەي، شۇكرى قىل بۇڭا سەن بۇ كۈن،
بول ياخشى قىلىقلىق خۇدا، خەلقىچۈن.
- 5195 ئادالەت ئۇچۇن تىكتى تەڭرى سېنى،
ئادىل بول، ئادالەت بىلە تۇر، قېنى.
- 5196 پۈتۈن ئىشنى ئەقىل، ئىدراك بىلەن قىل،
ھاۋاغا بېرىلمە، تىرىك ساڭا دىل.
- 5197 پۈتۈن خەلق ئۇچۇن سەن بولۇپ مېھرىۋان،
كىچىك-چوڭغا ئادىل ھوكۇم قىل ھەر ئان.
- 5198 بۇزۇلسا خەلقىنىڭ خۇيى ئوزگۈرۈپ،
تۈتۈپ قاتتىق، تۈزەت ئۇنى تەكشۈرۈپ.

- 5199 nǝgü tǝr ǝxitgil ay bilki tǝniz
bilik birlǝ ixlǝp kǝzartǝjil mǝniz
- 5200 bu kün ǝǧgü bolsun tǝsǝ sǝn kamuǝj
ǝzün ǝǧgü bolǝjil ay ǝldǝ uluǝj
- 5201 kamuǝj bulǝjanuknǝ süzǝyin tǝsǝ
ǝzüg süzgü boǧnun süzülǧǝy basa
- 5202 bu bǝglǝr bax ol kaŋqa barsa baxi
uǧula barir barqa uǧmǝx kixi
- 5203 boǧun artasa ani bǝglǝr tüzǝr
kaŋli artasa bǝg ani kim süzǝr
- 5204 sǝn ǝz kilkin ǝtgil kilinqin kǝnit
boǧun kilki ǝtlür sǝn ǝzni avit
- B375
5205 yaraǝjliǝjnǝ ǝtmǝk tilǝsǝ ǝzün
yaraǝsǝzka yakma kǝsildi sǝzün
- 5206 otunka kaŋilma fǝsaddin yira
bu iki kiliktin bolur ǝr kara
- 5207 yaraǝsǝz yavuz nǝn ǝzün kolmasa
yaraǝsǝznǝ kilma sǝz aydim kǝsǝ
- 5208 ǝrǝzke avinma sǝn iqmǝ süqig
tǝniz ol bu iki aŋar yok kǝqik
- 5209 kilikin kǝni tut kilinqin silig
ukux bolsu yolqin kǝŋǝxqin bilik
- 5210 kǝnül til kǝni tut kǝr ǝrdǝm uluǝj
ǝzünni unıtma yaŋilma yoluǝj

- 5199 نىمە دەر ئىشتىكىن، ئى بىلىمى دېگىز،
بىلىم بىرلە ئىشلەپ قىزارتقىن مېگىز:
- 5200 بۇ كۈن ياخشى بولسۇن دىسەڭ بارچىسى،
ئوزۇڭ ياخشى بولغىن، ئى ئەل كاتتىسى.
- 5201 دىسەڭ بۇلغىنىشلارنى بولسۇن سۇزۇڭ،
سۇزۇل سەن، كېيىن خەلقىمۇ بولغاي تۇزۇڭ.
- 5202 بەگلەر—باش، قاياققا ماڭسا ئەل بېشى،
ئاڭا ئەگىشۈرلەر بۇ بارچە كىشى.
- 5203 بۇزۇلسا خەلق، ئۇنى بۇ بەگلەر تۈزەر،
ئۇنى كىم تۈزەر بەگ بۇزۇلسا ئەگەر؟
- 5204 تۈزەپ ئوز قىلىغىڭ، خۇيۇڭنى تۈزەت،
تۈزەلۈر خەلقىمۇ، ئوزۇڭ راھەت ئەت.
- 5205 ياراملىق ئىشلارنى تىلەسەڭ ئوزۇڭ،
يارامسىزنى تاشلا، كېسىلدى سوزۇڭ.
- 5206 جاھىلغا قوشۇلما، پاساتتىن يىرا [209]،
بۇ ئىككى قىلىقتىن بولۇر ئەر قارا.
- 5207 يارامسىز ياۋۇز نەڭ يۈرمە ئىزدىنىپ،
يارامسىزلىق قىلما. سوز ئېيتتىم كېسىپ.
- 5208 ھوزۇرغا بېرىلمە، ھاراق ئىچمىگىل،
كېچىكىسىز دېگىزدۇر بۇ ئىككىسى، بىل.
- 5209 قىلىغىڭ توغرى تۇت، خۇلقىڭنى سىلىق،
ئەقىل يولداش ئولسۇن، كېڭەشچىڭ بىلىك.
- 5210 پەزىلەتنى زور قىل، دۇرۇس تۇت كوڭۇل،
ئوزۇڭنى ئۇنۇتما، خاتا باسما يول.

- 5211 kətürmə k n l sən k v zl nm gil
 r at s  təlim t p k g z k rm gil
- 5212 n q  k r kəgüzlüg küvənür  rig
el m y rk  k mdi  x di y rig
- 5213 y m  yakx  aym x biliklig b d k
biliklig s zi tutsa tuxlar k d  k
- c311
5214 h zin m  k x t p k v nm  n nin
h x m s  t lim t p k t rm   gin
- 5215 k qin  k v nip k g z k rg qi
yoritumadi bir qibunka alin
- 5216 pux  bolma ixt  s n  vk  y o in
kali k ls   vk n  z n kil aq in
- 5217  v  ixl m  ix m g r din ixi
 v k ixt  aso in bulumaz kixi
- 5218 aqioq b rg   rs   vit t rk t g r
kinin b rg  ura amulluk  d r
- 5219  v k kuroqu bolma kilinqin s z n
s ringil s ring n atanur t z n
- B376
5220 ak  bol boqunka  l  n n y t r
saran bolsa b gl r atin artatur
- 5221 irik s zl m g   z g tutoqu b rk
irik s zk  tomlir kixi k nli t rk
- 5222 s qiq s zl  barqa kixik  tilin
aquk tut yüzünni yaruk tut alin

- 5211 كوڭۇلنى كىچىك تۇت، غۇرۇرلانمىغىل،
قوشۇن، خادىم كوپ دەپ كېيىرلەنمىگىل.
- 5212 نى مەغرۇر، تەكەببۇر، جەسۇر ئەرلىنى،
ئولۇم تۇتتى تۇپراققا كومدى ئۇنى.
- 5213 يەنە ياخشى دەپتۇ بىر ئالىم بۇيۇك،
بىلىملىك سوزىن تۇتسا بولۇر ئىش تۇزۇك:
- 5214 غەزىنەم تولا دەپ كورەڭلىمىگىل،
قوشۇن، خادىم كوپ دەپ غۇرۇرلانمىغىل.
- 5215 كۇچىگە گۇۋەنىپ كوكرەك كەرگۇچى،
قىلالىدى چارە بىر پاشىغا^[210]، بىل.
- 5216 غەزەپلەنمە ئىشتا، ئوپكەڭ بېسۋال،
غەزەپ كەلسە، گويا گاچا بولۇۋال.
- 5217 ئالدىراپ قىلما ئىش، مەگەر دىن ئىشى،
تاپالماس پايدىنى ئالدىراپ كىشى.
- 5218 قىلۇر چاغدا ئېھسان تولا ئالدىرا،
ئېغىر بول تاياقلاش، بېرىشتە جازا.
- 5210 هولۇقىما سوز - ھەر كەتتە، بولما يېنىك،
ھېلىم دەپ ئاتىلۇر ھەر بىر سەۋىرلىك.
- 5220 سېغى بول، خەلققە بېرىپ مال، يىمدۇر،
بېخىل بولسا بەگلىر ئېتىنى بۇزۇر.
- 5221 يىرىك سوزلىمە سەن، ئوزنى چىڭ تۇتۇپ،
يىرىك سوز قويۇر خەلق دىلىن توڭلۇتۇپ.
- 5222 سوزۇڭ بولسۇن پۇتۇن كىشىگە چۇچۇك،
پىشانەڭ يورۇق تۇت، يۇزۇڭنى ئۇچۇق.

5223 boğunda talu sən talu tut kılık
kənül til kəni tut kəni tut yorik

A148

5224 kara ədgü bolsa anın ədgüsi
əzinə bolur ay boğun bəlgüsi

5225 kəli ədgü tutsa bu bəglər kiling
kamuo ədgü əlkə bolur min səvinç

5226 apan bolsa bəglər kilingi əsiz
əsizlər küqəyür buzar ədgü iz

5227 əsiz bolma atın əsiz kılmaoñil
əsizləni kisoñil bolu bərməgil

5228 əsizlik aou ol yəmə bu aou
aou yəgli bolmaz tiriglik yəgü

5229 ukuxluoñ kim ərsə anı tut yaqin
biliklig səzin tut küdəzgil həkən

C312

5230 pütün qin kəni ədgü atlıoñ kixig
əzünkə yaqin tut anar bər ixig

5231 bu alqi azun kılki ərsəl yayioñ
usal bolma saklan yoli kəp tayioñ

5232 bəzənip kər ətnip kənülüg alir
kənül bərdin ərsə yüz əvrər barir

5233 elümüg unitma sakinq kisoña tut
elümke basikma aya əlqi kut

5234 uđima bu oñflət bilə ay əlig
əsürmə bu bəglik bilə ay silig

- 5223 خىلى سەن خەلقنىڭ، خۇلقىنى ئۇز قىل،
تۈزەتسە خۇيۇڭنى، رۇس قىل كوڭۇل-تىل.
- 5224 ئاۋام ياخشى بولسا، ئۇنۇڭ ئەزگۈسى—
ئوزۇڭگە بولۇر، ئى خەلق بەلگۈسى.
- 5225 بۇ بەگلەر خۇيىنى ئۇز قىلسا ئەگەر،
ئېلى ياخشى بولۇپ، مىڭ-مىڭ سويۇنەر.
- 5226 يامان بولسا بەگلەر ھەركىتى، يەنە—
يامانلار كۈچىيىپ، بۇزار ئەنئەنە.
- 5227 يامان بولما، نامىڭ يامان قىلمىغىل،
ياماننى قىسىپ تۇت، سەن يول قويمىغىل.
- 5228 يامانلىق زەھەردۇر، يىمە بۇ زەھەر،
زەھەرنى يەپ بولماس، تىرىكلىك كېتەر.
- 5229 ئەقىللىق كىم ئولسا، ئۇنى تۇت يېقىن،
بىلىملىك سوزىن تۇت، ئادا قىل ھەققىن.
- 5230 پۈتۈن چىن، دۇرۇس، ياخشى نام كىشىلەر،
ئوزۇڭگە يېقىن تۇت، ئوڭا ئىشنى بەر.
- 5231 بۇ مەككەر جاھاندا يوق ۋاپا، تۇراق،
غاپىل بولما، ساقلان، يولى بەك تايغاق.
- 5232 ياسانپ قىلىپ جىلۋە دىنى ئالار،
كوڭۇل بەرگىنىدە يۈز ئورۇپ قاچار.
- 5233 ئولۇمنى ئۇنۇتما، چەكمە كوپ ئارمان،
سېنى باسمىسۇن ئۇ، ئەي ساھىپقىران.
- 5234 ئۇخلىما بۇ غەپلەت ئىچرە، ئەي خاقان،
مەس بولما بۇ بەگلىككە، ئەي ئىسىل جان.

B377

- 5235 bu künki ərəzkə avınma sakın
yarinkı ərəzig tilə kəđ bakın
- 5236 səvinqi uzun ol ərəzi eküx
ərəz bolsa mundaq kərək bolsa tux
- 5237 ərəz əđgü qolsa yori əđgü bol
eküx ni'mət iqre yori mənü bol
- 5238 nəgü tər əxitgil bilik bulmix ər
bilik birlə əldə aqır bolmix ər
- 5239 bayat bərsə 'izzin yok ol oqayəti
eküx rəhmət iqre ezün rahəti
- 5240 kalı ez kürəsə uquzluq anuk
uquzluq kiyinka kimin təkəti
- 5241 ay əlig otaqi sani sən bu kün
bođun barqa iglig sana munluoqun
- 5242 kayusi kətürmix bolur küq ərinq
kayusi qioqaylik bilə yər sakinq
- 5243 kayu aq kayusi yalinmix bolur
kayu kađoqu birlə ulinmix bolur
- 5244 sənində turur kər bularnın əmi
otaqıl daru birlə boləqil kami
- 5245 kalı kılmasa sən əmi ya oti
bođunka bolur sən tiriglik yuti
- C313
5246 sənindən ayitoqay yarin bir bayat
jəwabin anutoqil ezünkə bərat

- 5235 بۇگۈنكى ھوزۇرغا ئالدىنمىغىن سەن،
قىيامەت ھوزۇرىن تىلە زەۋق بىلەن.
- 5236 سويۇنچى ئۇزۇندۇر، ھوزۇرى تولا،
مانا شۇ ھوزۇرنى ھوزۇر دەپ بولا.
- 5237 تىلەسەڭ ئەزگۈلۈك، راھەت، ئەزگۈ بول،
تولا نىمەت ئىچرە يۈرى، مەڭگۈ بول.
- 5238 نە دەيدۇ ئىشتىكىن بىلىم تاپقان ئەر،
بىلىم بىرلە ئەلدە ئەزىز بولغان ئەر:
- 5239 خۇدا بەرسە ئىززەتنى يوق غايىتى،
تولا رەھمەتتە ئوزۇڭ راھىتى.
- 5240 ئەگەر قاچىساڭ ئۇندىن خارلىغىڭ ئېنىق،
بۇ خارلىققا كىمنىڭ يېتەر تاقىتى؟
- 5241 ئېلىگ سەن تىۋىپقا ئوخشارسەن بۇ كۈن،
ساڭا مۇھتاج ئېرۇر ئاغرىق — خەلق پۈتۈن.
- 5242 بىرى چەككەچ زۇلۇم، بەختى قارادۇر،
بىرى يوقلۇق غېمىدە بىنەۋادۇر.
- 5243 بىرى ئاچ، ئۇ بىرسى يالاڭغاچ يۇرۇر،
بىرى قايغۇ — غەمدە بىغانلار چېكۈر.
- 5244 سېنىڭدە تۇرۇر، كور، بۇنىڭ دورىسى،
داۋالات بولۇپ سەن ھېكىم — ئۈستىسى.
- 5245 بېرىپ دورا — داۋاسىن قىلمىساڭ گەر،
سېنىڭدىن بۇ خەلققە پالاكەت كېلەر.
- 5246 قىيامەتتە تەڭرى سېنىڭدىن سورار،
خالاسىڭ ئۇچۇن قىل جاۋاپنى تەييار.

5247 tiriglik kəqər tərək bu bəglik kalur
kərəklik sanə ədgü atın turur.

5248 tariqlaql turur bu azun ay əlig
nəgü əksə anda alir bu əlig

5249 yori ədgülük kıl əkin ədgülük
sanə ədgü boluqlay aqu mənülük

B378

5250 nəgü tər əxitgil bəgü əlqi bəg
bu bəglik ixini bilir yolqi bəg

5251 aya bəg boluqlı bođunka uluql
kənül til kiql tut özünkə yuluql

5252 aya bax boluqlı ay üstən əlig
kamuql ixkə axnu sən ixlət bilik

5253 bilik birlə ixlə kamuql türlük ix
bilikdin kəlir ol kamuql kərklüg ix

5254 bariqlı turur bu azun qaloqusuz
özün ədgülük kıl yitip baroqusuz

5255 kalir dunya ahir tooquqlı ölür
əsis ədgü ərsə kər atı kalur

5256 əsizkə katılma keyürgəy əsis
atın ədgü bolsa kalir ədgü iz

5257 ay əlig katiqlan oduql tur oduql
usayuk kixikə tokinur yoduql

5258 bu bəglik kəki sak, oduqlık turur
takı bir azun kolsa mundin bulur

- 5247 تىرىكلىك كېتىپ تېز، بۇ بەگلىك قالار،
ساڭا لازىمى شۇ ياخشى ئات بولار.
- 5248 ئېلىك، بۇ جاھان بىر تېرىلغۇ ئېرۇر،
نىمە تەرسە، قولۇڭ شۇنىلا ئالۇر.
- 5249 يۇرى، ياخشىلىق قىل، تېرى ئەزگۈلۈك،
ساڭا ياخشى بولغاي ھامان مەڭگۈلۈك.
- 5250 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، ئالىم ئېلچى بەگ،
بۇ بەگلىك ئىشىنى بىلۇر يولچى بەگ:
- 5251 خەلق چوڭى بولغان ئەي بەگ، كىچىك دىل—
شىرىن سوز بولۇشنى ئوزگە بەدەل قىل.
- 5252 ئى، باش بولغۇچى قولى ئۇستۇن كىشى،
ئەڭ ئاۋال بىلىم بىرلە قىل ھەر ئىشى.
- 5253 بىلىم بىرلە ئىشلە پۈتۈن تۇرلۇك ئىش،
پۈتۈنلەي ئىلىمدىن كېلۇر كوركلۈك ئىش.
- 5254 كېتەر كەلمەيدىغان بولۇپ بۇ جاھان،
ئوزۇڭ ياخشىلىق قىلى يوقالمايدىغان.
- 5255 قالۇر دۇنيا ئاخىر، تۇغۇلغان ئولۇر،
يامان—ياخشى بولسۇن بىر نامى قالۇر.
- 5256 يامانغا قوشۇلما، يامان كويدۇرۇر،
ئېتىڭ ياخشى بولسا، ياخشى ئىز قالۇر.
- 5257 ئېلىك سەن بول ئويغاق، تىرىشقىن ھامان،
غەپلەتتە يۇرگەنگە تېگەدۇر زىيان.
- 5258 بۇ بەگلىك ئاساسى ئويغاقلىق ئېرۇر،
بۇ بىرلە ئۇ دۇنيا ھەم قولغا كېلۇر.

- A149
5259 usanma usansa bu bəglik barir
usayuk, ikigün azunda ulir
- 5260 həşim kılma əzkə yəmə təkmə kan
bu iki yazukka ulir qıksa jan
- 5261 hərəmkə katılma küdəz ez katiof
həram yəgli ornı tamu ol patiof
- 5262 bəoırsak bolun barqa yalnuk əzə
kixi yasi kılma yorıma aza
- C314
5263 bor iqmə fəsadka katılma yıra
bu iki buzar qarxi ordu tura
- 5264 əlümke toojar bu tooquqli kixi
atın iz kođur bu əlügli kixi
- B379
5265 tutamqa tiriglik tükər alkinür
əsis əđgü ərsə ker ati kalur
- 5266 avıng birlə əgrir bu dunya səni
usanma uđitmasu ođəflət küni
- 5267 bu ođəflət turur ker uđitur kixig
uđioqli kixi kođti yumoi ixig
- 5268 bu ođəflət yok ərsə kixikə kamuof
fərixte bolup kıləoy ərdi tapuof
- 5269 ədi yakxi aymix biliklig səzi
uka baroql əmdi ay kənli yazı
- 5270 kamuof ođəflət ol bu səvinpin tərəb
bu ođəflət bilə əz yakađur 'əjəb

- 5259 غاپىل بولما، بولساڭ بۇ بەگلىك كېتەر،
 ھەر ئىككى جاھاندا غاپىل ئاھ چېكەر.
- 5260 دۇشمەن قىلما ئۆزگە، يانا توكمە قان،
 بۇ ئىككى گۇنادىن داتلار چىقسا جان.
- 5261 ئۆزىنى ھارامدىن كېرەك توسمىغى،
 ھارام يىگۈچى ئورنى دوزاخ تېگى.
- 5262 جىمكى كىشىگە سەن بول مېھرىۋان،
 ئازدۇرما يولىدىن، سەن ئۇرما زىيان.
- 5263 مەي ئىچمە، پاساتتىن يىراق قېچىپ تۇر،
 بۇلار ئوردا، قەلئە، ساراينى بۇزۇر.
- 5264 ئولۇمگە تۇغۇلۇر تۇغۇلغان كىشى،
 قويۇر نامىدىن ئىز بۇ ئولگەن كىشى.
- 5265 تۇتامچە تىرىكلىك ئاخىر يوقلار،
 يامان-ياخشىدۇر، كور، بىر ئاتى قالار.
- 5266 ئاۋۇنچ بىرلە گوللايدۇ دۇنيا سېنى،
 سېنى ئۇخلا تىمسۇن، تۇر، ئۇ غەپلەت كۈنى.
- 5267 بۇ غەپلەت كىشىنى ئۇخلا تىقۇچىدۇر،
 كىشىگە گەر ئۇخلار ھەممە ئىش قالۇر.
- 5268 ئىدى ئالمىسا ئەرنى غەپلەت تۇتۇپ،
 قىلاتتى ئىبادەت پەرىشتە بولۇپ.
- 5269 تولا ياخشى ئېيتقان ئالم سوزىنى،
 ئى، كوڭلى ئوچۇق ئەمدى ئۇققىن بۇنى:
- 5270 غاپىللىق پۈتۈنلەي سويۇنچى تەرەپ [211].
 بۇ غەپلەتتە ئۇخلار كىشىلەر ئەجەپ.

- 5271 usanma uđitmasu ođflət usi
bu ođflət usındin küđəzgil ya rəb
- 5272 əlində yiti tut kəzün kuləjakın
təzükə təgürgil baqırsaklıkın
- 5273 sana boləja ahir bayat aytiođi
bayat aytiođi ol yazukluođ aofı
- 5274 baqa tur nəgü tər sakınuk kixi
sakınuk səzin tutsa ətlür ixi
- 5275 ay boxlaođ yoriođli bođun əktəmi
bayat aytiođi bar anutođil əmi
- 5276 kənülqə yoriođli ay təltük münə
ayitođay sənindin bayat bir künə
- 5277 ay yəgli iqigli yavalik bilə
sakixka anunođil qikix yol tilə
- 5278 ayitođu turur kər bayat barqanı
kutulođu yərin barmu kaqođil kani
- 5279 ay əlig kilik bərgə səndə turur
bu bərgə kiyinlar əsizkə ərür
- B380 C315
5280 əsizlər əsizliklərin əsməsə
sən əsmə kinin bərgə tutođil basa
- 5281 əsizlərkə bərgə urup kənməsə
əzün saknu turođu olardın usa
- 5282 əlig bolsa əsiz azunuođ buzar
kisiörlisi bolmasa yoldın azar

- 5271 غاپىل بولما، سېنى ئۇخلايمسۇن ئۇ،
بۇ غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ساقلا يا رەب!
- 5272 ئىتتىك بولسۇن ئەلدە كوزۇ-قۇلاغنىڭ،
پۇتۇن خەلققە يەتسۇن كويۇمچانلىغنىڭ.
- 5273 بولۇر ئاخىر ساڭا خۇدادىن سوراق،
گۇناكارغا خۇدا سوراغى تۇزاق.
- 5274 دىققەت قىل، نىمە دەپ تەقۋادار كىشى،
تەقۋادار سوزىن تۇتسا تۈزىلەر ئىشى:
- 5275 ئەي بەگۋاش يۇرگۈچى خەلق ئوكتىمى،
جاۋاپنى تەييارلا، بار ھەق سورىغى.
- 5276 مەيلىچە يۇرگەن ئى گۇناكار مەئىيۇپ (212)،
سورار بىر كۈنى ھەق سوراچى بولۇپ.
- 5277 ئەي ئومۇر ئوتكۈزگەن يەپ-ئىچمەك بىلە،
ھىساپقا تەييارلان، چىقىش يول تىلە.
- 5278 سورىغۇچىدۇر ئۇ، خۇدا ھەممىنى،
قۇتۇلار يېرىك بارمۇ قېچىپ قېنى؟!
- 5279 قىلىچ ھەم تاياق، ئى ئېلىگ سەندىدۇر،
بۇ قامچا، جازالار يامانلارغىمۇدۇر.
- 5280 يامانلىقنى تاكى قويمىسا يامان،
كېمەيتمە جازانى، ئۇر قامچا ھامان.
- 5281 تۈزەلمەس يامانلار تاياق يەپمۇ گەر،
ساقلىغىن ئۇلاردىن سەن مۇمكىن قەدەر.
- 5282 يامان بولسا ئېلىگ جاھاننى بۇزار،
توسۇچى بولمىسا، يولىدىن ئازار.

- 5283 aqjırla sən ədgüg təgür ədgülük
bođun ədgü bolıqay tüzü ay külüg
- 5284 oyunka avınma ezünni küdəz
ərəzkə səvinmə künün kaldı az
- 5285 kənilik ezə sən turu kıl tərü
tərü birlə bəglik turur ol ərü
- 5286 küqi yətmixinqə katioqlansu ez
yava kılsa 'uzri kolu tursu ez
- 5287 nəgü tər əxitgil bođun baxqisi
tərü birlə əldə yadıqlı küsi
- 5288 aya bəg katioqlan bu əkət tənı
tərü kıl bođunka təgürgil onı
- 5289 kalı tuxsa təkşir yana 'uzri kol
tilin kündə təwbə kılinoqlı yanı
- A150
5290 öküx kaznak urma sən altun kümüx
nəgü bolsa bərgil üləgil öküx
- 5291 sənində kəđin kələqə tutsa ələm
oqlul kiz əsizlikkə buloqay tolum
- 5292 katioqlan tiriglikte mal axnu id
sakixtin kutuloqlı muyan əzkə tiđ
- 5293 əđi yakxi aymix bođunlar bəgi
bođunda bəđüki kixidə yəgi
- 5294 ay kaznak uruqlı azun bəgləri
ezündə kəđin kođma kaznak yori

5283. ئەزىزلەپ ياخشىنى بەرسەڭ ئېتىۋار،
بولۇر خەلق پۈتۈن ياخشى، ئى نامىدار.

5284. ئويۇنغا ئاۋۇنما، كۈزەتكىن ئوزۇڭ،
ھوزۇرغا سويۇنمە، قالدى ئاز كۈنۈڭ.

5285. ھوكۇم قىل دۇرۇسلۇق بىلەن سەن دۇرۇس،
تۇرار بەگلىك ئورە قانۇن بىلەن رۇس.

5286. كۈچۈڭ يەتكىنىچە تىرىشقىن ئوزۇڭ،
زاىە كەتسە، ئوزۇر ئېيت خۇداغا ئوزۇڭ.

5287. نىمە دەر ئاڭلا، خەلققە باش بولغۇچى،
قانۇن بىرلە ئەلدە شوھرەت تاپقۇچى:

5288. ئايا بەگ، تىرىشقىن كۈچۈڭ يەتكىچە،
قانۇننى خەلققە يەتكۈز ئوڭچە.

5289. قۇسۇرۇڭ كورۇلسە، ئېيت ئوزرۇڭنى سەن،
تىلىڭ بىرلە تەۋبە قىل كۈندۈز - كېچە.

5290. تولا يىغما ئالتۇن - كۈمۈش غەزىنى،
نىمە بولسا بەرگىن ئۈلەشتۈر ئۇنى.

5291. ئولۇم تۇتسا قالغاي سېنىڭدىن بۇ مال،
يامانلىققا قىلۇر ئوغۇل - قىز قورال.

5292. تىرىكلىكتىن ئاۋال ئەۋەت مالىنى سەن،
ھىساپتىن قۇتۇلۇپ ساۋاپ ئالسەن.

5293. تولا ياخشى ئېيتىشى خەلقلەر بېگى،
خەلق ئىچرە ياخشى ۋە ئەل بۇيۇگى:

5294. غەزىنە توپلىغان ئى دۇنيا بېگى،
ئوزۇڭدىن كېيىن سەن قويمىغىن ئۇنى.

- 5295 ərəz adnaoıu kıloıa sakix sana
ülüg təgməsü ay uruoıluoı kari
B381 C316
- 5296 aya bay boluoıli boıunda talu
kokuz kıl bu baylık muyan al tolu
- 5297 wəfasiz azunka kənül bamaoıil
jəfa kıloıa ahir bolu bərməgil
- 5298 aya bəg boluoıli boıunda burun
burun id bu bəglik sən ətgil orun
- 5299 kezi suk ay artuk uzun saknur ər
elüm tutmaz ərken barin barqa bər
- 5300 elüm tutsa ahir bu nən asoıi yok
turu kaloıa malin sana tatoıi yok
- 5301 ax az yə ay əlig. əküx kıl tapuoı
söz az sezlə əgrən sən ərđəm kamuoı
- 5302 qioıay tul yətimig baka tur kerü
bularioı küdəzsə bolur qin tərü
- 5303 uxakıi kixig kılma əzkə yakın
ozunqioı ezündin yirak tut sakın
- 5304 bu yanlıoı kixi ol kixi yaslıoıi
kixi yaslıoın sən yaoıi bil yaoıi
- 5305 kixi sukına bərmə əldə əlig
səzik tutma buzoıay ətlimix əlig
- 5306 katioılan ezünni tamudin yirat
kamuoı ədgülük kıl küdəzgəy bayat

- 5295 ھوزۇرى باشقىغا، ھىساۋى ساڭا —
بولۇر، ئەي مويىسىپىت، تارتما دەردىنى.
- 5296 ئايا خەلق ئىچرە باي بولغان خىل ئەرەن،
ساۋاپ تاپ مېلىڭنى تارقىتىش بىلەن.
- 5297 ۋاپاسىز جاھانغا كۆڭۈل بەرمىگىن،
چاپا قىلغاي ئاخىر، بىنا قويمىغىن.
- 5298 ئى، خەلقىتىن ئاۋال بەگ بولغان سەن، بۇرۇن —
تاشلا بۇ بەگلىكىنى، راسلا بىر ئورۇن.
- 5299 ئەي ئاچكۆز، تاماخور، ئايا بېخىل ئەر،
ئولۇمدىن بۇرۇن مال ئولەشتۈرۈپ بەر.
- 5300 ئولۇم تۇتسا ئاخىر، پايدىسىز مېلىڭ،
قالۇر مال، ساڭا يوق لەززىتى ئۇنىڭ.
- 5301 ئېلىڭ، ئاز يەپ غىزا، كوپ قىل ئىبادەت،
بولۇپ كەم سوز، ئۆگەن بارچە پەزىلەت.
- 5302 پېقىر، تۇل، يىتىمنى قورۇغدا ئامان،
شۇ چاغدا بولۇر چىن قانۇن نامايەن.
- 5303 يېقىن تۇتما ئۇششاق گەپلىك سۇخەنچىن،
پىتىنخور بولسا قاچ، كەلتۈرمە يېقىن.
- 5304 مۇشۇنداق كىشى — كىشى زىيانلىغى،
زىيانلىق كىشىنى يېغى بىل، يېغى.
- 5305 كوزى ئاچقا بەرمە ئورۇن، ئىقتىدار،
ئۇ شەكسىز، تۈزۈلگەن ئېلىڭنى بۇزار.
- 5306 دوزاقتىن يىراقلاشقا تىرىشقىن ئۇدا،
ھامان ياخشىلىق قىل، ساقلايدۇ خۇدا.

5307 bu künki künündə yarınki künün
bari ədgü bolsun yarınki tünün

5308 ədi yaxxi aymix bilikli tüzün
bitimix bu kילוu ixinni sezün

5309 bu künkə yarın bar ayitoqu küni
yarınka sakinsa yoriöil keni

5310 usanma oduoq tut uđima ođun
uđir kez oduoq tut unıt bu uni

5311 bu din dali dunya dali karxi ol
yaoqumaz ikigün yoli yarxi ol

5312 bu din dunya birlə birikməki sarp
kavuxmaz ikigün muni bilsə tap

B382 C317

5313 birisi yaoqusa birisi təzər
iki birlə tutsa kixi yol azar

5314 tüpi yəl turur dunya yaoqmur sani
kəlır qooqlayur az əqər tərک üni

5315 kəlır kut kapuoqda kalın yumdarur
kənül basa yumoqioq ađınka bərür

5316 bayudum təsə sən qioqay bolou bir
aoqir mən təsə sən uquz kילוa yər

5317 azun toklukı barqa aqlık turur
ərezi səvinqi kər əmgək ərür

5318 ay əlig bu nəfsin yaoqıla katioq
tiləkini bərmə yetürmə tatioq

- 5307 بۇگۈنكى كۈنىڭدىن ئەتىكى كۈنۈك —
پۈتۈن ياخشى بولسۇن ئەتىكى تۈنۈك.
- 5308 بىر ئالىم، مۇلايىم بەك ياخشى ئېيتىمىش،
قىلۇر ھەر ئىشنى يېزىپ سوزلىمىش:
- 5309 قىيامەت — بۇ كۈنىڭ ھىساۋات كۈنى،
دۇرۇسلۇق بىلەن يۈر، چۈشىنىپ ئۇنى.
- 5310 غاپىل بولما ئۇخلاپ، تۇرغىن سەن ئويغاق،
ئويغاق تۇت كوزۇڭنى، ئۇنۇت ئويقىنى.
- 5311 بۇ دىن "دالى" دۇنيا "دالى" قارشىدۇر،
يېقىنلاشماس، يولى كېسىشمەس ئېرۇر.
- 5312 بۇ دىن دۇنيا بىرلە بىرىكىمىگى تەس،
قاۋۇشماس ئىككىسى، بۇنى بىلسە، بەس.
- 5313 يېقىنلاشسا بىرى، ئۇ بىرسى تېزەر،
تەڭ تۇتسا ئىككىسى كىشى يول ئازار.
- 5314 بۇ دۇنيانى بوران يا يامغۇر سانا،
گۈرۈلدەپ بىر ئاز ئۇ، توختار تېز يانا.
- 5315 بەخت كەلسە دەرگاھىڭ ئادەمگە تولۇر،
كوڭۇل بەرسەڭ ئاڭا، بولەككە بېرۇر.
- 5316 بېيىدىم دىسەڭ سەن، بولۇرسەن پېقىر،
ئەزىمەن دىسەڭ، خار قىلار يەر ئاخىر.
- 5317 جاھان توقلىغى بارچە ئاچلىق ئېرۇر،
ھوزۇزى، سويۇنچى قىيىنلىق ئېرۇر.
- 5318 ئېلىگ، قاتتىق ئۇرۇش ئوز نەپسىڭ بىلەن،
تىلەگىنى بەرمە، زەۋقلاندۇرما سەن.

- 5319 kamusda əsizrək yaoji bu turur
munar ədgü kilsa bu əsiz kılur
- 5320 wəfa kilsa yandru yanuti jəfa
jəfa kilsa ətrü kılur bu wəfa
- 5321 bu nəfsin uquzla aqir boləja jan
bilik bəg bolup kər ukux boləja han
- A151
5322 bu dunya yaoji ol bu nəfsin yaoji
bu iki yaojinin yađioqliq aqji
- 5323 bu kutka küvənip ketürmə kənül
inənma tiriglikkə artuk tənül
- 5324 bədüklük uluoqluk bu kəqgü turur
bu dəwlət otı barqa əqgü turur
- 5325 nəgü tər əxitgil ay əšli bədük
baqirsak səzi tutsa asoji kəq ək
- 5326 bu bəqlik bilə sən ketürmə əgin
kəgüz kərmə artuk əzünni sakın
- 5327 yərindi ajunuq süründikə koq
bayat bərgə anda tü ni'mət yəgin
- B383
5328 ay əlig kəq ədrüm tilə üq kixig
anında basa bir bu üqkə ixig
- C318
5329 bularda biri kazı yinqə arioq
sakinuk kərək təgsə həlkka asioq
- 5330 ikinqi həlifət kərək qin pütün
boqun bulsa inqlik tirilsə kutun

- 5319 ھەممىدىن يامانراق يېغى شۇ ئېرۇر،
قىلساڭ ياخشىلىق گەر، يامانلىق قىلۇر.
- 5320 ۋاپا قىلساڭ ئاڭا، ئۇ ئەيلەر جاپا،
جاپا قىلساڭ ئاڭا، ئۇ ئەيلەر ۋاپا.
- 5321 خار ئەتسەڭ بۇ نەپسىنى، ئىززەت تاپۇر جان،
بىلىم بەگ بولۇپ، كور، ئەقىل بولۇر خان.
- 5322 بۇ نەپس بىر يېغىدۇر، جاھان بىر يېغى،
قۇرۇغلۇق بۇ ئىككى يېغى تۇزىغى.
- 5323 بۇ بەختكە گۇۋەنپ غۇرۇرلانمىغىن،
تىرىكلىككە ئارتۇق ئىشەنمە، چېكىن.
- 5324 بۇيۇكلۇك، ئۇلۇغلۇق ھامانە ئوتەر،
بۇ دەۋلەت ئوتىمۇ ھىچ قالماي ئوچەر.
- 5325 ئىشتىكىن، ئۇ ئىسىل بۇيۇك نىمە دەر،
كويۇمچان سوزىن تۇتسا پايدا تېگەر:
- 5326 بۇ بەگلىككە تولا مەغرۇر بولمىغىن،
ئوزۇڭنى كۈزەت كوپ، كىبىر قىلمىغىن.
- 5327 بۇ پەسكەش جاھاننى قوغلا، نېرى سۇر،
بېرۇر ھەق ئاندا تۇرلۇك نېمەت، يىگىن.
- 5328 ئېلىگ بەك خىللا بۇ ئۇچ خىل كىشىنى،
كېيىن تاپشۇر ئاڭا قىلار ئىشىنى:
- 5329 بىرى قازى، بولسۇن ئۇ بەك پاك ئېرىغ،
ۋە تەقۋا بولسۇن ئۇ، خەلققە پايدىلىق؛
- 5330 ئىككىنچىسى خەلپەت، تولۇق بولسۇن چىن،
تېپىپ خەلق بەختىنى، كۈن كورسۇن ئىمىن؛

- 5331 üqünqi kəđ ədrüm kərək bu wəzir
bođunka nəgü təgsə mundin təgir
- 5332 bu üq ixtə bolsa kixisi kəni
bođun inqkə təgdi yarudı küni
- 5333 ətılğəy əlin həm bayuotəy bođun
sana artəja əđgü du'a ol əđün
- 5334 bu üq ixtə bolsa yaraotısız kixi
yaraotısız bolur barqa əl kün ixi
- 5335 munar mənzetü kəldi əmdi səzüm
əxitgil muni sən ay kərklüg yüzüm
- 5336 bu bəgkə wəzir ol tutup yətgüqi
əli kapoqi atı bu ol ətgüqi
- 5337 kəli tətürü yətsə burunduk wəzir
kamuoqi tətürü boldi əzüm ayoquqi
- 5338 bu dunya ətiklig bu tərqi sani
yoriqli bu yalnuk nəpə yər ani
- 5339 bizində ozakı kutu baroquqi
yədi tođti kəndi əlöp yatoquqi
- 5340 uluoq toy bakip kər yaturlar küdü
okir bizni baroqu səziksiz uđu
- 5341 takı bir kutu ol qarındakilar
bizində basa tərqi yəgli olar
- 5342 bizim kopoqumizni küdər bu kutu
küdər kəlgümüzni olar ay botu

- 5331 ئۇچىنچى ۋەزىر، بەك خىل ئولماق كېرەك،
نە تەگسە تېگۈر خەلققە بۇندىن، دىمەك.
- 5332 بۇ ئۇچ ئىشنىڭ ئولسا كىشى كۈنى،
تېپىپ خەلق پاراغات، يورۇيدۇ كۈنى.
- 5333 تۈزەلپ ئېلىڭ ھەم خەلق بېيىغاي،
ئۇ چاغدا ساڭا خوپ دۇئا يوللىغاي.
- 5334 بۇ ئۇچ ئىشتا بولسا يارامسىز كىشى،
يارامسىز بولۇر ھەممە خەلقنىڭ ئىشى.
- 5335 مۇڭا ئوخشىشىپ كەلدى ئەمدى سوزۇم،
ئىشتىكىن مۇنى سەن گۈزەل يۈزلۈگۈم:
- 5336 ۋەزىردۇر ئۇ بەگى يېتەكلىگۈچى،
خەلق، ساقچى، خىزمەتچىگە نىزام تۈزگۈچى.
- 5337 بۇرۇندۇقنى ۋەزىر گەر تارتسا تەتۈر،
بولۇر تەتۈر ھەممە دەپ مەن ئېيتقۇچى.
- 5338 بۇ دۇنيا يېيىغلىق گويا بىر داسقان،
كىشىلەر يەر ئۇندىن نېمەتلەر ھامان.
- 5339 كى بىزدىن بۇرۇنقى ئەۋلات كەلدەلەر،
ئۇنىڭدىن يىدى، تويدى، ئولۇپ كەتتىلەر.
- 5340 ياتۇر بىر توپ كۈتۈپ مەھشەرنى ھامان،
قىچقىرۇر، بازارمىز بىزمۇ بىگۇمان.
- 5341 تېخى بىر گۇرۇھدۇر قېرىندىكىلەر،
كى بىزدىن كېيىن ئۇ داسقانغا كېلەر.
- 5342 كېتىشنى كۈتەر ئەمدى بىزدىن بۇلار،
بېرىشنى كۈتەر، بوتام، بىزدىن ئۇلار.

5343 bu kün bizkə təgdi bu tərgi yəmi
nəqə bərgə ərki yəgü kədgümi

B384

5344 okırlar əlup yatoquqılar naru
sürərlər karindakılar kop təyü

5345 birisi sürər kər birisi okır
bu ikin ara kim ərəzkə təgir

C319

5346 ay əlig usanma sakınma uzun
uzun kəloju ərməz ay kılki tüzün

5347 həramka katılma ay əlig sakın
həramka kararur kənül bil yakın

5348 sakınuk bolayın təsə ay külüg
hələl yə hələldin kətürgil ülüg

5349 nəgü tər əxitgil hələl yəgli ər
sakınuk baxı qın hələl təgli ər

5350 hələl yəgli kılmaz bayatka yazuk
hələl yə hələl kıl yarinlik azuk

5351 kimin booqzi əgni bar ərsə arıoq
aridi anındin yazuki arıoq

A152

5352 arıoqlik tiləsə arıtoil booquz
aritsa booquz boldi asoqin egüz

5353 ezün asoqi kolma boqun asoqi kol
boqun asoqi iqre ezün asoqi ol

5354 nəgü tər əxitgil uluoq kənd bəgi
kamuoq ix iqində yətürmix əgi

- 5343 بۇ كۈن بىزگە تەگدى بۇ داسقان يېمى،
بېرۇر قانچە كىيمەك - يىمەكلىك تېخى.
- 5344 چاقىرار ئۇ تامان بىزنى ئولگەنلەر،
قوپ - كەت، دەپ قوغلايدۇ تۇغۇلىغانلار.
- 5345 ئۇ بىرسى چاقىرار، ئۇ بىرسى قوغلار،
بۇ ئىككى ئارادا كىم راھەت تاپار؟
- 5346 ئېلىگ بولما غايىل، ئۈمىت سۇرمە كوپ،
ئى ئىسىل، بولۇنماس ئۇزۇن ۋاقت تۇرۇپ.
- 5347 ھارامغا قوشۇلما ئېلىگ، ئوزنى تۇت،
قارايتۇر كوڭۇلنى ھارام، بۇڭا پۈت.
- 5348 تەقۋادار بولايچۇ دىسەڭ نامىدار،
ھالال يە، ھالالغىلا بول ھەسسىدار.
- 5349 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، ھالال يىگەن ئەر،
تەقۋالىق بېشىدۇر ھالال دىگەن ئەر:
- 5350 ھالال يىگەن ھەققە گۇنا ئەيلىمەس،
ھالال يە، ئۇنى قىل تاڭنا ئوزۇق، بەس.
- 5351 كىمىنىڭكى گېلى، ئەگنى بولسا ئېرىغ،
ئېرىيدۇ ئۇنىڭدىن گۇنايى ئېرىغ.
- 5352 ئېرىغلىق تىلەسەڭ، پاك تۇت گالىنى بەك،
ئېرىغ بولسا بۇ گال، نەپىئى دەريادەك.
- 5353 دىمە ئوز نەپىئىڭ سەن، ئەل نەپىئىنى دە،
ئوزۇڭ نەپىئى ئەلنىڭ نەپىئى ئىچىدە.
- 5354 نىمە دەر ئىشتىكىن، ئۇلۇغ كەنت بېگى،
پۈتۈن ئىشقا يەتكەن ئەقىل ئىدىرىگى:

5355 kut ol bæg bođunka kutađoju kæræk
kutađsa bođun karni tođoju kæræk

5356 bu bægler təniz ol tüpi yinqülüg
tənizkə yaojuqlı bayuqu kæræk

5357 bu bægler taoj ol kani altun kümüx
kümüx kan kazioqli bayur ol öküx

5358 asioqliq, kæræk bæg kær əlgi akı
azun bođnına təgsə andin toki

B385

5359 yaxik təg yaruqlı ay əlqi bəgü
bođun bulsu səndin kær iquü yəgü

5360 əmanət yüdürdi bayat boynuna
küdeş bu əmanət ayitoğa sana

5361 ay əlig baka kær sən əzkə kezün
bir əzkə nəqə nəñ tərər sən ezün

C320

5362 tənizdəki gəwhər tükəmöz sana
tüpindəki yinqü tuyumaz sana

5363 yaojiz yər katindəki altun kümüx
tərər sən həzinə urur sən öküx

5364 bu taoqlar katında qıkar gəwhəriq
kazip yətrüməzlər sana ay ariq

5365 yaojiz yər əzələ ənügli əvin
tərip sən tolular sən kaznə əvin

5366 uquqli yorioqli suv iqre balik
kutulmaz sənindin aya sarp kilik

- 5355 بەگدۇر بەخت، ئەلگە بەخت بەخش قىلماق كېرەك،
بەخت تاپسا ئەل قارىنىن تويدۇرماق كېرەك.
- 5356 بۇ بەگلەر دېڭىزدۇر، تۈۋى ئۈنچىلىك،
دېڭىزگە يېقىنلار بېسىماق كېرەك.
- 5357 بۇ بەگلەر بىر تاغدۇر ئالتۇن - كۈمۈشلۈك،
كۈمۈش كان قازغۇچى بېيىپ كەتكۈلۈك.
- 5358 بۇ بەگ پايدىلىق ھەم سېخى بولغۇلۇق،
جاھاننىڭ خەلقىنى ئۇ توق قىلغۇلۇق.
- 5359 قۇياشتەك مۇنەۋۋەر بول، ئى ھېكىم بەگ،
سايەڭدە ئەل تاپسۇن كىيىم ھەم يىمەك.
- 5360 ئامانەت يۈكلىدى بويىنۇڭغا خۇدا،
سورايدۇ، ئۇنى سەن ساقلا، قىل ئادا.
- 5361 ئېلىگ ئى، ئوزۇڭگە ئوزۇڭ كور قاراپ،
توپلايسەن ئوزۇڭگە مالنى مۇنچىلاپ.
- 5362 دېڭىزدىكى گوھەر تۈگمەس ساڭا،
تۈۋىدىكى ئۈنچە يېتىشمەس ساڭا.
- 5363 قوڭۇر يەر قېتىداكى ئالتۇن - كۈمۈش،
تېرەرسەن، تىلەڭگىڭ غەزىنە قۇرۇش.
- 5364 بۇ تاغلار قاتىدە جاۋاھىر - گوھەر،
قېزىپ يەتكۈزەلمەس ساڭا، ئەي پاك ئەر.
- 5365 قوڭۇر يەردە ئۈنگەن ئۇ دانلاركى، بار،
تېرىپ تولدۇرسەن ئۈنىڭدىن ئامبار.
- 5366 ئۇچارلىق، يۈرەلىك ھەم سۇدا بېلىق،
قۇتۇلماس سېنىڭدىن ئەي مۇشكۈل قىلىق.

- 5367 azun təzginür əldə arkix yorip
aoji quz təyin kix alir sən tərıp
- 5368 kəşəb tozi rumi azun tansuki
sana kəlsə tolmaZ aoji kaznaki
- 5369 kəvəl tazi büktəl taoji arkuni
akur toldi tolmaZ bu sukluk kani
- 5370 tərildi tümən miñ talu kəp titir
yazida kalin yond akurda katir
- 5371 yazi taoj yərig tut yorir koy sürük
ya kul kün tapuoqi ay kilki erüg
- 5372 ya kuzda yorioqli kalin kəp kutuz
ya tüzdə yorioqli uđ inək öküz
- 5373 kayada yorioqli bu imoja təkə
kutulmaZ sənindin ay ərsig bəkə
- B386
5374 sioun muyoqak ərsə sukak ya ivik
sana yəm tükəməZ ay ədgü kilik
- 5375 kulan ya taoji tut takı kək təkə
tutup kəldürürlər sana ay bəkə
- 5376 bəri tilkü arslan ađioj ya tonuz
sənindin kutulmaZ elür avda tüz
- 5377 kuoju korday ərsə ya turna yuoqak
ya toy tut ya yügdik ya tođliq ya kak

- 5367 بۇرەر كارۋان جاھاندا ئەللەر كېزىپ،
بىپەك، سەۋسەر، تىيىن ئالۇرسەن تېرىپ.
- 5368 قەسەپ^[218]، تۈزى رۇمى^[214]— جاھان تاڭبۇقى،
ساڭا كەلسە، تولماس غەزەنەك قازىنقى.
- 5369 كەۋەل تازى^[215]، بوكتەل^[216]، ئارغۇنغا^[217] مانا،
ئوقۇر تولدى، تويماس ئاچكوزلۇك يانا.
- 5370 يىغىلدى تۈمەن مىڭ سۈپەتلىك تېتىر^[218]،
دالادا تولا ئات، ئوقۇردا خېچىر.
- 5371 بۇرەر قىر— تاغلاردا يەرنى قاپلاپ قوي،
قۇل، چورە، خىزمەتچىڭ ئەي مۇلايىم خۇي.
- 5372 تەسكەيدە يۈرگەن ئۇ نۇرغۇنلاپ قوتۇز^[219]،
تۈزلەڭدە بۇرەر كوپ ئىنەك، ئۇي— ئوكۇز.
- 5373 قىيالاردا يۈرگەن كىيىك— تاغ تىكە،
سېنىڭدىن قۇتۇلماس، ئى باتۇر— بوکە.
- 5374 چىشى، ئەركەك تاغ ئوچكە، ئىۋىن^[220]، ئاق كىيىك،
ساڭا تۈگمەس يەم، ئى ئۇز مەجەزلىك.
- 5375 تۇتۇلسا قۇلان يا ياۋا كوك تىكە،
ساڭا كەلتۈرۈرنەر شۇئان، ئى بوکە.
- 5376 بورى، تۈلكە، ئوڭگۇز، ئېيىق، ئارسىلان،
ئۇلار ئاۋدا سەندىن قۇتۇلماس ھامان.
- 5377 قوغۇ— قورداي ئولسۇن يا تۇرنا— يۇغاق،
يا توي، يۈگدىك ۋە ياكى تودلىچ يا قاقى؛^[221]

5378 kəlikta uquqlı kara kux yori
sənin din kəqüməz aya kək bəri

C321

5379 uqarıoq uqurmaz səniñ kuxların
yoririoq yoritmaz kər əsrin itin

5380 atalıoq atasiz kəlır yalnızun
analioq anasiz bolur egsüzün

5381 bu munqa azun barqa pütrü sana
tükəməz tükər sən ay küqlüg toña

5382 kamuoq bir boquzka əginkə bolup
azun barqa tərđin kođur sən əlüp

5383 nəgü asoqi ahir azun tərđükün
əjəl jan tərər kər üzər bu kəkün

5384 kərü barsa barqa bu sukluk turur
sukun aqmıx əzlər kaqan tok bolur

A153

5385 nəgü tər əxitgil kezi tok kixi
bu kez toklukı ol bu baylik baxı

5386 azun pütrü bulsa kezi suk tükəl
anı bay təsə bolmaoqay bu muhal

5387 qioqay tər ayurlar kayu ol qioqay
kezi suk qioqay ol nəbə ərsə bay

5388 kezi suk kixikə bayup asoqi yok
sukuoq yarlikaoqil aya kənli tok

B387

5389 kezi sukqa tütmez bu dunya pütün
bari tap tægüqi tirildi kutun

- 5378 ھاۋادا ئۇچار قارا قۇش توپلىرى،
قاچالماس سېتىڭدىن، ئايا كوك بورى.
- 5379 قاچۇرماس ئۇچارلىقنى سېنىڭ قۇشلىرىڭ،
يۇرگۈزمەس يۈرەرلىكنى ئالغۇر ئىتلىرىڭ.
- 5380 ئاتالىق، ئاتاسىز قالۇر ئۇ يالغۇز،
ئانالىق، ئاناسىز بولۇر بىر ئوكسۇز.
- 5381 مۇشۇنچە جاھان ھەممە يەتمەس ساڭا،
تۈگىمەس، تۈگەرەن، ئى باتۇر توڭا.
- 5382 ئومۇمەن شۇ بىر قۇر كىيىم، گالى دەپ،
بۇ دۇنيانى يىغدىڭ، كېتەرەن ئولەپ.
- 5383 جاھان يىققىنىڭدىن نە پايدا بولۇر،
ئېلىپ جاننى ئەجەل، يىلتىزىڭ قۇرۇر.
- 5384 قاراپ كورسە ھەممە ھىرىسلىق ئېرۇر،
بۇ ئاچكوز كىشلەر قاچانمۇ تويۇر؟
- 5385 نىمەدەر ئىشتىكىن، كوزى توق كىشى،
كوزى توقلۇق ئېرۇر بۇ بايلىق بېشى:
- 5386 تامام ئوتسە ئاچكوز قولغا جاھان،
مۇھالدۇر ئۇنى باي دىمەكلىك ھامان.
- 5387 "گاداي" دەر، ئۇ كىمدۇر ئاتالمىش گاداي،
كوزى ئاچ گاداي شۇ ھەر قانچىدۇر باي.
- 5388 باي ئولسا ئاچكوزلەر، ئاڭا پايدا يوق،
ئېچىنغىن كوزى ئاچقا، ئەي كوڭلى توق.
- 5389 كوزى ئاچقا يەتمەس پۈتۈن بۇ جاھان،
قانائەت قىلغانلار بەختلىك ھامان.

5390 kezi suk kixi nənke tođmaz kezi
məgər tolmaoıŋqa kara yər tozi

* * *

5391 bu ərdi ay əlig məninq bilmixim
saŋa səzlədim mən nəgü ukmixim

5392 munu səzlədim sez əxitti ezün
yətə baksa kənlün aqiloja kezün.

5393 sezüm tutsa asoıi yarın təggəy ek
kali tutmasa sən saŋa boloja yük

5394 nəgü tər əxitgil ukxluoı tili
saŋa etlər əmdi əxitsə kali

C322

5395 nəsihət kixikə kılur ol tusu
nəsihət təgülə tiləsə yəsü

5396 kali bu təgüni yəyü bilməsə
katılma qođu bər keyər ot yəsü

ƏLİG JƏWABI OĐOİURMIXKA

5397 bu səzlər əxitti əlig yioıladı
ayur ay əđürmix kixidə kəđi

5398 mənilig sən əmdi ay kənlı ođuoı
bu bəglig maŋa boldi əmdi yođuoı

5399 mən əmdi bilindim aqildi kezüm
məni otka atmix məninq bu ezüm

5400 kənilikte azmix ezüm ay uluoı
ayu bərdin əmdi kənilik yoluoı

- 5390 كوزى ئاچ كىشى مالغا تويماس كوزى،
مەگەر تولىمغۇنچە قارا يەر توزى.
- 5391 ئېلىگ ئى، شۇدۇر مېنىڭ بىلگەنلىرىم،
ساڭا سوزلىدىم بارچە ئۇققانلىرىم.
- 5392 بۇنى سوزلىدىم مەن، ئىشتىنىڭ ئوزۇڭ،
كوڭۇل ياخشى ئۇقسا، ئېچىلغاي كوزۇڭ.
- 5393 سوزۇم تۇتساڭ تېگەر تاڭنا پايدىلار،
بولۇر يۈك ساڭا ئۇ تۇتساڭ ئەگەر.
- 5394 ئەقىللىق نە دەيدۇ قۇلاق سال ئۇڭا،
ئەگەر ئاڭلىساڭ ئۇ نەسەت ساڭا:
- 5395 بېرۇر پايدا نەسەت كىشىگە پۇتۇن،
نەسەت لوقما قىل، تىلەسە يىسۇن.
- 5396 بۇ لوقما يىيىشنى ئەگەر بىلمىسە،
قويۇپ بەر، قوشۇلما، كويەز ئوت يىسۇن.

ئېلىگنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 5397 بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ ئېلىگ يىغلىدى،
ئەي ئىنسانلار ئارا ياخشىسى، دىدى.
- 5398 تېپىپسەن، ئەي ھۇشيار، راھەت-پاراغەت،
بولدى بۇ بەگلىگىم ماڭا پالاكەت.
- 5399 مەن ئەمدى چۈشەندىم، ئېچىلدى كوزۇم،
ئوزۇمنى بۇ ئوتقا ئېتىپ مەن ئوزۇم.
- 5400 ھەق يولدىن ئېزىپمەن ئوزۇم، ئى ئۇلۇق،
ماڭا توغرا يولنى دىدىڭ سەن تولۇق.

5401 du'a kıl ay ođoqurmıx əmdi manə
bayat bərsü təwfik kər ədgü yana

ODQURMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

B388

5402 yanut bərđi ođoqurmıx aydı ay bəg
bayat bərsü təwfik tıləkinə təg

5403 katioqlan ukux birlə basoqıl həwa
həwaka basıksa bolur ər yava

5404 səni alqtaqı bu ət əz tatoqı ol
ət əz kılki barqa sana katoqı ol

5405 əđi kəqki dunya turur bu kəri
təlim bəg kəqürdi bu kılki turi

5406 təlim bəg karitti səniq təg ərig
səni mə uzun tutmaoqay bu tirig

5407 olar bardı qaldı saña bu orun
yava kılma əđ kün kərəkin kərün

5408 əlümüg unıtma ay əlig ođun
səzik tutma kəlgəy saña tərək əđün

5409 əzünni unıtma ay əlig sakın
qalı əz unıtma tıpünkə bakın

5410 bu iki nəniq kim unıtma qalı
anıñdin yiradi kənilik yoli

C323

5411 nəgü tər əxitgil əzin bilmix ər
həwasın ukuxka bulun kilmix ər

5401 سەن ئەمدى ئودغۇرمىش ماڭا قىل دۇئا،
ياخشلىققا تەۋپىق ھەق بەرسۇن ماڭا.

ئودغۇرمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

5402 ئودغۇرمىش جاۋابەن دىدى ئۇ بەككە:
خۇدا تەۋپىق بېرىپ، يەتكىن تىلەككە.

5403 تىرىش، ئەقلىڭ بىلەن يېڭىلسۇن ھاۋا،
ھەۋەستىن يېڭىلسە، بولۇر ئەر ياۋا.

5404 سېنى يوق ئېتەر شۇ نەپسانى لەززەت،
كەچ ئۇندىن، دىمەي سەن، كەچمەك مۇشەققەت.

5405 بۇ دۇنيا ئېرۇر كونا، تولامۇ قېرى،
تولا بەگىنى ئوتكەزدى بۇ خۇلقى تۇرى^[222].

5406 قېرىتتى سېنىڭدەك تولا ئەرلىنى،
قويارمۇ ئۇزۇن ۋاقىت تىرىك ئۇ سېنى؟

5407 ئۇلار كەتتى، قالدى ساڭا مۇشۇ جاي،
تەييارلان، ۋاقىتنى سەن زايە قىلماي.

5408 ئولۇمنى ئۇنۇتما، ئى ئېلىگ ئويغان،
كېلۇر تېزلا بىر كۈن، سەن قىلما گۇمان.

5409 ئېلىگ ئەي، ئۇنۇتما ئوزنى، ھۇشيار تۇر،
ئۇنۇتساڭ ئوزۇڭنى، ئەسلىڭ ئويلاپ كور.

5410 ئۇنۇتسا بۇ ئىككى نىمەنى گەر ئەر،
دۇرۇس يول ئۇنىڭدىن يىراقلاپ كېتەر.

5411 ئوزنى بىلگەن ئەر، ئىشىت نىمە دەر،
ھەۋەسنى ئەقىلغا ئەسىر قىلغان ئەر:

- 5412  l m g unitma g r n yurtun ol
ezünni unitma sav  yurtun ol
- 5413 m nidin t r mix ez n m n tümü
ez n m n t s  ay unu ornun ol
- 5414 pusuoqda turur bu k r nm z elüm
q ka tuxsa h rgiz unitmaz yolum
- 5415 tirigkə aqın hiq yok  rs  k yin
tap  rdi bu aq oq elümkə bak n
- B389
5416 tap  rdi yana bu elümdə basa
kara y r katında el p oprasa
- A154
5417 anında basa k r n q  ixl r ol
an  barqa k rg  el m aqsa yol
- 5418 bu h lioq bilird  ukuxluoq kixi
n g  t g uq r inq n t g y r axi
- 5419 n g  t r  xitgil bilik b rg qi
bilik birl  himmət uluoq tutoquqi
- 5420 b q k tut bu himmət  qiz tut k n l
koqu bər bu dunya mun nd n t n l
- 5421 t n k ol bu dunya iqi oq yilan
muni koq yaruk q n azunka ulan
- 5422 s z k jan k pi bu kara y r tuoqi
kara y r k p  rtn r ay k lki aoqi
- 5423 bu dunya t n k ol karanku kuquoq
bəla mihnət ol barqa munda yoquoq

- 5412 ئولۇمنى تۇنۇتما، گوردۇر ئورنۇڭ، بىل،
 "ئوزۇڭنى تۇنۇتما"نى سەن تەكرار قىل.
- 5413 "مەنى"دىن تورەلگەن ئوزۇڭ "مەن" دىمە،
 ئەگەر مەن دىسەڭ سەن، قىممىتىڭ شۇ، بىل.
- 5414 كورۇنمەي ئولۇم پىستىرىمىدا تۇرار،
 ئەگەر چىقسا يولنى ئازماي تاپار.
- 5415 جاپا بولمىسا ھىچ تىرىككە ئەگەر،
 بۇ ئاچچىق ئولۇمگە بىر قاراش يېتەر.
- 5416 بەس ئەردى ئولۇمدىن كېيىنلا يانا،
 قارا يەر قېتىدا چىرىمەك مانا.
- 5417 بۇنىڭدىن بولەكمۇ يەنە ئىش تولا،
 ئولۇم كەلسە كورەر بارچە بىر يولا.
- 5418 بۇ ھالنى چۈشەنگەن جىمى ئاقىل ئەر،
 نىچۇكمۇ تىنىچ ئۇخلاپ، ئاش-ئوزۇغىن يەر؟
- 5419 نە دەيدۇ ئىشتىكىن، ئىلىم بەرگۈچى،
 ئىلىم بىرلە ھىممەتنى چوڭ توتقۇچى:
- 5420 زورايت ھىممەتىڭنى، ئىگىز ئەيلە دىل،
 بۇ دۇنيانى تاشلا، ئۇنىڭدىن چېكىل.
- 5421 بۇ دۇنيا ئۇ زىندان، ئىچىدۇر يىلان،
 بۇنى قوي، يورۇق چىن جاھانغا ئۇلان.
- 5422 قارا يەرگە بۈگەت بۇ پاك جان قېيى،
 قارا يەر شۇنىڭلە تولۇر، ئەي سېخى.
- 5423 بۇ دۇنيا بىر زىندان، قاراڭغۇ قۇدۇق،
 ئۇنىڭدا پالاكەت ۋە مېھنەت تولۇق.

- 5424 nə inqlik tilər sən tünəktə turup
nə arzu kəlur sən kəñül əg urup
- 5425 kođu bər avutqa kara toprakiođ
uluođ mənü əl kəl nərək bu sakiođ
- 5426 bu toođ toz tumandın erü art ezün
süzüg mənü əl kəl sən aqođil kəzün
- C324
5427 nəqə miñ yaxasa sən ahir əlüm
yətər ek tutar ok səni ay künüm
- 5428 nəqə artsa dunya bax aqriođlari
taki artuk artar ay ərsig uri
- 5429 nəqə miñ yaxap er tiləsə tilək
tükəl ek bolumuz bulunsa tilək
- 5430 nəgü tər əxitgil ay kılki ariođ
bu əđlək oki birlə kəñli baliođ
- B390
5431 tükəl miñ yaxasa tiləkin təmam
tükəl ek bulumuz kərəkin təmam
- 5432 tiləkin tiləgli tükəlin tilər
tiləkin tükətsə tükər qin təmam
- 5433 sez asođi ol ərməz eküx sezləsə
ya sezni tanırkap eküx tinlasa
- 5434 sez asođi ol ol kər əxitmix sezüg
alip ixkə tutsa kənitəsə ezüg

* * *

- 5424 نە تىنچلىق تىلەرسەن بۇ زىندان ئارا،
نىمە ئارزۇلايسەن دىلىڭغا قارا.
- 5425 سەن قوي بۇ بىر سىقىم توپىنى تاشلاپ،
ئۇلۇغ مەڭگۈ يۇرت كۈت، نە لازىم ساراپ؟
- 5426 غۇبار چاڭ-توزاندىن نېرى تارت ئوزۇڭ،
سۇزۇڭ مەڭگۈ ئەل كۈت، ئېچىپ سەن كوزۇڭ.
- 5427 نىچە مىڭ ياشىساڭ، ئاخىرى ئولۇم—
كېلەر-دە تۇتار ئۇ سېنى، ئى كونۇم.
- 5428 كوپەيگەنچە دۇنيا-مېلى، دەرتلىرى—
تېخىمۇ بولۇر كوپ، ئى ئەرلەر ئەرى.
- 5429 نىچە مىڭ يىل ياشاپ ئەر تاپسا تىلەك،
يانا قانماس ئارزۇ كوڭۇلدىكىدەك.
- 5430 ئى كوڭلى ئېرىخ سەن، نە دەيدۇ قارا،
زامانە ئوقى بىرلە كوڭلى يارا؛
- 5431 كىشى مىڭ ياشىسا، تىلەككە تولۇق—
يېتەلمەس ئوزىگە كېرەككە تولۇق.
- 5432 تىلەر ھەر تىلەكنى، كىشى ئارزۇلاپ،
تىلەككە يەتكىچە بولۇر ئۇمۇ يوق.
- 5433 بۇ سوز پايدىسى جىقلىقتا ئەمەس،
يا سوزنى ھەيرەتتە ئاڭلاشتا ئەمەس.
- 5434 بۇ سوز پايدىسى شۇ ئىشتىكىنى—
تۇتۇپ چىڭ، ئەيلىسە دۇرۇس ئوزىنى.

* * *

5435  k x s zl dim söz  xittin t k l
sözüm ixk  tutojil anin asojil al

5436 tilim tiqnumadi t lim s zl di
sözüm  ks m di suvi  ks di

5437 bayat b rs  t wfik sana ay  lig
kamuoj  dg l kk  t g rgil  lig

5438 til k b rs  t nri k d zs  s ni
du'ada unitma ay  lig m ni

* * *

5439 s zin k sti kopti  dak n  r 
 lig tiqti aydi az oldur tüyü

5440 qikardi y g  iqq  t rl g axi
ayur azkina tat ay  dg  kixi

5441  lig sundi oqoqurmix aldi t g 
y di iqti azrak ol iqq  y g 

5442  lig tartti axtin y m di  din
x k r kildi r bka atadi atin

* * *

C325

5443  r  turdi oqoqurmix aydi səlam
 lig m  yanut b rdi kildi kiyam

5444 turup qikti oqoqurmix andin yorip
uq  qikti  lig uzatu barip

5435 تولا سوزلىدىم سوز، ئىشتىتىك تۈگەل،
ئۇنىڭ پايدىسىن ئال، قىلىپ سەن ئەمەل.

5436 تۇتالماي تىلىم ئوزنى، كوپ سوزلىدى،
سوزۇم ئازلىمىدى، قەدرى ئازلىدى.

5437 ئېلىگ، ساڭا تەۋىپىق بەرسۇن ئۇ بايات،
پۇتۇن ياخشىلىققا قولۇڭنى ئۇزات.

5438 تىلەگىڭ بېرىپ ھەق كۈزەتسۇن سېنى،
دۇئادا ئۇنۇتما، ئى ئېلىگ مېنى.

* * *

5439 سوزىنى ئۇزۇپ ئورە قوپقان ئىدى،
ئېلىگ توستى، ”بىر ئازراق ئولتۇر“ دىدى.

5440 چىقاردى يىمەك-ئىچكۈ، تۇرلۇك ئېشى،
دىدىكىم: تېتىپ كور، ئەي ياخشى كىشى!

5441 سۇنۇپ قول ئودغۇرمىش ئېلىپ لوقمىدىن—
يىدى-ئىچتى ئازراق يىمەك-ئىچكۈدىن.

5442 يىمەكتىن قولنى تارتتى، كوپ يىمىدى،
خۇداغا قىلىپ شۇكر، زىكىر ئەيلىدى.

* * *

5443 ئورە تۇردى ئودغۇرمىش، قىلدى سلام،
ئېلىگ ئورە قوپتى قىلىپ ئېھتىرام.

5444 تۇرۇپ چىقتى ئودغۇرمىش ئۇندىن يۇرۇپ،
ئېلىگ چىقتى بىللە ئۇزاتماق بولۇپ.

5445 əsənləxti əlig bilə ol kərə
əligləxti qaldı əlig qaçqura

* * *

B391

5446 turup bardı andin yana taq tapa
qadaxı udu bardı əlgin epə

5447 əvürdi qadaxın kər oqurmıxa
əsənləxti yandı kər əgdülmixə

5448 əvinə kəlip kirdi kənli kəküz
sakinq qaçoqu birlə uđitmadı kez

* * *

A155

5449 toqardın yaxıq bax kətürdi erü
kuoqu kırtixı boldı dünya tolu

5450 yaxıq koptı kəgsin kətürdi erü
azun toldı kafur saqar təg tolu

5451 fərixte yüzi təg yarudı azun
kalik boldı kafur saqar təg yüzün

* * *

5452 yana koptı tərkin təxəktin turup
ma yundı yükündi kənül tüz urup

5453 tonın kəđti atlandı əvdin kərə
yana qarxıka bardı andin kərə

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى

5454 قەسرگە كىردى ئۇ ئېتىدىن چۈشۈپ،
ئېلىگ ئىندىدى، ئۇ كورۇندى كىرىپ.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

5455 ئېلىگ سورىدى ئاۋال ئودغۇرمىشىن،
نىچە ۋاق تۇرغىنىن، قاچان كەتمىشىن.

5456 يەنە ئېيتتى ئېلىگ: ئى ئوگدۇلمىشىم،
ئاچچىق بولدى ئەمدى ماڭا يەر ئېشىم.

5457 نىچۈكرەك ياشارمەن بۇنىڭدىن بۇيان،
چۈشۈپ بارماقتا يەلكەم توۋەنلەپ ھامان.

5458 بۇ بەگلىك، بۇ خەلقنىڭ يۈكى نە كېرەك،
يۈرەك يىلتىزىن قىردى بۇ قايغۇ بەك.

5459 خادىمسىز خەلقنى باشقۇرۇپ بولماس،
بەگلىكنىڭ ئىشلىرىن بەگمۇ قىلالماس.

5460 خادىم ئۇچۇن، شەكسىز، كېرەك مال-تاۋار،
بۇ مال بولمىسا، ئەر يىغىلماس بۇلار.

5461 ئىشتىكىن، بىر لەشكەر بېشى نىمە دەر،
ھاياتىنى بەگ ئىشىغا بەرگەن ئەر:

5462 غەزىنە ۋە لەشكەر بەگنىڭ كۈچىدۇر،
بۇ ئىككى بىلەن ئەر ئوز ئوچىن ئالۇر.

5463 بولۇر بەگ بۇيۇك بۇ ئىككىسى بىلە،
جەم ئولسا بۇ ئىككى، تاج-تەخت زورايۇر.

5464 قوشۇن يىغماق ئۇچۇن تولا مال كېتەر،
يىغىش ۋاقتىدا مالنى زۇلۇم-جەۋر ئوتەر.

5465 bir əgnim mənin mə bir ek bu boquz
nəlük munqa yalnuk, yüki yüdmək öz

5466 nəqə mə qiojay ərsə kalmaz aqin
alir bu elüm ker tirigde eqin

- 5465 مېنىڭ بىرلا بويۇم بار، بىرلا قوسۇغۇم،
نىچۇن مۇنچە يۇكىنى يۇدەرمەن ئوزۇم؟
- 5466 پېقىر بولسىمۇ قانچە، ئاچ قالماس ئول،
ئوچ ئالماي تىرىكتىن ئولۇم قويماس ئول.

ƏGDÜLMIX ƏLİGKƏ ƏL ƏTGÜ
TƏRÜSİN AYUR

- 5467 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
kamuq ixkə əndün yoritsun əlig
- 5468 yaraqsız yoritma tilində yavuz
bayat taplamaqay ay bilki əgüz
- 5469 bu bəqlik küqün almadın sən tiləp
bayat bərđi fəzli bilə bəlgüləp
- 5470 aqırladı bərđi bu bəqlik sənə
munin xükri kıləqil ay bilki kənə
- 5471 kənül tüz ezün süz bayatka tapın
boqunka tərü kıl baqırsaklikin
- 5472 həwannı uqux birlə basqıl utup
bu nəfsin bilik birlə yənqgil tutup

يېزىش ئىلگىرى باپ
ئوگدۇشنىڭ بەلىگە مەلىكىتىنى ئىدە قاشىش ئۇيۇللىرى
ھەققىدە ئىپتىقانلىرى

- 5467 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، ئىپتىتى: ئېلىگ،
پۇتۇن ئىشىكە تەدبىرلە سۇنسۇن ئىلىگ.
- 5468 ئېغىزدىن چىقارما يامان سوزلىنى،
ئى ئىلمى دەريا، ھەق كەچۈرمەس ئۇنى.
- 5469 بۇ بەگلىكنى كۈچەپ ئالىمدىڭ تىلەپ،
خۇدا بەردى پەزلى بىلەن بەلگۈلەپ.
- 5470 قەدىرلەپ سېنى، بەردى بەگلىك ساڭا،
ئەي ئىلمى كەڭ، قىلغىن سەن شۇكرى بۇڭا.
- 5471 تۈزەپ دىلىنى پاكلاپ، تېۋىن ھەققە سەن،
ئادالەت ۋە شەپقەتنى قىل خەلققە سەن.
- 5472 ھەۋەسنى ئەقىل بىرلە باسقىن ئۇتۇپ،
بىلىم بىرلە يانچىقىن نەپسىڭنى تۇتۇپ.

5473 nǝgü tǝr ǝxitgil bilik bǝrgüqi
bilik birlǝ nǝfsig hǝwaǝ basǝqı

B393 C327

5474 ǝt ǝz tüz tilǝsǝ hǝwa boyni si
hǝwa ǝlsǝ kǝnlür ǝt ǝz ǝgrisi

5475 katıǝqlan hǝwaka bulun bolmaǝqıl
hǝwa nǝfs ikigün bu din oǝrısı

5476 nǝlük boldi 'ajiz ǝzün ay ǝlig
kamuǝ ǝđgü kilǝpu küqün bar ǝlig

5477 nǝgükǝ munadur sǝn munqa katıǝ
nǝgükǝ kilur sǝn tiriglik aqıǝ

5478 hǝzinǝ tǝlim bar ǝr at sü ǝküx
kamuǝ ixkǝ yolqi bilik bar ukux

A156

5479 ǝr atni sǝvindür hǝzinǝ üle
olardın ǝzünkǝ miñ arzu tile

5480 nǝgü tǝr ǝxitgil yaoıqi kür ǝr
kümüx bǝrsǝ altun yaoısin urar

5481 kǝli kǝlsa sǝn tutqi üstǝn ǝlig
ǝr atni sǝvindür ǝgǝ bǝr ǝrig

5482 ǝr atni sǝvindür tilǝgil tilǝk
tilǝk barqa kǝlgǝy yaoı boyni ǝg

5483 ǝr at kǝp kǝlın tut sǝvindür sǝnǝ
sǝvüg janni bǝrgǝy sana bir küne

5484 ǝr at sü bilǝ yǝnq bu kafir yaoıǝ
bayattın tile küq sǝn arkan arıǝ

- 5473 نىمە دەر ئىشتىكىن، بىلىم بەرگۈچى،
بىلىم بىرلە ھاۋا-نەپسىنى باسقۇچى:
- 5474 تۈزەلمەك تىلەسەڭ، ھەۋەس بويىنى كەس،
تۈزىلۈر ئەگرىلىك گەر ئولسە ھەۋەس.
- 5475 تىرىش، بولمىغىن سەن ھەۋەسكە ئەسىر،
ھاۋا-نەپىس ئېزور بۇ دىن ئوغرىسى، بەس.
- 5476 ئى ئېلىك، نىچۈن بۇنچە ئاجىز ئوزۇك،
يېتىپ تۇرسا بارچە ياخشىلىققا قولۇك؟
- 5477 نىچۈن قاينۇرارسەن مۇشۇنچە قاتتىق،
قىلۇرسەن ھاياتىڭ نىمشقا ئاچچىق؟
- 5478 غەزىنە تولا ھەم خادىم-قوشۇن كوپ،
ھەر ئىشقا بىلىم، ئەقىل بار يولچى بولۇپ.
- 5479 خادىمنى سويۇندۇر غەزىنەڭ بىلە،
ئۇلاردىن مىڭ ئارزۇ ئوزۇڭگە تىلە.
- 5480 نىمە دەر، ئاڭلا، جەڭ قىلغان جەسۇر ئەر،
ئالتۇن-كۈمۈش بەرسە ئۇ ياۋنى يېڭەر:
- 5481 تىلەسەڭ ئۈستۈنلۈك ئەگەر ھەر زامان،
خادىمنى خۇش ئەت، ماختا، بەر شەۋق ھامان.
- 5482 خوشال قىپ ئۇلارنى، سەن قويساڭ تىلەك،
كېلىپ مەقسەت، ئېگەر باش ياۋمۇ شۇئان.
- 5483 خادىمنى كوپەيت ھەم سويۇندۇر ئۇنى،
شىرىن جاننى بەرگەي ساڭا بىر كۇنى.
- 5484 كاپىر ياۋنى يانچى لاۋ-لەشكەر بىلە،
تۇتۇپ دىلنى پاك، كۈچنى ھەقتىن تىلە.

- 5485 bu kafir üqün tut ər at sü tolum
 ɵlöp tüksə kafirdə bolmaz ɵlüm
- 5486 ɵvin barkin ɵrtə siojil burhanin
 anin ornı məsjid jəma'ət kilin
- 5487 bulun kilojil oolın kizin kul künin
 həzinə ur anda sən almix nənin
- 5488 musulmanlik aqojil xəri'ətni yađ
 atin boloja əđgü ezün boloja kəđ
- B394
 5489 musulmanka yakma təgürmə əlig
 anin həşmi tənri turur ay əlig
- 5490 musulman musulman bilə ol kadax
 kadaxka katılma ulam əđgüləx
- C328
 5491 tərü bər bođunka ərəz kilisuni
 sana əđgü birlə du'a bolsuni
- 5492 bayat bərgə ɵtrü səvinqin sana
 sənin boloja iki azun ay tona

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİKKƏ

- 5493 əlig aydi kərklüg ayur sən bu söz
 ezüm mə muni oq tilər kilsa ez
- 5494 kaniki munar təggü ixim ay ər
 muni kilojuka sən manə yari bər
- 5495 əl ətgü bođun süzgü axnu turup
 bu iq tax yorioqli yaraojin kərüp

5485 كاپرچۇن خادىم تۇت ۋە لەشكەر، تولۇم،
بۇ جەڭدە بولسە گەر، ئۇ بولماس ئولۇم.

5486 ئوبى-مۈلكى كويدۇر، بۇتنى يىقتى،
ئۇنىڭ ئورنىغا قۇرغىن جامە-مىچىت.

5487 ئەسىر ئال ئوغۇل-قىزنى، قىلىپ قۇل-دېدەك،
ئېلىپ ئولجىلار غەزەنە قۇرماق كېرەك.

5488 ئېچىپ ئىسلامنى سەن، شەرىئەتنى ياي،
بولۇپ ياخشى ئوزۇڭ، نامىڭ تارىغاي.

5489 مۇسۇلمانغا تەگمە، ئۇزاتما ئىلىگ،
ئاڭا ھەق دەۋاگەر ئېرۇر، ئەي ئېلىگ.

5490 مۇسۇلمان مۇسۇلمان بىلەندۇر قاياش،
قاياشقا توقۇنما، داۋام ياخشىلاش.

5491 قانۇن تۇز خەلققە، ھوزۇر ئەيلىسۇن،
ساڭا ياخشىلىققە دۇئالار دېسۇن.

5492 بېرۇر تەڭرى ئەجرىڭ، خوشاللىق ساڭا،
سېنىڭ بولغاي ئىككى جاھان، ئى توڭا.

ئېلىگىنىڭ ئوڭدۇلىشىگە جاۋابى

5493 ئېلىگ ئېيتتى: ئوبدان دېدىڭ سەن بۇنى،
خالايتتىم ئوزەممۇ قىلىشنى شۇنى.

5494 قېنىكىن بۇنى قىلماققا ئەش، ئى ئەر،
قىلىشقا بۇنى سەن ماڭا يارى بەر.

5495 سۇزۇپ خەلقنى ئاۋال ئەلنى تۇزگۈلۈك،
ئىچكى-تاشقى ئىشقا دىققەت ئەتكۈلۈك.

- 5496 s v rig s vind r k r aqioq b rip
s ni s vm g qini s rgil s rip
- 5497 muninda  n axnu  l  tg  k r k
bu iq tax k bitl r aritoqu k r k
- 5498 bođunuođ t r  birl  t zgil t k l
s z ls  k r əldə yaraoqsiz muhal
- 5499 kan  inq  l  tg  t g m z  z m
bu ix ix  z  bold  yummaz k z m

 GD LMIX J WABI  LIGK 

B395

- 5500 yanut b rdi  gd lmix ayd  ay b g
uzatma ixig sən kamuođ ixk  t g
- 5501 n g k  uzatur sən kəloqu ixin
uzatma ixin k l k q r bu yaxin
- 5502 bu k n kılmasa ix yarın ix bolur
ixin ix  z  bolsa  rklip kalur
- 5503 bu k nki ixin kođma k lma yarın
yarın bolsa ixin kalur k lmad n
- 5504  t  tur s z  tur bu  l ixlerin
bođun inqk  təggəy  z n m  yarın
- 5505  siz bolma  siz  sizk  yorit
 sizl rni barqa əlindin arit
- 5506 k ni bol k ni k l k ni tut yorik
 siz  gri k ng y əvürgəy k lik

- 5496 خوشال ئەيلە دوستلارنى ئېھسان قىلىپ،
سېنى سويىمگەنلەرنى ھەيدە سۇرۇپ.
- 5497 بۇنىڭدا ئاۋال ئەل تۈزەتمەك كېرەك،
پۈتۈن مەيخانلارنى بۇزماق كېرەك.
- 5498 تۈزەت قانۇن بىلەن سەن خەلقنى تولۇق،
بولۇنسۇن يارامسىز قىلىق ئەلدە يوق.
- 5499 نىچۈك ئەل تۈزەرمەن يېتىشمەي ئوزۇم،
ئىش ئۇستىگە ئىشتۇر، يۇمۇلماس كوزۇم.

ئوگدۇلېشىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 5500 جاۋاب بەردى ئوگدۇلېش ئېيتتى: ئى بەگ،
بۇ ئىشلارنى سوزما، پۈتۈن ئىشقا تەگ.
- 5501 نىچۈن ئۇزارتۇرسەن قىلۇر بۇ ئىشنىڭ؟
تولا سوزما ئىش قىل، كېتەر بۇ يېشىڭ.
- 5502 بۇ كۈن قىلمىساڭ، ئەتە يەنە ئىش بولۇر،
ئىش ئۇزۇرە ئىش ئولسا يىغىلىپ قالدۇر.
- 5503 بۈگۈنكى ئىشنى ئەتە ئۇچۇن قويمىغىل،
ئەتە ئىش بولسا، ئۇ قالدۇر يەنە، بىل.
- 5504 تۈزەپ تۇر، سۇزۇپ تۇر بۇ ئەل ئىشلىرىنى،
كورەرسەن ئەتە ئەل بىلەن ھوزۇرىنى.
- 5505 يامان بولما، ياماننى يامانغا يۇرت،
يامانلارنى ھەممە ئېلىڭدىن ئېرىت.
- 5506 دۇرۇس بول، دۇرۇس قىل، دۇرۇس تۇت خۇلق،
تۈزە تۇر يامانۇ—ئەگرسۇ قىلىق.

- 5507 bu tǝtrü kǝlinqlǝq bu tǝtrü kixi
ǝsiz tǝgmǝginqǝ oǝarmaz ixi
- 5508 ǝsizig yaǝqutma tokǝqay yoǝuǝq
kǝnilǝr bilǝ sǝn tirilgil oǝuǝq
- 5509 nǝgü tǝr ǝxitgil kǝni kǝnli tüz
kǝnül til kǝlinqǝ kǝmuǝq kǝlkiüz
- C329
5510 ǝsizkǝ kǝtilma yoriǝqil kǝni
kǝni ǝgri birlǝ küni tar küni
- 5511 kim ǝsiz kǝlinsa yolında yoǝuǝq
kǝnikǝ kǝni bol kǝnilik küni
- 5512 ay ǝlig ǝr attin saǝa qarǝ yok
ǝr at birlǝ bǝglǝr süzǝr bulǝjanuk
- 5513 ǝr at tǝrgü yǝqǝru aǝinoǝu aǝqǝq
qǝqayǝq bayutoǝu toǝuroǝu aǝqǝq
- 5514 tapuǝqda yoriǝqli uminqǝ yorir
tapuǝqǝ uminq kǝssǝ turmaz barir
- A157
5515 ay ǝlig tapuǝqǝ bu kaq türlüg ol
sǝbǝ aǝra tutoǝil yanilmasu yol
- 5516 olarda birisi tilǝr yüz suvi
aǝar yüz suvi kǝloǝu kǝnsa kǝvi
- B396
5517 takǝ bir kǝtusǝ tilǝr nǝn tavar
yuluǝq kǝlsu janin tavar bǝr aǝar
- 5518 takǝ bir tilǝr nǝn yǝmǝ yüz suvi
hǝm at ton tilǝr kǝr yorisa savi

- 5507 ئۇ تەتۇر قىلىقلىق زەرەرلىك كىشى —
يامان، تۇكىمگۈنچە ئوڭارماس ئىشى.
- 5508 يامانغا يولۇقما يالا يۇقۇشار،
دۇرۇسلار بىلەن سەن ياشىغىن بىدار.
- 5509 نىمە دەر ئىشتىكىن، دۇرۇس، كوڭلى تۇز،
كوڭۇل، تىل، قىلىغى، پۈتۈن خۇلقى ئۇز:
- 5510 يامانغا قوشۇلما ۋە يۈرگىن كۈنى،
تۇز — ئەگرىلە بولسا قارا يۈر كۈنى.
- 5511 كىم قىلسا يامانلىق بالاغا قالدۇر،
يولۇق ھەققە توغرا قىيامەت كۈنى.
- 5512 ئېلىگ ئى، قوشۇن يىغ، بولەك چارە يوق،
ئۇلار بىرلە بەگلەر سۈزەر بۇلغۇنۇق.
- 5513 خادىملارنى توپلاپ ئېھسان قىلغۇلۇق،
پېقىرنى قىلىپ باي، ئاچنى تويغۇزغۇلۇق.
- 5514 خىزمەت قىلغۇچىلار ئۈمىتلە قىلۇر،
ئۈمىت ئۈزسە خىزمەتچى تۇرماس كېتۇر.
- 5515 ئېلىگ ئى، خىزمەتچى نەچچە تۈرلۈك ئول،
ئىشلەت ئىلغاپ، ئايرىپ، ئاداشمىسۇن يول:
- 5516 ئۇلاردىن بىرىكىم تىلەر يۈز — ئابروى،
ئۇنىڭ بۇ تىلەگىن سەن قاندۇرۇپ قوي.
- 5517 يەنە بىرسى سەندىن تاۋار — مال تىلەر،
تاۋار بەر، پىدا جان ئەيلىسۇن ئۇلار.
- 5518 يەنە بىرسى ئىستەر ھەم مال ھەم شەرەپ،
قىلار ئات ۋە تون ھەم نام — ئۇنۇان تەلەپ.

- 5519 kəli alp atim ərsə bərgil kümüx
kiliq ursu aqsu saña kənd ulux
- 5520 biliklig ukuxluoq ər ərsə silig
aofirla tægür nəñ uzatojil əlig
- 5521 əsiz ərsə küqkəy kətürmə anı
əlig bərmə əlkə ulitojay səni
- 5522 kətürmə bayutma əsiz əktəmig
aofu kılma xəksiz saña ot əmig
- 5523 nəgü tər əxitgil bəkə yavojsi
bayusa bax əgməz bođun yuvojsi
- 5524 əsizig bayutma ay kılki unur
əsizilər bayusa kiling artatur
- 5525 əlig tarliki bolsa ədgü yəmə
kiling artatur kər munəđip bu ma
- C330
5526 munəđsa ma ədgü kilingliq kixi
kiling artatur həm ol ədgü tuxi
- 5527 əsizig uquzla kənitgəy yorik
aofirlaojil ədgüg ol ətgəy kiling
- 5528 bəofirsak kixig tut əzünkə yaqin
uvutsuzni əzdin yirak tut sakin
- 5529 asiojliq kayu ol asiojsiz kayu
sən ađra səqə tut ay bilgə begü
- 5530 səvər səvməzig mə səqə tut ənin
səvərke səvüg bol yəofika yalin

- 5519 ئۇ بولسا بىر جەسۇر، ئاڭا كۈمۈش بەر،
قىلىچ ئۇرسۇن، ئالسۇن ساڭا كەنت - شەھەر.
- 5520 بىلىملىك، ئەقىللىق بولسا پاك يۈرەك،
بېرىپ مال، قەدىرلەپ، ئاۋايلاش كېرەك.
- 5521 ئۇ زالىم، يامان بولسا، كۈتەرمە ئۇنى،
نوپۇز بەرمە ئەلدە، ئىگىرىتار سېنى.
- 5522 كۈتەرمە، بېيىتىما، يامان ئۈكتەمنى،
زەھەر قىلغاي ساڭا دورا ۋە ئەمنى.
- 5523 نىمە دەيدۇ ئاڭلا بوكە يابغۇسى:
ئاجىزلار بېيىسا باش ئەگمىگۈسى.
- 5524 ياماننى بېيىتىما، جەسۇر ھوكۇمدار،
يامان بولسا گەر باي خۇيىنى بۇزار.
- 5525 قولى قىسقا بولسا ھەتتا ياخشىلار،
بۇ مۇھتاجلىق بىلەن خۇيىنى بۇزار.
- 5526 مۇھتاج ئولسا ياخشى قىلىقلىق كىشى،
بۇزار خۇلقىنى ئۇ، ياخشىلىق تۇشى.
- 5527 تۈزەر خۇيىنى يامان، ئۇ تۇتۇلسا خار،
قىلىقنى تۈزەر ياخشى، بەرسە ئېتىۋار.
- 5528 كويۇمچاننى تۇتقىن ئوزۇڭگە يېقىن،
ئۇياتسىزنى ئوزگە يېقىن تۇتمىغىن.
- 5529 زەرەرنىكى كىم ئۇ، پايدىلىشى كىم -
ئايىرىپ تاللىغىن سەن، ئەي ئالىم ھېكىم.
- 5530 سويەر - سويىمەسنى سەن ئاجرىم قىلىپ تۇت،
سويگەنلەرگە دوست بول، دۈشمەنلەرگە ئوت.

- 5531 yırak tut səvinqin tiləməz kixig
səvitmə anar bərmə kילוu ixig
- 5532 əminig hiyanət bilə katmaoյil
yaraoյlioյ yaraoյsiz bilə tutmaoյil
- 5533 bir ixni ikigükə ayma tilin
ixəngü bolur ix qalur kilmadin
- 5534 ixin ix bilikli kixilərkə bər
kילו bilməsə ix sınıp qađoյu yər
- 5535 tapuoյka bolup bərmə ərkə ixig
əzünkə tusuloյu üqün tut kixig
- 5536 əl asoյi tilə mə ez asoյin tilə
kixi asoյina bakma turma ilə
- 5537 kixi kənli kərmə ol asoյi üqün
əl asoյi tilə əzni buzma küqün
- 5538 sənə kim tusulur tusuloյil anar
tusulmaz kixig kİL əzündə sınar
- 5539 aoyirlayu tut sən asioյlioյ kixig
anar bər ay əlig kərəklig ixig
- 5540 sənə kילוu ixlər bu ol ay əlig
munİ kildin ərsə sən əttin əlig
- 5541 atin ədgü boləja kutuloյay əzün
səninə kədin kaləja atin səzün
- 5542 bayuoյay bođun əl ətilgəy orun
nəqə qolsa kaznaq həzinə urun

- 5531 يىراق قىل سويۇنچىڭ تىلەمەس كىشىڭ،
سويدۇرمە ئۇنى ھەم بەرمە ھىچ ئىشىڭ.
- 5532 ساداقەتنى خىيانەت بىلەن قوشىمىغىن،
يارامسىز، ياراملىقنى بىر تۇتمىغىن.
- 5533 بىر ئىشنى ئىككى شەخسكە بۇيرۇما تەڭ،
قىلىنماي قالدۇر ئىش ئىتتىرىش بىلەن.
- 5534 ئىشىڭنى ئىش بىلگەن كىشىلەرگە بەر،
قىلىشنى بىلمەسە، سۇنۇپ قايغۇ يەر.
- 5535 خىزمەت دەپ بولۇپ بەرمە ھەر كىمگە ئىش،
ئوزۇڭ نەپىسكە ئەر تۇتۇشقا تىرىش.
- 5536 ئەل نەپىس تىلە ھەم ئوز نەپىسكە تىلە،
باغلىنىپ يۇرمە سەن كىشى نەپىسكە.
- 5537 كىشى كوڭلىگە باقما نەپىسنى دەپ،
ئەل نەپىس تىلە، ئوزنى بۇزما كۈچەپ.
- 5538 ساڭا پايدا قىلغانغا بەر پايدىنى،
يىراق قىل ئوزۇڭدىن بىنەپ كىشىنى.
- 5539 قەدىرلە پايدىلىق بولسا ئەگەر ئەر،
ئېلىگ ئى، ئۇنىڭغا كېرەك ئىشنى ھەر.
- 5540 قىلىشقا تېگىش ئىش، ئى ئېلىگ، شۇدۇر،
بۇلارنى ئىشلىسەڭ، ئېلىگ تۇزۇلۇر.
- 5541 ئېتىڭ ياخشى بولسا، قۇتۇلدۇڭ ئوزۇڭ،
قالۇر سەندىن كېيىن ئېتىڭ ھەم سوزۇڭ.
- 5542 بېيىپ خەلق، مەملىكەت—تەختىڭ تۇزۇلۇر،
غەزىنەنى قانچە دېسەڭ تېپىلۇر.

C331

5543 nǝgü tǝr ǝxitgil baǝǝrsak kixi
baǝǝrsaklikǝ kǝr sǝziǝ tuxǝ

5544 kayu ǝl bǝgi bolsa ǝǝgü kǝni
bayudǝ ol ǝl boǝni toǝdi kǝni

5545 boǝun baylikǝ bǝgkǝ baylik turur
tilǝsǝ ani tut tilǝsǝ muni

5546 ulux kǝnd iqindǝ sǝn oǝriǝ arit
ǝmǝg arkixiǝ yolda ǝmin yorit

B398

5547 iq ǝldǝ kǝtǝrgil boǝun kǝqlǝrin
taxirtin aritoǝl karakǝi barin

5548 ǝsizniǝ kǝni birlǝ kilkin ǝvǝr
ǝsizkǝ ǝsizlik yaraxur tǝgǝr

A158

5549 ǝsizig ya qoǝda oruda kǝrǝk
yorik bolsa ǝǝgü aya sarp yǝrǝk

5550 aǝin ma bu ǝl boǝni kaq tǝrlǝg ol
muni aǝra tutoǝu aquk bolsu yol

5551 olarda biri bilgǝ 'alim turur
bu alim bilǝ ǝrkǝ kut kiv bolur

5552 aǝǝirla bulariǝ nǝgü aysa kil
xǝri'ǝt yoli tut boyun bǝr ǝgil

5553 bularniǝ hǝki tiǝma iǝgü yǝgü
bǝrǝ tur munǝǝmasu ǝlqi bǝgü

5554 kǝnǝl inqliki birlǝ ǝgrǝtsǝlǝr
biliksizlǝr andin ma ǝgrǝnsǝlǝr

- 5543 ئىشتىكىن، كويۇمچان كىشى نىمە دەر،
دىلى بىرلە تىلى ئوخشاش كەلگەن ئەر:
- 5544 قايۇ ئەل بېگى بولسا ياخشى كۈنى،
ئۇ ئەل خەلقى بېيىپ، تۇغۇلغاي كۈنى.
- 5545 خەلق بايلىغى بەككە بايلىق ئېرۇر،
خاھى سەن ئۇنى تۇت، خاھى سەن بۇنى.
- 5546 شەھەر-كەنت ئىچىدىن ئوغرىنى ئېرت،
كارۋانۇ-مۇساپىرنى ئىمىن يۇرت.
- 5547 يوقات ئەل ئىچىدە زوراۋاننى سەن،
تۈگەت يۇرت تېشىدا قاراقچىنى سەن.
- 5548 ياماننىڭ خۇلقىنى جازالە تۈزەت،
يامانغا يامانلىق ياراشۇر پەقەت.
- 5549 يامانغا يا زەنجىر يا زىندان كېرەك،
تا ياخشى بولسۇن ئەركىن، ئى داۋ يۈرەك.
- 5550 ئېرۇر نەچچە خىل مەملىكەت خەلقى ئول،
كېرەكتۇر پەرق ئېتىش، تا يورۇغاي يول.
- 5551 ئۇلاردىن بىرى بىلگە-ئالىم تۇرۇر،
ئالىملار بىلەن ئەرگە دەۋلەت كېلۇر.
- 5552 قەدىرلە بۇلارنى، نىمە دىسە قىل،
شەرىئەت يولىن تۇت، بويۇن بەر، ئېگىل.
- 5553 ساقلا سەن ھەققىنى، ئاش-ئوزۇق بېرىپ،
قالمىسۇن ئەي دانا، ئۇلار قىسىلىپ.
- 5554 ئاسايىشتا ئۇلار ئىلىم ئۈگەتسۇن،
بىلىمىسىز ئۇلاردىن بىلىم ئۈگەنسۇن.

- 5555 bularda basa muhtəsiblər turur
bular əlgi küqlüg kərək ay unur
- 5556 kisa tutsa fasik yava boxlaoıoı
tolu tutsa məsjid jəma'ətlarıoı
- 5557 basakı kutu ol sanə tapoıuqı
tıda tutmasa sən bu ol koroıuqı
- 5558 bular yük kətürməz bularnın yüki
sanə yüdgü təgsə munin əmgəki
- C332
5559 bularda basa kaldı bođnuñ kara
bularnı tərü birlə ədgü kərə
- 5560 bu ma üq kutu ol munı adra tut
küqəmə küqəsə bolur əlkə yut
- 5561 bularda birisi bu baylar turur
bođun küqlügi bu ay kılki unur
- B399
5562 bularda basası kər ortu xixi
bu ortu kılumaz bu baylar ixi
- 5563 qıoıaylar turur kər bularda basa
bularıoı küdəzgülü kamuoıdın oza
- 5564 yüdürməgü baylar yükin ortuqa
bu ortu buzuloıa tükəl artaıoıa
- 5565 qıoıayka yüdürməgü ortu yüki
qıoıay əlgə aqın üzülge kəki
- 5566 qıoıayıoı küdəzilsə ortu bolur
bu ortu birər tınsa baylık bulur

- 5555 بۇلاردىن كېيىن موتۇسۇپلار ئېرۇر،
ئۇلار ئەلدە كۈچلۈك بولغاي، ئى جەسۇر.
- 5556 بىكارچى ۋە پاسقىنى تۇتسۇن قىسىپ،
مىچىتنى جامائەت بىلەن تولدۇرۇپ.
- 5557 يانا بىر گۇروھ ئۇ خىزمەتچىلەردۇر،
توساپ تۇتمىساڭ ساڭا قارشى بولۇر.
- 5558 بۇلار يۈك كوتەرمەس، ئۇلارنىڭ يۈكىن—
يۇدۇرسەن ئوزۇڭ، سەن بىلىپ ئەمگەگىن.
- 5559 بۇلاردىن كېلۇر سوڭ ئاۋام—خەلق قارا،
قانۇن بىرلە ئۇلارغا سەن ئوبدان قارا.
- 5560 بۇلار ئۇچ گۇروھتۇر، پەرق ئەتسەڭ بولۇر،
زۇلۇم قىلما، قىلساڭ پالاكەت كېلۇر:
- 5561 بۇ ئۇچنىڭ بىرىكىم ئۇ بايلار ئېرۇر،
خەلقنىڭ كۈچلۈكى شۇلار، ئەي جەسۇر.
- 5562 كېلىدۇ ئۇلاردىن سوڭ ئورتا كىشى،
بۇلار قىلالمايدۇ ئۇ بايلار ئىشى.
- 5563 كېلۇر ئۇندىن كېيىن خەلق يوقسۇللىرى،
كۈزەتكىن ئۇلارنى سەن ئەڭ ئىلگىرى.
- 5564 يۈتكۈزمە بۇ بايلار يۈكىن ئورتىغا،
چۈشەر بۇلار بۇزۇلۇپ خاراپ ھالىغا.
- 5565 پېقىرگە يۈتكۈزمە ئورتىلار يۈكىن،
ئولەر ئاچتىن، بۇ ھال قىرىپ يىلتىزىن.
- 5566 كۈزەتسەڭ پېقىرنى ئۇ ئورتا بولۇر،
بىر ئاز تىنسا ئورتا، ئۇ بايلىق تاپۇر.

- 5567 qıoıay ortu bolsa bu ortu bayur
bayusa bu ortu ęlin bay tolur
- 5568 ęl ętlür ęręzkę tęgir bu bođun
du'a artar ętrü saņa ol ęđün
- 5569 nęgü tęr ęxitgil uq ordu hanı
at ęđgü tilę ay ęlügli kanı
- 5570 kimin ęđgü atı bilę qıksa jan
kәsilmez anın atı ęđgü du'an
- 5571 ęlüp kim kalur ęrsę ęđgü du'a
yana bir tiriglik bular bu tooıa
- 5572 kәrәk yęr ęzә tur kәrәk yęr katın
qaviksa ęzün kәr bu ęđgü atın
- 5573 at ęđgü kәrәk kәr ęz ęlgü turur
ęlür ęz atı kalsa mәнü turur
- 5574 rә'ıyyәt hәki bar sәnindә kәr üq
bu hәknı ętęgil ęzün kılma küq
- 5575 birisi ęlindә arıoı tut kümüx
'ıyarın küđęzgil ay bilki ęküx
- C333
5576 takı bir bođunka tәrü bәр kәni
kәtür bir ikidin küqin kәr anı
- B400
5577 üqünqi әmin tut kamuoı yollarıoı
karakqıoı sәkәrqiğ arıtoıil arıoı
- 5578 ętәmix bolur sән rә'ıyyәt hәki
sән ętrü hәkin kol ay ęlqi aki

- 5567 پېقىر ئورتا بولسا، بولۇر ئورتا باي،
باي ئولسا ئورتىلار بۇ ئەل بېيىغاي.
- 5568 تۈزۈلۈپ بۇ ئەل، خەلقىمۇ تاپقاي ھوزۇر،
ساڭا شۇ چاغدا كۆپ دۇئالار بولۇر.
- 5569 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، ئۈچ ئوردۇ خېنى،
تىلە ياخشى نام، ئى ئولۇچى، قېنى:
- 5570 كىم ئولسە كېتەردە قويۇپ ياخشى نام،
ئاڭا ياخشى دۇئا بولۇرلەر داۋام.
- 5571 ئولۇپ كىم قالدۇر بولسا ياخشى دۇئا،
تۇغۇلغان بولۇر ئۇ يېڭى ھاياتقا.
- 5572 خاھى يەر ئاستىدا، يا ئۈستىدە تۇر،
ئوزۇڭ ياخشى ناملە ئاتانساڭ يېتۈر.
- 5573 كېرەكتۈر ياخشى ئات، ئولەر بۇ ۋۇجۇت،
قالدۇر مەڭگۈ نامىڭ، بولسا تەن نابۇت.
- 5574 سېنىڭدە پۇقرانىڭ ھەققى ئېرۇر ئۈچ،
بۇ ھەقىنى ئوتەسەن، ھىچ ئىشلەتمە كۈچ:
- 5575 بىرى ئوز ئېلىڭدە كۈمۈشنى پاك ئەت،
ئەي ئىلمى كۆپ ئەرسەن، ئايارىن [223] كۈزەت.
- 5576 بىرى، توغرا قانۇننى خەلقىڭغە بەر،
بىرىن-بىرى ئەزمەكنى ئەلدىن كۈتەر.
- 5577 ئۈچىنچى، ئىمىن قىل پۈتۈن يوللىنى،
يوقانقىن قاراچى ۋە ئوغرىلىنى.
- 5578 ئوتەپ بۇ خەلقنىڭ ھەقلىرىن، كېيىن—
ئوزۇڭمۇ ئەي مەردان، ھەقىقەت تىلىگىن.

- 5579 rə'ıyyət eze ol sənın üq həkın
tiləgü olardıñ sən aq kulojakın
- 5580 biri yarlıoqıñnı aofır tutsalar
nəgü ərsə tərkin anı kilsalar
- 5581 ikinq tıdmasalar həzinə həkı
əđındə təgürsə ay əlgi akı
- 5582 üqünqi yaoıka yaoı bolsalar
səvəriñ kim ərsə anı səvsələr
- 5583 etəmix bolur sən ezün həkıların
olar ma etəmix bolur ez həkın
- 5584 bu yanlıoq kərək bəg yorısa yoluoq
rə'ıyyət ux andaoq kərək ay uluoq
- A159
5585 bođun bulsa etrü bəgi əđgüsın
bəgi bulsa inqlık yorıtsa küsın
- 5586 ay əlig bu ol bu kutun bəlgülüg
sana iki azun təgürgü ülüg
- 5587 anında basa bilgə 'alim turup
bođunka bilik bərsü yətrü kərüp
- 5588 yana əlgi küqlüg bolur muhtəsib
əsiszlərnı yıoqsu jəma'ət kəzip
- 5589 satıoqı küdəzsü əmanətlərin
kılı tursu uzlar nəsihətlərin
- 5590 tarıoqı tarıoqka ərik bolsunı
yəmə yilkıqı igdix əklitsünı

- 5579 پۇقرالار ئۈزۈ بار سېنىڭ ئۈچ ھەققىڭ،
ئۇلاردىن سورا، ئاچ ئەمدى قۇلاغىڭ:
- 5580 بىرى، يارلىغىڭنى ئەزىز تۇتسالەر،
نېمە بولسا تېزدىن ئۇنى قىلسالەر.
- 5581 ئىككىنچى، غەزىنە ھەقىقەت تۇتسا،
ئەي مەردان، ھەقىقى دەل چاغدا تاپشۇرسا.
- 5582 ئۈچىنچى، يېغىغا يېغى بولسالەر،
سېنى سويگۇچىنى ئۇ ھەم سويىسەلەر.
- 5583 ئوتتۇرگەن بولۇرسەن ئوزۇڭ ھەقىقىرىن،
ئۇلارمۇ ئوتتۇرگەن بولۇر ئوز ھەقىقىن.
- 5584 ئى ئۇلۇغ، بەگ شۇنداق يۇرمىگى كېرەك،
پۇقرامۇ ئاشۇنداق بولمىغى كېرەك.
- 5585 خەلق شۇندا بەگنىڭ خوۋلىغىن كورەر،
ھوزۇر ئىچرە بەگمۇ شوھرىتىن يايار.
- 5586 ئېلىك ئەي، شۇلاردۇر سېنىڭ دەۋلىتىڭ،
ھەم ئىككى جاھانلىق ئۇلۇش - قىسىمىتىڭ.
- 5587 ئۇنىڭدىن كېيىن بىلگە - ئالىم تۇرۇپ،
بىلىم بەرسۇن ئەلكە ئىخلاسمەن بولۇپ.
- 5588 يەنە قولى كۇچلۇك بولۇپ مونتۇسۇپ،
يامانلارنى يىغسۇن جامائەت كېزىپ.
- 5589 سودىگەر كۈزەتسۇن ئامانەتلىرىن،
ھۈنەرۋەن يېتىشتۇرسۇن شاگىرتلىرىن.
- 5590 دىخانلار تېرىلغۇغا قىلسۇن ئەجرىنى،
چارۋىچى كوپەيتسۇن چارۋىلىرىنى.

- 5591 ər at qaldı əmdi saña tapoquqı
yaşika bərikə bu ol yortoquqı
- B401
5592 səvindür bularıoq aqın nəñ bile
kərü tur ađın ixkə qatma yula
- 5593 tusulur təninqə aşırla aqın
bayutoqıl nəñin sən bəđütgil küqin
- 5594 yaşika bərikə ətinsü tolum
adaxka bolup ez yaşika əlüm
- 5595 aqiloqay səqilgəy kamuoq əxlərin
süzülgəy ətilgəy kamuoq ixlərin
- 5596 saña boluqa iki azun əđbüsi
bayatim səvinqi özün boluqusi
- 5597 kənilik bu ol kər kəni bol kəni
tiləkkə təgürgəy kənilik səni
- 5598 səni tənri səvgəy kənilik üqün
kənidə ađın qılma həlkka əqün
- 5599 nəgü tər əxitgil ay kənli yaruk
munin mə'nisi kər bu sözkə anuk
- 5600 kənilik üqün kək ađakın turur
yayılmaz üqün yərdə ot yəm ənür
- 5601 yayılma kəni tur kənül tut kəni
kəni iki azun kənilik bulur
- 5602 ay əlig munuqi özüm bilmixin
ətündüm saña mən iqin həm taxin

- 5591 مانا قالدى ساڭا خىزمەت قىلغۇچىلار،
بورى، ياۋغا قارشى قويۇلغۇچىلار.
- 5592 بۇلارنى سويۇندۇر سەن ئېھسان قىلىپ،
ئۇلارنى بولەك ئىشقا يۈرمە سېلىپ.
- 5593 نەپىگە مۇناسىپ ئېھسانلار تارات،
قەدىرلەپ، بېيىت ھەم كۈچىنى زورايت.
- 5594 يېغىغا، بورىگە قورال راسلىسۇن،
بولۇپ دوستقا ئوز، ياۋغا ئولۇم يوللىسۇن.
- 5595 بولۇر تاللىنىلغان پۇتۇن ئەشلىرىڭ،
سۇزۈلگەي، تۈزۈلگەي پۇتۇن ئىشلىرىڭ.
- 5596 بولۇر ساڭا ئىككى جاھان خوۋلۇغى،
سېنىڭ بولغۇسىدۇر تەڭرى خوشلۇغى.
- 5597 دۇرۇسلۇق شۇدۇر، كور، دۇرۇس بول كونى،
تىلەككە يەتكۈزگەي دۇرۇسلۇق سېنى.
- 5598 سېنى تەڭرى سويگەي دۇرۇسلۇق ئۇچۇن،
دۇرۇستىن بولەك قىلما خەلققە ئۇچۇن (224).
- 5599 ئىشتىكىن، نىمە دەيدۇ كوڭلى يورۇق،
بۇنىڭ مەنىسىدۇر بۇ سوزگە ئېنىق:
- 5600 دۇرۇسلۇق ئۇچۇن كوك ئاياقتا تۇرۇر،
تەۋرەنمەس ئۇچۇن يەردە ئوت-چوپ ئۇنۇر.
- 5601 تەۋرەنمە، دۇرۇس تۇر، كوڭۇل تۇت دۇرۇس،
دۇرۇس ئىككى دۇنيا دۇرۇسلۇق تاپۇر.
- 5602 ئېلىگ ئى، شۇلاردۇر مېنىڭ بىلىشىم،
ساڭا ئېيىتىم ئەمدى ئىچىم ھەم تېشىم.

- 5603 ikigün azunluk asiq kiloju sez
bu erdi munuki ayu berdi ez
- 5604 bu azun erazi bile edgu at
sana bolqa dunya ya 'ukbi ulat
- 5605 bu dunya neni barqa kalaju turur
atin edgu kilofil ez elgu turur
- 5606 bilik yakxi sezlər muna menzetü
sezi me'ni birlə anar yanzatu
- B402
5607 atim edgu bolsun ezüm elsüni
tirig elgu ahir atim kalsuni
- C335
5608 usa edgülük kil at edgu tile
ezün menü atin tirig bolsuni

* * *

- 5609 axitti elig sez savindi katioj
kenül kez yarutti bulundi tatioj

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 5610 ekux alkıtu egdi egdülmixig
ayur sezlədin sən ezün bilmixig
- 5611 bayat bərsü təvfik bu kündə naru
sən aymix bu sezlər tutayin kerü
- 5612 səni tæg basutqi mana berdi rəb
umar mən tiləsə tilək bərgə tæg

5603 ھەر ئىككى جاھان، ئەي، قىلارلىق سوزۇم —

مۇشۇلار ئىدى، ئېيتىم ئەمدى ئوزۇم.

5604 بۇ دۇنيا مېلى ھەممىسىلا قالۇر،

ئولۇرسەن، ئېتىڭ ياخشى بولسا بولۇر.

5605 قالۇر بۇ جاھاننىڭ ھەممە نەرسىسى،

ئولۇرسەن ياخشى نام تاپ، شۇلا قالغۇسى.

5606 بىر ئالىم بۇنىڭغا قىياسەن قىلىپ،

شۇ مەنا ئۈزە سوز ئېيتىمىش ئوخشىتىپ:

5607 ئېتىم ياخشى بولسۇن، ئوزۇم ئولسەممۇ،

تىرىك ئولەر ئاخىر، ئېتىم قالسۇن ئۇ.

5608 تىرىش، ياخشىلىق قىل، ياخشى ئات تىلە،

ئوزۇڭ مەڭگۈ، ئاتىڭ تىرىك بولسۇن ئۇ.

* * *

5609 ئېلىڭ ئاڭلاپ بۇ سوزنى سويۇندى بەك،

كوڭۇل — كوكسى يورۇپ، لەززەتلەندى بەك.

ئېلىڭنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

5610 ئۇ ماختاپ، ئالقىشلاپ ئوڭدۇلمىشنى كوپ،

دېدىكىم، سەن ئېيتتىڭ بىلگىنىڭنى خوپ.

5611 بۇ كۈندىن بۇيان بەرسە تەۋىپىق خۇدا،

سەن ئېيتقان بۇ سوزلەرنى ئەيلەي ئادا.

5612 ماڭا بەردى سەندەك ياردەمچىنى رەب،

كۈتەر مەن بېرۇر باشقا مەقسەتنىمۇ دەپ.

- 5613 bayat bərsü arzu tiləkiñ tükəl
tükəl kıldiñ arzum aya ədgü fal
- 5614 bu kündə naru sən baqırsaklıkiñ
basut kıl maña sən ay kənli yakın
- 5615 pütər mən saña qın inanur özüm
sezün ertmə məndə ay kərklüg yüzüm
- 5616 maña kün nəgü tæg yarumix künüm
səniñdə kərür mən mən əmdi münüm
- 5617 ədi yakxi səzlər kənül bulmix ər
kənül til birikip yakın bolmix ər
- 5618 kənül kimkə pütse anı kəznü tut
özün kərgə sən tæg anı utru tut
- 5619 baqırsak, kixi əzkə kəznü bolur
anar baksa kılq yanni tüzgü bolur
- 5620 kimiñ kənli kimkə bakın bolsa qın
anar pütgü əzkə yakın bolsa qın
- 5621 pütülmix kixikə ayıtoqu sezüg
pütülmix kixi aysa tutoqu sezüg

* * *

- 5622 əxitti kər əgdülmix əlig səzin
səvindi iləl tæg yaruttı kəzin

B403

- 5623 səzin kəsti əlig əzi amrulup
kopup qıktı əgdülmix andin turup

- 5613 خۇدا بەرسۇن ئارزۇ-تىلەگىڭ تۈگەل،
ئۈمىدىم تولۇق قىلدىڭ، ئى ياخشى پال.
- 5614 كويۇمچان بولۇپ سەن، ئەي كوڭلى يېقىن،
داۋاملىق ياردىمىڭ قىل بۇندىن كېيىن.
- 5615 ساڭا چىن پۈتەرەمەن ئىشىنىپ ئوزۇم،
سوزۇڭنى يوشۇرما، كوركەم يۈزلۈگۈم.
- 5616 قۇياشتەك يورىغان قۇياش ماڭا سەن،
مەن ئەمدى سايەڭدە ئەيىبىم كورەرمەن.
- 5617 ئەجەپ ياخشى ئېيتىمىش دىلرەبا كىشى،
تىلى-كوڭلى بىردەك بىر ئاشنا كىشى:
- 5618 قىل ئەينەك ئۇنى كىمگە پۈتسە كوڭۇل،
كورۇشكە ئوز ئەيىبىڭنى تۇتقىن ئۇدۇل.
- 5619 كويۇمچان كىشى ئوزگە ئەينەك بولۇر،
ئوڭا باقسا خۇلقىڭ-خۇيۇڭ تۈزىلۇر.
- 5620 يېقىن بولسا كىمىڭ دىلى كىمگە چىن،
ئوڭا پۈتكۈلۈك گەر يېقىن بولسا چىن.
- 5621 سوزۇڭنى ئىشەنگەنگە ئېيتساڭ بولۇر،
سوزىنى ئىشەنگەننىڭ تۇتساڭ بولۇر.

* * *

- 5622 ئوگدۇلمىش ئىشتىكەچ، كور، ئېلىگ سوزىن،
سويۇندى، دىدى "خوش"، يورۇتتى كوزىن.
- 5623 ئېلىگ ئۇزدى سوزىن راھەتكە چومۇپ،
قوپۇپ چىقتى ئوگدۇلمىش ئاندىن تۇرۇپ.

A160

5624 əlig anda naru kər inqlik kədup
əlin əttili tüzdi kəp əmgək yüdüp

C336

5625 əsizig yirattı kər ədgüg kamuoı
əzinə yakın kildi bərđi yoluoı

5626 tüzüldi bođun həm süzüldi əli
tinip inqkə tēđdi yıl ay kün tili

5627 tatidi tiriglik əl asoıi bilə
ərəzin avindi səvinqin külə

5628 əlig mə aqirladi əgdülmixig
inandi anar bərđi barqa ixig

* * *

5629 yoridi bir anqa bu əgdülmixə
ərildi sakinq kađoıu birlə pıxa

5630 əzinə baqa kərđi kılkin ixin
tiriglik yigitlik yava kilmixin

5631 aqildi yarup kənli kəgsi kezi
aritmak, tilədi bu kənli tezi

* * *

- 5624 شۇنىڭدىن بەرى خان راھەتنى قويۇپ،
تۈزەتتى ئېلىن تۈزدى ئەمگەك يۇدۇپ.
- 5625 ياماننى يىراق قىلدى، ياخشىنى ئول—
ئۈزىگە يېقىن قىلدى ھەم بەردى يول.
- 5626 تۈزۈلدى خەلق ھەم سۈزۈلدى ئېلى،
جىمىپ تىنچلاندى يىل، ئاي، كۈن تىلى.
- 5627 ھايات شىرنىلەشتى ئەل نەپتى بىلە،
ھوزۇردا سويۇندى ئېلى خوش كۈلە.
- 5628 ئېلىگ ئوگدۈلمىشنى قەدىرلىك قىلىپ،
جىمى ئىشنى بەردى ئۇڭا ئىشىنىپ.

* * *

- 5629 شۇ ھالدا ئوگدۈلمىش يۇردى بىر زامان،
پىشىپ قايغۇ—ئەلەم ئىچرە ئۇ ھامان.
- 5630 ئۈزىگە باقتى، كوردى قىلىغىن—ئىشىن،
تىرىكلىك، يىگىتلىك زايە قىلمىشىن.
- 5631 ئېچىلدى يورۇپ كوڭلى—كوكسى، كوزى،
ئېرىتماق تىلەدى كوڭلىنىڭ توزى.

ƏGDÜLMIX KƏQMIX TIRIGLIKKƏ AQİP
TƏWBƏKA OQIRAMİXİN AYUR

- 5632 ayur mən yoridim usalın küle
tiriglik yava boldi oqflət bilə
- 5633 tiriglik küqi bardı məndin kətip
tayak tutti əlgim bu tirgin atip
- 5634 ökündi ayur bardı əsiz künüm
tiriglik tükədi qararur tünüm
- 5635 yədi arzu ni'mət özüm uđlayu
tirildim həm uđ tæg bilü bilməyü
- B404
5636 ayur mən yoridim usalın küle
künümni kəqürdüm yavalık bilə
- 5637 yigitlik küqi bardı məndin kəte
aqir mən yigitlikkə keyüp tütə

يەتتىنچى بۆلۈم
ئۆگۈشنىڭ ئۆتكۈن ھاياتقا ئېچىپ تۈرۈپ قىلغانلىقى
باياندا

- 5632 يۈرۈپمەن دىدى: غەپلەت ئىچرە كۈلە،
تىرىكلىك زايە بولدى غەپلەت بىلە.
- 5633 تىرىكلىك كۈچى قالدى مەندىن كېتىپ،
ھاسا قولغا ئالدىم ھايات تەرك ئېتىپ.
- 5634 ئوكۇندى، دىدى: كەتتى ئىست كۈنۈم،
تىرىكلىك تۈگەدى، قارايدى تۈنۈم.
- 5635 مەن ئارزۇ-نېمەتنى ھوكۇزدەك يىدىم،
بىلىپ بىلمەين مەن ئۆيدەك ياشىدىم.
- 5636 دىدى: غەپلەت ئىچرە يۈرۈپمەن كۈلۈپ،
كۈنۈمنى بەھۈدە يۈرۈپ ئۆتكۈزۈپ.
- 5637 يىگىتلىك كۈچى كەتتى مېنى تەرك ئېتىپ،
قېلىپمەن يىگىتلىككە كويۇپ-ئېچىنىپ.

- 5638 tiriglik uqkti yaqudı elüm
elümkə ətik yok ya etgü yolum
- 5639 saqım boldı sonqur tüsi tæg xaxut
saqal boldı yazkİ güləf tæg orut
- 5640 otuz iki tixim erün yinqülər
üzüldi yipi kər saqıldi birər
- C337
5641 kərür ərdi kəzlər bu künlük yərig
tünərdi kərüməz katında ərig
- 5642 yirak əxtür ərdi kulak tutsa ma
bu kün boldi əlgin ezüm imləmə
- 5643 kərə ərdi kuzoqun tüsi tæg baxım
kuzoqu kondi baxka yətildi yaxım
- 5644 ezüm yanöqu boldi bayatka bu kün
yazuklar üqün yioqlasa mən ünün
- 5645 ezüm yanöqu boldi bayatka turup
yazuklarka 'uzri tiləsə kolup
- 5646 ezüm koqsa əmdi yaraqsizlarioq
kənül buloqanuktin süzülse arioq
- * * *
- 5647 ezi təwbə kilmak tilədi turup
bayatka siqinsə yazukin kolup
- * * *
- 5648 yana saknu aldı ayur əvməyin
əvəklikte yas ol anı kilməyin

- 5638 تىرىكلىك تۈگەدى، يېقىنلاپ ئولۇم،
ئولۇمگە چارە يوق ئوتۇشكە يولۇم.
- 5639 چېچىم بولدى شۇڭقار تۈسدەك ئالا،
ساقالم كۈزدىكى ئوتتەك بولدىلا.
- 5640 ئوتتۇز ئىككى چىشىم—ئاپپاق ئۇنچىلەر،
ئۇزۇلدى يىپى، كور، چېچىلدى ئۇلەر.
- 5641 كورەتتى كوزۇم كۈن چۈشكەن يەرنى ھەم،
قارايدى، كورەلمەس تۇرغان ئەرنى ھەم.
- 5642 قۇلاق سالسام ئاڭلار ئىدىم كوپ يىراق،
ئىشارەت قىلۇرمەن بۇ كۈن قوللە، باق.
- 5643 قارا ئەردى قۇزغۇن تۈسدەك بېشىم،
قوغۇ قوندى باشقا، يېتىلدى يېشىم.
- 5644 يانار ۋاقتىم ئولدى، خۇداغا بۇ كۈن—
سېلىپ ئۇن يىغلايىن گۇنايم ئۇچۇن.
- 5645 مەن ئەمدى تۇرۇپ ھەق تەرەپكە ياناي،
گۇنايم ئۇچۇن مەن مەغپىرەت سوراي.
- 5646 يارامسىز ئىشلىرىم تاشلايىن پۇتۇن،
سۇزۇلگەي بۇ كوڭلۇم غۇباردىن بۇ كۈن.

* * *

- 5647 تىلەدى ئۇ تەۋبە قىلماقنى شۇ تاب،
خۇداغا سىغىنغاچ، گۇنايىن سوراپ.
- 5648 يەنە ئويلىدى: ئالدىراپ كەتمەيىن،
ئالدىراش—زىيانلىق، ئۇنى قىلمايىن.

- 5649 əŋ axnu bu ixkə kəŋəxgü kərək
yaraqsızni əzdin kəmixgü kərək
- 5650 kəŋəx birlə kילוu kərək ix bilip
əkündi kəŋəxməgli ixtə ulip
- 5651 nəgü tər əxitgil kixi tildəmi
kamuoɣ kילוu ixkə kəŋəx ol əmi
- 5652 kəŋəxgü kərək əz yakınka kəŋəx
kəŋəx birlə ətlür kamuoɣ türlüg ix
- B405
5653 kəŋəxsə onarur kixi əz ixi
əkünqlüg bolur kin kəŋəxməz kixi
- 5654 barayin mən əmdi qadaxim tapa
kəŋəyin anar mən bu ix ay apa
- 5655 yaraqlioɣ təsə mən kிலayin bu ix
yaraqsız təsə qalsuni bu kəŋəx
- 5656 kixi əz ixin əz bilüməz kərüp
adıŋka ayitoɣu kərək əxtürüp
- 5657 kəŋəxsə kəŋür ol kixikə bilik
kəŋəxkə bilik kirsə yətlür əlig
- 5658 nəgü tər əxitgil kəŋəxür kixi
kəŋəxin ətər ol kixi əz ixi
- C338
5659 nəgü ix kிலurun kixikə kəŋəx
kəŋəxməz kixikə qatılma yirax
- 5660 kayu ixkə təgsə kəŋəx ətrü kıl
tiləmix tiləkkə kəŋəxin tənəx

* * *

- 5649 ئەڭ ئاۋال بۇ ئىشتا كېڭەشمەك كېرەك،
يارامسىزلىق ئوزدىن تۈگەتمەك كېرەك.
- 5650 قىلىش لازىم ھەر ئىشنى كېڭەشلە بىلىپ،
كېڭەشمەس كىشى ئۇ ئىررار ئوكۇنۇپ.
- 5651 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، پەيغەمبەر - نەبى،
كېڭەش - ھەممە ئىشنىڭ داۋاسى - ئەمى.
- 5652 يېقىنلار بىلەن سەن ئەيلىگىن كېڭەش،
يېشىلگەي كېڭەش بىرلە ھەر تۈرلۈك ئىش
- 5653 كېڭەش بىرلە تۈزىلۈر كىشىنىڭ ئىشى،
پۇشايمايلىق ئولغاي كېڭەشمەس كىشى.
- 5654 قاياشم قېشىغا مەن ئەمدى باراي،
ئۇنىڭلە بۇ ئىشتا كېڭەشلەر قىلاي.
- 5655 ئۇ ماقۇل دىسە مەن قىلاي ئۇشۇ ئىش،
ئۇ ماقۇل دىمەسە قوياي بۇ كېڭەش.
- 5656 كىشى ئوز ئىشىنى بىلەلمەس كورۇپ،
كېرەك باشقىلارغا ئېيتماق ئىشتۇرۇپ.
- 5657 كېڭەشمە كىشىدە بىلىم كېڭىيۈر،
كېڭەشكە قوشۇلسا بىلىم، ئىش ئوڭۇر.
- 5658 ئىشتىكىن كېڭەشلىك كىشى نىمە دەر،
كىشى ئوز ئىشىنى كېڭەشلە ئېتەر:
- 5659 نە ئىش قىلماق ئولساڭ كېڭەش ئەر بىلە،
كېڭەشمەس كىشىدىن يىراقلىق تىلە.
- 5660 نىچۈك ئىشنى قىلساڭ كېڭەش بىرلە قىل،
كېڭەش بىرلە كۈتكەن تىلەكلەر كېلە.

5661 kəqə yattı ertə turup yundı kər
atın mindi əlig tapa bardı kər

5662 yorip kirdi əlig tapa yol kəlup
orun bərdi əlig aqırlap kərüp

ƏGDÜLMIX SUALI ƏLİGKƏ

A161

5663 əligkə ətündi ayur mən bu kün
kadaxımka baroqum kəlir ertügün

5664 kəli yarlıqasa barayın naru
ziyarət kılıp tərək yanayın bərü

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

5665 əlig aydı baroqıl mənindin səlam
təgürgil anar sən ay bilki təmam

5666 unıtmasunı ol du'ada məni
bayatka uladukta sırrın kəni

5667 bayattın kolu bərsü yazuklarım
du'a birlə boləqay kəqürgəy kərim

* * *

B406

5668 iləl təp turup qıktı əgdülmixə
əvinə kəlip tuxtı yazdı kaxa

5669 azun kirtixi boldı altun ənı
yaxık zə'fəran kıldı yakut ənı

5661 كېچە ياتتى، يۇيۇندى سەھەر تۇرۇپ،
ئاتىن مىندى، ئېلىككە باردى يۇرۇپ.

5662 ئېلىگ يانغا كىردى رۇخسەت سوراپ،
ئورۇن بەردى ئېلىگ ئۇنى قەدىرلەپ.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىككە سوئالى

5663 ئېلىگدىن ئوتۇنۇپ دىدى: مەن بۇ كۈن—
قاياشىغا بارغۇم كېلۇر بەس، پۇتۇن.

5664 ئەگەر بولسا رۇخسەت بارايمەن ئۇيان،
زىيارەت قىلىپ تېز يانايمەن بۇيان.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

5665 ئېلىگ ئېيتتى: بارغىن، ئى ئىلىنى تامام،
ئۇڭا يەتكۈزۈپ قوي مېنىڭدىن سالام.

5666 ئۇنۇتمىسۇن ھەرگىز دۇئادا مېنى،
سىرىنى خۇداغا دەل ئاچقان كۈنى.

667 خۇدادىن سوراپ بەرسۇن كۇنالىرىم،
دۇئا بىرلە بەلكى كەچۈرگەي كەرىم.

* * *

5668 يېنىپ چىقتى ئوگدۇلمىش "ماقۇل" دىبان،
ئويىگە كېلىپ چۈشتى ھەم شادىبان.

5669 جاھان يۈزى ئالدى ئالتۇن رېڭىنى،
قۇياش زەپىران قىلدى ياقۇت ئوڭىنى.

- 5670 kalik tügdi kaxin tünertti yüzin
tutup badi barqa kixilər kəzin
- 5671 nəmaz kildi yattı təxəkkə kirip
bir anqa uđidi ol anqa ərip
- 5672 bir anqa uđidi bir anqa ođuođ
kopa kəldi saknu tooja kəldi tuođ
- 5673 təxək kəldi yattı uđidi uzun
bəlinləp ođundi əzi yalnuzun
- 5674 yumulmadı yandru ikilə kəzi
ođuođ yattı saknu ərikti əzi
- 5675 baka kərđi əndün kara kux toođup
kopa kəldi yərdin yalin təg bolup
- 5676 yarudı basa yildriđ ađođır bilə
tizildi ərəntir əzin bəlgülə
- C339
5677 sükiq kopti ərləp kalikka ađiđ
ünün sumlıdı suri 'ibri okiđ
- 5678 kətürdi yaxik bakti məxrik tapa
kərür ađı yərdin yokaru kopa
- 5679 putiklandı yərdə yokaru sita
kalik mənzi boldi yalin təg ota
- 5680 səvüg külqirər təg yarudı azun
sakinq kišoja boldi səvinqlər uzun
- 5681 yana turdi yundı nəmazin kiliđ
atin mindi taođka yüz urdi yəlip

- 5670 تۇرۇپ كوك قېشىنى قارايتتى يۇزىن،
تۇتۇپ باغلىدى بارچە ئىنسان كوزىن.
- 5671 ناماز قىلدى، ياتتى توشەككە كىرىپ،
خىيالغا چومىدى ھەم بىر ئاز كوز يۇمۇپ.
- 5672 بىر ئاز ئۇخلىدى، ياتتى بىر ئاز ئويغاق،
خىيال-ئوي تۇغلىرى تىكلەندى بىراق.
- 5673 توشەكتە يەنە ياتتى ئۇخلىدى كوپ،
يېتىپ يالغۇز ئوزى ئويغاندى چوچۇپ.
- 5674 يۇمۇلمىدى قايتا ھەر ئىككى كوزى،
يېتىپ ئويغاق ئويلاپ، زېرىكتى ئوزى.
- 5675 قاراپ كوردى ئاۋال قارا قۇش [225] تۇغۇپ،
قوپۇپ كەلدى يەردىن ئۇ ئوتتەك بولۇپ.
- 5676 كېيىن يىلدىرق ۋە ئايغىر [228] تۇغۇلۇپ،
قوشۇلدى ئىرىنتىر ئوزىن كورسۇتۇپ.
- 5677 سەھەر قۇشى قوپتى ئەگىپ ئۇچۇپ،
ناۋا قىلدى ساپراپ مىزامىر [227] ئوقۇپ.
- 5678 كوتەردى بېشىن، كوردى شەرقتە قۇياش—
قوپۇپ يەردىن ئۇستۇن كوتەرمىش ئۇ باش.
- 5679 نۇر نەيزە چېچىلدى يەردىن پۇتاقلاپ،
پەلەك مەڭزى ئوتتەك بولدى يىلىنجاپ.
- 5680 جانان كۆلگەن كەبى يوردى جاھان،
تاراپ قايغۇ، شاتلىق بولدى نامايەن.
- 5681 يەنە قوپتى، يۇيۇندى، ناماز ئوقىدى،
مىنىپ ئاتقا "چۇ" دەپ تاققا جوندى.

5682 tægip tüxti akru tokidi kapuq
kadaxi kapuq aqti qoqti tapuq

* * *

5683 səlam kildi etrü ker egdülmixə
yanut bərđi yandru ker oqoqurmixa

B407

5684 turup kirdilər əvkə alxip əlig
kadaxi ayitti ker aqti tilig

ODOJURMIX SUALI EGDÜLMIXKƏ

5685 ayur ay kadaxim qalı kəldin ay
sana tuxoqali mən takı kəqməz ay

5686 tükükrək kerür mən sənın kənlünü
sarioqrak, kerür mən kızil mənziñi

5687 nəgü kaqoju tægdi nə ərki halin
mana sezləgil səz sən aqoqil tilin

EGDÜLMIX JƏWABI ODOJURMIXKA

5688 yanut bərđi egdülmix aydı kadax
oqun urdı ədlək kəñül kildi bax

5689 əđ ədlək yarutsa bərip et ərig
kəñül əlmix ərsə bolur təp tirig

5690 uđimix bu kəñlüm ezüm oqəfləti
məni oqoquru bərđi ədlək eti

5691 kəñül kezi birlə bakip tənlədim
ezüm yolda azmıx turup tanladım

- 5682 بېرىپ يەتكەچ، ئۇ ئاستا چەكتى ئىشك،
 قويۇپ تائەت قاياشى، ئاچتى ئىشك.
- 5683 سلام بەردى دەرهال مانا ئوگدۇلمىش،
 ئىلك ئالدى سالامىن ھەم ئودغۇرمىش.
- 5684 كورۇشكەچ، ئوي ئىچرە كىردىلەر شۇدەم،
 قاياشى سوز ئاچتى، سوراپ سوئال ھەم.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

- 5685 يەنە كەلدىڭ نىچۇن، قاياشم؟ دىدى،
 تېخى بىز كورۇشكەنگە ئاي تولمىدى.
- 5686 چۇشكۇنرەك كورەرمەن روھىڭنى سېنىڭ،
 سېرىغراق كورەرمەن قىزىل ئۇرەڭنىڭ.
- 5687 نىمە قايعۇ تەگدى، نە كەچتى ھالىڭ؟
 ماڭا سوزلىگىن سوز، سەن ئاچقىن تىلىڭ.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 5688 جاۋاپ بېرىپ ئوگدۇلمىش، ئېيتتى: قارا،
 زامان ئوق ئېتىپ قىلدى دىلنى يارا.
- 5689 يورۇتسا كوڭۇلنى ئوگۇتلە زامان،
 كوڭۇل ئولگەن ئولسا تىرىلۇر ھامان.
- 5690 ئوزۇم غاپىل ئەردىم، دىلىم ئۇخلىغان،
 مېنى پەندى بىرلە ئويغاتتى زامان.
- 5691 كوڭۇل كوزى بىرلە قاراپ بايقىدىم،
 ئوزۇم يولدىن ئېزىپ، مەن تېڭىرقىدىم.

5692 tiriglik uqukti yüküm aqrudi
yazuktin ezüm boldi yanoju eđi

C340

5693 kixi tapođi kıldim tiriglik idip
bayat tapođi qaldı usandım uđip

5694 kälü bärđi dunya tiriglik barir
tiriglik tükär kör bu dunya qalir

5695 tiriglik üqün män tilėdim azun
tiriglik tükėdi nərək bu otun

5696 kəqər ux munukı bu künki künüm
bulurmu ezüm bu kəligli tünüm

B408

5697 saqım boldi yazkı güləf tæg orut
sakal boldi sonqur tüsi tæg xaxut

A162

5698 ętingü kərək män yarinkı ętik
ętilsə yarinkı ixim ay tətik

5699 muñar mənzetü kėldi əmdi bu sėz
bu sėz ixkə tutođil aya kəñli tüz

5700 bu kəqmıx tiriglikkə əknür ezüm
nəqə ərki qalmıx künüm ay yüzüm

5701 yava bardı əsiz yigitlik künü
yava barmasu bu kəligli tünüm

5702 yarın boloju ixkə bu kün ęt ętik
mana mundaq aydı biliklig tətik

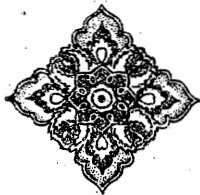
5703 bu kün ęt usanma bu tapođun ixig
bu kün ętsə ętlür yarinkı ętik

- 5692 تىرىكلىك تۈگەپ بولدى يۈكۈم ئېغىر،
گۇنادىن يانار ۋاقىت بولدى ئەخىر.
- 5693 ھاياتىمچە قىلىدىم كىشى خىزمىتى،
غاپىل ئۇخلىدىم، قالدى ھەق تائىتى.
- 5694 كېلىۋەردى دۇنيا، تىرىكلىك كېتۈر،
تىرىكلىك تۈگەر، كور، بۇ دۇنيا قالۇر.
- 5695 جاھاننى تىلەدىم ھاياتلىق ئۈچۈن،
ھاياتسىز نە ھاجەت بۇ گۇستاخ ئاجۇن؟
- 5696 كېچەر مانا شۇنداق بۇگۈنكى كۈنۈم،
تاپارمەنمۇ ئوزۇم كېلىچەك تۇنۇم؟
- 5697 چېچىم بولدى يازدا قۇرىغان قاخشال،
ھەم شۇڭقار تۈگىدەك چارلاشتى ساقال.
- 5698 كېرەك تاڭنا ئۈچۈن تەييارلىق قىلىش،
ئى زىرەك، تۈزەتمەككە ئەتسىكى ئىش.
- 5699 بۇڭا ئوخشىشىپ كەلدى ئەمدى بۇ سوز،
ئەمەل قىل بۇ سوزگە، ئايا كوڭلى تۈز:
- 5700 بۇ ئۆتكەن تىرىكلىككە پۇشمان ئوزۇم،
كۈنۈم قانچە قالدېكىن، ئاي يۈزلۈگۈم.
- 5701 زايە كەتتى ئەپسۇس يېگىتلىك كۈنى،
زايە كەتمىسۇن ئەمدى قالغان تۇنۇم.
- 5702 تەييارلان بۇگۈن ئەتسىكى ئىشقا سەن،
بىلىملىك مانا نە دىدى، ئاڭلا سەن:
- 5703 غاپىل ئولما، بۇ كۈن تائەت قىل كىشى،
بۇگۈنكى ئەتىچۈن تەييارلىق ئىشى.

- 5704 yədim iqtim uđ tæg yoridim yava
aqip suvsatayin muni mən əvə
- 5705 ökux arzu ni'mət yəyü səmridi
bu kün aroqurayin yetildi eđi
- 5706 təlim yattı inqin tiləkqə turu
bu kün tursu əmdi ađakın erü
- 5707 həşim kildi əzkə qalın kəp kixig
səvinqlig kılayin ətəyin ixig
- 5708 əlig til uzattım kixikə təlim
anin 'uzri kilsu bu kün bu tilim
- 5709 kixig satoqayu mən yoridim ökux
ezüg satoqayin mən ay ərdə kəsux
c341
- 5710 kürək mən idimdin kürəmix otun
kamuq ez yazukqa kəmüldi pütün
- 5711 bu kün təwbə birlə yanayin mənə
idimdin bu 'uzruq kolayin mənə
- 5712 əlüm tutmaz ərkən kılayin tapuq
əlüm tutsa qaloqay tapuqlar kuruq
- 5713 nəgü tər əxit tinla bilki patiq
saña etlər əmdi ay kənli katiq
- 5714 əlümdə oza yan ezünni yioqa
əlüm tutsa əknüp asioq kılmaoqa
- B409
- 5715 əlümüg unitma anun təwbəka
usanma əlüm kəlgə tutoqa yaka

- 5704 يىدىم، ئىچتىم ئۆيدەك، يۇردۇم مەن بىكار،
ۋۇجۇتنى رىيازەتتە تۈزسەم بولار.
- 5705 ئۇ كۆپ ئارزۇ-نېمەت يىدى، سەمرىدى،
ئۇنى يادىتايىمەن دەل ۋاقتى كەلدى.
- 5706 تولا ياتتى راھەت-تەلەككە كورە،
بۇ كۈن تۇرسۇن ئەمدى ئاياقتا ئورە.
- 5707 ئوزىگە قىلدى ياۋ ئۇ كۆپ كىشىنى،
قىلاي خوش ئۇلارنى تۈزەپ ئىشىنى.
- 5708 قول ھەم تىل ئۇزاتتىم كىشىلەرگە كۆپ،
بۇ كۈن بۇ تىلىم ئوزرە ئېيتسۇن تۇرۇپ.
- 5709 كىشىلەرگە ئازار بەردىم ھىساپسىز،
بېرەي ئوزگە ئازار مەن ئەمدى، ئەزىز.
- 5710 نادان بىر قاچاقمەن، ئىگەمدىن قاچاق،
جىمكى گۇناغا كومۇلىگەن بىراق.
- 5711 بۇ كۈن تەۋبە بىرلە يانايمەن مانا،
ئىگەمدىن بۇ ئوزرۇم تىلەيمەن مانا.
- 5712 ئولۇم تۇتمىغان چاغدا تائەت قىلاي،
ئولۇم تۇتسا، تائەت قىلىپ بولمىغاي.
- 5713 بىر ئىلمى كەڭ كىشى، ئىشىت نىمەدەر،
ئى باغرى قانتىق، ئۇ نەسەت بېرەر:
- 5714 يىغ ئوزنى ئولۇمدىن ئاۋال، ھەققە يان،
ئولۇم تۇتسا پايدا بەرمەن پۇشايىمان.
- 5715 ئونۇتماي ئۇنى، بول تەۋبىگە تەييار،
غاپىل بولما، ئولۇم ياقاڭدىن تۇتار.

- 5716 yigitlik eþinde yätürgil tapuq
karilik yetilsə barir küq kamuq
- 5717 tiriglik kəsüx tut əvə kıl tapuq
elüm tutmaz ərkən baka tur oduq
- 5718 elüm tutmaz ərkən oduq bol sakın
elüm tutsa asoqi bulumaz bakın
- 5719 mən əmdi sana kəldim andın turup
bu ixkə kənx bər ədi kəđ kərüp
- 5720 baqırsak kadaxim sən əmdi mana
yaraqli nəgü ol ayu bər tona

- 5716 يىگىتلىك چېغىڭدا سەن قىل ئىبادەت،
قېرىساڭ كېتۈرلەر ھەممە كۈچ - قۇۋۋەت.
- 5717 غەنىمەت ھايات، قىل تائەت ئالدىراپ،
ئولۇم تۇتمىغان ئىكەن، تۇر ئويغاق قاراپ.
- 5718 ئولۇم تۇتمىغاندا ئويغان، دىققەت ئەت،
ئولۇم تۇتسا يوق پايدا، كورگىن پەقەت.
- 5719 مەن ئەمدى ساڭا كەلدىم ئاندىن تۇرۇپ،
بۇ ئىشقا كېڭەش بەر، ئوبدان ئويلۇنۇپ.
- 5720 كويۇمچان قاياشسىم ئەي جەسۇر توڭا،
نە قىلماق كېرەكتۇر، سەن ئېيتقىن ماڭا.

ODÖJURMİX ƏGDÜLMİXXƏ KƏNƏX
BƏRMİXİN AYUR

- 5721 yanut bərđi ođoıurmıx aydı qadax
əxitgil sözümni ay kənli tudax
- 5722 əđi əđgü niyətni kilmıx ezün
bayat bərsü təwfıq yarutsu kezün
- 5723 bir ək türlüğ erməz bu ixkə bilik
pütə türlüğ ix bar təgürgü əlig
- 5724 olarda biri bu ayayın əxit
yaraqı kərüp bil sən ətrü ix ət
- 5725 bu kün anda turmaq sənə əđgürək
yana munda turmaq mənə əđgürək
- 5726 sənındin bu kün əlkə asoıı ekük
buzulsa asıoı bolıa qaroxıx səkük
- C342
5727 əlig kıldı əlkə kər əlgın uzun
kilür sən kamuoı əđgü atın tüzün

پەنەن تەنچى باپ
ئودغۇر شىننىڭ ئوگەنلۈك كەڭەش بىرگەنلىكى باياندا

- 5721 جاۋاپ بېرىپ ئودغۇر شىن ئېيتتى: قاياش —
سوزۇمنى ئىشتىكىن، ئايا قەلبداش.
- 5722 قىلىپسەن تولا ياخشى نىيەت ئوزۇڭ،
خۇدا بەرسۇن تەۋپىق يورۇتسۇن كوزۇڭ.
- 5723 پەقەت بىر ئىلىملا يېتىشمەس بۇڭا،
قىلىشقا تېگىشلىك يەنە ئىش تولا.
- 5724 ئۇلاردىن بىرىكىم، ئىشت، ئەيتايىن،
ھازىرلىق كورۇپسەن ئەمەل ئەيلىگىن.
- 5725 بۇ كۈن ئاندا تۇرماق ساڭا ياخشىراق،
يەنە مۇندا تۇرماق ماڭا ياخشىراق.
- 5726 بۇ كۈن سەندىن ئەلگە يېتەر پايىدا كوپ،
بۇ پايىدا بۇزۇلسا قاغايىدۇ سو كۇپ.
- 5727 ئېلىگ قىلدى ئەلگە قولۇڭنى ئوزۇن،
قىلىپسەن ياخشىلىقلار نام ئالدىڭ پۇتۇن.

A163

5728 bođun inqkə təgdi ətildi ətli
du'a birlə tınmaz rə'iyət tili

B410

5729 nəgü tər əxitgil tusulur kixi
tusulur kixi ol kixidə baxı

5730 kixilər ara kər kixi ol bolur
anındın kixilər asiqlər bulur

5731 asiqləsiz kixilər kixidə turi
asiqliləq kixi asıqlı əlkə tolur

5732 niyət ədgü kilsa kənüldə kixi
azunda tilək tək ətildi ixi

5733 niyət ədgü kılqanka ədgü bolur
nəqə kılmasa ol muyanin bulur

5734 əminlik tərü əlkə inqlik turur
əlig bođni səndin səvinqlig turur

5735 tərü əndi ədgü uruldı tükəl
əsisiz yitti əldə kođup ətılə al

5736 bularıql kođup sən bərü kəlsə sən
ol ixlər buzuloqay əkünq buloqa sən

5737 yana təgxürülgəy bu əndi tərü
buzuloqa əlin kılmaqoqay bir ərü

5738 sənin ornunqa bir əsisiz ornaoqay
bođunuoq ulitoqay bir inq idmaqoqay

5739 əsisiz yolka tartoqay əligni əsisiz
əsisizlər ixini tüzüp kođoqa iz

- 5728 خەلق تاپتى راھەت، تۈزەلدى ئېلى،
دۇئا بىرلە تىنماس رەئىيەت تىلى.
- 5729 نەپەدەر ئىشتىكىن، نەپىئىلىك كىشى،
نەپىئىلىك كىشىدۇر كىشىلەر بېشى:
- 5730 كىشىلەر ئارا، كور، كىشى ئول بولۇر،
ئۇنىڭدىن كىشىلەر كوپ پايدا ئالۇر.
- 5731 نەپىئىسىز كىشىدىن كىشىدۇر بىزار،
نەپىئىلىك كىشى نەپىئى ئەلگە كېلۇر.
- 5732 نىيەت ياخشى قىلسا كوڭۇلدە كىشى،
جاھاندا بولۇر، كور، تىلەكتەك ئىشى.
- 5733 نىيەت ياخشى بولسا، ياخشىلىق بولۇر،
قىلالمىسا ھەم ئۇ ساۋابىن تاپۇر.
- 5734 ئىمىنلىك ۋە قانۇن ئەل راھىتىدۇر،
ئېلىگ ھەم خەلق ھەم سەندىن سويۇنۇر.
- 5735 قانۇن ۋە نىزاملار ئىشقا ئېشىپ كەڭ،
يوقالدى يامانلار، تۈگەپ ھىلە-رەڭ.
- 5736 ئەگەردە كېلۇرسەن بۇلارنى قويۇپ،
بۇشايمان بولۇرسەن، ئۇ ئىش بۇزۇلۇپ.
- 5737 يەنە تېگىشلىگەي بۇ قانۇن-نىزام،
بۇزۇلغاي ئۇ ئىشلار تامام ۋەسسالام.
- 5738 ئورنىڭغا سېنىڭ بىر يامان ئورنىڭغا،
خەلقنى ئېزەر، ھىچ ھوزۇر قالمىغاي.
- 5739 يامان يولغا تارتقاي ئېلىڭىنى يامان،
يامان ئىشلار قىلىپ، قويۇر ئىز ھامان.

- 5740 sənindin ayitojay muni bir bayat
bayat aytioqi bar yəmə ədgü at
- 5741 əsiz kılmaoju həm tərü urmaoju
əsiz kılouquka bolu bərməgü
- C343
5742 nəgü tər əxit kılki kənli kəni
sana ətlədi kər unıtma muni
- B411
5743 əsizkə katılma tərü urma sən
əsiz kılouquka bolu bərmə sən
- 5744 ezün ədgülük kıl tərü ədgü ur
tiril iki azun əsiz kərmə sən
- 5745 bayat bərđi təwfik sana ədgükə
kamuoj ədgülükke sunup təggükə
- 5746 nəgükə buzar sən bu ədgülərig
sana yasi təggəy ay kənli tirig
- 5747 əl asojın buzup sən ez asojın kođup
nə ədgü tilər sən bu yərkə uđup
- 5748 mana munda yəgrək tədüki ezüm
ayayın sana mən ay kərklüg yüzüm
- 5749 ezüm dunya dəwlət bolup kərmədi
tilək arzularka kənül bərmədi
- 5750 bođun birlə katlip yorik tüzmedim
ya bəglər bilə mən kilik bilmədim
- 5751 ezüm kərmədi bu azun malini
ya ədgü əsiz bu kixi ھalini

- 5740 سېنىڭدىن سورايدۇ بۇنى بىر بايات،
يەنە قالدۇرۇش بار بىرەر ياخشى ئات.
- 5741 ياماندىن قاچ، نىزامنى تۈزمە يامان،
يامانغا بولۇشما ھەم بەرمىگەن يان.
- 5742 نە دەيدۇ ئىشىت، كوڭلى، قىلغى كۈنى،
ساڭا قىلدى ناسات، ئۇنۇتما مۇنى:
- 5743 يامانغا قوشۇلما، تۇتما يامان يول،
يامانلىق قىلغۇچىغا بولۇشماس بول.
- 5744 نىزامنى ياخشى تۈز ھەم ياخشىلىق قىل،
يامانلىق كۆرمەي ئىككى دۇنيا تىرىل.
- 5745 ساڭا بەردى تەۋپىتىق ھەق ياخشىلىقتا،
جىمىكى ياخشىلىقنى ھەم قىلىشقا.
- 5746 مۇشۇ ياخشىلىقنى نىچۇن بۇزارسەن،
ئى كوڭلى تىرىك، سەن زىيان كۆرەرسەن.
- 5747 بۇزۇپ ئەل نەپىئىنى ۋە پايدىداڭ قويۇپ،
نە خوۋلۇق تىلەرسەن بۇ يەردە تۇرۇپ.
- 5748 بۇ يەر ماڭا خوپىراق دىگەنسىم ئوزۇم،
سەۋەبىن ساڭا دەي، گۈزەل يۈزلۈگۈم.
- 5749 ئوزۇم دۇنيا - دەۋلەت تېپىپ كۆرمىگەن،
تىلەك - ئارزۇغا ھەم كوڭۇل بەرمىگەن.
- 5750 خەلق بىرلە بىللە ھەركەت قىلىدىم،
يا بەگلەرگە لايىق قىلىق بىلىدىم.
- 5751 ئوزۇم كۆرمۇدۇم مەن جاھان مالنى،
يا ياخشى يامان يا كىشى ھالىنى.

- 5752 bu Һalıq bilirdə naru barsa mən
ədi artak ərdi tapuq koɗsa mən
- 5753 kixi kərmədük bolsa altun kümüş
kərüp bulsa kılki kılur miñ səküş
- 5754 nəgü tər əxit əmdi sartlar baxı
azun təzginli hitay arkixi
- 5755 qıoqayın tirilsə kixi nənsizin
bayusa koɗur ol kiling ədgüsin
- 5756 qıoqay bay bolup ol bayusa qalı
anındın kətər tər kənilik yolu
- 5757 bu kut bulmaduk ər qalı bulsa kut
baru kılki artar kılur əlkə yut
- B412 C344
5758 əlig bulmaduk bulsa əlkə əlig
uzatur boɗunka əlig həm tilig
- 5759 sən əmdi tükəl dünya dəwlət yədin
kənül bastın arzu həwa bəklədin
- 5760 kezün toldi kənün yəmə amrulup
yorir sən əlig birlə ədgü bolup
- 5761 bu barqa bayat fəzli ərdi saña
kamuq ədgülük bərdi kızı ənə

- 5752 بىلىپ تۇرغاچ بۇ ھالەت، ئۇياققا بارسام،
بولۇر بەك يامان ھەم تائەتنى قويسام.
- 5753 كىشى كورمىگەن بولسا ئالتۇن - كۈمۈش،
كورۇپ تاپسا خۇلقى بولۇر مىڭ سوڭۇش.
- 5754 جاھاننى كېزۈچى قىستان كارۋىنى -
ئۇ سارتلار^[228] بېشى، نەدەر ئىشت ئۇنى:
- 5755 پېقىرلىقتا ئۆتكەن گاداي - كەمبەغەل،
بېيسا قويۇر ئۇز خۇلقىنى دەل.
- 5756 تېپىپ قالسا بايلىقنى يوقسۇل ئەگەر،
دۇرۇسلۇق يولى تېز ئۇنىڭدىن كېتەر.
- 5757 بۇ بەخت كورمىگەن گەرچە دەۋلەت تاپۇر،
خۇيى بۇزۇلۇپ ئەلگە ئاپەت بولۇر.
- 5758 ھوكۇمدار بولمىغان گەر بولسا ھاكىم،
بولۇر قول - تىلىلە ئۇ خەلققە زالىم.
- 5759 سەن ئولساڭ، بۇ دۇنيا - دەۋلەتكە تويۇپ،
بېسىپ سەن كوڭۇلنى، نەپسىڭنى قويۇپ.
- 5760 كوزۇڭ تويىدى كوڭلۇڭمۇ ھوزۇرلۇنۇپ،
يۇرۇرسەن ئېلىگ بىرلە ياخشى بولۇپ.
- 5761 بۇ ھەقتە ساڭا تەڭرى پەزىلى ئىدى،
بېرىپ ياخشىلىقلار سېنى خوشلىدى.

KÖNİLİKKƏ KÖNİLİK KIXILIKKƏ
KIXILIK KİLMAQİN AYUR

- 5762 bu bir türlügi ol taqi birsini
ayayin əxitgil aqa mən ani
- 5763 unittinmu ərki azu ertülüp
bu ix ətürü tuttuñ nə asoqi kərüp
- 5764 bilir sən azunda bu əgdi əkux
wəfalioq kixikə bolur ay kəsux
- A164
5765 azun boldi ərsə tərü əndisi
kixikə kixilik bolur bəlgüsi
- 5766 kixi ədgülökkə kılur ədgülük
birinə yanuti kılur on ülük
- 5767 kimin əşli bolsa atadin ariq
anindin kəlir ədgü əlkə asiq

تېمىش شېخ پاپ
توغرىلىقتا توغرىلىق ئادەمگە چىلىككە ئادەمگە چىلىك
قىلىش باياندا

- 5762 بۇ بىر تۇرلۇگىدۇر، يەنە بىرسىنى،
ئىشتىكىن، ئېچىپ مەن ئېيتايىن ئۇنى:
- 5763 ئۇنۇتتۇڭمۇ ياكى سىر قالدۇمۇ گەپ؟
بۇ ئىشقا تۇتۇندۇڭ نە پايدىسى دەپ؟
- 5764 بىلۇرسەن جاھاندا بۇ ماختاش تولا،
ئەزىزم، ۋاپالىق كىشىگە بولا.
- 5765 جاھاندا بولۇر كەن قانۇن ۋە نىزام،
بەلگىسى كىشىگە كىشىلىك تامام.
- 5766 كىشى ياخشىلىققا قىلۇر ياخشىلىق،
بىرىگە ئون ھەسسە قايتۇرماق ئېنىق.
- 5767 نەسلىدە كىمكى ئاتادىن ئىسىل،
ئۇنىڭدىن كېلۇرلەر پايدا ئەلگە، بىل.

- 5768 ana oqırılık suv alinsa yaxut
oqul toqsa andin bolur əlkə yut
- 5769 baka kər sən əmdi əlig ədgüsin
ezün buldı ni'mət yəgü kədgüsin
- 5770 bu ərdəm bilik ya ukuxka kamuq
səbəb boldi əlig aqıldı kapuq
- 5771 səni at ayaoq birlə kildi uluq
sana ədgülükke ol aqti kapuq
- B413
5772 unittinmu ərki bu ədgülərig
yanut kılmaçumu ay kenli tirig
- C345
5773 irik səzlədim mən səzüg ay adax
ərilmə sərilmə kenül kılma bax
- 5774 keni sız irik ol kenülkə aqioq
sinürsə anin asoqi bərgəy tatioq
- 5775 irik səzkə puxma kəli təgsə sız
keni sız irik ol əriglənme əz
- 5776 munar mənçətü kəldi əmdi sızüm
əxitgil muni sən ay kərklüg yüzüm
- 5777 keni sız aqioq ol sinürgil anı
yarın asoqi kəlgəy süqitgəy səni
- 5778 keni sız kenülkə kər aqioq irik
irik sız keni ol keni sız qanı
- 5779 sən oqlan kiqig ərkən əldi atan
bilik ərdəm üstəp kizartmadın ən

- 5768 ئانا ئالسا يوشۇرۇنچە ئوغرى سۇ،
ئوغۇل تۇغسا ئەلگە بولۇر ئاپەت ئۇ.
- 5769 كور ئەمدى ئېلىگىنىڭ ياخشىلىقلىرىن،
سەن ئالدىڭ يىمەك - كىيەك نېمە تلىرىن.
- 5770 بۇ پەزىل، ئاڭ، بىلىم ھەممىگە ئېلىڭ -
سەۋەپ بولدى، ساڭا ئېچىلدى ئىشىك.
- 5771 ئۇلۇغ قىلدى ئۇنۋان - نام بىلەن سېنى،
ساڭا ياخشىلىققا ئېچىپ ئىشكىنى.
- 5772 ئەي كوڭلى تىرىك سەن بۇ ياخشىلىقنى -
ئۇنۇتتۇڭمىكىن يا ياندۇرغۇلۇقنى؟
- 5773 يىرىك سوزلىدىم مەن، قېرىنداش، قارا،
ئاچچىقلانما قىزىپ، دىل ئەتمە يارا.
- 5774 دۇرۇس سوز يىرىكتۇر، كوڭۈلگە ئاچچىق،
سىڭۇرسە ئۇنىڭ نەپتى بولغاي تاتىق.
- 5775 تېرىكمە ئەگەرچە يىرىك بولسا سوز،
دۇرۇس سوز يىرىكتۇر، يىرىك بولما ئوز.
- 5776 بۇڭا ئوخشاپ كېلۇر ئەمدى بۇ سوزۇم،
مۇنى سەن ئاڭلىغىن، گۈزەل يۈزلۈگۈم؟
- 5777 دۇرۇس سوز ئۇ ئاچچىق، سىڭۇرگىن ئۇنى،
بېرىپ تاڭنا نەپتىن خۇش ئەتكەي سېنى.
- 5778 دۇرۇس سوز كوڭۈلگە، كور، ئاچچىق يىرىك،
يىرىك سوز دۇرۇس ئۇ، دۇرۇس سوز قېنى؟
- 5779 سەن ئوغلان كىچىك چاغدا ئولدى ئاتاڭ،
قۇچمىغان ئىدىڭ بەخت، تېپىپ بىلىم - ئاڭ.

- 5780 əlig aldı kərgil igiđti səni
anın boldun əmdi kixilər sanı
- 5781 bu kul kün at ađođır bu yər suv kamuođ
əligdin təgip aqti dəwlət kapuođ
- 5782 ezün buldı ni'mət kamuođ əđgülük
yađıldı atın əldə boldun külüg
- 5783 yararmu sənə əmdi yandru turup
ezün yüz əvürsə yaođi təg bolup
- 5784 tusulođu əđində sən andin kaqıp
ənin tursa sən kələqə kənli aqıp
- 5785 sənə kildi əlig kamuođ əđgülüg
yanuti kərəksizmə yandru külüg
- 5786 kixi kərsə əgsə səni alkayu
atın barsa əldə wəfaliođ təyü
- B414
5787 nəgü tər əxitgil kixi əđgüsi
kixilik bolur qın kixi bəlgüsi
- 5788 kixilik kıl ay ər kixi bol uluođ
kixi mundaođ urdı kixilik yoluođ
- C346
5789 kixi bol kixikə kixilik kılın
kixi atı əgdi ezünkə alin
- 5790 sənə əđgü kildi əlig min yanut
ol əđgü yanuti sən əđgü anut
- 5791 yanutluođ kixi ol kixi əđgüsi
bođunda talusi kixi bəlgüsi

- 5780 ئېلىگ تەربىيەتكە ئالغانلىغىچۇن،
كىشىلەر قاتارى سەن ئالدىڭ ئورۇن.
- 5781 ئات، ئايغىر، سۇ، يەر، قۇل - دىدەك ھەممىسى،
ئېلىڭدىن كېلىپ، ئاچتى بەخت قاپقىسى.
- 5782 جىمى نېمەت - ياخشىلىققا ئېرىشتىڭ ئوزۇڭ،
تارالدى ئېتىڭ ئەلدە مەشھۇر ئونۇڭ.
- 5783 يارارمۇ ساڭا ئەمدى قايتا تۇرۇپ،
يۇزۇڭ ئورسەڭ سەن، يېغىدەك بولۇپ؟
- 5784 تېگەر پايدا چاغدا سەن ئۇندىن قېچىپ،
يىراقلاشماڭ قالدۇر دىلى ئېچىشىپ.
- 5785 ئېلىگ قىلدى بار ياخشىلىقنى ساڭا،
كېرەكمەسمۇ جاۋاپ، ئەي مەشھۇر ئاڭا؟
- 5786 سېنى كورسە ماختاپ ئەل ئالقىشلسۇن،
ۋاپادار دەپ ئېتىڭ ئەلگە تارىسۇن.
- 5787 نېمە دەر ئىشىتكىن، كىشى ياخشىسى،
كىشىلىك ئېرۇر چىن كىشى بەلگىسى؛
- 5788 كىشىلىك قىل، ئى ئەر، ئۇلۇغ كىشى بول،
كىشىلىككە شۇنداق كىشى تۇنتى يول.
- 5789 كىشى بول، كىشىگە كىشىلىكنى قىل،
كىشى ئاتىن ئوزگە سۇپەت ئەيلەگىل.
- 5790 ئېلىگ ياخشىلىق قىلدى مىڭلاپ ساڭا،
جاۋابەن ھازىرلا ياخشىلىق ئاڭا.
- 5791 يانۇتلۇق كىشى^[229] ئۇ كىشى ياخشىسى،
خەلقنىڭ خىلىدۇر، كىشى بەلگىسى.

- 5792 kiqig әrdin oqlan biliksiz otun
sәni ol yelәdi kopurdı kutun
- 5793 yuluoq kil anar әmdi janın tәnin
uđip yatma tün kün ixin kil anın
- 5794 ol әđgü yanuti bu әđgü anut
sana ma bayat bәrgә әđgü yanut
- 5795 nәgü tәr әxitgil ay kәnli yakın
kixilik kilioqli bәoırsaklıkın
- 5796 kimin sән axın yәsә sән kil ixin
bәoırsaklık artur hәlal yә axın
- 5797 tuz әtmәk hәkini күdәzip әrән
yәtürmix kixike yuluoqlar baxın
- 5798 tilәk bulduñ arzu kamuoq әđgü yol
bu kün әđgü birlә anar sән tusul
- 5799 aoi kәđti hәrlr ezün ertti ez
sәni yañsaoquqi kәrüp kamdi kez
- A165
5800 sән әmdi әligkә kәđür әđgü at
kәrüp sizsu duxman boyun әgsü yat
- 5801 tümән arzu ni'mәt yәdin inqlәnip
boyun yal bәđüttün buka tәg kilip
- B415
5802 bu küq tutoqil әmdi әlig ixinә
du'a artsu әđgü uzun yaxına
- 5803 azon mali tәrdin ezün boldı bay
kәvәl mindin arkun yәmә tazi tay

- 5792 ئىدىك سەن بىلىمسىز، نادان بىر بالا،
يولەپ ھەم يۈكسەلتتى بەختتە مانا.
- 5793 پىدا قىل سەن ئەمدى ئاڭا جان - تېنىڭ،
سەن ياتما، ئىشنى كۈن - تۈن قىل ئۇنىڭ.
- 5794 ئۇ ياخشىلىق ئۇچۇن سەن قىل ياخشىلىق،
بېرۇر تەڭرى ساڭا ھەم بىل، ياخشىلىق.
- 5795 كىشىلىك قىلۇچى كويۇمچان بىر ئەر،
ئى كوڭلى يېقىن سەن ئاڭلا، نىمەدەر:
- 5796 يىسەڭ كىم ئېشىنى، سەن قىلغىن ئىشىن،
كويۇمچانلىق ئارتار، ھالال يە ئېشىن.
- 5797 كۈزەتپ تۈز - ئاشنىڭ ھەققىنى كىشى،
يىدۈرگەن كىشىگە پىدالار بېشىن.
- 5798 يېتىپسەن تىلەككە، تېپىپ ياخشى يول،
ئاڭا ياخشىلىقلە پايدىلىق بول.
- 5799 كىيىپ دۇردۇن - تاۋار پۇركەندىڭ ئوزى،
ھەسەتخورلىرىڭنىڭ قاماشتى كوزى.
- 5800 سەن ئەمدى ئېلىككە كەلتۈر ياخشى ئات،
كورۇپ ياۋ سىزىلسۇن، ئەگسۇن بويۇن يات.
- 5801 تۈمەن ئارزۇ، نېمەت تاپتىڭ تىنچلىنىپ،
بويۇننى يوغارتتىڭ بۇقادەك قىلىپ.
- 5802 كۈچۈڭنى سەن ئىشلەت ئېلىگ ئىشىغا،
كوپەيسۇن دۇئالار ئۇزۇن يېشىغا.
- 5803 جاھان مالى يىغىدىڭ، بولدۇڭ ئوزۇڭ باي،
مىنىدىڭ ھەم ئارغىماق يانا تازى [230].

- 5804 əligkə yuluoı kılöıl ixlät bu nən
tiläkləri bolsu kızııl kılsu ən
C347
- 5805 əlig təhtka minsün bu kün inqrünüp
yaoıısı yər əpsü yırak yinqrünüp
- 5806 uzun kıldı əlgin yorik kıldı söz
səvər səvməz ərsə sanə aqtı kəz
- 5807 sən əmdi du'a artur ədgü adax
səniñ bolsu dəwlət uzun bolsu yax
- 5808 kixi əşli mundaı kılur ədgülüg
ol atı azunda qalır mənülük
- 5809 ədi yakxı aymix bu tazı tili
kixi əşli bilgükə aqmix yoli
- 5810 kixi əşliñə kər kılınqı tanuk
kılınqı nə ərsə kər əşli ol ok
- 5811 kimin əşli ədgü kılınqı onay
əsiz əşliñə kəndü kılki tanuk
- 5812 əlig kılk əvürsə ay kılki silig
anı əvrə yandur ayu bər bilik
- 5813 kamuı ədgülükkə əlig boldı bax
bu ədgüg qoıup sən ezün kılma tax
- 5814 kəñəx kıldin əmdi inanıp manə
ezüm bilmixim barqa aydım sanə
- 5815 mən aymixlarım həm ezün bilmixin
bakıp tənleyü kər aqılöay ixin

- 5804 ئېلىككە پىدا قىل بۇ مال ئىشلىتىپ،
تەلەككە ئېرىشىشۈن مەڭزى قىزىرىپ.
- 5805 ئېلىگ تەختكە چىقسۇن بۇ كۈن بەھوزۇر.
ئېگىپ باش دۇشمىنى، بولسۇن يەر ئوپۇر.
- 5806 قولۇڭنى ئۇزارتتى، سوزۇڭنى راۋان،
قارايدۇ ساڭا دوست-دۇشمەنلەر ھامان.
- 5807 ئاشۇر ئەمدى ياخشى دۇئانى ئاداش،
سېنىڭ بولدى دەۋلەت، ئۇزۇن بولغاي ياش.
- 5808 ئىسىل كىشى قىلۇر شۇنداق ئەزگۈلۈك،
ئول ئاتى جاھاندا قالۇر مەڭگۈلۈك.
- 5809 تولا ياخشى ئېيتىمىش ئەرەپنىڭ تىلى،
بىلىشكە كىشى ئەسلىن ئاچمىش يولى:
- 5810 كىشى ئەسلىگە ئىش-ھەركىتى گۇۋا،
ئىش-ھەركەت نە ئولسا، ئەسلى شۇ بولا.
- 5811 كىم ئۇ ئەسلى ياخشى، ئىش-ھەركىتى ئۇز،
ياماننىڭ ئەسلىگە ئوز خۇلقى گۇۋا.
- 5812 ئېلىگ خۇلقى ئوزگەرسە، ئەي مۇلايىم،
ئۇنى ياندۇر، تۈزەت، بېرىپ سەن بىلىم.
- 5813 پۇتۇن ياخشىلىقلار ئېلىگ قېشىدا،
ئۇنى تەرك ئېتىپ سەن قالما تېشىدا.
- 5814 كېڭەش سالىدىڭ ئەمدى ئىشەنپ ماڭا،
ئوزۇم بىلگىنىمنى دىدىم مەن ساڭا.
- 5815 مەن ئېيتقانلىرىم ھەم ئوزۇڭ بىلىمىڭ،
قىياسلاپ كورەرسەن، يۇرۇشكەي ئىشىڭ.

ƏGDÜLMİX JƏWABI OÐOİURMİXKA

5816 səvindi kər əgdülmix aydı qadax
bu yanlıq kərək ay kixilikkə bax

B416

5817 ədi yaxxi aydın bu sözlər bu kün
yazıldı maña bu tügülmix tügün

5818 maña ertüg ərdi bu sözlər nəqə
kötürdün bu ertüg sən aydın aqa

5819 özüm kođti əmdi bu arzu tilək
bayat ok bolu bərsü arka yələk

5820 küdəzsü iđim tutsu kənlüm tüzə
nə kılkim kılınqım kənilik əzə

C348

5821 du'a birle yari basut kil maña
unıtma məni sən tutuzdum saña

* * *

5822 səzin kəsti kopti ađakın örü
əsənləxti atlandı kəldi bərü

5823 əvinə kəlip tuxti kirdi yorip
ax iqqü yədi tindi anqa sərip

5824 kođi iđti kəsmə yaruk yüz tudi
kalik tul toni kəđti bəlin badi

5825 yaxik yazdi boloqay erüklüg saqi
təyin kix əni tutti dunya iqi

ئوگدۇلىشىنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 5816 سويۇنۇپ، قېرىنداش، دىدى ئوگدۇلىش،
بۇيۇكلەر شۇ ياكلىغ بولۇشقا تېگىش.
- 5817 تولا ياخشى ئېيتتىڭ بۇ سوزلەر بۇ كۈن،
يېشىلدى ماڭا بۇ تۇگۈلگەن تۇگۈن.
- 5818 ماڭا پەردەلىك ئەردى بۇ سوز، ئېچىپ—
كوتەردىڭ بۇ پەردەنى سوزلەپ—يېشىپ.
- 5819 ئوزۇم قويدۇم ئەمدى بۇ ئارزۇ—تەلەك،
خۇدايىم بولۇپ بەرسۇن ئارقا يولەك.
- 5820 كۈزەتسۇن ئىگەم، تۇتسۇن كوڭلۇم تۈزە،
خۇيۇم ھەمدە پەيلىمنى تۈزلۈك ئۈزە.
- 5821 دۇئا بىرلەسەن ھەم مەدەت بەر ماڭا،
ئۇنۇتما، مېنى سەن، سوز ئېيتتىم ساڭا.
- * * *
- 5822 سوزىن كەستى، قوپتى ئاياقتا ئورە،
خوش ئېيتتى، ئاتلاندى، ياندى يول يۈرە.
- 5823 ئويىگە كېلىپ چۈشتى، كىردى يۇرپ،
غىزالاندى، دەم ئالدى بىر ئاز تىنىپ.
- 5824 پەلەك تۇل تونىن كېيدى باغلاپ بېلىن،
چېچنى يېيىپ، ياپتى يورۇق يۈزىن.
- 5825 قۇياش بەشتى بولغاي ئورۇڭلۇك چېچى،
قاما، قۇندۇز رەك ئالدى دۇنيا ئىچى.

5826 t x k koldi yatti bir az inqrünüp
uđidi bir anqa s qig amrulup

5827 ođundi baqa kerd  k tr p baxın
kalik kiz k l r t g yirixti tixin

5828 yaxik bax k t rdi yüz aqti yanı
azun p tr  tutti  r n kux  ni

5829 turu kaldi t rkin k r  gd lmix 
yunup taŋ n maz kildi tatt  axa

5830 atin mindi bardı yana qarxika
t x p kirdi  lig taparu oka

 LIG SUALI  GD LMIXK 

5831 ayitti  lig andin ođoqurmixioŋ
ayur inq  s n barmu kilki pixioŋ

A166 B417

5832 n g  tür m ni  xg r rm  du'an
du'a ol bayattin b laka  man

5833 du'a birl  yalnuk bulur  dg l k
du'a birl  uqmaq bulur m n l k

5834 azunda yok  rs  bu  dg  du'a
 siz y r kođi baroŋay  rdi tooŋa

ÖGDÜLMIX J WABI  LIGK 

5835 yanut b rdi  gd lmix aydı bu söz
küni yarlikadi bilik birl  t z

5826 توشەك سالدۇردى، يانتى بىر ئاز سوزۇلۇپ،

شېرىن ئۇخلىدى خېلى ۋاقت تىنچلىنىپ.

5827 ئويغاندى، قاراپ كوردى كوتىرىپ بېشىن،

كورسەتتى پەلەك قىز كۈلەزدەك چىشىن.

5828 قۇياش باش كوتەردى يۈز ئاچتى يېڭى،

جاھان ئالدى ھەر ياندا ئاق قۇش رەڭگى.

5829 قوپۇپ تېز ئوڭدۇلىش تاھارەت ئېلىپ،

ئوقىدى ناماز، سوڭ نانۇشتا قىلىپ.

5830 مىنىپ ئاتقا ماڭدى قەسرگە يانا،

ئېلىگ قاشىغا كىردى توغرى مانا.

ئېلىگىڭنىڭ ئوڭدۇلىشىگە سوئالى

5831 ئېلىگ ئاندىن ئودغۇرمىشىنى سورىدى،

سالامەتمۇ بۇ كامىل ئىنسان؟ دىدى.

5832 دۇئا قىلغىنىنى قىلدىمۇ بايان؟

دۇئادۇر خۇدادىن بالاغا ئامان.

5833 دۇئا بىرلە ئىنسان تاپۇر ئەزگۈلۈك،

دۇئا بىرلە جەننەت بولۇر مەڭگۈلۈك.

5834 جاھاندا يوق ئولسا بۇ ياخشى دۇئا،

يامان يەر چۈكەتتى ئاپەت ئاستىغا.

ئوڭدۇلىشىڭنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

5835 جاۋابەن ئوڭدۇلىش بۇ سوزنى دىدى:

بىلىم بىرلە ئېلىگ ھەقىقىي سوزلىدى.

5836 kadaxim bu kün anda yalnuzlukun
du'a birlə bizni qolur munluğun

5837 bizində usalraq adın kim bolur
yazuk biz kılurmiz du'a ol kılur

5838 bu kün ol əligkə bəoırsaklıkın
du'a tildə kəsməz nə kənli yakın

C349

5839 anında bəoırsak takı kim bolur
ezi kađoıusın kođtı bizni qolur

5840 bizində usalraq kim ol ay əlig
yava boldi eđ kün təgüməz əlig

5841 ezüg arzu ni'mət bilə səmritip
ərəz birlə avnur ezümüz yatip

5842 ət ez elgü ahir yəgəy kurt yılan
əkünqtə adın yok qikip barsa jan

5843 nəgü tər əxitgil ukuxluođ sezi
bu sez ixkə tutsa tap ol ay kozi

B418

5844 ət ez səmrir ərsə yılan kurt anuk
ezün səvnür ərsə kəqikli konuk

5845 tuxün təg kəqər bu tiriglik barir
tiriglik kəqər kəqər kün tanuk

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

5846 yanut bərđi əlig ayur ay bəgü
nətəg tutoju əzni nəgü təg kügü

- 5836 قياشم بۇ كۈن ئۇندا يالغۇز ئوتەر،
ئۇ مۇڭلۇق دۇئادا بىزنى ياد ئېتەر.
- 5837 بىزدىنمۇ غاپىلراق بولەك كىم بولۇر؟
قىلۇرمىز گۇنا بىز، ئۇ دۇئا قىلۇر.
- 5838 بۇ كۈن ئۇ ئېلىككە كويۇمچان بولۇپ،
تىلىدىن چۇشۇرمەس دۇئالار ئوقۇپ.
- 5839 ئۇنىڭدىن كويۇمچان تېخى كىم بولۇر،
قويۇپ ئوز غېمىن، بىز ئۇچۇن قايغۇرۇر؟
- 5840 بىزنىڭدىن غاپىلراق، ئېلىگ، كىمدۇر ئول؟
ۋاقت زايە، تائەتكە تەگمەيدۇ قول.
- 5841 سەمرىتىپ ۋۇجۇت ئارزۇ-نېمەت بىلەن،
يېتىمىز ئاۋۇنۇپ بۇ راھەت بىلەن.
- 5842 بۇ تەن ئولگەي ئاخىر، يىگەي قۇرت-يىلان،
ئوكۇنچىتىن بولەك يوق چىقىپ بارسا جان.
- 5843 نىمەدەر ئىشىتىكىن ئەقىللىق سوزى،
بۇ سوزگە ئەمەل قىلسا، كىپايە، قوزى:
- 5844 سەمرىگەن ۋۇجۇتقا تەييار قۇرت-يىلان،
سويۇنسەك قانچە سەن ئوتكۇنچى مېھمان.
- 5845 چۇشىگدەك كېچەر بۇ تىرىكلەك كېتەر،
بۇنىڭغا ئوتەر. كۇن گۇۋادۇر ھامان.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 5846 ئەي ئاقىل،— دىدى ئوز جاۋابىدا بەگ،—
تۇتۇپ ئوزنى نىچۇك ساقلىماق كېرەك؟

- 5847 sənində baqırsak ađın yok maña
inanıp ixanur mən əmdi sənə
- 5848 mən əmdi əv iqre yatur mən usal
ixim barqa taxtın ay bilki tükəl
- 5849 kəzüm sən kılakım sən kərgil əxit
nə tənşiz kərünsə kərü idma ət
- 5850 mənindən kərək bolsa yarı basut
maña ay kılayın ol ixkə mən ot
- C350
5851 nü kılsun ər at bər əkindi bilə
yava kılma məni səvinqim tilə
- 5852 bođundın yırak tutsu küqkəy əlig
biliksiz əsiz əlsü kalsu bilik
- 5853 bayusu bođun. həm ətilsü əlim
anıñ xükri kılso məniñ bu tilim

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 5854 yanut bərđi əgdülmix aydı ay bəg
bayat bərsü təwfik aya ərdə yəg
- 5855 tiləkim bu ol kər kərəkım bu ol
aqa bərsü tənri keni ədgü yol
- 5856 ərəzlənsü əlig tirilsü kütun
maña təgsü əmgək bax aqrıođ pütün
- B419
5857 sənə kıldım əmdi əzümni yuluođ
sən inqın tirilgil ay əlqi uluođ

- 5847 سېنىڭدىن كويۇمچان كىشى يوق ماڭا،
پۈتۈن چىن ئىشەنپ يۈرەرمەن ساڭا.
- 5848 مەن ئەمدى ياتۇرمەن ئوي ئىچرە غاپىل،
ئىشىم تاشقىرىدا، ئى ئىلمى كامىل.
- 5849 كوزۇم سەن، قۇلاغم ھەم ئاڭلا، كۈزەت،
نىمكى ئالاھىق بولسا سەن تۈزەت.
- 5850 كېرەك بولسا ياردەم مېنىڭدىن ساڭا،
ماڭا ئېيت، قىلاي چارە-تەدبىر ئاڭا.
- 5851 خادىملار چىقىشىۈن بىر-بىرى بىلە،
مەشغۇل قىلما مېنى، سويۇنچىم تىلە.
- 5852 يىراق تۇتسۇن خەلقنى قولىنى زالىم،
بىلىمسىز يامان ئولسۇن، قالسۇن ئالىم.
- 5853 بېيىسۇن ھەم خەلق، ھەم تۈزەلسۇن ئېلىم،
ئۇنىڭ شۇكرىن ئېيتسۇن مېنىڭ بۇ تىلىم.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 5854 ئوڭدۇلمىش ئايا بەگ، دەپ بەردى جاۋاپ،
خۇدا بەرسۇن تەۋپىق، ئى ئالى جاناپ.
- 5855 تىلەگىم ئىدى شول، كېرەگىمۇ شول،
ئېچىپ بەرسۇن تەڭرى توغرا-ياخشى يول.
- 5856 ياشاسۇن ئېلىگ بەخت ئىچىدە راھەت،
ماڭا قالسۇن ئەمگەك، باش ئاغرىق ۋە دەرت.
- 5857 ساڭا قىلدىم ئەمدى ئوزۇمنى پىدا،
ئەي ئەلچى ئۇلۇغ سەن ھوزۇردا ياشا.

5858 bir ek həjətim bar sənindən bu kün
yorik kıl anı sən səvinqin əgün

5859 bilir sən kimi tutsa bəglər yakın
kixi barqa sonḁar anın bar yokın

5860 nəqəmə məni əḁgü tutsa ezün
yonaoqı yonasa tügülgəy yüzün

5861 nəgü tər əxitgil toḁa alp ərig
bilip sezləmix kər bu et sav ərig

5862 et ol bu kixi kənli artar yıḁır
anı kəḁ küḁəzgül ay kılki kaḁır

5863 nəḁə kəḁ ər ərsə yonaoq tınlamaz
ozunqı ara kirsə sərnü umaz

5864 nəḁə kəḁ bəḁ ərsə ukuxluoq oḁuoq
yanaoqı yakın bolsa təgrür yoḁuoq

5865 kənül bəḁ turur bu et ez kul əsir
ara sezkə tomlir arala isir

A167
5866 kixi təb'i tər ol karixma yaqı
biri küldürür bir kılur ün qooqı

C351
5867 biri əvsə biri amulluk tilər
biri külsə biri siqitka ular

5868 səvinqlig təḁüktə saḁinḁ kəḁdürür
saḁinḁliq təsə bu səvinḁ küldürür

5869 munar əymənür mən ay əlig kuti
yonaoqli yonasa bu yalnuk iti

- 5858 بىرلا ھاجىتىم بار سېنىڭدىن بۇ كۈن،
قوبۇل قىل شادىمان، ئىچىڭدىن چۈشۈن.
- 5859 بىلۈرسەنكى، بەگ كىمنى تۇتسا يېقىن،
قىلۇر غەيۋەت كىشى ئۇنىڭ بار-يوقىن.
- 5860 مېنى قانچىلىك ياخشى كۆرسەڭ ئۈزۈڭ،
چېقىمچى چاقسا گەر، تۇرۇلۇر يۈزۈڭ.
- 5861 جەسۇر بىر باتۇر ئەر، ئاڭلا نە دىمىش،
بۇ پەند ۋە ناسازنى بىلىپ سوزلىمىش:
- 5862 كىشى كوڭلى گۈشتۈر، سېسىپ بۇزۇلۇر،
ئۇنى بەك كۆزەتمەك كېرەك، ئەي جەسۇر.
- 5863 ھەر قانچە غەيۋەتنى ئاڭلىماس بۇ ئەر،
چېقىمچى ئاراغا كىرسە ئۈزگىرەر.
- 5864 ھەر قانچە ئەقىللىق، ھۇشيار بولسا بەگ،
چېقىمچى يېقىن بولسا، تېگەر زىيان بەك.
- 5865 كوڭۈل-بەگ، ۋۇجۇت ئۇ ئەسىر-قۇل ئېرۇر،
ئىسىپ بەزىسىگە، بەزىگە سوۋۇر.
- 5866 كىشى تەبىئى توت قارمۇ-قارشى يېغى،
بىرى كۈلدۈرۈر، بىرى قىلۇر ئۇن چوغى [231].
- 5867 بىرى شاشا، بىرى بېسىقلىق تىلەر،
بىرى يىغلىتىپ، ئۇ بىرى كۈلدۈرەر.
- 5868 خوشاللىق دىگەن چاغدا غەم كەلتۈرۈر،
خاپىلىق دىسە بۇ خوشال كۈلدۈرۈر.
- 5869 مۇڭا ئەيمىنۈرمەن، ئەي ساھىپقىران،
چېقىمچى بۇ ئىتلار چاقسا ناگھان،

5870 aqır boloğa kənlün tənülgəy ezün
yava boloğa tapoqum əvürgəy yüzün

5871 tiləkim bu ol həm ətügüm sənə
məni kim yonasa ayitojil manə

B420

5872 tüpinə təgü irtə artuk ayit
nəgü bəlgürər ərsə kiləjil əvət

5873 sənə kim yonasa əxitgil səzin
qinin yaloğanin kəp ayit tüp təzin

5874 ədi yaxxi aymix kixidə burun
səzüg tinla kilma kənüldə orun

5875 takı munda yəgrək ayur ux bu səz
munı ixkə tutojil aya ədgü ez

5876 səzüg barqa tinla kərəkini al
kərəksiz səzüg sən yana əvrə sal

5877 əxitgil səzüg irtə yaloğan qiniq
qiniq əzkə aləjil kina yaloğanioq

5878 bu yaloğan kixi birlə artar azun
kəni qin kixi tut ay əlgi uzun

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

5879 yanut bərđi əlig ayur ay kixi
rəwa boldi həjət tiləkin tuxi

5880 kixilik sənə bərđi ərklik bayat
kənül til kilik həm kəni boldi at

- 5870 دىلىك سىقىلىپ، ئوزگىرەرسەن ئوزۇڭ،
كېتەر زايا خىزمەت، ئورەرسەن يۇزۇڭ.
- 5871 تىلەگىم شۇدۇر ھەم ئونۇنچىم ساڭا،
مېنى كىمكى چاقسا دىگىن سەن ماڭا.
- 5872 تېگى - تەكتىگىچە تەكشۈرگىن سوراپ،
نە چىقسا قارار بەر شۇنىڭغا قاراپ.
- 5873 ساڭا كىمكى چاقسا ئىشتىكىن سوزىن،
سۇرۇشتۇر ئاساسىن، چىن ۋە يالغانىن.
- 5874 تولا ياغشى دەپتۇ كىشىلەر بۇرۇن،
سوز ئاڭلا، لېكىن دىلدا بەرمە ئورۇن.
- 5875 تېخى ياخشى مۇندىن دىيىلگەن بۇ سوز،
ئەمەل قىل بۇنىڭغا، ئايا ياخشى ئوز:
- 5876 جىمى سوزنى ئاڭلا، كېرەگىنى ئال،
كېرەكسىز سوز ئولسا، يىراق تاشلا، قال.
- 5877 ئىشت سوزنى، تەكشۈر راسۇ - يالغانىن،
يالغاننى جازالا، قوبۇل قىل چىنىن.
- 5878 بۇ يالغانچى بىرلە بۇزۇنۇر ئاجۇن،
دۇرۇس چىن كىشى تۇت، ئى قولى ئۇزۇن.
- ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشىكە جاۋابى
- 5879 جاۋاپ بېرىپ ئېلىگ دىدى: ئى كىشى،
راۋا بولدى ھاجەت تىلەگىڭ تۇشى.
- 5880 ساڭا بەردى ئىنسانىلىقنى بايات،
كوڭۇل، تىل، قىلىق ھەم دۇرۇس بولدى ئات.

- 5881 sənindən qağan kəlgə əsiz yorik
erün süt bilə kirdi ədgü kilik
- 5882 səni sezləgüqi kixilər maña
yaoqi təg yaoqi ol ay bilki kəne
- C352
5883 qağan tınlaoqay mən olarnin səzin
apan sezləsələr ökux ya azin
- 5884 nəgü təg bolur əldə əlqi uluq
adırmasa ədgü əsizig kamuq
- B421
5885 nətəg bəg bolur ol bođun ərkligi
keni əgrini adra tutmaz əgi
- 5886 qağan yər əlin ol tünərmix küne
sinamix kixig ol sinasa yana
- 5887 qali arzu yər ol terü bərgüqi
keni yaloqaniq adra tutmaz tuqi
- 5888 bayattin maña qin 'əta sən bu kün
sənindən yazıldı kamuq bərk tügün
- 5889 tapuq kildin artuk, baqirsaklikin
etədin maña sən tuz ətmək həkin
- 5890 mənindən kərək əmdi ədgü yanut
sana təgsə sən yə tiriglik anut
- 5891 nəgü tər əxitgil kixi ədgüsi
kenilik bilə həlkqa yađmıx küsi
- 5892 kixi ədgüsi kim kixilər baxi
kixilik kilioqli kixikə tuxi

- 5881 سېنىڭدىن قاچان كەلگەي يامانچىلىق،
ئۇ ئاق سۇت بىلەن كىردى ياخشى قىلىق.
- 5882 ئەي ئالىم كىشىكىم، چاقسا گەر سېنى،
بىلۈرمەن ئوزۇمگە بىر دۇشمەن ئۇنى.
- 5883 قاچان ئاڭلىغايىمەن ئۇلارنىڭ سوزىن،
ئەگەر سوزلىسەلەر تولا يا ئازىن.
- 5884 نىچۈك بولغاي ئەلدە ئۇ ئېلچى ئۇلۇق،
يامانۇ-ياخشىنى پەرق ئەتمەس ئوچۇق؟
- 5885 بولۇرمۇ ئۇنى خەلق ئۇزۇرە بەگ دىسە،
تۈز ھەم ئەگرىنى ئەقلى پەرق ئەتمەسە؟
- 5886 قاچان ئەل سوراركىم، ئۇ بەختى قارا،
سېنىغان كىشىنى سېنىسا يانا.
- 5887 نىچۈك تاپقاي ئارزۇ، قانۇنچى ھاكىم،
ئايرالماس بولسا راست-يالغانى دائىم.
- 5888 خۇدادىن ماڭا چىن ئاتا سەن بۇ كۈن،
يېشىلدى سېنىڭلە ھەممە چىڭ تۈگۈن.
- 5889 خىزمەت قىلدىڭ ئارتۇق كويۇمچانلىغىن،
ئوتۇدۇڭ ماڭا سەن تۈزۈ-ئان ھەقىن.
- 5890 ماڭا ئىشلەپ ئۆتكەن ھاياتىڭ ئۇچۇن،
كېرەك ياخشى جاۋاپ بېرىشىم بۇ كۈن.
- 5891 ئىشتىكىن، خەلقنىڭ ياخشىسى نەدەر،
دۇرۇسلۇق بىلەن ئەل ئىچىرە مەشھۇر ئەر:
- 5892 كىشى ياخشىسىدۇر كىشىلەر بېشى،
كىشىلىك قىلۇچى كىشىگە تۇشى.

5893 kixikə yanut kıl kixilik tənı
yanutluoı üqün at urundı kixi

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

5894 yanut bərdi əgdülmix aydı əlig
ərəzlənsü əlkə yətürsü bilik

5895 bayat bərsü iki azun ədgüsü
ava kəlsü arzu tilək umdusi

5896 bolu bərsü əvrən onay əvrülüp
uđu bərsü ədlək tiləkqə bolup

A168

5897 ay kənli keni kılki alqak pütün
tirig bol əsən tur tirilgil kutun

C353

5898 manə təgdi səndin kəmuoı ədgülük
aşırlık ya baylık yəgü kədgülük

5899 munu kur badım mən tapuoıka katioı
bayat bərsü təwfık ay bilki patioı

B422

5900 yana aydı əgdülmix əlig kuti
azunka bayat yađtı ədgü ati

5901 at ədgü tiləgil bayat bərdi kut
kutuoı bulduı ərsə kənül ədgü tut

5902 tuđi bəg bolayın təsə bəlgülüg
bu tert nəı kərək ətrü təgsə ülüg

5903 bixi til keni bolsa kəwli pütün
ikinqi tərü kılsa əlkə kutun

5893 كىشىگە جاۋاب قىل كىشىلىككە تەڭ،
شۇنىڭچۈن ئاتالدى كىشى دەپ كىشى.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

5894 جاۋابىن ئوڭدۇلمىش دىدىكىم: ئېلىگ—
ھوزۇرلانسۇن، يەتكۈزسۇن ئەلگە بىلىك.

5895 خۇدا ياخشىلىق بەرسۇن ئىككى جاھان،
ئۇمت—ئارزۇسىغا يەتسۇن ھەر زامان.

5896 پەلەك دەۋر قىلسۇن ئۇنىڭ مەيلىچە،
يۇرسۇن زامانە تىلەكلەرچە.

5897 ئى كوڭلى دۇرۇس، پاك، خۇلقى مۇلايىم،
ئىسەن بول، ياشا سەن بەختتە دائىم.

5898 ماڭا تەڭدى سەندىن پۈتۈن ياخشىلىق،
ئىززەت ياكى بايلىق بىمەك—كەيگۈلۈك.

5899 خىزمەتكە بېلىمنى مەھكەم باغلىدىم،
ئىگەم بەرسۇن تەۋپىق ماڭا، ئەي ئالىم.

5900 دىدى: بەختىيار بەگ، ئوڭدۇلمىش يانا،
خۇدا ياخشى ئېتىڭنى ياپىدى مانا.

5901 تىلە ياخشى نام، ھەق بەردى ساڭا بەخت،
بەخت تاپقان ئولساڭ، كوڭۈل ياخشى ئەت.

5902 ھەمىشە بولاي بىر مەشھۇر بەگ دىسە،
كېرەكتۇر مۇنۇ توتتىن ئالماق ھەسسە:

5903 بىرى، تىل دۇرۇس بولسا، سوزى پۈتۈن،
بىرى، قۇتلۇق قانۇن تەتبىق قىلىنسۇن.

- 5904 üqünqi əlig yazsa bolsa aki
təgürsə bođunka baoırsaklıki
- 5905 bu tertinq tətimg kərək bolsa alp
yaoıi boynin əgsə ixin kılsa yarp
- 5906 kayu bəg bu tert ix tükəl kılmasa
əruklük kirür əlkə anda basa
- 5907 bu ol əmdi bəglik kəki yildizi
bu. ol ədgü bəglər yoriki izi
- 5908 yorik buzmaoıil sən bu izqə yori
bu ərdi sənində ozakı kırı
- 5909 kayu bəg bu yol kođsa tutsa ənin
buzar bəglikin ol alumaz oın
- 5910 aoıir tut ay əlig bu üç türlügüg
ayayın sana mən maña tut əgüg
- 5911 biri alp atım kurq yürəklig ərən
kiliq birle əlkə tusulur tümən
- 5912 ikinci bəgü bilgə əlqi kixi
kənəxkə tusulur ətər əl ixi
- 5913 üqünqi tətik uz bitikqi bolur
kirix həm qikix bilsə kaznak tolur
- 5914 səqə tut bularioq sən adra əni
aoıirla aqinoıil kər aoıi təni
- B423 C354
5915 turu ətlü baroıay kamuı ixlərin
əlin arta baroıay kənügəy yərin

- 5904 ئۈچىنچى، ئوچۇق قول ۋە بولسۇن سېخى،
يېتىپ تۇرسۇن ئەلگە كويۇمچانلىغى.
- 5905 توتىنچى، قەيسەرلىك بىلەن ئىشلىمەك،
ياۋ بوينىن ئېگىشكە جەسۇرلۇق كېرەك.
- 5906 قايۇ بەگ بۇ توت ئىش ئولۇق قىلمىسا،
چۇشەر مەملىكەت چۇشكۇن ھالغا راسا.
- 5907 شۇدۇر ئەمدى بەگلىك ئىشى يىلتىزى،
شۇدۇر ياخشى بەگنىڭ ئىش - ھەركەت ئىزى.
- 5908 بۇ يولنى بۇزما سەن، مۇشۇ ئىزدا يۇر،
بۇ ئەردى سېنىڭدە بۇرۇنقىدىن قۇر.
- 5909 قايۇ بەگ بۇنىڭدىن بولەك يول تۇتار،
نەسبىن ئالالماس ئۇ، بەگلىك بۇزار.
- 5910 ئېلىگ ئى، بۇ ئۇچ خىل كىشىن ئەزىزلا،
مەن ئېيتاي، بۇنى سەن دىققەتلە ئاڭلا:
- 5911 بىرى، قەھرىمان، قۇرچ يۈرەكلىك ئەرەن،
قىلىچ بىرلە ئەلگە نەپ بېرەر تۇمەن.
- 5912 ئىككىنچى، ھېكىم، ئالىم، ئېلىچى كىشى،
كېڭەشكە نەپىلىك، تۈزەر ئەل ئىشى.
- 5913 ئۈچىنچى، زىرەك ئۇستا كاتىپ ئېرۇر،
كىرىم ھەم چىقىم بىلسە، غەزەنە تولۇر.
- 5914 بۇلارنى سەن خىلاپ، پەرقلىق تۇت ھامان،
قەدىرلە، نەپىگە قىل لايىق ئېھسان.
- 5915 بارا، بارا تۈزىلۈر پۈتۈن ئىشلىرىڭ،
ئېلىك ئارتىپ ھامان، كېڭەيگەي يېرىڭ.

- 5916 atin ədgü bolqay qavikoqay ezün
azun bođni kermək tiləgəy yüzün
- 5917 yəmə yakxi aymix kixi bilgəsi
kixi elsə əlməz kər at ədgüsi
- 5918 nə ədgü bolur kər at ədgü bolup
əlöp barsa barmaz kər atı əlöp
- 5919 tirig tə kim elsə kər ədgü atin
neqə yatsa oprap kara yər katin
- 5920 tiriglik tiləmə at ədgü tilə
atin ədgü bolsa tirig sən külə
- 5921 tiriglik kayu ol kər ədgü kayu
ayu bər manə sən ay bilgə bəgü
- 5922 bu ədgü turur kər kenilik qini
tiriglik turur kərsə ədgü ani
- 5923 kim ədgü kilinq tutsa boldi tirig
kim əsiz kilik tutsa əldi tirig
- 5924 kəqər dünya kəqməz bu ədgü kilik
bu ədgü kilik birlə ədgü yorik
- 5925 yayioq dünya səndin əvürsə yüzi
kərək boloqu ədgü turur ay kozi
- 5926 avınma bu dünya bilə ay əlig
wəfa kiloqu ərməz yətürgil bilik
- 5927 oyun sakixi ol bu dünya ixi
adakin tiləsə bərür bu baxi

- 5916 ئېتىڭ ياخشى بولغاي، ئاتىنىپ ئوزۇڭ،
جاھان خەلقى كورمەك تىلەگەي يۇزۇڭ.
- 5917 ئەجەپ ياخشى دەپتۇ كىشى بىلگىسى،
كىشى ئولسە، ئولمەس بۇ نام ياخشىسى:
- 5918 نە ياخشى بولۇر بىر ياخشى نام تېپىپ،
كىشى ئولسە ئاتى يوقالماس بولۇپ.
- 5919 تىرىكتۇر، ياخشى ناملىق نەر ئولگەن بىلەن،
چىرىپ ئۇ قارا يەردە ياتقان بىلەن.
- 5920 تىرىكلىك تىلەمە، ياخشى نام تىلە،
ئېتىڭ ياخشى بولسا تىرىكسەن، كۈلە.
- 5921 ھايات نىمەدۇر، ياخشىلىق ئول نەدۇر؟
ئى ئالىم، ھېكىم سەن ماڭا چۈشەندۇر.
- 5922 ئېرۇر ياخشىلىق ئۇ، دۇرۇسلۇق چىنى،
تىرىكلىك دەل شۇدۇر، كورەرسەن ئۇنى.
- 5923 كىم قىلسا ياخشى قىلىق ئۇ بولدى تىرىك،
كىمكى يامان خۇلق، ئۇ ئولدى تىرىك.
- 5924 كېتەر دۇنيا، بۇ ياخشى قىلىق كەتمىگەي،
بۇ ياخشى قىلىقنىڭ ئىزى ئوچمىگەي.
- 5925 ۋاپاسىز جاھاننىڭ ئورۇلسە يۈزى،
كېرەك بولغۇسى ياخشىلىق، ئى قوزى.
- 5926 ئېلىگ ئەي، گول بولما، بۇ دۇنياغا سەن،
ۋاپاسىز ئېرۇر ئۇ، بۇنى سەن چۈشەن.
- 5927 بۇ دۇنيا ئىشى ئۇ ئويۇندەك ئېرۇر،
دەسەڭ سەن ئاياغىن، ئۇ باشىن بېرۇر.

5928 oyunka katilma usa ay unur
oyunka katilsa boyun baqlanur

5929 k r  barsa yax i bitimix bitik
unitma bu sezni ay kenli t tik

B424

5930 bu dunya ixi k r oyun ol oyun
oyunka katilma n r k bu oyun

C355

5931 için yarlio i kil özün kulluki
kali kilmasa s n anuk tut boyun

* * *

A169

5932 munuki ay  lig  z m bilmixin
etündüm sana m n için h m taxin

5933 sözüm tutsa tuto il kali tutmasa
Özün kerg  x ksiz mana p tmes 

 LIG J WABI  GD LMIXK 

5934  lig aydi t wfik kolur m n turup
bayattin bu ixk  ken il t z urup

5935 til s  bayat b rg  yari basut
mana  rtl r  rs  ani s n yarut

5936 katioqlan taxirti kamuo  ixk  bak
o uo  bol kulak kez yiti tut ma sak

5937 k q n y tmixin kil inanma mana
taki kalsa yari kilayin sana

- 5928 ئويۇنغا قوشۇلما پەقەت، ئى جەسۇر،
قوشۇلساڭ ئويۇنغا بويۇن باغلىنىدۇر.
- 5929 نەزەر سال، كىتاپتا پۈتۈلگەن بۇ خوپ،
ئى ھۇشيار، ئۇنى سەن قالما ئۇنۇتۇپ:
- 5930 بۇ دۇنيا ئىشى، كور، ئويۇندۇر ئويۇن،
ئويۇنغا قېتىلما، نە لازىم ئويۇن؟
- 5931 ئىگەڭ يارلىغىن قىل، ئوزۇڭ قۇللىغىن،
ئەگەر قىلمىساڭ سەن، تەييار تۇت بويۇن.

* * *

- 5932 مانا ئى ئېلىگ، مەن نە بىلسەم شۇنى—
بايان قىلدىم ساڭا ئىچى-تېشىنى.
- 5933 سوزۇم تۇتساڭ تۇتقىن، ئەگەر تۇتمىساڭ،
كورەرسەن، شۇبھىسىز، ماڭا پۈتمىسەڭ.
- ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشىگە جاۋابى**
- 5934 ئېلىگ ئېيتتى: تەۋپىق تىلەرمەن تۇرۇپ،
خۇدادىن بۇ ئىشقا، كوڭۇل تۇز قىلىپ.
- 5935 بېرەر خالىسا تەڭرى يارۇ-مەدەت،
ماڭا مەخپى ئولسا، ئۇنى يورۇق ئەت.
- 5936 تىرىش سەن، سىرتتىكى جىمى ئىشقا باق،
ئويغاق ئول، ئىتتىك قىل قۇلاق، كوزنى ساق.
- 5937 كۇچۇڭ يەتكەننى قىل، قارىما ماڭا،
يەنە قالسا، ياردەم قىلۇرمەن ساڭا.

* * *

5938 sözüg kəsti əlig tilin tindi ol
turup qıktı əgdülmix akru amul

5939 atın mindi kəldi əvinə yana
tuxüp kirdi əvkə suquldı tona

5940 kəqə yatti ertə yana atlanıp
turup qarxıka kirdi attin inip

5941 katiqlandi əgdülmix anda naru
kamuq ixni kildi adakın erü

5942 bođun inqkə təgdi ətildi azun
ərəzləndi əlig avindi ezün

B425

5943 əli toldi ədgü du'a birlə söz
ati kəldi mənü bolup yitgüsüz

5944 nə ədgü turur kər bu ədgü tərü
tərü birlə bəglik turur ol erü

5945 bu yanlıq bəg ərsə bođun baxqisi
mənilig bolur bođni əl barqasi

5946 bođun ma muti' bolsa kılki keni
anin etrü bəglər yarutur küni

C356

5947 bu bəglər bayattin musəllət turur
bođun ədgü bolsa bəg ədgü bolur

5948 əsiz kılsa bođni bəg əsiz kılur
əsizkə əsiz kılsa etrü tilur

* * *

- 5938 سوزىن كەستى ئېلىگ، تىلى شۇك بولۇپ،
بۇ ئوگدۇلمش چىقتى ھەم ئاستا تۇرۇپ.
- 5939 ئاتىن مىندى، كەلدى ئويىگە يانا،
چۇشۇپ كىردى ئويىگە، يېشىندى مانا.
- 5940 كېچە ياتتى، ئەرتە يەنە ئاتلىنىپ،
بېرىپ قەسىرگە كىردى ئاتتىن ئىنىپ.
- 5941 قىلىپ غەيرەت ئوگدۇلمش شۇندىن بۇيان،
تۇرۇپ تىك ئىشلىدى تىنباي ھەر زامان.
- 5942 خەلق تاپتى راھەت، تۇزەلدى جاھان،
پاراغەتتە ئېلىگ بولدى شادىمان.
- 5943 تولۇپ ئەلگە ياخشى دۇئا بىرلە سوز،
ئېتى قالدى مەككۇ بولۇپ يۇتكۇسىز.
- 5944 قارا، ياخشى قانۇن ئەجەپ ياخشىدۇر،
قانۇن بىرلە بەگلىك ئۇ ئورە تۇرۇر.
- 5945 بۇ ياڭلىغ بەگ ئولسا بۇ خەلق باشچىسى،
راھەتكە ئېرىشۇر يۇرت-ئەل بارچىسى.
- 5946 خەلق بولسا ئىتائەتچى، خۇلقى كونى،
بۇنىڭ بىرلە بەگنىڭ يورىغاي كونى.
- 5947 بۇ بەگلەر خۇدادىن قويۇلغان ئېرۇر،
خەلق ياخشى بولسا، بېگى خوپ بولۇر.
- 5948 يامان قىلسا خەلق، بەگ ھەم يامان قىلۇر،
يامانغا يامان قىلسا، ئۇ توسۇلۇر.

5949 yorik tüzse bođni bəgi kılık tüzər
kılık tüzse bəglər tüzün əl süzər

* * *

5950 bir anqa yəmə kəqti ədlək kün ay
azun kərki kəldi bođun boldi bay

5951 tuman toz arıdı aqıldı tañuk
tüzüldi süzüldi kamuođ bulođanuk

5952 xükür kıldı əlig bayatka yana
təlim əgdi birlə okıdi səna

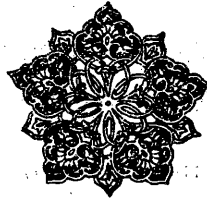
5949 خەلق تۈزسە پەيلىن، بەگ خۇلقىن تۈزەر،
قىلىق تۈزسە بەگ، پاك ئەرلەر ئەل سۈزەر.

* * *

5950 يەنە ئوتتى شۇ ھالدا ۋاقت، كۈن ۋە ئاي،
گۈزەللەندى دۇنيا، خەلق بولدى باي.

5951 تۇمان-چاڭ تارىدى ھەم كەتتى تاڭئوق (232)،
تۈزەلدى، سۈزۈلدى جىمى بۇلغانۇق. (233).

5952 شۇكۇر قىلدى ئېلىگ خۇداغا يانا،
تولا مەدھى بىرلە ئوقىدى سانا.

ODÖJURMİX IGLIG BOLUP ÖGDÜL-
MIXNI ÜNDƏMIXIN AYUR

5953 bu künlərdə bir tün bu əgdülmixə
turup yatojalir ərdi yastap baxa

5954 kapuqda ün ətəti bədqük ündədi
kixi iqtəi tavrak baka kər tədi

OOILAN JƏWABI ÖGDÜLMIXKƏ

A170

5955 yumuxqi bakip aydi bir ər turur
sezüm bar tuxayin təyü yol qolur

ÖGDÜLMIX SUALI OOILANKA

B426

5956 yana aydi baroqil ayitoqil sezi
nə ərmix nəgü tər kim ərmix əzi

يېشىل تېجى پاپ
ئودغۇر شىننىڭ ئاغىپ قېلىپ كۆلگۈشنى چاقىرىشى
باياندا

- 5953 بۇ كۈنلەر بىرىدە، ئوگدۇلمىش كېچە،
بېشىن قويدى ئۇخلاي دىبان، ئاخىچە —
- 5954 ئىشكىتە ۋاقىراپ بىرى ئۇندىدى،
كىشى بۇيرۇپ، ئىتتىك "چىقىپ كور" دىدى.
- خىزمەتچىنىڭ ئوگدۇلمىشىگە جاۋابى
- 5955 خىزمەتچى كىرىپ ئېيتتى: بىر ئەر تۇزار،
سوزۇم بار، كىرەي دەپ رۇخسەت سورار.
- ئوگدۇلمىشنىڭ خىزمەتچىگە سوئالى
- 5956 يەنە ئېيتتى: چىققىن ۋە ئېيتقىن: سوزى —
نېمىكەن، نەدەر كەن، كىمىكەن ئوزى؟

OOILAN SUALI YUMUXQIQA

- 5957 yana qikti oqlan ayitti sezin
kayun kalmixin hem tilakin ezin

YUMUXQI JAWABI OOILANKA

- 5958 bu er aydi oqurmix idti meni
sezum bar kadaxin kerayin kani

OOILAN JAWABI EGDULMIXKE

- 5959 ukup kirdi aydi negu aymixin
kadaxi anindin yumux idmixin

EGDULMIX SUALI YUMUXQIQA

- 5960 kopa keldi terkin anar kildi yol
bu er kirdi etru selam kildi ol

C357

- 5961 ayitti kayudin keler sen tayu
tilakin ne erki sezun ay begu

YUMUXQI JAWABI EGDULMIXKE

- 5962 bu aydi meni idti oqurmixa
sana aydi kelgil mana bir tuxa

- 5963 aqir boldi kenli yatur inqikin
tagip tux anar bir ay kenli yakin

خىزمەتچىنىڭ خەۋەرچىگە سوئالى

5957 يەنە چىقتى خىزمەتچى، دىدى سوزىن،
نەدىن كەلمىشەن ھەم تىلەكن ئوزىن.

خەۋەرچىنىڭ خىزمەتچىگە جاۋابى

5958 دىدى ئۇ: ئودغۇرمىش ئەۋەتتى مېنى،
سوزۇم بار، قاياشەن كورەيمەن، قېنى؟

خىزمەتچىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

5959 ئوقۇپ كىردى، ئېيتتى نىمە دىگەنەن،
قاياشى ئۇنىڭدىن خەۋەر بەرگەنەن.

ئوگدۇلمىشنىڭ خەۋەرچىگە سوئالى

5960 قوپۇپ تۇردى بەك تېز، ئۇڭا بەردى يول،
ئۇ ئەر كىردى، دەرھال سالام قىلدى ئول.

5961 قەيەردىن كېلۇرسەن دىبان سورىدى،
نىمەدۇر تىلەگىڭ، ئەي ھېكىم دىدى.

خەۋەرچىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

5962 دىدى ئۇ: ئودغۇرمىش ئەۋەتتى مېنى،
ماڭا كەلسۇن ئۇ، بىر كورەي دەر سېنى.

5963 ئېغىرلاشتى ھالى، ياتۇر ئىنجىقەن،
بېرىپ كەل قېشىغا، ئى كوڭلى يېقىن.

ƏGDÜLMİX JƏWABI YUMUXQIQA

- 5964 yanut bərdi əgdülmix aydi kələ
nəgü ərsə yəgil baralim bilə

YUMUXQI JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 5965 unamadi aydi kadaxın həli
yavuzrak ay bilgəm kənər tæg yoli
- 5966 mən axnu barayin sənindin oza
sən akru udu kəl ay kılki tüzə

* * *

- 5967 kapuqdin yana əvrə yandi əvə
ənip kaldı əgdülmix əlgın ova
- 5968 turup əvkə kirdi ədi kəpəquluq
səvinq kətti boldı sakinqi uluq
- 5969 yatu kərđi anqa usi kəlmədi
tuni boldı yılqa yitip bolmadı
- 5970 kəzin yumdi ərsə uđimək tiləp
usi uqti bardı kəzindin yirap
- B427
5971 yana turdi anqa bu oldurdiya
sarıq tañ ata kəldi əndürdi ya
- 5972 qəqəklikte sandvaq ünün sumlıdi
üđiklig əxitti kənül yalnudi

ئوگدۇلمىشنىڭ خەۋەرچىگە جاۋابى

5964 جاۋاب بېرىپ ئوگدۇلمىش ئېيتتى: كېلە،
نەمە بولسا يىگىن، بارايلى بىللە.

خەۋەرچىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

5965 ئۇنۇماي دىدىكىم، قاياش ھالى بەك—
ياماندۇر، ئەي ئالىم، يولغا چىقاردەك.

5966 مەن ئاۋال بارايىن سېنىڭدىن ئۇزا،
ئارقامدىن بارارسەن، ئى كوڭلى تازا.

* * *

5967 ئوگدۇلمىش ئىشىكتىن ياندى يېنىشلاپ،
تېگىرقاپ قالدى ئۇ قولىن ئۇۋۇلاپ.

5968 تۇرۇپ ئويگە كىردى ئۇ بەك قاينغۇلۇق،
سويۇنچ كەتتى، بولدى غەمى بەك ئۇلۇق.

5969 يېتىپ باقتى، لېكىن ئۇيقۇ كەلمىدى،
تۇنى بولدى يىلچە، تۈگەپ بولمىدى.

5970 كوزىن يۇمدى بىر ئاز بولۇپ ئۇخلىماق،
ئۇچۇپ ئۇيقۇسى كەتتى كوزدىن يىراق.

5971 يەنە تۇردى، بىرەر دەم ئولتۇردىيا،
سېرىق تاڭ ئېتىشقا باشلاپ قۇردى يا.

5972 چىچەكلىكتە بۇلبۇل يوپۇن سايىردى،
ئۇدۇكلۇك ئىشتىتى، دىل يېلىنجىدى.

5973 atin mindi bardı qadaxı tapa
təgip kirdi tuxtı əlig yüz əpə

5974 qadaxını kərdi uzatu yatur
qəgəsin təxənmix yənin yastanur

ƏGDÜLMIX SUALI OÐOİURMIXKA

5975 ayıttı nə boldi ezün ay qadax
şəni kərdüm əmdi kənül boldi bax

OÐOİURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

5976 ayur ay qadaxım yolum kəngəlir
əlüm tutoşakı tutti ez barəşalir

5977 səniñ bir yüzünni kərəyin təyü
şana təgdi əmgək okidim bərü

ƏGDÜLMIX JƏWABI OÐOİURMIXKA

C358

5978 yanut bərdi əgdülmix aydı ay jan
tırığ bolsa yalnuq yorir ig toşan

5979 yavuz kılma kənün tilinni yioşa
yazukka kəfarət bolur ig toşan

5980 nəgü tər əxitgil biliklig səzi
bilik ol kəterdəqi kənül tozi

* * *

5973 ئېتىن مىندى ماڭدى قېرىنداش سېرى،
بېرىپ كىردى، ئوپتى ئۇ قول - يۇزلىرى.

5974 قاياشنى كوردى ئۇ ئۇزۇنۇپ ياتۇر،
جۇۋاسىن يېپىنىپ، يېڭىن ياستىنۇر.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا سوئالى

5975 دىدى: ئەي قاياشم، نە بولدى ساڭا؟
دىلىم بولدى كورگەچ سېنى كوپ يارا.

ئودغۇرمىشنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

5976 دىدى: ئى قاياشم كورۇنەر يولۇم،
ئولۇم تۇتقى تۇتتى، كېتەر مەن ئوزۇم.

5977 يۇزۇڭنى سېنىڭ بىر كورەيىن دىبان،
سېنى ئەمگىتىپ مەن قىچقىرتتىم بۇيان.

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

5978 جاۋاب بەردى ئوڭدۇلمىش: ئەي جانىم دىبان،
بولۇر دۇچار كېسەلگە ھەر تىرىك جان.

5979 يامانلىق ئويلىما، سەن تىلىڭنى يىغ،
كۇناغا كاپارەت بولۇر بۇ ئاغرىق.

5980 ئىشتىكىن، بىلىملىك كىشى نىمە دەر،
تۇزانى كوكۇلدىن بىلىم يوق ئېتەر:

B428

5981 yazukka kəfarət ig ol kər sana
yazuksuz kixi kim ayu bər maña

5982 kixi igləsə barqa teklür yazuk
yazuk, təksə kütür kixi ay toña

5983 kixi barqa yazuk kılur az əküz
yazuksuz kixi bu azunda kəsüz

5984 igin ədgü boloğa əsən boloğa sən
yazukun arıoğay muyan boloğa sən

5985 nəlük tildə kərksüz yoritur sən söz
əlürün nə bildin aya kənli tüz

ODIURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

5986 yanut bərđi ođoqurmix ayđi səbəb
əlümüg tuxümdə yaruk kıldı rəb

5987 tuxədim tuxümdin aqıldı maña
əlürüm ukıldı maña ay toña

5988 bayat ədgü əsiz yoritisa kəza
yoritur anı yatsa tünlə uda

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODIURMIXKA

A171

5989 yanut bərđi əgdülmix ayđi bu söz
yəmə ədgü ərməz aya kənli tüz

5990 əlür ərsə igləp kixi təgmə ig
kixi qalmaqay ərdi yərdə tirig

- 5981 گۇناغا كاپارەت كېسەللىك ساڭا،
گۇناسىز كىشى كىم؟ دىگىن سەن ماڭا.
- 5982 گۇنايى توكلۇر، كىشى ئاغرىسا،
تۇگۇسە گۇنا ئەر قۇتۇلغاي، توڭا.
- 5983 گۇنا ئەيلەر ھەممە كىشى ئاز-تولا،
جاھاندا گۇناسىز كىشى كەم بولا.
- 5984 ساقايۇر كېسەللىك، بولۇرسەن ئىسەن،
گۇنايىڭ ئېرىغاي، ساۋاپ تاپارسەن.
- 5985 نىمىشقا تىلىڭدىن چىقار يامان سوز،
ئولۇشنى قەيەردىن بىلىدىڭ، كوڭلى تۇز؟

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 5986 جاۋاپ بېرىپ ئودغۇرمىش، ئېيتتى: سەۋەپ—
ئولۇمنى چۈشۈمدە ئايان قىلدى رەب.
- 5987 چۈشۈدۈم، چۈشۈمدە بىلىندى ماڭا،
ئولۇرۇم ئوقۇلدى ماڭا، ئى توڭا.
- 5988 يامان-ياخشى قازانى بىلدۈرسە خۇدا،
ئايان ئەيلەر ئۇنى ياتسا ئۇيقۇدا.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

- 5989 جاۋاپ بېرىپ ئوگدۇلمىش، ئېيتتى: بۇ سوز—
ھەم ياخشى ئەمەستۇر، ئايا كوڭلى تۇز.
- 5990 كىشى ھەر ئاغرىقتىن گەر ئولسە ئىدى،
تىرىك كىشى قالمايتتى يەردە زادى.

C359

5991 tirig yalñuk ooñi igin iglär ök
kamuoñ ig elüm birlä kəsməz bu kək

B429

5992 tuxär ök kixi tux uñisa yatip
anı yergüqilər yerär uz ətıp

5991 ھايات ئىنسان ئوغلى ئۇ ئاغرىق ئوزى،
كېسىلمەس ھەر ئاغرىق بىلەن يىلتىزى.
5992 كىشى ياتسا ئۇخلاپ ئۇ چۈشلەر كورۇر
ئۇنى تەبىرچىلەر ئۆز-ياخشى ئورۇر.

ƏGDÜLMIX ODƏURMİXXKA TÜX
YƏRÜGIN AYUR

- 5993 bu tux 'ilmi bilgü kerek axnu ked
yere bilse etru adi saknu ked
- 5994 telim turlug ol emdi tuxke yerug
ani bilgü barqa ay kilki erug
- 5995 biliksizke ayma tuxunni aqa
bilirke ayit tux ayitma keqe
- 5996 keqeki tuxunka yerugiadin
yana kersa kunduz kerugiadin
- 5997 bu tux 'ilminə baksa xerti ekux
muni bilgü axnu yetürsə ukux
- 5998 tuxüg yerməgü ez kenülqə kərüp
yəmə aymaəqu təgmə ərkə turup

پېشىق تېجى پاپ

ئوگنۇشنىڭ ئۈدەنۇر شقاچۇش تەبىرىنى ئېيتقانغى

باياندا

- 5993 كېرەك ياخشى بىلمەك بۇ چۇش ئىلمىنى،
قىلىپ ئېھتىيات، خوپ ئورسە ئۇنى.
- 5994 كوپ خىللىق ئېرۇر بۇ چۇش ئورمەك،
ئى تەمكىن ئەر، ئۇنى بىلمەكلىك كېرەك.
- 5995 بىلمىسىزگە چۇشنى ئېچىپ دىمىگىن،
كېچىكتۈرمەي ئۇنى بىلگەنگە دىگىن.
- 5996 كېچەدىكى چۇش تەبىرى باشقادۇر،
يەنە كورسە كۈندۈز، ئۇ باشقا بولۇر.
- 5997 كورەرسەن، بۇ چۇش ئىلمىنىڭ شەرتى كوپ،
ئاۋال بىلگۈلۈك بۇنى ئەقىل يۇرۇتۇپ.
- 5998 ئوزۇنچە ئورسە كورگەن چۇشۇڭنى،
ھەم ئېيتما كورۇنگەن كىشىگە ئۇنى.

- 5999 tuxüg barqa tux töp tilin yermägü
bu tuxnün yörügi tälim ay begü
- 6000 tuxün yermä yersä bilik birlä yer
kïyas mä'ni birlä ädi yätrü ker
- 6001 kixi tux tuxäsä yörügkə barir
yərə bilməsə tuxnün asoqi kalir
- 6002 nəgü tər äxıtgil ay bilki təniz
bu sez ixkə tutoqil kızartoqil mäniz
- 6003 yörügkə barir tux' tuxün yakxi yer
tüpi əšli bilgil ukux birlä ker
- 6004 nətəg yersä tuxni anı təg bolur
yavuz yermə tuxni saña kïloqa kor
- B430
6005 tälim tux bolur yəm iqimkə barir
yaraqsiz yəmix bolsa tənsiz kəlir
- 6006 takı bir tux ol ker bu yıl fəşlınä
tadusi küqənip barir əşlınä
- C360
6007 yıl ülgı yaz ərsə kïqıg ərsə ər
kızıl kərsə barqa yaoqız kərsə yər
- 6008 anı kan küqəmix bolur bəlgülüg
ayu bər kan alsun anar ülgülüg
- 6009 yıl ülgı yay ərsə tuxəgli yigit
sarıoq al tuxəsə ya kürküm əgit
- 6010 sarıoqi küqəmix bolur ay begü
ezini boxutoqu tərənbin yəgü

- 5999 ئورنۇمە چۈش دەپ چۈشنىڭ ھەر بىرى،
ئى ئالم، بۇ چۈشنىڭ كوپتۇر تەبىرى.
- 6000 ئورنۇمە چۈشنى، بىلىم بىرلە ئور،
قىياسەن مەنسىنى چۈشنىپ كور.
- 6001 كىشى چۈش چۈشمە ئورۇشكە بارۇر،
ئورۇش بىلىمگەندە نەپىي يوقلۇر.
- 6002 نىمە دەر ئىشتىكىن بىلىمى دېگىز،
بۇ سوزگە ئەمەل قىل، قىزارسۇن مېڭىز:
- 6003 چۈشۈڭ ئورى خوپ، چۈش ئورۇشكە باقۇر،
بىلىپ تۇپ ۋە ئەسلىن ئەقىل بىرلە كور.
- 6004 يامان ئورمە چۈشنى، زىيانى تېگۈر،
نېچۈك ئورسە چۈشنى ئۇ شۇنداق بولۇر.
- 6005 تالاي چۈشلەر باركى، غىزاغا قارار،
ئۇ بولسا يارامسىز، چۈش خۇنۇك بولار.
- 6006 يانا بىر چۈشكى، ئۇ پەسلىگە قارار،
كۈچەيسە تادۇسى ئاگا ئۇ باقار.
- 6007 باھار پەسلى بولۇپ، كىچىك بولسا ئەر،
كورۇنسە قىزىل ھەممە ھەم قوڭۇر يەر.
- 6008 ئۇنىڭ قانى كۈچەيگەن بولۇر بەلگۈلۈك،
دىگىن سەن ئۇنىڭكى قېنى ئالغۇلۇق.
- 6009 گەر ئولسا پەسلى ياز، چۈش كورسە يىگىت،
چۈشمە سېرىق، ھال يا كۈركۈم ئوگىت^[234].
- 6010 ئېشىپتۇر ئۇنىڭ، ئى ھېكىم سەپراسى،
سۈرگە ھەم تەرەنجۈپل ئۇنىڭ دورىسى.

- 6011 yil ülgü küz ərsə ər ərsə orut
kara kərsə taoj ya kuđuoj kərsə üt
- 6012 bu səwda küqənmix bolur ay qadax
ot iqu gü mənəsin arıtoju adax
- 6013 kix ərsə yana tux kərugli kari
akar suv tuxəsə ya buz qar toli
- 6014 küqənmix bolur kər anin bəlojəmi
isig nən yətürgü iqurgü əmi
- 6015 takı biri əzojaş-u əhlam bolur
bu tuxkə yerüg yok ay kilki unur
- 6016 kəqə saknu yatsa anı kərsə tux
anar ma yerüg yok anin yanoji tux
- 6017 takı bir tux ol kərsə yəktin bolur
tuxəgli anı kərsə suvka yunur
- 6018 yana pixəsin kərsə tuxtə kər ər
anar ma yerüg yok ay kilki kür ər
- 6019 munı barqa bilgü yətürgü uqux
adıroju ədürgü anin yərsə tux
- B431
6020 nəgü tər əxitgil mu'əbbir həkim
ayıtoju kərək ər tuxər ərsə kim
- 6021 bu tux kərsə yərmə bilü bilməyü
nətəg yərsə tuxni bolur anlayu
- 6022 sakinq kərsə tuxtə yanuti səvinq
səvinq kərsə qadoju bolur yioqlayu

- 6011 كۆز پەسلى چۈشسە ئورتا ياش بىر ئەر،
چۇقۇر، تاغ، قۇدۇق يا قارا نەرسەلەر،
- 6012 سەۋداسى كۈچەيگەن بولۇر، ئەي قاياش،
يىسۇن دورا مىگە ساپلاشقا، ئاداش.
- 6013 قىش پەسلى بولۇپ چۈش كورسە گەر قېرى،
ئاقار سۇ چۈشسە يا مۇز، قار، تولى،
- 6014 ئۇنىڭ بەلغەمى، كور، كۈچەيگەن بولۇر،
ئىسسىقلىق ئىچۇرۇپ-يىدۇرسە بولۇر.
- 6015 ئېلىشمان، بىتتەرتىپ چۈشلەردۇر بىرى،
جەسۇر ئەر، بۇنىڭ يوق ئېرۇر تەبىرى.
- 6016 نىمە ئويلاپ يېتىپ، چۈشسە شۇنى،
بولۇر ئورمىسە بۇ خىل چۈشلىنى.
- 6017 يەنە بىر چۈشكى، ئۇ شەيتانى چۈشتۇر،
بۇ چۈش كورگۇچى غۇسلە قىلسا بولۇر.
- 6018 ھونەرىنى بىر كىم چۈشىدە كورۇر،
ئۇنىڭ تەبىرى يوق ئېرۇر، ئى جەسۇر.
- 6019 بۇلارنىڭ بارچىسىن بىلمەكلىك زورۇر،
ئاپىرپ تاللاپ ئاندىن ئورسە بولۇر.
- 6020 نىمە دەر ئىشتىكىن، چۈش ئورۇر ھېكىم،
سوراسۇن ئوزى چۈش كورگەن بولسا كىم:
- 6021 بىلىپ ياكى بىلمەي بۇ چۈش ئورمىگىل،
نىچۇك ئورسە چۈشمۇ بولۇر دەل شۇ خىل.
- 6022 ئەگەر غەم چۈشسە بولۇر خوشچىلىق،
خوشاللىق چۈشسە كېلۇر قايغۇ، بىل.

A172 C361

- 6023 bir ek yanlıq ərməz bu tükxə yerüg
muni kəp sakinoqu ay kılki örüg
- 6024 kara 'am tuxinə yerügi ađın
ađın boldi bəglər tuxi kər ađın
- 6025 səvinq kərsə tuxtə oyun ya büdik
sakinq kađoqlarka aqıldı kəzik
- 6026 yana yioqlasa tuxtə kərsə sakinq
ərəz birlə avnur bulur miñ səvinq
- 6027 yana tux bolur kər yerügi anin
ađinka bolur asoqi bolmaz sənin
- 6028 kixikə kərüp yerlür əmdi bu tux
anar yakxiq ərsə yaqutur ukux
- 6029 tux ol kər anı kərsə bəklig bolur
ol oq tux takı birni iglig kılur
- 6030 muni barqa bilgü kərək ay qadax
anin ətrü yərsə tuxüg ay adax
- 6031 nəgü ol tuxünni maña ay aqa
anı mən yerəyin kər ađra səqə

- 6023 ئەمەس بىرلا خىلدا بۇ چۇش تەبىرى،
ئى تەمكىن، چۇشەنمەك كېرەك ھەر بىرى.
- 6024 ئاۋامنىڭ چۇشىگە تەبىر بولەكتۇر،
بولەكتۇر بەگ چۇشىنىڭ تەبىرى. كور.
- 6025 سويۇنچ كورسە چۇشتە ئويۇن يا ئۇسۇل،
ئېچىلغاي ئەلەم ۋە قايعۇ ئۇچۇن يول.
- 6026 يەنە يىغلىسا چۇشتە كورسە ئەلەم،
ھوزۇردا ياشار مىڭ، كېتىپ قايعۇ-غەم.
- 6027 يەنە بەزى چۇش بار تەبىرى ئۇنىڭ،
بولەككە بولۇر، نەپىسى بولماس سېنىڭ.
- 6028 كىشىگە قاراپ چۇش تەبىرى بولۇر،
ئاڭا بولسا لايىق، ئەقىل چۇش ئورۇر.
- 6029 بۇ چۇشكى، كىشى كورسە ساغلام بولۇر،
شۇ چۇش بەزىلەرنى كېسەلمۇ قىلۇر.
- 6030 بىلىشلىك كېرەكتۇر بۇلارنى قاياش،
ئۇنىڭدىن كېيىن سەن ئورى چۇش، ئاداش.
- 6031 نىچۇكتۇر چۇشۇڭ ئۇ، سەن ئېيتقىن ئېچىپ،
بېرەي تەبىر ئاڭا مەن ئاچرىم قىلىپ.

ODQIURMIX ÖGDÜLMIXKƏ TUX KÖRMIXIN AYUR

- 6032 yanut bərdi ođqurmix aqtı tilin
ayur səzləyin mən kəñülkə alin
- B432
6033 xatu kərdüm əlig anin baqnası
yüz utru uruqluq əđiz həm yası
- 6034 anar aqđim əmdi birər baqnaqa
baxıña təgi baqna sadim nəqə
- 6035 baxında bir ətqi maña suv bərür
alir mən tükətü iqip öz kanur
- 6036 anında basa kəkkə uqtum tənip
özüm bəlgüsüz boldi ərlep sinip

پەننىڭ كىرىشى
ئۇنىۋېرساللىقنىڭ كۆرۈنۈشى
بىلىمدا

- 6032 جاۋاب بېرىپ ئۇدغۇرمىش ئاچتى تىلىن،
دىدى: چىن قۇلاق سال، ئۇنى سوزلەيمىن.
- 6033 شوتا كوردۇم ئىگىز، ئەللىك ۋاخىلىق،
ئالدىدا تۇراتتى يانتۇ قويۇغۇق.
- 6034 چىقىپ باردىم ئاغا بىر-بىردىن ئورلەپ،
ساناپ تا باشقىچە ۋاخنا نەچچە دەپ.
- 6035 بېشىدا بىر ئەتچى [235] سۇ بەردى ماغا،
ئېلىپ ئىچتىم تۈگەتتىم، قاندىم ئاغا.
- 6036 كېيىن كۆككە ئۇچتۇم، ئىگىز يۈكسىلىپ،
يوقالدىم ئۆزۈم ئۇندا ئورلەپ سىڭىپ.

ƏGDÜLMİX ODƏİURMİX TUXINƏ
TƏ BİR KİLMİXİN AYUR

- C362
6037 yanut bərdi əgdülmix aydı bu tux
ədi ədgü tux ol kər asoıi ekux
- 6038 nəlük əzkə tənşiz yərər sən yərüg
yərügkə barir tux ay kenli erüg
- 6039 aqıx barqa tuxtə aqırlıq bulur
aqarı təninqə uluqluk bulur
- 6040 nəqə aqsa tuxtə aqar kut kivi
aqırlıq bulur kəq bulur yüz suvi
- 6041 xatuka aqar təg aqar ol kuti
uluqluk bile əldə yaqlur ati
- 6042 munuki bu səzkə tanuk kəldi sız
tuxüg yergüqi tux yerüp kođti ez
- 6043 xatu tuxtə izz ol aqarı tənı
birər baqna sayu aqırlıq enı

تېشىن تۆتۈنچى باپ

ئوگدۇشنىڭ ئۈزۈش چۈشكە تەبىرى بىر گەنلىكى باياندا

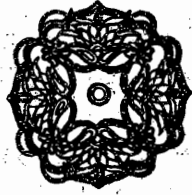
- 6037 جاۋاپ بېرىپ ئوگدۇلىشى ئىيتتى: بۇ چۈش،
تولا پايدىلىقتۇر، ئېرۇر بەكمۇ خۇش.
- 6038 نىمشقا بېرۇرسەن تەبىر بولمىغۇر؟
ئەي ئاقل، بۇ چۈشكى، ئورۇشكە ماڭۇر.
- 6039 جىمى چۈشتە ئورلەش ئەزىلىك بولۇر،
بۇ ئورلەش تېڭىچە ئۇلۇغلۇق كېلۇر.
- 6040 ئىگىزەپ چۈشەسە ئوسەر دەۋلىتى،
ئەزىلىك تېپىپ بەك ئاشۇر شوھرىتى.
- 6041 شوتىغا چىقاردەك ئېشىپ بەخت-قۇتى،
ئۇلۇغلۇقلە ئەلدە يېپىلغاي ئېتى.
- 6042 گۇۋادۇر بۇ سوزگە توۋەندىكى سوز،
قويۇپتۇر ئورۇچى ئورۇپ ئۇنى ئۇز:
- 6043 شوتا چۈشتە ئىززەت يۈكسەلگەن قەدەر،
ھەر ۋاخنا تېڭىچە بولۇر موتىۋەر.

6044 n q  aqsa anqa aqirlik bulur
azun mali kut kiv bulur  z  ni

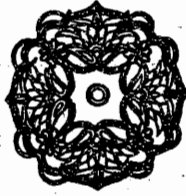
6045 idixliq suvuq sən alip iqt k n
tiriglik uzun bolqa yildiz kek n

B433

6046 uqur kekke  rl p t k l aqduqun
til k b rg  t nri n g  koldukun

- 6044 نىچە چىقسا ئورلەپ شۇنچە قەدر تاپۇر،
جاھان مالى، تەلەي ۋە بەختكە يېتەر.
- 6045 قاچادىكى سۇنى ئىچكىنىڭ پۈتۈن،
ھايات يىلتىزنىڭ بولغۇسىدۇر ئۇزۇن.
- 6046 ئۇچۇپ كوككە ئورلەپ تولۇق چىققىنىڭ،
خۇدا بەرگۈسىدۇر ئۈمىت قىلغىنىڭ.

ODÖJURMİX BU TÜXKƏ ADİN
YÖRÜG AYUR

- 6047 yanut bərdi ođođurmİx aydı tUXüm
yörügi bu ərməz ay əxim tuxum
- 6048 ezün kərmix ərsə bu tUXni yatİp
yörügi ol ərdi kim aydın ətip
- 6049 sənİn hİmmətİn barqa dunya turur
bu dunya tİləgli bu dunya bulur
- C363
6050 mənİn bu ezüm kaçtı dunya kođup
bu yərdə turur mən kər əmgək yüđüp
- 6051 tükəl yərmədin tUX yörügin maña
əxitgil bu tUX mən yərəyin sənə
- 6052 əđiz bađnalİođ mən xatu kərdüküm
tiriglik turur ay kədax yərdüküm
- 6053 xatunun baxİna təgi yokladİm
yaxİmnİ tükəttİm tiriglik yədim

كەسنىڭ پاپ

ئودغۇرۇشنىڭ بوزۇش كىرىش قاتەبىرە كىرەنلىكى باياندا

- 6047 جاۋابەن ئودغۇرۇش دىدى: بۇ چۇشۇم —
تەبىرى ئۇ ئەمەس، ئەزىز يولدۇشۇم.
- 6048 ئوزۇڭ كورگەن ئولساڭ بۇ چۇشنى يېتىپ،
شۇ ئەردى تەبىرى، دىدىڭ سەن يېشىپ.
- 6049 كى بارچە ھىممىتىڭ دۇنيا ئۇچۇندۇر،
بۇ دۇنيا تىلەگەن، بۇ دۇنيا تاپۇر.
- 6050 قېچىپ مەن ئوزۇم بۇ جاھاننى قويۇپ،
بۇ يەردە يۈرەمەن جاپالار يۇدۇپ.
- 6051 تولۇق ئورمىدىڭ سەن بۇ چۇشنى ماڭا،
ئىشتىكىن، بۇ چۇشنى ئورەي مەن ساڭا:
- 6052 ئىگىز ۋاخىنلىق بىر شوتا كورگىنىم،
ئېرۇر ئەي قاياش ئۇ تىرىك يۇرگىنىم.
- 6053 شوتانىڭ بېشىغا قەدەر ئورلىدىم،
كى ئومرۇم تۈگەتتىم، رىزقىمنى يىدىم.

- 6054 baxına aqıp mən ol ətqi kəlip
mana bərdüki suvni iqtim alıp
- 6055 ol ətqi turur kər atalıqlarıq
atasız kiliqli ay kilki arıq
- 6056 ol ətqi turur kər ətlimixlorig
buzuoqli yoritmaqli janliq tirig
- B434
6057 idixliq suvuq mən tükəl iqmixim
tiriglikkə yərdün uzattın yaxım
- 6058 tiriglik bolur suv sən aymix tæg ök
yarım iqsə kalsa yarımı ülüg
- 6059 yarım suv iqip koqtum ərsə yarım
yarım kəloqay ərdi tirigliklərim
- A173
6060 idixliq suvuq iqtim əmdi tükəl
tükəttim tiriglik əsən ədgü kal
- 6061 nəgü tər əxitgil ukuxluq begü
begülər səzin səzkə ul tüp tægü
- 6062 idixliq suvuq tüxtə iqsə yarım
tükədi tiriglik yarımı bərim
- 6063 kalı iqsə suvni tükətü tükəl
tükədi tiriglik qazildi kırım
- 6064 yokuqar uqup bu əzüm təndüki
yaxil kəkkə ərlep tənip sindüki
- 6065 süzük jan turur ol bu kəptin qikip
yana yandı kəlməz yərinə aqıp

- 6054 بېشىغا چىققاندا، ئۇ ئەتچى كېلىپ،
ماڭا سۇنى بەردى، ئىچىمەن ئېلىپ.
- 6055 ئۇ ئەتچى ئېرۇر، كور، ئاتالغىنى—
ئاتاسىز قىلۇچى، ئى پاك، بىل بۇنى.
- 6056 ئۇ ئەتچى ئېرۇر، كور، ئابادانلىقى—
بۇزار ھەم يۇرۇتمەس يۈرگەن جانلىقى.
- 6057 قاچادىكى سۇنى تولۇق ئىچىش—
نى جورۇپ ھاياتقا، ئۇزارتتىڭ يېشىم.
- 6058 ھاياتلىق ئىدى سۇ سەن ئېيتقان كەبى،
يېرىمى ئىچىلىپ، قالسا يېرىمى.
- 6059 يېرىمى ئىچىپ قويسام ئەردەم يېرىم،
يېرىم قالغاي ئەردى تىرىكلىكىرىم.
- 6060 ئىچىمەن ئۇ سۇنى تامامەن بىراق،
تۈگىدى ھاياتىم، سەن قال ئىسەن—ساق.
- 6061 نىمەدەر ئەقىللىق ھېكىم، ئاڭلىغىن،
ھېكىملەر سوزىن سوزگە ئاساس دىگىن:
- 6062 گەر چۈشەنە بىر قاچا سۇ ئىچسە يېرىم،
تۈگەدى تىرىكلىك يېرىمى يېرىم.
- 6063 ئەگەر ئىچسە سۇنى تۈگىتىپ ئېرىغ،
تۈگەدى تىرىكلىك، قېزىلدى قەۋرىم.
- 6064 يۇقۇرى ئۇچۇپ ھەم غايىپ بولغىنىم،
يېشىل كۆككە ئورلەپ سىڭىپ كەتكىنىم.
- 6065 ئېرۇر ئۇ سۇزۇك جان قېپىدىن چىقىپ،
كېتىپ قالدى، كەلمەس يېرىگە يېنىپ.

C364

- 6066 bayat tüxtə bəlgürtti əmdi maña
elümke anunoju kərək ay toña
- 6067 bu tüxnün yerügi bu yanlıoq turur
ađınsioq yerər sən maña ay unur
- 6068 sən ədgü kılur sən mənın kənlümi
elüm utru kəldi oti yok əmi
- 6069 baqa kərgil əmdi ay kənli tirig
elüm kətki kıldı yaoqiz yerlərıg
- 6070 nəqə kərxı ordu bəzəklig səray
elüm buzdı barqa turu kaldı hay
- 6071 nəqə kür küvənür bədük bəglərig
elüm yərkə soqtı baqa kər tirig
- B435
- 6072 nəqə küq biləklıg yumıtmıxlarioq
elüm tutti saqtı yırattı arıoq
- 6073 tañ erməz elüm tooqsa yalnuq elür
kamuoq tın tokioqli elümke turur
- 6074 tani bu turur kər elügli ət ez
elümüg unıtıp kođur tildə səz
- 6075 usayuk bu yalnuq bilir əlgüsin
ezındin kətərməz usallıq usın
- 6076 elüm hək turur kər kəqix yok ađın
nəgü ərki həlim elümdə kəđin
- 6077 sakinqim bu ol ay kənüldəx əxim
elümdə kəđin tənri ətsü ixim

- 6066 خۇدا چۈشتە بىلدۈردى ئەمدى ماڭا،
ئولۇمگە تەييارلىق كېرەك، ئى توڭا.
- 6067 بۇ چۈشنىڭ يورۇغى شۇ ياڭلىغ ئېرۇر،
بولەكچە ئۆزەرسەن ماڭا، ئى جەسۇر.
- 6068 تەسەللى بېرەرسەن ياساپ كوڭلىمنى،
ئولۇم تۇتتى ئەمدى يوق دورا-ئەمى.
- 6069 ئى كوڭلى تىرىك سەن دىققەت بىرلە كور،
قوڭۇر يەرنى قىلدى ئولۇم دوۋە-گور.
- 6070 نىچە قەسىر، ئوردا، بىزەكلىك ساراي-
نى بۇزدى ئولۇم، قىلدى ۋەيرانە، ۋاي!
- 6071 نىچە باتۇر، مەغرۇر بۈيۈك بەگلىنى،
ئولۇم يەرگە ئىقتى تىرىك، كور ئۇنى.
- 6072 نى كۈچلۈك بىلەكلەر توپلاپ يىققىنىن،
ئولۇم ئالدى، چاچتى، تاراتتى بارىن.
- 6073 تاڭ ئەرمەس ئولۇم، تۇغسا ئىنسان ئولۇر،
جىمكى تىنارلىق ئولۇچى ئېرۇر.
- 6074 ئاجايىپى شۇكى، ئولۇچى بۇ جان،
ئۇنۇتۇپ ئولۇمنى ئۇزارلاپ ھامان.
- 6075 غاپىلدۇر بۇ ئىنسان، بىلۇر ئولۇشنى،
يوقاتماس ئوزىدىن غەپلەت ئويقۇسنى.
- 6076 ئولۇم ھەق ئېرۇر، يوق ئوزگە ئامالم،
نە بولغاي ئولۇمدىن كېيىن بۇ ھالم.
- 6077 شۇدۇر ئەندىشەم، ئى كوڭۇلداش ئەشىم،
ئولۇمدىن كېيىن ھەق ئوڭلىسۇن ئىشىم.

- 6078 barin tap kilip men kequrdum kunum
erez emgek ertti yarudi tunum
- 6079 elig kisoja tuttum tavar tarmadim
hewa arzularka kenul bermadim
- 6080 bu kunka sakindim ezum yuklerin
yemitmek tiladim yazukum barin
- 6081 negu ter axitgil bilik berguqi
baqirsak bu ot sav erig berguqi
- C365
6082 usanma katioqlan yukunni yemit
yolon kilda yinqa ezunni kenit
- 6083 bu kun yatma emge ixinni etin
kepder emgekin sen kepderde unit
- 6084 yana aydi ay qin baqirsak kadax
barir men udu sen keler sen adax
- 6085 sana kaq aqiz sez ezum sezləyin
unitma ani sen meninde kedın
- 6086 tirigde baqirsak ezum bolsuni
ezümdə kedın bu ezum qalsuni

- 6078 قانائەت قىلىپ بارغا كەچۈردۈم كۈنۈم،
ھوزۇر، مېھنەت ئوتتى، يورۇدى تۈنۈم.
- 6079 قولۇم قىسقا تۇتتۇم، تاۋار يىغىدىم،
ھاۋا-ئارزۇلارغا كوڭۇل بەرمىدىم.
- 6080 بۇ كۈننى چۈشەنگەچ، ئوزۇم يۈكلىرىم،
يەڭگىمەك تىلەدىم بارچە گۇنايم.
- 6081 نىمە دەيدۇ، ئاڭلا، بىلىم بەرگۈچى،
كويۇمچان بولۇپ پەند-ناسات قىلغۇچى:
- 6082 تىرىش، بولما غاپىل، يېنىكلەت يۈكۈڭ،
تۈزەت ئوزنى، قىلدىن نازۇكتۇر يولۇڭ.
- 6083 بۇ كۈن ياتما، قىينال، ئىشىك تەييار ئەت،
كېچۈچى جاپانى ئۇنۇتقىن ئوزۇڭ.
- 6084 يەنە ئېيتتى: ئى چىن كويۇمچان قاياش،
كېتۈرمەن، سوڭۇمدىن بارۇرسەن ئاداش.
- 6085 ساڭا بىر قانچە سوز سوزلەپ ئوتەيمىن،
ئۇنۇتما ئۇنى سەن مېنىڭدىن كېيىن.
- 6086 تىرىكمەن، كويۇمچانلىغىم بولسۇن ئۇ،
ئوزۇمدىن كېيىن بۇ سوزۇم قالسۇن ئۇ.

ODIURMIX EGDÜLMIXKƏ PƏND
BƏRMIXIN AYUR

- B436
6087 sɛzüm bu usal bolmaqıl ay kadax
əsizkə tiriglik yava kılma yax
- 6088 keni bol yitürmə kenilik yolın
bu yol əltgə arzu tiləkkə bilin
- 6089 baqırsak bolun barqa tınlioş eze
tapuoş kıl bayatka kənül til tüze
- 6090 sakinç kisoşa tutoşil tapuoş kıl uzun
əvərdə amul bol puxarda tüzün
- 6091 elümüg unıtma ətikiñ kılın
ezünni unıtma tüp əşlin bilin
- A174
6092 karaqurma dunyaka sukluk kılıp
kalır bu barır sən ekünqün ulip
- 6093 bayat hukmi tapla nəgü kəlsə yüd
bođunka asioş kıl bolu bərsə əđ

كىن بىرچى باپ

ئوڭۇر شىننىڭ ئوڭۇر شىننىڭ قانغانلىغى ياماندا

- 6087 سوزۇم شۇ قياشم، غاپىل بولمىغن،
ھاياتنى يامانغا زايا قىلمىغن.
- 6088 يوقاتما دۇرۇسلۇق يولنى، توغرا بول،
تىلەككە ئىلتىكەي سېنى ئۇشبۇ يول.
- 6089 كويۇمچان بول جىمى تىنارلىق ئۇچۇن،
تۈزەپ دىل، تىلىڭنى سەن ھەققە تېۋىن.
- 6090 غېمىڭنى قىسقا قىل، تائەتنى ئۇزۇن،
شاشقاندا تەمكىن بول، غەزەپتە ئۇزۇن.
- 6091 ئولۇمنى ئۇنۇتما، تەييارلىقنى قىل،
ئوزۇڭنى ئۇنۇتما، تۇپ-ئەسلىڭنى بىل.
- 6092 بۇلغانما دۇنياغا ھىرسلىق قىلىپ،
قالۇر بۇ، كېتۈرسەن، ئوكۇنچتە ئىگرىپ.
- 6093 خۇدا ھوكىمگە كۈن، نەكەلسە كۈتەر،
خەلققە نەپىنى قىل، پەيت تاپساڭ ئەگەر.

6094 keni sezlə kəwlin tükəl kıl pütün
bolur kəwli yalojan kixilər otun

6095 külər yüz isig söz kılınq ədgü tut
bolu bərgə ədlək kəlü bərgə kut

6096 akı bolojil alqak tuz ətmək yətür
kixi 'əybi aqma sən ertüp yətür

C366

6097 həwa basojil əvkən kəkir ərsə yioj
ət ez əgri yolka barir ərsə yioj

6098 ezün asojı kolma bođun asojı kol
yüđürmə yük əlkə ezün yükqi bol

6099 tavar nən barin kıl ezünkə yuluođ
bođunuođ səvündür ay bilki uluođ

B437

6100 kixi ədrümi kər kixini yular
səvüg jan yuluođlap səvinqin tilər

6101 əđi yakxi aymix kər ədrüm talu
biliklig ukuxluođ mənəsi tolu

6102 asiojlioj kixi ol kixi ədrümi
baojirsak kixi ol bođun kədrümi

6103 kixilik atı kər iki nən turur
baojirsak biri bir akı nən bərür

6104 takı munda yəgrək ayur kər ukux
ukux yoli tutsa asiojlar əkux

6105 akı təp ayurlar kayu ol akı
akı jan yuluođlap ətər ər həki

6094 دۇرۇس سوزلە سوزنى تولۇق قىل پۈتۈن،

بولۇر سوزى يالغان كىشىلەر ئوتۇن [236].

6095 كۈلەر يۈز، ئىسسىق سوز، خۇيۇڭ ياخشى قىل،

كېلۇر بەخت ئايلىنىپ دەۋر ساڭا، بىل.

6096 سېخى ھەم مۇلايم بول، تۈز-نان يىدۇر،

كىشى ئەيىبن ئاچما، يوشۇر سەن يوشۇر.

6097 يىغ نەپسىڭ، غەزەپتە باسقن ئوزۇڭنى،

گەر نەپسىڭ ئەگرىگە ماڭسا يىغ ئۇنى.

6098 ئوزۇڭ نەپىنى كۈتمە، خەلق نەپىنى كۈت،

يۈكۈڭنى يۈتتۈرمە ئەلگە، ئوزۇڭ يۈت.

6099 تاۋار-مال بارىنى قىل ئوزگە يۇلۇغ [237].

خەلقنى سويۇندۇر، ئەي ئىلمى ئۇلۇغ.

6100 كىشىنىڭ خىلى ئۇ كىشى قۇتقۇزار،

سويۇنچتىن تىلەپ ئوز جانىن پىدالار.

6101 تولا ياخشى ئېيتىش كىشى ياخشى،

ئەقىللىق، بىلىملىك، پىكىرلىك كىشى:

6102 كىشىلەر خىلىدۇر پايدىلىق كىشى،

خەلقنىڭ ئۇلۇغى كويۇملۇك كىشى.

6103 كىشىلىك دىگەن ئات ئىككى نەرسەدۇر،

كويۇمچان بولۇش ھەم سېخىلىق ئېرۇر.

6104 قارا، ئېيتار ئەقىل بۇنىڭدىنمۇ خوپ،

ئەقىلنىڭ يولىن تۇتسا پايدىسى كوپ:

6105 سېخى دەپ ئاتارلەر، كىمدۇر ئول سېخى؟

سېخى جان پىدالاپ، ئوتەر ئەر ھەققى.

- 6106 akilik ol ermöz ülesö kümük
akı janı həkka kılur ol yulux
- 6107 akıtsa akı ər bođunka tavar
aka yioflu tərliür anar hək avar
- 6108 iki nən turur dunya atı qavı
biri nən tavar ol biri yüz suvi
- 6109 bu iki bulup miñ yaxasa tükəl
elüm tutsa ahir ađın boloqu ھاł
- 6110 kara tapsa bəglər bəđüyür kopar
üzəngü bar ərse qigən bərk kapar
- 6111 bu ol dunya dəwlət karanın kuri
bulunmaz bulunsa bolur bəg kari
- 6112 ezün kəqgü atın sənin kəqkün ol
kəqütqi elüm kəlgü ahir kün ol
- 6113 kəqügli kixi ətmez ordu saray
yoriofli kixi yolda qalmaz yil ay
- 6114 ezünni yol ətgən sakın ay kadax
səvinq kılma artuk yazuk tutma kax
- B438 C367
6115 kəqikli turur bu azun kalojusuz
elügli turur ez küni bəlgüsüz
- 6116 anunmix turur bu elüm tarmakı
usanip yorirda iler karmakı
- 6117 bu dunya ax ol bir bu ax yəglinin
atini sən ek ay xatim yok menin

- 6106 سېخلىق ئەمەستۇر تاراتماق كۆمۈش،
سېخلىق—خەلققە جانپىدا بولۇش.
- 6107 ئېقىتسا سېخى ئەر خەلققە تاۋار،
ئېقىپ خەلق ئۇنىڭغا كېلىپ توپلىنار.
- 6108 جاھان شوھرىتى ئىككى نەرسە ئېررۇر،
بىرى مال، بىرى يۈز ئابروى بولۇر.
- 6109 تېپىپ ئىككىنى مىڭ ياشسا تۈگەل،
ئولۇم تۇتسا ئاخىر، ئوزگە بولۇر ھال.
- 6110 ئاۋام ئىشلىسە، بەگ ئوسەر—زور بىيۇر،
ئۈزەڭگۈ بار ئەرسە يۈگەن چىڭ تۇتۇر.
- 6111 بۇدۇر دۇنيا، دەۋلەت ۋە خەلق ھاللىرى،
تېپىلماس، تېپىلسا بولۇر بەگ قېرى.
- 6112 كوچۇرسەن، سېنىڭ ئۇ ئېتىڭ ھەم كوچەر،
كوچۇرگۇچى ئولۇم، ئاخىرى كېلەر.
- 6113 كوچۇچى كىشى قىلماس ئوردا—ساراي،
بۇرۇچى كىشى يولدا قالماس يىل—ئاي.
- 6114 ئوزۇڭنى يولۇچى ھىساپلا قاياش،
خوشال بولما ئارتۇق ھەم ئويناتما قاش.
- 6115 كېتۇچى ئېرۇر بۇ جاھان قالغۇسىز،
ئولۇچى ئېرۇر جان، كۈنى بەلگۇسىز.
- 6116 تۇرۇپتۇ تەييار بۇ ئولۇم تىرنىغى،
غاپىل يۇرگىنىڭدە ئىلار قارمىغى.
- 6117 بۇ دۇنيا—بىر ئاشتۇر، سەن يىگۇچىنىڭ—
ئېتىنى ئوزۇڭ ئېيت، چامام يوق مېنىڭ.

6118 tilək arzu sürmə həwanni yiojn
kixig sondamaoıl tiliñ kil aojn

6119 nögü tər əxitgil ay kənli oduoı
bu söz ixkə tutsa tokinmaz yoduoı

6120 tilək arzu sürmək ədi kəđ tatioı
tatioı aytioı bar yarinlik katioı

6121 tatioıka tatioırsiz süqigkə aqioı
aoıixka inix ol ədizkə patioı

6122 tükəl kız kilinqlioı turur bu azun
şeni armasuni ay kilki tüzün

6123 təlim yəlkə bərđi şeni təgləriğ
kəqürđi əlig təğ təlim bəgləriğ

6124 kez aqtı silərkə bu bərđi əlig
usal bolmaoıl şen ay kilki silig

6125 nögü bərđi ərsə yana aloıay ok
nəbə tərđi ərsə yana sađoıay ok

6126 nəə külsə bir kün yana sioıatur
nəə ətsə əvrə buzar artatur

A175
6127 kiliki jəfa ol kilinqi otun
yaruklukı azrak eküxi tütün

6128 bəzənür kixikə əzin kərkitür
kənül bərđin ərsə ađak bərkitür

6129 xəkər birlə igđür bərür kin aıoı
yayioı kut kilinqi bu ol ay begü

- 6118 قوغلاشما سەن ئارزۇ، سەن قىلما ھەۋەس،
غەيۋەتتىن تىلىك يىغ، بولغىن گاچا، بەس.
- 6119 دىلى بىدار كىشى، ئاڭلا، نىمە دەر،
ئەمەل قىلسا بۇڭا، دۇچكەلمەس زەرەر:
- 6120 بۇ ئارزۇ قوغلىماق بەك تاتلىق ئېرۇر،
سوراغى بۇنىڭ تاڭنا قاتتىق ئېرۇر.
- 6121 تاتلىققا تېتىقسىز، چۈچۈككە ئاچچىق،
ئورلەشكە چۈشۈش بار، ئىگىزگە باتىق.
- 6122 قىلىقتا دەل قىزغا ئوخشايدۇ ئاجۇن،
سېنى ئالدىمىسۇن، ئەي خۇلقى تۇزۇن.
- 6123 تولا يەلگە بەردى سېنىڭدەكلىنى،
كوچۇردى ئېلىڭدەك تولا بەگلىنى.
- 6124 كوز ئاچتى سىلەرگە، ئۇ قول بەردى، بىل،
ئى خۇلقى سىلىق سەن بولمىغىن غاپىل.
- 6125 نىمە بەرگەن ئولسا، يەنە ئالغاي ئۇ،
نىمە يىققان ئولسا، يەنە چاچقاي ئۇ.
- 6126 نىچە كۈلپە بىر كۈن يەنە يىغلىتار،
نىچە تۈزسە بىر كۈن ئورەر ۋە بۇزار.
- 6127 قىلىغى جاپادۇر، مېجەزى جاھىل،
نۇرى ئاز، تولاسى تۇتۇن ئۇنى بىل.
- 6128 بىزەنىپ كىشىگە ئوزىن كورستۇر،
كوڭۇل بەرگەنىڭدە پۇتۇڭ بېكىتۇر.
- 6129 شېكەر بىرلە ئاسراپ، بېرۇر سوڭ ئاغۇ،
ئەي ئالىم، ۋاپاسىز بۇ بەخت خۇبى شۇ.

B439

6130 nəgü tər əxitgil sakınuk baxı
sakinoqıl ay dəwlət idisi xixi

C368

6131 qalir dunyaka bərmə saklan kəñül
jəfaqi turur bu ay kilki amul

6132 ədi yaxxi aymix kər ədrüm talu
biliklig ukuxluoq hirədi tolu

6133 yayioq kutka ilnip yanilma yorik
inanqsiz turur kut kər əvrər kilik

6134 kəlikə turur dunya dəwlət küni
kəlikə bir ek yərdə turmaz kəni

6135 dininni aqir tut bu dunyan uquz
aqir kiloqa dinin ay bilki əgüz

6136 ərəzkə avinma səvinmə sakın
bayat yadi birle tapuoq kil bakin

6137 əsürtməsü dəwlət səni ay kadax
adildukta xəksiz kəzün toloqa yax

6138 nəgü tər əxitgil bu boqun bəgi
sinap səzləmix səzni yətlip əgi

6139 kimi ərsə dəwlət əsürtsə kəlip
yaqiz yərdə yarlur yürəki ulip

6140 uluoqlukka əsrüp kim ahsumlasa
kara yər katında kiyin yər basa

6141 yigitlik ya baylik bu kut əsrüki
süqig əsrükında bətər ay bəki

- 6130 نە دەيدۇ ئىشتىكىن، تەقۋالار بېشى،
چۈشەنگىن، ئى دەۋلەت ئىگەسى كىشى:
- 6131 قالۇر بۇ جاھانغا سەن بەرمە كوڭۇل،
ئەي ۋەزىن قىلىقلىق، جاپاچىمدۇر ئول.
- 6132 ئەقىل، ئاڭ، بىلىمدە سەرە-خىل بىر ئەر،
ئەجىپ ياخشى ئېيتىمىش؛ ئىشت، نىمەدەر:
- 6133 ۋاپاسىز بەختنى كورۇپ ئازىمغىل،
ئوزگىرىپ تۇرار بەخت، ئىشەنچسىز ئۇ، بىل.
- 6134 كولهڭگە ئېرۇر دۇنيا-دەۋلەت كۈنى،
كولهڭگە ئۇ بىر يەردە تۇرماس كۈنى.
- 6135 دىنىڭنى ئەزىز تۇت، بۇ دۇنيانى خار،
ئى ئىلمى دەريا، دىن قەدىرلىك قىلار.
- 6136 ھوزۇرغا كول بولما، سويۇنمە، چۈشۈن،
خۇدا يادى بىرلە تائەت قىل پۇتۇن.
- 6137 سېنى مەس قىلمىسۇن بەخت-دەۋلەت، قاياش،
ھۇشۇڭ يىققاچ، شەكسىز، تولۇر كوزگە ياش.
- 6138 نىمەدەر ئىشتىكىن خەلىقنىڭ بېگى،
سوزىنى سىناغان، يېتىلگەن ئوگى:
- 6139 كىنىكى مەس قىلسا بىر دەۋلەت، كېلىپ،
قوڭۇر يەردە ئىگرار يۈرەك يېرىلىپ.
- 6140 بولۇپ مەس ئۇلۇغلۇققا كىم گوۋىنەر،
قارا يەر تېگىدە جازاسىنى يەر.
- 6141 يىگىتلىك يا بايلىق يا بەخت مەسلىگى،
شاراپ مەسلىگىدىن يامان، ئەي بەكى [238].

6142 əsürsə qalı borqı borni iqip
uđıp kopsa ađlur usında kəqip

6143 bu dəwlət əsürtsə ađın ađlumaz
əlüm tutmaođınqa uđır ođnumaz

6144 atın boldi kul kılma bəglər ixi
ezün kullukı kıl ay əđgü kixi

B440

6145 təlim kəloju ərməz tiriglik küni
uzun baroju ərməz uluođluk üni

6146 nəqə miñ yaxasa ez əlgü turur
ulaxmix ət əzlər üzəlgü turur

6147 munar mənzər əmdi əxit bu səzüg
kənułkə alinođil əvürmə yüzüg

C369

6148 tilək arzu ni'mət tükəl yəsə sən
tiriglik suvin sən bulup iqsə sən

6149 sunup tutsa əlgin əgər kək kəzin
baxın kəkkə təgsə yana yərdə sən

6150 kəni səzləyin səz sənə ay kədash
nəgü kizləyin mən ay kənli tudax

6151 qalı səvməz ez kər bu dunya nənin
tü ni'mət talu yüz kılınqın yanın

6152 ərəz arzu ni'mət bu kəđmak kamuođ
yayiođ dunya yaptı maña bu kapuođ

6153 bayattın yıratur bu dunya kixig
tiđar kıldru iđmaz bu əđgü ixig

- 6142 ھاراقكەش مەس ئولسا ھاراقنى ئىچىپ،
ئۇخلاپ قوپسا تۈزىلەر ھۇشنى تېپىپ.
- 6143 مەس قىلسا بۇ دەۋلەت ئەگەر كىشىنى،
ئويغانماس، ئولۇم تۇتىغۇنچە ئۇنى.
- 6144 ئېتىك بولدى قۇل، قىلما بەگلەر ئىشى،
ئوزۇك قۇللىغى قىل، ئى ياخشى كىشى.
- 6145 تۇرمايدۇ تولا بۇ تىرىكلىك كۈنى،
ئۇزۇن جايغا يەتمەس بۇيۇكلۇك ئۇنى.
- 6146 نىچە مىڭ ياشاسا، ئوز ئولگۇچىدۇر،
ئۇلانغان ئەزالار ئۇزۇلگۇچىدۇر.
- 6147 بۇگا ئوخشار ئەمدى ئىشت ئۇشۇ سوز،
تۇتۇپ دىلدا مەھكەم، ھەرگىز ئورمە يۈز:
- 6148 جىمى ئارزۇ-نېمەتكە يەتسەڭمۇ گەر،
تېپىپ ئابىھايات ئىچسەڭمۇ گەر:
- 6149 قولۇڭ يەتكەندىمۇ يۇلتۇزغا ھامان،
بېشىڭ كوككە تەگسە، ئورۇن ساڭا يەر.
- 6150 ساڭا توغرا سوزنى ئېيتاي، ئى قاياش،
نىچۇنمۇ يوشۇراي مەن ئەي كوڭۇلداش؟
- 6151 نىچۇك سويىمەس ئىنسان بۇ دۇنيا مېلىن،
ئۇ نېمەت، گۈزەل يۈز ۋە ئىشۋەلىرىن؟
- 6152 ھوزۇر-راھەت، نېمەتنى قويغاچ ھامان،
ماڭا ياپتى ئىشكىنى ۋاپاسىز جاھان.
- 6153 جاھان ھەقتىن ئەزنى يىراق تاشلىغاي،
توساپ ياخشى ئىشلارنى قىلدۇرمىغاي.

6154 bu k rkinq  qun bilg  dunya ko p
azun t zgin  y gr r  mg k y d p

6155 kayu taoda y gr r  n rd   vi
y mi ot keki iqq  yaqmur suvi

6156 kayusi biyabanda y gr r k zip
bayatka bu k rku sakinqin sizip

6157 kayusi  r m k dti b kri uqa
kayu y r k z r bu k zi yax saqa

6158 kayusi y m z ax  zin sizoqurur
kayu t nl  yatmaz adakin turur

6159 bu yanliq yorirlar o unmix kixi
u imix tururmiz usayuk baxi

B441

6160 sən  mdi küdəzgil  z n ay kadax
sənin boldi dunya  z n boldi bax

A176

6161 h wa bas ukux birl  n fs boyni si
bu ol  r nixani ukux b lɡ si

6162 bu iki bil   r yokaqur k q n
munar kim bulun bolsa  mg r  q n

6163 munuki barir mən bu k n aqrilip
sənin m  yolun bu k l  dg  kilip

C370

6164  sizk  katilma kilinq  dg  tut
 siz iki azun kilur  zk  yut

6165 n g  t r  xit k nli pixmix kixi
 l md  oza ixin  tmix kixi

- 6154 ئالم شۇ تەشۋىشتە دۇنيانى قويۇپ،
جاھاننى كېزەر ھەم چاپنى يۇدۇپ.
- 6155 قايۇسى يۈرەر تاغدا ئوڭكۇر ئويى،
يەپ يىلتىز، ئىچەر ئۇ ھەم يامغۇر سۈيى.
- 6156 قايۇسى باياۋاندا يۈرەرلەر كېزىپ،
خۇدادىن قورقۇشۇپ ئەندىشە سېزىپ.
- 6157 بىرى، ئەگنى جۇلجۇل يۈرەر دۈمچۈيۈپ،
بىرى زار، كېزەر يۇرت، كوزى ياش توكۇپ.
- 6158 بىرى، ئاش يىمەستىن ئوزىن ياداتۇر،
بىرى، تۈندە ياتماي ئاياقتا تۇرۇر.
- 6159 مۇشۇنداق يۈرەرلەر ئويغانغان كىشى،
بىز ئۇخلاپ ياتۇرمىز، غاپىلار بېشى.
- 6160 سەن ئەمدى كۈزەتكىن ئوزۇڭنى قاياش،
سېنىڭ بولدى دۇنيا، ئوزۇڭ ئەمدى باش.
- 6161 ھەۋەس باس، ئەقىل بىرلە نەپىس بويىن كەس،
ئەقىل بىرلە ئەرلىك نىشانى بۇ، بەس.
- 6162 بۇ ئىككى بىلەن ئەر ئوزىن يوقاتۇر،
بۇڭا كىم ئەسىر بولسا، كوپ چاپا چېكۈر.
- 6163 مانا مەن كېتۈرمەن بۇ كۈن ئايرىلىپ،
سېنىڭ ھەم يولۇڭ شۇ، كەل ئەزگۇ قىلىپ.
- 6164 يامانغا قوشۇلما، پەيلى ياخشى بول،
يامان ئىككى ئالەم پالاكەتتە ئول.
- 6165 نىمە دەر ئىشىتىكىن، يېتىلگەن كىشى،
ئولۇمدىن ئاۋال ئىش رۇسلىغان كىشى:

- 6166 əsizkə yürəkliq aya buqraoqu
əsiz kılma əsiz yəmi ol aqı
- 6167 aya kəñ yoriklioq bođun əkəmi
əlüm yətgəliq tərki oti kıl əmi
- 6168 aya mən təgüqi məni sav məni
əlümke anunoqil yanur kəđ səni
- 6169 aya aq kəzi suq bu dunya kuli
əlüm suqlanur kər səni tutoqali
- 6170 ayur ay qadaxim barir mən muñun
iki nənkə artuq aqir mən bu kün
- 6171 biri bir bayat tapoqi məndin kalir
ikinci idim yadi tildə barir
- 6172 bu kün ya yarin tut yumulsa bu kez
silərnin du'aka bolur muñluoq ez
- 6173 du'ada unıtma məni ay qadax
mənində kəđin sən kəliq sən ulax
- 6174 munuki kərür sən məninq halimi
saña bolsu 'ibrət oti kıl əmi
- B442
6175 əlüm kəldi əltür barir mən muñun
saña kəlgə məndə basa sən anun
- 6176 bu kün ađrilur mən muñun ez barir
kavuxoqum kaqan ərki tənri bilir
- 6177 nəgü tər əxitgil əlüqli kixi
əlürdə ulip yərke qalmix baxi

- 6166 بۇغرىدەك كۈچ بىلەن يامانلىق قىلغان،
يامانلىق قىلما، ئۇ زەھەردۇر ھامان.
- 6167 ئى بىشەم ھەركەتلىك خەلق ئوكتىمى،
ئولۇم كېلۇر، تېز قىل سەن ئۇنىڭ ئەمى.
- 6168 ئايا مەن دىگۈچى "مەن" نى قوي، "مەن" نى،
ئولۇمگە تەييارلان ئۇ دەيدۇ سېنى.
- 6169 ئى ئاچكوز ۋە پىخسىق، بۇ دۇنيا قولى،
ئولۇم خىرس قىلماقتا سېنى تۇتقىلى.
- 6170 قاياشم،— دىدى مۇڭ ئىچرە كېتۇرمەن،
بۇگۇن ئىككى نەرسىگە ئېچىنۇرمەن:
- 6171 بىرى، ھەق تائەتى مېنىڭدىن قالدۇر،
ئىككىنچى، ئىگەم يادى تىلدىن كېتۇر.
- 6172 بۇ كۈن ياكى تاڭنا يۇمۇلسا كوزۇم،
دۇئاىڭغا ھاجەت بولۇرمەن ئوزۇم.
- 6173 دۇئادا ئۇنۇتما مېنى، ئى قاياش،
مېنىڭدىن كېيىن سەن كېلۇرسەن تۇتاش
- 6174 مانا، ئەي كورەرسەن ھالىمنى مېنىڭ،
ساڭا ئىبرەت ئۇ، قىل داۋاسىن ئۇنىڭ.
- 6175 ئولۇم كەلدى يېتىپ، شەمكىن كېتەرمەن،
كېلەر ساڭا مەندىن كېيىن، سەن ئىشەن.
- 6176 بۇ كۈن ئايرىلۇرمەن، جېنىم مۇڭلىنار،
قوشۇلغايىمىز قاچان بىز، تەڭرىم بىلەر.
- 6177 نىمە دەيدۇ ئاڭلا، ئولۇچى كىشى،
ئولەردە ئىكراپ يەرگە ئۇرغان بېشى:

6178 elür mən ekünqün akar kəz yulum
tatiqlar tatiqsiz kılur bu elüm

6179 elümdə basa kər iki yol küdər
ikidə kayu ərki baroqu yolum

C371

6180 yana ok ayur ay baqırsak kadax
mənın qadoquma sən kənül kılma bax

6181 ulıma kənül bərtmə məndə basa
kənül bas du'a kıl katiqlan usa

6182 sıoqıt kılma artuq tıda tut ezün
bu ixni bayat ıdı kəsgil sezün

6183 yori yanqıl əmdi yana əvkə bar
sakinq qadoqu birlə kənül kılma tar

6184 kərəklig tutuzdum sana barqa sez
unıtma sezümni aya kənli tüz

6185 əligkə təgürgil mənındin səlam
bu ahir səlam ol ay bilki təmam

ƏGDÜLMIX JƏWABI ODOİURMIXKA

6186 yanut bərđi əgdülmix aydı turup
nəgü təg barayın səni mən kođup

6187 aqır ig bilə sən ezün yalnızun
nəgü təg kılur sən ay urođi tüzün

OODOİURMIX JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

B443

6188 yana aydı odoqurmix əmdi yori
mənın qadoqumi sən yəmə ay uri

6178 ئوكۇنچتە ئولەرمەن، ئاقار كوز يۇلۇم [239].

تاتلىقنى تېتىقسىز قىلۇر بۇ ئولۇم.

6179 ئولۇمدىن سوڭ ئەرنى ئىككى يول كۈتەر،

بۇنىڭدىن قايسىسى بولۇركىن يولۇم؟

6180 يەنە ئېيتتى: ئەي جان قېرىنداش، قارا،

غېمىم يەپ مېنىڭ، قىلما كوڭلۇڭ يارا.

6181 دىمە ئاھ، كوڭۇل بۇزما مەندىن كېيىن،

بېسىپ ئوزنى، تىرىش، دۇئا ئەيلىگىن.

6182 يىغا سالما ئارتۇق، توساپ تۇت ئوزۇڭ،

خۇدانىڭ ئەمرى بۇ، بەس قىلغىن سوزۇڭ.

6183 قېنى يانغىن ئەمدى، يېنىپ ئويگە بار،

ئەلەم - قايغۇ بىرلە كوڭۇل قىلما تار.

6184 ساڭا ئېيتتىم ئەمدى كېرەكلىك سوزۇم،

سوزۇمنى ئۇنۇتما، ئى كوڭلى تۇزۇم.

6185 ئېلىككە دىگىن سەن مېنىڭدىن سالام،

ئاخىرقى سالام بۇ، ئى ئىلىمى تامام.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا جاۋابى

6186 جاۋاب بەردى ئوگدۇلمىش، ئېيتتى تۇرۇپ:

نىچۇكمۇ كېتەرمەن سېنى مەن قويۇپ؟

6187 ئېغىر بۇ كېسەل بىرلە ئوزۇڭ يالغۇزۇڭ،

نىچۇكمۇ قىلۇرسەن پاك نەسىل ئوزۇڭ؟

ئودغۇرمىشنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

6188 يەنە ئېيتتىكى "ماڭ" دەپ ئودغۇرمىش ئول،

مېنىڭكى غېمىمنى يىمە، ئى ئوغۇل.

- 6189 idim yadı tap ol avınoju ixim
kerü idmaoıay tənri ətğey ixim
- 6190 kimi ədgü tutsa bayat ədləsə
kamuoı ədgü boldi anında basa
- 6191 ədi yaxxi aymix keni səzlüg ər
ixig axru kərmix yiti kəzlüg ər
- 6192 bayat kimkə kilsa 'inayət basut
anin boldi azun bolu bərdi kut
- A177
- 6193 bayat fəzli kimkə yətilsə tükəl
bulur iki azun bolur ədgü hal
- 6194 kimi kođti ərsə ay ərsig uri
kərək bolsuni it kərək kek beri
- 6195 səzin kəsti ođoıurmix aydi kadax
yori bar əsən tur kəzün təkmə yax

* * *

- C372
- 6196 turup kuqti egdölmix ođoıurmixioı
öpüp yioıladı yərke tekti yaxioı
6197. sıoıit birlə qikti ker andin turup
atın mindi kəldi yüz əvkə urup
- 6198 tuxüp kirdi əvkə sakinqin tügük
səvinqi kətip kənli kađoıun ügük
- 6199 nə munluk turur kərsə yalnuk əzi
səvinqi az ol barqa kađoıu tezi

- 6189 ئىگەم يادى تەسەللى ئۇچۇن ماڭا بەس،
تۈزەر ھەر ئىشمىنى، مېنى تاشلىماس.
- 6190 ئەزىز قىلسا كىمنى خۇدا لۇتپىدىن،
بولۇر ياخشى بارچە ئىش ئاندىن كېيىن.
- 6191 تولا ياخشى دەپتۇ دۇرۇس سوزلۇك ئەر،
ئىشنى باشتا كورگەن ئىتتىك كوزلۇك ئەر:
- 6192 خۇدا كىمگە ياردەم - ئىنايەت ئېتەر،
ئۇنىڭ بولدى دۇنيا، سائادەت كېلەر.
- 6193 خۇدا پەزلى كىمگە بېتىلسە تۈگەل،
تاپار ئىككى دۇنيا، بولۇر ياخشى ھال.
- 6194 خۇدا كىمنى تاشلاپ ئەتسە، ئەي جەسۇر،
كوك بورى ۋە يا ئىت بارى تەڭ بولۇر.
- 6195 ئۇزۇپ سوزنى ئودغۇرمىش ئېيتتى: قاياش،
قېنى، كەت، ئىسەن تۇر، تولا توكمە ياش.

* * *

- 6196 ئوگدۇلمىش قوپتى ۋە قاياشنى قۇچۇپ،
يېشىن يەرگە توكتى، ئۇ يىغلاپ ئوپۇپ.
- 6197 يىغى بىرلە چىقتى ئۇ ئاندىن تۇرۇپ،
ئېتىن مىندى كەلدى، ئويگە يۈزلۈنۈپ.
- 6198 چۈشۈپ كىردى ئويگە غەمدە بۇرچۇلۇپ،
سويۇنچى كېتىپ، دىل قايغۇغا تولۇپ.
- 6199 نە چاغلىق زەئىپ بۇ، كور، ئىنسان ئوزى،
سويۇنچى ئاز، ھەر ئىش قايغۇ يىلتىزى.

6200 tilək barqa bulsa səvinq küldürür
kəli qədoqu kəlsə sakinq yioqlatur

6201 səvərin bulup kərsə səvnü külə
kəli qərilurda bu qədoqu bilə

B444

6202 arala avitur səvinqin wişal
ara yioqlatur kər firakın tükəl

6203 nəgü bar azunda firakta kətioq
firak qədoqulari tənizdə patioq

6204 tiriglə firak bolsa kavxur yana
tiləp irtəxü yandru tapxur yana

6205 kamuqda kətioqraq firak bu əlüm
əlüm kə ətik yoq ya tutmaz tolum

6206 kamuqnuñ firakı yəkin ya yirak
əlümnuñ firakı yirak bu firak

6207 muñar mənzer əmdi bu bəytig oki
okisa aqa bərgə mə'ni takı

6208 kamuqda kətioqraq əlüm ol firak
firakın təkər yax kərügli karak

6209 tiriglə firakka wişal bar uminq
əlügli wişaldin səziksiz yirak

* * *

6210 yədi iqtı əgdülmix az inqrünüp
nəmazin yətürdi ədakın turup

- 6200 تىلەككە ئېرىشسە سويۇنچ كۈلدۈرۈر،
ئەگەر قايغۇ كەلسە ھەسرەت يىغلىتۇر.
- 6201 گەر كورسە سويگىنىن سويىنۇر كۈلۈپ،
قالۇر ئايرىلار چاغدا غەمكىن بولۇپ.
- 6202 خوشاللىقلە بەزەن بەزلەيدۇ ۋىسال،
گەھى يىغلىتۇر، كور، پىراقتا تۈگەل.
- 6203 جاھاندا پىراقتىن قاتتىق نىمەدۇر؟
پىراق قايغۇسىدۇر دېگىزدىن چوڭقۇر.
- 6204 تىرىكلەر جۇدا بولسا قوۋىشۇر يەنە،
تىلەپ ئىستەپ، قايتا كورىشۇر يەنە.
- 6205 ئولۇم بارچىدىنىمۇ قاتتىقراق پىراق،
ئولۇم چارەسىزدۇر، يوق قارشى يىراق.
- 6206 پۈتۈن ئىش پىراقى يېقىن يا يىراق،
ئولۇمنىڭ پىراقى يىراق بىر پىراق.
- 6207 بۇڭا ئوخشار ئەمدى بۇ بىيىت، ئوقى،
ئوقۇساڭ، ئېچىلغاي مەناسى تېخى:
- 6208 ھەممىدىن قاتتىقراق ئولۇم ئول پىراق،
توكەر ياش پىراقى كورۇچى قاراق.
- 6209 قوشۇلماق ئۇمت بار ئايرىلسا تىرىك،
ئولۇچى ۋىسالدىن ئۇ شەكسىز يىراق.

* * *

- 6210 يىدى، ئىچتى ئوگدۈلمىش تىنجىپ بىر ئاز.
تۈرۈپ ئورنىدىن سوڭ، ئوقىدى ناماز.

- 6211 yaxik yærkæ indi yüzin kizlədi
 qalik qarxu kældi izin izlədi
- C373
 6212 tøkək koldi yattı usi kəlmədi
 sakinq qađoqu birlə kəzin yummadı
- 6213 kopup qıktı əlkə yuvuldi yaxi
 azun mənzi boldi həbək kirtixi
- 6214 yana yandı əvkə tøkəkkə kirip
 yatıp bardı bir az sakinqin sərip
- 6215 yüzin kizlədi yærkə rumi kizi
 azun mənzi boldi bu zəngi yüzi
- 6216 usi kəlmədi turdi bakti yana
 kər ülkər savulmix uqukmix tünə
- B445
 6217 kəzin kəkkə tikti baka turdi kəq
 kara tün tünərđi yarumadı hiq
- 6218 yatıp bardı azraq ođundı turup
 yaxil kəkkə bakti yoqaru kərüp
- 6219 toqardın kara kux kopup ərlədi
 yaoqi ot kətürmix tæg ot yildradi
- 6220 yətikən kətürdi yana bax erü
 tənitti yana yildrik ađoqir naru
- 6221 ərəntir baxi indi yærkə yaoquk
 yaxik bax kətürdi yüz aqti yaruk

* * *

- 6211 قۇياش يەرگە پاتتى، يوشۇردى يۇزىن،
پەلەك باشلىدى ئىستىمەكنى ئىزىن.
- 6212 توشەك سالدۇردى، ياتتى، ئۇخلايمىدى،
ئەلەم-قايغۇ بىرلە كوزىن يۇمىمىدى.
- 6213 قوپۇپ چىقتى ئىشىككە، توكۇلدى ياشى،
جاھان مەڭزى بولغان گويا ھەبەشى.
- 6214 يېنىپ ئويگە يەنە توشەككە كىرىپ،
يېتىپ ئالدى بىر ئاز تەسەللى تېپىپ.
- 6215 يوشۇردى يۇزىن يەرگە رۇمى قىزى،
جاھان مەڭزى بولدى ئۇ زەڭگى يۇزى.
- 6216 كەلمەي ئۇيقۇسى، تۇردى، باقتى يانا،
قىغىغان ھوكەر، تۇن ئاخىرى مانا.
- 6217 كوزىن كوككە تىكتى قارادى ئۇزۇن،
ھىچ يورۇي دىمىدى، قارا ئىدى تۇن.
- 6218 يېتىپ ئالدى ئازراق ئويغاندى تۇرۇپ،
يېشىل كوككە باقتى بېشىن كوتۇرۇپ.
- 6219 ئەنە شەرقتە قارىقۇش^[240] قوپۇپ ئورلىدى،
يېغى ئوت كوتەرگەندەك ئوت چاقىندى.
- 6220 يىتىكەن^[241] كوتەردى ئورە باش يانا،
بىلدىرىق^[242] ئايغىرغا^[243] ئىگىلدى مانا.
- 6221 ئېرەنتىر^[244] بېشى ئىندى يەرگە يېقىن،
قۇياش باش كوتەردى ئۇ چاچتى نۇرسىن.

* * *

- 6222 yana ƙopti yundi tarandi ariƙo
nəmaz ƙildi wırdin okıdi ariƙo
- 6223 azun ƙirtixi boldi altun əni
yalın təg bolup dunya ƙızdi əni
- 6224 tonin ƙədti tərkin atini tutup
yana ƙarxıka bardı əvdin turup
- 6225 tuxüp kirdi ƙarxıka tərkin yorip
okıdi əlig kirdi ƙənlin tərıp
- 6226 baƙa ƙerdi əlig ƙer əgdülmixig
tuxük ƙerdi ƙənlin ol ədgü ƙixig

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- A178
6227 ayitti əlig əmdi ƙalın nə ol
saƙınqlıƙ ƙerür mən ezün ay amul
- 6228 nəgü yük ƙetürdün ƙünülkə bu ƙün
nixanin ƙerür mən alında tügün
- 6229 nəlük al boƙudun ƙızıl mənzinı
nəgü bərđi dunya saña ez əni
- C374
6230 taƙi ƙut əvürmədi səndin yüzin
yayıƙo dunya dəwlət yarutur ƙezin
- 6231 onay əvrilür əmdi əvrən saña
tiləƙqə toƙar ay ƙün ədlək tona
- B.
6232 saña tügmədim mən bu ƙaxim ƙezüm
ƙülər yüz tutar mən səvinqlig ezüm

- 6222 يەنە قوپتى، يۇيۇنۇپ-تاراندى ئېرىخ،
 ناماز قىلدى، ۋىردىن [245] ئوقىدى ئېرىخ.
- 6223 ئالتۇن رەڭگە كىردى دۇنيانىڭ رېڭى،
 يېلىندەك قىزاردى بۇ ئاسمان ئوڭى.
- 6224 توننى كىيىپ تېز، ئېتىنى مىنىپ،
 يەنە قەسرگە باردى ئويدىن مېڭىپ.
- 5225 چۇشۇپ كىردى تېزدىن ئۇ قەسرگە مېڭىپ،
 قىچقاردى ئېلىگ، كىردى كوڭلىن يىغىپ.
- 6226 ئېلىگ ئوڭدۇلمىشنى كوردى قاراپ،
 ئىدى بۇ خوپ ئەرنىڭ كوڭلى غەش-خاراپ.
- ئېلىگنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى
- 6227 ئېلىگ ئېيتتى: ھالىڭ نىچۇك، ئېيت قېنى،
 ئەي بېسىق ئەر، غەمكىن كورەرمەن سېنى.
- 6228 نىمە دەرت سېلىپسەن كوڭلگە بۇ كۇن،
 كورەرمەن نىشانىن، پىشانەڭ تۇگۇن.
- 6229 قىزىل مەڭزىڭ نىچۇن بوپالدى سېرىق؟
 ساڭا بەردى دۇنيا نە ئەندىشەلىق؟
- 6230 سېنىڭدىن ئورمىدى بەخت تېخى يۇزىن،
 ۋاپاسىز جاھان بەخت يورۇتۇر كوزىن.
- 6231 بېقىپ چەرخ دەۋر ئېتەر رەيىگە توڭا،
 تۇغار ۋاقت، ئاي، كۇن ھەم تىلەكچى ساڭا.
- 6232 ساڭا تۇرمىدىم مەن بۇ قاشم-كوزۇم،
 كۈلەر يۇز تۇتارمەن، سويۇنچىلىك ئوزۇم.

- 6233 sana kim tægürdi bu қадоу сақинқ
 нөгү әрки ҳалиң сөзүн нә әринқ
- 6234 нөгү қадоу wәкти турур ай ооул
 маңа ай биләyin ай килкi амул
- 6235 сана тәgsә әmgәк ya қадоу сақинқ
 маңа ma қақан болоја anda сәвинқ

ӨGDÜLMIX JӘWABI ӘLIGKӘ

- 6236 yanut bәrdi өgdülmix aqtı sөzin
 қадaxı иги ҳали нә әрдүкин
- 6237 ezi barmixin һәм нәтәg көrmixin
 ayu bәrdi өt sav нөгү аymixin

ӘLIG SUALI ӨGDÜLMIXKӘ

- 6238 көнүл бәrtti әlig yuvuldı yaxı
 ayur ay дәrioја ol әдgү kixi
- 6239 baөixlasu тәnri anıң janini
 koratmasu andin өti қanini
- 6240 yana aydı ҳali нөгү ol anıң
 нөгү тәg қоdуп кәldi көnlүн сәnin
- 6241 anı kim күdәzür игin kim көrür
 ol иг birlә yalnuz нөгү тәg yatur
- 6242 нәlүк сәrmәdin anda anқа turup
 anı kimкә қоdтun bu yanlioј көrүp

6233 ساڭا كىم سالىدىكىن بۇ دەرت - قايغۇنى؟
نېمە كەچتى ھالىڭ، دىگىن سەن ئۇنى.

6234 نىچۇك قايغۇ ۋاقتى ئېرۇر بۇ، ئوغۇل؟
ماڭا ئېيت، بىلەي مەن، ئەي خۇلقى ئامۇل. [246]

6235 ئەگەر تەگسە قايغۇ ۋە مېھنەت ساڭا،
قاچان بولغۇسىدۇر خوشاللىق ماڭا؟

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

6236 جاۋاب بېرىپ ئوڭدۇلمىش ئېيتتى سوزىن،
قاياشى كېسەلى، ھالىن نەلىگىن.

6237 ئوزى بارغانىن ھەم نەلەر كورگەنتىن،
ددى يەندىنى ھەم نەلەر ئېيتقىنىن.

ئېلىگىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە سوئالى

6238 بۇزۇپ كوڭلىن ئېلىگ، توكۇلدى يېشى،
ددى: ۋاي ئىست، ئەردى ياخشى كىشى.

6239 بېغىشلاسۇن تەڭرى ئۇنىڭ جانىنى،
قۇرۇتماسۇن ئاندىن ئېتى - قانىنى.

6240 يەنە ددى: ھالى نىچۇكتۇر ئۇنىڭ،
نىمىشقا قويۇپ كەلدى كوڭلۇڭ سېنىڭ؟

6241 ئۇنى كىم كۈتەر، كىم كېسەلىن كورۇر؟
ئۇ يالغۇز، كېسەل ھالدا قانداق ياتۇر؟

6242 نەچۈن قىلمىدىڭ سەۋىر، ئۇندا تۇرۇپ،
ئۇنى كىمگە قويدۇڭ، شۇ ھالدا كورۇپ؟

ƏGDÜLMİX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 6243 yanut bərđi əgdülmix ayđi bu söz
anar səzlədim mən ay bilki əgüz
- 6244 mənəni əvrə sürdi sözüm tutmadı
səzin kađra kərdüm küqüm yətmədi

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXKƏ

- c.
- 6245 əlig ayđi tənri küdəzgəy anı
xifa bərgə kolsa kəpuroqay anı
- 6246 bayatka ulamix turur əg kənül
yava kılmaoqay bir bayat ay oqul
- 6247 kayu kul kamuođdin əvürsə yüzi
yaratmıx idikə siođinsa əzi
- 6248 səziksiz küdəzür anı bir bayat
tiləkin bərür həm bulur əđgü at
- 6249 mu nar mənzer əmdi bu səzni əxit
kənülkə alin ətrü əzkə ix ət
- 6250 bayatka siođinođil kamuođdin üzül
kənül til arıođ tut kilingin süzül
- 6251 bayat bərgə barqa tiləkin tükəl
yəkig kəđ yaođıla bayatka tüzül
- 6252 yana ayđi əlig ay əgdülmixə
sakinq kađoqu birlə yorıma puxa

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

6243 جاۋاب بېرىپ ئوگدۇلمىش ئېيتتى. بۇ سوز: دىدىمەن ئۇنىڭغا، ئى ئىلمى ئوگۇز.

6244 مېنى ھەيدەپ تولا، سوزۇم تۇتمىدى، سوزىن قايرىپ كوردۇم، كۇچۇم يەتمىدى.

ئېلىكىنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

6245 ئېلىكى ئېيتتى: تەڭرى كۇزەتسۇن ئۇنى، شىپالىق بېرىپ ھەم قوپارسۇن ئۇنى.

6246 خۇداغا باغلىغان ئۇ ئەقلىۋ-كوڭۇل، كى زاىە قىلماس بىر خۇدا، ئى ئوغۇل.

6247 قايۇ قۇل گەر ئورۇپ ھەمىدىن يۇزىن، ياراتقان خۇداغا تاپشۇرسا ئوزىن،

6248 بى شۇبھە، قورۇغدار ئۇنى بىر بايات، بېرەر ھەم تىلەگىن، تاپار ياخشى ئات.

6249 بۇ سوزنى ئىشت ئەمدى ئوخشار بۇڭا، تۇتۇپ سەن كوڭۇلدە، ئەمەل قىل ئۇڭا:

6250 خۇداغا سىغىنغىن، ھەمىدىن ئۇزۇل، كوڭۇل، تىل ئېرىغ تۇت، قىلىقتا سۇزۇل.

6251 خۇدا بەرگۇسىدۇر پۇتۇن تىلەكنى، شەيتانغا ئوت ئاچقىن، خۇداغا تۇز ئول.

6252 ئېلىكى ئېيتتى يەنە: ئەي ئوگدۇلمىشم، بەس، چوكۇپ غەم-قايغۇغا يۇرگۇلۇك ئەمەس.

- 6253 ol ədgü kixi ərdi ədgü baxı
kalı əlsə ətgəy bayatim ixi
- 6254 bizinə turur ix yarın ay bəgü
nə ərki tiriglik nə ərdi təgü
- 6255 əsiz öz yigitlik yava kıldimiz
əsiz kəp kənül eg əsizdə əsiz
- 6256 kəqürmix tiriglik bu kün boldi tux
nətəg kəpti ərsə yanut kəlgə tux
- 6257 bu qalmix tiriglik yava kılmaoju
həwa arzularka kənül bərməgü
- 6258 nəqə kılsa ahir öz əlgü turur
əlümdə kədin min əküngü turur
- 6259 bu kündə naru sən taxirti turup
bođun küqlərin kər bəqirsak bolup
- 6260 məni kutojaru bər əzünni bilə
yanuti bayat bərgə ədgü yola
- 6261 nəgü tər əxitgil ay kılki amul
bayat kullarına bəqirsak kənül
- 6262 kim ədgü kılinsa həm ədgü yanut
bayat ok bərür ədgü kəzni yarut
- A179
6263 kim əsiz kılinsa əzinə kılur
ol əsiz yanuti həm əsiz bolur
- 6264 əsizlik tiləsə bar əsiz kilin
ol əsiz yanuti ulitojay bilin

- 6253 ئۇ ياخشى كىشىدى، ياخشىلار بېشى،
ئەگەر ئولسە، تۈزگەي ھەق ئۇنىڭ ئىشى.
- 6254 ھېكىم ئەي، تاڭنا بۇ بىزگە ھەم كېلۇر،
تاپارمىز نىمە ھەم ھايات نە بولۇر؟
- 6255 ئىست، بىز يىگىتلىك زايە قىپتىمىز،
ياماندىن يامان تەن، ئەقىل، دىلىمىز.
- 6256 كەچۈرگەن تىرىكلىك بۇ كۈن بولدى چۈش،
نىچۈك كەچكەن ئولسا، جاۋاپ تېڭى-تۇش.
- 6257 زايە قىلمىغۇلۇق بۇ قالغان ئومۇر،
ھەۋەسكە كوڭۇلنى بەرمەسلىك زورۇر.
- 6258 نىچۈك قىلىسمۇ، جان ئاخىرى ئولۇر،
ئولۇمدىن كېيىن مىڭ يۇشايمان بولۇر.
- 6259 بۇ كۈندىن بۇيان تاشقىرىدا تۇرۇپ،
خەلق دەردىنى كور كويۇمچان بولۇپ.
- 6260 تىرىش قۇتقۇزۇشقا ئوزۇڭنى، مېنى،
بېرەر ھەق ئەجرىگە خوۋلۇق يولنى.
- 6261 ئىشتىكىن، نىمە دەر بىر خۇلقى ئامۇل،
خۇدا قۇللىرىغا مېھرىۋان كوڭۇل:
- 6262 قىلۇر ياخشىلىق كىم، بىر ياخشى يانۇت (247)،
بېرۇر ھەق، ئەي ياخشى كوزۇڭنى يورۇت.
- 6263 يامانلىق قىلۇر كىم، ئوزىگە قىلۇر،
يامانلىق جاۋابى يامانلىق بولۇر.
- 6264 يامانلىق تىلەسەڭ، مەيلىك ئۇنى قىل،
جاۋابى ئىگىرتۇر ئۇنىڭ سېنى، بىل.

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 6265 yanut bərđi əgdülmix aydı əlig
bu yanlıođ bərü tursa et sav ərig
- 6266 kamuođ əđgü boloođay bođunka tərü
tuta bərgə tənri bu bəglik erü
- 6267 əlig kəđ yaxasu kutadısu kutun
yuluođ bolsu janım tənım öz pütün
- 6268 elür ezke təgməz məgər əđgü at
bu atın tirig tutsu ərklig bayat
- 6269 anunmıx turur bu elüm tutođali
ezün idməođil sən uđip yatođali
- 6270 əđi yaxxi aymıx biliklig tili
bu yanlıođ bolur kər sakınuk yoli
- 6271 pusuođda küđər bu kərünməz əjel
usalın basikur umınqın 'əməl
- 6272 əsiz əđgü barqa kara yər bolur
bitilmix əjelke yətilsə əzəl

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXKƏ

- 6273 əlig aydı tənri bu kündə naru
maņa bərsə təwfik kılayın tərü

* * *

ئوگدۇلىشىنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 6265 ئوگدۇلىشى ئېلىكىگە دىدى: ھەر بارى،
بولۇپ تۇرسا شۇنداق نەسەتلىرى،
- 6266 بولۇر ئەلدە قانۇن ياخشى تامامەن،
قىلۇر ھەق بۇ بەگلىكىنى ئورە جەزمەن.
- 6267 ئېلىگ بەخت ئىچىدە ياشسۇن ئۇزۇن،
پىدا بولسۇن جېنىم، ۋۇجۇدۇم پۇتۇن.
- 6268 ئولۇچىگە ياخشى ئاتتەك نىمە بار،
شۇ ئاتنى مەڭگۈ قىلغاي پەرۋەردىگار.
- 6269 تۇرۇپتۇ ھازىر بۇ ئولۇم تۇتقىلى،
ئوزۇڭنى قويماغىن ئۇخلاپ ياتقىلى.
- 6270 تولا ياخشى دەپتۇ بىلىملىك تىلى،
شۇ ياڭلىغ بولۇرلەر نەقۋادار يولى:
- 6271 يوشۇرۇن كۈتەر بۇ كورۇنمەس ئەجەل،
باسۇر بىتۇيۇق تۇرسا ئۇمىتتە دەل.
- 6272 يامان-ياخشى ھەممە قارا يەر بولۇر،
يېتىلسە پۇتۈلگەن ئەجەلى ئەزەل.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلىشىگە جاۋابى

- 6273 ئېلىگ ئېيتتى: بەرسە ھەق تەۋپىق ماڭا،
قىلاي شۇ يولدا مەن ھوكۇمنى ئىجرا.

* * *

- 6274 sızin kəsti əlig əzi amrulup
yorip qıktı əgdülmix andin turup
- 6275 yəmə sərdi kaq kün bu əgdülmixə
sakinq kaqoqu birlə yoridi tuxa
- 6276 sakinqin kadaxi üqün kaqoqurup
sarioq kildi mənzin əzin sizoqurup
- 6277 turup sərnümədi kadaxi üqün
yana baroqusi kəldi əvrə küqün
- 6278 turup bardı əlig taparu yorip
okidi əlig bu kəründi kirip

ƏGDÜLMIX SUALI ƏLİGKƏ

- 6279 etüندی əligkə ayur mən bu kün
barayin kadaxim taparu yodun
- 6280 nəgü ərki həli kərəyin anin
tirig barmu ərki kadaxim mənin

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMİXXƏ

- 6281 əlig aydi barsa yaraqliq turur
kadaxlik yakinlik ulaxu bolur
- 6282 yori bar məninidin yəmə ek ayit
nəgü ol igin kər mə kənlin avit

* * *

6274 ئېلىگ سوزىن كەستى، ئوزىن توختۇتۇپ،
يېنىپ چىقتى ئوگدۇلمىش ئۇندىن تۇرۇپ.

6275 سەۋىر قىلدى ئوگدۇلمىش بىر قانچە كۈن،
ئىچكە سېلىپ غەم - ئەندىشە پۇتۇن.

6276 قېرىنداش غەمىدە تولا قايغۇرۇپ،
سىزىپ كەتتى ئوزى سېرىق يۈز بولۇپ.

6277 چىدالىمدى ئاخىر قېرىندىشىغا،
يەنە بارغۇسى بەك كەلدى قېشىغا.

6278 تۇرۇپ باردى ئېلىگ يېنىغا، يۇرۇپ،
قىچقىردى ئېلىگ، ئۇ كورۇندى كىرىپ.

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىگكە سوئالى

6279 ئوتۇندى ئېلىگدىن، دىدى: مەن بۇ كۈن،
بارايسن قاياشنى زىيارەت ئۇچۇن.

6280 نىچۇككىن ھالى، مەن كورەيسن ئۇنىڭ،
تىرىك بارمىكىن ئۇ قاياشم مېنىڭ.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

6281 ئېلىگ دىدى: بارساڭ، بەك ياخشى بولۇر،
قاياشلىق، يېقىنلىق زىيادىلىشۇر.

6282 قېنى بار، مېنىڭچۇن ھەم ھالىن سورا،
ئاۋۇت كوڭلىنى سەن، كېسىلىن قارا.

* * *

- 6283 iləl təp turup qıktı andin yana
əvinə kəlip tuxti aldı tina
- 6284 ax iqqü yədi az yana at tutup
kadaxi tapa bardi kaçoqu yutup
- 6285 yəkin təgdi tuxti yorip bardi ol
kapuoka təgip ündədi koldi yol

6283 دىبان "خوش" تۇرۇپ چىقتى ئۇندىن يېنىپ،

تىنىم ئالدى بىردەم ئويىگە كېلىپ.

6284 غىزالانغاچ بىر ئاز، يەنە ئات توقۇپ،

قاياشى تامان ماڭدى قايقۇ يۇتۇپ.

6285 ياياق ماڭدى يېقىن بارغاندا چۇشۇپ،

ئىجازەت سورىدى ئىشكىتە تۇرۇپ.

QUMARU ÖGDÜLMİXXƏ ÖDÖİURMİXNİN
ÖLMİXİN AYUR

- 6286 kaxaxi muridi kumaru qikip
salam kildi ötrü közi yax saqip
- 6287 yorip keldi utru ayur ay kaxax
muyan bərsü tənri kənül kılma bax
- 6288 kaxaxın kəqip bardı koqti azun
sən inqin tirilgil yaxaqlil uzun
- 6289 ulima sən əmdi səringil tiqin
tirigkə qikix yok elümdə adin
- 6290 toqnoqli elür ek səvüg jan barur
kərək bəg kərək kul nə savqi qalur
- 6291 bizinə anunmix turur bu elüm
elümkə etik yok azu bərk tolum

سەنئەتلىك ئىپادىلەر
 قۇمارونىڭ ئۆگەن ئۆزگەرتىشىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى
 ئېيتقانلىقى ياماندا

- 6286 قاياشى مۇرىدى قۇمارو [248] چىقىپ،
 سالام قىلدى كوزدىن ياشلىرى ئېقىپ.
- 6287 يېقىن كەلگەچ دىدى: قېرىنداش، قارا،
 خۇدا بەرسۇن ئەجرىن، قىلما دىل يارا.
- 6288 قاياشنىڭ ئوتۇپ كەتتى تاشلاپ ئاجۇن،
 تىرىل سەن ھوزۇردا، ياشا سەن ئۇزۇن.
- 6289 ئاھ ئۇرما، چىدا، ئەمدى تۇت ئوزنى بەك،
 تىرىككە ئامال يوق ئولۇمدىن بولەك.
- 6290 تۇغۇلغان ئولۇر، بۇ شىرىن جان كېتۈر،
 نە بەگۈ-نە قۇل ۋە رەسۇللار قالدۇر؟
- 6291 ئولۇم بىز ئۇچۇن ھەم تەييار، بۇنى ئۇق،
 ئولۇمكە قورال يا ياراغ چارە يوق.

* * *

6292 ünün siqtadi ertip egdölmixə
urundi tokindi akitti yaxa

* * *

6292 ئوگدۇلمىش ئىشتىكەچ، ئۇن سەپ يىغلىدى،
يېشىنى ئېقىتىپ ئوزىنى ئۇردى.

KUMARU ÖGDÜLMİXXƏ TƏ'ZİYƏT
KİLMİXİN AYUR

- 6293 kumaru tægip tiđti aydi sərin
bayat həkmi tapla kənül əg tilin
- 6294 tözükə turur bu elüm kəlgü kün
ol əldi sən əmdi elümkə anun
- 6295 nəgükə kilur sən siqit ay uri
kim urdi ya kim səkti nə ol qori
- 6296 bayat bərdi ərdi anar jan rəwan
yana yandru aldi qikip bardı jan
- 6297 ol əvrə yana yanoju ərməz bərü
sana həm maña baroju tərək ol naru
- 6298 ayur tur qadaxin gürin kərgilə
ziyarət kilip sən yana yanojıla

كىچىقچى پاپ
قۇمارونىڭ كۆلۈشىگە تەزىيە بىلدۈرگەنلىكى باياندا

- 6293 قۇمارۇ. توساپ ئېيتتى: ئاچما ھازا،
بول ھەق ھوكمىگە تىل ۋە دىلدىن رىزا.
- 6294 جىمىگە ئولۇمنىڭ كېلەر كۈنى بار،
ئۇ ئولدى، سەن ھەم بول ئولۇمگە تەييار.
- 6295 نىمىشقا قىلۇرسەن يىغا، ئى ئوغۇل،
ئۇرۇپ-سوقتى كىم، زەرەبە ئۇرغان كىم ئول؟
- 6296 ئۇڭا تەڭرى بەرگىنى روھىي راۋان،
يەنە ياندۇرۇپ ئالدى، كەتتى ئۇ جان.
- 6297 ئۇ قايتىپ كېلۈچى ئەمەستۇر پانا،
سەن ھەم بىزمۇ قايتىپ كېتەرمىز مانا.
- 6298 دىدى: تۇر، قاياشنىڭ گۈزىنى كورگىنا،
زىيارەت قىلىپ سەن يەنە قايتقىنا.

ƏGDÜLMİX ODQURMİXKA YAS
TUTMİXİN AYUR

- A180
6299 turup bardı kerdı qadaxı gürin
kuqup yioqladi yaxı saqti barin
- 6300 ayur ay qadaxim mana bak turup
üdiklerim uqsun yüzünni kerüp
- 6301 küsep keldim erdi seni kergeli
nelük kizledin yüz mana kelgeli
- 6302 ay kenlüm talusi sevüg janka jan
seninsiz negü tæg tirilsü rəwan
- 6303 tuxümdümü kerdüm seni mən yatip
kerürde yitürdüm yiradin patip

كىتوبچىپ

ئۇلۇشنىڭ ئۈنۈمىنى قىلغىنى باياندا

- 6299 تۇرۇپ باردى، كوردى قاياشى گورىن،
قۇچۇپ يىغلىدى، توكتى ياشن بارىن.
- 6300 دىدى: ئى قاياشم ماڭا باق تۇرۇپ،
بۇ ھەسرەتلىرىم ئۈچسۇن يۈزۈڭ كورۇپ.
- 6301 ئۈمت بىرلە كەلدىم سېنى كورگىلى،
نەچۈن يۈز يوشۇردۇڭ، كورۇنمىگىلى؟
- 6302 ئى كوڭلۇم تاجى، بۇ شىرىن جانغا-جان،
نېچۈكمۇ ياشار سەنسىز بۇ روھ راۋان؟
- 6303 چۈشۈمدىمۇ كوردۇم سېنى مەن يېتىپ،
كوزۇمدىن يوقاتتىم، يوقالدىڭ يۇتۇپ.

(تېكىست ئۇزۇك)

ƏLİG ƏGDÜLMİXXƏ TƏ'ZİYƏT
KİLMİXİN AYUR

A-

C375

6304

əxitti əlig kəldi əvdin turup
anar tə'ziyət kildi kənlin urup

6305

əlig aydi əglən ay əgdülmixə
du'a birle ətgil anar sən ixə

6306

bayat yarlıkasu ol odoqurmixioj
kəqürsü anındin yazuk kilmixioj

6307

bu kađoju üqün bərsü tənri muyan
bayattin səvinq bul tə mudin əman

6308

kapuoj bəkləmix sən yəmə yol kəsip
yüzün kizləmix sən tilin sez basip

6309

sənindin yaramaz bu yanlioj kilik
ukuxluoq yorimaz bu yolqa yorik

كەشپىي پاپ
بۇلگىنىڭ ئۆگىنىشكە تەزىيە بىلدۈرگەنلىكى باياندا

- 6304 ئىشىمىتى ئېلىگ، كەلدى سازايدىن تۇرۇپ،
ئۇڭا تەزىيەت قىلدى كوكلىن بۇزۇپ.
- 6305 ئېلىگ ئېيتتى: ئوگدۇلىش ئەقلىڭغە كەل،
دۇئا بىرلە قىلغىن ياردەم ھەر مەھەل.
- 6306 خۇدا يارلىقاسۇن ئۇ ئودغۇرمىشىن،
كەچۇرسۇن ئۇنىڭدىن خاتا قىلمىشىن.
- 6307 خۇدا ئەجىر بەرسۇن بۇ قايغۇڭ ئۇچۇن،
بولۇپ رازى، ئوتتىن سېنى ساقلىسۇن.
- 6308 ئىشىكىنى ئېتىپ سەن يەنە يول كېسىپ،
يۇزۇڭ يوشۇرۇپسەن، تىلىڭ بېكىتىپ.
- 6309 ياراشماس ساڭا ھىچ بۇ ياڭلىغ قىلىق،
بۇ خىل ھەركەتتە بولماس ھىچ ئەقىللىق.

- 6310 saña kim tægürdi maña ay bu küq
ya kim övkələdi ya kim kildi eq
- 6311 bayat həkmi ərdi qadaxın özə
yoritti kəzasın sən ez kılq tüzə
- 6312 nəgükə ulir sən nəgü bu siořit
bu kılq ədgü ərməz muni sən aqorit
- 6313 tooquqlı elür ol aqioqlı ilür
yorioqlı tinur ol bərigli alur
- 6314 qadaxın elümi saña bolsu pənd
səringil muyan ur xəkər bolsu kənd
- 6315 elürüg kərügli tirig kəloquqi
kərək pənd tutunsa kani tutoquqi
- 6316 elüg pəndini bak ayur kər məni
elüm tutti bardim tutar ux səni
- 6317 munar mənzer əmdi bu bəytig oki
okip kəp kənülkə alinoqlı takı
- 6318 sənində ozaki elügli minə
bərür pənd ayur ux maña kər maña
- 6319 usanip yoridim avnidim eküx
elüm tutti bardim kəlir ux saña

* * *

C376

- 6320 ayitti əlig əvrə oqořurmiox
nətəg əlmixin hal nəgü bilmixig

6310 ماڭا ئېيتقىن، ساڭا كىم ئىشلەتتى كۈچ،
كىم ئاچچىق قىلدى يا كىم ساقلىدى ئوچ؟

6311 خۇدا ھوكىمى ئەردى قاياشك ئۈزە،
يۇرۇتتى قازاسن، سەن پەيلىك تۈزە.

6312 يىغا نە ئۇچۇندۇر، نەچۈن ئىخراماق؟
ئەمەس ياخشى خۇلق بۇ، كېرەك تاشلىماق.

6313 تۇغۇلغان ئولەر ئول، چىققۇچى چۇشۇر،
يۇرۇچى تىنۇر ئول، بېرۇچى ئالۇر.

6314 قاياشك ئولۇمى ساڭا بولسۇن پەند،
سەبىر قىل، ساۋاپ تاپ، شېكەر بولغاي قەند.

6315 ئولۇمنى كورۇچى—تىرىك قالغۇچى،
ئىبرەت ئالسا ئەردى، قېنى ئالغۇچى؟

6316 ئولۇك پەندىگە باق، دەر: قارا مېنى—
ئولۇم تۇتتى، كەتتىم، تۇتار ئۇ سېنى.

6317 مۇڭا ئوخشار ئەمدى بۇ بېيتنى ئوقى،
ئوقۇپ ياخشى ساڭا دىلىڭدە تېخى:

6318 سېنىڭدىن بۇرۇن مىڭ ئولگۇچىلەر،
”ماڭا باق، ماڭا“ دەپ، ساڭا پەند بېرەر.

6319 يۇرۇپ غەپلەت ئىچرە ئاۋۇندۇم تولا،
ئولۇم تۇتتى، كەتتىم، ساڭامۇ كېلەر!

* * *

6320 ئېلىگ ئودغۇرمىشنى يەنە سورىدى،
نىچۇك ئولدى، بىلگەنىڭنى ئېيت، دىدى.

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 6321 ətüندی əligkə nəgü kərmixin
 əlürdə wəşiyət ətip qədmixin
- 6322 turup rəkwə birlə tayakın alıp
 əlig utru urdi kumaru kəlip
- 6323 ayur ux qadaxim maña qədmixi
 bu ərdi nəni ux turu qalmixi
- 6324 əlig mə kətürsü kumaru birin
 qutađođay bu kün həm tusulođay yarin

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

- 6325 əlig sundi aldi tayak əlginə
 ayur bu kumaru qutađsu maña
- 6326 sən alođil bu rəkwə qadaxin əzin
 munin birlə üxgür tiləsə yüzin

* * *

- 6327 sunup aldi rəkwə kər əgdülmixə
 kənül bərtti kezdə yuvuldi yaxa

* * *

- 6328 əlig aydi kərgil bu 'ibrət bu kün
 birinə tap əmdi sakinsa əgün

ئوگدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

- 6321 ئېلىكىگە ئەرز ئەتتى نەلەر كورگىنىن،
ئولەردە ۋەسىيەت پۈتۈپ قويغىنىن.
- 6322 قوپۇپ ئۇ، ھاسا بىرلە ئىۋرىق ئېلىپ،
ئېلىگ ئالدىغا قويدى يادىكار قىلىپ.
- 6323 دىدى: بۇ قايشنىڭ ماڭا قويغىنى،
مۇشۇدۇر ئۇنىڭدىن مىراس قالغىنى.
- 6324 ئېلىگ ئالسۇن بۇ يادىكارلىقتىن بىرەر،
قۇتاتقاي بۇ كۈن ھەم تاڭنا نەپ تېگەر.

ئېلىگنىڭ ئوگدۇلمىشكە جاۋابى

- 6325 ئېلىگ قول سۇنۇپ ئالدى قولغا ھاسا،
دىدى: بۇ يادىكارلىق قۇتاتسۇن ماڭا.
- 6326 ئىۋرىقنى سەن ئالغىن، سېغىنىساڭ ئۇنى
شۇنىڭ بىرلە ئەسلە ئۇنىڭ يۇزىنى.

* * *

- 6327 ئىۋرىقنى ئالدى، كور، بۇ ئوگدۇلمىشى.
دىلى بەك بۇزۇلغاچ توكۇلدى يېشى.

* * *

- 6328 ئېلىگ ئېيتتى: كورگىن بۇ ئىبرەت بۇ كۈن،
يېتەرلىك ھەر ئاقىل ئاڭلىق ئەر ئۇچۇن.

- 6329 ol andaoj tirildi tükədi azun
takı kaldı artıp ay kılki tüzün
- 6330 nəgü tər əxitgil kilingi silig
ukux birlə ixkə yätürmix əlig
- 6331 öküx bolsa artmaz bu dunya nəni
nəpə mə az ərsə yətər ez təni
- 6332 bu dunya müni miñ bir ol ərdəmi
nəgü tæg kəqürsə kəqər adəmi
- 6333 öküxlük nə asoqi əlümdə kədin
anı yəgli səvnür sənində ađın
- 6334 kədaxın kođup kaqti dunya nənin
ərüm kəđti arpa yədi ez tənin
- 6335 kəqürdi tiriglik turu əlmədi
anuk yəglilərkə nənin kođmadı
- 6336 kaťioqlandı tün kün yənitti yüki
kəqip bardı andın azun əmgəki
- ^{c377}
6337 ol ətti ixin kər kutuldi bu kün
biziñ ix nə ərki yazılmaz tügün

* * *

- 6338 əlig etlədi kər miñ əđgü sözün
kənül həm karın urdi etləp uzun
- 6339 yana karxıka bardı əlig turup
tuxüp kirdi əvkə sakinliq bolup

- 6329 ئۇ ئانداق ياشادى، تۈگەدى جاھان،
ئى پاك دىل، قالدى بۇ دۇنيالىق ھامان.
- 6330 ئىشتىكىن، خۇلقى ئۆز كىشى نىمە دەر،
ھەرئىشنى ئەقىل-ئاڭ بىلەن قىلغان ئەر:
- 6331 تولا بولسا ئاشماس بۇ دۇنيا مېلى،
ئاز ئولسامۇ قانچە يېتەر ئوز يولى.
- 6332 جاھاننىڭ پەزلى بىر، قۇسۇرى مىڭدۇر،
نىچۈك ئوتكۈزسە كىشى، ئۇ شۇنداق ئوتتۇر.
- 6333 ئولۇمدىن كېيىن مال كوپلۈك نە كېرەك؟
يىگەنلەر سويۇنەر، سېنىڭدىن بولەك.
- 6334 قاياشنىڭ ئېتىپ تەرك جاھان مېلىنى،
كىيىپ جۇلدۇر، يىدى ئارپا نېنىنى.
- 6335 شۇ ھالدا ياشىدى، ئولۇپ قالمىدى،
تەييارتاپلارغا مالمۇ قالدۇرمىدى.
- 6336 تىرىشتى كېچە-كۈن، يېنىكلەپ يۈكى،
ئوتۇپ كەتتى ئۇندىن جاھان ئەمگىكى.
- 6337 ئۇ قىلدى ئىشنى، قۇتۇلدى بۇ كۈن،
نە ئەلچى بىلەنكە ھال، بېشىلمەس تۈگۈن.

* * *

- 6338 ئېلىك ئەيلەپ تولا ياخشى نەسەت،
بوшатتى ئىچىنى ھەم تاپتى راھەت.
- 6339 ئېلىك باردى يەنە قەسرگە تۇرۇپ،
چۇشۇپ كىردى ئويگە ئۇ غەمكىن بولۇپ.

- 6340 sakınq kildi kaç kün bu egdülmixə
kəqürdi. bu kaçoqu yazıldı kaxa.
- 6341 unitti bu kaçoqu sakınqioq yəmə
yədi iqtı küldi səvindi yana.
- 6342 ədi yaxxi aymix bođun baxlar ər
bilik birlə əl kün ixin ixlər ər
- 6343 nədə kaçoqu sakınq səni bulnasa
yana oq külər kez nədə yioqlasa
- 6344 azun əndisi bu təlimdə bərü
əsiz ədgü ertər nədə yillasa
- 6345 sakınqin kəqürdi kər egdülmixə
tapuoqka baka turdi ətı ixə
- 6346 hərişlik bilə ol tapuoq baxladı
kəqə tañda bardı ixin ixlədi

ƏLİG SUALI ƏGDÜLMİXXƏ

- 6347 okidi əlig bir kün egdülmixig
ayitti bođun həli əl kün ixig
- 6348 ayur əl həli nə bođun həli nə
nəgü təg kəqər əmdi ədlək küne
- 6349 maña kez kulak sən iximni kamuoq
səniñdin tilər mən aqa bər kapuoq

* * *

6340 ئوگدۇلمىش نىچە كۈن ماتەملەر تۇتۇپ،
ئاخىر تاپتى ھۇشىن، بۇ غەمنى قويۇپ.

6341 ئۇنۇتتى بۇ قايغۇ-ئەلەمنى مانا،
يىدى، ئىچتى، كۈلدى، سويۇندى يانا.

6342 تولا ياخشى دەپتۇ خەلق باشلار ئەر،
بىلىم بىرلە خەلقنىڭ ئىشىن ئىشلەر ئەر:

6343 سېنى قانچە قىلسا ئەسىر قايغۇ-غەم،
كۈلەر بۇ كوزۇڭ، يىغلىسا قانچە ھەم.

6344 جاھان قانۇنى شۇ ئۇزۇندىن بۇيان،
ئوتەر قانچە تۇرسا ھەم ياخشى-يامان.

6345 ئوگدۇلمىشمۇ قىلدى ماتەمنى تامام،
ئىشىگە كىرىشتى ئۇ قايتا داۋام.

6346 ھىرىسلىق بىرلە ئۇ خىزمەت باشلىدى،
ئۇلاپ تاڭنى تۈنگە ئىشىن ئىشلىدى.

ئېلىگىنىڭ ئوگدۇلمىشكە سوئالى

6347 ئېلىگ ئوگدۇلمىشنى بىر كۈن ئۇندىدى،
ئەل-يۇرتنىڭ ئەھۋالىن-ھالىن سورىدى.

6348 دىدى: ئەل ھالى نە، يۇرت ھالى نەدۇر؟
زامانە ۋە كۈنلەر نىچۇگىرەك كېچۇر؟

6349 ماڭا كوز-قۇلاقسەن، ئىشىمنى پۈتۈن-
سېنىڭدىن تىلەر مەن، ئىشىك ئاچ بۇ كۈن.

6350 sana tægdi kaq kün bu kađoju saķinq
tægümədin ixkə ixin, nə ərinq

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

6351 yanut bərđi əgdülmix ayđi ay bəg
bođun ħali əđgü du'a artoju tæg

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

A180 C.

6352 biri səz boquz kəz bu xəhwət oti
bular ol kixikə bu ƣa'ət yuti

6353 biri boqzi tiđsa bir az səzləsə
yirak tutsa əzdin yaraqsiz usa

6354 həwa arzularka bolur ərsə erk
puxup əvkə kəlsə əzin tutsa bərk

6355 ukuxluoq bu ol həm biliklig bu ol
muni alsa boloqay ukuxluoq amul

6356 ukuxluoq kixilər əzi əggü tæg
kəni tüz bolur ol əzi bəigü tæg

6357 yaraqsizka yakmaz yiratur əzin
kərəksizni kərməz yumitur kəzin

ƏLİG JƏWABI ƏGDÜLMIXKƏ

6358 əlig ayđi kərklüg ayur sən bu səz
asioqlioq turur bu səzün artuk əz

6350 ساڭا يەتتى بۇ نەچچە كۈن قايغۇ-غەم،
سەن ئىشلەلمىدىڭ، قانداق ئىشلار بۇ دەم؟

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

6351 ئوڭدۇلمىش جاۋابەن دىدىكى: ئى بەگ،
خەلق ھالى ياخشى، دۇئا ئارتقۇدەك.

(تېكىست ئۈزۈك)

ئوڭدۇلمىشنىڭ ئېلىكىگە جاۋابى

(تېكىست ئۈزۈك)

6352 بىرى: سوز، گال ۋە كوز ھەم شەھۋەت ئوتى،
بۇلاردۇر كىشىگە، تائەت ئاپىتى.

6353 كىمكى يىغسا گال ۋە ئاز سوزلىسە،
يارامسىزنى ئوزدىن يىراق ئەيلىسە،

6354 ھەۋەس-ئارزۇسىغا ھەم بولسا ئىگە،
غەزەپ ۋاقتىدا بولسا ئۇ چىڭ ئوزىگە،

6355 ئەقىللىق شۇدۇر ھەم بىلىملىك شۇدۇر،
ئاقىل ۋە تەمكىن ئەر ئاڭا ئېرىشۇر.

6356 ئەقىللىق كىشىلەر سوزى ئوڭىدەك [249]—
دۇرۇس، تۇز بولۇر ئۇ ئوزى بەلگۈدەك.

6357 يارامسىزغا تۇتماس ئوزىنى يېقىن،
كېرەكسىزنى كورمەس، يۇمار ئۇ كوزىن.

ئېلىكىنىڭ ئوڭدۇلمىشكە جاۋابى

6358 ئېلىگ ئېيتتى: بەكمۇ گۈزەل سوزلىدىڭ،
سەمىمى ھەم نەپلىك ئېرۇر سوزلىرىڭ.

ƏGDÜLMIX JƏWABI ƏLİGKƏ

- 6359 jəfaqi turur bu ət ez mə otun
jəfaka jəfa kıl ezünni tutun
- 6360 nəqə ədgü kılsa ət ezkə səvə
anar anqa yavlak kılur bu jəfa
- 6361 yəmə yakxi aymix kixi ədrümi
jəfaqi ət ezkə oti.həm əmi
- 6362 wəfa kimkə kıldin jəfaka anun
jəfaqi jəfasin təgürgəy künün
- 6363 kimi ədgü tuttun anar kərku tur
səni əsizin ol ulitojay ünün
- 6364 ay əlig bu üq ara səmzi yavuz
biri it biri kux birisi ət ez
- 6365 aquru bularioj yolın tutsa kəp
anin yolka kirsə boyun əgsə kəp
- 6366 yolın kismasa kux mənin ədləmz
səmiz bolsa it tok avin avlamaz
- 6367 ət ez todsa kansa bolur buoıraoju
kaqar ədgülərin sürə idmaoju

(تېكىست ئۇزۇك)

ئوگدۇلىشنىڭ ئېلىككە جاۋابى

(تېكىست ئۇزۇك)

- 6359 جاپاچى ۋە گۇستاخ ئېرۇر ئۇشۇ نەپىس،
جاپاغا جاپا قىل، تۇتۇپ ئوزنى، بەس.
- 6360 كىشى ياخشىلىق قىلسا نەپىسكە، سۇيۇپ،
جاپا شۇنچە ئەيلەر يامانلىق ئۇرۇپ.
- 6361 تولا ياخشى دەپتۇ كىشى سەرەسى،
بۇ سوزدۇر جاپاچى. ۋۇجۇد چارەسى:
- 6362 ۋاپا كىمگە قىلساڭ، جاپاغا تەخ ئول،
جاپاچى جاپاسن قىلۇر بىر كۈن ئول.
- 6363 كىسى ياخشى تۇتتۇڭ، سەن قورق ئۇنىڭدىن،
ئىكراتقاي يامانلىق بىلەن سېنى شۇل.
- 6364 ياماندۇر بۇ ئۇچنىڭ، ئېلىگ، سېمىزى،
بىرى ئىت، بىرى قۇش، بىرى نەپىس ئوزى.
- 6365 سالاي يولغا دىسەڭ، ئاچ قويماق كېرەك،
كىرىپ يولغا ئېگەر ھەم بوپىن، دىمەك.
- 6366 يولىن قىسسما قۇش، ئۇ دان ئىزلىمەس،
سېمىز بولسا ئىت توق، ئاۋىن ئاۋلىماس.
- 6367 بولۇر بىر بۇغرىدەك تويۇپ، قانسا نەپىس،
قاچار، ياخشىلىقنى تاشلار، قويا، بەس.

- 6368 kuxuñ avlamasa bir ɵrdək yas ol
itin qođsa avin yası bir as ol
- 6369 ɵzün buqraoqursa bəđütse boyun
səni otka tartar ulitur ünün
- 6370 mənilig turur kɵr mənı yok qiojay
barın tap kılıp ol yorır kənli bay
- 6371 əgin pütse boqzın tođursa axın
kılur tənri tapođı ətər ol ixin
- 6372 uluoluk bu dəwlət bu qut kiv kixig
küzəzlikkə tartar qođup ɵz ixig
- 6373 küvəzlik bayattın yıratur kuluoç
uquxluoç yorımaz bu yanlıoç yoluoç
- 6374 qiojay ma elür ək yəmə bay elür
iki bez əlötür kara yər bolur
- 6375 qiojay ɵlsə qutlur kətər əmgəki
bay ɵlsə qalur nəñ əlötür yüki
- 6376 munar mənzer əmdi bu sez bəlgülüg
bu sezde ɵzünkə kɵtürgil ülüg
- 6377 ay ni'mət iđisi ɵlüm miñnətin
ay minnət iđisi ɵlüm ni'mətin
- 6378 qiojay ɵlsə qutlur kətər əmgəki
ɵlüm tutsa ay bay sakix bərməkin

- 6368 قۇشۇك ئاۋلىمسا، بىر ئوردەك زەرەر،
ئىتىك ئاۋلىمسا، بىر سەۋسەر كېتەر.
- 6369 كىرىپ نەپىس بۇغرىغا، بوينىن يوغىنتار،
سېلىپ ئوتقا سېنى ئۇنلۇك يىغىلتار.
- 6370 ھوزۇردا يۈرەرلەر، كور، يوقسۇل-گاداي،
بارغا قىلىپ شۇكر، ئوتەر كوڭلى باي.
- 6371 كېلى ئاشقا تويۇپ گەر ئەگنى پۇتەر،
قىلىپ ھەققە تائەت، ئىشىنى ئېتەر.
- 6372 بۇ دەۋلەت، بۇيۇكلۇك، بۇ بەخت كىشىنى—
تەكەببۇر قىلۇر، قويدۇرۇر ئىشىنى.
- 6373 غۇرۇر قۇلنى ئەيلەر خۇدادىن يىراق،
بۇ خىل يولنى تۇتماس ئاقىللار ھىچ ۋاق.
- 6374 پېقىرمۇ ئولۇر، كور ۋە بايمۇ ئولۇر،
ئىككى بوزگە ئېلىپ، قارا يەر بولۇر.
- 6375 قۇتىلۇر پېقىر ئولسە، مېھنەت تۈگەر،
باي ئولسا قالۇر مال، يۈك ئېلىپ كېتەر.
- 6376 بۇغا ئوخشار ئەمدى بۇ سوز بەلگۈلۈك،
بۇ سوزدىن ئوزۇڭگە ئۇلۇش ئالغۇلۇق:
- 6377 ئى نېمەت ئىگەسى، ئولۇم مېھنەتنىڭ،
ئى مېھنەت ئىگەسى، ئولۇم نېمەتنىڭ.
- 6378 پېقىر ئولسە قۇتىلۇر، كېتۈر ئەمگىكى،
ئولۇم تۇتسا، باي، بار ھىساپ بەرمىگىڭ.

ƏLİG SƏZİ ƏGDÜLMİXXƏ

- 6379 yana aydī əlig bu dünya iqi
yilanī qađanı təlīm tıkgüqi
- 6380 axī az yəgükə aqısi öküx
yana əgdisi az öküxi səküx
- 6381 ukuxluođ sunup alođusi az nəni
biliklig ađıp az yəgüsi mənī
- 6382 biliksizkə uqmaq turur bu azun
ərəz birlə avnur yorir munsuzun
- 6383 tikən ol ukuxluođka dünya tolu
ađaq ursa yərəkə kirür saklaođu
- 6384 ađı ol bilikligkə dünya iqi
anin ax yəyüməz üzər əz küqi
- 6385 anin kaqti zahid ođul kiz kođup
munin kođti 'abid tapuođka uđup
- 6386 bu kün biz ilinmix tururmiz munar
küdəzsün bayat bu bələdin sinar

ƏGDÜLMİX JƏWABI ƏLİGKƏ

A181

- 6387 yanut bərđi əgdülmix aydī bu səz
tükəl səz qini ol ukux birlə tüz
- 6388 kərü barsa dünya kilingi tənī
yəgən yəl bəkə təg bu kılki yanī

ئېلىگىنىڭ ئوگىدۇلىشىگە ئېيتقان سوزى

- 6379 يەنە ئېيتتى ئېلىگ: بۇ دۇنيا ئىچى —
يىلانى، چايانى تولا دىگۈچى.
- 6380 يېيشكە ئېشى ئاز، زەھەرلىرى كوپ،
ماختارلىق يېرى ئاز، قاغار يېرى كوپ.
- 6381 ئاقىل قول ئۇزىتىپ ئالۇر نەرسە كەم،
ئالىم ئاچ ئېرۇر، ئاز يىمەكلىرى ھەم.
- 6382 بىلىمسىزگە جەننەت ئېرۇر بۇ جاھان،
ھوزۇردا ئۇ مۇھتاج ئەمەس ھىچ زامان.
- 6383 ئاقىلغا تىكەن بىرلە دۇنيا تولۇق،
ئاياق باسسا سانچاز، دىققەت قىلغۇلۇق.
- 6384 ئاغۇدۇر بىلىملىككە دۇنيا ئىچى،
شۇڭا ئاش يىيەلمەي ئاجىزلار كۈچى.
- 6385 شۇڭا قاچتى زاھىت ئوغۇل — قىز قويۇپ،
شۇڭا كەتتى ئابىد، بىر ئابىد بولۇپ.
- 6386 مۇڭا بىز ئىلىنغان تۇرۇرمىز بۇ كۈن،
خۇدا بىزنى بۇندىن ئامان ئەيلىسۇن.

ئوگىدۇلىشىنىڭ ئېلىگكە جاۋابى

- 6387 ئوگىدۇلىش دىدىكىم: بۇ سوز ئېرۇر چىن،
تولۇق، ھەم ئەقىلغە مۇۋاپىق يېقىن.
- 6388 ھەركەتتە خۇلقىغا ئوخشار بۇ جاھان،
گوياكى ئەجدىھا يەپ تويمايدىغان.

- 6389 ezi igdür ek san ezi sëmritür
ezi ek etin yər ezi yavritür
- 6390 baka barsa yətrü azun ɣalini
ənip kəloqu tanlap kər ukxa ani
- 6391 apalı həwali azunka ilip
uruoɣ yaɣti dunya iqində kəlip
- 6392 olarda bərü tut bu ədkə təgi
nə yanlıoɣ ərən koɣti bəglər bəgi
- 6393 kayu bilgə tooɣdi kayu alp atım
kayu kür küvəz ər kayu təg yalim
- 6394 kayusi ukuxluoɣ kayusi bəgü
kayu təlwe munduz kayu ərmeğü
- 6395 nəpə savqı tooɣdi okıtqi amul
bayat ɣukmi birlə ayu bərđi yol
- 6396 kayu az yaxadı kayusi uzun
kayu bax kətürdi bəđükrek sezün
- 6397 kayusi tərütmiş idikə turup
yaoɣi təg ok attı yasini kurup
- 6398 okıoɣil bu bəytig nəgü tər əxit
uka baroɣil əmdi ezün kilki ət
- 6399 kərək bilgə boloɣil kərək miş yaxa
tutup pütürü azun ərəzin axa
- 6400 ahir əlgü ezün kara yər bolup
əlüm tutsa əltür ökünqün yaxa

- 6389 ئۆزى شەخسەن ئاسرار، ئۆزى سەمرىتۇر،
ئۆزى يەپ گوشنى ۋە ئاجىزلىتۇر.
- 6390 دىققەت بىرلە كورسە قاراپ ھالىنى،
قالۇر ھەدىرەتتە كىشى گەر ئوقسا ئۇنى.
- 6391 ئادەم بىرلە ھاۋا جاھانغا چۈشۈپ،
ئۇرۇغ چاچتى دۇنيا ئىچىگە كېلىپ.
- 6392 ئۇلاردىن بۇيان تا مۇشۇ ۋاققىچە،
نى ئەرلەر كېلىپ كەتتى، بەگلەرگىچە.
- 6393 تۇغۇلدى بىرى ئالم، بىرى قەھرىمان،
بىرى تىك قىيادەك مەغرۇر ھەر زامان.
- 6394 بىرىدۇر ئەقىللىق، دانىشمەن پۇتۇن،
بىرى تەلۋە، ئەخمەق، بىرىدۇر ھورۇن.
- 6395 تۇغۇلدى قانچە ئەلچى، دەۋەتچى ئامۇل،
خۇدا ھوكىمى بىرلە بايان قىلدى يول.
- 6396 بىرى ئاز ياشادى، بىراۋلار ئۇزۇن،
بىرى باش كوتەردى، زورايىتىپ سوزۇن.
- 6397 قايۇسى ياراتقان ھەققە قارشى بوپ،
يېغىدەك ئوق ئاتتى يايىنى قۇرۇپ.
- 6398 ئوقى بۇ بىيىتىنى، ئىشىت نەمەدەر،
ئۇنىڭغا مۇناسىپ تۈزەت ئۆزنى ئەر:
- 6399 خاھى ئالم ئول، خاھ ياشا كوپ زامان،
خاھى كور ھوزۇرىن ئېلىپ سەن جاھان،
- 6400 ئاخىرى ئولەرسەن، قارا يەر بولۇپ،
ئولۇم تۇتسا ياقاڭ، يەيسەن پۇشايمان.

C378

- 6401 nəqə ədgü kopti bu bilgə bəgü
tiləp bulmadilar tiriglik yəgü
- 6402 bu kün kər nəqə toqmaduk tæg bolup
kara yər katında yaturlar əlöp
- 6403 nə türlüg nə yanlıq kixi kopti kər
yaqiz yər olarıq yədi opti kər
- 6404 ətiklig səray ordu kərxı qodup
yaqiz yər təxənip yaturlar küdüp
- 6405 uđırmu üni yoq ya tinmaz tini
nəgü ərki həli bilikli kani
- 6406 olar barqa munluq bu kün ədgükə
əligləri yətməz yəgü kədgükə
- 6407 ekünqün yaturlar kər inqiklayu
küsəp ədgülükni min arzu yəyü
- 6408 bayat bərdi bizkə bu kün bu künüg
yava kilsa bolmaz bu bulmix ədüg
- 6409 bayat bərsü təwfik bu kündə naru
kamuq ədgülükke ay ədgü tərü

* * *

- 6410 tilin bərdi alkix kər əgdülmixə
ayur ay bəgü bəg uzun kəq yaxa
- 6411 azun qalmasıni səninsiz kuruq
bayat kəsməsüni sənindin uruq

6401 نى ئالم، ھېكىملەر، نى ياخشىلار كېلىپ،

كېتىشى ئەبدى ياشالماي قېلىپ.

6402 بۈگۈن كور، جاھانغا كەلمىگەن كەبى،

قارا يەر قېتىدا ياتارلەر ئولۇپ.

6403 نە ياغلىغ، نە تۈرلۈك كىشى كەلدى، كور،

قارا يەر ئۇلارنى يىدى، يۇتتى، كور.

6404 بىزەلگەن ساراي، ئوردا، قەسىرنى قويۇپ،

قارا يەر توشەنىپ ياتۇرلەر كۈتۈپ.

6405 ئۇلار ئۇيقۇدىمۇ، ئۇنى يوق، تىنى،

نىچۈككىن ھاللىرى، بىلۈچى قېنى؟

6406 بۇ كۈن مۇھتاج ئۇلار ھەر ئەزگۈلۈككە،

قولى يەتمەس يىمەكلىك، ئىچكۈلۈككە.

6407 ياتۇرلەر پۇشايىماندا ئىنجىقلىشىپ،

كۈتۈپ ياخشىلىقنى مىڭ ئارزۇ قىلىپ.

6408 خۇدا بەردى بۇ كۈننى بىزگە بۈگۈن،

زاىە قىلسا بولماس، پۇرسەتنى پۈتۈن.

6409 خۇدا بىزگە تەۋپىق ئاتا ئەيلىسۇن،

پۈتۈن ياخشىلىققا، ئى ياخشى قانۇن.

* * *

6410 ئوگدۈلمىش ئېلىگنى مەدھىيلىدى،

ئۇزۇن ياشىغىن، ئى ھېكىم بەگ، دىدى.

6411 سېنىڭسىز بۇ ئالەم قۇرۇق قالمىسۇن،

ئۇرۇغ - نەسلىڭنى خۇدا ھىچ ئۇزمىسۇن.

6412 nögü ərşə arzu tiləkin kamuoç
aqa bərsü tənri sanə ol kapuoç

6413 nögü ərşə arzu tiləkin takı
tükəl bərsü tənri sanə ay akı

6414 səvinqin avinqin tirilgil uzun
ərəzləngil anqa ay kılkı tüzün

6415 dərioça sənin təg kixilər ölüp
kara yərdə yatsa sənüki ulup

6416 nögü kıloçu tənri bu dunya ixi
bu yanlıoç tərütmix ay əlqi baxı

6417 nədə əlsə bolmaz səni təg əlüg
özün ədgülərdin ilindi ülüg

C379

6418 kərək el kərək kəç yaxaoçıl uzun
atın ədgü birlə yağıldı sezün

6419 səvərin eküx bolsu səvməzlerin
saqilsu birərin kənüsü yərin

* * *

6420 yər əpti turup qıktı kəsti sezın
atın mindi urdı əvinə yüzın

6421 kəlip tüxti kirdi əvinə yorip
yədi iqtı yattı bir anqa sərip

6422 yana koçtı ərte ixin baxladı
ayu bərđi kərđi ezi ixlədi

- 6412 نىمە بولسا سەندە تىلەك-ئارىزۇ،
ساڭا ئۇ ئىشكىنى ئېچىپ بەرسۇن ئۇ.
- 6413 نىمە بولسا ئۇمىت-تىلەكنىڭ تېخى،
تولۇق بەرسۇن تەڭرى، ساڭا ئى سېخى.
- 6414 سويۇنچ بىرلە خوشال ياشا سەن ئۇزۇن،
پاراغەت ئىچرە ئوت، ئەي خۇلقى تۇزۇن.
- 6415 دەرىخا، سېنىڭدەك كىشىلەر ئولۇپ،
قارا يەردە ياتسا سوڭەك ئۇۋۇلۇپ.
- 6416 نە چارە، خۇدايىم بۇ دۇنيا ئىشى—
مۇشۇنداق ياراتمىش، ئى خانلار بېشى.
- 6417 ئوزۇڭ ياخشىلىقلار قىلغاچ ھەر زامان،
گەر ئولسەڭ، دىيىلمەس ئولدى ھىچقاچان.
- 6418 خاھى ئول ۋە خاھى ياشا سەن ئۇزۇن،
ئېتىڭ ياخشىلىقتا يېپىلدى پۇزۇن.
- 6419 كوپەيسۇن دوستلۇرۇڭ، سەن سويگەنلىرىڭ،
چېچىلسۇن دۇشمىنىڭ، كېڭەيسۇن يېرىڭ.

* * *

- 6420 يەر ئوپتى، تۇرۇپ چىقتى، كەستى سوزىن،
ئېتىن مىندى، ئويگە ئورىدى يۇزىن.
- 6421 كېلىپ چۈشتى كىردى ئويگە يۇرۇپ،
يىدى، ئىچتى، ياتتى بىر ئاز دەم ئېلىپ.
- 6422 يەنە قوپتى ئەرتە ئىشىن باشلىدى،
بېرىپ بۇيرۇق، كۈزەتتى، ئوزى ئىشلىدى.

6423 kənül til keni tutti tüzdi yorik
kamuoŷ əgrilər kəndi əttili kilik

6424 ətildi azun artti ədgü du'a
kutađtı küni kündə ədgü du'a

6425 olar bardı qaldı ol ədgü ati
yitip baroju ərməz ati hürməti

* * *

6426 kərü baroŷil əmdi bu yanlioŷ kixi
kiximü bolur bu fərixte ixi

A182

6427 kixi ərđi ərse olar nə əđün
nəgü ol ayu bər bu künki bođun

6428 qalı biz kixi ərsemiz ay bəgü
olarioŷ səziksiz fərixte təgü

6429 olarnin kilinqi nə kilki səzi
əxitip kutađoju ol ədgü izi

6430 ukuxluoŷ ukar ol biliklig bilir
əlür ez bu dunya səziksiz qalir

6431 bulunmix bu əđ kün yava kilmadin
tapuoŷ kilöju təgməz munında ađın

6432 munında uluoŷ pənd takı nə bolur
səninde ozakı elür kez kərür

6433 qalir qarxi ordu səraylar kamuoŷ
anı pənd tutumaz bu ez ay uluoŷ

6423 قىلىپ تۇز كوڭۇل، تىل، تۇزدى ھەركىتىن،

پۇتۇن ئەگرىلەر، تۇزەتتى خۇيىن.

6424 تۇزەلدى جاھان، ئارتتى ياخشى دۇئا،

قۇتاتتى كۈنى ئەلنىڭ كوپەيگەچ دۇئا.

6425 ئۇلار ئولدى، قالدى ئۇ ياخشى ئېتى،

يوقالماس ئۇلارنىڭ ئېتى - ھورمىتى.

* * *

6426 نەزەر سالغىن ئەمدى بۇ ياڭلىغ كىشى،

كىشىمۇ، بولار - ھە، پەرىشتە ئىشى.

6427 ئۇ چاغدا ئۇلارگەر دىيىلسە ئادەم،

بۇگۈنكى خەلق نىمە، قېنى ئېيت بۇ دەم.

6428 ئى ئالىم، بىز ئىنسان ئىكەنمىز ئەگەر،

گۇمانسىز، پەرىشتە ئېرۇرلەر ئۇلار.

6429 ئۇلارنىڭ خۇيى - پەيلى ھەمدە سوزى،

چۈشەنمەك ئېرۇر بىر سائادەت ئىزى.

6430 ئەقىللىق ئۇقار ئول، بىلىملىك بىلۇر،

ئولەر، شەكسىز، ئىنسان، بۇ دۇنيا قالۇر.

6431 بۇ قالغان ۋاقتىنى زايە ئەيلىمەي،

تائەت قىل، ئوزگىدىن ھىچ نەپ تەگمىگەي.

6432 سېنىڭدىن بۇرۇنلار ئولدى، كوز كورۇر،

بۇنىڭدىن ئۇلۇغ پەند يەنە نە بولۇر.

6433 قالۇر قەسىر - ئوردا، سارايلار پۇتۇن،

قىلالماس بەنت ئۇنى ھىچ قولدا ئۇزۇن.

- 6434 nəqə qarxı ordu nəqə bərk tura
əlüm buzdi kildi qara yər kərə
c380
6435 nəqə kənd ulux baqı qəqəklilər
kuruoı kođtı kər bu əlüm ay tiriğ
- 6436 kalır qarxı ordu səray pak sanə
alip sən tutar sən bu bənd təp manə
- 6437 kalın sü iđisi azunqı kanı
süsin kođtı boldi qara yər sanı
- 6438 kanı ol suk əlqi əlim az tədi
əküx əl küqədi yəyü bilmədi
- 6439 kanı ol küqəgli kixilər yərin
kulaq yər alindi yatur inqikın
- 6440 kanı ol musulman kanı təkğüqi
nəlük kirdi yərke kanı ol küqi
- 6441 kanı ol kixig satoqoıuqi kixi
nəlük boldı satoqoı qara yər tuxı
- 6442 kanı ol tütüxügli dunya üqün
turu kaldı dunya ol əldi küqün
- 6443 kanı ol tərigli tavar kođmadın
iki bez ələtti tiləmöz ađın
- 6444 kanı ol eküx yər tiləgli kixi
qara yər təxəndi ətildi ixi
- 6445 bu yanlıoı turur dunya həli kamuoı
ukux birlə kərgil aqiloıay kapuoı

- 6434 نىچە قەسىر، ئوردا، نىچە چىڭ نوردا،
ئولۇم بۇزدى، قالدى قارا يەر، قارا.
- 6435 نىچە كەنت-شەھەر، باغ-بوستانلىنى،
ئى تىرىك، قۇرۇتتى ئولۇم، كور ئۇنى.
- 6436 قالۇر قەسىر، ئوردا، ساراي بوش ساڭا،
قىلارسەن تەسەررۇپ، قالدى دەپ ماڭا.
- 6437 تولا لەشكىرى بار جاھاندار قېنى،
قارا يەر بولدى ئۇ، قېلىپ لەشكىرى.
- 6438 قېنى كوزى ئاچ بەگ، ئېلىم ئاز دىدى،
تولا ئەلنى ئالدى، بەھىر ئالمىدى.
- 6439 قېنى باشقىلارنىڭ يېرىن كوزلىگەن،
غۇلاچ يەردە ياتۇر ئەمدى ئىگىرىبان.
- 6440 قېنى ئول مۇسۇلمان قېنىن توككۇچى،
نىچۇك يەرگە كىردى، قېنى ئۇ كۇچى؟
- 6441 قېنى ئۇ پىتىنخور، بوھتانچى كىشى،
نىچۇك بولدى ئۇ قازا يەر ئوخشىشى؟
- 6442 دۇنيا دەپ ئۇرۇشقان ئۇرۇشقا قېنى،
بۇ دۇنيا قالدى، ئۇ ئولدى ئاخىرى.
- 6443 قېنى مالنى قويماي يىققانلار تامام،
نەسبى بولدى بەس، پەقەت ئىككى خام.
- 6444 قېنى ئۇ تولا يەر تىلەگەن كىشى،
قارا يەر يېپىندى، تۇگەدى ئىشى.
- 6445 جاھان ھالى پۇتكۈل مۇشۇنداق تۇرۇر،
ئەقىل بىرلە كورگىن، ئىشىك ئېچىلۇر.

- 6446 ərəzləri əmgək səvinqi sakinq
aofiri uquzluk avinqi ərinq
- 6447 nəgü kəlsə yüdgil sən inqiklama
ərəz ərəsə ərter nə əmgək yəmə
- 6448 əxitgil nəgü tər bilik bərgüqi
ay əmgək bilə sən şəbir kılouquqi
- 6449 ay ni'mət idisi xükür kıl yəgil
ay mihnət idisi şəbir kıl əgil
- 8450 şəbir kılsa mihnət bolur ni'mətin
xükür kılsa ni'mətka artar təgil

* * *

C381

- 6451 kərü bar ay bilgə bu künki ədüg
ənin boldi barqa kamuof ix küdük
- 8452 biliklig uquz boldi tutnur əzin
ukuxluof aofin boldi aqmaz səzin
- 6453 təlim boldi əldə bu yavlaq kixi
yavax boldi satoqof kətürməz baxi
- 6454 borun yüz yuofuqi nəmaz kofoquqi
kər ərsig atandi yoritur küqi
- 6455 fəsad fisk idisi atandi ərən
bor iqməz kixi ati boldi saran
- 6456 nəmaz ruzə birlə yoriqli kixi
munafik atandi ay əlqi baxi

- 6446 ھوزۇرى مۇشەققەت، خوشاللىقى غەم،
ئەزىزلىقى خارلىق، ئاۋۇنچى ئەلەم.
- 6447 نىمە كەلسە يۇت سەن، داتلانما، مەگەر—
ھالاۋەت يا مېھنەت ئوتەر—دە كېتەر.
- 6448 ئايا، ئەي جاپاغا سەۋرى قىلغۇچى،
ئىشتىكىن، نىمە دەر بىلىم بەرگۇچى:
- 6449 ئى نېمەت ئىگەسى شۇكۇر قىل، يىگىل،
ئى مېھنەت ئىگەسى سەۋرى قىل، ئىگىل.
- 6450 سەۋرى قىلساڭ مېھنەت بولۇر نېمىتىڭ،
بولۇر نېمەت ئارقۇق، شۇكۇر قىلسا، بىل.

* * *

- 6451 ئى ئالم قاراپ كور، بۇگۇنكى زامان—
ئوزگەردى، ئىش—ھالەت پۇتۇنلەي بۇ ئان.
- 6452 بىلىملىك خار ئولدى، چەتلەتتى ئوزىن،
ئەقىللىق گاچا بولدى، ئاچماس تىلەن.
- 6453 كۈبەيدى ئەل ئىچرە يامان—پەس كىشى،
ياۋاش بولدى دەپسەندە، چۈشتى بېشى.
- 6454 يۇزىنى شاراپتا يۇغان بىناماز—
ئاتاندى يىگىت—ئەر تېپىپ ئىمتىياز.
- 6455 پاسات—پىسقى ئىگەسى ئاتالدى ئەرەن،
مەي ئىچمەس كىشىلەر ئاتالدى ساران [250].
- 6456 ناماز، روزا بىرلە يۇرۇچى كىشى،
مۇناپىق ئاتالدى، ئى بەگلەر بېشى.

- 6457 h l l yitti barqa h ram  st di
h ram y gli k nlin kara kir tud 
- 6458 h l l ati qald  k r glisi yok
h ram karma boldı to uqlisi yok
- 6459 kani bu h ramio  h ram t g qi
h ramio  ko up bir h l l y g qi
- 6460 sakinuk t g qi kim ol qin keni
kenilik küni bar yarutur küni
- 6461 h ram birl  artuk qarardi k n l
h l l kayda bulo u til p ay o ul
- 6462 munar m nzat  k ldi  mdi bu söz
muni yaxxi tinla aya k nli t z
- 6463 h ram birl  k nl m kara boldı kir
bilik ixk  tutmaz  z m yüzde bir
- 6464  t öz  gl  b rm z h wa bulnadi
tapu ka t g m z  z m aqi sir
- 6465 azun kilki barqa a in boldı k r
kixi k nli tild   nin boldı k r
- 6466 w fa k tti h lkta j fa  st di
til p bir inano u kixi qalmani
- C382
6467 w fa k tti h lkta j fa urdi iz
inano u tayanofu kixi bold  kiz
- A183
6468 yakinlik yao ukluk yiratti kadax
ba irsaklikin ko ti  dg  adax

- 6457 ھالال بىتى پۈتكۈل، ھارام غولدىدى،
ھارام يەر كوڭلىنى قارا قاپلىدى.
- 6458 ھالالنىڭ ئىتىلا قالدى، ئوزى يوق،
ھارام بولدى قاراچى، تۇيغۇچى يوق.
- 6459 قېنى بۇ ھارامنى ھارام دىگۈچى،
ھارامنى قويۇپ بىر ھالال يىگۈچى.
- 6460 ھەقىقى تەقۋادار كىشى كىم، قېنى،
قىيامەت كۈنى بار يورۇتۇر كۈنى.
- 6461 ھارام بىرلە ئارتۇق قارايدى كوڭۇل،
ھالالنى قەيەردىن تاپارسەن ئوغۇل؟
- 6462 بۇڭا ئوخشىشىپ كەلدى ئەمدى بۇ سوز،
بۇنى ياخشى ئاڭلا، ئايا كوڭلى تۈز:
- 6463 ھارام بىرلە كوڭلۇم قارا بولدى كىر،
بىلىمگە ئەمەل قىلمىدىم يۈزدە بىر.
- 6464 ئېگىلمەس ۋۇجۇدۇم ھەۋەسسە ئەسىر،
مەن تائەت قىلمىدىم، ئاچاي ئەمدى سىر.
- 6465 جاھان پەيلى پۈتكۈل بولەك بولدى، كور،
كىشى كوڭلى تىلدىن بولەك بولدى، كور.
- 6466 ۋاپا كەتتى خەلقىن، جاپا غولدىدى،
ئىشەنچ قىلغۇدەك بىر كىشى قالمىدى.
- 6467 ۋاپا كەتتى خەلقىن، جاپا ئالدى ئىز،
ئىشەنچ ۋە تايانچقا لايىق كىشى قىز.
- 6468 تۇققانلىق، يېقىنلىقى تاشلاپ قاياش،
ساداقەتنى ئەتتى تەرك ياخشى ئاداش.

- 6469 kiqigdə ədəb yok uluqda bilik
otunlar eküx boldi yitti silig
- 6470 yakınlık nəqə boldi yarmak üqün
kanı ix kılıqlı keni hək üqün
- 6471 əmanət ati bar kanı kıldaqı
nəşihət sezi bar kanı tuttaqı
- 6472 kanı əmr-u mə'rif kılıqlı kixi
kanı nəhy-u münkər tıdıqlı kixi
- 6473 satıoqı kətürdi əmanətlərin
bu uzlar kətürdi nəşihətlərin
- 6474 biliklig keni səzləyüməz səzin
tixidə uvut kətti ertməz yüzün
- 6475 keni bardı kəldi nəqə əgrilik
kanı kalmadı bir kixi tənrlilik
- 6476 kixi barqa yarmak kuli boldılar
kümüx kimdə ərsə boyun bərdilər
- 6477 jəma'ət kəp ərdi bu məsjidlər az
kalın boldi məsjid jəma'ətlər az
- 6478 nəgü tər əxitgil sakınuk kixi
kənülkə alin sən ay ədgü baxı
- 6479 kanı bir kənilik kılıqlı kanı
kanı tənrlilik ix yorıqlı kanı
- 6480 azun barqa pütürü tükəl artadı
kərüp tanladaqı kanı bir muni

- 6469 كىچىكتە ئەدەپ يوق، ئۇلۇغدا بىلىك،
قوپاللار كۆپەيدى، يوقالدى سىلىق.
- 6470 يېقىنلىق بولدى، بەس، پۇل-يارماق ئۈچۈن،
قېنى ئىش قىلۇچى دۇرۇس، ھەق ئۈچۈن؟
- 6471 ئامانەت ئېتى بار، قېنى قىلغۇچى،
نەسەت سوزى بار، قېنى تۇتقۇچى؟
- 6472 قېنى ئەمىر-مەرۇپ^[251] قىلۇچى كىشى،
قېنى ئۇ يامانلىق توسۇچى كىشى؟
- 6473 سودىگەر ئامانەت ۋەسپىن يوقاتتى،
ھۈنەرۋەن نەسەت-ئوگۇت تەرك ئەتتى.
- 6474 بىلىملىك قىلالماس دۇرۇس سوزىنى،
ئۇيات كەتتى، ياپماس ئايال يۇزىنى.
- 6475 دۇرۇسلۇق كەتتى، كەلدى نىچە ئەگىزلىك،
قېنى، قالىمدى بىر كىشى تەگىزلىك^[252].
- 6476 كىشى بارچە يارماق قۇلى بولدىلەر،
كۆمۈش كىمدە بولسا بويۇن ئەگدىلەر.
- 6477 جامائەت كۆپ ئەردى، بۇ مەسچىتلەر ئاز،
تولا بولدى مەسچىت، جامائەتلەر ئاز.
- 6478 نىمە دەر ئىشتىكىن، بىر تەقۋا كىشى،
بۇنى دىلدا تۇت، ئەي ياخشىلار بېشى:
- 6479 قېنى بىر دۇرۇسلۇق قىلۇچى قېنى؟
خۇدالىق ئۈچۈن ئىش قىلۇچى قېنى؟
- 6480 جاھان باشتىن-ئاخىر بۇزۇلدى پۈتۈن،
كۆرۈپ تاڭ قالغۇچى ئەر بارمۇ مۇنى؟

- 6481 musulman karixti iqin ət yəxür
tükəl inqə təgdi bu kafir yatur
- 6482 kapux karma boldi musulman nəni
kanı adra tutojan həramioj eni
- 6483 fəsad fisk üni kər uđitmaz kəqə
kanı 'ilm-u kur'an üni az qəqə
- C384
6484 kəñüllər katioj boldi til yumxadi
kənilik əzi bardı kaldı yidi
- 6485 atalix kılur kər ataka oqul
oqul bəg bolup kər ata boldi kul
- 6486 tiriglik kisildi uzadi sakinq
baru artti sukluk koradi səvinq
- 6487 qiojay tul yətimig suyurkaqli yok
azun təgxürüldi tanirkaqli yok
- 6488 ədi yakxi aymix bəgü bilki kən
azunuoq sinaqli aki əlgi kən
- 6489 azun boldi ahir tərü artadi
əsiszlərig ədgü kərü artadi
- 6490 uquxluoq ukar ol biliklig bilir
yil ay kün küniqə baru artadi
- 6491 oqul kiz kəmixti ata hürməti
səküx boldi ərkə avuqqa ati
- 6492 kamuq təgxürüldi tərü əndilər
karali ərünli bir ək boldilar

- 6481 مۇسۇلمان ئۈچەشپ، گوشن يېيشۇر،
يېتىپ تىنچ، كۇپارلار راھەت كورشۇر.
- 6482 بۇلاندى، تالاندى مۇسۇلمان مېلى،
قېنى ئەر، ھارامنى بىلىپ يەتكىلى؟
- 6483 ئۇخلا تىماس كېچەلەر پىسات شاۋقۇنى،
قېنى ئىلمۇ-قۇرئان، بەك ئازدۇر ئۇنى.
- 6484 كوڭۇللەر قېتىشتى، تىللار يۇمشىدى،
دۇرۇسلۇق ئوزى كەتتى، قالدى ھىدى.
- 6485 ئاتالىق قىلۇر، كور، ئاتاغا ئوغۇل،
ئوغۇل بەگ بولۇپ، كور، ئاتا بولدى قۇل.
- 6486 ئېغىرلاشتى تۇرمۇش، كوپەيدى تەشۈش،
ئېشىپ كەتتى ھىرسلق، ئازلاپ سويۇنۇش.
- 6487 يېقىر، ئۇل، يىتىملەرگە شەپقەتچى يوق،
جاھان ئوزگەردى ھەيران بولغۇچى يوق.
- 6488 تولا ياخشى ئېيتىمىش ئالىم ئىلمى كەڭ،
جاھاننى سىناغان سېغى قولى كەڭ:
- 6489 ئاخىرلاشتى دۇنيا، بۇزۇلدى قانۇن،
ياماننى كورۇپ ھەم ياخشىلار بۇگۇن.
- 6490 ئەقىللىق ئۇقار، كور، بىلىملىك بىلۇر،
بۇزۇلدى جاھان، بىل، ئوتۇپ ئاي ۋە كۇن.
- 6491 ئوغۇل-قىز قويۇشتى ئاتا ھورمىتى،
سوكۇش بولدى ئەرگە قېرىسلىق ئېتى.
- 6492 ئوزگەردى جىمىكى نىزام ۋە قانۇن،
قارا بىرلە ئاق بولدى پەرقسىز پۇتۇن.

6493 bu barqa uluq kün nixanı turur
nixanı kərünsə kəligli kəlür

6494 küdəzsü uoqan tənri imanımız
kətürsü bu fitnə bəla əsiz iz

* * *

6495 yil altmıx iki ərdi tørt yüz bilə
bitiyü tükəttim bu sez ülgülə

6496 egüm yətmixi sez bitidim tükəl
okioqlı ukuoqlı ezün ülgü al

6497 kayu türlüg ərsə yorikın yolun
ayu bərdim azrak bəkütgil ulun

6498 bu ol din yoli həm bu dunya yoli
bu yolqa yori yolda azma uli

6499 kalı dunya kolsa yoli ux unu
apan 'ukbi kolsa izi ux munu

C385

6500 ezün kullukı kıl bayat bərgə küq
kayusın tiləsə tilə kılma üq

6501 ilahı ezüm bu sözüg baxladı
tiləkim nə ərdi bilir sən idi

6502 tiləmədim əzkə kü qav ədgü-at
kixi əsoqlı koldum öz ərsə ya yat

6503 okioqlı okisa məni üxgürüp
du'a kılqamu təp maña bir turup

6493 بۇ ھەممە قىيامەت نىشانى ئېرۇر،

نىشانى كۆرۈنسە كېلۈچى كېلۈر.

6494 كۈزەتسۇن بىر ئاللا بۇ ئىمانسىز،
يوقالسۇن بۇ پىتىنە بەلا، يامان ئىز.

* * *

6495 يىل ئاتىش ئىكى ئەردى توت يۈز بىلە،
تۈگەتتىم سوزۇمنى پۈتۈپ ئۈلگۈلە.

6496 يېتىشىچە ئەقلىم پۈتۈدۈم تۈگەل،
ئوقۇغان، ئىشتىكەن ئوزۇڭ ھەسسە ئال.

6497 نىچۈك بولماق كېرەك ئىش-ھەركەت يولۇڭ،
ئېيتىپ بەردىم ئازراق، بېكىتكىن ئۇلۇڭ.

6498 بۇدۇر دىن يولى ھەم بۇ دۇنيا يولى،
مۇشۇ يولچە يۈرگىن، ئازما ھىچ يولى.

6499 تىلەسەڭ بۇ دۇنيا، يولىدۇر مۇشۇ،
دىسەڭ ئاخىرەتنى ھەم يولى مۇشۇ.

6500 ئوزۇڭ قۇللىغىن قىل، خۇدا بېرۇر كۈچ،
قايۇسىن تىلەسەڭ، تىلە، قىلما ئۇچ [253].

6501 ئىلاھا بۇ سوزنى ئوزۇم باشلىدىم،
تىلەگىم نە ئەردى، بىلىۋرسەن ئىزىم.

6502 تىلەگىم ئەمەس شان-شۆھرەت، ياخشى ئات،
كىشى نەپىتى كۈتتۈم، ئوز ئولسۇن يا يات.

6503 ئوقۇچى ئوقۇسا، مېنى ياد ئېتەر،
ئۈمىدىم: ماڭا ھەم دۇئاسىن بېرەر.

6504 tiləkim bu ərdi uminqim bu ok
okioqli mana bir du'a idoja uk

A184

6505 tilim sezlədi sez bitidi əlig
əlür bu əlig til ay kilki silig

6506 əlig til nixani munu bu bitik
sana kođtum əmdi bitip ay tətik

6507 unitma məni ay okioqli tirig
əzüm dünya kodsə təxənsə yərig

* * *

6508 aya məni munsuz idim sən uluođ
sən ək yarlikaqil bu munluođ kuluođ

6509 kürəmix kul ərdim yazukum təlim
yazuk yarlikaqil sən ək sən idim

6510 kulun mən idim sən kul atı kul ok
idim sən tüzün sən idilik kil ok

6511 kulun mən idim sən mana ay ođfur
məni yarlikaqil yazukum kəqür

6512 yəmə yarlikaqil kamuođ mu'miniođ
toođardın batarka təgi ay ariođ

6513 otun mən otundın otunluk kəbir
tüzün sən yazukum kəqür ay bilir

6514 yipardın yipar ok yidır ol idi
pəlidin kəbir ol ariođsiz yidi

- 6504 تىلەگىم بۇ ئەردى، ئۈمىدىم شۇلا،
ئوقۇغان ماڭا بىر دۇئادا بولا.
- 6505 تىلىم سوزلەپ بۇ سوزنى يازدى قولۇم،
بۇ تىل ۋە قولۇمغا ھەم باردۇر ئولۇم.
- 6506 قول ھەم تىل نىشانى مانا شۇ بىتىك،
ساڭا قويدۇم ئەمدى پۈتۈپ، ئەي تىتىك.
- 6507 ئۈنۈتما بۇنى سەن ئوقۇپ تىرىكلەر،
قويۇپ دۇنيانى مەن يېپىنغاندا يەر.

- 6508 ئى مەڭگۈ بەھاجەت ئىگەمسەن ئۇلۇغ،
كەچۈرگىن ئوزۇڭ سەن بۇ مۇھتاج قۇلۇغ [254].
- 6509 گۇنايم تولا، يول ئازغان بەندىمەن،
گۇنايم كەچۈرگىن، بىرلا ئىگەم سەن.
- 6510 ئىگەم سەن، قۇلۇڭ مەن، قۇل ئاتى، قۇل ئول،
ئىگەم سەن رەھىملىك، ماڭا ئىگە بول.
- 6511 قۇلۇڭمەن، ئىگەم سەن ماڭا، ئى غويپۇر [255].
مېنى ئەپۇ ئەت سەن گۇنايم كەچۈر.
- 6512 كەچۈرگىن يەنە ھەممە مومىنلىنى،
شەرقتىن غەربكە قەدەر ھەممىنى.
- 6513 گۇستاخمەن، گۇستاختىن گۇستاخلىق كېلۇر،
رەھىملىك ئېرۇرسەن، گۇنايم كەچۈر.
- 6514 ئىپاردىن ئىپارنىڭ ھىدى تارىلۇر،
پەلىددىن [256] ئېرىغسىز پۇراق چېچىلۇر.

6515 uminqim sən ök sən maña ay uminq
uminq kəsməgəy mən saña ay uminq

6516 yazukluoƣ kuluñ mən kilinqim jəfa
wəfaliƣ idim sən maña kil wəfa

C386

6517 jəfadın jəfa ok kəlir ay idim
wəfada wəfadın adın bilmədim

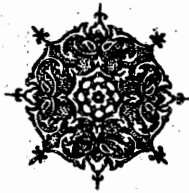
6518 tüzü yarlıkəoƣil kamuƣ mu'miniƣ
yazukum olarka baƣixla ariƣ

6519 tümən min səlamim tægür savqıka
ol ədgü kulanuz kəni yolqıka

6520 tüzü tørt əxinə məniñdin səlam
tægür ay bayatim tutaxı ulam

- 6515 ئۈمىدىم سەنلا-سەن، ماڭا سەن ئۈمىت،
ئۈمىت ئۈزۈمگە يېمەن، سەندىن ئى ئۈمىت.
- 6516 گۇناكار قۇلۇڭمەن، قىلغىنىم جاپا،
ۋاپالىق ئىگەمسەن، ماڭا قىل ۋاپا.
- 6517 جاپادىن جاپالا كېلۇر، ئى ئىزىم،
ۋاپادا ۋاپادىن بولەك بىلىدىم.
- 6518 كەچۈرسەن ئوزۇڭ بارچە مومىنلىنى،
ئۇلار ھورمىتىچۇن ئەپۇ قىل مېنى.
- 6519 تۈمەن مىڭ سالامىم، يەتكۈز ئەلچىگە،
ئۇ شول ياخشى رەھبەر دۇرۇس يولچىغا.
- 6520 ئۇنىڭ توت يارىغا مېنىڭدىن سالام،
يەتكۈزگىن، ئىلاھا، تۇتاش ۋە داۋام.

I

A.

YIGITLIKKƏ AQİP AVUQOIALİKİN AYUR

- 6521 yörjoqlı bulıt tæg yigitlikni idtim
tüpi yəl kəqər tæg tiriglik tükəttim
- 6522 əsizim yigitlik əsizim yigitlik
tuta bilmədim mən səni tərək qaçittim
- 6523 yana kəlgil əmdi yigitlik maña sən
ayada tutayın aqı quz təxəttim
- 6524 əsiz bu yigitlik kani kənə bardı
tiləp bulmadım mən nəqə mə tiləttim
- 6525 tiriglikkə tatoqi süqig jan səvinqi
yigitlik tæg ədgü yok ərmix ayittim
- 6526 kiqiglik tatoqi yigitlik ərezi
yitürdüm mən əmdi tutarda kürəttim
- 6527 karilikta kor yok keni turdum ərsə
yavalikka əsiz tiriglikni idtim
- 6528 əsirkəp aqir mən sana ay yigitlik
kamuq kerkümi sən yirattın yirattim

E

I

يكتاتلىك ئىچىپ قېزىق ھوققا پىتقالىرى

- 6521 ئوتۇچى بۇلۇتتەك، يىگىتلىكنى ئىدىتىم [257].
بوران - يەل ئوتەردەك ھاياتنى تۈگەتتىم.
- 6522 ئىست ھەي يىگىتلىك، ئىست ھەي يىگىتلىك،
تۇتۇش بىلىدىم مەن سېنى تېز قاچىتىم [258].
- 6523 يەنە كەلگىن ئەمدى يىگىتلىك ماڭا سەن،
تۇتاي ئالغىنىمدا، ئاغى - چۈز توشەتتىم.
- 6524 ئىست، بۇ يىگىتلىك قېنى، نەگە كەتتى؟
تىلەپ تاپىدىم مەن، شۇنچە تىلەيتتىم.
- 6525 ھايات تاتلىغى ئۇ شىرىن جان سويۇنچى،
يىگىتلىكتەك ئەزگۈ يوق ئەركەن، ئايىتىم [259].
- 6526 كىچىكلىك لەززىتىن، يىگىتلىك ھوزۇرىن -
يۇتۇردۇم، مەن ئەمدى تۇتالماي كۈرەتتىم [260].
- 6527 قېزىلىقتا ئەيىپ يوق ئىدى توغرا ئوتسەم،
ئىستىكىم، ئومۇرنى ئەجەپ زايا ئەتتىم.
- 6528 دەرىخ! ئېچىنۇرمەن ساڭا ئەي يىگىتلىك،
جىمى ئۇزلىغىمنى يوقاتتىڭ، يوقاتتىم.

- 6529 t mam  rojuwan t g kizil m nzim  rdi
bu k n z f ran urojin  nd  tarittim
- 6530 yiparsioq kara baxka kafur axudum
tolun t g tolu yüz kayuka  l ttim
- 6531 yaruk yaz t g  rdim tümün t  q q klig
h zanmu t x tt m kamuojni kurittim
- C387
6532 kaqin t g boqum  rdi oq t g keni t z
ya t g  gri boldi  gildim t nittim
- 6533 yava' kildim  siz tiriglik avinqin
 k nq birl  kezde kanin yax akittim
- 6534 kiqiglik k q rd m yigitlik yitürdüm
künüm q lil dim  z mni q kittim
- 6535 y m k iqm k  rs  y dim iqtim uq t g
til k s rm k  rs  tümün toq tozittim
- 6536 n q  kuxka avka avindim s vindim
uqar kux t g arkun aqimda k r ttim
- 6537 adax koldaximka s v g jan t g  rdim
yaoqim boldi  rs  tosun t g suqittim
- 6538 s r  s kt m  mdi n q  yalnukuoj m n
yazuksuzka yarlioq  lig til uzattim
- 6539 k g z k rdim anqa yaoji sanqmix  r t g
k v z t g k r  rip kaya t g kaqittim
- 6540 iqip yatmix  r t g uq p odlu k ldim
 z m yolda azmix bayatka uyaqtim

- 6529 قىزىل ئەردى مەڭزىم تامام ئەرغىۋاندەك ،
بۈگۈن ئاڭا زەپەر ئۇرۇغىنى سۇرۇتتىم .
- 6530 ئىپاردەك قارا باشقا مەن كافۇر پۇركۇدۇم ،
تولۇندەك تولۇق يۇزنى نەگە ئەۋەتتىم .
- 6531 يورۇق يازدەك ئەردىم تۈمەن رەڭ چىچەكلىك
خازان بولدىمكىن ، ھەممىنى قۇرۇتتۇم .
- 6532 قېيىندەك بويۇم ئەردى ، ئوقتەك دۇرۇس - تۈز ،
بولۇپ ئەگرى يادەك ئېگىلدىم ، ئىگىشتىم .
- 6533 ئىست ، زايا قىلدىم تىرىكلىك ئاۋۇنچىن ،
پۇشايىماندا قان ياشنى كوزدىن ئېقىتتىم .
- 6534 كىچىكلىك كەچۈردۈم ، يىگىتلىك يۇتۇردۇم ،
كۈنۈمنى قارايتتىم ، ئوزۇمنى چوكتۇتتىم .
- 6535 يىمەك - ئىچمەك ئولسا ، يىدىم ، ئىچتىم ئۆيدەك ،
ھەۋەس قوغلىشىپ مەن تۈمەن چاڭ توزىتتىم .
- 6536 نىچە قۇشقا ، ئاۋغا ئاۋۇندۇم ، سويۇندۇم ،
ئۇچار قۇشتەك ئاتلارنى دوڭدە يۈگۈرتتىم .
- 6537 ئاداش ، قولىشىمغا شىرىن جانىدەك ئەردىم ،
گەر ئولسا رەقىبىم توسۇندەك ھۈركۈتتىم .
- 6538 كايىپ تىللىدىم مەن نىچەلەپ كىشىنى ،
گۇناسىزغا قول ھەم تىلىمنى ئۇزاتتىم .
- 6539 كېرىلدىم شۇنچە مەن ياۋنى يەڭگەن ئەردەك ،
بولۇپ مەغرۇر ئوزنى قىيادەك غادايتتىم .
- 6540 ئىچىپ مەس ياتقان ئەردەك ، ئۇيغانغىنىمدا -
سېزىپ ئازغىنىمنى ، خۇدادىن ئۇياتتىم .

- 6541 bayat tapođi qaldı kixi tapođi kıldım
azun təgrə yügrə ezümni kürəttim
- 6542 tilək arzu birlə yügürdüm nəqə mən
kütürmıx bəri tæg azunnı ulıttım
- 6543 kixig tuttum aldım küqün yarmakın mən
kimig sərdim ərdim kimi mə aqıttım
- 6544 maña rəbbim aysa nəlük kıldın andaođ
nəgü tıldaıođım bar uvutka tuxıktım
- 6545 kayu təlvə kılki bolur munda tətrü
kəqər künkə avnıp tiriglikni idtim
- 6546 səvinq kəqti əmgək yəmə kəqgəy ərdi
yava boldi kün ay əkünqkə basıktım
- 6547 tutayın ya kisra ya kəysərqa boldum
ya xəddad-u 'ad tæg takı uqmaq əttim
- 6548 azun pütrü tuttum sikəndər tutarqa
tükəl nuđ yaxın mən yaxadım yaxattım
- C388
6549 ezüm həydər ərsə yaxın tæg kılıqlıođ
ya rustəmləyü mən azunda qavıktım
- 6550 ya 'isa bolup kəkkə aıođım takı mən
ya nuxin rəwan tæg tərü tüz yorıttım
- 6551 ya gənqim tükəl boldi karun nəni tæg
ya əşhab-i rəs tæg təmür kənd tokıttım
- 6552 nəgü asođi ahir yanix yərəkə boldi
turu qaldı dunya iki bəz ələttim

- 6541 خۇدا تائىتى قالدى، كىشى خىزمىتىچۈن،
كېزىپ مەن جاھاننى، يولدىن ئېزىقتىم.
- 6542 ھەۋەس-ئارزۇ قوغلاپ يۇگۇردۇم نىچە مەن،
قۇتتىغان بوردەك جاھاننى ئىگراتتىم.
- 6543 كىشىنى تۇتۇپ مەن، كۈچەپ پۇلىن ئالدىم،
بېرىپ ئازار بىرىگە، بىرىنى رەنجىتىم.
- 6544 ماڭا تەڭرى ئېيتسا نىچۈك قىلدىڭ ئانداغ،
بولۇر نە جاۋابىم، ناھايەت ئۇياتتىم.
- 6545 قايۇ تەلۋە خۇلقى بولۇر مۇندىن ئارتۇق،
بولۇپ گول ئوتەر كۈنگە، ئومرۇم تۈگەتتىم.
- 6546 سويۇنچ كەتتى، بۇ مېھنەتمۇ كەتسە ئەردى،
بىكار كەتتى كۈن، ئاي، ئوكۇنچكە بېسىقتىم.
- 6547 قىلاي پەرزەتكى، كىسرا [261] يا قەيسەرچە [262] بولدۇم،
يا شەددادۇ-ئادەتگ بېيىشمۇ ياساتتىم؛
- 6548 ئىسكەندەردەك ئالدىم جاھاننى پۇتۇنلەي،
نوه ئومرىنى پۇتۇن ياشىدىم، ياشاتتىم؛
- 6549 چېقىندەك قىلىچلىق ھەيدەر [263] ئەرسەم ئوزۇم،
يا رۇستەمدەك جاھانغا داڭقىم تاراتتىم؛
- 6550 بولۇپ ياكى ئەيسا ئۇچۇپ كوككە چىقتىم،
يا نوشرۋاندەك قانۇن ئەدىل يۇرۇتتىم؛
- 6551 يا غەزەم تولۇق بولدى قارۇن مېلىدەك،
يا ئەسھابى رېستەك تومۇر شەھەر ياساتتىم؛
- 6552 نە پايدا بۇلاردىن، كىردىم ئاخىر يەرگە،
جاھان قالدى، مەن ئىككى بوز ئىلە كەتتىم.

- 6553 yalıñ kældim ərdi yalıñ kirkü yərke
nəlük dünyaka əzni munqa isittim
- 6554 kəqər dünya kəqti tüpi yəl kəqər tæg
kəqər dünyaka ez usalıñ basıttım
- 6555 tiriglikkə asoǵı kani ədgü kılkim
tiriglikte tarlaoǵ kayu yərke əktim
- 6556 nəgü əktim ərsə ani oroǵu ahır
nəgü ordum ərsə anin ez süqıttım
- 6557 yigitlikni idtim karilikka təgdim
yana yanoǵıl əmdi nəgü sez taoǵıttım
- 6558 uzun tünle yatma idike tapın sən
oǵun yioǵla tinma yazukka basıttım
- 6559 yılan kurt konuz yəmi ez igdiləyü
bu ni'mət bilə mən nəgükə igıttım
- 6560 aya usrik ez sən oǵun yioǵla tinma
bayatka tapuoǵ kil yok ərsə yokaǵttım
- 6561 karilik kavurdi yigitlik yiradi
tatioǵ bardı baroǵu uǵu yol kenıttım
- 6562 ədi kəqki dünya eküx ardı həkioǵ
kayusında mən mən nə munqa səvıttım
- 6563 ya rəb oǵoǵuru bər məni ay idim sən
sürə idmaoǵıl mən kənülni arıttım
- 6564 sən ek sən yazuk yarlikaoǵlı idim bir
suyurka məni sən yazukum unıttım

- 6553 يالاڭغاچ تۇغۇلدۇم، شۇ خسل يەرگە كىرگۈم،
نەچۈن دۇنياغا ئوزنى مۇنچە ئىسسىتىم؟
- 6554 ئوتەر دۇنيا ئوتتى بوران سوققىندەك،
پانى دۇنياغا ئوزنى غاپىل باسىتتىم [264].
- 6555 نە قىلدىم ياخشىلىق ھاياتقا پايدىلىق،
تىرىكلىكتە داننى نە يەرلەرگە ئەكتىم.
- 6556 نىمە تەرگەن ئولسام، ئۇنى ئورغۇم ئاخىر،
نىمە ئورغان ئولسام، ئوزۇمگە تېتىتتىم.
- 6557 يىگىتلىك قاجۇردۇم، قېرىلىققا چۈشتۇم،
يەنە يانغىن ئەمدى، نە سوزلەر تاراتتىم.
- 6558 ئۇزۇن تۇندە ياتماي، تېۋىن تەڭرىگە سەن،
ئويغان، يىغلا تىنماي، گۇناغا بېسىقتىم.
- 6559 يىلان؛ قوڭغۇز-قۇرۇت يېمى بۇ بەدەننى،
بۇ نېمەت بىلەن نىچۇك شۇنچە سەمرىتتىم.
- 6560 ئەي، مەس ۋۇجۇدۇم ئويغان، يىغلا سەن تىنما،
تېۋىن ھەققە، بولمىسا ئوزنى يوقاتتىم.
- 6561 قېرىلىق قورۇپ تۇتتى، ياشلىق يوقالىدى،
ھايات تەمى كەتتى، بارار يول تۈزەتتىم.
- 6562 تولا كونا دۇنيا كوپ ئالدىدى خەلقنى،
ئۇنىڭ قايسىسىن دەي، نىمانچە سويەتتىم.
- 6563 مېنى ئەيلە ئويغاق ئەي رەببىم، ئىگەم سېن،
مېنى قوغلىما سەن، دىلىمنى ئېرتىتتىم.
- 6564 گۇنايم كەچۇرگۈچى بىرلا ئىگەم سەن،
كەچۇرگىن مېنى سەن، گۇنايم ئۇنۇتتىم.

II

ƏDLƏK ARTAĞIN DOSTLAR JƏFASIN AYUR

- C389
6565 turayı barayı azunuq kəzəyi
wəfaliq kim ərki azunda tiləyi
- 6566 kixi kizliki boldi kayda tiləgü
tiləp buloqu ərsə tiləyü kərəyi
- 6567 kamuq arzu buldum kixi bulmadim mən
kali bulsa arzum yüzinə bakayı
- 6568 wəfa kəhti boldi jəfa toldi dunya
wəfa kimdə ərki mən azrak kolayı
- 6569 apaq bulsa mən bir jəfaliq aki er
əginkə yüdəyi kezümke urayı
- 6570 kali bulmasa mən wəfa birlə yalnuk
kəyik taqi birlə tiriglik kilayi
- 6571 yəgüm ot keki bolsu yaqmur suvi tap
ədiz kum tünəyi taqar ton kədəyi

II

زاتىنىڭ بىز قانغى ۋە دوستلارنىڭ جاپا تېغىدا

- 6565 قوپاي مەن، ماڭاي مەن، جاھاننى كېزەي مەن،
جاھاندا ۋاپالىق ئېرۇر كىم، ئاپاي مەن.
- 6566 كىشى قىسلىغى بولدى، ئىستەي قەيەردىن؟
تىلەپ تاپقالى بولسا ئىستەپ كورەي مەن.
- 6567 جىمى ئارزۇ تاپتىم، كىشى تاپمىدىم مەن،
بۇ ئارزۇنى تاپسام، يۈزىگە باقاي مەن.
- 6568 ۋاپا قەھتى بولدى، جاھانغا تولۇپ جەۋر،
ۋاپا كىمدە باركىن، مەن ئازراق تىلەي مەن.
- 6569 ئەگەر تاپسام ئەردى ۋاپالىق سېخى ئەر،
يۇدۇپ ئۇنى يەلكەمدە، كوزگە سۈرەي مەن.
- 6570 ئەگەر تاپمىسام مەن ۋاپادار كىشىنى،
ياۋايى كىيىك بىرلە ئومۇر سۈرەي مەن.
- 6571 يىمەك ئوت كوكى بولسا، يامغۇر سۈيى، بەس،
قىلىپ قۇمىنى توشەك، تاغار تون كىيەي مەن.

6572 ya wəhxi bolup mən biyabanda yügrü
kixidə yırayı azunda yitəyi

6573 takı bolmaz ərse azun barqa koqdtum
egüz tæg akayı tüpi tæg toqayı

6574 idim munğa tægdim wəfasızka tuxtum
wəfaliq kim ərki səvüg jan bərayı

6575 atı kaldı yalnuq kixi kılki bardı
bu kılk kanqa bardı udu mən barayı

6576 baoırsak kixi yok azunda tilədim
baoırsızka kenlüm nəgü tæg ulayı

6577 kimi əzkə kəz tæg yakın tuttum ərse
yaoı qıktı yək tæg yəkig nə kılayı

6578 kimi səvdim ərse səvüg janqa tuttum
jəfa kəldi andin kimi mət səvəyi

6579 kixi kenli bilgü tanuq ərđi til səz
kenül til ala boldı kimkə pütəyi

6580 bu kün munda mənqə kimi əx kılayı
ya kimkə pütəyi kimi dost tutayı

C390

6581 kenül kimkə bərgü munum kimkə ayoqu
munadıtim mən əmdi bir azrak ayayı

6582 adax qoldaximda uminq bilmədim mən
kadax kılki yat tæg nəgü tæg aqayı

6583 apañ andka ərse əminlik pütünlük
bu and tutoquqi kim anı ər atayı

- 6572 بولۇپ ياكى ۋەھشى، باياۋاندا يۈگرەپ،
كشىدىن يىراقلاپ، جاھاندىن يۈتەي مەن.
- 6573 بۇ ھەم بولمىسا گەر، بۇ دۇنيانى تاشلاپ،
ئېقىندەك ئاقاي مەن، شامالدەك ئۇچاي مەن.
- 6574 ئىگەم، مۇڭغا چومدۇم، ۋاپاسىزغا ئۇچراپ،
ۋاپالىق كىم ئولسا، شىرىن جان بېرەي مەن.
- 6575 كىشى ئاتى قالدى، يوقالدى كىشىلىك،
قاين كەتتى كىشىلىك، كەينىدىن باراي مەن.
- 6576 قىدىردىم، جاھاندا كويۇمچان كىشى يوق،
كويۇمىسىزگە كوڭلۇمنى قانداق ئۇلاي مەن.
- 6577 كوزۇمدەك يېقىن كورسەم مەن كىمنى ئوزگە،
شەيتاندەك ياۋ بولدى، ئۇنى نە قىلاي مەن.
- 6578 كىمى سويىدۇم نەرسەم، شىرىن جانچە تۇتتۇم،
جاپا كەلدى ئۇندىن، كىمىنىمۇ سويەي مەن.
- 6579 كىشى كوڭلى بىلمەككە گۇۋا ئىدى تىل،
كوڭۇل، تىل ئالا بولدى، كىمگە پۈتەي مەن.
- 6580 بۇ كۈن مۇندا كىمنى قىلاي ئوزگە ھەمرا،
پۇتۇپ كىمگە ياكى كىمنى دوست تۇتاي مەن.
- 6581 بېرەي كىمگە كوڭۇل، مۇڭۇم كىمگە ئېيتاي،
مەن مۇڭلاندىم ئەمدى بىر ئاز مۇڭ توكەي مەن.
- 6582 ئاداش-قولدىشىمدىن ئۇمىت تاپمادىم مەن،
قاياش قىلىغى يانتەك، نىچۇك تىل ئاچاي مەن.
- 6583 ئەگەر ئانت بىلەن بولسا، ئىشەنچ، ئىمىنلىك،
بۇ ئانتنى تۇتقۇچى كىم؟ ئۇنى نەر ئاتاي مەن.

- 6584 tuz ətmək həki təp küdəzigli barmu
kümüx gəwhər altun bilə mən qalayı
- 6585 qanı qoxni axni səvinq kaqoquka əx
kamuqum bərəyi mən əvdin qıkayı
- 6586 adax qoldaxim təp inanq boldaqi kim
anı bəg kilip mən özüm kul bolayı
- 6587 kixi bulmadim mən munaqur ma yalnız
sakinqin sizar mən səvinqin küləyi
- 6588 nəlük artadi həlk nəgü endi koqti
kayu ədkə tuxtum ya kayda turayı
- 6589 azu təlvə munduzmu boldum ya mundum
nəgü sezlədim mən ayu bər ukayı
- 6590 ya səwda küqəqip mənım artadi ol
kəzümkamü kərnür özüm həb iqəyi
- 6591 maqa okmu tuxti bu yanliq kixilər
azu mənmi tətrü kixi mən yanayı
- 6592 əsizim əsizim qanı ol kixilər
wəfa ati koqti azunda əgəyi
- 6593 bu kün kərsə ərdi bu endi tərü kilk
olar koqmıx ərsə səvinqlig bolayı
- 6594 yok ərsə ayu bərsü endi tərü kilk
tüzün tərke kəqsü otunuq sürəyi
- 6595 kamuq ədgü bardı tərü endi əltti
kixi sonı qaldı nə ədgü bulayı

- 6584 تۈزۈ-ناننىڭ ھەققىنى ساقلاۋچى بارمۇ؟
كۈمۈش، جەۋھەر، ئالتۇن بىلەن غەرق قىلاي مەن.
- 6585 قېنى، غەم-سويۇنچكە ھەمرا خوشنا-خولۇملار،
بېرىپ بارلىغىمنى، مەن ئويىدىن چىقاي مەن.
- 6586 ئاداش-قولدىشىمدىن كىسىم بار ئىشەنچلىك،
ئۇنى مەن قىلىپ بەگ، ئوزۇم قۇل بولاي مەن.
- 6587 كىشى تاپىمىدىم مەن، مۇڭلاندىم يالغۇز،
سىزىپ كەتتىم غەمدە، سويۇنۇپ كۈلەي مەن.
- 6588 بۇزۇلدى نىچۇن خەلق، نىزامنى ئېتىپ تەرك،
نىچۇك بىر زامانغا قالدىم، قاين كېتەي مەن.
- 6589 يا تەلۋە يا ئەخمەق بولۇپ، ئاينىدىم مەن،
نىمە سوزلىدىم مەن، سەن ئېيتقىن، ئۇقاي مەن.
- 6590 يا سەۋدا كۈچىيىپ بۇزۇلغانىمۇ مىڭم،
كورۇندىمۇ كوزگە شۇنداق، دورا ئىچەي مەن.
- 6591 ماڭا دۇچكەلدىمۇ ياكى شۇنداق كىشىلەر،
ئوزۇم ياكى تەتۇرمۇ، بۇندىن ياناي مەن.
- 6592 ۋاپادىن قويۇپ ئات ئوتكۈچىلەر قېنى،
قېنى ئۇلار؟ ئەپسۇس، مەن بىر ماختاي مەن.
- 6593 ئۇلار قويغان قانۇن، يوسۇن، قىلىقلارنى-
بۇگۈن كاشكى كورسەم ئىدىم، خوش بولاي مەن.
- 6594 يا بولمىسا تۇزسۇن يوسۇن، قىلىق، قانۇن،
ھېلىم تورگە ئوتسۇن، جاھىلىنى سۈرەي مەن.
- 6595 جىمى ياخشى كەتتى، يوسۇن-قانۇنمۇ ھەم،
رەزىل قالدى، ياخشىنى نەدىن تاپاي مەن.

- 6596 bu bođ sïn yorioqli kixi  rs  barqa
f rixt m   rdi olar n  bil yi
- 6597 olar bard  qaldim bularnı bil  mən
n g  t g yoriyi n  kilkin yarayi
- C391
6598 n q  sezl s  mən t k m z tak  sez
bu munqa tap  mdi seziin n  barayi
- 6599 maņa munda yəgrək ađın bulmadim mən
ulux kənd kođayi kixid  yirayi
- 6600 atim bilm s nler m ni k rm s nler
til p bulmasunler sezümni k s yi
- 6601 qađan t g tik rl r q ibun t g sorarlar
k p k t g  r rl r kayusın urayi
- 6602 ul ndim mən  mdi otunlarka tuxtum
 k nq birl  t n k n n q  y k y đ yi
- 6603 j fa j wri bari maņa t gm s ni
otun bifalard n sinqard n bolayi
- 6604 ilahi ruzi kil s v g savqi yuzin
y m  tert  xinin yuzini k r yi

- 6596 بويى بارنىڭ جىمىسى گەر بولسا ئىنسان،
پەرىشتە ئىسىدىمۇ ئۇلار، نە بىلەي مەن.
- 6597 ئۇلار كەتتى، قالدىم بۇلار بىرلە ئوزۇم،
نىچۇكمۇ يۈرەي مەن، نە ئىشقا ياراي مەن.
- 6598 نىچە سوزلىسەم مەن تۈگىمەس يەنە سوز،
قىلاي بەس، سوزۇڭ بارمۇ، ئەمدى كېتەي مەن.
- 6599 تاپالىدىم مۇندا ئوزگە ياخشىلىقنى،
شەھەر-يۇرتنى تاشلاپ، كىشىدىن قاچاي مەن.
- 6600 ئاتىم بىلمىسۇنلەر، مېنى كورمىسۇنلەر،
تىلەپ تاپمىسۇنلەر، سوزۇمنى كېسەي مەن.
- 6601 چاياندەك چاقۇرلەر، چىۋىندەك شورارلەر،
ئىتتەك قاۋارلەر، قايسىسىنى ئۇزاي مەن.
- 6602 ئەلەم يەتتى ماڭا بۇ جاھىللار ئارا،
پۇشايىماندا كۈن-تۈن نىچۇك يۈك يۈدەي مەن.
- 6603 ماڭا كەلمىسۇن ھەممە جەۋرۇ-جاپالار،
بۇ گۈستاخ، پەسلەردىن يىراقراق تۇزاي مەن.
- 6604 ئىلاھا، نەسىپ قىل ئۇ سويۇملۇك رەسۇل،
ۋە توت يار دىندارنى مەن بىر كورەي مەن.

III

KITAB İDİSİ YUSUF ULUOI HAJIB
ƏZİNƏ PƏND BƏRÜR

- 6605 bilik bil ezünkə orun kıl tərə
bilik bilsə əzkə ədi bərk tura
- 6606 biliksiz yürək til nəgükə yarar
bilik birlə suv tæg kamuşka yara
- 6607 nədə bildiñ ərsə takı bir tilə
bilikli tægir ker tiləkkə sora
- 6608 bilir mən təsə sən bilikdin yırak
biliksizkə sandiñ bilikli ara
- 6609 bilik bir təniz ol uqi yok tüpi
nədə suv ketürgəy səmürgük sora
- 6610 bu bilkiñ bilə ez baxiñ təzginür
bilüməz ezünni ezündə yıra

III

كىتابىڭىزنى يېزىپ ئۇنۇغ خاس ھاجىنىڭ ئۆزىڭىزنى سېتى

- 6605 بىلىم بىل، ئوزۇڭ يول توردە ئولتۇرا،
بىلىمدۇر كىشىگە ئۇ مەھكەم تۇرا.
- 6606 بىلىمىز يۈرەك، تىل نىمىگە يارار،
بىلىم بىرلە سۇدەك ئومۇمغا يارا.
- 6607 نىچە بىلگەن ئولساڭ، يەنە ھەم تىلە،
بىلىملىك يېتەر، كور، تىلەككە، سورا.
- 6608 بىلۇرمەن دېسەڭ، سەن بىلىمدىن يىراق،
بىلىمىز سانالدىڭ بىلىملىك ئارا.
- 6609 بىلىم بىر دېڭىزدۇر، ئۇچى يوق تۇۋى،
تىچەلىك سۇمۇرگەي سۇ سۇندۇك شورا.
- 6610 بۇ ئىلىمىڭ بىلەن باش ئوزۇڭگە يانۇر،
بۇ بىلىمەس ئوزۇڭنى ئوزۇڭدىن يىرا.

- 6611 bilik bil kixi bol bəđütgil ezün
ya yilki atanoqil kixidə yira
- 6612 biliklig yazılmaz sakinqin tügük
biliksiz səvinqin külər katoqura
- 6613 bilik bilsə kađoqun qali katoqurar
biliksiz siqon sən aqınap yora
- 6614 biliklig kixəldi turup yügrüməz
biliksiz yorir kər tiləkin sürə
- C392
6615 ay bilgə kixəldin biliksiz yorir
biliksiz kixəlsə kixənin bura
- 6616 əlig sundum ux mən bilikni tiləp
sezüg sezke tizdim xaxurdum ura
- 6617 kəyik taqı kərdüm bu türkqə sezüg
anı akru tuttum yakurdum ara
- 6618 siqadim səvittim kənül bərdi tərک
takı ma bəlinlər birərdə yərə
- 6619 sunup tutmıximqa əfərdim sezüg
kəlü bərdi ətrü yipari bura
- 6620 keni sezlədim sez irik həm aqioq
keni sezni yüdgən ukuxluoq ərə
- A185
6621 okioqlika artuk aqır kəlməsün
ezüm 'uzri koldum aqa həm yora
- 6622 keni sezdə taxtin sezüg sez təmə
keni əgri fərki örünli kara

- 6611 بىلىم بىل، كىشى بول ئوزۇننى چوڭايت،
يا ھايۋان ئاتالغن كىشىدىن يىرا.
- 6612 بىلىملىك خىيالچان، ئېچىلماي يۈرەر،
بىلىمسىز سويۇنچىتىن كۈلەر قاتقازا.
- 6613 بىلىملىك غەم ئىچرە نىچۈكمۇ كۈلەر،
بىلىمسىز-سوغۇن^[265] سەن، ئوبىناقلاپ يۈرەر.
- 6614 بىلىملىك-كىشەنلىك، يۈرەلمەس ئازات،
بىلىمسىز تىلەككە بېرىلگەن، قارا.
- 6615 كىشەنلەندىك ئالىم، بىلىمسىز ئازات،
كىشەنلەنسە ئۇ گەر چىڭىت، سەن بۇرا.
- 6616 مانا قولنى سۇندۇم ئىلىمنى تىلەپ،
قېتىپ سوزنى-سوزگە تىزىمەن ئورا^[266].
- 6617 بۇ تۈركى سوزنى كوردۇم ياۋايى كىيىك،
ئۇنى ئاستا تۇتتۇم، ئوگەتتىم ئارا.
- 6618 سىلاپ ئەكىلەتتىم، كوڭۇل بەردى تېز،
تېخى بەزى قورقۇپ، ھۈركۇپلا تۇرا.
- 6619 سوز ئالدىم قولۇمغا چىققىنىچە مەن،
كېلىۋەردى خۇش ھىد ئىپاردەك پۇرا.
- 6620 دۇرۇس سوزلىدىم سوز، ئاچچىق ھەم پىرىك،
دۇرۇس سوز كوتەرگەن ئۇ ئاقىل، قارا.
- 6621 ئوقۇچىغا ئارتۇق ئېغىر كەلمىسۇن،
ئوزرۇمنى مەن ئېيتتىم ئېچىپ ھەم يورا^[267].
- 6622 دۇرۇس سوزدىن ئوزگە سوزنى سوز دىمە،
دۇرۇس-ئەگرى پەرقى ئېرۇر ئاق-قارا.

- 6623 yil altmix iki erdi tert yuz bile
bu sez sezlədim mən tutup jan süre
- 6624 tükəl on səkiz ayda aydım bu sez
ədürdüm adirdim sez əvdip tərə
- 6625 yađım tü qəqək tæg yidi kin burar
etündüm mən ətnü tükəttim tura
- 6626 sezüg kim tükətür nəqə sezləsə
aka tinmaz ertər bulaklar ara
- 6627 ay yusuf kərək səzni sezlə keni
kərəksiz sezüg kizlə kילוја қора
- 6628 eküx sezlədin sez suvi barماسun
eküx sezke yalkar bu yalnuk ərə
- 6629 inanqsiz azun kilki ərsəl yayioq
ukuxluoq ezindin yirak tur yira
- 6630 sən əmdi yapuxtuq bu dunyaka bərk
katioqlan kənül mundin üzgil bura
- 6631 əmin bolma dunyaka artuk əmin
bayatka siojinojil katioq yalvara
- 6632 eküx həlkni idti bu ərsəl azun
keni yolda azdi kixi kəđ kərə
- 6633 sana ma ətindi bəzənip külər
ayi səvmə azrakkina katojura
- 6634 nəqə dunya yəgli azun bəgləri
əlüm tutti bardı kezi təlmirə

- 6623 يىل ئاتىش ئىككى ئەردى توت يۇز بىلە، [268]
- بۇ سوز سوزلىدىم مەن تۇتۇپ جان سۇرە [269].
- 6624 تولۇق ئون سەككىز ئايدا تۈگەتتىم بۇ سوز،
يىغىپ سوز تاللىدىم ھەم تىزدىم تېرە.
- 6625 ئېچىلغان چىچەكتەك ئىپار ھىد پۇرار،
تىزىپ سۇندۇم بۇنى تاماملاپ، پۇرا.
- 6626 نىچە سوزلىسەكم، تۈگەرمىدى سوز،
ئاقار توختىماستىن بۇلاقلار ئارا.
- 6627 يۈسۈپ، سەن ياراملىق، دۇرۇس سوزنى ئېيت،
يارامسىزنى يوشۇر، زەرەزلىك، قارا.
- 6628 تولا سوزلىدىك سوز، سۈيى كەتمىسۇن،
تولا سوزدىن ئىنسان زېرىكىپ بارا.
- 6629 جاھان بىۋاپادۇر، خۇلقى ئىشەنچسىز،
ئى ئاقىل، ئۇنىڭدىن يىراق تۇر، يىرا.
- 6630 سەن ئەمدى يېپىشتىك بۇ دۇنياغا چىك،
تىرىش، ئۇندىن ئۇزگىن كوڭۇلنى، بۇرا.
- 6631 ئىشەنمە جاھانغا، ئىشەنمە ئارتۇق،
خۇداغا سىغىنغن قاتتىق يالۋۇرا.
- 6632 ۋاپاسىز جاھان كوپ خەقنى تاشلىدى،
ھەق يولدىن ئاداشتى نى ئەزلەر، قارا.
- 6633 راسلاندى ساڭا ھەم بىزەنىپ، كۈلۈپ،
ئاگاھ بول، سويىمە بەك كۈلۈپ-قاتقارا.
- 6634 نىچە دۇنيا يىققان جاھان بەگلىرىن—
ئولۇم تۇتتى، كەتتى، كوزى تەلمۈرە.

- 6635 yigitlik yava boldi əsiz künüm
tükər bu tiriglik ökün kaçoqura
- 6636 nəqə miñ yaxasa ahir əlgülüg
nəqə tərse dunya kalir arkara
- 6637 sana oq sioğindim bayat sən küdəz
bu oəflət usindim məni oçoqura
- 6638 uvutsuz kulun mən yazukum təlim
tüzünlük sənindin kəlür bəlgürə
- 6639 sana yazdı səndin kürədi özüm
bu kün sioğnu kəldim sana yalvara
- 6640 nəgükə inandıñ aya munluoç ez
kayuka tayandıñ kərür kez kərə
- 6641 yolun tüzgil əmdi yorikıñ keni
ezün iki azunda buloçıl tərə
- 6642 səvinçin süzülmix bu dunya pütün
munı koç takı bir azunka kərə
- 6643 tilin tid booquz yioç uđima ökux
kezün yum kulak tu bər inçin tura
- 6644 ya rəb yarlıkaoçıl kamuoç mü'minioç
təlim rəhmətindin tükəl turoqura
- 6645 təgür savqimizka tümən miñ səlam
təzü tert əxinə takı ertürə

- 6635 يىكتلىك زايە بولدى، ئىست ھەي... كۈنۈم،
تۈگەر بۇ تىرىكلىك، ئوكۈن، قايغۇرا.
- 6636 نىچە مىڭ ياشسا، ئاخىر ئولگۈلۈك،
نىچە يىغسا دۇنيا قالۇر ئارقار [270].
- 6637 ساڭلا سىغىندىم، خۇدا سەن كۈزەت،
بۇ غەپلەت ئۇيقۇدىن مېنى ئودغۇرا [271].
- 6638 ئۇياتسىز قۇلۇڭمەن، گۇنايم تولا،
رەھىملىك سېنىڭدىن كېلۇر بەلگۈرە.
- 6639 سېنىڭدىن قېچىپ، ساڭا قىلىدىم گۇنا،
سىغىندىم بۇگۈن مەن ساڭا يالغۇرا.
- 6640 نىمگە ئىشەندىڭ ئەي مۇھتاج ۋۇجۇت،
نىمگە تاياندىڭ، كوزۇڭدە كورە.
- 6641 يولۇڭنى تۈزەتكىن، خۇي-پەيلىڭ تۈزەت،
بول ئىككى جاھاندا تور دە ئولتۇرا.
- 6642 سويۇنچ بىرلە تولغان بۇ دۇنيا پۇتۇن،
بۇنى قوي، يەنە بىر جاھانغا قارا.
- 6643 تىلىڭنى، گېلىڭنى يىغ، كوپ ئۇخلىما،
كوزۇڭ يۇم، قۇلاق ئەت، بول راھەت تۇرا.
- 6644 جىمى مومىنى سەن كەچۇر، ئەي خۇدا،
تولا رەھىمتىڭدىن تولۇق تۇرغۇرا [272].
- 6645 يەتكۈزگىن رەسۇلغا تۇمەن مىڭ سالام،
ئۇنىڭ توت يارىغا يەنە ئەرتۇرە [273].

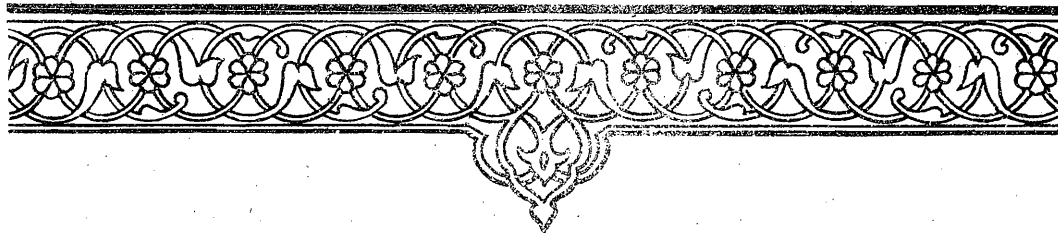
(تۈگىدى)

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىنىرى

زاھاتلار

- [ئېلىگ — (ق. ئۇ) ھوكۇمدار، پادىشا، خان، خاقان مەنلىرىدە.
- [سازا — (ئە) لايىق، مۇناسىپ.
- [زۇلجەلال — (ئە) ئاللاننىڭ بىر سۈپىتى.
- [روزى — (ئە) رىزىق.
- [قامۇغ — (ق. ئۇ) ھەممە، پۈتۈن، بارچە.
- [بەگ — (ق. ئۇ) ئەلنىڭ بېشى، خان، ھوكۇمدار.
- [ئەنسۇل مەمالىك — (ئە) سەلتەنەت سىردىشى.
- [كۈنى — (ق. ئۇ) توغرا، دۇرۇس، ھەق.
- [بايات — (ق. ئۇ) خۇدا.
- [قۇز ئوردۇ — بالاساغۇن شەھرىنىڭ بىرخىل ئاتىلىشى.
- [خىلىت — (ئە) بۇ يەردە "مۇكاپات" مەنىسىدە.
- [يارلىقا — (ق. ئۇ) ئەپۇ قىل، كەچۈر.
- [لىقا — (ئە) دىدار.
- [ئىزىم — (ق. ئۇ) ئىگەم، تەڭرىم.
- [پەنا — (ئە) يوقالماق، زاۋال تاپماق.
- [ھەققۇلىق — (ئە) ئىنساننىڭ ئوزۇجۇددا ئىسپاتلانغان ھەقىقەت.
- [تانۇق — (ق. ئۇ) گۇۋا، شاھىت.
- [ئىسلام ئەقىدىسى بويىچە، خۇدانىڭ تۇرار جايى يوق، ئۇ ھەممە جايدا ھازىر، ھەممە جاي ئۇنىڭغا ئورۇن دىمەكچى.
- [ئەقىل بىلەن ئويلىما، چۈنكى قانچە ئويلىساڭمۇ ماھىيىتىگە يېتەلمەيسەن، دىمەكچى.
- [ساۋچى — (ق. ئۇ) ئەلچى، پەيغەمبەر. بۇمىرادىن مەقسەت مۇھەممەت پەيغەمبەر ھەممىدىن كېيىن كېلىپ، بارلىق پەيغەمبەرلەرگە تامغا بولدى، يەنى بىرەر ھوججەتنىڭ ئاخىرىغا تامغا بېسىلغاندىن كېيىن خەت يېزىلمىغانىدەك، ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدۇ، دىمەكچى.

[21] پارۇق — (ئە) ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىشتا بەك ماھىر، ئادىل دىگەن مەنىدە بولۇپ، ئومە بېرىلگەن لەقەم ئىدى.

[22] پەيغەمبەرنىڭ شەرىئىتىنى خەلققە چۈشەندۈردى، دىمەكچى.

[23] كوك — (ق. ئۇ) نېگىز، ئاساس، ئۇل.

[24] توت تادۇ — (ق. ئۇ) ئوت، سۇ، ھاۋا، تۇپراقتىن ئىبارەت توت زات ياكى ماددا.

[25] كافۇر — () ئاق، خۇشپۇراق ۋە تەبىئىي سوغاق بىر خىل دورا.

[26] ئېسىن — (ق. ئۇ) شامال.

[27] ئوتتۇشتىكى مۇنەججىمىلەر ئاسماننى 12 بۇرجاق بولگەن، بۇنىڭ ئەرەبچە ئاتىلىشى: ھەمەل، سەز

جەۋزا، ئەسەد، سۇنئۇل، سەرەتان، مىزان، ئەقىرەپ، قەۋس، جەدى، دەلۋە، ھۇت؛ ئۇيغۇر

ئاتىلىشى: قوزا، ئۇي، قوش كېزەك، يولۋاس، تىمساخ، بۇغداي بېشى، تارازا، چايان، ياچا

ئوغلاق، سوغا، بېلىق. دىمەك بېلىق قىشنىڭ ئاخىرقى ئېيى، قوزا باھارنىڭ باشلانغۇچ ئېيى

شائىر بۇ يەردە "قىش كېتىپ باھار كەلدى" دىگەن ئوقۇمنى شائىرانە تىلدا "بېلىق قۇيرۇغىد

قوزى بۇرغىغا" دەپ كىنايە سەنئىتى بىلەن ئىپادىلىگەن.

[28] يىپۇن — (ق. ئۇ) توق قىزىل رەڭ.

[29] قىل — (ق. ئۇ) بىرخىل قۇش، "قىل قۇيرۇق" دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

[30] كوكش — (ق. ئۇ) بىرخىل قۇش.

[31] قاتقارا — (ق. ئۇ) قاقاخلىماق.

[32] قارا قۇچقاچ ئۇچلۇق تۇمشۇغى بىلەن سايىرىدى، دىمەكچى.

[33] سورى ئەبرى — (ئە) داۋۇت پەيغەمبەرنىڭ مۇقام بىلەن ئوقۇغان زابۇر سۇرىلىرى.

[34] ئاس — (ق. ئۇ) سەۋسەر.

[35] مۇئىن — (ئە) تۇۋرۇك، ھامى، تايانچ.

[36] ئورك — (ق. ئۇ) چۈلۈۋر.

[37] رايبى ھىندى — بىرخىل قۇشنىڭ نامى.

[38] قەيسەرى — بىرخىل قۇشنىڭ نامى.

[39] ئارمىغان — (ق. ئۇ) ھەدىيە، سوغات.

[40] قىيامەتكىچە دىمەكچى. چۈنكى قىيامەت بولغاندا يەر مىستەك قىپ - قىزىل بولۇپ كە

تۇنمەسىمىش.

[41] لوقمان يىلى — لوقماندەك ئۇزۇن ئومۇر كورسۇن، دىمەكچى.

[42] يەزەك — (ق. ئۇ) خەۋەرچى؛ چارلىغۇچى.

[43] سەكەنتىر — (ق. ئۇ) زۇھەل (ساتۇرىن). يۇلتۇزى.

[44] ئوڭاي — (ق. ئۇ) مۇشتىرى (يۇپىتېر) يۇلتۇزى.

[45] كۇرۇد — (ق. ئۇ) مېرىخ (مارس). يۇلتۇزى.

[46] سەۋىت — (ق. ئۇ) زوھرا، چولپان (ۋېنېرا). يۇلتۇزى.

[47] ئارزۇ — (ق. ئۇ) ئاتارۇت (مېركۇرى). يۇلتۇزى.

- [يالچىق — (ق. ئۇ) ئاي.
- [ھەمەل، سەۋر، جەۋزا — باھار بۇرچى؛ ئەسەد، سەرەتان، سۈنبۇل — ياز بۇرچى؛ قەۋس، مىزان، ئەقرەپ — كۈز بۇرچى؛ جەدى، دەلۋە، ھۈت — قىش بۇرچى.
- [ئىلىگ — (ق. ئۇ) قول.
- [ياز — (ق. ئۇ) يەش (بۇيەق پېل).
- [پاساھەت — (ئە) روشەنلىك، سەنئەتلىك.
- [يالغۇق ياكى يالاغۇق — قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا "ئادەم" دىمەكتۇر. بۇ سوز "يېڭىل" (يېڭىلىماق) سوزىدىن ئېلىنغاچقا، ئادەم يېڭىلماق، يەنى ئېزىپ، يېڭىلىپ تۇرىدىغان نەرسە، دىمەكچى.
- [ئەزىز — (ئە) بۇ يەردە نادىر، يەنى ئاز تېپىلىدىغان دىگەن مەنىدە.
- [ئىندى (ئىنمەك) — (ق. ئۇ) چۈشتى (چۈشمەك).
- [ئەزگۈلۈك — (ق. ئۇ) ياخشىلىق.
- [زاھەك — ئىراننىڭ "پىشادىيان" سۇلالىسىدىن زالىم شاھ ئىسمى.
- [پەرىدۇن — ئىراننىڭ "پىشادىيان" سۇلالىسىدىن ئادىل شاھ ئىسمى.
- [تۇرا — (ق. ئۇ) قورغان، قەلئە. بۇ سوز ھازىرمۇ قۇمۇل شۆىسىدە "تۇر" شەكلىدە ئىشلىتىلىدۇ. مەسىلەن، "پالگان تۇر"، "توۋەن تۇر" دىگەنگە ئوخشاشلار.
- [ئۇلۇگ — (ق. ئۇ) ئۇلۇش، نەسبە. ھەسسە.
- [توڭا ئالىپ ئەر — (ق. ئۇ) قەھرىمان ئەر-يىگىت.
- [نوشىن راۋان — (نوشىرۋان) مىلادى 6-ئەسىردە ياشىغان ۋە ئادالەت بىلەن تونۇلغان ئىران شاھى.
- [ئىسلام ئەقىدىسى بويىچە، كىچىك بالىلار يەتتە ياشقا تولىمىغىچە، ئۇلارنىڭ قىلمىشى پەرىشتىلەر تەرىپىدىن قەلەمگە ئىلىنىپ ئىشلىتىلىشى. بۇ ئىسرا شۇنىڭدىن ئىبارەتتۇر.
- [كىمىيا — (ئە) قەدىمقى كىشىلەر ماددىلارنى ئارىلاشتۇرۇپ مىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرۇش مۇمكىن دەپ ئويلىغان ۋە بۇ ساھەدىكى ئىلىمنى "كىمىيا" دەپ ئاتىغان.
- [ئەش — (ق. ئۇ) يولداش، ھەمرا.
- [ياۋۇز — (ق. ئۇ) يامان، ۋەھشى.
- [قوغۇ — (ق. ئۇ) ئاققۇ.
- [ھەبىپ — (ئە) سۆيۈملۈك، دوست. بۇ يەردە مۇھەممەت پەيغەمبەرنى دىمەكچى.
- [بۇ پېىل قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا "سۇچۇل" (سۇچۇلماق)، يەنى سالماق، يەشمەك (كىيىم كېچەكنى) مەنىسىدە بولۇپ، ھازىر قۇمۇل شۆىسىدە "چۇچۇل" (چۇچۇلماق) شەكلىدە ساقلىنىپ قالغان.
- [ئوڭاي — (ق. ئۇ) مۇلايىم، سىلىق، يۇمشاق.
- [قۇت — (ق. ئۇ) بەخت-دەۋلەت، سائادەت؛ مۇبارەك.
- [ئىتىندى ئىتىك — (ق. ئۇ) بېرىشقا تەييارلاندى. دىمەكچى.
- [ئېچىنسۇن — بۇ يەردە خەير-ئېھسان قىلىش مەنىسىدە.
- [مۇن — (ق. ئۇ) قۇسۇر، كەمچىلىك.

- [75] ئەردەم — (ق. ئۇ) پەزىلەت.
- [76] تۇزۇن — (ق. ئۇ) تۇزۇك، ياخشى، ئىسىل.
- [77] قۇر — (ق. ئۇ) كەمەر، بەلۋاغ.
- [78] قىز — (ق. ئۇ) ① قىس، كەم؛ ② قىز (قىزبالا).
- [79] تاپۇغ — (ق. ئۇ) خىزمەت.
- [80] شاشماق — ئالدىرىماق، ئالدىراخۇلۇق قىلماق.
- [81] تاڭلىدىم — (ق. ئۇ) تاڭ قالدىم، ھەيران قالدىم.
- [82] قوزى — (ق. ئۇ) ئامراق، سويۇملۇك دىگەن مەنىلەردە.
- [83] باغ — بىرەر نەرسىنى باغلايدىغان باغ.
- [84] قەدىمقى مۇنەججىملەر كىشىلەرنىڭ تەلىپىنى يۇلتۇزلارغا قاراپ ئايرىيتتى. ئۇلارنىڭ قارىشىچە ئاي بەخت — سائادەت يۇلتۇزى قاتارىغا كىرەتتى. شائىر بۇ بىيىتتە ئەنە شۇ پىكىرنى ئىپتىماقچى.
- [85] مۇنقەلپ — (ئە) يوتكىلىپ، ئايلىنىپ تۇرغۇچى، تۇراقسىز.
- [86] ئۇراغۇن — ھىندىستاندىن چىقىدىغان بىرخىل ئاچچىق (زەھەرلىك) ئوسۇملۇك.
- [87] قۇرۇم — (ق. ئۇ) قورام تاش.
- [88] سابىت — (ئە) تۇرغۇن، قىمىرلىماس.
- [89] كۇچۇن — (ق. ئۇ) كۇچۇنۇپ.
- [90] ئىلا ئاتلىغى — ئىلى (ۋىلايىتى) دە ئات چىقارغان مەشھۇر شەخس، دىمەكچى.
- [91] قۇتۇن — (ق. ئۇ) بەختلىك.
- [92] ئاغى — (ق. ئۇ) ئالتۇن ۋە كۇمۇش قوشۇپ ئىشلەنگەن بىرخىل يىپەك رەخت؛ قىممەتلىك ماللا بىلەن تولغان غەزەنە.
- [93] چۇز — (خەنزۇچە) جۇڭگودىن چىقىدىغان بىرخىل رەڭدار تاۋار.
- [94] ئوگ — (ق. ئۇ) ئەقىل، ئىدراك.
- [95] ئاجۇن — (ق. ئۇ) دۇنيا، جاھان.
- [96] ياي — (ق. ئۇ) ياز (پەسل).
- [97] تەرياك — (ئە) زەھەرنى قايتۇرۇش دورىسى.
- [98] شەلسە — (ئە) بىرخىل دورا، يەنى مۇمىيا.
- [99] ماترىدۇس — (سانسكىرىتچە) بىر تۇرلۇك دورا.
- [100] باتىق — (ق. ئۇ) چوڭقۇرلۇق، ئوي يەر.
- [101] تاتىق — (ق. ئۇ) تاتلىق، لەززەت.
- [102] پىدا — (ئە) بۇ يەردە "پىدىيە" يەنى بەدەل مەنىسىدە.
- [103] يۇرۇڭلۇك — يۇرۇپ تۇرغان، مېڭىپ تۇرغان.
- [104] ئوت — ئەم — (ق. ئۇ) دورا — داۋا.
- [105] ياۋا — بۇ يەردە بەڭۋاش مەنىسىدە.
- [106] ئىز — (ئە) ئىززەت.

- [107] مۇن — (ق. ئۇ) بۇ يەردە دەسپايە مەنىسىدە.
- [108] يارىن — (ق. ئۇ) تاڭنا، ئاخىرەت.
- [109] نەڭ — (ق. ئۇ) نەرسە، مال - مۈلۈك.
- [110] قونۇم — (ق. ئۇ) ئەسلىدە يۇرت ياكى قونالغۇ مەنىسىدە، بۇ يەردە شائىر "مەخلۇقات" مەنىسىدە ئىشلەتكەن.
- [111] تۇشۇن — (ق. ئۇ) قونالغۇ، چۈشكۈن، ئوتەڭ.
- [112] ساقىن — (ق. ئۇ) ساقلانماق، ھۇشيار بولماق.
- [113] ئوكۇش — (ق. ئۇ) تولا، كوپ، جىق.
- [114] ئالۋۇن — (قۇمۇل شىۋىسى) سەراپ، ۋىلۋىل، ئېزىتقۇ.
- [115] ئوكسۇز — (ق. ئۇ) باشپاناسىز.
- [116] تۇرۇق — (ق. ئۇ) ئورۇن، تۇرار جاي.
- [117] تولۇم — (ق. ئۇ) قورال - ياراق.
- [118] تىتىك — بۇ يەردە ئالىم مەنىسىدە.
- [119] ئاسىخ — (ق. ئۇ) پايدا، مەنپەئەت.
- [120] مۇمتاز — (ق. ئۇ) تاللانغان، خىل.
- [121] ئۇنى — ئوڭدۇلمىشنى. دىمەكچى.
- [122] ياغما — تۇركى قەبىلىلەرنىڭ بىرى.
- [123] يۇلۇغ — (ق. ئۇ) پىدا.
- [124] توغى — تۇمان، توزاڭ.
- [125] ئانا — (ئە) بېرىلگەن، ئېھسان قىلىنغان.
- [126] ئەر بۇزى — (ق. ئۇ) ئەرلەرنىڭ ئەرەنى، جەسۇرى؛ سېرىيە يىلۋىزى.
- [127] ساۋاپ — (ئە) بۇ يەردە توغرا، دەل دىگەن مەنىدە.
- [128] "ل" ھەرىپى ئەرەبچىدە "لام" دەپ ئوقۇلىدۇ. شائىر بۇ يەردە كونا ئىملا قائىدىسى بويىچە "بىلىك" سوزىنىڭ "بىلك" شەكلىدە، بەگ "سوزىنىڭ" "بىك" شەكلىدە يېزىلىشىنى نەزەردە تۇتۇپ، "بىلك" سوزىدىن "ل" كەتسە، "بىك" قالدۇ، يەنى بەگ ئېتى بىلىم بىلەن باغلىقتۇر، بەگلەر بىلىملىك بولۇشى لازىم، دىمەكچى.
- [129] ئوتۇكەن — كوك تۇركلەرنىڭ ئورخۇن ۋادىسىدىكى مۇقەددەس ئانا ۋەتىنى.
- [130] شائىر بۇ ئىككى بېيىتتە شېرىيەتتىكى تۇيۇق سەنئىتىدىن ئۇستۇلۇق بىلەن پايدىلانغان. چۈنكى قەدىمقى ئۇيغۇرچىدا "ئوگ" سوزى بىرىنچى، ئەقىل - ئىدراك؛ ئىككىنچى، ماختاش - مەدھىيەلەش؛ ئۈچىنچى، چوڭ دىگەن مەنىلەردە ئىشلىتىلەتتى.
- [131] ئوگە — (ق. ئۇ) ئاقىل؛ مۇشاۋىر.
- [132] گەنج — (پ) غەزەنە، بايلىق.
- [133] بودۇن — (ق. ئۇ) خەلق.
- [134] يازۇق — (ق. ئۇ) گۇنا.

[135] ئىسلام دىنى ئېتىقادى بويىچە، خۇدا ئالەمنى يارىتىشتىن ئىلگىرى بىر تاختا بىلەن قەلەمنى يارىتىپ، ھەممە ئىشنى ھىساپلاپ، ھىلىقى قەلەم بىلەن تاختىغا يازغان ۋە داۋاملىق يازىدۇ. بۇ تاختا لەۋھى مەھفۇز (ساقلىغۇچى تاختا) دىيىلىدۇ. شائىر بۇ بېيىتتە شۇنى دىمەكچى.

[136] قونۇق (قوناق) — (ق. ئۇ) قونۇچى، مېھمان.

[137] تۇتغاق — (ق. ئۇ) دۈشمەننىڭ ئالدىنقى قىسمى.

[138] يۇرتۇغ — (ق. ئۇ) مۇھاپىزەتچى قىسىم.

[139] تىل — خەۋەر؛ ئەسىر مەنىسىدە.

[140] قوۋچاق — (ق. ئۇ) ئىچى بوش، كاۋاك.

[141] نەك — (ق. ئۇ) نەرسە.

[142] چەۋگەن — (ق. ئۇ) ئاتلىق ئوينىلىدىغان توپ ئويۇنى.

[143] نۇجۇم — (ئە) يۇلتۇزلار توغرىسىدىكى ئىلىم.

[144] كوك ئايۇق — تۈركمەن چوڭلىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋان.

[145] ئىنىك — (ق. ئۇ) قىلىشقا تېگىشلىك ئىش.

[146] ھەندىسە — (ئە) گېومېتىرىيە.

[147] تادۇ — (ق. ئۇ) بۇ يەردە تەبىئەت، مېجەز، زات مەنىسىدە.

[148] ئىدىشىچى — (ق. ئۇ) ئىچىملىك بېشى، يەنى ئىچىملىك ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى.

شارايدار.

[149] ئوگۇز — (ق. ئۇ) دەريا.

[150] ئوگۇپ — (ق. ئۇ) ماختاپ.

[151] پانى — (ئە) ئوتۇپ كېتىدىغان دۇنيا، دىمەكچى.

[152] دۇنيا ئىشلىرىدىن كوڭلىنى ئۇزدى، دىمەكچى.

[153] ئاغى — (ق. ئۇ) سېخى، مەرت.

[154] ئوتى — (ق. ئۇ) دورىسى.

[155] كەنت — (ق. ئۇ) شەھەر، يۇرت.

[156] ماجاز — مېتافورا، سوزنىڭ كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىلىشى. بۇ يەردە "ئەسلى ئوزى ئەمەس

دىمەكچى.

[157] قارا زەڭگى — ھەبەشلەرنىڭ يۈزىدەك قارا ئاسمان، دىمەكچى.

[158] ئۈستەم — (ق. ئۇ) ئالتۇن - كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن ئىگەر - جابدۇق.

[159] چىگىل — تۈركى قەبىلىلەرنىڭ بىرى.

[160] ئادەم ئاتىنى دىمەكچى.

[161] ئابدال — (ئە) تەرىقەت ئەھلى، دەرۋىش.

[162] ئاغ — (ق. ئۇ) تور.

[163] دېڭىز ياكى تۈزلۈك كۆل سۇلىرىدەك دىمەكچى.

[164] تۈزۈم — (ق. ئۇ) ئىسىل تەبىئەتلىگىم.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

- 165 [كوچۇتچى — (ق. ئۇ) كوچتۇرگۇچى، كوچۇرۇپ ماڭغۇچى.
- 166 [ستا — (ق. ئۇ) بۇ يەردە نۇر نەيزىسى مەنىسىدە ئىشلىتىلگەن. شائىر كۈننىڭ ئۆزىنى قالدۇرغانغا، ئۇنىڭ چېچىلىپ چىققان نۇرىنى نەيزىگە ئوخشىتىدۇ.
- 167 [ئەردەنى — (سانسكىرتچە) ئۇنچە؛ گوهر.
- 168 [ئىناچ بەگ — (ق. ئۇ) مەنسەپ نامى.
- 169 [چاغرى بەگ — (ق. ئۇ) مەنسەپ نامى.
- 170 [تېكىن بەگ — (ق. ئۇ) مەنسەپ نامى.
- 171 [چاۋلى بەگ — (ق. ئۇ) مەنسەپ نامى.
- 172 [يابغۇ — (ق. ئۇ) خەلق ئىچىدىن چىقىپ، خاقاندىن ئىككى دەرىجە توۋەن تۇرىدىغانلارغا بېرىلدىغان ئۇنۋان.
- 173 [يۇغرۇش — (ق. ئۇ) مەنسەپ نامى.
- 174 [خەيل — (ئە) بىر توپ لەشكەر.
- 175 [ئون ئوتاغ — (ق، ئۇ) ئون چادىر باشلىقلىقى.
- 176 [سىغۇزچۇق — بىرخىل قۇش نامى.
- 177 [قاق — غازنىڭ بىر خىلى.
- 178 [يۇغاق — غازنىڭ بىر خىلى.
- 179 [قىيا ياقۇسى — (ق. ئۇ) ئاۋازنىڭ تاققا ئۇرۇلۇشىدىن چىقىدىغان ئەكس سادا.
- 180 [ئىسلام شەرىئىتىدە براۋنىڭ غەيۋىتىنى قىلىش ئۇنىڭ گوشنى يېيىش بىلەن تەڭ دىيىلىدۇ. شائىر بۇ يەردە كىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلما، دىمەكچى.
- 181 [تەزنىق — (ئە) ئىككى قاتلاش، قاتلىما.
- 182 [تەنسىق — (ئە) كېمەيتىش، ئېلىش.
- 183 [جەزىر — (ئە) يىلتىز تېپىش.
- 184 [جەمىئى تەفرىق — (ئە) قوشۇش — ئايرىش.
- 185 [مىساھەت — (ئە) يەر مەيدانى.
- 186 [ئوقلىدىس — قەدىمقى يۇنان ھېكىملىرىدىن بىرى.
- 187 [تېگىن — (ق. ئۇ) شاھزادە.
- 188 [بۇ مىسرادىن مەقسەت تىلىگىنى يىغ دىمەكچى.
- 189 [فۇقا — بىر تۈرلۈك شاراپ.
- 190 [بۇگۇ — (ق. ئۇ) دانا، ھېكىم.
- 191 [شەدداتتى دىمەكچى.
- 192 [نەمرۇتنى دىمەكچى.
- 193 [فىرئۇننى دىمەكچى.
- 194 [قارۇننى دىمەكچى.
- 195 [ئىسكەندەر زۇلقەر نەيسىنى دىمەكچى.

- [196] مۇسا پەيغەمبەرنى دىمەكچى .
- [197] سۇلايمان پەيغەمبەرنى دىمەكچى .
- [198] ئەيسا پەيغەمبەرنى دىمەكچى .
- [199] مۇھەممەت پەيغەمبەرنى دىمەكچى .
- [200] ئىلى ئىركىنى — ئىلى رايونىنىڭ چوڭى، يورت باشلىغى .
- [201] ئوتۇن — (ق. ئۇ) گۈستاخ؛ ئەھمىيەتسىز .
- [202] تۈزۈم — (ق. ئۇ) پاك قەلبلىك كىشى .
- [203] چايان — (ئەقرەپ) يۇلتۇز نامى .
- [204] بۈكە ياكى بۈگە — (ق. ئۇ) قەھرىمان، جەسۇر، باتۇر .
- [205] شەر — (ئە) يامانلىق .
- [206] سوغۇن — (ق. ئۇ) تاغ تېكىسى .
- [207] ھەشەم — (ئە) سەلتەنەت داغدۇغىلىرى .
- [208] ئۇنى — شوھرىتى .
- [209] يىرا — (ق. ئۇ) يىراقلاش (بۇيرۇق پېشىل) .
- [210] بۇ جايدا نەمرۇت ۋە قەسەگە ئىشارەت قىلىدۇ .
- [211] تەرەپ — (ئە) خوشاللىق، نەشئە، ھوزۇر .
- [212] مەئىيۇپ — (ئە) قۇسۇرلۇق، ئەيىپلىك .
- [213] قەسەپ — (ئە) ھىندىستان شايىسى .
- [214] تۈزى رۇمى — (ئە) رۇم (ۋىزانتىيە) كىمخاپلىرى .
- [215] كەۋەل تازى — (پ) يۈگرۈك ئەرەپ ئېتى .
- [216] بوكتەل — (ق. ئۇ) بىرخىل چىرايلىق ئات .
- [217] ئارغۇن — (ق. ئۇ) ياۋا ئات بىلەن نەسلىلەنگەن ئارغىماق .
- [218] تېتىر — (ق. ئۇ) ھىڭگاڭ، چىشى توگە .
- [219] قوتۇز — (ق. ئۇ) قوتاز .
- [220] ئۇسۇن — (ق. ئۇ) كىيىكنىڭ بىر خىلى .
- [221] قورداي، يوغاق، توي، يۈگدىك، تودلىچ، قاق — (ق. ئۇ) قۇشلارنىڭ نامى .
- [222] خۇلقى تۇرى — (ق. ئۇ) قىلغى سوغاق، تېتىقسىز .
- [223] ئايار — (ئە) ئالتۇن - كۈمۈش پۇلنىڭ ساپلىغى .
- [224] ئوچۇن — ئوچلۇك .
- [225] قارقۇش — مۇشتىرى (يۇپىتىر) يۇلتۇزىنى دىمەكچى .
- [226] يىلدىرىق، ئايغىر، ئىرىنىتىر (ق. ئۇ) — يۇلتۇز ناملىرى .
- [227] مىزامىر — (ئە) سورە ئىبرى .
- [228] سارت — بۇ يەردە سودىگەر مەنىسىدە .
- [229] يانۇتلۇق كىشى — (ق. ئۇ) ياخشىلىققا ياخشىلىق ياندۇرغۇچى كىشى .

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىمىلار ئامبىرى

- [230] تازى تاي — نەسللىك ئەرەپ ئېتى .
- [231] ئۇن چوغى — (ق. ئۇ) غەۋغا قىلماق .
- [232] تاڭۇق — (ق. ئۇ) زۇلۇم، ئېزىش — ئېزىلىش .
- [233] بۇلغا نۇق — (ق. ئۇ) قالايمىقانچىلىق، ئىسيان، توپىلاڭ .
- [234] كۈركۈم ئوگىت — ئوگۈتۈلغان (كۈكۈم تالغان قىلىنغان) نەرسىلەر .
- [235] ئەتچى — (ق. ئۇ) مال سويغۇچى ياكى گوش ساتقۇچى، قاسساپ. بۇ يەردە "ئەزرائىل" دىمەكچى .
- [236] ئوتۇن — (ق. ئۇ) جاھىل، گۈستاخ، پەس، رەزىل .
- [237] يۇلۇغ — (ق. ئۇ) فەدىيە، يەنى دىنىي ئېتىقات بويىچە، گۇنالارنىڭ كاپارىتى ئۈچۈن بەرەر نەرسىنى قۇربان قىلماق .
- [238] بەكى — (ق. ئۇ) مۇستەھكەم، ساغلام، بەك، پۇختا (كىشى) .
- [239] يۇل — (ق. ئۇ) بۇلاق .
- [240] قاراقۇش — مۇشتىرى (يۇپىتىرى) يۇلتۇزىدىن كىنايە .
- [241] يىتىكەن — چوڭ ئېيىق ياكى يەتتە قاراقچى يۇلتۇزى .
- [242] يىلدىرىق — چوڭ پىسا يۇلتۇزى .
- [243] ئايغىر — سىرىئوس يۇلتۇزى .
- [244] ئېرەنتىر — مۇشتىرى يۇلتۇزى .
- [245] ۋىردىن — (ئە) بەلگىلىك چاغلاردا ئوقۇلىدىغان بىرخىل دۇئا .
- [246] ئامۇل — (ق. ئۇ) تەمكىن، ۋەزىمىن، ئېغىر — بېسىق .
- [247] يانۇت — (ق. ئۇ) جاۋاب .
- [248] قۇمارۇ — (ق. ئۇ) ۋەسىيەت، نەسەت، مىراس، بۇ يەردە ئودغۇرمىشنىڭ خىزمەتچىسى مەنىسىدە .
- [249] ئوگىدەك — (ق. ئۇ) ماختىغۇدەك .
- [250] ساران — (ق. ئۇ) پىخسىق .
- [251] ئەمىر — مەرۇپ — (ئە) ياخشىلىققا بۇيرۇماق .
- [252] تەڭرىلىك — خۇداگوي .
- [253] قىلما ئۇچ — ئۇچىنچى بىر يولنى ئىزدەپ يۈرمە دىمەكچى .
- [254] قۇلۇغ — (ق. ئۇ) قۇلنى يەنى بەندىنى دىمەكچى .
- [255] غويۇر — (ئە) ئەپۇ قىلغۇچى .
- [256] پەلىد — (پ) پاسكىنا نەرسە .
- [257] ئىدىتىم — (ق. ئۇ) ئوتكۇزۇۋەتتىم .
- [258] قاچىتىم — (ق. ئۇ) قاچۇرۇۋەتتىم .
- [259] ئايىتىم — (ق. ئۇ) سورىدىم، سوراشتۇردۇم .
- [260] كۇرەتتىم — (ق. ئۇ) قولدىن چىقىرىۋەتتىم .
- [261] كىسرا — ئىران شاھلىرىنىڭ ئۇنۋانى .

- [262] قەيسەر — رۇم شاھلىرىنىڭ ئۇنۋانى.
- [263] ھەيدەر — ھەزرىتى ئېلىنىڭ لەقىمى.
- [264] باسنتىم — (ق. ئۇ) باستۇردۇم.
- [265] سوغۇن — تاغ ئوچكىسى.
- [266] ئۇرا — رەتلەپ.
- [267] يورا — يورۇتۇپ، ئىزاھلاپ.
- [268] ھىجرىيە توت يۈز ئاتىش ئىككىنچى يىلى.
- [269] جان سۇرە — (ق. ئۇ) جان بىلەن تىرىشىپ.
- [270] ئارقارا — (ق. ئۇ) ئارقىدا.
- [271] ئودغۇرا — (ق. ئۇ) ئويغىتىپ.
- [272] تۇرغۇرا — (ق. ئۇ) بەھرىمەن قىلىپ.
- [273] ئەر تورە — ئۇلاشتۇرۇپ.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ
قۇتادغۇبىلىك

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئىنستىتۇتى تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلاندى

مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى
شىنخۇا كىتاپخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدى
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى

1984 - يىلى 5 - ئايدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى
1984 - يىلى 5 - ئايدا بېيجىڭدا 1 - قېتىم بېسىلدى
قاتتىق مۇقاۋىلىغىنىڭ باھاسى: 10.00 يۈەن

21500004710

福乐智慧

(维吾尔文)

尤素甫·哈斯·哈吉甫著

新疆社会科学院

民族文学研究所编

民族出版社出版 新华书店发行

民族印刷厂印刷

787×1092毫米 1/16 印张：88

1984年5月第1版

1984年5月北京第1次印刷

精装本印数：0001—25,000册 定价：10.00元

书号：M10049 (4) 169

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى